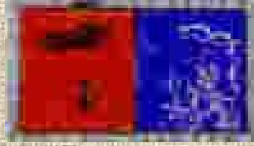
ISSN 2229-547X

রিদেহ সদেহ ২১

রিদেহ-সদেহ ২১, রিদেহ www.videha.co.in/ পেটাব (খংক ২৩১-২৭৬) সঁ,
মৈথিনীক সর্বশ্রেষ্ঠ গদ্য খা পদ্যক একটা সমানান্তব সংকলন

রিদেহ মৈথিনী সাহিত্য খান্দানন: মান্বষীমিহ সংস্কৃতাম্

রিদেহ- প্রথম মৈথিনী পাক্ষিক ঙা-পত্রিকা

ISSN 2229-547X VIDEHA

সম্পাদক: গজেন্দ্র ঠাকুব।

Videha e-Learning

Gajendra Thakur

ঐ ঙ্ক-পত্রিকামে কোনো ব যন্টীক/ পাবিশ্রমিকক প্রারধান নৈ ছৈ। তেঁ ব যন্টীক/ পাবিশ্রমিকক ওচ্ছুক রিদেহসঁ নৈ জুড়থি, সে খাগ্রহ। বচনাক সংগ বচনাকাব খপন সংক্ষিপ্ত পবিচয খা খপন স্কেন কএন গেন ফোটো পঠেতাহ, সে খাশা কবৈত ছী। বচনাক খংতমে টৗইপ বহয, জে ঙ্ক বচনা মৌনিক খছি, খা পহিন প্রকাশনক হেতু রিদেহ (পাক্ষিক) ঙ্ক পত্রিকাকেঁ দেন জা বহন খছি। মেন প্রাপ্ত হোযবাক বাঁদ যথাসংভর শীঘ্র (সাত দিনক ভীতব) একব প্রকাশনক খংকক সূচনা দেন জাযত। এহি ঙ্ক পত্রিকাকেঁ মাসক ০১ খা ১৫ তিথিকেঁ ঙ্ক প্রকাশিত কএন জাগত খছি।
ISSN: 2229-547X
মূন্য : ভা. রু. ৩৫০০/- সংস্কবণ: ২০২০, ২০২২

Videha Sadeha 21: A Collection of Maithili Prose and Verse (source:Videha e-journal issues 251-276 at www.videha.co.in).

অনুক্রম

গদ্য–খল্ড

বাকেশী প্রেমচন্দ্র 'পীসী'- নঘ্কথা- কিসানকেঁ ড্রৌনক নখন ঠেকেদাব

খরুণ লান- রীহনি কথা (ফংভ স্নান, গ্রাহক)

মোহনবাজ "গগন"- রীহনি কথা-১, রীহনি কথা-২

বাম রিনাস সাহ্- নঘ্কথা- ঘ্মি গাম চন্ব

নন্দ রিনাস বায- নঘ্কথা (সিযানক মাবি দমী-চূবা, দহেজ পাপ ছী)

খাশীষ খনচিন্হাব- "গশ্ক কো দিন মেং দে জগহ খকরঁব" খা জগদীশ চংদ্র ঠাকুব খনিন, হিংদী ফিল্মী গীতমে রঁহব ১-৮, খাধ্নিক মৌথিনী গজনক সংক্ষিপ্ত খানোচনামেক পবিচয, নবেন্দ্রজীক মৌথিনী খা হিংদী গজনক তুননামেক রিরেচনা, রঁযানক সংদর্ভমে মৌথিনী গজন

বরীন্দ্র নাবাযণ মিশ্রী- খশীংতস্য ফতঃ স্বখম্, সফনতাক বহস্য, মনঃ পূতং সমাচবেত, ওা সময ককবো নহি, ঘমংড, কননারঁনা রাঁরাঁ, ডॉ. স্বভদ্র ঝা (সংস্মবণ), ডॉ. জযকান্ত মিশ্র (সংস্মবণ), পং. পবমানন্দ ঝা (এক সংস্মবণ), সংপত্তি হস্তাংতবণ, ধ্রান্তিদূত : করীবদাস, মকব সংধ্রাংতি,

ঘরেনূ হিংসা খধিনিযম, 2005, গিবফতাবী ও জমানত, সূচনাক খধিকাব, গযা গেন বমী, রিঁধরা রিখাহ, উঁপভোক্তা সংবক্ষণ কানূন ১৯+৬, মিথিনাক সংস্কৃতি, নঘ্কথা- পঠৃ পূত চন্ডী, নঘ্কথা (ফ্যখ্যমংত্রীক স্বপ্ন, যমনোকক দন-রঁদনূ, নর্কক সংসদ, জীরী তঁ কী কী নে দেখী !, তুষাবপাত, খসগুন, গাম, ফসাদ, প্বনর্মিনন, পঁচৈতী, ফ্মখিখাক চ্নার, কম রৌক ছী, হ্ফাষ্টূ হে ধবতী !, উঁপকাবক ভাব, সনকন, ঞ্চান্তি রিসর্জন

দ্গনিন্দ মন্ডন- নঘ্কথা (সীখ, রোঁন্ন)

ডা. রঁচেশ্বিব ঝা- মৌনাগন গাম্ভক হ্ফূন : জগদীশ প্রসাদ মন্ডন, মিথিনাক রিভূতি খাযাচী মিশ্র, মৈথিনী সাহিত্যমে যদ্নাথ ঝা 'যদ্রব'ক দেন, মৈথিনীক রিকাসমে নেপানক যোগদান, মৈথিনী সাহিত্যক খরদান- মিথিনা ভাষা বামাযণ- চন্দা ঝা, এক্কৈসম শতাব্দীক প্রাবংভ জনবৃদ্ধিমে ভাবত প্রথম খা চীন দোসব, প্বস্তক সমীক্ষা- সাকেতানন্দক 'গণ-নাযক',কন্যাদানক ভীষণ সমস্যাক কাবণ, রিদ্যাপতিকানীন মিথিনাক ক্লষি, রিদ্যাপতিক বচনামে রিবহ রর্ণন

নাবাযণ যাদব- নঘ্কথা (পঁচৈতী, স্বাদ পবিরর্তন, গিহ্ফষ্ট, ভায-রঁহিন, গমানদাব চোব, নসিহত, প্রেমক আঁস্ব), গ্বরুমৈতা-সন্ধৈতা (জীরনী)

কৈলাশ কুমার মিশ্র- নয়্কথা (পল্ডিতাগন, বৃ্বিবাজ), ফকড় াক সংগ যাত্রা করৈত মৈথিনানীক মনোদশাক: মানরশাস্ত্রীয রিরেচনা

জগদীশ প্রসাদ মন্ডল- পংগ্ব (উঁপন্যাস)- সাহিৎ খকাদেমী প্ববস্কাব (২০২১) সঁ সম্মানিত কৃতি

পদ্য-খণ্ড

আশীষ অনচিন্হার- বাँন গজল, কিছু গজল

রাজেশ মোহন ঝা "গুंजन"- নরদ্‌গা, গাছক গোহারি- (বিশ্ব পর্যাবরণ দিবস পর), কিনকর বিকাস ? (পূঁজীবাদ কি সর্বহারা) (যাত্রীজী "বাবা নাগার্জুন" কেঁ জন্ম দিন পর)

প্রীতম কুমার নিষাদ- যাত্রীক স্মৃতি, অমর শহীদক শ্রদ্ধাংজলী, সাব বঁহিনোঙা (হँস্সী-চৌল), আহত অগস্ত, হায ভূকম্প, বিকাসক দম্ভ, হঁসলী-খেললী, হিস্সা-বঁখড়া, হম নারী ছী.. ! , হমরা কে মারলক গৈ ? , ও, কে ছথিন্হ ? , স্বখেড় সমাজ, স্বনরৈ-গুনরৈ, বুন্‌নরাক চাহী, কতঽ তকৈ ছী ? , আদ্যার্চনা, দিবসাস্তার্চনা, সাঁধ্যার্চনা, নিশার্চনা, বিদ্যাপতি স্মৃতি, ববদ বসন্ত, সবস বসন্ত, কবিত্ত : ঋতুরাজ বসন্ত ঔর মস্ত পবন, গীতল মিথিলা, গীতল, গৌঁআঁ-গীতল, হায লৌ হিতলগ, সীখঽ তঁঽ দিযঽ, ঙাব ঘাটৈ, বীব ঘাটৈ, খগতা-বৈগবতা, নীক-বৈজায, হম কে ? ঔর কী ? কেকবো কেকবো, জয গংগাজল, দীপ প্রজ্জ্বলন, অহো অভিনন্দন, সীতার্চনা

উঁমেশ পাসবান- ঙা কী হোগ ছৈ, বঁতাহ বাদল, ঘা, জিদ্দ, সড়ক, মৈথিলী, বিঁসৈব জাউঁ, খিস্সা, ফাঁসী,

গনতী, বোগ, ৰঁষ্টেমী, হবা, দোখ, গ্বমান, নড়কী, খাদত, খনজান, নোভ, স্বাৰ্থী, কবিছৌন, একৱেঁব, সাঁচ, যাদমে, জমানা, পছতাএৱঁ, চিষ্ঠীক পন্না, করিতা, গামসঁ, তবহথৌ, ড্ৰৈত, তাগত, মানত

জগদীশ চন্দ্ৰ ঠাকুব 'খনিন'– গীত, গজন

বজনী ভাৰঁড় । (হিন্দী করিতা সংগ্রহ 'পিঘনতে হিমখল্ড' সঁ মৈথিনী খনুবাদ– খনুবাদক **ডॉ. শিরকুমাব প্রসাদ**)

ডॉ. শিরকুমাব প্রসাদ– কিছু করিতা

বাহ্ন কুমাব চৌধবী– হেনৈত প্রাণ

ৰূঁষেশ চন্দ্ৰ নান– ঠঁঠাউঁ, হিড়না নগাউঁ !

বামদেব প্রসাদ মল্ডন 'মাৰুদাব'– কিছু মাৰু

কুমোদ বংজন চৌধবী– উঠ্ মৈথিন চনু মৈথিন

প্রভাষ খকিংচন– মহাকরি নান দাস

বাকেশ কৰ্ণ– সৃজন

খৰুণ নান– ৬ টা ক্ষণিকা খা ৬ টা করিতা

গন্দ্ৰকান্ত নান– কক্কা তোব খংগনা

সৃজন শেখব ’ঋতুজ’– ককবা খরিতে জাদূ ভ২ জায রে

সংতোষ কুমাব বায 'র্বৈষ্টেহী'– গহমা– গহমী, স্বন্নব কনিযা,গান পব থপ্পড়, সাহিহ মে ভিনভিনৌজ, নোকতংত্রক প্রহবী, র্বহি বহন খিচ্চি হুগ্বখাক র্বযাব, দনিত ছী হম, খরোঁধ নেনা, কনফ্স্সী রিঁগাড়নক ঘব, নৌকবী, গামক দ্গা মঁদিব, গাম–ঘকখা, কিসানী, রিঁন ব্যাহনে বহতি সিযা

নন্দ রিনাস বায– হমব হোনী, দহেজ, হমব চাবুধাম, গন্দিবা খারাস, খষ্টিত প্বত্র নিপ্বত্র

ডা. শিশিধব কুমব "রিদেহ"– স্ব. খটন রিহাবী রাজপেযীজী – একটা মৈথিনক সাদব, রিনম্র শ্রদ্ধাঁজনি

বাম রিনাস সাহ্– কিছ্ব হাগকু/ শৈর্য্যূ, কিছ্ব টৈনকা, ঠেঁস, খাজ্ক দিন, ধনক খাতিব, শিরক নচাবী, দিনক দোখ, হমবা মোন পড়ৈএ, খনজন্বখাঁ, ধবতীক রোঁম্ন, হবর্বাহাক জিনগী, মাছ্ব, মনক মোনি,হঞ্চা, র্বৈষ্টী, রসংতক গীত, কেকবা নেন, ধর্মক উপদেশে কী ভেন, জীরিতে জী মবৈ ছী,মাঘক জাড়, কিসানক মজর্বী, রৈশাখক রিষ, রৈশাখক রিষ, কোসীক কহব, কেকবাপব কবর্ব শ্রৃঁগাব, কবমক খেন, ভীখমংগনী

বাহ্ন ঝা "খাব.জে."– রঁষ্টগরনী

বাকেশী প্রেমচন্দ্র ‘পীসী’– পী.সী.ক পাঁচ হাগক্ষ

মিসিদা– স্মৃতি শেষ

বরি ভূষণ পাঠক– ছৌড়ি । খজগ্বত কংপ্যূষ্টব ছৈ, মহাকরি রিত্ত্যাপতি

নীনমাধর চৌধবী– কিছু করিতা

𑒑𑒠𑓂𑒨 𑒐𑒝𑓂𑒛

𑒑𑒖𑒹𑒢𑓂𑒠𑓂𑒩 𑒚𑒰𑒏𑒳𑒩

𑒩𑒰𑒧𑒫𑒱𑒪𑒰𑒮 𑒮𑒰𑒯𑒳𑒖𑒲𑒏 𑒠𑒡𑒳 𑒫𑒻𑒔𑒢𑒲 𑒪𑒒𑒳𑒏𑒟𑒰 𑒮𑓀𑒑𑓂𑒩𑒯

‘গামক গাছী’ নঘ্কথামে ব্ঁধ্খাক দাদা কানেসবক গছকণ্ঠীমে দরি ক’ মবি গেনাক প্রসংগ প্ববনা গেন ছনৈ, নরকা পঁচ সভকেঁ ব্ঁস্নে নৈ, খাকি ব্ঁস্নন বহনোপব ওকব মহত্ত নৈ খড়া যা ক’ ব্ঁস্নন বহৈ। সে জখন হ্মখিযাজে ঐ গপক চর্চা কথাক বনাগমেক্সমে কবৈ ছথি তঁ সভ মহত্ত ব্ঁস্নৈ ছথি জে কোনা ৰোঁন কনম–গাছী ৰঁনন।

‘কমতিযাক কামত’ ক খিস্সা খা কমতিযাক ঘবকেঁ হৰেঁনী কহৈপব মদীনা দাদীক রিবোধপব কমতিযা হৰেঁনী শঙ্কারনীক জন্ম ঐ কথাক শীর্ষক উঁচিতে ৰঁনন।

‘ঘ্মি গাম চনূ’ কথাকেঁ কনী খাব চ্স্ত কবৰাঁক খগতা ছন, কথা সোগবী ঘবসঁ শ্বক্ক হোগএ হ্মদা খঁত কপচা গেন নগৈএ।

‘রিঁপৈত’ মে রিঁপৈতক সংগ (রিঁপৈত ছোড়া খাব কে ?) নীক ৰঁনন খছি।

‘মংনৈষ্টক জড়া সিন্ববিযা খামক গাছ’ ভিন–ভিনৌজপব নিখন কথা ছী।

‘জাবৈন’ মে নর চীজক রিবোধক সংগ নেখক ঠাঢ় ব্ঁস্নাগ ছথি, কাবণ মহিনাকেঁ ধ্ঁখাসঁ হোগৰঁনা কণ্ঠকেঁ ও রাদ–রিরাদমে নৈ খননি।

‘জেহেন পাঠ নে পঢ়এ প্বত্তা খপনে সিব রিসএ’ পঢ়া নেখক খঁধরিশ্বাসক পক্ষমে ঠাঢ় ব্ঁস্নাগ ছথি। খাগ কাল্হি টী.রী. পব ভুতহা খা খঁধরিশ্বাস খাধাবিত সীবিযনক পক্ষমে যএহ সহাগ শ্বকহেমে দেন জাগত খছি জে ওা মাত্র মনোবংজন নেন ৰঁনন খছি খা একব উঁদ্দশ্য খঁধরিশ্বাসকেঁ ৰঁঢ় াৰাঁ দেৰ নৈ খছি। সে ওাহো কথা মনোবংজনে উঁদ্দশ্যসঁ পঢ়ূ।

‘কৌল্হ্ক স্বচা কৰু তেন’ হমবা হিসাৰেঁ ঐ নঘ্কথা সংগ্রহক সর্বশ্রেষ্ঠ নঘ্কথা খছি। কোনা নোক খপন ক্ষটীব উঁখ্যাগ পূঁজীৰাদক ক্ষেবমে খতম কেনক, ওা কথা তকৰে রিস্তাব খছি খা খাশাক সংগ খতম হোওএ।
‘দূধৰেঁচনী’ ঐ নঘ্কথা সংগ্রহক টৌগটৈন কথা ছী। ৰঁকনেনসঁ ৰেঁটীক রিঁযাহ। পতিক মৃত্যু খা পনী দ্বাবা খসগৰে ৰাঁন-ৰঁচাকেঁ পোসৰ জিনগীক নক্ষ্য। ক্ষদা ক্ষেব মোহভংগ খা ক্ষেব সমাজক নেন কিছু কবৰাঁক গছা সংগ কথাক সমাপ্তি।
‘গোদানক গাএ ঘ্মি ঘব খাএন’ খঁধরিশ্বাসপব চোট খছি। সে ‘জেহেন পাঠ নে পঢ়এ প্বত্তা খপনে সিব রিসএ’ ক রিপবীত।
‘খসিবরাদ’ যত্রা বৃত্তাঁত সন খছি, খা ‘হম’ শৈনীক বচনা খছি। খা কাবণ খাধাবিত সংযোগ খাকি ভরিষ্যরাণী ঐমে দূ ৰেঁব ভেন। এক কোসীক নাহ খা দোসব ঘ্বতী কান ৰঁসক দ্ঘটনা।
‘ওা কেকব দোখ’ মে কথানক খাগূ ৰঁঢ়ৈএ ক্ষদা সভ হীস নীকসঁ নৈ হৌদাওএ। কপনক কথা খাকি কাবীক ? কপনক কথা ভঁসিযাগত খছি তঁ কাবীক কথা সংগ নীক জকাঁ মিজ্ঞাব নৈ ভ’ পৰেঁএ।
কথা-সংগ্রহ ক্ষদা জীতি গেন খছি। কাবণ খচী একব শৈক্ষারনী খা ফকড়া সভক সফনতা। জঁ একব খন্বরাদ কএন জাএ তঁ ভ’ সকৈএ জে ‘কৌল্হ্ক স্বচা কৰু তেন’ ক খনাৰেঁ খান কথা সভ সামান্য ৰ্ঁমা পড়এ, ক্ষদা মূন মৈথিনীমে ওা সংগ্রহ জীতন খছি। গামক সমাজক সমস্যাক বর্ণন জে নগ্রক নোককেঁ ছোট খা প্ববান ৰ্ঁমা সকৈএ, গামক নোক নেন পৈঘ খা সমকানীন

অছি; আ বাম রিনাস সাহ্জীক শৈষ্কারনী ঐ রর্ণনক সংগ ন্যায কেনে অছি।

সম্পাদকীয

সাহিত্য অকাদমী, দিল্লী মৈথিলী নেন ঐ রৈকুকা হ্যরা সাহিত্য প্রবস্কাব শ্রী উঁমেশী পাসরান জী কেঁ হ্নকব ২০১২ মে প্রকাশিত পদ্য সংগ্রহ 'রর্ণিত বস' পব দেরাঁক নির্ণয

সাহিত্য অকাদমী, দিল্লী মৈথিলী নেন ঐ রৈকুকা হ্যরা সাহিত্য প্রবস্কাব শ্রী উঁমেশী পাসরান জী কেঁ হ্নকব ২০১২ মে প্রকাশিত পদ্য সংগ্রহ 'রর্ণিত বস' পব দেরাঁক নির্ণয নেনেক অছি। নির্ণয রিনম্বিত হ্মদা স্বাগত যোগ্য অছি।

https://dbb13891-a-96a2f0ab-s-sites.googlegroups.com/a/videha.com/videhapothi/Home/UmeshPaswan.pdf?attachauth=ANoY7coRlGM02SpW8rbrtLhu4Nv4f7F4vtyo56SmjrOoRMDSi9nHhMV9uqV0mwLzGsgdjKR2HKNiVvSkqvqdJUXDR4Q5zlGEZ7PfHHEaiD9LFLEjz2sIC8F7pyCruDc0J4T3NS0zb1RSoLfQnCONbYP7XRoG3Pn1fr8Ol8w2644nsB5Qfz5Edz1dw9DqNLUdQ6XyQM3XUI0i3P31bUMqOlaD_EkRdzQQ%3D%3D&attredirects=0

http://sahitya-akademi.gov.in/sahitya-akademi/pdf/Pressrelease_YP-2018.pdf
साहित्य अकादमीक मैथिलीक लेल परामर्शदात्री समिति आ जूरी संकीर्णतासँ ऊपर उठि काज करलनि, ताहि लेल धन्यवादक पात्र अछि। डॉ. प्रेम मोहन मिश्र लेल परामर्शदात्री समितिक अध्यक्ष छथि, मैथिलीक लेखक रहल छथि, वनस्पतिशास्त्रक प्रोफेसर छथि, से मेडिकलोकक लेखक छथि।

बी.बी.सी. क हिन्दी विभागमे ऐ पुरस्कारक चर्चा तँ संगमे दलित न्यूज आ ललनटॉपमे डॉ अरविन्द दास द्वारा लेखः
https://www.bbc.com/hindi/india-44635012
http://www.dalitdastak.com/yuva-sahitya-akademi-awardee-2018-maithili-poet-umeshpaswan-latest-news-story-literature/
https://www.thelallantop.com/bherant/dr-arvind-das-writes-about-a-maithili-poetumesh-paswan-who-is-a-watchman-in-madhubani/
मुदा ऐसँ विपरीत मैथिलीक किछु एहन आ अधिकांश साहित्यकारक टिप्पणी सोशल मिडियापर पढ़ल गेल जे २१म शताब्दीमे हिनकर सबहक सोच कतेक पाछू छन्हि। मुदा ऐ तरहक लोकक संख्या नगण्य अछि, से खुशीक गप।

मिसिदा [मिथिलेश सिन्हा "दाथरासी" (मिसिदा), (मिथिलेश कुमार सिन्हा), बधिरञा, मोहल्ला/पोस्ट : लक्ष्मीसागर, जिला : दर्भंगा, पिन : 846009]

बीहनि कथा– पियार

''की गै, की हाल छौ ?''

''सब ठीके छै, बाउ कहलकौ यै, जहिया कहलियौ, अप्पन बाबू के हम्मर बाबू लग भेजही तखन त' बेकोड़ लागि गेलौ.....बाउ, पूछै से केना ?''

''बाँझ गै, हम्मर बाबू जेतौ तोहर बाबू लग ? नहि, नहि.... हम लड़का बाला छी, हम कोना क' बाबू के तोहर बाबू लग भेजियौ ?

अप्पन बाबू के हम्मर बाबू लग भेज, हम बाति सम्हारि लेबौ !''

''थाहि....थाहि..... थांय बौ, हम गेन छनियौ तोबा नग कहै नेन,जे हम तोबा सं पियाब कबैत छियौ ? ''

''एह, ओ जेना किछुए ने केनकै.... थांय गै, मनोजरा केब रियाह मे एतेक निहाबि निहाबि किएक देखि कें हँसैत बहै ? ''

''अच्छा.... ओहि दिन ? बौ, ओहि दिन, तोहब पैजामा केब डोबी निचा नष्टकैत बनौ तैं.''

''हे गै, एतेक ने रोन, ओहि दिन तों थाम'क राबी मे नै कहने छनैं कि हम तोबा नीक नागै छियौ ? ''

''थांय बे, मनसूक्खा, नीक नागै केब मतनब भेनै कि हम तोबा सं पियाब कबै नगनियौह ? ''

''ठिक्क छै तोबा हमबा सं पियाब नहि छौ, तखन हम जागत छियौ ! '' कहि बाजेश चन'नागन.

''ऐ, बाजेश केमहब जाता है , ओ पियाब का खेन खेना के हमको ब्र्ड़बक बनाता है, बूझि नो, हम तोहब पाँछा कहियो छोड़ं गे....पियाब मे नाष्टक कबै छैं ? '' कहि कान' नागन.

''हेह तोबा की बूझि पड़ता है कि तोबा हम नहि बूझता है, हम तोहब बिन्न बहि सकता है..... हम तोबा बहुत पियाब कबता है जी..... ?

বঁজৈত বাজেশে ওকব হাথ পকড়ি নেনক.

বীহনি কথা– জন্ম

পনংগ পব মৃত্–সজ্জযা পব পড়ল বাঁবূজী'ক গোবথাবি মে হ্নক পাএব বসে–বসে দাবি বহল ছলহুঁ. বাঁবূজী, কৈঁসব সং পীড়িত ছলাহ. ডাগদব জবাব দ' দেনকৈ. ওনাজ মে কোনো কসবি নহি ছুটৈন. জতেক ওঁকাত ছল, কএল.
বাঁবূজী, আঁখি মূনি দুর্গাশপ্তশতী'ক পাঠ ক' বহল ছথি আওব সভ'ক আঁখি সং নোব বহি বহল ছল.
মাঁ ত' জখন হম সভ বচ্চ বহী, স্বর্গ সিধাবি গেল ছলখিন্হ.
দিমাগ মে বাঁবূজী'ক সংগ বিতাওল সভটা পাবৈন চলচিত্র'ক ভাঁতি চলি বহল ছল. হোলী হো বা জুড়শীতল, সবস্বতী পূজা হো বা দুর্গা পূজা, দিবালী হো বা ছঠি, সভটা পাবৈন-ত্যাহাবি মে বাঁবূজী মাঁ'ক বোল মে আবি, সম্পন্ন কবৈথ.
আঙা, দিবালী আব' বাঁলা ছৈ.... বাঁবূজী,বীমাব.
বাতি ভ' গেলৈএ.
"বাঁবূজী, কিছু ভোজন ক' নিঅ নে !" হম পাএব

দরৌরৈত প্ছনিযৈন্হ.
ও চ্পচাপ ঞ্ক্ষব–ঞ্ক্ষব হমবা সভ দীস নজবি ঘ্মা ক' দেখ' নগনাহ. হমব ত' কবেজ ফাঁ' নাগন,ফ্দা মোন থীব কএন.
"কিছ খা নিখ রাঁবূজী." হম প্বনঃ রঁজনৌঁহ.
"নৌ, দেখহ রঁত্তী পব ফতিংগা সভ কোনা ক' ঘ্মি বহন ছৈ ? " রাঁবূঁজী রঁজনাহ.
"কী রঁত্তী ফ্মা দৌঁ ? "
"নহি, নহি... দেখহ ও ফতিংগা সভ কেঁ.... ও সভ খপন পবিরাব সংগে কতেক খ্শি ভ' নাচি বহন ছৈ ! "
রাঁবূঁজী রাঁত কঠৈত রঁজনাহ," ফতিংগা সভ'ক পবিরাব কেঁ পতা ছৈ, জে কার্তিক মাস'ক খামারস্যা দিন তক ওকব সভ'ক মৃত্য নিশ্চিত ছৈ.... কোনো রিষাদ নহি, খপন মৃত্যক কতেক খ্শী সং জশ্ন মনা বহন ছৈ.... খা তোঁ সভ হমব মৃত্য নগীচ দেখি কানি বহন ছহ..... মৃত্য ত' সত্য ছৈ ওকব সম্মান কেনাগ হমব ধর্ম....."
রাঁবূঁজী সংগহি হমহঁ সভ ফতিংগা কে রঁত্তী পব নচৈত দেখ' নগনহুঁ.
রাঁবূঁজী সেহো ঠোব পব ফ্স্কান পসৌবনে, এক্ক ঠৈক্ক ফতিংগা কেঁ দেখৈত ওকব জশ্ন মে শামিন ভ' গেনাহ.

<u>बीहनि कथा- द्वंद्व</u>

कान्हि साँझ मे अपन बेटा-बेटी संग छत पर बैसल छलहुँ. बेटा, अन्तरस्नातक क' प्रतियोगिता आओर बेटी अंग्रेजी सं स्नातकोत्तर'क परीक्षा केर तैयारी क' रहल छथि.
चर्चा'क दौरान, हम अपन किछु मित्र आओर संबंधी'क परिवार'क चर्चा क' कहलियैन्ह जे,
"देखू, हुनकर बाल-बच्चा सभ घर-परिवार'क नाम पूरे परोपट्टा मे रोशन क' देलैथ.... हमहुँ अपने सभ सं गप्प आस लगौने छी....."

लगले बेटा बाजल, "की हएत छै, एतेक पढ़ना-लिखना सं.... ? एतेक पढ़ि -लिखि, आअआअगी आओर अन्य कोनो पढ़ ाइ केलहुँ आ नोकरी भेटैछे बारह-तेरह हज़ ार सं ...."

"जे दिन-राति लगा, मेहनत करतै ओकरा सफलता

अरस्त्र भेंटैते. अहाँ सभ कें पढ़बाँ मे मोने नहि लगैए, तखन एहने बाँत फ्रुबरे करत.... दिन–राति मोबाँगल आओर फेसबुक....व्हाट्सएप्प केर सिराय कहियो किताबोँ केर दरस भोगबोँ करैया.... ? खाली दिमाग शैतान केर.... "
हम दमसाधत बजलहुँ.

"पापा,अहाँ बाँत बुझलहुँ ने, लागलहुँ डाँटै', ओ की कह' चाहैए.... बुझ् त' ? "
बेटी बाँजलनि.

"की बाँजत, ओ घमन्डे फूलल अछि. परीक्षा मे एतेक नंबर मे पास ने कै गेल की बुझैए, की ओ राजेन्द्र प्रसाद भे गेल...." हमर तामस बढ़' लागल.

"पापा, अहाँ सभ कें खाली पढ़ाओ.... पढ़ाओ.... पढ़ाओ.... की एकरो अलावे आओर कोनो रस्ता नहि अछि, जेकरा सं घर–परिवार आओर समाज'क नाम बढ़ि सकै ? "
बेटी बाँजलनि. हम कनेक शांत भ' ओकर बाँत सुन' लागलहुँ, "पापा, अहाँ सब पुरना जमाना मे जीबि रहल छी आओर लरका सोंच पाललने छी. हमर कछि डाँस मे छल.... अहाँ बाँज' लागलहुँ जे आओ धरि हमर परिवार मे ई नहि भेलै,हम मोन मारि पढ़' लागलहुँ मुदा पढ़' मे एक्को रत्ती मोन नहि लागल,फेल क' गेलहुं.... अहाँ'क डरें, आओ हम पीजी त' क' रहल छी, मुदा आपू की हेतै नहि कहि..... ? " बजैत–बजैत ओ कान' लगलीह.

"হমবা কোন খাড় াদী ভেঁটন....   ?
মৈত্রিক ধবি টৌসন সং ওহি পাব জেনাগ পব বোক....
রাঁজাব জেনাগ পব বোক....
দোস্ত রঁনার' সং বোক....
হমব মোন ক্রিকেট সং ছন,খেন' সং বোক....
খালী,বোকে–বোক.... খপ্পন কোনো মব্‌ড় া নহি ! "
রেঁটা রাঁজন.

"হম ত' খহীঁ সভ'ক কৈবিযবে রাস্ত নে কেনহুঁ. পঢ়ি – নিখি আঁফিসব রঁনরঁ,ত' খহীঁ সভ'ক প্রতিষ্ঠা নে রঁঢ়ত ? "

"পাপা,খহাঁ হমব নহি, খপন প্রতিষ্ঠা দেখি বহন ছী. হমব কোনো গছা নহি, খহীঁ সভ'ক খোপন গছা কেঁ পূর্ণ কব'ক রাস্ত খপন গছা কেব পূর্ণাহুতি দৈত খারি বহন ছী.... ! খহাঁ সভ'ক গছা পূর্ণ খরসস্র কবরঁ,ক্ষদা খার' রানা ভরিষ্য কেব সংগ হম এনা নহি কবরঁ,ঙা হমব প্রণ খহি." রেঁটা রাঁজন খাওব হ্নক রিচাব সং হমব রেঁটী সেহো সহমতি ছনীহ.

प्रणव झा, राष्ट्रीय परीक्षा बोर्ड, नयी दिल्ली

लघुकथा- दोसर विवाह

विनय काँची कामाकोटि चाइल्ड ट्रस्ट सँ डीएनबी पीडियाट्रिक्स आ एफएनबी पीडियाट्रिक हीमेटोऑन्कोलॉजी (शिशुरोग विशेषज्ञ) क के सहरसा मेँ नवेँ-नवेँ प्रैक्टिस शुरू केने छलाह. काँची कामाकोटि चाइल्ड ट्रस्ट सन जानल-मानल संस्थान सँ शिशुरोग मेँ विशेषज्ञता आ फेलोशिप हासिल केला के बाद कएक महानगरीय कॉर्पोरेट अस्पताल मेँ हिनका ज्वाइन कर के मौका भेटल छल, मुदा विनय एमबीबीएस करै काल सँ निर्णय केने छलाह जे डॉक्टरी मेँ विशेषज्ञता हासिल केला के बाद गाम घुरि औता आ सहरसा मेँ अपन क्लिनिक खोलि के प्रैक्टिस करताह. हुनका बुझल छल जे एही ठाम विशेषज्ञ डॉक्टर जे नैतिकता के साथ प्रैक्टिस करै, केर कमी छै आ तेँ हुनका विश्वास छलैन्ह जे एक बेर जमि गेला बाद हिनकर प्रैक्टिस निक चलतै.

নরেঁ–নরেঁ ক্লিনিক হ্ফ্জনে ছন তাহি দ্খারে এখন রোগী–মবীজ কম্মে খারেঁ ছনৈন্হ ক্লিনিক পব. রেঁসী মবীজ সরঁ গবীরঁ–গ্বররাঁ খা গ্রামীণ পবিরেশে রাঁনা সরঁ ছন. মধ্যম খা উঁচ রস্ত্র এখন ধেঁব যা ত ড◌ঁক্টেব রিনয কে ক্লিনিক খা যোগ্যতা সে খনভিক্ত ছনাহ খা নৈ ত হ্নকব ছোঁটে–ছীন ক্লিনিক খা হ্নকা, পহিনে সং স্থাপিত ড◌ঁক্টেব কে হ্মকারঁনা মেং স্নীকাবনে নৈ ছনাহ.

এহনে সন মেং একটা মধ্যম রর্গীয জোড় । খপন দৃ মাসৃ রঁচা কে ন ক হিনকা ক্লিনিক পব খারঁয নাগন ছনাহ, খা ফেব হিনকা সরঁ সং রিনয কে নরঁা নাতা রৈঁন গেন ছন. গোব–নাব কনিযাঁ খা নরঁা–তগড় । রঁব. যাদরজী খপনে ত একদম ম◌ঁডন সন নাগৈ ছনাহ. দ্নূ কে কহাঁদিন নর মৈরেজ ছন. যাদরজী খপনে রিঁনিডিঁগ মটেঁবিযন কে কারোরঁাব কবৈ ছনাহ খা কনিযাঁ রৈঁক মেং কনর্ক ছনীহ. সদিখন খপন রঁচা ন কে দ্নূ রেঁঞ্জি সংগে খারেঁ ছনাহ. দ্নূ রঁড্ড খ্শিমিজাজ ছনাহ খা রিনয কে রঁহ্ত খাদরো কবৈত ছনাহ.

দ্নূ নগভগ তীন রঁবষ ধেঁব খপন রঁচা কে ন ক হিনকা ক্লিনিক পব খারৈঁত বহন ছনখিন হ্মদা তেঁ কে রাঁদ নগভগ দূ রঁবষ সে হিনকা ক্লিনিক পব নৈ খাযন ছনখিন. হিনকা হোয ছন জে কদাচিত রঁচা স্বস্থ হেতৈক যা ভ সকৈখছি জে ও সরঁ জগহ যা ড◌ঁক্টেব রঁদৈন নেনে হোগথ.
হ্মদা এক দিন রঁচা কে মায একসবে রঁচা কে নেনে হিনকা ক্লিনিক পব পহুঁচনি. খারৈঁত মাতব রিনয

প্বছনখিন "ঋবে রাম ! এত্তেক দিন ৰাঁদ এনহঁ্ ঋছি ! কী হাল চাল ছৈক ? "

"জী সৱ ঠীকে ঠাক ছৈ." হঁসৈত ও ৰাঁজনি, ক্ষদা হ্নকা চেহৱা পব ও খ্শীমিজাজী নৈ দেখন জে পহিনে দেখনা মেঁ ঋারৈঁ ছন.

"ঔব, যাদর জী কে কী হাল চাল ? কত ছৈথ ঋাঙা কৈল্হ ? "

কিছু কাল মৌন বহলা কে ৰাঁদ ও ৰাঁত ৰঁদনৈত ৰাঁজনি জে "সব একবা চাবি দিন সঁ ৰোঁখাব নাগি বহল ছৈ."

রিনয কে ঋঁদাজ নাগি গেল ছন জে হ্নকব ৰাঁত কে জানী–ৰুঁঝি কে ঋনদেখন ক দেল গেল ছন, স্বাগত ওহো ঙা ৰাঁত কে ঋঁঠিযা ক ৰঁচা কে ট্রীটমেঁট কবৈ নাগল ছনাহ.

"সব যাদর জী ঋা হম ঋনগ ভ গেল ছী."

ঙা স্বনৈত প্রেস্ক্রিপ্শন নিখৈত রিনয কে কলম ৰুকি গেল ছন.

"ওহ ! ক্ষদা সে কিএক ? " রিনয প্বছনখিন.

"সব ও ৰঁড্ড তমসায ছনাহ হমবা পব, ৰাঁত–ৰাঁত পব চিচিযেনাগ ঋাদতি ৰঁনি গেল ছন হ্নকব. কাজ–ধঁধা সেহো ৰঁদে সন ক দেনে ছনাহ ঙঁপব সে হম কাজ পব

জায ছনহুঁ তাহ্ মেং শীক কৰৈ লাগল ছলাহ."
ঙা সৰ স্বনৈত রিনয অপন ভারনা পব সংযম বাখৈত একটা প্রাফেশনল ডাক্টৈব জেকা দরাঙা লিখি বহল ছলাহ. কিযে ত পহিল ত ঙা, জে ও এখন ধবি মামিলা কে একৈ টা পক্ষ স্বনলে ছলাহ আ দোসব জে ও মহিলা হিনকা সে কোনো সলাহ নৈ মাংগনে ছলীহ.

"ঙা দরাঙা সৰ ৰঁচা কে খ্আরিযৌ আ তীন দিন ৰাদ ফেব সে দেখা নেৰ. সাধাবণ রাযবন ৰোঁখাব নাগি বহল অছি, তৈং ঘৰবেৰাঁ কে কনিযোঁ নৈ ছৈক." এতেক কহি রিনয চ্প ভ গেল ছলাহ

ঝদা জখন ও উঠি ক জায লাগল ছলীহ ত রিন মাংগনে সলাহ নৈ দৈ কে অপন সিদ্ধাংত পব রিনয কে নিযংত্রণ নৈ বহলৈন আ এতুক ভবি কহি দেনে ছলাহ জে "একরৈব অহাঁ দ্নূ কে হমবো সে পুছবাঁক চাহী ছল যা কোনো মনোরৈজ্ঞানিক কংসল্টেংট স সলাহ ন নৈ কে চাহী ছল, ৰ্ঝ াস ক কে ৰঁচা কে ভরিষ্য কে নেল."

"সব, আৰ ত জে হোয কে ছল সে ভ গেল. কোর্ট মেং সেহো মামলা নিৰংটৈ ৰলা অছি. ম্যচ্অল ডিরোর্স ভেংট জেতৈক."

২-৩ দিন ৰাদ যাদরজী সেহো ক্লিনিক পব এলাহ. একসবে.

"সব হমব ৰঁচা আযল ছল কী অপন মায সংগে ? "

"हँ आयल छलीह, मुदा अहाँ के की भेल अछि, बड्ड कमजोर लागि रहल छी ? " यादरजी के प्रश्नक जरारें मे हुनकर देह-दसा देखैत रिनय जरारेंक संग ओ सरान केने छलाह.
"सर, हमर किडनी खराप भ गेल अछि, डायलिसिस पर छी. हमर रॅचा केहेन छै आ ओकरा की भेलै य "

"रॅचा ठीक य, साधारण रायरल रोंखार छै २-४ दिन मे ठीक भ जेतै. अहाँ दुनू के रीच की भेल ? कतेक निक लागय छलहुँ दुनू एक संगे." रिनय रॅजलाह.

"सर ऐ सरॅ मे हमरे गलती छल, पिछला दू साल सं हम ओकरा संगे रॅड्ड खराप र्यरहार करै लागल छलियै, रॅात-रॅात पर चिचियागत छलहुँ, एक रॅेर त हाथो उँठा देने छलियै, ताहि से ओ घर छोड़ि के चैल गेल छलीह."

"रिराह के कतेक समय भेल छल ? "

"सर, छह साल भ गेल छल."

"आ अहाँ कहिया से एना करै लागल छलहुँ ? "

"सर दू-एक साल से पता नै हमरा एतेक तामस किएक उँठै लागल छल."

"शायद अहाँ के रीपी रॅहुत दिन सँ हाइ भेल छल" रिनय रॅाजलाह

"হমবা পতা নৈ ছল, এক রেব স্টান আ ওংফেকশন ভেল ছল."

"ভ সকৈ অছি জে অহাঁ হাঙা রীপী আ যূবিযা রঁঢ়না কে চনতে খিসিযাহ ভ গেল হেরেঁ."

"ভ সকৈ অছি সব, ঙা ত কবীরঁ সাত মহীনা পাহিনে তকনীফ ভেল ছল তখন পতা নাগন জে ফ্রিএক্টৌগন + ভ গেল অছি."

" আ ও অহাঁ স কহিযা অনগ ভেলী ? "

"কবীরঁ এক সাল পহিনে"

"হ্নকা পতা ছৈন ঙা সরঁ গপ্প ? "

"নৈ সব, আরঁ কী ফ় াযদা হ্নকা রঁতারঁয কে. ও অপন জিনগী নিক সে জীরেঁথ আ হমব রঁচা রঁস ঠীক সে বহৈ আব হমবা কিছু নৈ চাহি.ওহ্না ও শাযদ দোসব রিঁযাহ ক বহন ছথিন আ সংগ বহিতহ্ কোন হ্নকা হমব পববাহি বহিতৈন." যাদরজী রাঁজনা

"ডাঁক্টব অপনেক কিডনী কে রিষয মেঁ কী কহৈ ছৈথ ? "

"সব ট্রাঁসপ্লাঁট কে নেল কহন গেল অছি, তা ধবি ডাযনিসিস" অপন দযনীয পবিস্থিতি কে রাঁরজূদ যাদরজী

পূর্ণতি: সংযত, দৃঢ আ শাঁতচিত ভ জরাৱঁ দেনে জা বহন ছনাহ.

"ট্রাঁসপ্লাঁট কবরা পেরেঁ ? " রিনয প্বছনখিন.

" সব দূ ভাগ আছি হমবা, দুন্নূ পহিনহে ভিন্ন ভ গেন আছি, মায বূঁঢ়সূঢ় আছি. তথাপি ছোট ভায ত কিডনী দেরঁয চাহি ছন হ্মদা হ্নকব কনিযাঁ আ সাস্ববক নোক সরঁ কন্নারোহিঁট মচা দেনে আছি, অস্তু আরঁ ওহো নৈ দ সকত."

ঐ তবহে ও নরঁা-চৌড় া, হষ্ঠা-কষ্ঠা নৌজরান কে জীরন রিনয রিনয অপনা সামনে ঐ তবহে রঁদনৈত দেখনখিন

কিছু দেব আব গপ্প কেনাক রাঁত ও চন গেন ছন.

তীন দিন রাঁদ হ্নকব কনিযাঁ রঁচা কে ন ক ফেব আযন ছনীহ. রঁচা ঠীক ছন.

"সব একটা রাঁত পূছী ? " চিবপবিচিত চহচহাট কে সংগ ও রাঁজনি

হঁ হঁ কিএক নৈ প্বছূ. "হম যদি দোসব রিঁযাহ ক নেরঁ ত হমব রঁচা কে দিমাগ পব খবাপ প্রভার ত নৈ পড়তৈক ? "

ঐ রাঁতক উঁত্তব রিনয রঁহ্ত জন্দী আ সংক্ষিপ্ত মেঁ দ ক রঁচৈ চাহি ছনাহ. অস্তু রঁজনাহ "ঞ ত রঁহ্ত বাস

ৰাঁত পব নির্ভব কবত পহিন ত ওা জে জকবা সঁ থহাঁ রিরাহ কবরৈঁ ওকব ঐ ৰঁচা কে প্রতি কী ব্যরহাব বহৈত ছৈক, কিএক ভ সকৈ থছি জে থহাঁক ৰঁচা কওএক মহীনা যা সান ভবি হ্নকা ৰাঁপ কে ৰূপ মেং নৈ দেখ পারৈঁ. যাদরজী কে কিছ খরঁব থছি থহাঁকে ? " সংক্ষিপ্ত উঁত্তব দৈত রিনয ওা প্রশ্ন কেনে ছনাহ.
"নৈ ৰঁস কিযৌ কহৈ ছন জে দাৰূ পী পী কে কমজোব ভ গেন থছি." ও ৰাঁজনি

"এহন ৰাঁত নৈ ছৈক, থহাঁক পতা হোৰাঁক চাহীএ ছন জে হ্নকব দ্নূ কিডনী খবাপ ভ গেন থছি, পিছ্না ছঃ মাস সং ও ডাযনিসিস পব জীৰঁ বহন ছৈথ. থা জখন থহাঁ দ্নূ সংগ ছনহুঁ হমবা নগৈ থছি জে তখনে সং হ্নকব কিডনী কে শিকাযত প্রাযমবী ফেজ মেং ছন থা হৈ ৰীপী থা শাবীবিক ৰঁদনার কে কাবণে ও এহন খিসিযাহ ভ গেন ছনাহ থা কাজ–ধংধা পব ধ্যান নৈ দৈত ছনাহ." রিনয ৰাঁজন ছনখিন.

ওা সরঁ গপ্প স্বনি কে যাদরজী কে কনিযাঁ কে ঋংহ থরাক ভ গেন ছন.

রিনয কে হ্নকব চেহবা পব ৰঁনৈত ৰীতন সময মেং ঘটৈন ঘটৈনা সরঁ কে তীব্র ফ্লেশরৈক কে থংদাজ নাগয নাগন ছন. জেনা কোনো প্রাজেক্টৈব পব কোনো ফিল্ম কে বিপীটৈ ক দেন গেন হোয থা ফ্রিটিক ওকব সীন সরঁ কে নরঁ দৃষ্ঠিকোণ থা ব্যাখ্যা কে সংগ দেখ বহন হোয.

ফেব ফ়টোফ়ষ্ট ও উঠনী আ ৰঁচা আ গনাজক ফ় াগন নয ও ৰাঁহেব চন গেনী. কদাচিত ও অপন মোনক ভীতবী ভার কে রিনয তক নৈ পহুঁচ দৈত চাহি ছনীহ, শাযদ ও অপন ব্যথা ককবো নৈ ৰতরৈঁ চাহে ছনীহ.

অৰ রিনয অপন ক্সী পব পাছাঁ ধসি গেন ছনাহ আ অগিনা মবীজ কে আৰয কে গংতড় াব কবৈত সোচে নাগন ছনাহ জে ব্যর্থে ও হ্নকা ওা সৰ গপ্প ৰতা দেনখিন. ৰৈচাবী কতেক খ্শ ছনীহ. দোসব রিযাহ কবৈ বানী ছনীহ, কবিতথি ত অপন নর জিনগী কে তনাশ কবিতথি, হমব ঐ মেং কী জায ছন...আদি..আদি....

ঐ ঘটনা কে কবীৰ তীন মহীনা ৰীত গেন ছন. এক দিন অচানক সে ও দ্নূ ৰৈঙি ফেব অপন ৰঁচা সংগে রিনয কে ক্লিনিক পব উপস্থিত ছনাহ. পহিন্বকে চিব-পবিচিত অংদাজ মেং ও ৰাঁজনি...

"সব পন্দ্রহম দিন হিনকব বীনন ট্রাংসপ্লাংট কববা বহন ছী"

"অবে রাহ, ডোনব ভেংটৈ গেন ? " উসোহ আ ত্র্ শী মিশ্রিত ভার স রিনয প্ছনখিন

"জী, সব হমব সভটা জাংচ ভ গেন অছি, কিডনী মৈচ ক গেন ছৈ" ও ৰজনী.

ঐ পব যাদৰজী ৰাঁজনা "জী সব ওা কিডনী দ বহন ছৈথ হমবা".

"দোসব রিঁযাহ ক বহন ছথিন ঙা.......হমবা সং" কনিযাঁ কে খিসিযারঁ কে খঁদাজ মেং যাদর জী রঁাজন ছনাহ. প্রেম, খ্র ্শী খা উঁমংগ কে চমক হ্নকব খাঁখি মেং সাফ় দেখন জা সকৈ ছন.

খাঙা রিনয সেহো খপনা খাপ মেং রঁহ্ত সংত্তষ্ঠি কে খন্বভর ক বহন ছনাহ...সোচি বহন ছনাহ জে মন্বকখক কেহন কেহন ব্যরহাব হোগত খছি....

<u>নঘ্কথা- চনমা</u>

স্বধীব রঁাবূঁ একটৌ সদ্ধদয, কর্মঠি খা সহফন খাপীএস আঁফিসব ছনাহ. ডীখাঙজী কে পদ সে বিটৌযব ভেনা কে রঁাদ ও বাজনীতি মেং খারি গেন ছনাহ. খপন সেরা কে একটৌ পৈঘ হিস্সা রিহাব মেং রিতেনা কে রঁাদ ও

बिहार विधान सभा में विधायक आ फेर बिहार सरकार में मंत्री सेहो बननाह. एकरबेर कोनो सरकारी काज सं चंडीगढ़ गेनाग भेनैन, संगहि पार्टी के कोनो कार्यक्रम सेहो छल.

दिन भरि के कार्यक्रम से थाकल-ठेहिआयल स्वधीर बाबू सांझ काल में जखन गेस्ट हाउस के अपन कमरा में स्वस्ताएल छलाह तखने अर्दली हिनका लग आबि के एकटा विजिटिंग कार्ड दैत कहलक जे श्रीमान कोउ आपसे मिलने की बहुत जिद कर रहा है, नाम चलमा बता रहा है और कह रहा है की आपके बिहार के बेगूसराय जिला से है और आपसे पुराना जान पहचान है. ओ कार्ड पढ़ल लगलाह...चंद्र प्रकाश यैह नाम लिखल छल कार्ड पर आ नीचा कोनो ठाम के पता. बहुत मोन पाडला के बादो हिनका ऐ नाम के कोनो लोक मोन नै पड़लै, थकनी से मोनो अलसायल छल. एक मोन त भेलै जे कहि दी जे हम नै भेंट क सकै छी अखन. मुदा फेर नै जानि की फुरेलैन जे ओ बजलाह जे अच्छा बजेले आबह ओकरा.

किछु काल में अर्दली ४५-४६ बर्षक एकटा लोक के संग लेने आयल. स्वधीर बाबू ओकर चेहरो देख के कतरो मोन पाड़ला पर चिन्ह नै पेलखिन तखन ओ अपन परिचय देत स्वधीर बाबू के अपन समक्ष साक्षात देख ख़ुशी के मारल काने लागल छल. 'चलमा' उर्फ़ चद्र प्रकाश से स्वधीर बाबू के कोनो विशेष जान-पहचान या सम्बन्ध छल एहन कोनो बात नै छलै. मुदा

দ্নূ কে ৰীচ সম্বন্ধ জোড় ৰনা কবীৰ ২৩-২৬ ৰবষ প্ৰবান একটা ঘটনা ছল. স্বধীব ৰাৰ্বূ কে আঁখিক আগা ও ঘটনাক্রম আৰ একটা সিনেমা জেকাঁ চন নাগন: ৰাত কবীৰ পচীস-ছব্বীস ৰবষ পহিনে কে ছন জখন স্বধীব ৰাৰ্বূ ৰেগূসবায জিনা মে পদস্থাপিত ছনাহ. একদিন জখন স্বধীব ৰাৰ্বূ গংগা দিযাবা এবিযা মে প্ৰনিস কে কিছু জৱান কে সংগ ছাপামাবী ক কে ৰাপস নখীসবায জিনা হ্মখ্যানয ঘ্ৰৈত ছনাহ ত বস্তা মে হ্‌কাব জীপ খ্ৰবাৰ ভ গেনৈন. ও একটা ভযংকব ৰবসাতী বাতি ছন. কত্তৌ কোনো স্বৰিধা নৈ. স্বাগত গাডী ঠীক হোয কে সংভাৰনা ভোব হোয সে পহিনে কিন্নহুঁ নৈ ছন. তাহি দ্খাবে ও আঁডিব কেনখিন জে বাত্রি ৰিশ্রাম এম্হবে কতৌ কৈন জায. অস্তু ৰগন কে গাম মে কিছু ঘব সং খাট মংগৰা ক ও সৱ একটা কিসান কে পৈঘ সন দানান পব আৰাম কবৈ নাগনাহ. পৈঘ প্ৰনিস অ অফসব কে একটা অনগে হ্মতৰা হোয ছৈক আ গ্রামীণ সমাজ মে এহন সন অধিকাবী কে গজ্জাতো ততৰে হোগত ছৈক. স্বাগত একটা গ্রামীণ আৰি হিনকা প্ৰছনকৈন জে সব একটা ছৌবা অহাঁকে দেহ-হাথ জাঁতে চাহৈত অছি. থাকন ত ছনাহে, ঝট দ হং কহি দেনখিন. হিনকা হঁ কহতে একটা উঁনগস-ৰীস ৰৰ্ষক ছৌবা আৰি কে হিনকব দেহ-হাথ জাঁতে নাগন ছন. নাম প্ৰছনা পব অপ্পন নাম ও ৰতেনে ছন জে সব নাম ত ওনা চংদ্র প্রকাশ অছি হ্মদা নোক চনমা-চনমা কহৈত অছি.

কনি কান জাঁতেনা মাতব জখন স্বধীব ৰাৰ্বূ কে দেহ কিছু হন্নুক ৰ্‌মেনৈন তখন ও চনমা সে প্ৰছনখিন জে তো এহি গিবহত কে এতয কাজ কবৈ ছহক কী ? ও

কহলক "নৈ সবকাব হমবা খহাঁ সং কিছু কহ কে ছল তাহি সে খরসব দেখন মাতব পৌবরী নগা খহাঁ সমক্ষ এনহ্ঁ খছি. হম মৈট্রিক পাস ছী, খা রঁঙু নিক রিবহা গারি নৈত ছী, এম্হব-খাম্হাব, মেনা-ঠেনা মেং খপন কনা কে প্রদর্শন ক কে কিছু বোজী-বোটী কমা নৈত ছী. খহাঁ স্বনরেঁ হমব গাওন গীত ? "
স্বধীব রাঁবূ কে হঁ, কহনা পব ও নগভগ খাধা-পৌনা ঘংটা ভবি রিবহা গারি-গারি কে স্বনেনকৈন. চনমা কে খারাজ মেং সবিপহ্ঁ রঁঙু দর্দ খা র্নংদী ছন. স্বাগত গীত স্বনৈত-স্বনৈত স্বধীব রাঁবূ কে কোবহ ফাটি গেনৈন, নৈ ত প্বনিস ক খাঁখি মেং কহিং এহিনা নোব খারেঁ ! এহন গ্বণী কনাকাব সং দেহ-হাথ জঁতারেঁত খাবঁ স্বধীব রাঁবূ কে মোনে-মোন গ্নানি হোময নাগন ছন, খা ও গীত স্বনৈত-স্বনৈত উঁঠি রৈঁসনা খা ওকবা কহনখিন জে "তোহব গীত মেং রঁঙু র্নংদী খা দর্দ ছহ. খাগা কতেকো দিন রাঁদ তোঁ হমবা কনা দেনহ খছি. কহ, তোবা কী গনাম দী চনমা ? "
কিছু কান সোচনা উঁত্তব ও রাঁজন "সবকাব গাঁব মেং একটা রাঁবূ সাহেরঁ ছৈ. হমব রাঁবূ একরেঁব ওকবা সে কিছু টাকা উঁধাব নেনে ছনাহ. হ্মদা রাঁবূ সাহেরঁ কে স্বগদ ক জান মেং ও এহন ওঝবেনা জে রাঁবূ সাহেরঁ কে ড্যাঢ় ী পব ১০ রঁবষ তক রেঁগাব খটনা, খটৈত-খটৈত রেঁচাবে স্বস্থ্য চনি গেনা হ্মদা হ্নকা হ্মগনো মাতব, রাঁবূ সাহেরঁ কে কর্জ নৈ খ়্রতম ভেন. রাঁবূ সাহেরঁ চাহৈত ছনাহ জে রাঁবূ কে রাঁদ খাবঁ হম ওকবা ড্যাঢ় ী পব রেঁগাব খটী. হম গাম-গমাগত ঘ্মি-ঘ্মি রিবহা গারি কিছু খামদনী কবৈত ছী, জৌং হিনকা এতয রেঁগাব খটৈতী ত পেট কোনা ক ভবিতিযৈ. তাহি সং হম হিনকব

ৰেগাব কবয সে মনা ক দেনিযৈ. ৰস যৈহ ৰাত হিনকা নাগি গেনৈন আ গ হমবা পব নাগি গেন ছৈথ. পিছনা কিছু মাস সং হমবা খিনাফ থানা ম চোব-ডকৈতী আ নূট-পাট কে কগএক টা ফ্ৰগস কেস দর্জ কবা দেন গেন অছি, তহিযা স হম মাবন-মাবন ফিবি বহন ছী. একটা হবক্ষনিযা মাস্টবজী ছৈথ ও অহাঁ কে রিষয মেং ৰতেনৈথ তখন হম ৰছু হিম্মত ক ক আ পৈবরী নগা অহাঁ সোন্মা ডঁপস্থিত ভেনহুঁ অছি, আৰ অহাঁ স এতৰেঁ গোহবাৰেঁ ছী জে হমবা সংগে গন্সাফ ক দেন জাডঁ সবকাব" গ কহৈত ও স্বধীব ৰাবূ কে পৈব ধব নগনৈ. স্বধীব ৰাবূ ওকবা পকড়ৈত কহনখিন জে হম অহাঁক ব্যথা স্বনন, আ আশ্বিস্ত কবৈ ছী জে ভোবে-ভোব হম এহি মামনা কে দেখবৈঁ.

ভোবে নোকন থানা পব জা ক স্বধীব ৰাবূ চনমা কে খিনাফ দাযব সৰটা মামিনা কে বিপোর্ট মঁগৰা কে দেখনখিন. প্বনিসিযা জ্ঞান আ আ অন্বভব কে ৰনে বিপোর্ট পঢনে সং নগাওন আবোপ সৰ ঝূঠ ছৈক সে ৰ্স্মহ মেং কোনো ভাংগট নৈ বহনৈন. কিএকি ঘটনা স্থন সৰ ফবাক-ফবাক আ ৰেস দ্বী পব ছন ফ্দা কেস কে গবাহ সৰ ওহি ৰাবূ সাহেৰ কে পবিবাব কে নোক আ নৌকব-চাকব সৰ ছন. চনমা স চোবী আ নূট কে কোনো সামানো নৈ ৰবামদ ভেন ছন. বিপোর্ট কে বৃহত্ত নিবিক্ষণ কে ৰাদ স্বধীব ৰাবূ থানা গংচার্জ কে কেস খ়তম কবৈ কে আদেশ দেনখিন. চনমা কে গ স্বনি ক আঁখি মেং খ়্ব্শী কে নোব আরি গেন ছন.

স্বধীব ৰাবূ কে চেহবা পব সংতোষপ্রদ ফ্ক্ষী ছনৈন্হ. ও

चनमा से कहनखिन जे आहाँ तोँ आजाद छह, जे मोन से कर लेल.

ऐ पर चनमा राँजन, "सर, एतेक भेला के बाद जँ हम एहि एरिया मेँ रहि गेलि त बेसी दिन तक ज़िं दा नहीं रहब. तेँ आहाँ हम लियाएब लेलहुँ अछि जे आहाँ हम पंजाब चलि जायब. जीब त ओतहि किछु मज़ूरी क के कमा-खा लेब. स्वधीर बाबू के जेबी मेँ जे किछु टाका छल से ओकरा हाथ के दैत कहलखिन जे राखि ले, बाट मेँ काज ऐतौ, किछु सद्दृदय गौँआ सब सेहो चन्दा क के ओकरा किछु रूँचा द देने छल.

समय के संगे स्वधीर बाबू के स्मृति मेँ ऐ घटना पर पर्दा पवि गेल छलै य. आइ बर्षो-बर्ष बाद चनमा स भेंट भेला पर ओ स्मृति फेर ताजा भ गेल छल. जखन चंद्रप्रकाश स्वधीर बाबू के गोर लागय लेल झुके लागल त ओ ओकरा कसि क पकड़ैत गला लगाबैत कहलखिन लै-लै एहन जुल्म फेर लै, अहाँ सन कलाकार से एकरैब फेर पैर छुआब के पाप लै करब हम. एक अर्थ मेँ त अहाँ हमर गुरुओ छी, किएकि करियर के शुरुआती समय मेँ अहिं स हमरा ज्ञान भेंटल जे प्रलिस आ अदालत मेँ इन्साफ तखन तक संभव लै अछि जा धरि अधिकारी सब लग एकटा संवेदलशील हृदय लै होय आ बिपोर्ट आ गवाह से इतर सेहो किछु बात भ सकै अछि जे महसूस करब के इच्छा-शक्ति लै होय.

গবা নগৈত ও স্বধীব ৰাঁৰূ কে ভবি পাঁঝ কে ধ নেনে ছন. খ্র্শী কে মাবন ওকবা খাঁখি সে নোব ঢৰ–ঢৰ চ্ৰঁ নাগন ছন. কনিক কান ৰাঁদ মোন স্থিব ভেনা পব ও ৰঁতেনক জে দস সান ধবি একটা বেস্টাবেঁট মেঁ মজূবী কেনা কে ৰাঁদ ও এতয খপন একটা ছোট ছিন হোটন(ঢাবাঁ) খোনি নেনে খছি খা কৈটবিংগ কে কাজ কবৈত খছি. খপনে এবিযা কে একটা নড়কী সে ৰিযাহো কেনক খা ওকবা দূ টা ৰঁচা ছৈ একটা কঁানেজ মেঁ পঢ়ৈত খছি খা একটা স্কূন মেঁ. ও কহৈ নাগন জে ওকব পবিৱাব হিনকা হবদম যাদ কবৈত ছৈন খা একৰেঁব ভেঁট কবৈ ছৈযত ছন.

খস্তু "খাঙা বাতি কে ভোজন তখত তোবে ঘব পব হতৈক" স্বধীব ৰাঁৰূ কে গ ৰাঁত কহৈত দ্নূ কে চেহবা পব একৰাঁব ফেব স্বখদ মুস্কান খাবি গেন ছন, জেনা দিন ভবি কে যাত্রা কে ৰাঁদ সাঁঝ্ক পহব খামক নোঁনেব মেঁ খাদিহ একৰেঁব ফেব নানিমা ৰীছেনে হোগথ !

মৈথিনী কথামে স্ত্রী

উঁপবোক্ত রিষয পব চর্চা কেনায এক্তক হন্নক রাঁত নৈ খছি, তথাপি হম জে কিছু নেখক কেব বচনা পঠনহুঁ খছি ওয মাহকে কিছু স্ত্রী পাত্র রা নাযিকা ক ভূমিকা কে রিরেচনা কে প্রযনে ক বহন ছি।

সর্বপ্রথম হম যাত্রী রাঁরাঁ কে উঁপন্যাস 'পাবো' কে নাযিকা পার্বতী উঁব্ফ় পাবো কেব চর্চা কয বহন ছী। পাবো কে পহিন পবিচয পাঁচ ছ: রর্ষিয, শ্যাম রর্ণিয র্বুঁচিযা কে ৰূপ মে কৈন গেন খছি, খা কথা কে মার্মিক খন্ত ১৭-১+ রর্ষক পাবো কে খকান মূত্যু ক ঘটৈনা কে সংদর্ভ সঁ হোয খছি। মৈথিনী কথা মে স্ত্রী পাত্র সর্ব মে পাবো কে চবিত্র একটৌ এহন চবিত্র খছি জে পাঠক কে হৃদয স্থনী মেঁ ভারনা কে তীব্র প্ররাহ ত নৈএ খারৈঁ খছি সংগহি মিথিনা ক্ষেত্র মেঁ ৭০-+০-৯০কে দশক মেঁ(খা সংভরত: কিছু এখনো) স্ত্রী জীরন কে দশা কে কৈএক টৌ পবত খোনি কে বাখি দৈত খছি। ২-৪ ঘংটৌ মেঁ পাবো সন নাযিকা কে নেম্পন কেব খেনৌব সঁ ন কে কিশোবী পাবো কে চমকৃত ক দৈ রঁনা র্বুদ্ধি, রিরেক, মর্যাদা কে নিভার্ঁ রানী ধিযা খা খংতত: সমাজক দোষ কে কাবণে খপবিপকর্ব খরস্থা মেঁ খকান মূত্যু কে রবণ

কবৈত পাবো কে ঝনক কোনো চনচিত্র জেকাঁ পাঠক কে আঁখি কে আগা এক কে রাঁদ এক ক কে নিকনি জায অছি।

পাবো নেনপনে স চংচন ছনীহ আ কিশোবারস্থা মেং পহুঁচৈত পহুঁচৈত নোক ব্যরহাব আ গ্যান মে পাবংগত ভ গেনি। কথাবাচক কহৈ ছৈথ জে ও পাবো সে ১–২ বর্ষক জেঠ ছনাহ হ্মদা তৈযো নোক ব্যরহাব কে জে রাঁত হুনকা গংহৈব মেং গেনা পব রুঁঝ এনৈন সে পাবো ওহি রঁযস মেং রুঁঝৈ ছনীহ জখন কথাবাচক আঠমী মেং ছনাহ। ঐ প্রকাবে যাত্রীজী ওা রাঁত কে গংগিত কবৈ ছৈথ জে মিথিনা কে নাবী মেং মানসিক পবিপক্কতা রঁহুত জন্দী আবি জায অছি। পাবো পঢ়রাঁ নিখরাঁ, কথা–কবিতা মেং সেহো রেঁস তেজ ছনীহ, স্বাগত হিনকব পিতাজী হিনকা খূরঁ পঢৈরাঁ কে গছা বখৈ ছনাহ, হ্মদা সে হিনকব মায কে পসিন্ন নৈ ছন। ওা মৈথিন সমাজ কে একটা আব চবিত্র চিত্রণ অছি জেকবা যাত্রীজী ঐ কথা মেং খোনি ক দেখেনথিন্হ অছি। ওা চবিত্র কমোবেঁস আজুক মৈথিন সমাজ মেং সেহো ব্যাপ্ত অছি, স্বাগত মিথিনা ক্ষেত্র মেং স্ত্রী সাক্ষবতা দব কদাচিত সগব দেশ মেং সভসঁ নিম্ন স্তব পব অছি। ঔপচাবিক শিক্ষা নৈহো ভেংটৈনা পব পাবো বামাযণ, গীতা, অমবকোষ, হিতোপদেশ আদি গ্রংথ কে ঘোষি নৈত ছথিন।

প্রেম রিবাহ আ রিবাহ সঁ পূর্ব অপন জিরনসংগী কে নিক সে জানি নৈ কে গছা আ ঐ সে জুডন দিরাস্বপ্ন সেহো পাবো কে মোন মে উঁচবৈ ছৈন্হ আ একবা ও কথাবাচক কে জাহিব সেহো কব ছথিন জে “রিবজূ ভৈযা, ভাগযে–রঁহিন মেং জঁ রিআহ দান হোযতৈক ত কতেক দিব হোযতৈ। কত’ কহাঁদন অনঠিযা কে জে

लोक उठा न अबैं अछि से कोन बुधियारी ! ” किशोरी पारो के मोन मे पुरूष जाति के प्रति जे आशंका छल से ओकर लिखल कविता के ऐ लाइन मे सेहो व्यक्त होय अछि:
सखी हम करमहीन
कोन विधि खेपब दिन
कोन विधि खेपब राति
निष्ठुर पुरूख क जाति
कोन विधि काटब कान
हैत हमर की हाल।
परिस्थिति के मारल पारो के विवाह किशोरावस्थे मे अपना सं दुना उमिर के व्यक्ति सं भ जाय अछि। कथा के अंत होय अछि शारीरिक रूप सं अपरिपक्व पारो के प्रसव के कारण भेल अकाल मृत्यु सं। ई भाग पढैत काल पाठक के कोंढ़ फ़ाटि जाय से स्वाभाविक अछि। ऐ प्रकारे देखल जाय त पारो एकटा तेजस्विनि मिथिलानी छथि जे मैथिल समाज मे व्याप्त दोष के कारण जिबैत अपन अभिलाषा के समेटै क रखै छथिन आ अंतत: अकाल मृत्यु के प्राप्त होय छथिन।
आर अबैं छी प्रो० हरिमोहन झा के रचना पर। ओना त हिनकर कथा–उपन्यास सबॅ मे नाना प्रकार के स्त्री पात्र सबॅ भरल परल अछि, मुदा हम एतय हिनकर उपन्यास कन्यादान आ द्विरागमन के पात्र बुच्ची दाइ आ मिस रिजनी रोस के चर्चा क रहल छि। बुच्ची दाइ के चरित्र जत अपन समय के मैथिल समाजक स्त्री क वास्तविकता अछि त मिस रिजनी कदाचित ओ चरित्र अछि जेहन लेखक मैथिल स्त्री के भविष्य देखय चाहै

ছনাহ। ব্‌ুচী দাও একটা এহন খরোধ রানিকা কে চবিত্র খছি জিনকা মানসিক খা শাবিবিক পবিপক্কতা সে পহিনেহে রিখাহ ক দেন জায ছৈন্হ খা তাহি কাবণে ঐ সংবধ কে ব্‌ুন্ন খা নিভার মে ও খক্ষম ছনীহ। ক্ষদা ৰূপ খা গ্বণ সঁ পূর্ণ ব্‌ুচিযা সময রিতনা পব খা সিখৌনা পঢৌনা পব খাধ্‌নিকতা কে নিরাস ওঠি নৈ খছি। মিস রিজনী রোস কাশী রিশ্বরিদ্যানয মেঁ পঢৈ বানী ও কন্যা ছনীহ জে ক্ষশাগ্র ব্‌ুদ্ধি কে সংগে ঠাঁয পব ঠাঁয রাজয কে কৌশন সেহো বাখৈ ছনীহ খা এহি কৌশন কে রনে সীসী মিশ্র কে দর্প চ্‌ড-চ্‌ড কবৈ ছথিন খা হ্‌নকা হ্‌নকব গনতি কে এহসাহ দিযারৈ ছথিন।

দূ টা প্বৰুষ নেখক কে রাদ দূ টা স্ত্রী নেখক কে বচনা মেঁ স্ত্রী পাত্রক চর্চা কবৈ চাহি ছী। সর্রপ্রথম নিনী রে কে কথা উপসংহাব কে নাযিকা 'খপর্ণা' কে চর্চা ক বহন ছী। নিনী রে খপন রিভিন্ন বচনা মেঁ স্ত্রী পাত্র কে মাব্‌ফ়ত ঐ রাত কে উল্লেখ কএনে ছথি জে মৈথিন সমাজ স্ত্রী কে রিরাহ, প্রেম-সংবধ খাদি কে ন ক খন্নদাব বহন খছি খা ঔখন তক খন্নদাব খছি। জে মহিনা রস্ত্র পিত্‌সত্তামেক সমাজ মে যগ যগ সঁ সীদিত খা প্রতাডি.ত হোগত বহন ছথি, সেহো রস্ত্র খপন সমাজক দোসব সদস্য কে প্রতি খন্নদাব রনন বহনীহ, সহান্নভূতি কে খভার বহননি। শিক্ষিত খা খাধ্‌নিক মানন জায রনা সমাজক প্বৰুষ রস্ত্রক মানসিকতা মেঁ পবিবর্তন নৈ খাযন। 'খপর্ণা' কে চবিত্র এহি খন্তববিরোধক মর্মস্পর্শী উদ্ঘাটন খছি। খপর্ণা কে প্রতি হ্‌নক রহিনোগ রিনযক খাচবণ ভারনামেক নহি,

शोषणामेक छैन। ओ डाक्टैवी के प्ररेशे पवीक्षाक माञ्जदर्शनिक नाम्पव अपर्णाके अपन मोह जान में फ़ ांसि नैत छथि। अपर्णा के रहिन रस्वधा के आचवण गर्ष्याभार स ँ भवन अछि ओ अपन पति के नंपटता के दोष नै दैत अछि, अपर्णा के दोषी मानैत अछि। ओ अपर्णा के तेज से जवैत अछि। पित्ति नग शिकायत क अपन छोटे रहिन के प्रति घवक सदस्य में घृणा घनिभूत क दैत अछि। घौन भेन पिता अपर्णा के दंडित कवराक हेतु कठोवतम निर्णय कवैत हुनकव पढाओ छोवा एकटा मजदूव संगे साहि दैत छथिन। अपर्णा डाक्टैव नै रनि सकनि म्द्दा अपन पवित्रिम आ रिद्या के रन पव सास्वव के खूरे स्वथी-सम्पन्न रना दैत छथिन। म्द्दा रिडरना अछि जे अपर्णाहिक पवित्रिम स ँ गिवथागनि रननि ननदि सरे सरे सेहो हुनकव म्चेष्ठा कवै अछि। अपर्णा त्यागमयि छथि, सेराभारि छथि, सहानुभूतिशील छथि, अपन मोनक व्यथा कौखन प्रकट नै होमय दै छथिन। सरेस ँ रठि के धैर्य आ स्वाभिमान छैक। ग स्वाभिमान पतिक देहारसानक जिग्यासा मे आएन पिता के ँ कहन रचन में ('एहिठाम हमवा सरे मानैत अछि। अहा ँस रहत रैसी!') सेहो स्पष्ठ अछि।

अंतिम स्त्री चवित्र जेकव हम चर्चा एखन क वहन छि ओ अछि डा० शेफ़ ानिका वर्मा के कथा 'म्द्दि' के नायिका 'मेहा'। मेहा कोमन सदृश्य भार रानी तेजस्विनी कन्या छथिन जिनका समाजक देखारटी उथोन आ गर्हा टेनेश नै पसिन्न छैन्ह। ओ अपन मा ँ के महिला-म्द्दि आंदोलन आ ओय स ँ जुड.न सदस्या सरे के आनोचक छथिन जे महिला-म्द्दि के नाम पव

বঁড.কা বঁড.কা জ্নূস ত নিকানৈ ছথিন ᠅দা ঞা বাঁত কে খন্তরোঁধি নৈ ছৈন জে মহিনা কে ᠅ক্তি চাহি কথি সঁ। ও খরঁ খপনহি জানৈত যা খন্জান মে নাবী কে প্রতাবণা কে বঁঠারা দৈ বঁনা কাজ কবৈ ছথিন। এহি ঞ্রম মে মেহা কে রিরাহ একটা প্রাফ়সেব সাহরঁ সে হোয বঁনা বহি ছৈন জে রাস্তর মে পকবৌথা রিরাহ ছন থা তেকব বঁদনা নৈ নেন প্রাফ়সেব সাহরঁ মেহা সংগ হ্নক পাঁচ টা সখি কে সিন্বদান ক দৈত ছথিন। ᠅দা তেজস্বিনি মেহা ঐ রিকট পবিস্থিতি কে খপন ক্শাগ্রতা থা তেজ সে স্মাবি নৈত ছথিন, ও ঐ রিরাহ কে খমান্য সারিত ক দৈত ছথিন থা প্রাফ়সেব সাহরঁ কে ᠅ক্ত কবৈত বঁজৈ ছথিন জে "হম এহি রিরাহ কে নৈ মানৈত ছী থা নৈ হমব সংগী মানত। হম সরঁ এক্তক গেন–গ্বজবন নৈ ছী । নাবী কে নিযতি মাত্র রিরাহ ছৈক ᠅দা হম একবা নৈ মানৈত ছী। রিরাহ স্ত্রী প্বৰুষক সমর্পণ থিক। জে বঁনজোবী দেন জায থা জে এক্কহি সংগে পাঁচ গোটে কে দেন জায ও সিন্দূব ধর্মক দৃষ্টিএ মান ভ জাএ ᠅দা হম কহিযো নৈ মনরঁ। প্রাফ়সেব সাহরঁ মেহা কে ঐ তর্ক–রিতর্ক সে খরাক ভ গেন। ও একটা খগ্যাত সম্মাহন সঁ থারিষ্ঠ ভ মেহা সে খপন খপবাধ নেন ক্ষমা মাঁগৈত ছথিন থা হ্নকা খপন জীরন সংগিনি বঁনারঁ কে রচন দৈথ ছথিন।

এহি প্রকাবে হম দেখৈত ছি জে জত প্বৰুষ নেখক সরঁ স্ত্রী পাত্র কে দ্বাবা সমাজ মে স্ত্রী কে খরস্থা থা হ্নকা প্রতি ব্যাপ্ত ক্প্রথা পব চোট কবৈ ছথিন ওতয মহিনা নেখিকা স্ত্রী সমাজ্ক স্থিতি কে স্বক্ষ্ম রিরেচনা কবৈত ছথিন।

একটা জন্মেজয কথা (ব্যংগ)

ওনা ত মহাভাবতsক সবটা কথা সব যুগ কে নেন প্রাসংগিক বহন খছি, এহি ক্রম মেঁ বাজা জন্মেজযক একটা কথা সেহো খাজ্ক সময কে হিসাবঁ সং খূব প্রাসংগিক খছি.

বাজা জন্মেজয খর্জুন কে পোতা খা বাজা পবীক্ষিত

কে রেঁটা আ উত্তবাধিকাবী ছলাহ. এক রেঁব বাজা পবীক্ষিত কনহগক প্রভাব সং গ্রস্ত ভs মবন সাঁপ কেব মানা রঁনায ঋষি শমীক কে গব মেং ধs ক হ্নকব অপমান ক দেলখিন. ঐ অপমান সং ঋষি কে রেঁটা শৃংগী পিত্তিযা গেলাহ. ও পিত্ত আমিন পিলে ছলাহ আ অপন রাঁবূ কে অপমানক রঁদনা লেরঁয কে ঠানি নেনে ছলাহ. এহি কে লেন ও নাগবাজ তক্ষক কে রঁজায, বাজা পবীক্ষিত কে ঠিকানা লগাবঁয কে স্বপাবী দ দেলখিন. রঁস তখন কী অর্জুন সং পবাজিত আ অপমানিত তক্ষক এহনে মৌক্বা কে রাঁটে জোহিত ছলাহ, স্বাগত ও ঐ স্বপাবী উঁঠবঁ মেং কোনো কৌতাহী নৈ বখলাহ আ সহী মৌক্বা পাবি ও পবীক্ষিত কে 'মর্ডব' ক দেলাহ. পবীক্ষিত কেব মর্ডব কে রাঁদ হ্নকব রেঁটা জন্মেজয গদ্দী পব রৈঁসলাহ. রাঁপক হত্যা কে সভটা পিহানী জাললাক রাঁদ হিনকা মোন মেং রঁদলাক ভারনা প্রজ্জ্বলিত ভ গেলৈন আ ও তক্ষক সহিত সভটা নাগ কে সমূল নষ্ঠ কবৈ কে ঠানি নেলৈথ আ ঐ কে লেন সর্প যজ্ঞ কবেলৈথ ঋদা ঐ 'মর্ডব' কে মাস্টবমাগংড যানী ঋষি শৃংগী কে ছোড়ি দেলখিন.

"আবঁ একটা 'রাঁরাঁ' সে কে পংগা নৈ ! রঁদলে নৈ কে ছৈক ত তক্ষকে সং ন নৈত ছী আ ওকব সমূল নাশ ক দৈত ছী." (ভ সকৈ অছি এহনে কিছু রিচাব হ্নকা মোন মেং আযল হেতৈন, যদ্যপি ঐ তবহক রাঁত মহাভাবত মেং আধিকাবিক রূপ সং কতৌ নে দেখলহুঁ পঢ়লহুঁ অছি).

হং ত ভেল এনা কী সর্প যজ্ঞ মেং এক–এক ক কে সভটা নির্দোষ সাঁপ সবঁ খসি খসি ক ভস্ম হোময লাগল.

ওকবা সৱ কে পতো নৈ ছল জে ওকব সৱ কে দোষ কী ছৈক জেকব সজা ওকবা সৱ কে ভেঁটৈ বহল ছল. খৈব. হজাবো–নাখ সাঁপ কে ম্ৃগনা কে ৰাঁদ জখন তক্ষক কেব পাবি এনৈ তখন পতা নৈ ও হ্নন দেৱতা–পিত্তব সে সেষ্টিং ক কে খাস্তিক নামক একটা ব্রাম্হণ কে ভেজ কে সর্প যজ্ঞ ৰুকরা দেনক খা তক্ষক কেব জান ৰঁচি গেন. কহন জায ছৈক জে একব ৰাঁদ জন্মেজয খা তক্ষক দ্নূ ৰর্ষৌ–ৰবখ জিৰৈত বহনাহ খা খপন–খপন বাজ–পাটৈ কে ভোগ কেনাহ. কর্হোঁদৈন কহন জাযছি জে তক্ষক কেব ৰাঁদ মেঁ গন্দ্রক দবৰাব মেঁ সেহো ৰভ্ভ নিক পৈঠ ৰনি গেন ছন. খা ঐ তবহে দেখন জায ত মাস্টবমার্গণ্ড ঋষি শ্রৃংগী, একাকৃ্টৈব তক্ষক খা ৰদনা নৈ পব উতাহ জন্মেজয কে ত কিছু নৈ ভেন হদা ঐ সৱ প্রক্রিযা মেঁ মাবন গেন ৰেঁচাবা হজাবো–নাখ নির্দোষ সাঁপ সভ জেকব একমাত্র খপবাধ জে ও তক্ষক কে সম্প্রদায সে ছনাহ.

উপসংহাব: খাজুক সময মেঁ এহি কথা কে প্রাসংগিতা চিন্হিযৌ খা বিচাব কবিযৌ, খহাঁ বুদ্ধিজীবী ছী

<u>মৃণান খাশ্বতোষ, এবৌত(সমস্তীপ্বব)</u>

<u>ছুট্টকী</u>

ৰড় দিনক ৰাদ খায সৰ দোস্ত ক সংগ ফ্টৰ◌াঁন খেনৰাক পবগবাম ৰনন। ৰিকাস খপন সংঘী সৰক সাথ ফ্টৰান খেন বহন ছন। খচানক সঁ খপন নাডঁ স্বনি ও গস্বব ডঁমহব দেখ নাগন। ওকব পড় াসী ৰিনয দৌড়ন ওকবা নংগ দৌড় ্ত পহুঁচন।

"ৰিকাস, ৰৌ ৰিকাস ! "

"কী ভেনৌ ৰৌ ! কীছ ৰজৰেঁ..."

"ও তোহব ভতীজী..."

"কী ভেনয হমব ছটকী ক ? ৰাজ ন ৰৌ, কী ভেন হমব ছটকী ক ? "

"ও ! ও স্কূটী সঁ এক্সীডেঁট ক গেনৌ। গাম পব ক নোগ সৰ ওকবা ঝাজী নৰ্সিগ হোম ন গেন খিন হন। "

"খৰে ৰাপ ৰৌ ৰাপ। গা কী ভ গেনৈ। যৌ নান ভৈযা কনি খপন ৰাগক ক চাভী দীখ। হমব ৰাগক গামে পব ধাএন খছি।

ভাগৈত ৰিকাস হস্পতান পহুঁচন ত ভৈযা গেট পব ঠাব ছনৈথ।

শাযদ ওকৰে প্ৰতীক্ষা কৰৈত ছনাহ।

ৰিকাসক দেখৈত ভৈযা ভোকাগব পাগব ক কানখ নগনা,"ৰৌ ৰিকাস, খাৰ হম নয ৰচৱৌ। দখী ন, ছটকী ক কী ভ গেনেয। "

"ভৈযা,খাৰ হম খাগৰ গেনিযে হন ন। সৰ নীক ভ জেতৈ। খহাঁ ৰস ভগৱান পব ভৰোসা ৰাখ্। কত ছৈ ছটকী ? "

""খাগ ! খাগসীযূ মেঁ খছি ! "

"খৰৌ ৰাপ ! কোন মংজ়ি ন পব ? "

"দোসব মংজ়ি ন পব। "

ভাগি ক ৰিকাস খাগসীযূ পহুঁচনা ত ওতখ মাঁ, ৰাৰ্জী

ओा भौजी के प्राण सूखैत छल।
मन त भेल कि पूछि जे ओ एक्सीडेंटे कोना भेल! हुदा मन मसोओस बहि गेल रुचिवा रिकास। रहुत कोशिशे केलक हृदा तामस पर नियंत्रण रुसी देव तक नय बाचि सकल ओा मन के सरँ भड़ास रोहव थारि गेल।
"मना करैत छलौं न थहाँ सरँ क कि अखन स्कूटी नय देल जाउ। त नय हमर गप्‍ड़ा या बानी अखने सँ स्कूटी चलेताह। तेबहो रवख ओकर भेलय हल कि। अरँ मन में शांति थारि गेल न!
......
"माँ, थहाँ की कहैत छलियै! ज़माना थागाँ रँढ़ ी गेलय हल। नर्सिनियाँ के रुैटो चौदहहे रविख में मोटरसाओकिल चलरुैत अछि। कर्नल साहेरँ क रुैटो त कारो चला नैत अछि। थारि ओर दिअ स्कूटी!"
"हमरा माफ क दीअ, रँचा। हम अान्हर भ गेल छलिए। रँचा सभक चलरुैत देख, हमरो मन भ गेल कि अपनो रँचा चलारे। पूत आ धी मे अन्तर किछु अछि थारि की। देख न, तोहर राँत नय मानेय क सज़ ा हम सरँ भूगैत बहल अछि।"
""अह्रँक कतेक समझेनूँ कि माँ रारुजी क मनारु जे अखन अपन छटकी क उमर नय भेलय हल स्कूटी चलारे रँना। अखन त ओकर पायेरौ न चूमैत अछि। सभक दिन दुर्घटना क समाचार थारैत बहैत अछि।"
.....
"भउँजी, ओा थहाँ कि कहलै छलियै? याओद अछि कि नय। हम जलय छि अपन छटकी सँ। हम जलय अछि किया कि रारुजी हमरा क◌ॉलेज म मोटरसाओकिल

नय देने छलाह। जेकरा हम अपन जान सँ बेसी मानैत छी, ओकरा सँ जनबै हम!"
"हमरा सबै सँ बहुत नमहर गलती भ गेलय। चुप्पो भ जाउ न आबै। छौंकी हमर सबक क्या नय अछि की? अहाँ, आबै हमरासबक जान लेबै की?
"हाँ, जान न लेबै। अगर हमर छौंकी क किछु भ गेल त ककरो नय छोड़बै। याअद राखबै आ बात।"
अचानक सँ आउसीयू क दरबज्जा खुलल। सबक धकधक्की बैढ़ गेल। विकास तेज़ी सँ आगाँ बढ़ल। "आबै अहाँ क बच्ची अतरा सँ बाहर अछि।" डाक्टर क शब्द सुनि हक़ सँ सब गोटा क प्राण मे प्राण आँगल।

<u>गीतेश शर्मा</u>

ভাবতীয ম্সনমান খা ভাবতীযতা

(মূন হিন্দী নেখ কেব মৈথিনী খনুবাদ- উঁমেশ মন্ডন)

ভাবতীয ম্সনমানক কিছু এহেন খূবী বহন খছি জগ কাবণেঁ হূনকা সভকেঁ 'ম্সনমান নহি কহি 'ভাবতীয ম্সনমান' কহবঁ বেঁসী নীক হোএত। দুনিযা ্ক কোনো দেশক ম্সনমান-সমাজসঁ হিনকব ত্তননা নহি কএন জা সকৈত খছি। ভাবতক মাষ্টি- পানিমে বচন-বঁসন ঐ সমাজক দৈনংদিনক জীবন, খাচাব-বেঁবহাবক গস্লামসঁ দূবোক সম্বন্ধ নহি, পবন্তু দিক্কত তখন হোগত খছিজখন গস্লামক কেন্দ্র সঙুঁদী খববকেঁ ণ্ড নোকৈন খপন সোচক কেন্দ্র মানি নগ ছৈথ খা ওতএ-সঁ খাবি বহন হবাক স্বগন্ধকেঁ মহসূস কবৈক দাবী কবৈ ছৈথ, জখন কি সচাগসঁ একব কোনো সবোকাব নহি হোগত।

জেনা কিকহন গেন খছি, ণ্ড খপন বোজমবকি জিনগী খা বেঁবহাবমে গস্লামক ঐসী-তৈসী কবৈ ছৈথ, ম্দা জঁ কিযো খন্তিম পোথী- 'ক্ববান-এ- পাক'খা খন্তিম পৈগম্বব 'হজবত ম্হম্মদ'কেঁনঽ কঽ কিযো সবাঁন উঁঠবঁএ তঁ মবৈ-মাবৈনে উঁতাহূন ভঽ জাগ ছৈথ। মজগব বাঁত ণ্ড খছি জে ণ্ড সভ ভাবতমে জে কবি নগ ছৈথ, যএহ জঁ সঙুঁদী খববঁ মক্কা-মদীনামে কবৈথ তঁ যা তঁ হিনকা সজা-এ-মৌত মিনতৈন বা বিনা কোনো হীনে-হবানেক হিনকা ওতএসঁ নিকানি কঽ বাঁহব কবি দেন জেতৈন।

ণ্ড কহৈমে কনিক্কা পবহেজ নহিজে ঐ সমাজক নোক নিবপবাদ ৰূপমে ও সভ সভ কাজ কবৈ ছৈথজেকব

ঙ্কবান–এ–পাকমে সখত মনাহী(ঙ্কমানিযত)কএন গেন খছি, সংগে খন্নাহ খা হজবত ঙ্কহম্মদ সেহো জৈপব সখত পারঁন্দী নগৌনে ছনা।

ঐ ঙ্কদ্দাকেঁ খাগূ রঁঠ়ে নাসঁ পহিনে হম একটা ছোট–ছীন ডঁদাহবণ দেরঁএ চাহরঁ, হমব এক শ্বভেছ্ মিত, জে জনৈ ছৈথ জে হম সাএ প্রতিশত নাস্তিক ছী, এক দিন সাঁঝূ পহব হমবাসঁ ভিড় গেনা খা গস্লামকেঁ নঃ কঃ রঁহস কবএ নগনা। মৌকা পারি হম নগে–হাথ কহনযৈন–

"খহ্াঁ ক ঙ্কহসঁ গস্লামক রঁাত শোভা নগ দৈত খছি, কিএক তঁ নিযমসঁ খহ্াঁ ঙ্কসনমান ছীহে নহি!"

হ্নকব আঁ খি নান ভঃ গেনৈন। ও তমসাকঃ রঁজনা–

"গা কহরঁাক খহ্াঁ ক হিম্মত কেনা ভেন?"

হম কহনযৈন–

"দোস (মিযাঁ), হমবা রঁজৈক মৌকা তঁ দীখ খাব তারেঁতক খপন তামসপব কংট্রোন বাখূ।"

হম সরঁানক ঢেপ রঁবিসরেঁত পুছনিঐ–

"খহ্াঁ শবারঁ পীনে ছী?"

নিচ্াঁ নজৈব কেনে ও ধীবেসঁ রঁাজন–

"হঁ।"

হমব দোসব সরঁান ছন–

"খহ্াঁ পথিযা নগরৈঁ ছী। মানে ফুটপাথিযা দোকান। ভিনসব–সঁ–সাঁঝ ধবি গহিকীসঁ মাত্র ঝূঠে নহি রঁজৈ ছী, রঁঙ্কি সম্পত খা–খা কঃ ঝূঠ রঁজৈ ছী। ঙ্কদা জখন সৌদা নগ পটৈএ তঁ খধনাহ জরঁানসঁ ওকবা

ঋধনাহ গাবি সেহো দগ ছিঐ,কী ঞা ছী ঋহ া ঁক গম্লাম ? ”

ঐঠাম ঞা সাফ কবি দিখ চাহি ছী জে ঞা ৰাত হিঁদ্ও ভায নোকৈনপব নাগূ হোগতে ঋছি। খাস কঽ ওগ হিন্দূপব জে ঋপনে–খাপকেঁ ধর্মক ঠীকেদাব মানৈ ছৈথ।

হম ঋপন ম্নস্লিম মিতকেঁ কহি ছিঐন জে ঋহ া ঁ ঋপনা–খাপকেঁ ভাবতক মাষ্টিমে তগ তবহেঁ বচা–ৰঁসা নেনে ছী জে ঐঁ ঁড় ী–সঁ ষ্টিকাসন তক ঋহ া ঁ স্বচা ভাবতীয ছী, মাত্র দেখাৰাক নেন ঋহ া ঁ গম্লামী ম্নখৌষ্টা নগৰেঁ ছী, জগসঁ হিঁদ্ খা ম্নসনমানক ৰীচ ঐ তবহেঁ দূবীক জন্ম হোগএ জগসঁ বোষ্টী–ৰেঁষ্টীক বিশতা–নাতা তঁ দূব জে এক থাবীমে ৰৈসকঽ খেনা–পীনাগ তক ঋসান নহি, জখন কি সচাগ ঞা ঋছি জে ভাবতক তহজীৰক নীক–ৰেঁজাএ কোনো এহেন পহনূ নগ ঋছি জেকবা ঋহ া ঁ ঋপনেনে নহি হোগ, ৰঁল্কি কতেকো মামনামে তঁ ঋহ া ঁকেঁ মহাবত হ া ঁসিন ঋছি।

খাউঁ কিছু ৰিন্দূপব খ্নিকঽ চর্চ কবী।

গম্লামমে জাতি–পাতি নহি ঋছি, পবন্তু ভাবতীয ম্নসনমানমে তঁ ঋছিখা সেখগছে নহি, ৰহ্ত ৰেঁসী তব তক ঋছি। খাপসমে ৰেঁষ্টীক ৰিখাহ নগ হোগএ। শেখ সৈযদ, খান–পঠান উঁচ জাতিক, ফঁজবা–জ্নাহা–ঋঁসাবী নীচ জাতিক মানন জাগ ছৈথ।

শাদী–ৰিখাহক বস্ম–বেৰাজ মজহৰী দূবীক ৰাৰজূদ হিঁদ্ খা ম্নসনমানমে ঐ তবহেঁ মিনন–জ্নন ঋছি জে ঞা কহৰ ৰহ্ত কঠিন, জে ঞা বেৰাজ কেকবাসঁ কে নেনক। কিএক তঁ ‘ৰেদ’ খা ‘ফবান–এ–পাক’মে ঐ

বেৰাজক কেত্তী কোনো জিকিব নহি। শৈবৰানী পহিবৰ, সেহবা নগাএৰ, চ্হনৰাজী কবৰ, মেহদী–ঙঁৰঠন নগাএৰ, জ্থা খেনৰ গনাদি–গনাদি সভ বেৰাজ খনীঠামক ছী, কোনো সঙুঁদী–খবৰ, গুবান–গবাকসঁ থোড়ে খাএন খছি।

নাচ–গান, ঐকিটঁগ কবৰ, পেঁটিঁগ কবৰ, এতএ তক কি শাস্ত্রীয সংগীত খা ভজন গাযনমে হ্মসনমান খব্বন দর্জপিব খছি। ফিল্ম হ্খএ কি নাটক খাকি চিত্রকনা, এতএ তক কি মূর্তি বঁনাএৰ ঐ সভ ক্ষেত্রমে হ্মস্লিম কনাকাব খা কাবীগব মাহিব বহন খছি। জখন কি ঐ সবঁহক 'হ্ববান–এ–পাক'মে সহত মনাহী কএন গেন খছি। খধিকতব হ্মস্লিম দেশমে ঐ সভপব সহত পাবঁদী খছি। ঙঁদাহবণক তৌবপব ঙঁস্তাদ বিস্মিল্লাহ খাঁ নিখ, কী বিস্মিল্লাহ খাঁ সঙুঁদী খববঁমে শহনাগ বঁজা সকৈ ছনা? হ্ড়া দা হ্সৈন খগব মক্কা মদীনামে চিত্রকাবী কবিতৈথ তঁ হ্নকা তা–ঙঁম্র জেনমে বিতবঁএ পড়া তৈন। হ্মদা ঐ কনাকাব সভপব ভাবতকেঁখামে–সম্মানক ভান ভেনৈ খা হ্নকা সভকেঁ পৈঘ–পৈঘ গনামসঁ নবাজ্ন গেনৈন।

ভজন গাযন? তৌবাঁ–তৌবাঁ। গবৈবঁনা হ্মসনমান, ভজন নিখনৈন হ্মসনমান, মৌসীকাব হ্মসনমান, পদর্পিব গবৈবঁনা হ্মসনমান খা ঐ সভকেঁ পেশী কবৈবঁনা প্রাড্যূসব সেহো হ্মসনমান। খাগযো জখন ওগ ভজনকেঁ কিযো স্বনৈএ, তঁ খাস্তিক হোথি বা নাস্তিক ভক্তি বসমে ড্মি জাগএ। কেতেক নাওঁ গিনাবী কনাকাব সবঁহক, সহ্মচা পোথী নিখএ পড়ত। হ্মদা তৈযো কিছু কনাকাবক নাওঁকেঁ জিএ্র কবৰ জরুবী খছি জেনা– 'গ্বনাম খনী খাঁ, খনাঙঁদ্দীন খাঁ, ঙঁস্তাদ খমীব

খাঁ, রৈগম খখতব, রিস্মিন্নাহ খাঁ, উস্তাদ খন্না বখা, খাগা হশ্রে কশ্মীবী, নৌশাদ, ক্ষহম্মদ বফ্‌ ী, সাহিব ন্বধিযানরী, মজরুহ স্বন্তানপ্ববী, সোহবার মোদী, দিনীপ ক্ষমাব, স্বরৈযা খাদি।

নেখন জগতমে 'খমীব খ্‌সবো', পহিনহিন্দীমে নেখক ছনা, জিনকব নিখন গীত খাগযো হিঁদ্‌ক শাদী–রিখাহমে গাএন জাগত খছি। মনিক ক্ষহম্মদ জাযসী নগ হোগতৈথ তঁ কি বানী পদ্মারতী হোগতৈথ ?

বহীমক দোহা সভসঁ কে পবিচিত নগ ছৈথ ? শ্রীচ্রঞ্চপব বসখানক নিখন গীতক খাগযো কিযো রবারবী নহি।

করীব বহীম গোস্বামী ত্তনসীদাসক সমকানীন ছনা। ত্তনসীদাস জখন বামচবিত মানস নিখ নেনৈন তঁ পোথীক পহিন প্রতি করি বহীমকেঁ ভেঁটে কেনৈন খা হ্নক বায মংগনখিন। পোথী পঢ়ি বহীম জে টিপ্পণী কেনৈন, পাঠককেঁ জনতব হেত্ত ওকবা হম এতএ ছাপি বহন ছী–

"বামচবিত মানস রিমন
সেতন জীরন প্রাণ
হিঁদ্‌খান কো রেদ সম
জমনহিঁ প্রকৃষ্ট ক্ষবান।"

(খব্দুর্ব বহীম খানখানা)

সৈযদ মহফ্‌জ্‌ হসন বিজ্‌রী 'প্বন্ডবীক'হমব কবীরী মীত তঁ নহি ক্ষদা মীত ছনা। হমব হ্নকাসঁ

মিত্রতা গ়জ়নকাব জিতেন্দ্র ধীবক ওজহসঁ ভেন। নাস্তিক হোগতো বামচবিত মানসপব হম খনেকো প্ররচন স্বননৌ। হমবা নজৈবমে প্বল্ডবীক সভসঁ খব্বন বহনা। বামচবিত মানসপব জখন ও ৰজৈ ছনা তঁ নোক সভ সম্মাহিত ভ২ ক২ হ্নক র‍্যাখ্যান স্বনৈত ছন। নগৰে নে কবৈ ছন জে কোনো হ্মসনমান বামচবিত মানসপব ৰাঁজি বহন ছৈথ। ও নিখানিস ভাবতীয হ্মসনমান ছনা খা ভাবত রর্ষক তহজ় ীৰকেঁ ও খামেসাত ক২ নেনে ছনা।

ওা ৰহ্ত কম নোক জনৈ ছৈথ জে উর্দূমে মোহব্বত খা হ্মঙ্ক পবস্তীকেঁ ন২ ক২ ৰহ্ত ৰেসী গজন-শাযবী নিখন গেন,খান-খান জৰানক ত্তননামে।

হ্মস্লিম কাবীগব খগব তীন মাসক খরকাশ ন২ নৈথ তঁ মহন-ঝোঁপড় ী, মন্দিব-মস্জিদ ৰনৰ ৰন্দ ভ২ জাএত। জেরবাত ৰনৰৈসঁ ন২ ক২ হীবা তবাশৰ, জড় ী-ৰূ্টীক কাবীগবী, দর্জীগিবীক ক্ষেত্রমে সত্তব প্রতিশতসঁ ৰেসী কাবীগব ভাবতীয হ্মসনমান ছৈথ ওঁব হ্নকব কাবীগবীক ৰেপাব কবৈৰনা হিঁদূ।

মধ্যপূর্রক দেশমে নাখো হ্মসনমান কাবীগব কাজ কবৈনে জাগ ছৈথ খাওব খপন কমাএন কমাগক নিরেশ ভাবতমে কবৈ ছৈথ ন কি যূবোপ, খমেবিকাক ৰৈংকমে।

ভাবতীয হ্মসনমানক ত্রাসদী ওা খছি জে ও জনৰে নে কবৈ ছৈথ, ভাবতীয তহজ় ীৰমে সোল্হাখনা বংগন ভাবতীযতাক স্বতংত্র দেন বহন খছি। ওগ কৌমক নোকক ভাবতীয তহজ় ীৰকেঁ ৰেগন্তহা দেন বহন খছি। জগ দিন ও ঐ সচাগসঁ ৰাঁরস্তা ভ২ জেতা খা ঐপব হঞ্দ্র কবএ নগতা, হিন্দূ হ্মসনমানক ৰীচক দূবী ৰহ্ত হদ তক মেটা জাএত।

করি নজ়্কদন গস্লামকেঁ নেন জাএ, ও খপন নেখ খা করিতাক মাধ্যমসঁ ‘সনাতন ধর্ম’ খাওব ‘গস্লাম’পব হথৌবীসঁ চোঠ কেনৈন। ও নিখনৈন– দংগাক দৌবান মন্দিব ঔব মস্জিদ তোড়ি দেন জাগত খছি। মন্বখক জান নঃ নেন জাগত খছি, গুশ্বিব খাওব খল্লাহ চ্পচাপ গু দৃশ্য দেখৈত বহি জাগ ছৈথ। মন্দিব–মস্জিদ তঁ ফেব বঁনি জাএত, হ্মদা মন্বখক জান খাপস ভঃ সকত ?

হ্মসনমনক সভসঁ পৈঘ মসনা গু খছি জে হ্নকামে সহী নীডবশিপ নগ খছি। পঠ়ন খা খনপঠ়ন মৌনবী–হ্মল্লা মজহবঁক নাওংপব হ্নকা ভড়কাবৈঁ খা ভঠকাবৈঁ ছৈন। হানক কিছু বর্ষমে গু দেখন জা বহন খছি, হিংদূ নীডাবশিপক এক পৈধ তবঁকা ঐ বঁদগ্বমানীক শিকাব ভঃ হ্মল্লা–মৌনবীক বস্তাপব চনি পড়না খছি। দ্নূক জ্খান এক খছি, ভড়কাবৈঁ খাওব ভঠকাবৈঁক তবীকা সেহো এক খছি, হ্মদা হ্নকব বঁদকিস্মতীসঁ হিংদূমে খখনো হ্মস্লিম কৌম জকাঁ কট্টবতা নগ খাএন খছি। ‘হিংদূ ধর্ম’কেঁ নঃ কঃ বঁহ্ত হদ তক খ্নি কঃ চচকি গ্বজাগশী বঁচন পড়ন খছি।

হ্মস্লিম কৌমক তঁ গু হান খছি জে হ্ববান শবীফ খাওব হজবত হ্মহম্মদকেঁ নঃ কঃ, খল্লাহকেঁ নঃ কঃ ন্বঞাচীনী তঁ দূবক বাঁত জে কোনো সবাঁন তক উঠবৈঁক গজাজত নগ খছি। হ্মসনমানক কী প্রাথমিকতা তানীম, সেহত, গবীবী নহি বঁক্কি মস্জিদ খছি। হ্ববান শবীফকেঁ কংঠস্থ কবৈবঁনাকেঁ হাফ়িজ মানন জাগএ খাওব গজ্জতক নজৈবসঁ দেখন জাগএ। মাত্র কংঠস্ত কবি কঃ ‘হ্ববান–এ–পাক’কেঁ বিনা সমঝনে–বঁ্ঝনে.. ! ছৈ নে কমান.. !

ঋসনমানক এক ত্রাসদী খাওব খছি জে ও জখন নমাজ পঠ়ৈ ছৈথ তঁ মক্কা–মদীনা মানে সঙুদী খবরঁ দিস ঋঁহ ঘ্মা কহ, জখন কি সঙুদী খবরঁ কোনো কীমতপব হিনকা খপনরেঁ খা নাগবিকতা দণক নেন তৈযাব নহি। বহন খন্নাহ কেব প্রশ্ন, খগব ও ছৈথ তঁ সভ জগহ ছৈথ।

শহব কনকত্তাক এক গনাকা খিদিবপ্পব খাওব মটিযাবুঁর্জ খছি, জেতএ খস্সী প্রতিশত খাবাঁদী ঋসনমানক খছি। ওতএ নমসম সাএসঁ বেঁসী মস্জিদ খছি, জগমে পনবহসঁ বেঁসী মস্জিদ পূর্ণত: এযবকংডীশনসঁ নৈশ খছি। কবোড় া ৰূপৈখা নগা কহ ওকব বৌনকমে নিখাব খানন গেন ঋদা সঋচা গনাকামে এক্কাটা নীক স্কূন, এক্কাটা নীক কৌনেজ খাকি নীক খস্পতান নহি খছি। ঋসনমান সবঁহক পিছড় াপনক নেন কেরন সবকাবপব তোহমত নগাএন জাএ খাকি ঋস্লিম কৌমকেঁ সেহো একবা নেন জিস্মেদাব ঠহবাএন জাএ ? ভাবতীয ঋসনমান জখন খপন ভাবতীয সোচক জগহ ‘মজহবঁ পবস্তী’কেঁ খন্হাব–কূপমে বহবঁ পসিন কবতা তঁ খন্নাহ সেহো হ্নকা ঐ সভ সমস্যাসঁ ছুটকাবা নগ দিখা পৌতৈন।

হিংদূ সমাজক ও খাসিযত খছি, রিশেষতা খছি জে কেতেকো সদিসঁ এক–পব–এক কেতেকো সমাজ স্বধাব খান্দানন ভেন, এতএ তক কি স্বামী দযানন্দ সবস্বতী মূর্তিপূজা (বুঁতপবস্তী) কেঁ ও কহি ঋখানফ়ত কেনৈন জে ও বেবাঁজ বৈদিক হগক পছাতিক রিহৃতি ছী। ও খপন পোথী– ‘সত্যার্থ প্রকাশ’মে বাম হৃষ্ণকেঁ এহেন ঐসী–ক–তৈসী কেনৈন খছি।

বাজা বামমোহন বায, রিদ্যাসাগবখাদি রাঁন–

রিথাহেক রিবোধ খাওব রিধরা–রিথাহেক সমর্থন কেনৈন। এতএ তক কি সতী–প্রথাক সেহো ডটি কঽ রিবোধ কেনৈন। একটা কানূন 'শাবদা একট'ক তহত রান–রিথাহেপব কানূনন বোক নগৌন গেন। কট্টবপংথী সরহেক রিবোধক রাদো ওা কানূন খমনমে নাওন গেন।

ঐ হ্মহিমকেঁ খাপূ রঠ্ া নৈন রামপংথী খা প্রগতিশীন চিংতক–রিচাবক। হ্মসনমানক তুনমামে হিংদূমে জে রদনার খাএন, ভনেঁ সীমিতে তৌবপব, হ্মদা ওকব খসব সমাজপব পড়ন খা সমাজকেঁ ওওসঁ নোকসান নহি ভেন রঙ্কি নাভে ভেন।

হ্মদা রিগত কিছু রর্খসঁ হিংদূ কৌমক চক্কা উন্টা ঘূমি বহন খছি। কঠ্ া রাদী প্ববাতনপংথী তত্ত্বক সোঙ্কহামে ওা ঘ্টনা টৈকনে জা বহন খছি, জেকব সভসঁ রৈসী নাভ ওকবা ভঽ বহন খছি, জে গস্লাম খা পশ্চিমসঁ খারি বহন খতবাক নাওপব সহ্মচা কৌমকেঁ খতীতোন্মুখী রনরৈমে সহন ভঽ বহন ছৈথ। মজগব রাত তঁ ওা খছি জে হিংদুত্বরাদী রিচাব পৈঘ–পৈঘসঁ তাযদাদমে ওগ পহিশ্চমমে জা কঽ রসি বহন ছৈথ, জিনকা এতএ বাতি–দিন কোসন জাগএ। হ্মস্লিম কৌমক নেতা সভ জক া ং হিংদুত্বরাদী নেতা সেহো 'হিংদূ ধর্ম খতবামে' খছি, ঐ নাওঁপব সহ্মচা কৌমকেঁ গ্বমবাহ কঽ বহন ছৈথ খাওব রহ্ত হদ তক হুনকা কামযারী সেহো ভেটৈনৈন খছি। নগৈএ, ওাশ্বিব–খন্নাহ এতেক কমজোব পড় া গেন খছি কি হ্নকব শহিসযতকেঁ রচরৈক কোশিশমে দুনূ কৌমক নোক মিনিকঽ এক–দোসবক রিবোধমে মোর্চা সম্হাবি নেনে ছৈথ। হনাহন ওা ভেন খছি জে দুনূ কৌমক নোক খপন রুনিযাদী হক– বোজী, বোটী, শিক্ষা, চিকিসো,গবীরীওন্যাদিখনেকো

ঋমানরীয রেঁরমোবককীমতপব মজহরী জ্নূন পৈদা কবি কঽ ঘৃণাক খাগি স্বনগা বহন ছৈথ।

উঁমেশী মন্ডন

রীহিন কথা- ভিনস্ববকা গপ-সপ্প

সভ দিন ভিনসবে-ভিনসব র্ব্নৈনে নিকনৈ ছী। কৌনেজক ফিডেপব পহুঁচ ঐ কাতসঁ-ওগ-কাত পাঁচ-দস চক্কব নগরেঁ ছী। ওনা তঁ খনেকো নোক ফিডেপব চক্কব নগৈরঁতে ছৈথ ক্ষদা চাবি-পাঁচ রেঁকতীক মিত্র-

मल्लनीमे रूमझूँ बहै छी। कहियो अपने पहिने पहुँचलौं, कहियो रएह सभ पहिनेसँ पहुँचल बहै छैथ। संगे सभ किछो टैहलै-बुलै छी। पछाएत सड़कक बैसाब चाहक दोकानपर मोएत अछि। दोकानोपर थानी रूमही सभ बहै छी सेहो नहियेँ कहल जाएत, थाड़ो-थाड़ो लोक सभ बहै छैथ। किछु लोक पहिलौंसँ बैसल बहै छैथ आ पछातियो अबिते छैथ।
चाहक दोकानपर बंग-बिबंगक गपो-सप्प चलिते अछि। बंग-बिबंगक माने बिषयगत सेहो आ बैकतीगत-साम्हहिक सेहो। बैकतीगत गप-सप्प तँ बैकती-बैकतीक बीच चलैए, मुदा तैसंग किछु एहनो बात चलिते अछि जे साम्हहिक बहल। साम्हहिक बात जखन किमहरोसँ चलैए तँ ओगमे कोनो सम्हहक लोक अपन बिचाब बाखब उँचित बुझै अछि। ओना, सम्हहो सम्हहमे अन्तब अछिए। नरघरक, अर्ह्धबृद्ध आ बृह्सँ नह कह सहबर्गजाक संग तगमाबना धबिक समूह अछिए। मुदा बिषयो तँ बह्त एहेन अछिए जे कबीब-कबीब सभ तबहक लोकक कानकेँ ठाठ् कगयै दैत अछि। आजुक गप-सप्पक बिषय छल- आबक्षण। किछु लोकक कहब बहैन आबक्षण अनुचित अछि आ किछु लोक आबक्षणकेँ उँचित कहै छला।
कए गोबे अपन-अपन बात बाजि-बाजि चुप भह गेल छला आ कए गोबे बाजियो बहल छला। किछु गोबे पक्षमे आ किछु गोबे बिपक्षमे बाजि बहल छला। माने आबक्षण नहि बहक चाही ओ एक समूहक कहब बहैन। कहबेँ नहि बहैन, साबित कहैत एक गोबे स्पष्ट बिचाब बखबोँ केलाह-
"आबक्षण अनुचित अछि। मानि लिअ, डाकटैबीए

পঠ় াগমে জে খাবক্ষণ খছি। ঐসঁ ক্ষতি হেরেঁ কৱৈএ কিনে। জগ কাজমে ক্ষশাগ্র ৱ্ধিক জব্দবত খছি ও কাজ খাবক্ষণক চনৈত মন্দ ৱ্ধিক হাথ পড়নে কী ক্ষতি নগ হোগএ। হেরেঁ কৱৈএ।”

ৱেঁসী গোরেকেঁ ঐ রিচাবপব জেনা সহমৈত ৱনৈন। রাস্তরমে খাবক্ষণ নগ বহক চাহী।

জেনা চ্প্পী পসৈব গেন। হ্মদা চ্প্পী বহন নহি। রিচ্চমে হমব মিত্র- শিৱ্জী সেহো থোড়়কে সহ নগা দেনখিন-

“দেখৈ নগ ছিঐ, খাএদিন কেহেন-কেহেন ঘটনা ঔফিস-কার্যনিযসঁ নঽ কঽ খস্পতান ধবিমে হোগত বহৈএ।”

ওনা, শিৱ্জী কিছু খাব ৱাতকেঁ গপ-সপ্পমে খানএ চাহি বহন ছনা, হ্মদা হ্নকা, মানে জে পহিনেসঁ ৱাজি বহন ছনা তিনকা ৱ্মি পড়নৈন জে খাবক্ষণক রিবোধেমে শিৱ্জী ৱজনা খছি। ও খপন হ্মড় া ডোনৱৈত রিচ্চমে শিৱ্জীকেঁ কহনখিন-

“তঁএ নে কহনৌঁ, খাবক্ষণ ৱেকাব খছি। খাবক্ষণ হটৈ জেৱাঁ চাহী।”

হ্নকব ৱাত স্বনিতে শিৱ্জী হমবা দিস তাকএ নগনা। হমহুঁ শিৱ্জীক চেহবা দেখএ-পঠ়এ নগনৌঁ। ৱ্মি পড়ন জেনা গশাবেমে কহি বহনা হেন-

“দেখিযৌ, খাবক্ষণক মাত্র এক পহনূকেঁ কনী-মনী জনৈএ কি নহি জনৈএ, হ্মদা পনচৈতী কেনা কৱৈএ!”

ৱ্মি পড়ন কিছু ৱজৱাঁক চাহী। ওগ ৱেকতীকেঁ প্বছনযৈন-

“খঁগ যৌ ভায সাহিৱ, ডোনেসনপব জে নামাকণ হোগ ছৈ, ও কী এক প্রকাবক খাবক্ষণ নগ ছী? কী ওগমে সভটা ক্ষশাগ্রে ৱ্ধিক নামাকণ হোগ ছগ?”

कএ गोरे थपन–थपन कपकेँ देख र्नुमि गेना जे थार्र चाह सठि गेन, ह्मदा कএ गोरे से रिन्न देखनहि ह्मँहमे नगा–नगा र्नुमना– जा ! चाह तँ सठि गेन । जहिना सर्रहक कपक चाह सठि गेन तहिना गपो सठि गेन ।

सगव बाति दीप जवय ९९ म थायोजन

दिनांक 22 सितम्र्बव 2018, शनि दिन । प्रा. प्रीतम ह्ममाव 'निषाद'जीक संयोजकत्वमे सगव बाति दीप

জবয'ক 99ম কথা–সাহিত্ গোষ্ঠী স্ব্ সম্পন্ন ভেন। 21 গোষ্ঠ কথাক পাঠ আ তৈপব সমীক্ষা ভেন। 'সগব বাতি দীপ জবয– মিথিনা–মৈথিনীক এক মাত্র মঁচ খছি জৈপব সভ বস্থাক নোক (সাহিত্কাব) সদ্ভদয উঁপস্থিত হোগত বহন ছৈথ। সভ বস্থাক সাহিত্কাবোমে সোচৈ–রিচাবৈবঁনা বাঁত খছি জে স্থাপিত সাহিত্কাবসঁ ন' ক' নরাঁক্ষব বচনাকাব ধবি। মিথিনা সাহিত্ক শ্রীবৃদ্ধিমে পোথীক নোকার্পণ সেহো খনরবত ৰূপে ঐ মঁচপব হোগত বহন খছি। খদ্ভ গোষ্ঠীমে– মানে 99ম খাযোজনমে– চাবি গোষ্ঠ পোথীক নোকার্পণ ভেন। সংক্ষেপমে সম্পূর্ণ সমাচাবক রিরবণক সংগ সম্বন্ধিত কিছু ফোটৈগ্রাফ সেহো দেন জা বহন খছি। –উঁমেশ মন্ডন

সংযোজক : প্রা. প্রীতম ক্ষমাব 'নিষাদ'

উঁদ্বাটন সত্র–

দীপ প্রজ্জরনন : শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডন, চন্দ্রেশ্বব খাঁ, শ্রী কমনেশ ঝা, ডা. শির ক্ষমাব প্রসাদ, শ্রী নাবাযণ যাদর, শ্রী বাম রিনাস সাহ্, শ্রী খানন্দ ক্ষমাব (রিদ্যানযক নিদেশক), শ্রী উঁমেশ পাসরান, শ্রী জগদীশ সাহ্

গোসৌনিক গীত :

ক্ষমাবী খর্চনা, ক্ষমাবী খঁজনি

স্বাগত গীত :

ক্ষমাবী প্বনম (শিক্ষিকা)

বাম দের প্রসাদ মন্ডন 'ঝাৰুদাব'

স্বাগত সম্বোধন :

প্রা. প্রীতম ক্ষমাব 'নিষাদ' (সংযোজক)

দৃ শের্ষ্ক : শ্রী কমনেশ ঝা, শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডন, ডা. শির ক্ষমাব প্রসাদ

মঁচ সংচানক : উঁমেশ মন্ডন

পোথী লোকার্পণ সত্র–
লোকার্পিত পোথী :
(1.) গপক পিযাহুল লোক (কথা সংগ্রহ) : জগদীশ প্রসাদ মন্ডল
(2.) বিবিধ প্রসংগ (প্রবন্ধ–নিবন্ধ) : বরীন্দ্র নাবাযণ মিশ্র
(3.) গামক স্বখ (পদ্য সংগ্রহ) : বাম বিনাস সাহু
(4.) গাবয মিথিলা গীত প্রগীত (পদ্য সংগ্রহ, দো.সং.) : প্রীতম কুমাব 'নিষাদ'
লোকার্পণ কর্তা :
শ্রী আনন্দ কুমাব, শ্রী কমলেশ ঝা, শ্রী নাবাযণ যাদর, ডॉ. শিব কুমাব প্রসাদ, শ্রী চন্দ্রশ্বেব খাঁ, শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডল, শ্রী বাম বিনাস সাহু, শ্রী মনোজ কুমাব মন্ডল
দূ শীর্ষ : কমলেশ ঝা, নাবাযণ যাদর
মংচ সংচানক : উমেশ মন্ডল
কথা সত্র–
অধ্যক্ষ মন্ডল
শ্রী কমলেশ ঝা, শ্রী নাবাযণ যাদর, ডॉ. শিব কুমাব প্রসাদ, শ্রী চন্দ্রশ্বেব খাঁ, শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডল, শ্রী বাম বিনাস সাহু,
সংচানন সমিতি : আনন্দ কুমাব ঝা, নন্দ বিনাস বায, মনোজ কুমাব মন্ডল
কথা পাঠ–
প্রথম পানী–
1. পতন : আনন্দ কুমাব ঝা
2. চৌদহো দেবান : উমেশ মন্ডল
3. সিযানক মাবি দহী–চূবা : নন্দ বিনাস বায

समीक्षा : नाबायण यादव, बिनोद कुमाब, बॅद्रीनाथ बाय, चन्द्रेश्वब ख◌ॉ◌ं, ड◌ॉ. शिव कुमाब प्रसाद
दोसब पाली–
4. मोह : चन्द्रेश्वब खाँ
5. खगता : उँमेश नाबायण कर्ण 'कम्पकरि'
6. मान सबोरबक यात्रा : जगदीश प्रसाद मण्डल
समीक्षा : कौशिल किशोब, मलोज कुमाब मण्डल, पवन झा, नाबायण यादव, ड◌ॉ. शिव कुमाब प्रसाद, प्रीतम कुमाब 'निषाद', शाबदा नन्द सिंह
तेसब पाली–
7. हृदय पविवर्त्तण : नाबायण यादव
8. प्रवनकी भौजी : उँमेश पासवान
9. आन्हब : ड◌ॉ. शिव कुमाब प्रसाद
समीक्षा : आनन्द कुमाब झा, जगदीश प्रसाद मण्डल, कपिलेश्वब बाउँत
चाबिम पाली–
10. ओमानदाबीक मोल : पवन झा
11. कंगन : मलोज कुमाब मण्डल
12. त्रिशंकू मलक मनि : कपिलेश्वब बाउँत
समीक्षा : नाबायण यादवजी, प्रीतम कुमाब 'निषाद'जी, ड◌ॉ. शिव कुमाब प्रसाद
प◌ॉ◌ंचम पाली–
13. चत्तवसेला दाव : बाम विलास साहु
14. त्रिशंकू मलक मनि : क
15. पितृ ऋण : अमबकान्त लाल
समीक्षा : नाबायण यादवजी, नन्द विलास बाय, बाम विलास साहु, उँमेश मण्डल
छठम पाली–

16. थैंक्यू पापा : नक्ष्मी दास
17. प्रेममेर जयते : शीवदा नन्द सिंह
18. भिखमंगा : चन्द्रशेखर खाँ
समीक्षा : आनन्द कुमार झा, उमेश मन्डल, नारायण यादव, उमेश नारायण कर्ण 'कम्पकरि'
सातम पाली–
19. सनकल रॅम : प्रीतम कुमार 'निषाद'
20. भक्ति कथा : राधाकान्त मन्डल
21. आँखि : डॉ. शिर कुमार प्रसाद
समीक्षा : प्रीतम कुमार 'निषाद'जी, कमलेश झा, नारायण यादव, राम रिलास साहु, परन झा
अध्यक्षीय भाषण : श्री जगदीश प्रसाद मन्डल, कमलेश झा
धन्यवाद ज्ञापन : प्रा. प्रीतम कुमार 'निषाद'
ऐगला आयोजन : सगर राति दीप जरय'क 100म आयोजन उमेश मन्डलक संयोजकत्वमे, निर्मली (सुपौल) मे... ।

९+म कथा गोष्ठी सगर राति दीप जरय– सिमरा (झंझारपुर)

संयोजक : डॉ. शिर कुमार प्रसाद
उद्घाटन सत्र–
दीप प्रज्ज्वलन : श्री महावीर प्रसाद, डॉ. योगेन्द्र

पाठक 'विद्योगी', श्री श्यामानन्द चौधरी, श्री अरविन्द ठाकुर, श्री जगदीश प्रसाद मण्डल, प्रो. प्रीतम 'निषाद', श्री उमेश नारायण कर्ण, श्री नारायण यादव आ श्री योगेन्द्र राउत।
उद्घाटन भाषण : श्री अरविन्द ठाकुर, श्री श्यामानन्द चौधरी, श्री जगदीश प्रसाद मण्डल, डॉ. योगेन्द्र पाठक 'विद्योगी' आ श्री महावीर प्रसाद।
मंच संचालक : श्री संजीव कुमार 'शमा'
पोथी लोकार्पण सत्र–
लोकार्पित पोथी :
(1.) मनजोड़क भोज (कथा संग्रह) : नन्द विलास राय
(2.) दुधबेँचनी (कथा संग्रह) : राम विलास साहु
(3.) देखल दिन (कथा संग्रह) : जगदीश प्रसाद मण्डल
(4.) कथा कुसुम (क.सं. दो.सं.) : दुर्गानन्द मण्डल
(5.) सोहाँ ँत–अनसोहाँत (काव्य संग्रह) : डॉ. शिव कुमार प्रसाद
(6.) पघलैत हिमखंड (काव्य संग्रह, अनु.) डॉ. शिव कुमार प्रसाद
(7.) नमस्तस्यै (उपन्यास) : रवीन्द्र नारायण मिश्र
(8.) पंगु (उपन्यास) : जगदीश प्रसाद मण्डल
लोकार्पण कर्ता :
श्री महावीर प्रसाद, डॉ. योगेन्द्र पाठक 'विद्योगी', श्री श्यामानन्द चौधरी, श्री अरविन्द ठाकुर, श्री जगदीश प्रसाद मण्डल, प्रो. प्रीतम 'निषाद', श्री उमेश नारायण कर्ण, प्रो. शुभ कुमार वर्णवाल, श्री नारायण यादव आ श्री योगेन्द्र राउत।
दू शब्द : श्री महावीर प्रसाद
मंच संचालक : उमेश मण्डल

কথা সত্র–
অধ্যক্ষ মন্ডন
ড◌ॉ. যোগেন্দ্র পাঠক 'রিযোগী', শ্রী শ্যামানন্দ চৌধবী, শ্রী অববিন্দ ঠাকুব, শ্রী জগদীশ প্রসাদ মন্ডন, পো. প্রীতম 'নিষাদ'
সংচানন সমিতি : সূর্য নাবাযণ যাদর, দ্গানন্দ মন্ডন, নন্দ রিনাস বায, অনীন ঠাকুব
কথা পাঠ–
প্রথম পানী–
1. প্রেমক অগ্নিধাব : নাবাযণ যাদর
2. রৌন্ম : দ্গানন্দ মন্ডন
3. দেখন দিন : জগদীশ প্রসাদ মন্ডন
সমীক্ষা : শ্যামানন্দ চৌধবীজী, বাম রিনাস সাহ্জী, অববিন্দ ঠাকুবজী, যোগেন্দ্র পাঠকজী
দোসব পানী–
4. দহেজ পাপ ছী : নন্দ রিনাস বায
5. সংঘর্ষ : অববিন্দ ঠাকুব
6. ভিনস্ববকা গপ–সপ্প
সমীক্ষা : দ্গানন্দ মন্ডনজী, উমেশ নাবাযণ কর্ণজী, শিব কুমাব প্রসাদজী, নাবাযণ যাদরজী
তেসব পানী–
7. ঘবতোড়নী : প্রা. প্রীতম কুমাব 'নিষাদ'
8. ঐগনা পড় ার : ননন কুমাব কামত
9. ওা কেকব দোখ : বাম রিনাস সাহ্
সমীক্ষা : কপিনেশ্বব বাউঁতজী, উমেশ মন্ডনজী, শ্যামানন্দ চৌধবীজী
চাবিম পানী–
10. মবাএন জিনগী : কপিনেশ্বব বাউঁত

11. केकरो कियो नहि : नक्ष्मी दास
12. कार्रू : उँमेशे नाबायण कर्ण
समीक्षा : नाबायण यादरजी, प्रीतम क्मार 'निषाद'जी, योगेन्द्र पाठकजी
प ॉ ंचम पानी–
13. प्रेत नेन नड़ ाग : श्मब कान्त नान
14. जाएर नेपान ङ्दा कपाब जाएत संगे : शिर क्मार मिश्रे
15. प्वत्र मोह : नक्ष्मी नाबायण प्रसाद
समीक्षा : नाबायण यादरजी, प्रीतम क्मार 'निषाद'जी, बाम रिनास साह्जी
छठम पानी–
16. टिप्स : बामदेर प्रसाद मल्डन 'ञाकदाब'
17. नसीहत : नाबायण यादर
18. श्रामक चोब सगब शोब : श्ष्छनान शास्त्री
समीक्षा : नन्द रिनास बायजी, शिर क्मार प्रसादजी, सूर्य नाबायण यादरजी
सातम पानी–
19. राग्फ : नक्ष्मी नाबायण प्रसाद
20. श्नुशासित प्रतिष्ठान : श्रीमती ज्याति क्मारी
21. कोचिंग : श्रीमती ज्याति क्मारी
समीक्षा : प्रीतम क्मार 'निषाद'जी, श्यामानन्द चौधरीजी, नाबायण यादरजी
श्ध्यक्षीय भाषण : श्री जगदीश प्रसाद मल्डन, पो. प्रीतम क्मार 'निषाद'
धन्यराद ज्ञापन : ड ॉ. शिर क्मार प्रसाद ।
ऐगना श्रायोजन : प्रा. प्रीतम क्मार 'निषाद'क संयोजकत्वमे, स्थान– ङ्बहदी (रॉरूरॅबनी)

डॉ. योगेन्द्र पाठक 'वियोगी'

हमर गाम

१.हमरो गाम मिथिले मे छै

हम कोनो पढ़ल-लिखल लोक नहि छी, मुदा यदि कहियै जे हमरा गाममे एकटा कोँ छौड़ा कियो पढ़ल लिखल नहि छथि तँ बेसी उचित होएत। घीच-घाँचि कए कहुना दशमा पास केलहुँ आ चल गेलहुँ दिल्ली रोजगारक खोजमे। शुरूमे बुझा गेल जे एतए

𑒁𑒣𑒢𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒬𑒧𑒰 𑒣𑒰𑒮 𑒏𑒯𑒪𑒰𑒮𑒿 𑒪𑒰𑒦 𑒢𑒯𑒱 𑒢𑒼𑒏𑒮𑒰𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱 𑒞𑒹𑒿 𑒋𑒯𑒱 𑒥𑒰𑒞𑒏𑒹𑒿 𑒢𑒳𑒏𑒰 𑒩𑒐𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒂 𑒖𑒹 𑒏𑒰𑒖 𑒯𑒰𑒟𑒧𑒹 𑒂𑒋𑒪 𑒮𑒹 𑒡𑒩𑒻𑒞 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒑𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒁𑒩𑒮𑒥 𑒠𑒹𑒐𑒻𑒞 𑒏𑒰𑒖 𑒕𑒼𑒛𑓃𑒻𑒞 𑒣𑒏𑒛𑓃𑒻𑒞 𑒏𑒯𑒳𑒢𑒰 𑒠𑒮 𑒮𑒰𑒪 𑒥𑒰𑒠 𑒪𑒑𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒙𑒹𑒧𑓂𑒣𑒴 𑒔𑒪𑒥𑒋। 𑒞𑒰𑒥𑒞 𑒑𑒰𑒧 𑒠𑒱𑒬 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒮𑒛𑓃𑒏 𑒮𑒥 𑒮𑒳𑒡𑒩𑒱 𑒥𑒢𑒪 𑒕𑒪𑒻𑒏, 𑒤𑒼𑒩-𑒪𑒹𑒢 𑒥𑒢𑒥 𑒬𑒳𑒩𑒴 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒯𑒻 𑒞𑓄 𑒮𑒼𑒔𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒖𑒹 𑒑𑒰𑒧𑒹 𑒒𑒳𑒩𑒱 𑒔𑒪𑒲, 𑒍𑒞𑒯𑒱 𑒙𑒹𑒧𑓂𑒣𑒴 𑒔𑒪𑒰𑒋𑒥। 𑒏𑒢𑒹 𑒏𑒧𑒼 𑒏𑒧𑒰𑒃 𑒯𑒻𑒞 𑒞𑓄 𑒥𑒻𑒮𑒱𑒋 𑒪𑒰𑒑𑒞 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒏𑒧𑒮𑒿 𑒏𑒧 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲𑒏 𑒮𑒛𑓃𑒪𑒰𑒯𑒰 𑒥𑒮𑒰𑒞𑒮𑒿 𑒞𑓂𑒩𑒰𑒝 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞। 𑒏𑒞𑒥𑒼 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒧𑒯𑒑 𑒯𑒼𑒅𑒿, 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒋𑒐𑒢𑒯𑒳 𑒥𑒮𑒰𑒞 𑒮𑒰𑒤𑒹 𑒕𑒻𑒏 𑒂 𑒤𑓂𑒩𑒲 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒋𑒐𑒢 𑒞𑒏 𑒍𑒯𑒱𑒣𑒩 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒧𑒰𑒪𑒱𑒏 𑒯𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒖𑒞𑒾𑒪𑒏 𑒁𑒕𑒱।

𑒯𑒧𑒩 𑒢𑒲𑒏 𑒏𑒱 𑒐𑒩𑒰𑒣 𑒪𑒞𑒱 𑒥𑒴𑒗𑒴 𑒋𑒞𑒥𑒹𑒿 𑒖𑒹 𑒦𑒼𑒩𑒧𑒹 𑒞𑒲𑒢 𑒙𑒰𑒏𑒰𑒏 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒁𑒐𑒥𑒰𑒩 𑒏𑒲𑒢 𑒪𑒻𑒞 𑒕𑒲 𑒂 𑒙𑒹𑒧𑓂𑒣𑒴𑒣𑒩 𑒖𑒐𑒢 𑒥𑒻𑒮𑒪 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒲 𑒞𑒐𑒢 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒣𑒜𑓃𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒲। 𑒋𑒏 𑒠𑒱𑒢 𑒋𑒯𑒢𑒹 𑒁𑒐𑒥𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒣𑒜𑓃𑒪 𑒖𑒹 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒧𑒹 𑒢𑒫𑒏𑒰 𑒔𑒪𑒢 𑒋𑒪𑒻𑒏 𑒁𑒕𑒱 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒧𑒯𑒰𑒢 𑒫𑒱𑒦𑒴𑒞𑒱𑒏 𑒫𑒩𑓂𑒝𑒢 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒏𑒱𑒞𑒰𑒥 𑒪𑒱𑒐𑒥। 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒋𑒯𑒢𑒹 𑒏𑒱𑒞𑒰𑒥 𑒥𑒖𑒰𑒩𑒮𑒿 𑒏𑒲𑒢 𑒁𑒢𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒞𑓄 𑒯𑒩𑓂𑒭𑒼 𑒦𑒹𑒪 𑒂 𑒞𑒰𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒥𑒹𑒮𑒲 𑒄𑒩𑓂𑒭𑓂𑒨𑒰 𑒂 𑒑𑓂𑒪𑒰𑒢𑒱 𑒦𑒹𑒪। 𑒯𑒩𑓂𑒭 𑒋𑒯𑒱 𑒪𑓄 𑒏𑒋 𑒖𑒹 𑒣𑒯𑒱𑒪 𑒥𑒹𑒩 𑒥𑒳𑒗𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒧𑒹 𑒋𑒯𑒢 𑒧𑒯𑒰𑒢 𑒫𑒱𑒦𑒴𑒞𑒱 𑒮𑒥 𑒦𑒹𑒪𑒰𑒯 𑒂 𑒄𑒩𑓂𑒭𑓂𑒨𑒰 𑒂 𑒑𑓂𑒪𑒰𑒢𑒱 𑒋𑒯𑒱 𑒪𑒹𑒪 𑒖𑒹 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒁𑒣𑒢 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒋𑒯𑒢 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒫𑒱𑒦𑒴𑒞𑒱 𑒏𑒱𑒋𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒦𑒹𑒪𑒰𑒯।

𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒔𑒱𑒢𑓂𑒞𑒰 𑒦𑒹𑒪- 𑒏𑒲 𑒮𑒞𑓂𑒞𑒹 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒑𑒰𑒧 𑒧𑒹 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒫𑒱𑒦𑒴𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒦𑒹𑒪𑒰 ? 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒥𑒴𑒜𑓃 𑒣𑒳𑒩𑒰𑒢 𑒮𑒿 𑒑𑒣 𑒏𑒋𑒪। 𑒋𑒏 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒣𑒴𑒕𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒢𑒱-

"𑒐𑒰𑒪𑒲 𑒣𑒜𑓃𑒢𑒹 𑒪𑒲𑒐𑒪 𑒪𑒼𑒏 𑒫𑒱𑒦𑒴𑒞𑒱 𑒯𑒼𑒃 𑒕𑒻 𑒏𑒲 ? "

𑒯𑒧 𑒮𑒼𑒔𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒚𑒲𑒏𑒹, 𑒮𑒹 𑒩𑒯𑒱𑒞𑒻 𑒞𑓄

सिनेमा स्टार आ कि खिलाड़ ी सभ कें कियो चिन्हबे नहि करैत। हमरा बुझा गेल जे आन गामक विभूति सभ तँ नहि, तैयो एतेक जरूर जे हमरा गामक विभूति सभ एक हिसाबें कतबो विचित्र रहथु मुदा ओहो लोकनि अपना समय मे गामक नाम कोनो तरहें उँजागर करबे केलनि ।

सेहन्ता भेल जे हमहुँ अपना गामक बारेमे किछु लीखी। मुदा की लीखब ? लिखबाक अनुभवो तँ नहि भेल। तैयो हम ठानि लेल जे लिखबे करब। विभूति लोकनि जे छलाह, जेहन छलाह, भेलाह तँ मिथिलेक सुपुत्र/सुपुत्री ने। आ हमरो गाम जेहने अछि, अछि तँ ओही माटिपर कमला बलान कोशीसँ घेराएल, बौद्धी दाही भोगैत अशिक्षा आ गरीबीमे उबडुब करैत। तें हम निश्चय कएल जे हिनका लोकनिक कीर्तिक गाथा लीखल जाए। एखुनका युगे विज्ञापन आ प्रचारक छिऐ, से गामक अनकाएल छिड़ा आएल रहने सभकें रुहाब करबाक चाही। हम गौआँ भऽ कए यदि नहि लिखबनि तँ अनगौआँकें कोन मतलब छैक ?

ओना तँ लिस्ट पैघ बनि गेल मुदा हम बहुत प्रचार लोककें पहिने छाँटि कए मात्र दसटाक वर्णन एतए प्रस्तुत करए जा रहल छी। एहिमे पहिल नौटा छथि हमरा गामक लालबने आ दसम भेलाह विशिष्ठ अतिथि बने। आशा करैत छी गौआँ लोकनि हमर एहि प्रयासक प्रशंसा करबे करताह। यदि किछु अनगौआँ मैथिल समाजकें हमर गामक एको गोटेक कीर्ति नीक लगलनि तँ हमर प्रयास अपूर्ण सफल बुझल जाएत। नहि तँ कमसँ कम किछु लिखित तँ रहिए जाएत जे एखुनुक

बूँढ़ प्रवानक दिवंगत भऽ गेलाक बाद नरका प्रस्तुकेँ पूर्जक यशक किछु ज्ञान देतैक।

हमब निखन वस्तु सबकेँ मटिकोबवा गामक मिडिल स्कूलक हेडमास्टब साहेब बहुत कटैनलि छुटैनलि आ शुरू केललि ताहि लेल हुलका बहुत धन्यवाद। बिना हुलकब सहयोग के ओ अपने सबकेँ पढ़बा योग्य नहिए भेल बहैत। हम अपना गामक विभूतिक फोटो नहि छापि बहल छी। एकब कावण अपने सब पूबा प्रस्तुक पढ़लाक बाद बुझिए जेबैक।

विनीत

बामनान पवदेशी
(गामक एक उँसोही युवक)
गाम : खकपतिया
डाकघव : मटिकोबवा
जिला : मधुबनी।

२. रीअ

मूल नाम : राम किसुन सिंह

पिताक नाम : अजरी लाल महतो

जन्म तिथि : 1 जनवरी 1940। ओ हुनकर सर्टिफिकेटमे लिखल छनि, मुदा हुनक पिताक अनुसार ओ तीन चारि बरख जेठ जरूरे छथि। जखन ओ मटिकोबरा गामक मिडिल स्कूलमे नाम लिखौलनि तँ हेडमास्टरकेँ जे बूझि पड़लै से लीख देलकै। हुनकर जन्म तँ रविदुतिया दिन भेल छलनि।

शिक्षा : यथा नाम, माने ओ री.ए. पास छथि। ओ गौरवसँ एखनहुँ लोककेँ सुनबैत छथिन जे मैट्रिक, आइ.ए. आ री.ए.मे लगातार ओ तृतीय श्रेणीमे पास केलनि। संगहि मैट्रिकमे दू बेर, आइ.ए.मे तीन बेर आ री.ए.मे चारि बेर फेल केलनि।

उपलब्धि : हुनक सभसँ पैघ उपलब्धि छनि हमरा गामक पहिल आ एखन तक के अन्तिम ग्रेजुएट भेनाइ। पछिला करीब पचास बरखसँ एहि रेकॉर्डकेँ पकड़ने छथि। ओहुना प्रवाल जमानामे ग्रेजुएट भेयो कए हुनका जखन दस साल तक कतहु नोकरी नहि भेलनि तखन ओ हारि कए पुस्तैनी काज, खेती,मे लागि गेलाह।

एहन नहि जे सत्ते कतहु नोकरी नहि भेलनि। पूर्णियामे एक ठाम हाइ स्कूलमे अध्यापक भेलाह मुदा पहिने दिनक हिनक पढ़ाइ देखि कए ओतुका विद्यार्थी सभकेँ हिनक योग्यताक ठेस अन्दाज लागि गेलैक आ ओ सभ हड़तालपर बैसि गेल। एमहर साँझमे हिनका

জে মষ্টব কহৈনক সে রোখাব ভঽ গেননি। দোসব দিন স্কূন জাগ কে কাজে নহি পড়ননি। কহ্না এক হপ্তাপব গাম ঘ্বি এনাহ। রিদ্যার্থী সবঁকেঁ রিচাবন রাঁত রিচাবনে বহি গেনৈক। ফেব দোসব রেঁব এহন যোগ্য শিক্ষকসঁ ভেঁহৈ নহিএ ভেননি হ্নকা সবঁকেঁ।

স্বস্থ ভেনাক বাঁদ ও নিযাবননি জে মাস্টবী হ্নকা র্ব্তে পাব নহি নগতনি। চন গেনাহ কনকত্তা ভাগ্য খজমরেঁ নেন। কনকত্তামে এখনহ্ রীএ পৈঘ যোগ্যতা রূম্নন জাগত ছনৈক। ওনা জাহি সময রীএ রীএ কেননি তাহি সময রিহাবক পবীক্ষা পদ্ধতিক চর্চা খান খান ঠাম শ্বব্দ ভঽ গেন ছনৈক খা কিছু নোক রিহাবী রীএকেঁ ওকব উঁচিত হক দেবাঁ নেন তৈযাব নহি ছন। কনকত্তামে মটিকোববাঁ গামক এক গোটে কোনো সেঠক ড্রাগবব ছন। ও হিনক পৈববী কেনক সেঠ নগ। কিছু রেঁসিএ বঁঢ় া চঢ় া কএ কহি দেনকৈ সেঠকেঁ। ফন ঞা ভেন জে সেঠ হিনকা রিনা কোনো পূছতাছ কে খপনা গদ্দীপব মনেজব রঁনা দেনকনি। ঞা বহ্ত খ্সী ভেনাহ।

হ্দা ভাগ্যকেঁ কিছু দোসবে বস্তা দেখেবাঁক ছনৈক। তেসব দিন সেঠক একটা মিত্র খাবি গেন খা ওকবা খনুপস্থিতিমে ওহিনা হিনকা সংগ গপসপ কবএ নাগন। ওকবা মোনমে কোনো দ্ভবি নহি ছনৈক হ্দা সমস্যা ছন ঘেঘ কতহ্ নুকাএন বহএ ! সেঠক মিত্রকেঁ রীএক খসনী ঘিবঁহী রীএ হেবাঁপব কনে সন্দেহ ভঽ গেনৈ খা একব চর্চা ও সাঁঝমে খপনা মিত্র নগ কেনক। খগিনা দিন জখন রীএ গদ্দীপব রৈঁসনাহ তখন সেঠ খাবি কএ হ্নকা পছিনা তীন দিনক হিসাবঁ কিতাবঁ পূছি রৈঁসন। রীএ ঘবঁবা গেনাহ। ওনা ও কোনো গড়বঁড় া

नहि केने छलखिन ओहदा हिनका ओ बाँत सिखने नहि छलनि जे यदि किओ हिसाबेँ कितावेँ पूछत तऽ उत्तर कोना देल जाए। एखन तक ओ खाली किताबी प्रश्नक उत्तर बड़ैत आएल छलाह। व्यावहारिक काजक उत्तर देबेँ सिखबेँ नहि केलनि। से एतए ओ गड़बड़ा गेलाह। फल जे ओही दिन दुपहरियामे गामक गाड़ी धेलनि।

एहिना ओ पटना, दिल्ली हाम्बुर्ग आदि कतेको छोट पैघ शहरमे सेहो भाग्य अजमौलनि ओहदा भाग्य तऽ हुनका गाम घीचऽ चाहैत छलनि से पुर्णियाँ रहओ कि पटना, लखनउ कि लुधियाना, सबेँ ठाम कोनो ने कोनो एहन परिस्थिति भऽ गेलनि जे दू चारि दिनसँ बेसी नहि टिक सकलाह।

बीए सौंसेसँ बौआ कए गाममे खेती करए लगलाह। खेतीमे खूब नाम कमौलनि। दस किलो के मूर आ सात किलो के बैंगन हुनके खेतमे उपजल छलनि। हमरा गाममे गुलाब आ गेंदा फूलक खेती हुनके शुरू कएल छिएनि। एखन हमर गाम एकर नीक व्यवसाय कऽ रहल अछि। आबेँ तऽ देखादेखी आगल बगलक गाम सबमे सेहो फूलक नीक खेती भऽ रहलै अछि। एहि प्रयास लेल हुनका गामक पंचायतसँ विशेष पुरस्कार भेटैलनि।

बीएक सबसँ पैघ उपलब्धि भेलनि गामक लोककेँ स्कूली आ कौलेजिया पढ़ाइक प्रति अविश्वास करौलाक। तकर बाद कियो अपना धीया-पूताकेँ स्कूल कौलेज नहि पठौलक। मात्र साक्षर बनै लेल मिडिल स्कूल तक। हमरा जे दशमा पास

কেনহুঁ সে এহী কাবণ সম্ভব ভেল জে রাঁবূজী গ্রজবি গেলা আ মাএকেঁ হম কহিযো ও বূঁঝ২ নহি দেনিযৈ জে হম কতএ জাএ ছী আ কী কবৈ ছী।

দস সাল তক বিভিন্ন শহব সবঁমে ঘুমৈত ঠোকব খাএত রাঁএকেঁ কিছু নীক বূঁঝি তঽ ভেএ গেলনি। একব উঁপযোগ ও কেলনি গামমে ঝগড়লগৌনাক রূপমে। হুনকব বিশেষতা অছি জে হুনকা সংগ জে লোক পাঁচো মিনট বৈঁসি গেল আ হুনকব দেল এক খিল্লী পান খা লেলক ও অপনা দিযাদী আ কি পাবিবাবিক ঝগড়ামে জরুব ফঁসত। আ ওহি ঝগড়াক পঁচৈতীমে রাঁএ জরুবে বহতা। বৈঁসী ঝগড়া গামক পঁচৈতীসঁ উঁপব নহিএ জাএ ছৈক। কিছুএ এহন ঘটনা ভেলৈক জে রাঁএ রাঁদমে সম্হাবি নহি সকলা আ মোকদমা ভঽ গেলৈ। কতবোঁ মাঁজল ওঝা গ্রণী বহথু, কিছু ভূত হুনকো হাথসঁ ছুটিএ জাএ ছনি নে। তহিনা বূঁঝূ।

হমবা গামক সীমামে জে চারু কাতক চাবি পাঁচ গামক লোকক জমীন জাল ছৈক ওহো সবঁ এহি ঝগড়লগৌনা প্রেতক চক্কবমে ফঁসিযে জাএত অছি। সবঁকেঁ বূঁঝল ছৈক জে রাঁএ সংগ বৈঁসনাএ আ হুনকব পান খেনাএ মানে ভেল কপাবপব দুবমতিযা সবাব। হৃদা কহাঁ কিযো বঁচি পবৈঁত অছি? রাঁএক মধুব সম্ভাষণক আগূ সবঁ ফেল।

রাঁএ এহি লূড়ি সঁ কোনো কমাএ নহি কবৈত ছথি, ও তঽ মাত্র হুনকব মনোবংজন ছিএনি। এহন উঁদাব চবিত্রক লোক পবোপঙ্গামে নহি ভেটৈত। এহি কিতাবঁ লিখবাঁক ক্রম মে এক দিন হম পূছি দেলিএনি–

“এখন তক কতেক লোকক বীচ ঝগড়া লগা দেনে হেবৈঁ ? ”

ও তঽ সৱাঁটা নীখ কএ বখনে ছলা। একটা পৈঘ নিস্ঠ হমবা খাগূ পসাবি দেননি। হম চকিত ভঽ গেনহুঁ। ৱীএ তঽ নাবদোক কান কটেননি ঝদা কিনকো ৱূঁঝন নহি। জব্ধব একবা এক ৱেঁব গিনীজ ৱূঁক খথৱা নিমকা ৱূঁক মে ছপৱৈঁক কোশিশে কবৱাঁক চাহী। সে ভঽ গেনা সঁ খহী কদ্ধ হমব গাম খপনা জিনা খা কি প্রদেশে মে নাম কবত কী নহি ?

३. খ্‌বচন ঠাকুব

মূন নাম : কিস্বননান ঠাকুব, প্রসিদ্ধি খ্‌বচন ঠাকুব

পিতাক নাম : তিবপিত ঠাকুব

জন্ম তিথি : অজ্ঞাত

মৃত্ : সন উঁনৈস সৌ সতাসী সানক বাঁঢ়ি মে

উঁপনব্ধি : খ্‌বচন ঠাকুবক প্রসিদ্ধি খ্‌বচনে নঽ কএ ভেন। হুনকা নেন অস্তূবা বেঁকাব ছন। অনেবে নোক টাকা খর্চা কবত। ও খ্‌বচনকেঁ পিজা নৈত ছনাহ আ কেহনো বঁঢ়ন কেস-দাঢ়ী বহও, কাটি দৈত ছনাহ। ওহীসঁ নহ সেহো কাটি দৈত ছনাহ। জখন কেশ ছঁটৈকৈ প্রচনন বঁঢ়নৈ তখন খ্‌বচন ঠাকুব অপন ওহী ঔজাবসঁ কেশ ছাঁটৈ সেহো শ্বরূ কেননি। কেশমে ককবাঁ সটা দৈত ছনখিন আ ওহি উঁপবসঁ খ্‌বচন চনা দৈত ছনখিন। দেখনিহাবকেঁ চকচোন্ধী নাগি জাগ ছননি জে বিনা কৈঁচী কে কেশ কোনা এতেক স্বন্দব ছঁটা জাগত ছনৈক।

আ কেহনো ফোবা-ফুন্সী বহও খ্‌বচন ঠাকুবক ডাকদবীক আগূ সবঁ জেনা সবেঁডব কঽ দৈত ছন। ফোবাক ডাকদব রূপমে খ্‌বচন ঠাকুব পবোপট্ট নহি দশ কোসমে নামী ছনাহ। কহিযো কএ তঽ হুনকা দূবাপব নোকক নাগন নাগি জাগত ছন। খ্‌বচন ঠাকুবক খ্‌বচনক স্পর্শ হোগতহি নোককেঁ আবামক বোঁধ হোমএ নগৈ ছনৈ।

বীএ জখন এক বেঁব কোনো শহবসঁ ঘ্‌বনাহ তঽ খ্‌বচন ঠাকুব হুনকা দেখনক ওত্তকা সৈনূনমে কেশ ছঁটৈনে। বীএকেঁ এখনহুঁ মোন ছনি খ্‌বচন ঠাকুবক

ह्थान। ओ ओहि 'ओनूबि' नापितक नेन प्रयोग कएन गेन ओपशोर्ङ्क सर जे रीए हमबा स्वना तऽ देननि ह्मदा निखरॉसँ मना कऽ देननि।

पूबा गाममे ख्बचन ठाक्ब एकसब, सौंसे गाम ह्नकब जजमान। ह्मदा मात्र एकटा ओजाब, ख्बचन, ओ गाम नेहान। एहन छनाह बने हमब ख्बचन ठाक्ब।

৪. ঠৈহনূ দাস

মূন নাম : সিযাবাম মল্ডন

পিতাক নাম : জগদেৱ মল্ডন

জন্ম তিথি : খজ্ঞাত

মৃত্যু : খকানক বর্ষ (সম্ভবতঃ উঁনৈস সৌ ছিযাসঠি)

উঁপনব্ধি : ঠৈহনূ ঠৈহনৈত তহ কমে ছনাহ স্মদা হ্নক চানিমে রঁড়কা রঁড়কা হাবি জাগত ছন। রঁঢ় নোক সরঁ খিস্সা কহৈত ছথি জে এক রেঁব ককবো সাব সাগকিনপব চঢ়া কএ হমবা গাম এনাহ। হ্নকব গাম কবীরঁ সাত-খাঠ কোস (এখ্নকা নোক নেন রঁস্মূ চৌরীস-পচীস কিনোমীঠব) দূব। সাগকিন ওহি সময ককবো ককবো বহৈত ছনৈ, হমবা গামমে ককবো নহি ছনৈ সে রঁস্মূ সৌংসে গাম জমা ভহ গেন সাগকিন দেখরঁা নেন।

ঠৈহনূ হ্নকা পূছি দেনখিন–

"কতেক সময নাগন সাগকিনসঁ হমবা গাম খরেঁমে ? "

ও গর্বসঁ রঁজনাহ–

"গএহ গোটৈক ঘংটা রঁস্মি নিখহ। "

ওহো খন্দাজে রঁজনাহ কাবণ হাথমে ঘড় ী তহ ছননি নহি খা নে ঠৈহনূএকেঁ রঁস্মন ছননি জে এক ঘংটা কতেক সময হোগত ছৈক। ঠৈহনূ হ্নকা দূসীত রঁজনাহ–

"এতেক কানমে তহ হম পএবে চন জাএরঁ খা ঘ্বি কএ চনো খাএরঁ, খা যদি গন্তজাম কএন বহত তহ খহাঁক ঘবপব ভোজনো কহ নেরঁ। "

সাবকেঁ ভেননি জে খনগৌখাঁ রঁস্মি কনে ডাঁগ হঁকৈত

छथि। ओहुना लोक गाममे आएन ककरो साबक संग हँसी मजाक कऽ लैते छल। एहनो कतहु भेलैए जे लोक साइकिलसँ दूनोसँ रेसी चलि लेत ? आ एकब फरिछौहटि कोना होएत ? ओ जमाना तऽ मोबाइल टेलीफोनक छलै नहि जे तुरन्त ओ ककरो खबरि कऽ दितथिन गाममे जँचे लेल जे सतुमे ठिक्के ओहि गाम पहुँचलाह कि नहि।

योजना बनल जे बड़की पोखरिक चारू कात दूनू गोटे घुमता। साब साइकिलसँ आ ठिक्के पएरे। पोखरिक चारू कात बसुआ साइकिलो चलबै लेल नीके छलैक। जेना कि ओहि समय सब ठाम बहुत छलै, कचिए आ दा समतल आ पीटल-पाटल। जतेक तेज आपन चलि सकथि से चलथु। यदि ठिक्के सतुमे बड़ तेज चलैत छथि तऽ चक्कर लगबैमे कमे समय लगतनि। ओ चक्कर लगबैत बहताह जाबत साब महोदय साइकिलसँ एक चक्कर पूरा नहि कऽ लेथि। यदि साबे महोदय पहिने एक चक्कर लगा लेताह तऽ ओहो ताबत तक चक्कर लगबैत बहता जाबत ठिक्के एक चक्कर पूरा नहि कऽ लेथि। अन्तमे जे जतेक बेसी चक्कर लगौने बहत से ततेक सौ टाका जीतत। माने भेल जे एक चक्कर के समयमे यदि किओ दू चक्कर लगा लेत तऽ एक चक्कर बेसी भेलैक ताहि लेल एक सौ रूपैया जीतत। यदि आधा चक्कर बेसी लगाओत तऽ पचास रूपैया जीतत। एहिसँ कम भेलापर दूनूकेँ बराबरिए बूझल जाएत।

गौआँ जमा भऽ गेल देखबा लेल। साबक बहिनोकेँ कहल गेलनि हुनके पक्षमे बहै लेल जे कोनो तरहक बेइमानीक गुंजाइस नहि बहै। खेला

শ্বব্দ ভেন। জতেক তাকত ছননি ততেক পৈডিনমে নগরেঁত সাব মহোদয সাগকিন দৌড় নেনি। ক্ষদা ঠৈহনূ তহ নিপত্তা। জারঁত ও এক মোহাব ঠৈপথি তারঁত ঠৈহনূ এক চক্কব পূবা কহ নেননি। সাগকিন খা পএবে দৌড় চনৈত বহন। খন্তমে সাব মহোদয পূবে তীনসৌ টৌকা হাবি গেনাহ।

ও জে হমবা গামসঁ পড়নো সে হেব ঘ্বি কএ কহিযো নহিএ এনা। ঠৈহনূ দাসক এহি গ্বণক জানকাবী গামোমে রঁহতো নোককেঁ নহি ছনৈক। খারঁ তহ হিনকব গ্বণক রঁখান সরঁতবি হোমএ নাগন। ডাক রিভাগ হিনকা দৌড়হাক নোকবী দেরঁা নেন তৈযাব ভহ গেন খা এহি খাশয কে চিঠ্ঠী সেহো হিনকা পঠা দেনকনি। ক্ষদা ওা খস্বীকাব কহ দেনখিন।

"উঁত্তম খেতী, মধ্যম রঁান, খধম চাকবী, ভীখ নিদান"

রঁনা হকবা জে বঠনে বহথি। ও কোনো দশামে চাকবী নহি কবতাহ। নহিএ কেননি।

এহন মহান ছনাহ ঠৈহনূ দাস।

३. चिनमसोंटै भाग

मून नाम : केरन बाउँत

पिताक नाम : रॅनावसी बाउँत

जन्म तिथि : अज्ञात

मृत्यु : कबीरॅ चालीस साल पहिने।

उँपलब्धि : नाम गुण काज छलनि हुनकर। चिनमसोंटै नामे पड़लनि जखन हुनका चिनमसँ रीत भवि धधवा उँठअ लगलै। गामैक गजेबी साहुक अभिन्न मित्र। गजेबी साहु गाजा रॅचथि आ चिनमसोंटै कीनथि आ ताहिपर सोंटै लगारॅथि। सोंटै लगरॅमे किछु गोटे आर संग दैत छलखिन मुदा ओ सरॅ हमरा संकलन लेल महत्वपूर्ण नहि छथि।

एक रॅर गाममे दूटा रॅरॅाजी एला। ओ दूनू एक नम्बर के गँजेबी। ओ रॅरकी पोखरिक पाकरि गाछ तर अपन आसन जमा लेलनि। एकटा गौआँकेँ चेला मुड़लनि, ओहि दिनक रॅतातीक जोगार सेहो केलनि आ चिनम लेल गाजाक जोगार सेहो। अपनामे मस्त ओ दूनू लगलाह चिनम सोंटैए।

किछु गौआँ हिनक चिनमक सोंटै देखि रहल छल। अति साधारण रूपे ओ सरॅ सोंटै लगा रहल छलाह। ओ टिप्पणी कैए देलक—

"अहाँ दूनूसँ नीक तऽ हमर गौआँ चिनम धुकैत अछि, ओकर नामे पड़ा गेलैक चिनमसोंटै भाग।"

रॅरॅाजी सरॅकेँ लगलनि जे गौआँ सरॅ हिनकर निन्दा कऽ रहल छनि। ओ चिनमसोंटैकेँ रॅजरॅ लेल कहलखिन।

চিনমসোঁঠ রঁজাওন গেনাহ। ফোকঠ কে গাজা আ তকব সোঁঠ – গা রাঁত সোচিএ কএ ও হৃদিত ভেন ছনাহ। তেঁযো অপন গুণকেঁ নুকরৈত রঁরাঁজী দূনূকেঁ টিঠকাবী দেনখিন নীকসঁ সোঁঠ নগরেঁ নেন। ও সর্ব পূবা দম নগা কএ সোঁঠ খিচননি তঽ এক রেঁব কনে দূ–তীন আঁগুব ধবি ধধবা উঁপব উঁঠনৈক। চিনমসোঁঠ রিনম্র ভারেঁ অপন চিনম স্বনগৌননি আ নগনা সোঁঠ খীচএ। জেনা জেনা গান ধঁসৈত গেননি তেনা তেনা ধধবা উঁপব উঁঠৈত গেনৈ। অন্তমে পূরে হাথ ভবি ধধবা উঁঠি গেনৈ। এহন চমকোব তঽ পহিনে কোনো গৌআঁ নহি দেখনে ছন। রঁরাঁজী সর্ব তঽ চকিত আ ডবাএন। ওহিমে এক গোঠে দোসবকেঁ কহনখিন–

“একবা চেনা রঁনা নের্ব ঠীক বহত।”

চিনমসোঁঠকেঁ গাজা চঢ়ি গেন ছননি। ও উঁনঠে ওহি রঁরাঁজীকেঁ ভবি পাঁজ কঽ ধেননি আ রঁজনাহ–

“বৌ সাব, চিনম সোঁঠৈক নূবি তঽ ছৌকে নহি, হমবেপব গুকআগ কবমে? হমবা চেনা রঁনেমে? ঠহনেন নহি তন। চন, আগসঁ তো দূনূ হমব চেনা রঁনি জো আ হমব নোকব জকাঁ কাজ কব। সাঁঝুক পহব হম তোবা দূনূকেঁ চিনম সোঁঠৈক নূবি সিখাএন কবরৌ।”

আর্ব তঽ দূনূ রঁরাঁজীক রৌনতী রঁন্দ। কহ্না অপনাকেঁ ছোড়া কএ ও দূনূ নাঙবি স্বঠকরৈত গামসঁ ভগনাহ।

চিনমসোঁঠ ভাগ অপনা কাজমে অদ্বিতীয ছনাহ। গনাকামে কবীর্ব দস গামক রীচ হ্নকাসঁ হাথ মিনরেঁ রঁনা কিযো নহি ভেন ছন।

৬. নক্কূ পহনমান

মূন নাম : পবমেসব যাদর

পিতাক নাম : শীতন যাদর

জন্ম তিথি : খজ্ঞাত

মূত্ : সন উঁনৈস সৌ রেঁবাসী সান

উঁপনব্ধি : নক্কূ কনে নকিখাগত ছনাহ রঁজরাঁমে তেঁ ওা নাম ভেননি। হ্নকা হনুমানজীক সবাপ খা খাশীরদি ছননি জে কোনো ক্ষশতী খেনামে পহিন দূ রেঁব তোবা হাবএ পড়তৌ। জখন তোঁ দূ রেঁব হাবি জেমে তখন তেসব রেঁব কেহনো পহনমানসঁ ভিবমে, জিতরেঁ কবমে, সে ও সাক্ষাত ভীমে কিএক নহি খারিঁ জাথ্। রূঁঝি নে হম খপনহি তোবা শবীবমে প্ররেশ কঽ জেরৌঁ।

ওা রাঁত ককবহ্ নহি রূঁঝন ছনৈক হ্নকব রাঁরূঁজীকেঁ ছোড়ি। সাধাবণ ভিড়ন্তমে হাবি–জীত চনিতে বহৈত ছনৈক। নোক এতেক ঠেকান নহিএ কবৈত ছন জে কোনা দূ রেঁব হাবনাক রাঁদ নক্কূ নিশ্চিতে তেসব রেঁব জীত জাগতে ছথি।

এক রেঁব দবভংগা বাজক পোস্বখা কৈনূ পহনমান হমবা গাম দিসসঁ জাগত ছনা। হ্নকা গ্বমান জে পূবা জিনামে হ্নকাসঁ হাথ ভিববেঁ রঁনা কিযো নহি ছনি। ওা গপ তাহি দিনক ছী জহিযা মধ্রঁনী জিনা নহি রঁনন ছনৈ খা দবভংগে জিনাক সরডিরিজন ছনৈ। হমবা গামমে কিযো খগত্তী ছৌঁড় । হ্নকা চিঁচৈকাবি দেনক জে গামক নক্কূ পহনমানসঁ এক রেঁব হাথ ভিবা নেথি। পহিনে তঽ ও খপন প্রতিষ্ঠা রূঁঝি একবা খনঠরেঁএ চাহনাহ ক্ষদা গৌখাঁক জিদপব খখাড় ামে উঁতবি গেনা। নক্কূ

सेहो उँतबना था हनुमानजीकेँ स्मरण केलनि।

खेला शुरू भेल। कैलू था नक्क् थखाड़ ामे चक्कर्घिन्नी कटैत था एक दोसबापब दाओ रॅजाबैक चेष्टामे लागल। किযो दोसबाक देहमे सটি नहि बहल छल। था कि नक्कू किছ केलनि था क्षणेमे कैलू চিত, नक्कू ह्नका छातीपब सवाব। लोक थकचकाএলে বহি গেল। তালীপব তালী পবএ লাগল। কৈলূকেঁ কিছু বুঝাগযে নহি বহল ছলনি জে কী ভেলৈ, কোনা ভেলৈ, কোন দাও লগলৈ জকব ও সম্ভাব নহি কহ সকলা।

দূলূ পহলমান উঠলাহ, দেহ ঝাড়লনি, হাথ মিলৌলনি আ অপন অপন গন্তব্য দিস বিদা ভেলা।

নক্কূ জীত গেলাহ মুদা হুনকা একব কোনো গুমান নহি ছলনি। হুনকা বুঝল ছলনি জে অগিলা দূ কুশ্তী হুনকা হাবৱাক ছনি। ও অপনাকেঁ কহিযো মহান নহি কহলনি, এ হুনকব নম্রতা ছলনি।

७. पण्डितजी

मूल नाम : राधाकृष्ण मिश्र

पिताक नाम : लक्ष्मण मिश्र

जन्म तिथि : उनैस सौ पचास सालक फगुआ दिन।

उपलब्धि : हमरा गामक एकमात्र ब्राह्मण पुरोहित परिवार, पण्डितजी खाली नामेसँ पण्डित छथि। हिसाबेँ औंठा छापे रहि गेला। भरि गामक जजमनिका सम्हारै लेल भागिनकेँ रखा अनलनि। अपने ओकरा संग खाली लोंत खेबा लेल जाइत छथि।

मुदा पण्डितजी अद्वितीय भेए गेलाह। ई भेल हुनक अद्भुत गुणक कारण। ओ महिसलेल्हे भऽ गेला। महीसपर वैसल बाधे बाध बौआगत रहबामे ओ ककरो कान काटि सकैत छथि। बचहिसँ ओ महीसपर जे चढ़ए लगलाह से एखन तक कइए रहल छथि। महीसे पोसब हुनक मुख्य व्यवसाय भेलनि। एकटा ब्राह्मण कुलमे जन्म लइयो कए ओ कोनो यादव परिवारसँ वैसी दूधक व्यापार केलनि आ ओहिना कोनो यादव परिवारसँ बैसी पानि दूधमे मिलबैत रहला। तैयो हिनक दूधक बिक्री कम नहि भेल। महीसक खरीद बिक्री केलनि, ओकर दलाल दास्ह सेहो बनैत छथि आ सब तरहेँ महीसक विशेषज्ञ रूपेँ इलाकामे प्रसिद्ध छथि। हिनका प्रसादेँ कतेक महीस केँ प्राण बचलै। बनाँक के मरेसी डाकदर सेहो हिनकर ज्ञानक प्रशंसा करैत छनि।

पण्डितजी एकटा आर गुण लेल प्रसिद्ध छथि– आशीर्वाद देबाक हिनक शब्दकोष विलक्षण अलग अछि। 'जीबू जागू ठनठन पादू' तऽ हिनकर तकिया कलाम

ঋছি হ্মদা জখন কিযো কোনো তবহক ছোটৈ পৈঘ গনতী কহ রৈসৈত ঋছি তখন হিনক হ্মহ সঁ রঁহবাএন শৈষ্কঁ রিশ্বক কোনো কোষ মে ভেটৈহ রঁনা নহি। ঋা স্বননিহাব কেহনো মোটৈ চামক রঁনন বহও, কান মূনহি পড়ৈত ছৈক। ও ঋাশীর্বাদ-রর্ষা নোকক ধৈর্যক পবীক্ষা সেহো নৈত ছৈক। ঋা জে কনে ঋধীব ভেন তকবা তহ ভূলুণ্ঠিত ভেনহি কন্যাণ।

মহীসক সংগ সংগ ওা গাযক র্যাপাব সেহো কবৈত ছথি। গায দববঁজ্জাপব পোসৈত কমে ছথি, খানী খবীদ রিঞ্রীক কাজ হাটৈপব কবৈত ছথি। মটিকোববাঁ গামক হাটৈপব মবদ্ঋাবি কৈন গায সস্তু দামপব কীনৈত ছথি, ওকবা দস দিন নীক জকাঁ খ্ঋা পিঋা কএ ঋা জহিনা ঋাগকানি নোক কেশ বংগৈত ঋছি তহিনা নরকা তবীকাসঁ বংগ চঢ় া কএ কাবী গাযক ৰূপমে দ্নন্না-তিগ্বন্না দামমে রৈচি নৈত ছথি। রৈচরাঁ কান ধ্যান বখৈত ছথি জে গ্রাহক রৈস দূবক গনাকাসঁ বহএ। নগ পাসক গ্রাহককেঁ ও কাবী গায নহি রৈচৈত ছথি। এক দূ রৈব গৌঋাঁকেঁ সব সম্বঁহ্মীক মাবহফত স্বনরাঁমে এনৈ জে মাসে দিনক ভীতব গাযক বংগ রঁদনএ নগনৈ। হ্মদা ওা শিকাএতি সীধে পল্ডিতজী নগ কিযো নহি পহুঁচেনক। ঋাশীর্বাদ-রর্ষা মে ভিজবাঁক ডব জে বহৈত ছৈক।

এখন তক পল্ডিতজী রৈদাগ ঋপন র্যবসাযমে নাগন ছথি।

+. নম্লাঁদব

মূন নাম : দবিদ্র নাবাযণ ঝা

পিতাক নাম : পনট্টূ ঝা

জন্ম তিথি : খজ্ঞাত

মৃত্যু : পাঁচ রর্ষ পহিনে

উঁপনব্ধি : নম্লাঁদব নাম গ্বণ পৈঘ উঁদব রঁনা ছনাহ। হমছূঁ দেখনে ছিঐনি হ্নকব শবীব। কণ্ঠসঁ ডাঁড়ক রীচ মাত্র এক তিহাগমে ছাতী খা দূ তিহাগমে নম্ব উঁদব। সে কোনো পৈঘ ধোধি ফ্টন নহি, সপাট। খাগ কানি হীবো সর্ব সিক্সপৈক চমকরৈঁত বহৈত খছি ঝদা নম্লাঁদবকেঁ ছাতী খা পাঁজবক সরঁচৗ হাড় নোক সৌ মীচব দূবোসঁ গনি সকৈত ছন। হ্নকা বুঁঝনো নহি ছননি জে ঙা শাবীবিক সৌষ্ঠবক রিশেষতা ছিঐ।

বৃত্তিএঁ নম্লাঁদব মবণোপবান্তক সংস্কাব কববৈঁত ছনখিন। খা পোখবিপব ভোজন কবরঁ হ্নক এহি বৃত্তিক খংশ ছন। ঝদা এক রেঁবক খিস্সা জে বূঁঢ় নোক কহৈত ছথি সে খদ্ভুত ছন।

নম্লাঁদব খপন জজমনিকামে কোনো গাম গেন ছনাহ। ওতএ চূবা–দহী ভোজ ছনৈক। গন্তজাম তহ ঠীকে ছনৈক ঝদা হিনকা সরঁহিক ভোজন রেঁব কিছু ক্রব্যরস্থাক কাবণ দহী কনে কম পড়ি গেনৈ কাবণ পোখবি পব সামান হিসারেঁ সঁ পঠাওন গেন ছনৈ। নম্লাঁদব নগনাহ খখবা চূবা ফাঁকএ। জারঁত ঘববাবী দহীক ব্যরস্থা কেননি তারঁত ঙা কবীরঁ পাঁচ সেব চূবা সধা দেনখিন। খারঁ হান ঙা ছন জে জারঁত দহী খারঁএ তারঁত হিনকা পাতমে চূবা সধি জাএ, ঙা ছষ্ঠ দহী স্বড়কথি খা তকব রাঁদ ফেব খখবা চূবা ফাঁকথি।

ओ अपना दूनू कात माष्टिपर चेन्ह दऽ कए आन लोककेँ उठि जेबाक संकेत देलखिन आ अपने खाएतै बइसलाह। जखन कबीरक एक लोटा अथवा चूड़ा आ चारि तौला दही सधा देलनि तखन घबराबी हाथ जोड़ि कए ठाढ़ भऽ गेलखिन। तैयो ओ ठकाव नहिए लेलनि एहन परिस्थितिकेँ बूझि घबराबीकेँ कहि देलखिन–

"अहाँ पार उतरि गेलहुँ, हम आइ तृप्त छी।"

एतबा कहि ओ उठि कए हाथ धोलनि, पान सुपारी लेलनि आ दस किलोमीटर टहलैत टहलैत गाम आबि गेलाह। कियो कखनहु हुनकर पेट उठल कि फूलल नहि देखलक। अगिला दिन नम्माहर फेर कोनो भोज खेबा लेल तैयार। हिनके भोजन देखि ले कियो फकड़ा बनौने छल –

पाँच पसेरी अथवा चूड़ा, दही छाँछ भरि जलखै जकरा

की हैत चटनी पापड़ जोड़ल ? उँटैक हलमे जीरक फोड़न !

हमरा अपना गाममे हुनका के बिसरितए ? एहन ओ परिस्थितिकेँ बूझैत छलखिन आ गामक भोजमे कहियो छूटैन घोड़ा। जकाँ व्यवहार नहि केलनि।

हमरा गाममे किएक ककरो बूझल बहुतेक जे गिनीज बुकमे हुनकर नाम रेकॉर्डमे लिखबितए। हमसब एहि गौरवसँ चूकि गेलहुँ तेँ हम लिखाबल जे अपन संकललमे हुनकर चर्चा जरूर करब।

৯. নক্ষৈব নান

মূন নাম : জযন্ত ক্ষমাব নান দাস

পিতাক নাম : শির মোহন দাস

জন্ম তিথি : সন উঁনৈস সৌ খঠতানীস কে চৌবচন দিন

উঁপনব্ধি : নক্ষৈব নানক পিতা খল্প রযসমে মবি গেনখিন। মাতাক একমাত্র সন্তান ঙা গামক রিগড়ন ছৌঁড় া সবঁ কে সংগতিমে ফঁসি গেনাহ। যদ্যপি হমবা গামমে রাঁএক খসফনতাক বাঁদ সবঁ গার্জিযন খপন ধিযাপূতাকেঁ স্কূন জেবাঁসঁ পবহেজ কবরঁএ নাগন ক্ষদা জযন্ত ক্ষমাব নান দাস স্কূন গেনা জহিনা কি হিনকা ঢৈনক কিছু খাব বঁচা সবঁ কবৈত ছন। কহ্না খঠমা তক ঘ্সকনা তকব বাঁদ হাথ উঁঠা দেননি।

বঁচহিঁসঁ হিনকামে রিশেষ নূবি ছননি নোককেঁ ঠকবাঁক। পহিনে তহ বঁহ্ত দিন তক মাএকেঁ ঠকননি খা মষ্টিকোববাঁ গামক হাষ্টপব মিল্লী কচবী বঁতাসা নড্ডূ খাগত বহনাহ। তকব বাঁদ খনকোপব খপন মংত্রক প্রযোগ কেননি। নম্বাঁদবক পিতিযৌতকেঁ জজমনিকামে ভেষ্টন বংগন ধোতী সবঁ ঙা কামতি ঢৈনক নোককেঁ কিনা দৈত ছনখিন, বঁৈসী দামপব জে তোবা বংগক খর্চা বঁচি গেনহ্, খা ধোতী বঁনাকেঁ কহি দৈত ছনখিন জে বংগন ধোতী কিযো নহি কীনত, ও তহ ধন্য কহ্ম জে হম এক গোষ্টৈকেঁ হ্সনা কএ বাজী কেনহুঁ। ধোতী বঁৈচনিহাব কহিযো নহি বুঁঝননি জে কে কিননক খা কীননিহাব কহিযো নহি বুঁঝননি জে ককব ধোতী ঙা কিননক। এহী তবহেঁ প্রবনা কিতাবঁ রিদ্যার্থীসঁ নহ কএ ওকবা নবকা ভাবেঁ বেঁচথি। এহি ব্যরসাযমে হিনকা নীক খামদনী

হোমএ নাগন। খপনে ও নীন টিনোপান দেন নীক ধোতী গংজী পহিবএ নগনাহ।

এহি বীচ কিশোব রযসমে প্ররেশ কবিতে হিনক খাদতি সবঁ রিগড়এ নাগন। ও স্বনসান গাছী রিবছী খা পঠ্খা ফসিযাবক খেতমে শিকাব কবএ নগনাহ। হাথমে পাগ বহিতহি ছলনি সে শিকাব ভেটিএ জাগ ছলনি। সবঁ গামমে সবঁ তবহক নোক হোগ ছৈ খা হমবো গাম এহিসঁ বঁচন নহিএ ছন। ক্ষদা জখন এক গোটেকেঁ কিছ ভঽ গেনৈ খা ওকব বাঁপ হিনকা তংগ কবএ নাগন রিযাহ কঽ নেবাঁ নেন তখন ও পহিন রেঁব ডবা কএ গামসঁ ভাগি গেনা।

ছও মাস বাঁদ ঘ্বনা তঽ মাএকেঁ সবঁ বাঁত ব্ঁস্নবাঁমে খারি গেন ছননি। ও রেঁচাবী নীক বস্তা ধেননি খা হিনকব রিযাহ কবা দেনখিন। নটৈবব নান পনীমে বমি গেনা। সানে সান প্বত্র বনেক বঁবখা হোমএ নাগন। তেবহ সান প্বৈত প্বৈত হিনকা নগ ছোটৈ পৈঘ তেবহটা বঁচা ছন– একছাহা প্বন্নিংগ। ঘবমে জগহ তঽ নহিএ ছননি, ব্ঁতাতোপব খাফত খারি গেননি। তাবঁত মাতাবাম উঁপবক বস্তা ধেননি খা ও নগনা প্বস্তৈনী জাযদাদকেঁ রেঁচি গুজব চনবঁএ।

এহি বীচ হিনকব ভাগ্য জাগন জখন মাত্রিকক এক গোটৈ বৈঁক মনেজব বঁনি কএ বাজনগব এনখিন। হিনকব দুর্দশা দেখি ওহি রেঁচাবাকেঁ দযা নাগি গেনৈ খা হিনকা বৈঁকমে চপবাসীক নোকবী ভেটি গেননি। খাবঁ কী ছন ? বাতি দিন হিনকা খার্শ্বনসঁ মাছক স্বগন্ধ উঁঠএ নাগন।

বৈঁকমে পহুচি নটৈবব নানকেঁ খপন খসনী ৰূপ

𑒠𑒹𑒐𑒥𑒰𑒏 𑒁𑒥𑒮𑒩 𑒦𑒹𑒙𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒑𑒰𑒧𑒮𑒿 𑒩𑒰𑒖𑒢𑒑𑒩 𑒠𑒮 𑒏𑒱𑒪𑒼𑒧𑒲𑒙𑒩। 𑒞𑒰𑒥𑒞 𑒢𑒹 𑒩𑒼𑒛 𑒢𑒲𑒏 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒪𑒻 𑒂 𑒢𑒹 𑒙𑒹𑒧𑓂𑒣𑒴𑒏 𑒔𑒪𑒢 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒪𑒻। 𑒍 𑒪𑒼𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒚𑒳𑒮𑒱𑒨𑒰 𑒚𑒳𑒮𑒱𑒨𑒰 𑒥𑒻𑓀𑒏𑒧𑒹 𑒐𑒰𑒞𑒰 𑒐𑒼𑒪𑒥𑒾𑒪𑒢𑒱 𑒂 𑒞𑒏𑒩 𑒥𑒰𑒠 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒮𑒥𑒏𑒹𑒿 𑒪𑒒𑒳 𑒥𑒔𑒞 𑒨𑒼𑒖𑒢𑒰𑒮𑒿 𑒖𑒼𑒩𑒱 𑒪𑒱𑒯 𑒮𑒰𑒿𑒗𑒧𑒹 𑒋𑒏𑒙𑒏𑒯𑒲 𑒠𑒳𑒙𑒏𑒯𑒲, 𑒖𑒏𑒩𑒰 𑒖𑒹𑒯𑒢 𑒖𑒳𑒛𑓃𑒻, 𑒮𑒹 𑒖𑒧𑒰 𑒏𑒩𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒰। 𑒣𑒰𑒮𑒥𑒳𑒏 𑒥𑒢𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒮𑒥𑒙𑒰 𑒣𑒰𑒮𑒥𑒳𑒏 𑒍 𑒁𑒣𑒢𑒯𑒱 𑒮𑓀𑒑 𑒩𑒰𑒐𑒟𑒱। 𑒪𑒼𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒥𑒱𑒬𑓂𑒥𑒰𑒮𑒧𑒹 𑒪𑒹𑒢𑒹। 𑒖𑒩𑒴𑒩𑒞𑒱 𑒣𑒛𑓃𑒪𑒰𑒣𑒩 𑒮𑒾 𑒣𑒔𑒰𑒮 𑒅𑒡𑒰𑒩 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒠𑓄 𑒠𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒐𑒱𑒢 𑒍 𑒏𑒯𑒱 𑒖𑒹 𑒥𑒻𑓀𑒏𑒮𑒿 𑒪𑒼𑒢 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒢𑓂𑒯। 𑒪𑒼𑒏 𑒪𑒼𑒢 𑒮𑒡𑒥𑒋 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒂 𑒁𑒑𑒱𑒪𑒰 𑒏𑒱𑒮𑓂𑒞 𑒅𑒚𑒥𑒋 𑒪𑒰𑒑𑒪।

𑒋𑒯𑒱 𑒥𑒲𑒔 𑒍 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒮𑓀𑒔𑒱𑒞 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒢𑒱𑒖𑒲 𑒏𑒰𑒖𑒧𑒹 𑒪𑒑𑒰𑒥𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒰। 𑒣𑒰𑒮𑒥𑒳𑒏𑒣𑒩 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒔𑒜𑓃𑒻 𑒢𑒯𑒱। 𑒪𑒼𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒥𑒳𑒗𑒥𑒰𑒧𑒹 𑒁𑒥𑒻 𑒢𑒯𑒱। 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒨𑓁 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒮𑒰𑒪 𑒞𑒏 𑒍 𑒐𑒹𑒪𑒰 𑒔𑒪𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪। 𑒏𑒱𑒨𑒼 𑒨𑒠𑒱 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼 𑒣𑒰𑒮𑒥𑒳𑒏𑒏 𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰 𑒏𑒩𑒋 𑒞𑓄 𑒍 𑒥𑒯𑒢𑓂𑒢𑒰 𑒥𑒢𑒰 𑒠𑒹𑒟𑒱 𑒖𑒹 𑒥𑒻𑓀𑒏𑒧𑒹 𑒩𑒰𑒐𑒪 𑒕𑒻। 𑒠𑒬 𑒏𑒱𑒪𑒼𑒧𑒲𑒙𑒩 𑒥𑒱𑒢𑒰 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒮𑒰𑒡𑒢 𑒏𑒹 𑒔𑒪𑒱 𑒏𑒋 𑒖𑒰𑒋𑒥 𑒏𑒚𑒱𑒢 𑒕𑒪𑒻 𑒂 𑒪𑒼𑒏 𑒁𑒢𑒚𑒰 𑒠𑒻𑒞 𑒕𑒪।

𑒋𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒏𑒏𑒩𑒼 𑒥𑒹𑒙𑒲𑒏 𑒥𑒱𑒨𑒰𑒯 𑒪𑒹𑒪 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒢𑒱𑒏𑒰𑒮𑒲 𑒏𑒩𑒥𑒰𑒏 𑒖𑒩𑒴𑒩𑒞𑒱 𑒦𑒹𑒪𑒻। 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹𑓀 𑒖𑒞𑒹𑒏 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒍 𑒖𑒧𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒪 𑒍𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒖𑒩𑒴𑒩𑒹 𑒅𑒚𑒰𑒍𑒪 𑒖𑒰 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒻। 𑒢𑒙𑒥𑒩 𑒪𑒰𑒪 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒠𑒱𑒢 𑒙𑒰𑒪𑒧𑒙𑒼𑒪 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪𑒰। 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒥𑒪𑒰 𑒏𑒞𑒹 𑒠𑒱𑒢 𑒧𑒰𑒢𑒱𑒞𑒋? 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒧𑒹 𑒯𑒰𑒩𑒱 𑒏𑒋 𑒍 𑒋𑒏 𑒠𑒱𑒢 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒰𑒖𑒢𑒑𑒩 𑒥𑒻𑓀𑒏।

𑒞𑒏𑒩 𑒥𑒰𑒠 𑒖𑒹 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒕𑒪𑒻𑒏 𑒮𑒋𑒯 𑒦𑒹𑒪𑒻। 𑒮𑒥𑒙𑒰 𑒦𑒹𑒠 𑒐𑒳𑒖𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻 𑒂 𑒥𑒹𑒙𑒲 𑒥𑒪𑒰𑒏 𑒐𑒰𑒞𑒰𑒧𑒹 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒁𑒜𑓃𑒰𑒃 𑒮𑒾 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒦𑒹𑒙𑒪𑒻। 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒨𑓁 𑒮𑒥 𑒏𑒹 𑒙𑒰𑒏𑒰 𑒛𑒳𑒥𑒪𑒻।

সরঁ খপন কপাব পীঠ কএ বহি গেন।

নঠরব নানপব রিভাগীয কাবরাগ ভেননি, ও জেন গেনা। এহি রীচ তেবহ প্বত্র সেহো রঁঢ়ৈত গেনখিন খা সৌঁসে ভাবতমে ছিড়া যা গেনখিন। হ্নকা নোকনিক নেন রাঁপক পাপক রীচ গামমে বহরঁ কঠিন ভ২ গেননি। পনী সেহো খস্বস্থ বহএ নগনখিন খা কবীরঁ চাবি সানক রাঁদ স্বস্থ গেনীহ। পেবোনপব খারি নঠরব নান পনীক সংস্কাব কেননি।

কবীরঁ সাত সান জেনমে সবনাক রাঁদ ও গাম ঘ্বনা। ক্ষদা হ্নকা ক্ষখবাপব কোনো গ্নানিক ভার কহিযো নহি এননি। এখন গামে বহৈত ছথি খা রেঁঠো সরঁহক পঠাওন টাকাপব গুজব কবৈত ছথি।

কোশিশি ত২ ও এখনহ্ কবৈত ছথি নোককেঁ ঠকরাঁক, প্ববান খাদতি জে ছনি, ক্ষদা খারঁ নোক হিনকা চীন্হি গেন খছি সে হিনকা নহি স্বতবৈ ছনি।

१०. झनकी देवी

मूल नाम : अज्ञात, सभ लोक ओकरा एही नामसँ जनैत छैक।

पिताक नाम : रतन सदाए

जन्म तिथि : ठीकसँ नहि बूझल छदा हमर समवयस्क अछि झनकी।

उपलब्धि : झनकी अपन माए-बापक एकमात्र सन्तान। बचेसँ करे गौबराह। कहियो कोनो समवयस्क छौंड़ाकें गुदानलक नहि। बियाह भेलाक बाद एतहि रहि गेल। पति घर-जमाए बनि गेलखिन।

झनकी स्वस्थवि अछि एखनहु। जखन ओ यौवनक देहविपर डेग देलक तखन गाममे बहुतोकें मोन डोललै। कसल देह, सुगठित बाँहि आ यौवनक अन्य सभ लक्षणसँ युक्त जखन ओ अपन भारे बाध दिस जाइत छल तखन हमरा उमेरक छौंड़ा सभ ओकर पछोड़ धइ लैत छल। ओकरा लेल धन सन। एक बेर चौरमे बहमतरा करे नजदीक आबि गेलै, झनकी पाछू घूमि ओकरा तेहन चाट मारलकै जे ओ ठामहि खसि पड़ल, दाँती लागि गेलै। तकर बादसँ हमरो सभकें बूझल भइ गेल आ झनकी अपनहुँ आश्वस्त भेल जे कियो ओकरा देहमे भिड़बाक साहस नहिए करतै।

हम जखन दिल्ली चलि गेलहुँ तखनुक घटना थिक। झनकी एकसरिये छल घरमे। एहि बातक फाएदा उठा मटिकोबरा गामक भूतपूर्व छखियाक बेटा अपन एकटा उद्दंड संगीक संग ओकरा घरमे प्रवेश केलक बलात्कारक उद्देश्यसँ। छदा चल गेल यमलोक। झनकी कचिया हाँसूसँ दूनूकें दू टुकड़ा कइ देलकै आ घरेमे गाबि

देनकै। ओतरेँ नहि, शोणित नगनै कपड़ामे बातिएमे हाँसू हाथमे नेनहि सौंसे टैनमे चिकरि कए कहि देनकै जे कियो यदि गवाही देतै तऽ ओकरो यमलोक जाए पड़तैक। तकर बाद पोखरिमे नहा नेनक, हाँसू धोनक आ आबि कए निश्चिन्त भऽ कए सूति रहल।

ओकर एहि धमकीसँ कानूनक काज तऽ रुकितै नहि। अगिला दिन थाना पुलिस ओकरा ओहि ठाम पहुँचि गेलै। मनकी घरसँ बहराएल तऽ गरदनिमे सातटा कचिया हाँसूक माला पहिरने। एहन रौद्र रूप तऽ पुलिसो कहियो नहि देखने छल। दून्‌ पुलिस दरोगाक पाछू स्टकि गेल जेना मरखाहा साँढ़केँ अबैत देखि छोटे बच्चा माएक पाछू स्टकि जाइत अछि।

ककरो हिम्मते नहि होइ ओकरा लग जेतै, आ कि घरमे किछु सर्च करतै। दरोगा ओकरा पुछनकै–

"तोँ बातिमे ककरो खून केनही ? "

मनकी निडर भावेँ उत्तर देनक–

"एखन तऽ दुगएटा केँ कटैनगयेए, जँ छोड़ा सर आरहु नहि सीखत तऽ दू सैगयोकेँ काटि देबैँ एही कचिया हाँसूसँ। जकरा जे करबाक छैक से कऽ निअए। हम ने कतहु जेबैँ आ ने ककरो अपना देहमे हाथ लगबए देबैग।"

दरोगा मुश्किलमे पड़ि गेल। ओ दूटा सिपाही नेने आएल छल जे खूनीकेँ हथकड़ी लगा कए घिचने आओत थाना, जेना ओ सब दिनसँ करैत आएल छल। एहन कानी माउसँ भेँट हेतै तकर सपनोमे कोनो अन्दाज नहि छलै। एकेटा उपाय छलै जे महिला

ऄनिस रॅजाओन जाए नहि तँ ओ मौगी की कँ रॅसत से नहि जानि।

दरोगा हेडक्वार्टरकें फोन लगेलक आ ओतहि रॅसन रहल, झनकी चल गेल आङन अपन काज करै लेल। ककरो हिम्मत नहि भेलै ओकरा आङन ढुकै के। करीब तीन घंटाक बाद मधुबनीसँ जीपपर सवार चारिटा महिला ऄनिस एलै। ओ सभ जखन झनकीकें हथकड़ ी लगा पकड़ ै लेल गेलै, झनकी ओकरो सभकें डाँटि देलकै आ हाथ तेना ने झटकि देलकै जे एकटा महिला ऄनिस खसिए पड़ल। ओ रॅपबराहि ओहि चाकसँ ऄछलकै–

"तों सभ मौगी छें ने। कह जे यदि बातिमे किओ तोहर इज्जत लूटै लेल तोरा लग पहुँचतौ तँ की करबॅही ? अपन रॅचार करबें, ओकरा पाठ पढ़ बें कि उँतान भँ कए पड़ ि रहबें ? "

सभ सकदम। ककरो कोनो जरॅबॅ नहि फुरा रहल छलै झनकीक प्रश्नक। जरॅबॅ फुरेबो करितै तँ कोन भाषामे झनकीकें उँत्तर दैतै ? बॅड़ ी कानक नाटक के बाद झनकी अपनहि मोने थाना रिदा भेल। किओ ओकरा देहमे नहिए भिड़लै। आगू आगू झनकी, ओहिना साओ कचिया हाँसूक हँस्सुनी पहिरने, केश खूजल, उँड़ ि याइत, आ पाछू दरोगा सिपाही आ किछु गौआँ सभ। जिनकर रॅटा कटैननि तिनका लोक एखन तक कतहु नहि देखनक।

झनकी हाजतमे बन्द भेल, फेर मधुबनी पठा देल गेल। मोकदमा चललै ऋदा सरकारी ओकील कोनो तरहक साक्ष्य जुटेबॉमे असमर्थ रहलाह। पूरा गाम झनकीक समर्थनमे जुटि गेल। छओ मासक बाद झनकी

ৱঁবী ভেন ঋা গাম ঘ্বি ঋাএন।

পছিনা পঁচাযত চ্নারমে ঝনকী নির্বিবোধ সবপঁচ চূনন গেন। ঋাৱঁ ও ৱ্ন◌াঁকপব ঋা গনাকামে ঝনকী দেৱী নামে প্রসিদ্ধি পাৰি বহন ঋছি। এখন গামক পঁচৈতীপব ওকব ৰৌদ্র ৰূপক প্রভাব ঝনকৈত বহৈত ছৈক। ফন ঙা জে ঋপবাধো কম ভেনৈএ।

হম সৱঁ নাগি গেন ছী প্রযাস মে জে ঋগিনা ৰিধান সভা চ্নার মে ঝনকী কেঁ এমএনএ ৱঁনা পহৈনা পঠাৱী। হমবা সৱঁহক ৰিধানসভা ক্ষেত্র ঋন্বসূচিত জাতি নেন ঋাবক্ষিত ছৈকে। ৱ্ন◌াঁক পব ওকব নোকপ্রিযতা দেখৈত ঙা নক্ষ্য ঋসম্ভব নহি ৱ্ঝাগত ঋছি। ও ঋপনহুঁ এহি দিস ধ্যান দেনক ঋছি ঋা কিছু পঢ়ৱঁ নীখৱঁ শ্বৰু কেনক ঋছি।

গামক নোকক কহৱঁ ছৈক জে ঝনকী সাধাবণ মহিনা নহি, কানীক ঋৱতাব ঋছি। জখন ঙা মবত তখন একবা সাবাপব কানী মঁদিব ৱঁনাওন জাএত।

১১. বাজা–বানী

হমবা গামমে একটা এনাহ বাজা। আ হমবে গামক প্বত্রী ভৎ গেনখিন হ্নকব বানী। এতএ হিনক মূন নাম, জন্ম তিথি আদিসঁ হমবা সরঁকেঁ সবোকাব নহি অছি, মাত্র হিনক অদ্ভুত চবিত্র নীখ বহন ছী জে হিনকা দূনূকেঁ বাস্তরিক অর্থমে হমবা গামক পূজ্য বাজা–বানীক ৰূপমে স্থাপিত কৎ দেনক আ গনাকাক অন্য গাম সরঁমে সেহো হিনকব খ্যাতি রঁহ্ত পসবন।

বাজা তৎ জহিনা নাম তহিনা হ্নক রিশান শবীব আ উঁদাত্ত চবিত্র। হ্নকব চবিত্রক প্রশংসা স্বনি রঁহ্তো হমাবি কন্যা অপন ভাগ্য অজমৌননি হ্মদা বাজাকেঁ তৎ একেটা পসিন্ন পড়ননি। ভৎ গেন বাজা আ বানীমে প্রেম। সে এহন প্রেম জে নোককেঁ রিশ্বাসে নহি হোগ। বূঢ় প্ববান সরঁ রাঁজএ নগনাহ–

"নৌ, ওা কোনো সাধাবণ প্রেমী–যগন নহি ছথি, জৰূব কোনো দের অংশ ছথি। গামক ওা উঁত্তবদাযিত্ব জে হিনকা দূনূক বক্ষা কবএ।"

রঁস, তহিনা ভেন। হিনকব আরাস রঁনাওন গেন, সরঁ তবহক স্বখ স্বরিধাক গন্তজাম কএন গেন। পাব রাঁটি গৌআঁ সরঁ হিনকব ভোজন পঠরঁএ নাগন। জহিযা জকব পাব হোগ ও অপনাকেঁ ধন্য বূঁমএ জে আগ ওকবে অন্ন–পানিসঁ বাজা–বানী তৃপ্ত ভেনাহ।

বাজা–বানী এক দোসবাক নেন প্রাণ দৈত। বানী তৎ অপনাকেঁ অতি ভাগ্যশানী বূঁমথি জে সরঁ কিছু হোগতো হ্নকব কোনো সৌতিন নহি ছননি। রঁহ্তো

লোক প্রযাস কেলক জে একো নজবি বাজা খন্য কন্যাপব দ২ দেখি স্ক্দা রেঁকাব। বাজা তং বানীক প্রতি সমর্পিত ছলাহ। খাব হুনকা এহন খামেত্তপ্তি ভেননি জে ককরো খনকা দিস তকরোঁ নহি কবথি।

জেনা কি প্রগ্নতিক নিযম ছিঐক, বাজা–বানীক প্রেমক ফল ভেল হুনকব তীন পুত্র খা এক পুত্রী। পুত্র লোকনি জেনা জেনা পৈঘ হোগত গেলাহ, খপন খপন ব্যবসায সম্ভাবননি। বঁচি গেলখিন পুত্রী। ওহো তীব্র গতিএ বঁঢ়এ নগনখিন। বানীকেঁ চিন্তা ভেননি একব বিযাহ কোনা কবৌতীহ। কহিযো বিযাহ নহি কবৌননি। খপনে তং তেহন বাজকুমাবক প্রেমমে ফঁসনীহ জে বিযাহক প্রশ্ন নহি উঁঠনৈক। স্ক্দা বেঁটী ?

বানীকেঁ ডব ছলনি জে জবান বেঁটীকেঁ দেখি কতহু বাজাক মোন ডোনি নে জানি। স্ক্দা বাজা খপনহি খপনাকেঁ সম্ভাবনে বহলাহ।

ঋতুমাসক সময পব বেঁটীকেঁ পুরুষক জরূবতি ভেনৈক। ও এম্হব–খাম্হব তকনক। কতএ জাএত ? ওকবা মাএ–বাঁপক প্রেমক খিস্সা তং বুঁঝল নহি ছনৈক। ও নাগন ওহী পুরুষক চাব্দ কাত চক্কব কাটৈএ জে সবঁসঁ নগমে ওকবা ভেটৈনৈক। ও বিসবি গেল জে ও পুরুষ ওকব জন্মদাতা ছনৈক।

পুরুষ খর্থাত হমবা গামক বাজা খপনাকেঁ বহুত সম্ভাবননি স্ক্দা ভাবীকেঁ কে বোকি সকনএ ? ও নবঘবতীক চানিমে ফঁসিএ গেলাহ। ওকবা শবীবসঁ উঁঠৈত মাদক গন্ধ হুনকা মদমত্ত কং দেনক। হুনক সংযমক বাঁন্হ টুটি গেননি। নবঘবতীক কাম–পিপাসা তৃপ্ত ভেনৈক। গ দৃশ্য বানীসঁ নুকাএল নহি বহনৈক।

বানী ৰঁজনী কিছু নহি ক্ষদা ৰঁহ্ত দ্খী জৰুব ভেলীহ।

ওা ঘটনা হমবা সৰঁকেঁ দেখন খছি জে ওহী বাতি বানী মবি গেলীহ। বাজা খপনাকেঁ দোষী মানএ লগলাহ। এহি নবঘবতীকেঁ খপন দোসব বানীক ৰূপমে ও স্বীকাব নহিএ কহ সকলাহ খা এক মাসক ভীতবে শোকসঁ ডূৰঁন ওহো শবীব ত্যাগ কেলনি।

বাজা–বানীক এহি খমব প্রেমক খিস্সা ওনাকাক খানো গামমে লোক সৰঁকেঁ বূঁঝন ছৈক।

১২. অন্তমে

এখনুক সময় জকাঁ যদি পহিনে বিযনিঠী শো কে প্রচাব ভেল বহিতৈ আ হমবা গামক নোককেঁ কিছু বুঁঝল বহিতৈক তঽ খুবচন ঠাকুব আ চিনমসোঁঠ ভাগ জরুবে স্টুজপব সিনেমা স্টাবক সামনে অপন কবতব দেখা কএ গনাম নূঠনে বহিতথি। তহিনা জঁ ওনিম্পিক আ অন্য খেল মহোসের সবমে ভাগ নেবাক অবসব ভেঠল বহিতৈ আ কি মৈবাথনক প্রচাব ভেল বহিতৈক তঽ কে ঠহনূ দাসকেঁ হবা সকৈত ছল? আগ মিল্খা সিংহক বঁদনা ঠহনূ দাসক নাম নোক জপিতএ। হমবা গামক নামে ওনিম্পিক মেডল বহিতএ। নম্বাঁদবক ভোজনক খোবাক জরুবে গিনীজ বুঁক অঁফ বল্ড বেকঁডিমে নিখা গেন বহিতৈ। বিগ বঁসি সন শো নেন বীএ অতি উঁপযুক্ত ব্যক্তি হোগতথি, সবঁ প্রতিভাগীমে ঝগড় । নগা অপনে জীত জগতথি। যদি কিযো ঠংগসঁ পৈববী কেনে বহিতৈ তঽ হুনকা সবকাবক গুষি পল্ডিত পুবস্কাব সেহো ভেটি জগতনি। পল্ডিতজীক আশীর্বচনক শব্দকোষ যদি ছপি গেন বহিতনি তঽ জরুবে অপনে সবঁ হমবা গামক এহি বিভূতিসঁ পবিচিত ভঽ গেন বহিতহুঁ। ছপেবাঁক প্রযাসমে নাগন ছী। ওহো অদ্বিতীযে হোএত সে হমবা বিশ্বাস অছি।

ফূনন দেবীক ওতেক নাম ভেলৈ ঝদা হমবা বুঁঝনে সাহসমে ও ঝনকীক পাসঙ্গ নহিএ হোগতএ। ঝনকী এখন অছিএ আ ওকবা বঁহত নাম কমেবাঁক ছৈক। হমহুঁ এহিমে ওকব মদতিমে নাগি গেন ছী। জে সময় বীত গেন সে সময় তঽ ঘুবাওল জেতৈ নহি, বর্তমানকেঁ তঽ স্বধাবী। জহিযা ঝনকী এমএনএ বনি জাএত তহিযা হমব অকপতিযা গামক নাম অপনহি দেশ মে সবঁতবি

প্রচাবিত ভ২ জেতৈ।

খার্ঁ খপনে সর্ঁ ব্ঁঝিএ গেন হের্ঁৈ জে হমবা গামক এহি বনে সভক হোটৈ কিএক নহি দেন গেন। দিরংগত নোক সর্ঁকেঁ হোটৈ খরিতৈ কতএ সঁ? রিভিন্ন কাবণসঁ রীএ, নটৈরব নান খা পল্ডিতজী হোটৈ নহি খিচৌননি। ঝনকীক হোটৈ ত২ ছৈক হ্মদা এখন ও হোটৈ ছপর্ঁএ নহি চাহিত খছি। ওকব নক্ষ্য পৈঘ ছৈ। হূনন দেরীপব সিনেমা র্ঁননৈ ত২ ঝনকী পব কিএক নহি? জখন ঝনকী এমএনএ র্ঁনি জাএত তখন খপনহি ও ঙা কাজ ক২ নেত। ওকবো পূর্ণ গম্ভা ছৈক জে গামক নাম উঁজাগব হোখএ। একব তৈযাবী নেন ওকব জতেক প্রাগ্রাম হোগত ছৈক তকব ভীডিযো র্ঁনা কএ হম সর্ঁ বখনে জাগ ছী। হমবা খাশা খছি জে কহিযো ওকব উঁপযোগ ঝনকীপব সিনেমা র্ঁনৌনিহাব কবর্ঁৈ কবতা।

देवेशी झा, एन० डी० कॉलेज बामबाँग ,पूर्णिया, प्राध्यापक (मैथिली विभाग)

हिन्दू विवाह : एक समीक्षा

प्रमुख विचार बिंदु : 1° विवाह 2° कर्तव्य 3° यौवनक आवेग 4° ज्ञान 5° प्रतिस्पर्धाक संवेग 6° आदर्श संबंध

30 जून 2018 के दैनिक जागरण पत्र विवाहक अद्भुत दर्शन करौलक । किछु घंटाक विवाहक विधि नवोढ़ा । कन्याक (नायिकाक) समग्र स्वच्छन्द अस्तित्वकें शून्यक धरातल पर आनबा मे सक्षम भऽ जागत अछ । कतऽ नवयौवनक निश्चिन्त आ मस्त जीवन आओर कतऽ अपर पक्षक कर्त्तव्यक कारखाना । पत्नी एवं गृहिणीक जीवन कोनो घरक आबालवृध्द घर में परिवार पत्नी रूपी वस्तुकें देखि परमानंदक अनुभूति करैत बजै छैथि– आब की ? कोन चिंता ? घरमे नव कनिया आबियै गेल छैथ, सब काज करबे करती आ सब भार सहबे करती, चलू मिठाइ खाउ आ खुशी मनाउ। किन्तु एतहिसँ असंतुलनक आर्त्तनाद मुखरित होइत अछि जे कन्या यौवनक आवेगमे ज्ञान एवं प्रतिस्पर्धाक संवेग संबंधसँ अनुस्यूत उँचपदाकांक्षाक संग “स्वपर बुमेन “ बनबाक कामनासँ स्फुरित आर स्पंदित होइत रहैत छैथि ओ पत्नी तथा गृहिणीके दायित्वसँ दबिकें आहत होइत अपना जीवनके धिक्कारय लागैत छथि । जखनकि हमरा समाजक मध्य किछो एहेन दुखद भाव नहि रखैत छथि ।

ते आवश्यक बुझना जाइत अछि जे पति–पत्नीक आदर्श संबंधके बुझबाक लेल विवाह एवं विवाह विधि केर पुरातन–नूतन रूपके बुझन–बुझाओल जाय। यथा–

हिन्दू विवाह धर्ममे विवहके एक प्रकारक संस्कार मानल गेल अछि, जकरा दाम्पत्य जीवनक उत्तरदायित्व कहल जा सकैत अछि। अन्य धर्मक अनुसारे विवाहके पति–पत्नीक बीच एक प्रकारक समझौता सेहो कहितँ उचित । ओना विवाह एक समझौता त थिकिए, मुदा विवाहोपरांत पति–पत्नीक संबंध मे अग्निके साक्षी मानिके सात फेरा लगाबैत छी जे हम सदा दुनू

साथ बहरेँ, म्हुदा आजुक जमाना किछु ओर अछि। हम अग्निके साक्षी मानि परित्र बँधनमे त बँधि जाइत छि म्हुदा समयके बदलैत क्रममे किछु दिनमे एहि परित्र संबँधक निर्बहन करयमे आजुक युवावर्ग (युवक–युवती) के किछु उँकरु बुझि पड़ैत अछि।

वैदिक कालमे बिबाह संस्कार एक महत्त्वपूर्ण संस्कार मानल गेल अछि। ऐहि संस्कार मे स्वागत– सत्कार, बिबाहक उद्घोष, वस्त्रादि उपहार, वर– वधुक प्रतिज्ञा, कन्यादान, गुप्तदान, दहेज, पाणिग्रहण, ग्रंथि बँधन, बिबाहक बिशेष यज्ञ, सात–परिक्रमा, शिलारोहण, ध्रुव आ सूर्यक दर्शनक, शपथ आश्वासन आदि क्रियासँ निवृत्त होमय पड़ैत अछि। हिन्दू धर्ममे गृहस्थ जीवन मनुष्य के दायित्व निर्वहणक योग्य बनबाक एक माध्यम थीक, जाहिमे शारीरिक, मानसिक आ आर्थिक परिपक्वताक ज्ञान होइत अछि। एहि क्रममें अनेक वरिष्ठ व्यक्ति, गुरुजन, स्त्रीसँ संबँधी सबसँ धर्म, पूजा–पाठ, देवताक आराधन, अनुष्ठान करबाक ज्ञान प्राप्त होइत अछि।

ओना तँ बिबाह आठ प्रकारसँ सम्पन्न होइत अछि।

1° ब्राह्म बिबाह :– स्वयोग्य वरसँ कन्याक बिबाह बिना कोनो दान दहेजक करबाक प्रथा दुनू पक्षक सहमति सँ होअए ब्राह्म बिबाह कहाबैत अछि।

2° दैव बिबाह :– कोनो सेवाक भारसँ किछु मूल्य नइ कइ पहिने अपन कन्याके दानमे दैत छ्थिन्ह ओ दैविबाह भेल।

3° आर्ष बिबाह :– ओना तँ ओ बिबाह पहिने कन्यादान बदला गौदानक रुपमे होइत छल। पहिने पुत्रीक बिबाहक लेल वर पक्ष गायक दान करैत छलाह। एकरे आर्ष बिबाह कहैत छी।

4° प्रजापत्य बिबाह :– मैथिल संप्रदायमे कन्याक बिबाह दोसर वर्णक वरसँ करा देव प्राजापत्य बिबाह कहबैत अछि।

5° गंधर्व बिबाह :– दुनू पक्षक सहमतिसँ कोनो रीति बिवाजक अनदेखी करैत वर– कन्याक बिबाहके गंधर्व बिबाह कहल जाइत अछि। एकरा ओ युगमे प्रेम बिबाह सेहो कहैत छी। जेना :– दुष्यन्त–शकुन्तलाक बिबाह गंधर्व बिबाह कहल गेल जिनक पुत्र भरत भेलाह। हिनके नाम पर हमर देशक नाम पड़ल भारत।

6° असुर बिबाह :– वर्तमान सामयमे बिबाहक जे प्रथा चलैत अछि, ओकरा असुर बिबाह कही तँ कोनो हर्ज नहि। ज़ाब जबँवदस्ती भगाक दान कार्यक दहेजक बिना बिबाह असुर बिबाह कहबैत अछि।

7° राक्षस बिबाह :– कन्याक सहमतिक बिना बिबाह करब राक्षस बिबाह कहबैत अछि।

8° पिशाच बिबाह :– कन्याक मदहोसक अवस्थामे वा वरक किछु नशाक अवस्था मे किछु ख्आके नइ जा के बिबाह कराएब पिशाच बिबाह कहबैत अछि।

ভাবতীয সাঁস্কৃতিক খন্বসাব রিরাহ কোনো শাবীবিক খা সামাজিক খন্বরঁধ মাত্র নহি খছি খপিত্ত দূনূক দাম্পহ জীরনকেঁ এক শ্রেষ্ঠ খাধ্যামিক সাধনাক কপমে দর্শাওিন গেন খছি । ঠীকে কহন গেন খছি :- " ধন্যা গৃহস্থাশ্রম: " ।

মিথানমে পহিনে সঁ রিরাহক প্রথা খনেক দৃষ্ঠিকোণসঁ দেরতাক খারহানক উপবান্ত খগ্নিদেরকে সাক্ষী কপমে সংকল্প খাদি কবকেঁ রকণ দেরসঁ গ্রপানাভক রঁড় খদৃষ্ঠ ফন হোএত খছি খহি দ্নূ শিক্তিকে এক হিএরাঁক এক গংভীব রাঁত খার্য রিরাহমে বাখন গেন ছন ।

রিরাহক সংরঁধমে খার্যযূগসঁ পনীক দিশিসঁ পতিকেঁ শতায়ু হোযরাঁক প্রার্থনা খা পতিক দিশিসঁ খভিন্ন দাম্পহ প্রেম প্রার্থনা কএন গেন খছি জেনা ।

বাঘরেন্দ্র যথা সীতা রিনীতা কাশ্যপে যথা ।
পারকে চ যথা স্বাহা তথা ত্বং মযি ভর্ত্তহি । খাদি খাদি (ধর্মরিজ্ঞান,পৃ0156)

এহিপ্রকারেঁ জেনা বামক প্রতি সীতাক কশ্যপকে প্রতি রিনতাকে, খগ্নিক প্রতি স্বাহাক, দিনীপক প্রতি স্বদক্ষিণাক, রাস্বদেরক প্রতি দেরকীক, খগস্তক প্রতি নোপক্ষ্দ্রাক, খত্রিক প্রতি খন্বসূগযাক, যমদগ্নিক প্রতি রেণুকাক খা শ্রীকৃষ্ণক প্রতি কক্মিণীক পরিত্র প্রেম ছনৈন্হ ওএহ প্রেম খাজুক রব কন্যা মে মধুব প্রেম জীরনক ওা প্রার্থনা খার্য রিরাহ কানসঁ খছি জে এহি যুগমে সংভর নহি বুঝারৈত খছি ।

এতয হমব মংতর্য খছি জে রিরাহ এক পতি পনীক রীচ পবস্পব রিশ্বাসক এক সমঝৌতা তঁ থিকিএ সংগে- সংগ এক প্রকাবক কর্ত্তর্য সেহো থীক জে রিরাহোপবান্ত র্যক্তিক জীরন শৈনীমে কতেক প্রকাবক উতাব-চঢার খরৈত খছি জাহি মধ্য মনুষ্য জীরন গাড়ীক দূনু পহিযাক সদৃশ ঘুমৈত ওা জিনগী স্বখ-দুখক খন্বভর কবৈত রিতৈত খছি ।

রিরাহক রিষযমে কিছু মিনন-জুনন তথ্য যুক্তিসংগত বুঝি পড়ৈত খছি ।

যথা:

জে পহিনে এক দোসবসঁ খানঠিযা (খনচিন্হ)
পুন: ক্রমশ: এক দোসব পব খাশ্রিত,
উত্তরোত্তব সৌসে (সংপূর্ণ) জিনগিক সংগ,
শনৈহ-শনৈহ পবস্পব খভিন্ন খপনামে,
এক উদাত্ত খানংদযুক্ত মধুব স্পর্শ,
খকস্মাত্ খপনামে কণ্ঠ নোক- নোক,
উচারচ মতি পব চনৈত রঁঢ়ৈত রিবক্তি-,
রিভেদ-তনাকক কিনাব তক ।
কতহ্ জিদ খা কতহ্ মানক খহম ভার ,

তথাপি বকম-বকম দ্ন্ব নিকৡ সূত্রমে ৰন্হত এক প্বষ্প মান,
ও মধ্ব খজোতসঁ জোতক দিশামে,
চনৈত প্রাণান্ত পর্যন্ত সময সাধ্য যাত্রা,
কনিযা রবক ও কৡ মধ্ব সৰঁধ কখনহ্,
খচাব কখনহ্ তিঞ্ত চৡনী তঁ সংগহি মধ্ব ,
বসাযনক শাহী ভোগ কখনহ্ নারণ্য কখনহ্ নীম,
সৰ কীছ মিনী ভৌতিক জগতক রুপেঁ পবিণত হোগত খছি।
কাব্যক নরবশী রুচিব ভোগমে,
দ্:খহ্মে খানংদ, পবমানংদ জাহিমে ব্যাপ্ত,
দ্খজ জীরনক স্বখ ।

প্বন: রিরাহ থীক:
এক খাশি রিশ্বাস মিননমে খানংদ,
সমাজমে জীরনক সমর্পণ,
ভন হো ওহি নরোঢ় া নাবি কেব,
জে খানক নেন খপনাকে নাগি দেনৈথ,
খপনা নেনৈথ, সরথা খনভিজ্ঞকে,
খপনা খাঁচব মে সমা নেনৈথ।
তাহিনা ধন্য ছৈথ ও প্বরুষ সিংহ,
জে নরাগতা খনচিন্হাবি খৰনা পব,
স্নেহিন রিশ্বাস করৈত খপনা ঘব ধবা,
সমগ্র ঐশ্বর্য খা স্বযংকে সৌপি দেনৈথ,
খাওব কী কহু-রাহ বে রিরাহ, খাহ বে রিরাহ ।

मैथिली पत्रिकामे अनुवाद साहित्य

अनुवाद थिक एक भाषाक वाक्य कें दोसर भाषामे करबाक लिखब । पहिलकें मूल भाषा आ दोसरकें लक्ष्य भाषा कहल जाइछ । अभिप्राय अछि मूल भाषाक भावकें शत-प्रतिशत लक्ष्य भाषामे उचित शब्द सहित अंतरण करब, किन्तु समस्या होइत अछि जे सभ भाषाक प्रकृति, परम्परा, शब्द सम्पदा आ स्वभाव अपन-अपन होइत अछि । एतबेहि नहि ; भाषागत नियममे से हो भिन्नता रहैत अछि । तकर मुख्य कारण अछि जे कोनो भाषाक प्रकृति, परम्परा शब्द सम्पदा आ ध्वनि ओहि स्थान विशेषक जलवायु, भौगोलिक स्थिति, वातावरण, धर्म, आचार-विचार, उच्चारण ध्वनि आदि तत्व सँ प्रभावित रहैत अछि । तें मूल भाषाक शब्दक हू-ब-हू समान अर्थवला शब्द दोसर भाषामे नहि रहैत अछि । एहना स्थिति में एक भाषा दोसर भाषा सँ शब्द उधार लैत अछि । आ मूल रूपक शब्दकें लक्ष्य भाषा मे ओहि रूप मे प्रयुक्त करैत अछि । यथा, अंग्रेजी सँ हम लैत छी स्टेशन, कोर्ट, पेंट आदि आ हम दैत छी चौकी, आँगन, धोती, साड़ ी आदि । यद्यपि अनुवाद जटिल कार्य अछि आ हवाक सँ विवेचनीय अछि, किन्तु से हमर हिस्साक विषय नहि । तखन एतेक कहब आवश्यक जे आइ विश्व मानव एक दोसाक सम्पर्क मे बड्ड तीव्र गति सँ अबि रहल अछि । तें एक दोसराक सामाजिक जीवन, सभ्यता, संस्कृति, आचार-विचार, रहन सहन, जीवन पद्धति सँ परिचित होयब आवश्यक, जकर मुख्य स्रोत थिक ओ ठामक साहित्य । सामाजिक प्रतिबिंब देखबाक हो तँ साहित्य बिम्ब देखने कचबेटा देखल

जा सकैछ । तपेर्य ঙা জে খাজ্ক সংদর্ভ মে খন্বরাদ সাহিত্যেক নহি, জীরনক খপবিহার্য খংগ রঁনি গেন খছি । মৈথিনী পত্র–পত্রিকা দেখনা সঁ জ্ঞাত হোগত খছি জে খন্বরাদ সাহিত্য খপেক্ষাঙ্গত সংতোষপ্রদ নহি খছি সে তখন মিথিনাক জন জীরন ও ওকব সভ্যতা– সংস্কৃতি মে খন্বরাদক প্ররৃতি বচন–রঁসন খছি । নেনা রা খরোঁধ সন্তান কেঁ রঁঠিযা পিতামহী, মাতামহী, পিতামহ খাদি রিভিন্ন প্রকাবক সংস্কৃত শ্লাকক খথরা গ্রন্থক কোনো –কোনো খংশ খপন ভাষা মে স্বনাহ নিক সংস্কাব সঁ সংপর্ক কবৈত খাগন ছথি । কিন্তু এহী খন্বরাদ–প্ররৃতিক খছৈ তঁ পত্র–পত্রিকা মে খন্বরাদক খল্পতা সোচনীয খছি । ভাবত মে পত্রিকা পদার্পণক শ্বভ কান থিক খাঠাবহম শিতাব্দীক উত্তবার্ধ জখন কম্পনী সবকাবক খাধিপত্য স্থাপিত ভ গেন ছন । কিন্তু মৈথিনী পত্রকাবিতাক স্বর্ণিম রিহানক কিবণ প্রস্ফুটিক হোগছ তখন–জখন 1905 মে জযপ্বব সঁ "মৈথিনী হিত সাধন" নামক মাসিক প্রকাশিত হোগছ, জাহিমে খন্বরাদ তঁ নহি টৌকা খরশ্য বহৈত ছন । প্বন: দোসব শ্বভ হুহূর্তক ক্ষণ খরৈঁছ 1906 মে জখন মৈথিনী পত্রিকাক গতিহাস মে নর সংকল্প, নরচেতনা খ নর দিশা ন ক খাযন 'মিথিনা–মোদ' মৈথিনী সাহিত্যক উঁধ্যান মে নরন রঁসংত, নরন মনযানিন সদৃশ মহমহ কবৈত খাযন । একব প্রকাশন মে রিভিন্ন রাঁধাক ফনস্বরূপ খরকুদ্ধতা তঁ খাযন হুদা 1936 সঁ প্বনর্প্রকাশন প্রাবম্ভ ভেন । মিথিনা মোদক মাধ্যমে খন্বদিত গ্রন্থ সভক প্রকাশন সঁ খন্বরাদ রিধি প্রাণরন্ত ভ উঁঠন । এহিমে মহত্বপূর্ণ খছি (ক) হিতোপদেশ (খন্বরাদকক নাম খংকিত নহি খছি) (খ)কপান কুন্ডনা (খন্ব০ পং০ শিরনন্দন চৌধবী প্বর্ণিযা) (গ) শ্রী মদভগরতগীতা(খন্ব০ পং০ ত্রিনোচন ঝা) (ঘ)হুদ্রাবাক্ষস (খন্ব০ পং০ চেতনাথ ঝা) (ঙ) উঁত্তব বামচবিত (খন্ব০ হুংশী বঘ্নন্দন দাস), পং০ ফশেশ্বব ক্ষমব খা রাঁবূ ভোনানান দসক সংযক্ত সংপাদকত্বমে 'মিথিনা' মাসিকক

प्रकाशन प्रारंभ भेल जे अच्युतानन्द दत्त द्वारा अनूदित 'महाभारतक' कतिपय अंश तथा ग्णरंत लाल दास द्वारा 'दुर्गा सप्तशतीक' अंशक रूपान्तर धारावाहिक रुपे प्रकाशित कयलक / पं० छेदी झा 'मधुपक मेघदूत क अनुवाद प्रकाशित होयबाक लगन छल जे पूर्ण नहि भ सकल |
इलाहाबाद सँ बाल मासिक पत्रिका 'बटुक' के प्रकाशन श्री सुधाकांत मिश्रक संपादकत्व मे होइत छल | ऐहि बाल पत्रिका में अनुवाद साहित्य विशेष महत्व रखैत अछि | ओहि मे म० म० उमेश मिश्र द्वारा उपाख्यानमालाक 'नचिकेतोपाख्यान' क अनुवाद रूसी कथा बबथा आयल बेंग, जवाहर लाल नेहरूक 'पिताक पत्र पुत्रीक नाम' क अनुवाद तथा श्री रमाकांत मिश्र द्वारा रवीन्द्रनाथ टैगोरक 'कबूलीवाला' क अनुवाद एवं टॉल्सटॉयक कथाक अनुवाद 'तीनटा बाबाजी' (अनु० श्री रमाकांत राय) महत्वपूर्ण एवँ अविस्मरणीय अछि ।
एहिना श्री धीरेश्वर झा 'धीरेन्द्र' क सम्पादन मे विशेश्वर साहित्यकुटीर लोहना सँ 'धियापुता' नामक दोसर बाल मासिक पत्रिका प्रकाशित होएत अछि । मैथली पत्रिकारिता मे एकरहु स्थान अति महत्व रखैत अछि । एहि पत्रिका मे धियापुताक रुचि जगयबा लेल तथा संस्कार भरबाकउद्देश्य सँ बाल साहित्य रूप मे अनूदित रचनाक बहुलता देखबा मे अबैछ । एहिमे पंचतंत्र कथाक यथा 'माछक बाँन' 'सूर्य उगि रहल छथि' आ स्वच्छ तथा कीछ आमेकथा, वैज्ञानिक कथा, गल्पक अनुवाद भेल अछि ।
मैथिली पत्रिकारिताक इतिहास मे नव आयाम जुड़ैत अछि तखन, जखन 1950 मे 'वैदेही' मासिकक प्रकाशनक श्रीगणेश होइत अछि । एहिठाम एतेक कहब आवश्यक प्रतीत होइछ जे मैथिली पत्र–पत्रिकाक प्रयोगामेक तथा अस्तित्व स्थापना प्रक्रिया अति विकट एवं संघर्षमय होइतो विकाशोन्मुखी तँ रहल अछि । किन्तु जीविका सँ जुड़ल नहि रहबाक कारणे आ राजकीय उपेक्षापूर्ण नीतिक परिणाम स्वरूप पत्रिका सभ

অল্পজীরী হোগত আযন অছি। রৌচ্ছিতারাদী রিদ্বান, সাহিত্যসেরী আ কীছ উঁসোহী মাতৃভাষানুবাগী নোকনিক দ্বাবা নর–নর পত্র–পত্রিকা অরৈত বহন ক্ষদা স্বজনো সঁ অপেক্ষিত সহযোগ নহি ভেটৈরাঁক কাবণে কান করনিত হোগত গেন । এহি প্রসংগ পং০ চংদ্রনাথ মিশ্রে 'অমব' জীক কথা সর্রথা সমীচীন অছি জে "মৈথিনী পত্রকবিতা রূপী নত্তী মে ফস্ফড়েবক রঁতিযা দেখরাঁ মে অরৈত অছি জে আড়্বব দেখৌনা সঁ সড়ৈত আর্রি বহন অছি (মে০ পত্র কা গতিহাস)। রাঁত সদর্থ অছি, ক্ষদা এহিজড়তা কেঁ রঁহ্ত দূব ধবি তোড়ৈত অছি 'রৈদেহী' মাসিক পত্রিকা।

'রৈদেহী' মে অনুবাদ রিধা কেঁ জাহি প্রক্ষখতাক সংগ স্থান দেন গেন ও অনুকবণীয অছি । সর্রপ্রথম রঁগনা সাহিত্যক প্ববোধা শবতচংদ্র চট্টর্জী বচিত 'বমেব–স্বমতি' (রঁগনা উঁপন্যাসক অনুবাদ) এরং 1856 ক কথা রিশেষাঁক মে ঠাক্ষব পাঠক চোধবী দ্বাবা ঞ্চমিক রূসী কথাক অনুবাদ রঁগনাক 'শেফানী' তথা হিন্দী কথা ঠাক্ষবক কূপক অনুবাদ মৈথিনী পত্রিকাবিতা জগত মে রিশেষতা আনি গোববান্বিত কাযনক। রৈদেহী মসিক অপন পচাস–রাঁরন রর্ষক দীর্ঘ যাত্রা মে মৈথিনী পত্র–পত্রিকা সাহিত্যক গতিহাস মে জে রিশিষ্ঠ, আ মহত্বপূর্ণ যোগদান কযনক অছি তকব নেখা–জোখা থোড় মেঁ সংভর নহি কিন্তু, এতেক তঁ কহনে জা সকৈছ জে ঞা মৈথিনী সাহিত্যক রিভিন্ন রিধাক সংগহি অনুবাদ সাহিত্যক কেঁ অভিন্ন অঁগন রূপ মে সমাযোজিত করৈত আযন অছি । যথা 1966 ক নরম্ব্বর–দিসম্ব্বরক সংযুক্তাঁক অনুবাদ রিশেষাঁক থিক । এহিমে কার্য্য মর্মজ্ঞ নেপান নবেশ মহাবাজ মহেংদ্র বচিত নেপানী কার্য্য সংগ্রহ "উঁসৈকোনাগী" ক অনুবাদ শ্রী অনন্ত রিহাবী দাস গন্দ্জী কযনে ছথি । অনুবাদ শীর্ষক থিক "তোবে নাগী" সম্পূর্ণ সংযুক্তাঁক অনুদিত কার্য্যক অছি ।

প্রা০ আনন্দ মিশ্রক সংপাদন মে 'অভিযান' মাসিক পত্রিকাক প্রকাশিন হোযর্ প্রাবংম্ভ ভেন জাহি মে গোর্কীক 'শান্টৈমাস্ত্র' ক অনুবাদ শ্রী হংসবাজজিক সশক্ত নেখনী সঁ কযন গেন অছি

जे मैथिली साहित्यक भंडार कें समृद्ध करबामे अमूल्य योगदान कयलक ।
भवतो भजुक संपादन मे बहुचर्चित मैथिली मासिक 'सोनामाटि' क आठ अंक में फ्रेंच कथाक (अनुवादक श्री मायानन्द मिश्र), बंगलाक दू गोट कथाक (अनुवादक श्री भद्रनाथ ओ श्री ब्रज किशोर ठाकुर) अलीन जिब्रानक एक कथाक (अनुवादक श्री भद्रनाथ), नागानेंडक लोक कथाक (अनुवादक श्री गणेश शंकर खर्गा) एवं जीमकार्वेट लिखित शिकार कथा "रुद्र प्रयागक नरभक्षी चीताक (अनुवादिका मधुमिता) अनुवाद भेल अछि । शिवाकान्त पाठकक संपादन मे प्रकाशित 'वागमती' मासिक मे श्रृष्टिदक दान सूत्र, समाज सूत्र आदिक अनुवाद पं० सुरेन्द्र झा 'सुमन' द्वारा कयल गेल ।
कलकत्ता सँ प्रकाशित 'मिथिला दर्शन' मे हिन्दीक आचार्य महावीर प्रसाद द्विवेदीक निबंध 'साहित्य' क अनुवाद उग्रकान्त झा 'उग्र' द्वारा भेल अछि । मिथिला दर्शन मे 'अनुवाद कथा विशेषांक' क प्रकाशन सेहो कैल गेल अछि । यद्यपी मिथिला दर्शन मे कीछु और अनुवाद कार्य भेल अछि । मुदा से खोजे कयला सँ उपलब्ध भ सकत ।
'देसिलबयना' मासिक मे श्यामलदास गुप्तक बंगला नाटक क असाल हालनेकक एक गाहो जर्मन कविताक अनुवादक श्री रामलोचन ठाकुर छथि । मैथिली मासिक माटिपानि, मासिक 'कर्णामृत' मासिक 'देसकोस' तथा त्रैमासिक 'आरंभ' आदिक मैथिली पत्रिकाक इतिहास मे महत्वपूर्ण स्थान रखैत अछि, मुदा एही सभ मे अनुदित रचनाक संख्या बड़ थोड़ अछि । अंत मे मैथिलीक सर्वाधिक नियमित बहुप्रशंसित आ सर्वप्रिय जाहि पत्रिकाक विवरण प्रस्तुत क रहल छी ओकर नाम थिक 'मिथिला-मिहिर'। मैथिली पत्रकारितक मेरुदंड मानल जाइछ मिथिला मिहिरकें । पत्रकारिताक रूप मे सर्वोच नामधारी मिथिला मिहिरकें एहि साहित्यिक अनुष्ठानमे

सर्वप्रमुख मानैत विभिन्न दृष्टि सँ अंतिम स्थान पर राखल गेल अछि ।
पहिलहि कहल अछि जे मैथिली पत्र –पत्रिका मे अनूदित वचनाक स्थिति संतोषप्रद नहि अछि | तकर प्रमुख कारण अछि पत्र–पत्रिका अल्पजीवनक फलस्वरूप रंगमहल अरकछ्छता | सोच आ परिकल्पनाक स्वरूप साकार नहि भ सकल | तथापि अनुवाद होइत रहल अछि |
प्रश्न उठैत अछि जे ई अनुवाद सभ मूल भाषासं प्रत्यक्ष अनुवाद भेल अछि वा अप्रत्यक्ष रूपे दोसर भाषासं ? एकर खुलासा होयबाक चाहित छल जे नहि भेल अछि । तेँ अनूदित साहित्यिक कृतिकेँ देखबा आ ओकर गुणवत्ता केँ परखबा तेँ ऊंब कठिन । तकर हेतु ई जे मूल भाषासँ लक्ष्य भाषाक मिलानक उपरान्त सँ संभव होयत । मुदा स्थिति ई अछि जे अधिकांश अनुवाद मूल सँ नहि, अपितु माध्यमे भाषा सँ भेल अछि । मैथिली पत्र–पत्रिकामे अनुदिशे साहित्यक पक्ष दुर्बल रहबाक सभसँ महत्वपूर्ण कारण अछि जे एको व्यक्ति ने त भारसायिक अनुवाद केलने छथि आ ने एकोटा अनुवाद पत्रिकाक प्रकाशक सँ व्यवस्थ अछि। प्रश्न उठैत अछि जे अनुवाद कार्यकेँ के ओ अपन 'केवियर' बनाबथि तँ कोना ? जीविका सँ बिना जोड़ने श्रमक फलीभूत होयबाक संभावना कम| एकट कारण अछि जे मैथिली मे ने अनुवाद पत्रिका अछि आ ने कोनो पत्र पत्रिका अनुवाद साहित्यक लेल स्थायी स्तम्भ रखने अछि । मैथिलीक साहित्यकार लोकनिक भावावेश, रुचि आ मातृभाषाक सेवा भाव सँ स्वान्त: सुखाय अनुवाद कृतिक प्रणयन होइत अछि । पत्र–पत्रिकाक प्रकाशक संपादक जखन मन भेलनि, ओकरा छापि देलनि मैथिली मे विशेष रूपेँ पत्र–पत्रिका मे सोद्देश्य अनुवाद कार्य होयबाक चाही जे नहि भ रहल अछि। आजुक युग मे अनुवाद–कार्य एकटा मिशन थिक । दुनिया केँ जनबाक–परखबाक सभ सँ पैघ माध्यम थिक । आजुक बहुत लोक

अनुवाद पर निर्भर अछि । एकटा बात और अनुवाद कार्यक जे आर्थिक पक्ष छै, ताहि लेल बाजार चाही, जकरा सँ अछि नहि । बाजारक अभाव अनुवादक अभाव, पत्र–पत्रिका मे अनुवादक अभाव सभ एक दोसरा पर निर्भर अछि । मैथिली पत्र–पत्रिका मे बेसी वा कम जे किछु अनुवाद कार्य भेल अछि से तँ भिन्न बात थिक, किन्तु एतबाक तँ स्पष्ट परिलक्षित होइत अछि जे अनुवाद विशेषत: साहित्य सँ सम्बंधित अछि । एतेक तँ अवश्य जे मैथिली पत्र–पत्रिका मे अनुवाद साहित्यक स्थिति विकासोन्मुखी अछि । आवश्यकता छैक एकर गतिशीलता बढ़एबाक।

<u>'दू–पत्र' उपन्यासक विश्लेषणात्मक अध्ययन</u>

पत्रात्मक शैली मे लिखल गेल एवं 1969 ई0 मे साहित्य अकादमी द्वारा पुरस्कृत कएल गेल 'दू–पत्र' उपन्यास उपेन्द्रनाथ झा 'व्यास' क विषय तथा शिल्प दुनू दृष्टिएँ अत्यंत महत्वपूर्ण लघु उपन्यास थिक एहि उपन्यास मे दुइ गोटे महिलाक दुइ टा पत्र अछि जाहिमे एक पत्र भारतीय महिला श्रीमति चन्द्र देवी नौ वर्ष सँ अमेरिका मे बसैत अपन स्वामी कँ लिखने छथि ओ पहिल पत्र थिक । एकर अंग्रेजी अनुवादक प्रतिलिपि चन्द्र देवी क ममियौत भाउ रमेश छथि । रमेश सेहो किछु वर्ष पूर्व स्वयं अमेरिका चलि गेल छलाह ओ अपन पत्रक संग पठा दैत छथिन्ह ।
ओ दोसर महिला जे चन्द्र देवी के हुनक पत्रक उत्तर

দৈত ছথিন্হ সে থিক খমেবিকা নিরাসী জেসিকা খমেবিকা মে গন্দ্ দেৱী ক পতি স্ববেন্দ্র ক সংগী বহথি । খা ওা থিক এহী উঁপন্যাসক দোসব পত্র । এহি উঁপন্যাসক সভ সঁ পৈঘ রিশেষতা থিক পত্রক মাধ্যম সঁ দূ সংস্কৃতিক রিরেচনা দুনূ পত্রমেং দুনূ দেশক সভ্যতা, সাংস্কৃতি ও সংস্কাব খাদি সাকাব ভ উঁঠন খছি ।
পাশ্চাত্য সাংস্কৃতিক প্রতিমূর্তি জেসিকা কোন রূপেঁ খাপন পত্র মেং খপন সাংস্কৃতিক কএনে ছথি সে রর্ণনীয খছি । ও খপনে সাংস্কৃতিক খনুরূপ পত্র নিখনে ছথি । তহি নেন এহি পত্রক নিম্ন খংশ দ্রষ্ঠব্য থিক স্বামিক নগ বহনা সঁ স্বখ চৈন প্রায: ছৈক , পবংত্ত রঁহ্মনৌং তঁ কম নহী । খা ওা ত ধ্যান মেং বখক থিক জে জতৈ কতহু বহী, খপন মাযর্যাদা স্বতংত্রতা রঁড় প্রিয খছি । ওহি পব খাধাব হোযরঁ হমবা খাদি হ্নক কাজ ত হ্নকো হমব কাজ, নহী তঁ হ্নক তবরা চটৈত, নৌকবানী ভেনী কিএ বহথিন্হ ? ওা থিক পাশ্চাত্য সংস্কৃতিক ঝনক ।
ঋদা ভাবতীয সাংস্কৃতিক রিশেষতা থিক জে কিছু ভ জেতৈক ঋদা ভাবতীয নাবী খপন পতি কঁ সর্রোপবি রূঁঝিতে বহত জকব উঁদাবহণ থিক গন্দ্ দেৱী দ্বাবা নিখন গেন পত্রক খন্তক রিদ্যাপতিক পদ । জকবা দোহবাঁবৈত গন্দ্ দেৱী পত্র কঁ সমাপ্ত কবৈ ছঁযি । পতি দ্বাবা এতেক গনতী কেএনাক রাঁদো হ্নকা দ্বাবা এতেক খপমান, খন্যাচাব সহনাক রাঁদো হ্নকা দ্বাবা এতেক খপমান, খন্যাচাব সহনাক রাঁদো হ্নকো পব কোনো দোষ নহিং নাগন ।
খপন মাথ পব সভ দোষ নড কব পতি কঁ জুগ-জুগ জিরাক হেত্ত কামনা কবৈত ছথি । এহিঠাম গন্দ্ দেৱী

द्वावा निखन पत्रक किछु अंशी द्रष्टव्य अछि –
"युग-युग जिबैथ बैसथ नाथ कोस,
हमव अभाग, हुनक नहि दोष ।"
एहि उपन्यासक महत्व ओ विशेषता कैं प्रतिपादित करैत डॉ0 दुर्गानाथ झा श्रीश लिखने छथि– "एहि उपन्यासक महत्व अछि मैथिलि उपन्यास-क्षेत्र मे पत्रात्मक । बचना प्रणालीक नवप्रयोग एवं नवीन वस्तु-विषय ग्रहणक दृष्टि सँ ।
उपन्यासकव शन्द्र , स्ववेन जेसिका एवं बमेशी चाबि गोटे मात्र पात्रक वृतान्त-प्रस्तुत कए बड़ कौशलक संग दुआ संस्कृतिक तुलनात्मक विवेचना कएल अछि, विशेषत: भावतीय ओ पश्चात् दृष्टिकोण मे स्त्रीगणक सामाजिक ओ मानसिक स्थिति ओ आदेश मे की अन्तव छैक, तकवा स्पष्ट करैत अन्तत: भावतीय ललनाक शालीनताक ओ श्रेष्ठताक बड़ सजीव प्रतिपादन भेल अछि | मानसिक द्वन्द ओ संघर्षक सूक्ष्म ओ कलात्मक आकलन एहि उपन्यासक प्रमुख विशेषता थिक |
दू पत्र उपन्यासक मर्मके बुझबाक हेतु उपन्यासक प्रवृति एवं ओकव प्रयोजनके बुझब आवश्यक ते एहि प्रसंगे अंगरेजीक उपन्यासक प्रसिध्द समालोचक समवसेट माँमक कथन द्रष्टव्य थिक –
"I think it an abuse to use novel as pulpit or platform, and I believe readers are misguided when they suppose they can thus easily acquire knowledge.it would be fine If we could swallow the powder of profitable information made

palatable by the jam of fiction.”
ড◌ॉ০ খমবেশ পাঠক এহি উঁপন্যাসক প্রসংগ নিখনে ছযি–সাধাবণতঃ মৈথিনীক উঁপন্যাসকাব নোকনি খপন সীমিত খনুভৱ এঁর উঁপন্যাস কনাক হেতু খপেক্ষিত জ্ঞানক খভারক কাবণে ওহি পক্ষক চিত্রণো নহি কএ সকনাহ খছি জকব চিত্রণ দূ পত্রমেঁ সংভর ভএ সকন খছি। চাবি গোষ্ঠ মাত্র পাত্র পব সম্পূর্ণ রৃতাঁত খাধাবিত খছি। ও পাত্র ছযি –গন্দ্ দেরী ,স্ববেন্দ্র জেসিকা এরং বমেশ।ভিন্ন–ভিন্ন পবিস্থিতিমেঁ এহি পাত্র সভকে বাখি মানসিক দ্বন্দ এরং সংঘর্ষক চিত্রণ দ্বাবা জে চিত্র র‍্যাস জী খঁকিত কএন খছি সে সত্যানুৰূপ ভেন খছি। সংঘর্ষহিক স্থিতিমে পাত্রক চবিত্রমে নিখাব খারি সকৈত খা খছি।জেসিকা , বমেশ এরং স্ববেন্দ্রক র‍্যক্তিত্বক চিত্রণ জে কএন গেন খছি সে প্রশংসনীয খছি। এহি কবণরশ খপন সংস্কৃতি,সভ্যতা ও খাচবণ রিশ্বমে সর্বোপবি খছি৷ তহি সে খপন দেশক খনেকতাও মেঁ একতাক দেশ কহন জাগত খছি।
রস্তুতঃ ওা উঁপন্যাস দুনূ দেশক সংস্কৃতি কেঁ দর্শবৈত ভাবতীয নননাক শানীনতা ও শ্রেষ্ঠতা কেঁ বঁড সংজীর ও কনামেক ঢংগ স উঁপস্থিতি কবৈত খছি। ‘দূ পত্র ‘ পত্রামেক শৈনীমে নিখন গেন এক সফন উঁপন্যাস থিক।

সংদর্ভ:

1. দূ–পত্র , পৃ0–84
2. তথৈর , পৃ0–45
3. মৈথিনী সাহিত্যক গতিহাস–শ্রীশ , পৃ0–353
4. মৈথিনী উঁপন্যাসক খানোচনামেক খাধ্যযন পৃ0–172

বাকেশ প্রেমচন্দ্র ‘পীসী’, পূবা নামঃ বাকেশ প্রসাদ চৌধবী, জনেশ্বব নগবপানিকা ৬, পত্রকাব এবং খন্বসন্ধানকর্তা, প্রকাশিত : খিচডী করিতা

সংগ্রহ এবং ফুটকেব কথা, করিতা, নেখ। অপ্রকাশিত : ফুনগাছ করিতা সংগ্রহ

নঘুকথা- কিসানকেঁ ডুবৌনক নখন ঠেকেদাব

নখন ঠেকেদাবক পবিরাব অংগ্রেজক গ্বনামী জংজীবমে বহেন সীমাপাবসঁ পীনীক কাবোবাব কববাক বাস্তে মধেসক জনসবমে অএন বহুতবেসী দিন নভগ ভেন বহে । হুক্কাক নোনীমে খৈনীকেঁ ডাঁঠসঁ বনন পীনী বাখি ধুমপান কবযরানা সামন্ত আ সম্পন্ন কিসানক সংখ্যা ধিবেধিবে পৈব পসাবৈত সমযমে কৈযন পবিরাব অংগ্রেজক হুক্মত সঁ বচরাক নেন জনসব হোএত আন গামশহবসভমে ঘবদ্বাব বনাগর ব্যাপাব কবয নাগন ছনথি পীনিকেঁ ।
নাবিযনক খোপবৈযাকেঁ স্বখা ওহিমে পানি ভবন জাএত ছন আ ওহি ভিতবমে এক হাবা পগসযরানা ননী বনাএন জাএত ছন । ওহি ননীকে হ্মহমে একটা নকডীকেঁ পাগপ বাখন বহৈত । মাটিক নোনীমে গোগঠাক আগিসঁগে পীনী বাখি হুক্কাক মজ্জা নেন জাযত ছন । দশিবথ কিসান জনসবক কনিক উঁদাব সামন্তমে গিনতী হোগত ছনাহ। ও জনমজদূবসভক নেন অনগে হুক্কাকেঁ ব্যবস্থা সেহো ক' দেনে বহথি । ভোব , দূপহব আ সঁঝিযাকে গ্ববব, গ্বববক হুক্কাক আরাজ স্বনন জা সকৈত ছনৈ । নখনক মায দৈনিক দশিবথক ঘবসঁ পীনী দ' বদনামে ধান নজাকেঁ পবিরাব চনবৈ ছনী ।
সয বিগহা খেতীহব জমীন, ভখাবী, জত্রতত্র অন্নপাত । টৈনপবোসক ধিযাপূতা ওহিঠাম চোবান্বকী খেন খেনরাক নেন দশিবথকেঁ খবিহান আ ভখাবীক দৌডধুপ নগবৈত ছন । জখন নখনক মায দশিবথকে ত্তননা

ত্রেতাযুগক বাজা দশবথ সঁ কবৈত ছল ত নখনকেঁ চেহবা দেখয নাযক বহৈত ছল, পিত্তসঁ নান । ডমবস খ্মধ্ব জকাঁ ।
বাণাসভ বাজকাজক নেন মধেশমে কব খস্বনী কবরাক রাঁস্ত খংগ্রেজক সেহো রিশ্বাসক পাত্র রঁনা জা সকরাক রাঁস্ত মধেশীযা জেহন চেহবা মিনযরানাকেঁ ঠেকেদাব রঁনা মানগুজাবী খস্বনরাঁক নেন ঠেক্কা রন্দারস্তীমে দৈত ছনথি । ওসভ কব খস্বনীকেঁ নেন দিনবাত খটৈত ছল খা কব নগ ব্র্মাররানাকে মানজান খোগন ন' জাএত ছল । মানগুজাবী খস্বন কবরানা ঠেকেদাব নঠৈত খা ধকবিযা বখৈত ছল। তেন পিযন কবিযা কবিযা রাঁসক নাঠী বখৈত ছল ওসভ । মানগুজাবী খস্বনী কবরা নেন খংগ্রেজক গুনামী কবহন খপন ভগিনমানসভকে জনসবমে রোনারাকে স্বক ক' দেনক ।
নখন সেহো ভগিনমান বহথি । হ্নবক গহে বহে জে ঠেকেদাবক রাঁপ পহিনে মধেশমে জংগল হ্নবানী কবয রাঁস্ত জনসবমে এক দূদিন বহিজায। সমযমে কব ব্র্মার রানা সামন্তী কিসান দশবথক জমীন কোনা কর্জ্জা হোএত ওহি যোজনামে পবোসীবাম ঠেকেদাব দিনবাতি মেহনত কবথি । যোজনা খন্বসাব পহিনা খন্নপাতক ডকৈতী কবরা নেন সেন খনয রানা কাজমে নখনকে নগাএন গেন । ও দূগএ দিনমে সেন খনি দেনক । হঠ্ঠাকঠ্ঠা নঠৈতকে সম্পন্ন খা সামন্ত কিসান দশবথক ঘবকে কোনাকোনা মান্ত্ম বহে ।
জমিনভিতব সঁ রনাযন জাএরানা বাস্তাকে সেন কহন জাগত ছৈক । দশবথসঁ পহিনে সেহো হবিবাম, বাধর, সিতাবাম, মিঠ্, নথ্নীসহিতক সম্পন্ন কিসানক ঘবমে

डकैती करबाँ च्कन बहे । डकैत थंग्रेजक ग्वनाम देशेसँ थाएन रिदेशी बहन रात बाणाक जर्नेन बिपोर्ट तयाब क' दैत छन । ओहि रापत जनबन ठेकेदाबसँ दाम था दमडी परैत छन ।
पहबियाको धाकधमकी था कब थस्वनी कब' राना ठेकेदाबक डकैती सँ बँज्जीसंघक बँनिमा सम्प्रदाय गबिबँ बँनैत गेन । बँज्जीसंघक बँनिमा सम्पूदाय ओ छनथि जिनकब प्वरर्जके जनेउँ तोडन गेन बहे । यज्ञकर्म छोडि ब्यापाब व्यरसायमे नागन सम्पूदायके सतहगी बाजा थपन हवबाहा चवबाहा सँ जनेउँ तोड्रौने बहथि ।
सम्पन्न दशबथ किसानक घबमे तीन बेंब सेन खनि डकैती भगेन छनैक । समय पब कब च्ञा नग कयने काबणे थाधा जमिन थर्थात पचास बिग्हा खेत पब कब थस्वनी कबयराना ठेकेदाब पबोसीबाम कब्जा कयने छन । सेन बाज्य एबं दबभंगा महाबाजक समयमे नोहिया पैसा द' क' सबाँही काबोबाँब सँ जम्मा भेन प्वर्थौनी थसर्फी सेहो डकैत नगेन छनैक । थंग्रेजक कब्जा बहन क्षेत्रके नजदिक दोसब देशेके जनसबमे नेपानी सेनाक एक टुकडी बखराक पत्र जर्नेन धबि थएनाबाद कब थस्वनी कबयराना ठेकेदाबसँग छनहन कायन गेन। पबोसीबाम थप्पन नठैत नखनसँ बाँत क' सेनाक नेन जमीन उँपनब्ध कबौना पब बँक्नीसके कपमे पक्की घब देबाक थाश्वासन देने छन । साथे सेनाक बासन ठेक्का देबाक प्रक्रिया थागू बँठादेनक । दशबथकेँ जानकीप्वब जाएबाना डगबक नाके पब बहन जमीन कब्जा कबबाक पबोसीबाम ब नखन बँनाच्कन छन । किएक त सैनिक जमीनक बँदना किछ सोनाक सिक्का देबाक बाँचा कयने बहैक । नखन प्वबान हित भेन

নাটক ক ’ দশবথকে ঘব পহুঁচ বাসন ঠেক্কাপঙ্গামে রঁনরাক খাগ্রহ কযনক । বাসন ঠেক্কামে রঁহৃত বাস খামদ হোরাক নানচ সেহো দেখৌনক । নেখনদাসী কবয সকরাক ক্ষমতা রঁবারঁবকে পঠাওঁ কযনা রাঁরঁজ্দ ঐহন জাননেনক রাঁত সঁ দশবথ খনগ বহনরানমে দশবথ ছনথি ।

জেনতেন দথবথ ঠেক্কাপঙ্গামে নখনকেঁ সাথ দেরাক সহমত ভেন । সাথে একটা শর্ত বখনক জে কহিযো ও থানা, র্যাবেক খা সৈনিক কর্মী নগ জাএব । খহি শর্তমে দ্ন্বগোষ্ঠ সতপ্রতিশত সহমতি ভেনারাদ ঠেক্কাক ধবৌটীরাস্তু নাকে পবকে জমিন ধবৌটীমে দেরাক খাগ্রহ খস্বিকাব কবয নগ সকন । তীন মহিনাকরাঁদ ঠেক্কামে নিখত শর্ত রঁমোজিম বাসন খাপূর্তী নগ কসকরাক খাবোপ নতরঁত ধবৌটীমে বহন জমীনকেঁ ডাক পব চঠারন দেন জানকাবী দশবথকে দেনগেন । নেখনদাসীধবিকেঁ পঠাওঁ কযনারাদো বাজকাজক রঁহৃত রাঁত নর্ঁঝনে দশবথ বাজাধবি রিন্তী পত্র হ্নাক সঁ পঠৌনক হ্মদা রো সবকাব ধবি পহঁচ সঁ পহিনহী চোবী ভগেন ।

খন্ততঃ নাকে পবকে জমীন পব সেনা কব্জা ক খপ্পন র্যাবেক খডা কযনক খা ধিবে ধিবে ওহিঠাম বহন দশবথকে রীস রিগহা জমীন পব সেনা খভ্যাসকে নাম পব কব্জা কনেনক । দশবথসঁ কহিযো বাজমাস্থ রঁনারঁ ত কহিযো শহব রঁসএরাক নাম পব রাঁকি বহন সম্পূর্ণ জমীন কব্জা কবারমে পবোসীবাম খা নখন সফন ভেন । জনসবমে বহন বাজস্থানী খা বাজকাজক কব খস্বনী কবযরানা ঠেকেদাবক জমীনমে দিন দ্গ্বনা বাত চৌগ্বনা কববাক কাজমে সবকাবী নোকসভ সেহো সাথ দেনক

।

সয রিগ্হা জমীন বাখযরানা দশিবথ ধিরেধিরে সম্পন্নতা সঁ রিপন্নতামে পবিণত ভগেনথি । নরনাগবিক ঋা শাসককেঁ চানরাঁজী সঁ চৌঘবা হরেনী সেহো রেঁচকে স্থিতীমে পহুঁচা দেনগেন । এক রঁবষকে রাঁদ ঋংগ্রেস ঋপ্পন শাসন ছোড়ি ভাগি গেন । কিছু সমযক রাঁদ জনসব ঋা জনকপ্রবীমে প্রজাতন্ত্র ঋাএরগেন । ঝদা রিপন্ন ভেন দশিবথ রাঁনরঁচাকে ভোজনক র্ব্যরঁস্থা কবয নেন সম্পূর্ণ পবিরাব রিহাব রিস্থাপিত ভগেনাহ । ছোটমোট বোজগাব ক' ঋপ্পন ঋা পবিরাবকেঁ গ্বজাবা চনারঁ নাগন

সময পবিরর্তন ভেন । দশিবথক রেঁটা, পোতা ধনিক রঁনিগেন । ঋারঁ ওকবাসভকে নেপানী রঁনরাক মন হোগছনি । ঝদা জানসাজক দূনিযামে ওসভ ফেব সঁ নগ পবয চাহি ছথি । ঋখনো হ্নকসভক ঘবমে সেন ব শাহকানিন বাজাক ভোজপত্তা ঋা কাগজকেঁ ফাগন সন্বক্কীমে বাখন ঋছি ।

খকুণ নান

রাঁহনি কথা– ফংভ স্নান

.....পবীভ্তন ছহ .... । খারঁহ খারঁহ ।
হৌ ! বাম জী গঙ্গা স' কত' গেন ছনহ, মনে গোষ্টৈক সপ্তাহ স' গাযরঁ ছনহ । কত' খনোপিত্ত ভ' জাগত ছহ । কিছ থাহে নে চনৈএ ।

.....কি কহিযহ ! তোঁ জে নৌ বহৈত ছহ নে , মোনে নে নগৈত খছি , একদম খানীপন মহসূস হোমব নগৈত খছি । খাব সরঁ ত' ফফব রাঁনব খছি ককবা স রঁতিখাঙঁ । সরঁ স রেঁসী দিক্কত খখরাঁবক হোগএ । তোবা গসফন গেনাক রাঁদ ধবৌবা রাঁনী খানি নৌ ছথি তোবা খাঁগন স' ।

কহৈত কহৈত চৌধবী জী মহীস কেঁ প্বচকাবয নগনা । ফেব কহয নগনা ও জে মহীস খছি নে সে রঁড় পৌস মানৈত খছি ,একদম রঁকেন, বঁ্মনহ কিনে । বাম জী গঙ্গা স' পক্কা তীন সেব সরাঁ তীন সেব দূধ দৈএ , একদম গঠগব বঁ্মনহ কিনে ।

ধবৌবা চৌক পব ত' একবে পাঁচ সেব রঁনা ক রেঁচ নেত । হমবা ত' তোবে সন সন চাবি টৌ

গাহক খছি ।বাম জী গঙ্গা সঁ একহক সেব সবঁকেঁ দৈত ছী খা কিছু চাহো নৈ বহি জাগত
যৈ ।
খছা ছোড়ৃহ গ সবঁ বাঁত ।বঁতৌনহ নৈ, কত্ত' গেন ছনহ বামজী গঙ্গা স।

.....কি কহু বাঁবাঁ ।হমবা গসক্ষন স' বঁস কেঁ টিকট কটৈত ছৈ ক্ষণ্ড স্নান কে বুঁঝনিযৈ।
হমবো টিকট কটা দেনক জবঁবদস্তী । হমহুঁ সোচনৌঁ ভগযে খাবী এক বেঁব । সবঁ পাপ কটা নী ।
হ্মনকী বাঁনী ত' জবি ক' মবন ছনৈ নে ।খহাঁ কেঁ ত বুঁঝনৈ খছি সবঁটা।

পবেশানী ত ভেন জাগত কান । হ্মদা কি কহু বাঁবাঁ, এক ডূম দেনাক বাঁদ নাগন জেনা জিনগী
সকাবথ ভ' গেন ।
সবঁ পাপ ওতহি বিনা গেন ।দেহ একদম হন্ধক,ফূন জকাঁ খা মন শান্ত ভ' গেন। বুঁঝাযন
জেনা হম কিছু নৈ ছী। এক টা কনৌসিযো বঁবোবঁবি নহি ।নিমিত্ত মাত্র ছী ।হমব বজূদে
কতেক ।সংসাব হ্নকে স চনৈত খছি।নোক ম্ঠে হাগ হাগ কবৈত খছি। সবঁহিঁ নচাবঁত বাম
গোসাঙ্গঁ ।

বঁহ্ত সংতোষ খা দূঢ়ৃ গঙ্গাশক্তি জাগন খছি । জিনগীক খর্থ খাবঁ সমন্বি মে খাবঁয নাগন ।ভনা
হোগন্হ জোগী জী কেঁ ।খদ্ভুত সংসাব ঔব সংস্কৃতি বচনন্হি খছি ক্ষণ্ড ঘাট পব ।

हमरा त' नगैए राँघ आ रँकरी एकहि घाटे पर निर्भिक भ' पाठन पीरँ रहल अछि । अखंड शांति
। निर्मल कलकल रँहैत गंगा, जम्ना आ सरस्वतीक संगम मे डूम दैते अनन्त सुखक
प्राप्ति होइछ । पूछू नै फेर फेर जाउ के मन करैयै
।

ओह गदगद भ' गेल मन ।

...से राँत । ओह ! तखन हमरो नेने जगतह ने अपने संगे रामजी ईच्छा स । बूँठ सूठ आदमी
हम सरँ कोना जा सकरँ ।

किए नै । कुंभ मे अगरेँर रँह्त नीक रेँरँस्था सरकार केने छै ।
आ जानै छिऐ राँरा अग कुंभ मे जराँहर नान सँ न'क' जोगी , मोदी सरँ स्नान क' चूकलाह
। आ देखा देखी राह्ल ,प्रियंका सेहो स्नान करती
। हिन्द्त्वक भारना ह्नको सरँकेँ
किछ किछ जगलन्हि अछि । भने
देखारँटौ ही सही ।

धरोरारानी ह्नकी द' सरँ राँत खिड़कीक दोग सँ अकानि रहल छलीह । चौधरी जी संग धर्म
यज्ञ पर अड़ल छलीह जे किछ रौत जाय ओ कुंभ
स्नान कररेँ करती । ह्नका मोन मे
अ्दरूँद्दी लागल छलन्हि आ प्रायश्चित करय चाहैत छली

আখিব দূধ মে সরঁদিন এক
নোটকী পাগন রএহ ত' মিনরৈঁত ছনীহ ,বাম জী গম্ভা
স ।

রীহনি কথা– গ্রাহক

আগ ভোরে ভোব চৌধবী জী নহা সোনা ক' জন্দী
জন্দী দোকানক শটব খপনে স' কহ্না ক'
উঠা বহন ছনাহ কি বেংজব সৈহেরঁক ড্রাগরব তখনে
দোকান মে নিস্ষ্ঠ ন' ক' পহুঁচন ।

...यौ सोगंठ थ्छि , थ्वा मबीच सेहो नेरें। कनी नान मेबचाग ,थ्वा रॉरॉ बामदेरॅ रॅना हिंग थ्छि न ।

...थ्वारॅय दही मनङ्नमा के ।कने ध्पररॅत्ती देखारॅय दे ।
...यौ रॉसमती चाऊँव केना दैत छिऐ।

...थ्वरें छौ मनङ्नमा रॅता देतौ।जय गणेशे जय गणेशे जय गणेशे ....

...यौ चिकेन मसाना थ्छि न ?
...थ्वा सर्फ एक्सेन , डारॅब हनी , रिंसनबी रोंतन ।

...च्प ने कनी मनङ्नमा थ्वरिते हेतै। कत' बहि जागत छै, ग्वहो छौंड़ ा ,बाम जी गछा स ,से नहि जानि ।

...यौ जूता के फित्ता सेहो बखै छिऐ,थ्वा फिनागनक रोंतन।

...हँ हँ सरॅ छै।तों कनी दम धव । जय गणेशे जय गणेशे जय गणेशे देरॉ।

...कखन थ्वाओत ओ। हमबा त देबी होगए । यौ किचेन किंग थ्वा किचेन मसाना मे कोन रॅठियां होगत छै ।

...कण्ठ रजै छैं , राप रे राप ।

...यौ कखन मनङ्नमा आओत । हमबा त सेहेरे राजय नगता । कहता कत' एतेक समय नागि गेनौ त की कहरैं । रताउँ ।

...ओम नमः शिराय । कनी चुप बहय ने । भगवरत्ती देखार' दे न ।

यौ रासमती चाउँब रठियां अछि कि कतबनी । कनी देखाउँ न । कोन सस्ता छै आ रठियां , मेमसेहेरे पोनाउँ रनेथिन । रहते नोक सर आयन छै ।

...कहनियौ ने सर रात मनङ्नमे के र्युमन छै आ ओकरे बखनो छै ।

...यौ ओकबा कण्ठ दबमाहा दैत छिऐ ।

...से किये । चौधबी जी कनी गबमागत रजना । मोन आर खिसियानी रिन्नी सन भेन जा बहन छनन्हि ।

...अहाँ के किछ र्युमने ने अछि । तखन ओकरे काउँटैब पब रैसय दिऔ , पैसा अधिक भेटैते त अपने समय पब आओत आ अहाँ किछ दिन ओकब रना काज करू जाहि स' बखबखार आ सर जिनिस

के दाम सेहो पता बहुत अहाँ कें ।

...ऐं ! कि कहलौं । चौधरी जी नाचाव भेल शून्य मे तकैत मनउ्नमा कें अखनो एखाँक
गन्तजाव रॅह्त रेंसत्री स' क' बहन छलाह ।

मने मन सोचय लगला सेह देखू कनियें ओहदा पारि क' केना लोक गतवाय लगैत छैक
। बेंजव के एक टा मामूली ड्राइवरव कतेक पैघ बाँत कहि देलक । एखाँक एरे कवत मनउ्नमा
,लेकिन रेंगज्जत कवाए देलक ।

ठीके लोक कहैत छै जे मौत आ ग्राहक कखनो आबि सकैए, वाम जी गछा स ।

मोहनबाज "गगन"

बीहनि कथा-१

---नव प्रयोगक विवाद व्यर्थ थिक, आउं नव सदस्यक स्वागत अपनेक सभगोटे कवी
---अहाँ बॅड़ ब्रुसौ छियै
सभसँ पिछला पाँतिमे बैसल जोगिंदवा तामसे बाँजल
---की कहवाँक अर्थ अछि अपनेक अुनिकें बाँजू, कथीक विवोध ?
---किछु नए, हृदा एहि बॅगीचामे कोनो नवका गाछ

ঋার্ব নএ নগর্ব' দের, কিছু ভএ জায।

<u>রাঁহনি কথা–২</u>

"হবিযাণা পংজার্বমে ফেব ঋহি রেঁব কোর্ট বর্বাসি ফোবর্বাক সময সীমা নির্দেশিত কএনে ছৈক কথী নঁ কীন বহন ছন ? " বাজেশে ঋপন দোস বাজূ সঁ।

"পিছনা র্ববখ সেহো দিল্লী মে র্বন্ন কএনে বহৈক হ্মদা কহা মানৈ ছৈক নোক"

"কথী নোক মানতে হোনী মে গকোহ্‌ফ ্বেঁডনী হোনী ! দিযারাতী মে শ্বদ্ধ র্বসাত কেব নাম পব রিঁন বর্বাসিক দিযারাতী ঋকিন সভর্টা হিন্দূ পব ছজৈ ঋাকি ঋাঋাবো কতৌ.. ?

"हँ गोउँ रिवाज छैक भवन हिंदुस्तान पाकिस्तान केर मैच उपनयन सनमे ठीक छदा दियाराती मे ज्ञान तखन की करूँ"

"स्वस्थ हरामे सांस लेब' के नेँ चाहत छैक छदा मात्र दियाराती मे बोकि.. ? बर्रासिक काबखाना बन्न क' न दौड़ँ"

"चल्ब छोड़ू नेँ कीनरें कोर्टकि आदेशे छैक छदा पबानी जबा शुरू हरा बाँटेबाक प्रयास सेहो स्वीकाब नेँ"

"से बन्न ने हेतैए नाक बगड़ि मैबि जाउँ" उदास गोगति दुनूगोटे झँह हप कएने बैसि गेल।

बाम बिनास साहु

नघुकथा- घुमि गाम चल्ब

बरिया पत्नी संगे खेत आ चौमासमे तबकाबी उपजा कह पबिबाब चलबैए। बैसाबी समयमे घब-घबहटीक मजूबी सेहो कबैत अछि। तेँसँ भबि पेट भोजन तँ भेटै जाइए छदा बाहबी खर्चकि लेल कोनो आमदक साधन नै अछि। बरियाक पत्नी गर्भबती अछि। एक बाति भोबबेंमे पत्नी बधियाक पेटमे जनमास्वतक दबद शुरू भ' गेल। बरियाक हाथ छुच्छ, एको छदाम नै जे कोनो बैदकेँ बजा दबाग-दारु

करैत। तखन भगवान ऐ बिपैतमे मदैत केलखिन आ स्वप्नमे बैंगौक जन्म भेल। भोरे अन्हारेमे बरिया उठि गामसँ पच्छिमकेँ बजार देख–भानमे गेल आ दोकानसँ उधारे बधियाक किछु दबाइ, कञ्च तेल आनलक। खुशी मने बरिया बधियाकेँ सोगरी घरमे खेनाइ–पिनाइपर धियान दैत रहल। बैंगौक जन्मक खुशीमे गुड़–चाही गाममे बाँटैलक। तखन छठमा दिन छठीहारक लेल बरियाकेँ चिन्ता रहए जे छठीहारक समान आ नरका वस्त्र गनादी केना आएत। बरियाकेँ एकटा उपाय सुझल जे किछु खेत भरना राखि महाजनसँ रूपैआ उठा सभ काज सम्पन्न कऽ दइ छी आ फेरो कमा कऽ रूपैआ महाजनकेँ सठा खेत आपस लऽ लेब। ऐ तरहेँ बरिया काज सम्पन्न केलक। बैंगौक जन्म गरीबी आ दुखक समय भेल तँए नाओं रखलक– दुखना।

दुखनाक जन्म भेने बरियाकेँ परिवारक खर्च बढ़ि गेल। कहियो दबाइ तँ कहियो तेल–फर आ कहियो नुआँ तँ कहियो खेलौना। खेत पहिने भरना लगल रहए, चौमाससँ खर्चा पुगरेँ ने करए। आ अपनो घरेमे ओझराएल रहए। बोनि–मजूरी करि कऽ कोनो धरानी पेट भरैत गेल। दू बर्खक पछाइत बैंगौक जन्म भेल। दुखक घड़ीमे परिवारक खर्चा बढ़ैत गेल।

एक दिन बरिया पत्नी बधियासँ विचार केलक जे आब आगू दिन केना कटैत? बधिया बजली–

“बैंगौ–बैंगी नमहर भऽ एत तँ काजक मदद अह्हँकेँ आ हमरो करत। तेँ कोनो तरहेँ दिन खेप्प आ

হমহুঁ সকতাগ ছী তখন দ্নূ গোবে কমাএবঁ। তগনে কিএ মন ছোঠ কবৈ ছী।”

দিনো বঁঠ়ন ঋা বেঁঠে–বেঁঠী বঁঠ়ি সিযান ভ২ গেন। ববিযা রিচাব কেনক জে পহিনে বেঁঠীক রিখাহ ক২ নেবঁ পছাগত বেঁঠাক রিখাহ কববঁ। কিএ তঁ বেঁঠীক রিখাহমে দান–দহেজ নগত। জঁ পহিনে বেঁঠাক রিখাহ কববঁ তঁ বেঁঠীক রিখাহ বেঁবমে বেঁঠা–প্বতোহ্ খবংগা কবত।

ববিযাক বেঁঠী খড়হ্নিযা বঁড় স্বন্নব, চত্তব ঋা কাজমে ক্ষশন খছি। গামো–সমাজক নোক খড়হ্নিযাকেঁ দেখ সবাহিএ। বঁগনেক গামক ধনিক নান বাঁবূ প্রতিষ্ঠিত বেঁকতী ছৈথ। ও খপন বেঁঠা নেন খড়হ্নিযাক হাথ মংগৈ খাতিব ববিযাক ঘব পহুঁচনা। ববিযা বাঁজন–

“হম গবীবঁ ছী, খহাঁ ধনীক। হম কেনা খহাঁমে সকবঁ জে খহাঁক বেঁঠাসঁ খপন বেঁঠীকেঁ রিখাহবঁ।”

হ্মদা ধনিক নান বাঁবূ খপন ঘবমে ক্ষশন গৃহণীক খন্নন্ত জরুবী বঁ্ঝি ঋা স্বন্নব কন্যা দেখ, সোচৈত–রিচাবৈত ববিযাকেঁ কহনক–

“দেখূ ববি, সম্বঁন্ধ দিনক মিনানীসঁ হোগএ ধনসঁ নহি। হমবা খহুঁ কিছো নৈ দেবঁ। মাত্র ক্ষন নক্ষ্মীসন কন্যা খ্শী–খ্শী দেবঁ বাঁকী সভ কাজ হম সমম্ববঁ। খহাঁক কোনো খর্চ নৈ কবএ পড়ত। হম খপনা বেঁঠা ঋা পবিবাবমে সভকেঁ সমঝা–বঁ্ঝা নেবঁ।”

ববিযা সভ বাঁত স্বনি মনে–মন সোচনক ধনিকনান

রাঁর্বূক রিচাব উঁত্তম ছৈন। হমবা নৈ কোনো খর্চ হএত, হমব রেঁটী স্বখী ঘব জাএত। তহি এমমে গপ-সপ্প চনিতে বহএ কি ধবক রঁনন খড়্হ্নিযা হাথক স্বাদিষ্ঠ জনখৈ খা চাহ ভেন। বরিঁযা উঁঠি খাঁগন জা কহ পনৌ খা রেঁটৌসঁ রিচাবি দবরঁজ্জাপব খারিঁ ধনিকনান রাঁর্বূসঁ রাঁজন-

"দেখূ, হম খপনেক প্রতিষ্ঠা বাখনৌং। শাদীক বিস্তা মংজূব কবৈ ছী হ্মদা হমবো গজ্জত খহাঁ বাখরঁ।"

জখনে রিঁখাহক রাঁত গামক নোক স্বননক তঁ দাঁতে ওঁংগবী কাষ্টএ নগন। কিযো কহএ জে রিঁখাহ কেনা হেতৈ, কিএক তঁ খমীবী-গবীরীমে রঁড় ফর্ক হোগ ছগ। হ্মদা খধিক নোকক সোচ বহৈ জে খহিনা সম্বঁন্ধ খধিক নোক কবত তখন নে উঁচ-নীচক খাধি মেটৌএত খা সমাজসঁ দহেজ প্রথাক খন্ত হএত। কিছ নোক তঁ পবোক্ষেমে রিবোধ কবএ হ্মদা গামক খধিক নোক প্রসন্ন খছি জে গবীরঁক রেঁটৌক রিঁখাহ নীক ঘব-রঁব খা প্রতিষ্ঠিত পবিরাবমে ভঽ বহন খছি।

বরিঁযা রেঁটৌক রিঁখাহক তৈযাবীমে জ্টি গেন। হ্মদা সোচৈত বহএ দহেজ নে নৈ দিখ পড়ত, তৈযো তঁ রেঁটৌক রিঁখাহ খা রিদাগ কবরাঁমে রঁহ্তো সমানক জৰুবত পড়রেঁ কবত কিনে। রঁবিযাতী খা ৰুট্ৰম সরঁহক মান-মর্যাদা, খান-পানক নেন ৰুপৈখাক গংজাম কবৈযে পড়ত কিনে।

বরিঁযাক কিছ খেত পহিনে ভবনা নগন ছন খা শেষ জে পাঁচ কষ্ঠা রঁচন ছেনৈ ওহো ভবনা নগা খপন রেঁটৌক রিঁখাহক কাজ সভ মিনি কবএ নগন।

बिआहक दिन बरियाती समयपर पहुँचल। गामक लोक सभ आ उपस्थित ग्रामीण सभ मिलि बरियातीक स्वागत करए लगल। नाश्ता-पानि, चाहक पश्चात वर्तमान रीति-रेवाजसँ दुल्हा-दुल्हिनक वरमाला भेल। दुल्हा-दुल्हिनक जोड़ी देखैले गामक लोक उमैड़ पड़ल। सभ मने-मन राम-सीता सन जोड़ीकेँ आशिर्वाद देलक। बिआहक काज शुरू भेल आ बरियाती-सभकेँ भोजनक रिजौ भेल।

बिआहक काज सम्पन्न भेला पश्चात बचियाक बेटीक बिदागरी लगि गेल। बेटी आगू नैहरसँ सासुर जेती तिनकर भार-दौर बरदगड़ीपर साँठि आ दोसर गड़ीपर पलंग, कुर्सी, अलमारी, पीढ़ी या, आलमारीक संग अनेकानेक चीज-वौस लादि बान्हि तैयार केलक। तेसर संफनीवैला गड़ीपर ओहार दऽ दुल्हा-दुल्हिनक बिदाग कऽ बचिया अपन समधी- धनिकलाल बाबूक देहपर सान ओठ़ा कऽ गला-सँ-गला मिलल आ बाजल-

"समधी बाबू, अड़ हुनिया आब हमर बेटी नहि, आब अहाँक छी। हम जे सकलौं से पुरा केलौं। आन लक्ष्मी अहाँक देलौं।"

धनिक लाल बाबू बचियाक धिरज बान्हैत बचन देलखिन-

"अहाँक बेटी आब हमर गज्जत आ लक्ष्मी छी। हमरा रहैत कोनो तरहक कष्ट नै हएत।"

अड़हुनिया अपन सासुर पहुँच कऽ खूब खुशीसँ रहए लगली। आशीनतासँ सासु-ससुर आ पतिक सेवा,

घवक काज, स्वन्दव रिचाव श्चा ৰেঁৰহাব দেখ সভ কহএ জে এহেন প্বতোহ্ ভগরান সভকেঁ দেথ্ন জে সৰহক ঘব স্বস্থ্য ৰঁনন বহত।

খড়্হ্নিযাক কমী বৰিযাক ঘবমে হ্খ নগন। ঘবক কাজ খা ড়ঁপবসঁ মজদূবিযো কবৰাক চিন্তা বৰিযাকেঁ ৰঁঠ্ি গেন। কাজক ভাবসঁ বধিযা ৰেমাব পড়্ি গেন। বৰিযা রিচাব কেনক জে ৰেঁষ্টা– দ্খনাক রিঁখাহ কহ নগ ছী। প্বতোহ্ ঘবক কাজ কবতী, তগসঁ পনীক কাজক ভাব সেহো কমি জাএত খা কিছু খাবাম সেহো ভেষ্টত। ক্ষদা প্বতোহ্ খপনে ৰেঁষ্টী সন কাজ্ন ৰেঁৰহাবী খা স্বন্নব কবৰ।

এক দিন বৰিযা সনেশী নেনে ৰেঁষ্টীসঁ ভেঁষ্ট–ক্ষনাকাত কবৈনে জাগত বহএ। বস্তামে সোচৰো কবএ জে সমৈধসঁ ৰেঁষ্টাক রিঁখাহক চর্চ কবৰ।

সমৈধক ঘব পহুঁচ ৰেঁষ্টীসঁ ভেঁষ্ট কবি সমৈধ নগ বৰিযা ৰৈসন। গপ–সপ্পক ক্রমমে বৰিযা খপন ৰেঁষ্টাক রিঁখাহক চর্চ কেনক । সমৈধ ৰঁজনা–

“হমবা গামেমে প্বৰঁবিযা ষ্টেনমে হমব প্ববান মিত্র বঘ্নীজী ছৈথ। হ্নকব ৰেঁষ্টী ৰ্ঁধিযা ৰঁড় স্বন্নব, ৰঁড় কাজ্ন খা স্বশীন সেহো খছি। জখন খহাঁ খপনা ৰেঁষ্টাক রিঁখাহ কেতৌ কবৰ তগসঁ নীক বঘ্নীজীক ৰেঁষ্টীসঁ কৰু। দ্নূ গোবে ঘ্মৈত–ফিবৈত চনূ হম মিত্রসঁ ভেঁষ্টে কহ নেৰ খা রিঁখাহক চর্চ সেহো কবৰ।”

ষ্টহনৈত দ্নূ সমৈধ বঘ্নীজীক দ্বাবিপব পহুঁচনা। চাহ পীৰৈক ক্রমমে ৰ্ঁধিযাক রিঁখাহক চর্চ ভেন। বঘ্নীজী ৰঁজনা–

“ধনিকনান ৱাঁৱূ, ৱ্ঁধিযা কোনো হমবেটৌ ৱেঁটী ছী খা খহাঁক নহি ছী। জেতএ ৱঁঠ়ি যাঁ হ্খএ, হমবো রিচাব বহত। হমবা–খহাঁমে ফর্কে কী খছি। হ্মদা একটৌ ৱাঁতক ধিযান বাখএ পড়ত, হম গবীৱঁ ছী গবীৱেঁ হ্মট্ৃম কবৱঁ। কিএ তঁ গবীৱঁ–খমীবমে রিচাব খা ৱেঁরহাবমে ফর্ক হোগত খছি।”

তখনে বৱিঁযা নড়কী দেখৱাঁক গচ্ছা ব্যঞ্জ কেনক। তৈপব বঘ্নীজী খপন ৱেঁটীকেঁ ৱঁজা দেখৌনক খা ৱাঁজন–

“গহএ ছী হমব ৱেঁটী– ৱ্ঁধিযা, ৱঁজা–ভুকা কঽ দেখ নিখ।”

বৱিঁযাকেঁ নড়কী পসিন ভঽ গেন।

বঘ্নীজী ৱেঁটীকেঁ কহনক–

“ৱেঁটী, তূঁ পহিনে খপন হাথক ৱঁনন জনখৈ খা চাহ নেনে খাৱঁহ, পছাগত খৈনী–স্বপাবী সেহো নেনে খৱিঁহহ।”

বঘ্নীজী মিথিনাক বিতি–বেৱাঁজসঁ নৱকা হ্মট্ৃমকেঁ সম্মান কবৈত ৱেঁটীক হাথসঁ ৱঁনন জনখৈ–চাহ কবা খৈনী–স্বপাবী দঽ ৱিঁখাহক দিন নিসচিত কবৱাঁক নেন গামক পল্ডিত দীনানাথ জীক ঘব পহুঁচন। পল্ডীজী শ্বভ ৱিঁখাহক হ্মহূর্ত পত্রামে দেখ ৱঁজনা–

“ৱিঁখাহ পঁচমীক দিন ৱঁড় শ্বভ নগন খছি। হ্মদা একটৌ রিচাব মানী তঁ কহৱঁ।”

বঘ্নীজী ৱঁজনা–

“ৱাঁজূ নে পল্ডীজী! খপনেক রিচাব কোনো কি

गनत थोड़े हएत।"

पन्डीजी कहलनि-

"कम खर्चमे मन्दिरमे विवाह करू। की जेना-तेना तरीका सँ शादी कऽ लेब। "

वरीजी वरिया आ धनिकलाल बाबू पन्डीजीक विचार मानि गामक मन्दिरमे विवाहक कार्यक्रम सम्पन्न करबाक निर्णय लेलनि। विवाह पंचमी दिन गामक मन्दिरमे मिथिलाक रीति-रेवाजसँ विवाह सम्पन्न भेल।

बेटा-बेटीक विवाह भेले वरियाकेँ खुशी तँ भेल मुदा चैन नहि भेल। खेत भरना लगने घर-खर्च पूरब ने करए। खेतो कमि गेलै आ मजूरी सेहो। ऊपरसँ कपड़ा-दबाइक खर्च केना चलत। ऐ चिन्तामे वरिया दिन-राति डूमल रहै छल। एक दिन बेटासँ विचार करैत वरिया बाजल-

"गामक लोक सभ पंजाब-दिल्ली कमाइले जाइए, चलह ओकरे संगे दुनू बापूत अपनो सभ बाहरे कमाएब। घरमे दुनू सासु-पुतोहु मिलि काज करती। बाहरी कमाइसँ भरनाबला खेतो छोड़ा लेब आ कर्जो चुका लेब। "

दुखना अपन पिताक विचारसँ सहमत भेल। दुनू बापूत गामक संगीक संग पंजाब चलि गेल।

वरिया दुनू बापूत पहिल बेर पंजाब आएल। ऐठामक रातावरण, जनसाद आ रीति-रेवाजसँ परिचित नइ छथि तँए ओ संगीक संगे काज करए लगल। लोक घर छोड़ि परदेशी ऐ लेल अबैए जे कम समयमे

রেঁসী মজূবী কবি রেঁসী ঋপৈখা কমা ঘব ভেজৰ।

দ্নূ রাঁপূত বরিঁযা কমাগ খাতিব দিন–বাতি পবিশ্রম কবএ নগন। পঁজারঁমে ধন–রোপনী কবএ নগন। ধনবোপনীমে দ্নূ রাঁপ্বত ক্ষশন, কীনাক–কীনা ধনবোপনী কহ খূরঁ কমেনক। ক্ষদা পঁজারঁক ভীষণ গবমী, এক দিন কীনেমে বরিঁযা রেঁহোশ ভহ গিব গেন। দ্খনা খপনা পিতাকেঁ খেতমে গিবন দেখ ঝষ্ট–দে উঁঠা কনহাপব নাদি ডাকষ্টবক ক্লিনীকপব পহুঁচন। ডাক্টব দূ–চাবিটা গঁজেকশন খা কতেকো বংগক টেবঁনেষ্ট দেনখিন খা দ্খনাকেঁ রঁজা সমঝারৈঁত কহনখিন–

“দেখূ খহাঁক পিতাকেঁ কানাজাব রোঁখাব ভেন খছি। হিনকা এক মাস ধবি গনাজ চনত, খবাম কবত খা সমযপব ভোজন–দরাগ খা স্বতত। খূনক কমী সেহো খছি।”

ডাক্টবক রাঁত স্বনিতে দ্খনাক হোশ উঁড়ি গেন। ক্ষদা ধিবজসঁ মাস ভবি গনাজ পিতাক কবৌনক। জে কমেনহা ঋপৈখা ছন সে সভটা খর্চ ভহ গেনগ। ছক্ষ হাথে খাগূ গনাজ কেনা চনত। সোচমে দ্খনা পড়ি গেন, খসগব কমাএরঁ কি পিতাক সেরা কবরঁ। দ্খনাক পরেশানী দেখ মনে–মন বরিঁযা সোচএ জে গাম–ঘবমে জে কিযো রেঁমাব পড়ৈএ তঁ ঘবক সভ সদস্য মিনি সেরা করৈএ খা গামোক নোক খারিঁ–খারিঁ হান–চান প্বছৈএ। দ্খ–স্বখমে সহযোগ করৈএ। ক্ষদা পবদেশমে সভ খপন–খপন কমাগক পাছূ নগন বহৈএ। সংগী সভ সেহো হান–চান নৈ প্বছৈএ, মদৈতক তঁ রাঁতে দূব। মদৈত কবত কিএ। ঐঠামক

লোক কোনো হমব গামক ছী থাকি দিযাদ–রাদ ছী জে দূ–চাবি ছেরোঁ কবএ ও খপন–খপন মজূবীমে লাগন বহৈএ, হমবা লগ কিএ ঔত।

বরিঁযা রেঁঙ্গাকেঁ কহলক–

“রৌখা, ঐঠামসঁ ঘুমি খপন গাম চলহ। খপনা গাম–ঘবক জিলগীমে জে দযা–ধর্ম, প্রেম–ভার খা সহযোগ কবৈক রিচাব খছি সে এতএ নহি খছি। বহল কমাগ–খাগক রাঁত তঁ খপনে গামমে এতেক মেহলত–মজূবী কবরঁ তঁ ঐঠামসঁ রেঁসীএ হএত। খপন গাম পবদেশী ছোড়ি লোক খান পবদেশী খারিঁ কহ দিন–বাতি মেহলত কহ ওত্তক্কা রিকাস কবৈএ হদা এতেক মেহলত জখন খপনে দেশী খা খপনে গামমে কবত তঁ খপনো দেশী খা গামক রিকাস হএত কিনে। ঘুমি গাম চল্ব রৌখা, খপনে ঘব বহি সভ মিলি মেহলতসঁ গাম খা দেশীক রিকাস কবরঁ। ঞ রাঁত রঁহ্ত পহিনে ডাক কহনে ছলা– ‘ঘবক খাধা রোটী নীক খা রাঁহবক সৌংস রোটী নহি নীক।”

নন্দ রিনাস বায

নঘ্কথা- সিযানক মাবি দণী-চূবা

ণমবা গামসঁ দূ-খঠ় াগ কিনোমীটব দূবীপব একটা গাম খছি মনৌবা। ণমবা সৰ্ৰণক ডীনবক ঘব মনৌবা গামমে ছৈন। হঁ, হঁ রএণ ডীনব জেতএ মোটিযা তেন খা চাউঁব-গণ্ম ভেটৈত খছি। ডীনবেক ঘবক রঁগনমে একটা শিক্ষক ছথিন ত্রিনোক রর্মা। ভগরানক গ্নপাসঁ পনিযো শিক্ষিকা ছথিন। ঘবোক স্বখী সম্পন্ন নোক ছৈথ। ত্রিনোকজী খা ণম নির্মনী কৌনেজমে গন্টবমে সংগে পঠ় িত বণী। ক্ষদা ত্রিনোকজী সতর্কী ণ্ড কেনৈথ জে গন্টবক পঠ় াগ রিচমে ছোড় া বঁা ংচী জা ওতএসঁ টীচর্স ট্রেনিংগ কঽ নেনা। রাঁদমে রী.এ. ধবি সেণো পঠ় না। তঁএ ও শিক্ষক ছৈথ। ণম ণ্ডনিংগ নৈ কেনৌ তঁএ পঠ় া -নিখি কঽ রঁকবী চবরৈ ছী। খখনো

त्रिलोकजी जेतए-केतौ भेटै छैथ तँ कुशल-क्षेम पुछैत करैए।

मार्च मासक गप छी। हम आ हमर दियादीक एकटा भैयारी- मदनजी बाजार आनए डीलर ओतए गेल रही। मदन भाय सेहो शिक्षक छैथ आ जइ विद्यालयमे त्रिलोकजीक पत्नी शिक्षिका छथिन ओही विद्यालयमे मदनो भाय छैथ। हम आ मदन भाय डीलर ओइठाम बेंचपर बैसल रही, डीलर बजिंगबमे आ कार्डमे बाजारक खानापूरी कऽ रहल छला। तखने त्रिलोकजीक बेटा मदन भायकेँ बजा कऽ लऽ गेलैन। हमरा नै बजेलैथ तँए हम डीलरे ओतए बैसल रहलौं। जखन बाजार लेल भऽ गेल तँ त्रिलोकजी दवरज्जा दिस देखए गेलौं जे मदन भाय की करै छैथ। हम सड़केपर सँ कहलिऐ-

"मदन भाय, गामपर नै जाएब ?"

मदन भाय कहलैथ-

"आउ-आउ चलै छी।"

त्रिलोकजी सोहे दवरज्जापर बैसल रहैथ। ओ कहला-

"पाँच मिनट आओर रूकियौ मदनजी चाह पीने अबै छैथ।"

तखने देखलिऐ जे त्रिलोक जीक बेटा दू कप चाह नेने आएल। एक कप चाह त्रिलोकजीक हाथमे देलकैन आ दोसर कप मदन भायकेँ। मुदा त्रिलोकजी हमरा चाह पीबैले आग्रह नै केलैन। हम चोट्टे डीलरक दवरज्जापर आबि बेंचपर बैस गेलौं।

हम सोचए लगलौं, मदन भाय शिक्षक छैथ तँए हुनका

बँजा कऽ त्रिलोकजी चाह पियौलकैन आ हम साधारण किसान छी तँए हमरा बैंसबाँको लेल आग्रह नै केलैन। जखन कि त्रिलोकजी हमर संगीए छैथ... !

हमरा त्रिलोकजीक बेबहारक बँड़ दुख भेल। हम सोचए लगलौं- एकर बँदला त्रिलोकजीसँ केना लेल जाए। हम बँड्त सोच-बिचार केलौं।

पनरहे दिनक बाँद त्रिलोकजी मदन भायकेँ खोजए हुनका दरबँजपर गेलाह मुदा मदन भाय दुनू परानी नेपाल गेल छला। त्रिलोकजी जखन आपस भेला तँ हमरा देखला तँ मोटर साइकिल बोकि कऽ मदन भाइक सम्बन्धमे पुछए लगला। हम सोचलौं आइ गर अछि, किए ने ओइ दिनक बँदला सधा ली। हम बँड़ आदरसँ त्रिलोकजीकेँ अपना दलानपर लऽ जा कऽ बैंसौलयैन आ कहलयैन-

"मास्टर साहैब, कनेक बकू आँगनसँ भेल अबैं छी।"

आँगन जा पत्नीकेँ कहलयैन-

"कनी दू कप नीक चाह बँनाउँ। बुँची केतए अछि?"

पत्नी इशारासँ पुबँबिया घर देखा कहलैन बैंस कऽ पढ़ैए। बैंटी मैट्रिकक विद्यार्थी छी। तावँए ओ लगमे आबि कहलक-

"की बाबूजी?"

एकटा पचसटकही दैत एकटा बिकाजी भुजियाक पैकेट आ एकटा नमकीन बिस्कुटक डिब्बा आनए कहलिऐ। पुन: पत्नीकेँ कहलयैन-

"जखन बुँची दोकानसँ भुजिया आ बिस्कुट आनि कऽ

देत तँ दूटा प्लेटमे भुजिया आ बिस्कुट दऽ दरबज्जापर पठाएब।"

हम दरबज्जापर चलि गेलौं। एतए त्रिलोकजीसँ दुनियादारीक गप-सप्प करए लगलौं। कनिक्कानक बाद हमर बेटी दूटा प्लेटमे भुजिया आ नमकीन बिस्कुट दऽ गेल। हम अपना बेटीसँ कहलिऐ-

"बुच्ची चाचाकेँ प्रणाम करहुन।"

हमर बेटी त्रिलोकजीकेँ प्रणाम कऽ आँ गन चल गेल। आँ गनसँ एक जग पानि आ दूटा ग्लास आनि टेबुलपर रखि गेल। हम त्रिलोकजीकेँ एकटा प्लेट बढ़ बैत कहलयैन-

"लिअ मास्टर साहैब, कनेक पानि पीब लिअ। पछागत चाह पीब।"

तेपर त्रिलोकजी बजला-

"चाह तँ गामेपर सँ पीब कऽ आएल छी।"

हम कहलयैन-

"चाहो कोनो पेटभरा चीज छी। जे एकबेर भरिपेट पी लेलौं तँ फेर ओ समयेपर पीअब।"

त्रिलोकजी किछु लजाएत प्लेट हाथमे लेलैथ आ खाए लगला।

जाबे हम दुनू गोरे भुजिया-बिस्कुट खा पानि पीलौं तैबीच बेटी एकटा ट्रेमे दू कप चाह दऽ गेल। हम ट्रेमे सँ एकटा कप चाह उठबैत त्रिलोकजी दिस बढ़ बैत बजलौं-

"लिअ मास्टर साहैब, चाह पीबू।"

ও ফেব নজাগতে চাহ নেনা। চাহক বাঁদ হমব বৈঁচী পান দহ গেন। দুনূ গোবে পান খেনৌं। হম ত্রিনোকজীসঁ কহনযৈন–

"মাস্টব সাহিব হম তঁ কহব জে জনখৈ খা কহ জগতৌं তঁ নীক হোগতএ।"

তৈপব ত্রিনোকজী বজনা–

"জনখৈ, চাহ, পান সভ ভহ গেন খাব কোন জনখৈ হএত।"

গ্র কহৈত ও ফটফটিযা স্টার্ট কহ চনি গেনা।

তীন দিনক বাঁদ জখন মদন ভায ত্রিনোকজীকেঁ ভেটৈনখিন তঁ ত্রিনোকজী মদন ভাযকেঁ সভ বাঁত বতৌনখিন খা কহনখিন–

"হম নন্দজী নগ বড় নজ্জিত ছী। ওগ দিন খহাँ কেঁ ডীনব ওগঠামসঁ বজা কহ চাহ পিযেনৌं হ্দা নন্দজীকেঁ বৈঁসবাঁকো নেন খাগ্রহ নৈ কেনিঐন। তেকবে বঁদনা নন্দজী হমবা জনখৈ খা চাহ–পান কবা কহ নেনৈন। একবে কহৈ ছৈ 'সিযানক মাবি দহী–চূবা।"

নঘ্কথা– দহেজ পাপ ছী

ভোবকা ঙঁখবাহা। সময নখ রঁজৈত। নানরঁাবঁূক দনান রঁেস সাহ্ফ–স্বথড় া ভেন বহএ। চৌকীপব নরকা জাজীম রিঁছৌন বহএ খা নরঁাক খোন নাগন সিবমা সেহো নগৌন বহএ। দনানক নিচ াঁ মে স্নানী চৌকীপব এক রঁান্টৌন জন খা একটৌ নোটৌ সেহো বাখন বহগ। দনানক ওসাবাপব প াঁ চটৌ ক্ষর্সী সেহো বাখন বহ খা দনানক বভীতবমে একটৌ রঁড় াক টৈর্ঁন খা টৈর্ঁনক দ্নূ ভাগ দূ–দূটৌ ক্ষর্সী নাগন বহগ।

নানরঁবঁূক নজৈব রঁেব–রঁেব দেরঁানমে টৌ াঁ গন ঘড় াপব চনি জাগত বহন। ও সোচৈ ছনা– খাঠে রঁজেক নাওঁ চ্নচ্ন রঁাবঁূ কহনে ছনা খা খখন নখ রঁজি বহন খছি। খখৌন তক ও সভ নৈ এনা হেন, পতা নহি কী ভঽ গেনগ। কিযো দোসব নড়কীরঁনা নৈ তঁ ঙঁপবৌম্ন কঽ দেনক... ।

নানরঁাবঁূ ঞা সভ সোচিতে ছনাক কি একটৌ খপাচী মোটৈব সাগকিন খারি দনানক খাগ াঁ মে ৰুকন। ওগ মোটৈবসাগকিনসঁ চ্নচ্ন রঁাবঁূ খা এক গোবে খাবো ঙঁতবনা।

নানরঁাবঁূ রঁজনা–

“খাএন জাঙঁ, খাএন জাঙঁ, হমবা তঁ চিন্তা ভঽ গেন

बहुए जे एतेक देरी किएक भऽ गेलैन।"

तैपर चुनचुन बाबू हाथ जोड़ैत बजला-

"नमस्कार.. !

नानबाबू, नमस्कारकऽबाबू दैत बजला-

"नमस्कार !"

चुनचुन बाबू अपन संगबे दिस इशारा करैत कहलखिन-

"ई हमर मित्र छैथ, गोपी बाबू। डॉ. डि. बाबूरबहीसँ सेरा निवृत प्रधानाध्यापक, हिनको घर सौराठीए छैन।"

नानबाबू गोपी बाबूकेँ हाथ जोड़ैत बजला-

"अहो भाग्य ! नमस्कर-नमस्कार.. !"

गोपी बाबू बजला-

"नमस्कार।"

नानबाबू बजला-

"होउ, पएर-हाथ धोएर जाए जाउ।"

दुनू गोरे हाथ-पएर धो कऽ कुर्सीपर बैसला। चुनचुन बाबू बजला-

"किए देरी भऽ गेल से नै बुझलिऐ।"

तैपर नानबाबू बजला-

"कहबै तखन ने बुझबै। हमरा तँ होइत बहुए जे गाड़ी नै तँ रस्तामे खराप भऽ गेलैन।"

चुनचुन बाबू बजला-

"की पुछै छी। तंग भऽ गेलौं हेन। एकटा ने एकटा रवडुहार दबरज्जापर अरिते बहै छैथ। आजुके गप

নিশ্ব, ঠীক সাঠ়ে সাত বঁজে রিদা হোগনে গাড়ী নিকাননৌঁ কি নেহবাবঁনা একটা ব্ঁনেষ্ট মোষ্টব সাগকিনসঁ খারি গেনা। ক্ষষ্টমৈতী কেনাগ তঁ বাঁদক বাঁত ভেন ক্ষদা জে দববঁজ্জাপব কিযো জাতি–ক্ষষ্ট্ম খারি জেতা তঁ হ্নকব স্বাগত–বাঁত নৌ কববৈঁন সেহো কেহেন এহত। তহ্রমে খপনা সভ মিথিনারাসী ছী। তঁএ দেবী ভহ গেন।”

এ গপ–সপ্প হোগতে বহএ তখনে নানবাঁবূঁক ভাতীজ বোহিত দূটা প্লেষ্টমে ভুজনাহা কাজূ, কিসমিস, মনক্কা খা ন্বনগব রিস্কুষ্ট খভ্যাগতকেঁ নহ কহ খাএন। নানবাঁবূ খাগ্রহ কেনখিন। তীনূ গোরে দনানক ভীতব জা কহ বৈঁসনা। বোহিত দ্নূ প্লেষ্ট নহ পানি খানএ খঁগনা চন গেন। নানবাঁবূ ষ্টৈব্ঁনপব সঁ প্লেষ্ট উঠা নানবাঁবূ খা গোপী বাঁবূঁক হাথমে দৈত বঁজনা–

“নেন জাএ, কনেক পানি পীবঁ নেন জাএ।”

বোহিত দূটা গিনাস খা এক জগ পানি ষ্টৈব্ঁনপব বখি গেন। জাবেঁ দ্নূ গোবে যানি চ্নচ্ন বাঁবূ খা গোপী বাঁবূ কাজূ–কিসমিস খেনৈথ তাবেঁমে বোহিত তীন কপ কঁফী নহ কহ খারি গেন। কঁফী পীনাক দসে–পনবহ মিনষ্টক পদ্ভাগত ফনক প্লেষ্ট খাএন জগমে সেবঁ, সমতোনা, খনাবক দনা, খঁগূব খা পঁচ–পঁচ ছীমী মানভোগ কেবা বহএ। ফনহাবক বাঁদ মিঠাগ খা নমকীনক প্লেষ্ট নেনে বোহিত পহুঁচন। প্লেষ্ট দেখ চ্নচ্ন বাঁবূ বঁজনা–

“ফনেসঁ তঁ পেষ্ট ভবি গেন খাবঁ মিঠাগ কোন পেষ্টমে খাএবঁ।”

তৈপব নূনূ ৰাবূ ৰজনা–

“খহুঁ হদ কবৈ ছী, হনোসঁ কেতৌ পেষ্ট ভবনৈ হেঁ। নাৰহ মৌ বোহিত, মিঠাগ খা নমকীনৰনা প্লেষ্ট দহ্ন সৰহক হাথমে।”

বোহিত নূনূৰাবূ খা গোপী ৰাবূকেঁ খাগা ং মিঠাগ খা নমকীনৰনা প্লেষ্ট বখি দেনক। মিঠাগমে খমূনক বসভবী, কাজূক বর্ফী, শ্বক্ষ খোখাক পেবা, নাবিযনক নড্ডূ খা নমকীনমে রিকানেবী ভুজিযা ছন। নাশ্তাক ৰাদ ছান্হী দেন চাহ তীনূ গোবে পীনৈন। চাহ পীনা পছাগত চ্নচ্ন ৰাবূ ৰজনা–

“খাৰ কন্যাকেঁ ৰজৌন জাএ। কিএক তঁ হমবা নোকৈনকেঁ খাপস গামো জেৰাক খছি।”

তৈপব নানৰাবূ ৰজনা–

“কিএক, ঐঠাম ঘব নৌ ছৈ কীজে এতেক ঔগ্বতাগ ছী।”

চ্নচ্ন ৰাবূ ৰজনা–

“সে তঁ ছৈহে। জঁ হষ্টমৈতী ভহ জাএত তঁ কেতেকো দিন বহৰ।”

নানৰাবূ ৰজনা–

“জঁ হষ্টমৈতী কবহ চাহৰ তঁ কিএক নে হএত।”

চ্নচ্ন ৰাবূ–

“দস কোসসঁ জে এতেক হবান ভহ কহ এনৌং হেন সে তঁ হষ্টমৈতীএ কবএ নেন নে, খাকি খহা ংক গাম দেখএ।”

ঞা গপ হোগতে বহএ কি ৰীণা একটা তশ্তবীমে পান,

স্বপাবী, গনাযচী, জর্দা খা ত্তনসী পত্তী নঽ এনী। ও তশতবী ঢ়ৈর্ব্নপব বখি সভকেঁ পএব ছবিঁ গোড়় নগনী। গোড়় নগনাক বাঁদ সর্বহক খাগাঁ পানক তশতবী বঁঠ় ৗনী। সভ গোবে পান–স্বপাবী গনাযচী খাগ গেনা। বীণাকেঁ একটৌ ফর্সীপব বৈঁসৌন গেন। চ্নচ্ন বাঁবূ খপন মিত্র গোপী বাঁবূ দিস তকনা। গোপী বাঁবূ চ্নচ্ন বাঁবূক গশাবা সমৈঝ গেনা।

গোপী বাঁবূ বীণাসঁ প্বছনখিন–

“ব্ঁচী খহাঁ কী সংক্তা ছী ? ”

বীণা বঁজনী–

“বীণা। ”

গোপীবাঁবূ–

“বাঁবূজীক নাওঁ ? ”

বীণা–

“শ্রী নানবাঁবূ বায। ”

গোপী বাঁবূ–

“কোন কনাসমে পঠ়ৈ ছী ? ”

বীণা–

“বী.এ. ফক্তগননমে। ”

গোপী বাঁবূ–

“কোন রিষযসঁ খানর্স কঽ বহন ছী ? ”

বীণা–

“গৃহ রিক্তান রিষযসঁ। ”

গোপী বাঁবূ–

चुनचुन बाबू दिस ताकए लगला। चुनचुन बाबू बीणासँ कहलखिन–

"जाउ बुच्ची। अहाँ आँगन जाउ।"

बीणा उठि कऽ आँगन चल गेली। तैबीच चुनचुन बाबू बजला–

"लड़की हमरा पसन्द अछि। लड़की देखबा, सुनबामे सुन्नर आ सुशील अछि।"

तैपर गोपी बाबू बजला–

"एकरा के काटत।"

लालबाबू पुछलखिन–

"तखन आगाँ ?"

गोपी बाबू बजला–

"देखियौ मंगरौनीबला बीस लाख, एकटा बुलेट मोटर साइकिल आ पाँच भरि सोन दिअले तैयार छला। मुदा लड़कीक आँखि कनेक छोट तँए कुटमैती नै भेलए।"

चुनचुन बाबू बजला–

"यौ रिश्तेकेँ इंजीनियर बनेबामे हमर बारह लाख टाका खर्च भेल अछि। अखन ओ बेलहीमे इंजीनियर अछि आ आइ.एस.क तैयारी सेहो कऽ रहल अछि। पिलखबाड़बला पचीस लाख टाक नगद, एकटा अपाची गाड़ी आ सात भरि सोनाक अलाबे फ्रिज, कूलर, गोदरेज, वासिंग मशीन, टी.भी सभ दऽ लेल तैयार छला मुदा लड़कीक कद छोट छेलए। तँए हमरा

নড়কী পসিন নৈ ভেন। ”

গোপী রাঁবূ খা চ্নচ্ন রাঁবূক রাঁত স্বনি নানরাঁবূ সোচমে পড়ি গেনা। ও সোচএ নগনা জে ওা সভ কষ্ট ছথিন তগ হিসারেঁ তঁ কমতীমে তীস নাখ টকাসঁ ঙুপরে খর্চ হএত, ষ্দা খপনা তঁ দসো নাখক সকবতা নগ খছি।

নানরাঁবূকেঁ চ্প দেখ গোপী রাঁবূ রঁজনা–

“খারঁ খহুঁ তঁ কিছ রঁজিযৌ। এনা চ্প বহনাসঁ কাজ চনত ? ”

তৈপব নানরাঁবূ রঁজনা–

“যৌ মাস্টব সাহেবঁ, চ্নচ্ন রাঁবূকেঁ রঁ্ঝনে ছৈন জে হম সাধাবণ কিসান ছী। চটিযা সভকেঁ টৌশন সেহো পঠ়বৈঁত ছী। রেঁখা হমব একটা ছোট–ক্ষীণ দরাগ দেকান চনবৈঁত খছি। হমবা তঁ দসো নাখক সকবতা নৈ খছি তঁএ চ্প ছী। ”

চ্নচ্ন রাঁবূ রঁজনা–

“তখন হুটমৈতী কেনা হএত। জঁ গংজীনিযব নড়কাসঁ রেঁটীক রিখাহ কবরৈঁ তহুমে সবকাবী জাঁরিবঁনা, তঁ তীস নাখসঁ ঙুপরে খর্চ কবএ পড়ত। ”

নানরাঁবূ রঁজনা–

“যৌ সবকাব, হম দস নাখসঁ রেঁসী খর্চ কবরাঁমে খক্ষম ছী। খপনে নোকৈন জে হমবা দবরঁজ্জাপব এনৌং তগনে খপনে নোকৈনকেঁ ধৈনরাদ। ”

চ্নচ্ন রাঁবূ রঁজনা–

“হম তীন দিনক সময দগ ছী, হোন নম্বঁব নহ নিখ।

अपन सभ परिवार विचारि लेलें। जँ अपनो विचार भऽ जाएत तखन हमरा फोन कऽ देबै। अहाँक कन्या स्वस्थ आ सुशील अछि तँए तीन दिन समय दऽ रहल छी, नहि तँ हमरा लगैत रविवासरक लागल लागल अछि।”

फोन नम्बर लिखबैत लगलखिन, नानबाबू अनमनस्क भावसँ फोन नम्बर लिखि लेला।

रविवार सभ गेला। नानबाबू उदास भऽ गेला। ओ खेलाएबो ने खेलैन। एगारह दिन भोरमे नानबाबूक बेटाक संगी विनय एलन। विनय निर्मली बजारमे मोबाइल रिपेयरिंगक दोकान खोलने अछि।

नानबाबूक झमेक उदासी देख विनय पुछलकैन—

“काका, मोन बड़ खसल देखै छी। की बात छिऐ। कालिह जे वीणा बहिनकेँ देखए रविवासर सभ एलन छला से की भेल।”

नानबाबू सभ बात जे पैछला दिन चुनचुन बाबूक संगे भेल रहैन, विनयकेँ कहलखिन।

तैपर विनय बाजल—

“अँए यौ काका, ओइ रविवासर सभकेँ ई नै बुझल छैन जे दहेज लेब-देब कानूनी अपराध छी। अखुनका जे नीतीशजीक सरकार अछि ओ तँ ऐ कानूनकेँ कड़ाइसँ पालन करबा रहल अछि। देखिनेऐ नहि जे बाल-विवाह आ दहेजप्रथाक उन्मूलन हेतु 21 जनवरीकेँ केहेन मानव श्रृंखला बनल छेलए।”

नानबाबू बजला—

“মৌ ৰাঁবূ, ঙা সভ দেখাৰঁটী ৰাঁত ছী। একটা ৰাঁত কহ্হ ঙা জে 31 জনরবীকেঁ মানর শ্রৃঁখনা ৰঁনন তগসঁ কী দহেজ নেনাগ–দেনাগ ৰুকি গেন থাকি ৰুকি জাএত। দেখনে ছেনহক কিনে জে পৈছনা সান দারু ৰন্দীপব কেহেন মানর শ্রৃঁখনা ৰঁনন বহগ, তঁএ কী দারু ৰঁন্ন ভ২ গেন ? সবকাব দারু ৰেঁচনাগ থা পীনাগপব প্রতিৰন্ধ নগৌনক হ্মদা ৰঁনৰৈঁৰনা ৰঁনৈৰঁতে থছি, ৰেঁচৈৰঁনা ৰেঁচতে থছি থা পীৰৈঁৰনা পীৰঁতে থছি। হঁ, থাৰঁ নে থ্ন্নম–থ্ন্না ৰিএ্রীএ হোগএ থা নে নোক থ্ন্নম–থ্ন্না পীৰেঁ কবৈএ। চোবা–ন্বকা ক২ ৰিএ্রী হোগএ থা চোবা–ন্বকা ক২ নোক পীৰৈঁএ।”

ৰিনয ৰাঁজন–

“পেপবমে নৈ দেখৈ ছিঐ কেতেক পীনিহাব থা ৰেঁচনিহাব জেন জাগত থছি। তেনাহিযে দহেজো নেনিহাব থা দেনিহাব জেন জাএত।”

নানৰাঁবূ ৰঁজনা–

“মৌ কহ্ াঁ কোনো দহেজ নেৰঁএ–ৰঁনা জেন গেন হেন। টৈ্নট্ন ৰাঁবূক ৰেঁটাক ৰিথাহমে একটা স্কার্পিও গাড় ী, দস নাখ টৈকা নগদ, ফ্রিজ, গোদবেজক থনারেঁ কনিয াঁ ক সভ জেৰঁব নড় ি যেৰঁনা দেনকৈন, কহ্ াঁ কিছু ভেনগ।”

ৰিনয ৰাঁজন–

“যৌ কাকা, জখন কিযো প্রশাসন ওতএ শিকাযত কবত তখন নে কোনো কার্বৰাঙা হএত, নহি তঁ কী হএত ?”

নানৰাঁবূ ৰঁজনা–

"प्रशासन ओतए जे लोक शिकायत करत तकरे प्रभुता सर्वतक जरूरत छैक, तकरा शिकायत केनिहारकें वैसी परेशानी हुअए। लाख वैधानिक विधान करत आ कि केश-फौदारी लड़त। केहेन भ्रष्ट शासन व्यवस्था अछि से नहि देखै छहक। एकटा गप आओर कहै छिअ। हमरा मामा गाममे एकटा पंचायत सेवक अपना वैधानिक विधान केने रहए, तेहेन भव्य पण्डाल लगौने रहए जे आन-आन गामक लोक पण्डाल देख आएल छेलए। बी.डी.ओ, सी.ओ., एम.ओ., दरोगा आओर केतेक ने केतेक हाकिम सभ सेहो विधानमे आएल रहथि। खूब दारू आ मुर्गाकि मास्व चलल। सबटा छिऐ ओ ग्राम सेवक चाबिटा पंचायतक पंचायती सचिवक प्रभावमे अछि।"

विनय बाजल-

"से तँ ठीके कहै छिऐ काका। मुदा वैष्टियोवॅनाकेँ तँ किछु परेशानी उठबए पड़तै तखने ने कोनो बसता निकलतै। अच्छा ओ कहू, मौआहीसँ जे वॅवतुहाव आएल छला, हुनका सभकेँ लड़की पसिन भऽ गेल छेलैन मुदा दहेजक चलते रुटमैती नै भऽ रहल अछि। सएह ने?"

नानबाबू बजला-

"हँ, सएह बात अछि।"

विनय पुछलकैन-

"अच्छा ओ कहू जे अहाँ मौआही बीणा वॅहिनक विवाह करए चाहै छी?"

नानबाबू बजला-

“কে এহেন খভাগন হএত জে বেনরেঁ নৌকবী কবএ ৰঁনা নড় াকসঁ ৰেঁটৌক রিঁখাহ নৈ কবত, তহ্ৃমে গংজীনিযব নড়কাক ৰাঁপ ডিগ্রী কৌনেজক প্রাফেসব।”

তৈপব রিনয ৰাঁজন–

“কাকা খহ্াঁ ˙ চিন্তা জ্নি কৰু। ৰীণা ৰঁহিনক রিঁখাহ ওহী নড়কাসঁ হেতগ। হম জেনা কহৈ ছী তেনা কৰু।”

ওা কহি রিনয নানৰাঁবূকেঁ কিছু সমস্যারঁএ নগনৌন ক্ষদা ৰঁড় কম জোবসঁ জগসঁ তেসব কিযো নৈ স্বনএ।

নানৰাঁবূ মৌখামীৰঁনা চ্নচ্ন ৰাঁবূকেঁ ফোন পব কহনখিন–

“কাল্হি প্রাত: খাঠ ৰঁজে হম খা এক গোবে খাব রিঁখাহক গপ–সপ্প কবএ মৌখামী খারিঁ বহন ছী।”

চ্নচ্ন ৰাঁবূ ৰঁজনা–

“স্বাগত খছি, খাউঁ। ক্ষদা ৰেঁরস্থা তীস নাখসঁ উঁপবেক বাখৰঁ।”

নানৰাঁবূ ৰঁজনা–

“খচ্ছা–খচ্ছা ঠীক ছগ।”

দেসব দিন নানৰাঁবূ খা রিনয মোটৈব সাগকিনসঁ ঠীক সৰাঁ খাঠ ৰঁজে চ্নচ্ন ৰাঁবূক দবৰঁজ্জাপব পহুঁচ গেনা। পহুঁচতে দেবী চাহ–নাস্তাসঁ স্বাগত ভেনৈন। গোপী ৰাঁবূ সেহো বহৈথ। নানৰাঁবূ রিনযক পবিচয কবৰেঁত কহনখিন–

“ওা হমবা ৰেঁটৌক সংগী ছৈথ। যএহ কহনা জে নড়কা যোগ্য খা গংপ্পাযড ছৈথ, তঁএ কিদ্ ৰেঁসিযো খর্চ কবএ পড়এ তৈযো স্কটমৈতী কহ নিখ।”

তৈপব গোপীৱাঁবূ ৱঁজনা–

“ঠীকে নে কহনৈন। যৌ সবকাবী জাঁৱবৱঁনা নড়কা ভেষ্টৱঁ ৱঁড় মোশিকন ছগ। তদ্ধমে বেনৱেঁমে গংজীনিযব।”

রিনয চ্নচ্ন ৱাঁবূঁ খা গোপীৱাঁবূকেঁ হাথ জোড়ি কহ প্রণাম কেনকৈন খা কহনকৈন–

“দহেজপব খ্নেখাম ৱাঁত কহনাগ নীক নহি, কানূন ৱঁড় খবাপ ছগ। তূংএ দনানক ভীতবমে চাবিযে গোবেমে গপ হেৱাঁ চাহী।”

চ্নচ্ন ৱাঁবূ ৱঁজনা–

“ঠীক ছগ। চনূ দনানক ভীতবে। ভীতবেমে চাবিযে গোবেমে গপ কববঁ।”

রিনয ৱাঁজন–

“হম কনেক নঘ্শংকা কেনে খবৈঁ ছী তাৱেঁত খপনে সভ দনানক ভীতব ৱৈঁস কহ গপ–সপ্প কৰু।”

চ্নচ্নৱাঁবূ দনানক পাছাঁ শৌচানয দেখবৈঁত কহনখিন–

“ওহী নেষ্টবীনমে চন জাউ।”

রিনয শৌচানযমে জা মোৱাঁগনমে ষ্টপবেকর্ড ওঁন কহ সৰ্ষ্টক উঁপবকা জেৱীমে বখি নেনক খা পেশাৱঁ কহ দনানক ভীতব খারি গেন। রিনযকেঁ খরিতে নানৱাঁবূ ৱঁজনা–

“খাৱঁহ, তোহবে দ্খাবে গপ–সপ্প ৱঁন্ন ছন।”

রিনয ক্সীপব ৱৈঁসৈত চ্নচ্ন ৱাঁবূকেঁ প্ছনকৈন–

“অপনেকেঁ নড়কী পসীন অছি কিনে ? ”

তৈপব চ্নচ্ন ৰাৰূ ৰজনা–

“হমবা সোনহঅনাসঁ ৰত্তীসঅনা নড়কী পসিন অছি। ”

গোপীৰাৰূ ৰজনা–

“এহেন স্বন্নব আ স্বশীন কন্যা পসিন নৈ হেতৈন তঁ কেহেন পসিন হেতৈন। ”

ৰিনয প্বছনকৈন–

“জখন নড়কী পসিন অছি তখন আগাঁক ৰৈরস্থা ৰাত কী হেতগ ? ”

চ্নচ্ন ৰাৰূ ৰজনা–

“হম তঁ ফোনপব পবসূএ নানৰাৰূকেঁ কহি দেনে বহিঐন জে কমতীমে তীস নাখসঁ ঙুপবে খর্চ হএত। ”

ৰিনয প্বছনকৈন–

“তীস নাখমে কেনা কী, সে কনী ফবিছা নিঅ। ”

চ্নচ্নৰাৰূ–

“দেখূ, হমব ৰেটা বেনৰেমে গংজীনিযব অছি। সবকাব তবফসঁ ওকবা চাবি চক্কা গাড়ী ভেটৈন ছগ। তঁএ ৰীস নাখ টৈকা নগদ, কনিযাঁক সভ জেৰব, কমতীমে এগাবহ ভবি সোন, একটা অপাচী মোটৈব সাগকিন, ফর্নীচব, সোফা, গোদবেজক আনমীবা, রাসিংগ মশীন, ফ্রিজ আ টী.ভী. দিযৌ আ ৰবিযাতী জতৰেক কহৰৈ তেতৰেক আএৰ। ”

নানৰাৰূ ৰজনা–

“অপনেক সভ মাঁগ হমবা মংজূব অছি, ক্ষদা নগদীমে

প◌ॅ ঁচ নাখ কম কঽ দিযৌ।"

চ্নচ্ন ৰাঁৰূ ৰঁজনা–

"প◌ॅ ঁচ নাখ কি প◌ॅ ঁচ ৼকা কম নৈ হএত। যৌ ঠাঠ◌় ৗৰঁনা পচীস নাখ নগদ খা এগাবহ ভৰি সোনাক খনাৰেঁ সভ সমান দণক প্রস্তাৰ নঽ কঽ কাল্হি খাএন বহৈথ, নড◌়কিযো এ–ৰন ছৈ, হ্মদা হম খপনেকেঁ কহি দেনে বহী তঁএ ঠাঠ◌় ৗৰঁনাসঁ গপ্পা নে কেনৌং।"

ৰিনয কহনকৈন–

"ঠীক ছৈ, খপনে নড◌়কাকেঁ ৰঁজা নিযৌন, ঔমকা খাঠম্ দিন হম সভ নড◌়কাকেঁ হ্নদান কবৰঁ।"

গোপীৰাঁৰূ প্বছনকৈন–

"খাঠম দিন কোন দিন পড◌় ৗ ছগ।"

চ্নচ্ন ৰাঁৰূ ৰঁজনা–

"খাঠম দিন নখ তাৰীখ খা সোম দিন পড◌় ৗ ছগ। ঠীক ছৈ, হম বৰিযে দিন নড◌়কাকেঁ মংগা নেৰঁ। খহ◌ॅ ঁ সোমকেঁ হ্নদান কঽ নেৰঁ। হ্নদানমে খাএৰঁ কেতেক গোৰে ?"

তৈপব নানৰাঁৰূ ৰঁজনা–

"যৌ হ্নষ্ট্ম নাবাযণ, হম চেন্হৰাঁসঁ খৈব ন্বষ্টাএৰঁ নীক নৈ ৰ্নৈ ছী। তঁএ প◌ॅ ঁচে গোৰে খাএৰঁ। খদ্ধুঁ ৰঁসী নাম–কাহমে নৈ জাএৰঁ। হম সভ সৰেঁবে নখ ৰঁজে তক খাএৰঁ খা প◌ॅ ঁচ ৰঁজে ৰঁবমে চন জাএৰঁ।"

গোপীৰাঁৰূ ৰঁজনা–

"একদমউঁত্তম ৰাঁত কহনিঐ।"

তৈপব নানৰাঁবূ ৰঁজনা–

"জখন সভ ৰাঁত ভগযে গেন তখন হমবা সভকেঁ রিদা কন্ধ। ৰঁহ্ত গন্তজাম–ৰাঁত কবএ পড়্ত।"

গোপীৰাঁবূ কহনখিন–

"সে তঁ ঠীক। ৰেঁগৌৰঁনাকেঁ ৰঁড় গংতজাম কবএ পড়্া তে ছগ। চনূ হ্মষ্টমৈতী নীক ভেন। ৰেঁগৌ বানী ৰঁনি কহ বহত।"

চ্নচ্ন ৰাঁবূ ৰঁজনা–

"খছা খানা খা কহ চাবি ৰঁজে চন জাএৰঁ।"

তৈপব রিনয কহনকৈন–

"নহি, হমবা সভকেঁ কিছ জনখৈ কবা দিখ, হম সভ চনি জাএৰঁ।"

সএহ ভেন। জনখৈ খা দ্নূ গোবে যানী রিনয খা নানৰাঁবূ রিদা ভহ গেনা।

খাগ নখ মার্চ ছী। চ্নচ্ন ৰাঁবূক দবৰঁজ্জাপব ডী.জে ৰাঁজা মধ্ব স্ববমে ৰঁজি বহন খছি। দবৰঁজ্জাপব চ্নচ্ন ৰাঁবূ, গোপীৰাঁবূ খা চাবি–প্া ঁচ গোবে খাব ছখিন। হ্মষ্টম সভকেঁ খাগ রাস্তু দস কিনো বহ্ মাছক ৰেঁবস্থাক খনারে স্বধা দ্খক বসগ্বন্ননাক ওবিযান সেনো কএন গেন খছি। আঁ ংগনমে গীতহাবি সভ একাএকী পহুঁচ বহনী হেন।

সময নখসঁ সাঠ্ে নখ ৰঁজন। ঘড্ া দিস তাকি চ্নচ্ন ৰাঁবূ ৰঁজনা–

"নখএ ৰঁজেক সময নানৰাঁবূ দেনে বহৈখ, সাঠ্ে নখ ৰঁজি বহন খছি হ্মদা কোনো পতা নহি ছৈন। খখন

धरि ओ हुनका सभकेँ पहुँच जेबाक चाहियैन.. ! ”

तैपर गोपी बाबू बाजला—

“एक-आध घन्टाक कोनो बात नहि, सभ किछु भरिते हेतौ। ”

गप-सप्प चलिते छल कि बाबूबरही थानाक बोलेरो गाड़ी आबि कऽ चुनचुन बाबूक दरबज्जापर रूकल। गाड़ीसँ थाना प्रभारी आ पुलिस सभ उतरिते छला कि एकटा स्कार्पिओ गाड़ी आबि कऽ सेहो ठाढ़ भेल। ओइ गाड़ीमे लिखल बहए डी.एस.पी.-मधुबनी। गाड़ीसँ डी.एस.पी. साहैब उतरला, हुनका पाछाँ चारि-पाँचटा चितकबरा ड्रेस पहिरने शशस्त्र पुलिस सेहो उतरला।

चुनचुन बाबू आ गोपी बाबूकेँ किछु समझमे नहि एलैन। डी.एस.पी. साहैब दलानमे आबि कऽ पुछलखिन—

“चुनचुनजीकौन है ? ”

चुनचुन बाबू हाथ जोड़ैत बाजला—

“सर, हमहीं छी चुनचुन राय। की सेवा कएल जाए ? ”

डी.एस.पी. साहैब कहलखिन—

“आपको दहेज माँगने के अपराधमे गिरफ्तार किया जाता है। ”

आब ओ चुनचुन बाबूकेँ काटू ओ खून नहि। गोपी बाबू भागैले रस्ता खोजए लगला। डी.एस.पी. साहैब पुछलखिन—

“गोपीजी कौन है ? ”

গোপী বাঁবূ হাথ জোড়ৈত কহলখিন–

“সব, হম হুী গোপী।”

ডী.এস.পী. সাহৈব কহলখিন–

“আপকো ভী গিরফ্তার কিযা জাতা হৈ।”

ডী.এস.পী. সাহৈব থানা প্রভাবীকেঁ কহলখিন–

“বড়া বাঁবূ, ইন দোনো আদমীকেঁ গিরফ্তার কর গাড়ী মে বৈঠাইযে।”

থানা প্রভাবী পুলিসকেঁ আদেশ দেলখিন–

“ইন দোনো আদমী কো হথকড়ী পহনাকর গাড়ী মে বৈঠাও।”

পুলিসক গাড়ী দেখ আঁগনামে নারী–পুরুষী হুথ লগল। রিঙ্কো আঁগনাসঁ নিকৈল দরবজ্জাপর পহুঁচ গেল ছল। থানা প্রভাবী বাঁবূরবলীক বাঁত সুনি রিঙ্ক বজলা–

“সব, হমর নাওঁ রিঙ্ক হুী। হম চুনচুন বাঁবূক বেটী হুী। গোপী বাঁবূ হমরা পিতাজীক মিত্র ছথিন। সব, কোন অপরাধমে হমরা পিতাজী আ গোপীবাঁবূকেঁ এরেস্ট কেলিঐন হেন ?”

তৈপর ডী.এস.পী. সাহৈব বজলা–

“আপকা পিতাজী আপকী শাদী কে লিএ লড়কীবলাসঁ বীস লাখ রুপৈআ নগদ ওওর দস লাখ কা সোনা তথা অন্য সমান দহেজমে মাঁগে হৈ। লড়কীবলা মুখ্যমংত্রীকেঁ যহা আবেদন দিএ হৈ। মুখ্যমংত্রী কার্যালয সে এস.পী. মধুবনী কো এফ.আই.আর. দর্জ কর কঠোরত্তম কার্বরাঈ করনে কে লিএ রাজধানীসে সে আদেশ দিযা গযা হৈ।”

तैपर चुनचुन बाबू बजला-

"नै सब, हम दहेज नै मांगलयैन हेन। लड़कीबला झूठ-फूसक अलजाम हमबापर लगौलक हेन।"

डी.एस.पी. साहेब बैगसँ एकटा टेपरेकर्ड निकालि चालू केलखिन। चुन्नचन बाबू, गोपी बाबू, नानबाबू आ विनयक बीच जे गप-सप्प भेल बहए सभ सुनाए लगल। जखन सभ बात सुनाएल भऽ गेल तखन डी.एस.पी. साहेब बजला-

"कहिये चुनचुनजी, अब क्या कहते हैं! झूठ क्या बोल बहे थे?"

चुनचुन बाबूक बोलती बन्न भऽ गेलैन, गोपीबाबूक चेहरा दिस देखैत चुनचुन बाबूक सम्हचा देह घामसँ नहा बहल छेलैन। गोपीबाबूक मनमे बेर-बेर उठैत बहैन- केकर खेती केकर गाए, कोन पापी बोमए जाए। नाहँकमे फँसि गेलौं। आब जेल गेने बिना कोनो उपाय नै अछि। विवेक सोचए जँ पिताजी जेल चलि जेता तँ सभ प्रतिष्ठा माटिमे मिलि जाएत। जखने लोक सभ बुझत कि फटिचौल शुरू करत। बेनरेमे नौकरी करै छी। के कहलक नौकरियोपर ने पड़ि जाए। बियाहो करैमे दिक्कते हएत।

आँगनामे विवेकक माए जखन बुझलैन तँ ओ कानए लगली। विवेककेँ किछु फुरबे ने करए। आँगनमे माएक कानब सुनलक तँ आँगन गेल। माएकेँ समझौलक। माएसँ कहलक तों जुनि कान। हम डी.एस.पी साहेबसँ निहोरा करए जाए छिऐन। तूँ

असथिरसँ बैस।

विवेक दरवज्जापर आएल तँ देखलक चुनचुन बाबू आ गोपीबाबूकेँ गाड़ीमे बैसल छेला। डी.एस.पी. साहेब दरोगासँ कहैत रहथिन–

“बड़ाबाबू, चलियेथानापर चलिए।”

विवेक डी.एस.पी.क आगाँ हाथ जोड़ि ठाढ़ भऽ गेल आ बाजल–

“सर, हमरा बाबूजी आ गोपीबाबूकेँ छोड़ि देल जाए। हम बिना दहेजकेँ विआह करैले तैयार छी।”

विवेकक विनम्रतापूर्वक निवेदन सुनि डी.एस.पी. साहेब बजला–

“ठीक है। आप अपने पिताजीकेँ साथ गाड़ीमे बैठकर मधुबनी कोर्ट चलिये। मैं लड़कीवला को भी लड़की लेकर मधुबनी कोर्ट आने के लिए कहता हूँ। वहाँ आप की शादी कोर्ट में नानबाबू बाप की बेटी से होगी। शादी के बाद गनलोगों के विषय में सोचा जाएगा।”

एक घण्टाक बाद नानबाबू, नानबाबूक पत्नी, विनय आ नानबाबूक बेटी वीणा एकटा बोलेरो गाड़ीमे बैसि कऽ मधुबनी कोर्ट पहुँचला। कोर्टमे वीणा आ विवेकक विआह भेल। विआहक बाद वीणा डी.एस.पी. साहेबसँ कहलकैन–

“सर, हिनका दुनू गोरेकेँ माफ कऽ दियौन।”

नानबाबू सेहो कहलखिन–

“हँसर, चुनचुन बाबू आ गोपी बाबूकेँ माफ कऽ दियौन। हमरा हमरा बेटीक विआह बिना दहेजक भऽ गेल।”

तैपर डी.एस.पी. साहैब बजला–

“ठीक है, पहले आप जो कानूनी कार्यवाही करने का आवेदन दिये हैं उसके सम्बन्ध में एक आवेदन मामला आपस लेने का दीजिये, फिर हम दोनों व्यक्तियों के विषय में सोचा जाएगा।”

सएह भेल। माने नानबाबू मामला आपस लऽ लेला। डी.एस.पी. साहैब चुनचुन बाबू आ गोपी बाबूसँ एकटा सपथ पत्र लेलखिन जइमे भविसमे फेर एहेन गलती नै करब तइ बातक जिक्र रहए। डी.एस.पी. साहैब चुनचुन बाबू आ गोपी बाबूसँ कहलखिन–

“आप लोग कान पकड़कर पाँच बार बोलिये– दहेज पाप है।”

चुनचुन बाबू आ गोपी बाबू दुनू गोरे कान अपन–अपन कान पकैड़ बाजए लगला–

“दहेज पाप छी। दहेज पाप छी...।”

খাশীষ খনচিন্হাব

"গশ্ক কো দিন মেং দে জগহ খকরঁব" খা জগদীশ চংদ্র ঠাক্কুব খনিন

গজনমে রঁহব ও র্যাকবণ রিবোধী নোক সভ খধিকতব এহি শৈবক রেঁসী উঁদাহবণ দৈ ছথি (এহি শৈবক রঁহ্ত পাঠাঁতব ছৈ)

গশ্ক কো দিন মেং দে জগহ খকরঁব
গম্ম সে শাযবী নহী খাতী

মনে ওহন নোক সভকেঁ কহনাম জে গজনমে খানী গম্ম নৈ হেরোঁক চাহী ক্ষদা ঙা কতেক রঁড়ৃকা রিউংরঁনা ছৈ জে এহ্ল শৈবমে পূবা পূবী রঁহবক পানন ভেন ছৈ মনে ঙাহো শৈব গম্মক উঁপজ খছি। খারঁ ঙা রাঁত খনগ জে রিবোধী সভকেঁ রঁহব খরিতে নৈ ছনি তঁ ও একবা গানি কোনা সকতাহ। রাস্তরিকতা তঁ ঙা ছৈ জে হমব মৈথিন "মহান" গজনকাব সভ খভিধামে রেঁসী রূঁনৈ ছথি খা তঁগ এহি শৈবক খর্থকেঁ খভিধামে ন' নেনে হেতাহ। জঁ এহি শৈবক তহমে জেরেঁ তঁ একব খভিধা রঁনা খর্থক খনারে খন্য খর্থ সেহো ছৈ জকবা এনা র্যঞ্জ কএন জা সকৈএ

গম্ম কো দিন মেং দে জগহ খকরঁব
গশ্ক সে শাযবী নহী খাতী

মনে জঁ খানী গম্মসঁ শাঙবী নৈ হেতৈ তঁ খানী গশ্কোসঁ

শাগবী নৈ ভ' সকৈএ। গএহ এহি শৈবক মূন রাঁত ছৈ। হবেক চীজমে সংতুনন হেরাঁক চাহী তখনে ও নীক কার্য্য হএত। ওা রাঁত গন্ম রঁনা খা গশ্ক রঁনা দূনূকেঁ নীক জকাঁ বূঁঝএ পড়তনি খন্যথা দূনূক কার্য্য রৌকে টৌ বহত। নিচা এহি শৈবক রঁহব দেখা বহন ছী

গশ্ক কো 212 দিন মেঁ দে 212 জগহ খকরঁব 1222
গন্ম সে 212 শাযবী 212 নহী খাতী 1222

খারঁ এক রেঁব কনে জগদীশ চংদ্র ঠাক্বজীক এহি শৈবকেঁ দেখূ

রঁহবক রঁহ্নন খছি,হমবা খাজাদ কক
হম ত গজন ছী, হমবা নৈ রঁবরাঁদ কক

এহি শৈবকেঁ পঠ়ি তে রঁহ্তোঁ রঁহব পীড়ি ত নোকক খাহ নিকনি গেন। হ্দা ওহি পীড়ি ত নোক নগ দৃষ্ঠি ছৈনে নহি জে ও দেখতা জে খনিন জীক এহি শৈবমে সেহো রঁহব ছৈ (2222222222)। গজনক সৌংদর্যে গএহ ছৈ জে ও খপন তত্বক রিবোধ নিযমক ভীতব কবৈত ছৈ। সে চাহে গন্মক প্রসংগ হো কি রঁহব রঁধনক প্রসংগ। দূনূ শৈবক মংতব্য গএহ জে নে রেঁসী গন্মসঁ শাগবী হএত খা নে রেঁসী গশ্কসঁ। হমবা জতেক খন্বভব খছি তাহি হিসারঁসঁ রেঁসী গন্ম রঁনা খা রেঁসী গশ্ক রঁনা নোক খন্বপযোগী ভ' জাগত ছৈ। রেঁসী গন্ম রঁনাকেঁ পাগন হেরাঁক খতবা রেঁসী বহৈত ছৈ তঁ রেঁসী গশ্ক রঁনাকেঁ খারাবা খা রঁদচনন হোগত দেবী

नै नागै छै। आर अहाँ सभहँक अनुभव जे हो।

हिंदी फिल्मी गीतमे बहर १-२

हिंदी फिल्मी गीतमे बहर-१

गजलक मतलामे जे बदीफ-काफिया-बहर लेल गेल छै तकर पालन पूरा गजलमे हेबाक चाही मुदा नज्ममे ई कोनो जरूरी नै छै। एकै नज्ममे अनेको काफिया लेल जा सकैए। अलग-अलग बंद वा अंतराक बहर सेहो अलग भ' सकैए संगे-संग नज्मक शेरमे बिना काफियाक बदीफ सेहो भेटैत। मुदा बह्र नज्ममे गजले जकाँ एकै बहरक निर्वाह कएल गेल अछि। मैथिलीमे बह्र लोक गजलक नियम तँ नहिए जानै छथि आ ताहिपरसँ कुतर्क करै छथि जे फिल्मी गीत बिना कोनो नियमक अनरामे अंदब लगैत छै। मुदा पहिल जे नज्म लेल बहर अनिवार्य नै छै आ जाहिमे छै तकर विवरण हम एहि ठाम द' रहल छी------
----

1

"तेरे प्यार का आसरा चाहता हूँ"

ओना अंग्रेजी कवितासँ प्रभावित उर्दूक कविताकेँ सेहो

नज्ममे कहन जागत छैक जखन कि भौतिक नज्म सम्भमे सेहो रदीफक पालन कएल जागत छलै। उदाहरण लेल साहिर लुधियानवीजीक ई नज्म देखू जे कि "धूल का फूल" नामक फिल्ममे फिल्माएल गेल छैक जाहिमे राजेन्द्र कुमार ओ माला सिन्हाजी नायक ओ नायिकाक रूपमे छथि। एहि नज्म केर रदीफ 122 122 122 122 अछि आ ई हरेक पाँतिमे निमाहल गेल अछि। साहिर जते फिल्म लेल प्रसिद्ध छथि ताहिसँ बेसी उर्दू शाइरी लेल सेहो। वस्तुतः उर्दू शाइरी आ फिल्मी गीतमे अंतर नै कएल जागत छैक तँए प्रसिद्ध फिल्मी पटकथा लेखक ओ गीतकार जावेद अख्तर फिल्मक अतिरिक्त उर्दूक साहित्य अकादेमी लेल सेहो हकदार मानल जागत छथि (2013 मे "लावा" नामक पोथी लेल)। मैथिलीमे तँ सभ कामरेड क्रांतिकारी छथि की कहि सकै छी। तँ पढ़ू ई नज्म आ देखू एकर रदीफ-

तेरे प्यार का आसरा चाहता हूँ
वफ़ा कर रहा हूँ वफ़ा चाहता हूँ

हसीनो से अहद-ए-वफ़ा चाहते हो
बड़े नासमझ हो ये क्या चाहते हो

तेरे नर्म बालों में तारे सजा के
तेरे शोख कदमों में कलियाँ बिछा के

मुहब्बत का छोटा सा मन्दिर बना के
तुम्हे रात दिन पूजना चाहता हूँ,

ज़বা সোচ নো দিন নগানে সে পহনে
কি খোনা ভী পড়তা হৈ পানে কে পহনে

গজাজ়ত তো নে নো জ়মানে সে পহনে
কি ত্তম হ্স্ন কো পূজনা চাহতে হো,
কহাঁ তক জিযেং তেবী উঁনফ্রত কে মাবে
গ্বজ়বতী নহী জ়ি ন্দগী রিঁন সহাবে

রঁহ্ত হো চ্কে দূব বহকব গশাবে
ত্তমে পাস সে দেখনা চাহতা হুঁ,

ঝহর্ব্বত কী দ্শ্মন হৈ সাবী খ্দাগু
ঝহর্ব্বত কী তক্ৰদীব মেঁ হৈ জ্দাগু

জো স্বনতে নহী হৈঁ দিনোঁ কী দ্হাগু
উঁন্হী সে ঝমে মাঁগনা চাহতে হো,

দ্পঙ্কে কে কোনে কো ঝঁহ মেঁ দবাঁ কে
জ়বা দেখ নো গস তবফ় ঝস্ক্বা কে

ঝমে নূঠে নো মেবে নজ়দীক খা কে
কি মৈঁ মৌত সে খেননা চাহতা হুঁ,

গনত সাবে দাবেঁ গনত সাবী কসমেঁ
নিভেঁগী যহাঁ কৈসে উঁনফ্রত কি বস্মেঁ

যহাঁ জ়ি ন্দগী হৈ বিরাজ় । ং কে বঁস মেঁ
বিরাজ় । ং কো ত্তম তোড়না চাহতে হো,

বিরাজ় া ं কী পবরাহ না বস্মাঁ কা ডব হৈ
তেবী আঁখ কে ফ় ি সনে পে নজ়ব হৈ

রঁনা সে অগব বাস্তা প্বর্খতব হৈ
মৈং গস হাথ কো থামনা চাহতা হূঁ,

2

"সজন বে ঝূঠ মত রোঁনো, খ্দা কে পাস জানা হৈ"

শৈনেংদ্রজী দ্বাবা নিখন আ ফিল্ম "তীসবী কসম"মে বাজ কপূবজীক উপব ফিল্মাএন ঙা নজম দেখূ। ঙা নজম নির্গ্ণ অছি। এহি নজমক রঁহব 1222 1222 1222 1222 অছি। এহি নজমমে মহন শব্ধক রঁহব উর্দূ শব্ধ "শহব" কেব হিসারঁসঁ অছি। শৈনেংদ্রজী ফিল্মী গীতক অতিবিক্ত অপন মার্ক্সরাদী গীত নেন সেহো প্রসিদ্ধ ছথি আ হ্নক মার্ক্সরাদী গীত আধ্নিক গীত সেহো অছি আ রঁহবমে সেহো। তঁ দেখূ শৈনেংদ্রজীক ঙা নজম আ ওকব রঁহব। মৈথিনীক জে গজনকাব ঙা সোচৈ ছথি জে রঁহবসঁ গেযতা খমে ভ' জাগত ছৈ তিনকা নেন ঙা রিশেষ রূপসঁ অছি--

সজন বে ঝূঠ মত রোঁনো, খ্দা কে পাস জানা হৈ
ন হাথী হৈ না ঘোড় া হৈ, রহাঁ পৈদন হী জানা হৈ

তুম্হারে মহল চৌবাঁরে, যহাঁ বহ জাএংগে সারে
ঋকড় কিস রাঁত কী প্যারে যে সব ফিব ভী ঝ্কানা হৈ

ভনা কীজৈ ভনা হোগা, ব্রুবা কীজৈ ব্রুবা হোগা
বাঁহী নিখ নিখ কে ক্যা হোগা, যহাঁ সবঁ ক্ষছ চ্কানা হৈ

নড়কপন খেন মেং খোযা, জবানী নীদ ভব সোযা
ব্রুঢ় াপা দেখ কব বোযা, বহী কিস্সা প্ববানা হৈ

(সজন বে ঝূ 1222 ঠ মত বাঁোনো, 1222 খ্দা কে পা 1222 স জানা হৈ 1222
ন হাথী হৈ 1222 না ঘোড় া হৈ, 1222 বহাঁ পৈদন 1222 হী জানা হৈ 1222)

3
"তেবী যাদ দিন সে ভুনানে চনা হূঁ"

সাহিব ন্বধিযানরী দ্বাবা নিখন নজম "তেবে প্যাব কা খাসবা চাহতা হূঁ" কেব বাঁহব 122 122 122 122 ছৈ সে পছিনা পোস্টমে তঞী দ্বাবা দেখনে বহী। খাগ খহী বাঁহবমে শৈনেন্দ্রজীক নিখন নজম দেখা বহন ছী। ঞা "হবিযানী ঔব বাস্তা" নামক ফিল্মমে মনোজ ক্ষমাব ও মানা সিন্হাপব ফিল্মাএন গেন ছৈ। মাত্রা নির্ধাবণমে উর্দূ ও হিংদীক নিযম নাগন ছৈ---

তেবী যাদ দিন সে ভুনানে চনা হূঁ

के ख़ुद अपनी हस्ती मिटाने चला हूँ

घटाओं तुम्हें साथ देना पड़ेगा
मैं फिर आज आँसू बहाने चला हूँ

कभी जिस जगह ख़्वाब देखे थे मैंने
वहीं ख़ाक अपनी उड़ाने चला हूँ

गम-ए-इश्क ले, फूँक दे मेरा दामन
मैं अपनी लगी यूँ, बुझाने चला हूँ

(तेरी या 122 द दिल से 122 भुलाने 122 चला हूँ 122
के ख़ुद अप 122 नी हस्ती 122 मिटाने 122 चला हूँ 122)

<u>हिंदी फिल्मी गीतमे बहर-२</u>

গজনক মতনামে জে বদীফ–কাফিযা–ৰহেব নেন গেন ছৈ তকব পানন পূবা গজনমে হেৰাঁক চাহী ফ্দা নজমমে ঞা কোনো জৰুবী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে খনেকো কাফিযা নেন জা সকৈএ। খনগ–খনগ ৰঁদ ৰা খংতবাক ৰহেব সেহো খনগ ভ' সকৈএ সংগে–সংগ নজমক শৈবমে ৰিন্ব কাফিযাক বদীফ সেহো ভেঁটৈত। ফ্দা ৰহ্ত নজমমে গজনে জকাঁ একৈ ৰহেবক নিৰ্বাহ কএন গেন খছি। মৈথিনীমে ৰহ্ত নোক গজনক নিযম তঁ নহিএ জানৈ ছথি খা তাহিপবসঁ ক্ষতৰ্ক কবৈ ছথি জে হিন্মী গীত ৰিনা কোনো নিযমক স্বনৰাঁমে স্বঁদব নগৈত ছৈ। ফ্দা পহিন জে নজম নেন ৰহেব খনিৰাৰ্য নৈ ছৈ খা জাহিমে ছৈ তকব ৰিৰবণ হম এহি ঠাম দ' বহন ছী–

1

হসন কমানজীক নিখন খা "নিকাহ" ফিল্ম কেব ঞা নজম জকব ৰহেব 2122 2122 212 খছি। মাত্ৰা নিৰ্ধাৰণমে উৰ্দূ ও হিঁদীক নিযম নাগন ছৈ। (ওনা তেসব শৈবক দোসব পাঁতিক শৰ্দ্ধ "শাযদ" কেব মাত্ৰাক্ৰম 21 কবৰাঁক নেন একবা শ্যাদ মানন গেন ছৈ) খান নজমক খপেক্ষা একব শৈব সভমে ৰিৰিধতা খছি তঁগ হম একবা গজন কহৰ ৰৈসী উঁচিত বুঝৈত ছী।

দিন কে খবমাঁ খাঁস্বওঁ মেঁ ৰহ গএ
হম ৰফ় া কবকে ভী তনহা বহ গএ

ज़ि ंদগী এক প্যাস ৰনকব বহ গযী
প্যাব কে ক়ি স্স খধূবে বহ গএ

শাযদ উঁনকা খাখ়বী হো যহ সিতম
হব সিতম যহ সোচকব হম সহ গএ

খ়্র্দ কো ভী হমনে মিট্টা ডালা মগব
ফ়ব্লাম্প্ল জো দবমিযাঁ থে বহ গএ

এহি নজমক তেসে শেব বঁহ্ত মাকক খছি। শেবমে বর্ণিত "সিতম" শৰ্ঞ্চ কিছু ভ' সকৈত ছৈ। ঙা প্রেমক সিতম সেহো হেতৈ তঁ ব্যবস্থাক কি দৈবক সিতম সেহো ভ' সকৈএ। ফিল্ম দেখি ক' একবা মাত্র প্রেমী প্রেমিকা নেন বঁূঝএ বঁনা নোক খরোঁধ ছথি সে হম সাফ সাফ কহবঁ।
2

বাজেন্দ্র গ্রঞ্জজীক নিখন খা "খানদান" ফিল্ম কেব ঙা নজম জকব বঁহব 2122 2122 212 খছি। মাত্রা নির্ধাবিণমে ডঁর্দূ ও হিঁদীক নিযম নাগন ছৈ।

কন চমন থা খাজ গক সহবা হ্খা
দেখতে হী দেখতে যে ক্যা হ্খা

হ্মঝকো বঁববাঁদী কা কোঙা গ়ম নহী
গ়ম হৈ বঁববাঁদী কা ক্যোঁ চর্চা হ্খা

এক ছোটা সা থা মেবা খাশিযাঁ
খাজ তিনকে সে খনগ তিনকা হ্খা

সোচতা হুঁ খপনে ঘব কো দেখকব
হো ন হো যে হৈ মিবা দেখা হ্খা

দেখনে রানো নে দেখা হৈ ধ্খাঁ
কিসনে দেখা দিন মিবা জনতা হ্খা

(কন চমন থা 2122 খাজ গক সহ 2122 বা হ্খা 212
দেখতে হী 2122 দেখতে যে 2122 ক্যা হ্খা 2122)

3

"তরাযফ" ফিল্ম কেব গুা নজম জে কি খাশা ভোঁসনে দ্বাবা গাএন গেন খছি। নজম নিখনে ছথি হসন কমান। সংগীতকাব ছথি বরি। গুা ফিল্ম 1985 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে খশোক ক্ষমাব, ঋষি কপূব, বতি খগ্নিহোত্রী,পূনম ঢ়া ন্নন খাদি কনাকাব ছনথি।

রঁহ্ত দেব সে দব পে খাঁখেঁ নগী থী
হ্জ়্ব খাতে-খাতে রঁহ্ত দেব কব দী

মসীহা মেবে তূনে রীমাব-এ-গ়ম কী
দরা নাতে-নাতে রঁহ্ত দেব কব দী

ফহর্বত কে দো রোঁন স্বননে ন পাএ
রফ় াওঁ কে দো ফূন চ্ননে ন পাএ

তুমে ভী হমাবী তমন্না থী জ় ানিম
রঁতাতে-রঁতাতে রঁহ্ত দেব কব দী

কোগুা পন মেং দম তোড় দেংগী ফ্বাদেং

रिखब जाएँगी मेरी ख़्र ्रारों की यादें

सदा स्वनते-स्वनते ख़्ररब नेते-नेते
पता पाते-पाते रहृत देव कव दी

एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 122 122 122 122 अछि। एहि नज्मक पहिल शेरक दोसर पाँतिमे आएल "ह्ज्र" शब्दक सही रूप "ह्ज्र" अछि मुदा रदिफ निराहि लेल "ह्ज्र" उँचारण लेल गेल छै। ओनाह्तो ई नज्म छै। जाहिमे रहृत नीक जकाँ रदिफक निराहि भेल छै। एहि नज्मक ई शेर रहृप्रयोगी अछि........

मसीहा मेरे तूने रीमार-ए-ग़म की
दरा नाते-नाते रहृत देव कव दी

ई शेर जतरेँ सांसारिक प्रेम लेल छै ततरेँ राजनीतिक रंग्य सेहो छै। घरक कोनो सदस्यक उपराग सेहो ई शेर भ' सकैए।

<u>हिंदी फिल्मी गीतमे रदिफ-३</u>

गजलक मतलामे जे रदीफ-काफिया-रदिफ लेल गेल छै तकर पालन पूरा गजलमे हेराक चाही मुदा नज्ममे ई कोनो जरूरी नै छै। एकै नज्ममे अनेको काफिया

लेल जा सकैए। अलग-अलग रंद या अंतराक रहब सेहो अलग भ' सकैए संगे-संग लज्मक शेरमे विन्न काफियाक बदीफ सेहो भेटैत। ऐदा रहैत लज्ममे गजले जकाँ एकै रहबक निर्वाह कएल गेल अछि। मैथिलीमे रहैत लोक गजलक नियम तँ लहिए जानै छथि आ ताहिपरसँ कुतर्क करै छथि जे फिल्मी गीत विना कोनो नियमक स्वलरूपे श्रृंदर लगैत छै। ऐदा पहिल जे लज्म लेल रहब अलिवार्य लै छै आ जाहिमे छै तकर विवरण हम एहि ठाम द' रहल छी------------------

1
"सूरज" फिल्म केर ओ लज्म जे कि मो. रफीजी द्वारा गाएल गेल अछि। लज्म लिखले छथि हसरत जयपुरी। संगीतकार छथि शंकर जयकिशल। ओ फिल्म 1966 मे रिलीज भेलै। एहिमे राजेंद्र कुमार, रैजयन्तीमाला आदि कलाकार छलथि।

रहारों फूल रबसाओ मेरा महबूब आया है
हराओं रागिनी गाओ मेरा महबूब आया है
ओ लाली फूल की मेंहँदी लगा इन गोरे हाथों में
उतर आ ऐ घटा काजल, लगा इन प्यारी आँखों में
सितारों माँग भर जाओ मेरा महबूब आया है
नज़ारों हर तरफ़ अर तान दो इक नूर की चादर
रड़ा शर्मीला दिलरर है, चला जाये न शरमा कर
ज़रा तुम दिल को रहलाओ मेरा महबूब आया है
सजाओ है जरा कलियों ने अर ये सेज उलफ़त की
गन्धं मानूम था आएगी इक दिन ऋतु ऐहब्बत की

फ़ा ज़ ाउं बंग रिखबाउ मेबा मरुबूर आया है

एहि नज्मक सब पाँतिक मात्राक्रम 1222 1222 1222 1222 अछि। पहिल अंतरामे "मेंहँदी" शब्दमे मात्राक्रम गलत अछि हमरा हिसाबेँ ऊदा उर्दूमे "शब्दक बीच रवा "ह" केर उच्चारण पहिल शब्दमे मानि क' ओकरा दीर्घ रवा दैत छै जेना कि "नहबि" केर उच्चारण "नैर" सन आदि, "मेंहँदी" केर उच्चारण तेहने भ' सकैए (पक्का पता नै) ओनाहुतो ई नज्म छै आ ताहूमे फिल्मक लेल लिखल गेल। शायर एकरा गजल घोषित नै केने छथि। एकर तर्जी उर्दू हिंदी नियमपर कएल गेल अछि।

2

"आप आये बहार आई" फिल्म केर ई नज्म जे कि मो. रफीजी ओ लता मंगेशकरजी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि आनन्द बक्षी। संगीतकार छथि लक्ष्मीकांत प्यारेलाल। ई फिल्म 1971 मे रिलीज भेलै। एहिमे राजेंद्र कुमार, साधना आदि कलाकार छलथि।

दिल शाद था कि फूल खिलेंगे बहार में
मारा गया ग़रीब ग़सी ऐतबार में
कुछ ऐसी तेरी मुहब्बत का सहारा मिल गया होता
अगर तूफ़ाँ नहीं आता किनारा मिल गया होता
न था मंज़ूर क़िस्मत को न थी मर्ज़ी बहारों की
नहीं तो इस गुलिस्ताँ में कमी थी क्या नज़ारों की

মেবী নজ়্বোঁ কো ভী কোঙ নজ়্ াবা মিন গযা হোতা
খ়্ ্শী সে খপনী খাঁখোঁ কো মৈ খশকো সে ভিগো নেতা
মেবে ৰঁদনেং তূ হঁস নেতী তেবে ৰঁদনেং মৈং বো নেতা
ঽনে ঐ কাশ তেবা দর্দ সাবা মিন গযা হোতা
মিনী হৈ চাঁদনী জিনকো যে উঁনকী খপনী ক়্িস্মত হৈ
ঽনে খপনে ঽক়্দ্দব সে ফ়্ক়্ত গতনী শিকাযত হৈ
ঽনে টূটা হ্খা কোঙ সিতাবা মিন গযা হোতা

এহি নজ্মক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222 1222 1222 1222 খছি। ৰঁহ্ত কান শাগব গজন বা নজ্মসঁ পহিনে মাহৌন ৰঁনেৰাঁক নেন একটা খান শেব দৈত ছৈ ওনা ঙা খনিবার্য নৈ ছৈ। এহি নজ্মসঁ পহিনে একটা শেব "দিন শাদ থা কি হ্ূন খিনেংগে ৰঁহাব মেং মাবা গযা গ়্বীৰঁ গসী গংতজ়্ াব মেং" (এদ্ধ শেবমে ৰঁহব ছৈ) মাহৌন ৰঁনেৰাঁক নেন দেন গেন ছৈ। একব তঙী উঁর্দূ হিংদী নিযমপব কএন গেন খছি।
3

"দো ৰঁদন" ফিন্ম কেব ঙা নজ্ম জে কি মো. বফীজী দ্বাবা গাএন গেন খছি। নজ্ম নিখনে ছথি শকীন ৰঁদাযূঁনী। সংগীতকাব ছথি বরি। ঙা ফিন্ম 1966 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে মনোজ কুমাব, খাশা পাবেখ খাদি কনাকাব ছনথি।
ভবী দ্নিযাঁ মেং খাখ়্রি ব দিন কো সমঝানে কহাঁ জাঐং
ঽহব্বত হো গঙা জিনকো রো দীরানে কহাঁ জাঐং
নগে হৈং শম্মা পব পহবে জ়মানে কী নিগাহোং কে

জিন্হেং জননে কী হসবত হৈ রো পবরানে কহাঁ জাএং
স্বনানা ভী জিন্হেং ক্ষশিকন ছপানা ভী জিন্হেং ক্ষশিকন
জ়বা তূ হী ৰঁতা ঐ দিন রো খফ়সানে কহাঁ জাএং
নজব মেং উঁনমনে, দিন মেং হৈ খানম ৰেঁকবাবী কা
সমন মেং হ্রুছ নহী খাতা স্বকূঁ পানে কহাঁ জাএঁ

এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222 1222 1222 1222 খছি। একব তঞী উঁর্দূ হিংদী নিযমপব কএল গেন খছি।

হিংদী ফিল্মী গীতমে ৰঁহব-৪

গজনক মতনামে জে বদীফ-কাফিয়া-ৰঁহব নেন গেন

ছৈ তকর পালন পূরা গজলমে হেবাক চাহী মুদা নজমমে ঈ কোনো জরূরী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে অনেকো কাফিয়া লেল জা সকৈএ। অলগ-অলগ বঁদ বা অংতরাক বহর সেহো অলগ ভ' সকৈএ সংগে-সংগ নজমক শেরমে বিনা কাফিয়াক রদীফ সেহো ভেটৈত। মুদা বহুত নজমমে গজলে জকাঁ একৈ বহরক নির্বাহ কএল গেল অছি। মৈথিলীমে বহুত লোক গজলক নিযম তঁ নহিএ জানৈ ছথি আ তাহিপরসঁ কুতর্ক করৈ ছথি জে ফিল্মী গীত বিনা কোনো নিযমক স্বলরাঁমে স্বংদর লগৈত ছৈ। মুদা পহিনে জে নজম লেল বহর অনিবার্য নৈ ছৈ আ জাহিমে ছৈ তকর বিবরণ হম এহি ঠাম দ' রহল ছী------------------

1

"শরাবী" ফিল্ম কের ঈ নজম জে কি কিশোর কুমারজী দ্বারা গাএল গেল অছি। নজম লিখনে ছথি প্রকাশ মেহরা। সংগীতকার ছথি বপ্পী লাহিড়ী। ঈ ফিল্ম 1984 মে রিলীজ ভেলৈ। এহিমে অমিতাভ বচ্চন, জযাপ্রদা আদি কলাকার ছলথি।

মংজ়িলোং পে আ কে লুটতে, হৈং দিলোং কে কারবাঁ
কশ্তিযাঁ সাহিল পে অক্সর, ডূবতী হৈ প্যার কী
মংজ়িলেং অপনী জগহ হৈং, রাস্তে অপনী জগহ
জব কদম হী সাথ না দে, তো মুসাফির ক্যা করে
যূং তো হৈ হমদর্দ ভী ঔর হমসফ়র ভী হৈ মেরা
বঢ় কে কোঈ হাথ না দে, দিল ভলা ফির ক্যা করে

ডূবনে বালে কো তিনকে কা সহারা হী বহুত
দিল বহল জাএ ফ়ক়ত ইতনা ইশারা হী বহুত

गतने पव भी आसमां रोना गिवा दे रिजनियाँ
कोअ रॅतना दे ज़ुबा ये डूरॅता फिव क्या कवे
प्याव कवना जुर्म है तो, जुर्म हमसे हो गया
कारिने माफी द्खा, कवते नहीं ऐसे गुनाह
तंगदिल है ये जहां ओव संगदिल मेवा सनम
क्या कवे जोशे जुनूं ओव हौसला फिव क्या कवे

एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 2122 2122 2122 212 अछि। रॅह्त कान शाएव गजल रा नज्मसँ पहिने मात्रैन रॅनेरॅाक नेन एकटा आन शेव दैत छै ओना ओ अनिरार्य नै छै। एहि नज्मसँ पहिने एकटा शेव "मंज़िलें नों पे आ के लुटते, हैं दिलों के कावरां" (एहू शेवमे गएह रॅहव छै) मात्रैन रॅनेरॅाक नेन देन गेन छै। एकव तओी उर्दू हिंदी नियमपव कएन गेन अछि। उर्दूमे "ओव" शब्दक मात्रा निर्धारण दू तवीकासँ कएन जाएत छै "ओव मने 21" आ "ओ मने 2"। एहि नज्मक संगे आन नज्म नेन ओ मोन वाखू। जरूवी नै जे ओ नियम मैथिली नेन सेहो सही हएत। अंतिम रॅदक दोसव पाँतिक अंतिम शब्द अछि "गुनाह" जाहिमे एकटा लघु अतिविक्त अछि। ओ छूट उर्दू गजनक संग मैथिली गजनमे सेहो अछि।
2

"मदहोशी" फिल्म केव ओ नज्म जे कि तनत महमदूजी द्वावा गाएन गेन अछि। नज्म निखने छथि वाजा मेंहदी अनी खान। संगीतकाव छथि मदन मोहन। ओ फिल्म 1951 मे विनीज भेनै। एहिमे मनहव (देसाए), मीना कुमावी आदि कनाकाव छनथि।

মেৰী যাদ মেं ত্তম ন খাঁস্ৰ ৰঁহানা
ন জী কো জনানা, হ্মমে ভূন জানা
সমঝনা কে থা এক সপনা স্বহানা
ৱো গ্বজ়বা জ়মানা, হ্মমে ভূন জানা
জ্দা মেৰী মঁজ়ি ন, জ্দা তেৰী বাহেं
মিনেंগী ন খৰঁ তেৰী–মেৰী নিগাহেं
হ্মমে তেৰী দ্নিযা সে হৈ দূৰ জানা
যে বো–বো কে কহতা হৈ ঢূঁটো হ্খা দিন
নহী হুঁ মৈं তেৰী মোহৰ্ব্বত কে কাৰিন
মেৰা নাম তক খপনে নৰঁ পে ন নানা
ন জী কো জনানা, হ্মমে ভূন জানা

এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্ৰাক্ৰম 122 122 122 122 খছি। একৰ তঞী উর্দূ হিंদী নিযমপৰ কএন গেন খছি। ঞা ৰঁহৰ সংস্কৃতমে সেহো ভুজংগপ্রযাত (মাত্ৰাক্ৰম 122+122+122+122) কেৰ নামসঁ ছৈ। উর্দূমে একৰা "ৰঁহৰে মোতকাৰিৰঁ মোসম্মন সানিম" কহন জাগত ছৈ। এহি ৰঁহৰপৰ ৰঁহ্ত নীক ৰচনা খনেক ভাষামে ৰচন গেন ছৈ। প্রসংগৰশ এহিঠাম হম গোস্বামী ত্তনসীদাস জীক ঞা ৰচনা (ৰুদ্রাষ্ঠকম্) দ' ৰহন ছী.............

নমামীশমীশান নিৰ্ৱাণৰূপং
ৰিভুং ৰ্যাপকং ব্ৰহ্মৰেদস্বৰূপম্ ।

নিজং নিৰ্গুণং নিৰ্ৱিকল্পং নিৰীহং
চিদাকাশমাকাশৰাসং ভজেঽহম্ ।।১।।

এহি রুদ্রাষ্টকম্ কেব ছংদ ভুজংগপ্রযাত অছি। একবা এনা দেখূ.. নমামী 122 শমীশা 122 ন নির্বা 122 ণরূপং 122 আন পাঁতি সভকেঁ এনাহিতে দেখি সকৈত ছী। হমবা দ্বাবা নিখন এহি সিবীজমে তেবে প্যাব কা আসবা চাহতা হূঁ, তেবী যাদ দিন সে ভুনানে চনা হূঁ, বঁহ্ত দেব সে দব পে আঁখেং নগী থী সন নজম এহী বঁহবপব অছি।

3

"খিনৌনা" ফিল্ম কেব ওা নজম জে কি নতা মংগেশকবজী দ্বাবা গাএন গেন অছি। নজম নিখনে ছথি বাজা আনংদ বঁখশী। সংগীতকাব ছথি নক্ষ্মীকাংত প্যাবে নান। ওা ফিল্ম 1970 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে সংজীব কুমাব, মুমতাজ, জিতেন্দ্র, শত্রুঘ্ন সিন্হা আদি কনাকাব ছনথি। ওা ফিল্ম গুনশন নংদাজীক উঁপন্যাসপব আধাবিত অছি।

অগব দিনবঁব কী রুসবাওা হমেং মংজূব হো জাযে
সনম তূ বেঁবফ়া কে নাম সে মশহূব হো জাযে
হমেং ফ়ু্সত নহী মিনতী কভী আঁসূ বঁহানে সে
কওা গ়ম পাস আ বৈঁঠে তেবে এক দূব জানে সে
অগব তূ পাস আ জাযে তো হব গ়ম দূব হো জাযে

বফ়া কা বাস্তা দেকব মুহব্বঁত আজ বোতী হৈ
ন ঐসে খেন ওস দিন সে যে নাজ়ুক চীজ় হোতী হৈ
জ়বা সী ঠেস নগ জাযে তো শীশা চূব হো জাযে

তেরে বংগীন হোঁঠো কো কমন কহনে সে ডবতে হৈঁ
তেবী গস রেঁকুখ্র ী পে হম গ়জ়ন কহনে সে ডবতে হৈঁ
কহীঁ ঐসা ন হো তূ ওব ভী মগ়ব্ধব হো জাযে

এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222 1222 1222 1222 খছি। একব তঞী উঁর্দূ হিংদী নিযমপব কএন গেন খছি। উঁর্দূমে দূ দীর্ঘক রীচ রঁনা সংঘঞাক্ষবকেঁ একটা নঘ্ মানি নেরাঁক ছূট সেহো ছৈ ষ্দা ঞ মৈথিনী সহিত খান খাধ্নিক ভাবতীয ভাষামে নহি ভেটৈত। এহি নজমকেঁ স্বননাক রাঁদ সেহো রুঁঝি সকরৈঁ জে "এ" কেব উঁচাবণ "গ" মনে "এক" কেব উঁচাবণ "গক" জকাঁ ছৈ খা ঞ উঁর্দূক রিশিষ্ঠতা ছৈ।

<u>হিঁদী ফিল্মী গীতমে রঁহব–ঙ</u>

গজনক মতনামে জে বদীফ–কাফিয়া–রঁহব নেন গেন ছৈ তকব পানন পূবা গজনমে হেরাঁক চাহী ষ্দা নজমমে ঞ কোনো জব্ধবী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে খনেকো কাফিয়া

लेल जा सकैए। अलग-अलग रंग रा अंतराक रहब सेहो अलग भ' सकैए संगे-संग नज्मक शैलीमे विन्न काफियाक बदील सेहो भेटैत। मुदा रहित नज्ममे गजलमे जकाँ एकै रहबक निर्वाह कएल गेल अछि। मैथिलीमे रहित लोक गजलक नियम तँ नहिए जानै छथि आ ताहिपरसँ कुतर्क करै छथि जे फिल्मी गीत विना कोनो नियमक स्वरांमे स्वंदर लगैत छै। मुदा पहिल जे नज्म लेल रहब अनिवार्य नै छै आ जाहिमे छै तकर विवरण हम एहि ठाम द' रहल छी------------------

1
"खिलौना" फिल्म केर ओ नज्म जे कि मुहम्मद रफीजी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि आनंद बख्शी। संगीतकार छथि लक्ष्मीकांत प्यारे लाल। ओ फिल्म 1970 मे रिलीज भेलै। एहिमे संजीव कुमार, मुमताज, जितेन्द्र, शत्रुघ्न सिन्हा आदि कलाकार छलथि। ओ फिल्म गुलशन नंदाजीक उपन्यासपर आधारित अछि।

तेरी शादी पे दूँ तुमको तोहफ़ा । मैं क्या
पेशे करता हूँ दिल एक टूटा हुआ
खुश रहे तू सदा ये दुआ है मेरी
रेवफ़ा । ही सही दिलरुबा है मेरी

जा मैं तनहा रहूँ तुमको महफ़ि ल मिले
डूबने दे मुझे तुमको साहिल मिले
आज मरज़ ी यही, नाख़ ुदा है मेरी
उम्र भर ये मेरे दिल को तड़पाएगा

दर्दे दिन अब मेरे साथ ही जाएगा
मौत ही आख़िरी थी रस्म दवा है मेरी

एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 212 212 212 212 अछि। एकर तत्त्वी उर्दू हिंदी नियमपर कएल गेल अछि। रहैत काल शायर गजल वा नज्मसँ पहिने मानैत रहेराक लेल एकटा आन शेर दैत छै ओना ई अनिवार्य नै छै। एहि नज्मसँ पहिने एकटा शेर "तेरी शादी पे दूँ तुझको तोहफ़ा । मैं क्या" मानैत रहेराक लेल देल गेल छै। सामान्यतः दीर्घक वाद रहा "ए" केर उच्चारण लघु भ' जाइत छै आ मैथिलीमे सेहो एकर कम स्थितिअनुसार लघु मानबाक सिफारिश कैने छी।
2

खिलौना" फिल्म केर ई नज्म जे कि मुहम्मद रफ़ीजी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि आनंद बख्शी। संगीतकार छथि लक्ष्मीकांत प्यारे लाल। ई फिल्म 1970 मे रिलीज भेलै। एहिमे संजीव कुमार, मुमताज, जितेन्द्र, शत्रुघ्न सिन्हा आदि कलाकार छलथि। ई फिल्म गुलशन नंदाजीक उपन्यासपर आधारित अछि।

खिलौना जानकर तुम तो, मेरा दिल तोड़ जाते हो
मुझे इस, हाल में किसके सहारे छोड़ जाते हो
मेरे दिल से ना लो रंदना ज़माने भर की बातों का
ठहर जाओ अपनो मेहमान हूँ मैं चँद बातों का
चले जाना अभी से किस लिये मुँह मोड़ जाते हो

গিনা তুমসে নহীঁ হোগা, মগব অফ়সোস থোড়া হৈ
কে জিস গ়াম নে মেবা দামন বঁড় া হ্মশিকন সে ছোড় া হৈ
উসী গ়াম সে মেবা হিব আজ বিশ্তা জোড় জাতে হো
খ়ুদা কা বাস্তা দেকব মনানূঁ দূব হূঁ লেকিন
তুম্হাবা বাস্তা মৈং বোক নূঁ মজবূঁব হূঁ লেকিন
কে মৈং চল ভী নহীঁ সকতা হূঁ ঔব তুম দৌড় জাতে হো

এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222 1222 1222 1222অছি। একব তঞী উর্দূ হিংদী নিযমপব কএল গেল অছি। উর্দূমে দূ দীর্ঘক বীচ বঁনা সংযুক্তাক্ষবকেঁ একটা লঘু মানি লেবাক ছূট সেহো ছৈ হ্মদা ও মৈথিলী সহিত আন আধুনিক ভাবতীয ভাষামে নহি ভেটৈত। উর্দূমে "ঔব" শব্দক মাত্রা নির্ধাবণ দূ তবীকাসঁ কএল জাগত ছৈ "ঔব মনে 21" আ "ঔ মনে 2"। এহি নজমক সংগে আন নজম লেল ও মোন বাখূ। উর্দূমে "শব্দক বীচ বঁনা "হ" কেব উচ্চাবণ পহিল শব্দমে মীলি ক' ওকবা দীর্ঘ বঁনা দৈত ছৈ জেনা কি "নহবি" কেব উচ্চাবণ "নৈব" সন আদি, "মেহঁদী" কেব উচ্চাবণ তেহনে ভ' জাগত অছি। জরূবী নৈ জে ও নিযম মৈথিলী লেল সেহো সহী হএত।

3

"শক্তি" ফিল্ম কেব ও নজম জে কি লতা মংগেশকবজী দ্বাবা গাএল গেল অছি। নজম লিখলে ছথি আনংদ

ৰ্ঁখশী। সংগীতকাব ছথি খাব.ডী.ৰ্ঁমন। ঙা ফিল্ম Sept 22, 1982 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে খমিতাভ ৰ্ঁচন, স্মিতা পাটিন, দিনীপ ক্মমাব, বাখী খাদি কনাকাব ছনথি।
হমেঁ ৰ্ঁস যে পতা হৈ রো ৰ্ঁহ্ত হী খূৰ্ঁসূবত হৈ
নিফ় াফ়ে কে নিযে নেকিন পতে কী ভী ৰ্জ়ৰুবত হৈ
(এহি দূ পাঁতিক মাত্রাক্রম খছি 1222 1222 1222 1222)

হম নে সনম কো খ়ত নিখা, খ়ত মেঁ নিখা
ঐ দিনকৰ্ঁা, দিন কী গনী শহবে রফা
(এহি স্থাযীক মাত্রাক্রম খছি 2212 2212 2212)

পীপন কা যে পত্তা নহীঁ, কাগ়জ় কা যে টুকড় া নহীঁ
গস দিন কে যে খবমান হৈঁ, গস মেঁ হমাবী জান হৈ
ঐসা গ়জ়ৰ্ঁ হো জাযে না বস্তু মেঁ যে খো জাযে না
হম নে ৰ্ঁড় ী তাক় ীদ কী, ডানা গসে জৰ্ঁ ডাক মেঁ
যে ডাক ৰ্ঁাৰ্ঁূ সে কহা হম নে সনম কো খত নিখা
ৰ্ঁবসোঁ জৰ্ঁাৰ্ঁে যাব কা, দেখা কিযে হম বাস্তা
এক দিন রো খ়ত রাপস মিনা ঔব ডাকিযে নে যে কহা
গস ডাকখানে মেঁ নহীঁ, সাবে জ়মানে মেঁ নহীঁ
কোঙা সনম গস নাম কা কোঙা গনী গস নাম কী
কোঙা শহব গস নাম কা হম নে সনম কো খত নিখা

(ঙঁপবক দূনূ খঁতবাক মাত্রাক্রম 2212 2212 2212 2212 খছি) এহি নজমক ঙা রিশেষতা জে এহিমে "শহব" শৰ্ঙ্কক গিনতী হিঁদী জকাঁ কএন গেন ছৈ খন্যথা

উর্দূমে শেহব কেব মাত্রা দীর্ঘ নঘ্ মোগত ছৈ। একব তঔী উর্দূ হিংদী নিযমপব কএনে গেন খছি।

হিংদী ফিল্মী গীতমে ৰঁহব-৬

গজনক মতনামে জে বদীফ-কাফিয়া-ৰঁহব নেন গেন ছৈ তকব পানন পূবা গজনমে ফেৰাঁক চাৰ্মী ঋদা নজমমে ঔ কোনো জৰুবী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে খনেকো কাফিয়া

নেন জা সকৈএ। খনগ-খনগ রঁদ রা খংতবাক রঁহব সেহো খনগ ভ' সকৈএ সংগে-সংগ নজমক শৈবমে রিঁন্ব কাহ্নিযাক বদীফ সেহো ভেঁটত। হ্মদা রঁহ্ত নজমমে গজনে জকাঁ একৈ রঁহবক নিরাহি কএন গেন খছি। মৈথিনীমে রঁহ্ত নোক গজনক নিযম তঁ নহিএ জানৈ ছথি খা তাহিপবসঁ হ্মতর্ক করৈ ছথি জে ফিল্মী গীত রিঁনা কোনো নিযমক স্বনরাঁমে স্বঁদব নগৈত ছৈ। হ্মদা পহিন জে নজম নেন রঁহব খনিরার্য নৈ ছৈ খা জাহিমে ছৈ তকব রিরবণ হম এহি ঠাম দ' বহন ছী------------------

1

"নগীনা" ফিল্ম কেব ঙা নজম জে কি মোহম্মদ খজীজ জী দ্বাবা গাএন গেন খছি। নজম নিখনে ছথি খানংদ রঁখশী। সংগীতকাব ছথি নক্ষ্মীকাংত-প্যাবেনান। ঙা ফিল্ম 1986 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে ঋষি কপূব, শ্রীদেরী, খমবীশ প্ববী, প্রেম চোপড় া খাদি কনাকাব ছনথি।

খাজ কন যাদ হ্মছ ঔব বহতা নহী
এক রঁস খাপকী যাদ খানে কে রাঁদ
যাদ খানে সে পহনে চনে খাওযে
ঔব ফিব জাগযে জান জানে কে রাঁদ

খপনী খাঁখোঁ মেং হ্মমকো রঁসা নীজিযে
খপনে দিন মেং মেবা ঘব রঁনা দীজিযে
ক্যা কহুঁ দিন কহী ঔব নগতা নহী
প্যাব মেং খাপসে দিন নগানে কে রাঁদ

গশক় কে মৈঁনে কিতনে ফ়সানে স্বনে
হ্স্ন কে কিতনে কিস্স্ল প্ববানে স্বনে
ঐসা নগতা হৈ হিব গস তবহ ঠূঁঠৈ কব
প্যাব হমনে কিযা এক জ়মানে কে ৰাঁদ
আপকা নাম দিন সে নিকনতা নহীঁ
দিন্নগী মেং কোঙ জ় াব চনতা নহীঁ
আপকো ভূন জানে কী কোশিশে ভী কী
ওব তড়পা হূঁ মৈং ভূন জানে কে ৰাঁদ

পহিন আ তেসব পাঁতিক মাত্রাক্রম অছি 212-212-212-212 তেনাহিতে দোসব আ চাবিম পাঁতিক মাত্রাক্রম অছি 212-212-212-212+1 মূন মাত্রাক্রম অছি 212-212-212-212 হ্মদা উঁর্দূমে (মৈথিনীযোমে) ছূঠৈক তৌবপব থঁতিম নঘ্ মান্য ছৈ। একব ৰাঁদক ৰঁদ সভমে পহিন তীন পাঁতিক মাত্রাক্রম 212-212-212-212 আ চাবিম পাঁতিক মাত্রাক্রম অছি 212-212-212-212+1 একব তঙী উঁর্দূ হিঁদী নিযমপব কএন গেন অছি। এহি নজমকেঁ শৈবমে সেহো ৰঁদনি সকৈত ছী জেনা নিচা ৰঁদনন গেন ছৈ--

আজ কন যাদ হৃছ ওব বহতা নহীঁ এক ৰঁস আপকী যাদ আনে কে ৰাঁদ

যাদ আনে সে পহনে চনে আঙযে ওব হিব জাগযে জান জানে কে ৰাঁদ
অপনী আঁখোঁ মেং হ্মমকো ৰঁসা নীজিযে অপনে দিন মেং মেবা ঘব ৰঁনা দীজিযে
ক্যা কৰুঁ দিন কহীঁ ওব নগতা নহীঁ প্যাব মেং আপসে

দিন নগানে কে ৰাঁদ
মতনাক দূনূ পাঁতি মাত্রাক্রম ছৈ 212-212-212-212 212-212-212-212+1 আ তকব ৰাঁদ দোসব শেবক পহিল পাঁতিক মাত্রাক্রম ছৈ 212-212-212-212 212-212-212-212 জে কি উর্দূ সহিত মৈথিলিযোমে ছূটৈক তৌবপব মান্য ছৈ মনে জঁ এহি নজমকেঁ গজল কহল জাএ তাহ্মে কোনো দিক্কত নহি।
2

"অনাবকলী" ফিল্ম কেব ওা নজম জে কি লতা মংগেশকব জী দ্বাবা গাএল গেল অছি। নজম লিখনে ছথি বাজেঁদ্র কৃষ্ণ। সংগীতকাব ছথি সী.বামচংদ্র। ওা ফিল্ম 1953 মে বিলীজ ভেলৈ। এহিমে প্রদীপ কুমাব, বীনা বায আদি কলাকাব ছলথি।
ওস গঁতেজ় াব-এ-শৌক কো জলমোঁ কী প্যাস হৈ
ওক শিমা জল বহী হৈ তো রো ভী উদাস হৈ
ফুহর্ব্বত ঐসী ধড়কন হৈ জো সমঝাও নহীঁ জাতী
জ়ুবাঁ পব দিল কী বেঁচৈনী কভী নাও নহীঁ জাতী
চলে আও, চলে আও তক়াজ়া হৈ নিগাহোঁ কা
কিসী কী আবজ়ূ ঐসে তো ঠুকবাওা নহীঁ জাতী
মেবে দিল নে বিছাএ হৈঁ সজদে আজ বাহোঁ মেঁ
জো হানত আশিক়ী কী হৈ রো ৰতলাও নহীঁ জাতী
এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222-1222-1222-1222 অছি। একব তঔী উর্দূ হিংদী নিযমপব কএল গেল অছি। মুদা এহি পাঁতি "মেবে দিল নে বিছাএ হৈঁ সজদে আজ বাহোঁ মেঁ" মে ৰহব টূটৈল ছৈ আ শাওব একব গজল কহিযো নৈ বহল ছথিন। ৰহ্ত কান শাওব গজল বা নজমসঁ পহিনে মাহৌল ৰনেৰাক

नेन एकटा आन शेर दैत छै ओना ई अनिवार्य नै छै। एहि नज्मसँ पहिने एकटा शेर "ऐस ऐंतेज़ार-ए-शौक को जनमों की प्यास है" मात्रीन रूनेरोक नेन देन गेन छै।

3

"प्यासा" फिल्म केर ई नज्म जे कि मोहम्मद रफी जी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि साहिर लुधियानवी। संगीतकार छथि सचिन देव बर्मन। ई फिल्म 1957 मे रिलीज भेलै। एहिमे गुरु दत्त, वहीदा रहमान, माला सिन्हा आदि कलाकार छलथि। एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 122-122-122-122 अछि।

ये महलों, ये तख्तों, ये ताजों की दुनियाँ,
ये इंसाँ के दुश्मन समाजों की दुनियाँ,
ये दौलत के भूखे रवाजों की दुनियाँ,
ये दुनियाँ अगर मिल भी जाए तो क्या है .
हर एक जिस्म घायल, हर एक रूह प्यासी
निगाहों में उलझन, दिलों में उदासी
ये दुनियाँ है या आलम-ए-बदहवासी
ये दुनियाँ अगर मिल भी जाए तो क्या है .
यहाँ एक खिलौना है इंसाँ की हस्ती
ये बस्ती है मुर्दा परस्तों की बस्ती
यहाँ पर तो जीवन से है मौत सस्ती

ये दुनियाँ अगर मिल भी जाए तो क्या है .
जवानी भटकती है बदकार बन कर
जवाँ जिस्म सजते हैं बाज़ार बन कर

যহাঁ প্যাব হোতা হৈ ব্যাপাব বঁন কব
যে দুনিযাঁ অগব মিল ভী জাএ তো ক্যা হৈ .
যে দুনিযাঁ জহাঁ আদমী কুছ নহীঁ হৈ
বফ়া কুছ নহীঁ, দোস্তী কুছ নহীঁ হৈ
জহাঁ প্যাব কী কদ্র কুছ নহীঁ হৈ
যে দুনিযাঁ অগব মিল ভী জাএ তো ক্যা হৈ .
জলা দো ইসে ফূক ডালো যে দুনিযাঁ
জলা দো ইসে ফূক ডালো যে দুনিযাঁ
মেবে সামনে সে হটা লো যে দুনিযাঁ
তুম্হাবী হৈ তুম হী সংভালো যে দুনিযাঁ
যে দুনিযাঁ অগব মিল ভী জাএ তো ক্যা হৈ

একব তঞী উর্দূ হিংদী নিযমপব কএল গেল অছি। "হব এক" কেব মাত্রাক্রম লেল অনিহ-বস্লক নিযম দেখল জাএ মনে একব মাত্রাক্রম "হবিক" কেব হিসাবঁসঁ লেল জেতৈ

<u>হিংদী ফিল্মী গীতমে বঁহব-৭</u>

গজলক মতলামে জে বদীফ-কাফিযা-বঁহব লেল গেল ছৈ তকব পালন পূবা গজলমে হেবাক চাহী মুদা নজমমে এ কোনো জরূবী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে অনেকো কাফিযা

नेन जा सकैए। अलग-अलग रूप वा अंतराक रहैत सेहो अलग भ' सकैए संगे-संग गजलक शेरमे रदीफ काफियाक बदौल सेहो भेटैत। उदा रहैत गजलमे गजले जकाँ एकै रहैक निर्वाह कएल गेल अछि। मैथिलीमे रहैत लोक गजलक नियम तँ नहिए जानै छथि आ ताहिपरसँ कुतर्क करै छथि जे फिल्मी गीत बिना कोनो नियमक स्वतंत्रामे स्वंदर लगैत छै। उदा पहिल जे गजल लेल रहैत अनिवार्य नै छै आ जाहिमे छै तकर विवरण हम एहि ठाम द' रहल छी-------------------

1
गोवर्धन राम त्रिपाठीजीक गुजराती उपन्यास "सरस्वतीचन्द्र"पर आधारित फिल्म "सरस्वतीचंद्र" केर ई गजल जे कि लता मंगेशकर जी द्वारा गाएल गेल अछि। गजल लिखने छथि साहिर। संगीतकार छथि कल्याणजी-आनंद जी। ई फिल्म 1968 मे रिलीज भेलै। एहिमे नूतन, मनीष, विजय चौधरी आदि कलाकार छलथि। एहि गजलक सभ पाँतिक मात्राक्रम 2122-122-122-12 अछि। एहि गजलक पहिल दू पाँति "छोड़ दे सारी दुनिया किसी के लिए, ये मुनासिब नहीं आदमी के लिए" मातौल रहैत लेल देल गेल छै।
छोड़ दे सारी दुनिया किसी के लिए
ये मुनासिब नहीं आदमी के लिए
प्यार से भी जरूरी कई काम हैं
प्यार सब कुछ नहीं जिंदगी के लिए

তন সে তন কা মিলন হো ন পাযা তো ক্যা
মন সে মন কা মিলন কোঙ কম তো নহী
খুশিবূ আতী বহে দূব হী সে সহী
সামনে হো চমন কোঙ কম তো নহী
চাঁদ মিলতা নহী সবঁকো সংসাব মেং
হৈ দিযা হী বঁহ্ত বৌশিনী কে লিএ
কিতনী হসবত সে তকতী হৈঁ কলিযাঁ তুম্হেং
ক্যূঁ বঁহাবো কো ফিব সে বুঁলাতে নহী
এক দুনিযাঁ উঁজড় হী গযী হৈ তো ক্যা
দূসবা তুম জহাঁ ক্যূঁ বঁসাতে নহী
দিন ন চাহে ভী তো সাথ সংসাব কে
চলনা পড়তা হৈ সবঁকী খুশী কে লিএ
একব তঙী উঁর্দূ হিংদী নিযমপব কএল গেল অছি।
2
ফিল্ম "হমবাজ" কেব ঙা নজম জে কি মহেন্দ্র কপূব জী দ্বাবা গাএল গেল অছি। নজম লিখনে ছথি সাহিব লুধিযানবী। সংগীতকাব ছথি ববি। ঙা ফিল্ম 1967 মে বিলীজ ভেলৈ। এহিমে স্বনীল দত্ত, বাজ কুমাব, মুমতাজ আদি কলাকাব ছলথি। এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 212-212-212-212 অছি।

তুম অগব সাথ দেনে কা বাদা কবো
মৈং যূঁ হী মস্ত নগমে লুটাতা বহূঁ
তুম মুঝে দেখকব মুস্কুবাতী বহো
মৈন তুম্হেং দেখকব গীত গাতা বহূঁ
কিতনে জলবে ফ়িজ়াওং মেং বিখবে মগব

মৈনে খৱ় তক কিসীকো প্বকাবা নহী
তুমকো দেখা তো নজ়বেং যে কহনে নগী
হমকো চেহবে সে হষ্টনা গরাবা নহী
তুম খগব মেবী নজ়বোং কে খাগে বহো
মৈং হব এক শী সে নজ়বেং চ্বাতা বহূঁ
মৈনে খ়্ব ্রারোঁ মেং ৱবসোং তবাশা জিসে
তুম রহী সংগ-এ-মবমব কী তস্বীব হো
তুম ন সমঝো তুম্হাবা ম্ক়দ্দব হূঁ মৈং
মৈং সমঝতা হূং তুম মেবী তক়দীব হো
তুম খগব ম্ঝকো খপনা সমঝনে নগো
মৈং ৱঁহাবোং কী মহফ় িন সজাতা বহূঁ
মৈং খকেনা ৱঁহ্ত দেব চনতা বহা
খৱ় সফ়ব জ় ি ন্দগানী কা কষ্টতা নহী
জৱ় তনক কোঙ বংগী সহাবা না হো
রক় ্ত ক় াফ় ি ব জরানী কা কষ্টতা নহী
তুম খগব হমক়দম ৱঁনকে চনতী বহো
মৈং জ়মী পব সিতাবে বিছাতা বহূঁ

একব তঞী উর্দূ হিংদী নিযমপব কএন গেন খছি।

3
ফিল্ম "ৱঁহাবেং ফিব ভী খাএংগী" কেব ঞ নজম জে কি মহেন্দ্র কপূব জী দ্বাবা গাএন গেন খছি। নজম নিখনে ছথি কৈফী খাজমী। সংগীতকাব ছথি ও.পী.নৈযব। ঞ ফিল্ম 1966 মে বিনীজ ভেনৈ। এহিমে ধর্মেংদ্র, তনুজা, মানা সিন্হা খাদি কনাকাব ছনথি। এহি নজমক সভ পাঁতিক মাত্রাক্রম 1222-1222-1222-1222 খছি। পূবা নজম জীরন-দর্শন খা গেযতাসঁ ভবন খছি ম্দা

হরেক পাঁতিমে রঁহবক পূবা পানন ভেন ছৈ। ঔ নজমে ওহন-ওহন নোকক মূঁহপব থাপব খছি জে কহৈ ছথি জে রঁহবক পাননসঁ কথ্য খা গেযতা ঘটি জাগ ছৈ।

রঁদন জাযে খগব মানী চমন হোতা নহী খানী
রঁহাবেঁ ফিব ভী খাতী হৈঁ রঁহাবেঁ ফিব ভী খাযেংগী
থকন কৈসী ঘুটন কৈসী চন খপনী ধুন মেঁ দীরানে
খিনা নে ফূন কাঁটেঁ মেঁ সজা নে খপনে রীবানে
হরাএঁ খাগ ভড়কাএঁ ফ়া িজ় াএঁ জ়হব রঁবসাএঁ
রঁহাবেঁ ফিব ভী খাতী হৈঁ রঁহাবেঁ ফিব ভী খাযেংগী
খঁধেবে ক্যা উঁজানে ক্যা না যে খপনে না রো খপনে
তেবে কাম খাএঁগে প্যাবে তেবে খবমাঁ তেবে সপনে
জ়মানা ত্তমসে হো রঁবহম না খাযে বাহ পব মৌসম
রঁহাবেঁ ফিব ভী খাতী হৈঁ রঁহাবেঁ ফিব ভী খাযেংগী

একব তঞী উর্দূ হিঁদী নিযমপব কএন গেন খছি। "চন খপনী" একব তঞী খনিফ-রস্ন কেব নিযমসঁ ছৈ।

হিঁদী ফিল্মী গীতমে রঁহব-+

গজনক মতনামে জে বদীফ-কাফিযা-রঁহব নেন গেন ছৈ তকব পানন পূবা গজনমে হেরৌক চাহী ঋদা নজমমে ঔ কোনো জরুবী নৈ ছৈ। একৈ নজমমে খনেকো কাফিযা নেন জা সকৈএ। খনগ-খনগ রঁদ রা খঁতবাক রঁহব সেহো খনগ ভ' সকৈএ সংগে-সংগ নজমক শেবমে রিন্ব কাফিযাক বদীফ সেহো ভেটৈত। ঋদা রঁহ্ত নজমমে গজনে জকাঁ একৈ রঁহবক নিরাহি কএন গেন খছি।

मैथिलीमे रहल लोक गजलक नियम तँ नहिए जानै छथि आ ताहिपरसँ कुतर्क करै छथि जे हिन्दी गीत बिना कोनो नियमक स्वतंत्रामे स्वछंद लगैत छै। कदाचित पहिल जे नज्म लेल रहब अनिवार्य नै छै आ जाहिमे छै तकर विवरण हम एहि ठाम द' रहल छी------------------

1
फिल्म "हाँ मैंने भी प्यार किया" केर ई नज्म जे कि उदित नारायण जी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि समीर। संगीतकार छथि नदीम-श्रवण। ई फिल्म 2002 मे रिलीज भेलै। एहिमे अक्षय कुमार, करिश्मा कपूर, अभिषेक बच्चन आदि कलाकार छलथि। एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 122-122-122-122 अछि। पूरा नज्म प्रेम-विरह आ रोमांससँ भरल अछि कदाचित हरेक पाँतिमे रहबाक पूरा पालन भेल छै। ई नज्म ओहन-ओहन लोकक मूँहपर थापड़ अछि जे कहै छथि जे रहबाक पालनसँ कथ्य आ रोमांस घटि जाइ छै। एहि नज्मक रूपाँग "तेरे माथे की बिंदिया चमकती रहे...." मात्रीन रहनेबाक लेल देल गेल छै। संगे-संग नज्मक अंतिम पाँति "जा मैंने भी प्यार किया है" फिल्मी सिचुएशनकेँ देखेबाक लेल छै।

तेरे माथे की बिंदिया चमकती रहे
तेरे हाथों की मेंहदी महकती रहे
तेरे जोड़े की रौनक सलामत रहे
तेरी चूड़ी हमेशा खनकती रहे
मुबारक हो तुम को ये शादी तुम्हारी
सदा खुश रहो तुम दुआ है हमारी

तुम्हारे कदम चूमे ये दुनिया सारी
तुम्हारे लिए है बहारों के मौसम
न आये कभी ज़िन्दगी में कोई गम
हमारा है क्या यार हम है दिवाने
हमारी तड़प तो कोई भी न जाने
मिले ना तुम्हें इश्क़ में बेक़रारी
के जन्मा के रिश्ते नहीं तोड़े जाते
सफ़र में नहीं हमसफ़र छोड़े जाते
न भूला दिलाओ को तुम भूल जाना
जो ली है कसम तो उसे तुम निभाना
के हमने तो तन्हा उमर है गुजारी
जा मैंने भी प्यार किया है
हाँ मैंने भी प्यार किया है
एकर तर्जा उर्दू हिंदी नियमपर कएल गेल अछि।
2
फिल्म "बाबुल" केर ई नज्म जे कि तलत महमूद आ शमशाद बेगम जी द्वारा गाएल गेल अछि। नज्म लिखने छथि शकील बदायूँनी। संगीतकार छथि नौशाद। ई फिल्म 1950 मे रिलीज भेलै। एहिमे दिलीप कुमार, नरगिस, मुनव्वर सुल्ताना आदि कलाकार छलथि। एहि नज्मक सभ पाँतिक मात्राक्रम 22-22-22-22-22-22-2 अछि। पूरा नज्म प्रेम-विरह आ गेयतासँ भरल अछि मुदा हरेक पाँतिमे बहरक पूरा पालन भेल छै। ई नज्म ओहन-ओहन लोकक मूँहपर थापर अछि जे कहै छथि जे बहरक पालनसँ कथ्य आ गेयता घटि जाइत छै।
मिलते ही आँखें दिल हुआ दीवाना किसी का
अफ़साना मेरा बन गया, अफ़साना किसी का

পূছো না মোহব্বত কা খসব, হায ন পূছো
দম ভব মেং কোঙা হো গযা, পবৱানা কিসীকা
হঁসতে হী ন খা জাযেং কহীং, খাঁখোং মেং খাঁসূ
ভবতে হী ছনক জাযে না, পৈমানা কিসীকা
একব তঞী উঁর্দূ হিংদী নিযমপব কএন গেন খছি।

খাধুনিক মৈথিলী গজনক সংক্ষিপ্ত খানোচনামেক পবিচয

প্রস্তুত খানেখ হম মৈথিলী গজনপব নিখনে ছী। রর্তমান শোধকেঁ মানী তঁ খাৰ মৈথিলী গজন নগভগ112 ৰর্খক ভ২ গেন খছি। এহি 112 ৰর্খমে মৈথিলী গজনমে ৰহ্ত বাস প্রযোগ খা স্থাপনা ভেলৈ তকবে নিরূপণ কবৰ এহি নেখক উদ্দেশ্য খছি। এহি নেখকেঁ পঠ়ৰাসঁ পহিনে কিছ তথ্য সামনে বাখি দী জাহিসঁ মৈথিলী গজনক সভ প্রযোগ খা স্থাপনাকেঁ খহাঁ সভ

𑒢𑒲𑒏 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒣𑒩𑒐𑒱 𑒮𑒏𑒥--

1) 𑒑𑒖𑒪 𑒪𑒹𑒪 𑒥𑒯𑒩 𑒍 𑒏𑒰𑒤𑒱𑒨𑒰 𑒁𑒢𑒱𑒫𑒰𑒩𑓂𑒨 𑒕𑒻 (𑒥𑒯𑒩𑒏 𑒣𑒰𑒪𑒢𑒧𑒹 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒕𑒴𑒙 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒦𑒹𑒙𑒻 𑒕𑒻 𑒑𑒖𑒪𑒏𑒰𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒡𑓂𑒨𑒰𑒢 𑒩𑒰𑒐𑒴 𑒖𑒹 𑒥𑒯𑒩𑒧𑒹 𑒪𑒱𑒐𑒞𑒹 𑒢𑒻 𑒕𑒟𑒱 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒪𑒹𑒪 𑒍 𑒕𑒴𑒙 𑒏𑒼𑒢 𑒏𑒰𑒖𑒏)। 𑒣𑓀.𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒗𑒰𑒮𑒿 𑒂𑒡𑒳𑒢𑒱𑒏 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒏 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒖𑒢𑓂𑒧 𑒧𑒰𑒢𑒪 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒂 𑒮𑓂𑒫𑒰𑒦𑒰𑒫𑒱𑒏 𑒕𑒻 𑒖𑒹 𑒣𑒯𑒱𑒪 𑒔𑒲𑒖𑒧𑒹 𑒮𑒯𑒲 𑒂 𑒑𑒪𑒞 𑒠𑒴𑒢𑒴 𑒞𑒞𑓂𑒫 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒻 𑒞𑒿𑒃 𑒣𑓀.𑒖𑒲𑒏 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒑𑒖𑒪𑒧𑒹 𑒥𑒯𑒩 𑒍 𑒏𑒰𑒤𑒱𑒨𑒰𑒏 𑒢𑒲𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞 𑒞𑒿 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒑𑒖𑒪 𑒑𑒲𑒞 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒞𑒏𑒩 𑒥𑒰𑒠 𑒏𑒫𑒱𑒫𑒩 𑒮𑒲𑒞𑒰𑒩𑒰𑒧 𑒗𑒰 𑒂 𑒏𑒰𑒬𑒲𑒏𑒰𑓀𑒞 𑒧𑒱𑒬𑓂𑒩 𑒧𑒡𑒳𑒣𑒖𑒲 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒏 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒦𑒰𑒩 𑒅𑒚𑒹𑒪𑒰 𑒂 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪𑒏𑒹𑒿 𑒫𑒱𑒮𑓂𑒞𑒰𑒩 𑒠𑒹𑒪𑒰। 𑒏𑒫𑒱𑒫𑒩 𑒂 𑒧𑒡𑒳𑒣𑒖𑒲𑒏 𑒑𑒖𑒪 𑒮𑒦 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒝𑒩𑒴𑒣𑒹𑒝 𑒥𑒯𑒩 𑒍 𑒏𑒰𑒤𑒱𑒨𑒰𑒮𑒿 𑒮𑒖𑒪 𑒁𑒕𑒱। 𑒯𑒱𑒢𑒏 𑒠𑒴𑒢𑒴𑒏 𑒑𑒖𑒪 𑒨𑒟𑒰𑒩𑓂𑒟𑒧𑒹 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪 𑒁𑒕𑒱 (𑒦𑒰𑒭𑒰 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒏 𑒂 𑒑𑒖𑒪 𑒫𑓂𑒨𑒰𑒏𑒩𑒝𑒏𑒹𑒿 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒏 𑒁𑒢𑒳𑒩𑒴𑒣 𑒠𑒹𑒪 𑒑𑒹𑒪 𑒁𑒕𑒱)। 𑒏𑒫𑒱𑒫𑒩𑒖𑒲 𑒂 𑒧𑒡𑒳𑒣𑒖𑒲 𑒠𑒴𑒢𑒴 𑒏𑒧𑓂𑒧𑒹 𑒑𑒖𑒪 𑒪𑒱𑒐𑒪𑒰𑒯 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒖𑒢𑒻𑒞 𑒍 𑒑𑒖𑒪 𑒮𑒦 𑒫𑓂𑒨𑒰𑒏𑒩𑒝𑒨𑒳𑒏𑓂𑒞 𑒂𑒡𑒳𑒢𑒱𑒏 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒣𑒵𑒭𑓂𑒚𑒦𑒴𑒧𑒱 𑒁𑒕𑒱।

2) 𑒪𑒑𑒦𑒑 1970-75𑒮𑒿 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪 𑒋𑒯𑒢 𑒡𑒰𑒩𑒰𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒦𑒯𑒿𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒧𑒹 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒖𑒹 𑒏𑒱 𑒑𑒖𑒪 𑒥𑒰𑒩𑒹𑒧𑒹 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒻 𑒖𑒢𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒍 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒠𑒴 𑒣𑒰𑒿𑒞𑒱𑒏 𑒥𑒯𑒩-𑒏𑒰𑒤𑒱𑒨𑒰𑒯𑒲𑒢 𑒣𑒰𑒿𑒞𑒱 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒥𑒢𑒪 𑒏𑒫𑒱𑒞𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒑𑒖𑒪 𑒏𑒯𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒰𑒯। 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒫𑒱𑒡𑒰𑒧𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒐𑒩𑒰𑒣 𑒢𑒻 𑒕𑒻 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒣𑒰𑒚𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒦𑓂𑒩𑒧𑒱𑒞 𑒏𑒋 𑒏𑓄 𑒏𑒋𑒪 𑒣𑓂𑒩𑒨𑒼𑒑 𑒯𑒰𑒢𑒱𑒏𑒰𑒩𑒏 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻। 𑒋𑒯𑒱 𑒡𑒰𑒩𑒰𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒦 𑒏𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯 𑒑𑒖𑒪𑒧𑒹 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒢𑒱𑒨𑒧 𑒢𑒻 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻। 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒑𑒼𑒙𑒹

कहैत छथनि जे मैथिलीमे गजल भैए ने सकैए। जखन कि हुनका सभसँ पहिनेहें करिरव आ मधुपजी व्याकरणयुक्त गजल लीखि चुकल छलाह। उपरोक्त कहबाक अर्थ ई जे एहि धाराक लोक सभकेँ गजलक ज्ञान नै छलनि संगे-संग हिनका सभकेँ मैथिली गजलक इतिहासक बाबतमे सेहो पता नै छलनि अन्यथा "गजलमे कोनो नियम नै होइत छै" वा " मैथिलीमे गजल लिखले नै जा सकैए" एहन-एहन बयान देबासँ पहिने ओ सभ जरूर पं.जीवन झा, करिरव सीताराम झा, काशीकांत मिश्र मधुपजीक गजलमे प्रयोग भेल नियम सभकेँ जरूर देखितथि।

3) एहि आलेखमे हम दूनू धाराक उल्लेख करब। दूनू धाराक गजलमे की-की अंतर अछि, दूनू धाराक गजलमे कोन-कोन काज भेल अछि। दूनू धाराक की कमजोरी अछि। दूनू धाराक प्रतिनिधि गजलकार सभहँक किछु शेर सभ सेहो हम देब। मैथिलीमे व्याकरणयुक्त धारा पहिनेसँ अछि तँ पहिने ओकरे वर्णन हएत बादमे बिना व्याकरण बला धाराक। जे गजलक नियम पालन नै करै छथि हुनकर कहब छनि जे व्याकरणसँ विचार ओ भाव बन्हा जाइत छै (ई मोन राखू जे एहन कहए बला लोक सभ मात्र साम्यवादी वा कथित प्रगतिशील भावक बात करै छथि)। हम एहि लेखमे व्याकरणयुक्त गजल सभहँक उदाहरण दैत साबित करब जे कोना व्याकरणसँ भाव कि विचार आदि पुष्ठ होइत छै।

4) मैथिली गजल मने ओ गजल जे कि मैथिलीमे लिखल गेल चाहे ओकर देशी कोनो किएक ने हो।

5) এহি আলেখক সভ তথ্য হমর পোথী "মৈথিলী গজলক ব্যাকরণ ও ইতিহাস"মে আবি চুকল অছি তকরা হম এহিঠাম প্রসংগক হিসাবেঁ পুনর্লেখন কেলহুঁ অছি।

আধুনিক মৈথিলী গজলক ইতিহাস

মৈথিলীমে গজল উর্দূ ভাষাক মাধ্যমেঁ আএল। উর্দূমে ফারসীসঁ আ ফারসীমে অরবীসঁ। পং.জীবন ঝা (জন্ম আ মৃত্যু: 1848-1912) অপন নাটক "সুন্দর সংযোগ" আ "সামবতী পুনর্জন্ম"মে পহিল বের গজল লিখলাহ। সুন্দর সংযোগ 1905 ই.মে প্রকাশিত ভেল ছল। তকর বাদ কবিবর সীতারাম ঝা (জন্ম 1891 ই.মে তথা নিধন 1975 ই) গজল লিখলাহ। কবিবরজীক "জগত মে থাকি জগদম্বে অহিঁক পথ আবি বৈসল ছী" ই গজল 1928মে প্রকাশিত কবিবর সীতারাম ঝা জীক " সূক্তি সুধা (প্রথম বিন্দু)মে সংগ্রহীত অছি। কাশীকান্ত মিশ্র মধুপ (জন্ম-মৃত্যু: 1906-1987) "মিথিলাক পূর্ব গৌরব নহি ধ্যান টা ধরৈ ছী" নামক গজল লিখলাহ জে কি 1932মে মৈথিলী সাহিত্য সমিতি, দ্বারা কাশীসঁ "মৈথিলী-সন্দেশ" নামক পত্রিকামে প্রকাশিত ভেল।

ব্যাকরণযুক্ত আধুনিক মৈথিলী গজলক ইতিহাস

পং.জীবন ঝাজীসঁ এহি ধারাক শুরুআত ভেল আ তকর বাদ কবিবর সীতারাম ঝা, কাশীকান্ত মিশ্র মধুপ, যোগানন্দ হীরা, জগদীশ চন্দ্র ঠাকুর "অনিল", বিজয নাথ ঝা, গজেন্দ্র ঠাকুর, মন্নাজী, শান্তিলক্ষ্মী চৌধরী,

ओमप्रकाश झा, अमित मिश्र, जगदानन्द झा मनु,, कुन्दन कुमार कर्ण, श्रीमती रूबी मल्लिक, राम कुमार मिश्र, नीरज कुमार कर्ण, प्रदीप पुष्प, राजीव रंजन मिश्रा, चंदन कुमार झा आदि भेलथि। एहि धाराक अंतर्गत सबल वार्णिक बहरमे लीखए बला किछु गजलकार एना छथि-- रूबी मल्लिक, सुनील कुमार झा, पंकज चौधरी नवल श्री, मिहिर झा, अनिल मल्लिक, दीप नारायण विद्यार्थी,प्रवीन नारायण चौधरी प्रतीक, भावना नवीन, वरि मिश्रा भारद्वाज, अजय ठाकुर मोहन, प्रभात राय भट्ट, स्वमित मिश्रा "गुंजन" आदि। एहि ठाम स्पष्ठ करब बेसी जरूरी जे सबल वार्णिक बहर मात्र आरंभिक अनुशासन लेल अछि। एकर उद्येश्य इ अछि जे पहिने गजलकार हल्लुकसँ सीखथि आ तकर बाद गजलक मूल बहरपर जाथि। ओना इ कहबामे हमरा कोनो संकोच नै जे बह्रतो बिना व्याकरण बला गजलकार सभसँ नीक इ सबल वार्णिक बला गजलकार सभ लीखै छथि। सबल वार्णिक बहर मूल वैदिक छंद अछि जाहिमे गजलक हरेक पाँतिमे अक्षरक संख्या एक समान देल जाए छै जखन कि गजलक मूल बहर वर्णवृत अछि जाहिमे गजलक हरेक पाँतिक मात्राक्रम एक समान रहै छै मने हरेक पाँतिक लघुकेँ निचा लघु आ दीर्घक निचा दीर्घ।

उपरक नाम सभहँक अलावे हम अपने व्याकरणयुक्त गजलक समर्थक छी आ किछु गजल सेहो लीखि/कहि नै छी।

व्याकरणयुक्त आधुनिक मैथिली गजलमे भेल काज

1905সঁ নগাতাব ব্যাকবণঘাঞ্জ নিখাগত বহন আ 11/4/2008কেঁ “অনচিন্হাব আখব” নামক ব্‌নাগ গংটৈবনেটৈপব আএন। একবা এহি নিংকপব দেখন জা সকৈএ https://anchinharakharkolkata.blogspot.in/ । অনচিন্হাব আখব কেব ছোটৈকা নাম " অ-আ " বাখন গেন অছি। ঞ ব্‌নাগ হমবা দ্বাবা শুরু কএন গেন ছন আ সময-সময়পব আন-আন গজনকাব সভকেঁ জোড়ন গেন। রর্তমানমে ঞ ব্‌নাগ হমবা আ গজেন্দ্র ঠাকুব দ্বাবা সংপাদিত ভঽ বহন অছি তঁ দেখী ব্যাকবণঘাঞ্জ আধ্নিক মৈথিনী গজন নেন ভেন কিছু এহন কাজ জে অ.আ দ্বাবা ভেন ---

1) অ-আ প্রিংট রা গংটৈবনেটৈপব পহিন উঁপস্থিতি অছি জে কী মাত্র আ মাত্র গজন এরং গজন অধাবিত রিধাপব কেন্দ্রিত অছি।

2) অ-আ কেব আগ্রহপব শ্রী গজেন্দ্র ঠাকুব জী গজনশাস্ত্র নিখনা জে কী মৈথিনীক পহিন গজনশাস্ত্র ভেন। এহী গজনশাস্ত্রমে ঠাকুবজী সবন রার্ণিক বহবক জন্ম দেনাহ।

3) অ-আ দ্বাবা "গজন কমনা-কোসী-বাগমতী-মহানন্দা সম্মান" কেব শুরুআত ভেন। জে কী স্বতন্ত্র রূপে গজন রিধা নেন পহিন সম্মান অছি।

4) অ-আ কেব ঞ সৌভাগ্য ছৈ জে ও মৈথিনী বান গজন নামক নর রিধাকেঁ জন্ম দেনক আ ওকব পোষণ কেনক। মৈথিনী ভক্তি গজন সেহো অ-আ কেব দেন অছি। রিদেহক অঙ্ক 111 পূর্ণ রূপেণ বান-গজন রিশেষাংক অছি আ অঙ্ক 126 ভক্তি গজন রিশেষাংক।

5) वर्ष 2008 आ 2015 मध्य करीब 30टासँ बेसी गजलकार मैथिली गजलमे एलाह। ओ गजलकार सभ पहिलेसँ गजल नै लिखै छलाह। संगे-संग करीब 6-7टा गजल समीक्षक-आलोचक सेहो एलाह।

6) पहिल बेर मैथिली गजलक क्षेत्रमे एकै बेर करीब 16-17 टा आलोचना लिखाएल।

7) अ-आ मैथिली गजलकेँ विश्वविद्यालय ओ यू.पी.एस. सी एवं बी.पी.एस. सीमे स्थान दिएबाक अभियान चलौने अछि आ एकटा माडल सिलेबस सेहो बना कऽ प्रस्तुत केने अछि।

8) अ-आ प. जीवन झा जीक मृत्यु केर अंग्रेजी तारीख पता लगा ओकरा गजल दिवस मनेबाक अभियान चलौने अछि।

9) अ-आ 1905सँ लऽ कऽ 2013 धरिक गजल संग्रहक सूची एकठाँ ओ प्रकाशित केलक (व्याकरणयुक्त एवं व्याकरणहीन दूनू)।

10) अ-आ अधिकांश गजलकारक (व्याकरण युक्त एवं व्याकरणहीन दूनू) संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत केलक।

11) अ-आ 62 खण्डमे गजलक अस्कूल नामक शृंखला चलौलक जे की सामान्य पाठकसँ लऽ कऽ गजलकार धरि लेल समान रूपसँ उपयोगी अछि।

12) अ-आ मैथिलीमे पहिल बेर आन-लाइन मोशायराक आयोजन केलक आ ओ बेसी लोकप्रिय भेल।

13) मैथिली गजल आ अन्य भारतीय भाषाक गजल बीच संबंध बनेबाक लेल "विश्व गजलकार परिचय शृंखला" शुरू कएल गेल।

14) एखन धरि अ.आ केर माध्यमेँ मैथिली गजलमे गजल-1386, रुबाइ-417, बाल गजल 207, बाल

ৰুবাঁগ-47, ভক্তি গজন-47, হজন-21, খানোচনা-28, কসীদা-3, নাত-2, রঁদ-4,ভক্তি ৰুবাঁগ-1, মাহিযা-2, দেন জা চ্কন খছি। জতেক গজনকাব খ.খা কেব মাধ্যমেঁ খাএন ছথি হ্নকা সভ দ্বাবা বচিত গজনক সংখ্যা জোড়ন জাএ তঁ নগভগ 3000 গজনক সংখ্যা পহুঁচত।

খনচিন্হাব খাখবক এহী কাজ সভকেঁ দেখৈত মৈথিনী গজনক পহিন খৰুজী গজেন্দ্র ঠাকুব 2008ক বাঁদ সঁ নহ কহ রর্তমান কানখংডকেঁ "খনচিন্হাব যুগ" কেব নাম দেনাহ (1905সঁ নহ কহ 2007 ধবিক কানখংডকেঁ গজেন্দ্রজী খাধ্নিক মৈথিনীক পহিন গজনকাব জীরন ঝাজীক নামপব "জীরন যুগ" নাম দেনাহ)।

মৈথিনী গজনমে রিদেহ কেব যোগদান

রিদেহ ওংইবনেইক প্রসিদ্ধ মৈথিনী পত্রিকা খছি জে কি গজেন্দ্র ঠাকুবজী দ্বাবা সংচানিত খছি খা হবেক মাসক 1 খা 15 তাবীখকেঁ প্রকাশিত হোগত খছি। একবা এহি নিংকপব দেখন জা সকৈএ http://videha.co.in/ রিদেহক কিছু এহন কাজ জৈ রিনা খাধ্নিক ব্যাকবণযুক্ত মৈথিনী গজনক উথোন সম্ভর নৈ ছন--

1) রিদেহক 21ম খংক (1 নরম্বব 2008)মে বাজেন্দ্র রিমন জীক 2 টা গজন খছি। বাম ভবোস কাপড়ি ভ্রমব খা বোশন জনকপ্ববী জীক 11 টা গজন খছি। সংগে-সংগ ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি জীক 1 টা খানেখ মৈথিনীমে

গজন আ একব সংবচনা। অছি সংগে-সংগ ঐ আনেখক সংগ 1 টা গজন সেহো অছি প্রেমর্ষি জীক। রিদেহক ঐ অংকমে কতহুঁ ও নৈ ফড়্া ছাপএন অছি জে ও গজন রিশেষাংক থিক মুদা রিদেহক ঐসঁ পহিন্বক অংক সভমে গজনক মাদেঁ হম কোনো তেহন রিস্তাব নৈ পবেঁ ছী তঁএ হম এহী অংককেঁ রিদেহক গজন রিশেষাংক মাননহুঁ অছি।

2) রিদেহক অংক 96 (15 দিসম্বব 2011)মে মুন্নাজী দ্বাবা গজন পব পহিন পবিচর্চা ভেন। ঐ পবিচর্চাকি শীর্ষক ছন মৈথিনী গজন: উৎপেত্তি আ রিকাস (স্বরূপ আ সম্ভারনা)। ঐমে ভাগ নেনথি সিযাবাম ঝা সবস, গংগেশ গুংজন, প্রেমচংদ পংকজ, শেফানিকা রর্মা, মিহিব ঝা ওমপ্রকাশ ঝা, আশীষ অনচিন্হাব আ গজেন্দ্র ঠাকুব ভাগ নেনথি। ঐকেঁ অতিবিক্ত বাজেন্দ্র রিমন, মংজব স্বনেমান ঐ দূনূ গোষ্টীক পূর্বপ্রকাশিত নেখক ভাগ, ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষিজীক পূর্ব প্রকাশিত নেখ) সেহো অছি।

3) রিদেহক অংক 111 (1/8/2012) জে কী রাঁন গজন রিশেষাংক অছি জাহিমে কুন 16 টা গজনকাবক কুন 93 টা রাঁন গজন আএন।

4) রিদেহক 15 মার্চ 2013 রাঁনা 126ম অংক ভক্তি গজন রিশেষাংক ছৈ।

5) 15 নরম্বব 2013কেঁ রিদেহক 142ম অংক "গজন আনোচনা-সমানোচনা-সমীক্ষা" রিশেষাংক ছন।

এহি সভহঁক অনাবে রিদেহ সময-সমযপব রিভিন্ন রিধাক গোষ্ঠী কববৈত বহন অছি জাহিমসঁ একটা গজন সেহো অছি।

𑒂𑒡𑒳𑒢𑒱𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒰𑒏𑒩𑒝𑒨𑒳𑒏𑓂𑒞 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒂𑒪𑒼𑒔𑒢𑒰

𑒂𑒡𑒳𑒢𑒱𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒰𑒏𑒩𑒝𑒨𑒳𑒏𑓂𑒞 𑒑𑒖𑒪 𑒂𑒪𑒼𑒔𑒢𑒰𑒏 𑒥𑒰𑒞 𑒏𑒩𑒲 𑒞𑒿 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒣𑒯𑒱𑒪𑒹 𑒩𑒰𑒧𑒠𑒹𑒫 𑒗𑒰 𑒖𑒲 𑒠𑓂𑒫𑒰𑒩𑒰 𑒪𑒱𑒐𑒪 𑒍 𑒩𑒔𑒢𑒰 𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰𑒏 𑒖𑒴𑒢 1984𑒧𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞 𑒋𑒯𑒱 𑒪𑒹𑒐 𑒏𑒹𑒩 𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰 𑒏𑒩𑒋 𑒣𑒛𑓃𑒞 𑒖𑒏𑒩 𑒬𑒲𑒩𑓂𑒭𑒏 "𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒧𑒹 𑒑𑒖𑒪" 𑒕𑒪। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒖𑒢𑒻𑒞 𑒄 𑒪𑒹𑒐 𑒍𑒯𑒱 𑒮𑒧𑒨𑒏 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹𑒿 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪 𑒂𑒪𑒼𑒔𑒢𑒰𑒏 𑒮𑒦 𑒧𑒰𑒣𑒠𑓀𑒛 𑒣𑒴𑒩𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 (𑒫𑒩𑓂𑒞𑒧𑒰𑒢 𑒮𑒧𑒨𑒧𑒹 𑒩𑒰𑒧𑒠𑒹𑒫 𑒗𑒰𑒏 𑒖𑒲𑒏 𑒣𑒳𑒞𑓂𑒩 𑒮𑒦 𑒋𑒯𑒲 𑒂𑒪𑒹𑒐𑒮𑒿 𑒫𑒩𑓂𑒞𑒧𑒰𑒢 𑒑𑒖𑒪𑒏𑒹𑒿 𑒧𑒰𑒣𑒻 𑒕𑒟𑒱 𑒂 𑒄 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒮𑒲𑒧𑒰 𑒕𑒢𑒱। 𑒄𑒯𑒼 𑒏𑒯𑒥 𑒅𑒔𑒱𑒞 𑒖𑒹 𑒫𑒩𑓂𑒞𑒧𑒰𑒢 𑒮𑒧𑒨𑒏 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹𑒿 𑒍 𑒂𑒪𑒹𑒐 𑒎𑒮𑒞 𑒮𑓂𑒞𑒩𑒏 𑒁𑒕𑒱 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒋𑒯𑒲 𑒏𑒰𑒩𑒝𑒮𑒿 𑒋𑒏𑒩 𑒧𑒯𑒞𑓂𑒫 𑒏𑒧 𑒢𑒻 𑒦𑓄 𑒖𑒹𑒞𑒻)। 𑒍𑒢𑒰 𑒄 𑒅𑒪𑓂𑒪𑒹𑒐𑒢𑒲𑒨 𑒖𑒹 𑒄𑒯𑒼 𑒂𑒪𑒹𑒐 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒫𑒱𑒡𑒰𑒢𑒏𑒹𑒿 𑒍𑒗𑒩𑒰 𑒏𑓄 𑒩𑒰𑒐𑒱 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒋𑒯𑒱 𑒪𑒹𑒐𑒧𑒹 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒥𑒯𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒧𑒰𑒢𑒪 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻 𑒖𑒹 𑒏𑒱 𑒫𑒮𑓂𑒞𑒳𑒞𑓁 𑒪𑒹𑒐𑒏 𑒧𑒯𑒼𑒠𑒨 𑒏𑒹𑒩 𑒮𑒲𑒧𑒰 𑒕𑒢𑒱। 𑒫𑒩𑓂𑒝𑒫𑒵𑒞 𑒕𑓀𑒠𑒧𑒹 𑒯𑒩𑒹𑒏 𑒣𑒰𑒿𑒞𑒱𑒏 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩𑒰𑒏 𑒖𑒼𑒛𑓃 𑒋𑒏𑒻 𑒁𑒥𑒻𑒿 𑒕𑒻 𑒂 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏 𑒕𑓀𑒠𑒧𑒹 𑒮𑒯𑒼। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒖𑒢𑒻𑒞 𑒩𑒰𑒧𑒠𑒹𑒫 𑒗𑒰 𑒖𑒲 𑒋𑒯𑒲𑒚𑒰𑒧 𑒦𑓂𑒩𑒧𑒧𑒹 𑒤𑒿𑒮𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰𑒯। 𑒫𑒩𑓂𑒝𑒫𑒵𑒞𑒧𑒹 𑒪𑒒𑒳-𑒑𑒳𑒩𑒳 𑒏𑒹𑒩 𑒢𑒱𑒨𑒞 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏 𑒕𑓀𑒠𑒧𑒹 𑒪𑒒𑒳𑒏 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢𑒣𑒩 𑒠𑒲𑒩𑓂𑒒 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒂𑒥𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒋 𑒂 𑒠𑒲𑒩𑓂𑒒𑒏 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢𑒣𑒩 𑒪𑒒𑒳 𑒮𑒹𑒯𑒼। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒥𑒯𑒩 𑒫𑒩𑓂𑒝𑒫𑒵𑒞 𑒕𑒻। 𑒞𑒟𑒰𑒣𑒱 𑒏𑒧𑒮𑒿 𑒏𑒧 𑒍𑒯𑒱 𑒮𑒧𑒨𑒧𑒹 𑒄 𑒏𑒯𑒋 𑒥𑒪𑒰 𑒏𑒱𑒨𑒼 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒦𑒹𑒪𑒻 𑒖𑒹 𑒑𑒖𑒪𑒧𑒹 𑒫𑒱𑒡𑒰𑒢 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒕𑒻 𑒂 𑒮𑒋𑒯 𑒋𑒯𑒱 𑒂𑒪𑒹𑒐𑒏 𑒣𑒯𑒱𑒪 𑒫𑒱𑒬𑒹𑒭𑒞𑒰 𑒁𑒕𑒱। 𑒋𑒯𑒱 𑒂𑒪𑒹𑒐𑒏 𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒫𑒱𑒬𑒹𑒭𑒞𑒰 𑒄 𑒖𑒹 𑒩𑒰𑒧𑒠𑒹𑒫 𑒗𑒰𑒖𑒲 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒔𑒲𑒢 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒑𑒖𑒪𑒏𑒰𑒩 𑒮𑒦𑒯𑒿𑒏 𑒢𑒰𑒧 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒕𑒟𑒱 𑒖𑒹 𑒏𑒱 𑒮𑒦 𑒑𑒖𑒪𑒏 𑒃𑒞𑒱𑒯𑒰𑒮𑒏𑒰𑒩 𑒍 𑒣𑒰𑒚𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒅𑒣𑒨𑒼𑒑𑒲 𑒁𑒕𑒱। 𑒋𑒯𑒱

আলেখক তেসব বিশেষতা অছি জে বামদেব ঝাজী স্পষ্ট স্ববমে ওহি সমযক বঁহ্ত বাস কথিত ক্রাঁতিকাবী গজলকাব সভহঁক গজলকেঁ খাবিজ কবৈ ছথি জে কি ওহি সমযক হিসাবঁসঁ বঁড়কা বিস্ফোট ছল। ও আলেখ ততেক প্রভাবকাবী ভেল জে ও সমযক বিনা ব্যাকবণ বঁনা গজলকাব সভ ছিনমিনা গেলাহ আ এহি আলেখক বিবোধমে বিভিন্ন বঞ্জব্য সভ দেবঁএ লগলাহ। উদাহবণ লেল সিযাবাম ঝা সবস, তাবানংদ বিযোগী, বমেশ ও দেবশংকব নবীনজীক সংপাদনমে প্রকাশিত সাঝী গজল সংকলন "লোকবেদ আ লালকিলা" (বর্ষ 1990) কেব কতিপয লেখ সভ দেখল জা সকৈএ জাহিমে বামদেব ঝাজী ও হুনক স্থাপনাকেঁ জমি কঽ আবোপিত কএল গেল অছি। ওহী সংকলনমে দেবশংকব নবীন অপন আলেখ "মৈথিলী গজলঃ স্বরূপ আ সংভাবনা"মে লিখৈ ছথি জে "............প্বনঃ ডা. বামদেব ঝাক আলেখ আএল। এহি নিবন্ধ মে দূ টা বাঁত অনস্থল ও ভেল জে গজলক পাঁতি লেল ছংদ জকাঁ মাত্রা নির্ধাবিত কবএ লগলাহ আ কিছু এহেন ব্যক্তিক নাম মৈথিলী গজল মে জোড়ি দেললি জে কহিযো গজল নৈ লিখললি"

আল লেখ সভমে এহনে বাঁত সভ আন আন তবীকাসঁ কহল গেল অছি। বামদেব ঝাজীক আলেখক বাঁদ এহল আলেখ নৈ আএল জাহিমে গজলকেঁ ব্যাকবণ দৃষ্টিসঁ দেখল গেল হো কাবণ তাহি সমযক গজলপব কথিত ক্রাঁতিকাবী গজলকাব সভহঁক কব্জা ভঽ গেল ছল। কোনো বিধা লেল আলোচনা প্রাণ হোগত ছৈ তঁগ "অলচিন্হাব আখব" অপন শব্দআতেসঁ আন কাজক অতিবিক্ত গজল আলোচনাপব সেহো ধ্যান কেংদ্রিত কেলক আ মৈথিলী

गजलक अपन आलोचक सभकेँ चिन्हित कऽ हुनेसी आलोचना लिखलेंलक। आ एही कारणसँ मैथिली गजल आर ओहन आलोचक सभसँ मुक्त अछि जे कि मूलतः साहित्य केर आन विधाक आलोचक छथि आ कहियो काल गजलक आलोचना कऽ गजलपर एहसान करै छथि। ऐ पाँति लिखैत हमरा गर्व अछि जे मैथिली गजलकेँ आर छह-सात टासँ हुनेसी अपन आलोचक छै। अनचिन्हार आखर जे-जे गजल आलोचना लिखलाँ कऽ प्रकाशित करलेंलक तकर विवरण एना अछि----

1) गजलक साक्ष्य (तारानंद वियोगी जीक गजल संग्रह केर आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल गेल आलोचना)
2) लहकपिया वचनामे (अरविन्द ठाकुर जीक गजल संग्रह केर ओमप्रकाश जी द्वारा कएल गेल आलोचना)
3) धोध उठलैत गजल (विभूति आनंद जीक गजल संग्रह केर ओम प्रकाश जी द्वारा कएल गेल आलोचना)
4) विदेहक 103म अंकमे प्रकाशित प्रेमचंद पंकजक दृष्टि गजलक समीक्षा जे की ओमप्रकाश जी केने छथि
5) मुन्नाजीक गजल संग्रह "माँझ आँगनमे कतिआएल छी"- समीक्षक गजेन्द्र ठाकुर
6) मैथिली गजल आ अरुणाकारी
7) अरुणी संपादकक फेरमे मरैत गजल (घर-बाहर पत्रिकाक अप्रैल-जून 2012 अंकमे प्रकाशित गजलक समीक्षा)
8) मैथिली बाल गजलक अवधारणा
9) कतिआएल आखर (मुन्ना जीक गजल संग्रह केर अमित मिश्र जी द्वारा कएल गेल आलोचना)
10) गजलक लेन (विजयनाथ झा जीक गजल ओ गीत

संग्रह- थर्मीक नेन के ओमप्रकाश जी द्वारा कएल समीक्षा)
11) भोथ हथियार (श्री स्वरेन्द्र नाथ जीक गजल संग्रह केर ओमप्रकाश जी द्वारा कएल गेल आलोचना)
12) पहरा अधपहरा (रौशे रबीन्द्रनाथ जीक गजल संग्रह केर आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल गेल आलोचना)
13) गजलक नहास (स्व. कलानन्द भट्टजीक गजलसंग्रह केरजगदानन्द झा मनु द्वारा कएल गेल आलोचना)
14) सूर्योदयसँ पहिने सूर्यास्त (राजेन्द्र विमल जीक गजल संग्रहक आशीष अनचिन्हार कएल गेल आलोचना)
15) रहत किछु ठ्रमरैएः किछो ठ्रमि ने सकल हमरा (ओमप्रकाशजीक गजल संग्रहपर चंदन कुमार झाजीक आलोचना)
16) प्रतिरक्ष साहित्कारक अप्रतिरक्ष गजल (सियाराम झा सरसजीक गजल संग्रहपर जगदीश चंद्र ठाकुर अनिलजीक आलोचना)
17) अरविन्दजीक आजाद गजल (अरविन्द ठाकुरजीक गजल संग्रहपर जगदीश चंद्र ठाकुर अनिलजीक आलोचना)
18) छद्म गजल (गंगेश गुंजनजीक गजल सन किछुपर आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल आलोचना)
19) कलंकित चान (राम भरोस कापड़ि भ्रमरजीक गजल संग्रहक आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल आलोचना)
20) मैथिली गजल व्याकरणक शब्दआती प्रयोग (गजेन्द्र ठाकुरजीक गजल संग्रह "धांगि बाट बनेबाक दाम अगूबार पेने छँ" केर आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल आलोचना)
21) चिकनी माटिमे उपजल नागफेनी (रमेशजीक गजल संग्रह "नागफेनी" केर आशीष अनचिन्हार द्वारा कएल

আনোচনা)
22) নরগছনীক প্রাঁজন সবস বসান: নর অংশ্ব (অমিত মিশ্র কেব গজন সংগ্রহ "নর-অংশ্ব" কেব শির ক্ষমাব ঝা"টিন্নূ" দ্বাবা কএন গেন সমীক্ষা)
23) সিযাবাম জা সবস জীক গজন সংগ্রহ "শোণিতাএন পৈবক নিশান"পব ক্ষংদন ক্ষমাব কর্ণজীক টিপ্পণী
24) শ্রী জগদীশ চন্দ্র ঠাকুব ২অনিন২ জীক নিখন গজন সংগ্রহ "গজন গংগা" কেব জগদানংদ ঝা"মনু" দ্বাবা কএন সমীক্ষা
25) মৈথিনী গজনক সংসাবমে অনচিন্হাব আখব (আশীষ অনচিন্হাবক গজন সংগ্রহক জগদীশ চংদ্র ঠাকুব অনিনজী দ্বাবা কএন আনোচনা)
26) থোড়ে মাটি বঁৈসী পানি (সিযাবাম ঝা সবসজীক গজন সংগ্রহপব ক্ষংদন ক্ষমাব কর্ণজীক আনোচনা)

আধুনিক ব্যাকবণযুক্ত মৈথিনী গজনক কিছু উদাহবণ

এহি ঠাম আবঁ হম কিছু শেবক উদাহবণ দেবঁ আ এহিমে হম অববী বঁহব জে কি গজনক মূন বঁহব অছি আ সবন বার্ণিক বঁহব দূনূমে নিখন শেব সভ প্রস্তুত কববঁ। হম উদহাবণমে সভ রিচাব বঁনা শেব বাখবঁ জাহিসঁ পাঠক সহজহি বুঝতা জে বঁহব-ব্যাকবণ গজনক রিচাবমে বাঁধক নৈ হোগত ছৈ। গজনক পহিন পাঁতিমে জে মাত্রাক্রম বহৈ ছৈ তকব ও পূবা গজনমে পানন কববঁ ছংদ বা বঁহবক নিবহি কেনাগ ভেনৈ। এঠাম হম স্পষ্ট কবী জে মৈথিনীক আধুনিক ব্যাকবণযুক্ত গজনকাবক সংখ্যা বঁহুত বঁৈসী অছি তঁদা হম এহিঠাম মাত্র ওতবেঁ গজনকাবক শেব নেনহুঁ অছি জাহি হমব

उँद्धृश्य पूबा ভ९ जाए (উঁदाহবণমে আএন শেব সভ একৌ গজনক ভ९ সকৈএ আ খনগ খনগ গজনক সেহো। সংপাদক মহোদযসঁ আগ্রহ জে উঁদাহবণমে দেনগ গেন শেব সভহঁক রর্তনীকেঁ যথারত্ বাখথি)। --

পং জীরন ঝাজীক একটা গজনমে রর্ণিত রিবহক নীক চিত্রণ দেখূ—

খনঞ্ঁ সন্তাপ সোঁ জবৈ ছী খহাঁক চিন্তা জতৈ কবৈ ছী সখীক নাজে ততৈ মবৈ ছী জতৈ কহী রা জতৈ কহারী

এহি শেবক মাত্রক্রম 12+122+12+122+12+122+12+122 অছি আ পূবা গজনমে একব প্রযোগ ভেন অছি। ঝাজীক দোসব গজনক একটা আব রিবহপবক শেব দেখূ—
খহাঁ সোঁ ভেঁট জহিআ ভেন তেখন সোঁ রিকন হম ছী উঁঠৈত অহ্লাব হোগএ কাজ সরঁ কবরাঁমে অক্ষম ছী

এহি শেবক মাত্রাক্রম 1222+1222+1222+1222 অছি আ পূবা গজনমে একব প্রযোগ ভেন অছি। উঁপবক এহি তীন টা উঁদাহবণসঁ স্পষ্ঠ অছি জে পং. জীরন ঝাজী মৈথিনী গজন আ গজনক ব্যাকবণক রীচ নীক তান-মেন বখনে ছনাহ। ফেব হ্নক তেসব শেবক একটা আবো শেব দেখূ জে কি প্রেমমে পড়ন নাযক-নাযিকা মনোভার অছি--

পড়ৈএ বূঁঝি কিছু নে ধ্যানমে হম ভেন পাগন ছী

চলৈ ছী ঠাঠ় ছী রৈঁসন ছী সূতন ছী কি জাগন ছী

এহি শৈবক মাত্রাক্রম 1222+1222+1222+1222 খছি আ পূবা গজনমে একব প্রযোগ ভেন খছি। কবিরব সীতাবাম ঝাজীক কিছু শৈবক উঁদাহবণ দেখূ—
হম কী মনাউঁ চৈতী সত্তখানি জূড়়শীতন
ভৈ গেন মাঘ মাসহি ধধকৈত ঘূড়়তীতন

মতনাক ছংদ খছি 2212+ 122+2212+ 122 আর্ব এহী গজনক দোসব শৈব মিনা নিখ–

খছি দেশমে দ্পার্টী কঙবেস ও কিসানক
হম মাঁঝমে পড়়ন ছী রঁনি কৈ রিনাড়়ি তীতন

পহিন শৈব আগযো ওতরেঁ প্রাসংগিক খছি জতে পহিনে ছন। আগযো নর সান গবীর্বক নেন নৈ হোগ ছৈ। দোসব শৈবকেঁ নীক জকাঁ পঠ়ূ আগসঁ সাঠি–সত্তব সান পহিন্বক বাজনীতিক চিত্র আঁখি নগ আরি জাএত। স্পষ্ঠ খছি জে রিনা ব্যাকবণ তোড়়নে কবিরবজী প্রগতিশীন ভারক গজন নিখনা জে খজ্কো সময়মে ওতরেঁ প্রাসংগিক খছি জতেক কী পহিনে ছন। জে ওা কহৈ ছথি জে রিনা ব্যাকবণ তোড়়নে প্রগতিশীন গজন নৈ নিখন জা সকৈএ হ্নকা সভকেঁ ওা উঁদাহবণ দেখরাঁক চাহী। কাশীকান্ত মিশ্র "মধ্প" জীক দূটা শৈব দেখন জাএ—

মিথিনাক পূর্র গৌবর নহি ধ্যান টা ধবৈ ছী
স্বনি মৈথিনী স্বভাষা রিন্ব আগিযেঁ জড়় ছী

सूगो जहाँक दर्शन-स्वनरैत छल तहीं ठाँ
हा आग "आग गो" टा पढ़ि उँचता करै छी

एहि गजलमे 2212-122-2212-122 मात्राक्रम अछि जे कि गजलक हरेक शेरमे पालन कएल गेल अछि। देखू मधुपजी भिन्न स्वर न: क: आएल छथि मुदा बिना व्याकरण तोड़ने। योगानंद हीराजीक गजलक दू टा शेर—

मोनमे अछि सरान राँजू की
छल कपटे केव हान राँजू की

मतलाक दूनू पाँतिमे 2122-12-1222 अछि आ दोसर शेर देखू-

छोटे सन चीज कीनि ने पारी
राँन रौधक सरान राँजू की

हीराजी दोसर गजलक दू टा आर शेर देखू—

शून सन राँत ओ
संसदे जेन अछि

आरँ हीरा कटे
जौहरी खेन अछि

एहि गजलक हरेक शेरमे सभ पाँतिमे 2122+12

मात्राक्रम अछि। आर अखनो सभ कहू जे हीबाजीक गजलमे समकालीनता, प्रगतिशीलता आदि छै कि नै। पहिल शेरमे शासक वर्तमान जीवनमे पसरल अजबकताकेँ देखा रहल छथि तँ दोसर शेरमे अभावक कारण बँचा धरिकेँ कोनो चीज नै दऽ पेबाक विवशता छै। तेसर शेर आजुक विडंबना अछि। संसद रहए छै जे पहिने छलै क्षुदा सांसद सभ आर अपराधी रहलाक अछि तँए शासकेँ ओ जेल बुझा रहल छथि। चारिम शेरमे शासक प्रायोजित प्रसंशाक खेलकेँ उजागर केने छथि। ई खेल साहित्य कि आन कोनो क्षेत्रमे भऽ सकैए। जगदीश चंद्र ठाकुर "अनिल" जीक गजलक दू टा शेर—

टूटैत छी तँए गजल कहै छी
भूखल छी तँए गजल कहै छी

मतलाक दूनू पाँतिमे 2222 +12 + 122 छंद अछि आ एकर दोसर शेर देखू—

ऑफिस सरहक कथा कहू की
नूटैत छी तँए गजल कहै छी

भूख केर कथा सेहो व्याकरणयुक्त गजलमे। सरकारी आफिसक कथा सभ जनैत छी। अनिलजी एहू कथाकेँ व्याकरणक संग उपस्थित केने छथि। समकालीन स्वरे नै कालातीत स्वरक संग विजयनाथ झा जीक ऐ गजलक दूटा शेर देखू—

চিদাকাশি মধ্মাস মধ্মঞ্জ মতি মন
রিভর খছি রিরিধতা উঁদয দ্রাস খপনে

মতনাক ছঁদ খছি 122-122-122-122 খার্ঁ দোসব শৈবক দূনূ পাঁতিকেঁ জাঁচ কঽ নিখ সংগে সংগ ভার কেব সেহো-

খসন নীব নির্মান্য নিধি নোব জানন
সকন স্রাত শ্রিতি রিন্দ্ রিন্যাস খপনে

জঁ খাদি শংকবাচর্য কেব মাতৃভাষা মৈথিনী বহিতনি তঁ শাযদ রিজযনাথেজী সন নিখনে বহিতথি ও। বাজীর বংজন মিশ্রজীক ঞা গজন দেখূ—
জিনগী খেন তমাশা ছৌ
খাসক সংগ নিবাশা ছৌ

কে জানন গঽ কখন কেহন
দৈর্বক হাথ তঽ পাসা ছৌ
উঁপবক দূটা শৈবক মাত্রাক্রম 2221 1222 খছি খা এহি গজন সভ শৈবমে একবে পানন কএন গেন খছি। জীরনক গূঢ় রাঁতকেঁ সবন শৈর্ঙ্কমে কহন গেন খছি সেহো র্যাকবণক সংগ। খাস খা নিবাশি দূনূ জিরনক ভাগ ছৈ। দোসব শৈবমে ভগ্য কেখন পনষ্টত তকব বর্ণ খছি। খহীঁ কহুঁ রিচাব কতএ র্বন্হা গেন ছৈ র্যাকবণসঁ। ওমপ্রকাশজীক ঞা দূটা শৈব দেখূ—
কখনো স্বখক ভোব নিখৈ ছী
কখনো খসন নোব নিখৈ ছী

মিঠগব বসক ৰাঁত কহৈ ছী
সংগে কহ্ব মোব নিখৈ ছী

2-2-1-2, 2-1, 1-2-2 মাত্রাক্রম প্রত্যেক পাঁতিমে অছি। শাগব অপন নিজী জীবনক ৰাঁতকেঁ ৰহব-ব্যাকবণমে কহনথি আ নীক জকাঁ কহনথি অছি। কোনো শাগবকেঁ জীবনমে ভঽ বহন সভ ৰাঁতকেঁ নিখবাঁক চাহী হ্মদা অহফসোচ জে নোক কিছু হ্মণিক নাভ নেন নে সচ ৰাঁজএ বহিএ আ নে সূনএ চাহিএ। হ্মদা শাগব অপন মীঠ-তীত সভ ৰাঁত ব্যাকবণমে কহি বহন ছথি। কহাঁ কোনো দিক্কত ছৈ। অমিত মিশ্রক দূটা শেব দেখন জাএ—

জাহি ঘবমে ভূখন দীন অহাঁ দেখনে হোযৰ
হাড়ু মাঁসক ৰনন মশীন অহাঁ দেখনে হোযৰ

এক পাগক নেন পবান অপন ৰেঁচ দৈ ছৈ ও
গাম ঘবমে এহন দীন অহাঁ দেখনে হোযৰ

একব মাত্রাক্রম 2122-2112-1122-1222 অছি। এহি গজনমে প্রগতিশীনতা সেহো অছি আ ৰহব-ব্যাকবণ সেহো। এখনো কতহুঁ-কতহুঁসঁ সমাদ আবি জাগএ সে হন্নাঁ কিছু পাগ নেন অপন ৰচা ৰেঁচি নেনক বা অপন ৰচা সংগ জান দঽ দেনক। ওা সভ ৰাঁত গজনমে অমিতজী ব্যাকবণক সংগ বখনে ছথি। প্রদীপ পুষ্প কেব একটা গজন দেখন জাএ আ সমকানীনতা, ব্যংগ্য আ ব্যাকবণ তীনূ একৈ সংগ দেখূ---

गमकैत घाम ग़ँना नोक
चमकैत चाम ग़ँना नोक

भाषण आमो पब दै छै
थुर्बी नताम ग़ँना नोक

ग़ाँछै दबद सगबो खूग़
ओ ग़ंड् ग़ाम ग़ँना नोक

कबतै ऊंस्काब मिथिनाक
दिन्नी असाम ग़ँना नोक

मौंसो केब हाछै नगग़ै
गाँधीक गाम ग़ँना नोक

222-222-2 सग़ पाँतिमे मात्राक्रम अछि। प्रदीपजीक ओ गजन समग्र रूपें ओहन गजनकाब सग़ नेन अछि जे कि अनेबे गजनक व्याकबणकेँ खबाप मानै छथि। प्रदीपजी जखन दोसब शेबमे "थुर्बी नताम ग़ँना नोक" कहै छथि तँ व्यंग्यक पबाकाष्ठा भऽ जाएत अछि। अंतिम शेबमे प्रयोग भेन "गाँधीक गाम ग़ँना नोक" पाँति ओहन नोकक नकाग़ उताबैत अछि जिनकब जीवनमे भीतब किछु छनि आ ग़ाहब किछु। बाम कुमाब मिश्रजीक दूटा शेब देखू—

जाति- धर्मक जन्नामें ऑंटियाएतै बहनहुँ
छूत-अछूतक अदहनमें ऊंधियाएतै बहनहुँ

পেটে কোনা জড়নৈ পতিযৌনক কিযো কহিযা
ঝূঠ–সাঁচক ভাষণ ধবি পতিযাগতে বহনহুঁ

সভ পাঁতিমে মাত্রাক্রম 2122+222+2212+22 ।
জাতি–ধর্ম এখনো অপনা সমাজ নেন ভযারহ সপনা
অছি। অা শাগব বামকুমাব মিশ্রজী ব্যাকবণক সংগ
একব রর্ণন কেনে ছথি। দোসব শেবমে ও ঝূঠ ভাষণসঁ
জনতা কোনা হুপ্ত হোগ ছৈ সে কহনে ছথি। অহীঁ
সভ কহু কী ব্যাকবণসঁ ভার রঁন্হা গেনৈ ? দূ টা শেব
কুংদন কুমাব কর্ণজীক দেখূ জাহিমেসঁ পহিন শেব
নিশ্চিতে রূপেঁ উঁপনিষদ্ কেব মোন পাড়ি দৈএ --

ভার শ্বকু হো ত মোনমে ভয কথীকে
ছোড়ি মূহ্ জীর নেন নিশ্চয কথীকে

জাতি ধর্মকে রঁঠন অহংকাব কুন্দন
বহি রিভেদ গু সমাজ স্বখময কথীকে

একব মাত্রাক্রম 212–1212–122–122 অছি। ভয
কি ডব ওকব হোগ ছৈ জে গনত কাজ কবৈ ছৈ।
কুংদনজীক পহিন শেব একবে উঁদ্ঘাটিত কবৈএ। দোসব
শেবমে শাগবক রিশ্বাস ছনি জে জা ধবি জাতি ভেদ
নে হটত তা ধবি সমাজ স্বখময নৈ ভঽ সকৈএ।
প্রসংগরশ কহী জে কুংদন কুমাব কর্ণ নেপানমে মৈথিনী
ওহন পহিন গজনকাব ছথি জে কি অববী রঁহবমে গজন
নিখৈ ছথি। অাগূ রঁঠরাঁসঁ পহিনে সবন রার্ণিক রঁহব
রঁনা গজনক কিছু উঁদাহবণ দেখি নী। ক্ষন্নাজীক দূটা
শেব দেখূ–

কেখন ধোখা দেত ঠা সমান রঁজকথা গাবঁঠী নৈ
ঠা কেখনো হঁসাএত কেখনো দেত কনা গাবঁঠী নৈ

সবকাব রঁনারেঁ এহন যোজনা গবীরঁক নেন
কেখন জেতৈক গবীরঁক খস্তিত্ব মেটৌ গাবঁঠী নৈ

(19 রর্ণ হবেক পাঁতিমে।) ফন্নাজী খাজ্ক রঁজাবরাদসঁ উঁপজন কমগ্ণরত্তা রঁনা সমানক মান খপন পহিন শেবমে কহনথি। দোসব শেবমে ও সবকাবী যোজনকা মূন উঁদ্দেশ্যপব ব্যঁগ্য কহ বহন ছথি। খারঁ দেখূ স্বমিত মিশ্র গ্বজনজীক দূটৌ শেব—

নৈ কচ্ছু কখনো পহাড় ছৈ জিনগী
দৈরঁক দেনহা উঁধাব ছৈ জিনগী

ভাবী ছৈ নোকক মনোবথক ভাব
কনহা নগৌনে কহাব ছৈ জিনগী

(রর্ণ-13) গ্বজনজীক পহিন সেব খাসাসঁ ভবন খছি। ও জীরনকেঁ ভাবত মানরাঁক ওকানতি নৈ করৈ ছথি। দোসব শেবমে ও নোকক খনেবেক সেহঁতাক সংকেত দেনে ছথি।

সবন রার্ণিক রঁহবক উঁপবকা উঁদাহবণক খতিবিক্ত রিজয ফমাব ঠাকুব, নাবাযণ মধ্শানা, বামসোগাবথ যাদর , রিদ্যানংদ রেঁদর্দী খাদি সভ সেহো সবন রার্ণিক রঁহবমে গজন নিখরাঁক প্রযাস কহ বহন ছথি। এহী ক্রমমে

মৈথিন প্রশাংতজীক নাম সেহো জোড় জা সকৈএ। ক্ষদা চিংতা ঙা জে ঙা সভ রিভিন্ন রিধামে সেহো নিখৈত ছথি তঁগ হিনকব সভহঁক গজনক প্রভার কেব খাকনন এখন তাকোন নৈ ভ২ সকৈএ। দোসব চিংতা ঙাহো জে র্যাকবণক মূন ভার বচনা স্বঁদব কবর্ ছৈ কেকবো খানোচনামে স্থান ভেটৈবাঁক কি প্ববস্কাব প্রাপ্তি কি খান কোনো প্রযোজন নৈ। তঁগ বঁহ্ত বাস গজনকাব এহনো ভ২ সকৈ ছথি জে কোনো খভীষ্ঠ পূবা নৈ ভেনাপব র্যাকবণক পানন ছোড়ি সকৈ ছথি। ক্ষদা ফেব দোহবা দী জে "র্যাকবণক মূন ভার বচনা স্বঁদব কবর্ ছৈ খান কোনো প্রযোজন সিদ্ধ কবর্ নৈ"।

মৈথিনী বাঁন গজন

মৈথিনী বাঁন গজন শৈহ্বক নিরূপণ হমবা দ্বাবা ভেন ছন ক্ষদা এহি রিষয-রস্তুক গজন কবিরব সীতাবাম ঝা পহিনে নীখি গেন ছথি। তঁগ ঙা মানর্ উঁচিত জে বাঁন গজনক খস্তিত্ব মৈথিনীমে পহিনেসঁ ছন ক্ষদা ওকব নামাকবণ খনচিহ্নাব খাখব কানখণ্ডমে ভেনৈ। উঁপব জতেক গজনকাব সভহঁক উঁদাহবণ দেনে ছী রএহ সভ বাঁন গজন সেহো নিখনে ছথি তঁগ রৈসী নৈ তঁ দূ-চাবি টা বাঁন গজনক শেব বাখি বহন ছী। পহিনে কবিরব সীতাবাম ঝাজীক ঙা বাঁন গজন দেখূ—
বাঁউঁজী জাগূ ঠাবব ভবৈ ছী কিযৈ
র্যর্থ সূতন কি রৈসন সড় ছী কিযৈ

2122+ 122+ 122+ 12 মাত্রাক্রম খছি। খার্

ক্ৰন্দন ক্ষমাব কৰ্ণজীক ৰাঁন গজন দেখূ—
গামক ৰূঁঠ হমব নানী
ছৈ মমতাসঁ ভবন খানী

2221–1222 মাত্ৰাক্ৰম খছি। খাৰঁ খমিত মিশ্ৰজীক দেখূ—

হাষ্ট চন হাথকেঁ পকড়ি ভৈযা হমব
ভীড়মে জাউঁ নৈ ৰিছড়ি ভৈযা হমব

212–212–212–212 মাত্ৰাক্ৰম খছি। খাৰঁ পংকজ চৌধবী নৱনশ্ৰীজীক দেখূ—
দেখ ভেনৈ ভোব ভৈযা
খাৰঁ খানস ছোড় ভৈযা

দায–ৰাঁৰাঁ মায–ৰাঁৰূ
নাগ সভকে গোব ভৈযা

2122+2122 মাত্ৰাক্ৰম খছি।
মৈথিনী ভক্তি গজন

মৈথিনী ভক্তি গজন শীৰ্ষক নিৰূপণ খমিত মিশ্ৰ দ্বাবা ভেন ছন ক্ষদা এহি ৰিষয–ৰস্তুক গজন কৰিৰব সীতাবাম ঝা পহিনে নীখি গেন ছথি। তঁএ ও মানৰ উঁচিত জে ৰাঁন গজনক খস্তিত্ব মৈথিনীমে পহিনেসঁ ছন ক্ষদা ওকব নামাকবণ খনচিন্হাব খাখবক ৰাঁদ ভেনৈ। উঁপব জতেক গজনকাব সভহঁক উঁদাহবণ দেনে ছী ৰএহ সভ ৰাঁন গজন সেহো নিখনে ছথি তঁএ ৰেঁসী নৈ তঁ

দূ-চাবি টা ভক্তি গজন ক শেব বাখি বহন ছী, পহিলে করিরব সীতাবাম ঝাজীক—

জগত মে থাকি জগদম্বে খহিঁক পথ খারি বৈসন ছী
হমব ক্যৌ নে স্বনৈযে হম সভক গ্বন গারি বৈসন ছী

1222+1222+1222+1222 মাত্রাক্রম মনে বহবে হজজ। খার জগদানংদ ঝা মন্বজীক ভক্তি গজন দেখূ—

হম্মব খঁগনা মৈযা এনী
গমকৈ চহুঁদিস খড়্হন বৈনী

ধন হম ছী ধন হম্মব খঁগনা
মৈযা জতএ দর্শন দেনী

22-22-22-22 মাত্রাক্রম খছি। খার হংদন হমাব কর্ণজীক ভক্তি গজন দেখূ—

হে শাবদে দিখ এহন ববদান
হো জৈসঁ জিনগী হমবো কন্যাণ

2212-222-221 মাত্রাক্রম খছি। খার খমিত মিশ্রজীক দেখূ—

সজন দববাব ছৈ জননী
ভগত ভবমাব ছৈ জননী

কিও নৈ হমর ছৈ সংগী
খসল আধার ছৈ জননী

1222-1222 মাত্রাক্রম অছি।

উপরক এহি উদাহরণ সভসঁ ই স্পষ্ট ভঽ গেল হএত জে ব্যাকরণ কেখনো ভাব বা বিচার লেল বাধক নৈ হোই ছৈ। হঁ, হজারক হজার রচনামে কিছু এহন রচনা বুঝাই ছৈ জাহিমে ব্যাকরণক কারণ ভাব বাধিত ভেলৈএ মুদা ই তঁ রচনাকারক সীমা সেহো ভঽ সকৈ ছৈ। গজল, ভক্তি গজল ও বাল গজলক অতিরিক্ত মৈথিলীমে ব্যাকরণযুক্ত রুবাই, বাল রুবাই, ভক্তি রুবাই, কতা, হজল, নাত আদি বিধা সেহো লিখল গেল অছি আ ওকর উদাহরণ প্রচুর মাত্রামে অছি আ অহাঁ সভ একরা অনচিন্হার আখরপর নীক জকাঁ দেখি সকৈ ছী।

বিনা ব্যাকরণ বলা মৈথিলী গজলক ইতিহাস

লগভগ 1970-75সঁ এখন ধরি বহুতো গজলকার এহন গজল লিখলথি জাহিমে গজলক নিযমক পালন নৈ ভেল অছি। ই কহব বেসী উচিত জে ওহি ধারাক গজলকার সভ নিযম পালন করবে নৈ চাহৈত ছথি। ও হুনকর অবধারণা হেতনি। এহিঠাম ওহি ধারাক কিছু প্রতিনিধি গজলকার সভহঁক নাম দেল জা রহল অছি --

1) রবীন্দ্র নাথ ঠাকুর, 2) মাযানংদ মিশ্র, 3) কলানংদ ভট্ট, 4) সিযারাম ঝা "সরস", 5) অরবিন্দ ঠাকুর, 6) সুধাংশু শেখর চৌধরী, 7) ধীরেন্দ্র প্রেমর্ষি, 8) বাবা

बैद्यनाथ, 9) विभूति आनन्द, 10) तारानन्द वियोगी, 11) रमेश, 12) राजेन्द्र विमल...आदि।

उपरमे देल प्रतिनिधि गजलकारक अतिरिक्त बहुतो एहन शायर सभ छथि जे की छिटपुट आजाद गजल लिखला आ अन्य विधामे महारत हासिल केलाह। एहि सूचीमे डॉ. भुवनेश्वर सिंह भुवन, रमानंद रेणु, फूल चंद्र झा प्रवीण, वैकुण्ठ विदेह, शीतल झा, प्रेमचंद्र पंकज, प.नित्यानंद मिश्र, शारदानंद दास परिमल, केदारनाथ लाभ, तारानंद झा तरुण, रमाकांत राय रमा, महेन्द्र कुमार मिश्र, विनोदानंद, दिलीप कुमार झा दिवाना, वैद्यनाथ मिश्र वैजू, विनष्ट पासवान विहंगम, सारस्वत, कर्ण संजय, अनिल चंद्र ठाकुर, श्याम सुन्दर शशि, अशोक दत्त, कमल मोहन चुन्नू, रोशन जनकपुरी, जियाउर रहमान जाफरी, धर्मेन्द्र विह्वल, सुरेन्द्र प्रभात, अरुण कुमार मिश्र, रमेश रंजन, कन्हैया लाल मिश्र, गोविन्द दमाल, चंद्रेश, चंद्रमणि झा, फजलुर रहमान हाशमी, रामलोचन ठाकुर, विनयविश्व बंधु, रामदेव भावुक, सोमदेव, रामचैतन्य धीरज, महेन्द्र, केदारनाथ लाभ, गोपाल जी झा गोपेश, नंद कुमार मिश्र, देवशंकर नवीन,मार्कण्डय प्रवासी,अमरेन्द्र यादव, नरेन्द्र आदि। बहुत राास नाम धीरेन्द्र प्रेमर्षि जी द्वारा संपादित गजल विशेषांक पर आधारित अछि। किछु दिन धरि गीतल नामसँ सेहो प्रयोग भेल ज्यादा हम एकरा अजादे गजल मानै छी आ वस्तुतः ओ अजादे गजल छै। आ तँए लिचा हम ओकरो समेटैने छी एहिठाम।

बिना व्याकरण बला मैथिली गजलमे भेल काज

र्विना व्याकवण वॅना मैथिली गजलमे एखन धवि कोनो एहन काज नै भेल अछि जँ एहि आधावपव एकव मूल्यांकन कवबॅ असंभव तँ नै मुदा बॅहुत कठिन अछि। एहि धावाक शाएव सभ बॅस अपन-अपन गजलक पोथीकेँ प्रकाशित कवबॅा लेलॅाकेँ काज मानि लेने छथि। आगूसँ हम "र्विना व्याकवण वॅना मैथिली गजल" लेल "अजाद गजल" शीर्षक प्रयोग कवबॅ। अजाद गजलक एतिहासमे जे पहिल जगजियाव काज देखाएए ओ अछि एहि1990मे सियावाम झा सवस, तावानंद वियोगी, वमेश आ देवशंकव नवीनजी द्वावा संकलित ओ संपादित साझी गजल संग्रह "लोकवेद आ लालकिला" केव प्रकाशन। एहि संकलनमे कुल 12 टा गजलकावक 84 टा गजल अछि। भूमिका सभहँक अनुसावे ई संकलन प्रगतिशील गजलक संकलन अछि आ जाहिव अछि जे एहिमे सहभागी गजलकाव सभ सेहो प्रगतिशील हेबॅ कवता। बॅावहो गजलकावक नाम एना अछि कलानंद भट्ट, तावानंद वियोगी, डा.देवशंकव नवीन, नवेन्द्र, डा. महेन्द्र, वमेश, वामचैतन्य धीवज, वामभवोस कापड़ि भ्रमव, ववीन्द्र नाथ ठाकुव, विभूति आनंद, सियावाम झा सवस, प्रा. सोमदेव। एहि संकलनक अलावे धीवेन्द्र प्रेमर्षिजी द्वावा संपादित पत्रिका केव "गजल अंक" जे कि 2051 चैतमे मैथिली विकास मंच, माठमांडूक मासिक साहित्यिक प्रकाशन अंतर्गत प्रकाशित भेल (वर्ष-2, अंक-6, पूर्णांकि-15) सेहो अजाद गजलक धावामे नीक काज अछि। जँ अंग्रेजी तावीखसँ बॅूझी तँ मार्च,1995 केव लगभगमे पत्रिकक "गजल अंक" प्रकाशित भेल अछि (नेपालक तावीख

ৰ্দনৰ্ামে জঁ হেমবাসঁ গনতী ভেন হো তঁ ওকবা স্বধাবন জাএ)। খাগূ ৰ্ঠ ৰ্াসঁ পহিনে পন্নরক গজনক খংকক কিছু ৰ্ানগী দেখি নিখ--এহি গজন রিশেষাংকমে কনানংদ ভঙ্গ, ফূনচংদ্র ঝা প্ররীণ, বমানংদ রেণ্ব, সিযাবাম ঝা সবস, বাজেন্দ্র রিমন, বামদের ঝা, রৈকুংঠ রিদেহ, বামভবোস কাপড় ভ্রমব, বমেশ, শেফানিকা রর্মা, শীতন ঝা, গোপান ঝাজী গোপেশ, প্রেমচংদ্র পংকজ, পং.নিত্যানংদ মিশ্র, শাবদানংদ পবিমন, বমাকাংত বায বমা, মহেন্দ্রকুমাব মিশ্র, ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি, চংদ্রেশ, রিনোদানংদ, দিনিপ কুমাব ঝা দীৱানা, রৈদ্যনাথ মিশ্র রৈজূ, বোশন জনকপুবী, সাবস্বত, কর্ণ সংজয, শ্যামসুংদব শশি, খজিত কুমাব খাজাদ, ননন দাস, ধর্মেন্দ্র রিহ্বন, স্ববেন্দ্র প্রভাত, খত্তন কুমাব মিশ্র, বমেশ বংজন, কন্হৈযানান মিশ্র, গোরিন্দ দহান খাদি 34 টা গজনকাবক এক একটা গজন খছি মনে 34 টা গজনকাবক 34 টা গজন খছি। এহি রিশেষাংকক সংপাদকীয খজাদক গজনক হিসারেঁ খছি। ওা পত্রিকা ফন চাবি পন্নাক ছপৈত ছন খা ওহি হিসারেঁ চৌংতীস টা গজন কোনো খবাপ সংখ্যা নৈ ছৈ।

নেপানসঁ প্রকাশিত পন্নরক "গজন খংক" খা ভাবতসঁ প্রকাশিত "নোকরেদ খা নানকিনা" দূনূক সমযমে কবীরঁ 6-7 রর্খক খংতবান খছি (প্রকাশনসঁ পহিনেক তৈযাবীকেঁ সেহো দেখৈত)। দূনূক সংপাদকো খনগ ছথি। দূনূ কাজক স্থান ও পবিস্থিতিযো খনগ খছি ঝদা ওহি কে খছৈত একটা দুর্যোগ দূনূমে এক সমান ৰূপসঁ রিদ্যমান খছি। ওা দুর্যোগ খছি ওহি খংক কি সংকননমে প্ৰবান গজনকাবকেঁ স্থান নৈ দের। জঁ দূনূ সংপাদক চাহতথি

তঁ ওহি থংক কি সংকননমে প্ৰবান গজনকাবকেঁ সমেটি কঽ একটা সংপূৰ্ণ চিত্র খানি সকৈ ছনাহ ব্দা পতা নৈ কোন পবিস্থিতি কি তত্ব ছনৈ জে দূনূ ঠাম এহি কাজমে বাঁধক বঁনন বহন। প্রাচীন গজন রেঁসী খছিএ নৈ তঁগ নে রেঁসী পাগ নগবাঁক সংভৱানা ছনৈ খা নে রেঁসী মেহনতিক জৰুবতি ছনৈ। ভঽ সকৈএ জে হিনকা সভ নেন ঃা প্রশ্ন মহত্বপূর্ণ নৈ মো ব্দা একটা গজন খধ্যতাক ৰূপমে হমবা সভসঁ রেঁসী গএহ বাঁত খটৈকন খছি। কিছু এহন তত্ব তঁ জৰুব বহন হেতৈ জাহিসঁ প্রভাৱিত ভঽ কঽ দূনূ সংপাদকক একৈ বংগক সোচ বখনে ছনাহ। খএব সূচনা দী জে রর্তমান সময়মে হমবা ও গজেন্দ্র ঠাকুবজী দ্বাবা সংপাদিত পোথী "মৈথিনীক প্রতিনিধি গজনঃ 1905সঁ 2016 ধবি" জে কি ঃা-ভর্সন ৰূপমে প্রকাশিত খছি তাহিমে উঁপবক দূর্যোগকেঁ দূব কঽ দেন গেন খছি। এহি সংকননমে সভ প্রাচীন গজনকাবকেঁ স্থান দেন গেন খছি জাহিসঁ মৈথিনী গজনক সংপূর্ণ ছবি পাঠক নগ খাবি জাগত ছনি।

উঁপবক কাজক খনাৱে এক-দূ বঁর্খ পহিনে মধুবঁনীমে সেহো খজাদ গজনকাব সভ দ্বাবা গজন কার্যশানা খাযোজিত ভেন বহএ ব্দা ওকব সঙ্কচিত তথ্য হমবা নগ নৈ খছি তঁগ ওহিপব হম কিছু বঁজবাঁসঁ বাঁচি বহন ছী।

খজাদ গজনক শাগব সভ কাজমে নৈ "প্রযোগ"মে রেঁসী রিশ্বাস বাখৈ ছথি খা তকব বাঁনগী থিক "গীতন"। গীতন (জে কি রস্তুতঃ খজাদে গজন খছি) কেব জন্মদাতা ছথি মাযানংদ মিশ্র। ও খপন গীতন রিধা

केर पोथी "अरातंतव" केर भूमिकामे(पृष्ठ 6 पर) लिखै छथि-- "अरान्तरक आवस्तु अछि गीतलसँ। गीतं लातीति गीतलम्ः अर्थात गीत केँ आनः बँला भेल गीतल। किन्तु गीतल परम्परागत गीत नहि थिक, एहिमे एकटा स्वर गजल केर सेहो लगैत अछि। गीतल गजल केर सब बँधल (सर्त) केँ स्वीकार नहि करैत अछि। कएगयो नहि सकैत अछि। भाषाक अपन-अपन विशेषता होगत अछि जे ओकर संस्कृतिक अनुरूपें निर्मित होगत अछि। हमर उद्देश्य अछि मिश्रणसँ एकटा नवीन प्रयोग। तेँ गीतल ने गीते थिक, ने गजले थिक, गीतो थिक आ गजलो थिक। किन्तु गीति तत्वक प्रधानता अभीष्ठ, तेँ गीतल।" ई पोथी 1988मे मैथिली चेतना परिषद्, सहरसा द्वारा प्रकाशित भेल। उपरका उद्घोषणामे अहाँ सभ देखि सकै छिऐ जे कतेक दोखाह स्थापना अछि। प्रयोग हएब नीक गप्प मुदा अपन कमजोरीकेँ भाषाक कमजोरी बँला देब कतहुँसँ उचित नै आ हमरा जनैत मायानंद जीक ई बँड़का अपराध छनि। जँ ओ अपन कमजोरीकेँ आँकैत गीतल केर आरम्भ करतथि तँ कोनो बेँजाए गप्प नै मुदा मायाजी पाठककेँ भ्रमित करबाक प्रयास केलाह जे कि ताकोल सफल सेहो भेल। ई मोन राखब बेसी जरूरी जे 2011मे प्रकाशित कथित गजल संग्रह " बँह्कपिया प्रदेश मे " जे की अरविन्द ठाकुर द्वारा लिखित अछि ताहूमे ठीक ओएह गप्पकेँ दोहराओल गेलैए। गीतल विधाक उद्घोषणापर सभसँ बेसी आपत्ति सियाराम झा सरसजीकेँ छनि जकरा ओ अपन पोथी "शोणिताएल पएरक निशान" केर भूमिकामे लिखलनि अछि आ एकीठाम अजाद गजल

দৃ ঠাম ৱঁষ্টি গেন। পহিন সিযাবাম ঝা সবস এরং ঋন্য জে কি গজনকেঁ গজন মানৈ ছনাহ জাহিমে তাবানংদ রিযোগী, বমেশ, দেরশংকব নরীন ঋাদি ছথি। দোসব গীতন জাহিমে মাযানন্দ, তাবানন্দ ঝা তকণ, রিনষ্ট পাসরান রিহংগম, ঋাদি এনা রা ছথি। ঐঠাঁ হম ঙা স্পষ্ঠ কবঃ চাহৱ জে নাম ভনে জে হোগ মাযানন্দ জী ৱঁনা গ্বষ্ট রা সবসজী ৱঁনা গ্বষ্ট দূনূ গ্বষ্টমেসঁ কোনো গোষ্টা গজন নৈ নিখৈ ছনাহ কাবণ ও ব্যাকবণহীন ছন। ঋা ব্যাকবণহীন কথিত গজনকেঁ গজন নৈ গীতনে ষ্টা কহন জা সকৈএ।

মৈথিনীক ঋজাদ গজনমে নৈ ভেন কাজ

1) গজনক সংখ্যা বৃহ্মি দিস ধেঋান নৈ দের্ৱ-- গজনক সংখ্যা বৃহ্মিসঁ হমব মতনৱঁ ঋপনো নিখন গজন ঋা ঋনকো নিখন গজন ঋছি। কথিত ঞাঁতিকাবী সভহঁক রিচাব ঋছি জে কম্মে নিখূ ঝদা নীক নিখূ। ঝদা সরান ওতত্রিহ বহি জাগ ছৈ জে নীক বচনা নির্ধাবিণ কেনা হো জখন কি নোক নগ সীমিত সংখ্যামে বচনা বহৈ। হমবা হিসাৱেঁ ঙা ভ্রাঁতি ঋছি জে কম বচনাসঁ নীকে হোগত ছৈ। হমব স্পষ্ঠ রিচাব ঋছি জে বচনা সংখ্যা ৱঁঠ়নাসঁ ঋপনা ভীতব প্রতিযোগিতা ৱঁঠ়ৈ ছৈ ঋা ভরিষ্যমে নীক বচনা নিখৱাঁক সংভারনা ৱঁঠ়ি জাগত ছৈ। জাহি রিধামে ৱঁসী নিখাগত ছৈ ওকব প্রচাব-প্রসাব ও নোকপ্রিযতা ৱঁসী জন্দী হোগত ছৈ। ঝদা ঋজাদ গজনকাব সভ এহি মর্মকেঁ নৈ ৱুঁঝি সকনাহ। হমবা ৱুঁঝাগএ জে মৈথিনীক ঋজাদ গজনকাব সভ প্রতিযোগিতাসঁ ডেবাগত ছথি। হ্নকা

ৰ্ঝাগ ছনি জে জঁ কাদচিত্ প্রতিযোগিতামে হাবি গেনহ্ তঁ হমব কী হএত। ম্দা হ্নকা সভকেঁ ৰ্ঝৰাঁক চাহী জে সাহিত্মে জীত–হাবি সন কোনো ৰাঁত নৈ হোগ ছৈ।

2) গজনকাবক সংখ্যা বৃদ্ধি দিস ধেখান নৈ দেৰ--- কোনো রিধাক নিযম ঠ্ঠৈনাসঁ ও রিধা সবন ৰঁনি জাগত ছৈ আ ওহি রিধামে ৰহ্ত বাস বচনাকাব আৰৈঁ ছথি জেনা কি করিতা রিধামে ভেনৈ। তখন মৈথিনীমে রিনা নিযম কেব গজন বহিতোঁ ঐমে শাগবক কমী কিএক বহন ? মৈথিনীক খজাদ গজনকাব সভ কতে নর শাগবকেঁ প্রাসোহিত কেনথি। জৰাঁৰ স্বন্না ভেঠৈত। মৈথিনীক খজাদ গজনকাব সভ খপনে নীখৈ ছথি আ খপনেসঁ শ্বব্ধ আ খপনেপব খমে। আখিব গজন রিধামে নর শাগব খনৰাঁক জিম্মা কেকব ছনৈ ? গ্রাহো কহন জা সকৈএ জে মৈথিনীক খজাদ গজনকাব সভ জানি ৰূঝি কঽ খপন রর্চস্ব স্ববক্ষিত বখৰাঁক নেন নর শাগবকেঁ প্রাসোহিত নৈ কেনথি। হ্নকা সভ ডব ছনি জে কহী হমবাসঁ ৰেসী ওকবে সভহঁক নাম নৈ ভঽ জাগ।

3) মৈথিনী গজনক আনোচনা দিস ধেখান নৈ দেৰ-- জেনা কি সভ জানৈ ছী জে আনোচনা কোনো রিধা নেন প্রাণ হোগত ছৈ ম্দা আশ্চর্য জে মৈথিনীক খজাদ গজনকাব সভ গজন–আনোচনাকেঁ হেয দৃষ্ঠিসঁ দেখনা। মৈথিনীমে খজাদ গজনক প্রতিনিধি গজনকাব সিযাবাম ঝা সবস, তাবানংদ রিযোগী, বমেশ, দেরশংকব নরীনজীক সংপাদনমে ৰর্খ 1990মে " নানকিf না আ নোকরেদ "

নামক একটা সান্মী গজল সংগ্রহ আএল। এহি সংগ্রহমে গজলসঁ পহিনে তীনটা ভাষ্যকারক আন্মেখ অছি। পহিল আন্মেখ সরসজীক ছন্হি আ ও তকর শ্বরুআত এনা করৈ ছথি -- " সমালোচনা আ সাহিত্যিক ইতিহাস লেখনক ক্ষেত্রমে তকরে কলম ভঁজরাঁক চাহী জকরা ওহি সাহিত্যিক প্রবৃত্তিক সূক্ষতম স্পঁদনক অনুভূতি হোএ......." । অর্থাত সরসজীকেঁ হিসাবেঁ কোনো সাহিত্যিক বিধাক আলোচনা, সমীক্ষা, বা ওকর ইতিহাস লেখন রএহ কএ সকৈএ জে কী ওহি বিধামে রচনারত ছথি। জঁ হম একর ব্যাখ্যা করী তঁ ই নতীজা নিকলৈএ জে গজল বিধাক আলোচনা বা সমীক্ষা বা ওকর ইতিহাস রএহ লীখি সকৈ ছথি জে কী গজলকার হোথি। মুদা হমরা আশ্চর্য লগৈএ জে নে 1990সঁ পহিনে সরসজী ই কাজ কেলাহ আ নে 1990সঁ 2008 ধরি ই কাজ কঃ সকলাহ (সরসেজী কিএ আলো সভ এহন কাজ নৈ কঃ সকলাহ)। 2008কেঁ এহি দৃআরে হম মানক বর্খ লেলহুঁ জে কারণ 2008মে হিনকর মনে সরসজীক এখন ধরিক অঁতিম কথিত গজল সংগ্রহ "থোড়ে আগি থোড়ে পানি" এলন্হি মুদা ওহুমে ও এহন কাজ নৈ কঃ সকলাহ। ই হমরা হিসাবেঁ কোনো গজলকারক সীমা ভএ সকৈত ছলৈ মুদা সরসজী ফের ওহী আন্মেখ কে তেসর আ চারিম পৃষ্ঠপর লিখৈ ছথি" মৈথিলী সাহিত্যমে তঁ বাঁগলা জকাঁ গীতি-সাহিত্যিক একটা স্বদীর্ঘ পরংপরা রহলৈক অছি। গজল অহী পরংপরাক নব্যতম বিকাস থিক, কোনো প্রতিবদ্ধ আলোচককেঁ সে বুঝঃ পড়তৈক। হঁ ই একটা দীগর আ মহত্বপূর্ণ বাঁত ভএ সকৈছ জে মৈথিলীক সমকালীন আলোচকক পাস এহি নব্যতম বিধাক আলোচনা হেত্ত কোনো মাপদংডিকে নহি ছন্হি। নহি ছন্হি

तँ तकब जोगाब कबथ्........" आर्ब ई देखन जाए जे एकै आनेखमे कोना दू अनग अनग बाँत कहि बहन छथि सबसजी । आनेखक शुरुआतमे हुनक भारना छन्हि जे " जे आदमी गजन नै नीखै छथि से एकब समीक्षा रा इतिहास नेखन नेन अयोग्य छथि म्दा फेब ओही आनेखमे ओहन आनोचकसँ गजन नेन मापदंड चाहै छथि जे कहियो गजन नहि निखना। भए सकैए जे सबसजी ई आबोप सबसजी अपन पूर्बबर्ती बिराबास्पद गजनकाब मायानंद मिश्र पब नगरैथि होथि। जे की सबसजीक हबेक आनेखसँ स्पष्ट होइत अछि। म्दा ऐठाम हमबा सबसजीसँ एकटा प्रश्न जे जँ कोनो काबणरश मायाजी ओ काज नै कए सकनाह रा जँ मायानंद जी ई कहिए देनथिन्ह मैथिनीमे गजन नै निखन जा सकैए तँ ओकबा गनत कबबाँ नेन ओ अपने (सबसजी) की केनथिन्ह। 2008 धबि मैथिनीमे 10-12 टा कथित गजन संग्रह आबि चुकन छन। म्दा अपने सबसजी कहाँ एकौटा कथित गजन संग्रह समीक्षा रा आनोचना केनथिन्ह। गजनक ब्याकबण रा इतिहास नेखन तँ बँहुत दूबक बाँत भए गेन। ऐ आनेखसँ दोसब बाँत इहो स्पष्ट अछि जे सबसजी कोनो समकानीन आनोचककेँ गजनक समीक्षा नेन मापदंड देबाँ नेन तैयाब नै छथि। जँ कदाचित् कनेकबो सबसजी आनोचक सभकेँ मापदंड दितथिन तँ संभबतः 2008 धबि गजन क्षेत्रमे एहन अकान नै बहितै।

आबँ हम आबी बिदेहक अंक 96 पब जाहिमे श्री म्दन्ना जी द्वाबा गजन पब पबिचर्चा कबबाँओन गेन छन। आन-आन प्रतिभागीक संग-संग प्रेमचंद पंकज नामक

एकटा प्रतिभागी सेहो छथि। पंकजजी अपन आलेखमे आन बातक संग गहो लिखैत छथि –" कतिपय व्यक्ति एकटा बाग अलापि रहल छथि जे मैथिलीमे गजलक स्वदीर्घ परम्परा रहितहु् एकरा मान्यता नै भेटि रहल छैक। एहन बात प्रायः एहि कारणे उठैत अछि जे मैथिली गजलकेँ कोनो मान्य समीक्षक–समालोचक एखन धरि अछूत मानिकऽ एम्हर ताकबो सेहो अपन मर्यादाक प्रतिकूल बूझैत छथि। एहि सम्बन्धमे हमर व्यक्तिगत विचार ई अछि, जे एकरा ओहने समालोचक–समीक्षक अछूत बूझैत छथि जिनकामे गजलक सूक्ष्मताकेँ बूझबाक अवगतिक सर्वथा अभाव छनि। गजलक संरचना, मिजाज आदिकेँ बूझबाक लेल हुनका लोकनिकेँ स्वयं प्रयास करऽ पड़तनि, कोनो गजलकार रौसि कऽ भट्ठा नहि धरओतनि। हँ, एतबा निश्चय जे गजल धुड़झाड़ लिखल जा रहल अछि आ पसरि रहल अछि आ अपन सामर्थ्यक बल पर समीक्षक–समालोचक लोकनिकेँ अपना दिस आकर्षित करए कऽ छोड़त " अर्थात प्रेमचंद जी सरसे जी जकाँ भट्ठा नै धरेबाक पक्षमे छथि। सरसजी 1990मे कहै छथि तँ पंकजजी 2011केर अंतमे मतलब 22साल बाद। मतलब बर्ख बदलैत गेलै तँ मानसिकता नै बदललै। ऐठाम हम ई जरूर कहए चाहब जे भट्ठा धराबए लेल जे ज्ञान आ गप्पा शक्ति होगा छै से बजारमे नै बिकाइत छै। संगे–संग ईहो कहए चाहब जे मायानंद मिश्रजीक बयान आ अज्ञानतासँ मैथिली गजलकेँ जतेक अहित भेलै ताहिसँ बेसी अहित सरसजी वा पंकजजीक सन गजलकारसँ भेलै। ऐठाम ई स्पष्ट करब बेसी जरूरी जे हम ऐ बातसँ बेसी दुखी नै छी जे ई सभ बिना

व्याकरणक गजल किए लिखला ग्दा ई बॉतसँ बेसी दुखी छी जे ओ गजलकाव सभ पाठकक संग विश्वासघात केला। जँ ओ सभ सोझ रूपें कहि देने बहितथिन जे गजलक व्याकरण होइ छै आ हम सभ ओकर पालन नै कऽ सकै छी तखन बॉते खमे छलै ग्दा अपन कमजोबीकेँ नुकेबॉक लेल ओ सभ नाना प्रकावक प्रपंच बचना जकव दुष्पविणाम गजल भोगलक। हमवा जहाँ धवि अध्ययन अछि तहाँ धवि लगभग मात्र 4-5 टा गजल आलोचना स्वतंत्र लेखक रूपमे अजाद गजलकाव सभ द्वावा लिखल गेल अछि (जँ पोथीक भूमिका सभकेँ सेहो जोड़ ी तँ एकव संख्या 8-9 टा भऽ सकैए)। एहि कड़ ीमे तावानंद वियोगीजीक "मैथिली गजल: मूल्यांकनक दिशा", देवशंकव नवीनजीक "मैथिली गजल: स्वरूप आ संभावना", धीवेन्द्र प्रेमर्षिजीक "मैथिलीमे गजल आ एकव संवचना" आदि प्रमुख अछि।

मैथिलीक अजाद गजलक किछु उदाहवण

जेना कि पहिने कहने छी अजाद गजलमे व्याकवण नै अछि तँए हम एकव उदाहवणमे शेव सभहँक आली भाव संबंधी विवेचना कवब (उदाहवणमे आएल शेव सभ एकौ गजलक भऽ सकैए आ अलग अलग गजलक सेहो। संपादक महोदयसँ आग्रह जे उदाहवणमे देलग गेल शेव सभहँक वर्तनीकेँ यथावत् वाखथि)--

सुधांशु शेखव चौधवी जीक दू टा शेव--

अपने बेसाहल बॉटसँ पेवा बहल छी हम

অপনে নগাওন কাঁটসঁ ঘেবা বহন ছী হম

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx

হম পন ওছৌনে ৰাঁট ছী নিবাশ নৈ কবৰৈ
নিত্তখান সন অধাব ছী হতাশ নৈ কবৰৈ

পহিন শেবমে শাগব স্বধাংশ্বজী অপনেসঁ জন্মন সমস্যা কোনা পবৈশান কবৈ ছৈ তকব নীক সংকেত দেনাহ অছি। দোসব শেব হিনক গজনক মূন ভাব (খ্দা-বঁদা বঁনা, একবা সংসাবিক ৰূপমে সেহো নহ সকৈ ছিযৈ) সমেটনে অছি।

অববিন্দ ঠাকুব জীক দূ টা শেব—

সংসদ কেব ফোটে মে কিছুও নহি হেব ফেব
সাঁপনাথ নাগনাথ গএহ দূনূ ৰেব ৰেব
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
নীক ছোড়ি জে চনন সিযাব
ৰনি গেন এক দিন চৌকীদাব

পহিন শেবমে শাগব অববিন্দ ঠাকুবজী দেশক জনতাক বিডংবনাক চিত্রণ কেনে ছথি। জনতা ৰব্ধ কোনো পার্টীকেঁ ভোট কিএ নে দৈ সভ পার্টীক চবিত্র একৈ বংগক ভহ জাগ ছৈ। দোসব শেবক হিনক ব্যংগ্য অছি জাহিমে নকনী ক্রাঁতিকাবিতাকেঁ উঁজাগব কএন গেন অছি।

রিভূতি ঋানংদ জীক দূ টা শেব—

একেটা ধাবণা ঋছি একেটা উঁদেস
ক্যা নে হোএ বংক ঋা নে ক্যা নবেশ
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
ফূনো মে ফূন, ঋড়দ্রুন কেব বংগ জকাঁ
চাৰুভব তেজী সঁ পসবি বহন জনতা

পহিন শেবমে শাগব রিভূতি ঋানংদজী সভহঁক মোনক রাঁত বখনে ছথি। ঋা দোসব শেবমে ও কম্যূনিষ্ঠ পাটীক প্রতীক নান বংগক ত্তনা হড়দ্রুন ফূনসঁ কেনে ছথি।

কনানংদ ভঙ্গ্ট জীক দূ টা শেব—

শংকামে রিধ্বংসক ঋাগ জীরি বহন নোক
ঋরিরেকী ঋধিকাবমে ঋণ্বরঁম ভেন ছৈ
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
ঋছি রঁটৈহী সশংকিত রঁনন রাঁটৈ পব
দিন মে ঋাভাস বাত্তক ঋভবি গেন ঋছি

পহিন শেবমে শাগব কনানংদ ভঙ্গ্টজী রর্তমান সমস্যাক রর্ণন কেনে ছথি। কোন দেশ কোন রঁহন্নাসঁ কতএ কহিযা ঋাক্রমণ কহ দেত তকব কোনো ঠিকান নৈ। দোসব শেবমে সেহো এহনে সন ভাব ঋছি।

ৱাঁৱাঁ ৱৈদ্যনাথ জীক দূ টা শেব—

কোন এহন হম কাজ কৰু জে নাগয কোনো পাপ নহি
ভূখক আগিসঁ ৱেঁসী ভৈযা অছি কোনো সংতাপ নহি
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
কহিযো জঁ মোন পড়এ অপন অতীতক জীৱন
ৱঁস আঁখি মূনি দূনূ কনিযেঁ নজা নিঅ

অৱৱঁ দেশক একটা কহৱী ছৈ জে পাথৱ ৱএহ মাৱএ
জে কোনো পাপ নৈ কেনে হো। এহী ভাৱকেঁ শাগৱ
ৱৈদ্যনাথজী অংকিত কেনে ছথি পহিল শেৱমে। দোসৱ
শেৱ হিনক কমানোসঁ কমান অছি। কোনো হুকমীকেঁ
এহিসঁ ৱেঁসী ধ্তকাৱন নৈ জা সকৈএ।

ৱৱীন্দ্র নাথ ঠাকুৱ জীক দূ টা শেব—

হঁসৈত ভোৱ সজন সাঁঝ নোক সদা চাহিএ
উঁদাস ভোৱ মৱন সাঁঝ তকৱ কী হোযত
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
জে পানি পীৱি ৱৈঁসন হো ঘাট ঘটা কেব
পতা তকৱহিঁসঁ জায পূছী ৱঁজাৱ হাট কেব

শাগৱ ৱৱীন্দ্রজী পহিল শেৱমে ঘটৈল নোকক সংকেত
দেনে ছথি প্রতীকক ৰূপমে। পাগ ঘটিতে সমাগ সেহো
ঘটি জাগ ছৈ অগ দুনিযাঁমে। দোসৱ শেৱমে কমানক

প্রতীকক প্রযোগ ভেল অছি। হাঁট-বাজাবমে রএহ ঠঠি সকৈএ জে কি ঘাট-ঘাট কেব পানি পীনে হো। এ রাত প্রাচীন হাটসঁ নহ কহ এখন্বক আধ্নিক স্টাবপব সেহো নাগূ অছি।

মাযানংদ মিশ্র জীক দূ টা শেব—

এখন তঁ বাতি অছি আ বাতি কেব বাঁতো অছি
কতেক বাতি ধবি কতেক বাতি কেব চনতৈ
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
দেখক বাঁদ নহি দেখৈক বঁড় বঁহানা অছি
চনৈত ভীড় মে একসগব জেনা হেবাযন ছী

শাগব মাযানংদজী পহিন শেবমে সমযচএসঁ সংদর্ভিত রাত কহনে ছথি। দোসব শেবমে হ্নকব ওহন দ্খ সামনে আএন অছি জাহিমে পহিচানন নোক সেহো অনচিন্হাব বনি জাগ ছৈ।

সিযাবাম ঝা সবস জীক দূ টা শেব—
পূর্ণিমা কেব দূধ রৌড়ন ওনড়ি গেন গজোব হো
শ্বেত রসনক ঘোঘ তব ধবতীক পোবে পোব হো
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
x
মাথ উঁঠবঁএ সবান সোনিত কে
কান নীখৈছ হান সোনিত কে

সিযাবামজীক পহিন শেব শাশ্বত সৌংদর্যক বর্ণনমে অছি

তঁ দোসব শেব প্রগতিশীন।

বমেশে জীক দূ টা শেব—
সীথ জএ টা চাহী তএ টা ছূরি নিয
টৌস ক্ষদা তাজিন্দগী বহৈত ছৈ
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
জাক্ষ খা গম্হাবি কেব ছাহ তব মে
বাঁস কেব কোপব স্বখৈন জা বহন

শাগব বমেশে জীক পহিন শেব খসফন প্রেম খা ওকব টৌসক নীক বর্ণন খছি। দোসব শেব উন্টা খছি। ব্যারহাবিক রূপসঁ বাঁসক ছাহমে কোনো খাব গাছ নৈ নমহব হোগত ছৈ ক্ষদা শাগব খপন শেবমে জাক্ষ খা গম্হাবি কেব ছাহসঁ বাঁসক ভযক বর্ণন কেনে ছথি। দোসব শেবক বিবিধ ব্যাখ্যা ভঽ সকৈএ।

বাজেন্দ্র বিমন জীক দূ টা শেব—

ডাবিসঁ জে চূকত তঁ বানব বঙৌব নেত
বৈবপব দূসত সে কেবাকে ঘৌব নেত
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
x
চানীক বঙ্গা সন নভমে সংচিত নক্ষত্রক মোতী
খহী নেন বস খহী নেন সৃষ্ঠিক সতবংগী জোতী

শাগব বাজেন্দ্রজীক পহিন শেব হমবা জনৈত জনতাপব ব্যংগ্য খছি। জনতে এহন খছি জে সভ সময হো–

হো করৈএ ক্ষদা রৈবপব হ্সি জাগএ। হিনক দোসব শেব প্রেমক সৌংদর্য রর্ণন খছি।

ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি জীক দূ টৌ শেব—

জিনগী খছি রঁড়় ঘিনাহ নাক চ্রৈত পোটৌসন
স্বড়়কি–স্বড়়কি তৈযো ছী ঠোরি বহন মোটৌসন!
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
কোন রিজয নএ খেন ঙা খ্নিযাঁ
জগমে সভক সিকস্ত ভেন ছৈ

জীরনকেঁ নিমাহিএ কহ কিযো মহান রঁনৈ ছৈ। খা জীরন নিমাহএ নেন নীক–রৈজাএ সভ কবএ পড়়ৈত ছৈ ধীবেন্দ্রজীক পহিন শেবক মূন ভার গএহ খছি। দোসব শেবমে ধীবেন্দ্রজী ওহি খক্তাত মজরূঁবী দিস সংকেত কেনে ছথি জাহি কাবণসঁ নোক এক দোসবক দ্শ্মন রঁনি গেন খছি। খা মাত্র খপন জয নেন সভহঁক পবাজয কেব জোগাড়় করৈএ ক্ষদা খঁতমে সভহঁক সংগ ওহো হাবি জাগএ খনেক কাবণসঁ।
তাবানংদ রিযোগী জীক দূ টৌ শেব—

ঘিচনে ঘিচাগছ নহি জিনগী কে গাড়়ী
এক খংড ক্ষস্কী খা রঁহ্তে নচাবী
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
ওহিনা কে ওহিনা জিনগী মরৈত গেনৈ
এক্ক সন ফোটৈ সঁ এনরঁম ভরৈত গেনৈ

পহিন শৈবমে শাগব তাবানংদ রিযোগী জীরন ওহি সীমাপব পহুঁচি গেন ছথি জতএ খাদমী হতাশ ভ২ বৈসি জাগএ। কিছু নোক এহি সেবকেঁ নিবাশারাদী কহি সকৈ ছথি হ্মদা হমবা জনৈত নিবাশা সেহো জীরনেক খংগ ছৈ। দোসব শৈবমে শাগব জীরনক একবসতাসঁ উঁরিখাএন ব্র্ন্নাগত ছথি।
বোশন জনকপ্ববী জীক দূ টৌ শৈব—

খাঙনমে খছি গ্বম্হবি বহন কাগজকে বাঁঘ
ঘব ঘবমে খছি বোহৰ্টি–কন্না, ডব নগৈএ
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xx
জানি নে কহিযা ধবি ব্রূন্নত ঙা নোক জে
বধশানামে খামোক জোব নহি হোগত ছৈ

পহিন শৈবমে শাগব জনকপ্ববীজী নোকক ভীতবক খক্তোত খদংকক বর্ণন কেনে ছথি। সভকেঁ ব্রূন্নন ছৈ জে বাঁঘ কাগজ কেব ছৈ হ্মদা এখন্বক নোক খসগব ভ২ চ্কন খছি খা ওহী কাবণসঁ ওকবা কাগজক বাঁঘসঁ সেহো ডব নাগি বহন ছৈ। কোনো হন্যা কবএ বনা খাদমিএ হোগত ছৈ সে দোসব শৈবসঁ ব্র্ন্না জাগত খছি জখন কি শাগব হন্যাবাক পৈববী কবৈ ছথি। খাব ঙা হন্যাবা কোনো ৰূপমে কোনো কাবণসঁ কিযো ভ২ সকৈএ। মাত্র খাদমিএকেঁ মাবএ বনা হন্যাবা হোগত ছৈ সে মানব একভগাহ খছি।

উঁপবমে দেন গেন খজাদ গজনক উঁদাহবণসঁ ঙা বাঁত

স্পষ্ঠ খছি জে সভ খজাদ গজলকাব সভহঁক ভাব নীক ছনি। ভাবমে ৰসন ৰিঁৰ খাঁটী মৈথিল ছনি। প্রতীক সেহো নর ছনি মুদা ৰস গজলক ব্যাকবণ নৈ ছনি। জখন কি শ্বরুখাতেমে কহলে ছী ৰিনা কাফিযা ৰহবক গজল নৈ হোগত ছৈ। খাশ্চর্য গ্রাহো জে খজাদ গজলকাব সভ দুষ্যংত কুমাব কি খদম গোঁডরী কী ফৈজ খহমদ ফৈজ কেব উঁদাহবণ দৈ ছথি মুদা দুষ্যংত কুমাব কি খদম গোঁডরী কী ফৈজ খহমদ ফৈজ কেব গজলমে প্রযোগ ভেল ব্যাকবণকেঁ নৈ দেখি পাবৈঁ ছথি। খজাদ গজলকাব সভহঁক তর্ক ছনি জে জখন বচনামে ভাব, ৰিঁৰ, ৰিচাব সভ কিছু ছৈ তখন ওকবা গজল মানবাঁমে কী দিক্কত। মুদা হম উঁল্টা পূছবঁ জে ওকবা করিতে মানবাঁমে কী দিক্কত ? খতত: কোনো করিতামে ভাব, ৰিঁৰ, ৰিচাব হোগতে ছৈ নে। তঁগ ওকবা করিতে মানূ। মুদা দুখদ জে খজাদ গজলকাব সভ কহতা জে গ্রা করিতা নৈ গজল খছি মুদা কোনা তগ নেন হুনকা তর্ক নৈ ছনি। কিছু তঁ তন্ত্ব হেতৈ জে করিতা, গীত আ গজলকেঁ খনগ-খনগ কবৈত হেতৈ। হমবা হিসাবেঁ ৰহব-কাফিযা, ব্যাকবণ ও তন্ত্ব ছৈ জাহিসঁ করিতা, গীত আ গজলমে খংতব কএল জা সকৈএ।

উঁপবমে হম কহলে ছী জে খজাদ গজলকাব সভ দুষ্যংত কুমাব, খদম গোঁডরী খাদিকেঁ ৰহুত মানৈ ছথি তঁ এক ৰেব কনে গ্রাহো দেখি নী জে দুষ্যংত কুমাব, খদম গোঁডরী সভ গজল ব্যাকবণক পালন কেনে ছথি কী নৈ---

সূর্যকাংত ত্রিপাঠী নিবালা জীক গ্র শেব দেখূ-

भेद कुछ खुल जाए रहे सूरत हमारे दिल में है
देश को मिल जाए जो पूँजी तुम्हारी मिल में है

मतला (मने पहिल शेर)क मात्राक्रम अछि--
2122+2122+2122+212 आर सभ शेरक मात्राक्रम
ओएह अछि। निदाजीक ऐ गजल ताकि कऽ पढ़ू
आ मिलाउ जे पूरा गजलमे व्याकरणक पालन भेल छै
कि नै। दुष्यंत कुमारक ऐ गजलक तक्ती देखू---

हो गई है / पीर पर्वत /सी पिघलनी / चाहिए,
इस हिमालय / से कोई गं / गा निकलनी / चाहिए।

अइ शेरक मात्राक्रम 2122 / 2122 / 2122 /
212 अछि। दुष्यंतजीक ऐ गजल ताकि कऽ पढ़ू
आ मिलाउ जे पूरा गजलमे व्याकरणक पालन भेल छै
कि नै। आर कने अदम गोंडवी जीक दू टा गजलक
तक्ती देखू—

ग़ज़ल को ले / चलो अब गाँ / व के दिलकश
/नज़ारों में
मुसल्सल फ़न / का दम घुटता / है इन अदबी /
इदारों में

अइ शेरक मात्राक्रम 1222 / 1222 / 1222 /
1222 अछि।

भूख के एह / सास को शे / रो सुखन तक /ले चलो

या ख़्दर्र को / फ़्क़ॄनिर्सो की / ख़्ंज़्मन तक /नें
चनो

ख़्ग शेरक मात्राक्रम 2122 / 2122 / 2122 /
212 ख़्छि। ख़्हाँ सभ ख़्दमजीक दूनू गजल ताकि
पढ़ॄ ख़्ा मिलाउँ जे पूरा गजलमे रबाकरणक पालन
भेल छै कि नै। एकटा ओहन गजलकारक गजल केत
तञी देखा रहल छी जिनक नाम नह सभ ख़्जाद
गजलकार सभ रॅहर ओ छंदक रिरोध करै छथि। तँ
चलू फ़ैज ख़्हमद फ़ैज जीक ङा गजल देखू—

शेख़ साहॅर से रस्मो-राह न की
शुक्र है ज़ॄिन्दगी तरॉह न की

ख़्ग शेरक मात्राक्रम 2122-1212-112 ख़्छि। ख़्हाँ
सभ पूरा गजल ताकि पढ़ॄ ख़्ा मिलाउँ जे पूरा
गजलमे रबाकरणक पालन भेल छै कि नै। तेनाहिते
ख़्ाज़्क प्रसिद्ध शाग़र फ़नर्रर राना केर ऐ गजलक
तञी देखू—

रॅह्त पानी रॅरसता है तो मिठ्ठी रैठ जाती है
न रोया कर रॅह्त रोने से छाती रैठ जाती है

ख़्ग शेरक मात्राक्रम 1222 / 1222 / 1222 /
1222 ख़्छि। ख़्हाँ सभ पूरा गजल ताकि पढ़ॄ ख़्ा
मिलाउँ जे पूरा गजलमे रबाकरणक पालन भेल छै कि
नै। हसरत मोहानीक ङा प्रसिद्ध गजल देखू---

চ্পকেচ্পকে বাত দিন খাঁসূ রঁহ্মানা যাদ হৈ
হমকো খরঁ তক খাশিক় ী কা রো জ় মানা যাদ হৈ

খগ শৈবক মাত্রাক্রম 2122+2122+2122+212 খছি। খহাঁ সভ পূবা গজন তাকি পঠ় ূ খা মিনাউঁ জে পূবা গজনমে ব্যাকবণক পানন ভেন ছৈ কি নৈ। খংতমে বাহত গন্দীবী জীক একটা গজনক দূ টা শৈবকেঁ দেখূ দেখূ—

চবাগোং কো উঁছানা জা বহা হৈ
হরা পব বৌরঁ ডানা জা বহা হৈ

ন হাব খপনী ন খপনী জীত হোগী
মগব সিক্কা উঁছানা জা বহা হৈ

খগ দূনূ শৈবক মাত্রাক্রম গজন (1222 / 1222 / 122) (রঁহব-এ-হজজ কেব হ্মজাগফ) খছি। খহাঁ সভ পূবা গজন তাকি পঠ় ূ খা মিনাউঁ জে পূবা গজনমে ব্যাকবণক পানন ভেন ছৈ কি নৈ।

উঁপবমে দেন গেন হিঁদী-উঁর্দূ গজনকাব সভহঁক শৈব সভকেঁ দেখনাসঁ পতা চনত জে নিবানা জী গজনক রিষয নর কঃ দেনখিন প্রেমিকাক রঁদনা রিষয মিন খা পূঁজী রঁনি গেনৈ হ্মদা ব্যাকবণ রএহ বহনৈ। খদমজী ভখূক এহসাসকেঁ শৈবো-স্বখন ধবি নঃ গেনাহ হ্মদা ওহী ব্যাকবণক সংগ। দূষ্যংতজী খপন গজনক মাধ্যমে হিমানযসঁ গংগা নিকানি দেনাহ হ্মদা ব্যাকবণ নে তোড় নাহ। ফৈজ খহমদ ফৈজ খপন গজনমে ধার্মিক

কঙ্টবতাক রিবোধ কেনাহ হ্মদা ওহো ব্যাকবণ নৈ তোড়়নাহ। তেনাহিতে খানো শাগব সভ নব ভাব–ভংগিমাক গজন নিখনে ছথি সেহো ব্যাকবণক পানন কবৈত। তখন গু মৈথিনীক খজাদ গজনকাব সভ কহ ছথি জে ব্যাকবণসঁ ভাব–রিচাব বঁন্হা জাগ ছৈ যা গজনমে ব্যাকবণ নৈ হোগ ছৈ সে কতে উঁচিত? এহিঠাম খাবি হমবা গু কহবাঁ / স্বীকাব কববাঁমে কোনো সংকোচ নৈ জে জঁ গু খজাদ গজনকাব সভ খপন জিদ ছোড়ি এখনো গজনক ব্যাকবণ স্বীকাব কহ নেতা তঁ মৈথিনী গজনক স্বদিন শ্বরু ভহ জাএত কাবণ হিনকা সভ নগ ভাব–বোঁধ, রিচাব ও খনুভব বঁহ্ত বৈঁসী ছনি হ্মদা রিধাগত ব্যাকবণ নে পানন কববাঁক কাবণে হিনকব সভহঁক নিখনপব রিধাক রুপমে প্রশ্নচিহ্ন নাগি জাগত খছি। সিযাবাম ঝা সবসজীকেঁ দ্খ ছনি জে গীত রিধা বর্তমানমে মৈথিনীক কেঁদ্রীয রিধা কিএ নৈ খছি (দেখূ হ্নকব পোথী খাখব–খাখব গীত কেব ভূমিকা)। গু দ্খ হমবো খছি গজনক সংদর্ভমে, গীতক সংদর্ভমে খা সভ ছংদযুক্ত কাব্যক সংদর্ভমে। হমবো গু গঙ্কা খছি জে গজন–গীত–খন্য ছংদযুক্ত কাব্য মৈথিনী সাহিত্য কেব কেঁদ্রীয রিধা বঁনএ। বঁনিযো সকৈএ। জঁ খনচিন্হাব খাখব–রিদেহ মাত্র দস বঁর্খমে কিছুএ গজন কার্যকর্তাকি সংগ খপন গজন সংবঁধী নক্ষ্য পূবা কহ সকৈএ তঁ ফেব খনুমান করু জে জঁ সভ খজাদ গজনকাব সভ খপন জিদ ছোড়ি ব্যাকবণ বঁনা গজন নিখনাগ শ্বরু কহ দেখি তঁ কতেক কম সমযমে গু নক্ষ্য পূবা হএত? হ্মদা তাহি নেন জরুবী ছৈ রিধাগত ছংদ ও ব্যাকবণকেঁ মাননাগ। একটা গজন কার্যকর্তাকি তৌবপব হমবা রিশ্বাস খছি জে জঁ সভ নৈ তঁ খধিকাংশ খজাদ

গজলকাৰ জিদ ছোড়ি ৰিধাগত ছঁদ কে মানতা তঁ মাত্র 15-20 ৰৰ্খমে গজল-গীত-খন্য ছঁদযুক্ত কাব্য মৈথিলী সাহিত্য কেৰ কেঁদ্রীয ৰিধা ৰনি জাএত। ওা ৰিশ্বাস হমৰা এনাহিতে নৈ খছি একৰ পাছূ খনচিন্হাৰ খাখৰ ও ৰিদেহক ৰিশ্বাস সেহো খছি। গজলক একটা কাৰ্যকৰ্তাকি তৌৰপৰ হম প্রতীক্ষা কঽ ৰহল ছী জে কহিযা মৈথিলী গজলকেঁ ওা সৌভাগ্য ভেটৈতৈ জে ও মৈথিলী সাহিত্যক কেঁদ্রীয ৰিধা ৰনত খা তাহূসঁ পহিনে হমৰা খগ ৰাঁতক প্রতীক্ষা খছি জে কোন-কোন খজাদ গজলকাৰ সভ হমৰ এহি সপনাকেঁ যথাৰ্থমে ৰদনৰাক নেন সহযোগ দেতা। প্রতীক্ষাৰত....................

<u>নৰেন্দ্রজীক মৈথিলী খা হিংদী গজলক তুলনামেক ৰিৰেচনা</u>

এহিঠাম সমীক্ষা নেন হম নৰেন্দ্রজীক মৈথিলী খা হিংদী গজলকেঁ চুনলহুঁ খছি। ওা সমীক্ষা একৈ গজলকাৰক দূ ভাষামে নিখল গজলক তুলনা খছি। পহিনে হম দূনূ ভাষাক গজল খা ওকৰ ৰহৰক তঞী ও ৰদীফ-কাফিযাক সমীক্ষা কৰৰ তকৰ ৰাঁদ ভাৱ, কথ্য ও ভাষাক হিসাৰেঁসঁ।
নৰেন্দ্রজীক চাৰি টা মৈথিলী গজল জে কি মিথিলা দৰ্শনিক Nov-Dec-16 খংকমে প্রকাশিত খছি---

১
ৰাজ কাজ ভগৰান ভৰোসে
খছি স্বৰাজ ভগৰান ভৰোসে

মূনধনক তঁ ৰাঁতে ছোড়ূ
সূদি ব্যাজ ভগরান ভরোসে

খূৰ সস্থতা খাযন খছি ও
নোক নাজ ভগরান ভরোসে

দেহ ঠঠা কহ কব্ধ কিসানী
খা খনাজ ভগরান ভরোসে

খপনা ভবি সৰ ব্যাঁত ভিবাঙুঁ
কিংতু ভাঁজ ভগরান ভরোসে

এহি গজনক পহিন শৈবক পহিন পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খছি। দোসব পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খছি। দোসব শৈবক পহিন পাঁতিমে সাত টা দীর্ঘ খা একটা নঘ্ (তঁ) খছি। হমবা নগৈএ শাগব তঁ শৈষ্কেঁ দীর্ঘ মানি নেনে ছথি জে কি গনত খছি। পং. গোরিন্দ ঝাজী খপন ব্যাকবণক পোথীমে এহন শৈষ্কেঁ নঘ্এ মাননে ছথি জে কি সর্বথা উঁচিত তঁগ এহি গজনমে সেহো ও নঘ্ হএত। কোনো নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানি নেৰাক পবংপবা গজনমে তঁ নৈ ছৈ ঝদা মৈথিনী গজনমে হমবা নোকনি সংস্কৃতক নিযমক খনুসাব খংতিম নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানৈ ছী ঝদা এহি গজনমে তঁ বীচক নঘ্কেঁ দীর্ঘ মানন গেন খছি জে দূনূ পবংপবা (গজন খা সংস্কৃত) হিসাবেঁ গনত খছি।

दोसर पाँतिमे आठ टा दीर्घ अछि। तेसर शेरक दूनू पाँतिमे आठ-ठ दीर्घ अछि। चारिम शेरक पहिल पाँतिमे सात टा दीर्घ आ एकटा लघु अछि (कऽ) एहिठाम हम दोसर शेरक पहिल पाँति लेल जे हम राँत कहने छी तकरे बूझू। दोसर शेरमे आठ टा दीर्घ अछि। पाँचम शेरक दूनू पाँतिमे आठ-आठ टा दीर्घ अछि। एहि गजलक रदीफ "भगवान भरोसे" अछि आ काफिया "आ" ध्वनि संग "ज" वर्ण अछि जेना काज-स्वराज, र्‍याज, लाज, अलाज ऐदा पाँचम शेरक काफिया अछि "भाँज" जे कि गलत अछि। "भाँज" केर ध्वनि "आँ" केर ज छै ऐदा मतलामे "आ" ध्वनिक संग ज छै। तँए पाँचम शेरक काफिया गलत अछि। ई गजल रहरे मीटपर आधारित अछि जाहिमे जकर नियम अछि जे "जँ कोनो गजलमे हरेक मात्रा दीर्घ हो तँ ओकर अलग-अलग लघुकेँ सेहो दीर्घ मानल जा सकैए। ऐदा रहरे मीटक हिसाबेँ सेहो एहि गजलमे कमी अछि।

२

फोड़ल आँखि दिवानी आनत
कान काटि कनराँनी आनत
अहीक हाथ पयर कटैराँ नय
टोका टोनि भुजानी आनत

देशी प्रेम केर डंका पीटत
केस मोकदमा जानी आनत

पेटे राँन्हि कऽ कद्ध चाकरी

এহনে আর্ব রহানী আনত

পূবা পূবী দান চ্কা কঽ
সর্বটা ডিব্বা খানী আনত

এহি গজনক পহিন আ দোসব শেবক হবেক পাঁতিমে আঠ-আঠ টা দীর্ঘ অছি। তেসব শেবক পহিন পাঁতিমে একটা নঘু ফাজিন অছি তেনাহিতে দোসব পাঁতিমে সেহো একটা নঘু ফাজিন অছি। চাবিম শেবক পহিন পাঁতিমে ছহ টা দীর্ঘ আ দূ টা নঘু অছি। কঽ শব্দক বিবেচনা উঁপব জকাঁ বহত। দোসব পাঁতিমে "এ" শব্দকেঁ নঘু মানি নেন গেন অছি জে কি হমবা হিসাবেঁ উঁচিত নৈ। পাঁচম সেবক পহিন পাঁতিমে সাত টা দীর্ঘ আ একটা নঘু অছি। কঽ নেন উঁপবকে বিবেচনা দেখূ। দোসব পাঁতিমে আঠ টা দীর্ঘ অছি। এহি গজনক কাফিযা ঠীক অছি। ই গজন বহবে মীবপব আধাবিত অছি জাহিমে জকব নিযম অছি জে "জঁ কোনো গজনমে হবেক মাত্রা দীর্ঘ হো তঁ ওকব অনগ-অনগ নঘুকেঁ সেহো দীর্ঘ মানন জা সকৈএ। ঽদা বহবে মীবক হিসাবসঁ সেহো এহি গজনমে কমী অছি।

৩

নাখ উঁপনর্ব্কিসঁ ও ঘেবা গেন অছি
বঁস হৃদয আদমী কে হেবা গেন অছি

সর্ব সমাজক চনন ঔপচাবিক বঁনন
নোক সংবঁধসঁ আন ডেবা গেন অছি

সরঁগৌ চেহবা বঁনৌখা খপবিচিত জকাঁ
মূন চেহবা সসবি কঽ পড়ো । গেন খছি

ভোবসঁ সাঁঝ ধবি ফূসি পব ফূসি থিক
নোক খপনে নজবিসঁ ধবা গেন খছি

দেশক সোনা পাঁখি বঁনত এক দিন
ফেব খনচোকে মে ঙা ফ্বা গেন খছি

এহি গজনক পহিন শেবক পহিন পাঁতিক মাত্রাক্রম 2122−1122−2212 খছি খা দোসব পাঁতিক মাত্রাক্রম 2122−1222−2212 খছি। দোসব শেবক পহিন পাঁতিক মাত্রাক্রম 2122−1221−2212 খছি খা দোসব পাঁতিক মাত্রাক্রম 2122−1121−22212 খছি। তেসব শেবক পহিন পাঁতিক মাত্রাক্রম 2121−2122−12212 খছি খা দোসব পাঁতিক মাত্রাক্রম 2121−2122−12212 খছি। চাবিম শেবক পহিন পাঁতিক মাত্রাক্রম 21121221212 খছি খা দোসব পাঁতিক 21221211212 খছি। পাঁচম শেবক পহিন পাঁতিক মাত্রাক্রম 2222112212 খছি খা দোসব পাঁতিক 21222212212 খছি। এহি গজনক তেসব, চাবিম খা পাঁচম শেবক কাফিযা গনত খছি। এহি গজনকেঁ হমবা বঁহবেমীবপব মানবাঁসঁ খাপত্তি খছি খা সে কিএ ঙা পাঠক নোকনি মাত্রাক্রম জোড়ো দেখি সকৈ ছথি জে খনগ−খনগ নঘ্ জোড়নাবঁ বাঁদো নঘ্ বঁচি জাগত ছৈ। তঁগ হমবা খাপত্তি খছি সংগে−সংগ ঙা গজন খাব কোনো বঁহবপব খাধাবিত নৈ খছি সেহো স্পষ্ঠ খছি।

৪

ডিব্বা সন সন শিহবক ঘব খছি
পানি হবা মে মিনন জহব খছি

গাম জেনা রেঁদখন ভ২ বহন
রাঁধ রোঁন ধবি ঘ্সন শিহব খছি

খাজ্ক ঘগমে কোনা পকড়ৈঁ
চোব সাধ্ মে কী খংতব খছি

দেশী রঁনন শো কেশী রঁজাবক
জনতংত্রক রেঁজোড় খসব খছি

খজরঁ দৌব খছি নক্ষ্য নিপত্তা
দিশা হীন ঞা ভেড় সহফব খছি

মতনাক দূনূ পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খছি। দোসব শৈবক পহিন পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খা একটা নঘ্ খছি। দোসব পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খছি। তেসব শৈবক পহিন পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খা একটা নঘ্ খছি। দোসব পাঁতিমে খাঠ টা দীর্ঘ খছি। চাবিম খা পাঁচম শৈবক দূনূ পাঁতিমে খাঠ খাঠ টা দীর্ঘ খছি। এহি গজনমে খাএন "ভেড় সহফব" শব্দ ঘগ্মপব খাগূ চনি ভাষা খংডমে চর্চা হএত। ঞা গজন রঁহবে মীবপব খাধাবিত খছি জাহিমে জকব নিযম খছি জে "জঁ কোনো গজনমে হবেক মাত্রা দীর্ঘ হো তঁ ওকব খনগ-

অনেগ নঘ্কেঁ সেহো দীর্ঘ মানন জা সকৈএ। এহি গজলক মতলাক পহিল পাঁতিক কাফিয়া "ঘব" কেব উঁচাবণ হিংদী সন কএল জাএ তখনে সহী হএত অন্যথা মৈথিলী উঁচাবণ হিসাবেঁ গলত হএত। রাঁদ রাঁকী শৈবক কাফিয়া মতলাক কাফিয়াপব নির্ভব কবত তঁএ ওকব রিবেচনা হম নৈ ক' বহল ছী।

নবেন্দ্রজীক চাবি টা হিংদী গজল জে কি হ্নক ফেসর্বুকক রানসঁ নেল গেল অছি----

১

যহ জো চৌপটৈ যহাঁ কা বাজা হৈ
কছ নহী রক্ত ্ত কা তাকাজা হৈ

হম নড়াএ সে রহ্ত ডবতে হৈঁ
ক্যূঁ কি কছ ঘার অভী তাজা হৈ.

দেশী উঁনকে নিএ খিনৌনা হৈ
হমকো এস রাত কা অন্দাজা হৈ

জৈসে চাহে এসে রাজাতে হৈঁ
গোকি জনতংত্র এক রাজা হৈ

অর্ব উঠা হৈ তো ধূম সে নিকলে
যাবো আশিক কা যে জনাজা হৈ

एहि गजलक पहिल पहिल आ दोसर दूनू शेरक शेरक मात्राक्रम 2122-12-1222 अछि। एहि शेरक दोसर पाँतिमे शायद टाइपिंग गलती छै तँए सही शब्द "तकाजा" हम मानलहुँ अछि। दोसरे शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम 2122-12-1222 आ दोसर पाँतिक मात्राक्रम 2122-112222 अछि। तेसर शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम 2122-12-1222 अछि आ दोसर पाँतिक मात्राक्रम 2122-12-2222 अछि। चारिम शेरक पहिल आ दोसर दूनू शेरक मात्राक्रम 2122-12-1222 अछि। एहि शेरक दोसर पाँतिमे शायद टाइपिंग गलती छै तँए सही शब्द "बॅजाते" हम मानलहुँ अछि। पाँचम शेरक दूनू पाँतिक मात्राक्रम 2122-12-1222 अछि। बॅहरमे जतेक मान्य छूट छै से लेल गेल अछि। कुल मिला देखी तँ एहि गजलक दूटा शेर बॅहरसँ खारिज अछि (दोसर आ तेसर)। एहि गजलमे काफिया ठीकसँ पालन भेल अछि।

२

क़यामत ऐन अबॅ दालान पर है
नज़र दुनिया की रौशनदान पर है.

न जाने रौशनी आयेगी कबॅ तक
अभी तो तीरगी परवान पर है.

पिघल जाता है उनके आँसुओं पर
मेरा गुस्सा दिले नादान पर है.

শগন ঙঁনকে নিএ হৈ শাযবী ভী
মগব মেবে নিএ তো জান পবহৈ.

ঝহর্ব্বত কী রকানত কবনে রানা
খভী নহফ়বত কী গক দূকান পব হৈ.

এহি গজনক হবেক শেবক হবেক পাঁতিমে 1222-1222-122 মাত্রাক্রম খছি। ৱহবমে জতেক মান্য ছূট ছৈ সে নেন গেন খছি। এহি গজনক কাফিয়া সেহো ঠীক খছি।
৩

ৱাঁঠ় মেং নোগ রিনরিনাতে হৈং
বহন্বমা ৱাঁঠ় কো ভুনাতে হৈং

ঘোষণাওং পে ঘোষণাএং হৈং
নার রহ কাগ়জ় ী চনাতে হৈং

গস তবফ় ভুখমবী কা খানম হৈ
ওব রহ খাঁকড়ে গিনাতে হৈং

ফংড জো ভী জহাং সে খাতা হৈ
খ়ুদ হী রো ৱাঁট কবকে খাতে হৈং

সান দব সান ৱাঁঠ় খা জাযে
দবখসন যে হী রো মনাতে হৈং

এহি গজনক হবেক শেবক হবেক পাঁতিমে 2122-12-

1222 মাত্রাক্রম অছি। রঁহবমে জতেক মান্য ছূটে ছৈ সে লেল গেল অছি। এহি গজলক কাফিযা সেহো ঠীক অছি।

৪

আকাশ সে টপকে হএ কিবদাব নহী হৈ
হম ভী মক়ান হৈ কিবাযেদাব নহী হৈ ।

উনকে গবাদো কী ভী মানূমাত হৈ হমে
ঐসা নহী কি হম ভী খ়রবদাব নহী হৈ

রহ নাম হমাবা মিটাযেংগে কহাঁ কহাঁ
বুনিযাদ কী হম ওঁট হৈ দীরাব নহী হৈ ।

ওংসান হৈ অপনী হদো কা গন্ম হৈ হমে
হম আপকে জৈসা কোও অরতাব নহী হৈ ।

হম অপনী হ্মহব্বত কী ন্বমাগশ নহী কবতে
বিশতে নিভাতে হৈ দুকানদাব নহী হৈ ।

পঢ়না হী অগব হো তো পঢ় । গমৌনান সে
অদরী কিতাব হৈ কোও অখ়রাব নহী হৈ ।

एहि गजलक पहिल शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम 2212-2212-221122 अछि। दोसर पाँतिक मात्राक्रम 2212-1212-221122 अछि। दोसर शेरक पहिल पाँतिक मात्राक्रम 2212-2212-221212 अछि। दोसर पाँतिक मात्राक्रम 2212-122-122-1122 अछि। बहरमे जतेक मान्य छूट छै से लेल गेल अछि मुदा तँए बाँदो आ गजल बहरमे नै अछि। मतलाक दूनू शेरमे एकरूपता नै अछि। तँए हम मात्र दू शेरक तक्ती केलहुँ अछि बाँद-बाँकी शेरक विवेचना पाठक बूझिये गेल हेता। काफिया सेहो गलते अछि।

बहरक हिसाबेँ नरेन्द्रजीक गजल--

चारू मैथिली गजलकेँ देखल जाए तँ आ स्पष्ट अछि जे नरेन्द्रजी अधिकांशतः बहरे मीबपर आश्रित छथि आ ताहूमे कतेको ठाम चूकल छथि। जखन कि बहरे मीब बहुत आसान बहर छै आ एहि बहरमे छूट बहुत छै। तेनाहिते जँ चारू हिंदी गजलक बहरकेँ देखल जाए आ स्पष्ट होइए जे नरेन्द्रजी बहरे मीबक अतिरिक्त आन बहर सभपर सेहो हाथ चलेलैं छथि आ ओहूमे कतेको स्थानपर चूकल छथि। तथापि आ उल्लेखनीय जे आनो बहरपर ओ गजल नीखि सकैं छथि। नरेन्द्रजी मैथिली-हिंदीक देल उपर बना गजलक बहर संबंधमे हमर आ स्पष्ट मान्यता अछि जे नरेन्द्रजी मात्र लयकेँ बहर मानि नै छथि जखन कि लय आ बहरमे

খংতব ছৈ। নয মনে গারি কহ, গ্বনগ্বনা কহ। নযপব নিখনাসঁ কেখনো ৰঁহব সঠীক ভৈযো সকৈএ খা কেখনো নহিযো ভহ সকৈএ।

ৰঁহব ও কাফিযাক খাধাবপব নবেন্দ্রজীক গজনকেঁ একৈ ৰেঁবমে হম গনত নৈ কহি সকৈ ছী কাবণ মৈথিনীক কথিত গজনকাব সভসঁ ৰেঁসী মেহনতি নবেন্দ্রজী খপন গজনমে কেনে ছথি খা জঁ ওা থোড়ৰেঁ মেহনতি কবতথি রা কবতা তঁ হিনক গজন একটা খাদর্শ গজন ভহ সকৈএ। ওনা এহি ৰাঁতক সংভারনা কম জে ও এহি তথ্যকেঁ মানতাহ। কবণ রএহ জিদ জে ব্যাকবণ কোনো জরুবী নৈ ছৈ। বচনামে ভার প্রমুখ হোগত ছৈ খাদি-খাদি। মৈথিনীমে নবেন্দ্রজীক গজন খপন পীঢ়ীক খধিকাংশি গজনকাব (সবসজী, তাবানংদ রিযোগী, বমেশ, দেরশংকব নরীন এরং ওহনে গজনকাব) সভসঁ ৰেঁসী ঠোস গজন ছনি সে মানৰাঁমে হমবা কোনো শংকা নৈ মুদা ৰঁহব ও কাফিযাক হিসাবেঁ পূবা-পূবী সহী নৈ ছনি (মনে নবেন্দ্রজী মাত্র খপন সমকানীনসঁ খাগূ ছথি)। এহিঠাম হম নবেন্দ্রজীক চাবি-চাবি টা গজন নেনহুঁ মুদা খান ঠাম হুনক প্রকাশিত রা হুনক ফেসবুকপব প্রকাশিত মৈথিনী খা হিংদী গজনক খন্বপাতসঁ ওা স্পষ্ট খছি জে নবেন্দ্রজী মৈথিনীমে মাত্র সংপাদকক খাগ্রহপব গজন নিখৈ ছথি। মনে মৈথিনী গজন হুনকব ধ্যয নৈ ছনি। খগ ৰাঁদো খাশ্চর্য জে হিংদী গজনমে হুনকব কোনো রিশেষ স্থান নৈ ছনি। ওা ৰাঁত হম একটা হিংদী গজন পাঠকক তৌবপব কহি বহন ছী। হুনকব সমূহক কিছু নোক হুনকা ভনে রিহাবক হিংদী গজনকাবক নিস্টমে দহ দৌন মুদা রাস্তরিকতা গএহ

जे हिंदी गजल संसारमे नरेन्द्रजीक कोनो स्थान नै छनि। आ एकरा मात्र राजनीति नै कहल जा सकैए। हिंदी गजलमे एहतराम इस्लाम, नूर मुहम्मद नूर, जहीर कुरैशी सन प्रवाल छथि एवं नवमे गौतम राजरिषी, स्वपनिल श्रीवास्तव, वीनस केसरी, मयंक अवस्थी आदि अपन स्थान बॅना लेलक मुदा की कारण छै जे नरेन्द्रजी असफल रहि गेला। हम फेर कहबॅ जे हरेक चीजमे राजनीति नै होइ छै। हिंदी गजलक नव पीढ़ी गौतम राजरिषी, स्वपनिल श्रीवास्तव, वीनस केसरी, मयंक अवस्थी आदिक पाछू कोनो संपादकक हाथ नै छलनि मुदा हीक लिखलासँ कोन संपादक नै छापै छै। आ हिनकर सभहँक सभ गजल व्याकरण ओ भाव दृष्टिसँ संतुलित रहै छनि आ तँए ओ सभ बॅहुत कम समयमे हिंदी गजलमे अपन स्थान बॅना लेला मुदा नरेन्द्रजी नै बॅठ्ठि सकला आ ताहि लेल मात्र हुनक बॅहर ओ व्याकरण नै पालन करबॅाक जिद जिम्मेदार छनि। मैथिली गजलमे तँ ओ अपन समकालीन गजलकारसँ आगू बॅठ्ठि गेला मुदा ओ हिंदीमे पिछड़ि गेल रहला कारण ओहिठाम बॅहर सेहो देखल जाइ छै जखन कि मैथिली गजलमे बॅहर देखानाइ आबॅ शुरू भेलैए।

किछु एहन बॅात जे कि प्रायः हम, सभ आलोचनामे कहैत छियै " मैथिलीक अरबाजक गजलकार सभ हिंदीक निराला, दुष्यंत कुमार आ उर्दूक फैज अहमद फैज केर बॅहुत मानै छथि। एकर अतिरिक्त ओ सभ अदम गोंडवी मुन्नवर राना आदिकेँ मानै छथि। मैथिलीक अरबाजक गजलकार सभहँक हिसाबेँ निराला, दुष्यंत कुमार आ फैज अहमद फैज सभ गजलक व्याकरणकेँ

তোড়ি দেনখিন ক্ষদা ঙা ভ্রম খছি। সচ তঁ ঙা খছি জে নিবানা মাত্র রিষয পবিরর্তন কেনা খা উর্দূ শৈৰ্দ্ধক রঁদনা গজনমে হিংদী শৈৰ্দ্ধক প্রযোগ কেনা, তেনাহিতে দৃষ্যঁত ক্ষমাব গমবজেন্সীক রিকুঙ্ক গজন বচনা ধ্রাঁতিকাবী ৰূপে কেনথি। ফৈজকেঁ সাম্যরাদী রিচাবক গজন নেন জানন জাগত খছি। ক্ষদা ঙা গজনকাব সভ রিষয পবিরর্তন কেনা খা সমযানুসাব শৈৰ্দ্ধক প্রযোগ রেঁসী কেনা। এহিঠাম হম কিছু হিংদী গজনকাবক মতনাক তঞী দেখা বহন ছী (জে-জে মতনা হম এহিঠাম দের তকব পূবা গজন ও পূবা তক্কতী হমব পোথী মৈথিনী গজনক ব্যাকবণ ও গতিহাসমে দেখি সকৈ ছী)---

সূর্যকাঁত ত্রিপাঠী নিবানাজীক একটা গজনক মতনা দেখূ--

ভেদ কুন খূন জাএ রহ সূবত হমাবে দিন মেঁ হৈ
দেশ কো মিন জাএ জো পূঁজী তুম্হাবী মিন মেঁ হৈ

মতনা (মনে পহিন শৈব)ক মাত্রাক্রম খছি-- 2122+2122+2122+212 খার সভ শৈবক মাত্রাক্রম গএহ বহত। একবে রঁহব বা কী রর্ণরৃত কহন জাগত ছৈ। খববীমে একবা রঁহবে বমন কেব ক্ষজাগফ রঁহব কহন জাগত ছৈ। মৌনানা হসবত মোহানীক গজন "চুপকে চুপকে বাত দিন খাঁসূ রঁহানা যাদ হৈ" খহী রঁহবমে ছৈ জকব রিরবণ খাগূ দেন জাএত। এঠাঁ ঙা দেখূ জে নিবানা জী গজনক রিষয নর কঽ দেনখিন

प्रेमिकाक वँदना विषय मिल आ पूँजी बँनि गेलै ह्मदा व्याकबण बएह बहलै।

आब हसबत मोहानीक ओ प्रसिद्ध गजलक मतला देखू---

चुपके चुपके बात दिन आँसू बँहाना याद है
हमको अब तक आशिक़ी का वो ज़माना याद है

एकब बँहब 2122+2122+2122+212 अछि।

आब दुष्यंत कुमाबक ऐ गजलक मतलाक तओी देखू---

हो गओ है / पीब पर्वत /सी पिघलनी / चाहिए,
ओस हिमालय / से कोओ गं / गा निकलनी / चाहिए।

एकब बँहब 2122 / 2122 / 2122 / 212 अछि।
फैज अहमद फैज जीक ओ गजलक मतला देखू--

शैख साहबँ से बस्मा-बाह न की
शुक्र है ज़िन्दगी तबाँह न की

एहि मतलाक बँहब 2122-1212-112 अछि।

आब कले अदम गोंडवी जीक एकटा गजलक मतलाक तओी देखू—

গ়জ়ন কো নে / চনো খৰ গাঁ / র কে দিনকশ /নজ় াবো মেঁ
ঝসন্সন হ়ন / কা দম ঘুটৈতা / ই গন খদরী / গদাবো মেঁ

একব ৰহব 1222 / 1222 / 1222 / 1222 খছি।

এহিঠাম হম ও মাত্র ভাব ও কথ্যসঁ সংচানিত গজনকাবক হতর্কসঁ ৰচৰা নেন দেনহু খছি। জখন দুষ্যংত হমাব সন এাঁতিকাবী গজনকাব ৰহব ও ব্যাকবণকেঁ মানৈ ছথি তখন নবেন্দ্রজী রা খান কথিত এাঁতিকাবীকেঁ ব্যাকবণসঁ কোন দিক্কত ছনি সেনৈ জানি।

ভাব, কথ্য, বিষয ও ভাষাক হিসাবঁসঁ নবেন্দ্রজীক গজনক সীমা---

উঁপ শীর্ষকমে "সীমা" এহি দুখাবে নিখনহু জে ভাব, কথ্য ও বিষয নেন কোনো বোক-টৈক নৈ ছৈ জে গএহ বিষযপব নিখন জেৰাক চাহী রা ওহি বিষযপব নৈ নিখন জেৰাক চাহী। খগ ঠাম দেন গেন নবেন্দ্রজীক মৈথিনী-হিংদী গজনক ভাব ও ভাষাসঁ স্পষ্ট ভেন হএত জে নবেন্দ্রজী চাহে মৈথিনীমে নিখথি রা হিংদীমে হুনকব বিষয মার্ক্সবাদী বিচাবধাবাক খাগূ পাছু বহৈত ছনি। ওনা ও খবাপ নৈ ছৈ হদা দুনিযাঁ ৰহৃত বাস "ভূখ"সঁ সংচানিত ছৈ চাহে ও পেটৈক হো, জাঁঘক হো কি ধন, যশ কেব হো। জতবেঁ সচ পেটৈক ভূখ ছৈ ততবেঁ খান ভূখ সেহো। তঁগ একটা ভূখক সাহিত্যকেঁ নীক মানন জাএ খা দোসব ভূখকেঁ খবাপ সে উঁচিত নৈ।

নবেন্দ্রজীকেঁ সেহো কোনো রিপবীত নিংগী খাকর্ষিত কেনে হেথনি খা কোহর্ঁবমে হ্নকব কবেজ সেহো ধক-ধক কেনে হেতনি। ওনা রিচাবধাবাকেঁ মহান র্ঁনেৰ্ঁা নেন ও কহি সকৈ ছথি জে নে হমবা কোনো রিপবীত নিংগী খাকর্ষিত কেনক খা নে কোর্ঁবমে কবেজ ধক-ধক কেনক। ঙা হ্নকব সীমা সেহো ছনি হ্নকব রিচাবধাবাক সেহো। খগ ঠাম একটা মহত্বপূর্ণ প্রশ্ন বাখএ চাহর্ঁ জে নবেন্দ্রজী বা হ্নকে সন ঞাঁতিকাবী গজনকাব সভ ব্যাকবণক ঙা কহি রিবোধ কবৈ ছথি জে ব্যাকবণ কঙ্কবতাক প্রতীক থিক ঋদা খাশ্চর্য জে রিষয ও ভারক মামিনামে নবেন্দ্রজী বা হ্নকে সন গজনকাব সভ কঙ্কব ছথি। হমবা জতেক খন্বভর খছি তাহি হিসার্ঁসঁ হম কহি সকৈত ছী কথিত ৰূপসঁ ছদ্ম মার্ক্সরাদী সভ দোহবা রেঁর্ঁহাব কবৈ ছথি খপন জীরন ও সাহিত্যমে। ব্যাকবণক কঙ্কবতাক রিবোধ খা রিষয ও ভারক কঙ্কবতাক পানন গএহ দোহবা চবিত্র থিক। একৈ কথ্যপব কোনো রিধাক বচনা নিখনাসঁ ওহিমে দোহবার কেব খতবা তঁ হোগতে ছৈ সংগে সংগ পাঠক গবীঙ্কৈ সেহো ভ' জাগত ছৈ। কোনো বচনা জখন পাঠকে নেন ছৈ তখন পাঠকক কচিক খরমাননা কিএ? হঁ এতেক সারধানী নেখককেঁ জৰূব বখর্ঁাক চাহী জে পাঠকক খরাঁছিত মাঁগ জেনা খশ্লীনতা, দংগা পসাবএ র্ঁনা বচনা নৈ নীখথি। এক রেঁব ফেব হম হিংদীক সংদর্ভমে কহএ চাহর্ঁ জে হিংদী গজনক কথ্য র্ঁহ্ত রিস্তৃত ছৈ। হিংদী গজনমে সাম্যরাদী রিচাবধাবা র্ঁনা গজনক খতিবিক্ত খানো রিষযপব গজন ছৈ খা হমবা হিসারেঁ নবেন্দ্রজী হিংদী গজনমে নৈ র্ঁঠ্ া সকনা খা তাহি নেন র্ঁহব ও ব্যাকবণ সংগ একৈ কথ্যপব নিখর্ঁাক জিদ সেহো জিম্মদাব

ছনি। এহিঠাম দেন নবেন্দ্রজীক মৈথিনীক চাবিম গজনমে "ভেড় সহব" মৈথিনীমে অবাঞ্ছিত প্রযোগ অছি। নবেন্দ্রজীক ভাষা প্রযোগ খতবনাক অছি। হম জানৈ ছী জে এনা নিখনাসঁ নোক হমবা শুদ্ধতাবাদী মানএ নাগত মুদা হম ঈ চিংতা ছোড়ি নিখবঁ জে হবেক ভাষামে আন ভাষাক শব্দক প্রযোগ হেবাক চাহী মুদা একব মতনবঁ নৈ জে সভ শব্দক প্রযোগ মান্য ভঽ জেতৈ। উদাহবণ দৈত কহী জে মৈথিনীমে "রফা" শব্দ প্রচনিত নৈ অছি মুদা "রফাদাব" শব্দ বঁহ্প্রচনিত অছি। এহিঠাম প্রশ্ন উঠৈত অছি জে জখন রফা শব্দক প্রচনন নৈ তখন রফাদাব কোনা প্রচনিত ভেন। ঈ বাঁত শুদ্ধ ৰূপসঁ আম জনতাক বাঁত ছৈ। আম জনতাক জীহ আ সংদর্ভমে "রফা" শব্দ নৈ আবিঁ সকনৈ জখন কি রফাদাব উঁচাবণক হিসাবঁসঁ আ সংদর্ভক হিসাবঁসঁ প্রযোগ হোগত বহন অছি।

নিষ্কর্ষ– নবেন্দ্রজী গজন বঁহব ও কাফিযাক হিসাবঁসঁ দোষপূর্ণ তঁ অছি মুদা মৈথিনীক অপন সমকানীন ও পববর্তী গজনকাব যথা সবসজী, বমেশ, তাবানংদ বিযোগী, বিভূতি আনংদ, কনানংদ ভঙ্গ, স্ববেন্দ্রনাথ, ধীবেন্দ্র প্রেমর্ষি, বাজেন্দ্র বিমন সংগে এহনে আন গজনকাব সভসঁ বেঁসী ঠোস অছি। হিনক হিংদী গজন সভ সেহো বঁহব ও কাফিযাক হিসাবঁসঁ দোষপূর্ণ অছি আ ওহিঠাম হিনকাসঁ পহিনে বঁহ্ত বাস ব্যাকবণ ও ভাব বঁনা গজনকাব অপন মূন্যাকংন নেন প্রতীক্ষাবত ছথি তঁগ হিংদী গজনমে হিনকব টিকবঁ বঁহ্ত মোশ্কিন ছনি। বিশ্বাস নৈ হো তঁ হিংদী গজনক গংভীব পাঠক বঁনি দেখি নিঅ। জঁ নবেন্দ্রজী ব্যাকবণ পক্ষকেঁ সম্হাবি

নেথি আ আনো রিষযপব গজন কহথি তঁ নিশ্চিত ওা রঁহ্ত দূব আগূ জেতা। আ জেনা কি উঁপবক রিরেচনসঁ স্পষ্ঠ, অছি জে হিনকা রেঁসী মেহনতি নৈ কবরাঁক ছনি। কিছু অহম্ ও র‍্যাকবণকেঁ হেযে রঁ্মবরাঁক চক্কবমে হিনক নীকো গজন দূবি ভেন অছি। ওনা হম উঁপবে আশঁকা রঁতা দেনে ছী জে আনে কথিত এ্রাঁতিকাবী জকাঁ ওাগো র‍্যাকবণকেঁ রেঁকাব মানতা।

নোট---- 1) এহি সমীক্ষামে জতেক সংদর্ভ নেন গেন অছি সে হমব পোথী "মৈথিনী গজনক র‍্যাকবণ ও ওতিহাস"সঁ নেন গেন অছি তঁও কোনো প্রকাবক সংদর্ভ জেনা পং গোরিন্দ ঝাজীক কোন পোথীক কোন পৃষ্ঠপব চংদ্ররিংদূ হাঞ স্লব নঘ্ হোওত ছৈ আদি জনরাঁক নেন ওহি পোথীকেঁ পঠ ু ।

2) রঁহবক তঞীমে জঁ কোনো অসারধানী ভেন হো তঁ পাঠক সভ সূচিত কবথি। হম ওকবা স্বধাবরঁ।

ৰ্যানক সংদৰ্ভমে মৈথিনী গজন

হবেক ভাষা সাহিত্যিক হবেক বিধাসঁ সংবঁধিত ৰ্যান খবৈঁত বহৈত ছৈ আ এ স্বাভাবিক ছৈ। ৰ্যান দূনূ তবহঁক মনে সকাবামেক ও নকাবামেক বহৈত ছৈ। মৈথিনী গজন নেন সেহো সময- সমযপব ৰ্যান খবৈঁত বহনৈক খছি। জঁ ছোট-মোট ৰ্যানকেঁ ছোড় দেন জাএ তঁ মৈথিনী গজনমে হ্মখ্যতঃ তীন-চাবি টা ৰ্যান খছি জে কি খপনা সমযমে মৈথিনী গজনকেঁ খান্দোনিত কেনক। পহিন প্রা. খানংদ মিশ্রজীক ৰ্যান, দোসব বমানংদ ঝা বমণজীক ৰ্যান, তেসব বামদেব ঝাজীক ৰ্যান খা চাবিম মাযানংদ মিশ্রজীক ৰ্যান, হম এহিঠাম চাক গোটাক ৰ্যান বাখবঁ খা ওকব বিশ্লেষণ কববঁ এহি বিশ্লেষণসঁ পহিনে কহি দী জে এ সভ ৰ্যান ওহন-ওহন বচনা বা পোথীপব খাধাবিত খছি জে কি প্রকাশিত ভেন। বঁহ্ত বাস এহন শাগব জে কি প্রকাশনমে রুচি নে ছননি বা জিনকা সংপাদক কাত কহ দৈ ছনখিন (জেনা বিজযনাথ ঝা ও যোগানংদ হীবাজীক গজনকেঁ সংপাদক সাযাস নৈ ছাপৈ ছনখিন তিনকব সভহঁক গজনকেঁ এহি ৰ্যান দেবাঁ কানমে ধেখান নৈ বাখন গেন খছি)। এহো বাঁত ধেখানমে বাখবঁ জরুবী জে এ ৰ্যান সভ মধুপজী, কবিবব সীতাবাম ঝাজীক বা পং.জীবন ঝাজীক গজনকেঁ বিনা ব্যাকবণপব নপনে দেন গেন খছি। জঁ এ সভ ৰ্যান দেবাঁসঁ পহিনে মধুপজী, কবিবব সীতাবাম ঝাজীক, পং.জীবন ঝাজীক, বিজযনাথ ঝাজী বা যোগানংদ হীবাজীক গজনকেঁ ব্যাকবণক হিসাবেঁ দেখনে বহিতথি তঁ সংভবতঃ হিনক ৰ্যান সভ কিছু খনগ বহৈত। তঁএ এহি ৰ্যান সভকেঁ সমগ্র তঁ নৈ মানন জা

सकैए म्हदा ओहि श्रधिकांशि गजलक प्रतिनिधित्व तँ कविते श्रछि जे ओहि कालखंडमे श्रधिकांशि गजलकाव द्वावा लिखल गेल। एहि बँयान सभहँक विश्लेषणकेँ हम ओहि कालखंडसँ जोड़ि कऽ देखि वहल छी जाहिकालमे ओ बँयान देल गेल बहै। वस्तुतः ओएह सही तवीका छै कोनो तथ्यकेँ जनबाँक लेल। तँ देखी बँयान श्रा ओकव विश्लेषण ------

1) प्रा. श्रानंद मिश्रजीक हिसाबेँ मैथिलीमे गजल संभव नहि (संदर्भ- 2015 मे मोहन यादवजीक गजल संग्रह "जे गेल नहि विसवल"मे उँदयचंद्र ना विनोदजीक भूमिका। संभवतः ओ बँयान 1980-85 बीचक श्रछि)---एहि बँयानक मूल रूप हमवा लग नै श्रछि। तँए एहि बँयानकेँ दू रूपमे लऽ वहल छी। पहिल तँ जे देने छी मने "मैथिलीमे गजल संभव नै"। ओ बँयान निश्चित रूपेँ ओहि समयक जे गजलकाव सभ सक्रिय छलाह जेना स्वधांशु शेखव चौधवी, गोपेश, मायानंद मिश्र, ववीन्द्रनाथ ठाकुव, केदाव नाथ लाभ, कलानंद भट्ट, सियावाम ना सवस, महेन्द्र, छात्रानंद सिंह ना, तावानंद वियोगी, वाम चैतन्य धीवज, केदाव कानन, वमेश, विभूति श्रानंद श्रादिक गजल सभकेँ देखि कऽ देल गेल श्रछि। जँ हिनकव सभहँक गजल देखल जाए तँ प्रा. श्रानंद मिश्रजीक उँक्ति सौ प्रतिशत सच श्रछि। कनियोँ नूठ नै। मानि लिश्र जँ प्रा. जी एहन नै कहने हेथिन तैयो ओ सच श्रछि ओहि समयक सक्रिय गजलकाव सभहँक गजल देखि कियो ओ बाँत कहि सकैत छल। गजल लेल बँहव श्रा काफिया श्रनिवार्य छै (बँहवमे किछु छूटेंक संगे)। म्हदा ओहि समयक

সক্রিয কোনো গজনকাব (ওহিমেসঁ এখনো কিছু সক্রিয ছথি) ৰঁহব আ কাফিযাক পানন নৈ কেনে ছথি। হিনকব সভহঁক কথন ছনি জে ভার ক্ষখ্য হো ক্ষদা জঁ ভারে ক্ষখ্য মানন জাএ তখন কোনো বচনাকেঁ গজন কহবাঁক রেঁগবতে কিএ ? ওকবা করিতে কিএ নে কহন জাএ ? আখিব কোনো এহন তত্ত্ব তঁ হেতৈ জে করিতা আ গজনক বীচ অঁতব আনৈত হেতৈ। কোনো গজনকেঁ নীক রা খবাপ হেবাঁসঁ পহিনে ওকবা "গজন" হোবঁএ পড়ৈত ছৈ আ কোনো বচনাকেঁ গজন হেবাঁ নেন ওহিমে রঁহব ও কাফিযা অনিরার্য ছৈ। জঁ রঁহব ও কাফিযা নৈ ছৈ তখন ও গজনে নৈ ভেন ভনে ওকবা নীক রা খবাপ গীত যা করিতা কহু সে মঁজূব ক্ষদা রিঁনা রঁহব ও কাফিযাক গজন নৈ হএত (বদীফ কোনো গজনমে ভৈযো সকৈএ আ নহিযো ভঽ সকৈএ ক্ষদা জাহি গজনমে বদীফ নেন জাএত তাহিমে অঁত ধবি পানন হএত)।

এক দূ গোষ্ঠৈসঁ চর্চা কেনাপব পতা চনন জে প্রা. আনংদজী ঙ মানৈ ছনাহ জে মৈথিলীমে হুস্ন-ঙশ্ক নৈ ভঽ সকৈ ছৈ তঁগ মৈথিলীমে গজন সংভর নৈ। জঁ এহন রাঁত তঁ হম প্রা. সাহেবঁসঁ অসহমত ছী কাবণ হমবা নগ রিদ্যাপতি ছথি জে কি পূবা উর্দূ শাগবীসঁ রেঁসী আ পহিনে প্রেমপব রাঁত কেনাহ। কিছু রিদ্বান ঙ কহি সকৈ ছথি জে রিদ্যাপতিক প্রেম পাবনৌকিক ছন ক্ষদা তখন ঙ প্রশ্ন উঠৈ ছৈ জে ফেব উর্দূ শাগবীক প্রেম পাবনৌকিক কিএ নৈ ভঽ সকৈএ ?

জে কিছু হো ক্ষদা প্রা. আনংদজীক রঁযান ওহি সমযক গজনকাব সভ নেন একটা চুনৌতী ছন জকবা নেরাঁমে

ঔর গনত সারিত করবাঁমে ওহি সময়ক গজলকার সভ অসফল ভঽ গেলাহ। জহাঁ ধরি এহি বয়ানক প্রশ্নার ছৈ হমরা নৈ বুঝাইএ জে এহি বয়ানক কোনো বেসী অসরি পড়লৈ কারণ ওহি সময়ক কথিত গজলকার সভ অপন "গলত গজল"মে মগ্ন ছলাহ আ প্রো. আনংদ মিশ্রজী অপন সহরিয়ারক সংগ প্রোফেসরবে টা বনল রহলাহ। দূনূ পক্ষমেসঁ কিনকো এ জনবাঁক চিন্তা নৈ রহলনি জে আখির গজলক অসল পক্ষ কী ছৈ।

2) রমানংদ ঝা রমণজীক হিসারেঁ বর্তমান গীত গজল মংচীয় অর্থলাভক ঔজার থিক (মিথিলা মিহির ফরবরী 1983 এ হমরা লোকরেদ আ লালকিলামে সিয়ারাম ঝা সরসজীক লেখমে উল্লেখিত ভেটৈল)–

জঁ ওহি সময়ক সক্রিয় গজলকারক গজল দেখবঁ তঁ পতা চলত জে ও সভ গজলকেঁ গেবাঁক একটা উপক্রম মানি লেনে ছলাহ। হুনকা সভকেঁ বুঝাগত ছলনি (বা ছনি) জে গায়কী গজল লেল অনিবার্য ছৈ। জঁ গায়কী গজল লেল অনিবার্য রহিতৈ তঁ উর্দূ গজলমে গালিব আ ফিরাক গোরখপুরীসঁ বেসী মহান স্বদর্শন ফাকির রহিতথি। ঋদা সে নৈ ভেলৈ কারণ গায়কী গজল লেল অনিবার্য নৈ। হঁ জঁ গজলক সভ শর্ত পূরা করৈত গজলমে গায়কী ছৈ তঁ সোনমে সুগংধ বলা বাঁত ভেলৈ। ওহি সময়ক গজল সভ গায়কী লঽ কঽ কতে মোহগ্রস্ত ছলাহ তকর দৃষ্টাংত হমরা বিভূতি আনংদজীক গজল সংগ্রহ (উঠা রহল ঘোঘ তিমির)মে হুনকে ভূমিকা আ

তাবানংদ রিযোগীজীক গজন সংগ্রহ (ঘঙ্কক সাক্ষ্য) কেব নর সংস্কবণক নর ভূমিকাসঁ ভেষ্টন। রিভূতি আনংদজী ওহি ভূমিকামে নিখৈ ছথি জে "এগো মহত্বপূর্ণ প্রসংগ............। তক্ষেণ কিছুকেঁ স্ববো দেনখিন।" উঁস্কব রিযোগীজী অপন সংগ্রহক নর সংস্কবণক নর ভূমিকামে নিখৈ ছথি জে "তখন মোন পড়ৈ ছথি জরাহব ঝা...........জে হমব ছাঁদস প্রযোগ সভহঁক সংগীত শাস্ত্রীয ব্যাখ্যা কবথি।" ঙা অনগ রাঁত জে রিযোগীজীক গজনমে কোনো ছাঁদস প্রযোগ নৈ অছি। শাস্ত্রীয সংগীত কেব রাঁদিশে তঁ কোনো বচনাক পাঁতি ভঽ সকৈ ছৈ। এহি দৃক অতিবিক্ত আন গজনকাব সভ সেহো গজনকেঁ গাযিকীসঁ অনিরার্যতঃ জোড়ি দেনে ছথি জাহি কাবণসঁ ওহি সমযক গজন সভ গজন কম আ গীত বেঁসী নাগৈ ছৈ। অধিকাংশিতঃ সাহিত্কাব ঙা র্বুনৈ ছথি জে মংচপব গারি দেনাসঁ জনতা বেঁসী থপড়ী পীষ্টত আ রাহ্ত সংদর্ভমে ঙা রাঁত সচ ছৈ। হ্মদা ওহি সমযক গজন নিখনাহব সভ মংচপব হিষ্ট হেরাঁক চক্কবমে কথিত গজনকেঁ গীতক ভাসমে গারঁএ নগনাহ জাহিমেসঁ কিছু নোকপ্রিয সেহো ভেন (জনতা দ্বাবা গীত মানি আ স্বনরাঁমে চূঁকি ও গীতেক ভাস ছনৈ তঁগ) জেনা সিযাবাম ঝা সবসজীক "এক মিসিযা জে হ্মস্কিযা দেনিযৈ," আ এহনে সন আব। খাস কঽ জে কথিত সাহিত্কাব গীত আ গজন দূনূ নিখৈ ছনাহ তিনকামে ঙা গাযিকী রাঁনা বেঁমাবী রাহ্ত অছি। কনানংদ ভষ্টু গজনে নিখৈ ছনাহ তঁগ হ্নক গজনমে একষ্টা স্থাযিত্ব ভেষ্টত ওনা ঙা রাঁত অনগ জে ভষ্টুজীক গজনমে সেহো রাহব নৈ ছনি আ রাহ্ত ঠাম কাফিযা গনত ছনি। তাকোনীন কথিত গজনকাব সভ গজনকেঁ মংচ ছেকরাঁক হথিযাব রাঁনা নেনো

জাহি কাবণে ওহি সমযক গজনমে কথ্যক গংভীবতা ছৈহে নৈ। এক বাঁত স্পষ্ঠ কহ দী খানী নান ঝংডা, পসেনা, খমীব-গবীবঁ নীখি দেনাসঁ গজন কী কোনো বচনামে গংভীবতা নৈ খবৈঁ ছৈ। জঁ এহি বাস্তবিকতাক ভীতব ঘ্সি কহ দেখন জাএ তঁ বমণজীক বঁযান বঁহ্ত হদ ধবি সহী খছি খা সঠীক খছি। বমণজীক এহি বঁযানক খসবি ভেন খা গীত সন গজন নিখএ বঁনা সভ ছিনমিনা গেনাহ। সবসজী খপন নেখমে এহি বঁযানকেঁ গৈব জিম্মেদাবী বঁনা বঁযান মানৈ ছথি (নোকবেদ খা নানকিনামে সিযাবাম ঝা সবসজীক নেখ) হ্মদা হম বমণজীক এহি বঁযানকেঁ গজনক দৃষ্ঠিএঁ পূর্ণ জিম্মেদাবী বঁনা বঁযান মানৈ ছী। জঁ ওহি সমযক তাকোনীন গজনকাব সভ এহি বঁযানপব মংথন কবিতথি তঁ খাজ্ক মৈথিনী গজনক পবিদৃশ্থ বঁহ্ত নিখবন খা বিস্তৃত নজবি খবৈঁত।

প্ববনে গজনকাব নৈ বঁহ্কি এখন্বক গজনকাব সেহো (খনচিন্হাব খাখবসঁ সংবঁধিত কিছু গজনকাব সেহো) মংচ ছেকবাঁক নেন গজনমে গাযিকীকেঁ খনিবার্য কবএ চাহি ছথি। জখন কি সচ বাঁত তঁ ঞ ছৈ জে মংচপব গজন হিট্ট হোগত ছৈ হ্মদা মংচ নেন গজনক প্রযোগ খসফন ভহ জাগত ছৈ সে কতেকো উর্দূ মোশাযবামে শ্রোতাক তৌবপব ভাগ নহ কহ হম দেখি চ্কন ছী। উর্দূক প্রসিদ্ধ শাগব হসবত মোহানীক গজন "চ্পকে চ্পকে বাত দিন" 1910-1930 মে নিখাএন ছৈ হ্মদা এহি গজনকেঁ গ্বনাম খনী ভেট্টনৈ 1982মে। তেনাহিতে গানির্ব কেব গজন নিখেনৈ 1820ক বাঁদ হ্মদা ওকব গাযিকী ৰূপমে নোকপ্রিযতা ভেট্টনৈ জগজীত সিংহ দ্বাবা

গেনাক বাঁদ (জগজীতজীসঁ পহিনে সেহো গাএন জাগত ছলৈ মুদা হম লোকপ্রিযতাক বাঁত কহ রহল ছী)। গাযিকী রূপমে হবেক আধ্নিক হসবত মোহানীক নসীরঁমে গ্বনাম অলী আ হবেক আধ্নিক গানির্ঁ কেব নসীরঁমে জগজীত সিংহ লিখাএল বহি ছৈ মুদা আজুক শাগব অপনে গেবাঁ নেন আ মঁচ ছেকরাঁ নেন ততে উঁতাহ্ন বহি ছথি জে ও গজলক মূল তত্বকেঁ রিঁসবি জাগ ছথি। হমব গা অলভ্তর অছি জে গজল নেন রঁহবকেঁ অলপযোগী কহএ রঁনা লোক গজলকেঁ গেরাঁক চক্কবমে বহি ছথি। অন্যথা কিছু প্রযাসক বাঁদ রঁহবক নিরহি কেনাগ একদম আসান হোগত ছৈ।

3) বামদের ঝাজী মানৈ ছথি জে "সাম্প্রতিক গজল বচনাক ক্ষেত্রমে স্বধাংশ্ব শেখব চৌধবী, গোপেশ, মাযানংদ মিশ্রি, বরীন্দ্রনাথ ঠাকুব,কেদাব নাথ লাভ, কলানংদ ভঙ্গ, সবস, মহেন্দ্র, ছাত্রানংদ, রিযোগী, ধীবজ,কেদাব কানন, বমেশ,অনিল গন্নাদি নাম দেখল জাগত অছি। হিনকা লোকনিক গজলমেসঁ কিছুমে অরশ্য গজলত্ব অছি। পবংত্ত অধিকাংশিকেঁ গজল শৈলীমে বচল গীত মাত্র কহল জাএ তঁ অলপযুক্ত নহি। (সংদর্ভ "মৈথিলীমে গজল" ডা. বামদের ঝা, বচনা জূন 1984মে প্রকাশিত)"--

বামদের জীক মত বমণজীক মতক রিস্তাবিত রূপ অছি। বমণজী মঁচপব গজলক প্ররৃতিপব বাঁত কেলে ছথি মুদা বামদেরজী গীত সন গজলকেঁ সেহো দেখাব কেলে ছথি জে অধিকাংশিতঃ গজলকাব গজল নৈ গীত সন গজল লিখৈ ছথি। বামদের ঝাজী স্পষ্ট স্বরমে ওহি সমযক রঁহ্ত বাস কথিত ক্রাঁতিকাবী গজলকাব সভহঁক গজলকেঁ খাবিজ কবৈ ছথি জে কি ওহি সমযক

हिसाबेँ बँड़का विस्फोट छल। ई आलेख ततेक प्रभावकारी भेल जे ओ समयक बिना व्याकरण बला गजलकार सभ छिलमिला गेलाह आ एहि आलेखक विरोधमे विभिन्न वक्तव्य सभ देबए लगलाह। उदाहरण लेल सियाराम झा सरस, तारानंद वियोगी, रमेश ओ देवशंकर नवीनजीक संपादनमे प्रकाशित साझी गजल संकलन "लोकवेद आ लालकिला" (वर्ष 1990) केर कतिपय लेख सभ देखल जा सकैए जाहिमे रामदेव झाजी ओ हुनक स्थापनाकेँ जमि कऽ आरोपित कएल गेल अछि। ओही संकलनमे देवशंकर नवीन अपन आलेख "मैथिली गजल: स्वरूप आ संभावना"मे लिखै छथि जे "............पुनः डा. रामदेव झाक आलेख आएल। एहि निबंध मे दू टा बात अनसोहाँत ई भेल जे गजलक पंक्ति लेल छंद जकाँ मात्रा निर्धारित करए लगलाह आ किछु एहेन व्यक्तिक नाम मैथिली गजल मे जोड़ि देलनि जे कहियो गजल नै लिखलनि"

आन लेख सभमे एहने बात सभ आन आन तरीकासँ कहल गेल अछि। रामदेव झाजीक आलेखक बाद एहन आलेख नै आएल जाहिमे गजलकेँ व्याकरण दृष्टिसँ देखल गेल हो कारण ताहि समयक गजलपर कथित क्रांतिकारी गजलकार सभहँक कब्जा भऽ गेल छल।

4) मायानंद जी अपन पोथी "अवान्तर" केर भूमिकाक (ई पोथी 1988मे मैथिली चेतना परिषद्, सहरसा द्वारा प्रकाशित भेल)। पृष्ठ 6 पर मायानंदजी लिखै छथि "अवान्तरक आरम्भ अछि गीतलसँ। गीतं नातीति

গীতনম্হ খৰ্থাত গীত কেঁ খানহ ৰঁনা ভেন গীতন। কিন্তু গীতন পবম্পবাগত গীত নহি থিক, এহিমে একটা স্ৱব গজন কেব সেহো নগৈত খছি। গীতন গজন কেব সৰ্ব ৰঁধন (সর্ত) কেঁ স্ৱীকাব নহি কৰৈত খছি। কগযো নহি সকৈত খছি। ভাষাক খপন-খপন ৰিশেষতা হোগত খছি জে ওকব সংস্কৃতিক খন্ৱৰূপেঁ নির্মিত হোগত খছি। হমব উদ্দেশ্য খছি মিশ্রণসঁ একটা নৱীন প্রযোগ। তেঁ গীতন নে গীতে থিক, নে গজনে থিক, গীতো থিক খা গজনো থিক। কিন্তু গীতি তত্ত্বক প্রধানতা খভীষ্ঠ, তেঁ গীতন।"

উপবকা উদ্ধাষণামে খমাঁ সভ দেখি সকৈ ছিঐ জে কতেক দোখাহ স্থাপনা খছি। প্রযোগ হএৰ্ব নীক গপ্প হ্মদা খপন কমজোবীকেঁ ভাষাক কমজোবী ৰঁনা দেৰ্ব কতহুঁসঁ উচিত নৈ খা হমবা জনৈত মাযানংদ জীক ওা ৰঁড়কা খপবাধ ছনি। জঁ ও খপন কমজোবীকেঁ খাঁকৈত গীতন কেব খাবম্ভ কবতথি তঁ কোনো ৰেঁজাএ গপ্প নৈ হ্মদা মাযাজী পাঠককেঁ ভ্রমিত কবৰ্বাক প্রযাস কেনাহ জে কি তাকোন সফন সেহো ভেন।

হম খপন পোথী "মৈথিনী গজনক ব্যাকবণ ও গতিহাস"মে ৰহুত বাস এহন মৈথিনী কহৰী কেব উদাহবণ দেনে ছিযৈ জকব দূনূ পাঁতিমে ৰর্ণবৃত মনে ৰহব ছৈ। জাহি ভাষাক কহৰী ধবি ৰহবমে হো ওহি ভাষামে গজন নিখৰ্ব-কহৰ্ব সভসঁ খাসান ছৈ। হ্মদা হম জেনা কি ওহী পোথীমে নিখনে ছী জে মাযা ৰাৰূ নগ মৈথিন মাটি-পানিক পবংপবাক কোনো জানকাবী নে বহনি ও ৰস শব্দ সজেৰ্বাক ফেবমে খপন মজবূবীকেঁ

ভাষাক মজবূবী বঁনা দেনাহ। মাযা বাঁবূঁক এহি বঁযানক ঘোব বিবোধ ভেল সবসজী আ হ্নক টৌম দ্বাবা ক্ষদা অহফসোচ জে সবসজী বা হ্নক টৌম মাযাজীক এহি বঁযানকেঁ গনত কববাঁ নেন কোনো সার্থক ডেগ নৈ উঁঠা সকন। মাযা বাঁবূ জাহি ফার্মেটক গজন নিখৈ ছনাহ তহী ফার্মেটমে সবসজী আ হ্নক টৌম নিখৈ ছনাহ। মনে দূনূ টৌম বিনা বঁহবক বঁহব গজন নিখৈ ছন আ এখনো নিখা বহন। মাযানংদ মিশ্র বঁনাম সিযাবাম ঝা "সবস" বঁনা নড়াগ গজনক নেন নৈ ঙা বিশ্বস্ত ৰূপেঁ নাম আ সত্তাক নড়াগ ছন। বর্তমান মৈথিনীমে "বীহনি কথা" আ "নঘ্কথা" কেব নড়াগ সন ছন ঙা।

বর্তমান সমযমে এহি বঁযান সভহঁক সার্থকতা

প্রা.আনংদ মিশ্রজী আ মাযানংদ মিশ্রজীক বঁযানক এখন কোনো সার্থকতা নৈ অছি। দূনূ গোটাক বঁযান মৈথিনী গজনক অসন ধাবাকেঁ ছোড়ি কহ দেন গেন ছন। মৈথিনী গজনক অসন ধাবা পং.জীবন ঝা, কবিবব সীতাবাম ঝা, কাশীকাংত মিশ্র "মধুপ" বিজযনাথ ঝা, যোগানংদ হীবা, জগদীশ চংদ্র ঠাকুব "অনিন" আদিকেঁ ছবৈঁত আগূ বঁঢ়ন অছি। ক্ষদা হিনকব সভহঁক গজনকেঁ তাকোনীন সংপাদক ও আনোচক দ্বাবা বাঁবন গেন। জঁ হিনকব সভহঁক গজনক ওহি সমযমে ব্যাকবণক হিসাবেঁসঁ ব্যাখ্যা ভেল বহিত তঁ মৈথিনী গজনক নকনী ধাবাকেঁ আগূ বঁঢ়বাঁক মৌকা নৈ ভেটৈন বহিতৈ আ মৈথিনী গজন গন্ধবাঁসঁ বঁচি গেন বহিত। ক্ষদা দুনিযাঁক কোনো কাজ বাঁচন নৈ বহৈ ছৈ সে আবঁ মৈথিনী

গজন খানোচনাক ছুটৈন কাজ সভ ভঽ বহন খছি।

ডা. বমানंদ ঝা "বমণ" ও ডা. বামদের ঝাজীক রঁযানক এখনো সার্থকতা খছি কাবণ ঞা দূনূ রঁযান গজনক রাঁহবী পক্ষপব ছনৈ। এহন নৈ ছৈ জে গজন গাযিকীসঁ মোহগ্রস্ত পহিন্বকে গজনকাব ছনাহ। কিছু এখ্নকো গজনকাব এহি মোহমে রাঁন্হন ছথি খা খাগূক কিছু গজনকাব সেহো রাঁন্হন বহতা। তঁগ ঞা দূনূ গোটৌন রঁযান ভরিষ্যামে সার্থক বহত।

(নোটৈ---- গজনক রা খন্য রিধাক সংদর্ভমে হম কিনকো নীক রিচাবকেঁ খপনা সকৈ ছী। হ্নদা গনত রিচাবকেঁ সদিখন হম খানোচনা কবৈত বহরঁ। এহি খানেখমে জিনকব মতক সমর্থন কএন গেন খছি জরুবী নৈ জে হ্নকব সভ মতসঁ হম সহমত হোগ খা হ্নকব গনতো রিচাবকেঁ ন্বকরৈত বহী। কান্হি ভেনে ফেব কিযো গজনক খসন পক্ষক রিপবীত জেতা হ্নকব হম খানোচনা কবরেঁ কবরঁ। কোনো রিধামে প্রযোগ খবাপ নৈ হ্নদা খপন কমজোবীকেঁ রিধা রা ভাষাক কমজোবী রঁনা দেরঁএ রঁনা হমব শিকাব হোগত বহতা।)

বরীন্দ্র নাবাযণ মিশ্র

খশাংতস্য ক্ষতঃ স্বখম্

জীরনমে সভ কিছু ভেষ্টনাক রাঁদো কখনহুঁ কান নোকক মোন হোগত বহৈত খছি জে কোনো এহন ঠাম চনী জাহিসঁ মোন নিচৈন ভএ জাএ, সভ কিছু রিঁসবি কিছু দিন শান্তি সঁ রিতাবী খা ঝংঝটিসভকেঁ কাত কএ দী। কখনো-কখনো চিজ রস্তুসভ ব্যর্থ নাগএ নগৈত ছৈক, হোগত ছৈক জে কহ্না ওহিসভসঁ পিঁড ছোড়া রী কিংরা কিছু এহন কএ নী জে নিশ্চিংত বহী। সে কিএক হোগত ছৈক ?

সরঁদিন হমসরঁ খপন ধীযা-প্বতাক স্বখ-স্বরিধাক হেত্ত কাজ করৈত বহৈত ছী। সমাজমে, খপন নোক-রেঁদক রীচমে মান-সম্মান হো, হমবা শ্রেষ্ঠ র্বুঝন জাএ, খনকাসঁ হম সেসব বহী, এহী নফড়া সভমে জীরনক মূন্যরান সময চনি জাগত খছি খা খন্তমে হাথ খরৈঁত খছি ফোকনা। মন্বক্ষক মোহরংধন ততেক মজগূত হোগত খছি জে ও খন্ত-খন্ত ধবি ওকরে ফাঁসমে ফঁসন মেহিখা রঁড়দ জকাঁ রঁহৈত বহি জাগত খছি খাওব একদিন হ্মণ্ঠী রন্হনে এহি দ্নিযাসঁ প্রস্থান কএ দৈত খছি। সভ কিছু ঠামহিঁ বহি জাগত খছি। ক্যা একব খপরাদ নহি বহৈত খছি।

খাযা হৈ সো জাএগা, বাজা-বংক ফকীব।

এক সিংঘাসন চঢ়ি চনে, এক রঁধে জংজীব। ।

একরৈঁব একটা মহিনাকেঁ নকরাঁ মাবি দেনকৈ। ও খস্পতানমে ভর্তী বহথি। রাঁজন নহি হোনি। কৈ দিনক প্রযাসক রাঁদ হ্নকা কনী-মনী হোশ ভেন। কহ্নাক হ্মঁহেসঁ

আরাজ হ্ড়নৈক। হোশ হোগতহি পহিন রাঁত ও গএহ রাঁজন জে সূদি রসূনন গেন কি নহি ? সোচিযৌ, জে টৌকাসঁ কেহন মোহ ছনেক ওকবা ! জান জাএ পব ছনৈক, আস্পতানক আপত্তিকানীন রিভাগমে ভর্তী ছন, ৈথ–পৈব স্বন্ন ভেন ছনৈক, মোসকিনসঁ কহ্নাক আরাজ হ্ড়নৈক তঁ সভসঁ পহিনে কী রাঁজন ? গএহ থিক মাযা। ঙা জনিতো জে সভটা এতহিঁ বহি জাএত, নোক আন্ত–আন্ত ধবি টৌকা রঁটৈবরাঁমে, নূট–খসোটমে নাগন বহৈত আছি। তখন শান্তি কতএসঁ হোএত ?

একটা বাজাক মহন নগ একটা নোহাব দিন–বাতি খট–খট কবৈত বহন ছন। বাজা এহি রাঁতসঁ তংগ ভএ গেনাহ। কোনো উঁপাযসঁ চাহথি জে এহি খট–খটীকেঁ রঁদ কবারী। এক দিন ও ওহি নোহাবকেঁ রঁজওনথি। নোহাব ডবা গেন। ওকবা নহি বূঁনএমে অবৈক জে ওকবাসঁ কোন অপবাধ ভেন জে ওকবা বাজা রঁজা বহন ছথি। খৈব ! ও বাজাসঁ ভেঁট কবএ পহ্ঁচন।

ওকবা দেখিতে বাজা কহনখিন জে তোবা জতেক টৌকা চাহী সে নএ নএহ হ্দা ঙা খটব–পটব রঁদ কবহ। বাজাক রাঁত কাটত কে ? ও বাজাসঁ যথেষ্ঠ টৌকা নেনক আ ওহি দিনসঁ অপন কাজ কেনাগ রঁদ কএ দেনক। কাজ রঁদ তঁ কএ দেনক হ্দা ওকবা তহিআসঁ নিন্ন নহি হোগক। কী কবএ ? কতেকো বাতি কবোট রঁদনৈত রীতি গেনৈক। এহিসঁ ও ততেক তংগ ভএ গেন জে হোগক জে জান চনি জাএত। হাবি কএ ও বাজাক ওতএ দৌড়়ন গেন আ জে টৌকা নেনে ছন সে আপস কএ প্রার্থনা কবএ নাগন জে ওকবা অপন কাজ ফেবসঁ শ্বরু কববাঁক আজ্ঞা দেন জাগক। বাজা ছগ্বতামে পড়ি গেনাহ। প্বছনখিন জে রাঁত কী থিক, ও কিএক টৌকা আপস কএ বহন আছি ? নোহাব কহনকৈক– "সবকাব ! জহিআসঁ

काज छोड़नहुँ, हमर सुख चैन हरा गेल। हमरा माफ कएल जाए, हम अपन पछिलका जीवन जीबए चाहैत छी। ओहीसँ हमरा शान्ति भए सकैत अछि।" राजा ओकर समस्या बूझि गेलाह आ ओकर बात मानि लेलाह। तकर प्रातेसँ ओ लोहार अपन काज शुरु केलक। ओहि राति ओ बड्ड चैनसँ सुतल। फेरसँ रएह ठक-ठकी सुनि कए राजा बड्ड जोरसँ हँसलाह। ई कथा बड्ड लोककेँ बूझबामे लागत, मुदा एहिमे बड्ड गंभीर शिक्षा भरल अछि। धन-संपत्तिसँ सुख चैन नहि भेटि सकैत अछि। लोभ-लालचसँ नहि, आनकर हक मारि लेलासँ नहि अपितु परिश्रमपूर्वक उपार्जित धनसँ जीवन-यापन केलेसँ मोनमे शान्ति भेटि सकैत अछि।

समस्या अछि जे लोकसभ सभ किछु बूझितो एतेक हिबसान किएक बनैत अछि जखन कि क्या से चाहैत नहि अछि ? कारण सहजे ताकल जा सकैत अछि। अधिकांशि व्यक्ति आनकर सुखसँ दुखी बनैत छथि। ओ किएक बढ़ि बढ़ल अछि, ओकर मकान हमरासँ पैघ किएक छैक, ओकर बच्चा कतहुँ पढ़लकैक अछि, ओ सभतँ सभ दिन हमरासभसँ दब बढ़ल आबि कतएसँ पैघ भए जाएत ? एहीठाम हम मारि खाइत छी। जँ हम सकारात्मक सोच-विचार राखी, आनको उपलब्धिसँ प्रेरित हेबाक भाव राखी तँ निश्चय हमरा प्रेरित हेबाक बेसी अवसर भेटि सकैत अछि। छै ने सत बात ?

नान्हिटा जीवनकेँ के कोना बिताबए चाहैत अछि से बात बड्ड हद धरि ओकरेपर निर्भर करैत अछि। समयतँ रीतिए जाएत चाहे जेना रीता लिअ, हँसिकए रीता लिअ चाहे कानि कए। असलमे कोनो घटना विशेष ककरा पर केहन प्रभाव करत से ओकर प्रवृतिपर निर्भर करैत अछि। ई ओहिना भेल जेना एकटा गिलासमे आधा पानि भरल अछि तँ क्या

কহত জে আধা পানি খতম ভএ গেন, তঁ ক্যা কহত জে এখন তঁ আধা পানি রাঁচনে অছি, চিংতা কথীক ? একটা অপন মকান রঁননাসঁ কতেক খুশী হোগত ছৈক। তহিনা জঁ অনকো মকানসঁ হম খুশি হেরাঁক প্রবৃতি রিকসিত কএ নী তঁ নিহ-নিবংতব প্রশিন্নতাক রবখা হোগত বহত এহিমে কনিকো শংকা নহি।

চমক-দমকমে বহনিহাব অনেকো নোককঁে দেখনাসঁকৈ রেঁবি মোনমে হোগত ছৈক জে ঙা রহ্ত ভাগ্যরান অছি, রেঁস মৌজমে জীরি বহন অছি। হ্মদা ঙা রাঁত কৈ রেঁবি কপোন-কল্পনা সারিত হোগত অছি। কতেকো ফিল্মী কনাকাব আমেহবা করৈত ছথি। জৌঁ ধন-সংপত্তি, ও সামাজিক প্রতিষ্ঠাসঁ নোক সুখী বহৈত তঁ রএহ সভ বহিতথি। হ্মদা সে অসনিযতমে নহি অছি।

নোক দিন-বাতি পূজা-পাঠ করৈত বহৈত অছি, কথী নেন ? জাহিসঁ মনোকামনা পূবা হোঅএ, পবিণাম হোগত অছি জে পূজা কবিতো কান হম শাঁত নহি বহি পরেঁত ছী। হম গামমে কৈ রেঁবি পূজা করৈত কান নোককঁে চিকড়ৈত-ভোকরৈত দেখনে ছী, মহাদেরপব জনঢ়বী করৈত কান অনকা শ্রাপ দৈত সুননে ছী, আ করুনা-পাঁতী করৈত তঁ কে-কে নে দেখনে হোএত। জখন মাথমে এতেক ওঝব নএ কএ পূজা-পাঠ কএন জাএত তঁ শান্তি কোনা ভেটি সকত ? ভেটৈত-অহীঁ কছু ? গএহ থিকৈক সমস্যাক জড়ি।

যদ্যপি আয রঠ়ি তে জাগত অছি, নোকক মোহ ঘটিতে নহি অছি। সভকিছু হমরে ভএ জাএত সে কতহুঁ সংভর হোগক ! ঙা জীরন অপূর্ণতাসঁ ভবন অছি। সভ কিছু নহি ভেটি সকৈত অছি। তখন মর্জী অহাঁক অছি জে হায ! হায ! করৈত বহী কিংরা জে কিছু অদিষ্ঠসঁ ভেটৈন তকরা সহর্ষ স্বীকাব কএ সংতুষ্ঠ বহী।

ঙা রাঁত তঁ রুঝি গেনিঐক জে শান্তিসঁ বহী, একব রহ্ত

नहा छैक, ऋदा शान्ति प्राप्त कोना भए सकैत अछि ? ताहि हेतु की कएल जाए ? की नहि कएल जाए ? अखनमे उपदेश देनासँ किंवा किताबमे पढ़ि नेनासँ शान्ति प्राप्त नहि कएल जा सकैत अछि। ई तँ जीवन कला थिक एकरा निरंतर अभ्याससँ प्राप्त कएल जा सकैत अछि। तथापि किछु बात मोटा-मोटी जँ ध्यानमे राखल जाए तँ बहुत बात झंझटिसँ बँचल जा सकैत अछि आओर ओही अनुपातमे शांत जीवन बिताओल जा सकैत अछि। मोनमे संतोखक भाव एकरा अनावश्यक प्रतिस्पर्धासँ बँचबाक चाही। आवश्यकताकेँ सीमित करबाक चाही। आय ओ व्ययमे संतुलन हेबाक चाही आ सभसँ जरूरी अछि जे मोनमे लोक कल्याणकारी भावना विकसित करबाक चाही। जे बात अपना नीक नहि लगैत अछि, से अनका संग नहि करी। अनकर उपलब्धिसँ ओहिना प्रसन्न होउ जेना अपनसँ। अनकर निंदासँ बँची। परिवारमे सभक उचित महत्व दी। खाली अपने बात चलओनिहारकेँ अन्ततोगत्वा निराशा हाथ लगैत अछि।

शान्तिक हेतु जरूरी थिक जे मन कल्याणकारी विचारसँ ओत-प्रोत हो। दोसरक हितकारी भावना हो। जहिना हम अपन प्रगति चाहैत छी, तहिना अनको नेन सोचिऐक। से सभ जौं हमर मोनमे रहत तँ निश्चय हम शान्ति ओ आनंदक अनुभव कए सकैत छी। तखने सुखी रहि सकैत छी।

गीतामे कहल गेल अछि जे जकर शान्ति नहि तकरा सुख कतए ?

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना।

न चाभावयत: शान्तिरशांतस्य कुत: सुखम्। ।

सफलताक रहस्य

एहि दुनियाँमे क्या एहन लोक नहि भेटैताह जे अपन अधनाह चाहैत होथि, अपितु सभ एही प्रयासमे लागल रहैत छथि जे संसारक अधिक सँ अधिक सुख-सुविधा हमरा भेटैए, सभ मनोकामना पूरा होअए, राँन-रँचा सुखी रहए। एही प्रयासमे हमसभ निरंतर लागल रहैत छी। एहिमे किछु गलत नहि छैक मुदा समस्या तखन होइत अछि जखन सभ प्रयास केलाक बाँदो मनोवाँछित फल नहि भेटैत अछि। एहि परिस्थितिमे कतेको गोटें निराशे भए जाइत छथि, प्रयास छोड़ि दैत छथि आ कतेको रेंर अनुचित रस्ता सेहो अख्तियार कए लैत छथि।

कै रेंर एहन होइत अछि जे हम कोनो काजमे रँखोसँ लागल रहैत छी आ जखन लक्ष्य एकदम लगीच रहैत अछि तँ थाकि कए, निराशे भए अपन प्रयासकेँ सिथिल कए दैत छी किंवाँ आधा-अधूरा छोड़ि दैत छी। परिणाम अनुकूल कोना होएत ? से नहि होइत अछि, तँ विधाताकेँ दोख देरँए लगैत छी। दुनियाँमे ज्यादातर असफल लोक आमे-चिंतन करबाँक रँजाए अपन असफलताकेँ हेतु दोसरकेँ जिम्मेदार ठहरारँए लगैत छथि। मुदा ताहिसँ की होएत ?

कोनो प्रकारक काजक सफलताक हेतु जरूरी अछि जे हमर समस्त शक्तिक रचनात्मक उपयोग हो, एकहि संगे दसठाम हाथ देलासँ किछु नहि भए सकैत अछि। कखनो किछु, कखनो किछु जँ करैत रहरँ तँ राँनर रँना हान भए जाएत जे जाही डारिपर जाइत अछि ओकरा दोसर डारि रेंसि हरियर लागए लगैत अछि। एकरा लोक कहैत अछि-रँनरकूद। कहराँक तात्पर्य अछि जे सरँसँ पहिने अपन गंतव्यक निर्धारण करबाँक चाही आ तकर राँद संपूर्ण शक्तिसँ ओकरा प्राप्त करबाँक प्रयास

कबराँक चाही।

एकटा बाँत तँ तय अछि जे सफलताक कोनो नघ्पथ नहि भए सकैत अछि। आग धबि जे क्या व्यक्ति सफल आदमीमे स्वभाव कएन जागत छथि तिनक जिनगीसँ ई बाँत बूझल जा सकैत अछि। अपना देशक भूतपूर्व वाष्ट्रपति कलाम साहेबेँ अखबाँव बेँचि कए पेट भबैत छलाह। वर्तमान प्रधानमंत्री श्री नवेन्द्र मोदी महोदय नेन्नामे चाह बेँचैत छलाह। एतेक विपन्नता अछैत ओ सभ अद्वितीय कोना भए गेलाह? ई सोचबाँक विषय थिक। एहन कम लोक होगत छथि जे स्वविधाक अँबाँबमे जनमिओ कए पैघ-पैघ काज कए यशस्वी होगत छथि। पैघ उद्देश्य जँ बखने छी तँ ताहि प्राप्त कबराँक हेत्त तेहने सघन प्रयासो चाही। अर्जुन जकाँ सभकिछु बिसबि मात्र पक्षीक आँखिपब ध्यान केंद्रित हेबाँक चाही आ जँ भीम भाग जकाँ एकहिबेँब सभ किछु देखए लागब तखन की भेटैत? फोकला!

महान उपलब्धिक हेत्त तेहने कड़गब मेहनति कबए पड़ैत अछि। तेहने दृढ़ संकल्पक संग दिन-बाति एक कबए पड़ैत छैक। एहन नहि भए सकैत अछि जे हल्लुक पविश्रमसँ उत्कृष्ठ उपलब्धि भए जाएक। अंग्रेजीमे एकटा कहाबँत छैक जे "If wish be the horses, poor ride the first" कहक माने जँ गच्छ केनासँ होगक तँ गबीबेँ सबँसँ पहिने घोड़ा चढ़ए। गच्छाक संग-संग प्रयलो तेहने घनघोब हेबाँक चाही।

जेठक दुपहबिआमे जखन बौदसँ मोन आकुल भए जागत अछि तखन होगत छैक जे कहुना गाछक छाहड़िमे चली। जखन पिआससँ मोन बेँकल भए जागत अछि तखन गच्छा होगत छैक जे हे भगवान! कहुना कतहुँसँ पानि

भेटैए। तखन लोक ई नहि देखए लगैत अछि जे पानि डबॉड़ाक अछि कि गंगाजल। केहनो पानि अमृत लगैत अछि। तहिना जीवनक संघर्षक तपिससँ लोक जखन व्याकुल भए जाइत अछि तँ लोक थाकल-ठेहिआएल कहि उठैत अछिः" हे भगवान! आब अहीं पार लगाउ"! संघर्षक समयमे भगवानपर विश्वास बड़का शक्ति दैत अछि। काज करैत रहू आ फलक चिंता हुनका पर छोड़ि दिअ, एहि बात भगवान गीतामे बाबंबार कहने छथि। एहि काज करबाक शक्ति बढ़ैत अछि। कखनो-कखनो असफलतासँ निराशा नहि होइत छैक आ अन्ततः सफलता तँ भेटिते अछि।

मनुक्खक लोकमे परमात्माक बास होइत अछि। तेँ जँ ओ सही प्रयास करए तँ किछु दुर्लभ नहि रहि सकैत अछि। ताहि हेतु जरूरी थिक जे लक्ष्यक प्रति पूर्ण समर्पण होअक। बाधा-अड़्चन लोकसँ कएल गेल प्रयाससँ सिद्धि नहि भए सकैत अछि। ई बात अक्सर देखल गेल अछि जे हम उत्तम सँ उत्तम फल चाहैत छी, जकरा ककरो लग किछु नीक छैक से हमरा लग किएक नहि रहत? हमसबसँ ओअन किएक नहि रहए? से सम्भवतँ ठीक, मुदा जखन प्रयास करबाक गप्प होइत अछि तँ हम पाछाँ रहि जाइत छी।

रामकृष्ण परमहंससँ एकबेर क्यो पुछलकनि जे भगवानक दर्शन कोना होएत? ओ ओहि व्यक्तिकेँ पानिमे डूबा देलखिन आ पुछलखिन जे अहाँ की चाही? ओ चिचिआए लागल-किछु नहि चाही, बस हमरा पानिसँ निकालू। ओकरा तुरंत पानिसँ निकालल गेल। पानिसँ बाहर अएलाहीँ ओकरा कहलखिन जे जहिना पानिमे डूबि गेलाक बाद तोरा खाली पानिसँ बाहर हेबाक गप्प रहि गेलह आओर किछु नहि स्वभावतः तहिना जखन भगवानकेँ प्राप्त करबाक हेतु एकाग्र हेबह तँ ओहो भेटि

जेथ्न। एहने खिस्सा एकलव्यक अछि। गुरु द्रोणाचार्य द्वारा शिक्षा नहि देबाक निर्णयसँ आहत ओ गुरुक प्रतिमा बैसाए दिन-राति साधना करए लगलाह आ अपन लक्ष्यकेँ पाबि तेहन निपुण धनुर्धर भए गेलाह जे द्रोणाचार्यो घबड़ा गेलाह आ ओकरासँ औंगूठा माँगबाक नीचता कए गेलाह।

सफलताक कुंजी थिक, आत्मविश्वास। स्वामी रामतीर्थ एकबेर घोर जंगलसँ जाइत रहथि कि एकटा बाघ हुनका सामने आबि गेल। क्षुदा ओ बिना बिचलित भेनहि ओहि बाघक आँखिमे घुरैत रहलाह आ बाघ अपन रस्ता बदलि लेलक। स्वामीजीक आत्मविश्वाससँ बाघोकेँ रस्ता बदलि लेबाक हेतु विवश कए देलक। जौं हमरा विश्वास अछि जे हम ई काज कए सकैत छी तँ बूझि लिअ' काज भेलै करत। देव-सरेर भए सकैत अछि, क्षुदा लोएत।

मानव जब जोर लगाता है, पथर पानी हो जाता है।

जीवनमे सफल आदमीमे एकटा गुण सभठाम देखबामे आएत जे एहन लोकक कथि सकारात्मक होइत अछि, ओ दोसरकेँ टाँगघिच् नहि करैत छथि, अपितु अपन समस्त शक्तिसँ लक्ष्यकेँ प्राप्त करबाक हेतु लागल रहैत छथि। असफलतासँ ओ निराश भए बैसि नहि जाइत छथि अपितु आओर जोरसँ काजमे लागि जाइत छथि। एहने दृढ़ संकल्पी व्यक्ति कठिन सँ कठिन काजकेँ सरल बना लैत छथि आओर सफलताक पराकाष्ठाकेँ प्राप्त करैत छथि।

मनः पूतं समाचरेत

जीवनमे वहुतवास अप्रिय, अकचिकव घटनासवँ घटैत वहैत अछि। कतेको वेव ऐहन घटना घटित भए जाएत अछि जे मनुक्खकेँ हिला कए वाखि दैत अछि ऋदा एहने समयमे संस्काव ओ ज्ञानक पवीक्षा होएत अछि। तकव अभावमे व्यथासँ विचलित लोक गलत वस्ता पकड़ि लैत छथि आ कैं वेव अनर्थ कए वैसैत छथि। हालमे दिल्लीक व्रावीमे घटित लोमहर्षक घटना समस्त जागरुक व्यक्तिकेँ हिला कए वाखि देलक। ऐकहिटा पविवावक एगावह गोटे दूपहव वातिमे फाँसी लगा कए मवि गेलाह। सभगोटे एकदम स्वस्थ छलाह। पविवाव आर्थिक रूपसँ समृद्ध छल। वाजस्थानसँ वीस-वाएस साल पहिने दिल्ली आवि कए ठीक-ठाक हालतमे छलाह। पवन्तु की भेल जे पूवा-क-पूवा पविवाव स्वयं फाँसीक फंदा वना ल्लनि गेल ? जाँच-पड़तालमे ई वात आवि वहल अछि जे ओ सभ तंत्र-मंत्रक चक्कवमे पड़ि गेल छलाह। हुनकासभकेँ ई अंधविश्वास छल जे एहि तवहेँ मवलासँ हुनका सभकेँ ऋक्ति भए जाएत। कहि नहि सत्य की छल ऋदा भेल तँ अनर्थे। सभतवहेँ जूड़ल-अटल पविवाव सदा-सर्वदाक हेतु नष्ठ भए गेल आ सेहो धर्मक नामपव। तेँ मनुक्खकेँ चाही जे आँखि खोलि कए वाखथि। ककवो वातपव विना सोचने-विचावने विश्वास नहि कवथि। सोचएवँला वात थिक जे फाँसी लगा कए मवि गेलासँ ऋक्ति कतएसँ भेटैत। एहन स्वन्दव जीवनकेँ व्यर्थमे गमा देवँ मूर्खता नहि तँ की थिक ?

आँखि मूनिकए ककवो चेला भए जाएवँ कोनो हिसावेँ उचित नहि अछि। आइ काल्हि वहुत वास ठ ा ंगी वाँवा सभ धर्मक नामपव लोककेँ ठकैत देखल जाएत छथि। ककवो वातकेँ विना सोच-विचावकेँ नहि मानक चाही। अपन माथा जरूव लगावँक चाही। कहवँ छैक जे मनः पूतं समाचरेत। जखन अपन मोन मानि जाए तखने कोनो काज कवी। अपन

जीवन-यापन करबाक जोग बुद्धि भगवान सभकेँ देने छथि। तकर सही उपयोग कएल जाए तँ बहुत बात दुर्घटना सँ बचल जा सकैत अछि। कहक माने जे अंधभक्त नहि हेबाक चाही।

बहुत बात लोकसभ छिवसान भए बाबा सभहक चक्करमे पड़ि जाइत छथि। एहन बाबा सभक आगु-काछि कमी नहि अछि। जतहिँ देखू, जटा-जूटधारी बाबा हुनकर चमकबैत भेटि जएताह। हुनका सभसँ बचिकए रही एहीमे कल्याण अछि। कारण ओ धन-धर्म सभ पर हाथ फेर दैत छथि। कै बेर तँ जानोसँ लोक हाथ धो लैत छथि।

सोचएबला बात अछि जे कै बेर पढ़ल-लिखल लोको एहन बाबा सभक चक्करमे पड़ि जाइत छथि। तकर की कारण ? असलमे जखन लोक वास्तविकताकेँ नहि स्वीकार करैत छथि किंवा परिस्थितिसँ तान-मेल नहि बैसा पबैत छथि, तखने एहन मानसिकता जोड़ मारैत अछि आ गलत-सलत काज लोक करए लगैत अछि। कहल जाइत अछि जे जँ अपना मोनक हो तँ नीक, जँ अपना मोनक खिलाफ भए जाऐ तँ आओर नीक। कारण जे अपना मोनक नहि भेल से बुझू जे भगवानक मोनक छनि किंवा हुनकर आदेश छनि, से बुझि आगतकेँ स्वीकार करैत आगा बढ़ि जाउ। जीवनमे नीक बेजाए होइत रहैत अछि। क्या एहन व्यक्ति नहि भेटैत जे सभ दिन नीके देखने होथि। नीक-बेजाए समयकेँ साहस पूर्वक मेलैत जे चलैत रहि जाइत छथि, नीच वस्तामे थाकि कए, हारि कए काजकेँ आधा-अधूरा छोड़ि नहि दैत छथि,वएह कीर्ति करैत छथि,यशीक भागी होइत छथि।

सही वस्तापर चललिहार व्यक्तिकेँ बहुत याचना होइत अछि। बचामे हमरासभ सत्य हरिश्चन्द्रक नाटक देखने रही। केहन,केहन दिक्कतिसँ हुनका सामना करए पड़ल। एकटा प्रसिद्ध राजा सत्यक रक्षा करैत-करैत भिखमंगा भए गेलाह। ओ

হানত ভএ গেলনি জে প্বত্র রোহিতক মৃত নহাসকেঁ জড়ে রাঁক হেত্ত কোনো র্যাত নহি গেলনি। এঁহন দারুণ দ্খ ভগরান ককরো নহি দেখি। হ্নদা ও সহক মাস্ত্রপব খড়িগ বহনাহ খা খন্ততোগন্থা রিজযী ভেনাহ। কহক মানে জে জীরনমূন্যক বক্ষাক হেত্ত জঁ কঠ্যা সহএ পড়এ তঁ খগ্বতেরাঁক নহি চাহী, খপিত্ত দৃঢ়তাপূর্রিক ন্যাযক মাস্ত্র পড় চনৈত বহরাঁক চাহী।

খপনা দেশ–সমাজমে কমে এহন নোক হোগত ছথি জিনকা সভ কিছু রঁনন–রঁনাএন ভেট্টি জাগত ছনি। খধিকাঁশি নোককেঁ সভ কিছু হেত্ত সংঘর্ষ কবএ পঢৈত ছনি। জীরনক মূনভূত খার্রঁখকতা জেনা খারাস, শিক্ষা, স্বাস্থ্য হেত্ত সেহো মোসকিন বহৈত খছি। খধিকাঁশি নোক তঁ সংঘর্ষ কবতহি জনমৈত ছথি খা ওহী হানমে দ্নিযাঁসঁ চনি জাগত ছথি। কিছু এহনো নোক ছথি জিনকা ভগরান ততেক দএ দেনে ছথি জে হ্বাগতে নহি ছনি জে কী কবী ? এহন নোককেঁ রিরেকসঁ কাজ নেরাঁক প্রযোজন খছি। জঁ সহী র্যক্তিক হাথমে সংপদা খারি জাগত খছি তঁ ও রঁহ্ত কযাণকাবী ভএ সকৈত খছি, হজাবো, নাখোক তাযদাদমে জরুবতমংদ, দ্খী, ও খার্তনোকক জীরনকেঁ রঁদনি সকৈত খছি, হ্নদা সে হোগক তখন নে ? নোকসভ খপনে ধবি সীমিত বহি জাগত ছথি খা তখন কহতাহ জে মোনমে শান্তি নহি খছি, হ্বিবসান ছী, খাদি, খাদি।

জরুবী এহি রাঁতক খছি জে পবিস্থিতিসঁ তানমেন রৈসা কএ চনী। জাহি রাঁতপব খপন রঁশ নহি খছি তকবা স্বীকাব কবী এরম্ জীরনমে খাশারাদী কখি বাখী। সভসঁ জরুবী খছি জে গুশ্বিবমে রিশ্বাস বাখী। ভগরানক ঘবমে দেব খছি খন্ধেব নহি খছি। খস্ত্, ধৈর্যপূর্রিক কর্তর্য্য কর্মকেঁ করৈত বহরঁ তঁ দেব–সরেব জরুব সফনতা ভেটৈত। এহি রাঁতকেঁ ধ্যানমে বখৈত জীরন যাত্রাকেঁ যথাসাধ্য শান্তিপূর্ণ ঢ়ংগসঁ রিতারঁক চাহী।

জীরনমে সহী দৃষ্টিকোণ এরম্ খাশারাদী কখি বখনাসঁ রঁহ্ত বাস সংকটসঁ রঁচন জা সকৈত খছি, কমসঁ কম ঢ় । ংগীরাঁরাঁক

চক্কবসঁ তঁ জকরে ৰঁচৰ। খস্তু, সৰঁসঁ জকবী খছি জে হমব ৰ্‌ঙ্কি শঙ্ক হোখএ জাহিসঁ হমসভ নীক–ৰেজাএক ৰিচাব কৰৈত জীরন যাত্রাকেঁ মর্যাদাপূর্রক ৰিতা সকী।

দৃষ্ঠিপূতং ন্যসেপোদং রস্ত্রপূতং পিরেজ্জনম্।
শাস্ত্রপূতং রদেদ্বাক্যং মনঃ পূতং সমাচরেত্ ॥

–চাণক্য নীতি

৩ সময ককরো নহি

হম শ্যামা ভগরতীক দর্শনক হেত্ত গেল বহী। মহাবাজা বামেশ্বরক চিতাপব ৰনন ওহি ভব্য মন্দিবক খদ্ভুত সৌন্দর্য খছি। ছৈহ–ছৈহ সিংদ্‌বিখা বংগমে বংগন মন্দিবক দহিনা কাত পোখবি খছি জকব জমকল পানিমে হাথ দেনাসঁ স্বচ্ছতা ৰঠ়ক ৰঁদনা ঘটি সকৈত খছি। মোন পড়ি গেল জে জখন সী.এম. কানেজ দবভংগামে রিদ্যার্থী বহী তঁ এঠি ঠাম খাৰী, ভগরতীক দর্শনক ৰাঁদ পোখবিক ঘাটপব ৰৈসন কবী। ওহি সময পোখবিক হানক ৰেহতব ছল।

শ্যামা মন্দিবমে মাঁকানীক ভব্য মূর্তি ওহিনা চমকৈত, দমকৈত ছল। ভক্তগণক শ্রদ্ধা ওহিনা রা কি পহিনহুঁসঁ ৰেসী

র্‌ম্মাগত ছল। মন্দিবমে কৈ ঠাম ভক্তসভ পূজা পাঠমে তন্নীন ছনাহ।

“মিথিনেশে বমেশস্য চিতার্যং স্বপ্রতিষ্ঠিত। শ্যামা বমেশ্বৰীপাত্ত বমেশ্বৰ ক্ষনোদ্ৰরান্।”

মন্দিবক মুখ্য দ্বাবপব নিখন উঁপবোক্ত শ্লোক কতেক বেঁব পঠ়ৈত বহনহুঁ।

শ্যামা মন্দিবক বাঁহব আ অঁদবমে প্রসাদক রিক্রয হোগত অছি। অন্দবেমে প্রসাদ কিননহুঁ। ভগৱঁতীকেঁ প্রসাদ চঠ়ওনাক বাঁদ কনীকান ওতহি বৈঁসি গেনহুঁ। কনী কানক বাঁদ বাঁহব ভেনাপব চিংতা ভেন জে প্রসাদকেঁ বাঁনবসঁ কোনা বঁচাবী কাবণ একবেঁব এহিনা প্রসাদ চঠ় াকএ নিকনন বহী কি একটা বূঁঠ়বাঁ বাঁনব কহাঁসঁ দৌবন আএন আ প্রসাদ নুটি নেনক। হম অবাঁক দেখৈত বহি গেন বহী। অস্তু, প্রসাদকেঁ অঁগাক অঁদব কহ্না কএ নুকৌনহুঁ। বাঁহব আগূ বঁঠ়নাপব চাকুকাত কোনো-নে-কোনো মহবাজক চিতাপব বঁনন মন্দিব সভকেঁ দেখৈত মোনমে দবভংগা মহবাজক অকূত সংপত্তি আ ওকব অপৱ্যযপব ধ্যান হঠাত চনি জাএবঁ কোনো ভাবী বাঁত নহি। জঁ এহি ধনক উঁপযোগ এতেক বাস মন্দিবক বঁজাএ জনতাক কন্যাণমে খর্চ কএন জাগত তঁ নোক সমৃদ্ধ হোগত, আ মহাবাজো যশস্বী হোগতথি। মুদা জে হেবাঁক ছন সে ভেন। মহবাজক বাজ চনি গেন। বঁড়কা-বঁড়কা দেবাঁব সভ ঠহি গেন। বাজক হাতাক অন্দবক জমীন সভ বিকা গেন। আবঁ ওহিঠাম হোটন অছি, দোকান অছি, সামান্য ব্যক্তি সভক ঘব অছি। নে বো বামা নে বো খটৈনা। মহাবাজাক গৌববঁ-গবিমাক বঁখান কবএ হেত্ত ঠইত, ঠনমনাগত বাজ পবিসবক দুর্দশা অন্তহীন ভএ গেন অছি।

শ্যামা মন্দিবক আস-পাস বঁনন আওব মন্দিব সভ কতেকো

রেঁব গেন ছী। তেঁ বিক্সা পকড়া সোন্নে শ্বভঁকবপ্পব রিঁদা ভএ গেন বমী। মোনমে হোগত ছন জে জঁ মহবাজ বা হ্নকব সনাহকাবক জন কন্যাণমে কনিকো ৰুচি বহৈত তঁ খাগ মিথিনাক নোকক ভরিষ্য কিছ খাওব হোগত।

কানী মন্দিবসঁ খাগা বঁঠ়নাপব মিথিনা রিশ্বরিদ্যানযক রিশানকায পবিসব খাএন। দবভঁগা মহবাজক ওহি মহন সভকেঁ সবকাব খধিগ্রহণ কএ ওহিমে রিশ্বরিদ্যান স্থাপিত কএ দেনক। মহবাজক বাজ-পাট নাম সভ চনি গেন। এতবোঁ নহি ভেন জে রোহি রিশ্বরিদ্যানযক নামমে মহবাজক নাম বহৈত। ষ্মদা ভারী প্রবন। সময বঁনবাঁন হোগত খছি।

“জো উগ্যা সো খন্তরে, ফূন্যা সো কমনাহী
জো চিনিযা সো ঢহী পড়ে, জো খাযা সো জাহী।”

কবীবদাসক উপবোক্ত কথন ধ্যানমে খাবি বহন ছন। সংসাবক নিযম খছি জেকব উদয ভেন তকব খস্ত হোএত। সময বহিতে জে কিছ কএ গেন বএহ বহি জাগত খছি।

রিশ্বরিদ্যানযক দহিনাকাত বঁদবংগ ভেন গন্দ্রপূজা স্থনী খা তকব সামনে বঁড় টা খানী মৈদান- বিনা কোনো দেখবেখকেঁ। খাশ্চর্যক বাঁত থিক জে এহি ঐতিহাসিক, সাংস্কৃতিক ধবোহবক বখবখারক উচিত ব্যরস্থা কিএক নহি ভএ বহন খছি ?

কনীক খাগা বঁঠ়বঁ তঁ বঁড়কা-বঁড়কা দেবাঁব জে মহাবাজা সভ বঁনা গেনাহ, ওহিমে যত্র-তত্রগাছ সভ জনমি বহন খছি। দেবাঁবক বীচমে বঁনন হনুমানজীক মূর্তিকেঁ নোক সভ পূজা কবৈত দেখাগত। খাশ্চর্যক বাঁত ঙা থিক জে বিনা কোনো দেখবেখকেঁ এতেক প্রবান দেবাঁব সভ খখনো ঠাঠ় কোনো খছি ?

খামা মন্দিবসঁ শ্বভঁকবপ্পব নৌটবাঁক ক্রমমে মহবাজী পূনসঁ

পহিনে জাম নাগি গেন ছন। বিক্সা আগূ নহি বঁঢ়ি সকৈত ছন। সংগহি সাগকন, স্কূটৈব, ঠেনা, পৈদনযাত্রী, কাব আ পৈদনযাত্রী তেনা নে নদমনদ ভএ গেনাহ জে কনী কান নেন ভেনৈক জে আবঁ এতহিসঁ আপস হোমএ পড়ত। পৈবে জেবাঁক সেহো জগহ নহি বাঁচন ছন। চ্প-চাপ বিক্সা পব বৈসন বহি জেবাঁক অতিবিক্ত কিছু রিকল্প নহি ছন।

জাবঁত ওহি জামকেঁ হটি জেবাঁক প্রতীক্ষা কবৈত বহী তাবঁতেমে কিছু গোটে "বাম নাম সত হৈ, সবঁকা যহী গত্ত হৈ" বঁজৈত একটা মৃতককেঁ কান্হপব উঁঠৌনে ওতহি আবি কএ অটৈকি গেনাহ। হ্নকা পাছা- পাছা কতেকো নোক চনি বহন ছনাহ জে মৃতকক অন্তিম সংস্কাবক হেত্ত রএহ সভ বঁজৈত চনি বহন ছনাহ।

কহ্না কএ কনীক জাম খুজনৈ। উঁসাস পরিতে অন্তিম যাত্রাপব নিকনন রোহি মৃতক আ তকবা কান্হ দেনিহাব সভকেঁ নোক সভ আগা জাএ দেনক। মহবাজী পূন পাব কবৈত রো সভ আগা বঁঢ়ি গেনাহ। হম তাধবি বিক্সাপব থামহি প্রতীক্ষা কবৈত বহী জে আবঁ নোক আগা বঁঢ়ত তঁ তাবঁ।

কনীকে কানক বাঁদ ফেব রএহ ধ্বনি। "বাম নাম সত হৈ, সবঁকা যহী গত্ত হৈ...।"

কিছু গোটে মৃতককেঁ কান্হ দেনে ছনাহ। আগা আগা গোবহাক স্বনগৈত আগি, কোহা নেনে কর্ত্তা আ তকব পাছা পাছা মৃতকক মহাযাত্রাক গরাহ সভ বাম নামক মহিমা গবৈত আগা বঁঢ়ি নহি সকবাঁক কাবণেঁ ওহিঠাম ঠমকি গেন বহথি। হম বিক্সাপব বহী আ ঠীক হমবা সামানান্তবমে পীতাম্বঁবীসঁ আবৃত, গেনাক ফূনসঁ নাদন রোহি মৃতকক নিষ্প্রাণ শবীব ছন। ওহি দিরংগত আমোকেঁ মোনে-মোন প্রণাম কএন। কিছু-কিছু সোচাএ

नागल। मोन कनी एमहर ओमहर भेल। तावेँ जाम कनी ठील भेलैक। ओ सभ वाम नाम सत्य है, सबँका यही गत्त है, बँजैत आगा बँढ़ि गेल। आ हम विक्सासँ महवाजी प्वनपव चढ़ि गेलहुँ।

कनीके आगा प्वनपव विक्सा चढ़लें छल कि फेव वएह ध्वनि। वाम नाम सत्त है, सबँका यही गत्त है। किछु गोटें एकटा मृतकक शेरयात्राक संगे वाम नामक महिमा गबँैत आगा बँढ़ि बहल छलाह। मृतकक फूलक मालासँ लादल चावि गोटेंक कान्हापव आगा बँढ़ि गेल। अगल-बँगल कतेको लोक मूकदर्शक छलाह जेना कोनो खास बाँत नहि भेल हो। तवकावी वाली तवकावी बैँचि बहल छल। माछक दोकानपव ओहिना माछक खण्ड बिंका बहल छल। कोन पव चाहक दोकानपव लोक चाह पीबि बहल छलाह। कतहु कोनो प्रकावक आलाप, प्रलाप नहि। विक्साबँला गप्पक क्रममे कहलक जे एहिठाम तँ नित्य एहले दृष्य बहैत अछि। आगा बँलल श्मशान घाटमे ओकव दाह संस्काव होएत अछि।

संभवत: मृत व्यक्ति सभ वृद्ध छलाह जाहिसँ वातावबणमे, संगे कटिहावी गेनिहाव लोकोमे कोनो भाव विह्वलता देखबाँमे नहि आएल।

ओहि दिन साँझमे ओही सड़क बाँटे फेव जेबाँक अवसव भेटैल। हम सभ बँविआती जा बहल छलहुँ। महवाजीप्वनसँ पहिने जाम लागि गेल छल। लोक ठसाठस भवल छल। हमवा आगा पाछा दोसव बिआहक बँविआती छल। लोककेँ आगू पाछू घसकबाँक बस्ता नहि भेटि बहल छल। सजल- धजल बँवक काव ठामहि छल कि आगूसँ अबँैत कोनो दोसव गाड़ी पों- पोंक आबाँज कवए लागल। के आगा बँढ़त, के पाछा

জাএত, কোনো ঠেকান নহি। ঋাধা ঘন্টা ধবি ঞা স্থিতি বঁনন বহন। ফেব কেনা-নে-কেনা বস্তা খ্জন। নোকসভ ঋাগা বঁঠ়ন। হম ঋপন কাবমে ঋাগা বঁঠ়নহুঁ। শেষ বঁবিঋাতী, বঁব পাছা ছটি গেন ছন, তথাপি ওহিঠাম ঠাঠ় ভাএ প্রতীক্ষা কববঁ উঁচিত নহি ছন। এক্ক দিনমে একহিঠামসঁ তবহ তবহক দৃষ্য গ্বজবি গেন ছন। বাম নাম সত্ হৈ'সঁ নএ শেহনাগক ধূনপব নচৈত গবৈত জামমে থকমকাএন বঁবিযাতীক ধমাচৌকবী দেখএমে ঋাবি বহন ছন। হ্মদা ওহী স্থানক চাহ্নকাত বৈঁসন, ঠাঠ় নোক সভ হেত্ত ধনি সন। নে হর্ষো ন চ বিষ্ময :।

ঋসনমে কোনো ঘটৈনা বিশেষ ঋপনে ঋাপমে তাধবি কোনো মানে নহি বখৈত ঋছি জাধবি হম ওহিসঁ কোনো- নে-কোনো কাবণসঁ জ্ড়ি জাগত ছী। তাপের্য ঞা জে কোন বস্ত্ হমবা কষ্ঠ দেত ঋা ককবাসঁ স্বখ হোএত ও পূর্ণতি: ওহি বস্ত্ বিশেষ বা ঘটৈনা বিশেষক প্রতি হমব হৃখিপব নর্ভব কবৈত ঋছি। ঋস্ত্, একহি দিনমে শ্যামা মন্দিবসঁ শ্বভংকবপ্ববক মধ্য কতেকো তবহক দৃষ্য দেখবাঁমে ঋাএন। কতেকো প্ববান ঘটৈনা সভ স্মৃতি পটৈনপব ফেবসঁ উঁগি ঋাএন। ঞা সময ককবো নহি ঋছি। দবভংগা মহবাজক নহি ঋছি, ঋাম ঋাদমীক নহি ঋছি। মোন হো কঠিঋাবী জাউঁ, মোন হো বঁবিযাতী ভএ জাউঁ। হ্মদা সময ঠাঠ় নহি বহত। ভোব সাঁঝমে বঁদনি জাএত। ছোড়ি জাএত মোনক কোনো কনতোসমে একটৌ ঋাওব নিসান জে দিন ভবিক ঘটৈনাক ক্রম দেনে গেন। কাল্হি ফেব প্র:কান ওহিনা সূর্য উঁগতাহ, দিন ভবি কিছু নে কিছু হোগত বহত, সাঁঝ হোএত। সভটৌ হোএত, হ্মদা হমব ঋহাঁক জিনগীক একটৌ ঋাওব দিন কম ভএ জাএত। সমযকেঁ কী হেতৈ ? ও তঁ এহিনা ঋাগূ চনৈত জাএত। গ্বজবি জাএবঁ হম ওহিনা জেনা কতেকো গ্বজবি গেনাহ ঋা নোক বাম নাম সত্ হৈ..., কহৈত

মহবাজীপূনক এহি পাবসঁ ওহি পাব ভএ জাএত।

ঘমংড

জীরনমে রঁহ্ত বাস খন্বভর হোগত বহৈত খছি। নিহ কিছু নে কিছু এহন ঘটৈনা ঘটিত হোগত খছি জে হমব খাঁখি খোনি সকৈত খছি ক্ষদা সে হোগত কর্মা খছি ? হমসভ নিযতিরশী চনিতে জা বহন ছী, সোচি নহি পরৈঁত ছী জে হম এনা কিএক কএ বহন ছী ? ঙা রাঁত প্রায: সভ জনৈত খছি, জে জন্মন খছি সে মবত। মৃত্যু খরশ্যংভারী খছি, তথাপি হমসভ সোচৈত বহৈত ছী জে হম তঁ খহিনা বহবঁ। যুধিষ্ঠিব দ্বাবা যক্ষকেঁ দেন গেন এহনে প্রশ্নক উত্তব এখনো ওহিনা সার্থক খছি জহিনা তাহি সময়মে বহন হোএত। খাখিব এনা কোনা হোগত খছি জে হম সদ্যঃ ঘটিত হোগত ঘটৈনাক প্রতি খনজান রঁনন বহি জাগত ছী খাওব একদিন সভ কিছু এতহি ছোড়ি কএ সভদিনক হেত্ত এহি দুনিযাঁসঁ খাঁখি ক্ষনি নৈত ছী।

খাখিব কিছু তঁ ছৈক জে মন্বক্খ মাত্রকেঁ নিবংতব ওঝবৌনে বহৈত খছি। হম নিবংতব খপন খাস্তিত্বক বক্ষাক হেত্ত সংঘর্ষশীন বহৈত ছী। হম জে কহৈত ছী সে নোক মানএ, হমব মহত্ত্ব বুঝএ এরম্ হমব শ্রেষ্ঠত্বকেঁ স্বীকাব কবএ। এহিসভক পাছা হমব ঘমংড প্রক্ষখতাসঁ ক্ষখবিত হোগত বহৈত খছি। জীরনসঁ নএ কএ মৃত্যু পর্যংত হমবা নোকনিক ব্যরহাবকেঁ পাছা ঙা তত্ত্ব রিদ্যমান বহৈত খছি। হম জানে–খনজানে দোসবসঁ খপনাকেঁ শ্রেষ্ঠ সারিত কববাঁক ফেবমে পড়ি খপন জীরনকেঁ তঁ খশাংত কেনহি বহৈত ছী, সংগহি দোসবোকেঁ তংগ কএ দৈত ছী কাবণ এহন স্বার্থমূনক সোচসঁ ব্যক্তিক খহংমে ছৈকবার উতপন্ন হোগত খছি খাওব নোক খপনাকেঁ পৈঘ দেখেবাঁক প্রযাসমে দোসবকেঁ ছোট সারিত কবএ নগৈত খছি। পবিণাম হোগত খছি, ব্যর্থক খনরবৈত চনৈত

अन्तर्द्वंद ।

मान–सम्मान, प्रतिष्ठाक लिप्सा मनुक्ख मात्रमे ततेक रॅनरॅती बढ़ैत अछि जे ओ कोनो हालातमे ताहि हेतु किछु करए हेतु तैयार बढ़ैत अछि। लोक हमरा बूझए, मान्यता दिअए, हम समाजमे देखगर लोकमे गनल जाइ, एहि समस्त भावनाक पाछा जँ देखल जाए तँ ओकर घमंडे काज करैत बढ़ैत अछि। एहन घटना नित–प्रति देखएमे अबैत अछि जे कतेको गोटे रॅरॅजह अनकर मामलामे टाँग अड़बैत बहताह। जेना कि ओ चैनसँ बहिए नहि सकैत छथि। एहन आदमी हेतु गलो कहल जा सकैत अछि जे ओ अपन चानिसँ नाचाव छथि। कोनो, ककरो बाँत उठल कि ओ अपनाकेँ ओहि बीचमे ठाढ़ कए देताह। तरह–तरहक व्यर्थ उदाहरण दैत बहताह जाहिसँ ई कहना सिद्ध होउक जे हुनके टा सभबाँतकेँ बूझए अबैत छनि किंवा ओ जे कहैत छथि सैह ब्रह्मसत्य थिक। एहन आदमीकेँ अहाँ की कहबैक ? "एकोहं द्वितीयो नास्ति" –एहि तरहक सोच कोना कावगर भए सकैत अछि ?

हमर गाममे एकबेर श्राद्ध भोज होइत बहए। एकटा प्रतिष्ठित व्यक्तिक देहावसान भए गेल छल। अपना जीवन कालमे ओ खूब संपत्ति अर्जित कएलाह। बहुत संघर्ष कए आगा बढ़लाह। तखन तँ मृत्यु सभक होइत अछि से हुनको भए गेलनि। अपने जीवनमे नीखसँ लाख करबाक पुरुषार्थ हुनकामे भगवान देलखिन। मृत्युक बाद लोकसभक आग्रह जे जबाब होउक, एतेक संपत्ति अरजि कए गेल छथि। श्रद्धा से तँ नहि भेलैक, गामे नए कए भोज हेबाक निश्चय भेलैक। संयोगसँ हमहुँ हालेमे सेवा निवृत भेल बही आ गामे पर बही। भोज खेबाक हेतु गेलहुँ तँ देखैत छी एकटा हमर ग्रामीण, जे भरि जिनगी बाँहर कमाइत बहलाह, घरक

दवबाँजाकेँ गछाबि कए ठाव भेन छथि, गवजि वहन छथि, बाँवंबाँव चेता वहन छथि जे एक-एक कए नोक श्वन्दव जाथि। हनकव चिकवबँ-भोकवबँ ततेक प्रश्वव चन जे श्वनेवे ककबो ध्यान हनका पव पड़ि जागत छन। एवम् प्रकावेँ हनका श्वपन महत्वक प्रदर्शन कवबाँक श्वा ताहिसँ संतुष्टिबोध प्राप्त कवबाँक पर्याप्त श्ववसव भेटैननि। जँ ओ नहि चिकवितथि, किंबा घवक केबाँव धए ठाठ नहि वहितथि, नोक श्वपने श्वबैत जागत, तैओ भोज भए जैतैक, प्रायः बैसी नीकसँ होगतैक कावण ओ तँ श्वनेवे केबाँवकेँ पकड़ि चिकवि कए महौनकेँ गड़बड़ा वहन छनाह, ऋदा हनका तँ देखेबाँक वहनि जे ओ एतेक महत्वपूर्ण व्यक्ति छथि, सबकेँ कस्तन कए वहन छथि, हनके श्वाक्तसँ नोक भोज खाए श्वन्दव जाएत नहि तँ ओतए बबाँन भए जाएत। विचावि कए देखबैक तँ एकवा व्यक्ति विशेषक घमंडक श्वतिविक्त किछु श्वाओव नहि कहन जा सकैत श्वछि।

की पैघ, की छोट सभ क्या कतहुँ ने कतहुँ, कहुना ने कहुना घमंडक चपेटमे पड़ि एए जागत छथि। शास्त्र-पुवाणसभमे सेहो कतेको एहन प्रसंगक वर्णन श्वछि जाहिमे एक सँ एक संत महात्मा, देवी-देवता एकव प्रकोपमे पड़ि गेनाह। महाभावतमे एहि सम्बन्धमे बहुत मार्मिक घटनाक वर्णन श्वछि। एकबैव हनुमान बूढ़ बाँनवक कपमे भीमके वस्तामे बैसि गेनाह। भीम हनका श्वपन नाङवि हटेबाँक हेतु कहनथिन कावण हनका जन्दी जेबाँक वहनि ऋदा ओ बाँनव टस सँ मस नहि भेन, उनटे व्यंग कवैत कहनकनि जे जखन श्वहाँ एतेक बनवान थिकहुँ तँ नाम्हिटा हमव नाङविकेँ उठाए किएक नहि श्वागू बढ़ि जागत छी? भीमकेँ ई बाँत बहुत श्वनकान बुझेननि श्वाओव ओ ओहि बूढ़ बाँनवक नाङविकेँ हटबएमे नागि गेनाह, सभ प्रयने कए थाकि गेनाह ऋदा नाङवि ठामहि वहन। हावि

কএ ভীম কহলখিন জে ঋহাঁ সাধাবণ ৰাঁনৰ নহি ছী, কে ছী সে সত-সত ৰাঁজু। তখন হনুমানজী ঋপন ভেদ খোলি কহলখিন জে হম ঋাঁহীক ভাএ হনুমান ছী। ভীম ৰঁহুত নজ্জিত ভেলাহ ঋা হুনকাসঁ ঘণ্টী মাননথি। এহি তবহেঁ হনুমানজী হুনকব ঘমংডকেঁ চকনা চূব কেলাহ। কহক মানে জে ঘমংড একটা এহন ব্যাধি থিক জে ঋনেবে হমবা নোকনিক ঋাঁখিপব পঞ্জী নগা দৈত ঋছি ঋা হম সভকেঁ দেখিতহুঁ ওকবাসঁ ফবাক বহি জাগত ছী।

ঘমংড কিংৱা ঋহং কেব টৈকবারসঁ কতেকো নোকনিক পাবিবাবিক জীৱান নর্ক ভএ জাগত ঋছি। হম ককবাসঁ কম ? হমবা ঞা কহনক, ও কহনক, হম ওকব ৰাঁত কিএক সহবৈক, এহনে-এহনে ছোটৈ-ছোটৈ ৰাঁতকেঁ পকড়ি কএ নোক ধএ নৈত ছথি জাহিসঁ ঋাপসী প্রেম ও বিশ্বাস নষ্ঠ ভএ জাগত ঋছি, ৰাঁত ততেক ৰঁঠি জাগত ঋছি জে সম্বন্ধ বিচ্ছেদ ধবি ভএ জাগত ঋছি। জৌঁ এহন সময়মে ক্যা ৰ্ঁঘনিক হোথি, এক ডেগ পাছা ভএ জাথি, হাবি মানি নেথি তঁ ৰঁহুত বাস পবিবাব খঁডিত হেৰোঁসঁ ৰঁচি সকৈত ঋছি, ৰঁহুত বাস ধীযা-পুতাকেঁ পাবিবাবিক ঋাশ্রয ৰঁনন বহি জাএত এবম্ পবিবাবমে সমন্বয, শান্তি ৰঁনন বহত। হুদা ঞা ৰাঁত ৰ্ঁঘৰ ঋা ৰ্ঁঘিও কএ ব্যবহাবমে ঋানৰ কৈ ৰেঁৰ ৰঁহুত মোসকিন ভএ জাগত ঋছি কাবণ ক্যা ঋপন ঋহংকেঁ ছোড়ৰাঁক হেতু তৈযাবে নহি হোগত ঋছি। পবিণাম সামনে ঋছি। নাহ্নিটা টৈন্হকেঁ মাএ-ৰাঁপক ৰীচ কনহক দৃষ্য দেখএ পড়ৈত ছৈক। ৰঁচাসভ ঘবক ৱাতাৱবণসঁ তংগ ভএ ঘবসঁ ভাগন-ভাগন বহএ নগৈত ঋছি ঋা গনত সংগতিমে পড়ি কএ কৈ ৰেঁৰ নশেড়ী ভএ জাগত ঋছি। সোচএ ৰঁনা ৰাঁত ঋছি জে মাএ-ৰাঁপক ব্যর্থক ঋহংক কাবণ এহন বচাক ভবিষ্যক সংগে কতেক ঋন্যায হোগত ঋছি ?

এহন নহি অছি জে কমে পঢ়ন-নিখন নোক ঘমংডক প্রদর্শন কবৈত ছথি অপিতু এক সঁ এক বিদ্বান ও পৈঘ-পৈঘ নোকমে একব ব্যাপক প্রভাব দেখএমে অবৈত অছি। জে জতেক পৈঘ তকব ঘমংড ততেক বিনাসকাবী ভএ সকৈত অছি। ইবাকক বাষ্ট্রপতি সদ্দাম ও অমেবিকাক বাষ্ট্রপতি বুশকে বীচ জে এতেক ভাবী যুদ্ধ ভেন তকব পাছু কী ছন ? মহজ অহংক ঢৈকবাব ? জহিনা গাম-ঘবমে মূর্খ নড়ৈত অছি তহিনা ও সভ আপসমে তাধবি নড়ৈত বহনাহ জাধবি সদ্দামক বিনাশ এহি দুনিয়াসঁ নহি ভএ গেন জে ও অপন প্রাণোসঁ হাথ ধোনক।

বীদমে পতা চনন জে ওকবা নগমে কোনো বাসাযনিক হথিযাব নহি ছন জকবা আধাব বনাএ ইবাকপব অমেবিকা আক্রমণ কেনক। কার্যানযমে অধিকাবী নোকনি কএ বেব অহং পব চোট পড়নাপব অধীনস্ত কর্মচাবীকেঁ তবাহ কববাক কোনো ব্যাত বাম নহি জাএ দৈত ছথি। বদনী কএদেব.কাজসঁ হটা দেব আ তাহুসভসঁ সংতোষ নহি ভেননি তঁ নৌকবীসঁ ক্ষখত্তন কএ দেব সামান্য বাত থিক। জে ততেক পৈঘ অধিকাবী তিনক অহংসঁ ততেক বেসী সাবধান বহব জরুবী থিক। কাজ কবী বা নহি কবী ক্ষদা হুনকব সনামীমে কোনো কমী নহি হেবাক চাহী। জঁ সে ভেন তঁ অহাঁক ভগবানে মানিক।

অসনমে ঘমংডী ব্যক্তি ভীতবসঁ অসংতুষ্ঠ হোগত ছথি। হুনকা নগৈত বহৈত ছনি জেনা সৌঁসে দুনিযাঁ হুনকা পাছা পড়ন অছি, জেনা ক্যা হুনকা সংগে ন্যায নহি কএ বহন অছি, এহি তবহক ফিজুন বাতসভ হুনকব মোনমে বৈসন বহৈত অছি জাহি কাবণসভ হুনকব ব্যবহাব স্বযং অসংতুনিত ভএ জাগত অছি কিংবা নোকসঁ বহুত বেসীক অপেক্ষা বখৈত অছি। পবিণাম ঙা হোগত অছি জে ও বাত-বাত পব নোক সভসঁ মবএ-কটএ হেতু তৈযাব বহৈত ছথি। সোচবাক বাত থিক জে এহন নোককেঁ শান্তি

কতএসঁ ভেটি সকৈত অছি আ “অশাঁতস্য কুতো সুখম্ ? ”

এহি তরহক অশাঁত প্রবৃতিক লোকমে ঘমংড ভরল রহৈত অছি। জাহিব অছি জে এহন লোক আস-পাসকেঁ লোককেঁ তরহ-তরহসঁ কষ্ঠ পহুঁচবৈত ছথি। অপনে তঁ দুখ কটিতে ছথি দোসরোক জীরনকেঁ নর্ক কএ দৈত ছথি।

ঘমংড কতেকো কারণসঁ ভএ সকৈত অছি আ কএ রবৈ তঁ রিনা কোনো ওচিত্যকেঁ স্বভাররশ সেহো লোক ঘমংডী ভএ জাগত অছি। এহন উদাহরণ অহাঁকেঁ কতেকোঠাম দেখরামে আএত। হমরা গামমে একটা ভিখমংগা কহিও কান অবৈত ছলাহ। যদ্যপি ও ভিখ চাহৈত ছলাহ মুদা হুনক রাজরাক চহটিসঁ ক্যা নহি কহৈত জে ও ভিখমংগা থিকাহ। অসলমে ও পহিলে রহুত ধনীক ছলাহ মুদা কালক্রমে গরীর ভএ গেলাহ। জমীন-জাযদাদ রিকা গেললি। কহরী ঠৈক জে জৌর জড় গেল মুদা এঁঠন অছিএ। সৈহ গপ্প ছলৈক।

মহাভারতমে খিস্সা অছি জে দ্রাপদীকেঁ অপন সৌংদর্যপর রহৈত ঘমংড রহলি আওর গাহে-রগাহে ও এহি কারণসঁ কতেকো শত্রু রনা লেলীহ। পরিণামসভকেঁ বুঝল অছি। মামলা দ্রাপদী চীর হরণধরি পহুঁচি গেল। কী-কী তমাশা লে ভেল। ভযানক যুদ্ধ ভেল আওর সমস্ত পরিরার রিনাশকেঁ সীমানধরি পহুঁচি গেল। কহৈক মানে জে ঘমংড চাহে জিনকা হোনি, আওর জাহি কোনো কারণসঁ হোনি, একর পরিণাম খরারে হোগত অছি।

ঘমংড একটা মানসিক রোগ থিক জে মনুক্খকেঁ সহক দর্শন কররএসঁ ওহিনা রোকি দৈত অছি জেনা সীসীমে কোনো রস্তুকেঁ পৈসরাসঁ ঠেপী। ঘমংডী র্যক্তি এক হিসারেঁ আন্হর হোগত অছি জে মদাংধ ভএ সহী রিচারকেঁ কদাপি নহি সুনৈত ছথি। এহনে মানসিকতা রারণকেঁ রহৈক জাহি কারণসঁ ঘরহংজ ভএ গেলৈক, সভ কিছু নষ্ঠ ভএ গেলৈক। মেঘনাদ সন রীর ও তেজস্বী

সংতানসঁ হাথ ধোখএ পড়নৈক, কুংভকৰ্ণ সন ভাইভক্ত ভাএ মাবন গেনৈক, রিভীষণ ঘব ছোড়ি ভাগি গেনাহ। সভ ওকবা বুঁঝবৈত বহনৈক, এহি মদ ধবি জে মংদোদবীক কথন ধবিকেঁ ও সৌতিখা ডাহ কহি খপমানিত কেনক। পবিণাম সভকেঁ বুঁঝন খছি। খস্তু, ঘমংড সর্বথা ত্যাজ্য থিক।

জঁ রিচাবি কএ দেখন জাএ তঁ এহি দুনিযাঁমে কোনো তবহেঁ পাব পাএবঁ খাসান নহি খছি। পঠ়নে দেখূ তঁ এক সঁ এক রিদ্বান ছথি। খাগন্সটৌগন, সেক্সপীযব, কানীদাস, বাধাগ্গম্নন, কতেকো নাম খছি, ককব নাম নেবঁ, ককব ছোড়বঁ, পন্নাক পন্না ভবি জাএত। ধনিকমে গিনতী কববঁ তঁ গনিতে বহি জাএবঁ। এহিনা পদ, সৌংদর্য, বুদ্ধি সভ তবহেঁ একসঁ এক নোক এহি সংসাবমে ভেনাহ খাখাব ছথিহো। তখনো জঁ ক্যা কথুক ঘমংড কবৈত ছথি তঁ কী কববৈঁ? হঁসবেঁ কববৈঁ নে? খস্তু, রিনম্র হোএবঁ সবঁসঁ নীক ঐশ্বর্য খছি জে সভী কমী তঁ ভাগ্যরানে নগমে হোগত খছি।

বঁবসহি জনদ ভূমি নিখবাএ, নবঁহি যথা বুঁধ রিদ্যা পাএ। রিনম্রতা রিদ্বতাক পবিচাযক থিক। জরুবী খছি জে সভী জ্ঞান প্রাপ্ত কএ স্বভারমে রিনম্রতাকেঁ খানন জাএ খাওব ঘমংডসঁ মুক্তি পাওন জাএ, জাহিসঁ জীরন সুখময হোএত।

<u>कलनाबेला बाबा</u>

मिथिलांचलमे बहुनिहाब साथदे किओ एहन हेताह जे कलनाबेला बाबाक नाम नहि सुनने होथि। अहंत साधाबण निबास मे निबंतब प्रसन्न ओ कलना मे कतेको साल सँ बहैत छलाह। ओहि समयमे हम कालेजक विद्यार्थी बही। पबीक्षा भए गेल बहए। गामपब खाली बही। नौकबी ताकबाक प्रयासमे बहैत चिंतित बही। मोन बेचैन बहैत छल। हमब मित्र स्वर्गीय विश्वकांत मिश्र(लाल बचा) बहुत आस्थावान लोक छलाह। हुनकासंग कए पैबे दुनू गोटे कलना विदा भेलहुँ।

सुनने बहिऐक जे बाबा बहैत नियम निष्ठासँ बहैत छथि। जौं हुनका लेल किछु प्रसाद लए जा बहल छी तँ बहुत पवित्रता पूर्वक लए जेबाक बहैत छल। बस्तामे यत्र-तत्र नहि हेबाक चाही, अन्यथा कहाँदनि अनिष्ठ भए जाइत छल। हम सभ तँ खाली हाथे जाइत बही तँ चिन्ताक बात नहि बहए।

कलना बाबा केँ दर्शन हेतु पहिलबेब हम अपन मित्र लालबचाक संगे गेल बही। बस्ताभवि पैबे-पैबे

गप्प-सप्प करैत हम दुनू गोटे दुपहरिआमे ओहिठाम पहुँचलहुँ। बाबा नाम्हिटा फूसक घरमे रहथि। ओहिमे बाँसक फट्ठक लागल छल। एक-दू गोटे आओर ओहिठाम बैसल रहथि। बाबा अइंत सहज रूपमे सभसँ गप्प-सप्प करैत छलाह। गप्पक क्रममे ओ कहलाह –

"एकटा सेठ एकबेर हुनका लग आएल आ कहलक जे भगवान झूठ छथि। हम ओकरा कहलिऐक जे तोँही झूठ छेँ।"

ओ कहथि जे हुनका लग लोक कबुला कए लैत अछि आ ओकर अनुपालन नहि करैत अछि जाहि कारणसँ ओकरा अनिष्ठ लागत अछि। कैटा भक्त हुनका लेल प्रसाद अनैत छलाह। ताहि काजमे बहुत संयम ओ स्वच्छताक प्रयोजन बहैत छल। बाबाक कहब रहनि जे जौँ क्यो हुनका हेतु अशुद्ध वस्तु अनैत अछि तँ ओकरा अपने अनिष्ठ भए जाइत अछि। ताहि प्रसंगे ओ कैटा उदाहरणसभ देलनथि।

कललाबला बाबा सँ हमरा तीन बेर भेँट भेल। दू बेर तँ हुनके कलना आश्रम पर आ एक बेर ओ हमरा ओहिठाम आएल रहथि तखन। दुनू बेर कलना हम अपन मित्र लालबाबाक संगे पैरे गामसँ कलना गेल रही।

एकबेर हम जखन बाबाक दर्शनक हेतु गेलहुँ तँ रस्तामे मोनमे भेल जे बाबाक एतेक नाम स्वनैत छिअनि, किछु सद्यः देखतिऐक। बाबाक ओतए हम दुनूगोटे पहुँचलहुँ तँ बाबा कहलाह जे आग बहि जाह। हमसभ हुनकर आज्ञानुसार ककि गेलहुँ। बातिमे सामनेक पोखरिक घाटपर हम सभ स्वति गेलहुँ। अर्धरात्रिमे देखैत छी जे एकटा बाँस हीनि

बहैत अछि आ ओकर ठेहुनधरि धोती सेहो बहैत अछि। डर भऽ गेल जे की बात छैक? उठिकऽ ठाढ़ भेने बही की देखैत छी जे लगेमे बाबा हँसि बहैत छथि आ हुनकर माथमे धोती छनि। बाबा किछु-किछु कहलौं केलाह।

एकरैब हमर अग्रज(स्वर्गीय नाबायण मिश्र) बाबाकेँ अपना ओतऽ चलबाक हेतु आग्रह केलखिन। बाबा मानि गेलाह। कावसँ बाबाक संगे हमहूँ बही। बाबाक सिपहसलावसरँ सेहो बहथि। बाबा पहिने गिबजा स्थान गेलाह। ओहिठाम माताक दर्शन केलाह। फेर कार गाम रिदा भेल। गाम पहुँचलाक बाद ओ हमरा ओहिठाम चौकीपर बैसलाह। कोनो ओछाओन नहि ओछबऽ देलखिन। अखरा चौकी पड़ बाबा पड़ल-बैसल बहलाह। तावेँ तँ सौंसे गामक लोकक करमान लागि गेल। ततके भीड़ जमा भऽ गेल जे मागकसँ ओकरा शांत कएल गेल। मागकेपर बाबा किछु उपदेश देलाह। सभकेँ आशीर्वाद देलखिन। हमर अग्रज(स्वर्गीय नाबायण मिश्र) केँ आशीर्वाद देलखिन जे तोरा बेटा होएत। से सत्त भेल। हुनका दूटा पुत्र तकर बाद जन्म लेलखिन। कतरौं कहल गेलनि ओ किछु नहि खेलथि आ थोड़ेकालक बाद कावसँ आपस चलि गेलाह।

बाबाक देहपर मात्र एकटा धोती बहैत छल जकरा ओ ठेहुनधरि पहिबने बहैत छलाह। लोककेँ देखि कऽ ओ अद्भुत निर्मल हँसी हँसैत छलाह। खेबाक कोनो चिंता नहि बहैत छलनि। नान्हिटा खोपड़ीमे माटिपर बाबा पड़ल वा बैसल बहैत छलाह। ओतहुँ लोक अपन स्वार्थसँ आन्हर भेल हुनका तंग केने बहैत

छल।

"गै बाबा ! किछु करहक ने... ।"

जखन बड़ तंग कए दैत तँ कहथि-"का कहली ? की भेल ? "। सदा जकरा ओ बाक दए दैत छलाह से जरूर उंस्काव भए जाइत छल। बाबाक कहबँ रहैत छलनि जे जँ क्यो किछु कर्लना करैत छथि तँ काज सिध्दि भेलापर ओकरा उचत पालन करक चाही अन्यथा अनिष्ठ होइत अछि।

बाबाक आश्रममे कतेको गोटै रहैत छलाह वा अबैत-जाइत रहैत छलाह। ओहिठाम रहनिहार लोकसभ एकहि साँझ अपनेसँ बान्हि भोजन परैत छलाह। जखन ओसभ बहुत गोहबाबथि तँ बाबा हँसैत कहितथिन -" ठीक, बनाबँ भोजन"। भोजन जहन बनि कए तैयार भए जाए तखन बाबाक आज्ञा चाहि छल जाहिसँ ओ सभ भोजन शुरू करथि। बाबा किछु बजरें नहि करथि। नैह, आबँ तँ बड़का विपत्ति। भोजन पड़सल धैल अछि आ बाबाक आदेशक प्रतीक्षा भए रहल अछि। बाबाके ओ सभ गोहबा रहल छथि। बाबा बड़ छ्ग्वन्तासँ हुनकासभकेँ देखथि। जखन ओसभ बाबाकेँ आग्रह करैत-करैत थाकि जाथि तखन ओ कहि दितथि- "शुरू करह"। एहि तरहेँ बाबा हुनका लोकनिक धैर्यक परीक्षा लैत छलाह। तकरबाद बाबा ओहिठाम बैसल ओकरासभकेँ खाइत देखि बहुत प्रशन्न होइत छलाह।

बाबाक आश्रममे किछु गोठे निरन्तर रहैत छलाह। किछु गोटै अबैत जाइत रहैत छलाह। किछुगोटैतँ मात्र पेटै पोसबाक हेत्तु ओतए पड़ल रहैत छलाह। कैटा भक्त बाबा लेल कंबल वा आन-आन चीज-रस्तु

অনিতথি। বাবা ওকরা ছরিতো নহি ছলাহ। আস-পাস বহনিহারসভ ওহি বস্তুসভকেঁ ল্বঝি লৈত ছলাহ। বাবা আশ্চর্যচকিত ভএ দেখৈত বহৈত ছলাহ।

বাবাক দবরাবমে পৈঘ সঁ পৈঘ লোকসভ অবৈত বহৈত ছলাহ। জোঁ বাবাকেঁ গহ্বা নহি হোনি তঁ হ্নকব পঠ খ্জিতে নহি ছল। জাবেঁ বাবা জীবৈত বহলাহ, ওহি পবিপঞ্চাক লোকক অপন আশীর্বাদসঁ কল্যাণ কবৈত বহলাহ। রিনা কোনো লোভ লালচ কেঁ সংপূর্ণ জীরন ওশ্বিবক আবাধনামে লগা দেলাহ। হ্নক নিধনসঁ একটা মহান সংত এহি সংসাবসঁ হ্মঞ ভএ গেলাহ সংগহি বহ্তবাস লোকক মোনমে অথাহ শ্রদ্ধা ছোড়ি গেলাহ। হ্নকা শত-শত প্রণাম!

ডॉ. স্বভদ্র ঝা (সংস্মবণ)

গনাকাক চর্চিত ব্যক্তিত্ব ছলাহ–ডা০ স্বভদ্র ঝা। ধোতী, মিবজণ সন ক্ষর্তা পহিবনে খহন্ত সবন, সাধাবণ নিবাসমে ডাক্টব সাহেব খড়ৃবে হাট চৌকপব ববোববি দেকা জএতথি। গপ্প–সপ্পমে ও খপন বিচাব খতি স্পষ্টতাসঁ বখৈত ছলাহ। তাহি ক্রমমে জোঁ কনে–মনে বিবাদো ভএ গেন কিংবা ক্যা কটাক্ষো কএ দেনক দঁ কোনো বাত নহি।

মিথিনেটা নহি, খপিত্ত সমস্ত ভাবতবর্ষমে তকোনীন বিদ্বান নোকনিমে হুনকব প্রতিষ্ঠা ছননি। হুনকব বিষযমে কিছু কহব খা নিখব কঠিন কাজ খছি তথাপি স্মবণমে কিছু ঘটনা খছি জে নিখি বহন ছী।

ঘটনা সন্ ১৯৬৫–৬৬ ঙা০ ক থিক। নবত্তবিযাসভ গামমে একটা প্বস্তকানয স্থাপিত কবএ চাহিত চনাহ। কিছু দিনক প্রযাসক বাদ কিছু পোথী, কিছু পৈসা চংদা ভেন। কিছু খানমাবী সেহো বনাওন গেন। তকব বাদ ভেনৈক জে ওকব উদ্ঘাটন কএন জাএ। উদ্ঘাটন কে কবতাহ? খাপসী বিচাব– বিমর্শক বাদ ডা০ স্বভদ্র ঝাক নাম পব খাম সহমতি ভেন। ডা০ স্বভদ্র ঝা কিছু দিন পূর্ব সেবা নিবৃত ভএ গামে বহএ নাগন

छलाह। आ यदा-कदा हमर गामक चौकपर अबैत-जाइत देखा जाइत छलाह। उद्घाटन कार्यक्रममे डा० सुभद्र झाकेँ सेहो किछु कहबाक आग्रह कएल गेल। बहुत दुराग्रह कएलापर ओ बजबाक हेतु तैयार भेलाह। संक्षिप्त भाषणक क्रममे ओ कहलनि जे एहि गलाकामे अनुसंधानक हेतु पर्याप्त सामग्री यत्र-तत्र पसरल अछि। ओकरासभ केँ एहन प्रकाशनयमे सुरक्षित राखल जा सकैत अछि। संगहि कबीरदासपर उपलब्ध सामग्रीक उल्लेख करैत ओ कहलाह जे एहि बातक प्रमाण अछि जे कबीरदास मैथिल छलाह आ मैथिलीमे कतेको रचना कएलनि अछि।

१९७३ ई०मे लगभग एक मास डा० सुभद्र झाक राँची स्थित आवास पर रही। तखन ओ योगदा सतसंग विद्यालयक प्राचार्य रहथि। ओही परिसरमे प्राचार्यक निवासमे ओ रहैत छलाह। हुनका संगे परिवारक आर सदस्य नहि छल। घरक काज करबाक हेतु एकटा नौकर छल। भोजन ओ स्वयं बनबैत छलाह।

प्रात:काल भात-दालि-आलूक सन्ना बनाबथि। रातुक भोजनक व्यवस्था सेहो तखने कए लेथि। रातिमे रोटी काल आँटाक चोकरकेँ दूधमे उसनि कए खाइत देखिअनि। रातिमे सूतबासँ पूर्व ओ नियमित रूपसँ पढ़ैत छलाह। साँझमे तिन-चारि गोटे बैसि कए शास्त्र चर्चा करैत छलाह। एक दिन साँझमे डाक्टर साहेबक संग कतहु जाइत रही। विद्यार्थीना सब जतेक पाइ माँगै, से देबाक हेतु ओ तैयार नहि होथि। विद्यार्थीकैत-तकैत अन्ततः सौंसे रास्ता बीति गेल।

এক দিন এহিনা সংগে হৈনৈত বমী তঁ সাওরাঁরাঁক চর্চা উঁঠন। ও হ্নকব রঁহ্ত প্রশংসা কবথি আ কহথি জে সাওরাঁরাঁ সবিপহুঁ সিদ্ধ প্রুষ ছথি জকব হ্নকা প্রত্যক্ষ অনুভব তখন ভেন বহনি জখন ও রাঁরাঁক আশ্রমমে সিবডী গেন বহথি। কহনাহ জে আশ্রমমে হ্নকা পহুঁচতে দেবী রাঁরাঁ হ্নকব মোনক প্রশ্নক উঁত্তব দেরঁয নগনখিন। আবো কএকটা প্রসংগসভ ও স্বনওনথি।

যোগদা সতসংগ মহারিদ্যানয নরে রঁনন ছন। ডাক্টব সাহেরঁ পূর্ণ তপেবতাসঁ ওহি রিদ্যানযক রিকাসমে নাগন বহৈত ছনাহ। পবিসবমে আশ্রমক আরাঁস হোগত ছন। চাব্দকাত গাছ সভক রীচমে রঁনন ভাষণ মংডপসভ। ওমী পবিসবমে একদিস আশ্রম ছন জাহিমে এক দিন মাঁ আনন্দময়ী আযন বহথি। হম ডাক্টব সাহেরঁক সংগে ওতএ বমী। মাঁ আনন্দময়ীক অরিতহি পূবা হাঁনমে শাঁতি পসবি গেন। ও কিছ রঁজনী নহি। চ্পচাপ সভগোটে ধ্যান কেনক। কোনো ভাষণরাঁজী নহি ভেন।

একদিন ডাক্টব সাহেরঁক ডেবাপব আঁগনমে ঠাঠ় বমী। হমবা দেখি ডাক্টব সাহেরঁ গভীব ভএ গেনাহ আ কহনা জে নীকসঁ পহিবন-ওঢ়ন কবহ। জীরনমে সফনতাক হেত্ত এহিসভকেঁ রঁহ্ত মহত্ত্ব অছি। তামীএ্রমমে কহনাহ জে এমী কাবণে ও কএক রেঁব উঁচ পদসভক চযনমে পছড় গেনাহ যদ্যপি ও পদক হেত্ত পূর্ণ যোগ্য বহথি।

ডাক্টব সাহেরঁক দোসব প্ত্র ভাস্কবজী গনাহারাঁদ রিশ্বরিদ্যানযমে জর্মন ভাষাক র্যাখ্যাতা ছনাহ। হ্নকব ডেবাপব ডাক্টব সাহেরঁ অরৈঁত -জাগত বহৈত ছনাহ।

सन् १९+३ ई० क गप्प अछि। एकदिन हम हुनका दुनू गोटेकेँ नोत देने रहथिन। दुनूगोटे कोनो कारणसँ आगा-पाछा भऽ गेलाह। डा० झा पहिने चलल रहथि। भास्करजी पाछू चललाह आ डेरापर पहुँचि कऽ रहैत परेशानीमे रहथि जे आखिर ओ कतऽ चलि गेलाह। हमसभ गोटे हुनका ताकऽ लगलहुँ। कतहु नजरि नहि आएथि। रातुक समय छल। भोजनमे विलंब भऽ रहल छल। तावत थोड़े कालक बाद मकानक नीचासँ ओ जोर-जोरसँ हमर नाम लऽ कऽ चिकरि रहल छलाह। हमरा सभकेँ जानमे जान आएल। पता लागल जे ओ हमर डेरा तकैत-तकैत धोबी घाट चलि गेल रहथि। हमर मकान मानिक धोबी छल आ तकरे अनुमानमे ओ धोबी घाट चलि गेल छलाह।

डाक्टर साहेब अति अध्ययनशील छलाह। जखन कखनो हुनका फुरसतिमे रहैतथि तँ अध्ययन करऽ लगैतथि। एकदिन प्रातः एगारह बजे गजाधरबाद मे भास्करजीक डेरा पर गेलहुँ। डाक्टर साहेब ओतहि रहथि। कहलाह जे हम एगारह घंटासँ निरन्तर पढ़ि रहल छी। मैथिलीमे शब्दकोशक निर्माणमे लागल छलाह। एकदिन हम डाक्टर साहेबक संगे गजाधरबादमे कतहु जाइत रही। रस्तामे पुछलिअनि जे भगवान छथि कि नहि ? ओ उत्तर देलनि जे ई कहब तँ कठिन अछि जे भगवान छथि कि नहि परन्तु जौँ भगवान छथि तँ रहैत रहैत छथि, कारण दैत ओ कैटा उदाहरण देलनि। जेना पेटमे रहैत कीएक मरि जाइत छैक ? आखिर ओ जन्मसँ पूर्वे की गलती केलक ? आ जौँ गलती केलक तँ जनमि कऽ ओकरा भोगऽ। गप्पक क्रममे ओ कहलाह जे सम्प्रति जीवैत लोकमे बिहारमे

संस्कृतक सभसँ पैघ विद्वान छथि।

सािहत्य अकादमीक तत्कालीन अध्यक्ष डा० सुनीति कुमार चटर्जीक ओ बड्ड प्रशंसा करथि आ कहथि जे हमरा लेल ओ भगवाने छलाह। डाक्टर साहेबक संगे एकदिन टहलैत रही। गप्पक क्रममे ओ अपन प्रवासक दौरान भेल दू गोटे घटनाक चर्चा कएलनि। डाक्टर साहेब ट्रेनसँ कतहुँ जाइत रहथि। कोनो टीसनपर गाड़ी रुकल तँ डाक्टर सर्वपल्ली राधाकृष्णन ओहिमे सवार भेलाह। डाक्टर सर्वपल्ली राधाकृष्णन रेलवेक हेतु घुसबाक हेतु कहलखिन। डाक्टर सुभद्र झा अड़ि गेलाह एवम् डाक्टर सर्वपल्ली राधाकृष्णन कें जगह नहि देलखिन। बादमे गप्पक क्रममे एकदिन डाक्टर साहेब कहलाह जे ओ पुस्तकालयमे नौकरी करैत रहथि। ओही क्रममे हुनकासँ जे श्रेष्ठ पदपर अधिकारी छलाह से हुनकासँ किछु गलत काज करबाबए चाहैत छलाह। ओ से करबाक हेतु सहमत नहि भेलाह। ताहिसँ कुपित भएकए ओ अधिकार हुनका बड्ड तंग करैत छलनि। डाक्टर साहेबकें पता रहनि जे ओ अधिकारी गलत काज करैत अछि। चुपचाप ओकर गलत काज बला कागजातक प्रतिलिपि ओ रखैत गेलाह। पुस्तकक क्रय-विक्रय मे ओ अधिकारी बड्ड हेरा-फेरी केने छलाह, जकर कागजी सबूत डाक्टर झा लग छलनि। बादमे एहि बातक आरोप भेल एवम् जाँचक बाद ओ अधिकारी दोषी साबित भेल। अपनाकें बचाबक हेतु ओ चाहलक जे पुस्तकालयकें जे क्षति भेल बैक से आपस करी मुदा ओकर परिवारक लोक पैसा आपस नहि कएलक। एहिबात सभसँ दुखी ओ भयभीत भए ओ आत्महत्या कए लेलक।

डाक्टर झा सँ जे कनी-मनी हमरा संपर्क भेल ओकरा संयोग कहि सकैत छी। बादसँ हम हुनकर नाम सुनैत रही। सौँसे भागलपुरमे ओ चर्चाक विषय रहथि आ छोटसँ पैघ लोकक संपर्कमे सहजतासँ आबैत छलाह। ओ धुनक पक्का छलाह। जाहि काज मे लागि जाथि तकरा पूर्ण करबाक हेतु प्राण-प्रणसँ जुटि जाथि। हुनका अपन गाममे गाछ सभ रोपबाक शौक रहनि। कहि नहि, कतए-कतएसँ आनिकए सानक सान आ आमक गाछ रोपैत रहलाह।

हुनक प्रतिभा आ विद्वताक वर्णन करबाक कोनो आवश्यकता नहि बुझा रहल अछि। आडम्बर रहित जीवन शैली एवम् अतिशय सहज व्यवहारक संग स्पष्टवादिताक लेल ओ सभ दिन मोन पड़ताह। धोती-कुर्ता पहिरने, पैरे खेतक आरिए-आरिए चलैत-चलैत पता नहि ओ निरन्तर कोन चिंतनमे ध्यानमग्न रहैत छलाह। अपन मौलिकता एवम् अपन बातकेँ दृढ़तासँ रखबाक लेल ओ सभ दिन मोन पड़ैत रहताह।

डॉ. जयकान्त मिश्र (संस्मरण)

सन् १९७४ ईस्वीक जनवरी मासमे दिल्लीसँ स्थान्तर भए हम इलाहाबाद गेल रही। ओहि समय प्रथम बेर

ড◌াॅ. জযকান্ত মিশ্রজী সঁ হ্নকব তীভূকতি, সব পীসী রনর্জী বোড স্থিত ঘবমে ভেঁষ্ট ভেন। রিনা কোনো পূর্র পবিচয বহিতৌঁ ও সভ কাজ ছোড়◌্া হমবাসঁ ভেঁষ্ট কেনা। একষ্টা মৈথিনকেঁ হমব ডেবা তকরাঁক হেত্ত কহনখিন। ওতহিসঁ হমব হ্নকা সংগ পবিচয ও সম্পর্কক ধ্রম প্রাবংভ ভেন জে খন্ত ধবি চনৈত বহন।

জখন–কখনো হম হ্নকব ডেবাপব জাগতঁ ও সভ কাজ ছোড়◌্া হমবাসঁ খহন্ত খপনত্ব ভারসঁ গপ্প কবথি। খপনেষ্টা নহি, খপিত্ত হ্নক পনী, ও সংগে বহনিহাব পবিরাবক খন্য নোকনি সভ সেহো ওহিনা গপ্প–সপ্পমে সংগ দেথি। জনখৈ, চাহ, পান তঁ হেরেঁ কবগ।

ওহী ধ্রমমে কতেকো গণ্যমান্য মৈথিন নোকনিসঁ হ্নকব ডেবাপব ভেঁষ্ট ভেন। হ্নকব খধ্যযন, খধ্যাপন, নেখন সরঁহক খরনোকন কবরাঁক খদ্ভূত খরসব ভেষ্টন। কএ দিন হ্নকা সংগে গনাহারাঁদ রিশ্বরিদ্যানযক খংগ্রেজী রিভাগ গেনহু, জাহিঠাম ও খংগ্রেজী রিভাগক খধ্যক্ষক পদপব কার্যবত ছনাহ।

গনাহারাঁদমে বহনিহাব মৈথিন সমাজ ড◌াॅ. জযকান্ত মিশ্রসঁ পূর্ণ পবিচিত ছনাহ। খধিকাংশি মৈথিন সভসঁ হ্নকব ব্যক্তিগত সম্পর্ক ছননি। প্রত্যেক সান রিদ্যাপতি সমাবোহ মনাওন জাগত ছন। ড◌াॅক্টব জযকান্ত মিশ্র ওহিমে খরশ্যমের বহৈত ছনাহ। হ্নকব ডেবাপব নিবন্তব মৈথিনীক রিকাস কেনা হো, তকব চর্চা হোগত বহৈত ছন। ও সদিখন রঁজৈথ–

“মৈথিনীমে নিখন করু। মৈথিনীক হেত্ত কাজ করু।”

संगे मैथिलीक हेतु कएल गेल अपन अनवरत संघर्षक चर्चा सेहो होइत, जाहिसँ मैथिली विकास यात्राक साक्षात अनुभव होइत छल।

मैथिली भाषाकेँ विहार लोक सेवा आयोगमे हटा देल गेल रहए। तकरा पुनश्च आपस अनबामे, मैथिलीकेँ बँचा सबहक शिक्षाक अनिवार्य माध्यम बनेबाक हेतु ओ कहि नहि, कतेको बर्ष संघर्ष करैत रहलाह आ अन्ततोगत्वा अपन प्रयासमे सफल रहलाह। मैथिलीक विकास हेतु ओ गाम-गाम घुमैत रहलाह। ततबे नहि, जतए कतहु मैथिलीक चर्चा होइत आकि कोनो कार्यक्रम होइत तँ ओहिमे डॉ. जयकान्त मिश्रजी अवस्से भाग लेथि।

आयु बढ़लासँ नाना प्रकारक स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या बढ़ैत छलनि। हुनका कतेको साल पूर्व पेसमेकर लागल छल तथापि जँ कतहु मैथिलीक कार्यक्रममे हुनका बजाओल जाइत, तँ ओ अवस्स जाथि। परिवारक लोक चिन्तित भए जाइत छलखिन।

एकबेर हम इलाहाबादसँ पटना जाइत रही। स्लीपरमे हमर आरक्षण छल। डॉक्टर जयकान्त मिश्रजी केँ देखलहुँ। ओहिना ठाढ़, बिना सीटेक यात्रा कए रहल छलाह। बहुत आग्रह केलापर ओ हमर सीट लेबाक हेतु तैयार भेलाह। कहलथि जे ओ अहिना चलि जेता। ई छल हुनकर उत्साह- मैथिली कार्यक्रममे भाग लेबाक। ओहि दिन पटनामे कोनो मैथिली कार्यक्रममे भाग लेबाक हेतु जाइत छलाह।

डॉ. जयकान्त मिश्रजीक भाषा ओ व्यवहारमे अद्भुत मधुरता छल। कखनो नहि लगैत जे एतेक पैघ

রিদ্বানসঁ গপ্প কএ বহন ছী। জে জেহনে স্তবক নোক বহৈত, তেকবা সংগ তেহনে ভএ গপ্প কবিতথি। পূবা ঘযান দেথি। ঘবক সদস্য জকাঁ ওকব পূর্ণ স্বাগত কবথি। ঘবক প্রথম তনপব হ্নকব প্বস্তকানয ছন। ওহিমে রৈঁস কএ ও শ্বংযযন, নেখন করৈত বহৈত ছনাহ। গনাহাবাঁদসঁ নঘ্কায একটা মৈথিনী পত্রিকাক সম্পাদন সেহো করৈ ছনাহ। হ্নকব নাতি, ভাতিজ সভ ওহি পত্রিকাক মৈথিন নোকনিমে রিতবণক ব্যরস্থা কবথি। একাধ রেঁব হমবো ওহি কাজমে ও নগা নৈত ছনাহ।

মাঘ মাসমে প্রযাগমে সংগমতব পব ও সপবিরাব মাস করৈত ছনাহ। মিথিনাক প্রসিদ্ধ মাছরেঁনা ঝণ্ডা মৈথিন পণ্ডা সবঁহক পহিচান শ্বছি। ওহি ঝণ্ডাকেঁ দেথি কএ জযকান্ত রাঁবূঁ ডেবাক ঠেকান নাগি জাগত ছন।

নরম্ববব ২০০৭ গস্রীমে হম গনাহাবাঁদ গেন বহী। হ্নকব ডেবাপব গেনহ্। পবন্ত ও কাশী মাস কবএ চন গেন বহথি। হ্নকাসঁ ভেঁট নহি ভএ সকন। হ্নকব ডেবাপব হ্নকব নাতি, এরম্ পবিরাবক শ্বন্য সদস্য সভ ছনাহ। ডেবা উঁদাস-উঁদাস নগৈত ছন। পবিরাবমে কএটা দুর্ঘটনা ভএ গেন ছন। কিছু সান পূর্ব হ্নক জযেষ্ঠ প্বত্র ডা. রুদ্রকান্ত মিশ্রক শ্বাকস্মিক শ্বসামযিক নিধন ভএ গেন ছন। শ্বাওব কএটা গপ্প-সপ্প...। এহি সবঁহক শ্বাভাস ঘবমে ভএ বহন ছন। কিছুকান রৈঁসনা রাঁদ হম সভ ওতএ-সঁ শ্বপন স্মৃতিকেঁ প্বনশ্চ জগা কএ ওহিঠামসঁ রিদা ভএ গেনহ্। ডাক্টব সাহেবসঁ ভেঁট নহি ভএ সকন।

ডॉক্টর জযকান্ত মিশ্রজীক পিতা মহামহোপাধ্যায ডॉ. উমেশ মিশ্রক বর্ষী বহুত যত্নে পূর্বক মনাওল জাইত ছল। ওহিমে ডॉক্টর সাহেবেঁ ওতএ হম (জাধরি ইলাহাবাদমে রহলহুঁ) নিযমিত আমংত্রিত হোইত ছলহুঁ। হুনকর সম্পূর্ণ পরিবার অত্যন্ত মনোযোগ পূর্বক ব্রাহ্মণ ভোজনক ব্যবস্থা করৈত রহলাহ। নানা প্রকারক ভোজনক ব্যংজন সবহক স্মরণে মাত্রসঁ মন আনন্দিত ভএ জাইত অছি। ভোজনক সংগ-সংগ কতেকো গপ্প-সপ্প মৈথিল লোকনিসঁ ওহি অবসরপর ভেঁট ভএ জাইত ছল।

ইলাহাবাদমে গপ্প-সপ্পক ক্রমমে ও মৈথিলীকেঁ সাহিত্য অকাদেমীমে মান্যতাক সম্বন্ধমে হুনক কএল গেল প্রযাসক বর্ণন করথি। ওহি হেতু ও দিল্লীমে তৎকালিন প্রধান মংত্রী দ্বারা মৈথিলী পোথীক প্রদর্শনীমে ভাগ লেব, দিল্লীক উপরাজ্যপাল স্ব. আদিত্যনাথ ঝাজীক প্রাপ্ত সমর্থন এবম্ সহযোগক চর্চা সেহো করৈত ছলাহ।

একবের হম ডॉ. সুভদ্র ঝাজীক সংগ ইলাহাবাদমে ডॉ. জযকান্ত মিশ্রজীক ওহিঠাম জাইত রহী। রস্তামে ডॉ. জযকান্ত মিশ্রজীক মৈথিলীক প্রতি অনুরাগ ও মৈথিলীক বিকাস হেতু সংঘর্ষক প্রশংসা করৈত ডॉ. সুভদ্র ঝা কহলাহ-

“মিথিলামে ডॉ. জযকান্ত মিশ্রক এবম্ হুনক পূর্বজ লোকনিক অদ্ভুত যোগদান অছি।”

সংগে ওহো কহলাহ-

“এহন বহুত কম পরিবার ভেটৈত জাহিমে লগাতার ছহ পুশ্ত সরস্বতীক এহন আর্শীবাদ প্রাপ্ত রহল হো।”

ও দিল্লী আবথি তঁ হমরা সূচিত করথি। কতেকো

𑒥𑒹𑒩 𑒞𑒿 𑒋 𑒯𑒧𑒩𑒹 𑒋𑒞𑒉 𑒚𑒯𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒏𑒉 𑒥𑒹𑒩 𑒯𑒥𑒰𑒃 𑒨𑒰𑒞𑓂𑒩𑒰𑒮𑒿 𑒅𑒞𑒩𑒱 𑒪𑒥𑒹𑒢𑒔𑒴𑒮 𑒥𑒔𑒰 𑒮𑒥𑒯𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒢𑒹𑒢𑒹 𑒁𑒥𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒖𑒰𑒡𑒩𑒱 𑒋 𑒛𑒹𑒩𑒰𑒣𑒩 𑒩𑒯𑒟𑒱, 𑒢𑒱𑒩𑒢𑓂𑒞𑒩 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒮𑒧𑓂𑒥𑒢𑓂𑒡𑒲 𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰 𑒯𑒼𑒃𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞।

𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒂𑒢𑓂𑒠𑒼𑒪𑒢𑒏 𑒮𑓀𑒒𑒩𑓂𑒭 𑒨𑒰𑒞𑓂𑒩𑒰 𑒂𑒋𑒩 𑒁𑒢𑒹𑒏𑒰𑒢𑒹𑒏 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱𑒏 𑒨𑒼𑒑𑒠𑒰𑒢𑒏 𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒯𑒼𑒃𑒞।

𑒉𑒏𑒥𑒹𑒩 𑒋 (𑒛ॉ. 𑒖𑒨𑒏𑒰𑒢𑓂𑒞 𑒧𑒱𑒬𑓂𑒩) 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲𑒧𑒹 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒬𑓂𑒢 𑒣𑒞𑓂𑒩 𑒥𑒢𑒥𑒉 𑒐𑒰𑒞𑒱𑒩 𑒂𑒉𑒪 𑒩𑒯𑒟𑒱। 𑒮𑓀𑒑𑒧𑒹 𑒮𑓂𑒫. 𑒮𑒳𑒧𑒢𑒖𑒲 𑒉𑒫𑒧𑓂 𑒛ॉ. 𑒢𑒫𑒲𑒢 𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒩𑒯𑒟𑒱𑒢। 𑒋 𑒞𑒲𑒢𑒴 𑒑𑒼𑒙𑒹 𑒯𑒧𑒩 𑒂𑒑𑓂𑒩𑒯𑒣𑒩 𑒣𑒳𑒭𑓂𑒣𑒫𑒱𑒯𑒰𑒩, 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲 𑒮𑓂𑒟𑒱𑒞 𑒯𑒧𑒩 𑒂𑒫𑒰𑒮𑒣𑒩 𑒁𑒉𑒪𑒰 𑒂 𑒉𑒏𑒮𑓀𑒑 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒮𑒦𑒏𑒹𑒿 𑒦𑒼𑒖𑒢 𑒏𑒩𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒮𑒾𑒦𑒰𑒑𑓂𑒨 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒣𑓂𑒞 𑒦𑒹𑒪। 𑒋𑒯𑒱 𑒁𑒫𑒮𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒮𑓂𑒧𑒩𑒝 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒐𑒢𑒼 𑒩𑒼𑒧𑒰𑒿𑒔𑒱𑒞 𑒦𑒉 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒕𑒲। 𑒞𑒲𑒢𑒴 𑒑𑒼𑒙𑒹𑒏𑒹 𑒉𑒏𑒚𑒰𑒿 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒋𑒞𑒉 𑒂𑒉𑒥 𑒂𑒋𑒩 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒫𑒰𑒩𑓂𑒞𑒰𑒪𑒰𑒣 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒧𑒼𑒢 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒱𑒞 𑒦𑒉 𑒑𑒹𑒪। 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒱𑒞𑒼 𑒏𑒹𑒢𑒰 𑒢𑒹 𑒯𑒼𑒃𑒞, 𑒛ॉ. 𑒮𑒳𑒧𑒢𑒖𑒲 𑒉𑒫𑒧𑓂 𑒛ॉ. 𑒢𑒫𑒲𑒢 𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒮𑒲.𑒉𑒧. 𑒏𑒾𑒪𑒹𑒖–𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰𑒧𑒹 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒣𑒜𑓃𑒾𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒟𑒱।

𑒛ॉ. 𑒧𑒱𑒬𑓂𑒩𑒖𑒲 𑒁𑒞𑓂𑒨𑒢𑓂𑒞 𑒮𑒧𑒰𑒖𑒱𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒏𑓂𑒞𑒱 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒃𑒪𑒰𑒯𑒰𑒥𑒰𑒠 𑒏𑒱𑓀𑒫𑒰 𑒥𑒰𑒯𑒩𑒼𑒏 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪 𑒪𑒼𑒏𑒢𑒱𑒏𑒹𑒿 𑒫𑓂𑒨𑒏𑓂𑒞𑒱𑒑𑒞 𑒮𑓂𑒞𑒩𑒣𑒩 𑒋 𑒧𑒠𑒞𑒱 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒢𑒨𑒰𑒏𑒙𑒩𑒰, 𑒃𑒪𑒰𑒯𑒰𑒥𑒰𑒠 𑒮𑓂𑒟𑒱𑒞 𑒯𑒧𑒩 𑒛𑒹𑒩𑒰𑒣𑒩 𑒏𑒉𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒣𑒉𑒩𑒹 𑒔𑒪𑒱 𑒂𑒥𑒟𑒱। 𑒏𑒞𑒹𑒏𑒼 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪 𑒫𑒱𑒠𑓂𑒨𑒰𑒩𑓂𑒟𑒲 𑒮𑒦𑒏𑒹𑒿 𑒋 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒋𑒯𑒱𑒚𑒰𑒧 𑒩𑒰𑒐𑒱 𑒏𑒉 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒰𑒧𑒹 𑒮𑒯𑒰𑒨𑒞𑒰 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒰𑒯।

𑒃𑒪𑒰𑒯𑒰𑒥𑒰𑒠 𑒫𑒱𑒬𑓂𑒫𑒫𑒱𑒠𑓂𑒨𑒰𑒪𑒨𑒏 𑒁𑓀𑒑𑓂𑒩𑒹𑒖𑒲 𑒫𑒱𑒦𑒰𑒑𑒏 𑒁𑒡𑓂𑒨𑒏𑓂𑒭 𑒣𑒠 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒥𑒯𑒳𑒞 𑒫𑒱𑒩𑒼𑒡𑒏 𑒮𑒰𑒧𑒢𑒰 𑒏𑒩𑒉 𑒣𑒛𑓃𑒪 𑒕𑒪𑒢𑒱। 𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒐𑒰𑒞𑒱𑒩 𑒋 𑒃𑒪𑒰𑒯𑒰𑒥𑒰𑒠 𑒅𑒔𑓂𑒔 𑒢𑓂𑒨𑒰𑒨𑒰𑒪𑒨𑒧𑒹 𑒏𑒹𑒮 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒟𑒱𑒢। 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒞𑒼𑒑𑒞𑓂𑒫𑒰 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒫𑒱𑒖𑒨

ভেন, আ ও অংগ্রেজী রিভাগাধ্যক্ষ ভেনাহ। হুনকব রিবোধী সরহক কহরঁ বহক জে ও মৈথিনীমে নিখৈ ছথি। হুনকব পী.এচ-ডী.ক রিষয 'মৈথিনী ভাষাক গতিহাস' ছন তখন ও অংগ্রেজী রিভাগক অধ্যক্ষ কেনা ভএ সকৈ ছথি ?

জযকান্ত রাঁবূ দিল্নী আএন বহথি। তহিযা হুনকব পোতী বোহিনীমে বহত ছনখিন।। হুনকাসঁ ভেঁট কবরাঁক বহনি। হমবা সংগে চনএ কহননি। রঁসপব ঠাঠ়ে হম দুনূ গোষ্ঠে বোহিনী রিদা ভেনৌঁ। গনাহাবাঁদসঁ একটা পোষ্টবী অননে বহথি। তেকবা উঁপহাব স্বরূপ অপন পোতীকেঁ দেনখিন। কিছু কানক বাঁদ হম সভ ওহিঠামসঁ আপস ভএ গেনহ্। ওহি পোতীক রিআহ দিল্নীএ মে ভেননি এরম্ রিআহক হকাব হমবা দেবাঁক হেতু ডॉ. রুদ্রকান্ত মিশ্র (কন্যাঁক পিতা) স্বযং আএন বহথি। হম রিআহক অরসবপব গেনো বহী। রিআহমে ডাক্টব সাহেবঁক সভ ভাএ আএন বহথিন। কোনো প্রকাবক দহেজ নহি নেন গেন ছন। ডॉক্টব সাহেবঁ দহেজ রূপী নেন-দেনক খিনাফ ছনাহ এরম্ একবা মিথিনাক সংস্কৃতিক প্রতিকূন কহথি।

ডॉক্টব জযকান্ত মিশ্রজীক পিতা মহামহোপাধ্যায-ডॉ. উঁমেশ মিশ্রক বঁনাওন মকানমে ডॉক্টব সাহেবঁ এরম্ হুনকব ভৈযাবী নোকনি সেহো বহত ছনখিন।। সভসঁ শ্বরুবঁনা হিস্সামে ডॉক্টব সাহেবঁ বহথি আ তকব বাঁদ বঁনামে আব ভাএ সভ।

ডॉক্টব সাহেবঁক ব্যক্তিগত জীরনমে, পবিরাবোমে ভোজন আ বহন-সহনমে মিথিনাক সংস্কৃতিক অমিট ছাপ

ছন। মকানক ওসাবপব মাছক মূর্তি নষ্টকন, সদৈর ঋূনৈত বহৈত ছন। ঘবমে ভোজন রঁনরঁএকান দেহপব রস্ত্র নহি বহক চাহী। ব্রাহ্মণ ভোজনকান পবসনিহাব ঋা ভোজন কেনিহাব গংজী, কমীজ নহি পহিবথি। ভোজনমে পিযাজ্-নহস্বন নহি পড়এ। জখন কখনো ও রাঁহব যাত্রাপব জাথি তঁ ঋপন নিযম সরঁহক পানন কঠোবতাসঁ কবথি। রাঁহবমে রেঁসীকান চ্বা-দহীসঁ কাজ চনরঁথি।

গনাহারাঁদমে বহিতো ও গামসঁ সম্পর্ক রঁনওনে বহথি ঋা সভ সান মাস-দূ মাস গাম জা কএ বহথি। গামসঁ নৌটৈত কান সভ গ্রামীণক ওহিঠাম জা কএ ভেঁট কবথি এরম্ প্বনশ্চ গাম এরাঁক গঙ্গা বখৈত সভসঁ রিদা নেথি। এহি ক্রমমে কিছু সান পূর্ব ও গাম গেন বহথি, ওতহি রঁহ্ত জোবসঁ রিমাব পড়ি গেনা। হর্ট ঋষ্টৈক ভএ গেন বহনি। ওহিঠামসঁ নোক সভ উঁঠা-প্বঠা কএ দবভংগা ঋননকনি। দবভংগামে থোড়কে স্বধাব ভেনা পছাগত গনাহারাঁদ ঋাপস ঋএনা। গনাহারাঁদমে হ্নকব মাসো গনাজ চনন। রঁহ্ত হ্মশকিনসঁ হ্নকব জান রাঁচন। রিমাবীসঁ উঁঠনাক রাঁদ এক দিন ফোনপব গপ্প ভেন বহএ। রঁহ্ত দ্খী ব্ঝাগত বহথি। ঋরঁন ভএ গেন বহথি, তথাপি মৈথিনীক রিকাসমে ঋভিরুচি রঁনন ছননি ঋা ওহি রিষযমে গপ্প করৈত বহনাহ।

মৈথিনীক রিকাসক হেত্ত ডাঁ. মিশ্রজীক ঋদ্ভুত যোগদান ঋছি। সংরিধানক ঋষ্ঠম ঋন্বসূচীমে মৈথিনীকেঁ সামিন কবরাঁক হেত্ত ও কতেকো সান প্রযাস করৈত বহনাহ। ঋন্ততোগত্বা হ্নকব গ্নহো স্বপন্ন সাকাব ভেন এরম্ মৈথিনীকেঁ সংরিধানক ঋষ্টম্ সূচীমে সামিন কএন গেন।

गनामारॉद रिश्वरिद्यानयसँ सेरा निरृत्त ভএ ও मध्यप्रदेशमे चित्रकूट स्थित ग्रामीण रिश्वरिद्यानयमे रिভागाध्यक्ष ভेनाह। ওहिठाम ও कএक सान धवि वहि संस्थानक शिक्षण ब्यरस्थाकेँ উত্কृष्ट रॅनेরॉमे संनग्न वहनाह। नानाजी देसमुख रिश्वरिद्यानयक উपकुनपति वहथि। देसमुखजी ড৷ॅ. मिश्रेक कार्यसँ অतिशय प्रभारित वहथि। हुनकव গछा वहनि जे ড৷ॅ. मिश्र ওतএ रॅनन वहथि पवन्तु मैथिलीक काजमे रिशेष রুचि ও ব্যस्ततাक कावणेँ ও रिश्वरिद्यानयक काजसँ ত্যাগ-पत्र दএ देननि।

ড৷ॅक्टव मिश्र অत्यन्त অध्ययनशीन व्यक्ति छनाह। बातिमे जखन-तखन ও উঠि जाथि আ पढ़ন नागथि। हुनकव सराস্থযक चिन्तासँ फिवसान ভএ पविरावक নোক कএक रॅव আपत्ति कवथि जे एतेक पविश्रम नहि कवथि, मुदा ও অपन कार्यक्रममे অनरवत नागन वहैत छनाह। मैथिलीक नाम स्वनिते जेना हुनका स्फूर्ति আরি जागत छन। पेसमेकव नगनाक रॉदो ও मैथिलीक আन्दोननक हेतु समर्पित वहनाह আ जतএ कतहु हुनका एहि काजे रॅजाওন जानि तँ ও सहर्ष जाथि।

२००८ गस्रीमे, नर रर्षक আगमनक অरसवपव हम हुनका नर रर्षक मंगन कामना पत्र पठौने वहिএनि। तकव जरारॅमे ও पोस्टकार्ड निखने वहथि जाहिमे थव-थव कँपैत हाथसँ निखन गेन অक्षव ও हस्ताक्षव देखि हुनक एहू অरस्थामे सहृदयताक प्रमाण ভेटैन। तकव रॉद नगভग सान भवि कोनो सम्पर्क नहि वहन। जनरवी (२००९) मे एक दिन ড৷ॅ. धनाकव ठाकुवजी पत्र गन्टवनेट पव पढ़ন, जाहिमे ড৷ॅक्टव मिश्रेक

প্রযাগমে মাসক দৌড়্ান নিধনক সমাচাব ছন। কতেকো ৰেব ওহি সমাচাবকেঁ পঢ়্ন। মৈথিনীক একটা খনন্য সেরকক চিব সংঘর্ষক ৰাঁদ দেহারসান ভএ গেন ছন। মিথিনাক গাম-গামমে শোক সভা মনাওন গেন। শ্রদ্ধাজিনি দেনিহাব নোক সৰহক হ্নক প্রতি সিনেহ খরর্ণনীয ছন।

ড্াঁ. জযকান্ত মিশ্র খপনে-খাপমে মিথিনাক গতিহাস ছনাহ। মিথিনাক কোনো এহন গাম নহি হএত জতএ ও মৈথিনী কার্যক্রমক হেত্ত নহি গেন হোথি। রিদ্যাপতি সমারোহ হো, কিংরা মৈথিনীকেঁ সংরিধানক খষ্ঠম সূচীমে সামিন কবৰাক হেত্ত খাযোজিত খান্দোনন হো, রা মৈথিনীকেঁ শিক্ষাক খনিরার্য মাধ্যম ৰনেৰাক প্রযাস হো, সভঠাম হ্নকব নাম খরিতে ছন এরম্ ও র‍্যক্তিগত রূপসঁ সভ কার্যক্রমে ভাগ নগতে ছনাহ।

জখন-কখনো ও ভেটিতথি, মৈথিনীমে নিখৰাক হেত্ত প্রেরিত কবরেঁ কবথি, মৈথিনীক সম্মানক হেত্ত কএন জা বহন প্রযাসক চর্চা কবিতথি, সভ কাজপব মৈথিনীসঁ জ্ড়্ন খান্দোননকেঁ প্রাথমিকতা দেরেঁ কবথি।

মৈথিনীক এহি খনন্য সেরকক কতেক উঁপকাব খছি তকব রর্ণন খসংভর। হ্নক সাহৃদযতা, রাণীক মধ্বতা এরম্ খপনত্ব সদিখন মোন পড়্ৈত বহত খা মোন বহত হ্নকা সংগ রিতৌন গেন খদ্ভুত ক্ষণ। ও খাৰ নহি ছথি, মুদা কোটি-কোটি মৈথিনক হৃদযমে ও সদিখন রিদ্যমান ছথি ও বহতাহ।

पं. परमानन्द झा (एक संस्मरण)

लोक एहि दुनियाँमे अबैत अछि, चलि जाइत अछि मुदा ओकर कएल काज ओकरा जिबैत रखैत अछि। कतेको व्यक्ति एहि संसारमे एहने भेलाह अछि जे अपन संघर्षसँ अपन जीवनमे एकटा नव दृष्टान्त उपस्थित केलाह आ हुनका गेलाक बादो लोकसभ हुनक प्रतिष्ठाक चर्च कए गौरवक अनुभव करैत छथि। एहने लोक छलाह हमर ग्रामीण-स्वर्गीय पण्डित परमानन्द झा।

हमसभ जखन नेने रही तँ हुनका कतेको बेर पैरे अबैत-जाइत देखिअनि। पैरे चलब ओहि समयमे कोनो अजगुतक गप्प नहि छलैक। मुदा ओ पैरे-पैरे झंझारपुरसँ साक्षाकेर देवँए चलि जाइत छलाह। नौकरी कए ओहिना दन-दन करैत रहैत छलाह। कहिओ हुनका बैसल, आराम करैत नहि देखलिअनि। दिन-राति ओ किछु-ने-किछु करैत भेटैताह। व्यर्थ आडंबर किंवा प्रदर्शन करबामे हुनका कोनो रुचि नहि छल। सौंसे दुनियाँ जँ खिलाफ भए जाए आ हुनका लगतनि जे ओ सहीपर छथि तँ ओ अपन निश्चयपर अडिग रहैत छलाह।

সত কহল জাএ তঁ এহন কর্মঠ নোক রিবনৈকে দেখএমে খরৈত খছি। খেত কোবর, ধান বোপর, ধান কাটৈর, দাড়ঁন কবর সঁ নএ কএ গসকূনমে মাস্টবী কবর ফেব রিদ্যার্থীসভ কেঁ ট্যুশন কবর, ততরেঁ নহি পঁড়িতাগ কবর, সভটা কাজ ও একস্বরে করৈত বহৈত ছনাহ। হমসভ জখন নেনা বহী তঁ হ্নকে ঘবক পাছা ব্রহ্ম স্থানমে হমব সভক গস্কূন ছন। ওতএ হমসভ পঢ়এ জাগত ছনহ্। কৈ দিন পানি পীরাঁক হেত্ত হ্নকা ওহিঠাম খারি জাগত ছনহ্। জখন কখনো ওতএ জগতহ্ ও নিবংতব কাজমে ব্যস্ত বহৈত ছনাহ। ছোট-ছীন ফূসক ঘবমে খপন সাধনামে নাগন বহৈত ছনাহ। কোনো কাজ কবরাঁসঁ হ্নকা পবহেজ নহি ছন। নোক কী কহত সে হ্নকা স্বনরাঁক সময নহি ছন। জে খপনা ঠীক বুঝাগন সে ও কবথি, জকবা জে মোন হো সে কহৈত বহএ। "হাথী চনএ বজাব, কুত্তা ভুকএ হজাব।"

জীরন ভবি ও ঘোব সংঘর্ষ করৈত বহনাহ। কঠোব পবিশ্রম ও মিতর্যিতাসঁ গামক খাস-পাস চিক্কন জমীন-জাএদাদ রনওননি। খড়বেচৌকপব সেহো রহ্ত কীমতী জমীন ও কীননথি। স্বনরাঁমে খাএন জে খঙ্কাবহ বীঘা জমীন ও খপনা জীরনমে মেহনতি এরম্ গমান্দাবীসঁ কীননথি। এতরেঁ নহি জাহিঠাম একটা মামূলী ফূসক ঘব ছন ওতহি পতা নহি কতেকো কোঠবীক ঘব বনা দেনথি। ওহিঠাম গেনাপব খহাঁকেঁ চাব্দ কাত ঘবে-ঘব দেখএমে খাএত। গাম-ঘবমে জকবা পোখবিখা-পাটৈন কহৈত ছৈক, তাহী তবহক হ্নকব গ্রামীণ খারাস খছি। খা সে সভটা মেহনতিসঁ কেনাহ, কোনো ককবো বগমানী নহি, খপিতু খপন রিদ্যা ও বুদ্ধিসঁ নিবন্তব সমাজকেঁ

सेहो करैत उपार्जन केलन्हि। ओ निष्ठावान कर्मयोगी छलाह। कखनो ऐसन नहि बहितथि। कोदारि पावरसँ नए कए गसकूनक मास्टरी भारसँ ओ जीवन पर्यन्त करैत रहलाह। अगहन मासमे माथपर धानक बोझा लदने सीतारामसीतारामा कहैत डेगार दैत अपन धानक - खेतसँखरिहान धरि अबैत- जागत हम हुनका देखिअनि। जकरा जे बाजक होअक से बाजए, हुनका लेन धनिसन।

ओ खाली धने अर्जित करैत रहलाह से बात नहि, अपितु घनघोर संघर्ष कए विद्यापार्जन सेहो केलन्हि। कतेको विषयमे आचार्य केलन्हि। फेर अंग्रेजी माध्यमसँ सेहो उच्च शिक्षा प्राप्त केलनि। बहुत दिन धरि बहिका उच्च विद्यालयमे संस्कृतक शिक्षक रहलाह आ प्रधानाध्यापकक पद धरि प्रान्नति प्राप्त केलनि। धर्म ओ अध्यात्मक सेहो हुनका बहुत नीक जानकारी छलनि। कतेकोठाम धार्मिक सभा सभमे प्रवचन सेहो करैत छलाह। दड़ि भंगामे संत-समागममे प्रवचन करैत हमहुँ हुनका स्वनने रही। ओहि समयमे हम ओतए सी० एम० कालेजमे पढ़ैत रही।

कतेको दिन हमसभ हुनका सागकलपर गंँटो बन्हने, आ स्वयं ओकरा गबकरैत पैरे-पैरे चलैत देखिअनि। कहिओ सीमेन्टक बोरा, कहिओ बाँउन, कहिओ गंँटो ओही सागकिल पर ठा-ठाक ओ पक्का मकान बना लेलथि। एहन धुनकेँ पक्का, कर्मकीट ओ संकल्पक धनी व्यक्ति डिरिआ नए कए तकनहुँ नहि भेटि सकत।

व्यक्तिगत जीवनमे कै बेर हुनका प्रतिकूल परिस्थितिक सामना करए पड़ल, तथापि ओ धैर्यपूर्वक

জীৱনযাত্ৰামে লাগল বহলাহ। আস-পাসক গামক ৱহ্ত বাস লোক হ্নকাব আধ্যামিক চেলা ছল। হ্নকাসঁ মংত্ৰ লেনে ছল। হ্নকা প্ৰতি শ্ৰদ্ধাক ভাৱ বখৈত ছল আ হ্নক মৃত্যুসঁ ৱহ্ত দ্খী ভেল ছল।

আৱ ও এহি দুনিযাঁমে নহি ছথি। খিছু সাল পূৰ্ব একাএক হ্নকব কিডনী খবাপ ভএ গেল। মাস দিনক ভীতৰে ও মাৰ্চ ২০১৪মে চলি গেলাহ। ওহি সময হ্নকব ৱএস অস্সীসঁ উঁপৰে বহল হোএত। মৃত্যুসঁ কিছমাস পূৰ্বে হম গাম গেল বহী তঁ হ্নকাসঁ ভেঁট ভেল বহএ। ও পূৰ্ণতঃ স্বস্থ লগৈত ছলাহ। অপিত্ত ৱৰী কাল ধৰি আধ্যামিক রিষযপৰ অপল মংতব্য দৈত বহলাহ। হমব মাএসঁ সেহো গপ্প কৰৈত বহলাহ। তকব কিছএ দিনক বাঁদ হ্নক মৃত্যুক সমাচাব ভেটল। আশ্চৰ্যমে পড়ি গেলহুঁ।

হ্নক দেহাৱসানসঁ গামেক নহি অপিত্ত পৰোপষ্ঠাকেঁ একটা অপূৰ্ণীয ক্ষতি ভেল। কৰ্মঠতা এৱম্ সফল সংঘৰ্ষক এহল জীৱংত উঁদাহৰণ ভেটৱ ৱহ্ত মোসকিল কাজ অছি। হ্নকা হমব শত-শত প্ৰণাম!

<u>সংপত্তি হস্তাংতবণ</u>

সংপত্তি হস্তাংতবণ অধিনিযম, 1882 ১ জুলাগ ১++২সঁ লাগূ ভেল। সংপত্তি হস্তাংতবণ অধিনিযম স্বৈচ্ছিক হস্তাংতবণ-রিক্ৰী, ৱন্ধক (ভবনা), উঁপহাব, অদলা-বদলী, চাৰ্জ পব লাগূ হোগত অছি। রিবাসাত,

दिरानिर्वापन, जर्ती, न्यायनयक आदेशेक अनुपालन हेतु,, वा गक्षा पत्र द्वावा कानूनक अनुपालनक हेतु कएल गेल संपत्तिक हस्तान्तवणपव संपत्ति हस्तांतवण अधिनियम लागू नहि होगत अछि।

क्या अपन संपत्ति किएक वेचैत अछि ? पैसाक प्रयोजन भेला पव-जगजाहिव जरूवि अछि। वेचएवनाकेँ उचित पैसा भेटि जाएक आओव किननाहवकेँ सही सनामत संपत्ति जेना जमीन, मकान, फ्लैट, भेटि जाएक जाहिपव किननाहव निर्बाधि रूपसँ मालिकाना हक प्राप्त कए सकए, ओकव सुरक्षा एवम् कानून सम्मत तवीकासँ ओकव उपभोग कए सकए। एहन नहि होगक जे कीननाहव सभटा पैसा दए दैक मुदा कीनल गेल संपत्तिपव क्या आन अपन हक नए ठाढ भए जाएक, किंवा वनपूर्बक ओहि संपत्तिपव करजा वनओने वहए। कएवेव एहनो होगत अछि जे एकहिटा संपत्ति कैगोटाक हाथे वेचि देल गेल हो किंवा ओहि संपत्तिपव वैंक वा कोनो आओव व्यक्तिक कर्जा होगक आओव ओहि तवे ओ संपत्ति वन्धक पड़ल हो। ताहि हेतु ई आवश्यक अछि जे कोनो संपत्ति कीनवासँ पूर्व क्रेता उचित पूछताछ कए स्वनिश्चित कए लेथि जे ओहि संपत्तिपव कोनो लफड़ा तँ नहि अछि।

संपत्तिक हस्तान्तवणक समय मूलतः निम्नलिखित बातक ध्यान वाखव जरूवी थिकः

१.वेचनाहवकेँ ओहि संपत्तिपव पूर्ण कानूनी अधिकाव हेवाक चाही, ताहि हेतु ओकवासँ संपत्तिक मूल दस्तावेजक माँग जरूव कववाक चाही, मात्र फोटोकॉपी देखिकए सौदा नहि तय कए लेवाक चाही।

२.सर्व-रजिष्ट्रीवक कार्यालयसँ एहि गाँतक पक्का जानकावी लेबाक चाही जे ओ संपत्ति भवना/वन्हकतँ नहि अछि ।

३.सर्व-रजिष्ट्रीवक कार्यालयसँ एहि गाँतक एहि गाँतक जानकावी सेहो लेबाक चाही जे ओ संपत्ति कहीं पहिने ककरो हाथे बेचि देल गेल तँ नहि अछि ?

४.एहि गाँतक जानकावी लेबाक चाही जे बेचनाहव ओहि संपत्तिकेँ कतएसँ आ केना प्राप्त केलक, ताहि दस्तावेजकेँ देखि कए सुनिश्चित कवबाक चाही जे बेचनाहव सही आदमीसँ ओ संपत्ति कीनने अछि, माने जे जकवासँ ओ ओहि संपत्तिकेँ कीननक तकव ओकवा बेचबाक पूर्ण अधिकाव वहैक कि नहि, अन्यथा काल्हि भेने क्यो सामने आबि कए कहि सकैत अछि जे ओहि संपत्तिमे हमबो हिस्सा छल, तकवा क्यो आन कोना बेचि देलक ? एहन नहि हो जे पैसा खर्चो केलाक बाद लफड़ा भए जाए ।

कोनो संपत्ति कीनबासँ पहिने की कवबाक चाही ?

१. पहिने ई पता कवी जे ओ संपत्ति बेचनहावकेँ कतएसँ प्राप्त भेल ? की ओ ओकवा कानून एवम् दस्तावेजक अनुसाव अधिकाव प्राप्त व्यक्तिसँ कीनने अछि ? ताहि हेतु विक्रयक अनुबंधक वजिस्ट्री निबंधन (सेल डीडक निबंधन) भेल अछि कि नहि ? तकव प्रमाणस्वरूप दस्तावेज देखल जाए ।

२. बेचनहावक ओहि संपत्तिपव कब्जा अछि कि नहि ?

३. ओहि संपत्तिकेँ वन्हक वाखि कर्ज तँ नहि लेल

गेल अछि, जँ लेल गेल अछि तँ कर्जक आपसी भेल कि नहि,

४. संपत्तिक ऊपर कोनो टैक्स बाँकी तँ नहि अछि ?

५. जौं संपत्ति स्वअर्जित नहि अछि तँ ओहिमे आनो लोकक हिस्सा छैक कि बेचनहार एसगरे ओकर हकदार अछि,

६. संपत्तिक दाखिल खारिज बेचनिहारक नामे अछि कि नहि,

७. संपत्तिक वास्तविक नापीक अनुसार ओकर बकरा दस्तावेजमे देल गेल विवरणसँ मेल खाइत अछि कि नहि ?

संपत्ति बेचनिहारक ओहि संपत्तिपर अधिकार सुनिश्चित कएलेलाक बाद कीननाहर एवम् बेचनिहार आपसमे एकटा सहमति पत्र पर हस्ताक्षर करताह। ओहिमे क्रय विक्रयक सभटा शर्त लिखल जाएत, जेना संपत्तिक मूल्य, भुगतानक शर्त। उचित मूल्यक स्टांप पत्रपर सहमति पत्र पर बेचनाहर कीननाहरक अतिरिक्त दूटा गवाहक हस्ताक्षर होएब जरूरी थिक।

कोनो संपत्तिक हस्तान्तरण हेतु निबंधनसँ पूर्व ओहि राज्यमे लागू कानूनक तहत स्टांप पेपर लेब आवश्यक थिक। आइ-काल्हि स्टांप पेपर आनलाइन भेटि जाइत अछि। ताहि हेतु आनलाइन भुगतान कए ओकर जानकारी आनलाइन स्टांप पेपर विक्रेताकेँ देब जरूरी थिक। पेमेंटक सूचना प्राप्त होइतहि ओहि सुविधा केन्द्र द्वारा स्टांप पेपरकेँ आनलाइन निकालि लेल जाइत अछि। एहि तरहेँ आसानीसँ भारी मूल्यक स्टांप

पेपरकेँ प्राप्त कएल जा सकैत अछि।

स्टाँप ड्यूटीक गणना हेतु रेंज जा बहुत संपत्तिक सर्किल रेटक आधार पर कएल जाइत अछि। जौं जमीनपर मकान सेहो बनल अछि तँ ओकर अलग-अलग गणना कएल जाइत अछि। विक्रय मूल्य, सरकारी सर्किल रेट दुनूमे जे ज्यादा होएत ताहि हिसाबेँ स्टाँप ड्यूटी लागत। तकर अलावा निबंधन शुल्क सेहो अलगसँ देबए पड़ैत अछि। जौं सर्किल रेटक हिसाबेँ उचित स्टाँप ड्यूटी नहि देल जाइत अछि तँ निबंधन खारिज भए सकैत अछि।

मुख्तारनामा (power of attorney) :

मुख्तारनामा/वकालतनामा (पावर आफ अटॉर्नी)क आधारपर कएल गेल संपत्तिक हस्तान्तरण :

माननीय उच्चतम न्यायलय सूरज लैम्प एण्ड इन्डस्ट्रीज बनाम हरियाणा सरकार एण्ड अन्यक मामलामे निर्णय देलक अछि जे मुख्तारनामा (पावर आफ अटॉर्नी)क आधारपर संपत्तिक हस्तान्तरण गैरकानूनी थिक। मुख्तारनामा (पावर आफ अटॉर्नी) मूलतः निकट सम्बन्धी जेना पिता, पुत्र, पत्नी वा खास मित्रक पक्षमे एहि हेतु कएल जा सकैत अछि जे संपत्तिक मालिक कोनो खास वजहसँ ओहि संपत्तिक क्रय विक्रयक निबंधनमे उपस्थित नहि भए सकैत अछि, (जेना कि क्या विदेशमे हो)

(R.V. Raveendran, A.K. Patnaik, H.L. Gokhale IN THE SUPREME COURT OF INDIA CIVIL APPELLATE JURISDICTION SPECIAL LEAVE PETITION (C) NO.13917 OF

2009)

निरंधनक समय कीननाहेब, रेंचनाहेबक खनारेॉ दूटो गराहेक उंपस्थिति जरूबी खछि। ओहि गरेॉहेक हस्ताक्षब करेॉना (सेन डीड) पब जरूबी थिक। संपत्तिक क्रय रिक्रयक निरंधनक समयमे कोनो काबणसँ रेंचनिहाब किंरा कीननाहेब स्वयं उंपस्थित नहि भए सकैत खछि तँ कोनो सम्बंन्धी रा मित्रकेँ उंचित म्हुख्तावनामा (power of attorney) दए ओ काज कबारोन जा सकैत खछि।

जौं रिक्रय मून्य पचास नाखसँ रेंसी खछि तँ कीननाहेबक ओ कर्तव्य खछि जे रिक्रय मून्यक एक प्रतिशत काटि कए उंचित चानान प्रपत्र द्वाबा खायकब रिभागमे खाननागन रा रेंकमे जमा कए देथि खन्यथा ओ खायकब रिभागक चपेटमे खारि सकैत छथि। एहि तबहेँ काटन गेन टाका खायकब रिभाग द्वाबा खायकब रिटर्न भबनापब रूंन देय खायकबमे मिन्हा कए देन जाएत खछि।

सेन डीडक मसौदा :

सेन डीडक मसौदा तैयाब कबरेॉमे प्रचुब सावधानी बाखरेॉ जरूबी थिक। ओहिमे संपत्तिक चौहद्दी, बकरेॉ, खाता नंरेंब, खेसबा नंरेंब, सहित ओकब पूर्रक मानिकक रर्णन हेरेॉक चाही। रिक्रयमून्य सहित रेचनिहाब एरम् कीननाहेबक रिरबण हेरेॉक चाही। रेंचनिहाब द्वाबा स्पष्ट घोषणा हेरेॉक चाही जे ओ ओहि संपत्तिक पूर्ण मानिक खछि, जे ओहि पब कोनो खान व्यक्तिक खधिकाब नहि खछि, जे कोनो तबहेक कानूनी रिराद ओहि संपत्तिपब नहि खछि, जे ओ संपत्तिपब कोनो कर्ज नहि रॉंकी खछि,

आदि, आदि। सेलडीडमे गलो लिखल जेबाक चाही जे ओ संपत्ति बेचनिहारक स्वअर्जित अछि, जौं से नहि अछि आओर ओ संपत्ति संयुक्त परिवारक पुस्तैनी संपत्तिक हिस्सा अछि तखन ओकरा दियादी बंटवाराक संगे ई प्रमाण देबाक चाही जे ओ संपत्ति ओकरे हिस्साक अछि आओर ओहिपर कोनो आन पट्टीदारक हक नहि छैक। जौं ओहिमे आनो पट्टीदारक हिस्सा सामिल छैक, तखन ओहि संपत्तिक विक्रय पत्र (सेल डीड) पर सभ पट्टीदारक दस्तखत जरूरी अछि आन्यथा भविष्यमे ओहिपर कानूनी झंझटि भऽ सकैत अछि। सेलडीड (विक्रय पत्र)क निबंधनक बाद कीननाहर द्वारा बेचनिहारकेँ विक्रय मूल्यक पूरा भुगतानक बादे सेलडीड (विक्रय पत्र) कीननाहरकेँ देल जाइत अछि।

जमीन-मकानक क्रय विक्रय सामान्यतः कमे काल होइत अछि जाहिमे जीवन भरिक कमाओल धन लागि जाइत अछि। तेँ जरूरी अछि जे ई काज पूर्ण सावधानीक संगे कएल जाए। कागज-पत्तर ठीकसँ बनाओल जाए आ कीनल संपत्तिक कब्जा ठीकसँ लेल जाए जाहिसँ बादमे कोनो प्रकारक झंझटिमे नहि पड़ ी।

क्रान्तिदूत : कबीरदास

ओहि युगमे जखन धार्मिक कट्टरवाद चर्मोत्कर्षपर छल, जखन कि जाति-पातिक भेदभाव समाजक मान्यता प्राप्त केनहि छल संगहि समस्त विधि-विधानकेँ प्रभावित केने छल, कबीर दास एकहिटा विद्रोहक बिगुल बजा देलाह ! ओहि युगमे जखन ऊँच जातिक लोकक संपूर्ण समाज पर वर्चस्व छलैक, जखन धार्मिक, सामाजिक एवम् आर्थिक शक्ति पूर्णतः किछु व्यक्तिक हाथमे सिमटल छल, -कबीरदास बाजि उठलाहः

एक बूँद एक मल-मूतर, एक चाम एक गूदा।

एक जातिसे सब उपना, कौन ब्राम्हन कौन सूदा। ।

व्यक्ति-व्यक्तिमे भेदभाव करब कबीरदासकेँ एकदम पसिन नहि छलनि। एहि दृष्टिसँ देखल जाए तँ ओ भक्तिकालक महान साम्यवादी छलाह। मानव-मानवमे विभेद उत्पन्न करएबला धर्म, अन्धविश्वास वा बाह्य आडंबरक प्रति जतेक कठोर रुखि कबीरदास अपनओलनि ततेक किओ नहि अपना सकल। हुनकर कहब छलनि जे मानव मात्र एकहि ईश्वरक अंश अछि। प्रकृति सभकेँ एकरंग बनओने अछि, सभक सोनित एकहि रंग अछि, तखन ई विभेद किएक ?

एकै पवन एक ही पानी, करी रसोई न्यारी जानी।

माटी सूँ माटी लै पोती, लागी कहौ कहाँ धूँ छोती। ।

कबीरदासकेँ जाति विभेद एक्कोबत्ती पसिन नहि छलनि। जन्मभरि ओ पाखंड, सामाजिक अन्याय, जातीय

রিদ্বেষ, এরম্ আর্থিক শোষণক রিরোধমে নড়ৈত বহনাহ। রাভন, শ্বদ্রক কথে কোন ও তঁ হিন্দূ, ম্নসনমানক রিভেদকেঁ সেহো স্বীকাব নহি কবৈত ছনাহ।

জোঁ তূঁ রাভন রভনী জাযা, তৌ আন রাঁটৈ হৈ ক্যা নহি আযা।

জোঁ তূঁ ত্তবক ত্তবকনী জাযা, তৌ ভীতব খতনা ক্যা ন কবাযা।।

করীবদাস উঁপদেশীক রা প্বজাবী নহি ছনাহ। জীরিকাক হেত্ত রো জ্ন্হাক ধংধা কবৈত ছনাহ, জকবা সামাজিক ধবাতনপব পৈঘ কাজ নহি মানন জাগত ছনৈক। স্বয়ং কপড়া বুঁনবঁ এরম্ দোসব হেত্ত মজূবী কএ কপড়া বুঁনবাঁমে খন্তব ছৈক। করীবদাস কোনো মানিকক কাজ নহি কবৈত ছনাহ। ও গৃহ উঁদ্যোগক স্বাভিমানক বক্ষা কবৈত পেটৈ ভবৈত ছনাহ। ও অপন ব্যরসাযমে ততেক বমি গেন ছনাহ জে হ্নক কার্য্যমে সদতি ওহী প্রকাবক রস্তুসভক বর্ণন অছি। এরম্ প্রকাবেণ ব্বসাযজনিত প্রতিগ্যাক সেহো হ্নকা কোনো পবরাহ নহি ছননি।

ও সগর্ব কহনাহঃ

জাতি জ্নাহা মতি কো ধীব, হবষি–হবষি গ্বণ বমৈ করীব।

মেবে বাম কী অভৈ পদ নগবী, কহৈ করীব জ্নাহা।

তূ রাভন মৈঁ কাসী কা জ্নাহা।।

করীব দাস মৌনিক রিচাবক ছনাহ। ধর্মক রাস্তরিক তাপের্যকেঁ ও বুঁঝনাহ আওব সাধাবণ জনতা

ধবি ওকরে ভাষামে তকবা বখনাহ। তাহি হেত্তু হ্নকা কোনো দ্স্মৃতি রাঁকী নহি বহননি। প্রাণোক বক্ষা কঠিন ভএ গেননি। পবংত্ত ও নির্ভযতাপূর্বক খপন রিচাবপব খডিগ বহনাহ। তকোনীন সমাজক কিছু শক্তিশানী নোক করীবদাসক প্ররন রিবোধ কএনক। তেঁ করীবদাসকেঁ কহএ পড়ননিঃ

করিবা খড় া রঁজাবমে, নিখা নক্ফটি হাথ।

জো ঘব জাবে খাপনা, ধবৈ হমাবে সাথ। ।

তমাম রিবোধক বাঁরঁজূদ করীবদাস ঝকনাহ নহি, খপন রিচাব নএ কএ খাগূ বঁঠ় ৈত বহনাহ এরম্ সমযক কসৌটীপব সহী উঁতবনাহ।

ভক্ত করীবক গ খন্বভর ছননি জে শাস্ত্র মর্যাদাক সংগ সংপ্রদায নিষ্ঠা জ্ড়ন হোগত খছি। শাস্ত্র এরম্ সংপ্রদাযক সীমানমে বহি কএ মানর মাত্রক হেত্তু ভক্তিক সর্রস্বনভ পথ প্রস্তুত নহি কএন জা সকৈত খছি। ভক্তিপথক দূটা মহান খরবোধ থিক–শাস্ত্র এরম্ সংপ্রদায জে ভক্তি ভারনাকেঁ সবন সহজ বহএ নহি দৈত খছি। করীব সহজমে খাস্থা বখৈত ছনাহ। হ্নক নগার কোনো প্রকাবক রুঢ় ি এরম্ খন্ধ মর্যাদাসঁ নহি ছননি। খন্বভরকক তবাজূপব তথ্য এরম্ সত্যকেঁ পবখি কএ গ্রহণ নাগ কবরঁ হ্নকব জীরনঞ্রম ছননি। ধার্মিক খন্ধরিশ্বাস এরম্ ঢ় া ংগকেঁ ও প্ররন রিবোধী ছনাহ।

কংকড় পাথব জোড় ি কএ মস্জিদ দিও বঁনায।

তা চঢ় ি ঝুল্লা বাঁগ দেগ ক্যা বঁহিবো ভযো খ্দাগ। ।

সংগহি ও গহো কহনাহঃ

পাথব পূজে হবি মিনে তোঁ মৈং পূজুঁ পহাড়্ ।

তাসে তো চক্কী ভনী পিসে খায সংসাব । ।

প্রখব মানরতারাদী করীব ধার্মিক প্রপংচকেঁ চ্নৌতী দেনাহ । নির্ভীক এরম্ তঽস্থ ভারসঁ ও সমাজমে রঢ়্া বহন ঢ়্ া ংগক রিবোধ কেনাহ–

যহ সৱ ঝ্ঠী রঁদগী, রিবথা পংচ নরাঁজ ।

সাঁচে মাৰৈ ঝ্ঠি পড়্া , কাজী করৈ খকাজ । ।

কবসে তো মানা জপৈ, হিবদৈ রঁহ ডমডূন ।

পগ তো পানামে গিবযা, ভজণ নাগী সূন । ।

জপ–তপ সংজম পূজা খবচা, জোতিগ জগ রৌবানা ।

কাগদ নিখি–নিখি জগদ ভূনানা, মন হী মন ন সমানা । ।

করীবদাস যুগ নির্মাতা ছনাহ । ও পাবংপবিক নীকসঁ হটি কএ সমাজকেঁ একটা ঞাঁতিক মাস্থপব খননাহ । গবীৱ–ধনীক, ব্রাহ্মণ–শূদ্র, খাদিক রীচমে রস্থা সমন্বযক সহজ মাস্থা প্রস্তুত কেনাহ । মানরতারাদক প্রচাব কএ ধর্মক রাস্তরিক খর্থকেঁ নোক বূঁনএ, তকব প্রযাস কেনাহ । ও খপন সমস্ত জীরনকেঁ পবোপকাব এরম্ মানর কন্যাণমে নগা দেনাহ ।

মানরমাত্রক কষ্ঠ নিরাবণক হেত্ত ও চিংতিত বহৈত ছনাহ ।

স্বখিআ সৱ সংসাব হৈ, খারৈ খরু সোরৈ ।

দুখিআ দাস করীব হৈ, জাগে খরু বোরৈ । ।

খস্তু, ঞা তয খছি জে করীবদাস সংত খা করি তঁ ছনাহে সভসঁ রঁঢ়্া কএ ও ঞান্তিকাবী ছনাহ ।

সমস্ত সমাজমে ও একটা নরচেতনা আনএ চাহৈত ছলাহ। রস্ম রিভেদকেঁ নষ্ঠ কএ সমাজমে মানরতারাদক স্থাপনা চাহৈত ছলাহ। ঙশ্বির এক ছথি, মন্বক্থ এক অছি, রিভেদ মানর নির্মিত অছি–সে হ্নকব মংত্ররাক্য ছল।

সমাজক স্থিতিতঁ তেহনে ছল জে ঙশ্বিরক কেরাঁব কিছএ নোক হেত্ত খ্জৈত ছল। তেহন সমাজমে তান ঠোকি অপন রিচাব কহি দেরঁ এরম্ ওকবা র্যরহাবমে আনরঁ একটা ক্রান্তি নহি তঁ কী ছল? প্রযোজন অছি সমাজমে এহনে র্যক্তিত্বকেঁ, জে হমবা নোকনিকেঁ রর্তমান সামাজিক অন্তর্দ্বংদসঁ ক্মক্তি দএ সকএ।

মকব সংক্রাঁতি

মকব সংক্রান্তি সম্পূর্ণ ভাবত ও নেপানমে সর্বত্র কোনো–নে–কোনো প্রকাবসঁ মনাওন জাগত খছি। পৌষ মাসমে জখন সূর্য মকব বাশিমে খরৈত ছথি তখনে ওা পারনি মনাওন জাগত খছি। প্রতিরর্ষ মকব সংক্রান্তি ১৪ রা ১৫ জনর্রবীকেঁ পড়ৈত খছি।

তমিননাডুমে মকব সংক্রান্তিকেঁ 'পোংগন' কহন জাগত খছি। কর্নাটক, কেবন এরম্ খাঁধ্রপ্রদেশমে একবা সংক্রান্তিযে কহন জাগত খছি। পঁজার্ব খা হবিযাণামে 'নোহড়ী' কহন জাগত খছি এরম্ এক দিন পহিনে খর্থাত্ ১৩ জনর্রবীকেঁ মনাওন জাগত খছি। উত্তব প্রদেশমে একবা মূনত: দানক পারনিক রূপমে মনাওন জাগত খছি। প্রযাগমে প্রতিরর্ষ ১৪ জনর্রবীসঁ মাঘমেনা প্রাবংভ হোগত খছি। মাঘ মেনাক প্রথম স্নান ১৪ জনর্রবীসঁ প্রাবংভ ভএ কএ খন্তিম স্নান শিরবাত্রিকেঁ হোগত খছি। মহাবাষ্ট্রমে এহি দিন রিরাহিত মহিনা খপন পহিন সংক্রান্তিপব তূব–তেন রা নূন খন্য স্বহাগিনকেঁ দগ ছথি। রঁগানমে এহি দিন স্নানক রাঁদ তিন দান কবরাঁক প্রথা খছি।

এহি খরসবপব গংগাসাগবমে প্রতিরর্ষ রিশান মেনা নগৈত খছি। খসমমে মকব সংক্রান্তিকেঁ 'মাঘ–রিহু' খথরা 'ভোগানী রিহু'ক নামসঁ জানন জাগত খছি। বাজস্থানমে এহি পর্রপব স্বহাগিন মহিনা খপন সাস্বকেঁ রিযনি দএ খাশীর্রাদ প্রাপ্ত কবৈত ছথি। সংগে কোনো সৌভাগ্য সূচক রস্তুকেঁ চৌদহক সংখযামে পূজন এরম্ সংকল্প কএ চৌদহটা ব্রাহ্মণকেঁ দান দগ ছথি।

মকব সংক্রান্তিক মাধ্যমসঁ ভাবতীয সভ্যতা এরম্

সংস্কৃতিক বিবিধ রূপমে আভাস হোগত অছি। এহেন ধাবণা অছি জে মকব সংক্রান্তিক দিন শুদ্ধ ঘী এবম্ কম্বৰনক দান কেনাসঁ মোক্ষক প্রাপ্তি হোগত অছি।

মাঘে মাসে মহাদেব: যো দাস্পতি বৃহকম্বলম

স ভুকত্ত্বা সকলান ভোগান অন্তে মাক্ষ প্রাপ্পতি। ।

পুবাণক অনুসাব মকব সংক্রান্তিক পর্ব ব্রহ্মা, বিষ্ণু, মহেশ, গণেশ, আধশক্তি আ সূর্যক আবাধনা এবম্ উপাসনাক পাবন ব্রত অছি জে তংত্র-মংত্র-আত্মাকেঁ শকতি প্রদান কবৈত অছি। সংত-মহর্ষি লোকনিক অনুসাব একব প্রভাবসঁ প্রাণীক আত্মা শুদ্ধ হোগত অছি, সংকল্প শকতি বঁঢ়ৈত অছি, জ্ঞান তংত্ত বিকসিত হোগত অছি। মকব সংক্রান্তি অহী চেতনাকেঁ বিকসিত কবএবঁলা পাবনি অছি। ই সম্পূর্ণ ভাবতমে কোনো-নে-কোনো রূপে মনাওল জাগত অছি।

পুবাণক অনুসাব মকব সংক্রান্তিক দিন সূর্য অপন পুত্র শনিক ঘব এক মাসক হেত্ত জাগত ছথি, কাবণ মকব বাশিক স্বামী শনি ছথি। যদ্যপি জযোতিষীয দৃষ্ঠিসঁ সূর্য আ শনিক তাল-মেল সংভব নহি অছি, তথাপি এহি দিন সূর্য স্বযং অপন পুত্রক ঘব জাগত ছথি। পুবাণমে আজুক দিন পিতা পুত্রক সম্বৰন্ধমে নিকষ্ৈতাক প্রাবংভক রূপমে দেখল জাগত অছি।

মকব সংক্রান্তিক দিন গংগাকেঁ পৃথ্বীপব আনএবঁলা ভগীবথ অপন পূর্বজক তর্পণ কেনে ছলাহ। হুনক তর্পণ স্বীকাব কেনাক বাঁদ এহী দিন গংগা সমুদ্রমে মিলি গেল

বহথি। তঁএ এহি দিন গংগা সাগবমে মেনা নগৈত খছি। রিষ্ণু ধর্মসূত্রক খন্নসাব পিতবক খাত্মাক শান্তিক হেত্ত এরম্ খপন স্বাস্থরক্ষন ও সরঁহক কন্যাণক হেত্ত তিনক প্রযোগ পুণ্যদাযক এরম্ ফনদাযক হোগত খছি। তিন-জনসঁ স্নান কবরঁ, 'তিন'ক দান কবরঁ, তিনসঁ বঁনন ভোজন, জনমে তিন খর্পণ, তিনক খাহুতি এরম্ তিনক উঁরটন নগাএরঁ।

এহি দিন ভগরান রিষ্ণু খস্ত্ববক খন্ত কএ হাক্ক সমাজিক ঘোষণা কেনে ছনাহ। ও বাক্ষস সরঁহক স্কড়ৃ িকেঁ মংদাব পর্রতমে দরাঁ দেনে বহথি। এতদর্থ এহি দিনকেঁ খশ্বভ এরম্ নকাবাত্মকতাকেঁ সমাপ্ত কবরাঁক দিনক রূপমে দেখন জাগত খছি।

সূর্যক উঁত্তবাযণ ভেনারাঁদ দেরতা নোকনি ব্রহ্ম স্কহ্ত উঁপাসনাক পুণ্যকান প্রাবংভ হোগত খছি। এহি কানকেঁ পবা-খপবা রিধাক প্রাপ্তি কান কহন জাগত খছি। সাধনাক হেত্ত একবা সিদ্ধিকান সেহো কহন জাগত খছি। এহি সমযমে দের প্রতিষ্ঠা, গৃহ নির্মাণ, যজ্ঞকর্ম খাদি পরিত্র কাজ কএন জাগত খছি।

বামাযণ কানসঁ ভাবতীয পত্র-পত্রিকামে দৈনিক সূর্যোপাবাযণক প্রচনন খছি। বামচবিতমানসমে ভগরান বাম দ্বাবা গুড়্ডী উঁড়েবাঁক কার্যক উঁননেখ সেহো খছি। মকব সংক্রান্তিক রর্ণন রানমিকী বামাযণমে সেহো ভেন খছি।

বাজা ভগীবথ সূর্যরংশী ছনাহ। ও ভগীবথ তপ-সাধনাক দ্বাবা পাপনাশিনী গংগাকেঁ পৃথরীপব খানি খপন পূর্রজক উঁদ্ধাব কেনে ছনাহ। বাজা ভগীবথ খপন পূর্রজক গংগাজন, খক্ষত, তিনসঁ শ্রাদ্ধ-তর্পণ কেনে

छलाह। तहिआसँ मकर संक्रान्तिक स्नान आ मकर संक्रान्तिक श्राद्ध-तर्पणक परंपरा चलि रहल अछि।

कपिल मुनिक आश्रमपर मकर संक्रान्तिक दिन माँ गंगाक पदार्पण भेल छल। पावन गंगाजलक स्पर्श मात्रसँ राजा भगीरथक पूर्वजकेँ स्वर्ग प्राप्ति भेलनि।

कपिल मुनि वरदान दैत कहलाह-

"मातु गंगे त्रिकाल तक लोक सभहक पापनाश करतीह एवम् भक्तजनक सात पुश्तकेँ मुक्ति एवम् मोक्ष प्रदान करतीह। गंगाजलक स्पर्श, पान, स्नान ओ दर्शन सभ पुण्यदायक फल प्रदान करत।"

सूर्यक सातम किरण भारतवर्षमे आध्यात्मिक उन्नतिक प्रेरणादायी अछि। सातम किरणक प्रभाव भारतवर्षमे गंगा-जमुनाक मध्य अधिक समय तक रहैत अछि। एहि भौगोलिक स्थितिक कारण हरिद्वार आ प्रयागमे माघमेलाक आयोजन होइत अछि। फिरतुलय भगवान भास्कर दक्षिणायनसँ उत्तरायणमे जाइत काल ऊर्जामियी प्रकाशे पृथ्वीपर वर्षा करैत छथि। अतुलय शकति श्रोत प्रकृति रातिकेँ छोट एवम् दिनकेँ पैघ करए लगैत छथि। पृथ्वीमाता उदरस्थ अनाजकेँ पकबए लगैत छथि। चारू तरफ शुभे-शुभ होइत रहैत अछि। एहेन अद्भुत समयमे मकर संक्रान्तिक पर्व मनाओल जाइत अछि।

सक्रान्तिक दिन पंजाबमे 'लोहड़ी'क नामसँ मनाओल जाइत अछि। पंजाबक अतिरिक्त ओ पावनि हिमाचल प्रदेश, हरियाणा, दक्षिणी उत्तर प्रदेश आ जम्मू काश्मीरमे सेहो धूम-धामसँ मनाओल जाइत अछि।

পাবংপবিক তৌবপব ‘নোহড়ী’ ফসনক বোপনী খা ওকব কষ্টনীসঁ জুড়ন এক রিশেষ পারনি খছি। এহি দিন র াঁনফাযব জকাঁ খাগিক ওনার জবা কএ ওকব চাঙ্কাত নৃত্য কএন জাগত খছি। রাঁনক সভ ভাঁগড়া, রানিকা সভ গিদ্ধা নৃত্য করৈত ছথি। নোহড়ীক খানারক খাসপাস নোক একষ্ঠা ভএ দুনো-ভষ্টী প্রশংসামে গাযন করৈত ছথি।

কেতেকো গোষ্টক মান্যতা খছি জে ‘নোহড়ী’ শব্দ নোওা (সত করীবক পনী) সঁ উৎপন্ন ভেন ক্ষদা খনেক নোক একবা তিনোড়ীসঁ উৎপন্ন মানৈ ছথি, জে রাঁদমে নোহাড়ী ভএ গেন।

নোহড়ীক ঐতিহাসিক সন্দর্ভ স্বন্দবী-ক্ষঁদবী নামক দুটা খনাথ কন্যা ছনী। ওকব কাকা ওকব রিরাহ নহি কবএ চাহিত ছন খপিতু ওকবা বাজাকেঁ ভেঁষ্ট কএ দেরঁএ চাহিত ছন। ওহী সমযমে দুনো ভষ্টী নামক একটা উঁফাঁগষ্ট ছৌড়াকেঁ নীকঠাম রিখাহ কএ দেনক। রএহ উঁফাঁগষ্ট ববপক্ষকেঁ রিখাহক হেতু মনাওনক খা জংগনমে খাগি জবা কএ দুনূ কন্যাঁক রিখাহ কবওনক। কহন জাগত খছি জে দুনো শগ্বনক ৰূপমে গ্বড় দেনক। ভারার্থ জে উঁফাঁগষ্ট মোগতো দুনো ভষ্টী নির্ধন রানিকা সরঁহক কন্যাঁদান কেনক এরম্ ওকবা খপন কক্কাক খত্যাচাবসঁ রঁচওনক।

নোহড়ীক দিন রঁচা সভ দুনো ভষ্টীক সম্মানমে গীত গরৈঁত ঘবে-ঘব ঘূমৈত খছি। রঁচা সভকেঁ মিঠাগ এরম্ খন্য রস্তু সভ দৈত খছি। জঁ কোনো পবিরাবমে কোনো খাস খরসব জেনা রঁচাক জন্ম, রিরাহ খাদি

অছি তঁ লোহড়ি আব ধূম-ধামসঁ মনাওল জাগত অছি। সবিসরক সাগ আ মকওাক রোটী খাস কএ এহি অরসরপর বনাওল জাগত অছি।

তামিলনাডুমে এহি সময 'পোংগল' মনাওল জাগত অছি। প্রচুর মাত্রামে অন্নক উপজাপর ভগরান সূর্যকেঁ ধন্যরাদ জ্ঞাপন হেতু পারনিক আযোজন কএল জাগত অছি। তামিলনাডূক অলারা প্বড্চেড়ী, শ্রীলংকা, রিশ্ব ভরিমে পসরল তমিল লোকনি একরা মনবৈত ছথি। ওগ পোংগলমে চারি দিল তক-মানে ১৪ সঁ ১৬ জলররী তক-মনাওল জাগত অছি।

গল্দ্র দেরতাক সম্মানমে পহিল দিল ভোগী উত্সর মনাওল জাগত অছি। পোংগল দোসর দিল মাটিক রর্তলমে দূধমে চাউর পকা কএ খীর ভগরান সূর্যকেঁ আন-আন রস্তু সংগে চঢাওল জাগত অছি। এহি অরসরপর ঘরক আগূমে কোলম (অপলা ওগঠামক অবিপন জকাঁ) বনাওল জাগত অছি। পোংগলক তেসর দিল মঠ্টু পোংগল কহল জাগত অছি। এহি দিল গাযকেঁ লালা প্রকারসঁ সজা কএ ওকরা পোংগল খ্আএল জাগত অছি। চারিম দিল কন্নুম পোংগল কহল জাগত অছি। ঘরক মহিলা সভ স্নানসঁ পূর্র হরদিক পাতপর মিঠাগ, চাউর, হ্রসিযার হরদি আদি রাখি কএ অপন ভায লোকনিক কল্যাণ কামনা করৈত ছথি। ভাগক হেতু হরদি, চূল, চাউরক পালিসঁ আরতী করৈত ছথি আ ওা পালি ঘরক আগূমে বনল কোলমপর ছিড়কি দেল জাগত অছি।

জল্লীকট্টু মঠ্টু পোংগল দিল পোংগল পর্রক এক

हिस्साक रूपमे खेलल जाइत अछि। एहि लेल ग्रामीण सभ पहिलेसँ साँढ़केँ खूआ-पिआ कए तैयार केने रहैत छथि। एहिमे मूलत: केतेको गामक मन्दिरक साँढ़ (कोरिन कालइ-तमिल नाम) भाग लैत अछि। जल्लीकट्टूक तीन अंग होइत अछि : राटि मन्जू रिवाट्टू, रेली रिवाट्टू आ राटम गन्ज् रिवाट्टू। राटि मन्ज् रिवाट्टूमे साँढ़केँ जे व्यक्ति किछु दूरीपर किछु समय तक रोकि लइ छथि, से विजेता होइ छथि। रेली रिवाट्टूमे साँढ़केँ खाली मैदानमे छोड़ि देल जाइत अछि आ लोक ओकरा नियंत्रणमे करबाक प्रयास करैत अछि। राटम मन्ज्रिवाट्टूमे साँढ़केँ लमगर रस्सीसँ बान्हि देल जाइत अछि, आ खिलाड़ी सभ ओकरा नियंत्रित करबाक प्रयास करैत छथि।

सम्पूर्ण देशे जकाँ मिथिलांचलमे सेहो मकर संक्रान्तिक पर्व मनाओल जाइत अछि। गाम-घरमे एकरा तिला संक्रांति सेहो कहल जाइत अछि। अंग्रेजी नया सालक ई पहिल पाबनि होइत अछि। लोकक घरमे नव अन्न भेल रहैत अछि। पहिलहिसँ लोक चूड़ा कुटा कए एहि पाबनिक तैयारी केने रहैए। अपना एहिठाम माघ मासकेँ अत्यन्त पवित्र मास मानल जाइत अछि। बूढ़-बूढ़ महिला सभ भोरे-भोर जाड़-ठाढ़केँ बिसरैत पोखरिमे डूबकी लगबैं छथि। गाममे कएटा मसोमात, वृद्धा सभकेँ थर-थर कँपैत स्नान करैत देखैत छलिएनि। सभसँ मनोरंजक दृश्य तँ तखन होइत छल, जखन ओ सभ महादेवक माथपर जल ढाड़ि तकाल गाम-घरक सभटा झगड़ा

सोमबारोएमे नागल बहैत छली। जानह हे महादेव! हमरा पेटोमे किछु नहि अछि। हमर मोन गंगाजल निर्मल अछि तँए एहेन अकाजक निपटान तुँही करियह।

..पता नहि, महादेव सुनितो छलखिन की नहि। तँए हमरा ओ सभ सुनि कए जरूर वकोर नागल बहैत छल।

बोचामे पाबनि सभ अद्भुत आनन्दक विषय बहैत छल। सभसँ सबल ओ आनन्ददायी होइत छल तिला संक्रांति। भोरे-भोर पोखरिमे जा कए डुबकी लगाउ। माइक हाथे तिल-चाउर खाउ। तिल-चाउर खुआबैत काल माए पुछथि-

"तिले-तिले बोहब की नहि ?"

ताहिपर कहिअनि-

"खूब बोहब।"

विध समाप्त। तकरबाद चुड़लाइ, तिलबा इत्यादि भरि मोन खाउ...।

कएक दिन पहिलहिसँ चुड़लाइ, तिलबा (तिललाइ) आ लाइ (मुरहीक लाइ) बनेबाक कार्यक्रम प्रारंभ भए जाइत छल। घरक वातावरण चुड़लाइक सुगन्धसँ परिपूर्ण। एहि पाबनिमे सभसँ विशेषता ओ अछि पाबनिक सामग्री बनि गेल तँ ओकरा लेल बेसी प्रतीक्षा नहि करए पड़ैत अछि। दिनमे ब्राह्मण भोजन होइत छल। ब्राह्मण कियो आसे-पासक लोक होइत छलाह, कारण भरि गाममे भोजे बहैत छल। बोष्टा

ভবি-ভবি ঘী খিচড়ি মে দেন জাগত। সংগে তবহ-তবহ কেব পকরান সভ সেহো বহৈত ছন।

হমবা গামমে কিছু গোটে ওগঠাম তিনা সংক্রান্তিমে জিনেরী রঁনৈত ছন। ভোজমে খিচড়ি ক সংগ জিনেরী খেরাঁক রঁচা সভকেঁ খদ্ভুত উঁৎসাহ বহৈত ছন। খিচড়ি মে ততেক প্রচুব মাত্রামে ঘী বহৈত ছন জে ভোজনক বাঁদ হাথ সাফ-সাফ ধোনাগ কঠিন। পারনিক কএক দিন বাঁদো ধবি চূবানাগ খা তিনবাঁক খানন্দ ভেটৈত বহৈত ছন।

এহি পারনিমে চূড় া, দহী, খেরাঁক সেহো পবংপবা খছি। চূবা-দহীক বর্ণন কবৈত খষ্টুব ককা কহনখিন জে জখন পাতপব চূড় াক সংগ খাম, ধাত্রীক খঁচাব ও তবকাবী পবসন জাগত খছি তঁ বুঝূ জে খন্হবিযা খারি গেন। তকব বাঁদ জখন দহী পবসাএন তঁ বুঝূ জে গজোবিযা। জেনা পাতপব চন্দ্রমা উঁতবি গেনাহ। উঁপবসঁ জঁ মধুব বাখি দেন জাএ ও কৌব পেটমে গেন তঁ পুছূ নহি। পুবা সোনিত ঠণ্ডা জাগত খছি খা খাৎমা তৃপ্ত ভএ জাগত খছি।

মিথিনাংচনমে এহি পর্বকেঁ মনেরাঁক খদ্ভুত পবংপবা খছি। চূবনাগ খাউঁ, চূবা-দহী খাউঁ, খিচড়ি খাউঁ, জে খাউঁ, জখন খাউঁ... ।

রস্তুত: ঙা খানন্দক পর্ব থিক জে কোনো-নে-কোনো রূপে সম্পূর্ণ ভাবতপরর্ষমে মনাওন জাগত খছি। সূর্যক তেজক মকব সংক্রান্তিসঁ জহিনা রঁঠ়েত বহৈত খছি, তহিনা সভ নোক-রেদক স্বখ রঁঠ়েত বহএ, সএহ এহি পারনিক ধ্যেয থিক।

ঘবেনূ হিংসা খধিনিযম, 2005

ঘবেনূ হিংসা কী থিক ?

খামতৌব পব ঘবেনূ হিংসা মাত্র ঘবমে মাবি–পীঠ বৃ্ঝন জাগত খছি। সহী মানেমে ৰাঁনিকাক খবমানকেঁ দৰাঁ দেৰ, ঘবক খংদব পবিৰাবক সদস্য দ্বাবা বোজ–

रोज मानसिक प्रताड़ना देब, तामसमे ओकर पबसन भोजन फेंकि देब, ओकरा संगे गार-मारि करब, ओकर गप्पाक विरुद्ध ओकर पढ़ाइ रोकि देब, सेहो घरेलू हिंसाक रूप अछि। एकर अलावा यौन उत्पीड़न सेहो भारी हिंसा अछि, जाहि हेतु आम तौरपर दूरक रिश्तेदार वा पड़ोसक लोग जिम्मेदार होइत अछि। एहनमे जखन बच्चिका विरोध करैत अछि, तँ बदनामीक डराबा दए ओकर मुँह बंद कए देल जाइत अछि। एहि तरहक प्रतारणा नैहर, सासुर सभठाम होइत अछि।

घरेलू हिंसा पारिवारिक सम्बन्धक परिपेक्ष्यमे एहन व्यवहार ओ सम्बन्धसँ जुड़ल अछि जे अपन जीवन संगीपर अधिकार जतबैए एवम् मनमाना नियंत्रण करबाक हेतु कएल जाइत अछि। प्रताड़ना मनोवैज्ञानिक, शारीरिक, भावात्मक, आर्थिक, किछु भए सकैत अछि। घरेलू हिंसा विवाहित किंवा आपसी सहमतिसँ प्रेम सम्बन्धसँ जुड़ल जोड़ी, ककरो संगे भए सकैत अछि।

घरेलू हिंसाक कारण की थिक ?

घरेलू हिंसाक प्रारंभ तखने होइत अछि जखन बच्चिका अपने माए-बापसँ खिलौना माँगैत अछि। हमर समाज ओकरा नेन्नसँ कमजोर बनबैत अछि। जखन बेटा छोट रहैत अछि, तँ हम ओकरा हाथमे बैट-बॉल वा स्पोर्टस क सामान दैत छी, जाहिसँ ओ शारीरिक आओर मानसिक रूपसँ मजगूत बनैत अछि। मुदा बच्चिकाक खेलक हेतु गुड्डा-गुड़िया वा चूल्हा बर्तन बला खेलौना देल जाइत अछि जाहिसँ ओ शारीरिक आओर मानसिक रूपसँ कमजोर होइत चलि जाइत

अछि। एकर संगे भावनामे भसिआएल चल जाइत अछि। अहँ बाँनिका जेना- जेना पैघ होइत अछि घरक परिवेश आओर समाजक यातना ओकरापर हावी होइत चलि जाइत अछि। दाम्पत्य जीवनमे घरेलू हिंसाक कारण हीन भावना, ईर्ष्या, क्रोधपर नियंत्रणक अभाव, जीवनसंगीसँ शिक्षा किंवा सामाजिक परिवेशमे न्यान होएबँ किछु भए सकैत अछि।

<u>घरेलू हिंसा अधिनियम, 2005 किएक लागू करए पड़ैन ?</u>

घरेलू हिंसाक अनगिनत घटना हमर देशमे होइत अछि, मुदा महज सौ-पचास दर्ज होइत अछि, ओहो चरम पर पहुँचलाक बाद। कतेकोठाम बाँनिकासभ साँझक बाद घरक अपेक्षा सड़कपर अंजान लोकसंग बहरैँ ज्यादा सुरक्षित अछि कारण घरमे अपन लोक द्वारा रैंसी दुर्घटना, हत्या आओर हिंसा करबाँक संभावना बढैत अछि, बाँनिका जखन बस्ता पर बँहवाइत अछि, तँ ओकरा पता नहि होइछ कि शहरक चकाचौंधमे ओकरा संगे कखन कोनठाम छेड़खानी भए जाएत। बाँत अगर गामक करी तँ बाँनिका स्वप्न बस्ता पर जएबाँसँ डराइत अछि मुदा ओहि डरक की करी, जकर जड़ि घरक अंदर होइत अछि आओर बाँनिकाक संगे पैघ होइत अछि। ओहि डरक की करी जे ओकरा जनमितें ओकर माथामे रैंसि जाइत अछि आओर आधा जिनगी धरि बढैत अछि।

घरेलू हिंसा क बाँत करैत काल आँनर किलिंगक घटनासभकेँ अवाक नहि कए सकैत छी। आँनर

किनिंगक जड़ि अछनमे घरेलू हिंसा अछि। किएक तँ कोनो माए-बाप, भाए, काका कखनो सेहो अपनी बेटी वा बहिनकेँ, सोनेँ मावि नहि देत, ओहिसँ पूर्व नाना प्रकारक यातना ओकरा देल जाइत अछि।

एकटा सांख्यिकीय गणनाक अनुसार :

(i) नित्य चाविटा महिला, एकटा पुरुष, आओर पाँचटा बच्चा घरेलू हिंसाक कारण अकाल मृत्युक शिकार भऽ जाइत छथि।

(i i) अपन जीवन कालमे प्रत्येक चाविटामेसँ एकटा महिला घेरलू हिंसाक शिकार भऽ जाइत छथि।

(i i i) २०-२४ वर्षक महिलाक ऊपर घरेलू हिंसाक सभसँ बेसी खतरा बढ़ल अछि।

घरेलू हिंसा अधिनियम 2005 स्त्रीक सुरक्षा, ओ स्त्रीक अधिकारक अधिक प्रभावी ढंगसँ लागू करबाक हेतु आनल गेल।

एहि अधिनियमकेँ पारित करबएसँ पहिने कानूनी स्थिति की छल ?

(i) घरेलू हिंसा कानूनमे कोनो स्पष्ट मान्यता नहि छल,

(i i) (आइपीसी की 498 ए) क तहत घरेलू हिंसाक संपूर्ण अवधारणा विवाहित स्त्रीपर कएल गेल क्रूरताक धरि सीमित छल,

(i i i) दुखसंतप्त बहिन, माए, बेटी वा अविवाहित स्त्री एहिमे सामिल नहि छल,

(i v) प्रताड़ित भेलापर विवाहित स्त्रीकेँ

सीमित रिकल्प छल: तलाक नअ लिखअ रा धाबा 498 ए क अन्नसाब मोकदमा कबअ,

घबेलू हिंसा दू प्रकाबक होगत अछि: आपबाधिक आओब गैब-आपबाधिक:

आपबाधिक घबेलू हिंसा:

रिना सहमतिकेँ शाबीबिक संपर्क जेना यौन उँपीड़न, लात माबब, अनाबश्यक पछोड़कए भयभीत कबब, कंप्यूटब हैकिंग, आपबाधिक अनगाब

गैब-आपबाधिक घबेलू हिंसा:

मित्र रा आन सामाजिक सबोकाबीसँ संपर्क बाधित कबब, टेलीफोनक संपर्क नहि होमए देब,

घबेलू हिंसा कानूनक तहत कोनो पीड़ि त महिलाजे अपबाधिक संगे बहैत छथि, एहि कानूनक अन्नसाब मोकदमा कए सकैत छथि।

घबेलू हिंसाक सबसँ खबाब प्रभाब ओहि पबिराबक छोट बच्चासभ पब होगत छैक। बच्चा रातारबणक उँपज होगत छथि, एहने बच्चा बादमे जाकए घबेलू हिंसा कबैत छथि रा ओकब शिकाब भए जागत छथि।

घबेलू हिंसा अधिनियमक धाबा२ (क्यू):

घबेलू हिंसा अधिनियमक धाबा२ (क्यू)क तहत मात्र पुरुष अपबाधीक खिलाफ कार्बबागक प्रारधानके असंबैधानिक घोषित कबैत सुप्रीम कोर्ट न्यायमूर्ति कुबियन जोसेफ ओब बोहिंटन एफ नबीमन पीठ निर्णय देलक जे एहि कानूनक तहत महिला अपबाधीकक खिलाफ सेहो मोकदमा चलि सकैत अछि। माननीय न्यायाधीशे लोकनिक कहब छनि:

“स्त्रीगणक खिलाफ कतेकोरेँव स्त्रिए साजिसक तहत काजकए घरेलू हिंसामे सामिल होगत छथि, तेँ एहि कानूनक उपरोक्त धारा कानूनक मूल उद्देश्यसँ उतरिआ गेल लगैत अछि, तेँ ओकरा कानूनसँ हटा देल जागत अछि।”

घरेलू हिंसा कानूनक तहत केना मदति लेल जा सकैत अछि ?

(१) कोनो प्रकारक हिंसासँ रक्षार हेतु आदेश प्राप्त करब,

(२) निवास करबाक अधिकारक हेतु आदेश प्राप्त करब,

(३) मौद्रिक राहत

(४) हिरासतमे लेब

(५) क्षतिपूर्तिक हेतु आदेश

(६) अन्तरिम आओर एकपक्षीय आदेश

स्वरेश रनाम जयरीव (२००९):

स्वरेश रनाम जयरीव (२००९)क मामलामे न्यायलय ई आदेश देलक जे घरेलू हिंसा कानूनक धारा 12 क उपखंड (1) क तहत आवेदनक निपटारा करैत अन्तरिम आदेशमे न्यायिक दंडाधिकारी प्रजाराक हेतु अन्तरिम राहत दए सकैत अछि।

प्रथम श्रेणी न्यायिक दंडाधिकारी रा महानगर दंडाधिकारीक ओतए सिकायत कएल जा सकैत अछि:

(१) जतए दोषी व्यक्ति रहैत हो,

(२) जतए अपराध कएल गेल होगक,

(३) जतय प्रताड़ि त व्यक्ति रहैत हो,

न्यायिक दंडाधिकारीक समक्ष सिकायतक निपटान:

पीड़ित व्यक्ति संरक्षण अधिकारी, पुलिस किंवा सेवा प्रदाता (कल्याण अधिकारी)क मदति लऽ सकैत छथि। हिनका लोकनिक कर्तव्य अछि जे पीड़ित व्यक्तिक जरूरी मार्गदर्शन करथि एवम् न्यायलय द्वारा देल गेल मौद्रिक क्षतिपूर्तिक आदेशक पालन सुनिश्चित करावथि। संरक्षण अधिकारीक दायित्व अछि जे ओ प्रताड़ि त व्यक्तिक सिकायतक घरेलू हिंसा प्रतिवेदन (DI R) तैयार कऽ न्यायालयकेँ उपलब्ध करावऽ। संगहिं प्रताड़ि त व्यक्तिकेँ सेवा प्रदाताक रास्तेमे उचित मार्गदर्शन दैत जाहिसँ ओ ओहि कानूनी सुविधाक लाभ उठा सकए। सेवा प्रदाता कोनो कंपनी, महिलाक कल्याण हेतु कार्यरत गैर सरकारी संगठन, भऽ सकैत अछि। सेवा प्रदाताक ई कर्तव्य थिक जे प्रताड़ि त व्यक्तिकेँ कानूनमे निहित ओकर अधिकारक बारेमे जानकारी देथि एवम् कानूनी उपचार लेबाकक हेतु उचित व्यस्था करएमे ओकरा मदति करथि। पुलिसक कर्तव्य थिक जे ओ प्रताड़ि त व्यक्तिकेँ संरक्षण अधिकारी एवम् सेवा प्रदाताक बारेमे जानकारी देथि। संगहिं भारतीय दंड संहिताक अनुच्छेद ४९+ (ख) मे प्राप्त अधिकारक जानकारी सेहो देथि।

न्यायिक दंडाधिकारीक समक्ष पीड़ि ता द्वारा सिकायत प्राप्त भेलाक तीनदिनक भीतर मामलामे सुनवाइक तारिख तय होएत। न्यायालयसँ समन भेटलाक दूदिनक भीतर संरक्षण अधिकारी तकर जानकारी प्रतिवादीकेँ देत। प्रतिवादीकेँ देल गेल समनक संग घरेलू हिंसा कानूनक धारा 12 क उपखंड

(३)क तहत सिकाएतक प्रतिलिपि सेहो देल जाएत। प्रतिवादी द्वारासँ प्राप्त भेलाक बाद एकतरफा स्थगन भऽ सकैत अछि आ स्थाइ अन्तरिम आदेश कएल जा सकैत अछि। जरूरी बुझलापर न्यायालय एकतरफा स्थगन कऽ अन्तरिम आदेश दऽ सकैत छथि। न्यायिक दंडाधिकारी ६० दिनक भीतर एहन सिकाएतक निपटान करताह। हुनकर आदेशक खिलाफ सम्बन्धित पक्ष ३० दिनक भीतर सेशन कोर्टमे अपील दाएर कऽ सकैत छथि।

प्रतिवादी द्वारा संरक्षण आदेश किंवा अन्तरिम संरक्षण आदेशक पालन नहि करब संज्ञेय एवम् गैर जमानती अपराधक श्रेणीमे अबैत अछि। हुनका ताहि कारणसँ एक साल धरि जेल किंवा बीस हजार रूपया जुर्माना भऽ सकैत अछि। जौं संरक्षण अधिकारी दंडाधिकारी द्वारा देल गेल आदेशक पालन करबामे बिना कोनो वाजिब कारणके आनाकानी करैत छथि तँ हुनको एहि तरहक दंड देल जा सकैत अछि, मुदा ताहि हेतु विभागीय अधिकारीकेँ पूर्व अनुमति आवश्यक थिक। पीड़ित व्यक्तिकेँ संयुक्त परिवारक साझी निवासमे रहबाक हेतु न्यायालय निवास करबाक आदेश दऽ सकैत अछि भलें ओहि घरमे प्रतिवादीक हिस्सा होअए वा नहि होअए।

एस आर बतरा एवम् अन्य बनाम श्रीमती तरूना बतराक मामलामे उच्चतम न्यायालय ई फैसला देलक जे घरेलू हिंसा अधिनियमक धारा १७ (१) क अनुसार प्रताड़ित महिला मात्र साझी आवासमे रहबाक हकदार भऽ सकैत अछि। साझी आवासक माने पति द्वारा लीजपर किंवा किरायापर लेलगेल घर अछि वा एहन साझी

घव थ्छि जाहिमे पतिक हिंसा होएक। कहक माने जे जाहि घवमे ओकव पतिकें कानूनी थ्धिकाव नहि छैक ताहिमे प्रताड़ि त ब्यक्तिकें वहवाँक थ्धिकाव न्यायनय एहि कानूनक तहत नहि दए सकैत थ्छि।

घवेनू हिंसा वोकवाँक समाधान :

घवेनू हिंसा वोकवाँक एकटा समाधान ई भए सकैत थ्छि जे पति न्यायिक दंडाधिकावीक समक्ष शपथ-पत्र देथि जे ओ थागा थ्पन पनीक संग सम्मानपूर्ण ब्यवहाव कवताह, एहन किछु नहि कवताह जाहिसँ ओकवा कोनो प्रकाबक यंत्रणासँ फेव गुजवए पड़ैक, तकव संपूर्तिमे थ्पन संपत्तिकें गावंटी देथि जाहिसँ घवेनू हिंसाक पुनवावृति भेनापव ओकवा जर्ब्त कए नेन जाएत।

उँपसंहाव

थापसी सम्बन्ध प्रेम, थादव, ईमान्दावी, एबम भार्क नगारसँ सबारोव हेबाँक चाही। थापसी थरिश्वासमँ हिंसा ओ दुबाचव बढैत थ्छि, एहन दंपति निबंतव थाशंकाग्रस्त वहैत छथि जाहिसँ जीबन नर्क भए जाएत थ्छि। जीबनक ई कटुसत थ्छि जे थहाँ दोसवकें नहि बदनि सकैत छी, हम थ्पनेटाकें बदनि सकैत छी। कमसँ कम एतबाँ कएए सकैत छी जे जाहि सम्बन्धमे नज्जति नहि वहि गेन थ्छि, जतए थरिश्वासक पवाकाष्ठा पहुँचि गेन थ्छि, ओतए फसाद बढेनाए छोड़ि कानून सम्मत तबीका थ्खितथाव कवी।

महिना संगठन सिर्फ जागरूकता पैदा कए सकैत थ्छि, पुनिस सिर्फ उत्पीड़न कवएबनाकें जेन पठा सकैत थ्छि, कोर्ट सिर्फ न्याय दए सकैत थ्छि, एहिमे सँ कोनो थहाँक घवक हानत ठीक नहि कए सकैत

अछि, घरमे पैसि नित-प्रतिक समस्याक समाधान नहि कए सकैत अछि। अस्तु सिर्फ सोच बँदलक जरूरत अछि।

जीवनक दुखमय परिस्थितिसँ हारि नहि मानि नव ओ स्वंदर जीवन जिबाँक हेतु सचेष्ठ बहैत पिड़ित व्यक्तिकेँ आ विश्वास बँनओने रहक चाही जे स्वंदर समय आवहिँबँला अछि, अएबेँ करत।

गिरफ्तारी ओ जमानत

कोनो-ने-कोनो झंझटिमे नहिओ चाहैत कए बेँर लोक फँसि जाएत अछि। केबेँर निर्दोष लोकक खिलाफ झूठ-फूसके मामला बँला देल जाएत अछि जाहिमे पुलिसके घाल-मेल सेहो भए जाएक से भारी बाँत नहि। शैलेरिजनकेँ गाम-गाम परसरि गेलासँ अपराधक नव-नव स्वरूप गामो-घरमे फैलि रहल अछि। कैटा कानूनो एहन भए गेल अछि जे बिना गलतिओकेँ कैबेँर लोक जहल धरि पहुँचि जाएत छथि एहन परिस्थितिमे लोकके जहल ओ जमानतसँ सम्बन्धित कानूनक जानकारी बँहुत आवश्यक भए गेल अछि जाहिसँ व्यर्थक हरासदसँ बँचि सकथि आ जरूरी भेलापर समाधान कए अपन जीवन ओ इज्जतिक रक्षा करथि।

कैटा कनून एहन अछि जाहिमे पुलिस मामला दाखिल होएते अभियुक्तकेँ गिरफ्तार कए सकैत अछि। उँदाहरणस्वरूप भारतीय दण्ड संहिताक धारा ४९+ (ए)क तहत कएल गेल मोकदमामे अभियुक्त हालत बँहुत खराब भए जाएत छल। ओकरा सभसँ पहिने पुलिस गिरफ्तार करैत छल, तखन आर किछु। बँहुत रास मामलामे देखल गेल जे कएल गेल सिकाएत झूठ छल,

কোর্টমে সার্বূতক আধাবপব সারিত নহি ভেন, অভিযুক্ত রবী ভএ গেন, ক্ষদা তারতি ওকব সভ দশা ভএ জাগত ছন, ওকব গজ্জতিক মর্টিযামের্ট ভএ জাগত ছন। উঁচতম ন্যাযনয এহি রাতক সংক্তান নৈতি দিশা- নির্দেশ জাবী কএ স্বনিশ্চিত কবরাক প্রযাস কেনক জে নির্দোশি নোককে এহন মামনামে রেরজহ গিবফতাবী নহি হোগক।

সংরিধানক ধাবা ২২ ক অনুসাব প্বনিস দ্বাবা গিবফতাব কএন গেন ব্যক্তিকেঁ অধিকাব অছি জে ও গিবফতাবীক কাবণ জানএ, জৌঁ গিবফতাবী রাবংটকে আধাবপব ভেন অছি তঁ ওকবা রাবংট দেখাওন জাএ, রকীন রা নিকট সম্বন্ধীকেঁ সংপর্ক কএ সকএ। ওকবা গিবফতাবীক চৌরীস ঘংটাক ভীতব মজিস্ট্রেটকে সম্মুখ উঁপস্থিত কবর জরুবী থিক। ওকবা গহো রতাএর জরুবী তিক জে ও জমানতপব ছোড়ন জা সকৈত অছি কি নহি।

গিবফতাব কএনগেন ব্যক্তিকেঁ হথকড়ী নগাএর:

উঁচতম ন্যাযনযক দিশা নির্দেশক অনুসাব গিবফতাব কএনগেন ব্যক্তিকেঁ হথকড়ী নগারএসঁ রচরাক চাহী, কাবণ এহন ব্যক্তি সজাআফতা নহি হোগত ছথি। হথকড়ীক প্রযোগ অপরাদিক পবিস্থিতিমে তখনে কএন জাএ জখন কি অভিযুক্ত হিংসক হো, প্বনিসক গিবফতসঁ ভাগি জেরাক সংভারনা হোগক, কিংরা আমেহলাপব উঁতারু হো।

সীআবপীসীক ধাবা ৭৪ক অধীন প্বনিস অভিযুক্তকেঁ গিবফতাব কবরাক হেতু ঘবমে ঘুসি কএ ওকবা পকড়ি সকৈত অছি, তাহি নেন জরুবী ভেনাপব ঘবক

খিড়্কীকেঁ তোড়্ি সকৈত ঋছি।

কোনো ব্যক্তিকেঁ গিবফ্তাব কেনাক বাঁদে ওকব তনাশী কএন জা সকৈত ঋছি, পহিনে নহি। জৌঁ গিবফ্তাব কএন গেন ব্যক্তি মহিনা ছথি তখন মহিনে প্বনিস ঞা কাজ কএ সকৈত ঋছি।

মহিনাক গিবফ্তাবী হেত্তু উঁচতম ন্যাযনয দ্বাবা জাবী কএন গেন দিশা নির্দেশ:

উঁচতম ন্যাযনয দ্বাবা জাবী কএন গেন মার্গদর্শনক ঋনুসাব সামান্যতঃ কোনো মহিনাকেঁ সাঁঝক বাঁদ ঋা ভোব হেবাঁসঁ পহিনে গিবফ্তাব নহি কএন জাএত। জৌঁ ততবেঁ ঋারশ্যক ভএ জাগক ঋা বাতিযেমে মহিনাক গিবফ্তাবী জৰুবী হোগক, ভোবধবি ৰুকবঁ কানূনক ঋনুপানন হেত্তু দিক্কতি ভএ জেবাঁক সংভারনা প্ররন হোগক, তখন মজিষ্ট্রেটক পূর্ব ঋনুমতি নএ এরম্ মহিনা প্বনিস দ্বাবা ঞা কাজ কএন জাএত। গিবফ্তাবীক বাঁদ জৌঁ মহিনাকেঁ তনাশী কববঁ জৰুবী হোগক তখন ঞা কাজ মহিনা প্বনিস দ্বাবা কবাওন জেবাঁক চাহী। প্বনিস হাজতিমে মহিনাকেঁ ঋনগ বাখবাঁক চাহী জৌঁ মহিনাক হেত্তু ঋনগ হাজতি নহি হোগক তখন ওকবা ঋনগ কোঠবীমে বাখন জেবাঁক চাহী।

বিনা বাবংটকেঁ গিবফ্তাবী:

ঋাপবাধিক প্রক্রিযা সংহিতা 1 9 73 ক ধাবা 41 ক ঋনুসাব প্বনিস কোনো ব্যক্তিকেঁ নিম্ননিখিত পবিস্থিতিমে বিনা বাবংটকেঁ গিবফ্তাব কএ সকৈত ঋছি:

(১) জখন ও কোনো সংজ্ঞেয ঋপবাধ কেনে হো,

(২) কোনো প্বনিস ঋধিকাবীকেঁ কর্তব্য নির্বহনমে ব্যরধান ঠাঠ় কেনে হোগক,

(३) ওকব ঘবসঁ কোনো চোবীক মান পকড◌়ন গেন হোগক,

(৪) কানূনী হিবাসতসঁ মট্টিখা বহন হো,

(৫) সেনা, রাঘ সেনা, জনসেনাসঁ ভাগি খাএন হো,

(৬) জৌঁ ওকবা খপবাধী ঘোষিত কএন গেন হো,

(৭) জৌঁ ও খভ্যস্ত খপবাধী খছি,

(৮) জৌঁ ওকবাপব সংজ্ঞেয খপবাধ কবরাঁক শক ছৈক,

(৯) জৌঁ ন্যাযনয দ্বাবা ছোড◌়ন গেন খপবাধী ন্যাযনযক শর্তক খনুপানন নহি কবৈত খছি,

কৈটা খাওব এহন কানূনসভ খছি জাহি সিকাগত ভেনাপব প্বনিসকেঁ খভিযঞ্জকেঁ গিবফতাব কবরাঁক খজস্ত্র খধিকাব ভএ জাগত খছি।

সংজ্ঞেয খপবাধ কী থিক ?

সংজ্ঞেয খপবাধমে প্বনিস রিনা কোর্ট খাদেশকেঁ খভিযঞ্জকেঁ গিবফতাব কএ সকৈত খছি। হত্যা, রনাকোব, চোবী, বাষ্ট্রদ্রোহ, সন খপবাধক মামনা এহি শ্রেণীমে খরৈত খছি।

খসংজ্ঞেয খপবাধ কী থিক ?

খসংজ্ঞেয খপবাধ ক মামনামে কোর্টকি খাদেশ ভেনাক রাঁদে ককবো গিবফতাব কএন জা সকৈত খছি।

জৌঁ খভিযঞ্জ প্বনিসক গিবফতসঁ ভাগরাক প্রযাস কবৈত খছি, তঁ ওকবা প্বনিস উঁপযঞ্জ রন প্রযোগ কএ পকড◌়ি সকৈত খছি, পবংন্তু রনক খনারশ্যক প্রযোগসঁ প্বনিসকেঁ রঁচরাঁক চাহী। স্কদা খারশ্যক ভেনাপব প্বনিস

জানো নএ সকৈত খছি, রশৈর্তে ওকব খপবাধ মৃত্দংড দেরঁএ জোগব েোগক।

খগ্রিম জমানত:

খগ্রিম জমানতদেরাঁক খধিকাব উঁচ ন্যাযনয রা সেশন কোর্টকেঁ খছি। খগ্রিম জমানত েেত্ত খারেদন নিচনা কোর্টমে নহি কএন জা সকৈত খছি। খগ্রিম জমানত দেরাঁ কান ন্যাযনয স্বনিশ্চিত কবৈত খছি জে খারেদক মামনাক রিরেচনামে রাঁছিত সহযোগ কবতাহ, দেশ ছোড়ি রাঁহব নহি চনি জেতাহ, কোনো গরাহ রা সরূঁতকেঁ প্রভারিত নহি কবতাহ। খারেদককেঁ জোঁ খাশংকা েোগক জে ওকবা কোনো মামনামে ফঁসাকএ গিবফতাব কএন জা সকৈত খছিতঁ ও উঁচিত ন্যাযানযকেঁ খগ্রিম জমানত েেত্ত খারেদন কএ সকৈত ছথি।

খগ্রিম জমানত তারঁতে ধবিক েেত্ত দেন জেরাঁক চাহী জা ধবি চানান কোর্টমে প্রষিত নহি কএন গেন খছি, তকব রাঁদ খভিযুক্তকেঁ নিযমিত জমানত েেত্ত সম্বন্ধিত ন্যাযনযমে খারেদন দেরাঁক চাহী (সজন্দ্দীন খর্জুন সমদ শেখ রঁনাম বাজ্য মহাবাষ্ট্র)

ন্যাযক তকাজা থিক জে খগ্রিম জমানত দেরাঁসঁ পূর্র রিবোধী পক্ষকেঁ ন্যাযনয নোটিস জাবী কবএ জাহিসঁ খভিযুক্ত গনত জানকাবি দএ কিংরা রাঁছিত জানকাবীকেঁ দরাঁকএ খগ্রিম জমানত নহি নএ সকএ (রাঁনচংদ জৈন রঁনাম মধ্য প্রদেশ)

জমানতী রাবংট:

গিবফতাবীক রাবংট কোনো কোর্টক পীঠাসীন খধিকাবী দ্বাবা নিখিত ৰূপমে জাবী কএন জাগত খছি। ওহিমে স্পষ্ট ৰূপসঁ ওা নিখন েরোঁক চাহী জে কানূনকক কোন

ধাবাক খন্নসাব ওকব গিবফ্তাবীক রাবংঁ জাবী কএন গেন খছি, ওকবা কহিখা খা কখন ওহি কোর্টমে হাজিব হেবাঁক ছৈক। ওহি খাদেশমে গহো নিখন বহত জে ওকবা উচিত জমানাত দেনা পব এহি শর্ত সংগ গিবফ্তাবীসঁ ছূটে দেন জাগত খছি জে ও নিযত দিন/নিযত সময পব কোর্টমে হাজিব ভএ জাএত, তাহি হেত্ত একটা নিশ্চিত বকমক বৌড সেহো ওকবা দেবঁএ পড়ৈত খছি, একাধিক ব্যক্তিকক জমানাত সেহো দৱঁএ পড়ি সকৈত খছি।

গৈব জমানতী রাবংঁ:

গৈব জমানতী রাবংঁমে পুলিস খভিযুক্তকেঁ গিবফ্তাব কএ সম্বন্ধিত কোর্টমে হাজিব কবৈত খছি, তকব বাঁদে ওকব জমানত পব ছোড়বাক খাবেদনপব কোর্ট রিচাব কবত। কোনো মামলামে জমানত পব খভিযুক্তকেঁ বিহা কববাঁসঁ পূর্ব কোর্টকেঁ মামলাক গংভীব ছানবীন কএন জাগত খছি, কোর্ট ঙা স্বনিশ্চিত কবএ চাহৈত খছি জে জমানতপব ছোড়ি দেনাক বাঁদ ও ন্যাযিক প্রক্রযাকেঁ প্রভাবিত নহি কবএ, জরুবত ভবি মামলাক খন্নসংধানমে সহযোগ কবএ, গরাহসভকেঁ তোড়বাঁক প্রযাস নহি কবএ। সংগহি ওকব গতিহাস এরম্ চবিত্রক রিষযমে সেহো জানকাবী নেবাঁক প্রযোজন হোগত খছি জাহিসঁ বাঁহব গেনাকবাঁদ ও সমাজক হেত্ত সমস্যা নহি ভএ জাএ।

সেশন কোর্ট রা উঁচ ন্যাযানযসঁ জমানত:

জৌঁ খভিযুক্ত এহন খপবাধ কেনক খছি জাহিমে মৃত্যুদংড রা খাজন্ম কাবারাসক প্রারধান থিক, তখন ওকবা জমানত সেশন কোর্ট রা উঁচ ন্যাযানযসঁ ভেটৈত, তাহিসঁ

निचला कोर्टसँ नहि ।

न्यायलयकेँ जमानत देबाक समय बहुत सावधानीपूर्वक विचार करबाक प्रयोजन अछि कारण अपराध सिद्ध होयबासँ पूर्वे ककरो जहलमे सड़ ादेब मानवीय अधिकारक सवासव उल्लंघन थिक तँए संगहि समाजक व्यापक हितकेँ ध्यान राखब सेहो जरूरी अछि, जे ओ व्यक्ति बाहर आबि कए एहन ने कए देथि जे कोनो आन व्यक्तिक सम्मान ओ जीवन पर संकट उत्पन्न भए जाएक ।

उपसंहार

संविधानक अनुच्छेद २१ एवम २२ क तहत प्राप्त मौलिक अधिकारक रक्षाक हेतु आवश्यक अछि जे देशक ककरो स्वतंत्रता पर आघात नहि होएक, लोक निर्बाध अपन जीवनक रक्षा कए सकए । गिरफ्तारी निश्चय एहि संवैधानिक अधिकारकेँ सद्यः सीमितो नहि करैत अछि अपितु ग्रहण लगा दैत अछि । तँए ककरो स्वतंत्रता एहि हद धरि नहि भए सकैत अछि जे कोनो निर्दोष आदमीक जिनाए कठिन कए दैक, किंवा कोनो अपराधी बेरोकटोक भेल घुमैत रहए । अस्तु, पुलिस एवम् न्यायालयकेँ एकटा संतुलित रुखि राखि प्रत्येक मामलामे नीर- क्षीर विवेक रखैत काज करक चाही जाहिसँ कोनो निर्दोष व्यक्तिकेँ फिरसान नहि होबए पड़ैक आ दोषी खुल्ला नहि घुमैत रहए । निश्चय ओ संतुलन बनाएब एकटा कठिन काज थिक तँए समस्त कानून ओ न्यायालय एहि प्रयासमे लागल रहैत अछि ।

सूचनाक अधिकार

भारतक संविधानक अनुच्छेद १९ मे निहित मौलिक अधिकारसँ भारतक नागरिककेँ सूचनाक अधिकार प्राप्त अछि। ताहि अधिकारकेँ प्राप्त करबाक व्यवस्था सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अन्तर्गत कएल गेल। सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 प्रत्येक नागरिककेँ ई अधिकार दैत अछि जे ओ सरकारसँ ओकर काजक बारेमे जानकारी माँगि सकैत अछि। एहि तरहेँ आब भारत सेहो विश्वक ओहि ६० देशमे सामिल भए गेल अछि जे अपन नागरिककेँ सूचनाक अधिकार प्रदान कए पारदर्शी, जवाबदेह एवम् स्वशासन स्थापित करबाक चाक-चौबंद व्यवस्था केने अछि।

केन्द्रीय सूचना आयोग

सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 मे ई व्यवस्था कएल गेल अछि जे केन्द्र सरकार द्वारा एक केन्द्रीय सूचना आयोगक गठन कएल जाएत जाहिमे एक मुख्य सूचना आयुक्त एवम् अधिक सँ अधिक दसटा केन्द्रीय सूचना आयुक्त होएत। मुख्य सूचना आयुक्त एवम् अन्य सूचना आयुक्तक नियुक्तिक हेतु एकटा समिति गठित होएत जकर अध्यक्ष प्रधानमंत्री एवम् लोकसभामे विपक्षक नेता एवम् प्रधानमंत्री द्वारा मनोनीत केन्द्रीय मंत्रीमंडलक एकटा मंत्री एकर सदस्य हेताह। एकर अतिरिक्त प्रत्येक राज्यमे राज्य सूचना आयोग अलगसँ गठित कएल जाएत अछि।

जौं कोनो केन्द्रीय लोक सूचना अधिकारी बिना कोनो वाजिबे कारणसँ सूचनाक हेतु आवेदन नहि लैत अछि, किंवा वांछित सूचना देबएमे आना-कानी करैत

অছি, কিংবা জানি-বূঝি কএ গলত বা অধূরা জানকারী দৈত অছি, বা সূচনা নষ্ঠ কএ দেল গেল অছি তঁ কেন্দ্রীয সূচনা আযোগ সূচনাক অধিকার অধিনিযম, 2005 ক অনুচ্ছেদ ৭ (১) অন্তর্গত ওকরা খিলাফ সম্বন্ধিত বিভাগকেঁ অনুশাসনাত্মক কারবাঈ করবাক আদেশ দএ সকৈত অছি। এহন পরিস্থিতিমে আযোগ সম্বন্ধিত দোষী অধিকারীকেঁ সূচনা দেবাক দিন ধরি ২৫০ টাকা প্রতিদিনক হিসাবেঁ পচীস হজার টাকা ধরি জুর্মানা লাগা সকৈত অছি।

আযোগক সমক্ষ সিকাযত সোঝে দাখিল কএল জা সকৈত অছি? জৌঁ হঁ, তঁ কোন আধারপর?

নিম্নলিখিত পরিস্থিতিমে সূচনাক অধিকার অধিনিযম, 2005 ক ধারা ১৮ ক অন্তর্গত আযোগক সমক্ষ সোঝে সিকাযত দাখিল কএল জা সকৈত অছি:-

(ক) জৌঁ ও ওহি কারণসঁ অনুরোধ প্রস্তুত করবাক হেতু অসমর্থ রহল অছি, কি ওহি অধিনিযমক অধীন এহন অধিকারীক নিযুক্তি নহি কএল গেল অছি বা কেন্দ্রীয সহাযক লোক সূচনা অধিকারী ওহি অধিনিযমক অধীন সূচনা বা অপীলক হেতু ধারা 19 ক উপধারা (1) মেঁ বিনির্দিষ্ঠ কেন্দ্রীয লোক সূচনা অধিকারী বা জ্যেষ্ঠ অধিকারীকেঁ পঠেবাক হেতু স্বীকার করবাসঁ মনা কএ দেলক অছি;

(খ) জৌঁ ওকরা ওহি অধিনিযমক অধীন অনুরোধ কএল গেল কোনো জানকারী ধরি পহুঁচএসঁ মনা কএল গেল অছি;

(গ) জৌঁ ওকরা ওহি অধিনিযমক অধীন বিনির্দিষ্ঠ সময-সীমাক ভীতর সূচনাক হেতু বা সূচনা ধরি পহুঁচক

हेतु अनुबोधक उत्तर नहि देल गेल अछि;

(घ) जौं ओकरासँ ओहन फ़ाइलक बदलामे संदाय करबाक हेतु अपेक्षा कएल गेल अछि, जे ओ अनुचित बुझैत अछि;

(ङ) जौं ओ विश्वास करैत अछि कि ओकरा ओहि अधिनियमक अधीन अपूर्ण, भ्रमित करएबला वा मिथ्या सूचना देल गेल अछि; आओर

(च) ओहि अधिनियमक अधीन अभिलेखक हेतु अनुबोध करबाक हेतु वा ओकरा प्राप्त करबासँ सम्बन्धित कोनो अन्य विषयक सम्बन्धमे।

सूचनाक अधिकारक तहत सरकारी विभाग, सरकारी सहायतासँ चलएबला गैर सरकारी संगठन, वा शिक्षण संस्थानसँ जानकारी प्राप्त कएल जा सकैत अछि। सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 धारा 2 (एच) क तहत लोक प्राधिकरण अथवा सार्वजनिक संस्थाक लग उपलब्ध सूचनाक माँग कए सकैत अछि। सार्वजनिक संस्थासभमे संविधान द्वारा स्थापित या गठित, संसद या कोनो राज्य विधायिकाक कानून द्वारा स्थापित वा गठित, केन्द्र वा राज्य सरकारक कोनो अधिसूचना वा आदेशक द्वारा स्थापित वा गठित, राज्य व केन्द्र सरकारक स्वामित्व वला, ओकरा द्वारा नियंत्रित वा पर्याप्त मात्रामे सरकारी धन पाबएबला निकाय सभ, गैर सरकारी संगठन व निजी क्षेत्रक निकाय जे सरकारक द्वारा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपसँ वित्तपोषित अछि, सामिल अछि।

आवेदक द्वारा सूचनाक अधिकारक उपयोग करैत केहन जानकारी माँगल जा सकैत अछि ?

१. कोनो सरकारी दस्तावेजक प्रति माँगि सकैत

छी।

२. कोनो सरकारी दस्तावेजक जाँच कए सकैत छी।

३. कोनो सरकारी काजकेँ जाँचि सकैत छी।

४. कोनो सरकारी काजमे प्रयुक्त वस्तुक प्रमाणित नमूना माँगि सकैत छी।

एहि कानूनक तहत अहाँ कोनो जानकारी हासिल कए सकैत छी जेनाकि : कोनो सड़ककेँ बनाबएमे सरकार कतेक खर्च केलक, प्रधानमंत्रीक बहुत- सहुत पर कएल गेल खर्च, राष्ट्रपति भवनमे कएल गेल खर्च, कोनो सरकारी योजना पर कएल गेल खर्च, पंचायत द्वारा कोनो योजनामे कएल गेल व्यय वा कोनो प्रकारक अन्य जानकारी वा ओहिसँ सम्बन्धित दस्तावेजक छायाप्रति माँगल जाए सकैत अछि। सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अनुच्छेद ६ (२) अन्तर्गत आवेदकसँ ई नहि पूछल जा सकैत अछि जे ओ सूचना किएक माँगि रहल छथि।

संगहि व्यक्तिगत विवरण, आय, पैन नंबर, विभिन्न पैतामीटरक तहत विशेषज्ञक व्यक्तिगत पैनल द्वारा देल गेल प्राप्तांक, संपत्तिक विवरण आओर संपत्तिक विवरण, आकलन रिपोर्ट, मेडिकल रिपोर्ट, बैंक खाताक विवरण, प्राधिकरणसँ स्पष्टीकरण संगैत प्रश्न नहि पूछल जा सकैत अछि।

सूचनाक अधिकारक क्षेत्रमे नहि आबएबला विभाग :

–कोनो खुफिया एजेंसीक ओहन जानकारी, जकरा सार्वजनिक भेलासँ देशक सुरक्षा आओर अखंडताकेँ

खतबा मे

– दोसब देशक संग भाबतसँ जुड़ल मामला

– थर्ड पार्टी यानी निजी संस्थान सम्बन्धी जानकारी जे सरकारक पास उपलब्ध अछि ओहि संस्थाक जानकारीकेँ सम्बन्धित सरकारी विभागक मार्फत हासिल कएल जा सकैत अछि।

स्वेच्छासँ जानकारी प्रकाशित कएल जाएत:

सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अनुच्छेद ४ (बी) अन्तर्गत प्रत्येक सरकारी विभाग अपन विभागसँ सम्बन्धित अधिकसँ अधिक जानकारी स्वेच्छासँ विभागक वेबसाइटपर प्रकाशित करत। अन्यथा भारतक कोनो नागरिक सूचनाक अधिकारक तहत अनुच्छेद ६क तहत आवेदन दए सूचना प्राप्त कए सकैत छथि।

सूचनाक अधिकारक तहत आवेदन कोना कएल जाएत ?

सूचनाक अधिकारक तहत आवेदनक हेतु कोनो निश्चित प्रपत्र नहि अछि। सादा कागज पर अपन आवेदन लिखि कए वांछित जानकारी मांगल जा सकैत अछि।

आवेदन शुल्कक भुगतान कोना कएल जाएत ?

सूचनाक अधिकारक तहत आवेदन करबाक हेतु केन्द्र सरकारक अधीन आबएबला मंत्रालय विभागसँ जानकारी प्राप्त करबाक हेतु दसटाकाक शुल्क लगैत अछि जकर भुगतान पोस्टल आर्डर, बैंक ड्राफ्ट, द्वारा कएल जा सकैत अछि। राज्य सरकार सभ अलग- अलग शुल्क रखने अछि।

आरटीआइ ऑन लाइन

आवेदक सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अन्तर्गत सूचना प्राप्त करबाक हेतु, सूचनाक अधिकार (आरटीआइ) ऑनलाइन पोर्टलक माध्यम https://rtionline.gov.in.सँ केन्द्रीय मंत्रालय/ विभागसँ एवम् "ऑनलाइन सूचनामे उल्लिखित अन्य केन्द्रीय लोक प्राधिकरणकेँ अनुरोध कए सकैत छथि।"

आरटीआइ नियम, 2012 क अनुसार गरीबी रेखासँ नीचाक लोककेँ आरटीआइ शुल्कक भुगतान करबाक आवश्यकता नहि अछि। तथापि, बीपीएल आवेदककेँ अपन आवेदनक संग- संग एहि सम्बन्धमे, उपयुक्त सरकार द्वारा जारी प्रमाण-पत्रक एक प्रति संलग्न करब जरूरी अछि।

प्रथम अपीलीय प्राधिकारीकेँ अपील करबाक हेतु, आवेदककेँ आरटीआइ ऑनलाइन पोर्टलमे "सबमिट फर्स्ट अपील" नामक विकल्पक चयन कएल पड़ैत आओर सामने आबए वला फार्मकेँ भरए पड़ैत। प्रथम अपीलकेँ दायर करबाक हेतु मूल आवेदनक पंजीकरण संख्या आओर ई-मेल आइडीक आवश्यकता पड़ैत अछि। आरटीआइ अधिनियमक अनुसार, प्रथम अपीलक हेतु कोनो शुल्क नहि देबाक अछि। ऑनलाइन दायर आरटीआइ आवेदन या प्रथम अपीलक स्थिति/ जकरा "स्थिति" पर क्लिक कए आवेदक द्वारा देखल जाए सकैत अछि।

सूचना के देत ?

प्रत्येक सरकारी विभागमे एकाधिक लोक सूचना

अधिकारी/सहायक लोक सूचना अधिकारी नियुक्त कएल जाएत छथि जिनकर जानकारी सम्बन्धित विभागक वेबसाइट किंवा सूचना पट्ट वा विभागमे पूछ-ताछ कए प्राप्त कएल जा सकैत अछि। लोक सूचना अधिकारी/सहायक लोक सूचना अधिकारी विभागक हेतु सूचनाक अधिकारक अधीन कएल गेल आवेदन प्राप्त करैत छथि, ओकरा सम्बन्धित अधिकारीकेँ पठाए सूचना संकलित करैत छथि एवम् नियत समय (आवेदन केलाक बाद एक मासक अधीन, कोनो- कोनो मामलामे ४८ दिन) मे जानकारी आवेदककेँ पहुँचबैत छथि।

सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अनुच्छेद ६(३) अन्तर्गत जौं माँगल गेल सूचना आंशिक वा पूर्ण रूपसँ कोनो दोसर लोक प्राधिकरणसँ सम्बन्धित अछि तँ आवेदन प्राप्त केनिहार लोक प्राधिकरण ओकरा संबंधित लोक प्राधिकरणकेँ पाँच दिनक भीतर स्थानान्तरित कए सकैत अछि। तकर सूचना आवेदककेँ सेहो देल जाएत।

प्रथम अपील

सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अनुच्छेद १९ (१) अन्तर्गत प्रत्येक सरकारी विभाग ओहि अधिकारीक नाम अधिसूचित करत जकरा लग प्रथम अपील कएल जा सकैत अछि। जौं आवेदककेँ तीस दिनक भीतर जवाब नहि भेटैत छैक, किंवा भेटल जवाब अपूर्ण वा भ्रामक छैक तँ आवेदक तीस दिनक भीतर प्रथम अपीलीए अधिकारीक ओतए अपील कए सकैत अछि। एहि हेतु ओकरा फेरसँ फीस नहि देबए पड़ैतैक।

द्वितीय अपील

प्रथम अपीलीय प्राधिकारीक द्वारा देल गेल निर्णयसँ जौं आवेदक संतुष्ट नहि छथि तँ ओ द्वितीय अपीलीय प्राधिकारी (राज्य सूचना आयोग किंवा केन्द्रीय सूचना आयोग)केँ द्वितीय अपील कए सकैत छथि। ध्यान रहए जे एहन कोनो अपीलक समय सीमा ९० दिन अछि।

सूचनाक अधिकार अधिनियम, 2005 क अनुच्छेद २३ अन्तर्गत कोनो न्यायालय ताधरि कोनो मामला नहि सुनत जाधरि प्रथम अपील द्वितीय अपील/ क प्रक्रिया पूरा नहि भेल अछि।

उँचतम न्यायलयक किछु महत्वपूर्ण निर्णय : उँचतम न्यायलय हालमे सिवील अपील संख्या ६१३९-६१६२(२०१३)मे संघ लोक सेवा आयोग बनाम अङ्कुश कुमार एवम् अन्यक (CIVIL APPEAL NO.(s).6159-6162 OF 2013

मामलामे स्पष्ट केलक अछि जे अलाभ्न, अनावश्यक एवम् अव्यवहारिक सूचनाक माँग कए सरकारी विभागकेँ एतेक विवश नहि कएल जा सैत अछि जे सरकारक अधिकांश समय ओहि सूचनाकेँ उपलब्ध करबामे एहि हद तक नष्ट भए जाएक जे रचनात्मक/सकारात्मक काज केनाए पराभव भए जाए।

उँचतम न्यायालयक न्यायमूर्ति आदर्श कुमार गोयल एवम् न्यायमूर्ति उदय उमेश ललितक पीठ द्वारा २० मार्च २०१+क एनजीओ कॉमन कॉजक याचिकाक निस्तारण करैत फैसला देलक अछि जे कोनो हालतमे पचासटा टैकासँ बेसी शुल्क नहि लेल जा सकैत अछि। एकर अतिरिक्त जौं कोनो दस्तावेजक प्रतिलिपिक माँग कएल जाएत अछि तँ प्रति पृष्ठ पाँच टैका अतिरिक्त शुल्क

লেল জা সকৈত ঋছি। এ আদেশে উঁচ ন্যাযালয, রিধান সভা আওব অন্য সবকাবী আওব স্বাযত্ত নিকায সহিত সভ সংস্থাপব রাঁধ্যকাবী হোএত জে সূচনা কা অধিকাব অধিনিযম, 2005 ক অন্তস্মাত অবৈত অছি।

উঁচতম ন্যাযলয হালমে সিরীল অপীল সংখ্যা ৯০১৭(২০১৩) থালপ্পলম সহকাবী বৈংক এরম্ অন্য রনাম্ কেবাল বাজ্য এরম্ অন্য (মামলামে স্পষ্ঠ কেলক অছি জে সহকাবী সমিতি সভ সূচলাক অধিকাব অধিনিযম, 2005 ক অন্তস্মাত নহি অবৈত অছি।

সূচনা অধিকাব কানূন স্পষ্ঠতাক আরশ্যকতা : সূচনা অধিকাব কানূনক সর্বাধিক মহত্বপূর্ণ পহলূ লোক প্রাধিকবণক হ্মদ্দা পব স্পষ্ঠতাক আরশ্যকতা অছি। সূচনাক অধিকাবমে অখনো কৈটা ত্র্টি অছি, জেনা সবকাবী অধিকাবী দ্বাবা জরাব দেরাক হেত্ত ভাবী ভবকম ফীসক মাঁগ কএ দের, আরেদনকেঁ এহি রিভাগসঁ ওহি রিভাগ স্থানান্তবিক কবৈত বহর, সামিল অছি। প্রথম অপীল রিভাগেকক অধিকাবীক সমক্ষ কএল জাগত অছি জাহিসঁ মামলামে কোলো লর রাঁত লহি ভএ পবৈত অছি। সমান্যতঃ ও পহিলে লেল গেল নির্ণযক প্রষ্ঠি কএ দৈত ছথি। তকব রাঁদ দোসব আ অন্তিম অপীল বাজ্য রা কেন্দ্রীয সূচনা আযোগক সমক্ষ কবরাক প্রারধান অছি। হ্মদা সমস্যা অছি জে ওহিঠাম আরেদনক ভবমাব অছি আ নির্ণয লেরামে রহ্ত সময লাগি জাগত অছি জাহিসঁ কৈবেব গলত লোক রাঁচি জাগত অছি। সবকাবকেঁ রহ্ত বাস মামলামে সূচনা লহি দেরাক ছূট ভেটি জাগত অছি। কানূনক এহি প্রারধানক কতেকো মামলামে দুরূপযোগ হোগত অছি। কোলো-লে- কোলো

ৰহানা ৰনাএ সূচনা নহি দেবাক প্রযাস হোগত বহল অছি। হনাকি আযোগ এহন মামনামে ৰহ্ত সখত ৰুখি বখৈত অছি আ দোষী অধিকাবীকেঁ জ্র্মানা সেহো নগবৈত অছি। ক্দা তৈঁ কী ? রিনংৰ তঁ ভৈএ জাগত অছি। ফেবসভ নোক ওতেক ধৈর্য পূর্বক নাগনো নহি বহি পবৈত ছথি।

জে হোউঁ, সূচনাক অধিকাব কানূনকেঁ ৰনি গেনাসঁ ভাবতক নাগবিককেঁ সবকাবী কাম–কাজক জানকাবী নের্ব আসান ভএ গেন অছি। কতেকো তবহক জৰুবী সেরামে নির্ণযমে পাবদর্শিতা আএন অছি। ৰহ্ত তবহক কদাচাবক মামনা সভ পকড়ন গেন অছি। সবকাবী অধিকাবী গনত কাজ কববামে ডবাগত ছথি। কতেকো মংত্রী ধবিকেঁ গস্তিফা দরএ পড়ননি অছি। নিশ্চয এহি কনূনসঁ আম নাগবিকক মহত্ত্ব রঢ়ন অছি। ক্দা দিক্কতি এহি ৰাতক অছি জে এখনো ৰহ্ত বাস নাগবিক এহি কানূনক জানকাবীসঁ রংচিত ছথি। তাহি হেত্তু জৰুবী অছি জে একব পর্যাপ্ত প্রচাব হোগক। সূচনা নেবাক আ আরেদন কববাক প্রক্রযাকেঁ আওব সবন ৰনাওন জাগক।

গযা গেন বহ্নী

রহ্নত দিন সঁ মাএক রাবংরাব সপনা খরৈত বহৈত ছল। এহি সপনা সভক বহস্য নহি বুঝা বহল ছল। তথাপি মোনমে ভেল জে গযা চলী, পিণ্ডদানক রড়ৃ মহত্ত্ব স্বনৈত ছী। ওহিঠাম পিণ্ডদান কেনা পব পিতবসভ ঋঞ্জ ভএ জাগত ছথি। ঋঞ্জ ভেল পিতবসভ খপন রংশজকেঁ খাশীরাদি দৈত ছথি জাহিসঁ সভক কল্যাণ হোগত খছি। পংডিতজীসঁ গপ্প কএ গযা জেরাক দিন তকৌনহুঁ। রিচাব রিমর্ষক রাদ ফবররবীক খন্তমে, ২ঌ ফবররবীকেঁ জেরাক কার্যক্রম রনন, খাপসী ২+ ফবররবীক। তিন মাস পূর্রে বেন টিকটক খাবক্ষণ কবৌনহুঁ।

क्रमशः गया जेबाँक समय नगीच आबि रहल छल। चिन्ता रहए जे कोना की करी। कखनो काल होइत जे एखन स्थगित कए दी। फेर भेल जे जखन कार्यक्रम बँना नेने छी तँ ओ काज करैए लेल जाए। पण्डितजीसँ परामर्श कए चीज-वस्तुक ओरिआनमे लागि गेलहुँ। सदा सभसँ चिन्ता छल पण्डासभसँ कोना निपटैल जाएत? सुनैत रही जे ओहिठाम टीशनेपरसँ पण्डाक आदमीसभ घेर-बाँर शुरू कए दैत अछि। गयामे रहबाँक चिंता सेहो होइत छल। संयोगसँ ओहि दिन हमर मित्र मिसरजी भेटि गेलाह। ओ पहिने गया पिंडदान हेतु गेल रहथि। हुनकर परिचित पंडा आ एकटा महापात्रजीक फोन नंबर भेटैल। ओ अपनो स्तरसँ पंडाजीसँ एवम् महापात्रजीसँ गप्प कए हमर काज हल्लुक कए देलाह।

महापात्रजीसँ गप्प भेल तँ सभसँ पहिने ओ कहलाह जे दिन उपयुक्त नहि अछि, पितृपक्षक समय फल्गुआक बाँद हेतैक, तकरबाँद कोनो दिनक टिकट नए सुचित करू। हम कहलिअनि जे हम तँ चारि माससँ दिन तकओने छी।

"के दिन तकनाह अछि? हमरा गप्प कराउ।"

आब कि करी? दिन तकनिहार पंडितजी विद्वान छथि, समय दए दिन तकलथि, ताहि हिसाबेँ टिकट नेने छी। आब जखन जेबाँक समय नगीच आबि गेल तँ दोसरे बाँत सुनि रहल छी। पंडितजीसँ फेर गप्प कए सभ बाँत कहलिअनि। ओ अपन निर्णय पर दृढ़ छलाह, दिन सही अछि, महापात्र की कहताह। हमरा हुनकर बाँतमे दम बुझाएल। ओ निश्चय सही दिन

तकनेँ रहैतौँ। महापात्रजीकेँ फोन कऽ कहलिऐन जे हमर कार्यक्रम तय अछि, दिन सही छैक, अपने ओहि दिनक हिसाबेँ उपलब्ध भऽ सकब कि नहि से कहू। असलमे हुनका पहिने सँ किछु काज गछल रहनि, ओ ओ आइसब सेहो नहि जाए देबऽ चाहथि। जखन बुझला गेलनि जे हम अपन कार्यक्रम पर अड़ल छी, तँ ओ तैयार भऽ गेलाह। कहलाह जे हुनका २६ फरबरीक उपनायन करबाक छनि, तेँ २६क बातिमे गयेमे रहताह आ सभटा काज नीकसँ करा देताह। कहलाह :

"चिन्ता नहि करू। सभटा भऽ जेतैक।"

ओ समान सभक सूची लिखा देलाह। ओहि सूचीमे ततेक तरहक अंट-संट सभ चीज-वस्तुक नाम छल जे एकठाँ करब बड्ड कठिन बुझाएल। तेँ समानसभ आनबाक भार हुनके दऽ हम निश्चिन्त भेलहुँ। समान सभक राजिब दाम देबाक आश्वासन हम देलिऐनि। ओ सहर्ष ताहि हेतु तैयार भऽ गेलाह। तकराबाद हम अपन तैयारीक अन्तिम रूप दिस भऽ गेलहुँ। ओहिसँ पहिने महापात्रजी कैबेर फोन कऽ आश्वस्त होइत रहलाह जे हमर कार्यक्रम पक्का अछि, ओहिमे कोनो परिवर्तन नहि भेल अछि, जे निश्चित तिथिक हमसभ ओतऽ पहुँचि रहल छी, जे हुनकासँ भोरे भेँट होएत।

गयासँ पंडाजीक सेहो फोन आएल। ओ हमर कार्यक्रमक बारेमे आश्वस्त होमऽ चाहैत छलाह। हम कतऽ ठहरब सेहो जानऽ चाहैत छलाह। ओ कहलाह जे रहबाक व्यवस्था हुनके ओहिठाम भऽ सकैत अछि।

𑒝𑓂𑒛𑒰 𑒖𑒐𑒢 𑒍 𑒋𑒯𑒱 𑒥𑒰𑒞𑒮𑒿 𑒂𑒬𑓂𑒫𑒮𑓂𑒞 𑒦𑒋 𑒑𑒹𑒪𑒰𑒯𑒖𑒹 𑒯𑒧 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒹𑒮𑒿 𑒮𑓀𑒣𑒩𑓂𑒏 𑒏𑒩𑒥 𑒞𑒐𑒢 𑒢𑒱𑒬𑓂𑒔𑒱𑒢𑓂𑒞 𑒦𑒋 𑒑𑒹𑒪𑒰𑒯। 𑒮𑓀𑒑𑒯𑒱 𑒏𑒯𑒪𑒰𑒯 𑒖𑒹 𑒙𑒲𑒬𑒢𑒣𑒩 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒞𑒹 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰𑒮𑒿 𑒮𑓀𑒣𑒩𑓂𑒏 𑒏𑒋𑒪 𑒖𑒰𑒋𑒞 𑒖𑒰𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒂𑒍𑒩 𑒣𑓀𑒛𑒰𑒏 𑒂𑒠𑒧𑒲 𑒞𑓀𑒑 𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒩𑒞 𑒂𑒍𑒩 𑒯𑒳𑒢𑒏𑒩 𑒂𑒠𑒧𑒲 𑒍𑒞𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒯𑒼𑒙𑒪 𑒪𑒋 𑒂𑒢𑒞। 𑒯𑒧 𑒁𑒣𑒢 𑒩𑒯𑒥𑒰𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒮𑓂𑒟𑒰 𑒯𑒼𑒙𑒪𑒧𑒹 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒲। 𑒞𑒰𑒯𑒱 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒂𑒢𑒪𑒰𑒃𑒢 𑒂𑒩𑒏𑓂𑒭𑒝 𑒏𑒩𑒍𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒲। 𑒯𑒧 𑒣𑓀𑒛𑒰𑒖𑒲 𑒍𑒯𑒱𑒚𑒰𑒧 𑒢𑒯𑒱 𑒩𑒯𑒋 𑒔𑒰𑒯𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒲 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒍𑒞𑒋 𑒣𑒞𑒰 𑒢𑒹 𑒏𑒹𑒯𑒢 𑒏𑒲 𑒯𑒼𑒋𑒞, 𑒮𑒹 𑒧𑒼𑒢𑒧𑒹 𑒬𑓀𑒏𑒰 𑒩𑒯𑒋।

𑓒𑓓 𑒤𑒩𑒥𑒩𑒲 𑓒𑓐𑓑𑓔𑒏 𑒮𑒰𑒿𑒗𑒧𑒹 𑒦𑒳𑒫𑒢𑒹𑒬𑓂𑒫𑒩 𑒩𑒰𑒖𑒡𑒰𑒢𑒲𑒮𑒿 𑒯𑒧 𑒂 𑒯𑒧𑒩 𑒬𑓂𑒩𑒲𑒧𑒞𑒲𑒖𑒲 𑒑𑒨𑒰 𑒫𑒱𑒠𑒰 𑒦𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒍𑒯𑒱𑒮𑒿 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒯𑒼𑒙𑒪𑒧𑒹 𑒤𑒼𑒢𑒏𑒋 𑒮𑒴𑒔𑒢𑒰 𑒠𑒋 𑒠𑒹𑒪 𑒖𑒹 𑒯𑒧𑒮𑒦 𑒦𑒼𑒩𑒹 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒥𑒖𑒹 𑒯𑒼𑒙𑒪 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒥। 𑒞𑒠𑒢𑒳𑒏𑒴𑒪 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒮𑒦𑒪𑒹𑒪 𑒫𑓂𑒨𑒫𑒮𑓂𑒟𑒰 𑒏𑒋𑒪 𑒖𑒰𑒋। 𑒩𑒮𑓂𑒞𑒰 𑒦𑒩𑒱 𑒐𑒰𑒃𑒞-𑒣𑒱𑒥𑒻𑒞 𑒯𑒧𑒮𑒦 𑒨𑒰𑒞𑓂𑒩𑒰𑒏 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒪𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒮𑒰𑒮𑒰𑒩𑒰𑒧𑒏 𑒪𑒑𑒧𑒹 𑒙𑓂𑒩𑒹𑒢 𑒕𑒪𑒻𑒏 𑒏𑒱 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒮𑒯𑒨𑒰𑒞𑓂𑒩𑒲 𑒔𑒱𑒔𑒱𑒂 𑒅𑒚𑒪𑒰𑒯 𑒖𑒹 𑒑𑒨𑒰 𑒂𑒥𑒨𑒥𑒪𑒰 𑒁𑒕𑒱। 𑒏𑒻𑒙𑒰 𑒨𑒰𑒞𑓂𑒩𑒲 𑒯𑒳𑒢𑒏 𑒛𑒰𑒏 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒅𑒚𑒱 𑒏𑒋 𑒮𑒧𑒰𑒢 𑒪𑒋 𑒑𑒹𑒙 𑒣𑒩 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰𑒯। 𑒩𑒰𑒞𑒱𑒏 𑒮𑒧𑒨 𑒕𑒪𑒻𑒏, 𑒏𑓂𑒨𑒰 𑒖𑒼𑒐𑒱𑒧 𑒢𑒯𑒱 𑒅𑒚𑒰𑒥𑒋 𑒔𑒰𑒯𑒋, 𑒏𑒰𑒩𑒝 𑒑𑒨𑒰𑒧𑒹 𑒙𑓂𑒩𑒹𑒢 𑒔𑒰𑒩𑒱 𑒥𑒰𑒖𑒱 𑒏𑒋 𑒥𑒲𑒮 𑒧𑒱𑒢𑒙𑒣𑒩 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒏 𑒕𑒪, 𑒂 𑒖𑒾𑒿 𑒩𑒰𑒞𑒱 𑒧𑒹 𑒮𑒳𑒞𑒰 𑒑𑒹𑒪, 𑒮𑒳𑒞𑒪𑒹 𑒩𑒯𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿, 𑒞𑒯𑒢 𑒞𑒿 𑒑𑒹𑒪 𑒧𑒯𑒱𑓀𑒮 𑒣𑒰𑒢𑒱𑒧𑒹 𑒣𑒩𑒛𑓃𑒳 𑒮𑒧𑒹𑒞। 𑒋𑒯𑒱 𑒔𑒏𑓂𑒏𑒩𑒧𑒹 𑒔𑒰𑒩𑒱-𑒣𑒰𑒿𑒔𑒥𑒹𑒩 𑒑𑒹𑒙 𑒡𑒩𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒯𑒳𑒿 𑒂 𑒂𑒣𑒮 𑒮𑒲𑒙 𑒣𑒩 𑒁𑒋𑒪𑒯𑒳𑒿। 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒞𑒼𑒑𑒞𑓂𑒫𑒰 𑒪𑒑𑒦𑒑 𑒋𑒏 𑒒𑓀𑒙𑒰 𑒥𑒰𑒠 𑒙𑓂𑒩𑒹𑒢 𑒑𑒨𑒰 𑒙𑒲𑒬𑒢𑒣𑒩 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒪।

𑒯𑒧 𑒮𑒦 𑒦𑒼𑒩𑒹 𑒑𑒨𑒰 𑒙𑒲𑒬𑒢𑒣𑒩 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒯𑒲। 𑒯𑒼𑒙𑒪 𑒑𑓂𑒩𑒲𑓀𑒛 𑒣𑒻𑒪𑒹𑒮 𑒙𑒲𑒬𑒢𑒮𑒿 𑒮𑒙𑒪𑒹 𑒕𑒪। 𑒞𑒞𑒥𑒹 𑒪𑒑

बहैक जे टीशिनपर होगत उँद्घाषणा होटिनमे स्वनागत छन। होटिनमे पहुँचि हमरा लोकनि थोरेकाल विश्राम कएल। निवृत्तमसँ निवृत भए रैसनमे छनहुँ कि पंडाजीक फोन आएल। होटिनक पता पुछनाह। थोरे कालक बाद ओ होटिन पहुँचि हमरसभक हाल-चाल लेलाह, आ सभ तरहें निश्चिंत रहबाक हेतु कहलाह। महापात्रजीके बातिमे अएबाक कार्यक्रम बहलनि। महापात्रजी बाँबबाँब फोनपर कहैत बहलाह जे एकत्तुओ कए लेब। केस कटा लेब। हमसभ समान लए बातिए पहुँच जाएब। काल्हिसँ पिण्डदान होएत।

ओहिदिन, माने २६ फरबरीक उँपयोग हमरा लोकनि बोधगया देखएमे केलहुँ। गयासँ बोधगया जेबाक हेतु टैम्पू 200 टाकामे भेटैल। गयासँ बोधगयाक दूरी करीब-करीब १३ किलोमीटर अछि। बस्ताक हालत खस्ता अछि। लगबेँ नहि कहत जे अन्तर्राष्ट्रीय महत्वक तीर्थस्थान जा बहल छी। गया शहबक हाल मधुबनी, दडिभंगे जकाँ अछि। नाना सभ नर्कक प्रतिरूप भेल, बातारबण दुर्गन्धसँ भबल। होगत जे कतए आबि गेलहुँ। करीब आधाघंटामे टैम्पू बोधगया मन्दिब लग पहुँच गेल। कनिके काल पैरे चलि हमसभ मन्दिब लग बनल मालखानामे पहुँच गेलहुँ। ओहिठाम मोबाइल फोन सभ जमा करब अनिवार्य, कारण से सभ लए मन्दिबक अन्दब नहि जा सकैत छी। मोबाइल फोन जमा कए हम सभ कनिके आगू बढ़लहुँ कि एकटा टैम्पूबला सौंसे बोधगया घूमाबक प्रस्ताव देलक, २०० टाकामे। हम सभ मानि गेलहुँ आ ओहि टैम्पूसँ आस-पासक बोध मन्दिब सभ देखए निकललहुँ।

ভূটান, তিব্বত, চীন, বর্মা, শ্রীলংকা, বিযতনাম, থাগলৈংড, জাপান, থাগলৈল্ড আদি অনেকো দেশ, বুদ্ধক অনুযাযী সংগঠন সভ অপন-অপন বুদ্ধক মঠ বনওনে ছথি। ওহিমে ভব্য বুদ্ধক প্রতিমা স্থাপিত অছি। কৈটা মন্দিব তঁ অত্যংত শোভনীয থিক। মুদা বাহব ঢাকক তীন পাত। সড়ক সভ খল্ডহব ভএ বহল অছি। নগরেঁ নহি কবত জে এতেক প্রমুখ স্থানমে ঘ্মি বহল ছী। আশ্চর্যক বাত জে এতেক মহত্বক স্থানক এহন উপেক্ষা ভেল অছি? টেম্পোবালা কাতে-কাতে সভঠাম ঘ্মা-ফিবা হমবাসভকেঁ মহাবোধি মন্দিব লগ উতাবি দেলক। মোবাগল পহিলে জমা কএ দেলে বহিঐক, তেঁ ফোটো নহি খীচি সকলহুঁ।

মহাবোধি মন্দিবমে জাগত কান হাথক বৈগক জাঁচ ভেল। ওহিমে চার্জব, হেডফোন ছলৈক। কতবো কহনিঐক জে ওকবাসবকেঁ বহএ দৈক, মুদা নহি মানলক, গেট পব অসবাব সিপাহী অড়ি গেল। হাবি কএ দোবাবা গ বস্তুসভ জমা কবএ গেলহুঁ। তকববাদে মন্দিবক পবিসবমে প্রবেশ ভএ সকলহুঁ। মন্দিবক মুহথব লগ এক গোটা লবকা দসটকহী, বীসটকহী, লোটসভক গড্ডী বেসী পৈসা লএ কএ বিদেশী সভকে দৈত দেখলহুঁ। আগা বঢ়লা পব বিদেশী তীর্থযাত্রী সভক ভবমাব দেখাএল। আগন্তুক বৌদ্ধসভক হেতু প্রসাদ ভিক্ষাপাত্রমে দেবাক ওবিআন ভএ বহল ছল। অন্দব মন্দিবমে ঠাম-ঠাম বিদেশী বৌদ্ধসভ ধ্যান কএ বহল ছলাহ। মন্দিবমে অপূর্ব শান্তি ছল। একটা গোব-লাব বিদেশী মহিলা সূতল বা ধ্যানস্থ ছলীহ। লগৈত ছল জেনা কোনো মুদ্রত পড়ল অছি। গর্ভগৃহমে অপাব শান্তি ছল। অগল-বগলমে বৌদ্ধসভ মালা ফেবি বহল

छलाह। ओहिठाम दर्शनकए हमसभ आपस आबि गेलहुँ। मोबाइल छोड़ि देलहुँ। फेर टैम्पो पकड़लहुँ, आ आपस गया टीशन लग स्थित होटलमे आबि गेलहुँ।

प्रातः काल नित्यकर्मसँ निवृत भए महापात्रजीकेँ फोन लगाओल। हमरा उमीद छल जे ओ बातिएमे आबि कए पंडाजी ओतए ठहरल हेताह, जेनाकि पहिने कहने रहथि। मुदा ओ तँ ट्रेनेमे छलाह।

"जहानाबाद पहुँचि गेल छी। ट्रेन लेट भए गेलैक, नहि तँ पहुँचि गेल रहितहुँ। दू घंटामे आबि जाएब। चिंता नहि करब। हम सभ समान लए कए आबि रहल छी।"

महापात्रजीकेँ विलंब होइत देखि दू-तिनबेर फोन केलिअनि। ओ तँ ट्रेनमे बैसल रहथि, बेर-बेर कहथि:

"आब लगे अछि। सभटा भए जेतैक। चिंता नहि करब। दू दिनमे सभटा काज भए जेतैक।"

आखिर ओ दूटा मोबामे समान सभ लए ९ बजे सोझे हमर होटल पहुँच गेलाह। मोन आश्वस्त भेल जे आब काज भए जाएत। नित्यकर्मसँ निवृत भए महापात्रजी हमरासभक संगे पंडाजीक ओतए विदा भेलाह। पंडाजीक ओतए हेत्तु टैम्पु कएल। सड़कपर उतरि पाँच मिनट पैरे चललाक बाद हुनकर घर आएल। मधुबनी, दड़िभंगा जिलाक लोकसभक गएह पंडा छथि, से ओ कहलाह। निसान झंडापर माछक, दड़िभंगा महराजक देल। गलीक एक तरफ प्रवना घर छैक, जे दड़िभंगा महाराज बनओने रहथि। तकर ठीक सामने नव पक्का घर बनल अछि, जाहि मे यात्री लोकनिक ठहरबाक इंतजाम अछि।

नीकसँ रॅनन ओ स्वरिधापूर्ण कोठबीसभ छथि। से देखि भेन जे एतहुँ बहि सकैत छनहुँ। ह्मदा ह्मथ्य बस्ताासँ रॅहुत चनए पडृैत छैक, फेब ओही राताबवणमे दिन–बाति बद्ध। होटेनमे चनि गेनाक बाँद एकटा नबीनताक खन्वभव होगत छन।

सभसँ पहिने पंडाजीसँ थाक्ता नेन गेन। ताहि हेतु हुनकव पैव पूजन जागत छथि। किछ संकल्प कएन जागत छथि, जे एतेक ने एतेक दान, दक्षिणा कवबॅ। तखन ओ थाशीर्बाद दैत काज कवबाँक स्वीकृति दैत छथि। हमसभ थागा बॅठृैत छी। पंडाजी बॅएसमे हमबासँ बॅहुत छोट छनाह, तैँ कनी कोनादनि नागन। बाँदमे महापात्रजीकेँ ओ गप्प कहनिथनि। कहनाह जे एहिठामक अधिकावी गएह थिकाह, हिनके चनत, थादि, थादि।

पंडाजीसँ थाक्ता नए हमबा नोकनि फल्गु नदीक कछावपव पहुँचैत छी। ओतए छोटसन महादवक मन्दिव छन। सामनेमे खानि स्थान देखि कर्म शुरू भेन। पिण्डदान हेतु हमब श्रीमतीजी गोन– गोन पिण्ड बॅनौनथि जतेक पुबखासभ ञात, अञात मोन पडृैत गेनाह सभकेँ नेन पिण्डदान देनहुँ। जतेक कान हम पिण्डदान कबैत बहनहुँ ततेक कान एकटा बुॅढृि या था दूटा छौडृा मिनि ओतए हल्ला कबैत बहन। ओकबा नेन धनि–सन। ततेक हल्ला कबैत गेन जे मंत्रा सूनबॅ पबाभव बहैत छन। महापात्रजी कहनाह :

“थहिसबॅपव ध्यान नहि दिऔक, काजमे नागन बद्ध। ओ सभ एहीठामक रासी छैक।”

पिण्डदानक बाँद पिण्डकेँ फल्गु नदीमे पानि देखि

कए फेखराँक हेतु हमब श्रीमतीजी आग्र रँठ़नीह। कहल गेननि जे फल्गु नदी मे चलल एक-एक डेग आश्विमेध यज्ञक बँरोबँरि लोगत आछि। फल्गु नदी तँ बेतसँ भबन अछि। कहि नहि एकबा नदी किएक कहल जा बहल अछि। कोनो समयमे भए सकैत अछि ओ नदी बहल होएत, मुदा आबँ तँ निश्चाह बेतसँ भबन अछि। बँह्त आग्र गेनाक बाँद कनिक पानि छल जे बाँन्वमे खधिआ कए निकलल छल, ओतहि पिल्ड फेकि ओ नौटि गेनीह। अगन-बँगन ठाठ़ छौड़ ासभ आओब ओ बँ्ठ़ा आ पैसा माँगए नागल आ जाबँत नेनक नहि च्प्प नहि भेन। महापात्रजी आपना छोबि ककबो पैसा देल जाए तााहि हेतु तैयाब नहि छलाह, मुदा कोनो उँपाय नहि छल, ओकबा सभके किछ, किछ दए जान छोबा हमसभ ओतएसँ आग्र बँठ़ा सकलहुँ।

ओहिठामसँ आगा जएबाँक हेतु भबिदिनक बाँस्त २३० टाकामे एकटा टैम्पू महापात्रजी ठीक केनाह। टैम्पूबँना बँस जोसिना आदमी छल। बीच-बीचमे बँस मनोबंजक मुद्रा बँनाए तबह-तबहक गप्प-सप्प कबैत बँठ़ैत बहल। कनीकानमे हमसभ प्रेतशिना पब आबि गेल बही। ओतए पहिने घाटपब पिल्डदान भेन। ओहिसँ सटन पोखबि कही, तान कही, जे कही, छल जे नर्कक दोसब रूप नगैत छल। ओहिमे सँ जन नए पिल्डदान होएत से सोचिएक बोँआ ठाठ़ भए गेन। खैब! जे कबबाँक छल से छल। ओहिमे सँ जन आनल गेन। कतेको गोटे आस-पास पिल्डदान कबैत छलाह। हुनका स्थानीय नोकसभ पैसा नेन कोनो कर्म बाँकी नहि बखने छल। पाओ नहि देबैं आ पिल्डदान

কবরঁ, ভএ নহি সকৈত অছি। হমসভ জখন ওতএ পিণ্ডদান কএ নেনহুঁ তঁ একটা রেঁস মজগূতগব, কাবী ভুস্বঁড নোক আরি পৈসা দেবাঁক আগ্রহ কবএ নাগন জে মহাপাত্রজীকেঁ পসিন্ন নহি বহনি। ওহিবাঁতসঁ ও ব্যক্তি মহাপাত্রজীকেঁ গবিআরঁএ নাগন, বাঁত বঁঢ়এ নাগন, মহাপাত্রজী সেহো কিছু কহনখিন। ওহো চুপ্প নহি বহন। মহাপাত্রজীক গপ্পা ধেনক আ গবজএ নাগনঃ

"আরঁ তূঁ অরিঅহ ঝাজী! অগিনারেঁব সঁ টপএ নহি দেবঁহ। আদি, আদি।"

বাঁত বিগড়ৈত দেখি হমসভ জন্দীসঁ ওকবা একসএ টাকা দএ জান ছোড়ৌনহুঁ। হমসভ তঁ পহিনেসঁ ওকবা পৈসা দেবঁএ হেতু মোন বঁনওনে বহী, কাবণ ওকবা দোসব সভক সংগে ফসাদ কবৈত হম দেখৈত বহী ঝদা মহাপাত্রজী বোকৈত বহনাহ, তকব ফনো ও ভোগনাহ। কনী-মনী ধক্কা-ঝক্কী তঁ ভেবেঁ কেননি। ওহো পাছা নহি বহন বহথি।

তকববাঁদ হম সভ প্রেত শিনা দিস বঁঢ়নহুঁ। চাবি সএ সীঢ়ী চঢ়এ পড়ৈত, তাহি হেতু পানকী সেহো উঁপনব্ধ ছন। দোসব বিকল্প ছন জে বীস সীঢ়ীক বাঁদ একটা ছোটসন স্থান ছন। ওতএ মহাদেবক মন্দিব সেহো বঁনন ছন। ওতএ কৈগোটা পিণ্ডদান কবৈত ছন। মহাপাত্রজীক সনাহপব হমসভ দোসব বিকল্প চুনি ওতহিঁ পিণ্ডদান কববাঁক নির্ণয কএন। জগহ সাফ চন। বৈঁসবাঁক হেতু আসনী সেহো ভেটি গেন। ওহিঠামক পণ্ডাজী সবন ব্যক্তি বুঝেনাহ। চৈনসঁ পিণ্ডদান ভেন। কনিকে হটিকএ একটা পবিবাবকেঁ হবন কবৈত দেখনহুঁ। মহাপাত্রজী কহনাহ জে ওহি

मानिनाकेँ प्रेतबाधासँ मुक्ति दियाबाक हेतु होम भए रहल छल्ह ।

पिण्डकेँ फेकबाक हेतु तए स्थानपर पहिने सँ एकटा रँगाबी अधबएसु लोक अपन बेटीक अकाल मृत्युक बाद ओकर फोटोकेँ ओतए राखि किछु- किछु कए रहल छलाह । पण्डाजी दूसए टाका देबाक आग्रह पर अड़ल छलाह, जेकर बाद ओहि मृत व्यक्तिकेँ प्रेतयोनिसँ मुक्ति भए जएतैक । ओ अपन गरीबीक बाबबार हवाला दैत एकसए टाकासँ आगा नहि बढ़ रहल छलाह, अन्तमे डेढ़सए टाकामे बात तए भेल । मंत्र पढ़ि ओहि फोटो पर फूल चढ़ लैनथि । कतेक क्रूड़ छल ओ दृश्य, की कहू ? तकर बादे हमसभ ओतए पिण्ड रखलहुँ । टाका दए जल्दीए ओतएसँ खसकलहुँ । लगेमे पीपड़क गाछक जड़मे बहुत रास मृत व्यक्तिसभक फोटो टाँगल छल । महापात्रजी चिकरलाह:

“जल्दी रिना पाछा तकने आगा निकलि जाउ ।”

सएह कएल । प्रेतशिलासँ उतरि हमरा लोकनि नीचामे भोजनालयमे बैसलहुँ । महापात्रजीकेँ भूख लागि गेल छलनि । ओ भोजन करताह । हमसभ बाबी खाएब । सभगोटे चाह पीब । से सभ बिचारि हमसभ ओतए बैसलहुँ । महापात्रजी भरिपोख भोजन केलाह, फेर पारभरि खोआ सेहो देलथिन । हमहुँसभ खोआ खेबामे पाछा नहि रहलहुँ, कारण भूख जोर मारि रहल छल । भोजन तँ नहि कए सकैत छलहुँ कारण अखन आओर ठाम पिण्डदान देबाक छल । महापात्रजीके गया महात्म्यपर एकटा पोथी किनबाक हेतु एकटा बँचा कतेक

গোহবওনক, হ্মদা ও নহি মানথি। হাবিকএ ও একসএসঁ দাম ঘটৈবৈঁত-ঘতবৈঁত বীসঠৈকা পব খানি দেনক, তৈও ও খপন বাঁতপব খড়ন বহথি।

"ধ্র্ব, ঙা কী নেবঁ, বৈঁকাব থিক।"

খন্তমে হমবে দযা খাবি গেন খা হ্নকাসঁ ন্বকাকএ বীসঠৈকামে গযা মহাম্যে কীনি নেনহুঁ। ভোজন কবিতহিঁ মহাপাত্রজীকেঁ ফ্তী খাবি গেন। হমসভ ত্তবংত টৈম্পূসঁ বামশিনাক হেত্ত বিদা ভএ গেনহুঁ। পহিনে বামশিনা ঘাটৈপব খা তকববাঁদ ডঁপবমে বঁনন মন্দিবমে পিল্ডদান ভেন। তানাবঁক হানত পব নহিএ চর্চ কবী সএহ নীক। ডঁপব মন্দিবপব কনিকে চঠ়নাক বাঁদ পিল্ডদেবাঁক স্থান ভেটি গেন খা ওতহিঁ পিন্ডদান দেন গেন।

একববাঁদ কাকবঁনিকেঁ পিল্ড দৈত হমসভ গোটৈ টৈশিন বোড স্থিত হোটৈন পহুঁচ গেনহুঁ। মহাপাত্রজী সংগমে ছনাহ। ও জে সমানসভ খননে বহথি তকেব গোটৈ-গোটৈক দাম জোড়ি দএ হ্নকাসঁ ওহি দিনক হেত্ত ছুট্টী নেন। ও পংডাজী ওহিঠাম বহএ হেত্ত চনি গেনাহ। কাল্হি খন্তমে ব্রাহ্মণ ভোজন হেত্ত পংডাজীকেঁ কহনিখনি। কহন জাগত খছি জে গযামে একটা ব্রাহ্মণ ভোজন কবেনাপব এক হজাবক ফন হোগত খাছি। হম এগাবহটা ব্রাহ্মণ ভোজনক ব্যবস্থা কববাঁক ভাব হ্নকা দেনহুঁ, তকব খর্চা প্রাত ভেনে হম হ্নকা দেনিখনি।

প্রেতশিনা নগক হোটৈনমে জে খোখা খেনে বহী, সে ডেবা খএনাক বাঁদ বংগ দেখবঁএ নাগন। তাবঁবতোব পেটৈ ঝড়এ নাগন। সংগমে দবাঁগ ছন, সে খেনহুঁ। কহ্নাক মামনা সম্হবন। দিনভবিক ধমাচৌকড়ীক

बाँद आबँ आबाम जरूबी छल, से कएल।

प्रातभेने हमसभ विष्णुपाद मन्दिब विदा भेलहुँ। महापात्रजी ओतए पहिने पहुँचि गेल बहथि।

"पहिने घाटपब पिण्ड पड़त, तकब बाँदे विष्णुपाद मन्दिबमे"

महापात्रजी बजलाह। हमसभ ओतए पहुँचलहुँ। पोखबिक कातमे बैसि पिण्डदानक काज शुरू भेल। एक-दूटा यरक ओतए ठाढ़ बहथि। जहन पोखबिमे पिण्ड फेकि हमसभ जेबाँक हेतु उठलहुँ कि ओ तीन गोटे भए गेल बहथि आ पैसाक माँग भेल।

"ओकबा सभकेँ किछु नहि देबाँक छैक"

महापात्रजी कहैत बहलाह। से सुनि ओ सभ हुनका गबिआबँए लागल, माबि कबए पब उताक्ष भए गेल। महापात्रजी सेहो गबमाए लगलाह। तारत एकटा आ स्थानीय व्यक्ति आएलाह। ओ हमबासभकेँ ओतएसँ घसकबाँमे मदति केलाह। ओ यरकसभ महापात्रकेँ गाढ़ि पढ़ैत बहल।

तकबबाँद पैबे-पैबे हमसभ विष्णुपाद मन्दिब पहुँचलहुँ। ओतए बेस गहमा-गहमी छल। बड़काटा मन्दिब, ततबे पैघ ओकब प्राणग। निचा उतबबँ तँ बाँन्हसँ भड़ल फल्गु नदी। बाँन्हए-बाँन्हए हमसभ फल्गु नदीकेँ टैपि गेलहुँ। ओकब दोसब छोड़पब सीताकुंड थिक। कहबी छैक जे भगबान बाम आपन पिता दसबथके पिंडदान हेतु ओतहि आएल बहथि। पिण्डदानक चीज-बस्तुक ओबिआओन हेतु गेल बहथि कि सीताजी मंत्र पढ़ि दसबथकेँ बजा लेलखिन। सीताजी की कबितथि ? कहलखिन जे बाम तँ पिण्डदानक चीज-

रस्तुक ओरिआओन हेतु गेल छथि। एकदा दसरथ कहलखिन जे आगाँ हम आरि गेल छी। तखन सीताजी स्वयं बाँलुएसँ पिण्डदान केलीह। ओहिठाम सीताजीक नाम पर छोटसन मन्दिर अछि जाहिमे दसरथक हाथ बाँनल अछि। फल्गु नदीमे ओहिठाम कैगोटे पिण्डदान करैत रहथि। ओतए दूटा पंडितमे दक्षिणा हेतु झगड़ा होइत रहलनि। हमसभ पिण्डदानमे लागल रहलहुँ। महापात्रजी हमर श्रीमतीजीकेँ चीज-रस्तु, गहना, टाका दान करबाक हेतु प्रेरित केलाह। से सभ यथासाध्य भेलनि। हुनकर कहबाक हिसाबेँ हमसभ समान सभ लए गेल रही। पिण्डदानक बाद ऊपर मन्दिरमे दर्शनकए, पिण्ड चढ़ाए हमसभ फेर बाँलुए- बाँलुए रिष्णुपाद मन्दिर लग पहुँच गेलहुँ।

फल्गु नदीमे पानि नहि अछि। एकदा जँ तीन-चारि हाथ गहींर कएल जाए तँ पानि भेटि जाइत छैक। तेहन कूप दू-तीन ठाम बँनाओल देखाएल। यत्र-तत्र लोकसभ पिण्डदान करैत छलाह। ऊपर अएलाक बाद महापात्रजीकेँ चाहक तलब अएलनि। चाह आनए हमसभ ऊपर गेलहुँ। ताबँते एकटा एकदाकेँ "राम नाम सत है" कहैत लोकसभ ओहिठाम रखलक। किछु रिध-रिधान सभ केलक। तकरबाद ओकरा अन्तिम संस्कार हेतु फल्गुक कछारपर लए गेल। हमसभ चाह पिबैत ई सभ देखैत रहलहुँ। तकरबाद एक कप चाह महापात्रजीक हेतु अनलहुँ। चाह पीबि ओ टैनगर भेलाह। हमसभ आगाक काज हेतु रिष्णुपाद मन्दिरमे पहुँचलहुँ।

रिष्णुपाद मन्दिरमे देशक रिभिन्न भागसँ तीर्थयात्रीसभ आएल रहथि। करीब पचास गोटे तँ

আঁধ্র প্রদেশক বহথি। ওহিনা বঁহ্ত বাস রংগানীসভ সেহো দেখেনাহ। সভ গোষ্ঠে পিল্ডদানমে নাগন বহথি। স্থানীয পংডা জোব-সোবসঁ মংত্র পঢ়ৰঁএমে নাগন বহথি। আঁধ্রাসঁ আএন তীর্থযাত্রীসভ বঁহ্ত অনুশাসিত বহথি। মন্দিবমে ওকব দ্বাব পব ঠাঢ়ভএ বঁড় ৗকান হ্নকাসভকে মন্দিবক পংডাজী মংত্র পঢ়ৰৈত বহননি, ওসভ পঢ়ৈত বহনাহ। তকবৰাঁদ সভ দস-দস ঢৈকা দৈত গেনাহ আ পংডাজী ৰেবা-ৰেবী সভকেঁ মন্দিবমে প্ররেশ কবৰৈত বহনাহ। রিনা ঢৌকা দেনে এক্কা গোষ্ঠে অন্দব নহি জা সকৈত ছন। ও মন্দিবক ম্হথব ছেকনে ঠাঢ় ছনাহ। ওহিঠাম ততেক হন্না হোগত বহন জে হমবা মহাপাত্রজীক কহন মংত্রসভ স্বনৰাঁমে আ স্বনি ৰজৰাঁমে বঁহ্ত দিক্কতি হোগত বহন কহ্না-কহ্না কএ পিল্ডদান সমাপ্ত ভেন।

“মন্দিব বঁদ ভএ জাএত, জন্দী কৰু।”

মহাপাত্রজী ৰাঁবংৰাঁব চেতারথি। হমসভ ধবহফবাগত মন্দিবক গর্ভগৃহমে পহুঁচনহুঁ। মন্দিবক গর্ভগৃহমে বঁহ্ত নোক ছন। অন্দব জাএব, আ ম্হর্তিনগ জাএব পবাভব ছন। কহ্না কএ ঠেনমঠেনা কবৈত ওতএ পহুঁচনহুঁ। ওহিঠাম একঢৌ পংডাজী পহিনেসঁ একগোষ্ঠেসঁ পৈসা নএ ঝংঝষ্ট কএ বহন ছনাহ। ওকবাসঁ জখন ৰাঁত হফবিছাএন তখন হমবা পব ধ্যান গেননি। ও পীড চঢ়এৰাঁক হমব প্রযাসপব হ্কাব ভবৈত মহাপাত্রপব রিগড়নাহ।

“এতএ তোহব নহি চনতহ। ঔ হমব জগহ আছি।”

ও পৈসা তএ কবএ চাহৈত ছনাহ, মহাপাত্র কিছু

মাঙ্গনী বকম দেৱাঁক হেত্ত কহৈত ছনাহ। এহি ৰাঁতসঁ ও ৰহ্ত তামসমে ছনাহ কি কোনো দোসব জজমানক ফোন আৰি গেন, ও একদমসঁ ফোন কৰৈত ৰাঁহব ভগনাহ, কাবণ ওহিঠাম ততেক হন্না হোগত বহৈক জে কিছু নহি স্বনাগ পড়় া বহন ছন। ৰাঁহব মন্দিবক গেটপৈব ও গপ্প কৰৈত বহনা হ আ হমসভ পিঁড চঢ়় াএ ওতএসঁ, হ্নকা সামনেসঁ, নিকনি গেনহুঁ। হ্নকা কিছু নহি হাথ নাগন। ওহিঠামসঁ হমসভ দক্ষিণাগ্নিপদ পহুঁচনহুঁ। ওতএ পিঁডদান দএ হমসভ ৰৈতবণী পহুঁচনহুঁ। ওহিঠামক পোখবি আনে পোখবিসভ জেনা নর্ক নগৈত ছন। ওতহুঁ ওহিনা পিঁডদান ভেন। সভসঁ অন্তমে পিঁডদান ভেন অক্ষযবটৈপব।

অক্ষযবৰ্টৈপব ৰেঁস পৈঘ ৰবক গাছ অছি। ওহি গাছক জড়় া মে ৰহ্তবাস নানডোবা, পীঅব কপড়় া, সভক গেঁঠী কএন অছি। ওহি গাছক ছাহবিমে হম পিল্ডদান কেনহুঁ। পিল্ডকেঁ গাছক জড়় া মে ফেকি ওহিঠামসঁ বিদা ভেনহ্। পঁডাজীকে পহিনে ফোনকএ দেনে বহিঅনি জে আৰ্ব হমসভ ঘঁটৌভবিমে পহুঁচি বহন ছী। ওহিঠামসঁ হমসভ মংগনা ভগরতীক দর্শন কএন। মংগনা ভগরতীক দর্শনকএ ৰাঁহব নিকনন বহী কী ৰহ্ত বাস ভীখমংগাসভ পৈসা মাঁগএ নাগন। হম কিছু দসটৈকিআ নিকানি দেৰএ নগনিঐক। এতৰেঁমে ভিখমংগাক পথাব নাগি গেন। এক ডেগ আগা ৰঠ়ৰ মোসকিন ভএ বহন ছন। কনিক আগা ৰঠী আ জোবসঁ কিছু টৌকা ফেকি দিঐক জাহিসঁ ফেব কনিক আগা ৰঠী। ৰহ্ত মোসকিনসঁ টৈম্পূধবি পহুঁচ সকনহুঁ। তৈও ও সভ ঘেবনে ছন। ফেব জ্মাকএ কিছু দসটৈকহী এহি

हिसाबेँसँ फेकनहुँ जाहिसँ टाका बबबेँक चक्कबमे ओसभ कबी फस्टकी होमए आ टैम्पू आगा बेँठि सकए। टैम्पू आगा बेँठि ैत अछि, तथापि किछु बचा बेँह्त दूब धबि पछोड़ धेने अछि :

"बेँबेँ! हमबा किछु नहि भेन।"

फेब किछु टाका निकानैत छी, ओकबासभकेँ किछु-किछु कए दैत छिऐक। तावेँ टैम्पूबेँना आगा बेँठि गेन। तकबबेँाद ठोकने पंडाजीक ओतए पहुँचनहुँ। भबिदिन मंत्र पढैत, पढैत ह्मबमे सपटी नगैत छन। भूख से नागि गेन छन। ह्मदा अखन एकटा महत्वपूर्ण प्रकबण बेँचन छन। तकबा प्वबा कबबेँक हेतु हमसभ पंडाजीक ओतए पहुँचि गेन बही।

पंडाजीक ओतए पहुँचैत छी। ओहिठाम पहिनेसँ सभटा गंतजाम भेन अछि। सज्जादानक हेतु सभटा बेँस्तु एकटा कोठबीमे बाखन अछि। पंडाजी अपने एहि काजक हेतु अबेँत छथि। हम पहिने गछन टाका देबेँक गप्प दोहबबेँत छी। तकबबेँाद सज्जा दान कएन गेन। एहिठाम एकटा गप्प कहबेँ जरूबी बुझा बहन अछि जे सभ समानकेँ एकहिबेँबमे मंत्र पढि दान कए देन गेन। श्राक्रमे एक-एक बेँस्तुक हेतु अनग-अनग मंत्र पढ़ाओन जाएत छन। ओ बेँह्त श्रमसाध्य एबम् उबेँाउ तबीका छन। सज्जा दानकबेँाद पंडाजी कहनाह जे गयामे एकटा ब्राह्मण आनठामक एक हजाबक बेँबोबेँबि फनदायी होएत अछि, से कमसँ कतेक ब्राह्मणक भोजन हेतु दान कबबेँ। एकटा ब्राह्मण हेतु यथोचित टाका अनगसँ गछनिअनि। अन्तमे फूनक मानासँ हमब दुनू ब्यक्तिक हाथ बेँन्हैत कहनाह जे एकब तोड़ाग हेतु किछु अनगसँ

कहिऔक, सेहो गछलिऐक, तखने ओहिठामक विधसभ पूरा भेल। हुनका प्रणाम कए चैनसँ बैसलहुँ। पन्डाजीक ओहिठाम आगन्तुकसभक बहुत नीकसँ हिसाबे राखल जाइत अछि। सभक नाम-गाम, पता, गया अएबाक तिथि लिखल जाइत अछि। गाम-गामक अलग-अलग पृष्ठ अछि। हमरा गाम पछिला सए सालमे गया गेनिहारक सूची ओ देखेलाह। बहुत नीक लागल। ओहिमे अपन गामक कतेको गोटेक नाम देखल। ई अपना-आपमे एकटा इतिहास छल।

तावेत ब्राह्मणसभ आबि गेल छलाह। पंडाजी कहलाह जे संयोग नीक अछिजे एगारहटा ब्राह्मण आबि गेल अन्यथा एहिठाम से कठिन बहुत अछि। भोजनक सामग्री तैयार छल। भरिपोख ब्राह्मणसभ भोजन केलाह। तकरबाद सभ गोटेकेँ किछु कए दक्षिणा देल गेल। एहि प्रकारे गयामे पिण्डदानक कार्यक्रम विधिवत संपन्न भेल। पंडाजी के गछल टाका देलहुँ। ब्राह्मण भोजनमे भेल खर्चाक हिसाबे भेल, से गोटे-गोटे कए चुकता केलहुँ। महापात्रजीकेँ दक्षिणा देलहुँ। हुनकर आपसीक हेतु यात्रा व्यय अलगसँ देलहुँ। ओसभ प्रशन्न देखेलाह।

मोनमे एकटा बरका संतोख भेल। मूलतः मातृक स्वर्गारोहणसँ व्याकुल हृदयकेँ कनि शान्ति भेटल। प्रेतशिलापर जखन तरह-तरहसँ मातृ ऋणसँ उबिन हेबाक हेतु पिन्डदान देल जाइत छल तँ कानबाक मोन भए रहल छल। की कोनो पिन्डदानसँ मातृक ऋणसँ उबिन भए सकैत छी? नहि भए सकैत छी। तथापि ई अपन धर्मक विधान छैक। गयामे पिण्डदानसँ पूर्वजक आत्मा मुक्त भए जाइत छथि। एहि विश्वास ओ

श्रद्धासँ हम ओतए गेल बही आ दू दिन धवि ठाम- ठाम घ्मि-घ्मि पिण्डदान कवैत बहलहुँ। प्रार्थना कवैत बहलहुँ जे माता सहित हमव सभ पूर्वजक आमोकेँ म्भुक्ति होनि।

अपन धर्ममे आस्था बखनिहाव विश्व भविसँ लोकसभ एतए पिण्डदान कवए अबैत छथि। म्भदा ओहिठामक व्यवस्था खासकए पोखविसभक खास्ता हाल देखि कए निबाशा होगत छैक। अन्तर्बाष्ट्रीय महत्वक एहि स्थानक उँचित देख-भाल नहि भए बहल अछि। ओहसँ चिन्ताक बाँत थिक सबँठाम पैसाक वर्चस्व। जे से पैसाक खातिव तंग कवैत अछि। एकसँ अन्तधवि ओ समस्या बँनल बहल। एकव की समाधान होएत ? एतबाँ जरूवी लगैत अछि जे शान्तिपूर्ण मलौनमे लोक श्रद्धापूर्वक अपन पूर्वजक आबाधना कए सकथि, से व्यवस्था होगक। म्भदा विनाड़ा क गवामे घण्टी बाँन्हत के ? ?

बिधवा बिआह

समाजक मान्यता, बिधि-बिधान एवम् लोक व्यवहार समय सापेक्ष अछि। जे रीत-बिचार पचास सय साल पहिने अनिवार्य चलैत छल से आग-काल्हि जँ लोक करत तँ हस्यास्पद भऽ जाएत। पहिने बाल बिआह आम रीत छल। बेटीकेँ जनमिते जँ माए-बापकेँ कथुक चिन्ता होइक तँ ओकर बिआहक। कहल कऽ बिआह भऽ जाइक आ माए-बाप गंगा नहा लेथि। सोचल जा सकैत अछि जे समाजमे बेटीक स्थिति कतेक दयनीय छल.. !

ई रीत सभ जनैत छथि जे स्त्रीक बिना पुरुष कतएसँ आएत। जे आग ककरो बेटी छैक सैह काल्हि ककरो स्त्री, ककरो माए बनतै। तथापि लोकमे अखनहुँ बेटीक प्रति मोह कम नहि भऽ रहल अछि। पहिने कतेको गोटा बेटीक चक्करमे आठ-नौ सन्तान कऽ लैत छलाह। निंग आधारित एहि भेद-भावकेँ कम करबाक किंवा जड़ि सँ दूर करबाक निरन्तर प्रयास होइत रहल।

एक समय छल जखन पतिकेँ मरलाक बाद ओकर पत्नीकेँ ओकरे संगे जरा देल जाइत छल किंवा वो स्वयं जरि जाइत छल। समाज ओकरा सतीक रूपमे महिमा मण्डित करैत छल। ओकर चितापर सती मन्दिर बना देल जाइत छल। सोचल जा सकैत अछि जे वो कतेक क्रूड़ प्रथा छल। एकटा स्वस्थ जीवन्त व्यक्तिकेँ जरा कऽ एहि लेल मारि देल जाइत छल वा वो स्वयं मरि जाइत छल जे ओकर पतिक देहावसान भऽ गेल, जाहि लेल वो कोनो प्रकारसँ दोषी नहि छल। मरलाक,

জিনাগ ককরো হাথমে নহি ছৈক। ঞ্ঞ একটা সংযোগ হোগত অছি হ্মদা তকর এতেক দ্খদ্ পরিণাম হোগত ছল সে সোচিযো কএ রোঁআ ঠাঢ় ভএ জাগত অছি।

একটা রিদেশী পর্যটক জখন অপন দেশ ঘুমৈত রহথি তঁ সংযোগসঁ শ্মশান ঘাটপর একটা হ্মদাকেঁ নএ জাগত দেখনথি। হ্মদা সংগে ওকর পত্নী চিকরৈত-ভোকরৈত শ্মশান ধরি সংগে গেন। নোক সভ তমাসা দেখৈত রহন আর রো পতিক নহাসক সংগে জারনিসঁ নাদি দেন গেন। জোর-জোরসঁ ঢোন রঁজা-রঁজা কীর্তন করএ নাগন জাহিমে ওহি জীরিত মহিনাক করুণ ক্রঁদন দরি কএ গ্রম রহি গেনৈক আ থোড়রেঁকানমে ওহো পতিক নহাসক সংগে ছাউঁর ভএ গেন। (ঞ্ঞ সঁকড় া সান পূর্রক থিক এরম্ একর রর্ণন Beyond the seas-মাগকন এচ. ফীসর দ্বারা সম্পাদিত-পুস্তকমে অছি) এহি তরহক ঘটনা ওহি সমযমে আম রাঁত ছন। স্ত্রীগণ সভ অপন নিযতি বুঝি একরা স্বীকার করৈত ছনীহ। প্রসিদ্ধ সমাজ স্বধারক রাজারাম মোহন রাযক এহিপর ধ্যান গেন আ রো ব্রিটিশ সরকারসঁ গোহার কএ এহি সামাজিক কুকতিকেঁ রঁন্দ করৌনাহ।

সমাজমে রিধরাক স্থিতি রেঁটীক স্থিতিসঁ জুড়ন অছি। জঁ রেঁটী পঢ়তৈ, নিখতৈ, রেঁটা জকাঁ ওকরো অরসর ভেটতৈ তঁ ওহো ককরোসঁ পাছা নহি রহত। আগ-কাল্হি এহিমে কিছু পরিরর্তন ভেন অছি। নোক রেঁটীকেঁ স্কূন-কানেজ পঠা রহন অছি। ডাক্টর, গন্জিনীযর, অফসর সভ কিছু রেঁটীও রঁনি রহন অছি। কানূনমে পরিরঁর্তন ভেন অছি। পৈত্রিক সম্পত্তিমে রেঁটা ও রেঁটীক হক রঁরোরঁরি ভএ গেন অছি। ঘরেনূ হিঁসা

কানূনক তহক কোনো মহিলাকেঁ শাবীবিক, মানসিক যাতনা নহি দেন জা সকৈত খছি। দহেজ নেৱঁ দেৱঁ গৈব কানূনী ভএ গেন খছি। প্রশ্ন ঙা উঠৈত খছি জে এতেক বাস কানূনসঁ নৈস ভাবতীয মহিলা কী সভ তবহেঁ খধিকাব সম্পন্ন, স্ববক্ষিত ও প্রতিষ্ঠাপূর্ণ জীৱন-যাপন কবৱাঁক স্থিতিমে খাৰি গেন ছথি ? ঙা সোচিযে কএ কনম ঠাঢ় ভএ জাগত খছি।

সমাজমে ৱেঁষ্টীক স্থিতিমে স্বধাব মূনত: শহবী ক্ষেত্র ধবি সীমিত খছি। গাম-ঘবক হান মোষ্টা-মোষ্টী ওহনে খছি। খপনা ওহিঠাম শিক্ষাক স্তব তেহন গড়ৱঁড় াযন খছি জে জঁ ক্যা স্কূন-কানেজ জাগতো ছথি, কিংবা ডিগ্রীও হাসিন কএ নৈত ছথি তৈযো হ্নকা কোনো বোজগাব ভেষ্টি সকত সে সংদেহাস্পদ। জঁ খার্থিক নির্ভবতা ৱঁনন বহত, সম্পত্তিক খধিকাব মাত্র কানূনক কিতাৱেঁ তক সীমিত বহি গেন তঁ ৱেঁষ্টী কোনা ৱঁঢ়ত ?

জাহি সমাজমে ৱেঁষ্টীকেঁ শিক্ষাক সমান খৱসব ভেষ্টন, পৈত্রিক সম্পত্তিমে খধিকাব ভেষ্টন ওহিঠামক মহিলা নিশ্চিত ৰূপসঁ সভ তবহেঁ খাগা ভএ গেনীহ। এহিমে কেবন বাজ্যক চর্চা কএন জা সকৈত খছি। প্ববনা সমযমে (খা কিছু হদ তক খখনহুঁ) ৱিধৱা হোগতে জেনা ওকবাপব ৱিপত্তিক পহাড় ষ্টুষ্টি জাগত ছন। তকোনীন সমাজক সমস্ত মান্যতা, ৱিধি, ব্যৱহাব ওকবা খপমানিতে নহি কবৈত ছন, খপিতু খশ্বভ ৱুঝৈত ছন। কেস কষ্টা নিখ, নীক- নীক্ত খাউ নহি, সাধাবণ কপড় া পহিব্ধ, উঁপাস-পব-উঁপাস কবৈত বহু। তেতৱেঁ নহি, কোনো শ্বভকাজমে খাগা নহি বহু। খাখিব ওকব কী দোষ বহৈক জকব দংড ওকবা সমাজ দৈত

छनैक ?

नगैत अछि, समाजक प्रबोधा सभ अस्वक्षा भारसँ ततेक ग्रस्त बहथि जे हुनका आगा–पाछा किछु आओर सोचेरेँ नहि कवनि। कतेको ठाम तँ नरनिग रिधरा भऽ जागत छनि आ आजीरन धोव कष्ठ एरम् रिपत्तिमे जीरन–यापन करैत छनीह। गबीरी, सामाजिक प्रताड़नासँ तंग भऽ कतेको रिधरा गाम–घर छोड़ि रृन्दारन किंरा आन–आन तीर्थ शिवण धऽ नैत छनीह। अखनो हजारोक संख्यामे रृन्दारनमे रिधरा सभ पड़न छथि। भारतक उंचतम न्यायानय हुनका सभक स्थितिपर रिचार केनें छन। स्वनभ गर्न्टबनेशनन द्वारा हुनका सभ नेन किछु कन्याणकारी योजना सभ स्वनराँमे आएन छन। मुदा ई सभ उँटैक मुँहमे जीरक फोरन थिक। जरूरी तँ ई अछि जे समस्याक जड़ि मे जाए ओकरा समून नष्ठ कएन जाए। आखिर प्रुरुष रिधुर भेनापर रिआह करैत छथि की नहि? तहिना महिनोकेँ ई अधिकार समाज स्वीकृत हेरोक चाही।

यद्यपि यत्र, तत्र सर्रत्र महिना सशक्तीकरणक चर्च होगत बहैत अछि, तथापि र्यरहारिकतामे संकष्ट अछिए। जँ दुर्भाग्यरश क्या रिधरा भऽ जागत छथि तँ अखनो हुनका नाना प्रकारक यातना, सामाजिक प्रताड़ना भोगए पड़ैछ। अस्तु, ई रिचारणीय थिक जे रिधरा नोकनिक स्थितिमे गुणामेक स्वधार हेतु हुनकर प्रुनर्रिराहक र्यरस्था हो। एहिमे सभसँ राँधक रिआहसँ जुड़न खर्चा एरम् जातीय स्वाभिमान अछि। मुदा ई रिचारणीय प्रश्न थिक जे समाजक कोनो र्यरस्था जँ एक निर्दोष जीरनकेँ कष्ठमय केनें बहैत अछि तँ ओकरामे

संशोधन किएक नहि हेबाक चाही ?

ओना, कतेको जातिमे विधवा विवाह पहिनहिसँ चलनमे अछि। कतेको महिला एहिसँ एकटा नूतन जीवन जीबाक अवसर प्राप्त करैत छथि। मुदा किछु जाति विशेषमे अखनो एकबा पारिवारिक प्रतिष्ठासँ जोड़ि कए देखल जाइत अछि। आखिर, ओ प्रतिष्ठाक जे गति होइत अछि, ताहिपर चर्चाक आवश्यकता नहि अछि। एहन विधवा जकरा सन्तानो नहि छैक, एकरा व्यर्थ निष्ठाक नामपर नगातार कष्ट सहैत रहए, जीवनक समस्त सुख, सम्पदासँ वंचित रहए से कहाँ तक जायज अछि ?

कतेको समाजमे ई व्यवस्था अछि जे विधवाकेँ ओही परिवारक अविवाहित भाए किंवा समवयस्क सम्बन्धीसँ विवाह कए देल जाइत अछि। निश्चित रूपसँ ई सभ बेसी व्यवहारिक एवम् बुधिआर लोक छथि। मुदा जँ सेहो सम्भव नहि होइक तखन तँ परिवारक वयस्क सदस्यकेँ आगा आबि ओहि महिलाक जीवनमे पुन: स्थापित करबामे सहयोग करथि आ सुयोग्य, सही व्यक्तिसँ विवाह करबामे सहयोग करथि।

जँ विधवाकेँ सन्तान छैक तखन पुनर्विवाहसँ दिक्कति भए सकैत छैक मुदा एहनो परिस्थितिमे ओहि बच्चा सभक संगे विधवाकेँ स्वीकार करब सर्वोत्तम समाधान भए सकैत अछि। हम एकबेर यूरोप गेल रही तँ हमर सभक राहल चालक अपन पारिवारिक चर्चा करैत कहए लगलाह जे हुनकर स्त्रीक ई दोसर विवाह छनि। पहिल विवाहसँ दूटा सन्तान छनि। हुनकासँ विवादक बाद एकटा सन्तान छनि। एवम् प्रकारेण ओ तीनटा सन्तानक

পিতা ছথি আ সভক ভরণ-পোষণ সহর্ষ এবম্ সমান্য রূপসঁ করৈত ছথি। বিদেশমে ই আম বাত অছি। ওহিঠাম বিবাহ বিচ্ছেদ জহিনা হোইত অছি তহিনা পুনর্বিবাহ সেহো ভএ জাইত অছি। ফের অধিকাংশ মহিলা পুরুষ ওহি স্থিতি হেতু তৈয়ারো এহি মানেমে রহৈত ছথি জে আর্থিক নির্ভরতা সামান্যত: নহি রহৈত অছি। ইহো বুঝয জোগর গপ্প অছি জে ওকর সভক সমাজক মূল্য অছি জে ওকর সভক সমাজক এবম্ পারিবারিক সংরচনা অলগ অছি।

অপন ভারতীয মূল্যক রক্ষা করৈত এবম্ পরিবারক সংরচনাকেঁ কোনো তরহেঁ বিনা দুর্বল কেনে বিশেষ পরিস্থিতিমে সামাজিক সামংজস্যক ব্যবস্থা জরুরী অছি জাহিসঁ সংযোগবশ জঁ ক্যা বিধবা ভএ জাইত অছি তঁ হুনকা তরহ- তরহক কষ্টসঁ বঁচাওল জা সকএ আ হুনক ভাবী জীবনকেঁ সুখদ কএল জা সকএ।

ওনা অপনে দেশক কতেকো রাজ্যমে বিধবা বিবাহ আম বাত ভএ গেল অছি। অপনো সমাজমে কিছু জাতি বিশেষমে একরা লোক অখনো ঢো রহল অছি জখন কি কতেকো জাতিমে পহিলহুঁসঁ ই ব্যবস্থা রহল অছি। অস্তু, এহি কুপ্রথাক কোনো মজগূত ধার্মিক পক্ষ নহি লগৈত অছি। ই একটা জাতি বিশেষক কিংবা রক্ত বিশেষক অহংসঁ পোষিত সামাজিক অভিশাপ থিক জকর স্বভাবপর সভক ধ্যান জা রহল অছি, মুদা ব্যবহারমে অখনো স্বীকার্য নহি অছি। এহন নহি অছি জে বিধবা বিবাহ হোইতে নহি অছি, গাহে-বগাহে উঁচ বর্গীয মৈথিলোমে ই ভএ জাইত অছি মুদা অখনো ই একটা স্বাভাবিক, সর্বমান্য চলনক রূপ নহি লেলে অছি, জাহি

कारणेँ कतेको कम वयसक कन्या जीवनक समस्त सुख, सुविधासँ वंचित भऽ दुखमय जीवन बीतेबाक हेतु विवश छथि।

किछु एहन घटना सभ देखएमे आएल जतए परिस्थितिवश पतिक देहान्त भऽ गेलाक बाद हुनके परिवारक लोक विवाहक व्यवस्था केलाह आ आब वो एकटा सुखी पारिवारिक जीवन जीवि रहल छथि। पूर्व पतिसँ जे सन्तान छलैक ओकरो नीकसँ पालन-पोषण भऽ रहल अछि। नव विवाहमे सेहो सन्तान भेलैक। एहन कहबाक तात्पर्य अछि जे सभ किछुकेँ हठाते धर्म-कर्मसँ जोड़ि कऽ मनुक्खक जीवन नर्क कऽ देब कतहुँसँ उचित नहि अछि।

गाम-गाममे एहन दृश्य देखएमे अबैत रहल अछि जे अपने लोक विधवाक शोषण करैत छथि। कतेकठाम तँ ओकर हत्या तक भऽ गेल। ओकर सम्पत्ति अपने लोक लुटि लेलक वा ठगि लेलक आ जखन ओकरा प्रयोजन भेलैक तँ सभ कात भऽ गेल। तथाकथित मर्यादाक उल्लंघन जखन आम बात भऽ गेल हो, तखन मर्यादाकेँ व्यर्थ होइत रहब सर्वथा अनुचित।

पारिवारिक जीवन हेतु, भारतीय मूल्यक रक्षा हेतु, वैवाहिक जीवनक महत्वकेँ कमतर नहि आँकल जाए सकैत अछि। परन्तु ओकर आधार मजगूत बनल रहैक ताहि हेतु सोचमे परिवर्तन जरूरी अछि। पूरा दुनियाँ बदलि रहल अछि। इन्टरनेट, मोबाइल, टेलीविजन, फेसबुक, व्हाट्सअप सौंसे दुनियाँकेँ एक आँगन (Global Village) मे परिवर्तित कऽ देलक अछि। एहि परिवर्तनसँ क्यो बाँचल नहि रहि

सकैत अछि। गाम-गाम रएह टेलीवीजन, रएह गीत नाद, रएह सीनेमा चलैत अछि। स्वाभाविक अछि जे गामोक धिया-पुतामे आधुनिकताक मानसिकता उत्पन्न होएत। एकरा एकदमसँ छोड़ल नहि जा सकैत अछि। अस्तु, आधुनिकताक बिहाड़िमे सभटा उड़ि या जाए ओहिसँ पूर्वे हमरा लोकनि स्वत: स्वभाविक रूपसँ परिस्थितिजन्य कारणसँ बिधवा भेल महिलाकेँ पुनरबासि हेतु, ओकर सम्मानपूर्ण जीवन-यापन हेतु सोचबाक चाही।

समाज जे गतिशील होएत अछि, जे बँदलैत परिवेशसँ सामंजस्य स्थापित करबाक हेतु प्रयत्नशील रहैत अछि, सैह टिकैत अछि। ओकरे विकास होएत अछि। जँ से नहि भेल तँ अपने बनाओल नियम, कानून वो मर्यादाक बोझसँ स्वत: दबमरा जाएत अछि। जरूरी अछि जे समयक संग तादाम्य स्थापित कए हम सभ नूतन विचारकेँ सहर्ष स्वीकार करी ओ प्रगतिक पथपर आगा बढ़ी।

उपभोक्ता संरक्षण कानून १९८६

उपभोक्ता संरक्षण कानून १९८६क मूल उद्देश्य जिला, राज्य एवम् राष्ट्रीय स्तर पर अर्धन्यायिक संस्थाक स्थापना करबॅ अछि जाहिसँ उपभोक्ता विवादकेँ शीघ्र ओ त्वरित समाधान भए जाए। ई संस्था न्यायक नैसर्गिक सिद्धांतक आधारपर मामलाक औचित्यक ध्यान रखैत उपभोक्ताकेँ उचित क्षतिपूर्तिक आदेश दए सकैत अछि। एकर आदेश नहि माननापर उचित दंड देल जा सकैत अछि।

उपभोक्ता संरक्षण कानून १९८६ ग्राहककेँ अपन शिकायतक निपटान करबाक एकटा वैकल्पिक समाधान प्रदान करैत अछि मुदा ताहिसँ कानूनमे प्राप्त अन्य न्यायालयमे मोकदमा करबाक अधिकार समाप्त नहि भए जाइत अछि। जौँ अन्य न्यायालयमे ई शिकायत सुनन जा चुकल अछि तैयो एहि कानूनक अनुसार उचित फोरममे शिकायत कएल जा सकैत अछि। (धनवीर सिंघ बनाम हुडको, २०१२ (३) एसएनटी ३३)

एहि कानून क धारा ९क अनुसार राज्य सरकार उपभोक्ता विवादक निपटान हेतु जिला एवम् प्रान्तीय स्तर पर जिला फोरम आओर राज्य आयोगक गठन करत, संगहि केन्द्र सरकार राष्ट्रीय आयोगक गठन करत। जिला फोरम मे जिला जज रहल, कार्यरत जिला जज, किंवा जिला जजक योग्यता रखनिहार व्यक्ति अध्यक्ष भय सकैत छथि। ओहिमे दूटा आओर सदस्य हेताह, जाहिमे एकटा महिलाक होएब जरूरी। राज्य आयोगक अध्यक्ष उच्च न्यायालयक कार्यरत वा सेवा निवृत न्यायाधीश होइत छथि। एकर अतिरिक्त दू वा

অধিক সদস্য সেহো হোএত ছথি, জাহিমে একটা মহিলাক হোএব জরূরী। রাষ্ট্রীয আযোগক অধ্যক্ষ উচ্চতম ন্যাযালযক কার্যরত বা সেবা নিবৃত ন্যাযাধীশ হোএত ছথি। একর অতিরিক্ত চারি বা অধিক সদস্য সেহো হোএত ছথি। সদস্য বনবাক হেতু বএস 35 সঁ কম নহি হেবাক চাহী, যোগ্যতা স্নাতক, এবম্ অর্থ শাস্ত্র, কানূন, বাণিজ্য, লেখাংকন, উদ্যোগ, জনসেবা, বা প্রশাসনমে দস বর্খক অনুভব হোএব জরূরী থিক।

জিলা ফোরমমে এহন সিকাযত কএল জাএত জাহিমে সংদর্ভিত বস্তুক মূল্য বা অপেক্ষিত ক্ষতিপূর্তিক মূল্য ২০ লাখ টাকাসঁ বেসী নহি হোএত। জৌঁ কীনল গেল বস্তুক মূল্য কিংবা ক্ষতিপূর্তি ২০ লাখসঁ বেসী এবম্ এক করোড় সঁ কম অছি তঁ সিকাযত সম্বন্ধিত রাজ্যক আযোগক ওতএ করএ পড়ত। তাহুসঁ বেসী দামক বস্তুক হেতু কিংবা ক্ষতিপূর্তি হেতু রাষ্ট্রীয আযোগক ওহি ঠাম সিকাযত করব জরূরী থিক।

এহি তরহক কোনো সিকাযত সম্বন্ধিত ঘটনাক দূ সালক অধীন করব জরূরী থিক, পরংতু সম্বন্ধিত ফোরম/ আযোগ লিখিত কারণ দএ রাজির মামলামে এহি সময সীমামে ছূট দএ সকৈত অছি।

উপভোক্তা কানূনক তহত সম্বন্ধিত উপভোক্তা, বা উপভোক্তাক হিতক রক্ষাক হেতু কাজ কেনিহাব মান্যতাপ্রাপ্ত সংগঠন বা একাধিক উপভোক্তা (জতএ বহুত রাস উপভোক্তাক একরংগাহে সিকাযত হোএক), বা রাজ্য কিংবা কেন্দ্র সরকার স্বতঃ কিম্বা প্রভাবিত উপভোক্তাকক হিতরক্ষাক হেতু সিকাযত কএ সকৈত ছথি।

जिला फोरम/राज्य आयोग/राष्ट्रीय आयोगक ओतए सिकायत करबाक हेतु निर्धारित शुल्क:

जिला फोरम

वस्तु/सेवा/क्षतिपूर्तिक कुल दाम   लागत शुल्क

एक लाख धरि

(जे गरीबी रेखासँ नीचा छथि)   किछु नहि

एक लाख धरि (जे गरीबी रेखासँ ऊपर छथि)

एक सए टाका

एक लाखसँ ऊपर ओ पाँच लाख धरि दू सए टाका

पाँच लाखसँ ऊपर ओ दस लाख धरि चारि सए टाका

दस लाखसँ ऊपर ओ बीस लाख धरि पाँच सए टाका

राज्य आयोग

बीस लाखसँ ऊपर ओ पचास लाख धरि

दू हजार टाका

पचास लाखसँ ऊपर ओ एक करोड़ धरि चारि हजार टाका

राष्ट्रीय आयोग

एक करोड़ सँ ऊपर

पाँच हजार टाका

(उपभोक्ता संरक्षण विधेयक, २०११क अनुसार जिला फोरम/ राज्य आयोग/ राष्ट्रीय आयोगक आर्थिक अधिकार क्षेत्र बढ़ा कए क्रमशः एक करोड़, दस करोड़, आ ताहिसँ ऊपर करबाक विचार अछि) ।

जिला फोरम द्वारा सिकायतक निपटान:

सिकाएत प्राप्त केलाक २१ दिनक भीतर सिकाएतक प्रतिकेँ जिला फोरम प्रतिवादीकेँ पठाओत। प्रतिवादी अधिकसँ अधिक ४५ दिनक भीतर ओकर जबाब देताह अन्यथा जिला फोरम एकतरफा उपलब्ध सबूत ओ कागजातक आधारपर मामलाकेँ तय कए सकैत अछि। वादी वा प्रतिवादीकेँ वकील राखबाक जरूरत नहि होइत अछि। ओ स्वयं किंवा कोनो प्रतिनिधि द्वारा अपन बात फोरममे राखि सकैत छथि। जिला फोरमकेँ कार्यवाहीकेँ ई कहि चुनौती नहि देल जा सकैत अछि जे मामलामे नैसर्गिक न्यायक सिद्धांतक पालन नहि भेल अछि।

जौँ उचित जाँच पड़ताल एवम् प्रस्तुत सबूतक आधारपर जिला फोरम वादीक सिकाएतसँ सहमत भए जाइत अछि तँ ओ प्रतिवादीकेँ ओहि वस्तुकेँ ठीक करबाक आदेश दए सकैत अछि, नव वस्तु देबाक हेतु कहि सकैत अछि, वा ओकर मूल्य आपस करबाक हेतु, किंवा प्रतिवादीक लापरवाहीसँ सिकाएतकर्ताकेँ भेल कष्ट वा क्षतिक क्षतिपूर्ति करबाक हेतु निर्णय दए सकैत अछि। जिला फोरम सिकाएतकर्ताकेँ प्रतिवादी द्वारा देल गेल सेवाकेँ दोषपूर्ण साबित भेलाक स्थितिमे उचित क्षतिपूर्ति देबाक आदेश दए सकैत अछि। संगहि वाजिब मामलामे दंडात्मक क्षतिपूर्तिक आदेश सेहो कए सकैत अछि।

प्रतिवादीक लापरवाहीक कारण सिकाएतकर्ताकेँ भेल क्षति वा अपघातक हेतु जिला फोरम क्षतिपूर्तिक आदेश दए सकैत अछि। (एस.के.नकोठिआ बनाम नेशनल इनस्योरेंस कंपनी लिमिटेड)

क्षतिपूर्तिक हेतु सिकायतकर्ताकेँ सावित कवऽ जरूरी अछि जे प्रतिवादी द्वावा देल गेल सेवामे त्रुटिक संग- संग ओकव लापरवाही सेहो छल, जौँ से नहि छल तखन क्षतिपूर्तिक माँग खाविज भऽ जाएत (निदेशक, एच.आइ.ए.टी वँनाम अनिल कुमाव गुप्ता, १९९४ (१) सीपीआव १+२) ।

उँपभोक्ता फोवम अन्तविम आदेश नहि दऽ सकैत अछि ।

अपील

जौँ कोनो पक्ष जिला फोवमक आदेशसँ संतुष्ट नहि अछि तँ ओ तीस दिनक भीतव वाज्य आयोगमे निर्धावित प्रपत्रमे अपील कऽ सकैत छथि । मुदा जँ जिला फोवम आर्थिक क्षतिपूर्ति किंवा दंडक आदेश देने अछि तँ ओहि आदेशकेँ चुनौती देबाँसँ पूर्व ओहि वकमक आधा वा पचीस हजाव जे कम होएक, जमा कवए पड़ैत । मामलाक निपटान हेतु वाज्य आयोग मोटामोटी जिला फोवमक पद्धति एवम् प्रक्रियाक अनुसवण कवैत अछि ।

जौँ कोनो पक्ष वाज्य आयोगक आदेशसँ संतुष्ट नहि अछि तँ ओ तीस दिनक भीतव वाष्ट्रीय आयोगमे निर्धावित प्रपत्रमे अपील कऽ सकैत छथि । मुदा जँ वाज्य आयोग आर्थिक क्षतिपूर्ति किंवा दंडक आदेश देने अछि तँ ओहि आदेशकेँ चुनौती देबाँसँ पूर्व ओहि वकमक आधा वा पैंतीसहजाव जे कम होएक, जमा कवए पड़ैत ।

जौँ कोनो पक्ष वाष्ट्रीय आयोगक आदेशसँ संतुष्ट नहि अछि तँ ओ तीस दिनक भीतव उँचतम न्यायलयमे

निर्धारित प्रपत्रमे अपील कएल सकैत छथि। यदा जँ राष्ट्रीय आयोग आर्थिक क्षतिपूर्ति किंवा दंडक आदेश देने अछि तँ ओहि आदेशकेँ चुनौती देबाक पूर्व ओहि रकमक आधा वा पचास हजार जे कम होएक, जमा करए पड़त।

राज्य आयोग, राष्ट्रीय आयोग नब्बे दिनक भीतर ओकरा समक्ष कएल गेल अपीलक निपटान कए देत, मामलाक स्थगनक दौरान सामान्यतः स्थगन नहि देल जाएत। जौँ नब्बे दिनमे फैसला नहि भए पबैत अछि तँ तकर कारण लिखित रूपमे देल जाएत।

जिला फोरम / राज्य आयोग/राष्ट्रीय आयोग द्वारा देल गेल निर्णयकेँ जौँ तय समय सीमाक भीतर अपील नहि कएल जाइत अछि तँ ओ निर्णय अन्तिम भए जाएत।

सिकाइतकर्ताकेँ आवेदनपत्र किंवा स्वयं राज्य आयोग कोनो जिला फोरममे चलि रहल मामलाकेँ दोसर जिला फोरममे पठा सकैत अछि।

ग्राहकक कर्तव्य :

ग्राहकक कर्तव्य अछि जे ओ कीनएबला वस्तुक बारेमे उचित जानकारी प्राप्त करए, ओकर गुणवत्ता बारेमे स्वयं जाँच पड़ताल करए एवम् दोकानदारक बातपर आँखि मूनिकए विश्वास नहि करए अपितु वस्तु विशेषपर बनल चेन्ह जेना आइएसओ आदिकेँ नीकसँ ठेकानि लेथि।

देश भरिमे करीब पाँचसए स्वयंसेवी संगठन उपभोक्ता संरक्षणक हेतु काज कए रहल छथि। ग्राहककेँ उचित सलाह देबाक हेतु एवम् ओकर राजिबे

हितक रक्षाक हेतु एहन संगठनसभ सहृय योगदान करैत छथि। ग्राहक जरूरी भेलापर हिनका लोकनिक मदति नअ सकैत छथि।

मिथिलाक संस्कृति

रॅह्त पहिने मिथिलाक नाम रिदेह छल खाओर ओहिमे रर्तमान मिथिला, रैशाली, कतेको राज्यसभ सामिल छल। चारिम रा पाँचम शेतार्‌दीमे ओ मिथिला किंरा

তীরভুক্তিক নাম গ্রহণ কএনক। ঝগন সাম্রাজ্যক কান মে একব একটা ভাগ (উঁত্তব দিসিসঁ)নেপানক বাজাক খধীন চন গেন। শেষ ভাগ তিবহ্‌ত কহন জাগত ছন। মিথিনাপ্রান্তক ব্যাখ্যা জে গ্রিখবসন মহোদয কেননি খছি, তদনুসাব একব ক্ষেত্রফন নগভগ তীস হজাব বস্কমীন খছি খাওব এহিমে রিহাব বাজ্যক ঝজথফবপ্পব, সিতামঢ় ী, রৈশানী, দবভংগা, মধ্‌রঁনী, সমস্তীপ্পব, সহর্ষা, উঁত্তব ঝংগেব, উঁত্তবী ভাগনপ্পব, খাওব প্পর্ণিকি কিছু ভাগ সামিন খছি সংগে নেপানক বৌতাহট্ট, সবনাহী, সপ্তবী, মোহাতাবী, খাওব মোবংগ জিনা ওহিমে খরৈত খছি।

মিথিনাক রর্তমানক দবিদ্রতা খাওব ভূতকানক ঐশ্বর্যমে কোনো সাম্য নহি খছি। সন্ ১৯৩৪ ঙ্০ক ভূকংপক বাঁদ এহিঠামক নোকক স্থিতি খাওব খবার ভএ গেন ছনৈক খাওব ভূকংপক কাবণে ওহিঠামক খারোঁহরাপব সেহো প্রতিকূন প্রভার পড় ন। খানসী খাওব খোচাঁহ স্বভারক কাবণ এহিঠামক নোক সংপ্রতি কণ্ঠমে ছথি, ঝদা প্রাচীনমে ঙা স্থিতি নহি ছন। নোক প্রশন্নচিত্ত সময রিতরৈত ছন খাওব ধনে-জনে পূবন বহএ। প্রযাপ্ত স্বখ-স্বরিধাক উঁপনব্ধক সংগ নোকক ধ্যান কনা ও সংস্কৃতিক রিকাসপব জাএবঁ স্বরাঁরিক খছি খা তেঁ ঙা কোনো খাশ্চর্য নহি থিক জে নোক পর্যাপ্ত সাহিত্যিক ও সর্জনাত্মেক প্রতিভাক পবিচয দেনক।

প্রাচীন কানসঁ মিথিনাক প্রশস্তিক খাধাব রিদ্বতা বহন খছি। ষড় দর্শনমেসঁ চাবিটা দর্শন, ন্যায, রৈশেষিক, মিমাংসা খাওব সাংখ্যক বচনাকাব নোকনি ক্রমশ: গৌতম, কবণাদ, জৈমিনী ও কপিন মিথিনেমে

ভেনাহ। ক্ষগন আক্রমণ কানমে আচাব-বিচাব শৃঙ্খিপব ধ্যান দেব আবশ্যক ভএ গেন তেঁ মধ্যকানমে নব্য ন্যায, পূর্ব মিমাংসা আওব স্মৃতি নিবংধ বচনাপব বেঁসী ত্তন দেন গেন। মিথিনাক প্রতিষ্ঠা বাঁঢ়বক বিদ্বান নোকনিমে বঁনন বহএ তেঁ ওতএ কতেকো প্রকাবক পদবী বিদ্বান নোকনিকেঁ দেবাঁক প্রথা চনন, ক্ষদা ওহি হেত্তু বঁহুত কনীষ্ঠ পবীক্ষা হোগত ছন-জেনা কি শ্লাকা পবীক্ষা, উঁপাধ্যায, মহামহোপাধ্যায আদি। মিথিনাক প্রাচীনমে বিদেহ বাজাক প্রতিষ্ঠাক আধাব হুনক জ্ঞান এবম্ বিদ্বতে ছন। তহিনা মহেশ ঠাকুব ও খাঁডববংশীয অন্য বাজা নোকনি এবম্ অন্য বিদ্যা অনুবাগী ভেনাহ আ মিথিনাক কীর্তি বঁঢ়এবাঁক হেত্তু সভ তবহেঁ প্রযাস কএননি ও তদনুকূনে প্রতিষ্ঠা প্রাপ্ত কএননি।

মিথিনাক সোনিতমে ভগৌতী জানকীক অংশ সর্বত্র বিবাজমান অছি। ঘব-ঘবমে পসবন গোসাউঁনিক শিব ভগবতীক আবাধনা স্থন অছি। প্রত্যেক শুভ অবসবপব ভগবতীক বংদনা গএবাঁক প্রথা মিথিনাক সংস্কাব ভএ গেন অছি। বিদ্যাপতিক বংদনা **"জয জয ভৈববি অস্বুব ভযাউঁনি, পশুপতি ভাবিনী মাযা"**, মিথিনাক বাষ্ট্রগানক ত্তন্য অছি।

যত্র-তত্র পসবন ভগবতীক সিদ্ধপীঠ জেনা উঁচৈঠ, উঁগ্রতাবা আদি শক্তিক আবাধনাক সার্থকতাকেঁ প্রমাণিত কবৈত ছথি। উঁচৈঠক কানীক হ্নপাসঁ কানীদাস মূর্খসঁ একটা মহান বিদ্বান ভএ গেনাহ। কহবী অছি জে ও তেহনে মূর্খ ছনাহ জে ভদবাবিক ঝব-ঝব পানি বঁহৈত কানমে ভগবতীক ক্ষঁহমে কবিখা নেপএ নগনাহ জাহিসঁ প্রসন্ন ভএ ভগবতী হুনকা ববদান দেনথিন। মিথিনাক

त्रिपुंडकसंग नानठोप ओ चाननक ऊर्ध्वपुण्ड करबाक परंपराक अर्थ ओकर शाक्त, वैष्णव ओ शैव संप्रदायमे समन्वय स्थापित करब छल। प्रति वर्ष हजारक हजार कमरथुआ वैद्यनाथधाम जाए महादेवकेँ गंगाजल ढ़ारि अरैत छथि। संगे गाम-गाम बनल महादेवक मन्दिर शिवक प्रति आस्थाकेँ प्रमाणित करैत अछि। "कखन हरब दुख मोर हे भोलानाथ" गबैत-गबैत कतेको भक्त लोकनिकेँ अश्रुपात भए जाइत छनि। एतबा होइतो शालीग्रामक रूपमे भगवान विष्णुक पूजा सगरे मिथिलामे पसरल अछि। तुलसी चढ़ा य चरणामृत लए भोजन ग्रहण करैत छथि। जँ गंभीरतासँ कहल जाएतँ मिथिलाक माटि-पानिमे अध्यामे फुटि-फुटि कए भरल अछि। जन्मसँ मरण धरि हिन्दू धर्मशास्त्रमे जतबा संस्कार कएल जाइत अछि से मैथिल लोकनि बड़ धार्मिक भावनासँ निष्पादित करैत छथि। समाजशास्त्रीय दृष्टिकोणसँ सेहो मिथिलाक मुण्डन, उपनायन ओ विवाहक परंपरा समाजक विभिन्न घटकमे समन्वय ओ धार्मिक भावनाक अभ्युदयक हेतु अतिशय महत्वपूर्ण कहल जा सकैत अछि।

भारत भरिमे मिथिलाक विवाहक परंपरा अपनामे विचित्रताक हेतु प्रसिद्ध अछि। बर्खक बर्खधरि पसरल अनेकानेक प्रकारक पर्व ओ त्यौहार मिथिलामे विवाहक अनिवार्य अंग थिक। विवाह होइतहि चतुर्थी, चरूचन, मधुश्रावणी, कोजागरा, विदागरि, पुष्पावी, नागपंचमी ओ द्विरागमनक अवसरपर नाना प्रकारक भार पठएबाक परंपराकेँ लोक आबो ओहिना नदलने चलि आबि रहल अछि जेना अठ्ठारहम शताब्दीमे रहल होएत। एहि

দৃষ্টিকোণসঁ মিথিলাক লোক অখনো পছুবলে ছথি। দহেজক প্রথা তেহন সংক্রামক ও ঘাতক ভএ গেল অছি জে জিনকা দু-তীন টা বেটী হোন্হি তিনকা দরিদ্র বনবাসঁ ভগবানে রক্ষা কএ সকৈত ছথি। আবশ্যকতা এহি বাতক অছি জে মিথিলামে কন্যালোকনিক প্রতি জে অন্যায ভএ রহল অছি সে আরো বন্দ হোএক। **বৌরাক আম আ ঘরক কনিআমে ভেদ করব কঠিন থিক।**

এহি সম্বন্ধমে সৌরাঠসভা ও ওকর পরংপরাগত ইতিহাসক বর্ণন করব উচিত হোএত। ই ভারতবর্ষমে অপনা-আপমে একমাত্র সংস্থা থিক জে বিনা কোনো রাজকীয হস্তক্ষেপকেঁ প্রতিবর্ষ দস হজার মৈথিল ব্রহ্মণ লোকনিক বিআহ-সম্বন্ধ স্থাপিত করবাক আধার বনৈত অছি। এহিঠাম এক নিশ্চিত অবধিমে করীব লাখ ব্রহ্মণ জমা হোইত ছথি। সৌরাঠসভাক স্থাপনা করীব সএ সাল পূর্ব ভেল ছল। ওতএ পংজিকার লোকনো হোইত ছথি জে কন্যাপক্ষকেঁ সিদ্ধান্ত দৈত ছথিন। ওকরা **অস্বজন-পত্র** সেহো কহল জাইত অছি। নিযমানুসার সাত পীঢ়ী পাছা দেখলা সংতা পংজকার ই প্রমাণপত্র দৈত ছথি জে সম্বন্ধিত বর ও কন্যা পক্ষমে সম্বন্ধ ভএ সকৈত অছি। যদ্যপি ই ব্যবস্থা বংশ পরংপরাক প্রতিষ্ঠা ও শুদ্ধতা বনযবাক হেতু কএল গেল, মুদা একর জড়ি মে পংজী ব্যবস্থা ছল জে ১৩১০ ই০মে মহারাজা হরিসিংহ দ্বারা চলাওল গেল। এহি ব্যবস্থাক অনুসার মিথিলাক ব্রাহ্মণ লোকনিকেঁ চারিভাগমে বাঁটল গেলাহ। (১) শ্রোত্রিয, (২) যোগ, (৩) পংজীবদ্ধ, (৪) জযবার। প্রথম তীন কোটিক ব্রাহ্মণ ভলমানস কহল জাইত ছলাহ আ অন্তিম যালে জযবার লোকনি কুলশীলক হিসাবেঁ ছোট ব্রাহ্মণ কহল গেলাহ। সৌরাঠ সাভামে বৈসবাক

स्थान ओहि हिसाबेँ निर्णीत भेल छल। ऐहि प्रथामे सबँसँ बँड़का दोष ई छल जे भलमानुष लोकनिक सामाजिक प्रतिष्ठा बँहुत बँढ़ि गेल आ ओ लोकनि क्या सभ क्या पचास एनाकए विवाह सम्बँन्ध स्थापित कबए लगलाह। कतेकठामतँ गलो स्वनबाँमे खबँैत छलजे भलमानुष लोकनिकेँ विवाह केनाकबाँद लोहबाकए साम्बब जेबाँक समय ओ स्मृति नहि बहैत छलनि।

विभिन्न प्रकाबक पाँजि बखलिहाब लोकक मूलक संग गाम विशेष वा व्यक्तिविशेषक नाम जोड़ल बहैत अछि। जेना-महादेव ठाकुब पाँजि, शीनानाथ झा पाँजि आदि। यद्यपि आबँ एहि पबंपबाक कोनो सामाजिक महत्व नहि बहि गेल अछि तथापि पंजिकाबलोकनि एकब भग्नावशेषकेँ उठओने फिबि बहल छथि काबण ओहिसँ हुनका लोकनिक जीविका चलैत छनि। आबँक मिथिलाक पाँजि थिक-गन्जीनियब, डाक्टब, प्राफेसब ओ खूबँ धनिक लोक।

कोनो ठामक संस्कृतिपब ओकेे लिपि ओ भाखाक बँड़ प्रभाब होइत अछि। मिथिलाक भाखा मैथिलीकेँ अपन लिपि तिबहुता किंबाँ मिथिलाक्षब कहल जाइत अछि। दुर्भाग्यक बाँत थिक जे मैथिलीमे देवनागवी लिपिक प्रयोग संग ओकब मौलिक लिपिक प्रयोगमे प्रचूब ह्रास भेल। एतबाँ धबि जे मिथिलाक्षबमे लिखा-पढ़ी कबएबँला लोक आंगुबपब गललेसँ भेटि सकैत छथि।

मैथिली भाखामे साहित्यक प्रत्येकविधापब काज भेल अछि। प्राचीनकालसँ आइ धबि कतेको विद्वान लोकनि अपन कलमक जोड़सँ एहि भाखाकेँ कृतार्थ कएललनि

ঋছি। চর্যাপদমে দার্শনিক তথা ধার্মিক মান্যতাকেঁ নৌকিক ৰূপমে প্রস্তুত কববাঁক চেষ্ঠা কএন গেন ঋছি। একব পদ সভমে চৌবীস প্রকাবক বাগ-বাগিনী সভক প্রযোগ ভেন ঋছি। জ্যাতিবিস্ববক বর্ণবনোকব, ধর্তসমাগম ও পংচশাযকক মৈথিনী ভাখাকেঁ ঋপূর্ব যোগদান ঋছি। বর্ণবনোকবক ঙা বিশেষতা থিক জে হমবা নোকনিক ঋাদ্য গ্রংথ হোএতো ঙা গদ্যমে নিখন ঋছি জখন কি ঋান-ঋান ভাখাক ঋাদিগ্রংথ পদ্যমে ঋছি। মধ্যকানমে মৈথিনী সাহিত্যক যুগ প্রবর্তক ভেনাহ বিদ্যাপতি জে সংস্কৃত, ঋবহট্ঠ, ও মৈথিনী ভাখামে কতেকো সোবহি বচনা কএ ঋমব ভএ গেনাহ। গাম-গাম পসবন বিদ্যাপতিক সোহব, সমদাওঁন, বটগবনী ও নানা প্রকাবক ভক্তি গীত ঋখনো হুনকব সাহিত্যিক স্ববূপকেঁ ওহিনা জীবিত বখনে ঋছি জে চাবি-পাঁচ সএ বর্খ পূর্ব বহন হোএত। বিদ্যাপতিক বাঁদ গোবিন্দদাস ঝা, উঁমাপতি, মনবোঁধ, নোচন, হর্ষনাত ঝা ধবি ঋপূর্ব শৃংখনা চনন জাহিমে বিদ্যাপতি সাহিত্যক শৃজনামেক ছাপ সততি পবিনক্ষিত ভেন।

চংদা ঝাকেঁ ঋাধুনিক যুগক প্রবর্তক মানন জাওত ঋছি। ও বহুমুখী ব্যক্তিত্বক নোক ছনাহ। হিনক সাত গোট প্রকাশিত গ্রংথ ভেটৈত ঋছি তথা পাঁচ গোট এহনো গ্রংথসভক উল্লেখ ভেটৈত ঋছি জে ঋপ্রকাশিত ঋছি। হিনক প্রকাশিত গ্রংথক নাম থিক- (১) মিথিনাভাষা বামাযণ, (২) গীতি সুধা, (৩) মহেষবাণী, (৪) ঋহিল্যা চবিত নাটক (৫) চংদ্র পদ্যাবনী, (৬) নক্ষ্মীশ্বব বিনাস, (৭) বিদ্যাপতিক পুরুষ পবীক্ষাক গদ্য-পদ্যময ঋনুবাদ। হিনক ঋপ্রকাশিত বচনা ঋছি- (১) গীত সপ্তশতী, (২) মূনগ্রাম বিচাব, (৩) ছন্দাগ্রন্থ, (৪) বাতাৰ্হান, (৫)

बसकौमदी। रिद्यापतिकेँ जँ मैथिली साहित्यक सूर्य कहल जाए तँ निश्चय चंदा झा ओहि साहित्यमे चन्द्रमाक स्थान प्राप्त करबाक योग्य छथि।

चन्दा झाक बाद जीवन झा, म.म.परमेश्वर झा रखसी, रघुनंन्दन दास, म.म.कृष्णधर झा, जनार्दन झा जनसीदन, ओ नानदासक नाम प्रमुख साहित्यकारक रूपमे उल्लेखनीय अछि। नान दास क रचित रमेश्वर चरित रामायणमे सीताक महिमा रैसी स्थान पओने अछि अर्थात ओ शक्तिक प्रधानता देननि अछि जे मिथिलाक परंपरा ओ संस्कृतिकक अनुकूल अछि। महाकाव्यक क्षेत्रमे सीताराम झाक अम्ब चरित, रॅद्रीनाथ झाक एकावली परिणय, मधुपजीक राधा रिरह, तंत्रनाथ झाक झाक कीचक रदओ कृष्णचरित, स्वमनजीक प्रतिप्रदा स्वतः स्मरण भए जागत अछि।

एकरे संगे अंग्रेजी, संस्कृत ओ मैथिली साहित्यक प्रकाण्ड रिद्वान होगतो मैथिली साहित्यकेँ गौवरान्वित करबामे डा. रमानाथ झा ओ डा. जयकांत मिश्रक नाम स्वर्णाक्षिरसँ लिखए जोगर अछि। हास्यरसारतार प्रा० हरिमोहन झाक कृतिसँ मैथिली भाषाक कोष भरल-पूरल अछि। ओ अपन उपन्यास कन्यादान एरम् द्विरागमनक माध्यमसँ मिथिलाक कुप्रथापर अपूर्व चोट कएलनि। खट्टरककाक तंग, प्रणम्य देरता, रमगशाला, चर्चरी, आदिक रचनासँ ओ मैथिली साहित्यमे अमर भए गेलाह अछि। डा. शैलेन्द्र मोहन झा, काशीनाथ झा किरण, श्री रैद्यनाथ मेश्र 'यात्री'क सेहो अपन-अपन योगदान अछि। यात्रीजी अपन साम्यरादी रिचारक पृष्ठि करैत रॅहृत बास ओजस्वि ओ क्रान्तिकारी रिचारसँ पूर्ण

বচনা কএননি। উঁদাহবণস্বৰূপ–

খগড়ৗ নগওঁ বঁক বজ্র খসৌ, এহন জাতিপব ধসনা ধসৌ,

ভূকংপ হোওঁক ফটৌক ধবতী, মাঁ মিথিনে বহি কএ কী কবতী ?

ডা. স্বভদ্র ঝাক'ফাবমেসন খাফ মৈথিনী নিটবেচব", 'হিস্টৗবিকন গ্রামব খাফ মৈথিনী ও প্ররাস, হ্নক তীনটা পোথী মৈথিনী সাহিত্যকে প্রাণ প্রতিষ্ঠা দেবঁএমে খদ্বিতীয যোগদানক ৰূপমে খবিস্মবণীয খছি।

খাধুনিক কানমে মিথিনা মিহিবক সংপাদকগণ এহি প্রকাবে স্পষ্ঠ খছি জে সাঁস্কৃতিক দৃষ্টিএ মিথিনাক মাটি–পানি বঁড় হবিখব খছি। মুদা দুর্ভাগ্যক বাঁত ওা থিক জে খানস্য কিংবা প্রমাদরশ হমবানোকনি খপনে সাঁস্কৃতিক উঁপনব্ধিকেঁ বিসবি বহন ছী। স্ব০ বাজেশ্বব ঝা, যোগানন্দ ঝা, স্ব. চন্দ্রনাথ মিশ্র, বাজকমন চৌধবী, ননিত, ও বমানন্দ বেণু, শ্রী সোমদেব খাদি কতেকো নেখক নোকনি ও কবি নোকনি মৈথিনী সাহিত্যকেঁ হিষ্ঠ–পুষ্ঠ কববাঁমে সহাযক সিদ্ধ ভেনাহ খছি। এহী ক্রমমে পিনখবাড়বাসী গংগেশ গুংজনক চর্চ সেহো উঁচিত খছি জে খপন কথাসংগ্রহ– "খন্হাব গজোত" ও কবিতা সংগ্রহ" হম একটা মিথ্যা পবিচয"ক হেতু প্রসিদ্ধ ছথি। একব খননাবা হিনক বেডিও ৰূপক "জয সোমদেব" শ্রোতানোকনিকেঁ কতেক খানংদিত কএনক খছি সে বর্ণন কববঁ কঠিন থিক।

এহি প্রকাবে স্পষ্ঠ খছি জে সাঁস্কৃতিক দৃষ্টিএ "মিথিনাক মাটি–পানি বঁড় হবিখব খছি। মুদা

দ্‌ভাগ্যক রাঁত ঙা থিক জে খানস্য কিংরা প্রমাদরশে হমবানোকনি খপনে সাঁস্কৃতিক ডঁপনর্‌ধিকেঁ রিসবি বহন ছী। "রাঁবীক পর্ৰ্‌খা তীত" জে কহন গেন খছি সে সগরে মিথিনামে প্রযাঞ্চ খছি। সীকীসঁ নীক–নীক রাঁসন রঁনাএরঁ রা ডঁপনাযন, রিখাহ ও খান–খান শ্বভ খরসবপব স্বন্দব–স্বন্দব কঠ় াগ কবরঁ মিথিনামে হজাবক হজাব রর্থসঁ প্রচনিত খছি। গাম–গাম একসঁ এক কনাকাব এহি কনাকে জীরিত বখনে বহনাহ হ্মদা একব মহত্ত্ব নোক তখন র্‌মনক জখন কি হজাবক হজাব সংখ্যামে এহি রস্তুসভক মাঁগ কিছু রর্থ পূর্রসঁ রিদেশীসভ কবএ নগনাহ।

জাহি মিথিনাক ধ্বজা ন্যাযশাস্ত্রমে দেশভবি মে হহবাগত বহন, জতএক গাযক নোকনি দেশভবিক বাজ পবিরাবমে সংমানক পাত্র ছনাহ ও কনাক দৃষ্ঠিসঁজে সর্বত্র সম্মাননীয ছন ওহীঠাম নোক ভবি জাঠ়মে ঘূবতব ও গর্মীমে পীপড়ক ছহড়ি মে গপ্প মাবি–মাবি দবিদ্রাক সেরন কবৈত সরঁ তবহেঁ ক্ষীণশক্তি ভএ বহন ছথি সে চিন্তাক রাঁত খরশ্য খছি হ্মদা একব খর্থ ঙা কদাপি নহি জে হম খপন খামেরিশ্বাসকেঁ পবিত্যাগ কএ দী খা খন্ধাধুন্ধ খান–খান সাঁস্কৃতিক ঐরঁ সভকেঁ খপনা জীরনমে প্রশ্রয দী।

(১৪ খগস্ত ১৯+৩ক মিথিনা মিহিবমে প্রকাশিত)

<u>নঘ্কথা– পঠ়্ পৃ্ত চল্ডী</u>

সময এক গতিসঁ খাগা রঁঠ়ন জা বহন খছি। হ্মদা হম–খহাঁ ওকব প্ররাহমে কহি নহি কতএ পহুঁচি জাগত ছী। জেনা কোনো তেজ ধাবমে ছোট–মোট কতেকো রস্তু স্বত: দহাগত কহাঁ–সঁ–কহাঁ পহুঁচি জাগত খছি, রএহ হান এহি জিনগীক খছি।

“খহাঁ কী কেনহুঁ ? ঘূবতব রৈঁসন প্রায: নিত সাঁঝমে গামক কৈটা বৃঁঠ়সভ খাপসমে চর্চা কবৈত ছনাহ।”

ক্যা কিছু, ক্যা কিছু কহৈত। গপ্প–সপ্প রিরাঁদক রূপ ধবৈত খা খন্ততোগত্বা কহিও কান ঝাঁঝটৈক সংভারনা

ভএ জাগত। সভসঁ ঠীঠ ও দরঁগ ঠীঠবককা পহনমান রো খপঠ় ছনাহ খা ওহি ঘূবক মহফিনমে ডঁকাক চোষ্টপব কহিতথি–

“পঠ় ূ পূত চল্ডী জাসে চনে হল্ডী।”

সভ্য: নাভমে পূর্ণ খাস্থা ছননি। ভোবমে রঁচা মহিষ চবৌনক খা সাঁঝমে এক ডাবাঁ গবম–গবম দূধ। এহিসঁ নীক শাস্ত্র কী ভএ সকৈত ছন? সভ পঠ় াগ–নিখাগ ব্যর্থ। কহিখা পঠ়ত খা কহিখা কমাএত.. ? ক্ষদা, ওহীঠাম হীবা কক্কাক স্বব একদম দোসব বংগ ছন। ধিযা–প্বতা পঠ়ত তঁ রিচাবরান হোএত খা স্বখী বহত।

গামমে ওহি ঘূবক চর্চা চর্চিত ছন। দূনূ গোষ্ঠীসঁ সাঁঝমে জঁ বৈঁসিতথি তঁ খপন–খপন দর্শনক খন্বসাব জব্ধব রঁজিতথি খা পবিণামমে রিরাদ হোগত।

ঠীঠবককা দরঁগ ও নঠৈত ছনাহ। জরঁবদস্ত খেতী–পথাবী বহনি। ধিযা–প্বতা সভ রৈঁস মোষ্ট–সোষ্ট খা নঁঠ। সভ খেতীমে নাগন বষ্ঠত ছন। পবিরাব স্বখী ছন। হ্নকা ত্তননামে হীবা কক্কাক হানত পাতব ছন। ধিযা–প্বতা সভ স্কূন–কাঁনেজমে পঠ়া বহন ছন। খেতী–পথাবী কোনো খাস নহি। তেঁ কখনো কান ঠীঠব কক্কাক কথন ঠীক বুঁঝাগত ছননি। ক্ষদা দূনূ গোষ্ঠৈ খপন–খপন রিচাবপব দূঠ় ছনাহ।

হীবা ককাকেঁ খপন ধিযা–প্বতাক বঁড় খাশা ছননি। খা তেঁ খপন সম্পূর্ণ শক্তিসঁ ধিযা–প্বতাকেঁ শিক্ষা ব্যরস্থামে নাগন বষ্ঠত ছনাহ।

সময রিতৈত গেন আ হুনকব সভ নেনা সভ পঢ়ি -নিখি যথাযোগ্য নীক-নীক স্থানপব পহুঁচনাহ। ওমহব ঠীঠবক গৃহস্তী দিন-প্রতি-দিন গড়রঁড় াগত গেন। বৃদ্ধারস্থাক জোব পকড়ি তহি প্বত্র সভ আপসমে নড়ৈত বহৈত ছনাহ। রাঁত রিগড়ৈত দেখি রো সভকেঁ হৃবাক-হৃবাক কএ দেনখিন। জমীন-জথা রাঁটি গেন।

রীস রর্খক রাঁদ আগ নে হীবা রাঁবূ ছথি আ নে ঠীঠবককা। হ্মদা স্বনরাঁমে রহ্ত কিছু আএন। ঠীঠবককা রঁড় কণ্ঠমে মবি গেনাহ। রেঁটা সভ খেত-পথাব রেঁচি নেনক আ পেট পোসরাঁক হেতু গামসঁ পড়া গেন। হীবা রাঁবূ সেহো স্বখী নহি ভএ সকনাহ। ধিযা-প্বতা সভ পঢ়নক-নিখনক জব্দব হ্মদা সভ অপনামে ব্যস্ত। ককবো রূঁঢ়াক ব্যথাপব সোচরাঁক সময, গচ্ছা ও সামর্থ্য নহি ভেনৈক। ক্যা কনকত্তা তঁ ক্যা রঁরঁগ। পাঁচো রেঁটা পাঁচটা শহব ধেনে ছনাহ। স্বনরাঁমে ওহো আএন জে মন্মিনা রেঁটা নখনউমে মকান রঁনা নেনক অছি। হীবা রাঁবূ ওহিনা এসগব টৈকটৈক তকৈত রিদা ভএ গেনাহ।

ওহি স্কূনমে মৌনানা-জোনহাক রেঁটা সেহো হমবা সভহক সংগে পঢ়ৈত ছন। পঢ়এমে সামান্য ছন হ্মদা অত্যন্ত সজ্জন রো সংরেদনশীন। কৈ দিন গামসঁ স্কূন জাগত কান রো ভেটি জাগত। হ্মদা রো স্কূন নিযমিত নহি জাগত ছন। কৈ দিন রাঁধমে ওকবা হম সভ হব জোতৈত দেখিযৈক। হঁসিযো নাগয আ দুখো ভএ জাএ। কহিও কান ওকব পিতা সেহো ভেটি

जाएत, एकटा आग्रहक संग-

"बौआ, मास्टर साहेब बाबूसँ कहि देलें जे हमर बचवा आब नै जाएत।"

पुछलिऐक-

"किए ?"

तकर जवाबमे पनपिआए गमछामे बान्हने हर जोतएत अपन बेटा दिसि इसारा करैत।

कै दिन हमरा संगे बो स्कूल जाएत। बस्तामे भेँट भऽ जाएत छल। गमछामे पाँच-छहटा किताब ओ किछु क ापी बान्हने हमरा देखैत घरेसँ आवाज दैत-

"हमहूँ चलब। ठाठ़ रहब।"

आवाज सुनि कऽ हम-सभ पाकरी गाछक तरमे प्रतीक्षा करैत छलहुँ। स्कूल पहुँचि सभसँ पछिनका सीटपर बो बैसि जाएत छल। आ कै दिन तँ सभ घण्टीमे मारि खाएत रहैत छल। बिना कोनो आक्रोश आ प्रतिक्रियाक कै दिन कहितिऐक-

"एना मारि किएक खाएत रहैत छह! नीकसँ पढ़ ाए करह।"

सदा बो हमर-सभहक बात सुनि किछु-किछु अकाट्य तर्क दऽ दैत छल।

बहुत दिनक बाद ओकरा एक दिन चौकपर रिक्सा नगौने देखनिऐक। हमरा देखि ओकरा उत्साह भेलैक। प्राय: ओकरा भेलैक जे ओ यात्रीपर ओकरा

রিঁশেষ খধিকাব ছৈক। এক রেঁব হমবা মোন ভেন জে ওহী বিক্মাসঁ চনী হ্মদা খামো সিহবি গেন। হমব রো সহপাঠী বিক্মা চনাওত খা হম ওহিপব রৈঁসন বহরঁ। খা হম কাত ভএ গেন বহী। কিছুএ কানক রাঁদ ওকব বূঁঠ় পিতা এক গঠ্ঠব কপড় া নেনে খাএন। প্রায: হমবা নহি চিহ্নি সকন। ওহি বিক্মাপব গঠ্ঠব বাখি রাঁপ–রেঁটা মিনি কএ রীড় া পীরঁএ নাগন। সমযক এতেক খন্তবানক রাঁদো রাঁপ–রেঁটাক স্নেহ রঁনন ছন। হমবে সভহক সংগে কিছু ববিঠ্ঠ রিদ্যার্থী সভ সেহো স্কূন জাগত ছনাহ। জাহিমে সঁ কৈ গোটা মৈথ্রিকমে চাবি–পাঁচ রেঁব ফেন কএ ঞান্তিকাবী ভএ গেন ছনাহ। গামমে ছোটকা নোক সভকেঁ সংগঠিত কএক ও সভ মহা উঁপদ্রব ঠাঠ় কএ দেনে ছন। কৈটা পৈঘ গৃহস্থক হব–জন রঁন্দ ভএ গেন ছন। পনিভবনী সভ খাঁগনমে কাজ নহি কবত খা ভবিখা ভাব নএ কএ নহি জাএত। জকব ঘব জাহি জমীনপব ছৈক সে তকব হেতৈক। ঞ হেতে রো হেতে খা ভএ কএ বহতে। দিন বাতি গামমে ঘোন–ফচক্কা হোগত বহৈত...।

সভসঁ রঁড়কা খাফদ রঁড়কা মানিককেঁ ভেন বহনি। রো একদম চিঁতিত ভএ গেন বহথি। দিন–বাতি হ্নকা ওহিঠাম ভল্ডাবা চনৈত বহৈত ছন। গনাকাক পহনমান ও নঁঠক জমঘট বহৈত ছন।

সময রীতনাক সংগ–সংগ রো ঞান্তিকাবী সভ শান্ত ভএ গেনাহ। খধিকাংশি কতহুঁ–কতহুঁ চাকবী কএ বহন ছনাহ খা একাধটা খকান মূহ্নক সেহো শিকাব ভএ গেনাহ।

रॅड़ ।कान रैंसन ওএ़ সভ সোচैত বহী কি দিনেশ ভাএ ভেষ্ট ভএ গেনাহ। ও হীবা রাঁবূঁক জেঠ ভাতিজ ছনাহ খা খঁতকানমে রএহ রৈচাবেক সেরা কেনে বহথি। হীবা রাঁবূঁক ছোট প্বত্র হ্বৈনা হমব সহপাঠী ছনাহ। হ্নকে প্রতি গপ্প হোমএ নাগন। কহনাহ জে রো তঁ রহ্ত দিনসঁ নংদনমে বহৈত খছি। রঁড়কা হাকিম ভএ গেন খছি খা রহ্ত বাস পৈসা কমাওত খছি। হ্মদা কৈ রর্খসঁ গাম নহি খাএন খছি।

প্বছনিযনি–

“হীবারাঁবূঁক কাজমে খাএন বহথি কী নহি ? ”

“নহি খাএন বহথি। ”

ছগ্বন্তামে পড়ি গেনহুঁ। প্বছনঐক– “কিএক ? ”

“কহি নহি ! হ্মদা মূহ্সঁ দূ–তীন রর্খ পূর্ব খাএন ছনাহ। গাম ডোনি গেন বহএ। জাওত কান রহ্ত বাস টৈকা পিতাকেঁ দৈত বহথিন হ্মদা ও নহি নেনখিন। ”

রিচমে চৌংকৈত প্বছন–

“কাবণ ? ”

“কহাঁ দনি কহনখিন জে ও পৈসা খহী বাখূ। কাজ খাওত। জাহি পৈসাক কাবণ খহাঁ এতেক দূব চনি গেনহুঁ, গাম–ঘব,মাএ–রাঁপ ও সভ কিছ ত্যাগ কএ দেনহুঁ তাহি পৈসাকেঁ র্ব্যর্থ হমবাপব কিএক নষ্ঠ কএ বহন ছী। হ্বৈনা তহিখাসঁ ঘ্বি কএ গাম নহি খএনাহ। ”

“হ্মদা ঠীঠব ককাকেঁ কী ভেন ? ”

“কী কহুঁ ! সভ ৰেঁগৌ ঘব ছোড়ি পড়া গেন। কবৰোঁ কী কবিতৈক। গামপব কিছু নহি ৰাঁচন বহৈক। খসগব ঠীঠব ককা কাহি কহৈত বহৈত ছনাহ। জেঠকী প্বতোহ্ থোড়–ৰহ্ত সেরা কএ দৈত ছনখিন।”

এক ৰেব ফেব ঠীঠব ককা ভীমকায ও হ্নক খাপ্ত রাক্য মোন পড়ি গেন–

“পঠ়ূ পূত চল্ডী, জা সে চনএ হল্ডী।”

শেবীবমে ৰড় থাকান ৰ্‌ঝি পড়ৈত ছন, কহি নহি কখন নীন্ন খারি গেন।

नघ्कथा- मुख्यमंत्रीक स्वप्न

"की कवी किछु फुरा नहि रहल अछि.. ! प्रेसवला सभ पाछू पड़ि गेल अछि। जतए जाउ ओतहि ओ सभ पहुँचि जाएत।" मुख्यमंत्रीजी बाजि उठलाह। पुन: अपन प्रेस सचिवकेँ बजौलखिन-

"मिस्टर सिंह। अहाँ एकटा विज्ञप्ति अखबारमे प्रकाशित करबा दियौक जे प्रेसक आदमी मुख्यमंत्रीसँ सम्बन्धित ओही समाचारकेँ प्रकाशित करावथि जे हुनकर सरकारी कार्यावसँ सम्बन्ध होइक आ जकरा छापब जनताक हेतु नितान्त आवश्यक होइक। संगहि ईहो समाचार प्रकाशित करबाओल जाए जे हमर व्यक्तिगत ब्यथा कलाप छापए बला समाचार पत्र ओ सभ व्यक्तिक विरुद्ध कार्यवाइ कएल जाएत।"

उत्तरमे प्रेस सचिव बाजि उठलाह-

"ठीक सर। प्रेस बला सभकेँ कहि नहि की भए गेल छैक ? एकरा सभकेँ सबक सीखेनाइ बेस जरूरी थिक। हम आइए ई विज्ञप्ति प्रकाशित करबा दैत छियैक।"

"हद भए गेल ! कहि नहि, प्रेसबला सभकेँ की भए गेलैक अछि।"

अही कछु अपना सभमे बलिदान देबाक तँ पुरान प्रथा छैक आ ताहि बातकेँ नए कए प्रेसबला सभ छापि देलकै अछि आ सौंसे देशमे हबरिड़ मचि गेल। जे तिरावीजी अपन कुर्सी बचएबाक हेतु छागरक सोनितसँ स्नान कएलनि अछि। नगैत अछि जे प्रेसबला

সভকেঁ সরঁক সীখরঁহি পড়ৈত। মুদা কোনা? কাল্হি এহি বিষযপর রিস্তাবসঁ রিচার-রিমর্শ কএল জএতৈক।

"মৈডম। প্রেস রিল তঁ অহীক আক্তোসঁ লগাওল গেল।"

মুদা জাহি তরহক বিরোধ একর ভএ রহল অছি সে তঁ অপ্রত্যাশিত অছি। লগৈত অছি হমরা লর মুখ্যমংত্রীক নিয়ুক্তি করহি পড়ৈত।"

"হম তঁ অহাঁক শিবণামে সদিখন রহলহুঁ অছি। কহী তঁ এহি রিনকেঁ আপস লএ লী?"

"একর বাঁদো হম ওা আশ্বাসন নহি দএ সকৈত ছী। ফের গপ্প কএল জেতৈক।"

–ক্যা মহিলা স্বর এতরাঁ কহি কএ টৈলীফোন কাটি দেলে ছল। একর বাঁদে মাননীয ভূতপূর্ব মুখ্যমংত্রীজীক নিন্ন উঁপটি গেললি। সভটা রীতল গপ্প সীলেমাক রীল জকাঁ সপলামে দেখার ভএ রহল ছললি। অসলমে হুলকর ফর্সীসঁ হটরঁ একটা তেহল মার্মিক প্রসংগ ছল জে হুলকা নিবংতর ওঋরৌলে রহৈত ছল।

ওলা জহিআসঁ ও মুখ্যমংত্রী ভেলাহ তহিএসঁ হুলকা ভযারহ স্বপ্ন সভ আরঁএ লাগল ছললি। রিপক্ষী দলক লাকেরন্দী মজরূত ভএ গেল ছললি আ সত্তাদলমে সেহো কৈ গুট ভএ গেল ছল মুদা সাহসক রঁলে ও আগা রঁঠৈত জাগত ছলাহ। অকস্মাত গাড়ীক পহিযা ধসৈত দেখললি তঁ রো ওকরা উঁখাররাঁক কোলো কম প্রযাস কেললি সে রাঁত নহি, মুদা ভারী প্ররল। কণোকি রথ তঁ এহিলা ধসি গেল রহলি। রেঁস সংক্রমণ কালমে

ও জহাঁ নে খাগূ ৰঁঠ়নাহ কি বথক পহিখা ধসএ নাগন। ঠীক একদম রএহ হান মাননীয ভূতপূর্ব ম্ধখ্যমংত্রীজীকেঁ ভেননি।

ভএ সকৈএ জে হমব গপ্প খহাঁকেঁ তীত নগৈত হো। খপনে নোকনি ভাব্‌ক নহি হোগ। মাননীয ভূ.পূ. ম্ধখ্যমংত্রীজী ফর্সী ৰঁচএৰাঁক হেত্ত কোন ফকর্ম ছোড়়নাহ ?

কহরী ছৈক জে নে দৌড়় চনী নে ঠেসি খসী। ম্ধদা ম্ধখ্যমংত্রীজীকেঁ ঙা গপ্প কে ব্‌ঝেতনি। ওহি দিন খখৰাঁব পঠ়ৈত ছনিযৈক তঁ একটা ৰেঁস নমগব খপীন পঠ়নহুঁ। ধূর্ততাক চবম সীমা ছন। মৈথিনীমে সমাচাব পত্র নিকানতাহ।

যৌ মহামহোপাধ্যাযজী। খপনেকেঁ ঙা ব্‌ঝি কিছু দিন পূর্ব কিএক নহি ভেন ? কী খহাঁ জনতাকেঁ ওতেক ম্ধর্খ ব্‌ঝি বহন ছিযৈক জে খহাঁ ওকবা স্তুতিএনে ফিবিঐক। একদম নহি। খাৰ জমানা ৰঁদননৈ। খৈব ! দেব খএনহুঁ দ্‌রুস্ত খএনহুঁ। ম্ধদা ঙা তঁ কহু জে ওহি সমাচাব পত্রমে কী কী খৰঁবি ছপতৈক ? ম্ধখ্যমংত্রী পদক প্বন: প্রাপ্তিক হেত্ত জঁ খহাঁ কোনো যত্ত্ব কবৰৈক তঁ ওকবা প্রম্ধখতাসঁ ছপৰৈক রা নহি ? খাশা খছি জে এহি ৰেঁব ও সমাচাব মৈথিনীমে প্রকাশিত সমাচাব পত্রক ম্ধখ্য পৃষ্ঠপব খপনে ছাপৰ।

ওহি দিন গামমে ৰৈঁসাব বৈঠক। নরত্তবিখা সভ মৈথিনীক প্রচাব-প্রসাবক হেত্ত ৰেঁস খান্দানন কেনে ছনাহ। মাননীয ভূ.পূ. ম্ধখ্যমংত্রীজী প্রম্ধখ রক্তা

ছনাহ। রো রাঁজক নেন ঠাঠ়ে ছনাহ কি ক্যা দৌড়ন খাএন। কহনক–

“দিল্লীসঁ ফোন খাএন খছি।”

ও মংচপবসঁ ধড়ফড় াগত উঁতবএ নগনাহ ও এহী এমমে নূঠ়কিযো গেনাহ। ফেব রএহ নাবী স্লব। ফেব রএহ হতপ্রভ ভূ.পূ. ক্ষখ্যমংত্রী...।

এমহব রৈঁসাবীমে হল্লা ছনৈকজে ভূ.পূ. ক্ষখ্যমংত্রীজী কিছ মহত্ত্বপূর্ণ ঘোষণা কবতাহ। সম্ভবত: ওহি খপ্রত্যাশিত ফোনক কাবণসঁ রৈঁসাবক কর্যরাহীপব গম্ভীব প্রভাব পড়ন খা রৈঁসাব সাধাবণ ভাষণক রাঁদ স্থগিত ভএ গেন।

ওহি দিন্বকা রৈঁসাবক রাঁদ ভূ.পূ. ক্ষখ্যমংত্রীজী রঁহুত দিন ধবি চুপ বহনাহ। পছিনা মহিনা ক্ষখ্য পৃষ্ঠপব সমাচাব ছপন ছন। ওকব কিছ মহত্ত্বপূর্ণ খংশ প্রস্তুত খছি–

<u>দিনাংক ২ মঞা সন্ ১৯৭৬</u>

খাগ ক্ষক্ষন পটনা খএনাহ। পবম সন্তাষ খছি জে হম হুনকা প্রশিন্ন কএ সকনহুঁ। ওনা হমব প্রতিদ্বন্দী নোকনি হমবাপব নাগন ছথি ক্ষদা জাধবি ক্ষক্ষন হমবাপব নহি রিগবতাহ তাধবি ক্যা কিছ নহি কএ সকৈত ছথি। তেঁ হুনকা প্রশিন্ন কবরাঁক হেত্ত জান নগা দী।

<u>দিনাংক ১২ সিদম্ব্ঁব ১৯+১</u>

मैथिलीक अधिकार हेतु किछु मैथिल आएल छलाह। आखिर मैथिलीक की महत्व अछि ? हमरा जाँ सच तँ एकदम नीक नहि लगैत अछि, मुदा कएल की जाए। व्यक्तिगत हमरा मैथिल, मैथिलीसँ कोनो लगाव नहि अछि। हँ, जँ क्यो अपन सम्बन्धी होथि वा दोस्त-महिम होथि तँ तिनका नीक-सँ-नीक पद दिआबी आ मदतिओ करी। मैथिली, मैथिली चिचिएलासँ की होएत ?

१४ अक्टूबर १९७२

बिहार बड़ बिवादास्पद राज्य अछि। मोन तँ होइए जे एहि पदकेँ छोड़ि जा कए आराम करी, वा पुन: अपन पत्रिकाक पेशामे लागि जाइ। मुदा एतेक आमदनी छैक एहि काजमे जे अन्यथा सातो जन्ममे नहि भए सकैत अछि। प्रेसवला सभ पाछू पड़ि गेल अछि। की करी बुझा नहि रहल अछि ?

१ जनवरी १९७४

देखा चाही नव वर्ष की की रंग देखबैत अछि। मुख्यमंत्री पदसँ हटेलाक बाद तीव्र वैराग्य भए रहल अछि। खने मोन करैत अछि जे राजनीतिसँ सन्यास लए ली। खने मन करैत अछि जे 'यद्यपि दृढ़ निश्चय'क पुनरावृत्ति कए दी। एकटा उपाय सूझि रहल अछि। मैथिलीक प्रचारमे पदयात्रा किछु सज्जन चला रहल छथि। हुनके संग धरी। गामे-गाम मैथिलीक

নামে হমরো প্রচাব ভগএ জাএত। স্বনরাঁমে আএন অছি জে দড়ি ভংগা নগ একটা রঁড় সিদ্ধ তাঁত্রিক ছথি। হ্নকোসঁ কিছু পবামর্শ কবরঁ। আগা জগদম্বাক ওচ্ছা।

কৈদিনসঁ থাকন–ম্মাবন ভূ.পূ. মুখ্যমংত্রীজী ওহি দিন দ্পহবিযামে কনেকে আঁখি মুননে ছনাহ কি সপনাএ নগনাহ। সাক্ষাত্ মহিষাস্বব মর্দিনী কত্তা নএ ঘ্মি বহন ছনীহ। শত্রুক সংহাব কবৈত ছনীহ। নরকা মুখ্যমংত্রীক নাশিক হেত্তু ষডযংত্র জোব–সোবসঁ চনি বহন ছন। জতহি দেখূ ততহি ভূ.পূ. মুখ্যমংত্রীজীক স্বাগতমে স্বাগতদ্বাব সভ রঁনন ছন। মৈথিনীক প্রচাব খূরঁ ভেনৈক। ভূ.পূ. মুখ্যমংত্রীজীক নামক নগাবা চাব্দকাত রাঁজি বহন অছি। চ্নাব ঘোষণা ভএ গেনৈক। রঁড়কা–রঁড়কা উদ্যোগপতি সভ অপন ভবিষ্যক আশাপব পর্যাপ্ত চন্দা দএ বহন ছথি।

এহি সরঁহক পবিণামো রঁহবেনৈক আ হম প্বনশ্চ মুখ্যমংত্রী ভএ গেনহুঁ। সপথ গ্রহণ সমাবোহমে কিছু মৈথিন সভ উপদ্রব কবএ চাহৈত ছনাহ কি প্বনিস নাঠীচার্জ কএ দেনক...।

এতরঁহিমে ভূ.পূ. মুখ্যমংত্রীজী সপনেমে গবজএ নগনাহ কি হ্নক নীন্ন খ্জি গেন। উঠনাহ তঁ রএহ বামা রএহ খণ্ডৈনা। প্বনর্মুষিকোভব।

নঘ্কথা- যমনোকক দন-ৰঁদন্

ওহি দিন যমনোকমে জৰঁবদস্ত গহমা গহমী ছন। ভেন ঞ জে মৃৎ নোকসঁ মানমে খাএন ৰঁহ্ত বাস নোক ওতএ পহুঁচনাক ৰাঁদ জনতংত্র ৰঁহানীক মাঁগ পব খড়ি গেন বহএ। নিৎ প্রতিক হংগামাসঁ তংগ ভএ যমবাজ যমনোকক নর সংবিধানক হেত্ত খধ্যাদেশ জাবী কেনাহ। তকব ৰাঁদ মৃৎ নোকক তর্জপব চ্নারক কার্যরাহী প্রাম্ভ ভেন।

যম প্রতিনিধি ৰঁনৰঁ কতেক কঠিন ৰাঁত থীক সে ভুঞভোগিযে কহি সকৈত ছথি। যদ্যপি সত্তাৰূঢ় দনসঁ নএ কএ বিপক্ষী ধবিক সভ ব্যক্তি খপন-খপন সেরাক প্রতি সমর্পণক ভারনাক চর্চ কবৈত-কবৈত খপসিযাঁত বহৈত ছথি মুদা খসনমে জে রো কবৈত ছথি সে জগজাহিব খছি। গএহ সভ গপ্প হম ওহি দিন সোচৈত বহী কি যমনোকক খখৰাঁবমে প্রতিনিধি সভা চ্নারক সমাচাব নিকননৈক।

সমাচাব দেখিতে এক ৰেঁব হমবা জেনা কবেন্ট জকাঁ নাগি গেন। কোনা নে নাগএ। যমনোকমে জহিখাসঁ চ্নারক সিনসিনা খএনৈক তহিখাসঁ কতেক ঘব ৰঁসি গেন। কতেকো ৰেঁবোজগাব সভ বাতিযে-বাতি ধনিক ভএ গেন। গএহ কাবণ থিক জে খাৰঁ নোক জহাঁ যমনোকমে চ্নারক হল্লা স্বনৈত খছি কি টিকট নেৰঁক হেত্ত এড়ী-চোটীক পসেনা এক কএ দৈত খছি।

যমনোকক প্রতিনিধি সভাক চ্নার ভেনা এক মাস ভেন ছনৈক। কোনো দনক স্পষ্ঠ ৰঁহ্মত নহি খাএন

छलैक। प्रधान रहनए लेल रहैस घमरथन भऽए रहल छलैक। यद्यपि दल सभहक संख्या तँ ९ टा छल मुदा मूलत: तीनटा दलक सदस्य रहैसी छलाह- पिसाँच दल,भूतनाथ दल ओ प्रेत दल।

नव निर्वाचित सदस्यमे सँ कमसँ कम पचासटा सदस्य एहन छलाहजे कमसँ कम पाँच-सात रहैव दल रहदलि चूकल छलाह। यम प्रतिनिधि सभामे कोनो दलकेँ स्पष्ट रहुमत नहि भेटैनासँ हिनका सभहक लेल स्वर्णिम अवसर छलनि। नरका यम प्रतिनिधि सभ अपन-अपन भविष्य स्वधाररहाक हेतु रहैस उँत्सुक छलाह।

प्रमुख महोदयकेँ से रहैस परेशानी छलनि। हुनका तीनू दलक नेता रहैवा-रहैवीसँ अपन-अपन समर्थनमे आधासँ अधिक सदस्यक सूची प्रस्तुत केने छलाह। तीनू सूचीमे पचासटा सिद्धहस्त दल-रहदलू आ पचीसटा नरका यम प्रतिनिधि केर नाम सामिल छल। प्रमुख महोदय भूतपूर्व गमानदाव छलाह। मुदा जनताक हिसारेँ देखि कए रंग रहदलि लेने छलाह। ओहो मामला नीकसँ रहुझि रहल छलखिन। आखिर गमानदारीसँ होगतेे की छैक ? नून रोटी चलि सकैत अछि। घरवाली कहथिन जे कहि नहि कोन करम केलहुँ जे अहाँक संग भेल।

जहिआसँ प्रमुख महोदय अपन चालि-ढालि रहदललाह तहिआसँ दुनियाँ दोसर भऽए गेललि। जेम्हरे देखू तेम्हरे लक्ष्मीक दर्शन। ई मौका हुनका हेतु स्वर्णिम अवसर छल। जनसेराक व्रतधारी लोकनिक प्रथम अवतार भऽए रहल छल। यमराज तीनू नेतासँ गप्प-सप्प कररहाक हेतु तिथि निर्धारित कऽए सूचित कऽए

देलखिन आ अपने भूमिगत भऽ गेलाह।

प्रेत दलक नेता बातिक रौदह रंजे यमराजक
पलोसँ भेँट कएल गेलाह। दोसर-तेसर ओहिठाम क्यो
नहि छल। सूटकेशसँ नोटक सभ गड्डी निकालि धड़ाधड़
टेबुलपर राखि देलखिन।

"ई थिक प्रेतोह्क रूँह देखाउ।"

फेर गप्प-सप्प आगा रहऽन करए लगलखिन-

"राजनीतिक हाल-चाल तँ अहाँकेँ बूझले अछि।
पिसाँच दल ओ भूतनाथ दलक नेता सभ हमर पक्षक
यम प्रतिनिधि सभकेँ फोरि रहल छथि। अहाँ यमराजकेँ
हमर सिफारिश कए हमरा न्याय दिआउ।"

यमराजक धर्म पलोजीकेँ तीनू लोक स्वमि रहल
छलनि, तखन तैयो रंजनीह-

"अवश्य करबनि। अहाँसँ रेसी योग्य, कर्मठ ओ
ईमानदार के भऽ सकैत अछि। प्रधानक पद तँ
अहींकेँ भेटबाक चाही।"

प्रेत नेता सहर्ष ओहिठामसँ विदा भेलाह। तखन
ओ समस्याक अन्त नहि छल। आबिर मास दिनक बादे
सही, यम प्रतिनिधि सभाक सामना तँ करैक छलनि।
तेँ कमसँ कम पचासटा आओर यम यम प्रतिनिधि के
अपनामे मिलायब जरूरी छलनि।

बाता-बाती ओ अपन विश्वासपात्र प्रेत नेताक
सचिवक ओहिठाम पहुँचलाह। ओमहर पिसाँच दल ओ
भूतनाथ दलक लोक सभ सेहो रैसन नहि छलाह।

बाति भरि हुडदंग होइत रहल। असलमे बीस-

পচীসটা যম প্রতিনিধি কৈ গোটেসঁ টাকা নএ নেনে ছলাহ। তীনূ নেতা সোচথি জে ও সভ হমবা সংগে ছথি ক্ষদা খসনমে রো সভ ককবো সংগে নহি বহথি। ও সভ চ্নারমে খর্চ ভেল খপন পূঁজী ঙুপব কবরাঁক হেত্ত খপসিযাঁত ছলাহ। ক্ষদা যমবাজ সেহো খার্ব ঘরবাযন ছলাহ খা যম প্রতিনিধি নোকনিকেঁ সাফ কহনখিন—

"জঁ খহাঁ নোকনি স্পষ্ঠ স্থিতি নহি ঙঁপেন্ন কবর্ব তঁ হম যমনোক প্রতিনিধি সভাকেঁ ভংগ কবরা দের্ব।"

ঞ রাঁত স্বনি নরকা যম প্রতিনিধি সভহক মনমে হড়ৰ়ঁড় া মচি গেন। ও সভ গোটে প্রেত দনকেঁ খপন সমর্থন দেরাঁক নির্ণয প্রক্ষখ মহোদযকেঁ খরগত কবা দেনখিন।

প্রাত:কান প্রেত দনক নেতা মংগনূকেঁ প্রধান পদক হেত্ত সপথ কবাওন গেন।

প্রাত:কান সপথ গ্রহণ সমারোহ প্রাবম্ভ ভেন। মনোনীত প্রধানজী খপন জেরীমে সঁ একটা চিট নিকানি কএ খপন পী.এ.কেঁ দেনখিন। পী.এ. সাহের্ব ওহি কাগজকেঁ প্রক্ষখক খাপ্ত সচিরকেঁ দএ দেনখিন।

ওমহব যম প্রতিনিধি নোকনি মংত্রী পদ প্রাপ্তিক সংভারনাসঁ খপসিযাঁত ছলাহ। কিছএ কানমে ঘোষণা প্রাবম্ভ ভেন। নর মংত্রীমন্ডনমে তীস গোট কৈরীনেট, রীসটা বাজ্যমংত্রী ও রীসটা ঙঁপমংত্রীক নামক ঘোষণা কএন গেন। এরম্—প্রকারেণ যম প্রতিনিধি সভা ক এক তিহাগ সদস্য মংত্রী রঁনি বহন ছলাহ। শেষ সদস্যমে সঁ সত্তাপক্ষক সমর্থক যম প্রতিনিধিকেঁ কোনো—নে—কোনে পদ

अरश्य देबाक स्पर्श अाभास भेटि गेल छलनि। प्रमुख निकेतन खचाखच भवन छल। सपथ ग्रहण समाप्त होएबाक छल कि सत्तापक्षक एकटा यम प्रतिनिधि गरजि उठला–

“मंत्री पदक हेतु चयनमे पक्षपात कएल गेल अछि! आदि–आदि…।” प्रधानजी क्रुद्ध भऽ उठलाह आ गसाबासँ किछु कहलखिन।

प्रधान रिक्षुब्ध यम प्रतिनिधि सभक गुप्त बैसाब कए बहल छलाह। बात्रिमे बाबह बजे बैसाब शुरू भेल से प्रात: छह बजेमे सम्पन्न भेल। बैसाबमे पचासटा यम प्रतिनिधि छलाह जे कहैत गेलाह जे जौं अहाँ अपन बात नहि बाखब तँ हमहूँ सभ अपन बात बदनबाक हेतु मजबूब भए जाएब।

हाबि कए प्रधानजी ओहिमे सँ पन्द्रह गोटेकेँ रिभिन्न कैबिनेट मंत्रीक दर्जा संगे अपन–अपन जिलाक प्रशासनिक प्रमुखिया सेहो बनाओल गेल। सभा रिसर्जित भेल।

ओमहब पिसाँच दल आ भूतनाथ दलक नेता प्रेत दलक नेताकेँ प्रधान पदक सपथ केब रिबोधमे संपूर्ण यमलोकमे हड़ताल कए देलन्हि। यमलोकमे कानून/व्यवस्थाक गम्भीब समस्या उपेन्न भए गेल। असनमे दूनू नेताकेँ प्रधान पद छुटि जयबाक आशंका तँ छलनिहे। सभसँ बैसी कष्टक गप्प छल जे हुनका लोकनिकेँ गम्भीब आर्थिक क्षतिसँ सामना कबए पड़ल छलनि। यमलोकक पचासो यम प्रतिनिधि तीनू नेतासँ

যথেষ্ঠ পাগ টৌনি নেনে ছনাহ। প্রধানকেঁ খপন ক্ষর্মী রঁচাযরঁ পবাভর ভএ বহন ছননি। প্রক্ষখক খিনাফ দূনূ রিবোধী দন যমনোক ভবিমে গম্ভীব হড়তান কএ দেনে ছনৈক। স্থিতি সম্হবনে নহি সম্হবি বহন ছনৈক। খন্ততোগত্বা প্রধানজী রিবোধী দনক নেতা সভসঁ গোপনীয বৈঁসাব কবরাঁক নির্ণয কেননি।

দোসব দিন রিবোধী নেতাসভ এক-এক কএ প্রধানজীসঁ ফবাক-ফবাক ভেঁষ্ট কবএ নগনাহ। পাঁচটা ছোষ্ট-মোষ্ট নেতাকেঁ শান্ত কেননি। ক্ষদা পিসাঁচ দন ও ভূতনাথ দনক নেতা কিছু স্বনরাঁক হেতু তৈযাব নহি ছনাহ।

খন্ততোগত্বা প্রধানজী পিসাঁচ দনক নেতাকেঁ রিপক্ষক নেতা রঁনএরাঁক ঘোষণা কেননি। হ্নকো কৈরিনেষ্ট মংত্রীক দর্জা দেন গেন। সংগহি ভূতনাথ দনক নেতাকেঁ যম প্রতিনিধি সভা ক উঁপ-সভাপতি রঁনএরাঁক নির্ণয কএন গেন। দূনূ নেতাকেঁ পাঁচ-পাঁচ কড়াব টৌকা খপন-খপন জিনাক রিকাসক নামপব খর্চ কবরাঁক খধিকাব দেন গেন।

এরম্-প্রকাবেণ মংত্রী মন্ডনক গ্হযাকনাপ প্রাবম্ভ ভেন। প্রক্ষখ মহোদয সহিত যম প্রতিনিধি নোকনিকে হবিযবী খারি গেন। যমনোকমে যম প্রতিনিধি সভা ক খধিরেশন প্রাবম্ভ ভেন। কতেকো নর গোষ্ঠে এহি রৈঁবক খধিরেশনমে দেখরাঁমে খারি বহন ছন। সদস্য সভকেঁ সপথ দিখারোন গেন খা তকব রাঁদ প্রক্ষখ মহোদযক ভাষণ ভেন। যমনোকক খগিনা রঁর্থক রঁজষ্ট কেব প্রস্তার প্রস্তুত কএন গেন। এতরাঁ কার্যক্রম ভেন ছন

কি বিপক্ষী নেতা সভ বর্তমানমংত্রী মন্ডলমে অপন অবিশ্বাস প্রস্তাব প্রস্তুত কেলনি। যম প্রতিনিধি সভামে জবৰদস্ত হংগামা হোমএ লাগল। হংগামা নিযংত্রণসঁ বাহব ভএ গেল আ অধ্যক্ষকেঁ যম প্রতিনিধি সভাক কার্যবাহী স্থগিত কএ দেবএ পড়ল।

ওমহব বিপক্ষক নেতা অপন চেলা-চাটীক সংগে যম সভা অধ্যক্ষক নির্ণযিক বিরুদ্ধ যম প্রতিনিধি সভাসঁ বহিগর্মন কএ দেল।

যমলোকক বাজনীতিক স্থিতি কহ্না ঠহবিযে লে বহল ছল। প্রধানজী পবেশান ছলাহ। প্রতিপক্ষক নেতা সভ যমলোকমে হড়তালক আহ্বান কএ দেনে ছলাহ। হ্নদা প্রধানজী কোনো কীমতপব কুর্সী ছোড়বাক হেতু তৈযাব নহি ছলাহ। দোসব দিন যম প্রতিনিধি সভা ক সত্র ফেব প্রাবম্ভ ভেল আ সত্তা পক্ষ ও প্রতিপক্ষক নেতা এরম্ সদস্য লোকনি হংগামা কবএ পব অড়ল ছলাহ। প্রধানজী জততোকেঁ মংত্রী বনা সকলাহ ততবো লোক গড়বড় ী নহি কবতাহ তকব কোনো ঠেকান নহি ছল। শেষ লোকনিক কহব মোসকিল।

ওহি দিন সেহো যম প্রতিনিধি সভা ক বৈসাব স্থগিত ভএ গেল। এরম্-প্রকাবেণ প্রধানজী পাঁচ দিন কাটি লেলাহ। তাধবি অনেকো উদ্যোগসঁ মংত্রীমন্ডলক গঠনমে জে আর্থিক দবাব পড়লনিসে আপস ভএ গেল ছলনি। বিপক্ষক সদস্য সভ যমবাজকেঁ বিজ্ঞাপন-পব-বিজ্ঞাপন দৈত ছলাহ জে যম প্রতিনিধি সভা ক অধিবেশন শীঘ্র বজাওল জাএ। অন্ততোগত্বা যমবাজ প্রধানজীকেঁ বজা কএ সাফ কহলখিন জে অহাঁ সাত

দিনক ভীতব প্রতিনিধি সভামে খপন ৰহ্মত সিদ্ধ কৰু খন্যথা খহাঁক হৃসী চনি জাএত।

প্রধানজী খপসিযাঁত ছনাহ। নরকা যম প্রতিনিধি-ক গ্বষ্টক কোনো ভবোস নহি ছননি। হ্মদা ঝখ মাবি কএ যম প্রতিনিধি সভামে রিশ্বাস প্রস্তার বখনাহ। নির্ণয ভেন জে কাল্হি এহিপব মতদান হোএত। রিপক্ষক সদস্য সভ হর্ষসঁ থপড়ী পীটএ নগনাহ।

বাতি ভবি ক্যা যম প্রতিনিধি স্বতন নহি। প্রাত:কান দস ৰজে যম প্রতিনিধি সভা ক ৰৈসাব প্রাবম্ভ ভেন। যম সভা খধ্যক্ষ মহোদয খাশনপব রিবাজমান ভেনাহ। মত রিভাজনক ঘন্টী ৰাজন। গ্বপ্ত মতদানক র্যরস্থা ছন। খাধাসঁ খধিক সদস্য প্রধানক রিবোধমে মতদান কএ দেনাহ। যম সভা খধ্যক্ষ এহি নির্ণযক ঘোষণা কএ দেন। প্রধান দন ৰদনক গম্ভীব শিকাব ভএ গেন ছনাহ। হ্মদা ঙ্গ সভ কোনা ভেন সে নহি কহন জা সকৈত খছি।

প্রধানজী খপন ত্যাগ পত্র যমবাজকেঁ দএ দেনখিন। মাস দিনক ভীতব এক ৰেব ফেব নর মংত্রীমল্ডনক গঠনক তৈযাবী জোব-সোবসঁ প্রাবম্ভ ভেন। হ্মদা খাৰ যম প্রতিনিধি সভ সেহো চিতিংত ছনাহ। প্রতিনিধি সভা ভংগ হোযৰাক সমাচাব জোব-সোবসঁ চাৰুকাত পসবি গেন ছন। যমবাজ সেহো সহত ৰুখি খপনৌনে ছনাহ। তেঁ হেত্তু সভক মত ভএ গেন ছনৈক জে একটা ঠোস মংত্রীমল্ডন ৰনাওন জাএ।

ভূতনাথ ও পিসাঁচ দনক নেতা খাপসমে ৰন্দ কোঠবীমে ৰৈসাব কেনাহ। তয ঙ্গ ভেন জে পিসাঁচ

দনক নেতা প্রধান ব়নতাহ। মংত্রীমল্ডনমে দূটা উঁপপ্রধান হেতাহ। একটা উঁপপ্রধান ভূতনাথ দনক হেতাহ খা দোসব নর যম প্রতিনিধি গ্বষ্টক নেতা...। যেন-কেন প্রকারেণ নর মংত্রীমল্ডনক গঠন ভেন। যম প্রতিনিধি নোকনি খাশ্বিস্ত ভেনাহ জে জন সেরাক খাব় নীক খরসব হ্নকা সভহক হাথসঁ নহি সবকতনি। যম প্রতিনিধি সভামে এহি মংত্রী মল্ডনকেঁ রিশ্বাস সেহো প্রাপ্ত ভএ গেনৈক। কিছু দিন দোব়াবা যমনোকমে জনতংত্র ব়হান ভেন।

<u>নঘ্কথা- নর্কক সংসদ</u>

"স্বনৈত জাগ জাউঁ সভাসদ সভ। খাজুক কার্বরাহী প্রাবম্ভ হেব়োসঁ পূর্ব সভাক বপষ্ঠ পঠ়ন জাএত। তদ্পবান্ত নর সদস্যক উঁদ্বাষণা হোএত খা ফেব খান-খান কার্যরাহী। নরগঠিত সদনক খধ্যক্ষতাক ভাব নর্কক রবিষ্ঠতম সদস্য মনমোহন কেঁ দেন জাগত খছি।"

ওা ধ্বনি হোগত খছি। জনতা দিসিসঁ খারাজ খাএন-

"খধ্যক্ষজী খপন পবিচয দেথি।"

হ্মদা তাব়তে সংসদক সচির উঁঠনাহ-

“ৰেঁস তঁ স্বনি নিখ। ঙা খৎন্ত নিগ্যারান, নৰ্কক ৰযোৰূঙ্কু খা ৰবিগ্যতম সহযোগী থিকাহ। হিনকা মৰ্ত্যনোকমে ফাঁসীক সজাএ ভেঁটন ছননি। খা ওতএ ঙা সিদ্ধহস্ত খূনী ছনাহ। গনাকা ভবিমে হিনক যশী পসবন ছন। ওনা, হিনকব খাতা সভ দিন নানে বহননি খছি, ক্ষদা এতয খএনাক ৰাঁদো ৰো কতেকো কীৰ্তিমান স্থাপিত কৰৈত বহনাহ জাহিসঁ যমবাজক ৰিশেষ খাজ্ঞাসঁ নৰ্ক নোকমে বহৰাক খৰধি ৰঁঠ ৈত বহননি। হিনক দক্ষতাক সভসঁ পৈঘ প্ৰমাণ তঁ গএহ থিক জে এদ্ধ খৰস্থামে নৰ্ক নোকক সভটা সামান ভযাদোহন কএ দেন খা ককৰো একব ভনকী তক নহি নগনৈক। সৌভাগ্যৰশী কহী ৰা জে কহী, ৰো সভ সামান তস্কৰীক ছনৈক খা মৃত্যুনোকমে ক্যা প্ৰাণী খপন পূৰ্বজক প্ৰাগ্নতিক হেত্তু পৰমামোকেঁ ঘূস স্বৰূপ গাযা জা কএ দান কেনে ছন। চূঁকী ঙা সভ সামন তস্কৰীক ছনৈক, তেঁ একবা নৰ্ক নোকসঁ গ্বজবএ পড়নৈক। ৰো পাবগমনমে ছনাহ কি নৰ্ক নোকক চুংগীক সিপাহীকেঁ মেন্ডেক্সক গোনী খ্খা নিশামে ৰ্ত্ত কএ মনমোহনজী সভটা সামন ৰ্নৈক কএ দেন। ক্ষদা ধৰ্মবাজক খ্পিযা ৰিভাগ ৰঁড় চৌকস খছি খা মনমোহনক এহি স্বগ্নতিক প্ৰবস্কাব ভেঁটননি। পাঁচ ৰৰ্খ খতিবিক্ত নৰ্ক ৰাঁসসঁ।”

“ৰাঁহ–ৰাঁহ..! একদম সহী খাদমীকেঁ খধ্যক্ষ ৰনাওন গেন।”

“জয হো় ! জয হো় !”

খাৰাঁজ খাএন চাব্ধকাতসঁ।

ঙা নিশ্চয নৰ্কক গবিমা ৰঁঠ়ওতাহ। থপড় াক

गड़गड़ाहटिक बीचमे अध्यक्ष महोदय आसन ग्रहण कए उद्घोषणा कएलन–

"मान्यवर नर्कवासी लोकनि, अहाँ सभ जे हमर सम्मान कएल अछि से युगानुकूल अछि। कलियुगमे पापक प्रवल्लाव धड़ाकसँ भेटै जाइत छैक। तस्करी करू कोठा भीड़ू, घूस लिय, शन्जीनीयर जमाए करू। त्याग, तपस्या ओ चरित्रक महत्वक जमाना चल गेलैक। आबै तँ लूटि लाउ, कूटि खाउ। एहि रीतमे अहाँ सभ गोटे पारंगत थिकहुँ। ओना, मृत्युलोकक नियम सभ किछु आओर थिक। ओतए कानूनक राज थिक, कहा नामे के। से जँ सभ बहैत तँ एहिठाम नर्कमे कतेको भूतपूर्व महामहिम नहि पड़ल रहितथि। अहाँ लोकनिक सामने जे मंचपर छथि से मृत्युलोकमे बेस सम्मानित जन नेता रहि चुकल छथि। जय–जयकार होइत छलनि हिनकर। कहा काजक हिसाबें नर्कमे तृतिय श्रेणी भेटैन छनि। हिनका नर्कक गेटैक रखवारी करबाक भाड़ भेटैननि। हमर कहबा जे जहिना मृत्युलोकमे सभ किछु दनादन चलिए रहल छैक, तँ नर्क लोक कथि लेल पाछा रहए। एही रीतकेँ ध्यानमे राखि कए हम नर्क लोकमे पुन: भयादोहन कएल आ एकर परिणामो अनुकूले भेल।"

चारू दिससँ थपड़ी पड़ए लागल। तदुपरान्त सचिव महोदय पूर्व सभाक कार्यवाही सदनक संपुष्टिक लेल प्रस्तुत करए लगलाह–

"मान्यवर, पूर्व सभाक प्रमुख–प्रमुख कार्यवाही प्रस्तुत अछि–१. नर्कक बढ़ैत जनसंख्या वृद्धिकेँ देखैत

এহিঠাম যথাশীঘ্র পবিরাব নিযোজন পথরাবা মনাযন জাএ। রস্তুত: মর্হনোকমে খপবাধক সংখ্যাক ভাবী বৃদ্ধিক কাবণেঁ নর্কক সংত্তনন গড়্বঁড়্ াযন খছি খা এহিসঁ নর্কক রবিষ্ঠ রাসী নোকনিকেঁ নানা প্রকাবক ভযংকব কষ্ঠক সামনা কবএ পড়্ি বহন ছনি। খস্তু, ঙা প্রস্তার পাবিত ভেন জে সামান্য কোটিক পাপীকেঁ নর্কসঁ ফবাক একব সীমানসঁ রাঁহবে উঁপনগবী রঁনাওন জাএ।”

(হর্ষ ধ্বনিক রীচমে নোক প্রস্তারক সহমতিমে থপড়্ া পীটৈত ছথি।)

“নর্কক চাহবদিরাবী ছোটৈ খছি জাহি কাবণসঁ স্বস্মনোকসঁ কতেকো নোককেঁ খসানীসঁ এহিমে ফনা দেন জাগত খছি। হমবা নোকনি এহি তবহক প্রগ্রযাক ঘোব রিবোধ কএ বহন ছী। সংগহি ঙা প্রস্তার পাবিত কএন জাগত খছি জে নর্কসঁ ওতরেঁ সংখ্যামে নোককেঁ স্বস্ম জেরাঁক প্রারধান কএন জাএ।”

খারাজ হোগত খছি–

“হমবা নোকনি স্বস্ম হবগিজ নহি জাএরঁ। হমবা সভকেঁ নর্কে নীক নগৈত খছি। এহিঠাম পাকিটৈমাবীক খূরঁ গ্বজাগশী ছৈক। স্বস্মমে তঁ ককবো পাকিটৈ নহি ছৈক। ঙা প্রস্তার মংজূব নহি খছি।”

সচির মহোদয একাএক প্রস্তার সভ পঠ়্ৈত গেনাহ খা উঁপস্থিত নর্করাসীগণ রেঁবা–রেঁবী থপড়্ া পীটৈত গেনাহ। এতরঁহিমে নর্কক ঘন্টা সভ ঘনঘনায নাগন। পতা নগনৈক জে নর্কমে একটা মহাপাপীক প্ররেশ ভেন খছি। ওকবা যমদূত নানা প্রকাবক যাতনা দএ বহন ছনৈক। মর্হনোকমে ও গম্ভীব খপবাধী ছন। হ্মদা

ओकरा लेल धनि-सन। नर्कलोकमे एहन यातनाक मध्यो रो कनखी मारैत हँसैत आगू रहि ेत सभहक अभिनन्दन करैत चलि रहल छल। तारतिमे नर्कवासीक किछु उँचक्का ओकरा गोलिओनक आ ओकरा जेबीमे ओकर संतति द्वारा दान कएल गेल जे किछु कैंचा आ वस्तु छलैक से छीनि लेलक। ओ कनीके आगा रहिन की ओकरा अपन कका नजरिमे अएलैक। ओकरा बड़ आश्चर्य लगलैक। ओकर कका तँ बेस भक्त छलैक। तीन घण्टा चानन करैत छलैक। भोर-साँझ स्नान करैत छलैक। ओ घन्टा-घन्टा भरि पूजा करैत रहैत छलैक। अरे! ओकर ककाका पाछा तँ एकटा बोर्ड लागल छलैक।

"मर्त्यलोकमे ढोंग करबामे रूशेल बंजनजी अपना जीवन कालमे कतेको डकैती वो हत्या काण्डमे सम्मिलित रहला।"- भातिज ग्रम्य।

"बाह रे कका! ओहिठाम तँ बेस हरा रहौलने छलाह।"

संसदक अधिवेशन जोरपर छलैक। नव-नव सदस्यक परिचय कराओल जागत छलैक। पण्डालक अग्रभागमे नव सदस्य सभकेँ राखल गेल छल।

"ई थिकाह 'व्रजमोहन'। भूतपूर्व मुख्य मंत्री। ई अपन शासन कालमे कृषि रजराक कीर्तिमान रहौलनथि। कहिओ बैमानी करबासँ नहि हिचकला। सदा पहिरन-ओढ़न बेस स्वच्छ सात्विक। हिनका नर्कमे स्थायी स्थान भेटैलनि अछि। ओना सामान्य कोटिक पापीकेँ

দোসব ও তেসব সানপব কাগজ–পত্ৰক সমীক্ষা হোগত ছৈক। মামলাকেঁ ফেবসঁ জাঁচ–পড়তান হোগত ছৈক, ক্ষদা হিনকব মামলামে যমবাজ একতবফা নির্ণয স্বনা দেন জে ওা নর্কক স্থাযী সদস্য হেতাহ খা হিনকব কাগজ–পত্ৰকেঁ গোপনীয কএ দেন জাএ তাকি চিত্ৰগুপ্তক সহাযক লোকনি ওহিমে কোনো প্ৰকাবক হেবা–ফেবী নহি কএ সকথি।”

‘তিনক ’ক পাব খাএন। টাঁগ টুটি গেন ছ্বলনি। যমবাজক পূত সভ নাদি কএ নর্ক প্ৱবী খানি বহন ছন কি খকস্মাত ওকব টাঁগ নক্ষত্ৰমে ঘুমি বহন স্কাগনৈরক টৃকড় সিঁ টৈকড়। গেনৈক জাহিসঁ ভযংকব দুর্ঘটনা ভেন ও তিনক প্ৰেতক টাঁগ কটি গেননি। ওনা,তিনক মৃত্যুনোকমে ক্ষখিযা ছনাহ। ব্ৰনৌক ডেবৰনপমেন্ট কর্মীটৈক কার্যকাবিণীক সদস্য ছনাহ ও গামমে ব্ৰৈস ধাখ ছননি। গামমে বাজনীতি কএ ওনাকাক নোককেঁ খপনা দিসি কএ খপন সহোদব ভাএকেঁ বাতিযে–বাতি নিপত্তা কএ দেননি। ওনা, ব্ৰাহ্বমে ব্ৰৈস রিনাপ কএননি। ছাতী পিটৈননি। থানামে বিপোর্ট দর্জ কবেননি। ওহাদি–ওহাদি। ক্ষদা সংযোগ জে ওহি সমযমে নর্কমে সমযোপবি কাজ চনি বহন ছনৈক খা ভাবতক রিভাগক কিবানী কাজ কএ বহন ছনাহ। নর্কনোকসঁ রো সভ ঘটনাক দূবদর্শনপব দেখ বহন ছনাহ। নর্কক কাগজ–পত্ৰমে সভ নিখন ছন। যমবাজক কোর্টমে পহুঁচি কএ রো খবাক বহি গেনাহ।

“কে ব্ৰাহ্বব কেনক ওা সভ.. !”

সোচৈত ছনাহ। এবম্ প্ৰকাবেণ একসঁ এক

नरागन्तुक सदस्यक परिचय होएत गेल।

एतबेमे भयंकर हल्ला स्वर्गमे भेल। दर्शक दीर्घसँ कूड़ा फेकल जा रहल छल। क्यो गोटे जोर-जोरसँ उद्घोष कऽ रहल छल-

"भाग नोकनि! यमराजक अत्याचारसँ हमरा नोकनि उबरि गेल छी। नर्कक व्यवस्था साफ गड़बड़ा गेल अछि। हमरा नोकनि २३ बर्खसँ बिना स्वर्गा-के हाजतमे पड़ल छी।"

एतबेमे दसटा बैंस नमगर पोरगर जवान सभ हाथमे हथकड़ी नेने प्रवेश कएलक। हाथमे डंटा छलैक ओ आँखि लाल कऽ रहल छल।

संसदमे विरोधी पक्षक नेता गड़जि उठला-

"ई संसदक घोर अपमान थिक। संसदक अध्यक्षक अनुमतिक बिना एहिमे पुलिसक एहि प्रकारक प्रवेश निंदनीय थिक।"

चारू दिससँ सदस्य सभ हल्ला करए लगलाह। यमराजक प्रतिनिधि टीक पकड़ने हुनका अगल-बगल कऽ रहल छल। भयंकर कोलाहलसँ जखन किछु श्रोतव्य नहि रहि गेल तँ अध्यक्ष महोदय हाबि कऽ सदनक कार्यवाही, ओहि दिनक हेतु स्थगित कऽ देल। संसदक किछु भाँगठ सदस्य भीड़मे डगमगा कऽ खसि पड़ा रहल छलाह। धक्कम-धुक्कीमे किछु नाँगड़ सदस्यक दोसरो टाँग आहत भेल जा रहल छलनि। बड़ी मोसकिलसँ बोहि दिन नर्कवासी अपन-अपन डेरा आपस पहुँचलाह।

নঘ্কথা– জীৱী তঁ কী কী নে দেখী !

নোক কী কী নে দেখনক। ক্ষদা দূ–চাবি ৰ্ৱর্খসঁ জে সভ গামমে ভএ বহন ছন সে একদম খপ্রবাশিত ছনৈক। নর–নর গ্বনংজব নিহ উঁঠৈত বহৈক।

বরিঁ দিন হাঁট নগন বহৈক। সভ প্ৱকষ হাঁট কবএ গেন বহএ। খবদুণ ৰাঁৰূঁ সপবিরাব গাম খাএন ছনাহ। হ্নকব ভাএ মোহন ৰাঁৰূঁ ৰেঁস খগবজিত ছনাহ। মৈথ্রিক

উত্তীর্ণ কেনে ছলাহ। ওনা, খেত-পথাব রহৈত তঁ নহি বহনি মুদা গুজব মোযরামে কোনো দিক্কত নহি হোএক। গাম ঘবক ঝগড়া ফড়া ছারএমে ওস্তাদ ছলাহ মুদা অপনা ঘবক ঝগড়া নহি ফড়া ছা পরৈত ছলাহ। ঘববানী রড্ড তেজ ছলখিন। গোব-নাব দপ-দপ। বী.এ. কেনে ছলখিন। পিতা গবীর মুদা বিবেকী ছলখিন। হুনকব এক মাত্র কন্যা ছলখিন শীনা, জিনক বিআহ মোহন রাবূসঁ ভেল ছলনি। মুদা বিআহক রাদ হুনকা লোকনিক আন্তবিক মতভেদ রঢ়নে চল জাগত ছলনি। এহি রাতসঁ শীনা রড় দুখী ও উদাস বহৈত ছলীহ।

অরুণ রাবূ রহৈত দিনক রাদ আএল ছলাহ। দূনূ ভাএ আপসমে গপ্প-সপ্প কবৈত ছলাহ কি ক্যা স্ত্রীগণ বিক্সাপব আএল আ ওকবা সংগে দোসব স্ত্রীগণ ঘবসঁ রহবাএল আ বিক্সাপব রৈস চুপ্পে চলি গেলথি। কিছু কালক রাদ মোহন রাবূ আঁগন গেলাহ তঁ ঘবক জিংজীব রন্দ ছল। আঁগন স্বন্ন। কতহু ক্যা নহি। মোহন রাবূ গুম্ম। লে হুনকা আগা স্বঝনি আ লে পাছা। কী কবী, কী নহি কবী কিছু হুবাগতে লে ছলনি। ক্রমশঃ এ গপ্প সৌসে গাম পসবি গেল।

এ ঘটনা কোনো নব নহি ছল। এক মাস পহিনে একটা এহনে ঘটনা ভেল জে পূবা গলাকাকেঁ ঝকঝোড়ি দেলক। পূবরবিযা গামবানী রড় সাত্ত্বিক ছলী। দুবাগমনসঁ পহিনে বিধরা ভএ গেল ছলীহ। তহিআসঁ আগ ধবি সাত রর্খ বীতি গেল। মুদা কতহু হুনক চর্চা নহি ভেল। নিত্য প্রাত: চাবিযে রজে উঠি জাগত

छली। गामक सभ लोक सूतले बहए कि अन्हबिएमे नहा-सोना कए पूजा-पाठ करबए लगैत छलीह। सम्पूर्ण शरीर तेजमय। मुदा किछु दिनसँ दर्द दर्दक सिकाइत करैत छलीह। लोककेँ होइक जे पेटमे अन्सर भऽ गेलनि अछि। नाजे ओ किछु कहथिन नहि। अन्ततोगत्वा पड़ोसिआ काका नहि मानलथिन। हुनका जबरदस्ती अस्पताल लए गेलथिन। डाक्टर अस्पतालमे भर्ती कए देलकनि। ओकरा भर्ती करा कए पड़ोसिआ काका किछु पैसा-कौड़ी जोगाड़ करबए गाम आपस अएलाह। प्रात:काल अस्पताल पहुँचला तँ रोगीक कतहुँ पता नहि। पता नहि रोगी केतए चल गेलीह। सौंसे इलाकामे एहि बातक गर्द पड़ि गेल।

ओना तँ गाम-घरक लोक रहैस लेम-टैमरना। मुदा रहैसीलोकक मोन सिआह। क्या ककरोसँ कम नहि मुदा भीतरे-भीतर सभकेँ घून पकड़ने। मुदा इलाकामे एकटा हिलाड़ि। स्त्रीगण सभ घोघ उठाएए लेल रहैत। रहैत सभक पिताक कुंजी छिनए लेल रहैत। पुरोहित सभ साम्बक गंड़ा पकड़ए लेल रहैत। घरे-घरे भिन्नक मारा से जोरगर रहल अछि जे रयन परसैत-परसैत सभ परेशान। घरे-घर कै-कै गोट चूल्हा भऽ गेलैक अछि।

खैर! ई तँ जे भेलैकसे भेलैक। मुदा सभसँ आश्चर्य ओहि दिन भेल जहन पुरुषोत्तम बाबूक घरवाली हनहनाएल थाना पहुँचि गेलैक। ओकरा देखए लेल चौगामका हजारो लोक जमा भऽ गेल। करमान लागल लोक आ तैयो दलदलाइत दरोगाजीक ऑफिसमे

প্ররেশ কএ গেন। দরোগাজী প্বনিসকেঁ খ্বাদেশ দেনখিনজে ভীড়কেঁ ভগা দৌক খ্বা খ্বপনে ওহি কন্যাক গজহাব নেরঁএ নগনাহ। সঁএ-রঁহ্মে গম্ভীব মতভেদ ভএ গেন ছনৈক। ঘবরানী কনিষ্কা বৌ সহএ রানী নহি ছনৈক। রাঁতে-রাঁতমে দূনূ ব্যক্তিমে মাবি -পীট ভএ গেনৈক। ঘবরানী থানামে খ্বারি কএ এফখ্বাগখ্বাব কএ দেনকৈক- "হমাবা জান কা খতবা হৈ।"

তকব রাঁদ ও বিক্সা পকড়ি মধ্রঁনী চন গেনি। রঁহ্ত দিনক রাঁদ স্বনন গেন জে ও কতহ্ঁ খ্বানঠাম রিঁখ্বাহ কএ নেনক খ্বছি।

গামমে ওঝা-গুনী খ্বা ভগৈতক চর্চা খ্বখনো জোব পকড়নে ছন। হ্ন্দবক ঘবরানীকেঁ হাথক চাটী চনৈত ছনৈক খ্বা কনেক-মনেক মংত্র-তংত্র সেহো ও জনৈত ছন। ঝদা এহি রেঁব খ্বষ্ঠমীক দিন রেঁস তান ভএ গেনৈক। ওকব ঘবরানী সাহে রেঁকএ নগনৈক। খ্বুনি কএ দেরী খেনাএ নগনৈক। গাম-গামক ভগতা খ্বাএন। ঝদা ককরো রঁ্তে দেরী নহি পকড়মে খ্বএনৈক। গামমে ওহি দিন পছরাবি গামক ওঝাজী খ্বাএন ছনাহ। হ্নকো তংত্রে-মংত্র রেঁস জোবগব ছননি। দৌড়ন-দৌড়ন নোক হ্নকা রঁজৌনে খ্বাএন। ওঝাজী খ্বএনাহ। খ্বনুষ্ঠান ভবি বাতি ভেনৈক। দেরী রঁন্হেরেঁ নহি করৈক। খ্বন্তুতোগত্বা ভোককরাঁ বাতিমে খ্বারি কএ ও দেরী পকড়মে খ্বএনৈক। গটাগট রাঁজএ নগনৈক-

"এক মাস ধবি খ্বনুষ্ঠান কব। ঙা কব, ও কব, নহি তঁ সৌংসে গামকেঁ পীস কএ ধএ দেরৌক।" গত্যাদি-গত্যাদি...।

ओ बाबू ! आब तँ सौंसे गौंआ ओझाजीक अनुनय-विनय करए लागल। ओझाजी अपन भार बँटाबए लगलाह-

"हमरा तँ ओतए जेबाक अछि। ई करबाक अछि, ओ करबाक अछि। हम परसू जेबै करब। एक्को दिन नहि रुकि सकैत छी।"

बँभु मोसकिलसँ ओ रुकलाह। निन्न साँझसँ देवीक अनुष्ठान घरमे शुरु भेलक आ भोर धरि चलैत रहैक। ओहि अनुष्ठानक दौरान ओतए ककरो आएब मनाही छलैक। देवी बहि-बहि कए गरजै-

"सभकेँ देखबौ। एक-एककेँ देखबौ.. !"

फूलब बाबू बाहर दरबाजापर सभ सुतैत रहथि आ देवीक आराधना करैत-करैत ऊँघा जाथि। ओम्हर ओझाजी अनुष्ठानमे लीन। अनुष्ठानक अन्तिम दिन छल। नि:शब्द राति। ओझाजी आ फूलबक घरवाली अनुष्ठानमे लीन। सभ क्या ऊँघाएल छल। एही समयमे दूनू देवी-देवता एकाएक गाएब। गामसँ पूब दिस सड़क छलैक। से पकड़ने-पकड़ने ने जानि कतए चल गेल। भोर भेने गाममे फेर एकटा गुलंजर छूटि गेल।

गाममे आब की की ने अछि। इंजीनियर, प्रोफेसर आ बीए-एमए केर तँ गप्पे जाए दिअ। गामक लोक बेस टैटैयाह। एकदम नियमसँ रहब आ नियमसँ जीब। भोरे उठि कए स्वतबाक कान धरि मंत्राचार करैत रहताह। गरीबक घर कोनो अधलाह काज भेल नहि कि ओकरा चट्टे बाँरि देताह। मुदा धनिक लेल सातटा

खूनो माफ।

প্রোফেসর সাহেবকেঁ ঘররানীসঁ নহি পটৈননি। তনাকক মোকদমা ভএ গেল। ঘরক লোকমে সঁ ক্যা কনিযাঁক পক্ষধর নহি ভেলৈক। তনাক পাস ভএ গেলৈক। প্রোফেসর সাহেব ধরাক দএ দোসর বিাহ কেলাহ। ওহিসঁ বচ্চা ভেলনি ও ওহি বচ্চাকেঁ বিাহো ভএ গেলৈক।

সোচিযৌক সময কতএ-সঁ-কতএ পহুঁচি গেল। জীরী তঁ কী কী নে দেখী !

নঘ্কথা – ত্তষাবপাত

সভাগাছীসঁ ৰবক সিদ্ধান্ত নিখাকএ খারি গেন ছনৈক। সৌংসে গাম হঁগামা ভএ গেনৈক। মীবাৰাৰূক ৰেঁটীক রিখাহ খাগ.এ.এস. খধিকাবীসঁ হেতৈক। পিতা মো তঁ এহন। নাখ কপৈখা তিনক নগনৈক।

মীবাক পিতা শীতন ৰাৰূ নামী ঠীকেদাব ছনাহ। এক মাত্র সন্তান এক ৰেঁটী ছনখিন। কতেকো ৰবখসঁ ৰবক খোজমে ভিবন ছনাহ মুদা কতহুঁ কিছু কমী তঁ কতহুঁ কিছু...। ওহি দিন প্ববৰাবি গাম দিস রিদা ভেন ছনাহ কি বস্তামে খকস্মাত কিছু গোটেসঁ পবিচয ভএ গেননি। রএহ সভ ওহি ৰবক পবিচয দেনকনি। ৰব জহিনা দেখৈত স্বন্নব তহিনা সৌম্য স্বভার। শীতন ৰাৰূ তয কএ নেনাহ জে জান বহএ কি জাএ মুদা ঞ্া কাজ কবক খছি।

খন্তাগত্বা এক নাখ টৈকাপব গপ্প গেন। পন্দ্রহ জ্নাঞক দিন সেহো নিশ্চিত ভেন। ৰড়ঃ উঁসোহসঁ রিখাহক রিধি সভ পূর্ণ ভেন ও শীতন ৰাৰূক ওহিঠামসঁ চৌগামা নোককেঁ হকাব দেন গেন।

মীবা ৰাৰূ নীনিমাক রিখাহক চর্চ গনাকা ভবিমে পসবি গেন। জকবে দেখূ সএহ ওহি রিখাহক চর্চ কবৈত ছন। রিখাহক চাবি–পাঁচ দিনক ৰাদ মীবা ৰাৰূ খাগ.এ.এস.ক প্রশিক্ষণ কবএ চন গেনাহ। ৰেঁস মৌজ কটৈনৈক ওহি প্রশিক্ষণমে। মীবা ৰাৰূ গোবনাব ও খতীর স্বন্দব ছনাহ। হ্নক ব্যক্তিত্বমে খাকর্ষণ ছননি। ৰেঁস মৌজী নোক ছনাহ এরম্ রিচাবসঁ খত্যাধ্নিক।

आइ.ए.एस.क प्रशिक्षण करैत-करैत ओ दुनियाँसँ पूर्ण परिचित भऽ गेल छलाह। प्रशिक्षण समाप्त भेलापर हुनकर पदस्थापन नखनउ भेलनि।

हीरालालबाबूक परागम दिन दुर्गन्ना ओ राति चौगन्ना बढ़ि रहल छल। नीलिमाक पालन-पोषण संयत वातावरणमे भेल छल। ठीकेदार साहेब यद्यपि सुखी सम्पन्न लोक छलाह, मुदा स्वभावसँ अतिशय संयत। धिया-पुतापर हुनके संस्कारक छाप छल। नीलिमा जहिना देखैत सुन्दर छलीह, स्वभावो ओहिना मधुर। विआहसँ साल भरि पूर्वे ओ स्नातकक परीक्षा प्रथम श्रेणीमे उत्तीर्ण केने छलीह। विआहक बादसँ हुनका अपूर्व प्रसन्नता छलनि। यद्यपि ओ सभ काज पूर्ववते करैत छलीह। मुदा मोन सदिखन हुनकेपर टाँगल रहलनि।

ओम्हर हीरालालबाबू भोग-विलासमे नीलिमाकेँ बिसरि गेलाह। प्रयोजने कोन छलनि जे ओ नीलिमा हेतु व्यग्र होइतथि।

नीलिमाक आँखि चिर प्रतीक्षासँ असोथकित भऽ गेल छलनि। एक दिन अपन माएकेँ संग कऽ हीरालालबाबूक डेरापर स्वयं पहुँच गेलीह। डेरापर पहुँचिते ओतएसँ एकटा बैस सुन्दरिकेँ बाहर जाइत देखि हुनकर माथा ठनकलनि। हीरालालबाबू ओकरे संग कोठरीसँ बहराएल छलाह। नीलिमाकेँ देख ओ गुम्म पड़ि गेलाह। फेर बजलाह-

"हलो! नीलिमाजी। आउ, आउ। हम तँ अहींक प्रतीक्षा कऽ रहल छलहुँ।"

किछु दिन नीवारॉवॅूकेँ नीनिमाक संग खूॅर नीक नगननि। किन्तु मासक धक नगितेमे नीवारॉवॅूक प्वबना श्वादति सभ पछोड़ कवए नगननि। किछु दिन नीनिमा चुप्प बहनीह, किन्तु जहन मामना हदसँ वॉहब भए गेन तँ रो सोचनीह जे नीवारॉवॅूकेँ वुझाएन जाए।

"श्वहाँ एतेक बाति धवि कतए बहैत छी ?"

"कतहु बहैत छी ताहिसँ श्वहाँकेँ मतनवॅ ?"

"जरूव मतनव श्वछि ! श्वाखिव हम श्वहाँक श्वर्द्धांगिनी थिकहुँ। श्वहाँक स्वख-दुखमे हाथ वँटौयवॅ हमव हक ओ कर्तव्य श्वछि।"

नीनिमा सेहो तारमे श्वाविं गेन छनीह। वॉते-वॉतमे नीवारॉवॅू शिवावॅक नशामे धुत एक चाटी चना देनखिन। नीनिमा ओतहि पसवन ओछाओनपव जा खसनीह। नीवा वॉवॅू दोसव कोठवीमे जाए किदनि वॅजैत श्वावाम कवए नगनाह। ओहि दिनसँ जे दूनू गोटेमे शास्त्रार्थ श्वरूश्वात भेन से श्वरिबन चनिते बहन। घवक रातारबण कनहसँ नर्क भए गेन छन। नीनिमा नीवारॉवॅूकेँ स्वधावक हेतु दृढ़संकल्प छनीह ओ नीवा वॉवॅू सेहो श्वपने वस्ताव चनवॉक हेतु श्वड़न बहनाह। निवन्तव तनाव ओ कनहमे बहनासँ नीनिमाक स्वास्थ्य खसए नगननि। ओ एक मास धवि नगातार ज्ववसँ पीड़ित बहनीह।

नीनिमाक रिमाबीक खरबि ठीकेदाव वॉवॅूक कान धवि पहुँचन। पहिने तँ हुनका रिश्वासे नहि भेननि मुदा जखन हुनका नीनिमाक पत्र प्राप्त भेननि तँ ओ ग्वम वहि गेनाह।

तेजस्वी, चंचल ओ सतत प्रशन्न रहए बाली नीनिमा पीयर, निस्तेज ओ शुष्क पड़ि गेल छलीह। फटकियेसँ अपन पिताकेँ अबैत देखि जान-मे-जान आबि गेलनि। ओ दौड़लीह आ अपन पितासँ स्नेहवशे सटि गेलीह। ठीकेदार साहेबकेँ अश्रुपात होमए लगलनि। मीराबाबूक कार सेहो संयोगसँ ओहि समयमे बाहरसँ आएल एहम् ओहीठाम ठहरल।

बाप-बेटीक एहि मधुर मिलनक कोनो प्रभाव मीराबाबूपर नहि पड़ल आओर ओ सम्बरकेँ बिना गोर लगने अपन निवास स्थित कार्यालयमे दनदनाइत चल गेलाह। ठीकेदार साहेब बुझ्झ छलाह। मीरा बाबूक ढंग-ढंग ओ नीनिमाक निस्तेज देहकेँ देखि ओ स्थितिकेँ तुरन्त बुझि गेलाह। मोनमे भयंकर क्रोध होमए लगलनि। मुदा अपन आवेगकेँ बैस मोसकिलसँ रोकलाह। फेर नीनिमाक संगे हुनकर कोठरीमे चलि गेलाह।

पता नहि, कतेक काल धरि ठीकेदार साहेब नीनिमाक संगे बैसल रहलाह। स्नेह मिश्रित अपन गप्पसँ हुनका सुखी करैत रहलाह। एहि गप्प सभसँ नीनिमाकेँ प्रर्याप्त मानसिक विश्राम भेलनि। ओ सुति रहलीह। ठीकेदार साहेब पता नहि, की की सोचैत रहलाह ?

भोरे आठे बजे ओ ओहिठाम पहुँचल रहथि। दुपहरियाक एक बाजि रहल मुदा मीरा बाबू अखन धरि सम्बरक प्रभावि नहि केलाह। नीनिमाक संग भोजन कए ठीकेदार साहेब स्वयं मीरा बाबूसँ भेँट करए गेलाह। मीरा बाबू अपन आरामीय कार्यालयमे फाइलक बीच डूबल

ছনাহ। ঠীকেদাব সাহেবঁ হ্নকা দেখি ঠিঠকি গেনাহ। ঋদা হীবা বাঁবূ খবিচন বহি হ্নক তিবস্কাব কবৈত বহনখিন।

নীনিমা খাগূ বঁঢ়ৈত কহনখিন–

"বাঁবূজী, খএনাহ খছি।"

হীবা বাঁবূ ঠীকেদাব সাহেবকেঁ গসাবা কএ বৈঁসবাক খাগ্রহ কএননি। ঠীকেদাব সাহেবঁ প্বছনখিন–

"কী হান খছি ?"

"ঠীকে। কোনা খএনহ্ ?" হীবা বাঁবূ বাঁজি উঁঠনাহ।

"ওহিনা শহবমে কিছ কাজ ছন। সোচনহ্ খহ্সঁ ভেঁঠ কেনহি চনী।"

নীনিমাকেঁ খপন পিতাক উঁপেক্ষা নহি সহন গেননি। ও তমতমাগত খপন পিতাকেঁ ঘিচনে ওহিঠামসঁ উঁঠি গেনীহ। হীবা বাঁবূ প্বন: ফাগনমে ড্বি গেনাহ।

গাড়ী মধ্বঁনী চৌশিনপব খাবিঁ গেন ছনৈক। নীনিমাকেঁ ওঁঘী নাগি বহন ছননি। ঠীকেদাব সাহেবঁ উঁঠৌনখিন–

"উঁঠূ নীসূ উঁঠূ। মধ্বঁনী খাবিঁ গেন।"

নীনিমা থাকন, ঝমাব নউঁতবনীহ। নিস্তেজ, উঁসোহহীন, নীনিমাক এক্কা জোঁ–জোঁ গাম দিসি বঁঢ়এ নাগন, নীনিমাকেঁ ভূতকানক দৃশ্য সভ মোন পড়এ নগননি। কতেক দ্নাব্ধ ছনী ও। গামক নোক সভ জে ক্যা ওমহবসঁ গ্বজবএ, নীনিমা দিস তকিতে বহি জাএ। জেহনে সজ্জন তেহনে স্বন্দবি। স্বভাব ও গ্বণক

অপূর্ব সমন্বয। পিতাক একলৌতা সন্তান। ঠীকেদাব সাহেবঁ জে কিছু কমেনাহ তকব প্রেবণা নীনিমেক ছন। কতেক গবীবঁ ছনাহ রো। নীনিমা নক্ষ্মী বঁনি কএ আএন ছনি হ্নকা ওতএ। নীনিমাক জন্ম হোগতহি ও বঁঠ়এ নগনাহ। ক্ষদা আগ সংগে-সংগ এক্কাপব চনৈত-চনৈত ওহো গ্বম ছনাহ। কিছু কানমে গাম আরি গেন। ঠীকেদাব সাহেবঁ ও নীনিমা একপেবিযা বস্তাপব অপন ঘব দিস বঁঠ়ৈত গেনাহ। নগৈত ছনৈন জেনা হ্নকব সভ আশাপব তুষাবপাত ভএ গেন হো।

নঘুকথা- অসগুন

গাম-ঘবমে কতেকো প্রকাবক অসগুন সভ প্রসিদ্ধ

অছি। জেনা ক্যা যাত্রাপব রিদা হো আ নঠ়া যা বস্তা রাঁমাসঁ দাযাঁ কাটি দিএ, কিংরা ক্যা রিদা হোগত কান পাছাসঁ টৈকি দিএ। র্ঠ়রাঁ রাঁরাঁকেঁ এহি সভহক রেঁস রিচাব ছননি। জঁ ঘবক ক্যা রিদা হোগত আ কতহ্ ক্যা ছীক দৈত তঁ ও 'চিবংজীরী ভর:' অরশ্য কহিতথি। তহিনা আওব-আওব অপশিক্ষন জঁ হোগতৈক তঁ ওকব নিরাবণ কএ নিতথি।

ওহি দিন গামমে হাট নাগন বহৈক। তীমন-তবকাবী সভটা হাটৈপব সঁ কীনন জাগত ছননি। ওহ্না হাট দিনক ও নিযমসঁ ওতএ পহুঁচৈত ছনাহ।

বরিক দিন ছনৈক। হাট জএরাঁক তৈযাবী ও দ্গএ রঁজেসঁ প্রাবম্ভ কএ দেনে ছনাহ। জহাঁ চাবি ডেগ আগা রঁঠ়ৈত কি এক নে একটা অপসগ্বন ভএ জানি। এরম্ প্রকারেণ চাবি রাঁজি গেন। সূর্যাস্ত কবীরঁ ছন। হাবি কএ ও রেঁত ঘ্মরেঁত রিদা ভেনাহ।

কনিকে আগা রঁঠ়নাহ কি ক্ষনেসবা সামনেমে পড়া গেননি

"প্রণাম পংডীতজী!" –রাঁজন ক্ষনেসবা।

"নীকে বহ"- ক্ষনেসবাকেঁ আর্শীরাদ দৈত পডিতজী আগা রঁঠ়নাহ। মোনে-মোন কহি নহি কী কী ঘ্নঘ্না বহন ছনাহ। ক্ষনেসবাকেঁ একেটা আঁখি ছনৈক। গামমে দাহাক দিন মাবি ভএ গেন বহৈক। রেঁস ফনৈত ছন ও। নাঠী নেনে ফানি গেন ছন। তারঁতমে ক্যা ওকবে নিশানা রঁনা কএ একটা সীসাক রোঁতন ফেকনকৈ। ওকব সৌংসে আঁখি নহ্-ন্বহাম ভএ গেন বহৈক। ওহী ঘটনাক রাঁদ ও অসগ্বন ভএ ছন। প্রায: সএহ সভ সোচৈত

पण्डितजी आगा बढ़ैत रहलाह।

मार्गपर बहुत भीड़ छलैक। तीमन-तरकारीक भरमार छल। सदा पण्डितजीक आदति छलनि जे कोनो चीज ओ ठोकि-ठोकि कए कीनैत छथि। बीच बजारमे सजमनिक दाम मोलबैत-मोलबैत पहुँचलाह कि चारि गोटैमे एक दिससँ धक्का मारैक आ चारि गोटै दोसर दिससँ। सामनेसँ दू-तीन गोटै हाँ-हाँ करैत पण्डितजीक रक्षा करबए आबि गेलाह। धक्का-धुक्की खतम भेल तँ पण्डितजी आगा बढ़ैत रहलाह। सजमनिक दाम मोलेलनि आ भार पडि गेलापर जेबीसँ पैसा निकालए लगलाह कि अबाक बनि गेलाह। जेबी नदारद। पण्डितजी ठोह पारि कए कानए लगलाह। सौंसे ओ खबरि बिजलौका जकाँ पसरि गेल। पण्डितजी माथा हाथ देने घर आपस अएलाह। तहिआसँ ओ असगरुआ डरे छीह कहैने फिरथि।

पण्डितजीकेँ तीनटा कन्या छलनि। प्रथम कन्याक कन्यादान ठीक भए गेल छलनि। नीक कुल-शीलक बर बरैक। अगहनक पूर्णिमाक बिआह तय भेलनि। बरक हाथ उठएबाक हेतु बिदा होइत छलाह कि किओ टबाक दए छीकलक। छीक...छीक...छीक...। हुनकर माथामे ओ छीक घूमए लगलनि। पण्डितजीक टाँग एकाएक गतिहीन भए गेलनि ओ आगा बढ़ए हेतु एकदम तैयार नहि छलाह। सौंसे गामक लोक कहमाल लागि गेल छल। पण्डितजी गुम। किछु बजबे नहि करथि। तेहन शुभ मुहूर्त्त छल जे छीकक चर्चो करब असगुन लगनि। लोक सभकेँ किछु फुराइक नहि जे आखिर बात की भेल।

ঋখনে তঁ পণ্ডিতজী টৈপ-টৈপ রঁজৈত ছনাহ..! গাম ভবিক নোক পণ্ডিতজীকেঁ ঘেবি নেনকনি।

“পণ্ডিতজী কী ভেন ? ”

ক্ষদা ও তৈযো গ্বম্ম। ঋন্ততোগন্না নোক হ্নকা উঁঠা-প্বঠা কএ ডাক্টৈবক ওহিঠাম নএ গেন। ওতএ ডাক্টৈব হ্নকব ঋরস্থা দেখি গংভীব ভএ গেনাহ আ কহনখিন জে হ্নকা গম্ভীব ভারনামেক ঋরধাত ভেননি ঋছি। তাকোনিক উঁপচাবক হেত্ত জর্মা ও সূগ্র দেবঁএ নগনাহ কি পণ্ডিতজীকেঁ নহি বহি ভেননি ও গবিযরৈঁত ওহিঠামসঁ গামপব ভগনাহ। তারঁত ভোবক চাবি রাঁজি গেন ছন। রঁবক ওহিঠাম জএরাঁক কার্যক্রম বন্দ ভএ গেন। ঠীকে ঋসগ্বন ভএ গেননি, তাহি দিনসঁ পণ্ডিতজী ঋসগ্বনসঁ রঁত্ত ডবাথি। ওহি দিন হ্নকব মন্মিনী রৈঁটৌক তহিনা আঁখি রঁড় ফবকএ নগননি। পণ্ডিতজী একদম ঋপসিযাঁত ভএ গেনাহ। ঋরঁশ্য কোনো গড়রঁড় ী হোমএ জা বহন ঋছি।

ও ঋপন রৈঁটৌকেঁ ত্তবন্ত ঋপনা নগ রৈঁসা নেনথি কি তারঁতেমে একটৌ গিবগিটৈ হ্নকব রাঁযাঁ মাথপব খসন। পণ্ডিতজী ঠামহি ফাননাহ। পৈবমে খবাম ছননি। দবরঁজ্জা রৈঁস উঁচ ছনৌক। দনানপব ঠামহি চিতংগ ভএ গেনাহ। রাঁযাঁ পৈবক হড্ডী টুটি গেন ছননি। পণ্ডিতজী রাঁপ-রাঁপ চিচিআএ নগনাহ। সভ গোটে হ্নকা নাদি কএ ঋস্পতান নএ গেন। নাখ প্রযাসক রাঁরজূদ ও হড্ডী নহি জ্টৈন। পণ্ডিতজী জন্ম ভবিক হেত্ত নাঁগব ভএ গেনাহ। তহিআসঁ পণ্ডিতজী নিহ ভোবে উঁঠৈত দেবী ভগরানকেঁ গ্বহাবি দেখি-

“হে ভগবান! অপবর্গনসঁ জান বঁচাবহ।”

শ্রদ্ধা ভারী প্রবল হোইত ছৈক। হোইত বএহ ছৈক জে হেবাক রহৈত ছৈক। একাদশীক দিন ছলৈক। মহাদেবক দর্শন করএ জাইত ছলাহ। অনচোকে হোইত ছলৈক। তাবতমে একটা নঢ়িয়া বামাকাতসঁ আএল আ সামনে বাটে দাহিনাকাত সসরি গেল। পণ্ডিতজী ঠামহি থসলাহ।

“হে মহাদেব! আব অহীঁ প্রাণক রক্ষা করু।”

কহৈত-কহৈত পণ্ডিতজী বেহোশ জকাঁ ভএ গেলাহ। বো একহুঁ ডেগ ঘুসকএ হেতু তৈয়ার নহি ছলাহ। আ নে ঘুসকবাক হুনকামে তাগতি বচি গেল ছলনি। পণ্ডিতজীকেঁ ফের কহি নহি কহাঁসঁ হিম্মত অএলনি। ও চোটে পাছা ঘুমলাহ। তাহি বীচ এক বের ফের বএহ নঢ়িয়া বায়াঁসঁ দহিনা ভেল। পণ্ডিতজী ওহি নঢ়িয়াকেঁ গরিয়বৈত, নাঁগর টাঁগে দৌড়ৈত, খসৈত-পড়ৈত ঘর দিস বঢ়এ লগলাহ। বীচ-বীচমে ওহি নঢ়িয়াকেঁ কহৈত-

“গে সবরী, নহি জীবএ দেত। একর হম কী বিগারনে ছলিঐক সে নহি জানি!”

তাবতেমে ঋষিয়াজী পোখরি দিসিসঁ আপস অবৈত ছলাহ। পুছি বৈসলখিন-

“কী ভেল পণ্ডিতজী?”

“কী কহূ কী ভেল। কহবী ছৈক জে গেলহুঁ নেপাল আ কর্ম গেল সংগে। সএহ গতি অছি হমর। একাদশীক দিন ছলৈক। সোচলহুঁ জে মহাদেবক দর্শন করী।

আধা বস্তাসঁ জর্মা আগা রঁঠ়নহুঁ কি ও রাঁরূ ! ওা চল্ডান নঠ়ি যা বস্তা কাষ্টি দেনক। ”

ওহিসঁ পহিনে কী ম্মখিযাজী কিছু রঁজিতথি, পল্ডিতজী ধবাম দএ খসনাহ। ম্মখিযাজী চিকবনাহ। অগন-রঁগনসঁ সেহো নোক সভ দৌড়়ন। পল্ডিতজীকেঁ উঁঠা-প্বঠা কএ দবরাঁজাপব বাখি দেনক। নোক সভ প্বছনি-

“কী ভেন ? ”

ম্মদা ও অপস্যাঁত আকাশে দিসি তকৈত বহি গেনাহ।

অসগ্বন, অসগ্বনে হোগত অছি। তেঁ নে নোক সগ্বন কবৈত ফিবৈত বহৈত অছি। পল্ডিতজী ভোব হোগতহি পনিভবনীকেঁ রঁজৌনখিন আ আদেশে দেনখিন জে আগসঁ নিহ প্রাত: কান ও এক ঘৈন পানি ভবি কএ দবরাঁজাপব বাখি দেন কবএ, জাহিসঁ হ্নক দিন নীক জেনা কট্টি জানি। পনিভবনী হ্নকব আজ্ঞাকেঁ সিবোধার্য কএনক আ নিহ হ্নকব সামনেমে রঁস রঁড়়কা ঘৈনমে পানি ভবি-ভবি বাখএ নাগনি।

এক দিন অন্হবোখে পনিভবনী পানি ভবি কএ বাখি গেন। ওকবা গহ্ঁমক কষ্টনী কববাঁক ছনৈক। পল্ডিতজী উঁঠি জর্মা চাবি ডেগ আগা রঁঠ়নাহ কি রোহি ঘৈনসঁ ঠৈকবা চাব্দনান চিত্ত ভএ খসি পড়়নাহ। চাব্দ কাতসঁ নোক সভ দৌড়়ন। ম্মদা মল্ডিতজী কিছু নহি রঁজনাহ। আরঁ ও চ্ম্পা বহবাঁক সপথ আ নেনে ছনাহ। সময রিপবীত ভএ গেন ছননি আ সগ্বনো অসগ্বন ভএ গেন ছননি।

নঘ্কথা- গাম

গামমে রঁহ্ত গোষ্ঠৈ খনচিন্হাব ভএ গেন ছন। ধিযা-প্বতা সভ জে ধবিযা পমীবনে ঘ্মৈত বহৈত ছন, সে সভ হ্ফুর্টি কএ জরাঁন ভএ গেন ছন খা র্ঁঠ্ে-প্বান নোক এ্রমশ: রিঁদা ভএ বহন ছনাহ। এ্রমিক

কিন্তু অনবরত পরিবর্তন প্রকৃতিক নিয়মক পরাক্রমসঁ সভ প্রভাবিত ছল।

লোচন বাবা, তিনা বাবূ, বুঢ়ি যা কাকী সভ এক-এক কএ চল গেলাহ। বহুত কম প্ৰবনা লোক বাঁচি গেল ছল। মুদা ওা গপ্প হমরে কিএক এতেক পড়ি ছাযল বুঝা রহল ছল। গামমে বহুত লোক অছি। সভক সমক্ষ ওা ঘটনা ভেলৈক অছি আ হোগত রহলৈক অছি। প্রায: সমযক অন্তরালক কারণ বাবহ বর্খক অরধিক কারণ হমরা রৈসী অন্তর বুঝা রহল অছি। ছোটৈ-ছোটৈ ঘটনা সভ একটা আকার গ্রহণ কএ নেনে অছি।

পোখরিক ভীড়পর বৈসল হম গএহ সভ সোচি রহল ছলহুঁ, গামসঁ বহুত কিছু নিপত্তা ভএ গেল ছল। দুপহর রাতিমে গ্ৰলচলমা চৌকীদারক জবরদস্ত আবাজ-

"জগলে রহব। যৌ ২২২।"

দুপহরিয়া রাতিমে ঘরে-ঘর ঘুমি জাগত ছল। আ চিকরৈত-

"হুন্নাঁ বাবূ ছী ঔ২২২।"

ভোককরা উঁগৈত ত্রিকণ্ঠ বাবাক পরাতীক স্বর সৌঁসে গামকেঁ ভোর হেবাক সূচনা দৈত আ কিছু কালক বাঁদ বাঁদ ঝমা ঝম, ঝমাঝম, টৈন-টৈন টৈনটৈন ঘড়ি-ঘণ্টা স্বনবামে অবৈত। মন্দিরপর বাবা ভগরানক আরতী করিতথি। ভোরে-ভোর সভ ঠিঠুরৈত মন্দিরসঁ বাহর হোগতথি।

ফের ভোর ভেল ছল। মুদা ১২ বর্খক অন্তরাল ছল।

হম ওহিনা ওহী পোখবীক ভীড়পব গেন বহী। কী ভএ গেন ? সাত বাঁজি গেন। ঘড়ী-ঘন্টাক স্লব নহি, প্রাতীক একহুটা খাখব নহি স্বনাযন। চৌকীদাবক কতহুঁ কোনো পতা নহি। জে পোখবি হবিযব কংচন পানিসঁ ভবন বহৈত ছন সএহ উঁজাবসন নগৈত ছন।

গএহ সভ সোচি বহন ছনহুঁ কি বঁড়ী জোবসঁ হন্না ভেন। জএহ-সএহ চৌক দিস দৌগ বহন ছন। কৈ গোটাসঁ প্বছনিঐক। ক্যা কিছ কহবাঁ নেন তৈযাব নহি ছন। ককবা হ্র্সিতি ছনৈক। সভ খফসিযাঁত.. !

হন্না জোব পকড়নে জা বহন ছন। তাবেঁ দেখবাঁমে খাএন জে ১৯-২০ গোটে নাঠী-ভানা নেনে গবজৈত খাগাঁ বঁঢ়া বহন ছনাহ। ওমহবসঁ মবব ককা খএনাহ।

“কী ভেনৈক মবব কক্কা ? ”

“নড়াওা ভএ গেনৈক খছি। কৈ দিনসঁ তনাতনী ছনৈক, হ্মদা খাগ হৈসনা ভএ কএ বহত। ”

“হ্মদা ঝগড়াক কাবণ ? ”- হম প্বছনিঐক।

খহাঁ বাঁবূ বাঁহব বহৈত ছী। খহাঁ কী বুঁঝবৈক। খহিঠামক হবা বিচিত্র খছি। খনীনমা ক বেঁটা গোবর্ধন বাঁবূঁক প্রীত্রক কাজ নহি গছনক। বঁসকি গোবর্ধন বাঁবূ প্ববনকা খবাঁজ দেনখিন। ছোড়া খবি গেন। নাঠী পকড়া নেনক। তাহিপব ও কিছ বঁজনাহ-

“কি ছোড়া নেনে নাঠী মাবি দেনক। ওহি দিনসঁ সমা বঁন্ধা বহন খছি। ”

ओ बाँजिए रहल छलाह कि ठाँय- ठाँयक आवाज भेल। कनिके कालमे थानामे तीनटा लाश पड़ल छल। लोक जहाँ-तहाँ भागि रहल छल।

दू-तीन दिन धरि एकरे चर्चा होइत रहल। गामक बहुत बास उजाड़ सभ भागि गेल। कहाँ दनि बहुत गोटेपर वारन्ट भए गेल छलैक।

साँझ भए गेल छल। गामसँ बहुत बास लोक भागि गेल छल। मन्दिरपर एसगर बैसल रही कि मदन कका पहुँचलाह।

"की बाबू, किएक गुम-सुम छी ? "

"आउ, मदन कका। "

मदन कका बैसलाह। गामक एकटा वृद्धतम लोकमेसँ खरशेष मदन कका ओहि गाममे बहुत किछु देखलाह आ कहि नहि की की आओर देखताह।

"आओर गामक की हाल ? "

"गामक की हाल रहत। समय बहुत बदलि गेल। आब तँ हमरा लोकनि चलबे करी ओहीमे कल्याण। "

"धिया-पुता की कए रहल छथि ? "

"सभ कमाइत छथि। सबहक परिवार फराक-फराक छनि। "

"अहाँ ककरा संगे छी ? "

"ककरा संगे रहब ? हम तँ पेन्शनर भए गेल छी। एक-एक मासक पार लगैत अछि। जहिआसँ अहाँक काकी स्वर्गवासी भेलीह तहिआ घिरबी काटि रहल छी। आँखिमे मोतिआबिन्द भए गेल अछि। साँझ

परितहि अन्हार भऽए जागत अछि। फेर गप्प होएत।"

ओ रजैत-रजैत ओ उठि गेलाह।

१२ वर्ख पहिलहि ममर ककाक समय मोन पड़ि रहल छल। गामक प्रतिष्ठित लोकमेसँ छलाह। सभ राँनक प्रतिभाशाली एरम् होलहार। साँझे-साँझ निर ओहि मन्दिरपर कीर्तन होएत छल आ ममर कका अरश्य ओहिमे रहितथि।

कनिक काल आओर रैसल रहलहुँ। आठ-दसटा अधरयस् सरहक हल्ला रुझाएल। सड़कपर सभ गरिअरैत आगा रढ़ि रहल छल। सभ तारी पीरि कए रुत।

काते-कात गामपर पहुँचलहुँ। मोन थाकल लागि रहल छल। स्वति रहलहुँ।

भोर भेने पोखरि दिसि जागत रही। गामक अन्तिम छोरपर पाँच-सातटा छोट-छोट खोपड़ी ओहिना-क-ओहिना छल। अपरिरर्तित। कतेक गोटे धनिक भेल, कतेक गरीर भऽए कए गामसँ रिलटि गेल मुदा रो सभ ओहिना-क-ओहिना राँसक राँसल रलेराँमे तल्लीन छल। ओकर रचा सभ उघारे पड़ल छल। गएह सभ सोचि रहल छलहुँ कि फोकना डोम हमरा देखलक। चीलमक सोंट लगा कए खोखैत राँजि उठल-

"परिणाम मालिक, कहिआ अलियै ?"

"तीन दिन भऽए गेलैक। "

आ हम आगा बढ़ि गेलहुँ। पोखरि दिसिसँ आबि स्नान-ध्यान कएल। मधुबनी जेबाक छल। कनिके आगा बढ़ल छलहुँ कि स्कूटरक माएक कनबाक आवाज सुनलहुँ। खोपड़ी तर बैसल कानि-कानि किछु कहि रहल छलीह। हमरा देखि सोर पारि लेलीह।

"की भेल काकी? किएक कानि रहल छी?"

"की कहूँ, अपना घरक बात बजैत संकोच होइत अछि। तीन साँझसँ घरमे किछु नहि भेल अछि। हमरा लोकनि दूनू गोटे उपास छी। मालिकसँ दसटा टाका मंगलनिअनि तँ गरजि उठलाह।"

ओ कहैत-कहैत ओ ठाम पारि कए कानए लगलीह। हमरा नहि रहि भेल। हुनका प्रणाम कए आगा बढ़ि गेलहुँ।

हे भगवान! की भए गेल एहि गामकेँ? मनुष्यता जेना भागि गेल। जतै देखू उलटे हवा बहि रहल छल। रिक्शासँ मधुबनी जाइत रही। गाएह सभ सोचैत-सोचैत निन्न परि गेल। रिक्शा आर.के.कालेजसँ आगा छल। एतबेमे तिनक भाए नजरि पड़लाह। हुदा टोकबाक साहस नहि भेल। कहि नहि की की आओर सुनए पड़ए। दिन भरि मधुबनीमे रहलहुँ। साँझ भए रहल छल। हुदा गाम जयबाक साहस नहि भए रहल छल।

दू दिन धरि मधुबनियेमे रहि गेलहुँ। साँझमे टहलैत काल मन्दिर गेल रही। भगवतीक दर्शन कएल। घाटपर बैसल रही। साँझो उत्तर दिसि बड़ नीक घर सभ नजरिमे आबि रहल छल। मोन भेल

घ्मी। आगा बॅठ़नहुँ। स्वन्नव-स्वन्नव स्वसज्जित घव।

पीच बोड। स्ट्रीट नागट। छोटी पटना नागि बहन छन। बॉबह सान पूर्व ओहिठाम खत्ता छन। बॉठ़ि क समयमे सब्द्र भए जागत छन बो जगह। चान्दकातक गामसँ श्रीमान नोकनिक जमघट भए गेन छन ओहिठाम। संयोगसँ अपना गामक देबॅन बॉबू नजबिमे अएनाह। घवक दबबॅज्जासँ निकनि बहन छनाह। कहि उठनाह-

"कहिआ अएनह ? "

कहनिचनि-

"चाबि-पाँच दिन भेन। "

गप्प आगा बॅठ़ए नागन। कहनाह-

"की कहैत छह ?

आबॅ गाम बहए-जोकब नहि बहन। तँए एमीठाम एकटा छोट-छीन घव बॅना नेनहुँ। कोठबीसँ बॅड़की भौजी आबॅाज देनीह-

"ठाठ़ किएक छी ? अहाँक तँ अपन घव अछि। "

घवमे प्रवेश कबितहि छग्वन्तामे पड़ि गेनहुँ। सोफासेट - टीभी, डाइनिंग टेबॅ्न ..की की नहि छन।

गप्प-सप्प होइत बहन। चाह-जनखै सभ भेन।

गप्पक क्रममे पुछनिअन्हि-

"मबब ककाकेँ एतहि किएक नहि बाखि नैत

ছিঐন ? ”

তব–দএ ৰাঁজি উঁঠনীহ–

“হ্নকা গাম ছটিতে নহি ছনি ! কী কবী ? ”

মবব ককাক জ্যেষ্ঠ প্বত্র দেৰন ৰড় প্রতিভাশালী ছনাহ । হ্মদা এক যগক খন্তবান পিতা প্বত্রকেঁ ধাবক দূ কাতপব বাখি দেনে ছন । বাতিক খাঠ ৰাঁজি গেন ছন । হম হ্নকা সভসঁ ৰিদা নএ প্বন: মধ্ৰনীক ডেবাপব চন গেনহুঁ । বস্তা ভবি খপন গাম খা কানী মন্দিবক খাগূক খত্তামে ভেন এক যগক খন্তবানক পবিবর্তন মোনমে ৰেব–ৰেব খৰৈত বহন । গামকেঁ কী ভএ গেন ? হে ভগৰান ! কোন ভূত একবা ধএ নেনক ? নোক এনা কিএক কএ বহন খছি ? কানী মন্দিবক চভচা ছোটী পটনা ভএ গেন । গাম এনা কিএক বহি গেন । গাম মানে কী ? সংঘর্ষ, শোষণ, ঙর্ষ্যা, দ্বেষক খতিবাদ ।

ছঙ্গী সমাপ্ত ভএ বহন ছন । বেনগাড় ীপব ৰিদা ভেনহুঁ । খপন সংঘর্ষ স্থনী দিসি– জহিঠামসঁ দূবীক কাবণ চন্দ্রমাক ধবাতন জকাঁ খপন গাম স্বন্নব নাগএ নগৈত খছি ।

<u>**নঘ্কথা–**ফসাদ</u>

ভোবসঁ সাঁঝ ধবি ও টৌশিনপব প্রতীক্ষা কবৈত বহন। জতেক রেঁব গাড়ী খরৈঁক ও সচেষ্ঠ ভএ জাগত ছন। খারেঁএ রঁনা নোক সভ দিস টৈকটৈকী নগৌনে বহৈত ছন। ক্ষদা সভ রেঁব ওকবা নিবাশে হোমএ পড়ৈক। সাঁঝমে ও থাকন–ঝমাবন গাম নৌটৈন তঁ দেখনক জে পনটৈনমাক ঘবরানী ও পনটৈনাক মাএমে মচন ছনৈক। নগৈক জেনা গংভীব রিরাদ ভএ গেনৈক খছি। খাঁগন খাএন। ক্ষদা দূনূমে সঁ ক্যা স্বনএ নেন তৈযাব নহি ছনৈক। মামনা রঁঠৈত দেখি ও গবজন। ক্ষদা রেঁকাব। দূনূ খাপসমে এক–দোসবক গড়া গাটি দেরঁাক নিশ্চয কএ চূকন ছন। বক্ষখাকেঁ নহি বহি ভেনৈক। ও উঁঠৌনক নাঠী খা পনটৈনমা মাএকেঁ নগনৈক সটৗক, সটৗক। পনটৈনমাক মাএ গবিযরৈঁত ভাগন।

মামনা শান্ত ভেনৈক। খাগ তীন সাঁঝসঁ ঘবমে ক্যা নহি খেনে ছনৈক। পনটৈনমাক খরাঁগ ছনৈক খা তেঁ ও টৌশিন গেন ছন। এমহব পনটৈনমা ঘবরানী মানিকক খাঁগনমে কাজ কএ খাএন ছনৈক। খরৈঁত কান মানকিনী কিছু দেনে ছনখিন তকরে রঁটৈরাবা কবৈত–কবৈত সাস্ব–প্বতোহ্মে রিরাদ পসবি গেন ছনৈক।

সান ভবিসঁ পনটৈনমা রাঁহব ছনৈক। জহিখাসঁ গাম ছোড়নকৈ তহিখাসঁ খাগ ধবি কোনো খোজ–খরঁবি নহি

আএন ছনৈক। গামক বঁহুত নোক কনান্তবমে ভোজ কবৈত ছনৈক আ ওহিঠামসঁ সভ মাস ক্যা নে ক্যা খবিতে বহৈত ছনৈক। ওকবে সভসঁ পনষ্টনমাক সমাচাব গামমে পহুঁচৈত বহৈক।

পূববাঁবি টৈনক কএ গোটা পছিনা মাস আএন ছনৈক আ ওকবা দিযা পনষ্টনমা সমাদ দেনে বহৈক জে আগা মাস পূর্ণিমা দিন গাম আএত। ক্ষদা নহি অএনৈক। এহি বাঁতক অঁদেশা বহৈক বক্ষআকেঁ। টৈশিনসঁ ঘুবৈতকান ও বঁড়় অছতা-পছতা বহন ছন। এহী গ্বন-ধুনমে গাম আএনে ছন বক্ষআ কি ঘবক গবম বাতাবৰণমে আওব গবমা গেন। পনষ্টনমা মাএকেঁ তামসপব নীক মাবি পড়় গেন ছনৈক আ ও মাবি খা কএ পতা নহি কতএ নিপত্তা ভএ গেনি।

বক্ষআক কতেকো প্বস্ত ওহী গামমে গ্বজব কেনে ছন। ক্ষদা পনষ্টনমা গামক সীমান নাঁঘি দেনকৈ। পনষ্টনমাক এহি কাজসঁ মানিক সভ বঁড়় অপ্রশন্ন ভেন বহৈক। ক্ষদা ও ককবো নহি স্বননক। মাএ জাএ কান বঁড়় কনৈত বহৈক। ক্ষদা কী কএ সকৈত ছনৈক। পনষ্টনমা কনকত্তা পহুঁচতে দেবী কাজ শ্বরু কএ দেনক। আমদনী নীক হোগক। ক্ষদা বখবাঁক নূবি নহি বহৈক। সংগী-সাথী সভ আগত-ভাগত কএ ওকবাসঁ সভটা পৈসা খর্চ কবা নৈক।

এক দিন ওহি মীনমে আন্দানন ভেনৈক। মজদূব সভ মানিকক অত্যাচাবক খিনাফ অবাঁজ উঠৌনক। ওহি আবাজক পনষ্টনমাক মোনপব বৈঁস প্রতিশ্রযা ভেন বহৈক। পনষ্টনমা নোককেঁ নাবা নগবৈঁত দেখি চিকবি

उँठल–

"नहीं चलेगी, नहीं चलेगी, यह बेईमानी नहीं चलेगी।"

पूरा मीलमे तालाबन्दी भऽ गेलैक। मजदूर सभ मील मालिकक घरक घेरा कऽ देलक। मीलक मालिक लाख प्रयास केलक मुदा पलटनमा टससँ मस नहि भेलैक। मीलक गेटपर एक सऽसँ अधिक मजदूरक संग अनशनपर बैसि गेलैक। आन्दोलन तीव्रतर होइत गेलैक। अन्ततोगत्वा पलटनमा गिरफ्तार भऽ गेल। ओकर संगी सभ सेहो जहल गेल। नारा लगैत रहलैक–

"नहीं चलेगी, नहीं चलेगी...।"

ई सभ घटना अनायास भऽ गेल छलैक। पलटनमा तेँ अपन रोजी–रोटीक कमाइमे लागल छल। मुदा ओकर सोनित कहि नहि किएक एकाएक खौल उठलैक।

पलटनमा जहल गेल मुदा जेना एहि घटनासँ ओकर संस्कारमे अप्रत्याशित परिवर्तन आबि गेल छलैक। गामक रातारबलामे बहैत बहैत ओ मौन सभ प्रकारक प्रतारणा ओ अन्याय सहैत रहल। मुदा एहि घटनासँ जेना ओकर अन्तरमोक ज्वालामुखी फूटि पड़ल छलैक। ज्वालामुखी जे संघर्षक आगिसँ अन्यायकेँ जरा देबऽ चाहैत छल।

जाहि दिन ओकरा जयराक प्रोग्राम छलैक ओहि दिन ओ पकड़ल गेल। जहलमे एकान्तमे ओकरा कहि नहि

কী কী হ্‌বাগত বহনৈক। বক্ষ্মখাক ঠ্‌ঠৈন খোপবী খা চাহ্নকাত গামক মানিক সভহক বঁড়়কা-বঁড়়কা দনান। পণ্ডিতজীক বঁড়়কা দনান। দনানক খগরাসমে বৈঁসাব হোগক। সাঁঝক সাঁঝ গামক সভ প্রতিষ্ঠিত ব্যক্তি সভ খবৈঁত ছনাহ খা খপন-খপন বিচাব ব্যক্ত কবৈত ছনাহ। নহনা-তকাদা সেহো ওতহি হোগত ছনৈক।

বুঁধদিন ছনৈক গামমে হাঠ নাগন ছনৈক। পণ্ডিতজীক ওহিঠাম বৈঁসাব ভেন। পূবা গামক নোক জমা ভেন ছন। বক্ষ্মখা ওতএ বুঁধন বাঁবূঁক কিছু কর্জ ছননি। ওহী কর্জকেঁ সধএবাঁক হেতু বৈঁসাব ছনৈক। পঁচ নোকনি ও ফৈসনা কেননি জে বক্ষ্মখা খপন ঘবাড়় ী বুঁধন বাঁবূঁক নামে কএ দেখি খা পনঠৈনমা হ্‌নকা ওহিঠাম চববাঁহী কবএ। কাবণ জে ঘবাড়় ীক হ্মন্যসঁ মাত্র মূব সধৈত ছনৈক খা সূদক তবীমে ও চববাহী কবত। এহি নির্ণযক সংগ ওহি দিন বৈঁসাব খতম ভএ গেন।

বক্ষ্মখা খাঁগন পহুঁচনে হেতাহ কি পনঠৈনমাক মাএ দেহবিযেপব ভেঠৈননি খা সমাচাব পুছি গবজএ নাগনি-

“নহি জানি ও সভ কী কী কবত? গে দাগ ! গে দাগ ! হমব ঘবাড়় ী একবা সভ নহি দেখন জাগত ছৈক।”

হ্মদা কিছু নে চননৈক। দোসব দিন বক্ষ্মখা বেঁনীপঞ্জী জা কএ খপন ঘবাড়় ী বুঁধন বাঁবূঁক নামে বজিষ্ট্রী কএ দেনখিন। বজিষ্ট্রী ঘবসঁ নিকনৈত হ্‌নকা হোনি জেনা খাঁখিক ডিম্হা ক্যা বঁহাব কএ নেনে হো।

সগতবি খন্হাবে খন্হাব।

সাঁঝ পড়ৈত-পড়ৈত বহ্মখা গাম পহুঁচন। হ্মদা এতরেঁসঁ বুঁধন বাঁবূঁক মোন নহি ভবননি। পনঠৈনমাকেঁ খরঁবি দেরঁএ নগনখিন জে তোবা হমবা ওতএ কাজ কবএ পড়ৈতৌক। হঁসি কএ কব খা কি কানি কএ কব।

পনঠৈনমাক মোনকেঁ ঙা সভ খসহজ নগনৈক ও দোসব দিন দুপহব বাতিমে চুপ্পা-চাপ গামসঁ পড়া এন। পনঠৈনমা জহনমে পড়ন-পড়ন ঙা সভ সোচৈত বহন মোন কহৈক-

“ছোড় পনঠৈনমা ঙা বস্তা। কমো খো। কী বাখন ছৈক হসাদমে। খাখিব হমবা নোকনিক কৈ প্বস্ত তঁ এহিনা রীতি গেন। সভ খপন চৈনসঁ জিনগী কঠৈনক। ফেব ঙা খাফদ কিএক।”

দোসব মোন কহৈক-

“নহি, নহি নড় পনঠৈনমা নড়। সংঘর্ষ কেনহিসঁ পবিরর্তন হেতৈক। খাখিব খপনে নেন নোক নহি জীবৈঁত খছি। ভরিষ্যক হেত্ত ভারী পীঠা কি হেত্ত খাধাবশিনা তঁ রর্তমানে পীঠা তৈযাব কবৈত খছি কিনে।”

গএহ সভ সোচৈত বহএ কি জেনব সাহেরঁ খারিঁ গেনখিন খা ওকব চিংতন ঞম টুটি গেনৈক...।

জেনমে সাত দিন রিঁতা চূকন ছন পনঠৈনমা। মীনক মানিক মীনমে তানারঁদী কএ দেনক খা সংগে মীনমে কাজ কেনিহাব নরকা কর্মচাবী সভকেঁ ছুঁঠৈনী

सेहो कए देनक। ई सभ समाचार पनटैनमाकेँ जेनेमे भेटैत रहैत छलैक।

ओहि दिन बाहुक राँवर राँजि रहल छलैक। जेनर पहरेदार फोंफ काटि रहल छल। पनटैनमा आ ओकर दूटा संगी जेनक चारदीवारी फानि गेल। जेनमे खतराक घण्टी बाँजए लागल। मुदा पनटैनमा ओ ओकर संगी नदारद। कतहुँ ओकर थाह पता नहि चललैक। पनटैनमा दौड़ैत गेल, दौड़ैत गेल आ बहुत दूर एकटा अज्ञात जगहमे जा कए अचेत खसि पड़ल। ओकर दूनू संगी ओकर पछोर देने ओतए पहुँचलैक।

दुपहर छलैक। राँवर घन्टा लगातार दौड़ैत रहलाक बाद तीनू गोटे असोथकित भए गेल छल। पनटैनमा अचेत छल आ ओकर दूनूटा संगी गमछासँ ओकरा हवा करैत छलैक।

संघर्ष, संघर्ष, संघर्ष। पनटैनमा अपठ छल। गरीब छल। मुदा हानतसँ लड़ए चाहैत छल। ओकर सभसँ बड़का अपराध ओएह छलैक। गाममे ओकरा सन-सन कतेको मजदूर ओहि हालातसँ ग्रजबिकए नियतिसँ सामंजस्य कए चूकल छल। मुदा ओ नहि सहि सकल। तेँ गाम छोड़ए पड़लैक। शहरमे पुनश्च ओकरा असह भए गेलैक। यातना, शोषण ओ प्रताड़णाक खिलाफ नारा लगा देलकैक। मुदा आब कतए जाएत! गाम छुटलैक, तँ शहर आएल। शहरसँ पड़ा कए जंगल आएल। आब कतए जाए। की करए। खैर! अखन तँ ई सभ सोचबाँक समय नहि छलैक। चेतनतासँ कठिक अनुभूति होइत छैक। तकरो अखन

ওকবামে খভাৱ ভএ গেন ছনৈক। ও খচেত পড়ন ছন। ওকব দূনূ সংগী ওকবা গমছাসঁ হৰা কবৈত বহনৈক।

দিন ন্বক–ন্ব্ক কএ বহন ছনৈক। পনঠৈনমা স্বগৰ্ব্গেনৈ। পনঠৈনমাক সংগী সভ খ্শি ভেন। কনী–মনী কছমছ কএনাক বাঁদ পনঠৈনমা হ্বহ্বা কএ উঁঠি গেন জেনা কিছু ভেৰেঁ নহি কএন বহৈক।

পনঠৈনমা ওহি বাতি জংগনেমে বিতৌনক। চাৰুকাত জংগনক ভযানক জানৱব সভক খাৱাজ খবৈত বহন। ভোব হোমএ পড় ছনৈক। পনঠৈনমা গংভীব চিন্তনমে নীন ছন। কী গবীবঁক হাব–কাঠ পাথবক বঁনন হোগত ছৈক ? নহি, তখন ওকবাপব জনমিতে সমাজ এহন কঠোব কিএক হোগত ছৈক। এক–এক পন জীৱনক হেত্ত সংঘর্ষমে বীত জাগত ছৈক। কী সংসাবক সৌন্দর্যক খানন্দ নেবাঁক ওকবা কোনো খধিকাব নহি ? জীবাঁক হেত্ত প্রযনে কবৈত–কবৈত ও মৃত্ দিস খগ্রসব ভএ জাগত খছি। গএহ ছিঐক গবীবঁক জীৱনবৃত.. ?

গএহ সভ সোচ–বিচাবমে ও ছন কি কনেক দূবপব প্বনিসক জীপ খবৈত ওকবা নজবি খএনৈক। এক বেঁব প্বন: পনঠৈনমা খপন সংগী সভক সংগে ভাগন। মীন মানিক পনঠৈনমাক পকড়বাঁক হেত্ত প্বনিসকেঁ জেবঁ গবম কএ দেনে ছনৈক খা প্বনিস ওকবা পাছূ হাথ ধো কএ পড়ি গেন ছন। পনঠৈনমা ভাগিতে জা বহন ছন। ঝদা জংগনকেঁ চাৰুকাতসঁ ঘেব নেন গেন ছনৈক।

পনঠৈনমা ও ওকব সংগী পকড়ন গেন।

पकड़ाक रौद ओकर माथ पाछू कए बान्हि देल गेलैक। थानामे पनडैनमाकेँ एकटा घरमे एसगर बन्द कए देल गेलैक। प्रात भेने ओहि घरसँ पनडैनमाक लाश निकललैक। कहि नहि बाति भरि ओकरा की की यातना देल गेलैक। पनडैनमा आर एकटा मर्दा छल। पोस्टमार्टम रिपोर्टकि अनुसार ओकर मृत्यु जंगलमे कोनो जङ्गली जानवरक कटलासँ भेलैक। प्रात:काल अखबारमे छपि गेलैक–

"भगोड़ा कैदीक लाश जंगलसँ आनल गेल।"

पनडैनमाक पिता ओहि बाति सूति नहि सकल छल। प्रात: काल ओकरा एकटा तार भेटलैक।

"पनडैनमा जंगलमे जानवरक प्रकोपसँ मरि गेल। लाश लए जाउ।"

पनडैनमाक पिता स्तब्ध पड़ि गेल। शून्यतामे ओकर आँखि देखैत रहि गेलैक। पनडैनमाक माए एक बेर फेर चिचिआ उठलैक आ तकरबाद शान्त भए गेलैक। एक दिस पनडैनमाक माए आ दोसर दिस पनडैनमाक पिता निस्तब्ध, चुप, चेतना विहीन पड़ल रहल। गामक लोक कनीकाल तमासा देखलक आ अपन–अपन काजमे लागि गेल। क्या–क्या कहैत रहैक–

"पनडैनमा अनेरे फसाद केलक। गाममे एतेक गोटे गुजर करैत अछि, मरि जाइत अछि। गरीबो रहैत अछि मुदा एना उँजाहटि तँ ओकरे ने छलैक आ तकर फलो तँ रहए भोगत।"

নঘ্‌কথা– প্বনর্মিনন

ওকবামে প্রতিভাক কতহুঁসঁ খভাব নহি ছনৈক। পূবা গাম ওকব যশগান কববাঁক নেন তপেব ছনৈক। নীক, স্বন্দব, স্বশীন খা মেঘারী ছন খরুণ। মাএ ওঁব বাঁপক কোনো স্মৃতি ওকবা নহি ছনৈক। জীরঁনক প্রত্যেক ডেগ ও নড়াি কএ খাগা বঁঢ়ন ছন। খপমানক খনারা সমাজসঁ ওকবা কিছু প্রতিদান নহি ভেটৈন ছনৈক ম্দা ও ওকবে, প্রেবণাক খাধাব বঁনা জীরঁনমে রিজযশ্রী প্রাপ্ত কববাঁক হেত্ত দৃঢ়সংকল্পিত ছন। ওকব জন্মসঁ নএ কএ খখন ধবি জতেক ঘটনা ঘটৈন ছনৈক সভ স্বযংমে একটা বৃতান্ত ছন।

প্রতিভা জেনা ওকবা প্রকৃতিসঁ প্ববস্কাবক রূপমে ভেটৈন হোগক। বঁচসঁ ছাত্ররৃত্তি ওকবা ভেটৈএ নগনৈক। শিক্ষক নোকনি এক পৃষ্ঠ পঢ় াবথি তঁ ও দূ পৃষ্ঠ স্বযং পঢ়াি নৈত ছন। ওকব প্রতিভাসঁ সভ ক্যা দংগ বহৈত ছনাহ। যদ্যপি ওকবা বস্তা দেখৌনিহাব ক্যা নহি ছনৈক, ও স্বযং জেনা সভ কিছু জনৈত হো, কী কবক চাহী, ককবাসঁ কী বাঁজক চাহী খা কী কবী জাহিসঁ খারঁএবঁনা সময নীক হো সে ওকবা খূরঁ নীকসঁ বূঁঝন ছনৈক। হাণ্ড স্কূনক পবীক্ষা প্রথম শ্রেণীসঁ উঁতীর্ণ কেনক খা পূবা বাজ্যমে প্রথম স্থান ওকবা প্রাপ্ত ভেনৈক। কানেজক শিক্ষা প্রাপ্ত কববাঁক প্রবঁন খাকংক্ষা ওকবা ছনৈক ম্দা খার্থিক পবিস্থিতি খতি দুখদ ছনৈক। গামপব ঘবাড় াটা বাঁটৈন ছনৈক। মাএ, বাঁপ,ভাএ, বঁহিন ককবো কোনো সহাবা নহি ছনৈক।

থাকন, ঠেহিখাএন, ও দবিভংগা মহবাজক বাজধানীক মহন সভমে ঘ্মি বহন ছন। পৈবমে পনগী নহি, দেহপব একটা নীক কপড় া নহি, হ্মদা খপনাপব তেজ, স্বভারমে সৌম্যতা ও ব্যরহাবক নম্রতা খনেবে নোকক ধ্যান ওকবাপব খাঙ্গষ্ঠ কএ নৈত ছন।

সংযোগসঁ চৌধবীজী বিক্মাসঁ উঁতবনাহ। খৰুণ হ্নকা নমস্কাব কেনক। খৰুণক প্রতিভাশানী হ্মখমন্ডন দেখি ও চকিত ভএ গেনাহ। চৌধবীজীক ধিযা-প্বতাকেঁ পঠ়এৰাক কাজ ওকবা ভেটি গেনৈক। হ্নকাসঁ জ্যেষ্ঠ সন্তান উঁর্মিনা নরম্ রস্কমে পঠ় ি বহন ছনীহ। দেখযমে খূৰ স্বন্দবি, স্বভারসঁ রিনম্র ও প্রতিভামে খদ্বিতীয। উঁর্মিনাকেঁ দেখিতহি খৰুণকেঁ ঠকরিদবো নাগি গেনৈক। জেনা পূর্র জন্মক সংগী বহন হো। উঁর্মিনাক পঠ় াগমে খদ্ভুত প্রগতি ভেনৈক। খৰুণ সেহো প্রশিন্নচিত্ত খপন গাড় ী খাগা পঠ়ৰএ নাগন। হ্মদা এক দিন ৰড় রিচিত্র ঘটনা ঘটনৈক। খৰুণক সভটা স্বপ্ন দেখিতে-দেখিতেমে ভংগ ভএ গেনৈক। উঁর্মিনা স্কূন গেনৈক খা ওহিঠামসঁ নৌটিতহিঁ দর্দ-দর্দ কএ চিচিখাএ নগনৈক। কতেকো ওঝা-গুনী, ডাক্টব-রৈদ্য খএনৈক হ্মদা ওকবা কোনো স্বধাব নহি ভেনৈক। হানত ৰঁদতব হোগত গেনৈক খা ও প্রাত: হোগত-হোগত নিষ্প্রাণ ভএ গেন। সৌংসে গর্দ চঠ় ি গেন। দ্ভাগ্য ওকবা ওতহ্ঁ সংগ নহি ছোড়নকৈ।

উঁর্মিনাক খাকস্মিক নিধনসঁ ওকব সপনা সভ ছিন্ন-ভিন্ন ভএ গেনৈক। খৰুণকেঁ খাৰ একহ্ঁ দিন ওতএ বহৰ খসম্ভর ভএ বহন ছনৈক। ও চ্প-চাপ ওতএসঁ

খসকন। পৈবে-পৈবে দড়া ভংগাসঁ সমস্তীপুবক বস্তামে ও বঁহ্ত দূব আগা আরি গেন ছন। পাকবীক গাছতব ছাহবিমে বৈঁসন। কণ্ঠ জবি বহন ছনৈক। কতহ্ পানিক দর্শন নহি ছনৈক। থাকিযো নীক জেনা গেনে ছন। বৈঁসন কি আঁখি নাগি গেনৈক। স্বতনে-স্বতন ও স্বস্ক্ক নোকক পবিভ্রমণ কএ বহন ছন। উর্মিনা অন্ত প্রশন্ন স্দ্রামে ওকবা নমস্কাব কএ বহন ছনৈক।

"আ অৰুণ তোঁ। বঁড্ড নীক ছেঁ তূঁ। তোবে তাকি বহন ছিযৌক। জহিআসঁ এতএ এনহুঁ একহ্ দিন চৈন নহি অছি। দিন-বাতি বঁস তোবে তাকি বহন ছী। আ জন্দী আ। দেখ হম কতেক পবেশান ছী। দেখ হমব কণ্ঠ জবি বহন অছি। হমব হৃদযক পিযাস কণ্ঠ তক পহুঁচ বহন অছি। এক গিনাস পানি দে। অৰুণ পানি দে। কনী স্বন।"

কহি নহি ও কী কী কহৈত বহি গেনৈক। অৰুণ কিছু নহি বঁজনৈক আ ক্রমশঃ ও নেপত্তা ভএ গেন। অৰুণক নিন্ন সেহো উচটি গেনৈক। স্দা তাধবি কিছু নহি বহি গেন ছনৈক। অৰুণক অন্তর্মনমে দিন-বাতি ওা সপনা ঘ্মৈত বহৈত ছন। উর্মিনাক স্নেহিন ব্যবহাবক অমিট ছাপ ওকব হৃদযসঁ মেটৈনে নহি মেটা বহন ছন। সএহ সভ গ্বন-ধ্বনমে ও আগা বঁঠ়ৈত বহন।

সমস্তীপুব টৈশন বঁহ্ত কবীব আরি গেন ছনৈক। বেনগাড়ীক চনবাঁক আবাঁজ কান তক পহুঁচি বহন ছনৈক। মিথিনা এক্সপ্রেস নাগন ছনৈক। দৌড়ন দৌড়ন ও টৈকস কীননক আ গাড়ীমে কহ্নাক ঠূঁসা গেন। গাড়ী ঝিক-ঝিক কবৈত ছনৈক। এক কদম

আগা বঁঢ়ৈক, দূ কদম পাছা বঁঢ়ৈক আ ঠামহি ঠাঢ় ভএ জাএক। আগূ ঘুসকৈত-ঘুসকৈত গাড়ী রুকি গেলৈক। ড্রাগভব সাহেবঁ চাহ পীবঁৈত ছলৈক কি গার্ড সাহেবঁ হরী ঝংডী দেখৌলকৈ আ গাড়ী স্পীড ধএ লেলকৈক। ছক-ছক-ছক...। অরুণকেঁ বঁৈসবাঁক জগহ ভেটি গেল বইক। বঁগলমে একটা মহিলা সহযাত্রী ওকর, দূটা বঁচা, একটা অধবঁযসূ পুরুষ আ কহি নে কে কে সভ.. ? কলকত্তা জাএবঁলা গাড়ীক সময বিশেষতা ওহি গাড়ীমে ছলৈক। আধাসঁ আধিক যাত্রী নৌকরীক খোজমে মহানগরীক প্রযাণ কএ বহল ছলাহ। বঁবৌলী জংক্শনসঁ গাড়ী আগা বঁঢ়ি গেল ছলৈক। ওকরা ফের আঁখি লাগি গেল ছলৈক। ফের আবি গেলৈক উর্মিলা। এহি বেঁর আওর ব্যথিত আওর অধিক করুণ স্বরমে নিবেদন করৈত এক তরফা অপন মোনক বাঁত ও কইত গেলৈক।

“অরুণ। অরুণ। হম নহি বহি সকবঁ। হম নহি বহি সকবঁ এসগর অরুণ। দেখ হমর কী হাল ভেল অছি। দেহক আভা মূস পড়ি বহল অছি। অরুণ চল, হমরে গাম চল, হ্মদা...। হ্মদা...। হ্মদা...।”

গাড়ী সরপট্ট আগা বঁঢ়ৈত গেল। আসনসোল স্টেশন করীবঁ আবি গেল ছল। গাড়ী টৈশনপর রুকল আ বঁহৃত বাস যাত্রীক চঢ়বঁ ও উতরবঁ স্বনি ওকর নিন্ন উচটি গেলৈক। সপনা এক বেঁর ফের সপনা ভএ গেলৈক।

দোসর দিন সাঁঝমে ও কলকত্তা শহর পহুঁচি গেল। হ্মদা বস্তাক সপনা ওকর মাথাসঁ হটি নহি বহল ছলৈক।

কনকত্তা শিহবক নাম বঁড় স্বনেন ছন। হ্মদা কতএ জাএ ? ককবা তাকএ ? ক্ষন্ব ঠৌব ঠেকান নহি বহৈক। খাগা বঁঠ়ন জাএ। চাব্ধকাত বঁগনা ভাখাক সোব। চনৈত–চনৈত থাকি গেন। তাবঁতমে উর্মিনাক খাবাঁজ ওকব কানমে পহুঁচনৈক। খব্ধণ খকচকা গেন–

“গ্ তঁ উর্মিনা নাগি বহন খছি !”

খাশ্চর্যচকিত ও ঙুঁপব তাকএ নাগন। কিছ দেখা নহি বহন ছনৈক। তাবঁতমে ফেব বএহ খাবাঁজ–

“ডবা নহি। হমর্হী ছী– উর্মিনা, তোহব চিঁব পবিচিত সংগীনী। দেখ হম কতেক পবেশান ছী। তোবা পাছূ–পাছূ বিহাবি জকাঁ গাড় ীক সংগে খাবি বহন ছী। হ্মদা ঘবঁবো নহি। খাখিব হম তোহব বিদ্যার্থী ছিযৌক নে। নে দস হজাব টৌকা। এহিসঁ কাজ চন জেতৌক নে ? বাঁজ ! বঁজৈত কিএক নহি ছেঁ ?”

খব্ধণ খপন খাগামে নোটৈক প্বনিংদা সভ দেখি কএ গ্বম বহি গেন। ফেব বএহ খাবাঁজ–

“উঠা। জন্দী উঠা। ন্বচা, বঁদমাস খাবি বহন ছৌক। খছা তঁ হম জা বহন ছী।”

খব্ধণ ঝটৈ দএ টৌকাকেঁ ফাঁড়মে বাখি নেনক। বাখিতে দেবী মনমে উঠনৈ– এতেক বাস টৌকা কতএসঁ খননক উর্মিনা ? নানা প্রকাবক প্রশ্ন খব্ধণক মনমে উভবি বহন ছনৈক। সংগে ডবো ভএ বহন ছনৈক। হ্মদা পাসমে টৌকা খাবি গেনাসঁ হিম্মত সেহো বঁঠ়ি গেন ছনৈক। এতেক খাসানীসঁ ওকব খার্থিক সমস্যাক সমাধান ভএ জেতৈক সে ও সপনোমে নহি সোচনে

छल। टाँग तेज ओ मोन स्वस्थ भऽ रहल छलैक। आगामे एकटा होटेल नजरि अएलैक। होटेलक कोठरी नम्बर पाँचमे ओ डेरा ललेक। रैस थाकि गेल छल। विश्राम करबाक तीव्र आवश्यकता छलैक। कपड़ा-लत्ता खोललक। हाथ-पैर धोलक। घंटी बजबैत लोकर दौड़लैक। मीनू हाथमे दऽ देलकै आ किछु-किछु पूछए लगलैक। कहाँ रंगला बजैक। अरूण किछु नहि बुझलकै। लोकराँ तमसा कऽ चल गेल। अरूण स्नान कएलक आ कपड़ा-लत्ता पहीरि कहि नहि कतेक गाढ़ निन्नमे स्वति रहल।

उर्मिला फेर हाजिर। अरूणकें भेलैक जेना क्या ओकरा उठौले चल जागत होएक। ओ चुप-चाप सल देखि रहल हो। रहैत दूर एकटा झीलक कातमे ओकरा राखि देलकै। रहैत काल धरि ओ सभ कहि नहि की की गप्प सप करैत रहल। ओ कहैत रहलैक-

"अरूण, तूँ बड़ नीक लोक छेँ। तोहर स्मृति एक क्षणक लेल हमर मोनसँ नहि जागत अछि। सून, एकटा काज करह। हमरे संगे चल। तोरा सभ किछु भेटैतौक।"

पता नहि आओर की की ओ कहैत रहलैक...।

भोर होमए पड़ छलैक। अरूणक आँखि खुजलैक तँ ओ आश्चर्यचकित भऽ गेल। ओकर कोठरीमे उर्मिलाक वएह वस्त्र राखल छलैक जे ओ सबराँसँ किछु पूर्व पहिरने छल। रोहि वस्त्रकें ओ

হুনৌক তঁ আওব আশ্চর্যচকিত ভএ গেন। রঁহ্ত বাস হীবা-জবাঁহবাত ওতএ বাখন ছনৈক। অরুণ পবেশান ছন জে ঙা সভ কী ভএ বহন ছন। দেখিতে-দেখিতে অরুণ কড় াব পতি ভএ গেন ছন। সভ সামানকেঁ ও সারধানীসঁ বখনক আ চ্প-চাপ হোটৈনসঁ প্রস্থান কএ গেন।

মাস-দূ-মাসক অন্দবমে ও একটা নীক হোটৈনক মানিক ভএ গেন। দস-বীস নোকব-চাকব ওকব আগা-পাছা কবৈত ছনৈক। প্রতিদিন হজাবো টাকা কমাগ ও কবৈত ছন।

ছহ মাসক ভীতবেমে ও গামমে ১০ বীঘা জমীন কীননক আ গনাকাক সংমপন্ন ব্যক্তিক রূপমে প্রতিষ্ঠিত ভএ গেন। অরুণক সময দেখিতে-দেখিতে সাফ বঁদনি গেনৈক মুদা ওকবা খূবঁ নীক জকাঁ একব বহস্য বূঝন ছনৈক। ও জখন কখনো একান্ত হোগত কি উর্মিনাক ছাযা ওকব সামনেমে উপস্থিত ভএ জএতৈক। অস্ত-ব্যস্ত, ভাব বিহ্বন, উর্মিনাক আকর্ষক মুদ্রামে আহ্বান দেখি অরুণ স্তব্ধ বহি জাগত ছন...।

ওহি দিন অরুণসঁ নহি বহন গেনৈক আ পূছি বৈসনৈক-

"উর্মিনা, এতেক পবেশান কিএক ছেঁ? হম তোবা সংগে কোনা ভএ সকৈত ছী? হম জীবিত ছী। তোঁ শবীব মুক্ত ছেঁ। হমবা তঁ শবীব চাহী।"

উর্মিনা ঙা গপ্প বঁড় ধ্যানসঁ স্বননকৈ। ও বৈব-বৈব বঁজৈত বহনৈক-

"हमरा तँ शरीर चाही। हमरा तँ शरीर चाही।"

आ ठहाका मारि कए हँसय लगलैक।

अरूण डरा गेल। उर्मिला ओतएसँ गाएब भए गेलैक।

अरूणक बिआह एकटा संपन्न परिवारक सुन्दरि कन्यासँ भए गेलनि। कनियाँक द्विरागमन रौस धूम-धामसँ बिआहक ९ दिनक भीतरे संपन्न भेलैक। पूरा भवन-भूवन परिवारमे आरि ओ कनियाँ रौस प्रशन्न छल। रातिमे अरूण जखन ओकरासँ भेँट करए गेलाह तँ ओकर आवाजमे आश्चर्यजनक परिवर्तन देखि दंग रहि गेलाह। ओ कनियाँ हँसल आ हँसिते कहल-

"नहि चिन्हलौं हमरा..! हम छी उर्मिला। अहाँक प्रथम संगीनी। अहाँ तँ हमरा बिसरि गेलहुँ मुदा हम अहाँकेँ नहि बिसरि सकलहुँ। हमरा शरीर नहि अछि आ अहाँकेँ तँ शरीर चाही। मुदा अहाँ ई गप्प नहि बुझलहुँ जे शरीर सीमित अछि। मोनक कोनो सीमान नहि अछि। छोड़ू ई क्षुद्र शरीरकेँ। आउ। अएरेँ करू। मौन भए जाउ।"

गाममे सौंसे हल्ला भए गेलैक। अरूणक शरीर चेतना शून्य पड़ल छल। नव कनियाँ ओकरा देखि-देखि कानि रहल छलीह। कतेको डागडर, वैद्य, ओझा, गुनी आँगनमे पथरिया देने छलाह। मुदा अरूण नहि उठल। ओ मौन भए गेल छल। शरीरक सीमानसँ ऊपर उठि गेल छल। उर्मिला अरूणक मोन एकाकार भए गेल।

নঘ্কথা– পঁচৈতী

জমানা কতএ চন গেন ঋদা গাম–ঘবক নোক ঋখনহুঁ দূ সৌ ৰৰ্খ পাছা ঋছি। নোককেঁ ঋখনহুঁ চন্দ্রমামে একটৗ ৰূঠ়ি যা চৰ্খা কটৈত দেখাগত ছৈক। নোক ঋখনহুঁ গ্রহণ নগিতে স্নান কবএ চন জাগত ঋছি। কিএক তঁ ওকবা ছতি ভএ জাগত ছৈক। নোকক সংস্কাব–সংস্কৃতি সেহো ঋাধ্নিক ও প্ৰবাতনক দ্বংদক ৰীচ চনি বহন ঋছি।

প্ৰবনা পীঢ়ী ঋা ঋাধ্নিক নোকমে ঋখনহুঁ ৰঁড় ঋন্তৰ ছৈক। তেঁ একটৗ স্বত: সর্ৱত্র ৰিত্মমান তনাৱ

কোনো ক্ষণ ঝগড় াক রূপ নএ নৈত খছি। এহী কাবণসঁ গাম-ঘবমে পঁচৈতীক জৱবদস্ত গ্বঁজ় াগশ ছৈক।

ঝবনী পাঁচ ভ াঁ ংগ ছনাহ। ঘবক হিসাৱ-কিতাৱ খাম বখৈত ছনখিন। মৈট্রিক তক পঠ়ন ছনখিন। ৱেঁস চনাক-চ্স্ত। নগানীক খসূন কবৱামে পাবংগত। হ্নকাসঁ ছোট তীন ভাএ- মোহন, রূদন খা নখন। নখন কমে ৱএসমে দিৱংগত ভএ গেনা। হ্নকব এক মাত্র পুত্র জীৱনকেঁ পিত্তী সভ পহিনহি হ্ববাক কএ দেনকনি। পাঁচ ৱীঘা জমীন হিস্সামে পড়ননি। নগানী-ভিবানী জে কিছু ছননি, সভটা খাম ৱৈমানী কএ নেনখিন। শেষ চাৰু ভাএমে শ্বৰূমে তঁ খূৱ ভেন ছননি ঝদা কিছু দিনক ৱাদ রূদনক স্বস্থ ৱাস ভএ গেননি। হ্নকা মাত্র তীনিটা কন্যা ছননি। তীনূক ৱিখাহ পিত্তী সভ কেনখিন। ৱিখাহ কবএৱাক ক্রমমে সভটা জমীন তীনূ ভাএ খপনা-খপনা নামে কবা নেননি। মসোমাতকেঁ কিছু নহি বহি গেন ছনৈক। গামক কিছু হ্বনৈত সভ ও গপ্প মসোমাতক কানমে দএ দেনকনি। মসোমাত তঁ ওহি দিনসঁ খগিখা-ৱেঁতান ছথি। এক্কা দিন এহন নহি ভেন জে হংগামা নহি ভেন।

ৱুধ দিন বহৈক। গামমে হাট নগৈত ছনৈক। গাম-গামক নোক হাটপব জমা ছন। সবপঁচ সাহেৱেঁ ডঁর্ফ পনট্টূ ৱাৱূ চিকবি-চিকবি কএ সৈকড় া নোককেঁ জমা কএ নেননি। সভ গোটে তয কএন জে মসোমাতক সংগে ৱড় ভাবী খন্যায ভেনৈক খছি। পবিণামত: দোসব দিন তীন ৱজে সবপঁচ সাহেৱেঁক দনানপব পঁচৈতী কবৱাক নির্ণয ভেন।

দোসব দিন দ্পহবিযেসঁ সৌংসে গামক নোক সহ–সহ কবএ নাগন। সবপংচক ওহিঠাম বৈসাবী বহৈক। বৈব খসৈত–খসৈত সৌংসে দববাজা নোকসঁ ভবি গেন। অগন–বগনক গামক প্রমুখ–প্রমুখ নোক সভ সেহো বজাওন গেন ছনাহ। মুখিযাজী এখন ধবি নহি আএন ছনাহ তেঁ ওহি ঠৈনপব আদমী পঠাওন গেন। চাবি বজৈত–বজৈত নোকক কবমান নাগি গেন। সবপংচ সাহেবঁ অপন স্বাগত ভাষণ কহী যা জে কহী, প্রাবম্ভ কেননি। মসোমাত সেহো কোনটৌ নাগন ঠাঢ় ি ছনীহ। চাৰু ভাএকেঁ কোনো হজ্মতি বাঁকী নহি বহন। গাম–গামক পংচ সভ সেহো 'ছিযা–ছিযা' কহয নগনখিন। মুদা শ্যাম বৈস চনাক নোক ছনাহ। ও মুখিযাকেঁ বাতিযেমে পাঁচ সাএ টাকা দএ অপনা গ্বটমে কএ নেনে ছনখিন। মুখিযাজী সবপংচপব কড় কি উঁঠনাহ–

"এ অন্যায নহি চনত। আখিব তীনটৌ জে কন্যাদান পিত্তী সভ কেনখিন তাহিমে খর্চা তঁ অবশ্য ভেন হেতৈক। হেব মসোমাত তঁ অসগব ছথি। জমীন নএ কএ কবতীহ কী ? বাবহ মোন খোবিশী হিনকা অবশ্য ভেটৈক চাহী। বাজূ যৌ শ্যাম বাবূ, অপনে এহিপব তৈযাব ছী ? "

শ্যাম বাবূ স্বীকৃতিমে অপন মুড় ী হিনা দেনখিন।

এ বাত সবপংচকেঁ একদম নহি ৰুচনৈক। ও বমকএ নাগন। সংগে জে ওকব চাবি–পাঁচটৌ নঠৈত সভ ছনৈক সেহো সভ বমকএ নাগন। জবাবমে চাৰু ভাএ সেহো ভোকবএ নাগন। সবপংচক দববাজাপব বৈস হংগামা বজড় ি গেন। অন্ততোগত্বা এ নির্ণয ভেন জে দূনূ গোটে একাদশী দিন পাঁচ প্রমুখ–প্রমুখ ব্যক্তিক সমক্ষ

ফবিরংশীক পোথী উঁঠা কএ সপ্পত খাথি আ ওহীসঁ বাঁত ফড়ি ছা জাএত।

প্রাত:কান সবপংচ সাহেবঁক ওহিঠাম গাএক গোবঁবসঁ ঠাঁর কএন গেন। ওহিপব ফবিরংশীক পোথী বাখন গেন। পাঁচো পংচ বৈঁসন বহথি। শ্যাম মোনে-মোন খুশি ছনাহ। পতা নহি, কতেক রেঁব ও এহিনা ফবিরংশীক পোথী উঁঠাএ নোকক ঘব-ঘড়াবী ঘোঁটি গেন বহথি। হনহনাগত, ফনফনাগত আএনা আ ফবিরংশীক পোথী উঁঠা নেনাহ। পংচ সভ তকৈত বহি গেনা। মসোমাত ওহীঠাম আচেত খসি পড়নীহ। মসোমাতকেঁ বাঁবহ মোন খোড়ি সক অধিকাব মাত্রক ঘোষণা পংচ সম্প্রদায কএ দেনক। পংচৈতী সমাপ্ত ভএ গেন।

বুঁধন গামক মানন নঠৈত ছনাহ। পবমা বাঁবূ বী.ডী.ও. সাহেবঁসঁ একটা চাপা কনক ব্যবস্থা কবৌনে ছনাহ। কনক তীন-চৌথাগ খর্চা সবকাবী মদতিসঁ ভবন জএতৈক। বুঁধন ও পবমা বাঁবূক ঘব সটনে ছন। কন কতএ গাড়ন জাএ তাহি হেতু জবঁবদস্ত ঝগড়া বঁজবি গেনৈক। তয ভেনৈ জে হীবা বাঁবূকেঁ পংচ মানি নেন জাএ। ও জে ফৈসনা কএ দেথিন সে মানি নেন জাএ। হীবা বাঁবূ প্রতিষ্ঠিত, পঢ়ন-নিখন এরম্ ওজস্বী নোক ছনাহ। সম্পতিক নীক সংগহ কএনে ছনাহ। প্রাত: কান ও ঘটনা স্থনক নিবীক্ষণ কএনাহ। বুঁধন নঠৈত ছন। কখনো ককবো গবিযা সকৈত ছন। বেঁব-ফবেঁব ও নাঠী নএ কএ ঠাঢ়া ভএ সকৈত ছন। পবমা বাঁবূ পঢ়ন-নিখন সভ্য ও শান্ত স্বভাবক নোক ছনাহ। পবিণামত: হীবা বাঁবূ ফৈসনা কএ দেননি জে কন বুঁধনক ঘব নগক খানী স্থানপব গাড়ন জাএ। বুঁধন প্রশন্ন ভএ গেনাহ। পবমা বাঁবূ চুপ, সমাজক

নোক চ্প।

সোমন বাঁবূ কামরেড ছথি। গামমে কতহ্ ক্যা কোনো গড়ৃবঁড়ৃ ী কবৈত তঁ ও খরশ্ব ওহিঠাম পহ্ঁচি জাগত ছনাহ। গবীব নোক হ্নকা খপন নেতা মানৈত ছন। খমত ৎৈনীক একৎা স্ত্রীগণ খপন ঘববঁনাকেঁ ছোড়ৃি কএ নিপত্তা ভএ গেন ছনি। চাবি-পাঁচ দিন্বকা বাঁদ সোঁসে গামমে জববঁদস্ত হংগামা ভএ গেন। শোভা বাঁবূ ওহি মৌগীক সংগ নিপত্তা। হ্নদা এহি বেঁব কোনো পঁচৈতী নহি ভেনৈক। জে জতহি স্বননক ও ওতহি গ্বম্মী নাদি দেনক। সমবথকেঁ নহি দোষ গোসাঙ সন্ত্য: চবিতার্থ ভএ গেন।

জীবঁছ ক খবাঁজমে বেঁস ৎৈস ছনি। নোক কহৈত খছি জে হিনকব পিতা বঁড়ৃ স্বখী-সম্পন্ন ছনখিন। হ্নদা দেখিতে-দেখিতে ওহনে দবিদ্র ভএ গেনখিন। ওহি ঘৎনাক পাছূ সেহো একৎা পঁচৈতীক হাথ ছনৈক। জীবঁছক পিতাক শ্রাদ্ধ ছননি। গামক প্রহ্নখ-প্রহ্নখ নোকক বৈঁসাব ভেনৈক। জীবঁছ বাঁবূ সন প্রসিদ্ধ ও ধনীক নোকক শ্রাদ্ধমে কমসঁ কম জবাঁব তঁ খেবেঁক চাহৈক ছনৈক। সএহ ভেনৈক। চাবি দিন ধবি ভোজ হোগতে বহনৈক। জীবঁছ এহি কাজমে বীস হজাব ৎৈকা ঘবসঁ নিকাননাহ। দস হজাব ৎৈকা কর্জ নেবঁএ পড়ৃননি। খমব্ধ দিযাদে ছনখিন। ধব দএ বিঁনা কোনো হিচকসঁ হ্নকা পৈসা দএ দেনক। কাজক বাঁদ কহনক-

“কোনো বাঁত নে। জখন পৈসা হো তখন দএ দেবঁ।”

দূ সান বীতি গেন। জীবঁছক হানত দিন-দিন বঁত্তব হোগত গেন। তীন সানক বাঁদ খমব্ধ একাএক

चढ़ा ाग कए देनक। ओकरा हिसाबेँ सूद सहित ३३,००० टाका कर्ज भए गेल छलैक। अमरू अपन नढैत सभक सहायतासँ ओकर सभटा जमीन जोति लेलखिन। गाममे बैस बरँडर भेल। पंचैती बैसल। सौंसे गामक नीक लोक सभ जमा भेलाह। अमरूक विजय भेल। सभ पंच अमरूक पक्षमे हाथ उठा देलखिन। अमरू सभ जमीन जोति लेलाह। सएह भेल पंचैती। जीबछ ओही पंचैतीक परातसँ फक्कर भए गेलाह।

कहबी छैक जे पति-पत्नीक पंचैती नहि करी। कारण कहि नहि, ओ कखन झगड़ा करत आ कखन एक भए जाएत। सदा आग-कान्हि एहनो कलाकार सभहक कमी नहि अछि जे दूनू व्यक्तिमे झगड़ा लगा कए मटरगस्ती करैत रहैत छथि। बेरपर पंचैती सेहो कए दैत छथि। बतहू मिसर एहने व्यक्ति थिकाह। प्रवाबि गामवाली बैस हवाहि छलीह। दूनू व्यक्तिमे खटपट होइते रहैत छलि। ओहि दिन प्रवराबि गामवाली कतहु हकार पड़ए गेल छलीह, घुरैत-घुरैत अबेर भए गेल रहनि। घुमैत-फिरैत बतहू बाबू पहुँचलाह। प्रवराबि गामवालीक घरबेलाकेँ लोक खलीफा कहैत छल। खलीफा दरबाजापर गरमाएल छलाह। बतहू मिसर पुछलखिन-

"की बात छैक ? आग बड़ गरमाएल लागि रहल छी ? "

एतबा ओ पुछलखिन की खलीफा अपन घरवालीकेँ एक हजार फज्झति करए लगलखिन। ताहि पर बतहू मिसर टोप देलाह-

"हँ बैस कहैत छी भाए। आग-कान्हिक स्त्रीगण

সভ তঁ এহনে হোগত ছৈক। হুনকা তঁ হম জঙ্ঘাক ঘবমে গপ্প হকৈত দেখনিযনি অছি।"

এতবাঁ গপ্প বাঁজি ও ওতএসঁ হটি গেনাহ।

থোড়েকে কানক বাঁদ প্ববরাবি গামরানী নৌটৈনীহ। দূনূ ব্যক্তিমে মহাভাবত জে ভেন সে দেখএবঁনা ছন। চাব্দকাতসঁ নোক সভ দৌড়ন আএন। প্ববরাবি গামরানী বঁজৈত বহি গেনীহ। অন্ততোগত্বা, খনীফেকেঁ নোক উঠা কএ দোসবঠাম নএ গেন। দূনূ ব্যক্তি ওহি দিনসঁ হবাক-হবাক বহএ নগনাহ। ঘবমে খান-পান বন্দ। বতহ্ মিসব ফেব উপস্থিত ভেনাহ আ খনীহাকেঁ কহনখিন-

"ভাগ! এহি তবহেঁ কেতে দিন চনত? আপসমে বৈঁসাব কএ নিঅ আ মেন-জোনসঁ সময বিতাউ।"

তয ভেন জে কাল্হি আঠ বজে বৈঁসাব হোএত। দোসব দিন বৈঁসাব ভেন। দূনূ ব্যক্তি অপন-অপন পক্ষ কহএ নগনখিন। বহুত বাস গপ্প-সপ্প ভেনাক বাঁদ বতহ্ মিসব ঞ তয কএ দেনখিন জে আগ দিনসঁ খনীহা অপন ঘবরানীক গংজন নহি কবতাহ।

তাহি পব প্ববরাবি গামরানী কনখী মাবনখিন। খনীহা ঝঁহ তকৈত বহি গেনাহ। বতহ্ মিসব তমাকুন চুনবৈত-চুনবৈত থপবী মাবনাহ আ ওহিঠামসঁ ঘসকি গেনাহ।

গাম-ঘবমে পঁচৈতী এহিনা হোগত অছি। জকব নাঠী তকব মহিষ।

নঘ্কথা– ঝখিআক চ্নার

সাঁঝ কএ গামমে সমাচাব-পত্র আযরির্ত খরৈঁত ছনৈক। গাম ভবিক নোক চৌকপব একট্ঠা ভএ জাগত ছনৈক। চাহক দূ-তীন দোকানপব নোক ভন্ন-ভন্ন কবৈত বহৈত ছন ভাদো জকাঁ। আখবাঁব খরৈঁক কি গামক পঠ়্ আ সভ ওহিপব টুটি পড়এ। ওহি দিন আখবাঁবমে সবকাবক একটা সূচনা বঁহবাএন বহৈক জে বাজ্য ভবিমে ঝখিযাক চ্নার এক মাসক ভীতব সম্পন্ন ভএ জাএত। ঔ বাঁবূ! ঞা সমাচাব কি আএন জে সৌংসে গামমে জেনা কবেন্ট নাগি গেন। ওহি গামমে একসঁ এক সবগনা নোক ছনাহ। ধনে-জনে পবিপূর্ণ। মোহন বাঁবূ, পনটৈন বাঁবূ, হীবা বাঁবূ, ঝগড়ু বাঁবূ আদি-আদি। ঝখিযা কে বঁনএ, সবপংচ কে বঁনএ। রিভিন্ন গ্রূটমে গএহ ঘোন-ফচক্কা শুরু ভএ গেন। সৌংসে গাম খন্ড- খন্ডমে বঁটৈন ছন।

পূবাঁগ টৈনেক সবগনা মোহন বাঁবূ ছনাহ। পনটৈন বাঁবূ ও হীবা বাঁবূ দক্ষিণবাগ টৈনেক প্রভাবী নোক ছনাহ আ ঝগড়ু পছবাঁগ টৈনেক মানন নঠৈতমেসঁ এক ছনাহ। উঁত্তববাগ টৈনেক ক্যা নেতা নহি ছন, কাবণ ওতএ বেঁসী জন-বোঁনিহাব বহৈত ছন আ অপনেমে তাড়ী পীবঁ কএ কটা-কটী কবৈত বহৈত ছন। ওকবা সভহক ভগবাঁন বোটিযে ছনৈক। মানিক সভহক ওহিঠাম জাএ, জখন জে কাজ ভেটৈক সে কবএ আ বোঁনি নএ কএ চন আবঁএ। এমহব জহিআসঁ চ্নার সভ হোমএ নগনৈক অছি ওহো সভ কিছু স্বগবূঁগাএন জকাব অছি, ঝদা কোনো খাস নহি। কহিও কান বাঁহবসঁ নেতা সভ খরৈঁত ছৈক তঁ ওহূ টৈনেমে চহন-পহন বহৈত

ছৈক ।

চাৰ্ দৈনমে ঝগড়ু ৰাবূকেঁ ৰেস চনাচনতী ছৈক । নাঠীক ৰন ছৈক । পাঁচটা ৰেটা ছনি । সভকেঁ পহনমানীমে পাবংগত কবাওন গেন । ৰেস নঠৈত সভ ছন পাঁচূ ৰেটা । ওকবা সভহক ডবে গনাকা শান্ত ভএ জাগত ছন । তঁএ কেহনো পঢ়ন-নিখন নোককেঁ ঝগড়ু ৰাবকেঁ নমস্কাব কবএ পড়ৈত ছনৈক ।

চুনারক সমাচাব পরিতে ঝগড়ু ৰাবূ ৰমকএ নগনাহ । প্রাত ভেনে হুনকা দৈনক সভ নঠৈত খপনামে ৰৈসাব কেনক । ফ্ষখিযা খা সবপঁচক নামক ফৈসনা তঁ নহি ভএ সকনৈক ফ্ষদা এতৰা তয ভএ গেন জে ৰর্তমান ফ্ষখিযা খা সবপঁচকেঁ খৰশ্য হবারক খছি ।

ঝগড়ু ৰাবূ ভোবে সাত ৰজে নহা-সোনা কএ চৌকপব পহুঁচনাহ খা ৰমকএ নগনাহ-

“সভ চোব হৈ, ফ্ষখিয চোব হৈ । সবপঁচ চোব হৈ, সভ কো ঠীক কবেগা ।” খাদি খাদি... ।

চাৰ্কাত ভন্ন-ভন্ন কবৈত নোক সভ জমা হোমএ নাগন ।

“কী ৰাত ছৈক ঝগড়ু ৰাবূ ?” -কিও ওহিমে সঁ পুছনখিন ।

“কী ৰাত ছৈ সে তোবা সভকেঁ কোনা বুঝৈতহ ? এহন ৰৈমান সবপঁচ খা ফ্ষখিযা খাগ ধবি এহি গনাকামে নহি ভেন । কহিও গামৰনাকেঁ কোটাক চীনী ঠীকসঁ ভেটনৈক ? এহি ৰেবক চুনারমে এহি ৰৈমান সভকেঁ হবেৰাক খছি.. !”

নোক খৰৈক, নোক জাগক ফ্ষদা ঝগড়ু ৰাবূ ভাষণ ওহিনা খনৰবত চনিতে বহনি । বেনগাড়ীক

पहिया जकाँ घुमा-फिरा कए ओतहि पहुँचि जाइत छला :

“इस नौजवान सबको हवाना है।”

झगड़ू बाबूक भाषण चलि रहल छलनि कि तावतेमे सवर्ण साहेबक घुमैत-फिरैत आबि गेलाह। चारूकातक लोक हुनका दिस तकैत छल। मुदा झगड़ूक भाषण यथावते चलि रहल छल। सवर्ण साहेब एक-दू बेर झगड़ूकेँ बुझाबैक प्रयास केलथि। तावतेमे सवर्णक भातिज मुनमा पहुँच गेल। हाथमे बेस मोटगर एकटा लाठी छलैक। ओ ने आव देखलक ने ताव आ धड़ाम-धड़ाम दू लाठी मारलक झगड़ूकेँ।

झगड़ू बाबू खसगर पड़ि गेलाह। गरियबैत गाम दिस दौड़लाह आ पाँचो बेटाकेँ हाँक दैलखिन। सौंसे चौकपर गरमा-गरमी भए गेल छलैक। झगड़ू बाबू मारि रिसबि फेरसँ गरजए लगलाह-

“कहाँ भागा। आए सामने तो जानें।”

झगड़ू बाबूक पाँचो बेटा सेहो हुबाके गरजैत एहन प्रकारेँ चुनाव अभियान शुरू भेल।

पर्चा भरबाक समय करीब आबि रहल छल। घरे-घर गुटबैंदी शुरू भए गेल। वर्तमान मुखिया आ सवर्ण बेस ठेकाबना लोक छलाह। कोनो कीमतपर चुनाव जीतबाक हेतु दृढ़संकल्प छलाह। मुदा नवतुरिआ सभ हुनकर विरोधी छल। गामक आनो लोक सभ सेहो हुनका सभसँ सन्तुष्ट नहि छल। अन्ततोगत्वा पर्चा भरबाक अन्तिम दिन धरि मुखिया आ सवर्णक हेतु पाँच-पाँच गोटे उम्मीदवार पर्चा भरलनि। ओहिमेसँ

ঋখিযাক হেত্তু তীন খা সবপঁচক হেত্তু দূ গোটোক পর্চা সহী পাওন গেন। নরত্তবিখাক উম্মীদরাব পনটূ রাঁরূ খা মোহন রাঁরূ ভেনাহ। রর্তমান ঋখিযা ও সবপঁচ সেহো এক রেঁব ফেব মৈদানমে খড়ন ছনাহ। ওকব খনারাঁ উঁত্তবরাগ টেনসঁ গবীরঁ নোক সভক উঁম্মীদরাব রঁনচনমা সেহো খখাড় ামে উঁতবন ছন।

ঋখিযাক চ্নার গামমে তূফান খননক সে কোনো নরঁ রাঁত নহি ছন। সভ রেঁব এহিনা হোগত ছনৈক। জহিখা কহিও চ্নার হোগক তহ নোক সভ এহিনা ঘোন-ফচক্কা কবএ নাগয। ঋদা এহি রেঁবক চ্নারমে রিশেষতা ঔ ছনৈক জে উঁত্তবরাগ টেনক গবীরঁ নোক সভ সেহো ফ াঁব রঁন্হনে ছনৈক। রাঁহব-রাঁহবসঁ নেতা সভ খরৈঁত দনৈক। নিহ ককরোনে ককরো ওহিঠাম রৈঁসাব খরঁশ্থ হোগতৈ। মতক হিসারেঁ খাধাসঁ খধিক মত গবীরঁক ছনৈক খা জঁ ও সভ এক ভএ জাএ তঁ রঁনচনমাকেঁ ঋখিযা রঁনরাঁসঁ কিযো নহি রোকি সকৈত ছন। এহি রাঁতক প্রতিক্রিযা খান তীনূ টেনমে সেহো ভেনৈক। ঋদা কোনো হানতমে রর্তমান ঋখিযা চ্নার দংগনসঁ হটএ নহি চাহৈত ছনাহ খা নরত্তবিখা সভ হ্নকা খপন নেতা মানরাঁক নেন তৈযাব নহি ছন। এরম্ প্রকারেঁণ সংপন্ন রস্ত্রক মত দূঠাম রঁটরঁ স্বাভারিক ভএ গেন ছনৈক। ঋদা রঁনচনমাক প্রচাব জোব পকড়নে ছনৈক।

ঝগড়ু রাঁরূক হেত্তু স্বর্ণিম খরসব ছন। খনে রঁনচনমাক সংগে ঘ্মিতথি তহ খনে পনটৈন রাঁরূক ওহিঠাম খা খনে রর্তমান ঋখিযাক ওতএ। পর্চা ভবনাক রাঁদ চ্নার দিন ধবি ঝগড়ু রাঁরূক হেত্তু খগহন বহৈত ছননি। হ্নকা ঔহো কোনো ঠেকান নহি ছননি জে

কখন কোন দনক সংগ ভএ জেতাহ।

ৰঁড়কা নোক সভহক মত দূ ঠাম ৰঁটৰাঁসঁ বোকৰাঁক হেত্ত সাঁঝমে পূৰাঁগ ৫ৈনমে ৰৈঁসাব ভেন। ক্যা কিছ ৰঁজিতথি তাহিসঁ পহিনে ঝগড়ূ ৰাঁৰূ ৰঁমকএ নগনাহ। ৰর্তমান ক্ষখিযাকেঁ এক হজাব ফজ্মাতি কএন।

থন্ততোগত্বা ঙা নির্ণয নেন গেন জে নরত্তবিথাক উঁম্মীদরাব পনটৈন ৰাঁৰূঁক সমর্থন কবতাহ। সবপঁচক পদক হেত্ত মাত্র দূটা উঁম্মীদরাব ছনাহ– মোহন ৰাঁৰূ থা ৰর্তমান সবপঁচ নরত বায। নরত বায কমে পঠ়ন–নিখন ক্ষদা ৰেঁস ফনৈত নোক ছনাহ। কতহ্ কিছ হোগতৈক কি ভদরবিযা ৰেঁগ জকাঁ টৈর্ব–টৈর্ব ৰাঁজএ নগিতথি। ঘব–ঘব ঝগড় া নগেৰাঁমে ওস্তাদ ছনাহ। জঁ কিছ খর্চ–ৰঁর্চ কএ দিযৈক তঁ পঁচযতীমে ফৈসনা থহাঁক পক্ষমে স্বনিশ্চিত কএন জা সকৈত ছন। জঁ নীক–নিক্ষত ভেটি জান্হি তঁ কতহুঁ খা সকৈত ছনাহ থন্যথা ৰেঁস নেম–টৈমসঁ বহৈত ছনাহ।

এহি সভ কাবণসঁ গামক নোক ওকবাসঁ একদম না–খুশি ছনৈক। ক্ষদা ক্যা ওকবা নাবাজ নহি কবএ চাহৈত ছনৈক কাবণ ও ৰেঁস ফচাঁবি ছন থা ককবহুঁ কতহ্ ৰঁগজ্জত কএ সকৈত ছন।

ঝগড়ূ ৰাঁৰূ নরত্তবিওপব চিকবএ নগনাহ। নরত্তবিথা সভ সবপঁচক হেত্ত মোহন ৰাঁৰূকেঁ সমর্থন দেৰাঁক থাশ্বাসন দেনখিন। প্রাত ভেনে নরত্তবিথা সভ গন্নকিনাৰ্, জিন্দাৰাঁদক নাবা দৈত গাম ভবিমে পনটৈন–মোহন জিন্দাৰাঁদক স্বব গুঁজিত কএ দেনক।

এমহব গবীৰ্ নোক সভ একদম এক ভএ গেন ছন। নাঠী নএ কএ সভ কবে কমান ছন। এরম্

प्रकारेण सपष्ठ लगगत छल जे मुखिया पदक हेतु रविचनमा आ सरपंचक हेतु मोहन राबू चुनाव जीतताह। वर्तमान मुखिया ओ सरपंचजी रिपैल छलाह। बातिक रावह रजे झगड़ू राबूक घर पहुँचलाह। दूनू गोटे झगड़ू राबूक पैर पकड़लखिन।

"झगड़ू राबू, अपने हमरा सपोर्ट करू।"

"किएक नहि। हमर सपोर्ट तँ सभदिन अहींक संगे रहल अछि।"

"से तँ ठीके मुदा एहि बेर मानत रैसी गड़बड़ छैक।"

फेर कहि नहि, दूनू गोटे की फुस-फुसेलाह। २००० टौकापर सौदा भए गेल। प्राते भेने झगड़ू राबू चौकपर फेर गरजए लगलाह-

"मुखियाजीक जे विरोध करत से हमर दुश्मन। एहन मुखिया सरपंच तँ ने कहिओ भेल छल आ ने होएत।"

आदि आदि। स्वननाहर सभ ग्रम्य।

काल्हि चुनाव होएत। बाति भरि गाममे धोल-फचक्का होइत रहल। सभठाम काना-फुसी रैस जोर पकड़ने छल। प्रस्तुकानयपर चुनाव दल आबि गेल छल। चाबिटा पुलिस लाठी लेने सेहो गश्त लगारए लागल। पहिल्लुका चुनावमे उत्तरबाग टोलपर चुनावक मतदान केन्द्र नहि होइत छलैक। मुदा एहि बेर गरीब लोक सभ बी.डी.ओ. साहेबक ओहिठाम धरनाधए देलक। एहि बेर उत्तरबाग टोलमे सेहो मतदान केन्द्र बनल छलैक। झगड़ू राबू आ हुनक बेटा सभ

बूथ सभपर लाठी चलैत चुनाव मतदान केन्द्र सभपर कब्जा करबा लगा रहल छलाह। ओहिठामक मतदान केन्द्र पर नक्सलिओ सभ कब्जा कए लेने छल। कखनो बहुत मतदान भए रहल छलैक। ई खबरि सगरो पसरि गेल आ लोक डेराए लागल, किछु लोक घर घुरि गेलाह। एहि बीच लोक मतदान केन्द्र पर पहुँचल, मुदा फेर किछु लोक बीच-बीच मे लाठी लगाए, मारि-पीट करबा लगलाह। पीठासीन पदाधिकारी अकबका गेलाह। चारू दिस हरबिर्रो मचि गेल।

ओहि बीचमे सगरो क दूटा बूथ आगा बढ़ल आ सभटा मतपत्र छीनि जबरदस्ती मोहर मारि खसा कए खसकि गेल। तहिना एकर जबरदस्त प्रतिक्रिया उत्तरबारि टोलक मतदान केन्द्र पर भेल। एक-एकटा मतपत्रपर बलचनमा अपने मोहर मारि कए खसौलक। कोनो दोसर उम्मीदवारक पोलिंग एजेन्ट ओहिठाम नहि टिकि सकल। बलचनमाक जीतब निश्चित प्राय छलैक ओही मतदान केन्द्र क, कारण आधासँ अधिक मत ओही टोलक छलैक। सबर्णक सभटा मत लूटि बारकेँ भेटलैक। आन मतदान केन्द्र सभपर सामान्य रूपसँ मतदान भेल आ कने-मने मत सभकेँ भेटलै।

साँझमे मत गणना प्रारम्भ भेल। राति भरि बजे बातिमे जा कए चुनावक परिणाम बहार भेलै। बलचनमा ओ लूटल चुनाव जीति गेलाह। गरीब लोक सभ विजयक खुशीमे मत्त छल। नारा बुलन्द होमए लागल–

"जीत गया जी जीत गया, बलचन जीत गया।"

पूबारि टोलसँ लए कए पछबारि टोलक सभ लोक सन्न छल।

<u>নঘ্কথা– হম রৌক ছী</u>

পাকড় ী গাছ তব ও পসীনা পোছি বহন ছন। খাগা–পাছা ওকব ক্যা নহি ছনৈক। খগসবে ছন। নিহ ভোবে উঁঠৈত ছন খা সাঁঝ ধবি পবিশ্রম কবৈত ছন। রঁদনামে কিছ খন্ন–পানি ভেটৈ জাগত ছেনৈক। দ্পহবিযামে জহন কনেক উঁসাস হোগক তঁ গামক জে পূর দিস পাকবিক গাছ ছেনৈক ওকবে ছাহবিমে রৈঁসি পসীনা পোছএ নগৈত ছন। দস সান রঁএস ওকব

रहैतैक। पता नहि, कहिआ ओकर माए-बाप मरि गेलैक। ओकरे संगतुरिया सभ कैटा छैक जे स्कूल जाइत रहैत छैक। माए-बाप सभ ओकरा रंग-बिरंगक कपड़ ा कीनि दैत छैक। किताबँ कीनि दैत छैक। केहन भागबँत छैक ओकर संगी सभ। सएह सभ खर्च-दर्च ओ सोचैत बहि जाइत अछि। पता नहि अखन धरि कतेक मालिक ओहिठाम ओ काज केने अछि। जतहि गेल ओतहि लात-जुत्तासँ स्वागत भेलैक। ल्हदा ओ की कए सकैत छल ? पेटैक सवाल छलैक। जाधरि सहि सकैत छल, सहैत छल। आ कहिओ चुप्पे भागि जाइक। पाछू लागल मालिक गरजैत उठैत छलैक। जेना-तेना कए ओ अपन पेटे पोसैत गेल। आगा बढ़ ैत गेल। जीवनक एक-एक दिन एकटा उपलब्धि जकाँ बीतैत गेलैक। क्रमशः ओ जवान भए गेल। एमहर सरकार नया-नया योजना सभ लागू केनक अछि। गाम-गाममे बैंक सभ खुजि गेलैक अछि। एक दिन ओहो बैंक गेल आ मनेजर साहेबक आगू उँचिती-बिनती केनक। मनेजर साहेबँ ओकरा एकटा रिक्सा कीनि देलखिन।

ओकरो नाम मनेजरे छलैक ल्हदा गामक लोक मनेजरा कहैत छलैक। मनेजरा रिक्सा चलबए लागल। नित्त दससँ पन्द्रह टाका आमदनी भए जाइत छलैक। ठाठसँ जिनगीक गाड़ ी सरकए लगलैक।

'मनेजर राय' लिखल रहैक रिक्सापर। भोरे उठए मनेजरा आ घण्टी बजबैत दनादन निकलि पड़ए। मनेजराक प्रतिष्ठा छोटका लोक सभमे बढ़ए लगलैक। कैटा कथा सेहो ओकरा बिआहक लेल आबए लगलैक। आ अन्ततोगत्वा मनेजरा बिआह कए लेलक।

गामसँ पाँच कोस पश्चिम साम्बर छलैक। अमन-चैन भऽ गेल रहैक ओकर जिनगीमे। भोरे छह बजे बिक्रा लऽ कऽ बिदा भऽ जाइत आ साँझमे सात बजे एक ढेरी कैंचा लेने आपस होइत। मुदा ओकर ई जिनगी बेसी दिन नहि चलि सकलैक।
सात-आठ बर्ख पहिने ओ हरून बाबूसँ दसटा टैका पैंच लेने छलैक। संयोगसँ बो पैसा आइ धरि आपस नहि भऽ सकल छलैक। ओकर मानतमे स्वभाव देखि गौंआ-घरुआ सभ अनेरे ओकरासँ जरऽ लागल छलैक। ओहि दिन साँझमे आपस भेल। बेस आमदनी भेल रहैक। घर पहुँचले छल कि हरून बाबूक गर्जन सुनलैक-
"मनेजरबा छैं, मनेजरबा छैं ?"
"की है मालिक।"
"तों अपन हिसाब किएक नहि फड़िछा रहल छैं।"
"कोन हिसाब ?"
"कोन हिसाब! केना बजैत अछि जेना एकरा किछु बुझले ने होइक। दस बर्ख भऽ गेलौ ओहि कर्जकेँ। कहिओ देबाक सुधि अएलौक? सूदि समेत ओकर आब पाँच सौ टाका भऽ गेल अछि! काल्हि भोर तक टाका चूका दे, नहि तँ...।"
मनेजरबा तामसे बुत्त भऽ गेल। नहि सहि भेलैक ई सरासर अन्याय ओ बेइमानी। तामसमे ओहो गरजऽ लागल-
"होशमे बात करू मालिक..! बुझलौं जे बड़ टाकाबला छी।"
एतबा ओ बाजल कि हरून बाबू गरिआएब शुरू केलखिन। मनेजरबाकेँ सेहो टाकाक गरमी बहरेलैक। ओ अत्याचारक प्रतिकार करब कर्तव्य बुझि गेल छल।

এম্হনে-রএম্হনে ফূন রাঁবূঁকেঁ গর্ঙ্গা পকড়নক আ গর্দনিযাঁ দৈত অপনা দবরাজাপব সঁ ভগা দেনক।
ফূন রাঁবূ রেঁস তারমে আরি গেন ছনাহ। মৈথিলী ছোড়ি হিন্দীমে গবজএ নগনাহ-
"কন দেখ নেংগে। ঐসে-ঐসে কিতনে পাজী কো মৈংনে ঠীক কিযা হুঁ।"
জবঁবদস্ত হন্না গামমে রঁজবি গেনৈক। চাৰুকাতসঁ নোক সভ দৌড়নৈক আ দূনূ গোটেকেঁ হবাক কএ দেনক। ফূন রাঁবূ অর্ড়-বর্ড় রঁজৈত আপস অএনাহ।
প্রাত ভেনে মনেজবা পূর্ব জকাঁ বিক্সা নিকাননক। ঠাঠসঁ ওকব সীটপব বৈঁসন আ ঘন্টী টনটনবৈঁত ঘবসঁ রিদা ভেন। গামসঁ বঁহবাএন কি বিক্সাক চানিকেঁ তেজ কএ দেনক। বিক্সা হরামে উঁড়এ নগনৈক। কিছু দূব আগা বঁঠ়াপব বস্তাপব জাবনি বাখন ভেটনৈক। মনেজবা বিক্সা বোকনক আ জাবনিকেঁ হটবঁএ নাগন। এতবেঁমে চাবি-পাঁচটা নঠৈত দন-দন কএ দূনূ কাতসঁ ধানক খেতসঁ বঁহবেনৈক। দন-দন-দন। মনেজবাক কপাবপব নাঠী পড়এ নগনৈক।
মনেজবা ঠামহি খসি পড়ন। ও নঠৈত সভ বিক্সা পকড়নক আ ওকবা মাবি নাঠীসঁ, মাবি নাঠীসঁ ওতহি খল্ড-খল্ড কএ দেনক। ফেব পতা নহি, ও নঠৈ সভ কতএ নিপত্তা ভএ গেনৈক। বঁহ্ত কান ধবি মনেজবা এহিনা অচেত বীচ বস্তাপব পড়ন বহন আ ওকব বিক্সা টুকড়ী-টুকড়ী ভএ কএ বঁগনমে বাখন বহৈক। মাথপব সঁ খূন টপকৈত বহৈক আ মাবিসঁ সৌংসে দেহ ভুজবী-ভুজবী ভএ গেন বহৈক। ধন্টা ভবিক বাঁদ একটা বিক্সাবঁনা ওম্হী বস্তাসঁ গেন।
মনেজবাকেঁ ওতএ পড়ন দেখি ও সন্ন বহি গেন।

ওকবা বিক্সাপব দূটা যাত্রী ছনৈক হ্নকা সভকেঁ বিক্সাপব ছোড়ি ও উঁতবন। মনেজবা বিক্সা চনবৈমে ওস্তাদ ভএ গেন ছন খা তেঁ বিক্সাবঁনা ওকবা 'গ্বক' কহি কএ বঁজবৈত ছনৈক। 'গ্বক'ক ঙা দশা কে কেনক ? কিছ কান ধবি ও বিক্সাবঁনা ক্ষুব্ধ বহন। খা তকব বাঁদ জেনা ওকবা খকিনমে সভটা হ্বায নগনৈক। ধবাক দএ মনেজবাকেঁ বিক্সাপব নদনক খা খাপস খস্পতান দিসি বিক্সাকেঁ তেজীসঁ চনবঁএ নাগন।

মনেজবা তীনি দিন ধবি নগাতাব খস্পতানমে পড়ন বহন। আঁক্সীজন দেন গেনৈক। বঁহ্ত বাস দবাগ কবএ পড়নৈক। চাবিম দিন সাঁঝমে ও খাঁখি খোননক। হোশি খবিতে খপন বিক্সাকেঁ তাকএ নাগন। হ্মদা ক্যা কিছ নহি কহনকৈ। মনেজবা ফেব চ্প্প ভএ গেন। খস্পতানমে ওকবা এক মাস সময নাগি গেনৈক। গামপব বঁচা সভ খন্ন-পানিক খভাবমে মবণাসন্ন বহৈক। ঘববানী মানিক সভবঁহক খাঁগনমে কাজ কএ কএ গ্বজব কবৈক। হ্মদা জাহি দিন মনেজবা খাপস খস্পতানসঁ খএনৈক তঁ ওকব ঘববানী খ্শীসঁ দৌড়এ নগনৈক।

মনেজবা ঘ্বি তঁ খাএন হ্মদা ওকব বাঁমা পৈব নেংগবায নাগন ছনৈক। বিক্সা থকূচন গেন বহৈক। খাগা কি কবএ সে নহি হ্বা বহন ছনৈক। ঘবমে দূটা বঁচা সেহো ভএ গেন ছনৈক। সভ খন্ন বিনা বোগা বহন ছনৈক। ডাক্টব মনেজবাকেঁ মাস দিন খাবাম কববাঁক পবামর্শ দেনে ছনৈক। হ্মদা ঘবক পবিস্থিতি দেখিকএ ওকবা বৈসন নহি গেনৈক।

মনেজবা সাহস কেনক খা খাঁগনসঁ নিকনন। হ্মদা জাএ তঁ কতএ ? টাংগ টুটি গেন ছনৈক। বিক্সা থক্ষচাএন

बाखन छलैक। गाममे मात्र फूले बाबू नहनाक कारोबार करैत छलाह। की करथ ? सब मारि कए फूल बाबूक ओहिठाम पहुँच गेल। ओकरा ओखन धरि नहि बुझल छलैक जे ओकर घरवाली फूले बाबूक ओतए काज करैत छैक। फूल बाबू ओकरा बेसी ध्यान करैत छलखिन। ओकर घरवालीक नाम सुनरी छलैक। तेहने गुणो छलैक। सदा सौन्दर्य गरीबीसँ दागल छलैक। फूल बाबूक कहि ने कहिआसँ ओकरापर नजरि गड़ि गेल रहनि। मनेजरा पहुँचते फूल बाबूकेँ सुनरीसँ अधगरेमे हँसी-ठठा करैत देखि लेलक। ओ कतहुँ कोनमे नुका गेल आ तमासा देखए लागल। सुनरी नै नै करैत रहलैक। सदा फूल बाबूक आक्रमकता बढ़ले गेलनि। एहिसँ आगू मनेजराकेँ देखबाक शक्ति नहि रहि गेल रहैक। प्रत्याक्रमणक सामर्थ्य नहि रहैक। तेँ ओ चोट्टे घुरि गेल आ घरमे आरि कए धराम दए खसल। किछु बाजल नहि होएत। ओ बौक भए गेल।

নঘুকথা- ফাটৈ হে ধবতী !

পল্ডিতজী রেঁস কর্মকাল্ডী ছনাহ। ভোবসঁ সাঁঝ ধবি জতেক কাজ কবিতথি সভমে ভগবানকেঁ স্মবণ খবশ্য কবিতথি। মংত্রাচাব কবৈত উঠিতথি আ মংত্রেচাবেক সংগ স্বতিতথি। ত্রিপুল্ড আ তাহি পব নান ঠোপ হুনক ননাটকেঁ সুশোভিত কেনে বহৈত ছন। তাহিপবসঁ হবদম ঝঁহমে পান কচবৈত, নান-নান পানক পীক ফেকৈত ও সাক্ষাত্ কানীক খবতাব নগৈত ছনাহ। কাবী চামপব ননকা বস্ত্র ধাবণ কএ জখন ও ভগবতীক বন্দনা কবএ পহুঁচৈত ছনাহ তঁ রাতাববণমে একটা খপূর্ব সনসনী পসবি জাগত ছন।

পল্ডিতজীক রঁএস কবীর ৪৩ রর্খ হোএতনি। পবিবাবমে দুটা বেঁটী আ একটা বেঁটা ছননি। ঘববানীক স্বর্গবাস খাগসঁ দস সান পহিনে ভএ গেন ছননি। পল্ডিতজীক দূনূ বেঁটী রেঁস স্বন্নবি আ নুডর্ গব ছননি। মুদা হুনকা পাসমে টাকাক খভার ছননি তেঁ কতহু কন্যাদান পটৈত নহি ছননি। বেঁটা ভিন্ন ভএ গেন ছনখিন আ পল্ডিতজী খপন দূনূ বেঁটীক সংগ একঠাম ছনাহ।

পল্ডিতজীক ঘবক খাস-পাসমে রেঁস সম্পন্ন পবিবাব সভ ছনৈক। পল্ডিতজীক গ্বজবো হুনকে সভহক মাধ্যমসঁ হোগত ছননি। বেঁটা খপন ঘববানীক সংগ দবিভংগামে বহৈত ছনখিন। ওহিঠাম ডিস্ট্রীক্ট রোঁডমে খজাঁচীক কাজ কবৈত ছনাহ। মুদা পল্ডিতজীকেঁ কিছু মদতি নহি কবৈত ছনখিন। ও খখনো পল্ডিতাগক রনে

जीबैत छलाह। दूनू बेटी समर्थ छलखिन। गामेक हाइ स्कूलसँ मैट्रिक धरि सभकेँ पढ़ौने छलखिन। आगा पढ़ेबाक सामर्थ्य नहि बहनि। बियाहक लेल छटपटाएल छलाह मुदा कतहु टौका नहि भेटैत छलनि। बिना टैकाक कोनो बर बियाह करए हेतु तैयार नहि छलनि। ताहि सभ चिन्तामे ओ चिन्तित बहैत छलाह।

ओना पण्डितजीक सम्बन्ध पूबा गामसँ मधुर छलनि। मुदा दू-तीन परिवारक लोक हुनका बेसी आदर करैत छलखिन। हीबा बाबूक ओतए तँ भोर-साँझ दू घन्टा जरूर बैसार होइत छलनि। मुदा पण्डितजी ककरो कहिओ अपना हेतु किछु कहलखिन नहि। हीबा बाबूकेँ चारिटा बेटा छलखिन। दूटा तँ बाहर बहैत छलखिन मुदा छोटका दूनू मैट्रिक उँतीर्ण केने छलखिन आ बसँ निरु मधुबनी जाइत छल किनाम करए। सबोज ओ मीबा सेहो ओकरे सभहक संगे मैट्रिक उँतीर्ण केने छल। एक दिन सौंसे गाम स्वतन आ स्वति कए उँठल तँ ग्वम्म बहि गेल। सबोज चुपचाप घबसँ निपत्ता भए गेल छलैक। घबे-घब तका-हेबी भेलैक मुदा कोनो पता नहि। आन्हब हीबाबाबूक दोसब बेटा सेहो काल्हिएसँ गाएब छलैक। सौंसे गाममे कनाफुसी होमए लगलैक। पण्डितजी गबीब जरूब छलाह मुदा हुनका अपन प्रतिष्ठाक पूबा ध्यान छलनि। ओ अहि गम्भीब चोटकेँ नहि सहि सकलाह आ बातिमे स्वतलाह से स्वतले बहि गेलाह। ग्वम्म, स्वम्म आश्चर्यचकित ओ सोचि नहि पाबि बहल छलीह जे की कबथि। मीबा आब एकसबि छलि। आगू-पाछू क्या नहि। पिताक मबला चाबि दिन भए गेल छलै।

सौंसे गाममे सबोजक भगबाक समाचाब बिजली जकाँ

𑒣𑒮𑒩𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒩𑒯𑒻𑒏। 𑒧𑒲𑒩𑒰𑒏 𑒞𑒿 𑒥𑒏𑒰𑒩𑒹 𑒢𑒯𑒱 𑒤𑒳𑒙𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒻𑒏। 𑒏𑒲 𑒏𑒩𑒋 ? 𑒣𑒰𑒿𑒔𑒧 𑒠𑒱𑒢 𑒮𑒦 𑒠𑒱𑒨𑒰𑒠-𑒥𑒰𑒠𑒏 𑒥𑒻𑒮𑒰𑒩 𑒦𑒹𑒪। 𑒞𑒨 𑒦𑒹𑒪 𑒖𑒹 𑒑𑒰𑒧 𑒪𑒋 𑒏𑒋 𑒬𑓂𑒩𑒰𑒠𑓂𑒡 𑒦𑒋 𑒖𑒰𑒋। 𑒣𑒻𑒮𑒰-𑒏𑒾𑒩𑒲 𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒑𑒕𑒪𑒐𑒱𑒢। 𑒧𑒲𑒩𑒰𑒮𑒿 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒋𑒞𑒥𑒰 𑒑𑒕𑒥𑒰 𑒪𑒹𑒪 𑒑𑒹𑒪𑒻𑒏 𑒖𑒹 𑒏𑒰𑒖 𑒦𑒹𑒪𑒰𑒏 𑒥𑒰𑒠 𑒒𑒩-𑒒𑒩𑒰𑒛𑓃𑒲 𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴𑒏 𑒢𑒰𑒧 𑒏𑒋 𑒠𑒹𑒪 𑒖𑒋𑒞𑒢𑒱। 𑒥𑒋𑒯 𑒣𑒝𑓂𑒛𑒱𑒞𑒖𑒲𑒏 𑒋𑒏 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒮𑒧𑓂𑒣𑒞𑓂𑒞𑒱 𑒕𑒪𑒢𑒱। 𑒥𑒻𑒮𑒰𑒩 𑒐𑒞𑒧 𑒦𑒹𑒪 𑒧𑒲𑒩𑒰 𑒑𑒳𑒧𑒮𑒳𑒧 𑒋𑒏𑒔𑒰𑒩𑒲 𑒠𑒱𑒮 𑒠𑒹𑒐𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪। 𑒣𑒝𑓂𑒛𑒱𑒞𑒖𑒲𑒏 𑒬𑓂𑒩𑒰𑒠𑓂𑒡 𑒢𑒲𑒏 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒮𑒧𑒣𑒢𑓂𑒢 𑒦𑒹𑒪। 𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒩𑒖𑒱𑒮𑓂𑒙𑓂𑒩𑒰𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒑𑒰𑒧𑒹𑒣𑒩 𑒥𑒖𑒰 𑒁𑒢𑒪𑒰𑒯। 𑒪𑒱𑒐𑒰-𑒣𑒜𑒲 𑒮𑒧𑓂𑒣𑒢𑓂𑒢 𑒦𑒋 𑒑𑒹𑒪। 𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒧𑒲𑒩𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒯𑒪𑒐𑒱𑒢-

"𑒧𑒲𑒩𑒰, 𑒧𑒰𑒮 𑒠𑒴 𑒧𑒰𑒮 𑒁𑒯𑒲 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒩𑒯। 𑒞𑒼𑒩𑒹 𑒒𑒩 𑒕𑒾𑒏 𑒢𑒹।"

𑒧𑒲𑒩𑒰 𑒔𑒳𑒣𑒔𑒰𑒣 𑒮𑒳𑒢𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪𑒱 𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒚𑒏𑒥𑒱𑒠𑒩𑒼 𑒪𑒰𑒑𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒯𑒼। 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹, 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒧𑒲𑒩𑒰 𑒥𑒹𑒒𑒩 𑒦𑒋 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒪। 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒪𑒼𑒏 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱 𑒮𑒯𑒰𑒢𑒳𑒦𑒴𑒞𑒱 𑒞𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒥𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒻𑒏 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒧𑒯𑒖 𑒧𑒰𑒞𑓂𑒩 𑒠𑒹𑒐𑒾𑓀𑒮𑒲। 𑒡𑒲𑒩𑒹-𑒡𑒲𑒩𑒹 𑒍𑒯𑒼 𑒐𑒞𑒧। 𑒣𑒢𑓂𑒠𑓂𑒩𑒯 𑒠𑒱𑒢 𑒦𑒋 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒪𑒻𑒏 𑒒𑒩𑒏 𑒩𑒖𑒱𑒮𑓂𑒙𑓂𑒩𑒲𑒏। 𑒧𑒲𑒩𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒂𑒥 𑒍𑒯𑒱 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒋𑒏 𑒣𑒪 𑒥𑒱𑒞𑒰𑒋𑒥 𑒁𑒮𑒧𑓂𑒦𑒫 𑒪𑒑𑒻𑒞 𑒕𑒪𑒻𑒏। 𑒋𑒏 𑒠𑒱𑒢 𑒮𑒋𑒯 𑒮𑒦 𑒮𑒼𑒔𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪 𑒏𑒱 𑒪𑒑𑒪𑒻𑒏 𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒠𑒩𑒥𑒰𑒖𑒰𑒣𑒩 𑒏𑓂𑒨𑒰 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒯𑒼𑒃𑒏।

"𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴, 𑒁𑒣𑒢𑒹 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒩𑒰𑒞𑒱𑒧𑒹.. ?"

𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒥𑒖𑒥𑒰𑒏 𑒯𑒱𑒧𑓂𑒧𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒋 𑒣𑒰𑒩𑒱 𑒩𑒯𑒪𑒰 𑒕𑒪𑒰𑒯। 𑒧𑒲𑒩𑒰𑒏 𑒞𑒰𑒧𑒮 𑒁𑒞𑒱𑒣𑒩 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔 𑒑𑒹𑒪𑒻𑒏। 𑒍 𑒔𑒱𑒔𑒱𑒂𑒋𑒪𑒱 –

"𑒔𑒼𑒩 ! 𑒔𑒼𑒩 !"

𑒯𑒲𑒩𑒰𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒦𑒑𑒪𑒰𑒯। 𑒁𑒑𑒪-𑒥𑒑𑒪𑒏 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒍𑒯𑒱𑒚𑒰𑒧

भीड़ एकट्ठा भऽए गेल छलैक। मीरा भोकासि पाड़ि कऽए कानि रहल छलि। दाग-माग सभ दस रंगक गप्प-सप्प करैत पहुँचि गेल छलैक। जकरा जे मोन होइक से कहैक। मीरा चुपचाप सभ किछु सुनैत रहल। क्रमशः भीड़ ओहिठामसँ हटैत गेलैक। राति गम्भीर भेल जाइत छलैक। सौंसे गामक लोक सुति रहल छलैक। मीरा चुपचाप गामसँ बाहर भऽए गेलि। ओकरा किछु नहि बुझल छलैक जे ओ कतऽए जा रहल अछि मुदा कोनो दोसर विकल्पो नहि बचि गेल छलैक।
मीरा बड्ड पढ़लो नहि छलि। शहरमे कहिओ रहल नहि छलि। मुदा तकर बादो ओकरा कोनो गम नहि छलैक। स्टेशनपर गाड़ी आबि गेल छलैक आ आओर अधिक सोच-विचार करबाक अवसरो नहि छलैक। ओ तकरा बिना टिकट कीननहि आ गाड़ीपर चढ़ि गेल। ट्रेनमे बैस भी छलैक। किछु काल तँ ओ ठाढ़े रहल मुदा तावेत ओकरा चिर-परिचित अमित सेहो ओकर सामनेक सीटपर बैसल भेटलैक। मीरा बाबूक ज्येष्ठ पुत्र अमित। मीराकेँ ट्रेनमे धक्कम-धुक्की करैत देखि ओ तुरन्त उठि गेलैक।
"मीरा तूँ कतऽए जा रहल छेँ ?"
पुछलकै अमित। मीरा ओकरा देखि कऽए अवाक् बनि गेल। किछु बजबेँ नहि कएलैक। अमित ओकरा अपना सीटपर बैसा देलकै। अगिला स्टेशनपर किछु यात्री उतरलैक। अमित सेहो ओहिठाम उतरऽए चाहैत छल मुदा मीराकेँ एकसरि छोड़ि देब ओकरा नीक नहि लागि रहल छलैक। ओ मीरासँ ओकर गन्तव्य पुछऽए चाहलकै। मुदा मीरा किछु बजबेँ नहि कएलैक। बड़

মোসকিনসঁ মীবা ওকব কহবঁ মানি ওতহি ডঁতবি গেন। গাড়ী সীটী দৈত ওহিঠামসঁ আগা বঁঢ়ি গেনৈক। ট্রেনপব সঁ ডঁতবি কএ মীবা কানএ নাগন। অরিবন অশ্রুক প্রবাহ দেখ অমিতক মোন করুণাসঁ ভবি গেনৈক। ও মোনহি মোন নিশ্চয কেনক জে মীবাকেঁ ওকব ঘব আপস দিআ কএ বহত চাহে ওকবা কতবো সংঘর্ষ কিএক নহি কবএ পড়ৈক। ও বঁড় মোসকিনসঁ মীবাকেঁ চুপ কেনক আ অপনা সংগে গাম আপস নেনে অএনৈক।

ওহি দিন পূবা গামক বৈঁসাবী ভেনৈক। সভ হীবাবাঁবুঁকেঁ 'ছিযা-ছিযা' কহনকনি। তাবঁতমে অমিত কতহুসঁ আএন আ সাফ-সাফ ঘোষণা কএ দেনক জে ও মকান মীবাক ছৈক, ওকবে বহতৈক। সৌঁসে গোঁবা প্রসন্ন ভএ ওকব জযগান কবএ নাগন। মুদা হীবাবাঁবুঁকেঁ জেনা নখ মোন পানি পড়ি গেননি। বৈঁসাবীসঁ নৌটি ও ছটপটাএন বহথি। সাঁঝমে বাঁপ-বেঁটামে বেঁস বিবাদ পসবি গেননি। মুদা অমিত হুনকব গপ্প স্বনবাঁক হেত্ত তৈযাব নহি ছন আ এক বেঁব ফেব সাফ-সাফ কহি দেনকনি জে এহি অন্যাযমে ও হিনকব সংগ নহি দেতনি। বাঁদ-বিবাঁদ বঁঢ়িতে গেন। অন্ততোগত্বা হীবাবাঁবূ কম্বন, বিছাওন আদি সবিওননি আ গামসঁ বিদা ভএ গেনাহ। ক্যা টৈকনকনি নহি। অমিত মোনে-মোন সোচৈত বহন- ভনে ওা আফদ টৈবি বহন ছথি।

হীবাবাঁবূ তঁ চনি গেনাহ মুদা মীবাকেঁ তৈযো চৈন নহি ভেটৈননি। সৌঁসে গামমে দুষ্ঠ নোক সভ মীবা আ অমিতক বাঁবেমে নানা প্রকাবক কুপ্রচাব কবএ নগনৈক। নিত্য একটা নব অফবাহ গামক এক কোনসঁ নিকনৈত আ দোসব কোন ধবি পসবি জাগত। মীবাকেঁ ওা সভ গপ্প

क्या-ने-क्या खारि कए कहि दैक। ओ बँड़ संवेदनशील छलि, भावुक छलि, तँए एहन-एहन गप्प-सप्प सुनि कए कानए लगैत छलि। एक दिन खहिना एसगरे खँगनामे कनैत बहए। खमित कतहुसँ खारि गेलै। ओकरा एना कनैत देखि बँड़ तकलीफ भेलै खमितकेँ।

"मीबा नहि कान!"

जेना कि सभ बाँत ओकरा बूझले होइक।

"सुन! हमर बाँत मानि ले। हमरासँ बिखाह कए ले।"

मीबा खाओर जोरसँ कानए लगल। खमित ई सभ नहि देखि सकल खा चुप्पे ओतएसँ ससकि गेल। तकर बाँद खमित दोबाँरा घुरि कए नहि खएलैक ओकरा लग। पूरा गाममे हल्ला भए गेलैक जे खमित कतहु चल गेल। मीबा ओतेकटा गाममे फेर एकसरि भए गेल छल। गाममे कोनो थाह पता नहि छलैक। बँचा सभकेँ टूशिन पढ़ा-पढ़ा कए गुजर करैत छल। हृदा खमितक एकदम गामसँ निपात भए गेलाक बाँद ओ खत्यधिक दुखी छलि। ककरोसँ किछु गप्प करबाँक गछा नहि बहैक। एतबेमे ककरो गबजब सुनलैक। मीबाबाँबूक पितियौत खगिखा बेतान छलाह।

"कहाँ गेल पण्डितक बेटी..!" गलादि-गलादि।

मीबाकेँ ई सभ गप्प नहि सहि भेलैक। मोन कहैक: "फाटू हे धबती खा समा लिख"। हृदा ओ किछु बाँजिओ नहि सकल। खसोबापर कबोट भए गेल। चारूकातसँ लोक सभ दौड़ल। हल्ला भए गेलैक जे 'मीबाक हार्ट फेल कए गेलैक। ओ घबाड़ी सुन्न भए गेलैक।'

নঘ্কথা- ভঁপকাবক ভাব

ও নিম্ন মধ্যরগীয পবিরাবমে পানন-পোসন গেন ছন। ক্ষ্দা সভ দিনসঁ ওকব মহত্বাকাংক্ষা পৈঘ ছনৈ। গামমে মিডিন স্কূন বহৈ। মহীস চবা কএ খ্বারঁএ খ্বা হর্টনাহী খ্বংগা পহীবি কএ হক্কা হঁকৈত স্কূন রিদা ভএ জাগত ছন। সাতমামে জহন ও প্রথম খ্বাএন ছন তঁ মাস্টব সভ ওকব পীঠ ঠোকি দেনে বহথিন।

पीठ ठोकैत प्रधानाध्यापकजी सेहो कहलखिन-
"बौह रे बेटा, अहिना आगू करैत रह.. ! "
सौंसे गाममे ओकर नाम तेजस्वी, स्वशील ओ प्रतिभाशाली बच्चाक रूपमे ख्यात भऽ गेल छलै। आ लोकक लेल धवि आ सभ धनिसन। ओकरा पढ़ाक धुन लागि गेल छलै। किताबे लऽ लैत, मशीसपर चढ़ि जाइत आ पढ़ैत रहैत। खेला-धीराक कोनो स्वधि नहि। मैट्रिकक परीक्षामे ओ जिला भरिमे प्रथम स्थान प्राप्त कएलक। सरकारक दिसिसँ ओकरा ३०० टाका प्रति मासक छात्रवृति सेहो भेटलैक आ ओ गामसँ दूर रहि दूर पढ़ऽक लेल चल गेल। कलकत्ता विश्वविद्यालयक ओ सम्मानित छात्र भऽ गेल छल। एहन प्रकारेँ ओ पढ़ितो गेल, बढ़ितो गेल।
कलकत्तामे ओकरा रहए जोगर कोनो नीक स्थान नहि भेटि रहल छलै। मास दिन भऽ गेल रहैक कलकत्ता अएला। मुदा कोनो ठौर-ठेकान नहि भेल छलै। कहिओ ककरो ओहिठाम, कहिओ कतौ। एहिना मास दिन बीति गेलै। एक दिन विश्वविद्यालयक वाचनालयमे एसगरे बैसल छल। गुमसुम। एतबेमे ओकरे वर्गक एकटा छात्रा 'मालती' अएलै आ ओकरा एकटा हल्लुक सन चाटी मारलकै आ एकस्वरे बजैत बाजि गेलै-
"एना किएक गुमसुम बैसल छेँ ? "
आलोककेँ ओकर सभटा बातसँ जेना छगुन्ता लागि गेलै। ओ मालती दिस एकटक तकैत रहल। मुदा किछुए कालमे ओ आमेलीन भऽ गेल। मालतीकेँ ओकर एहि अन्तर्मुखी आकृतिसँ बड़ असमंजस भऽ गेलै। कनीकाल ओहो गुम्हरल आ फेर ओहि ठामसँ चोट्टे घूमि गेल। आलोक किछु नहि कहलकै। चुप-चाप कहि

নহি কী কী সোচৈত বহি গেল ? সাঁঝক সময নগীচ ছলৈ। রাচনানযক চপবাসী কহলকৈ–
"ৰাৰূজী। আৰ সময সমাপ্ত ছৈক। কোঠবীমে তালা লগতৈক।"
আলোক চ্প্পা ওহি ঠামসঁ ৰিদা ভেল। আলোকক জিনগী অহিনা অন্হবিযামে ৰীতৈত বহল ছলৈ। গজোবিযাক প্ৰৱাশামে জীরি বহল ছল। এক-এক ডেগ সংঘৰ্ষক পৃঠ্ঠভূমিমে কহি নহি ওকবা কেমহব নএ জাগত ছলৈ। ক্ষদা ও চলিতে বহল ছল। নেনাসঁ অখল ধবি কঠ্ঠ কষ্টৈত-কষ্টৈত ওকব সংৰেদনশীনতা শীথিন ভএ বহল ছলৈ। প্ৰঙ্গতিক সৌন্দৰ্যসঁ দৃঠ্ঠি হটৈল জা বহল ছলৈ। ওহি সমযমে মানতীক সংগ ওকব ভেঁষ্ট জেনা ওকব দৃঠ্ঠিকেঁ একদম ৰঁদনি দেৰাক হেত্ত তপেব ভএ গেল হোগক। যদ্যপি ও মানতীসঁ ভবি পোখ গপ্পা নহি কেলে ছল, ক্ষদা কহি নহি ওকবাসঁ কিএক এহল আমৌযতা ৰ্ন্মাগত ছলৈ।
মানতী সৌন্দৰ্যক প্ৰতিমূৰ্তি ছল। ওকব স্বভাৱক সংত্তলন, এরম্ দৃঠ্ঠিক মাৰ্মিকতা এক-এক শৰ্দ্ধসঁ অন্দাজল জা সকৈত ছল। ও কোনো ৰহকল লোক নহি ছল। ক্ষদা ওকবা আলোকক প্ৰতি একটা স্বত: স্ফূৰ্ত, স্নেহ উঁভৰৈত ছলৈ। সংভরত: ও আলোকক সংঘৰ্ষক প্ৰতি অধিক সংৰেদনশীন ভএ গেল ছল। আলোককেঁ কনকত্তা অএনা ডেঢ় মাসসঁ ঊঁপব ভএ গেল ছলৈ। ক্ষদা ওকবা অখল ধবি বহএ জোগব মকান নহি ভেটি সকল ছলৈ। মানতীক মকানমে ৰহ্ত বাস জগহ ছলৈ। আসানীসঁ ও একটা কোঠবী আলোককেঁ দএ সকৈত ছল। ক্ষদা আলোকসঁ কিছু কহৰাক ওকবা সাহস নহি হোগত ছলৈ। আলোকক গংভীব মৌন ও তজস্বী ব্যক্তিত্ব জখন কখনো

ওকবা সামনে পড়ৈত ছনৌ, ও ওহিনাক ওহিনা বহি জাগত ছনি।
এহী ক্রমে মাস দিন খাওব রীতি গেন। রাচনানযমে এক রেঁব ফেব খানোক ভেঁট গেনৈ। রেঁস দ্খী র্ন্নাগত বহৈক। মানতীকেঁ নহি বহন গেনৈ। প্বছনকৈ–
"কী রাঁত ছৈ? খাগ রঁড় উঁদাস নাগি বহন ছেঁ?"
খানোক চোঙ্কি কহনকৈ–
"গাম ঘ্বি বহন ছী। নগৈত খছি খাৰ্ঁ খাগা পঠর্ঁ ভাগমে নহি নিখন খছি।"
মানতী প্বছনকৈ–
"কিএক?"
খানোক গ্বম্ম বহি গেনৈ। মানতী কহনকৈ–
"চন হমবা সংগে।"
খানোক ওকবা পাছূ–পাছূ রিঁদা ভেন।
মানতীক পিতা প্বনিসক একটা রবিষ্ঠ খধিকাবী ছনখিন খা পশ্চিম রঁগান কৈডবমে কাজ কএ বহন ছনখিন। মাত্র দূটা কন্যা ছননি। শীনা ও মানতী। শীনাক রিঁখাহ, দ্বিবাগমন সভ কিছু সম্পন্ন ভএ গেন ছনৌ। মানতী কনকত্তা রিশ্বরিদ্যানযক খাগ.এ.ক. ছাত্রা ছনি। রঁড় ঁটা মকান খানী খানী বহৈত ছনৌ। ডী.খাগ.জী সাহৈর্ঁ খানোককেঁ দেখিতে প্রভারিত ভএ গেনাহ। গংভীব, তেজময ব্যক্তিত্ব। সংঘর্ষক সমযমে খানোক ব্যক্তিত্ব খাওব তেজস্বী ভএ গেন ছন। মানতী ওকব গ্বম্মী, ওকব প্রতিভা খা সভসঁ রেঁসী ওকব সৌম্যতাপব মংত্রমুগ্ধ ছন। ডী.খা.জী. সাহের্ঁ তেজ নোক ছনা। খানোকক প্রতিভাকেঁ ও একদম তাবি গেনাহ। খানোকক সভ বৃতান্ত মানতীক মুহেঁ স্বননে ছনাহ। কহনখিন–
"খানোক। ঔ খহীক ঘব খছি। নিশ্চিন্ত ভএ বহু।

কোনো ৱাঁতক প্রযোজন নো তঁ নি: সংকোচ ৱঁতা দেন কবৱঁ। সংগহি মানতীকেঁ কখনোক পঠ় া দেন কবৱেঁ। গণিত কমজোব ছৈক। স্বনৈত ছী খহাঁ গণিতমে ৱেঁস মজগূত ছী।”

খপনা ৱাঁবেমে একটা খতিচর্চিত ব্যক্তিসঁ এতেক বাস গপ্প স্বনি কএ খানোক গ্বম বহি গেন। মানতী খপন পিতাক গপ্প-সপ্পসঁ ৱেঁস প্রসন্ন ছন। ওকবা সএহ উঁমীদো ছনৈ।

খানোক খা মনতী খাৱঁ সংগে সংগ বহৈত দন। সংগে পঠ় ৈত ছন, কানেজ জাগত ছন খা কহি নহি কতেক কান ধবি সংগে গপ্প-সপ্প কবৈত বহৈত ছন। খানোক নিশ্চন ভাবসঁ কহি নহি ওকবা কী কী কহি জাগত ছন। ক্ষদা মানতী নেন ধনি-সন। ও সভ চ্প্পে সহি জাগত ছনি।

খাগ.এ.ক পবীক্ষা নগীচ ছনৈ। দূনূ গোটে পবীক্ষাক তৈযাবীমে ভিড় ন ছন। খানোকক সহাবা ভেটৈ গেনাসঁ মানতী সেহো নীক পঠ় াগ কএ বহন ছন। দূনূ গোটে পবীক্ষা দেনক খা নীকসঁ পবীক্ষা উঁতীর্ণ কএ গেন। খানোক রিশ্বরিদ্যানযমে প্রথম স্থান প্রাপ্ত কেনে ছন।

মানতী প্রথম শ্রেণীমে নীক নম্বৰ খননক। ডী.খাগ.জী. সাহেৱঁ খানোকসঁ ৱঁড় প্রশন্ন ছনখিন। ক্ষদা খানোক নেন ধনি-সন। জাহি খাদমী নএ কএ শহব ভবিমে ধূম মচন ছন, সএহ খাদমী গ্বমস্বম কোঠাক উঁপবী মঁজিনপব কহি নহি কী কী সোচৱাঁমে ব্যস্ত ছন।

ডী.খাগ.জী. সাহেৱঁ মানতী সহিত হ্নকব পূবা পবিরাব খানোককেঁ মদতি কবৱাঁমে জান নগা দেনে ছন। ক্ষদা খানোককেঁ ও সভ কোনা দনি নগৈ। ওকবা

अविश्वकतानुसार सभ टा किछु भेटै गेल बहैक मुदा तैयो ओ कहि नहि किएक दुखी बहैत छल। मुदा करए की ? अन्धकारक असीम समुद्रमे कतेको काल धरि हेलैत-हेलैत एकटा सहारा भेटैल छलै। मुदा नागि बहल छलै जे समुद्रसँ तँ उबरि गेल मुदा ओहि टापूक कोनो गहीर कूपमे डूबि जाएत जाहिसँ फेर ओ नहि निकलि सकत।

आखिर डी.आर.जी. साहेबेँ आ हुनकर परिवार ओकरा एतेक मदति किएक करैत छैक ? मुदा करितै की ? कोनो दोसर विकल्पा नहि छलै। आगू बढ़ि़ए, सहारा छोड़ि़ दिए तँ फेर वएह असीम समुद्र देखाइत छलै- अन्धार, कष्ट ओ संघर्षक चरमोत्कर्ष। कतए जाए ? की करए ? असमंजसमे जीबि बहल छल। गएह सभ सोचैत छल की मानती ऊपर आबि गेलै। मौन एकाएक भंग भेलै। ओकरा एना गुम्म देखि मानती कहि उठलै-

"चल, चल नीचा चल। आइयो एहिना गलफुल्ली बइसबेँ की ? तोरे कारण तँ हम एतेक नीक नम्बर लए कए उत्तीर्ण भेलहुँ अछि। चल, तोरा भरि पेट मिठाइ खुएबौ।"

आलोक हँसल आ मानतीक पछोर धए लेलक। नीचामे डी.आर.जी. साहेबेँ आ ओकर परिवारक सभ लोक आलोकक प्रतीक्षामे छलाह। ओ सभ आलोकक स्वभावसँ परिचित भए गेल छलाह आ तेँ किछु कहलखिन नहि मुदा ओकर अन्यमनस्कताकेँ तँ ओ निश्चित रूपसँ ताबि गेलाह। डी.आर.जी. साहेबेँ बात बढ़बैत कहलखिन-

"बी.एस-सी.मे कतए नाम लिखेबेँ आलोक ? अखन किछु सोचनिहैक नहि ? हमर विचार तँ अछि जे एहीठाम

কনকত্তা রিশ্বরিদ্যানযমে নাম নিখাওঁ। কাবণ ও নীক রিশ্বরিদ্যানয ছিছ।”

আনোক চুপ্প বহি গেন। ফেব আন–আন বাঁত হোমএ নগনৈক। তাবঁতেমে টৈনীফোনক ঘন্টী বঁজনৈক আ ডী.আগ.জী. সাহেবঁ জরুবী কাজসঁ আঁফিস বিদা ভএ গেনাহ। মানতীক মাএ সেহো কতহু উঠি কএ চনি গেনৈ। আবঁ মাত্র মানতী আ আনোক ওতএ বহি গেন ছন। মানতী গপ্প শুরু কবৈত কহনকৈ–

“আনোক। তূঁ বঁড় নীক নোক ছেঁ।”

আনোক এহি বাঁতপব হঁসি দেনকৈ। কহনকৈ–

“নীক তঁ ছী হুদা...।”

“হুদা, হুদা কিছু নহি! জে কহি বহন ছিযৌ সে স্বন। এহীঠাম বহ আ সংগে সংগ দূনূ গোটে বী.এস–সী. কবঁ। কোনো বাঁতক চিন্তা নহি কব।”

আনোক কহি নহি কোনা– ‘হঁ’ কহি দেনকৈ।

মানতীক খুশীক ঠেকান নহি ছনৈ। ও দৌড়ন ঘব গেন আ এক বাঁক্সটৈ মিঠাগ আনি কএ আনোকক মুঁহমে ঠুসি দেনকৈ। আনোক মধুব খাগত চন গেন।

মানতী আ আনোক একটা নামক দূ খুশি ভএ গেন ছন। ভারুকতাক সংগ পবিস্থিতিক সামংজস্য কএ নেনে ছন আনোক। হুদা ভারনাক তবংগমে বঁহি জাএবঁ সেহো ওকবা পসিন নহি ছনৈ। ও অপন নক্ষ্যপব অড়িগ ছন। জীরনমে ওকবা বঁঠরাঁক ছনৈ। এহী কাবণ ও বঁহ্ত কিছু স্বীকাব কএ নেনে ছন। হুদা ও অপনহিসঁ নগাওন নত্তীমে ওঝবাএ নহি চাহৈত ছন। ওমহব মানতীক ভারমেকতা সীমোল্লংঘন কববাঁক হেতু উফান কেনে ছন। আনোক এহী কসামসীসঁ পরেশান ছন। হুদা বীচমে সংগ্রামসঁ ভাগি জাএবঁ ওকবা মংজূব নহি

छलै। ओ मानतीकेँ पढ़ए-लिखएमे भविसक मदति करैक। गप्पा-सप्प कए लैक मुदा ओहिसँ बेसी किछु नहि। मानतीक मोन ओहिसँ भरैक नहि। असंतोषक रेखा ओकर चेहरापर स्पष्ट देखार भए जाइत छलै। संतुलन बनएबाक दृष्टिसँ आलोक कहिओ काल डाँटिओ दैक। मुदा मानतीकेँ ओकर डाँटे मीठे लगै।
आलोकक स्वभावसँ मानतीक पूरा परिवार प्रभावित छल। मुदा ओकरा लेल धनि-सन। ओकर पूरा ध्यान पढ़ाइमे लागल छलै। जे किछु समय बाँचल रहैक से मानतीकेँ पढ़बएमे लगा दैक। आओर किछु नहि। मानती ओ आलोकक प्रगाढ़ अन्तरंग सम्बन्ध ओकर माए-बापकेँ छलै मुदा ओ सभ आलोकक स्वभावसँ परिचित छलाह। मानती भलेँ बड़ भावुक छल, मुदा आलोकक संतुलित, संयत ओ अन्तर्मुखी व्यक्तित्व अपेक्षाकृत अधिक विश्वसनीय छलै। ओमहर आलोकक अन्तर्मन ओकरा प्रति कएल गेल उपकारक भावसँ दबल छलै। ओकर किछुओ सहारा सधि जाइक ताहि हेतु ओ मानतीकेँ पढ़बैत रहैत छल।
बी.एस-सी. परीक्षाक मात्र दू मास शेष बहि गेल छलै। प्रतिदिन १०-१२ घन्टा ओ स्वयं पढ़ैत छल आ शेष समयमे मानतीकेँ पढ़बैत रहैत छल। परीक्षाक समय ज्याँ-ज्याँ निकट अएलै, ओ मानतीक पढ़ाइक प्रति अपेक्षाकृत अधिक सचेष्ट होमए लागल। ओकर एहि परिश्रमक परिणाम भेलै जे मानती पुनश्च प्रथम श्रेणीमे उतीर्ण केलक, संगे आलोक विश्वविद्यालयमे प्रथम स्थान प्राप्त केलक। एक बेर फेर ओकर घरक वातावरण आनन्दमय भए गेलै।
ओहि बाति मानतीकेँ निन्न नहि भेलै। कहि नहि की

কী সোচৈত বহি গেল। ভোব ভএ গেল বহৈক। চাৰু কাত লোক কাজমে লাগি গেল বহৈক। ক্ষদা খালোকক কতহ্ পতা নহি বহৈক। কিএক ভেলৈ এতেক খৰ্রৈব ওঁঠৰাঁমে ? সে সোচৈত ও খালোকক ঘব দিস বঁঠ়ল। ঘবক কেৰাঁড় া খূজল ছলৈ। চৌকীপব একটা চিঠ্ঠী বাখল ছলৈ।

মানতী চিঠ্ঠী খোলি কএ পঠ়এ লাগল–

“প্রিয মানতী !

বঁহ্ত বাস গপ্প কবৰাঁক মোন ছল। ক্ষদা কহি নহি কিএক কিছু বঁজাগত নহি ছল। তোবো বঁহ্ত বাস গপ্প কবৰাঁক গছা বহল হোএতৌক সেহো হমবা বূঁঝল খছি। তোবা লোকনিক উঁপকাবক ভাবসঁ হম ততেক দবি গেল ছী জে খাৰঁ এক্কা ঘড় া এহিঠাম নহি বহি সকৰঁ। কহি নহি তোহব সভহক কর্জা কিছুও সধা সকৰৌক কী নহি ? মাফ কবিহেঁ।”

তোহব
খালোক।

মানতী খাকাশি দিস শূন্য ভাবসঁ দেখৈত বহি গেলি।

নঘ্কথা- সনকন

নহবিক কাতে-কাতে রো চন জাগত ছন। ফাটৈন-চীটৈন ন্বথাসঁ দেহক নজ্জারবণ দৈত দূনূ হাথে দূনূ রঁচাকেঁ কোবতব দরঁনে এক স্ববে রঁঠ়ন জাগত বহএ। জেঠক ঠহা-ঠহী বৌদ। চাঢ়কাত কতহুঁ ক্যা নহি। ঋদা ও খপসিযাঁত ভেন রঁঠ়নে জাগত ছনৈ। কি ভেনৈ ওকবা সে নহি কহি? প্রায: ও সাম্ববসঁ ঢ়সি গেন ছন। থাকন, ঠেহিযাএন রো পাকড়়ি ক ছাহবি দেখি রৈঁসি গেন। ওকব খাঁখিসঁ নোব ঝব-ঝব খসএ নাগন। কে পোছত ওকব নোব? স্বনৈত ছন জে সাম্ববমে নোককেঁ রঁড় স্বখ হোগত ছৈক। সাম্ব-সম্বব, দিওব, দিযাদিনী সভ ছনৈ ওকবা। ঋদা সভ জেনা জন্মী দ্শ্মন বহৈক ওকব। ওকব খনেবে খিদাঁস কবরঁ জেনা ওকবা সভক ধর্ম বহৈক। খেরোঁ-পীরোঁক ওকবা কষ্ঠ ছনৈক। ঘবরঁনা কমাস্বত ছনৈক। ঋদা ভৈযাবীমে সভসঁ ছোটৈ হোযরাঁক কাবণ পবিরাবক ঋৃণ ওকবাপব রঁহ্ত বহৈক। ভাএ সভ গবীরীমে ছনৈক। তেঁ জে চাবি-কৌবী কমাগতো ছন সে কৈঠাম রাঁটৈ জাগত ছনৈক। স্ত্রীসঁ ওকবা প্রেম তঁ ছনৈক ঋদা কানক প্রভার ওকবো নহি ছোড়়নকৈ। সময রীতনাসঁ

ओकरा सौन्दर्य-सौष्ठवक कम भऽ गेल छलैक आ ओकर ध्यान क्रमश: कोनो आन स्त्रीपर केन्द्रित होमए लागल छलैक। ओ स्त्री सुन्नरि तँ छलै, संगहि ओकरामे आधुनिकताक पुट सेहो छलैक, आँगिक चमकोर छलैक आ यौवनक मादकता ओकरा आकर्षणक केन्द्र बना देने छलैक...।

कोना-ने-कोना गएह बात सभ ओकरा कानमे पड़ैक जे ओकरा पचाओल नहि भेलैक। दरिद्राक भार फराक, तंद्रुस्ती घटैत से छलैक आ ओहेन घरबनाक उपेक्षापूर्ण आचरण...।

मोन जेना बैरक भऽ गेल रहैक आ तँए एक दिन रो सासुरसँ काँखक तर बचाकेँ दरबने भागि गेल। नैहर धनिक तँ छलै सदा भाए सरहक बाज। पिता मरि गेलै आ माए सेहो बुढ़ भऽ गेल छलैक। क्यो घरमे मोजर नहि करए। सदा बैठौक तँ की नहिरे की सासुरे। आ तँए जखन रो नैहर पहुँचल तँ चारूकात गामक नर-पुरान लोक ओकरा घेरि लेलक।

"किछु सुनलिऐ? हललमाक बैठौ सासुरसँ भागि अएलैक अछि।"

गप्पादि-गप्पादि, जकरा जे फुराएक से बाजैत छलै। आओर रो हतप्रभ बीच आँगनामे ठाढ़ रहए। के खोंगछ खोलत आ के पटिया ओछा कए बैसए कहतैक। अपने घरमे रो आन बनल छल। क्यो सहारा नहि बुझाए।

तारतमे प्राण दाग कतहुँसँ एलखिन आ कहलखिन-

"दूर जाए जाउ। केहन पाथर भऽ गेलहुँ अहाँ लोकनि..! बैठौ डाठौ छएक आए आएल, काल्हि चल जाएत। तकर अनादर किएक करैत जाएत छी।"

कैटा कनियाँ सभ आरि गेल छलैक ओहि आँगनमे। तीनटा ओकर भाए छलैक। भरि-भरि दिन रो जेठकाकेँ कोरा खेलबैत रहैत छलैक। जाड़क मासमे रौदमे तेल लगा देह मलैत रहए आ कनेको जमाँ बच्चाकेँ सर्दी होइक तँ जेना ओकर प्राण सन्न दए रहि जाइत रहैक। कहियो आइ चारि-पाँच दिन अएला ओकरा भए गेल छलैक आ ताधरि जेठकासँ टेको-चाली नहि भेलैक। भाए सभ तीनू तीन ठाम भए गेल छलैक आ माएकेँ तीनू गोटे मिलि कए फराक खोड़ि स दैत छलैक।
लाबि कए जखन ओकरा कोनो भाए नहि पुछलकै तँ माएक संगे रहए लागल। माए तँ माए होइत छैक किने। बहि-बहि कए नोरक धार बहाबए लगैत छलैक। ऊँच स्वरैत छलैक आ तेँ ओकरासँ जे खुलि कए गप्पा करैत सेहो नहि होइक। कारण जे ओकर बात कनियाँ सभ स्वनराक हेतु टोटे लागल रहैत छलैक। कहबी छैक जे गेलहुँ नेपाल आ कर्म गेल संगे। सएह परि ओकरो भेलैक। सासुरमे सासु, ननदि आ दियादिनी तँ नहिरामे ग कनियाँ सभ ओकर जानक जपाल भए गेल छलैक। तैयो माए लग छल। अहिठाम किछु स्वतंत्रता तँ छलैक।
"सएह की लाल अछि ओकरा सन-सन हजारो कन्याक जकरामे सासुर ने नहिरे- क्या कतहुँ सहारा नहि होइत छैक ? "
सएह सभ सोचैत रहए। सोन दाग सोन दाग, सौंसे गाममे सोर रहैत छलैक। गोर नार दप-दप छल रो। ओकरामे सभ गुण छलैक। कहिया गुणसँ की हो ? टाकाक रिआह होइत छैक। पिता धनिक

তঁ ছনৈক ক্ষদা কংজূস ছনখিন। রেঁগৌক ভাগ নহি দেখনখিন আ একটৗ সাধাবণ নোকসঁ ওকব রিআহ কবা দেনখিন সৌংসে গাম ছিযা-ছিযা কহনকৈ।

“সএহ হৌ, নোচনো বাঁবূঁ, রিচাব ঘোবি কএ পীরি গেনাহ। রেঁগৌক ভরিষ্যক কনিযোঁ রিচাব নহি কেনাহ। পাগ তঁ খরেঁত জাগত বহৈত ছৈক।”

গনাদি-গনাদি। রেঁগৌ সরেঁহক ভরিষ্যক চিন্তা জরেঁবস্ত ছননি। কী হোএত কী নহি? রেঁগৌ তঁ দোসব ধব চন জাগত ছৈক। ওকবাসঁ রংশক বক্ষা তঁ নহি হোগত ছৈক। ক্ষদা রেঁগৌ তঁ ক্ষনক খাধাব ছৈক। সএহ সভ হ্নকব প্বনকা মিজাজ সোচৈত বহৈত ছন।

সাস্ববমে দবিদ্রা চবম সীমাপব ছনৈক। সভ দিযাদিনী মকখা কূটএ। বোগৌ ঠোকএ। ধনক্ষষ্ঠী কবএ। দ্বিবাগমনক পন্দ্রহ-রীস দিন ধবিতঁ ওকবা ক্যা কিছু নহি কহনকৈ। ক্ষদা কানক্রমে সভক ব্যরহাব কঠোব হোগত গেনৈক। পষ্টিদাবী ছনৈক কিনে।

“গে মৈযো ভবি দিন রেঁসন বহতৌ জেনা ক্ষবক্ষেসবক রেঁহ্ হো..!”

ঘববেঁনা জাবেঁত কান বহৈক তাধবি ক্যা ওকবা কিছু নহি কহিতৈ। ওকবা কাজপব জাগতে ক্ষেব রএহ বামা রএহ খটৈনী। ওকবা বাঁসন ছখাওন গেন আ ক্রমশঃ ও পাব নগা কএ চৌকা-বাঁসনক কাজ কবএ নাগন। ক্ষদা ওহি ঘবমে তঁ পষ্টিদাবী ছনৈক। জেঠকী দিযাদিনী রেঁড় ক্রূড় ছনৈক। ওকব গষ্ঠা জে ক্ষটৈনী-পিসনীমে সেহো পাব নগৌক। কিছু দিনক রাঁদ ওকবা সন্তান হেরোঁক সম্ভারনা ভেনৈক। ক্ষদা তাহিসঁ কী? ভানস-ভাত, ক্ষটৈনী-পিসনী আ তাহিপব সঁ সাস্ব ও সস্বব তথা দিযাদিনী সরেঁহক কটৌহ গপ্প-সপ্প।

स्वनैत-स्वनैत ओकब दम ह्नैत छल। ह्मदा कबए की ? ककबा कहिते खपन द्ख। चाह्ककात खन्हावे-खन्हाव ब्रुमागक। जकब घवोबॅना ओकब पक्षमे नहि होगक ताहि स्त्रीगणक भगवॅाने मानिक होगत छैक खा सएह पवि ओकबो छनैक। ओना, नरमे ओकब घववॅना बॅड़ खार-भार बखनकै। नर-नर कपड़ा-नत्ता सभ चीज खानि-खानि दैत छनैक।

ह्मदा ओकबा ध्यान जेना क्रमश: हटैत गेनैक। ओ एसगवे हकासनि-पियासनि भवि दिन खा द्पहव बाति धवि काज कवैत बहैत छल। क्या एहन नै भेटैनैक जकबा खपन मोनक भार कहिते, जकबा नग मोन भवि कनिते।

“उँपाय तँ छनैक। ह्मदा बॅोवाक खाम खा बॅेटीमे मिथिनामे कोनो खन्तव नहि छैक। साँठि देनहि कन्याण। खा जँ एक बॅेव ककबो गावामे बॅान्हि देनिखनि तँ फेब जन्म भविक नेन निचैन भए जाउँ। धन्यवाद कही मिथिनाक समाजकेँ जे एखनो धवि खपन स्त्री समाजकेँ एतेक निवघीन जीबॅन वितएबॅाक हेतु मजबूॅव कए दैछ।”

गएह सभ बॅात ओकब मोनमे उठैत बहैत छनैक। ओमहव ओकब भाए सभ खपनामे भिन्न-भिनाउँज कए नेनकै खा सभ खपना-खपनीक धन जमा कवैत छनैक। सभकेँ कोठा छनैक। जहिखा ओ नैहवसँ कनैत विदा भेन छल तहियो ओकब पिताकेँ कोठा छनैक। ह्मदा खखन तँ ओकबा ब्रुमागत जेना दोसव ठाम खारि गेन हो। चाह्ककात पोखविया-पाटैन छनैक। सएह, धन एतेक खा मोन कतेक छोट छै ओकब भाए सबॅहक। ठीके छै कहवी जे टाका खागू

লোক সভ সম্বন্ধ রিসবি জাগত ৠছি।
কিছু দিন নৈহবমে বহনাক বাদ ওকব সাসুবক লোক ৠএলৈক। বড়় উপবাগা-উপবাগী ভেলৈক। ৠা ওকবা ফেব লোক সাসুব নএ গেলৈক। ক্ষদা এহি বেব তঁ ওকব সাসু বাঠ়নিযে নেনে ওকব স্বাগত কেলক। এরম্-প্রকাবেণ ৠালো-ৠালো লোকক ৠাচবণ ওকবা প্রতি কঠোব হোগত গেলৈক। ওকব গহনা সভ বেঁচি দেল গেল বহৈক। ও ক্রমশ: ৠকান ও স্বন্ন ভেল জাগত ছল।
এক দিন ওকবা নে ৠাগূ হ্ফবাগু ৠা নে পাছূ। দিমাগ রিজনীক কবেন্ট জকাঁ ফেল কএ গেলৈক। ও ফেব ভাগল নৈহব। এহি প্রকাবে নৈহব-সাসুবও কৈ বেব কেলক। সভঠাম ওকবা উপেক্ষা ভেটৈত ছলৈক। নৈহবোসঁ ওকব মোন উচটি গেল বহৈক। তেঁ ও সোচলক জে ববে নগ চলী। জেনা-তেনা হবাগত-ভুতিযাগত ও ববক ডেবাপব পহুঁচলতঁ জে দেখলক সে দেখি কএ গ্বস্থ বহি গেল। ভোবক সময ছলৈক ওকব ঘবরৈনা কোনো দোসব স্ত্রীক সংগ এসগব ঘবমে বহৈক। ও চোট্টে ঘূমি গেল ৠা ভাগল ভাগল-ভাগল নহি জানি ও কতএ গেল।
এমহব ওকব খোজ-প্বছাবি হোমএ নগলৈক ৠা কএক দিনক বাদ একটা টৈশিনপব ওকবা লোক বৈসল কিছু-কিছু বখলে ফাটৈল-চিটৈল কপড়় া পহিবনে দেখলক। ও ঠহাকা ভবি কএ হঁসৈত ছলৈক- জেনা সমস্ত সমাজপব হঁসি বহল হো। ওকবা নে কথ্ক নাজ ছলৈক ৠা নে ধাক। ক্ষদা লোক সভ কহএ নগলৈক জে ও একদম সনকি গেল ছল। ও একদম গ্বস্ম ভএ গেলৈক। তকব বাদ ফেব কহিও ককবোসঁ নহি বজলকৈ।

<u>नघ्कथा- क्रान्ति रिसर्जन</u>

सौंसे गामक नरत्तविया सभ एकटा रैंसाव केनक। छोटका नोकक तथाकथित थाक्रमकताक प्रवजोव रिरोध कवरॉक दृठ़ निश्चय कएन गेन।
नेमी रॉरू गामक गामक नामी नोक छनाह। चाक्त रेंटा एक-सँ-एक पदपव छनखिन। सभ कमास्वत। रो रैंसावमे रीचमे रॅमकि उँठनाह-
"जतेक जे ज्न्वम भए बहन थछि ओहिमे रॅड़के नोकक हाथ थछि। छोटका नोकक ओ साहस जे हमबा नोकनिक हवरॉही छोड़ि दिए। खरॉसिनी सभ थाँगन थएनाग छोड़ि देनक। ओ सभ छोटका नोकक कवनामा नहि थिक थपित्त एहि समस्त काजमे स्वधीव रॉरूक प्रगतिशीन रिचावक प्वत्र रेंचनक हाथ थिक। छोटका नोक सभकेँ भाषण दए-दए सनका देनक थछि।
"जरॅ तक भूखा ओन्सान बहेगो, धवती पव तूफान बहेगो थादि-थादि नाबा के सिखौनक ? "
चाक्त कातसँ थपड़ी पड़ए नागन। तय भेन जे स्वधीव रॉरूकेँ उँपबाग देन जाए। संगे ओहो तय भेन जे गामक कोनो खरॉसकेँ थार्थिक सहायता नहि देन जाए।
सभा रिसर्जित भेन। सौंसे बस्ता नोक थर्व-रॅर्व रॅजैत चन जागत बहन।
रेंचन रॅस हनैत छनाह। रैंसावक एक-एक रॉत घवे रैंसन पता नगा नेनाह। एमहव रैंसाव खतम भेन ओ ओमहव फेव नाबा र्न्नन्द भेन-
"जरॅ तक भूखा ओन्सान बहेगो, धवतीपव तूफान

বহেগো... । ”
সৌঁসে গাম ডোনি গেন। কাবণ ওহি স্ববমে পর্যাপ্তি শক্তিক প্রস্ফুটন ভএ বহন ছনৈক। চান্ধ কাতসঁ একক বাঁত জে ‘বঁড়়কা নোক সভকেঁ বস্তাপব আনেকে হৈ। জান বহে কি জাএ। ’
এহি জিনাগসঁ মববেঁ নীক। এরম্–প্রকাবেঁণ গাম একটা সিভিন নাফববাঁনীক দৃশ্য দেখি বহন ছন। এক দিস গামক ধনীক, সশক্ত নোক সভ দোসব দিস ছোটকা নোক সভ খানী দেহ, খানী পেট নেনে বঁমকি বহন ছন–
“...ধবতীপব তূফান বহেগো। ”
ছোটকা নোকমে আঘাত প্রতিঘাতক সবিপহুঁ শক্তি নহি ছন। জহিআসঁ রো সভ আবাঁজ বঁনন্দ কেনক তহিআসঁ কতেকো ঘবমে ডিবিঁয়া নহি বঁবন। কতেকো বাতি কোবাক বঁচা ভুখনে সূতন। মুদা তৈও ও সভ কোনো বঁড়়কা নোক ক খেত জোতএ নহি গেন... ।
ওহি দিন হাট নাগন বহৈক। দামোদব বাঁবূ হাট কবএ জাগত ছনাহ। গামক সভসঁ ধনীক নোক দমোদব বাঁবূ। হাটে–হাট তবকাবী উঁঠৌনা আবৈঁত ছন। মুদা জহিআসঁ ছোটকা নোক সভ হড়়তানপব চন গেন ছন তহিআসঁ আপনে গমছামে তবকাবী বাঁন্হি কএ দমোদব বাঁবূ নবৈঁত ছনাহ। তবকাবী নএ কএ উঁঠহি পব ছনাহ কি নিবসনমা পব নজবি পড়়ননি। মুদা টৈকেনকনি নহি। কএ বেঁব বঁজৌনখিন–
“নিবসনমা.. ? নিবসনমা.. ? ”
মুদা ও আন্ঠিযা কএ চন জাগত বহন।
দামোদব বাঁবূকেঁ নহি বহি ভেননি। ঝটকি কএ আগূ বঁঢ়়ি ওকব গঞ্জা পকড়়ি নেনখিন।

এতরেঁমে ও রাঁবূ জতেক ওকব দিযাদ–রাদ সভ ছলৈক সভ দমোদব রাঁবূকেঁ ঘেবি নেনক। দামোদব রাঁবূ জেনা–তেনা জান নএ কএ ভগনাহ। বস্তা ভবি প্রতিশোধক আগিসঁ ধধকৈত বহনাহ।
ওহি ঘটনাক দস দিন ভএ গেন ছন। দামোদব রাঁবূ গনাকাক নামী–গামী পহনরানকেঁ জমা কএ নেনে ছনাহ। রাঁবহ রঁজে বাতিমে সভ পনহরান নিবসনমাক ঘব ঘেবি নেনক ও নিবসনমাক ঘবসঁ নিকনৈত দেবী খাম্হী নগা রাঁন্হি ওকবা হ্মঁহমে গোগঠা ঠ্সি দেনক। নিবসনমা নিস্সহায, ওতএসঁ দেখৈত বহন। ওকব আঁখিক সামনে ওকব ঘবরানী চিকবৈত বহন। হ্মদা নিবসনমা হাথ–পৈব পটকি কএ বহি গেন। আসগব রো ১৯টা দৈত্যক সামনা নহি কএ সকন। ভোব ভেনা পব ওকব ঘবরানী রীচ আঁগনমে রেঁহোস পড়ন বহৈক। নিবসনমা ধাবক কাতমে রেঁহোশ ছন।
সৌঁসে গামমে হন্না ভএ গেনৈক। রেঁচন দৌড়ন অএনাহ। ও গবজি উঠনাহ। হ্মদা জে হেরাঁক ছন সে ভএ গেন ছন। ছোটকা নোক সভ একট্ঠা ভএ গেন। রেঁচন ফেব নাবা দেনকৈ–
"ধবতী পব তূফান বহেগো.. ! "
অহি নাবাক কোনো প্রতিক্রযা নিবসনমা ও ওকব ঘবরানীপব নহি পড়নৈক। ও দূনূ গোটে ওহিনা রেঁস্বধ ঠামহি পড়ন ছন।
গামক বূঁঢ় সভ ওহি ঘটনাক রাঁবেমে স্বননক আ অনঠিযা দেনক। গামক নেন ও কোনো নর রাঁত নহি ছনৈক। হঁ,এতরাঁ অবশ্য জে বর্তমান পবিপেক্ষ্যমে ও ঘটনা একটা দুস্সাহস সন নগৈত ছন। হ্মদা একব রাঁদ ফেব নাবা কহিও নহি স্বনাগ পড়নৈক।

‘ধবতী পব তূফান বহেগো।’ কেব সংকল্প জেনা কেতহ্ঁ দহা গেনৈক। ওহি ঘটনাক বাঁদ ছোটকা নোক সবহক বৈঁসাবী ভেন বহৈক। সভসঁ সীনীযব মাগন্জন বঁমকি উঁঠন ছন নবত্তবিযাপব। মানিক নোকনিক বো বৈঁস চমচা ছন। গবজি কএ কহনক–

“তোবা নোকনিকেঁ গিবগিষ্টিথা নচৈত ছৌ। এতেটা জিনগী ওহে মানিক নোকনিক সংগ বিঁতা দেনিঐক। কহিও কোনো ঝগড়া–দন নহি ভেনৈক। খবাঁসিনী থাঁগন সভমে কাজ কবৈত বহনৈক। কহিও কোনো বাঁতক সিকাগত নহি কেনক। হ্মদা ওা ছৌড়া সভ থগিথা–বৈঁতান বঁনন হেঁ!”

কোনো নবত্তবিযাকেঁ সাহস নহি ভেনৈক জে মাগন্জনক বিবোধমে কিছু বাঁজএ। সভ চুপ্প ভএ একদম গ্বম্মী নাদি দেনক। বৈঁসাব খতম ভেনৈক। গামক বঁড়কা নোকমে হবিথবী থএনৈক। সভ কিযো দামোদব বাঁবুঁক প্রশংসা কবৈত ছন। সবিপহ্ঁ দামোদব বাঁবূ বঁড় নীক নোক ছথি। থাদি–থাদি...।

থা ফেব ওহি দিনসঁ পনিভবনী সভ গিবহথক ওহিঠাম কাজ কেনাগ সেহো শ্বব্ধ কএ দেনক। সৌংসে গামমে ফেব ওহিনা চহন–পহন বহএ নাগন...।

পছবাঁবি গাম বাঁনীকেঁ তীনটা বৈঁটী ছনৈক। তীনূ তীনটা মানিকক থঁগনামে কাজ কবৈত ছনৈক। সভ সাস্বব বঁসি থাএন ছনৈক। হ্মদা গবীবঁক কী সাস্বব থা কী নৈহব? ককবো বাঁস সাস্ববমে নহি ভেনৈক থা সভ কএ বঁর্থসঁ মাএ নগ বহৈক। কহি নহি কৈটা ধিযা–প্বতা ছনৈক তীনূ বঁহিনকেঁ।

হ্মদা সবহক ধিযা–প্বতা গোব–নাব। দেখৈমে স্বন্নব তঁ ছনৈহে। বৈঁস তেজো সভ ছনৈক। পছবাঁবি গাম

रॉनीकेँ नोक चुट्टकी मारै जक्कर ऋदा ओकवा नेन धनि-सन। ओ थ्रपनो तँ ओही बस्ताासँ गेन छनि। पछरॉबि गाम रॉनी थ्रपना समयमे स्वन्दबि छनि। ओकवापब दामोदब रॉबूॅक नजबि गबि गेननि। ओकब रिंथ्राह थ्रपन खरॉससँ कबा देननि। खरॉस श्वरुएसँ नंगबाओत छन।

एक दिन हन्ना ভेनैक जे तेतबि तब केदनि सभ ओकवापब थ्राव्रमण कएन देनकै जाहिमे ओ गम्भीब ऋपसँ घायन ভএ गेन। रॉदमे मास दिन जेना-तेना खेपि ओ स्वस्थ्राबासी ভএ गेन। तहियेसँ पछरॉबि गाम रॉनी दामोदब रॉबूॅक क्षत्रछायामे पोसाओत बहन। पछरॉबि गाम रॉनीकेँ ओकब रॉदो कैट्टा धिया-पुता होओत बहनैक। ऋदा कैक रॅब गाममे ग्वन्नब डॅठनैक। दामोदब रॉबूॅकेँ चना-चनती बहनि। के रॉजत हुनकब रिबोधमे।

पछरॉबि गाम रॉनीक तीनू रॅट्टीकेँ ओ गप्प बूझन छनैक। ओ सभ थ्रपन थ्राचबणोमे एहि रॉतकेँ पुष्ठसँ स्पष्ठ कएन बहन छनि। दामोदब रॉबूॅकेँ तीनट्टा पुत्र छनखिन। थ्रा तीनू हबाक। तीनू रॅहिन तीनू मानिकक घबमे काज कबए।

काज तँ जे से ओहुना ओकवा सभहक थ्राएरॅ-जाएरॅ बहिते छैक। ऋदा पछरॉबि गाम रॉनी थ्रसगबे ओहि ट्टेनमे हो से गप्प नहि। एकट्टा खिस्सा सरॅहक नामक संगे जुड़ন छैक। ओना ओ सभ ततेक सामान्य घट्टना ভএ गेन छनैक जे ककबो रिशेष ध्यान ओमहब जेरॉक प्रश्न नहि छनैक।

ओहि दिन छोट्टका नोक सभमे रॅस हन्ना ভेनैक। ओना सामान्यत: ओहि ट्टेनमे हन्ना होओते बहैत छनैक।

तँ ककरो ध्यान ओहि तरहक नहि जाइत । प्रवासी गामवाली उत्तवरबिया ठेनेक एकटा बड़का लोक छौड़ाक संगे कतहुँ बाहरमे भागि गेल छलैक । ओना काना–फुसी तँ होइते रहैत छलैक । ई गप्प एतबा धरि बढ़ि गेल अछि, तकर अन्दाज ककरो नहि रहल होयतैक । भरि दिन ठेनेमे एही बातक चर्चा होइत रहलैक ।

एहन–प्रकारेँ सौंसे गाम परदेशक लोकसभ फेर सबकए लागल । ईदा रहैनक आमो एहि सब गप्पसँ दुखी छल । ओकर मोनमे क्रान्तिक आगि सुनगि रहल छल । एम.ए. उत्तीर्ण छल अर्थशास्त्र लए कए । आर्थिक परिपेक्ष्यमे गरीब सबहक सामाजिक शोषण ओकरा बड़ पैघ जुल्म लगैत छलैक । ईदा रो लड़त ककरा लेल । क्या ओकर गप्प सुनबाक हेतु तैयार नहि छलैक ।

गरीब सब दाना–दानाक मोहताज छल । ओकरा रोटी चाही से जेना हो । ने ओकरा हेतु कोनो सामाजिक मान्यताक कोनो महत्व छलैक आ ने नैतिकताक ओकरा छति छलैक । मात्र रोटीटा चाही । ईदा रहैन बुझैत छलैक जे ओ सब भूखक आवेशमे रोटीमे जहर मिला कए गिलि रहल अछि । समाजक नामी लोक सब जे प्रतिष्ठाक पात्र मानल जाइत छथि, तिनके लोकनिक आचरण देखि रो क्षुब्ध छल ।

ईदा करइये की सकैत छल ? असगर बृहस्पतियो झूठ । जे शोषित रहल छलैक तकरा लेल धनि–सन । ओ सब ओहीमे रमि गेल छल । मालिक सबहक लेकरम करबामे । दूटा रोटी खाएब ओ मालिकक हुकुम बजाएब । ई सब एकटा सामान्य घटना भए गेल छल ।

ওকবা সভ হেত্তু নে দেশক আজাদী কোনো বংগ অননে ছল আ নে রেঁব-রেঁব হোমএ রঁনা চ্নার সভ।
অনরঁত্তা জখন চ্নার হোগত ছনৈক তঁ ন াঁডস্পীকবক আরাজসঁ ও সভ এক রেঁব চৌংক জব্ধব জাগত ছন।
ছোঁটকা নোকক নেতা সভ মাগন্জন নএ কএ ঘবে-ঘবে বাতি ভবি ঘ্মৈক। সভকেঁ পাঁচ-দসটা ব্ধপৈযা দৈক ও সভকেঁ নীকসঁ সীখারৈক জে কতএ মতক মোহব মাবরাঁক ছৈক। সাগকিন ছাপ, তবাজূ ছাপ, ঘোড়া ছাপ আদি-আদি। একটা বোচক প্রসংগ হোগত ছনৈক চ্নার ওকবা সভ নেন। ক্মদা কৈ রেঁব জাধবি ছোঁটকা নোক সভক নোক সভ মতদান খসরঁএ জাগত ছনৈক তাধবি ওকব সরঁহক মত খসি পড়ন বহৈত ছনৈক। ও সভ মতদান কেন্দ্রপব জমা ভীড়ক তমাসা দেখি কএ আপস ভএ জাগত ছন। কোনো প্রতিগ্রযা নহি।
স্ত্রীগণ সভ অপনামে গপ্প কবৈত-
“গে দাগ, হমবা তঁ রঁড় ডব নগৈ বহগ। কোনা কএ মোহব মাবিতিঐ। কহীঁ হাকিম পকড়া নগত।”
কিছু স্ত্রীগণ সভ অহিনা গপ্প-সপ্প কবৈত ছনৈক কি পৈঁথ্রোনীগ কবৈত প্বনিসক জীপ ভীড়ক কাবণে ওতহি ঠাঢ় ভএ গেনৈক। সভ ক্যা জান-রেঁজান ভাগন। রাঁহ বে মতদাতা! রেঁচন ঙা সভ দেখি বহন ছন্। ওকব মোন কসমসা বহন ছনৈক। ক্মদা কী কবএ। এহিনা কহি নহি, কৈক রেঁব চ্নার অএনৈক, গেনৈক। ক্মদা ওকবা সরঁহক নেন ধনি-সন।
এরম্-প্রকাবেণ সৌংসে গাম দূ খল্ডমে রঁটন বহন। শোষক ও শোষিতক রীচ এহন সৌমনস্য দেখি রেঁচন ক্ষ্ব্র্ধ ছনাহ। ও সোচনাহ জে এক রেঁব ফেব প্রযাস কএন জাএ।

बातिक ৯ ৰাজন বহৈক। ও ছোটৈকা নোক সৰক্ষক ঘৰে–ঘব ঘ্মি কএ অপন ঘব নোটি বহন ছনাহ। ৰড়কা নোক ও ছোটৈকা নোক সভক ৰীচমে নান্হিটা কনম ছনৈক। ধবাম–ধবাম। চাব্দ দিসিসঁ ৰেঁচনক কপাবপব নাঠী ৰবসএ নাগন।

"খাৰ ৰোনো ৰড় । চনা হৈ হীবো ৰননে। যহ কানেজ নহী হৈ। গাম হৈ।"

পতা নহি কী কী ৰজনৈ ৰো। খা পবিণামত: ৰেঁচন ধাবাসাহী ভএ গেনাহ। সৌংসে গামমে হন্না ভএ গেন। ছোটৈকা নোক সভ নি:সহায ভএ ওহিনা অপন–অপন মানিকক কাজপব চনি গেন। ৰেঁচনক নাশ ওহিনা এসগব বাতি ভবি পড়ন ছনৈক। ভোব ভেনে দামোদব ৰাৰূ থানামে বপৰ্ট নিখা অএনাহ।

মামনা বফাদফা ভএ গেন। ওহি গামক ঞ্রান্তিক স্বব সভ দিনক নেন গ্বম্ম ভএ গেন।

<u>দ্গানিন্দ মল্ডন</u>

<u>নঘ্কথা- সীখ</u>

নান্হিযেটা মে ৰ্ধ্খা ৰ্ঠ়ি যা দাদীকেঁ এক দিন তংগ–তৰাহ কেনে ছন।

"দায যগ দায একটা খিস্সা কহিযৌ। নীমন খিস্সা কহিযৌ। ঝৰ–দে কহিযৌ, নহি তঁ ঠোঁঠ দাৰি কঽ

মাবি দেৱ। ”

“বঙঁ সবধ্‌খা, ছোড়ু নে বৌ। গবদৈন ছোড়ু নে, নহি তঁ মবি জাএৱ। ”

দায জোবসঁ চিচিখা–চিচিখা ঙা কহৈএ।

“খবৌ ৱাঁপ বৌ ৱাঁপ। ঙা ছৌড়ু া হমবা মাবি দেনক ! ”

ৱ্ঁধ্‌খা দাগক গবদৈন ছোড়ি দেনক খা জা কঽ দাগক কোবামে ৱৈঁস জাগএ, খিস্সা স্বনৈনে।

দায খিস্সা শ্বৰু কেনৈন। এক নগবমে একটা বাজা ছেনগ। ওকবা ফূনক একটা ৱঁড়কা ফ্‌নৱাঁড়ী ছেনগ। জগমে সভ তবহক ফ্‌ন বোপন ছেনৈ খা ৱঁহ্‌ত বাস ফূন ফ্‌নাএনো ছেনগ। জগমে একটা ৱঁড়ু স্বন্দব ফূন খিনন ছন। নমহব খা স্বন্দব সেহো ছেনগ। সভ ফূন ওকবা বাজা–গ্বনাৱ কহৈ ছেনগ। বসে–বসে বাজা গ্বনাৱ খান–খান ফূন সভসঁ খপন প্রসন্নতা পারি খংহকাবী ভেন জে ছন। ও এতেক খহংকাবী ভঽ গেন জে খাৱ ও খান–খান ফূনসঁ ৱাঁতো নে কবএ চাহৈ ছন। ফ্দা খান–খান সভ ফূন বাজা গ্বনাৱঁক ঐ ৱেঁরহাবকেঁ ওকব নাদানী ৱ্ঁঝি ওকবা সম্মান দগতে বহন।

ওগ বাজা গ্বনাৱঁক জড়ি মে একটা ৱেঁশ নমহব কবিযা পাথব গাড়ন ছেনগ। খকসবহাঁ ওগ কবিযা পাথবকেঁ ও বাজা গ্বনাৱ ডাঁটৈত বহৈ ছেনগ। জে তোবা কাবণ হমব ৰূপ খা সৌন্দর্য খবাপ ভঽ বহন খছি। তোঁ কেতৌ কিএ নে চনি জাগ ছেঁ।

ও পাথব কএক ৱেঁব বাজা গ্বনাৱকেঁ সমঝৌনক। জে এতেক ঘমন্ড নীক নগ হোগ ছগ। ফ্দা বাজা গ্বনাৱ খহংকাবমে মাতন খকৈড়ু কহনক–

“খবে কানা পাথব, হমবা খাগাঁ তোহব কোন তুলনা। তূঁ তঁ হমবা শবণমে পড়ন ছেঁ।”
সময বীতৈত গেন। কিছু দিনক পছাগত এক বৈকতী ওগ হ্নবাঁড়ীমে খাএন। ঘ্মৈত-ঘ্মৈত ওকব নজৈব ওগ পাথবপব পড়নৈ। ও ওকবা উঁখাড়ি খপনা সংগ নেনে চনি গেন। বাজা গ্বনাবঁক খ্শীক কোনো ঠেকান নহি বহনৈ। ও সোচএ জে নীক ভেন ঙা পাথব ঐঠামসঁ হটি গেন। খনেবে ঙা হমব স্বন্দবতাকেঁ খবাপ কবৈ ছন।
সময বীতৈত গেন। থোড়বেঁ দিনক পছাগত ওহী হ্নবাঁড়ীমে এক খাদমী ওগ হ্নবাঁড়ীমে খাএন। ওকবা ও বাজা গ্বনাবঁ হ্মন খূবঁ নীক নগনৈ। ও ওকবা তোড়ি একটা মন্দিবমে জা ভগবানক মূর্তিক চবণমে সমর্পিত কঽ দেনক। বাজা গ্বনাবঁকেঁ ওতএ একদম নীক নৈ নগৈ ছেনগ। ওকবা খপন পৈছনা দিন-বাতি মোন পড়এ নগনৈ। ওকবা হ্নবাঁড়ীমে ভেটএ-বঁনা সম্মান সেহো মোন পড়এ নগনৈ। তাবঁত ওকবা কেতৌসঁ হঁসী স্বনাগ পড়নৈ। ও গ্বনাবঁ এমহব-ওমহব চাব্দকাত তকনক হ্মদা কেকবো নে দেনক।
তাবঁত ওকবা একবেঁব দিব্য খাবাজ স্বনি পড়নৈ-
“বাজা গ্বনাবঁ, তূঁ এমহব-ওমহব কী দেখৈ ছেঁ। হমবা দেখ। হম বএহ পাথবক মূর্তি ছী, জেকবা তূঁ ওগ হ্নবাঁড়ীমে তুচ্ছ বুঁঝি সদিখন কটৈত বহ ছেনেঁ। খাগ দেখ জে তূঁ হমবা শবণমে পড়ন ছেঁ।”
বাজা গ্বনাবঁ তঁ খাশ্চর্যচকিত ছন। বাঁজন-
“ভায পাথব, তূঁ এতএ এনেঁ কেনা ?”
ও মূর্তি রূপী পাথব বাঁজন-
“সূন বাজা গ্বনাবঁ, জে বৈকতী হমবা এতএ খননক ও

एकटा मूर्तिकार छल। ओ हमरा छेनी-हथौरीसँ तोड़ि-ताड़ि पाथरसँ भगवान बना ऐ मन्दिरमे स्थापित कऽ देलक। आ तूँ.. ? ”
राजा ग्लानिसँ भरल ओइ मूर्ति रूपी पाथरक सामने सिर झूका क्षमा याचना करैत बाजल-
“भाय, अहंकारीक सिर सदिखन निच्चाँ होइते छइ। अत: मानवकेँ अपन अहंकारक त्याग कऽ देबाक चाही। तखन ओकरा अपन हस्तीक पता चलैत छै।”
से सुन बौआ बौ बुधुवा, एतए बदमाशी नइ कर। सुन कहबी छै- मेटा दिअ अपन हस्ती यदि मतिबा चाही कि दाना, माटिमे मिल कऽ गुलो-गुलजार होइए।
सीख- कखनो फूलक समान नै जीबू, जइ दिन जरूर खिलब आ तोड़ल जाएब।
जीनाइ यदि छइ तँ पाथर बनि जीबह, जइ दिन तराशल जेएब, भगवान बनि जाएब।
बुधुवा तँ तात दादाक कोरमे अलसा गेल छल।

नघुकथा- बौंस

अशर्फी बाबाकेँ मात्र दू गोटे सन्तान। एकटा बेटा आ

একটা বেটী। দুনূ নৌন্হিযেটা সঁ পঢ়ৈ-লিখৈমে বঁড়
তেজগব। ছেটগব ভেনাক বাঁদ বেটীকেঁ বিখাহি খশেফী
বাঁবানিচেন ভ২ গেনা। কিন্তু দিনক পশ্চাগত বেটেকেঁ
বিখাহি নিচেন ভেনা। বেটা বী.কম কেনে ছেনৈন তঁএ
দিল্লীমে একটা নীক প্রাগবেট ফাব্ম নোকবী ভ২
গেনগ। কনী দিন তঁ বেটা জেনা-তেনা দিল্লীমে খসগবে
বহনৈ, বাঁদমে ও খপনা ঘববানীকেঁ সেহো গামসঁ দিল্লী
ন২ গেন।
খাবঁ ঘবপব বহি গেনা খশেফী বাঁবা খা হুনকব
ঘববানী। ভগবতীক দ্বপাসঁ ঘববানী নিবোগ পড়ি
নাগন ছেনৈন জে খেতী-পথাবী নীক নহি কব২ নগ
ছন। বীস বীঘা জথা বহবাক কাবণে খশেফী বাঁবাকেঁ
কথুক খগতা নহি বুঁঝনা জাগ ছেনৈন। খন্ন-পানিসঁ
সান ভবিক বুঁতাত নিকানি ফীন ফাজিন ভেনাক বাঁদ
বেচ-বিকৈন ক২ নীক পাগযো ভ২জাগ ছেনৈন। নূন-
তেন-তীন-তবকাবী নেন তঁ ধানেক পান তঁ মোব সীযাকেঁ
কিএ ন পান। জীবন-যাপন বঁড় বঠি যাঁজকাঁ চনৈ
ছেনৈন। হ্মদা এতে ভেনাক বাঁদো কহিযো-কান
জীবনবঁড়। একাকী বুঁঝনা জাগ ছেনৈন। কিএক তঁ
ঘবমে নে তঁ নাতি-নাতিন বহৈ ছেনৈন খা নে পোতা-
পোতী। বেটিযো-জমাএ খা বেটে-প্বতোহু খপন-খপন
জিনগীমে মস্ত বহৈ ছন। কেকবো মাএ-বাঁপক স্বধি
নেবাক পনখৈত কহাঁ। বেটী-জমাএ তঁ দোগা-দোগী
ফোন-তৌন কৈযো নৈন হ্মদা বেটা-প্বতোহু সোল্হন্নী
খপনেমে মস্ত।
ঐবেব সময-সান নীক ভেনাক কাবণে খেবহীক ফসিন
নীক ছন। তীন ছোহেনে সম্ভব ক২ তোড়নাক বাঁদ
খশেফী বাঁবা ওকবা তৈযাব ক২ নীক দাম পাবি কবীবঁ

দৃ মন ঘবরেঁদ–নে বখি কবীরঁ পাঁচ রেঁবা রেঁচ নেনৈন। চাবি হজাব কদপৈখাক হিসারঁসঁ রীস হজাব কদপৈখা খশৈর্ফী রাঁরাঁকেঁ ভেনৈন।
মনে–মন হিসারঁ রৈঁসা পাঁচ হজাব কদপৈখা ঘব–রেঁদ সময–কসময–নে বখি পনবহ হজাব কদপৈখানঽ খশৈর্ফী রাঁরাঁ দিন্নী খপনা রেঁচৌনগ চননা।
দিন্নী পহুঁচ ডেবাকপতাসঁ রঁস নঽ রেঁচৌক ডেবাপব পহুঁচ কেরাঁড়কঁ ঢক–ঢকৌনৈন। কেরাঁড় খেনৈত একচৌ রঁচা ভীতবেসঁ পৃছনকৈন–
“কৌন হৈ ? ”
ও রঁচা খশৈর্ফী রাঁরাঁকেঁ নৈ চিন্হৈন। পছাগত পৃতোহ্ ঘবসঁ নিকৈন, সস্ববকেঁ দেখ গোব নাগি কেরাঁড়ক পঞ্চাকেঁ ভীতবে দিস খোনৈত ভীতব এরাঁক নেন কহনকৈন। খশৈর্ফী রাঁরাঁ ভীতব জা চৈরঁনপব বাখন প্লাষ্ঠিকক রোঁতনমে ভবন পানি উঠা রেঁসিনমে কফড়–খাচমৈন কঽ গমছাসঁ হাথ–মুঁহ পোছি কর্সীপবরৈঁসনা। খাগামে চাহক কপ এরাঁসঁ পহিনে কনিযাঁ খপন ঘবরঁনাকেঁ ফোন কেনৈন জে গামসঁ রাঁবূজী এনা হেন। পতা নৈ কিএ ? সে আঁফিসসঁ সোন্নে ডেবা চন খাউ।
রেঁচৌ মাথপব হাথ নৈত কিছ সোচৈত রঁজনা–
“খচ্ছা ঠীক ছগ। ”
খা তখনসঁ গৃম–ধুনমে পড়ি গেনা। জে রাঁবূ কিএ এনা হেন। ডেবা পহুঁচনা, পবনামে–পাতী কেনাক রাঁদ রাতারবণ একদম শান্ত ভঽগেন। দ্নূপবানী মনে–মন সোচৈথ এক তঁ রিত্তীয রর্ষ ভেনাক কাবণে হাথ খানী–খানী। রেঁতনক কোনো খাহ নহি। উপবসঁ ঐ রেঁবক নোচৈরঁন্দীক মাবি, রেঁচৌক বিজন্চৈ এনা রাঁদ ওকব এডমীশনক সমস্যা। রেঁচৌক সেহো ঐ স্কূনসঁ রঁদৈন

दोसब स्कूलमे नाओ लिखाएलँ। कनियाँ सेहो नैहर जेती। किएक तँ हुनिकर रिजल्ट छैन। एहेन समयमे बाबूजी एला हेन। पता नहि की मंगता आ केते मंगता। ऐ बीचमे कोनो फोनो-तौन नहियेँ केने छेलिऐन, पता नहि की सोचैत हेता.. ?
अही उहापोहमे एक दिन आ एक राति बीत गेल। सदा सतायवला रिक्शा समगीने छल। बापक सोच किछु आैर छल आ बेटा-पुतोहुक किछु आर। ओ सोचैत जे देखियो, केहेन समयमे बाबूजी कपारपर आबि बैसि गेला। की करी आ की नहि करी, समस्या बनल छल। दुनू परानीकेँ किछु फुरबे ने करैन। अशर्फी बाबाक वास्तविक ओजनसँ कम ग्रामा ओजन सब हुनका दुनू पानीकेँ बुझना जाइन। दोसरे दिन जखन कोनो तरहक खास गप-सप्प नै भेल सकल तँ अशर्फी बाबाकेँ होइन जे हमर बेटा-पुतोहु कोनो तकलीफमे अछि। ओम्हर दोसर दिन जखन गाम एबाक मोन अशर्फी बाबा कोनो चर्चेने केलैन तँ आबो भारी समस्या भेल गेल। आब तँ हुनकर बेटा-पुतोहु देबो-पितरकेँ गोसाए लगलखिन। एक तँ माथ खाली उपरसँ बाबूजी आबि बैसल छैथ। अशर्फी बाबाक ओजन तँ जेना बढ़ले जाइन। थाकि-हारि तेसर दिन जलखैक उपरान्त अशर्फी बाबा गामेसँ आनल पनरहो हजार रूपैआ बेटाक माथमे दैत बजला-
"बौआ, हे ई राखह। पनरह हजार छह। ऐबेर बड़ सुन्दर खेती भेल छल। पाँच बोरा बेचलौं। दू मन घरो-खेद समय-कुसमय-ले रखलौं। पनरह हजार रूपैआ छह। तूँ अखनी दिक्कतदारीमे छह समयपर काज ऐतह।"

ओ कहैत अशर्फी बाबा जे स्वयं रैष्ठो-प्रतोम् नेन रोम्म बनन छना से रैष्ठो-प्रतोम्क रोम्म उताबि गाम एबाक नेन बिदा भऽ गेना। रैष्ठो-प्रतोम् तँ अबाक्.. !
की ठीके एहेन जमाना चनि एनै जे अपन पाँच आदमी परिवारमे छठम आदमी बापक रूपमे रोम्म रोम्म छै, रोम्म ?

डॉ. बचेश्वब झा

मौनाएन गाछक फून : जगदीश प्रसाद मण्डन

'मौनाएन गाछक फून'क नेखक श्री जगदीश प्रसाद मण्डनकेँ हम साधुवाद दैत छियन्हि जे हिन्दी आ बाजनीति शास्त्रमे एम.ए.क अर्हता प्राप्त होएतहुँ अपन मातृभाषाक प्रति अटूट सिनेह बाखि मैथिनीमे नेखन कबबाक भगिबथी प्रयास कएन अछि। ओना तँ मैथिनीमे अनेकानेक साहित्यकाब नोकनि चेष्टा कएन अछि। हुनका नोकनिक भाषामे फेंट-फाँट भेटैन अछि, किन्तु मौनाएन गाछक फूनमे स्वच्छ नोकभाषाक प्रयोग भेटैत अछि। प्राञ्जन भाषा गमैया भाषाक आगाँ घुटैना टेकि दैत अछि, जन साधाबण अनपढो शिक्षितकेँ शब्द-शब्दीक संग विषय अन्तस्थनीकेँ छुबि नैत अछि। वैचाबिक दृढ़ता एबम् हार्दिक मृदुनताक अद्भुत समाहाब जगदीशजीमे विवन अस्तित्वक परिचय दैछ। उपन्यासक प्रत्येक नेखपब माने उपकथापब दृष्टि दैत छी तँ स्पष्ट

প্রতীত হোগছ জে একব নেখক জেনা প্রত্যক্ষদর্শী ভ২ রিষযক নিরূপণ কএন খছি।
ওনা তঁ শিক্ষাক সীঠ ়ীকেঁ পাব ক২ নেখক কনাক রঁনরতী গচ্ছা বাখি মৈথিনীক রাষ্টিকাকেঁ পন্নরিত-প্বষ্পিত কবক ভবপূব প্রযাস কএননি খছি। গাম ঠামক রিনক্ষণ চিত্রণ হিনক নেখনীক রিশেষতা ঐ পোথীমে দেখন জাগছ। হিনকা ভাষান্ববাগীক সংগ মাতৃভাষাক সিনেহী কমী তঁ সরথা উপযুক্ত হোএত। ঐমে সামাজক ওগ রস্থাক সমীক্ষা কএন খছি জকবাপব খাগধবি কিযো সোচরোঁ নে কএনে ছন। মাজন ঠেঁঠ গমৈথা রোঁনীক মৈথিনীমে সমাহিত কএনে ছথি।
হমবা তঁ নগৈত খছি মাএ মৈথিনী নেখকক মাথপব চঠ়ি ক২ এহন চমত্কাবী উপন্যাস নিখক হেতু প্রেবিত কএন খছি। ফণিশ্বিব নাথ বেণু খা যাত্রীজীক উপন্যাসমে সামাজিক বহন-সহন রৈচাবিক ভিন্নতা খর্থাভারক কাবণে স্বাভিমানক হনন জোঁ দেখরাঁমে খরৈত খছি তঁ সম্প্রতি উপন্যাসমে রর্ণিত ঘটনা খা ঘটনাসঁ পাত্রক প্রত্যক্ষ দিগ্দর্শন খতি মার্মিক খন্তব মোনকেঁ সোচরাক নেন উত্প্রেবিত কবৈছ।
মধুরঁনী জিনাক রেঁবমা গামমে জন্ম নেনিহাব নেখক এতেক স্বন্দব, স্ববোধ খা স্বগম্য ঢংগসঁ রিষএকেঁ নিরূপিত ক২ পাঠকক জিজ্ঞাসাকেঁ খন্ত ধবি রঁঠ়রৈত গেন ছথি জে চিক্কন, চোটগব খা চযন নেন রাধ্য কবৈত খছি। মৈথিনী সাহিত্যাকাশক ও জ্যোতির্মান নক্ষত্র সদৃশ উদ্ভূত ভ২ মৈথিনী সাহিত্যক ভংডাবকেঁ সমৃদ্ধতা খনরাঁমে যোগদান কএন খছি।
ওনা তঁ ঔপন্যাসিক রিচাবান্বসাব ঐ উপন্যাসমে ত্রুটি খছি। একবা উপন্যাস কহন জাএ রা সামজিক নিরঁধ

তগ পবিপ্রেক্ষ্যমে রিদ্বান পাঠকে নির্ণএ কঽ সকৈত ছথি। হ্মদা হমবা তঁ নেখকক ঐ উঁপন্যাসমে কানান্বসাব ঘটনা খা পাত্রক চিত্রণমে তান-মেনক খভাব ভেটৈত খছি জেনা- এক ওব খন্বপ রোনিহাবক রেঁটা রৌএনান ভূখ-পিযাসসঁ খাক্নন খছি গনাবক পানি ভবরাঁমে ডোবী ডোনক প্রযোজন ছৈক তঁ দোসব দিসি বমাকান্ত খা হীবানানকেঁ খাধ্নিক কানমে শবার চ্স্কীক চর্চা হোগত খছি তঁএ উঁপন্যাসক রিষএ-রস্তু সমএ রঁক্ষ নৈ বহনাসঁ ঔপন্যাসিক দোষ নক্ষিত হোগত খছি। স্রীকাব কবএ পড়ৈত খছি জে হিনক গা উঁপন্যাস রিষয-রস্তুকেঁ তগ ৰূপেঁ সমেটনে খছি জেনা সিত্তখামে সক্ষদ্র সমাএন হো।

নেখক জগদীশ প্রসাদ মল্ডনজীক প্রযাস খা খাযাস দ্নূ সাবাহনীয ছন্হি। হম মাঁ মৈথিনীসঁ প্রার্থনা কবৈত ছী জে হিনকামে স্ফূর্ণা রঁনন বহনি জাহিসঁ মৈথিনী সাহিত্যক সম্বর্দ্ধন হোগত বহএ।

মিথিনাক রিভূতি খাযাচী মিশ্র

মিথিনাক ভূমি এহন খছি জাহিঠাম খদৌসঁ মাঁ মৈথিনীক কোখিসঁ রিদ্যা ভাস্কব নোকনি জন্ম গ্রহণ কবৈত বহনাহ খছি।

এহি সবিসরঁক মাটিমে মাঁ মৈথিনীক কোখিসঁ এক এহন সূর্যক উঁদয ভেন জে জন্ম-গ্রহণ কবিতহি খপন বশ্মিসঁ মিথিনা, মৈথিন খা মৈথিনীক ক্ষেত্রকেঁ খানোকিত কএন। রিদ্যাধ্যযন কঽ কৌনিক মর্যাদাক বক্ষা কএনন্হি। এহন প্রাত: স্মবণীয সংতোষী, তপস্বী, নির্নোভী এরম্ নিবাসঞ ব্যক্তি ভরনাথ মিশ্র ছনাহ। হিনকাসঁ পূর্ব

ঋা পছাতিযো ঋনেক সবস্বতীক রবদ প্বত্র নোকনিক নাম নেন জা সকৈছ জে মিথিনাক বহিতহ্ মিথিনেত্তব প্রান্তামে ঋপন নামোজ্বন কএনে ছনাহ ও নোকনি থিকাহ– “গৌত্তম, কণাদ, যাজ্ঞরন্ক্য, উঁদযনাচার্য, পক্ষধব, মল্ডন মিশ্রে, রাচস্পতি, জয শ্রঙ্গা, ত্রীনোচন, হবি মিশ্রে, গংগেশ, রিদ্যাপতি, চন্দা ঝা, ভাবতী, গার্গী, নক্ষ্মীনাথ প্রভুতি।” এহ্রমে ঋধিকাংশি সবিরসক মাষ্টিমে উঁপেন্ন ভেনিহাব ছনাহ। তপ: পূত, পবম জ্ঞানী, শাস্ত্রান্বসাব চননিহাব এরম্ নরন্যাযক নিষ্ণাত ভরনাথ মিশ্র ঋাজীরন ককবোসঁ কিছ যাচনা নহি কযন তেঁ ওা ঋযাচীক নামসঁ রঁহ্ চর্চিত ভ২ গেনাহ। ঋপন উঁপনাম ঋযাচী সঁ জগত রিখ্যাত ভেনাহ। ঋভার ও ঋসংতোষকেঁ ঋপনা নগ কহিযো হষ্টকে নহি দেনন্হি। মাত্র সরা কঋা রাঁড়ী জগহ খেত ও খবিহানক কাজ কবৈত ছনন্হি। এহীসঁ জীরিকা চনৈত ছনন্হি। দ্ররিসা দৃভিক বস খায বহৈত ছনাহ। তেঁ ঋযাচী সাগ–পাত খায কাযা ঠাঢ় বখনে ছনাহ। ভর নাথক ‘ঋযাচী’ ষ্টেক তোড়রাঁ নএ দৈরিক ঋা নৌকিক প্রনোভরন সভ ঋাএন হ্মদা ওা ষ্টস–সঁ–মস নহি ভেনাহ।

এহি তবহ সংকল্পক পাননমে হিনক ধর্ম পনী ভরানীক সেহো সবাহনীয সহযোগ বহন। এহন ঋাস্তিক দম্পতিক কোখিসঁ ঋদ্ভুত সংস্কাবী প্বত্রক জন্ম ভেন কহরী ছৈক ‘রাঁঢ় পূত পিতা কে ধর্মে’ রাঁনকক নাম শংকব মিশ্র বাখন গেন। শংকব শংকবে সমান ছন। ত্যাগসঁ ঋমবত্বক প্রাপ্তি হোগছ। ঋসনী স্বখ ত্যাগেসঁ ভেটৈছ। ত্যাগী নোকক ত্তনা ককবোসঁ নহি কএন জা সকৈছ।

অযাচী দ্বাবা সাংসাবিক স্বখক ত্যাগ এক প্রেবণা পুঞ্জক রূপমে অছি। রাস্তরিক ও রিশিষ্ঠ আনন্দক অনুভূতি ত্যাগীকেঁ হোইছ। রিনা সংকোচ কহল জা সকৈছ জে অযাচী পাবখী ছলাহ তেঁ নে ও ত্যাগ ময জীরন জীরাঁক আদর্শ উঁপস্থিত কএল। এহি সন্দর্ভমে করিক উঁক্তি অছি–

“ধন্য–ধন্য মাতৃভূমি, সকল জ্ঞান–গুণক খান

কতহ্ সরাঁ কষ্ঠা মাত্র রাঁড়ি কি সাগ–পাত,

ওখন চমকৈত অছি অযাচীক স্বাভিমান। ।”

পূজা–পাঠমে লীন রহনিহাব অযাচী পনখতি ভেলাপব রিভ্যা রিলাসমে লীন হোথি। হুনক খ্যাতি সর্বত্র পসবি গেল ছল। জখন দূব–দূবসঁ জিজ্ঞাসু ছাত্র লোকনি শংকাক সমাধানার্থ হিনকা লগ অবৈত ছল তঁ ওা অপন রাঁনককেঁ ভিড়া দেথি। আগন্তুক ছাত্রকেঁ মমুআগত দেখি অযাচী বুঝি জাথি জে রাঁনক শংকবক রযস কম তেঁ ওা লোকনি অপন অপমান বুঝৈত ছথি তখন ও কহি দেথিন্হ জে শংকবক রযস নহি দেখূ।

রাঁনক শংকবক প্রখড় রিদ্বতাক থাহ পারি ও লোকনি স্বীকাবৈত ছলাহ জে মিথিলাক জতেক নাম স্বলল তাহিসঁ রেঁসী এহিঠামক রিশেষতা অছি। অযাচী পুত্র শংকবক সংস্কাব দেখি মুক্ত কণ্ঠসঁ হিনক ভাগ্যক ভূবি–ভূবি প্রশংসা কবথি। ভরনাথ জোঁ মহাদের তোঁ ভরানী সদ্য: পার্রতী প্রতীক ছলীহ। নির্ধন পতিক অনুগামিনী, সতী সাধ্বী ও পবম সহিষ্ণু ছলীহ। টৈক্ষবীসঁ সূত কাটি

रस्त्र अपन आ पतिक हेतु ओवियाउँन कइ नैत छलीह। अभ्यागत घव वहितो आतिथ्य भारमे अग्रगणी छलीह। जनश्रुति अछि एक समय अतिथि–सत्कारक हेतु घवमे ओवियाउँन नहि भेलापव नोंओ रॅंहकी बाखि भोजन सामग्री जुटौए रॉड़ सँ अस्पाक उँपाड़ैत छलीह कि एक तमघैन स्वर्ण मुद्रा प्राप्त भेलन्हि। भवानी प्रसन्नचित भइ गेलीह जे आब दविद्रीक अन्त भइ जाएत। मुद्रा अयाची नोहि स्वर्ण मुद्राक तमघैनकेँ अपन पुत्र शंकवक द्वावा बाजाक कोषमे जमा कवा देलन्हि किएक तँ माटिक धन बाजकोष थिक। एहिपव हुनक पनी विचलित नहि गेलीह। एकवा दैवी प्रलोभन कहि सकैत छी।

मिथिलाक सभ्यता ओ संस्कृति संसावक सभ्यता ओ संस्कृतिसँ श्रेष्ठ अछि। विभिन्न ठामक विद्वान एहिठाम वर्षो वहि अपन ज्ञान पिपासाकेँ शान्त कवैत छलाह। एहिठामसँ सभ्य ओ सुसंस्कृत भइ जाएत छलाह। अपन संस्कावक पविचय नग–भग पाँचे वर्षक अवस्थामे अयाची पुत्र शंकव मिथिलेशकेँ जखन देल तँ ओ अवाक् वहि गेलाह आ अयाचीक तपश्चयाक प्रसादात् हुनक वृम्भि नतमस्तक भइ अभिनन्दन कएलन्हि– शंकवक उक्ति :

“बालोऽहं जगदानन्द, नमे बाला सवस्वती,

अपूर्णे पंचमे वर्षे वर्णयामि जगत्रयम्।”

भवनाथ ओ भवानी दुहूक कर्म–कमलसँ धर्मक जे पवाग झड़ल तहिसँ मिथिलाक माटि अपनाथित अछि।

अयाचीक निर्लोभिता प्रत्यक्ष प्रमाण तखन भेटैछ

जखन मिथिलेशो राजाक शंकरक संस्कारसँ संतुष्ट भऽ अपन एकटा कीमती बहुत मालासँ दक्षिणामे गदामे पहिरा देल आ एक मोटका स्वर्ण मुद्राक संग स्वयं हाथीपर राजाक शंकरकेँ अयाचीक डीहक माटि माथमे लगएबाक हेतु लेने एलाह। मिथिलाक चित ढंगसँ तत्कालीन महाराजक सम्मान कएल। महाराज हिनक दैन्य दशा देखि खोरिस हेतु प्रर्याप्त धन प्रदान करबाक इच्छा प्रगट कएल तँ अयाची करबद्ध कहल-

> "अपने हमर टेककेँ नहि तोड़ू। हमरा कोनो वस्तुक प्रयोजन नहि अछि। ई व्रत निमहि जाय एएह हमर आकांक्षा।"

मिथिलेश हुनक चरण वन्द नऽ अपना कए धन्य मानल। बादमे भवानी राजाक शंकरक कमाएल प्रवस्थासँ भिक्षु करोलन्हि तँ प्रसन्न भेला जे आब दरिद्रता भागि जाएत मुदा तक्षणहि राजाक शंकरक जन्मक समय मरनी चमैनकेँ निछाउँर किछु नहि देने छलीह से मोन पड़ि गेलन्हि।

ताहि समय सहर्ष कहल जे ई सम्पत्ति वहे स्वर्ण मरनीकेँ राजा कए देल जाय। दुनू प्राणीक मतैक्यसँ मरनी डबीनकेँ दऽ देल गेल। ओहो एहि प्राप्त धनकेँ धर्म काज बुझि पैघ पोखरि खुनाए देलक। जे मधुबनी जिलान्तर्गत विद्यमान अछि, मुदा काल-क्रमे ई पोखरि विकृत ओ भथल भऽ गेल अछि जे ओखन चमनिया-डाबर नामसँ जानल जाइछ।

एखनहुँ ई श्लोक अयाची मिश्र पुत्र शंकर आ पक्षधर

मिश्रक प्रति अछि–

"शंकर वाचस्पतियो:

शंकर वाचस्पति सदृशौ,

पक्षधर प्रति पक्षी भूतो

न भवति।"

अर्थात् शंकर ओ वाचस्पति तँ महादेव आ बृहस्पतियो छलाह। कहल जाइछ जे अयाचीक शंकर पक्षधर मिश्रक बाँद भेल छलाह। ड़ाहो अनुमान अछि जे मिश्र उपाधि– ओहि समयमे विद्वान लोकनिक होइत छल। खेदक विषय अछि जे एहन उद्भट्ट न्यायक पण्डित अयाचीक कीर्त्ति गाथाक कोनोटा प्रमाणिक पोथी– आ हिनक जन्म सम्बन्धी ड़ा. सनक परिचय– ठोस रूपमे नहि प्राप्त अछि।

अयाचीक निर्माउँन भूमि सरिसबँ अध्यापरधि म.म. सर गंगा नाथ झा एवम् हुनक पुत्र लोकनि सन विभूतिक जन्म देने अछि। करि सेहो अयाचीक डीहक माटि माथमे लगबैत कहि उठैत छथि–

"हे डीह! अमर कीर्त्तिक निधान

जकरा कण–कणमे स्वाभिमान।

थिक विप्र अयाचीक वर्त्तमान

से माटि थिक चन्दन समान।

सराँ कष्ठा रौँड़ कि साग

बखने छन खयाचीक पाग। ।"

अन्तमे श्रद्धा स्वमन चरणमे एहि मिथिलाक विभूतिकेँ नमन करैत छी।

मैथिली साहित्यमे यदुनाथ झा 'यदुवर'क देन

सहरसा जिलाक प्राचीन लेखक वा कवि लोकनिक विस्तृत परिचय प्राप्त करबाक साधन नहि अछि। यद्यपि हुनका लोकनिक रचना अधिकांशत: प्रकाशित होइत छल 'मिथिला मोद'मे परन्तु कोनो साहित्यकार अपन परिचयक प्रसंगमे नहि लिखैत छलाह।

यदुनाथ झा 'यदुवर' मैथिली भाषा एवम् साहित्यक विकासक लेल 'मोद युग'मे जे कोनो अनवरत साहित्य रचना करैत रहलाह ताहिमे सँ एक प्रमुख व्यक्ति रहथि 'यदुवर' सहरसा जिलाक झरहो गामक वासी, शिक्षे संस्कृतक विद्वान डाक-तार विभागमे जीविकापन्न रहथि।

मिथिला मोदक एक सशक्त लेखक आ व्यापक अर्थमे जातीय हित चिन्तक छलाह। हिनक जन्म अनुमानत: 1888 ई. तथा मृत्यु 1932 ई.मे भेलन्हि। मोदक

জন্মহিসঁ হিনক বচনা উঁপনর্ষ্ঠ ভেন ছন। ডॉ. জযকান্ত মিশ্রি হিনক প্রসংগমে কহৈত ছথি– ‘Ent husi asm f or Mai t hi l i unbound, Very few well Parallel to him’ মৈথিনী সাহিন্যমে গীতক জে একটা সশক্ত পবম্পবা খছি তাহি ঞমমে যদুরবজী রঁহ্ত গীতক বচনা কএনে ছথি। ওকব রিষয রস্তু প্রতিপাদন কবরাঁক শৈনী খাদিমে পবিরর্ত্তন কহ দেনন্হি। গীতহ্মে হ্নক নর দৃষ্টিকোণক খভিরন্যক্তি ভেন খছি। গীতক খতিবিক্ত খনেকো করিতা, কৈকটা নিরন্ধ মিথিনাক এক জটিন সমস্যা, রৈরাহিক সমস্যাকেঁ প্রস্তুত করৈত কথা খাদি প্রকাশিত ছনি। হিনক রিচাবধাবা কতেক প্রগতিশীন এরম্ খাধুনিক ছননি সে স্পষ্ট রূপেঁ খভিরন্যক্ত ভেন খছি। মৈথিনীক বাষ্ট্রীয গীতক সংকনন মৈথিনী গিতাংজনীক ভূমিকামে সংকনন এরম্ প্রকাশন কয যদুরবজী একটা নর দিশাক সংকেত কযনন্হি জকব ঐতিহাসিক মহত্ত্ব ছৈক।

ভূমিকামে স্পষ্ট কহনে ছথি : জ্ঞান শৃংগাবিক সম্বন্ধী করিতা পবাকাষ্ঠা ধবি পহুঁচি গেন খছি খাব বাষ্ট্রীয রিষযক করিতা পবাকাষ্ঠা ধবি পহুঁচেরাঁক খছি। খাব বাষ্ট্রীয রিষযক করিতাক প্রকাশন হোযব পবমারশ্যক খছি। এহিসঁ সিদ্ধ হোগছ জে মৈথিনহ্মে বাষ্ট্রীয ভারনা এরম্ খাধুনিক রিচাবধাবাক প্রাদুর্ভার হোমএ নাগন। শংকবক রিরাহ নামক গল্প, প্রভাত প্রভা, মৈথিনীক খাবতী নর যুগক নোকনিসঁ। গৃষ্ম ঋতু রর্ণন ভ্রমব খাদি কাব্য বচনা তথা রসন্ত খাদি নিরন্ধ প্রকাশিত ছনি জকব উঁল্লেখ খাগাঁ কযন জায।

मैथिली समाजक व्यापक रूपेँ हित चिन्तक मिथिला, मैथिल आ मैथिलीक उन्नतिक हेतु सतत संघर्षशील। यद्दुवरजी कतहु कतहु परंपराक पालन कविताक विषय- वस्तु एवम् शिल्प दुनूमे नवीनता आनि देलनि। देश भक्ति भावनाकेँ स्पष्ट रूपेँ मुखरित कयने छथि।

सर्व प्रथम प्रस्तुत अछि हिनक किछु गीत। स्वभाविक धार्मिक प्रवृत्तिक वहबाँक कारणेँ भक्ति गीतक रचना करब स्वाभाविक। थोड़ शब्दमे हृदयक भक्तिभाव अभिव्यक्ति करैत- 'दुर्गाक वन्दना :

जय जय दुर्गे, दुरित निवारिणी,

भव भय हारिणी विपत्व संहारिणी,

जन सुख कारीणि तारीणि,

रुद्र तनय धारिणी जगदुपकारीणि,

शिव संग सतत विहारीणि,

जय नारायणी नरक निवारीणि

यद्दुवर अधम उधारीणि।।

तीनटा गीतमे चण्डीक वन्दना कयने छथि। जाहिमे देश भक्तिक भावनाक जे अभिव्यक्ति भेल अछि से पाँतीएसँ स्पष्ट होइछ।

"मिथिलाक मान राखू भारतमे चण्डी, एवम् सभ पाप हो नाश।।"

দোসব গীতমে ভগরতীকেঁ উপবাগ দৈত ছথিন্হ জে জাহি ভূমিসঁ খহাঁ জন্ম নেনহুঁ তকবে খাগ দ্দর্শা খছি খা সে খহাঁ দেখৈত ছী। রিষম রস্তু এরম্ রিচাবধাবামে কতেক খাধ্নিকতা ছননি তকব উঁদাহবণ খছি–

“মৈথিনীক খার্তী নামক করিতা।” এহিমে মৈথিনী খপন সন্তানকেঁ করুণ স্ববেঁ খপন দ্দর্শা দূব কবরাঁক নেন কহৈত ছথিন্হ। মিথিনা শিক্ষিত সমাজকেঁ জে খপনাকেঁ প্রবুদ্ধ মানৈত ছনাহ হিন্দীএ প্রিয ছনৈন্হ। হুনকা নোকনিপব নে খংগ্রেজক মাতৃভাষাক প্রেমক প্রভার খা নে বঁগানক নর জাগবণক। খপনে ঘবমে খপন মাতৃভাষা ছোড়ি হিন্দীক ভক্ত বঁনি খপনাকেঁ গৌবরান্বিত বুঝনিহাব মৈথিন ছনাহ। স্বদেশ, স্ব ভাষা, স্বজাতিসঁ রিমুখ মৈথিন সন দোসব জাতি ভবিসকে ছন হোএত। তেঁ ওহন প্রবুদ্ধ মৈথিনক হেত্ত–

“কী খপবাধ হমব খছি কহ্–কহ্ মিথিনাক সপূত স্বজান। ভএ বহনহুঁ খছি পতন দৃষ্ঠি সোঁ হম খরনত দ্দিন খবিহান।।

চূভি–চূভি মুখ হমহি সিখাওন বাঁজৰ মায–বাঁপ খছি।

রিনবৈ ছী সভ হমব খাগু কিএ হা ও খহাঁ নোকনি প্রেমাদিযা।।

তাকূ আঁখি উঁঠায কনেকো থিকহুঁ মৈথিনী মায খহাঁক।

खैनेे नात फिरै छी घर-घर, कोनहुँ विधिए
जीवन राखि। ।

दोसर कविता अछि 'नरहरक लोकनिसँ नम्र निवेदन'

करि नरहरक लोकनिसँ आग्रह करैत छथि जे ओ लोकनि आनस्य छोड़ि भाषा, जातिक विकासक लेल कटिबद्ध भय जाथि ताहि हेतु केओ उपहासो जौं करए तँ करए दियौ।

हँसय देखि यद्यपि केओ अहाँकेँ हँसय दियौ मनि पोख,

देशी, जाति ओ धर्म हेतु निज किछु तँ समय बँचाउ,

कोनहु विधि देशीक सेवाकेँ सर्वथन वाम जँचाउ।

साहित्यमे भ्रमरक चर्चा अत्यधिक होइत रहल। भ्रमरक गुंजन कानकेँ तृप्त मनहि करओ, मुदा ओकर स्वभाव निन्दनीय मानल जाइछ। लोभी, मुदा यद्‌रवजी रूपेँ उदार चरित्र व्यक्तिरक संग तुलना कएल।

एहि मान्यताक खण्डन कय नव दृष्टिकोणक स्थापना कयलन्हि अछि। हिनक मते भ्रमर कपटी नहि अछि ओ तँ गुणक अन्वेषण करैत रहैछ। एक फूलसँ दोसर फूलपर जायब गुणक अन्वेषण करब थिक। समाजहुमे गुणवान व्यक्तिक आदर होबक चाही। गुणवान व्यक्तिक गुण ग्राहकक अभाव नहि।

"काबी देखि भ्रमब सरं तोहब, कवगत छथि उँपहास,

कपटी रूप कहै छथि सरं ओब दैत थछि त्रास।

काबी रूप रिचित्र यद्यपि तो किन्तु सकन गुण ख्यात्

गुणिए जन कवगत छथि जगमे गुणी जनक सम्मान।"

जहिना भ्रमब चर्चि तहिना कोगनी थादृत। ॠृतुवाज रसन्तक रर्णन। रसन्तक थागमन संदेशे रौंहक कामदेरक एक शेसञ सैनिक थिक कोगनी। परंच यद्रबजी एह्न मान्यताकेँ खण्डित कय जागबणक दृतमाननन्हि थछि। एकटा ओ कोगनीसँ भाबतरासीक पाबस्पबिक ओर्ष्या, द्वेषकेँ र्‍यक्त कबैत कहैत छथिन्ह।

"स्वमबि स्वमबि तोहबा हे कोकिन, नयन नीब रबिसारैं,

भाग्यहीन भाबतरासीकेँ जन्व कहियो रिसबाउँ।

सभकेँ रँचन स्वनाय हितक प्वनि रैब, रिबोध हैटाउँ।"

रिषय-रस्तुमे नरीनता थनराक क्रममे उँपेक्षित तुच्छ रस्तुक रर्णन कय एकटा नर दिशाक सूत्र पात कयननि। उँन्नु, बेनरैं स्टेशनक सिंगनन, मोसियानी, ऋक्षब थादिपब कार्‍य बचना कबरं हिनक मौनिकताक

परिचायक थिक। उदाहरण स्वरूप- मोसियानी :

"शान्ति भवन छथि जे मोसियानी,

तोहर गुणकेँ सभ केओ मानी,

कतबक मारि खाएओ ढेरि,

तथापि दैत छ मसि प्रतिरेरि।"

एहि प्रकारेँ यदुवरजीक काव्य रचनाकेँ सर्वत्र कोनो ने कोनो प्रकारक मौलिकता, नवीनता अछिए। स्वदेश, स्वभाषा आ सभ जातिक हित चिन्तन, ओकर उन्नतिक हेतु अथक प्रयासे करब संगहि ओकर अधिकार प्राप्तिक लेल संघर्षशील रहब प्रधान उद्देश्य छल।

मिथिला, मैथिल एवम् मैथिलीक लेल कतेक प्रेम छलनि तकर उदाहरण स्वरूप चारिटा पाँती-

"सुनू औ बन्धुगण लागू आ विषधर निन्दकेँ

कर्त्तव्य पालनमे लागू, भज् मातृ पद अरविन्दकेँ

गाँथि एकताक सूत्रमे, हिनका जगाउ सब मिलि कए,

निज देश मिथिला, जाति मैथिल, मातृ भाषा मैथिली...।"

अस्तु शुभम्...।

মৈথিনীক রিকাসমে নেপানক যোগদান

সন্দর্ভ রোঁধ– মৈথিনী সাহিত্যক উঁপেত্তিক জনমানসক হৃদযসঁ ভেন খছি তেঁ এহিঠাম জনমানসক হেত্তু মনোবংজক গীত কাব্য ও নাটকক প্রধানতা বহন খছি। এহি কাবণেঁ মৈথিনী সাহিত্যক রিকাসধাবা মিথিনহিটামে নহি প্ররাহিত ভেন প্রত্যুত্ মিথিনাক খতিবিক্ত একব প্রধানধাবা উঁত্তব নেপানমে এরম্ দোসব প্ররাচিন প্রদেশমে প্ররাহিত ভেন। জহাঁ তক বাস্তরিকতা ছৈক নেপান খা মিথিনাক সম্বন্ধ সদা–সর্বদাসঁ খারি বহন খছি। কর্ণাট্ রংশীয বাজা হবি সিংহ দের ম্নসনমান খাততাযী গযাস্বদ্দীন ত্তগনকসঁ পবাজিত ভঽ মিথিনাসঁ ভাগি নেপান গেনা ওতহি বাজ্যক স্থাপনা কএন। মিথিনাক রিদ্বান

নোকনি সেহো অপনাকেঁ অস্বরক্ষিত বুঝি নেপানেমে আশ্রয নেননি। নেপানক তকোনীন বাজা নোকনি মৈথিন রিদ্বারনক বঁড় সম্মান কএননি। ওহিঠামক বাজা সংগীত আ নাটকক রিশেষ প্রেমী ছনাহ। কনা মর্মজ্ঞ মৈথিন রিদ্বান অপনা সংগ অনেকো রিষয-রস্তুক পাণ্ডুনিপি নেনে গেন ছনাহ তেঁ হুনকা সভক সমাদৃত হএবঁ উচিতে ছন। সংগীতসঁ পবিপূর্ণ মৈথিনী নাটকক বচনা নেপানক তকোনীন বাজা নোকনিক অরধিমে মৈথিন রিদ্বান দ্বাবা ভেন। যৈহ কাবণ জে নেপান মৈথিনা রিদ্বান আ ভাষাক কেন্দ্র ভঽ গেন বহএ।

নেপানমে মৈথিনী ভাষাকেঁ বাজকীয ভাষা মান্যতা ভেটি গেন ছনৈ। মুখ্য ভাষাক রূপমে মৈথিনী গনন জাগত ছন। সাহিত্যক হবেক রিধা এহিঠাম অনুপ্রাণিত ভেন। এখন নেপানক তবাও ক্ষেত্রমে মৈথিনী ভাষী কএ মিথিনাক সংস্কৃতিক স্পষ্ঠ প্রভার দেখন জাগত অছি।

'নাট্যম্ বসামেক কাব্যম্' কাব্য ক্ষেত্র তঁ আবো চমকৃত ভেন। খাস কঽ দৃশ্য কাব্যক ভবপূব সামগ্রী নেপানমে ওবিআওন অছি।

সাতম্ আঠম্ শতাব্দীক বৌদ্ধগানসঁ নঽ কঽ জে এম নেপানক ধবতীপব মৈথিনীক রিকাস হেতু চনি পড়ন ছনৈক ও মধ্য কানমে আবি অতি সমৃদ্ধ অরস্থামে দেখন জাগ অছি।

ম.ম. হব প্রসাদ শাস্ত্রী 1916 ঈ.মে সিদ্ধ সাহিত্যক অন্বেষণ নেপান মধ্য কএন, জেকবা বঁগনা ভাষাক

প্রাচীনতম সাহিত্য খানি রৌদ্ধগান ও দোহাক নামসঁ প্রকাশিত কএন।

জ্যাতিবীশ্বব ঠাকুবক ‘রর্ণবনোকব’ নেপানহিমে প্রাপ্ত ভেন। রিদ্যাপতিক প্রমাণিক পদারনী এত্তক্ক দেন থিক।

কর্ণাট্ রংশীয বাজানোকনিক সংগ মল্লরংশীয বাজা নোকনি সেহো মৈথিনী সাহিত্যক খনন্য প্রেমী ছনাহ। দেখন জাগছ জে জয স্থিত মল্লসঁ নঽ কঽ বঁজিত মল্ল ধবি এতএ মৈথিনীক সর্বাংগীণ রিকাস কএন। মল্লকানীন মৈথিনী সাহিত্যমে গীত তথা নাটকক প্রধানতা বহন খছি। গীত কার্য্য ভক্তি প্রধান খছি। ভক্তপুব (ভাত গাঁর)ক বাজা ভূপতীন্দ্র মল্ল (1687–1731) ঙ. বাজ্যকান রিষ্ণু, শির আ ভরানী আদিপবক শতশ: মৈথিনী গীতক বচনা কএনে ছনাহ। এহিঠামক বচিত মৈথিনী গীতপব মহাকরি রিদ্যাপতিক বচনাক পূর্ণ প্রভার খছি। ভাষা পবিমার্জিত এরম্ স্বননিত দেখন জাগছ–

“হে দেরি! শবণ বাখূ ভরানী,

তুঅ পদ কমন ভ্রমব মোব মানস

জনম জনম ঙহো মানী।

ভূতীন্দ্র মন নৃপ ঙহো গাওন

জয গিবিজা পতি স্বামী।।”

মিথিনাক ছিন্ন–ভিন্ন ভাষা, সাহিত্যক আকাবকেঁ স্ববক্ষিত সম্বর্দ্ধিত নেপানেক বাজরংশ দ্বাবা ভেন। এহ্খন নেপানক নাগব্রেবীমে অমূল্য গ্রন্থ ও দুর্লভ গ্রংথ সভ

ठेकनाओल अछि जे जीर्णावस्थाकेँ प्राप्त कएने अछि।

विश्व साहित्यक पर्यालोचन कएलासँ स्पष्ट भऽ जाइछ जे साहित्यक समस्त प्रभेदमे नाटकक स्थान अति महत्वपूर्ण अछि। संस्कृतक आचार्य लोकनि काव्येषुनाटकम् रम्यम्क अन्तर्गत नाटककेँ अनेक विषयक दृष्टिए रमणीय कहि एकर सर्वतापर मोहर लगा देलन्हि। नाटकमे अन्यकवर्णामेक अभिनय दृश्यमान होइछ तेँ एकरा रूपक कहल जाइछ। उक्ताषेय युगक प्रमुख नाटक केन्द्र भक्तपुर वनेपा कान्तिपुर अछि।

हरि सिंहदेवक नेपाल आगमनसँ इतिहासमे नाना प्रकारक परिवर्त्तन भेल तथा नेपाल आ मिथिलाक अनेक प्रकारक सम्बन्ध भऽ गेलैक। हरि सिंह देवक मृत्युक पश्चात् हुनक पुत्र मान सिंह देव तथा श्याम सिंह देव नेपालमे राज्य कएलन्हि। श्याम सिंह देव नेपालमे राज्य कएलन्हि। श्याम सिंह देवक कन्याक विवाह मिथिलामे भेल। एकर फल ई भेल जे मैथिल विद्वानक आदर सकोर नेपालक राजदरबार एवम् अन्य विशिष्ठ समाजमे बराबर होइत रहल। बादमे नेपालक मल्लवंशी राजाक पारिवारिक सम्बन्ध सेहो मिथिलामे भेल। एहिसँ मिथिलाक भाषाक प्रभाव नेपालपर नीक जकाँ पड़ल। मिथिलासँ विशिष्ठ विद्वान, पण्डित, कवि, धर्मशास्त्री, संगीतज्ञ सभ नेपाल जाय लगलाह। मिथिलामे हुनका लोकनिक संरक्षणक सेहो कोनो व्यवस्था मुसलमान सरहदिक निरंतर आक्रमणसँ नहि रहि गेल। इहए कारण भेल जे मैथिल विद्वान लोकनि मिथिलासँ मैथिली नाटकक बीज नेपाल लऽ गेलाह। मैथिली

নাটকক জন্ম রস্তুত: মিথিনামে ভেন ক্ষদা রিকাস নেপানমে।

নেপানমে মৈথিনী নাটকক রিকাসক সংক্ষেপত: নিম্ননিখত কাবণ ভেন–

(ক) পাবস্পরতী ক্ষেত্র হোএবাঁক কাবণ মিথিনা আ নেপানক সাংস্কৃতিক সম্বন্ধ রবোরবি অছি।

(খ) নেপান সভ দিন হিন্দূবাজ্য বহন আ মিথিনামে সেহো হিন্দূত্বক প্রতি মোহ। নেপানক বাজা এহিঠামক রিদ্বান ও পণ্ডিতক সম্মান কএনন্হি।

(গ) নেপানক মন্নরংশ ও মিথিনাক কর্ণাট্ রংশক বঞ সম্বন্ধ দূনূ ক্ষেত্রক নিরাসীমে, ভাষা আ সংস্কৃতিকেঁ আওব নিকট অনরামে সহমত ভেনা।

(ঘ) ক্ষসনমানী আক্রমণক কাবণেঁ এহি ভূ–ভাগক রিদ্বান আ পণ্ডিত নেপান জায স্বস্থ চিত্ত ভএ সকনাহ।

(ঙ) হবি সিংহ দের এতএ 1324 ঈ. গমাস্বদ্দীন তুনকসঁ পবাজিত ভএ নেপানমে ভাত গাঁরক নিকট অপন বাজ্য স্থাপিত কএনন্হি জে পাঁচ পীঢ়ী ধবি চনন। এহি কর্ণাট শাসন কানমে করি সাহিত্যকাবক পর্যাপ্ত আদব ভেন।

(চ) মন্নরংশক বাজা সভ সেহো মৈথিন রিদ্বান, পণ্ডিত, করি সংগীতজ্ঞ আদিকেঁ সম্মানিত

करैत छलाह आ रसराक हेतु पर्याप्त भूमि आ सम्पत्ति देलन्हि।

(छ) मल्लवंशक शासनकालमे मैथिली नेपालक राज भाषा भऽ गेल तथा मैथिलीकेँ विकसित होएबाक अवसर भेटैत।

(ज) इतिहास साक्षी अछि जे क्रमानुसार प्रस्तुतक्रमे नाटक नहि विकसित भेल। हिन्दू राज्य नेपाल तकर नीक वातावरण प्रस्तुत कएलक।

(झ) नाटकक विषय-वस्तु नेपाल आ मिथिलाक प्रचलित कथाक आधारपर लेल गेल।

मल्लवंशक राजा जय स्थित मल्ल स्वयं बड़ कलाप्रिय छलाह। हिनक समय 1394 ई. धरि कहल जाइछ। हिनक पश्चात् यक्षमल्ल (1474) ई. धरि नेपालमे मैथिली नाटकक रचनाक कोनो पुष्ठ प्रमाण नहि भेटैछ। यक्षमल्लक पश्चात् नेपाल तीन भागमे विभक्त भऽ गेल आ तीनटा राजधानी भात गाँव, वँनिकपुर तथा कान्तिपुर आ ललित पाटन आ काठमाण्डू स्थापित भेल। एहि तीनू राजवंशक राजा लोकनि स्वयं नाटकार छला तथा ओ लोकनि कवि एवम् नाटककारकेँ प्रश्रय देलन्हि। विभिन्न अवसरपर नाटकक अभिनयक आयोजन करबैत छलाह। नाटककेँ रचनिहारकेँ प्रोत्साहन दैत छलाह।

भाग गाँव शाखामे विश्व मल्लक समय (1533) मे नाटकक बहुत विकास भेल। प्रसिद्ध नाटक 'विद्या विलाप'क रचना ओही समयमे भेल। एहि नाटकक अनुवाद भारतेन्दु हरिश्चन्द्र सेहो 'विद्या विलाप' नाम

রিধা স্বন্দব নামসঁ কএন। জগজ্জ্যোর্তিমল্ল (1618–1833) বাজ্যকানমে মৈথিনী নাটক খূব রিকসিত ভেন। হিনক বাজ্যকানমে হ্মদিত হ্মরনমশ্নে রংশমণিক নিখনহ্নি। হব গৌবী রিরাহ এরম্ হ্মংজ রিহাবী নাটক সেহো কম প্রসিদ্ধি নহি পওনক। হিনক পৌত্র জগৎপ্রকাশ মল্লক সময়মে ছোটা মৈথিনী নাটক নিখন গেন। উষাহবণ, ননীয নাটকম্, পাবিজাত হবণ, পার্বতী হবণ, মনয গন্ধিনী এরম্ মদন চবিত্র। স্বমতি নিতা মিত্র মল্ল স্বয়ং এক পৈঘ নাটককাব ছনাহ জনিক নিখন আঠ গোট নাটক ভেটৈত অছি। হিনক প্বত্র ভুপতীন্দ্র মল্ল স্বয়ং করি ছনাহ জনিকা সময় চৌদহটা বচনা ভেন বংজিত মল্লক সময়মে তঁ চবম সীমাপব নাটকক বচনা পহুঁচ গেন ছন ও মল্ল রংশক অন্তিম বাজা ছনাহ। 1921 ওস্নীমে মল্লরংশক অন্তিম বাজা বংজিত মল্লক সময়মে (1921) মৈথিনী নাটক বচনা এক প্রম্মুখ বাঁত থিক।

নেপানমে শহরংশক উদয আ একীকবণক পশ্চাত্ ভাষাক নামপব গৌণ কাজ নেন অছি। গোবখা রৌনীক প্রভারমে পড় মৈথিনী তঁ নগ–ভগ মেটায গেন। খানী নাচ, গীত কতহ্–কতহ্ নেখন আদিমে একব রূপ স্ববক্ষিত বহনৈক। বাণাকানীন নেপান ভাষা সাহিত্যক হেত্তু অন্ধকাবক যুগক রূপমে মানন জাগত অছি। মৈথিনীক অরস্থা তঁ নেপানমে রিচাবণীয বহন।

2007 সানক হ্মক্তি বাণা শাসনসঁ আ বাঁদমে 2017 সান ধবি উথন–প্থনক সময হোএবাঁক কাবণেঁ মৈথিনীক রিকাস হেত্তু নেপানমে কোনো ঠোস কাজ নহি ভঃ সকন। 2014–16 সানমে একটা 'নর জাগবণ' পত্রক

एक मात्र थंकक प्रकाशिन संतोष दिया सकैत थछि। 1960 ङा.क बाँद कनेक स्थिबता तँ थाएन ऋदा सबकाबी संबक्षणक थभाबमे गत 30 बर्षमे जतेक साहित्यिक काज होएबाँक चाही ओ नहि भऽ सकन। कोनो साहित्यानुबागी था पिपासु मोनकेँ था थहनादित कबएबँना सामग्रीक थभाब सदैब थखबैत बहन तथापि एहि थबधिमे जे किछु भऽ सकन थछि तकब साहित्यिक बिधागत नेखा-जोखा कएन जा सकैछ।

थाधुनिक कान : मध्यकानीन मैथिनी साहित्यक जएठा उँपनब्धि थछि से थाधाब स्तम्भक रूपमे मानन जाएछ। ऋदा नेपानमे मैथिनी साहित्यक सम्पूर्ण काज 1960 ङा.क बाँदे भेन जकबा हमबा नोकनि थाधुनिक कानक प्राबंभ मानि कऽ चनैत छी।

एहिसँ पूर्ब पचासेक दशकमे पं. स्वन्दब झा शास्त्री थपन मून जन्म स्थान दबभंगासँ मैथिनी नेखकक रूपेँ प्रतिनिधित्व कबैत छनाह। गनीक ऋऋब थादि एखनो दबबाँब नै थ्जनैए सन बचना कबैत छनाह।

पं. जीबनाथ झा सेहो थपन प्रबन्ध काव्य थादि बचनासँ प्रतिष्ठित भऽ चुकन छनाह। बस्तुत: जनकपुबमे पं. जीबनाथक प्रबेशे एतुक्का बाताबबणमे साहित्यक प्रति थनुबाग जगौनक था ओ साहित्यक गुरुजीक रूपमे सर्बत्र चर्चित भेनाह। डॉ. धीबेन्द्र साठिक बाँद जनकपुबमे थाधुनिक मैथिनीक शुरुथात कएनन्हि। ओ एहिसँ पूर्ब मैथिनी नेखकक रूपमे प्रतिष्ठित भऽ गेन छनाह। 1962 ङा.मे प्रा. प्रफुल्ल कुमाब सिंह मौन नेपानक मैथिनी सहित्यक गतिहास निखनन्हि, जाहिमे

প্রাচীন সাহিত্যক রূপমে চর্চা ভেল অছি ওতেক আধুনিক কালক সাহিত্য হুনক প্রতীত ভেল অছি। তেঁ হিনকাসঁ উননামেক দৃষ্টিএ ডॉ. জযকান্ত মিশ্রক ইতিহাস লেখন শ্রেষ্ঠতর অছি। পহিল কারণ তঁ এক দশকমে সাহিত্য লেখন ওতেক সমৃদ্ধ নহি ছল। দোসর সূচনাগত ত্রুটি সেহো প্রফুল্ল সিংহকেঁ ভেলন্হি।

আর তঁ তীন দশকমে কিছু-কিছু এহন রচনা সভ ভেল অছি জকরা আঁগুরপর গনল জা সকৈত অছি।

প্রবন্ধ কাব্যমে পং. রমাকান্ত ঝাক 'ব্যথা' ডॉ. ধীরেন্দ্রক 'ত্রিপ্বল্ড' পং. মথুরানন্দ চৌধরী মাথুরক খণ্ড কাব্য 'ত্রীশূলী' প্রমুখ অছি।

মুক্তক কাব্যমে ডॉ. ধীরেন্দ্রক 'হৈঁগরমে টাঁগল কোট' করুণা ভরল ও গীত হমর' রাম ভরোস কাপড়ি ভ্রমরক রত্ন কোঠরীমে উনাগত ধুঁআ, নহি আর নহি, মোমক পিঘলৈত আখর, অপন-অনচিন্হার, বিনোদ চন্দ্র ঝাক 'শ্রীষক বাঁনা, পং. শুভ নারাযণ ঝাক 'যংত্রণা', পং. সুরেশ ঝাক মৈথিলী রস কলশ কাব্য প্রমুখ কৃতি দেখনা জাইছ। পং. ঝা মৈথিলী গীতা সেহো লিখনে ছথি। চন্দ্র শেখর ঝা শেখরক 'হম নেপাল হমর নেপালী' কবিতা সংগ্রহ আএল অছি।

অনুবাদ বিধা : নেপালক কতিপয সাহিত্যকার বিভিন্ন রচনাক অনুবাদ মৈথিলী ভাষামে কএলনি অছি, জে হুনক মৈথিলী প্রেমক প্রতীক থিক। যদুবংশী লাল চন্দ্র সপ্তরী জিলাক তিলাঠী গ্রামবাসী দ্বারা 'উসৈকো লাগি'ক চাঁদনী সাহক রচনাকেঁ লোকেশ্বর ব্যথিত, পং. গঙ্গা প্রসাদ উপাধ্যাযক দ্বারা বিদ্যাপতিক পদাবলীক, ডॉ. ধীরেন্দ্রক

‘উঁমব খৈযানক’ মহাকরি ভন্বভঞ্জক বামাযণ মৈথিনীমে খন্বরাদ কঽ রদ্রীনাযণ রর্মা খড্ভুত কএন খছি। প্রকাশিনক রাঁষ্টপব খছি পং. সূর্যকান্ত ঝাক মেঘদূতক, ড◌ॉ. বমেশ দ্বাবা সাত জাপানী কথা খন্বরাদ মৈথিনীমে চমকোবী প্রযাস থিক।

কথা–উঁপন্যাস খা সাক্ষাকোব রিধা : রস্তুত: নেপানমে মৈথিনী কথাক ক্ষেত্রমে সেহো নীক কাজ ভেন খছি। কিছু প্রতিরঁস্ক কথাকাবক সংগ্রহ এখন ধবি সমক্ষ নহি ভেন খছি তেঁ ছছন্ন নগৈত খছি। এখন ধবি প্রাপ্ত কথা সংগ্রহমে ড◌ॉ. ধীবেন্দ্রক ‘কূহেশে খা কিবণ’, ‘পঝাগত ধূবক খাগি’, ‘শিতরূপা খা মন্ব’ বাম ভবোস কাপড়ি ভ্রমবক তোবা সংগে জযরো বে ক্ষজরা, বেরতী বমণ নানক ‘পাধরনহি এনাহ মধ্প্বসঁ’ প্রক্ষখ খছি।

ড◌ॉ. ধীবেন্দ্রক সম্পাদনমে নেপানক প্রতিনিধি গপ্প সংগ্রহ, প্রা. স্ববেন্দ্র নাভক সংপাদনমে নেপানীয মৈথিনীক উঁকৃেষ্ঠ গপ্প প্রকাশিত ভেন খছি।

উঁপন্যাস : এহি রিধামে শ্যামাঝাক ‘রিন্ব মাঙক রেঁঠী’, ক্ষমবকান্তক ‘সেহন্তা’ক খতিবিঞ্জ এম্ব ড◌ॉ. ধীবেন্দ্রক ভোরুকরা, কাদো কোযনা, ঠ্ক্ষকি চন, পাঠককেঁ সেতোষ দৈত খছি।

সাক্ষাকোব : সাক্ষাকোব রিধামে বেরতী বমণ নানক সাক্ষাকোব এক মাত্র পোথী খছি, ওনা এহি ক্ষেত্রমে বাম ভবোস কাপড়ি ক নীক কাজ সভ ভেন খছি। জকবা খনতস্খাত খশ্রেয, কেদাবনাথ র্যথিত, রিজয মন্ন, মাহৃকা প্রসাদ কোঙবানাক সাক্ষাকোব খূরঁ চর্চিত ভেন খছি।

নাটক : এহি রিধামে আধুনিক নাটককাবমে মহেন্দ্র মনংগিযা নেখনমে ভিড়ন ছথি। প্রাবংভিক বচনা 'নক্ষ্মণ বেখা খণ্ডিত', জ্আএন কন–কনী, ওকবা আঁগনক বাঁবহ মাসা, ছূটেন তাগক একটা ছোব, একাংকী সংগ্রহ হ্নক প্রমুখ প্বস্তকাকাব ছন্হি। কাঠক নোক ফিনহান চর্চামে আএন অছি। 'দেহপব কোঠী খসা দিঅ' আন্বক বোঁবী সন বঁহ্তো বেডিযো ৰূপক ও নিখনে ছথি। একাংকী নেখকক ৰূপমে ডॉ. ধীবেন্দ্র, বাম ভবোস কাপড়ি, ডॉ. নক্ষ্মণ শাস্ত্রী, শ্যাম স্বন্দব শশি, নননক প্রমুখ স্থান অছি।

নিবন্ধ সমানোচনা তথা সংস্মবণ : এহি রিধামে প্রা. ব্রজ কিশোব ঠাকুবক অধ্যযন ও রিরেচন ছোড়ি আন বচনা প্বস্তকাকাব ৰূপমে নহি আবি বহন অছি। ওনা, ডॉ. ধীবেন্দ্রক সাহিত্য সম্বন্ধী, ভ্রমবক নোক সংস্কৃতি সম্বন্ধী, ডॉ. রিমনাক সাহিত্য সম্বন্ধী মহেন্দ্র মনংগিযাক, বেরতী বমণ নানক বাজেন্দ্র কিশোবক রিরিধ সামযিক নিবন্ধ সভ প্রকাশিত ভেন অছি।

যাত্রা সংস্মবণ : এহি রিধামে বাম ভবোস কাপড়ি ভ্রমবক অত্যন্ত মহত্ত্বপূর্ণ বচনা আএন অছি। প্রা. প্রফুল্ল কুমাব সিংহ মৌনক, বেরতী বমণ, শ্যাম শশি সেহো এক দিস সংনগ্ন ছথি। সমানোচনা সংগ্রহমে বাম ভবোস কাপড়ি ভ্রমবক সম্পাদনমে নেপানক মৌথিনী পত্রকাবিতা আএন অছি।

পত্র সাহিত্য : 2025 সানসঁ প্রাবম্ভ ভেন নেপানক সামযিক সংকনন হ্যগ আবঁ একটা ঠোস ৰূপ নঃ চুকন অছি। প্রা. প্রফুল্ল কুমাব সিংহ 'মৌন'ক সম্পাদনমে

मैथिली रिबार्टैनगवसँ डॉ. रुविदेर मिश्रेक सम्पादनमे ओजोत काठमाँडूसँ, पं. स्वन्दव ঝা শাস্ত্রীক সম্পাদনমে ফূল–পাত কাঠমাঁডূসঁ, রাণীক হিনকোব জনকপ্ববসঁ সংগহি দ্রিধান এতহিসঁ এম্হব 2019 সঁ বাম ভবোস কাপড়িক সম্পাদনমে গাম–ঘব সাপ্তাহিক নিবন্তব প্রকাশিত ভ২ বহন্ন অছি। অর্চনা দ্বৈমাসিক গত 16 বর্ষসঁ প্রকাশন আ 'আঁজুব' আব মাসিক রূপমে প্রকাশিত ভ২ বহন্ন অছি। নেপালী ভাষী সাহিত্যকাব দ্বাবা মৈথিলী সাহিত্য সেরামে ডॉ. গঙ্গা প্রসাদ উঁপাধ্যাযক নাম আদবসঁ নেন জা সকৈছ। ওনা, হিনকে ভাগ ডॉ. নক্ষ্মণ শাস্ত্রী তঁ অদ্ভুত কাজ কএননি অছি। ও অপন দূ গোট পোথী দ২ এক ধর্ম কাব্য হ্যধিগ্ৰীব মহাকাব্য আ দোসব ধীকতাম্ গীত কাব্য। বামেশ্বব প্রসাদ অর্যাল দ্বাবা বচিত শিব–মধুক ভাগ্য বেখা নামক কথা কাব্য দেখি পড়ৈত অছি। হুগুকব বচনামে মন্ববাজকী, কেরেব ধিমিবে, জগদীশ ধিমিবে আদি প্রমুখ ছথি।

উঁপসংহাব বা নির্ণযামেক রিন্দু : এহি তবহেঁ রিভিন্ন রিধামে গত তীস বর্ষসঁ ভেন রিকাসক রূপ বেখা পূর্ণ সংতোষ তঁ নহিযেঁ দৈত অছি মাত্র আশা টা জগবৈত অছি। রিকাসক সংভাবনা নীক ছৈক। অরসব পারি চিক্কন কাজ ক২ সকৈছ। নেপানমে সংবৈধানিক বাজতংত্রক অন্তস্মাত পূর্ণ প্রজাতংত্রক বঁহানী ভেনাসঁ ভাষা রিকাসক গতি অপনা ঢংগসঁ সংচানিত কএন জা সকৈছ। বাজকীয প্রজ্ঞা প্রতিষ্ঠানসঁ সবকাব 'মৈথিলী রিভাগ' খোননক অছি জাহিসঁ কিছ মহত্বপূর্ণ বচনা সভক প্রকাশন হোএত সম্ভব থিক। খাস ক২ মৈথিলী সাহিত্যক

ইতিহাস, শব্দ কোষও বিধাগত সংগ্রহ প্রস্তুত করত। তহিনা অনুসংধানক হেতু বিদ্বত বৃতিক সংভাবনা সেহো ছৈক জাহিসঁ সবকাবী বা নীজ প্রস্থ সামগ্রীমে স্ববক্ষিত মৈথিনীক প্রবনা মহত্বপূর্ণ পাল্ডুনিপিক উদ্ধাব কএন জা সকৈছ। সম্পূর্ণ মৈথিনী সংসাবক হেতু অপন বচনাসঁ যোগদান পহুঁচেবাঁক নেন এহিঠামক সাহিত্কাব তল্লীন ছথি।

অস্তু... ।

মৈথিনী সাহিত্বক খরদান- মিথিনা ভাষা বামাযণ- চন্দা ঝা

করিরব মৈথিনী সাহিত্যাকাশক চন্দ্র থিকাহ। মৈথিনী সাহিত্বকেঁ খপন শীতন জ্যোসেনাক খমব ববদান দেনহ্নি। তএহ কাবণ থিক জে ও মৈথিনীক মহান্ করিক রূপমে সমাদৃত হোতত খাধুনিক মৈথিনী সাহিত্বক জনক মানন জাতত ছথি। বস্তুত: বিদ্যাপতিক পশ্চাত্ তএহটা করি ভেনাহ জে মাতৃভাষাক বাস্তবিক মহত্ব বুঝি ওকব বিকাসক দিশামে প্রযনেশীন ভেনাহ।

উন্নৈসম শতাব্দীমে পুন: করীশ্বরে জনভাষাকেঁ কাব্য ভাষাক রূপমে মন্ডিত কৈনহ্নি তথা খপন সশক্ত নেখনীসঁ খনরবত সাহিত্ব সৃষ্টিমে যোগদান দৈত মাতৃবাণীক খর্চনামে স্বর্ণ বর্ণরিনীক উপহাব চঢ়ৌত বহনাহ। হিনক বহুমুখী প্রতিভা, প্রগাঢ় পান্ডিত্ব, সাহিত্বক রুচি, পুবাতত্ব-প্রেম এরম্ দীর্ঘ জীরন বিরিধ প্রকাবেঁ মৈথিনী সাহিত্বক সম্বর্দ্ধনমে সহাযক সিদ্ধ ভেন। হিনক জন্ম সন্ 1931 ঈ.মে সপ্তমী বৃহস্পতিকেঁ দড়ি ভংগা জিনাক পিন্ডাকছ গামমে ভেন ছন। প্রাবম্ভিক শিক্ষা মাতৃক বঁড় গাঁর সহবসা জিনামে ভেন। বাদমে সংস্কৃতক উচ শিক্ষাক হেতু পরিত্র নগবী কাশী গেনাহ। কাশীসঁ প্রত্যাগত ভেনাপব পান্ডিত্বক খতিবিক্ত হিনক করিত্ব শক্তিক যশোরন্নবী চতুর্দিক পসবএ নাগন। বাল্যকানহিসঁ প্রতিভাপূর্ণ প্রতীত ভেনাহ।

মিথিনা ভাষা বামাযণক মূন প্রেবক স্ব. মহাবাজ নক্ষ্মীশ্বব সিংহ ছনাহ। মাতৃভাষা মৈথিনীমে ধর্ম গ্রংথক খভার খটৈকনৈহ্ন। চন্দা ঝা শিরক সমর্পিত ভক্ত

छलाह। हिनक प्रिय वाम तँ भक्ति भावना हिनक साहित्यक कृतिक विधा थिक। मातृभूमि ओ मातृभाषा प्रेमक पुष्पाञ्जलि दय ओ अपन काव्य देवताक अर्चना कैलन्हि। एहि दृष्टिएँ मिथिला भाषा रामायण हिनक सर्वाधिक प्रसिद्ध प्रिय कीर्त्ति थिक। चन्दा झाक नामोल्लेख मात्रसँ हिनक रामायणक उद्घाष होइछ। ग्रन्थक नाम कवणेसँ मिथिला-मैथिलीक प्रति कविक सहज अनुरागक परिचय भेटैत अछि। प्राय: ई सौभाग्य कोनो आन ग्रंथकेँ नहि भएत जेकर प्रत्येक शब्दपर विद्वत मण्डली विचार कएने हो तथा जे पाण्डित्यक कसौटीपर परिशुद्ध प्रमाणित भेल हो।

रामायण भारतीय वाङमय केर आदर्श कृति थिक। देशक चारित्रिक आदर्शकेँ अनुप्राणित करबाक लेल राम चरितक अवतार मैथिलीमे आवश्यक छल। वस्तुत: जाहि सांस्कृतिक संघर्षक युगमे चन्दा झाक आविर्भाव भेल छल तकर ई अनिवार्य प्रतिक्रिया छल। कवीश्वरक एहि कृतिक कें सर्व प्रथम महा काव्या हैबाक सौभाग्य प्राप्त छैक। चन्द्र कवि जहिना काव्यामेकतामे वाल्मीकि तहिना रचना करबामे प्रमुख। चन्दा झाकेँ युग जागरणक प्रतीक मानल जाइछ। ओना तँ मिथिला भाषा रामायणक मूलाधार थिक अध्यामे रामायण सदा अष्टैह श्रेष्ठाक कावर्णें मौलिकताक निर्वाहमे त्रुटि नहि होए देल अछि। विशेष कय मिथिलाक वर्णन, लक्ष्मण-परशुराम सम्वाद, लंका दाह वर्णन, राम अंगद-सम्वाद आदि कतेक स्थल अछि जतए कविक मौलिक प्रतिभा स्फुट भेल अछि, तथा मनोरम सिद्ध भेल अछि। विभिन्न रसक प्रयोग लेल राम कथाक

मह्त्व सर्वोपरि अछि तहिना भार प्रकाशनक क्रममे विविध अनंकारक प्रयोगसँ ओ एकर कना पक्षकेँ समृद्ध बनौने छथि। एतए स्पष्ट अछि जे रामायण मूनत: भक्ति काव्य थिक। मिथिनाक गौरवक गुणगान नहि बिसरनाह अछि रामक मुँह कहबैत छथि–

"सह तिवह्ति यज्ञभूमि पुण्य देनिहारि,

शास्त्रकेँ बजैत वेब कीव बैसि डारि–डारि।"

पुन: सीताक चरितक प्रसंगमे ओ एहि विषयकेँ नहि बिसरन छथि जे सीता मिथिनाक बेटी छनीह। सीता स्वयं कहनैन्हि–

"जनक जनक जननी अवनि,

रघुनन्दन प्राणेश

देरव नक्ष्मण हमव छथि,

नैहव मिथिनादेशे।"

एकव भाषा ओ शैनी माधुर्य जन साधावणकेँ आकृष्ट कएनक। ओ शीघ्रहि विद्वानसँ नऽ कऽअशिक्षित समाज मध्य धा प्रिय भए गेन। एहि ग्रंथक अध्ययनसँ मैथिनी विद्वानकेँ अपन मातृभाषाक गौरव ओ गंभीवताक ज्ञान भेनन्हि। एहि क्रममे देखब जे अशोक वाटिकाक वन्दिनी सीताकेँ अपन विपन्न जीवनसँ विशेष कठोव वचन कहबाक भनस्ताप छन्हि जे मनो वेदना विगनित भए उठन अछि– हे वघुनाथ! अनाथ जकाँ दशे कंठकपूरी हम आगनि छी सिंहक त्रास महावनमे, हवि नीक समान

ꣃबाय ষ্টী।

<u>একৈসম শতাব্দীক প্রারংভ জনবৃদ্ধিমে ভাবত প্রথম আ চীন দোসব</u>

প্রায: কহন জাগত অছি জে 'বঁহ্নোকা: দোষা:' ভাবতক বিশান জনসংখ্যা আ একব নগাতাব বৃদ্ধিক গতি এক সমস্রা বঁনি সভসঁ ভযারহ আ রিস্ফাটক সিদ্ধ ভেন অছি। জতএ ভাবতক হেতু সর্বমান্য সিব দর্দ এবম্ গহীব চিন্তনক রিষয বঁনি গেন অছি, ওতএ গএহ সমস্যা ভাবতমে গবীবী, রেবোজগাবী, কুপোষণ সংগহি ভূমি রিখন্ডন এরম্ অপখন্ডনক সমস্যাকেঁ দিনানুদিন অতি শোচনীয স্থিতিমে পহুঁচা দেনক অছি। এতবেঁ নহি, ভাবত জনাধিক্যক সীমাপব আবি গেন অছি। ঞা জনাধিকয পছিনা দূ দশাব্দীক আর্থিক রিকাসক স্বখদ প্রযাসকেঁ পকাবি দেনক অছি। গবীবী আ বেঁকাবীক সমস্যা একবে দ্বাবা পন্নবিত ভঽ বহন অছি। খেদক সংগ কহএ পড়ৈত অছি জে এক ওব তঁ ভাবী জনসংখ্যা

হমবা সভক গবীরীকেঁ ৰঁঠ্ া বহল খছি তঁ দোসব ওব গবীরী সেহো জনসংখ্যামে বৃদ্ধি কঽ বহল খছি। জোসেফ ডী. কাস্ট্রো খপন প্রসিদ্ধ পোথী 'Geognaphy of hunger' মে চীন, জাপান খা ভাবতক উঁদাহবণ প্রস্তুত কবৈত এহন রিচাব প্রগট কএন খছি। 1981 ক জনগণনাক খনুসাব ভাবতক জন সংখ্যা খড়্সঠি কবোড়্কেঁ পাব কঽ গেন খছি। জাহিমে খাসাম, জম্মূ এরম্ কশ্মীবক জনসংখ্যা শামিন নহি খছি। এক কবোড় চানিস নাখ মানৰঁক বৃদ্ধি প্রতি রর্ষ ভাবতমে ভঽ বহল খছি। দেখল জাগচ্ছ জে খাস্ট্রেনিযাক ক্ষেত্রফল ভাবতক ক্ষেত্রফলসঁ দোৰঁবসঁ খধিক খছি। এখন তক ভাবত চীনক ৰাঁদ সংসাবমে সরাধিক জনসংখ্যাৰঁনা দেশ খছি। সংসাবক কুনজন সংখ্যাক 15 প্রতিশত ভাগ ভাবতমে বহৈত খছি। জখন সংসাবক কুন ক্ষেত্রফলক খঠ়্ াগ প্রতিশত ভূ-ভাগ মাত্র একবা প্রাপ্ত ছৈক। তেঁ জোঁ ভাবতক ঞা জন সংখ্যা খপন রর্ত্তমান খঠ়্ াগ প্রতিশতক দবসঁ ৰঁঠ় ৈত গেন তঁ ৰীসরী শতাব্দীক খন্ত তক এক খবৰঁক জনসংখ্যাকেঁ ছূরি নেত।

সন্ 1831 গস্নীক ৰাঁদসঁ ভাবতক জন সংখ্যামে জে বৃদ্ধি খাবংভ ভেন খছি ওকব গতিকেঁ দেখৈত ভাবতক খাজাদীক ৰাঁদ স্বতংত্র ভাবতক খার্থিক রিকাসক যোজনামে সর্তকতা ৰঁবতন গেন। গএহ কাবণ ভেন জে সন্ 1952 ঞা.মে পবিরাব নিযোজন নীতিকেঁ সবকাবী কার্যক্রমক ৰূপমে খপনাওন গেন খা রিশ্বক পহিন দেশ ছন জে খপন খার্থিক রিকাসক যোজনামে পবিরাব নিযোজনকেঁ স্থান দেনক। একব ৰাঁরজূদো এহি কার্য-

क्रमक प्रति उँदासी देखल गेल जे कष्टप्रद विषय थिक। यद्यपि प्रथम आ द्वितीय पंचवर्षीय योजनामे पाँच करोड़ पैंसठि लाख टाकाक द्वारा एकर संगठन कएल गेल जाहिमे शोध, संचार एवम् केन्द्र आ राज्य सरकारक अन्तस्नात चिकित्सा सेवा प्रदान करैत राखल गेल। समय-समयपर जनगणना देशमे भेलासँ सरकार आ समाजकेँ जगाओलक। तेँ तेजीसँ एहि ओर प्रयास चलल। गर्भ निरोधक प्रचार-प्रसार शुरू भेल। तेसर योजनामे 25 करोड़क लागत आयल। एहि तरहेँ वीचक तीन वार्षिक योजनामे परिवार नियोजनकेँ 'King fin of the plan' मानल गेल। संगहि कार्यक्रमकेँ प्रर्याप्त राशि द्वारा Time bound एवम् Target oriented क रूपमे अपनाओल गेल।

भारतक चतुर्थ योजनामे बहुत अधिक प्राथमिकता देल गेल। एहि कार्यक्रमपर 315 करोड़ टाका खर्च कएल गेल तथापि न्यून सफलता भेटैल। पाँचमी योजना 516 करोड़ टाकाक आरंभैल कऽ जन्म दरकेँ 35-30 प्रति हजार कम करबाक लक्ष्य राखल गेल जेकरा हेतु वन्ध्याकरण हेतु प्रस्तुत भेल नर-नारीकेँ तकरा चन्द्र किस्मक प्रलोभन देल गेल। एतए तक जे छठमी सातमी योजनामे तँ भ्रूण हत्या गर्भ-पात आदिक वैध करार कऽ देल गेल। जगसँ जनसंख्याक वृद्धिमे ह्रास आएल।

सन् 1974 ई.मे विश्व जनसंख्या नियंत्रण सम्मेलन रूमानियाँक राजधानी बुखारेस्टमे भेल। भारतक तात्कालीन परिवार नियोजन मंत्री डॉ. कर्ण सिंह ओहि

सम्मेलनमे राजल छलाह जे विश्वक गरीबी तखने दूर होयत जखन विश्वक जनसंख्यामे कमी आओत।

भारतमे जनसंख्याकेँ नियंत्रित करबाक संकल्पकेँ दोहरबैत स्व: प्रधान मंत्री इन्दिरा गाँधीक बीस-सूत्री कार्यक्रमकेँ परिवार नियोजनपर विशेष जोर देल गेल।

पाँचम योजनामे Minimum needs programme क अन्तर्गत स्वास्थ्य, परिवार नियोजन एवम् पौष्ठिक आहारकेँ एक संग विकसित करबाक प्रयास कएल गेल। एहि समेकित योजना द्वारा बाल-मृत्युकेँ कम कए संगहि माताकेँ स्वास्थ बनाकए कम बच्चा उत्पन्न करबाक प्रवृत्तिकेँ जगाओल गेल। सरकार द्वारा सर्वोत्तम गर्भ-निरोधक दवाइकेँ उपलब्ध करएबाक प्रयास जारी राखल गेल अछि।

एतबेटा नहि, कमसँ कम मूल्यपर हरेक ठाम गर्भ निरोध उपलब्ध करबेबाक व्यवस्था कएल गेल अछि। गरीब देशमे एहि कार्य-क्रमक अन्तर्गत बन्ध्याकरणक हेतु आर्थिक प्रलोभन सेहो देल जाय रहल अछि। जनसंख्या वृद्धिमे 80 प्रतिशत देहातक योगदान रहैछ। जकरा हेतु रेडियो, सिनेमा, टेलीविजन आदि द्वारा प्रचार-प्रसारसँ देहाती नर-नारीकेँ नियोजन करएबाक हेतु अनुमुख कएल गेल अछि।

ई ओ स्वीकार नहि काएल जा सकैछ। जे भारतमे परिवार-नियोजन कार्य-क्रम पूर्ण रूपेण असफल रहल, यदा एतेक प्रयत्नेक बावजूदो जनसंख्याक वृद्धि

दिनानुदिन चौगुन्ना गोगत जाए बहल खछि तेँ नह कह ई कहल जाए बहल खछि जे अणु विस्फोट ओतेक खतवनाक नहि जतेक जनसंख्याक वृद्धि विस्फोट भऽ सकैछ।

आब जनसंख्याक वृद्धिमे संसावक साम्यवादी देश चीन अपन जनसंख्याकेँ नियोजित कववामे कमाल हासिल कएनक अछि। हमवो सभकेँ एहिसँ प्रेवणा लेबाक चाही। 1953 ई.मे चीन अपन विकासक अभिन्न अंगक रूपमे परिवार-नियोजन लागू कएनक। एहि कार्य-क्रमक अन्तर्गत देवसँ विवाह, बच्चाक जनस्वास्थ्य अन्तवाल संगहि अन्तिम रूपसँ दू बच्चाक लक्ष्य जन तांत्रिक अधिकार कायम कऽ देनक। एतए तक जे विवाहक संगहि Contraceptative क प्रयोग कववाक प्रेवणा देल गेल। ततबेटा नहि, हथतमे Contraceptives क वितवण कवा कए जनसंख्यामे ह्रास आनबाक महती प्रयास कएनक अछि। नव विवाहित दम्पतिक हेतु अनिवार्य नियम लागू कएने अछि जे Contraceptives क प्रयोग ओ लोकनि कवए। एतबेटा नहि, बूढ़-बूढ़ लोकस द्वारा सामाजिक सभामे थवक थवतीक ध्यान एकव लाभक ओव आकृष्ठ कवाओल जाइछ। ई कार्य-क्रम चीनमे व्यक्तिकेँ छोट परिवार बाखक ओव सवाहनीय कार्य कएनक अछि। छोट परिवावक प्रवृत्तिकेँ जगेबामे सवकावक द्वावा उठाओल गेल कानूनी प्रयास कम महत्वपूर्ण नहि अछि। प्रसिद्ध अर्थ शास्त्री J.Myrdal सेहो Asian drama मे चीनमे सवकाव द्वावा एहि क्षेत्रमे उठाओल गेल कानूनी

प्रयासक चर्चा कएनन्हि अछि। जकरा हेतु सरकार एक Grash family planning programme अपनौनक अछि जाहि 2000 ई. तक कसक समान जनवृद्धि शून्य प्रतिशत तक लाओल जाय सकैछ। आब ओहिठाम दू बच्चाक बंदनामे एक बच्चाबला परिवाबक व्यक्तिकेँ वेतनमे वृद्धि आवासीय सुविधा, संगहि पेंशन आदिमे सुविधाक प्रलोभन देल अछि।

दोसर ओर एक बच्चाक बादसँ वेतनमे आंशिक दरसँ कटौती तथा अन्य सुविधासँ वंचित कऽ देबाक नियम लागू कऽ देल गेल छैक। एहि तरहेँ चीन अपन जनसंख्याक वृद्धि गतिमे 1975 ई.मे 25 प्रतिशत प्रति हजारसँ 1979 ई.मे 18 प्रतिशत.

पुस्तक समीक्षा- साकेतानन्दक 'गण-नायक'

प्राचीन परम्पराक अनुरूप साहित्यक ...... क्षेत्रमे कथाक रचना अराध् रूपसँ भऽ रहल अछि। हर्षक विषय अछि जे मानव मोनक चिरसंपोषित अभिलाषा आग साहित्यक अनुभूति आ विवेचनक रूपमे फलीभूत भऽ रहल अछि।

मैथिलीमे लघुकथाक विकास जतेक तीव्रगतिसँ भेलैक तामिमे लघुकथाकेँ लोक प्रिय बँनेबाँक श्रेय स्व. हरिमोहन झाकेँ छन्हि।

आधुनिक साहित्यक सर्वतोभावेन गुण सम्पन्नता भारतीय अन्य कोनो भाषा साहित्यक समकक्षताकेँ मैथिलीक कथा प्राप्त करैछ। कथा, समय काल सिमित परिवेशक दृष्टिए कठ्ठ साध्य अछि तँ संगहि महत्वपूर्ण यथेष्ठ। गएह एक एहन विधा अछि जे दिन-प्रति-दिन प्रगतिक ओर अग्रसर, गतिशील आ ऊर्ध्वमुख अछि।

'गणनायक'क कथाकार साकेतानन्दजी विलक्षण प्रतिभा पुरुष छथि जे अपन सारस्वत साधनासँ हिन्दी आ मैथिली साहित्यमे अक्षय कीर्ति, अशेष गौरव आ निस्सी अर्थवत्तासँ श्रीमंत कएलन्हि अछि। विभिन्न पत्र-पत्रिका सभमे प्रकाशित रचना सभकेँ कलाविद्, समीक्षक आ विचारक निर्लाज भावसँ सराहलन्हि अछि।

विद्वान, कथा मर्मज्ञ सभ हिनक कथाकेँ साहित्यक श्रेष्ठ उपलब्धि मानि कऽ अनेआम स्वीकृतमे अविचल माथ उठाकए साहित्य अकादेमी द्वारा पुरस्कृत भेलापर सोल्लास समर्थन कएलन्हि अछि।

'গণনাযক'ক কথা মানর জীরনক রিসংগতিক ঠোস ধবাতনপব ঠাঠ় খছি। কথাকাবক মূন চেতনা, প্রগতিশীন খা রিচাবোত্তজক খছি। যুগ সাপেক্ষ খা নোক জীরনক এহন শাস্বত চিত্র খছি জে সাহিত্যমে খরিস্মবণীয তঁ বহরেঁ কবত সংগহি ভারী পীঢ়ী ক হেত্তু প্রতিক ওব উঁনহ্মখ হোএরাঁমে খামেমংথন কবক হেত্তু রিরশ কবৈত বহত। সমীক্ষক নোকনিক দৃষ্টিমে কথা জে হো হ্মদা হমবা দৃষ্টিমে কথা স্বগ চিত্রকেঁ খপনা 'খনরঁম'মে সমেটি কহ চনি বহন খছি। জে খারঁএরঁনা যুগক ওব আঁংগ্বব উঁঠাকএ সংকেত সেহো কবত। হম পরৈত ছী নেখকক ভারনা এচ.জী রেন্সক ভারনাসঁ খনুপ্রাণিত খছি। ওনা তঁ 'গণনাযক'ক কথানক সেহো জনজীরনক এক গোষ্ঠ নর পক্ষকেঁ সমক্ষ খননক খছি। ধবাতনপব গতি নএরাঁক হেত্তু গদ্যহিক মংদ–চংচন চবণ চনরঁএ পড়ৈছ। তেঁ উঁপযোগিতাক দৃষ্টিসঁ ঞা গদ্যক যুগ কহরৈছ।

কথা কহরাঁক স্বনরাঁক প্রবৃত্তি নোকক বাগামেক সম্বন্ধ সমানান্তব চনৈত খারি বহন খছি, তেঁ কথাকেঁ প্রাগৈতিহাসিক কানসঁ শ্রৃংখনারঁদ্ধ কবরাঁক প্রযাস কএন জাগত বহন খছি। স্পষ্টত: কথা খাদর্শরাদক খল্ডহবসঁ রঁহাব ভহ যথার্থক খড়ী হান দিস রঁঢ়ী বহন খছি। সরাধিক মহত্বপূর্ণ বচনা 'গণনাযক'মে রেবোজগাবী, খার্থিক রিপন্নতা, শোষণ, চোব রাঁজাবী, দমনামেক প্রবৃত্তি এরম্ নোকবশাহীক যথার্থ চিত্রণ খছি।

হ্মখ্যত: শিক্ষিত রস্নাক মোহ ভংগ এরম্ ওকব নিবীহতা খা পীড়াসঁ জড়ন সংঘর্ষক কথা কহৈত

अछि। कामाख्या ओहिसँ प्रबल संघर्ष करैत एक स्वाभिमानी युवक अछि। एहिठामक लेखक कामाख्याकेँ 'उपक्रम' कथा केर मुख्य पात्रक रूपमे उपस्थित कऽ आदर्श स्थापित कएलनि अछि, किएक तँ विपन्नताक पीड़ा लेलैत ओ कानक चाबल नहि बनैत अछि। एहि कथामे जीवनक सम्मानजनक संकल्प अछि।

'आन्वक विमा' कथामे प्रशासन तंत्रक विकलताक दुस्साहसिक प्रतिरोध छात्रक प्रतिनिधि जय मंगल, वामशिवण आ वहमतुल्ला द्वारा देखल गेल अछि। एतबे नहि, प्रदर्शनपर उताल आक्रोशित छात्रक आ छात्रक प्रतिनिधिपर पुलिस द्वारा लाठी गोली तक चलाओल जाइछ, जाहिसँ छात्रक प्रतिनिधिकेँ जानसँ हाथ धोमए पड़ैछ। कथामे प्रजातंत्रक माखौल, त्रुटिपूर्ण व्यवस्थाक जिम्मेदार पदाधिकारीक विषद वर्णन करबामे लेखक निर्भिक एवम् निस्संकोच देखल गेलाह अछि।

'कचोट' कथामे जीवनक नग्न सत्य प्रतिभासित होइछ। जकर मुख्य पात्र बौआ झा छथि। जौं एहि कथामे एकओर भारतीय सभ्यताक निर्मम हत्या भेल अछि तँ दोसर ओर मोनीक अव्यक्त प्रेमक पीड़ा पाठककेँ स्पन्दित करैत अछि।

'एक डेग आगू' कथामे सामन्तवादीक खूनी पंजासँ धागल बामजीक स्वरूप चित्रण अछि। सामन्ती सन्तापसँ सन्तप्त जवान बेटी गुनवतियाक ठानल विवाह नहि कऽ कर्जसँ मुक्त होएबाक प्रयास ओकर अग्रिम सोचकेँ समक्ष अनलक अछि। ई कथा पाठककेँ अतिसंवेदनशील बनबैत अछि।

'पकड़ रियाह' कथामे सम सामयिक रिद्रूप संस्कृतिक सरॉक चित्रण थ्छि। थ्भावग्रस्त मैथिनक प्वत्री उँम्रक सीमा टेंपि कए थ्भिभावककेँ रिचाव शून्य रॅना दैछ जकव कावण दहेज प्रथाक रिकल्प रूपमे 'पकड़ रियाह' शब्दए भेन थ्छि। कथाकाव कथामे धड़फवा कऽ रोचक थ्वा भाव प्रधान होगतहुँ समस्याक समाधानक हेतु थ्ल्पकानीन, थ्सौकर्य गवनना जाएछ। कथाक पवायणसँ कथा थ्ध रॅटियेमे पाठककेँ छोड़ि दैछ जाहिसँ पूर्ण तृप्ति नहि होगछ।

थ्गिना कथा 'थ्वारॅ भेटने की' मे नावीक संरेदनाक सन्तप्त रूप भौतिक स्वथक निवसता, प्रेम, स्नेह, दया, सहानुभूतिसँ विञ्च मर्मान्तिक पीड़ाक थ्भिव्यक्ति थ्छि। ओ एकटा सवन सहज रोमांटिक कथा थ्छि जे रॅड़ रोचक शैनीमे थ्वागाँ रॅठ़ैत थ्छि। थ्वा थ्न्तमे थ्वारि समग्र रूपमे एकटा रिनक्षण प्रभाव छोड़ि जाएत थ्छि। भव प्ररणता एरम् मधुरॅव रिन्यास एहि रोमांटिक कथाक रिशिष्ट गुण थ्छि। नेखक एहि कथामे माँजन मनोरिश्लेषक प्रतीत होगत छथि।

'त्रिरेणी समाहाव' सामाजिक रॉधसँ जुड़ैन कथा थ्छि। कथाक मुख्य पात्र भिखावी साहु सम्पूर्ण कथामे चर्चित भेन छथि। थ्थक प्रयास, श्रमसाध्य जीरन, साहस थ्वा समयसँ जुनैत निर्धन नोक पूर्ण धनरान होगत थ्छि, ओकव सम्पन्नतासँ सीदित गामक डाही दुष्ट पंचैती कवनिहाव वामेश्वाव रॉरू थ्वा शिरजी सिंह थ्पन प्रपंचक चपेटमे थ्वानि भिखावीक समटन थ्वा समृद्ध पवितावकेँ कहनपूर्ण रॅना दैत देखन जाएत छथि। तेसव

সাম্যরাদক দোহাগ দেনিহাব দবিদ্র ঝূন ঝা ভিখাবীক দোহন গাহে–রগাহে কবৈত কথামে দেখন জাগছ। ওা কথা একহি সংগ খনেক রিষয রস্তু, র্যক্তি খা তসেম্বন্ধী ঘঠনাক রস্তুত: সমাহাব র্বুঝাএন ঝদা ঝখ্য তীন পবিস্থিতি খা পবিরেশীক দিশা রৌধ কবরৈত খছি। কথা খপনা–খাপমে রিড়ন খছি। রিসংগতি খা সমাজক ছদ্মকেঁ উঘাবি কহ পাঠকক সমক্ষ বাখি দৈছ।

'মচকন খৃষ্টা' নোকোক্তিক খাধাব নএ নিখন গেন কথা খছি। খাস কহ খনমেন রিরাহক কাবর্ণেঁ উপেন্ন পবিস্থিতিক রৌধ কথা খছি। মচকন খৃষ্টাসঁ তাপের্য খছি কমজোব পতিসঁ। কথাকাবক কমান জৌং–জৌং খাগাঁ রঁঠ়ৈত খছি পাঠককেঁ কৌত্তহনপূর্ণ রঁনরৈত বহৈছ। কথা ঝখ্য পাত্রক রূপমে কজবৈনারানী গোবি–নাবি স্বডৌন, স্বনমনী খা তারুণক তেজসঁ ক্ষীজিত ঝখ্যমল্ডনরানী ছথি, জনিক রিরাহ দূরঁব–পাতব, কাবী খেড়নাঠ খা ঝাঁমিব ঝঁহ সংগহি রিগ্রত রঁগেরানি বেনক খনাসীসঁ হোগত কথামে দেখাওন গেন খছি। নপুংসক পতিক কাবর্ণেঁ তেবহ রর্ষ ধবি দাগন সাঁঠ নি:সন্তান কজবৈনারানী নোকক রীচ রাঁঝী কহরঁএ নগৈছ। জখন রঁর্দস্তি নহি ভেনৈক তঁ দারঁন মোন রিকম্পক ওব খাগ্রঠ় ভেনৈ। জহিনা পানি পনিরঁঠৈ ঢূঠি নৈছ তহিনা রঁগনক পড় াসী পাচো মনগব, রঁনগব, স্বডৌন স্বন্দব ঘ্যরক ভেটৈ গেনাসঁ বমরাঁমে ভাঁগঠ নহি ভেনৈ। কথাক বোচকতা খাবো রঁঠ়ৈত খছি জখন কজবৈনারানী এক স্বন্দব রাঁনকক জন্ম দহ খপনা সংগ পতিক দোষসঁ ঝঙ হোগছ। এহি তবহেঁ কথামে দেখন জাগছ জে এক

दोषसँ मुक्त होइत अछि तँ लोकापचार आ मुचर्चकि आरो सद्य: भाजन बनैत अछि। अुजन मुहकेँ ओ बन्द कऽ नहि सकैत छल किएक तँ ओकर अुड्डा मचकल रहै। अन्तिम निष्कर्षपर पहुँचैत पाठक आकर्षणक कारणेँ अचाएल रहैछ। हृदयपर स्थायी प्रभावक अनुभव करैछ।

'गणनायक' अन्तिम कथा चिन्तनीय, रोचक, समयानुकूल बदलैत राजनीतिक परिदृश्यक सटीक चित्रण अछि। एहि कथाक मुख्य पात्र नरेशबाबू सामन्ती प्रवृत्तिक छथि। चुनावमे छल-बल-कलसँ जीतैत छथि। रएह एकर गणनायक थिकाह। अपन आधार सीट ी जीतन दासकेँ दिसबि जाइत छथि। जीतन दास हरिजनक माउनजन (मुखिया) अपन हानियोँकेँ ताकपर राखि हिनका चुनावमे एड़ ी-चोटी एक कऽ दैत अछि, चारि कट्ठा जमीनक लालसाक कारणेँ ओ डिब्बी अन्नजल तेजि कोनहुना जाइत अछि। ओतए दिस्फारित आँखिसँ नरेशबाबूकेँ टूट ा हिनका राजकीय आवासपर पहुँचैत अछि, दुलर्भ भेँट जखन होइत छैक तँ सुख-सुन्दरीक अठखेल कएनिहार, नरेशबाबू जीतन दासक व्यथाकेँ सुनबाक बदला डा ॅ ंटे-फटकारसँ नकारि कऽ दैत छथि। एहि तरहेँ कथामे जीतन दासक अरहेलना होब, अनवुआर, अनपढ़ मैथिल जीतन दासक दिल्लीसँ आपसीक गुंजाइश कथामे नहि होब पाठककेँ संदेहक सीमामे बान्हैत अछि। कथा शिक्षाप्रद संग-संग वर्तमान समयक गणनायकक रंग बदलैत चरित्रक प्रस्तुत चित्र कथा थिक।

समस्त कथाक परायणसँ सुस्पष्ट प्रतीत होइछ जे

সমাজরাদ, সাম্যরাদ রর্তমানকালীন সাংস্কৃতিক পবিরেশ, বাজনৈতিক সংবচনা আর্থিক পবিস্থিতিক ঠোস ধবাতনপব আধাবিত এহন শাস্বত ভারনাসঁ জনমানসকেঁ অরগত কবৌনহ্নি অছি জে সংজীরিনী বুঁটি রঁনিকএ প্রগতিশীন সাহিত্যকাবক হেতু আদর্শ উঁপস্থিত কবৈত অছি।

হিনকা বচনামে যথার্থরাদ নহি অপিতু যথার্থ অছি। হিনক পাত্র কাল্পনিক ভঽ সকৈএ, ম্দা কল্পনাশীনতাক কাযামে কট্ৃজীভ নগাওন গেন অছি তথাপি এ্রান্তিকাবী আ যথার্থমযী ছহ্নি। সংগহি সংগ রর্তমান সমযক চোট, রঁঠ়ৈত সভ্যতাক বংগ, জমানাক এ্রব থাপড় আ সমগ্র জীরনক কট্-মধ্ অনুভরকেঁ রিরেকক তবাজূপব তৌনি কঽ উঁকেবন গেন অছি। ভাষাক সহজতা, শিল্পগত রৈশিষ্ট্য হিনক কথাক অপন হবাক পহচান রঁনা দৈত অছি। কথাক কনামেকতা পাঠকক অন্তস্থনকেঁ ছবি নৈত অছি।

মিথিনা মৈথিনক মানদণ্ডকেঁ নর-নর সৌরর্ণী প্রতিভাসঁ মঠ়রাঁক মহনীয গ্রণ সাকেতানন্দজীমে পাওন জাএছ। নিষ্পক্ষ ভারেঁ স্বীকাব কবএ পড়ৈছ জে শণ্য-শ্যামন সধন আগ্রহ্জ নোক কনাক আরজিক সম্পদাসঁ সংবক্ষিত কোসী, কমনা, গণ্ডকী আ রাগমতীক পারন জনসঁ অভিসিংচিত এরম্ রিভিন্ন রন সম্পদাসঁ আছাদিত মিথিনা ভূমি জতেক শ্রীসম্পন্ন বহন অছি, প্রতিভাক দৃষ্টিএ সেহো এহি ক্ষেত্রক প্রতিস্পর্ধী কতহ্ হোঅএ সে অনুপম জকব সাকেতানন্দজী প্রত্যক্ষ প্রমাণ স্বরূপ ছথি।

অপন প্রতিভাক প্রকাশ রিস্তৃত কঽ প্রাচীন

कथाकावसँ सर्वथा भिन्न कथाक वचना कएन अछि। भाव, भाषा, संवेदनशीनता आ सम्प्रेषणीयताक संग भाव संग्रहण अभिव्यक्तिक दृष्टिसँ यथार्थकेँ कथा वस्तुसँ जोड़बाक दुस्साहस कथा कनाकेँ नव आयाम देनक अछि।
कथा कर्मीक हेतु एक आदर्शक उपस्थापना थिक। साकेतानन्द जीक वचनाक एहि विशिष्ठताक आकनन प्रस्तुत कवब सनाध्य नहि अपितु तथ्यकथन अछि। एकहि शब्दमे हिनका शनाध्य तँ अनाआसे उपनब्ध भेन छनि। तथास्तु।।

कन्यादानक भीषण समस्याक कावण

मध्य मिथिनांचनमे वैवाहिक पवम्पवाक पानन आगसँ अनुमानत: सय वर्ष दोसव वीतिसँ होगत छन। ताहि समयक हेतु ओ वीति-वेवाज हितकव बहन होएत, कदा तकव प्रभाव बाँदक मैथिन सन्तानपव ताहि तवहेँ पड़न जे एखनहुँ तकव छाप अमिट अछि।
ओना तँ कन्यादानक समस्या प्राय: सभ दिनसँ एक कठीन समस्या बहन अछि। समयानुसावे भनेँ ओकव रूप पविवर्त्तित होगत गेन हो।
महाकवि विद्यापति अपन 'पुरुष-पवीक्षा'मे एही समस्याक सन्दर्भ चचर्चा कएनन्हि-
"कन्या ककवा दी? पुरुषकेँ?"
पुरुष शब्दक प्रयोग ओ विशिष्ठ अर्थमे कएने छथि।

অন্যথা সভ প্ৰকষাকাব থিকাহ। রীব, ধ্যর্যরান, রিদ্বান আ ব্‌দ্ধিমান, চাবিটা প্ৰকষক নক্ষণ হোগছ, একব অভাব জকবামে ছৈক সে পূঁছ হীন পশু থিক। তেঁ কন্যাক রিরাহ প্ৰকষসঁ হো।

খাস কৎ কন্যাদানক সমস্যা আজুক সমস্যাসঁ ভিন্ন হোএরাঁক কাবণ ওহি সময়মে জনসংখ্যা কম আ ভূমি অধিক বহনোপব সন্তাঁ ভূমিসঁ ভবণ-পোষণ সহজহি ভৎ জাগত ছন। আজুক অপেক্ষা আরশ্যকতা কম আ উঁপভোগক পদার্থো পবিমার্জিত নহি। রিক্তান অপন প্রভাব ওতেক নহি দেখওনে ছন। আগ তঁ রিক্তান মিথিনাক কথে কোন সম্পূর্ণ ধবতীক দেশ নোক, সংস্কৃতিকেঁ জোড়ি দেনক অছি। তেঁ ওহি সময়মে মিথিনাক নোকক উঁক্তি ছন-

"উঁত্তম খেতী, মধ্যম বাণ।

নিষিদ্ধ চাকবী, ভীখ নিদান।।"

অর্থাত্ খেতীকেঁ উঁত্তম, ব্যাপাবকেঁ মধ্যম, চাকবী রা নৌকবীকেঁ নিষেধ তথা ভীখ মাঁগব সভসঁ নীচ কর্ম মানন জাগত ছন। গএহ কাবণ ছন জে এহিঠাম কহন জাগত অছি-

"কব খেতী ঘবহী ভনা।"

কহরাঁক তাপের্য ঘবেমে বদ্ধ, খেতী কব্দ অমোধমংত্র ছন। এতবেঁ নহি, ওহি সময়ক হেত্ত অধিক সন্তানরান হোএব মান্য ছনৈক। কিএক তঁ প্রাগ্নতিক প্রকোপক কাবণ জনাধি আ নহি হোমএ পবৈত ছন, জাহিসঁ জন সংখ্যাক বৃদ্ধিক উঁপব অংকুশ স্বত: নাগি জাগত ছন। এতএ তক জে পবিরাবক কোন কথা? গামক গাম জনশূন্য ভৎ জাগত ছন। তেঁ অধিক সন্তানরনা নোক প্ৰণ্যরাণ কহবৈত ছনাহ। রেঁটা নহি বহনাপব রেঁটীক

सन्तान वंशीक ठैक बखैत छल।
काल-क्रमे वैठी-लोपवान्त जमीन-जथा दऽ घरेमे राखबाक परिपाटी चलल जे 'कलेदानी' कहबैत छल। कलेदानी राखबाक प्रतिष्ठाक वात बुझल गेल। कलेदानीक सन्तान भगिनमान कहबैत छथि। जनिक पुरुषा कलेदानी रखलन्हि से डीही कहबैत छथि। कलेदानीक सन्तान डीही पक्षक परम भक्त होइत छलाह। बिना दरमाहाक नोकर ओ भगिनमान होथि, संगहि डीहीक कृपाकांक्षी सेहो। तेँ जनहासक कारण नहि बुझाइत छल। कलेदानीक प्रति प्राय: भलमानुष होइत छलाह, जे बादमे बिकौआक नामसँ जानल गेलाह।
बिकौआक सन्दर्भ किछु चर्चा : हरि सिंह देव महाराजक द्वारा पञ्जी-प्रबन्ध कएल गेल। एहिसँ मैथिल-ब्राह्मणक पञ्जीकृत भेलापर श्रेणी बनल। ओहिमे योग, श्रोत्रिय, भलमानुष प्रभृतिक उदय भेल। पञ्जीक अनुसार जे निम्न श्रेणीकेँ प्राप्त कएलन्हि ओहिमे सँ किछु सम्पन्न व्यक्ति उच्च श्रेणीक ब्राह्मणसँ सम्बन्ध कए सर्व साधारणक दृष्टिमे प्रतिष्ठा हासिल करबाक चेष्टा कएलन्हि। एतए तक जे निम्न श्रेणीक ब्राह्मण पैघसँ पैघ जमींदार रहितहुँ ओहि प्रतिष्ठाकेँ प्राप्त नहि कए सकैत छलाह। फलत: अर्थ अपन प्रभाव देखओलक अन्तरालमे एक बाट प्रशस्त भऽ गेल जे निम्ना श्रेणीक ब्राह्मण वैवाहिक सम्बन्ध द्वारा अपनाकेँ ऊपर उठा सकैछ। स्पष्ट अछि कलेदानी राखब एहि पञ्जी-प्रथाक कारणे चलाओल गेल। सुखी सम्पन्न लोक एहि सुविधाक उपयोग करए लगलाह। उत्तरोत्तर देखा-देखीमे एक तरहक उपरौंझक स्थिति उत्पन्न भऽ गेल। किन्तु, ओहिकालक मान्यताक कारणेँ एहन बहुत कम लोक छलाह जे निम्न श्रेणीक लोकसँ सम्बन्ध करए

चलैत छलाह। फल ई भेल जे एहि अल्पसंख्याक ब्राह्मणक माँग बढ़ि गेल। एहि वर्गक लोककेँ समाज तेहन ने लोकासनपर चढ़ा देलक जे सभ वर्गकेँ मात्र पेशा बनाए लेलक। गएह वर्ग विकौआ कहाओल अर्थात् जे बिकथि। विक्रयवला पदार्थसँ ई वर्ग भिन्न छलाह। पूर्ण मूल्य देलहुँ सन्ताँ क्रय कएनिहारक जूतिमे ई नहि रहथि। ई बिकौआ बिकथि मात्र विवाहक हेतु। विवाहोपरान्त ई पूर्ण स्वतंत्र रहथि। ने स्त्रीक प्रतिदायित्व आ ने सन्तानक प्रति स्नेह। मतलब रहन्हि केवल विदागसँ कोनोटा त्रुटि सासुरमे भेलापर रूसथि एहन तँ साधारण बात रहन्हि, अपन सन्तानक जन्मक सम्बन्धमे भ्रामक प्रचार कऽ देबामे संकोच नहि करथि। एहन तरहक दन्त कथा रूक्मीनाक आदिक सम्बन्धमे प्रचलित अछि।

बिकौआक लक्षण : ई बिकौआ आजुक तुलनामे कम नहि किन्तु, मुद्रा मोचन हजार-लाख जँ नहि नहि करैत छलाह तँ दान जैतुक सँ लेथि। जाहि कन्यासँ विवाह होइन्ह तकर पालनक भारसँ मुक्त रहबे करथि, संगहि अनाबा ऊपरसँ हिनक धाक कड़ागर रहन्हि। उत्तम भोजन, वस्त्र आ ढेउँवा विदागक रूपमे भेटैत जाइन्हि। एतए तक जे बाप-पुरुषा वा नीज बीन-कर्जा लेल सेहो सासुरेसँ चुकाएब उद्देश्य रहन्हि। सालमे एक-आध बेर सासुर जाथि ताहि सहवाससँ जे सन्तान उत्पन्न होइन्हि वएह कलेदानीक वा डीहीक उपलब्धि बूझल जाइत छल। ई बिकौआ आकर्मण्य जीवनक अभ्यासी भऽ गेल छलाह, किछु नहि मात्र पेट पोसब उद्देश्य रहन्हि। तम्बाकू, भाँगक पूर्ण अभ्यासी रहथि। शरीरिक चेष्टा घिनौन बनौने रहथि। चालि-ढालि पूर्ण असभ्य

जेकाँ बहैत छलन्हि। माथमे चानन-ठोप लगौने रहथि। पैतृक रोजगार विदवत ठोर नमरत पेटे चलैत कनेकबक ठौरी रथि तथापि एहनो अश्रेष्ठ रूप भेलापर मलग रहथि, किएक तँ पञ्जीक प्रमाण पत्र भेटैत रहन्हि। तेँ कन्या पक्ष हिनक रूप, गुण रौभरक मूल्यांकन नहि कए सोन सन कन्याकेँ ठेंग संग बाँन्हि दैत छल। बाँदमे ओ विकौआ रद्-विवाही होमए लगला, जाहिसँ मैथिल ब्राह्मणमे कन्यादानक मुख्य समस्या छल। बहुविवाहक समस्या विकौआ द्वारा केवल उपेन्न भेल से नहि आओरो कारण भऽ सकैछ, जेना राजकुलक संसर्गसँ ब्राह्मणमे कुप्रथा अएबाक संभावना। पहिने ब्राह्मण तपी, त्यागी होथि किन्तु मंत्री अथवा राजपुरोहित भेलापर देखाउँससँ बहु विवाहक अभ्यासी भेलाह। किएक तँ राजभवनमे रानिक अतिरिक्त स्वन्दरीक झुण्ड निवास करैत छल। परञ्च, मैथिलक ओ विकौआ रस्म अर्थक लोभसँ निम्न कुलमे पचीस-तीस स्त्रीसँ विवाह करैत छलाह। एतबे नहि, श्मशानघाटे जेबाँसँ पूर्वो विवाह कए लैत छलाह। जँ प्रथम स्त्रीकेँ घर अनितो छलाह तँ शेषकेँ नैहरेमे छोड़ि दैत छलाह। धन जीवन निर्वाहक उत्त साधन छलन्हि। एहि बहु विवाहक प्रथाकेँ तोड़बाक चेष्टा प्यारेलाल झाँशी 1870 ई.मे कएने छलाह। हुनका आन्दोलन जोर-शोरसँ चलल छल। ओहि परिप्रेक्ष्यमे 1878 ई.मे तिरहुतमे 54 विकौआ ब्राह्मण मृत्युसँ 665 स्त्री विधवा भेल छल जाहिमे अधिकांश युवतीमे छल। एतए तक जे मधुबनी जिलाक कोइलख निवासी एक विकौआ 50 वर्षक आयु तक 35 विवाह कए नेने छलाह। सन् 1875 ई. दरभंगा जखन सरडिविजन बनल तँ

তাকোনীন পদাধিকাবী মেৈনাক খাদেশ কএন জে প্যাবে নান ফ্বশীক খান্দাননক খন্বসাব বঁহ্ বিবাহ বঁন্দ হো। এহি তবহেঁ বিকৌখা দ্বাবা বঁহ্ বিবাহক সমস্যা উঁপেন্ন ভেন সে কহী বা মিথিনাক নোক দ্বাবা বঁনাওন গেন। ঝঠ় া বাদী বিচাবক কাবণ কন্যাক ভবিষ্যক সমীক্ষা নহি কঽ খপন উঁত্তবদাযিত্বকেঁ সমাপ্তিক বঁহানামে বিকৌখাক ঠোঁঠমে কন্যা বাঁন্হব থিক।
বঁগানক ঝনীন প্রথা সেহো মিথিনাক বিকৌখা প্রথাক সমান ছন। বাডি (Ward) মহোদযক খভিনেখসঁ পতা চনৈত খছি জে বংগপবাক উঁদয চন্দ্রকেঁ 65 স্ত্রী ছনন্হি, ঝশীদাক বাম কিংকবকেঁ 72 স্ত্রীসঁ বিবাহ বহন্হি। এক এহনো ঘৈনা ভেৈত খছি জে দ্গনীক বামচন্দ্র ফ্বখর্জীকেঁ 32 স্ত্রী বহন্হ খা বো 65 বর্ষক খবস্থাকেঁ পাব কএনে ছনাহ, দৈবাত্ যক্ষ্মাক শিকাব ভঽ গেনাহ, মৃত্ক নিশ্চিততা জানি বাঁনক কহনথিন্হ–
“দীন ভাবসঁ বাঁবূজী খপনে তঁ মবৈত ছী ঘবমে একো চ্ৈকী খন্ন নহি খছি, এহন হানতমে শ্রাহ্ম কোনা হোএত ? ”
পিতা কিছু গংভীব ভঽ নিহসংকোচ ভঽ কহনথিন্হ–
“খবিনম্বঁ নব গোপান চৈর্জীক 9 বর্ষীয কন্যাসঁ হমব বিবাহক ব্যবস্থা কৰু, কিছু দিন পূর্ব প্রস্তাব খাএন ছন, এখনো ও কন্যা খবিবাহিতে খছি। ”
প্বত্র সম্বাদ পঠা কএ 250 ৰুপৈযা পব বাঁত নিশ্চিত কএনথিন্হ। বিবাহক 9 মাসক খভ্যংতবে বামচন্দ্র ফ্বখর্জীক মৃত্ ভঽ গেনন্হি। এহি তবহেঁ ও খপন শ্রাহ্মক গন্তজাম বিবাহে দ্বাবা পূবা কএ ফ্বগনাহ। ঙা সভ ছন বঁহ্ বিবাহক ঝপবিণাম! বিবাহ সন পবিত্র বেবাজকেঁ দ্ষিত কবৰ্ব সমাজক ঝচানি কদ্রু বা কনংক।

রিকৌথা দ্বাবা রিরাহিত কন্যাক জীরন ঝাঁকী : এহি প্রথাক প্রকোপ তঁ তেহন ছল জে বৃঁঠ়, রঁকনেব, থকর্মণ্য রবক সংগ তরুণীক রিরাহ এক প্রকাবক রিডম্বনা কহল জা সকৈছ। থনেকো কোম নাঁগী জীরনক সোনহম রসন্তক পহিনে রিধরা ভঽ কঠীন জীরন জীরাঁক থভ্যাসী হোগত গেল। বাজা বাম মোহন বাযক শতী-প্রথা উন্মূলনসঁ থনেকো রিধরা রা বৃঁঠ়ক স্ত্রী কাম পিপাসারশ কুসিত কর্মক ভাজন ভেল। এতরেঁ নহি, রিকৌথা দ্বাবা রিরাহিত কিশোবী পিতাক ঘবমে থাজীরন থোপন বহনাসঁ কুমাত্মা গামী ভঽ জাগত ছল। এহিসঁ দারুণ স্থিতি ওা ভেল জে মৈথিলক দবিদ্র সম্প্রদায রিকৌথাক রংশধব এখনো থছি। হিন্দূস্তানক থধিকাংশ শহবমে ভলসিযা, ভীমংগা রা তাওঁ নীচ কর্মমে প্রবৃত মৈথিল ব্রাহ্মণ রিকৌথাক সন্তান থিকাহ। গহএ কাবণ থছি জে মিথিলেত্তব প্রান্তমে মিথলাক কুখ্যাতিক কুচেষ্ঠা লোক কবৈত থছি। থারঁ রিকৌথা প্রথাক থন্তা থারশ্যক ছল।

রিকৌথা প্রথাক থন্ত কহু রা রিকল্প দহেজ প্রথাক থাবংভক কাবণ- থংগ্রেজী শিক্ষাক প্রচাব-প্রসাবসঁ লোক নৈতিক স্তব উঁপব উঠএ লাগল। রিজ্ঞান রিকাস ভেল। রৈজ্ঞানিক থারিষ্কাবসঁ লোক জীরনমে থামূল পবিরর্ত্তন হোমএ লাগল। চিকিসো রিজ্ঞান প্রাকৃতিক প্রকোপকেঁ বোকি দেলক। জনহ্রাস নহি ভেলাসঁ জনরৃদ্ধি থরাধ গতিমে হোমএ লাগল। স্বাধীনতাক কাবণেঁ জন জীরন উর্দ্ধগামী হোগত গেল। তেঁ থারঁ কনেদানী বাথরঁ থা ওকব সন্তানক ভাব উঠাএরঁ থসৌকর্জ ভঽ গেল। শিক্ষিত সম্প্রদাযমে রৈচাবিক ক্রান্তি থাএল তেঁ প্ববনা প্রথা, রুঠ়ি রাদিতা, কুলীন প্রথা রা রিকৌথাক সমূল

নষ্ঠ, কবৰ্ব খাৰশ্যক প্ৰতীত ভেন। খনমেন রিরাহ, বৃদ্ধ রিরাহ, ৰাঁন রিরাহকে পবম্পবাকেঁ খপন রৈভরক খংশ নগদ ৰূপমে দহ কন্যাক রিরাহ কবাএরঁক পবিপাটী শ্বৰু ভহ গেন।

দহেজেক দাৰুণ স্বৰূপ : জহিনা রিকৌখাক শ্ৰেণী ছন তহিনা শিক্ষিত রস্থক মাপ দল্ড কাযম ভেন র্যরস্থা ৰূপমে। ডাক্টব, গংজীনিযব, ওভবসিযব, টৈকনীসিযন শ্ৰেণী সবকাবী সেরক প্ৰথম, দ্বিতীয তথা তৃতীয শ্ৰেণী ও চতুৰ্থরগীয গৈব সবকাবী সেরকক সংগহি শিক্ষণ সংস্থাক সেরক শ্ৰেণী কাযম ভেন। খাৰ্ব কী ছন রবক রিঞী উঁপৰ্যক্ত খাধাবপব হোমএ নাগন। ৰঁবদহটা জকাঁ রবক হাট সেহো নাগন বহৈছ জেন সৌবাঠক সভা গাছী। জাহি কন্যাক পিতাকেঁ জেহন উঁপায বহৈছ তেহন শ্ৰেণীক রবকেঁ খবীদ কহ রিরাহ কবরৈত ছথি। দিনান্বদিন দহেজেক প্ৰকোপ ৰঁঠ়নে জায বহন খছি। এহি দহেজেক দাৰুণ ৰূপ তঁ ওা ভেন জে গবীৰ্ব ক্ষমাব ব্ৰহ্মণ জে খযোগ্য খছি ও খরিরাহিতে মৰৈত খছি। খনেকো উঁদাহবণ ভেটৈত খছি। রিকৌখা প্ৰথামে এহন ৰাঁত নহি ভেন বহএ। খৈব! দহেজ–প্ৰথামে সক্ষমক সংগ রিরাহ কবাযৰ্ব হ্যগ–ধৰ্ম মানন গেন খছি, ক্ষদা দহেজেক রিকবান ৰূপ সামনে খছি। রিকৌখা ৰুঈত ছন তঁ ও মনৌতী কএনাপব মানি জাগত ছন, কিন্তু ওা দহেজ–প্ৰথাক শিক্ষিত রস্থ তঁ ৰুসনাপব স্ত্ৰীক জান নহ নৈত খছি। এতরেঁ নহি, কন্যাক খপমান, তিবস্কাব ও খরহেনেনা কবৰ্ব স্বাভারিক হোগছ। মনোন্বকূন রিদাগ রা দহেজেক বাশিমে কমী ভেনাপব সাস্ব, সস্ববক সংগ খাগত র্যরহাব তক কহ দৈত ছথি। পহিন্বকা রিকৌখা মাঁগ, তমাকূ খাগত ছন তঁ খাজুক রব মদিবা, সিগবেট,

চবস অভ্যাসী হোগত অছি। বিকৌআ এক আধ বেৰ সাস্থব অবৈত ছল, মুদা আজুক ওা বিকৌআ সানো ভবি সাস্থবে বহবাঁক আকংক্ষী অছি। অন্তব সিৰ্ফ এতবাঁগৌ জে বিকৌআক স্ত্রী পিতেঘবমে বহৈত ছল জাহিসঁ মর্যাদিত ছল, মুদা এখনুকা ববক স্ত্রী সংগহি বহৈত অছি, কিন্তু এহি পঠ়নাহীক শীন, স্বভাব বহন-সহন চানি-ঢানি বাতাববণক কাবণেঁ বিগ্রৃত ভঽ জাগছ। অধিকাশি স্ত্রী তঁ শীনহবণক শিকাব ভঽ জাগত অছি। কোনা বুঁমবঁ জে বিকৌআ প্রথাক অন্ত ভেন? আজুক ওা দহেজ প্রথা তঁ ওকবোসঁ বিভিন্ন ৰূপমে সামনে আএন অছি। আজুক দহেজ প্রথাক কাবণেঁ কন্যাক পিতাক ধর্ম, ধন ও গজ্জত সভ নীনাম ভঽ জাগত অছি। পাওাক অভাবমে কন্যাক পিতা বৌঅ তবহক দৃভি জকাঁ পিঅবগাত গ্রশিকায ভঽ সময কাটি বহন অছি। কতবোঁ ৰূপ-গুণসঁ যুক্ত কন্যা ছন্হি, মুদা পাওাক অভাবমে হুনক পিতাকেঁ কেও মোজব নহি দঽ সকৈছ। পৈসাক পিশাচী নোক যোগ্য-অযোগ্য কন্যাক সীমাকেঁ সন্দিগ্ধ কঽ দেনে অছি। অনেকো পিতা-পুত্রীকেঁ শিক্ষিত কবৈত ছথি, তাকি হুনকা বৈগৌবঁনা দহেজমে ছুট দেতাহ মুদা সে সম্ভব নহি। যোগ্য বব কন্যাক ববণ কবথি সে খ্যান কেও নহি কবৈত ছথি জাহিসঁ নির্মন দাম্পত্য জীবন নশীব হোএবঁ কঠীন ভঽ গেন অছি। একব প্রতিফন কী হোএত? মৈথিন সমাজক শৃংখনা টুটি জাযত, আর্থিক বিষমতা সামাজিক জন্ম দেত।

এক দিসি জঁ কন্যা পক্ষ বাঁনক ভীত জকাঁ ঢহন জায বহন অছি তঁ দোসব দিসি ববক পক্ষ মনোবঽক্তক পূন বিন্ব সিমেন্ট-বাঁন্বক জোড়বাঁমে তন্নীন অছি। কহিযা ধবি ওা দহেজক দাহসঁ সন্তপ্ত বহত সে নহি জানি।

दहेजक कारण अविवाहित कन्याक जीवन झाँकी : दहेजक दर्दनाक असलि तेहन तवहँ पड़ि रहल अछि जे अधिकांशि सम्भ्रान्त परिवारक कन्याक कौमार्य अवस्था विवाहक प्रतिक्षेमे समाप्त भऽ जाइछ। एतए तक जे यौवनकालमे नारकीय अवस्थाक अनुभव करैत अछि। प्राय: वेटीवला ओ वेटावला दूनूक समक्ष ई समस्या उत्पन्न छन्हि। केओ एहिसँ मुक्त नहि छथि मुदा टाका गनाएब आ गानबकेँ आइ मर्यादाक विषय जानल जाइत अछि। जे जतेक टाका गनबैत छथि ओ ओतेक गर्वोक्तिसँ समाजकेँ बुझबैत छथि, संगहि जे गनैत छथि से अप्पन वड़प्पनक विशद् वर्णन करैत छथि।
सभसँ खेदक विषय तँ ई जे गवीब लोक जे वेटीक प्रति ताका लैत अछि वा छल, तकरा लोक वेटी वेचबा कहैत छल। घृणाक दृष्टिसँ देखैत छल, आइ ओकर उनटा भऽ रहि गेल अछि। वेटा वेचनिहारकेँ लोक वेटा वेचबा नहि कहि समाजमे उँचासन दैत अछि जाहिसँ वेटाक विवाह टाका लऽ कएल करबामे गौवरान्वित होइत अछि। ई समाजक लोकक विचारहीनता नहि तँ आर की? एहिसँ निन्दनीय वात आइ की होएत? तखन तुलसीक पाँति स्मरण भऽ जाइछ–
"समरथकेँ नहि दोष गोसाइं।"
अर्थात् पैघ लोककेँ दोषी नहि कहल जाइछ। ओना दहेजक पृष्ठपोषक समाज पैघे लोक छथि तँ एकर उन्मूलन सम्भव कोना? नहि जानि विकौआक जगह दहेज आएल आ ई कहिया धवि लोककेँ खिहाबैत रहत? आइ तँ आइ तँ अधिकांशि ललना अभागी पिताक छातीपर दुखक पहाड़ वनि वैसलि अछि।

কতেক তঁ রিরাহ সূত্রমে রাঁহ্নোপব ভাগ্যপব ষখৈত খছি। মনোন্বকূন ঘব-রবক খভবমে সংঘর্ষবত জীরন রিঁতা বহন খছি। স্বখ স্বরিধামে পনন রাঁনিকা পতিক ঘবমে গংজন, দ্ব্যরহাব, র্যংগ্যপূর্ণ রাক্ রাণসঁ রিহ্ন হোগত বহৈছ জকব কাবণ হোগছ নেন-দেনক গড়্রবী, দান জৈত্তকমে মনচাহী রস্তুক খাপূর্ত্তিমে কমী। এতরেঁ নহি দহেজক উঁপবান্ত ররিযাতক রিশিঁষ্ঠ সেরা নহি ভেনাসঁ রা কোনো তবহক রিঘটন ভেনাপব কন্যাকেঁ সাস্ববমে পতি দ্বাবা রা পতিক ঘবক নোক দ্বাবা খমর্যাদিত র্যরহাব কএন জাগছ। কতেকঠাম তঁ কন্যাক হত্যা কহ দেন জাগছ খা নহি তঁ কন্যা স্বযং খামে হত্যা কহ নৈত খছি। সভক মূনমে দহেজে খছি জে কন্যাক পিতাকেঁ রিরশ কহ দৈছ, রিরশতাক কাবণ হোগছ দ্রব্যাভার, খর্থাভার। কোজাগবা, জড়্ ডবক সংগ-সংগ সান ভবি তক ব্রাহ্মণ সমাজমে রৈঁটৌরঁনাক তনোতবী ঠীন ভহ জাগছ তেঁ রিরাহসঁ রিধ ভাবী কহন জাগছ।

দহেজ-প্রথাক উঁন্মূননক উঁপায- যদ্যপি রত্তমান সবকাব দহেজ নেনিহাব ও দেনিহাব দুনূকেঁ কঠোব দল্ড দেরাঁক খধ্যাদেশ জাবী কএন খছি, হ্নদা গ নৈতিক পতনরঁনা নোক এখনহুঁ কম্মঁন ওঠ্ কহ ঘী পীরঁএরঁনা রাঁত বখনে খছি। সবকাবক আঁখিমে তঁ গর্দা দৈতে খছি সংগহি সমাজোকেঁ উঁন্নু রঁনা বহন খছি। নেন-দেন কহ নগএ। গ্বপ্ত রূপসঁ তাকি হম খাদর্শ রূপমে স্কটমৈতী কএন খছি। তেঁ সবকাবক দ্বাবা একব উঁন্মূনন কথমপি সম্ভর নহি। একবা নেন রৈচাবিক ঞ্রান্তি চাহী, সমাজক হবেক র্যক্তিক নৈতিক সমর্থন চাহী। গ এক কনংকপূর্ণ বেরাজ থিক জতএ পাগপব দূ খাজীরন মিনি কএ বহএ রঁনা জীর তকব প্রেমক খাকনন পাগপব হো। নিশ্চয এহি

তবহক সমাজকেঁ কনংকিত সমাজ ঘোষিত কএন জায জতএ টৈকাক খাধাবপব দাম্পহ সম্বন্ধ বঁনাওন জাগছ। এক শীর্ষমে কহএ পড়্ত জে রিরাহক পরিত্রতাকেঁ তখনে কাযম বাখন জাযত জখন হবেক রস্মাক নোক খামেগত রিচাব কঽ রিরেকপূর্ণ নির্ণয নেথি। খাডম্বরপূর্ণ রিরাহ প্রক্রিযাক সংগ দহেজেক রিগ্রূত পবিপাটীক রিরোধ কবথি। ভরিষ্যক জননী সৃষ্টিক সংবচনা কবনিহাবি খাজ্ক কন্যা কান্হি পূর্ণ খভিশপ্ত ভএ জাএত।

যত্র নার্য রস্তু পূজ্যন্তে,
বমন্তে তত্র দেরতা।

মনুস্মৃতিক ঞ রাক্য সর্বথা খমান্য ভঽ জাএত খা এক দিন হমবা নোকনিকেঁ খরনতিক মহান গর্তমে নঽ কএ চন জাযত!

রিদ্যাপতিকানীন মিথিনাক কৃষি

জাহি সমযমে রিদ্যাপতিক খার্বিভার মিথিনামে ভেন ছন ও সংক্রমণক কান ছন। সামাজিক রিশৃংখনতাক কাবণেঁ কিছু নোক কাজ-ধন্ধা কবরাঁসঁ মুঁহ মোড়্নে ছন। জে কেও কাজ্ন, পবিশ্রমী ছনো ওহো কর্ত্তব্যহীন জীরন রিতেনিহাব ভঽ গেন ছন। মিথিনামে খেতী খা পশুপাননক সিরায দোসব জীরিকাক সাধনো তঁ নহি ছনৈক। সীমিত সাধনো খছৈত খেতী কবনাগ খসৌকর্জ

बुझि दिनानुदिन आर्थिक दुर्बलताक शिकार होइत रहल। एहि कारणे भेलै जे एतेका लोकक आर्थिक अवस्था लचड़ि गेलैक। एतबे नहि, किछु लोक कृषिक उपेक्षा कए भीख माँगब श्रेयस्कर बुझए लागल। एहन लोककेँ समाज घृणाक दृष्टिसँ देखैत छल। तेँ एहि प्रवृतिक लोकक ध्यान खेतीक ओर आकृष्ट करबाक निमित कहबी चरितार्थ भेल–
"उत्तम खेती मध्यम बाण,
निषिद्ध चाकरी भीख निदान।"
तात्पर्य ई जे खेती करब सभसँ उत्तम मानल गेल। व्यवसाय करब मध्यम। नौकरी करब अधम मानल गेल। सभसँ अधलाह– भीख माँगब बुझल गेल। जहाँ तक नौकरीक गप्प छैक, आजुक समयमे नौकरियेकेँ प्राथमिकता भेटैत छैक। ओ भलेँ सम्पन्न परिवारक किएक ने होथि, नौकरी हेतु अपस्याँत देखल जाइछ। एहनो समय छलैक जखन नौकरी करनिहारकेँ समाजमे रूचर्चा होइत रहैक। एहिसँ ईहो ज्ञात होइछ जे आमे निर्भरताक शिक्षा देल जाइत छल। महा कवि विद्यापति अपन रचना 'लिखनावली' आ 'वर्षकृत'मे मिथिलाक कृषिक वहुविधिवर्णाति कएल अछि। संगहि कृषिकेँ उपेक्षाक दृष्टिसँ देखनिहारकेँ एहि ओर आकर्षित करबा लेल अपना रचनामे शिव आ गौरीक माध्यमसँ उपदेशो देल अछि। विद्यापतिक मात्र उद्देश्य अकर्मण्यताक अन्मूलन करब छल।
"बेरि–बेरि अरे शिव मो तोय बोलो,
किरिषी करिअ मनलाइ,
भिखि माँगिए पर गुण गौरव दुरिजाय,
निर्धन जन बोलि सबे उपहासे,

नहि आद। अनुकम्पा।
तोहें शिर पाओन आक-धतूर,
एहि पाओन फूल चम्पा। ।"
भूमिक अधिकता आ जन संख्याक न्यूनताक कारण खेती अदलि-बदलि कए होइत छलैक। जाहि खेतमे एहि बर्ष धान गृहस्थ करैत छल, ओकरा परती छोड़ैत छल। ओ करनासँ सान भरिमे खेतक उपज शक्ति बढ़ि जाइत छलैक। भूमि तीन श्रेणीक मानल गेल छल।
विद्यापतिक समयमे पहिल श्रेणीमे गोचर, दोसर श्रेणीमे उपजाउ आ तेसर श्रेणीक बंजर।
गोचर भूमिमे अनेक प्रकारक घास लगाओल जाइत छल जे पशुपालनक हेतु प्रमुख छल। ओ गोचर भूमि साधारण गाममे एक सय दंड, पैघ गाममे दुइ सय दंड एवम् नगरमे चारि सय दंड छोड़ल जाइत छल।
बंजर भूमिकेँ तोड़ि कए खेतीक योग्य बनाओल जाइत छल। एहन भूमिकेँ विद्यापति खील भूमि कहलखिन्ह। एहन प्रकारक भूमिमे खेती कएनिहार भू-स्वामीकेँ सात बर्ष धरि उपजक आठम भाग दैत छल। तपश्चात् भू-स्वामीक अनुसार उपजक स्वामीत्वमे परिवर्तन भए जाइत छलैक। एखनहुँ परती जमीनमे खेती कएनिहारकेँ सुविधा देल जाइत छैक। एहि सुविधाक समय निर्धारित नहि छैक। जगह-जगहपर अन्तर देखल जाइत अछि।
ओहि समयक समाज दू वर्गमे बँटल छल। एक वर्ग राजा महाराजाक सामन्तादिक छल। एहन वर्गक लोकक खेती-पथारी दूर-दूर धरि होइत छलनि। ओतए ओ लोकनिक खेती करबाक कर्मान्तिक अर्थात् कमतियाकेँ

बखैत छलाह। एकर अतिरिक्त आरो अधिकारी रस्ब ओकर काजक निरीक्षण करबाक लेल बाहर जाइत छल।
समाजक दोसर रस्ब दलित रस्ब छल जे स्वयं अपन खेती करैत छल। एहन रस्बकेँ खेतीमे अपन परौसँ सेहो सहयोग भेटैत छलनि। खास कऽपशुक हेतु सभ प्रकारक व्यवस्था स्त्रीगणे द्वारा होइत छल। महादेवकेँ मैथिल होएबाक प्रमाण कहक ओहो भऽ सकैछ। हुनक सासु मैना स्पष्ट रूपसँ कहैत छथिन्ह– "हमर धिया जखन सासुर जयतीह तखन ओ घास काटि लौती आ बँसहा चरौती।"
खेती–परती हर एरम् कोदारिसँ ओहू समयमे कएल जाइत छल। हरक व्यवहार विद्यापति साहित्यक संगहि तकोलीन साहित्यमे सेहो कतेको स्थलपर कएने छथि। विद्यापति अपन वर्ष कृत्यमे हरक महूर्त्तक उल्लेख कएने छथि। ओहि दिन बँरदक सिंहमे मक्खन गूड़ आदि बगड़ल जाइत छल। प्राय: ओहि दिन धनी–मनी व्यक्ति हरक–फारक आगूमे सोना लगबैत छल। विद्यापति कहैत छथि सोन लगायब एक विधान छल।
एक तरहक कहबी छैक वा लोक धारणा जे पंचमीक महूर्त्तमे हर जोतबा काल जौं बँरद चिकोर करए वा मेमिया तँ चारि गुणा उपज होएबाक संकेत भेटैछ। ओहि दिन पाँच सिरोर जोतबाक विधान छलैक।
विद्यापतिक लिखनावलीक एक पत्रमे हरक हेतु ध्वहुर बँरदक चर्चा आयल अछि। अगौंठ भेलापर गृहस्थ एहन ध्वहुर बँरदकेँ बँन्हकी रखैत छल। एहिसँ ओहि समयक समाजक लचरल अवस्थाक परिचय भेटैत अछि। सम्पन्न गृहस्थ हरबाह खेत जोतबाक निमित रखैत छल।

হবরাহীক খনারাঁ খন্যা কাজ হবরাঁহসঁ কবরৈত ছনাহ। রিদ্যাপতিক এক পদ্যমে উঁল্লেখ খাএন খছি জে গৌবী শিরসঁ খেতী কবরাঁক নেন কহৈত ছথিন্হ, তখন্বক ঙা প ॉ ি তি খছি–

"খৰ্গ কাটি হব হব জে রঁনারিখ,
ত্রীশূন তোড় ি কব্ধ হ্বাব।
রঁসহা ধ্বহ্মব হব নএ জোতীয,
খেত খোনা পহাড়।"

ধনী–মনী র্যাক্তিক ওহিঠাম কমতিযাক ভুঁপব মহমে হোগত ছন জকবা নিবীক্ষক সমান পদ হোগত ছনৈক। কামত পবক খেতী–পথাবীক সভ প্রকাবক খরঁবি কমতিযাসঁ নৈত বহৈত ছন। কোন খেতমে কোন তবহক খন্ন উঁপজাওন জায সংগহি খেত কোনা জোতন জায, কোন খেতমে খাবি উঁচ কএ রঁান্হন জায সংগহি কোন খেতমে কতেক নাগত নগাওন জায গহাদি গহাদি তকব জিজ্ঞাসা মহতম কমতিযাসঁ কবৈত ছন।

রিদ্যাপতিসঁ পূর্ব মৈথিনী ডাক খা ঘাঘ ভেন ছনাহ জনিকা মিথিনাক হ্রষি কার্যক উঁল্লেতা কহন জাগছ। মৈ. ডাককেঁ প্রহ্নতিক গহন খধ্যযন ছনন্হি। এখনহুঁ ডাক রচনারনীক খন্বসাব মিথিনাক গৃহস্থ হ্রষি কার্যক সমীক্ষা কহ সমেত ভহ জাগত ছথি। ডাকক কহরঁ ছন– গৃহস্থ ছোট–ক্ষীণ রঁবদ নহিযোঁ বাখথি মাত্র দুঙা গোট ধ্বহ্মব রঁবদ কীনি খেতী কবথি। খপন খেতী ভেনাপব খনকো খেতীক হেতু মংগনী দেথি। হ্নক শব্দমে–

"নাটো রঁবদ রৈঁচি কএ, দুঙা ধ্বহ্মব কীন,
খপন খেতী কবি কএ খানকেঁ মংগনী দীন।"

এতরেঁ নহি, ও কহনে ছথি খেতক উঁপজা জোতপব

নির্ভর করৈত অছি।
থোড় কে জোতিএ অধিক মগ অরিএ,
ভঁুচ কে বাঁন্হিএ আবি।
জৌং খেত তৈযো নহি উঁপজএ তঁ
ডাক কে পবিএহ গাবি।
এহি নেন রিদ্যাপতিকানীন মমহত্তম কমতিযাকেঁ সনাহ দৈত ছনাহ জে হবসঁ তৈযাব কএনা বাঁদ খেতকেঁ কোদাবিসঁ সাধর্ব উঁত্তম হোগছ।
মিথিনাক হ্রষিমে পর্যাপ্ত রর্ষাকি অভার প্রাগ ঐতিহাসিক কানহিসঁ বহন অছি। মানসূন এত্তকা হেত্ত জ্আরাজী কহন গেন অছি। কিএক তঁ অতি বৃষ্ঠি অনারৃষ্ঠি আ দুর্ভিক্ষক শিকাব এত্তকা গৃহস্থ হোগত বহনাহ অছি। তেঁ পঠৌনীক প্রভার সময-সময পব হোগত ছনৈক। রিদ্যাপতি সাহিত্যমে সেহো পঠৌনীক উঁল্লেখ ভেঠৈত অছি। পঠৈবাঁক এক যংত্র রিশেষক চর্চা কএনে ছথি। যথা- বহঠৈ সংস্কৃত অবধদূ আ প্রাহ্নতিক অবহঠ্ঠ। এহি মংত্রসঁ অহ্খন গনাব রা কূপসঁ পানি বঁহাব কএন জাগছ। একব অতিবিক্ত চব, চাঁচব, ডবঁবা, খত্তা আ পোখবিসঁ কবীন দ্বাবা পঠৌনীক কাজ নেন জাগত ছন। তকোনীন বাজা দ্বাবা বঁড়কা-বঁড়কা পোখবি খ্নাওন গেন ছন।। মিথিনামে এহন অনেকো পোখবি রিদ্যমান অছি, জকব সকন আবঁ বঁদনি গেন ছৈক। এহি তবহক পোখবি বজোখোবি কহবৈঁত ছন। কিরদন্তি ছন জে দৈত্য দ্বাবা এহন রিশান পোখবি খ্নন গেন ছন।
রিদ্যাপতি তঁ ভাব নদীক উঁল্লেখ কএনে ছথি- গৌবী জখন শিরসঁ খেতী কববাঁক আগ্রহ কএননি তঁ শিব কহনথিন্হ-

"सभ रौंत मानल ग्मदा पानिक अभाव भेलापर की होयत ? तखन खेती तँ करब असौकर्ज होएत।"
एहिपर गौरी उँत्तर देलनि–
"पाटेय स्वसवि धावा।"
एहिसँ ज्ञात होइत अछि जे तत्कालीन मिथिलामे पटौनीक काज गंगानदीसँ कएल जाइत छल।
ओहि समयक कृषकमे प्रगाढ़ प्रेम होइत छलनि।
एक–दोसरक हित चिन्तनक संग अति आदरक भाव रखैत छलाह। खेतसँ उँपज निर्विघ्न आवै तेँ बाँधक हेतु बखराव बाखल जाइत छल। अद्यखन मिथिलाक गाममे बखराव बखराँक प्रथा अछि। बखरावकेँ विशेष अधिकार गृहस्थक द्वारा देल गेल छल। कह्खन ओ बखराव खेतक पूर्ण उँपजकेँ हथिया लैत छल जे विद्यापतिक पदसँ ज्ञात होइछ–
"खेत कएल बखरावे, लूटैल ठाकुर सेरा भोर।"
यदा–कदा एहनो होइत छलैक जखन खेतीक समय बीति जाइत छल तखन वर्षा होइत छल। जेकर विद्यापतिक पदसँ पुष्टि होइछ–
"समय गेले मेघे रबिसरौं,
की दह् तेँ जलधार।"
एहना स्थितिमे वर्षाक पानिकेँ रोकबाँक हेतु खेतमे उँच आबि बाँन्हल जाइत छल ताकि खेतसँ पानि ससवि नहि जाय। विद्यापतिक पद्यसँ संकेत भेटैछ–
"गेला पीड़ पिवोधक की फल।"
पुन: विद्यापति अपन वचनामे प्रेम रूपी फूलक हेतु शीलक आबि बाँन्हि मर्यादाक रक्षा कएने छथि–
"फूल एक फूलवावि लगाओल ग्मवावि,
जतने पटैओलन्हि स्वरयल रावि।

চৌদিস র◌াঁধনি সীনক খাবি,
জীর খরনম্রন কন্ধ খরধাবি।”
এহিসঁ গো জ্ঞাত হোগছ জে নোক ভূমিকেঁ ছোট-ছোট ট্কড়◌ামে বাঁটি খেতী যোগ্য বঁনবৈত ছন। রিদ্যাপতিক সময়ক কৃষকক সমস্ত উঁপজাক খন্নক উঁল্লেখ কতহ্ একঠাম নহি ভেটৈত খছি। তখন এতএ মসূবী, বাহড়◌া , সবিসো, তিন জৌ খাদিক খরশ্য উঁপোদন হোগত ছনৈক। জতেক প্রকাবক খন্নক উঁল্লেখ ভেন খছি ও সভ খন্ন রিভিন্ন খরসবপব মিথিনামে রিভিন্ন দেরী দেরতাক প্রসন্নতাক হেত্ত দান কএন জাগত ছন। একব সাংগোপাংগ রর্ণন রিদ্যাপতিক ‘রর্ষকৃত্য’মে ভেটৈত খছি।
খন্নকূন সময়সঁ যথেষ্ঠ উঁপজ হোগত ছনৈক। গৃহস্থী নীক হানতমে ভেনাসঁ মিথিনাক নোক বাঁহব নহি জা কহ ঘবহি বহৈত ছন। কহরী ছনৈ-
“কব খেতী ঘবহী ভনা।”
গএহ কাবণ ছন জে এত্তকা জনমানস রাহ্য পবিরেশক খন্বভরসঁ বঁচিত বহক। রিদ্যাপতিক পূর্র জহিনা গৃহস্থীসঁ উঁদাস নোক ছন তহিনা করিক বচনাক প্রভারসঁ গৃহস্থীক ওব ঝ্কার ভেন ছন। খেতীসঁ উঁপেন্ন খন্নক উঁপযোগ মোনা ব্যরস্থা দ্বাবা চনৈত ছন। মোনাক খন্তস্থত ক্রয-রিক্রযক রিধান ছন। একবো উঁল্লেখ রিদ্যপতিক নিখনারনীমে খাযন খছি। তৌন-নাপক ব্যরস্থামে টঁক ওব মানী পাঁথী চনৈত ছন। 4 মানী এক টঁক হোগত ছনৈক। ওহি সময়ক 1 মানী খাজ্ক 16 সেবক বঁবা-বঁব হোগত ছনৈক।
খেতসঁ পর্যাপ্ত ধানক প্রাপ্তিক প্রমাণ ছনৈক জে পৈঘ গৃহস্থ ডেঠ◌া যা রা সরাওপব কর্জা নগবৈত ছনাহ।

कजकि खदायगी खगहन मासमे नरका धान भेनापव होगत छनैक। रिद्यापतिक निखनारनीमे गृषि सम्बन्धी चर्चा रिनक्षण ढंगसँ कएन गेन खछि।
खस्तु... !

रिद्यापतिक बचनामे रिबह र्णन

रिद्यापति खपन रहुमुखी प्रतिभाक पबिचय खपन बचनामे देनन्हि खछि, मुदा कार्य प्रतिमाक रास्तरिक पबिचय स्वनक रिबह गीतसँ होगत खछि। प्रेमक प्रगाढ़ता संयोगमे नहि रियोगेमे होगत छैक। महाकरि बाधाक रिबह–रेदनाक सजीर खा मर्मस्पर्शी र्णन कएनन्हि खछि। जौं सूब रिप्रनम्भ शृंगाबमे गोपीक रेदनाक टीसकेँ भ्रमब गीतक खन्तस्थ्नत उँजागब कएनन्हि तँ रिद्यापति सूक्ष्म दृष्टिसँ बाधाक मनोदशाक रिभोमारस्थाकेँ रिबह गीत रूपमे उँजागब कएन खछि। समयानुकून रिबहिणीक स्थितिक स्वाभारिक र्णनमे रिद्यापतिक कनम माजन छन्हि।
साहित्य शास्त्रमे शृंगाब बसकेँ बस बाजक संज्ञा देन गेनैक खछि। कमनीयताक काबणेँ खन्य सभ बससँ एकब स्थान उँच मानन गेनैक खछि। करिक र्णनमे सहृता बहराँक ओ सहृता प्रेम र्णनमे सराधिक पाओन जागत खछि।
प्रेमक चित्रणमे 'रिबह'केँ महत्वपूर्ण स्थान देन जागत छैक। रिबहक द्वाबा प्रेमक प्रगाढ़ताक पूर्ण पबिचय भेटैत छैक। रिबह ओ कसौटी थिक जाहिपब प्रेम स्वर्णक पबीक्षा होगत खछि। एकब खधिकतामे प्रेमी एरम् प्रेमिकाकेँ एक दोसबाक प्रति रास्तरिक भारारेशे एरम् तन्मयता होगत खछि। रिबह प्रेम जीरक एक

मर्मस्पर्शी घटना थिक। एहिसँ प्रेमक परिपुष्टि होइत अछि। विरह एक प्रकारक पुष्ट थिक। बिनु पुष्टे रसत्रपर रंग नहि चढ़ैछ।
साहित्य-दर्पणमे उल्लेख अछि-
"न बिना विप्रलम्भेन संयोग: पुष्टमश्नुते, कषायिते हि वस्त्रादो भूयान रागः प्रवर्द्धते।"
अर्थात् बिनु विरहक प्रेमक स्वतंत्र सत्ता नहि। एही रूपेँ बिनु प्रेमक विरहक अस्तित्व नहि। प्रेमक अग्निकेँ प्रज्ज्वलित करैछ विरह-पवन, प्रेमक अंकुरकेँ बढ़बैछ विरह जल, प्रेम दीपक वर्त्तिकाकेँ उसकबैछ विप्रलम्भ।
विरह-वेदना मधुमयी होइछ। एहिमे रूदन एवम् आमोद सामने मानित होइछ। संयोगक अवस्थामे हृदयमे आशा एवम् निराशाक ओतेक द्वन्द्व नहि होइत अछि जतेक विरहक अवस्थामे। रतहमे वासनाक अहंकार प्राय: लुप्त भए जाइत अछि तथा प्रेमक विशुद्ध अनुभूतिमे विरही डूबि जाइत अछि।
शृंगार तथा विरहक एतेक महत्वकेँ जनैत विद्यापति अपनाकेँ ओहिसँ फराक कोना रखितथि ? एहि विरह वर्णनक हेतु विद्यापतिक लेखनी सेहो चलल आ चलबैत नहि कएल अपितु अपना रचना शक्तिक भाव एवम् अनुभूतिक बलसँ समस्त भावक रूपकेँ भाव-विभोर कए देलक।
विरह-वर्णनमे विद्यापति हृदयक अनेक भावकेँ निरलंकारिक भाषामे रखि सरलतासँ चित्रित कएल अछि जे ओ भाव सभ हृदय पटलपर स्वभावत: अपन अधिकार स्थापित कए लैछ।
विद्यापतिकेँ महाकवि कहएबाक एक प्रधान कारण इहो थिक जे विरह एवम् विरहक पश्चात् मिलनक वर्णनमे

हिनकर स्थान उँचतम रहल अछि। एहि मिलनमे ओ जे अपन स्वाभारिकता भरुकता स्वन्दर कल्पना तथा पद्य योजनामे कमनीयता देखाओल अछि से एक महान करिएसँ सम्भर भएल सकैछ। प्रेम सूत्रमे ग्रथित नायक नोकनिक चित्र हुनक काव्यमे सहसा जीरनक यांथनय प्रदर्शित कएल देलक।

पं. जगन्नाथ साहित्य दर्पणमे रिवह अथरा काम दशाक दश अरस्था कएल गेल अछि–

अभिलाषाश्चिन्ता स्मृति गुण कथनो द्वेग संप्रलाप उन्मादो र्याधिर्जड़ता मृति बिति दशात्रश्च कामदशा अर्थात् स्मरण, गुण–कथन, अभिलाषा, मूर्छा, र्याधि, उद्वेग, प्रलाप, जड़ता, उन्माद एरम् मरण। एहि दस अरस्थाक अतिरिक्त अनेक भारक चित्रण रिद्यापतिक कएलन्हि अछि। रिवहक महत्वपर दृष्टिपात करैत रिद्यापति लिखैत छथि–

"जेहन रिवह हो तेहन सिनेह।"

प्रेमक असली स्वादक अनुभर रिवहेके अरस्थामे रास्तरिक रूपसँ भेटैत अछि। रिद्यापतिक रिवह र्यथिता बाधिका अनभिज्ञ छथि। हुनका समीपमे नहि छथिन्ह। बाधा हुनक रियोगमे शुष्क शीर्ष स्मरणक सदृश्य धाराशालिनी छथि। हुनक अश्रुप्रराहसँ भूमि कर्दमयुक्त भएल गेल अछि। बाधा ओहि थानरँना भूमिपर लेटल रहली अछि। हुनक सखी सभ कृष्णक आगमनक आश्वासन दैत छथिन्ह परन्तु ओ आश्वासन रिवहाग्निमे घीक काज करैत छन्हि। हिनक यौरन रिवहक रेदनासँ दिनानुदिन क्षीण भएल रहलन्हि अछि, हुनक र्यथा अधिकतर भएल जाएत छन्हि। रिद्यापति बाधाक हृदयक मनोरैज्ञानिक रर्णन करैत छथि–

“अंकुर तपन ताप यदि जारब, कि करब बारिदमेहे,
ई नव यौवन बिरहे गमाएब कि करब से पिया नेहे।
हरि हरि की ई दैव दुराशा,
सिन्धु निकट यदि कंठ सुखाएब के दूर करत पिया सा।।”
एहिठाम दृष्टान्त दए राधिका जे अपन ह्रदयक दुख बखनन्हि अछि से सह्रदय संवेद्य थिक। सहसा भावावेशमे आबि विधाताकेँ ‘हरि-हरि की दए दैव दुराना’ कहि भर्त्सना करैत अछि। एतए मधुमणी वेदनाक चित्रण कएल गेल अछि।
सखीक सम्वादसँ जखन काज नहि चलैत छन्हि तखन राधा स्वम कृष्णकेँ रोकबाक प्रयास करैत छथि-
“माधव तोहे जनु जाए विदेशे
हमरो रंग रभस लए जएबए लएबह कोन संदेशे,
बनहि गमज करु होएत दोसर मति बिसरि जएबए पति मोरा।
हीरा मणि माणिक एको नहि माँगब फेर
माँगब पहु तोरा।।”
एतए राधाक प्रेमक अलौकिक रसास्वाद अछि। तर्कक अनुसार आदान-प्रदान सेहो होएबाक चाही। रंग-रभसक प्रति वंदन की दए सकताह ? ओ थिक कृष्णक प्रेम। राधाक याचना। फेर माँगब पहु तोरा, नि:स्वार्थ प्रेमक भाव स्पष्ट रूपसँ प्रदर्शित भेल अछि।
कृष्ण मथुरा प्रस्थानक बातसँ सम्पूर्ण गोकुल शोका कुल भए गेल अछि। सर्वत्र अश्रुक प्रवाह एवम् करुण चीत्कार प्रारम्भ भए गेल-
अब मथुरापुर माधव गेल, गोकुल

গোক্ষনে উঁছননা কৰুণাক বোন নযন জনে
দেখ ৰঁহএ হিনোন।
বাধা ৰঁহ্ত দিনসঁ খাশা নগৌনে ছনীহ জে হ্রঞ্চ ওতাহ। খৰধিক খৰসান ভ২ গেন, ৰাঁষ্ট তকৈত–তকৈত ভএ গেনহ্নি। খন্তমে নিবাশ ভ২ ৰিনাপ কবএ নগনীহ।
নোচন ধাম ফেদাযন হবি নহি খাএন বে,
শিৰ–শিৰ জিৰও নে জাএ খাস খৰু ঝাএন বে।
পহিনে বাধিকা হ্রঞ্চক প্রেমক কেন্দ্র ৰিন্দ্ ছনীহ। এখন সভষ্টা ৰিপবীত ভএ গেনহ্নি খছি। তখন খপনাকেঁ স◌া ঁঝক তাবা ৰুঁঝৈত ছথি। জকব দর্শন খশ্বভ হোগছ, সংগহি ভাদৰক চৌঠীক চান খপন ক্ষখকেঁ ৰুঁঝৈত ছথি জকব দর্ন খশ্বভকাবী মানন জাগছ– ৰিবহাগ্নিমে দগ্ধ বাধিকাক নেন ঔ জতৰাঁ খাশচর্যক ৰিষয ভেন ওতৰঁএ নাজোক। ৰিবহাগ্নিসঁ জর্জবিত বাধাক হৃদযক ষ্টৌস স্পষ্ঠ খছি–
"কী হম স◌া ঁঝক একসবি তাবা, ভাদৰচৌঠীক শশী,
গথি দুহু ঝাঁঝ কওন মোব খানা জে পদ্হঁখি ন হেবনি। ।"
কানিদাসক শিত খপনা ৰিনাপমে কহৈত ছহ্নি–
"মদনেন ৰিনা হ্নতাবতি: ক্ষণ মাত্র কিন জীৰিতেতিমে,
ৰচনীয মিদং ব্যৱস্থিতং বমণস্ত্রা মন্ত্বযামি।"
যদ্যপি।
এতএব দেখৈত ছী জে ৰিদ্যাপতি কানিদাসহুক ৰিবহ–ৰর্ণনসঁ ষ্টপি জাগত ছথি। এতএ ৰিবহ ৰর্ণনমে কৰিক কম্পনাক চাতুর্যদির্শনীয খছি–
"নোচন নীব তষ্টনি মিব মানে, ততহি কনাক্ষখি কবএ সনানে।
সবস মৃণান কবহজপ মানী, খএনিস জপ হবিনাম

তোঋনী। ।"
অর্থাত্ বিরহিণী রাধিকা নয়নক অশ্রুসঁ নদীক নির্মাণ কএ ওহীমে স্নান কএ রহল অছি, তাপর্য যে ততেক অশ্রুপাত ভেলন্হি অছি যে ও নারীক রূপধারণ কএ লেলক অছি। শ্রীকৃষ্ণক মিলনক আশা সমাপ্ত ভএ গেলাপর নাযিকা রাধা অপন সৌন্দর্যক ত্যাগ করবএ লগলীহ অছি। মাত্র শরীর এরম্ স্নেহ বঁচি গেল ছন্হি–
"সরদক বসধার ঋখ রুচি সোপনক হবিন কে লোচন লীনা।
কেসপান নএ ভামবি কে সোপনক পাএ মনোভর পীনা। ।"
পারসকালীন রিবহোদ্বেগক একসঁ এক উঁত্তম পদ্য পদারলীমে পাওল জাগত অছি। দু:খাভিভূত রাধাক করুণ ক্রন্দন হৃদয রিদারক এরম্ করুণোপোদক অছি। এহি সমযক প্রত্যেক বস্তু যে সংযোগক অবস্থামে আনন্দ দাযক অছি রাধাক হৃদযকেঁ রিদীর্ণ কএ রহলন্হি অছি। প্রিযতমক রিবহমে ও সভ রস্তু কষ্ঠদাযক ছন্হি।
সখি হে হমর দু্খক নহি ওর...।
রিদ্যাপতি কহ..... দিন রাতিযা। ।
এহি পদক অক্ষর অক্ষরসঁ মগ্ন হৃদযক হাহাকার প্রতি ধ্বনিত ভএ রহল অছি। দু্খক আগি জ্বালামুখী বঁনি ফূটি পড়ল অছি। হরি রিনু কেসে গমাওল দিন রাতিযাক ভারক করিতা বরীন্দ্রনাথ সেহো লিখলন্হি অছি–
তুমি যদি নাদাও, করো আমাম হেলা।
কেমন করে কাবরেঁ আমার এমন বাঁদন বেঁলা। ।
সংস্কৃত সাহিত্যমে এহি প্রকারক অনেক বর্ণন অছি–
"গতো রিধ্দ্বন্নী রিলসিত মিত: কেতকিতরো,

স্ফ্বদ্রন্থ প্রাধজনদ নিনাদ স্ফূর্জিতমিত:
গত: কেনিগ্রীড় । কনকনখ: পক্ষ্মনদ্রশাঁ
কথং ভাত্যস্যন্ততে রিবহ দিরসা: সংমৃতবসা: । । ”
বাধাক প্রেমক তন্ময়তা এতেক রঁঢ় গেন খছি জে ওকব রশান্তি নহি ভএ সকৈত খছি। ও হ্রঞ্জক নাম নৈত-নৈত এতেক তন্ময় ভএ গেন ছথি জে ও খপনাকেঁ স্বয়ং হ্রঞ্জ মানএ নগৈত ছথিন তথা বাধা-বাধা জপএ নগৈত ছথি। তক্ষেণহি হ্নকা খপন রাস্তরিক দশাক জ্ঞান ভ২ জাগত ছন্হি। তথা রিবহক তীব্র রেদনাসঁ ও খ্নান ভএ উঁঠৈত ছথি।
খহ্খন মাধর-মাধর বৈগত বাধা ভেনি মধাঞা।
ভেন সন্দেহ। ।
এতএ প্রেম পবাকাষ্ঠাপব পহুঁচি গেন খছি। নাযিকা বাধাক রূপমে সেহো তথা হ্রঞ্জক রূপমে সেহো দ্নূ খরস্থামে মর্মর্যথা সহৈত ছথি। এহি পদমে রিদ্যাপতি প্রেমক তন্ময়তাক এহন চিত্র উঁপস্থিত করৈত ছথি জে সংসাবক সম্পূর্ণ সাহিত্যমে খপন সভতা নহি বখৈত খছি। এহি প্রকাবসঁ রিবহমে মিনন এরম্ মিননমে রিবহক রর্ণন রিদ্যাপতিহিক উঁকৃষ্টতা থিক।
রিদ্যাপতিক রিবহ রর্ণন কএক রিশেষতা ঞা খছি জে হ্নক নাযিকা রিবহমে বহিতহ্ খপন ভাগ্যক দোষ দৈত ছথি নাযকক নহি। হিনক বাধিকা রূনরতী নননা ছথি তেঁ প্রেমমে জতেক বাঁধা, যাতনা খাব জতেক র্যথা সহৈত জাগত ছথি হ্নক প্রেম সোনা জকাঁ ওতেক চমকৈত জাগত ছন্হি। স্বপ্নামে ও হ্রঞ্জকেঁ কহৈঞি নহি কহৈত ছথি। খপ্পন কর্মক দোষ তথা কি কবত নাএ দৈর ভেনরাম।
এহি প্রকাবে খছি-

"সখি কহি কহৱ খপতোষ, হমব খভাগ পিযাক নহি দোষ। । "
খন্তমে যুগ-যুগ জীরথু নখ কোষ হমব খভাগ হুনক নহি দোষ। ।
রিবহিণীক চিত্রণ কানিদাসক শব্দমে-
"কন্যাণ ব্রুঝবথরা তরাণং ন কামচাবী মমিশঁক নীয: ।
মমৈর জন্মান্তব পাতকানাং রিপাক নিস্ফূর্জথুব: প্রসক্ষ্য। । "
সীতা সেহো পূর্ণ জন্ম পাপকেঁ খপন দুখক কাবণ মানৈত ছথি। এক স্থনপব তঁ বাধা নিবাশি নহ মূহুক খভিনাষা কবৈত ছথি জে ভারোপূর্ণ খছি-
"খান কবহ হিয রিহি কএন খান,
খরহু ন নিক সভ কঠিন পবান। । "
রিদ্যাপতিক রিবহমে প্রকৃতিক উদ্দীপন, রূপক চিত্রণ শ্রৃংগাব বসক স্থাযী ভার বতিকেঁ জাগ্রহ কবরামে সফন ভেন খছি। জাগ্রতারস্থামে তঁ প্রিয়সঁ মিনন খসম্ভর খছিএ, স্বপ্নহুমে নাযিকাকেঁ প্রিয়সঁ মিনন নহি ভহ পরৈত ছন্হি। তেঁ নীন নহি হোগত ছন্হি-
"সপনহুঁ সংগম পাওন, বংগ বঢ়ৈ ।াওন বে
সে মোব রিহি রিঘটৌওন নীন্দও হেবাযন বে। । "
নিন্দ হোগতন্হি কোনা ? ও তঁ প্রিযতক সংগ রিদেশি চন গেনন্হি-
"সপনেহু তিনাএক তন্হ সোঁ বংগে,
নিন্দ রিদেসন তন্হি পিখা সংগে। । "
কানিদাসক মত্তিণী- 'ত্বহিতস্ম প্রিযেতি' কহি কহ পতিক রিবহকেঁ রর্ণিত কবৈত ছথি। কিন্তু এতএ কাকক ভাষাসঁ প্রিযতমক খাগমনক প্রতীক্ষা এরম্ খাকুনতাকেঁ নর জীরন দেন গেন খছি-

“काक भाष निज भाषह् रे, पिय आओत मोरा
क्षीर खीर...................... कनक कटोरा
सोमे चन्न................ पिआ आओत मोरा। ।”
जखन विरहक कष्ट असह्य भऽ जाइत छन्हि तँ सन्देशो पठाबए चाहैत छथि—
“के पतिया लए जाएत रे...। पास भेल साओन मास।”
विद्यापति विरहक सूक्ष्मसँ सूक्ष्म दशाकेँ देखलन्हि तथा ओहिसँ अपन हृदयक सम्बन्ध स्थापित कएलन्हि। ओ विरहक प्रत्येक दशाक वर्णनमे अनुभूति पक्ष सर्वथा ऊँच स्तरक एवम् मनोग्राही बनल अछि। विद्यापति नायक—नायिका दुनूक विरहक चित्रण कएलन्हि जहिना स्मरणीय जेहेन आकर्षक बाधाक विरह वर्णन भेल अछि तेहेन उद्धृक नहि यथा—
“अगसन नागर अगसन नर नागरि अगसन सम्प मोर,
बाधा विन्न सबे राधा मानिए नयन तेजिअ नोर। ।”
वास्तवमे बाधा एवम् उद्धृक प्रेम ‘सागर सागरोपम’ थिक।
विरहमे सज्जनक प्रेम आओरो अधिक निखरि जा उठैत अछि। विद्यापति स्वयं लिखैत छथि—
“स्वजनक प्रेम हेम समतूल,
दहइते कनक दुगुन होए मूल। ।
टुटैइते नहि टुटै प्रेम अद्भुत,
जे सन बढ़ए मृणालक सूत। ।”
विद्यापतिक विरह वर्णन विश्व साहित्यमे अपन स्थान मूर्धन्य बनौने अछि। हिनक भाव प्रारम्भमे लौकिक स्तरक तथा वैयक्तिक बनैत अछि, किन्तु जखन गम्भीरताकेँ प्राप्त करैत अछि तखन अलौकिक, समष्टि सूचक एवम् विश्वक निधि भऽ जाइत अछि।

ভার পক্ষক সংগহি সংগ রিবহ রর্ণনমে হিনক কনা পক্ষক সমারেশ সেহো পূর্ণ রূপসঁ ভেন খছি। কনামেকতা কৃত্রিম নহি খপিতু স্বাভারিক খছি। খনুভূতি ব্যঞ্জ কবরাঁমে সবনতা খপনাওন গেন খছি। শৰ্ক্ক চযন, রাগ্নিদগ্ধ, এরম্ স্বন্দব উক্তিসঁ হিনক রর্ণন খনংকৃত এরম্ রিভূষিত খছি। কনাপক্ষক বসক পবিপাকমে সর্রত্র সহাযক ভেন খছি।
এহি প্রকারেঁ দেখৈত ছী জে রিদ্যাপতি খন্য ভাষাক রিবহ-রর্ণনসঁ খধিক উৎকৃষ্ঠ রর্ণন কএনে ছথি। খন্য রিশেষতাক সংগ ভার পক্ষ শ্রেষ্ঠ বহিতহ্ কনাপক্ষক উপেক্ষা নহি ভেন খছি। ভারক গম্ভীবতাক খভিব্যক্তিক মনো রৈজ্ঞানিক ঢংগসঁ কএন গেন খছি। মিথিনাক সংস্কৃতিক খনুপানন সর্রত্র করৈত রিবহিণীক শৰ্ক্ক-শৰ্ক্কসঁ রেদনা নি:শ্রৃত ভেন খছি।

<u>নাবাযণ যাদর</u>

<u>নঘুকথা- পঁচৈতী</u>

বামপ্ববমে একটা জমীদাব ছনাহ। পৈঘ জমীদাবী, নৌকব-চাকব, খেতী-পথাবীক খগ্লাব নাগন ছন। হ্নকা তীন গোটে বেঁটা ছন। বহ্ত দিন ধবি পবিবাবক ভবণ-পোষণ কবৈত বৃদ্ধারস্থাকেঁ প্রাপ্ত কযনন্হি। ব্ঁঠ় াড় া খরস্থামে নানা প্রকাবক বীমাবী তংগ কবয নগৈত খচ্ছি। জমীদাব ধাতক বীমাবীক গনাজ কবৈত বহনাহ। ওহি গনাজমে বহ্তবাস জমীন-জথা সেহো বিক গেনৈন্হ। ঠীক নহি ভেনাহ। স্বস্থ্যরাসী হোগসঁ পহিনহি গামক চাবি-পাঁচ প্রতিষ্ঠিত ব্যক্তিকেঁ বজায কহননি-

“হমবা সম্পতি কে দূ ভাগমে বাঁটি দেবৈক।”

শ্রাদ্ধ কর্ম সমাপ্ত ভেন। গামক প্রতিষ্ঠিত নোকনি সভ জমা ভেনাহ। বঁটৈবাবাসঁ পহিনহি। ব্ঁড় হাক কহন বাত পব মংথন হোময নাগন। বেঁটা ছন্হি তীন খা বঁটৈরাবা হোযত দূ ভাগমে। সভ সোচয নগনাহ। ব্ঁঠ় া মৃত খামোকেঁ ঠেঁস নহি নাগবাক চাহী। ব্ঁঠ় াক বাতক পানন হোযবাক চাহী। গণমান্য ব্যক্তিক কে কিছু হ্বা নহি বহন ছনন্হি। সভ কিযো এহি তাবতম্যমে নাগন বহনাহ, জে এহি বাতক নিবাকবণ কোনা হোও। গণমান্যমে সঁ এক ব্যক্তি বজনাহ-

“নবাবমে বাম নষণ বাবূ বড় পৈঘ পঁচৈতিযা ছথি। এহি রষয পব হ্নকেঁসঁ বায রিচাব কয নী।”

চাব্দ-পাঁচূ গণমান্য ব্যক্তি বাম নষণ বাবূসঁ বায রিচাবক নেন নবাব পহুঁচনাহ। কিনকো হ্নকব ঘব দেখন নহি ছন। বাম নষণ বাবূক ঘবক বগনমে একটা গনাব ছন। ওহি গনাব পব একটা নর যুরতী পানি ভবি বহন ছনীহ। যুবতীক উম্র তকবীবন 17-18 রর্ষ

छलैक। गणमान्य व्यक्तिमेसँ एक व्यक्ति ओहि पानि भरैत नव युवतीसँ पुछलथिन्ह–
“दाइ, राम नरेश बाबूक घर कोन छैक।”
ओ युवती जवाब देलन्हि–
“जिनकर अहाँ नाम लैत छी ओ तँ मरि गेलाह।”
सभ किछो उदास भय गेलाह। तावत् एकटा प्रौढ़ा गनावक नजदीक पहुँचलीह। ओ गणमान्य व्यक्ति सभकेँ देखि पुछलन्हि–
“अहाँ सभ की खोजैत छी?”
गणमान्य व्यक्तिमे सँ एक व्यक्ति कहलैन–
“राम नरेश बाबूक घर खोजैत छी।”
प्रौढ़ा हाथसँ इशारा करैत घर देखबैत बजलीह–
“ओ तँ आन्हर भय गेलाह।”
गणमान्य व्यक्ति सभ आँगा बढ़लाह। कनेक दूर पर एकटा दरबाजा छल। ओतय राम नरेश बाबू बैसल छलाह। गणमान्य व्यक्ति लोकनि राम नरेश बाबूकेँ नमस्कार कय दरबाजापर राखल कुर्सी आ चौकी पर बैसि रहलाह। हिनका लोकनिक मनमे नवयुवती आ प्रौढ़ाक जवाब पहेली बनल छल। सोचैत छलन्हि जे राम नरेश बाबू जखन जीवित छथि तँ ओ नवयुवती किएक बजलीह जे राम नरेश बाबू एहि संसारमे नहि छैथ। प्रौढ़ा किएक कहलीह जे राम नरेश बाबू आन्हर छैथ।
गणमान्य व्यक्ति लोकनिकेँ एहि प्रश्नक जवाब हेतु जिज्ञासा बढ़ि गेलैन्ह। कुशल–क्षेम परिचय–पात भेलाक बाद राम नरेश बाबू हुनका लोकनिक स्वागत–सत्कारमे लागि गेलाह। हुनका सभक सहयोगसँ पानि आ चाहक व्यवस्था आँगनमे भेज देलन्हि।

বাম নষণ রাঁবূ রঁজনাহ–
“খহ াঁ নোকনি কোন প্রযোজনার্থ এতয খযনহুঁ ? ”
গণমান্য ব্যক্তিমে সঁ একটা রঁজনাহ–
“সবকাব হমবা নোকনিক সমস্যা রাঁদমে কহরঁ। তাহিসঁ পহিনহি একটা দোসব প্রশ্ন সামনে খারি গেন। পহিনে একব সমাধান করু।”
বাম নষণ রাঁবূ রঁজনাহ–
“রাঁজূ কোন তবহক সমস্যা খছি ? ”
গণমান্য ব্যক্তি রঁজনাহ–
“একটা রঁচিযা গনাব পব পানি ভবৈত ছনীহ। হ্নকাসঁ খপনেক রাঁবেমে প্বছনযেন্হ। নরঁহরঁতী কহনৈন– ও তঁ মবি গেনাহ। এহি রাঁতক কোনো খর্থ নহি নাগন।”
বাম নষণ রাঁবূ রঁজনাহ–
“ও রঁচিযা তঁ ঠীকে নে কহনক। ওহি রঁচিযাক হম রাঁপ ছিঐক। ও রিযাহক যোগ্য ভয চুকন ছথি। হম ওকব রিযাহ নহি কবা বহন ছিযৈক তঁ ওকবা নেন তঁ হম মবিযৈ নে গেনিযৈ। ও ঠীকে নে কহনক।”
প্বন: গণমান্য ব্যক্তি রঁজনাহ–
“একটা প্রৌঢ় াসঁ প্বছনযেন্হ তঁ ও রঁজনীহ জে ও খান্হব ভয গেনাহ তকব কী বহস্য ছৈক ? ”
বাম নষণ রাঁবূ রঁজনাহ–
“ও প্রৌঢ় া হমব পনী থিকীহ। ও সাজ শৃগাঁবসঁ বত বহৈত ছথি খা ওকবা দিশ তাকিতো নহি ছিযৈক, ওকব খভিনাষাক পূর্তি নহি হোগত ছৈক। তেঁ ওকবা নেন তঁ হম খান্হবে নে ছিযৈক। খাঁর খহ াঁ সভক মূন সমস্যা কী খছি সে রাঁজূ।”
তারঁত্ আঁ গনসঁ স্বাগতক হেত্ত পানি খা চাহ খারি গেন। সভ গণমান্য ব্যক্তি পানি চাহ পীরঁ রঁজনাহ।

হমবা গ◌া ঁরমে কপিন ৰাঁবূকেঁ তীন গোষ্ঠ ৰানক ছন্হি। ও জখন স্বস্কারাসী হোময নগনাহ তখন হমবা নোকনিকেঁ ৰজা কহনে ছনাহ জে হমবা সম্পতি কে দূ ভাগমে ৰ◌া ঁষ্টি দেরৈক। হমবা নোকনিকেঁ কপিন ৰাঁবূক ৰাতক ঋর্থ নহি নাগন। ৰেষ্টা তীন ঋা ৰঁষ্টৰাবা দূ জগহ। যৌহ সমস্যা নয হম সভ ঋপনেক শৰণমে ঋাযন ছী। কোনা দূ ভাগমে ৰ◌া ঁষ্টি, সে ৰুঝাউ।
বাম নষণ ৰাঁবূ ৰজনাহ–
“একব তঁ সোঝ হিসার ঋছি। তীনূ ৰেষ্টামে সঁ একষ্টা কপিন ৰাঁবূক ৰেষ্টা নহি ঋছি। তেঁ ও কহি গেনাহ জে হমব সম্পতিক ৰঁষ্টৰাবা দূ ভাগমে কবৰ। ঋাৰ কোন ৰেষ্টা কপিন ৰাঁবূক নহি ছন্হি। ওকব পতা নগেৰাক উঁপায ৰতা দৈত ছী। একষ্টা কপিন ৰাঁবূক ফোষ্টে নয নেৰ ঋা ওহি ফোষ্টেকেঁ একষ্টা কোনো ঘবমে ঝসী যা ষ্টৈৰুন পব বাখি দেরৈক। তীনূ ভাগকেঁ কোনো একান্ত জগহমে ৰৈসা দেরৈক। ৰেবা ৰেবী কপিন ৰাঁবূক ফোষ্টে নগ ভেজৰ ঋা ওহি ৰেষ্টাকেঁ কহরৈক জে এহি ফোষ্টেকেঁ 10 জূতা মাবৰ ওকবা হিস্সা ভেষ্টত। জে ৰেষ্টা ৰাপক ফোষ্টেকেঁ জূতা নহি মাবয ওকবা ৰুঝৰ জে ও কপিন ৰাঁবূক ৰেষ্টা ঋছি। ঋা জে ফোষ্টে পব জূতা মাবত ওকবা ৰুঝৰ জে ও কপিন ৰাঁবূক ৰেষ্টা নহি ঋছি। ঝদা গু ভেদ দোসবকেঁ নহি ৰুঝয দেৰ।”
গণমান্য ব্যক্তি সভ ওতযসঁ ঘব ঋরৈ গেনাহ। বাম নষণ ৰাঁবূক কথনানুসাবক পিনৰাঁবূক ফোষ্টে একষ্টা ঘবমে বাখন গেন। সভসঁ ছোষ্ট ৰেষ্টাকেঁ গণমান্য পঁচ নোকনি ঘবক ঋন্দব প্রৱেশ কবৌনন্হি ঋা কহন গেন জে ৰাপক ফোষ্টে পব জূতাসঁ মাবৰ ওকবা হিস্সা ভেষ্টত। ঘবক ঋন্দব ছোষ্টকা ৰেষ্টা প্রৱেশ কযনন্হি। ফোষ্টেক ৰগনমে

জূতা বাখন ছন। ছোটে বেঁটা বাঁপক ফোটে পব ফূন চঢ়ৗনক খা প্রণাম্ কয কিছু সোচয নগনাহ। সোচৈত বাঁজন জে বাঁপ হমবা জন্ম দেনৈন্হ, পানন, পোষণ কযনন্হি। হ্নকা হম জূতাসঁ নহি মাববঁ। এহেন পাপ হম নহি কয সকৈত ছী, চাহে হিস্সা হ্এ বা নহি। বাঁহব জা নৌকবী চাকবী কয জীবন বিঁতা নেবঁ।

বাঁজৈত ঘবসঁ বাঁহব ভয গেনাহ। পঁচ নোকনি ছোটকা বেঁটাকেঁ দোসব কোঠবীমে নয গেনাহ।

খাবঁ মঝিনা বেঁটাক বাঁবী এনৈক। মঝিনা বেঁটা ছোটকা বেঁটা জকাঁ কযনক ওহো খপন হিস্সা নেবঁসঁ ঙ্কাব কযনক। হিস্সা হ্খ খথরা নহি ক্ষদা বাঁপকেঁ জূতা নহি মাববঁ।

পঁচ নোকনি মঝিনো বেঁটাকেঁ দোসব কোঠবীমে নয গেনাহ। খাবঁ জেঠকা বেঁটাক বাঁবী এনৈক। জেঠকা বেঁটাকেঁ বুঁঝৌন গেন। জে বাঁপক ফোটেকেঁ জূতাসঁ মাবত ওকবে জমীন-জযদাদমে হিস্সা ভেটতৈক। জেঠ বেঁটা কোঠবীমে প্রেবশ কযনক। ফোটেক বগনমে বাখন জূতা নয তাবব-তোব বাঁপক ফোটে পব জূতা বঁবসাবঁয নাগন।

খাবঁ পঁচনোকনি এহি নিষ্কর্ষ পব খযনাহ জে জেঠকা বেঁটা কপিন দেবঁ বাঁবূক নহি খছি। পঁচ নোকনি কপিন দেব বাঁবূক পনীসঁ দবযাপ্ত কেনন্হি। কপিন দেব বাঁবূক পনীক কথন ঞা ভেনৈন্হ। হমব বিঁযাহ দোসব মর্দসঁ ভেন ছন। পহিন্বকা ঘববঁনা স্বক্ষ্ম বাস ভয গেনাহ। কপিন বাঁবূ খবিঁবাঁহিত ছনাহ। হমবে ডেবাক নজদীক হ্নকো ডেবা ছন। পতিক ক্ষগনাক বাঁদ কপিন বাঁবূসঁ হেম-ছেম বঁঢ়ি গেন খা বাঁদমে দুনূ শাদী কয

ननहुँ। जेठका बाँनक पूर्वहि पक्षक छथि।
ओ बाँत हमही दूनू प्राणी जनैत छलहुँ दोसर किओ नहि। जेठको बेटाक जे बाँप छल हुनको ओहि शहरमे ठेब बास सम्पति छथि।
पंच लोकनि आश्विस्त भय कपिल बाँबूक सम्पतिकेँ दू भागमे ब◌ाॅ ंटि जरावँदेहीसँ मुक्त भय गेलाह।

नघुकथा- स्वाद परिवर्तन

अवकाश प्राप्त कर्मचारीक जे क्रिया कलाप भोगत छथि। ताहूसँ हमहूँ वंचित नहि छी। परिवारो छोटे-छीन छथि। पेंशनक पैसासँ कहुना दिन काटिये लैत छी। चारि गोटे बाँनक छथि। पहिल- ड◌ाॅक्टर, दोसर- इंजीनियर, तेसर- मास्टर आ चारिम- नेता। पहिल ड◌ाॅक्टर जे रोगीक छथि, दोसर इंजीनियर जे छथि। तेसर- मास्टर नाचाव छथि। चारिम जे मैथ्रीक फेन ओ देशक कर्णधाव छथि। प्राय: सभ शहर बाँजावक जिनगी जी रहल छथि। दूनू जीर ग्रामीण परिवेशमे वहि रहल छी। किछु खेती-पथारी सेहो छथि। आबँ तँ खेतो-पथार लोककेँ जानक जंजाल भय गेल छथि। किओ बँटाओ करक लेल तैयारो नहि भोगत छथि। बँहुत बास खेतमे पेड़-पौधा लगा देनियैक। बाँन-बँचा ग्रामीण परिवेशमे रहबाँक लेल तैयारे नहि छथि। नीक-नीक आमक गाछ, लीचीक गाछ आ कटहरक गाछ रोपि देने छियैक। गाछ सभ पैघ भऽ गेल, आबँ फरनाओ शुरू भेल छथि। गाम घरमे किसानक हालत बँड़ खराबँ स्थिति रहल छथि। कोनो

সান বৌদী তঁ কোনো সান দন্নাবে ভয জাগত খছি। ধন বোপণীক নেন জন-মজদূব নহি ভেট্টৈত খছি। জঁ ভেট্টবৌ কবৈত ছৈক তঁ উঁপজাসঁ বৈসী মজদূবিযে নয নৈত খছি। বর্ষা নোবাঁক প্রতিশৈত বহ্ত কম ভঽ গেন খছি। ধানক উঁপজ নহি ভেন খা ববীক হ্নসন গেহুঁ, চনা খা মসূবক উঁপজ নীক ভেন খছি। জে বৈটা মাস্টব খছি হ্নক পবিবাব খা ওকব বাঁন-বঁচা গামেমে বহৈত খছি। উঁপজ নহি ভেনাক কাবণ বোটী, সত্তূ, দানি খায পড়ৈত খছি। চনাক উঁপজ নীক ভেনাক কাবণ, বৈসী খায পড়ৈত খছি। সত্তূ খাগত খাগত মন খকছা গেন খছি। সত্তূ জখনে আঁগামে খবৈত খছি তঁ দেখি মন কোনা দন কবয নগৈত খছি। কববঁ কী কোনহ্না খা নৈত ছী। কন্নাবত ছৈক জে খপন নাবন খা বঁহক মাবন কিযো কত্তী থোবে বাঁজৈত খছি। বাঁন-বঁচা খপন-খপন কমাওমে সঁ এক পাওা নহি খর্চ কবত। ঘবক সভ খর্চ নূন, তেন, হবদী, মিবচাও খা সক্কীসঁ নয পোতা পোতীক পঠৌওক খর্চ হমবে বহন কবয পড়ৈত খছি। তঁএ পৈসা নহিযে কে বঁবাবঁব বঁচৈত খছি। তৈযো কভী কভাব দূ-চাবি কিনো চাবন খবীদ স্বাদ পবিবর্তন কবা নৈত ছী। সত্তূ দেখি মন ভিন্না জাগত খছি। পনৌসঁ কহনিযৈন-

"হম কান্হি পটনা জাযব। পটনাবঁনা বৌখা খা বৌখাসীন, পোতা-পোতীক খা ওতযসঁ বাঁচী বৈটী খা নাতীনকেঁ সেহো ভেঁট ঘাঁট কয নেব। মনমে তঁ ছন জে ওতয জাযব তঁ কমসঁ কম সত্তূসঁ পিংড ছুটৈত খা স্বাদ পবিবর্তন সেহো ভয জাযত। গন্টব সীটী ট্রেনক টিকট কটৈনৌ। ছ: বজে জযনগবসঁ খুজি মধুবনী,

दरभंगा, समस्तीपुर,मुजफ्फरपुर, हाजीपुर, सोनपुर होइत पटना पहुँचैत छैक। मनमे खूब उत्साह छल। गाड़ीमे भीड़ नै। भार कमे रहैत छैक। खिड़की लग जगह पकड़लहुँ। बाहरक दृश्यक आनन्द लैत आगा बढ़लहुँ। मनमे ई सोचैत छलहुँ जे पटना जाएब तँ रेंटा परतोह नाना प्रकारक फल, दूध, दही, बासमती चाउरक भात,अरहरिक दालि, आलू-परोरक तरकारी आ नाना प्रकारक तरूआ खूब खुऔत। पोता-पोतीक लेल मिठाइ सेहो खरीद लेलौं। मनमे नाना प्रकारक खेनाइ देखैत पटना पहुँचलौं। मने मन सोचैत रही जे डेरा पर जाएब तँ पहिने हाथ-पैर धोए चाह पीअब। किछु फल सेहो खाएब। तकर बाद स्नान कए भात-दालि आ नाना प्रकारक स्वादिष्ट तरूआ, तिलौरी आ पापड़ खाएब। सत्तू खाइत खाइत मन अकच्छा गेल अछि तेँ स्वाद परिवर्तन भए जाएत।
स्टेशन पर उतरि टेम्पू पकड़लहुँ। टेम्पूसँ बाजा बाजारक चौक पर उतरलहुँ। डेराक नम्बर पता संगेमे छल। पुछैत-पुछैत डेराक नजदीक पहुँचलहुँ। 10-15 मिनट प्रतिक्षा कएलहुँ। तखन ऊपरसँ पुत्र-बधु देखलन्हि। तखन रेंटा-पोता-पोती नीचा आबि मोटा हाथसँ लए सभ कियो पैर छू प्रणाम कएलक। सभक संगे ऊपर डेरा पर पहुँचलहुँ। पुत्र-बधु आबि पैर छू प्रणाम कएलन्हि। सौभाग्यवती भव: क आशीर्वाद देलहुँ। तुरत एक गिलास पानि आएल। बाथ रूम जा हाथ-पैर धो पुन: कुर्सीपर आबि बैसलहुँ। फ्रीजसँ एक गिलास स्प्राइट टेबुल पर राखि देलक आ कहलक-
"दादाजी, ठंढा पीबू लिअ।"

গ্লাস উঁঠা ফ্ঁহমে নগেনহুঁ। কোনাদন স্বাদ নাগন। র্ঁহ্মনা গেন জে হমবা দাব্ধ কিযৈক পিরৈঁক নেন দেনক। খাঙা ধবি এহেন পেয পদার্থসঁ দর্শন নহি ভেন ছন। পোতা ক্ষহয নাগন–
"দাদাজী–দাদাজী, ঠঁঠা পীজিএ। খষ্টা হৈ।"
হম পোতা খা পোতীকেঁ স্প্রাগষ্ট পীখা দেনহুঁ। গিনাস খানী ভয গেন। প্বতোহ্ খানী গিনাস নয খূরঁ নীমন নহাতি এক গিনাস সত্তূ খাগূমে ষৈর্ঁন পব বাখি দেনহ্নি। সত্তূ দেখি মনমে ভেন জে হম তঁ ট্রেনসঁ পষ্টনা খযনহুঁ ফ্দা ঙা সত্তত্ত হমবাসঁ পহিনহি কোনা এতয পহুঁচ গেন। র্ঁহ্মনা গেন জে সত্তূ হমবাসঁ পহিনহি শাযদ হরাঙা জহাজসঁ এতয পহুঁচ গেন।
কিছু দেবক বাঁদ মনমে খাশি নগেনে বহী জে ভোজনমে ভাত–দানি খা তবকাবী ভেষ্টত তঁ স্বাদ পবিরর্তন ভয জাগত। খাধা ঘংষ্টাক বাঁদ সত্তূসঁ ভবন নিষ্টী, সেরঁঙাক খীব, খানূ–গোভীক তীমন খাগামে ষৈর্ঁন পব খাযন। ওনা, ভোজন রঁড় প্রেমসঁ রঁনন ছন। মনহি মন সোচনহুঁ জঁ জাযরঁ নেপান তঁ কপাব সংগহি জাযত। জাহি ডবে ভিন ভেনহুঁ সৈহ পড়ন রঁখবা। স্বাদ পবিরর্তনক নেন খযনহুঁ পষ্টনা ফ্দা স্বাদ পবিরর্তন ভাগ্যমে নিখনো বহে তখন নে।

নঘুকথা– গিহ্নষ্ট

ব্রঁহ্মানন্দ কাকাক উঁমব ঠনন জা বহন ছন। রিযাহ ভেনা রঁহ্তো দিন ভয গেন ছনৈক। কোনো বাঁন রঁচা নহি ভয বহন ছন। কতেকো রৈঁব ডাঁকষ্টবসঁ দেখা চুকন ছনাহ। এতেক বাস ধন–সম্পতিক উঁপভোগ কে কবত ? তাহি সোচমে পড়ন বহৈত ছনাহ ব্রঁহ্মানন্দ কাকা। রঁহ্তো ওনা–রৈঁদ্যসঁ সেহো খাশীরাদি নয চুকন ছনাহ। হিনক

पत्नी सेहो बड़का देवी-देवताकेँ कबुला-पाती कए चुकल छलीह। स्त्रीगणक विचारसँ कतेक धामीक माथे कायल छलाह। सासु ननद सभ ओकरा पत्नीकेँ बड़ उपराग दैत कहैत छल जे ई मौगी अभागिन अछि, बाँझ अछि तेँ बाल-बच्चा नहि भए रहल छन्हि। दुनू पक्षसँ माने लड़का आ लड़की पक्षक स्त्रीगण बड़का देवी-देवताकेँ कबुला पाती केयने छल। भगवानक महिमाकेँ कियो नहि जानि सकैत अछि। मखना सन झसहबकेँ सत्ता सोरे धिया-पुता छैक। श्वभेश्वर मण्डलकेँ जकरा ने रहैक लेल घर छै आ ने घराड़ी सरकारी जमीन यानि गैरमजरुआ जमीनमे घर बनेने अछि। राति खाएत अछि तँ दिन लए सरखैत अछि आ दिन खाइत अछि तँ रातिक लेल चिन्ता लागल रहैत छन्हि। श्वभेश्वर मण्डल ब्रह्मानन्द काकाक नगरआ जन अछि।

ब्रह्मानन्द काका हरबाही कए जे चारि सेर धान भेटै छलै ताहिसँ सभ बाल बच्चाक भोजन साजन चलैत छैक। श्वभेश्वर मण्डल मिहनतिया जन अछि। ब्रह्मानन्द काकाक दू बिगहा खेत बटाइ करैत छल। 25-30 मन धान सालमे बटैया खेतसँ आ धन-कटनी कए 10-20 मन धान कमा लैत छल। ओहि धानसँ सालभरिक लत्ता-कपड़ा, तेल, साबुन आदिक व्यवस्था भए जाइत छलैन्ह। अधिक खर्चक लेल गिरहत मदद करबा लेल तैयार रहिते छन्हि। ब्रह्मानन्द काका श्वभेश्वर मण्डलकेँ बड़ मानैत छथि।

ब्रह्मानन्द काकाकेँ उदास देखि श्वभेश्वर मण्डल सेहो चिन्तित रहैत छल। मण्डलजीक धिया-पुता भरि दिन

ब्रह्मानन्द काकाक आँगना घरमे छैन-छिकोबा करैत रहैत अछि। मानिक ओकरा धियापुताकेँ बड़ मानैत छथि। कहियो-कहियो पैंछ-उधैंक व्यवस्था सेहो कय दैत छथि। मण्डलोजी भगवानसँ गोहाब लगबैत रहैत अछि। जे हमरा गिरहतकेँ बाल-बच्चा होएन्ह।

किछु दिनक पश्चात् ब्रह्मानन्द काकाक शुभचिन्तकक प्रार्थना भगवान सुनलैन्ह। ब्रह्मानन्द काकाक पत्नी (लाल काकी) गर्भवती भेलीह।

ई शुभ समाचार सुनि सभ शुभचिन्तकक मन प्रफुल्लित भय गेलैन्ह। चारू तरफसँ शुभकामनाक संदेश आबय लागल। समय बितैत गेल। महिना डॉक्टरक संरक्षणमे लाल काकी रहय लगलीह। समयपर बच्चाक जन्म भेल। जच्चा-बच्चा सही सलामत रहल। घरमे खुशिहाली आबि गेल। सासु-ननदिक उलहन-उपराग बन्द भय गेल। बच्चाक छठिहारमे हित-अपेक्षित आमंत्रित भेलाह। खूब नीक जकाँ भोज भात भेल। बच्चाकेँ ढेर बास उपहार भेटैलैक। रातिमे सभ बरम्ह पूरा कय बच्चाक नाम भोला राखल गेल।

क्रमहि भोला किशोरावस्थामे पदार्पण कयलक। भोला बड़ संस्कारी बच्चा निकलल।

एक समयक बात छल। भोला बीमार भेल। ब्रह्मानन्द काका आ लालकाकी ओकरा नीक डॉक्टर लग लगाजक हेतु लय गेलाह। डॉक्टर साहेब सभ तरहक जॉंच लिखलक। पौथोलजिक जॉंच रिपोर्ट आयल। डॉक्टर साहेब रिपोर्ट देखलैन। जॉंचमे ई ज्ञात भेल कि दिलमे सहस्त्र छेद अछि। डॉक्टर

साहेबें कहलैन जे एकर दिन बदलऽ पड़ऽत। किछु दिन ठीक रहत, तकर बाद भोलाकेँ दिक्कत होमय लागत।

ब्रह्मानन्द काका आ लाल काकी खूब कनलैथ। लालकाकी मनहि मन निश्चय कयलक जे हम अपन कलेजा दय बेटाक जान बचायब।

दवाइ लिखल गेल। दवाइ चलऽ लागल। भोला पूर्ण स्थितिमे आबि गेल। डॉक्टर साहेबक सलाह छलैन्ह जे चारि-पाँच वर्ष धरि ठीक रहत। तकर बाद दिन बदलवा देबैक। चारि-पाँच वर्षक बाद जखन भोलाक उम्र सत्रह वर्षक छलैक तखन मायकेँ कहलैन जे माय हमरा उठावहम जन्म दिनपर कोन तरहक गिफ्ट देबही।

लाल काकी बजलीह-

"बौआ, तोहर अठावहम जन्म दिनपर जे गिफ्ट देबऽ से आलमारीमे राखल रहतऽ। तौ लयलीह।"

भोला जिज्ञासा कयलैन्ह-

"माय हमरा कहि दे जे की देमे।"

लाल काकी बजलीह-

"बेटा, आइ धरि गिफ्ट कियो नहि देने हेतैक से तोरा देबह। अखन गिफ्टक नाम कहलासँ मजा किरकिरा भय जेतह।"

भोला चुप भऽ गेलाह। समय बितैत गेल। जहिया भोलाक अठावहम साल पुरितै, ताहिसँ किछु दिन पूर्वे ओ बीमार भऽ गेलाह। माय-बापक एकलौता सन्तान। सभक आँखिक तारा।

फेर ओकर माय-बाप भोलाकेँ पूर्ण डॉक्टर लग

नय गेलाह। ओ डाक्टर साहेब भोलाकेँ पहचैन गेलाह। ओ हुनका अभिभावककेँ दिल प्रत्यारोपणक सलाह जे पूर्णिमामे देने छल पुन: दोहरौलैथ। भोला माय अपन दिल देबाक लेल तैयार भेलीह। आॅपरेशनक तैयारी हेतु माय-बाप घर अयलाह। आॅपरेशनक फीसक व्यवस्था कयल गेल। भोलाक माय एकटा पत्र लिखि एकटा डिब्बामे बन्द कय आलमारीमे राखि देलक।

आॅपरेशन करबाक हेतु भोलाक माय-बाबू डॉक्टर ओतय पहुँचलाह। भोलाक दिल निकालि, ओकर मायक हृदयमे आ मायक दिल भोलाक हृदयमे प्रत्यारोपित कयल गेल। माय-बेटा दुनू दुरूस्त छलाह। भोलाक स्वास्थ्य दिनान्दिन ठीक होमय लगलैक। ओ भोला मायक स्वास्थ्य दिनान्दिन छीन होयम लगलैक। जहिया भोलाक जन्म दिन छल ताहिसँ 25-30 दिन पहिनहि भोलाक माय स्वर्गवासी भय गेलीह।

श्राद्ध कर्म नीक जकाँ सम्पादित भेल। भोलाक जन्म दिन खूब धूम-धामसँ मनाओल गेल। भोलाकेँ अपन मायक द्वारा देल गिफ्टक बात मन पड़लैन्ह। ओ आलमीराकेँ खोललैन्ह। तँ देखलक जे एकटा डिब्बापर लिखल छैक जे हैपी बर्थ डे टू यू बेटा। भोला डिब्बा खोललैन्ह। डिब्बामे एकटा पत्र लिखि राखल छल। भोला मोबल पत्रकेँ पसारि पढ़य लगलाह। पत्रमे लिखल छल-
"बेटा, हमर जिगरक टूकड़ा। यदि तोँ एहि पत्रकेँ पढ़ि रहल छह तँ तू बिल्कुल ठीक भय गेलह।
तोरा याद होयतह जे जखन तोँ बीमार भेल छलह तखन हम तोरा डॉक्टर साहेबक पास लऽ गेल रही। डाक्टर साहेब कहलाह जे एकरा दिलमे बहुत

বাস ছেদ ছৈক। দরাও সঁ ও ঠীক নহি হোযত, ওহি দিন হম ৰহ্ত কননহুঁ। আ নির্ণয নেনহ্ জে ৰেষ্টাকেঁ হম অপন দিন দয ওকবা জীৰন প্রদান কবৰ। তোবা গহো যাদ হেতহ জে এক দিন তুঁ ৰাজন ছনহ জে মা ঁ হমবা অপন 18ম জন্ম দিনপব কোন প্রকাবক গিফ্ট দেৰহী, সে ৰেষ্টা হম তোহবা গিফ্টক ৰূপমে অপন দিন দয বহন ছীহ। একবা সম্ভাবি কহ বথিযহ। হপী ৰর্থ ডে টূ যূ ৰেষ্টা।"

নঘ্কথা- ভায-ৰহিন

মগধ দেশক বাজা রকর্ণদের ছনাহ। ও মহান প্রতাপী, যোদ্ধা, রীব, নীতি-নিপুণ, কুশন প্রশাসক আ প্রজা পানক বাজা ছনাহ। রকর্ণদেরক ন্যায প্রিযতা আ কনা কৌশনক প্রসংশা দূব-দূব তক ফৈনন ছন। বাজাক রিযাহ মহান রিদূষী আ সুন্নবি বাজকুমাবীক সংগ ভেন ছন। বাজকুমাবী দোসব দেশক বাজা অকর্ণদেরক জেষ্ঠপুত্রী ছনথিন্হ। ৰূপ-বংগ আহাব-ব্যরহাব এতেক নীক ছনথ্ জে বাজা-পনী প্রতি সমর্পিত ছনাহ। রিযাহো ৰড় ধূ-ধামসঁ ভেন ছন। ৰহ্ত দিন ধবি

दाम्पत्य जीवनक निर्वहन करैत एक पुत्र आ एक पुत्री रत्नक प्राप्ति भेलैन्हि। पुत्रक नाम शिवधर आ पुत्रीक नाम गायत्री छल। शिवधर जेठ आ गायत्री छोट छलीह। राजा रघुनन्दनक लाड़-प्यार आ मायक वात्सल्य प्रेमसँ शिवधर आ गायत्री पनिगाजित होइत रहलाह।

राजा दुनू सन्तानकेँ शिक्षा ग्रहण करबयबाक हेतु योग्य शिक्षकक सानिध्यमे दय देने छलथिन्ह। समयक गति ससरैत रहल। राजा किछु आवश्यक कार्यार्थ राज्यसँ बाहर गेल छलाह। रानी अपन रनिवासमे पलंगपर सूतल छलीह। तावत् देखैत छथि जे मकानक भेंटिलेंटैवपर जे खाली जगह छलैक, ओहिपर एकटा बँगड़ा आ बँगड़ी खोंता लगाकय सुखपूर्वक जीवन व्यतित करैत छल। दुनू पति-पत्नीमे बड़ प्रेम छल। बँगड़ी गर्भवती छलीह। दू-चारि दिन बाद ओ अंडा देलक। अंडा जुएलाक बाद बच्चा सेहो भेलैक। बँगड़ा आ बँगड़ी अपना बच्चाकेँ चोंचसँ खाना खुआबैत छल। कोनो दुर्घटना वश बँगड़ीक निधन भय गेलैक। आब बँगड़ा दोसर शादी कय दोसर बँगड़ीकेँ अपना घर (खोंता)मे अनलक। बँगड़ी जखन नव घरमे अयलीह तँ पूर्वसँ पालित बच्चाकेँ देखलक। बच्चाकेँ देखिते बँगड़ी ईर्ष्यासँ जरय लगलीह। एकान्त पाबि ओ बाक बच्चाकेँ चोंचसँ नीचा गिरा देलक। ई दृश्य देखि रानी व्याकुल होय लगलीह। बड़ चिंतित होय लगलीह। मनहि मनमे सोचथि जे एहि जिन्दगीक कोनो ठेकान नहि। जँ कहीं हमरो निधन भय जाए

তঁ হমবো রান–ৰঁচাক সংগ এহি প্রকাবক ঘটৈনা ন ঘটিত ভ২ জাএ। এহি হানতমে বানী সোচনক জে ঞা ৰাঁত বাজাকেঁ কহি বাজাসঁ প্রতিজ্ঞো কবাবী জে হমবা ক্ষ্ণগনাক ৰাঁদ ও দোসব রিযাহ নহি কবথি।

বাজাকেঁ ৰাঁহবসঁ খযনাক ৰাঁদ বানী সভ ৰাঁত বাজাসঁ কহি স্বনৌনৈন্হ। খা ওহো বাজাসঁ প্রতিজ্ঞো কবৌনৈন্হ জে জঁ হমবা কিছ ভয জায তঁ খহ◌াॅং দোসব রিযাহ নহি কবৰ।

বাজা বানীক ৰাঁত স্বনি খচংভিত ভয গেনাহ। বাজা ৰঁজনাহ–

“খহ◌াॅং ঞা খশ্বভ ৰাঁত কিযৈক ৰঁজৈত ছী।”

বানী ৰঁজনী–

“এহি জিনগীক কোন ঠেকান।”

কানএ্রমমে সময রিঁতৈত গেন। সমযক প্ররাহমে ৰঁহ্তো পবিবর্ত্তন ভেন। বানী মহামাবীক প্রকোপমে পড়◌ি গেনীহ। ডাক্টব গনাজ কবয নগনাহ। ক্ষ্ণদা ঞাশ্বিবক মর্জীক খাগা ককবো কিছ নহি চনৈত খছি। হদীশিক এক প◌াॅংতি খছি– নাগনাহী গন্নাহ মহমদে বসূন্নাহ। ঞাশ্বিবক মর্জীক রগৈব একটৌ পত্তা নহি হিনৈত খছি। খা বানী তেহেন ৰুসান নে ৰুসনীহ জে ৰৌসৰ কঠিন ভয গেন। শ্রাদ্ধ কর্ম সম্পন্ন ভেন। বাজা খপন প্রতিজ্ঞোক খন্বসাবে রিরাহ কবৰ মনসঁ নিকানি দেনে ছনাহ। সান–দূ–সানক রাদ স্বর্ট্র্ম্বৈ, মহামংত্রী খা শ্বভ চিন্তকক খাগ্রহ পব বাজা রিরাহ কবরাক হেত্ত রিচাব

কবয নগনাহ। নোক সভক কথন ছন জে বাজাক বাজপাঠ রিনা বাবা–বানীক চনৌনাগ খসম্ভর খছি। বাজাক মন ডোনি গেনৈন্হ খা ও শাদী কয নেনৈথ। ব্যাহীসঁ সগহী রেশী দ্নাব্ধ মোগত খছি। বাজাক সগহী কিনিযা বানীক বিঞ পদকেঁ ভবনৈথ। বানী খপন কাম কাজ সম্যনৈন্হ। রিাহী কনিযাঁক বাঁন–বঁচাক প্রতি মনহি মন ঙষ্যাকি ভার বাখয নগনৈন্হি। বাজা বুদ্ধিমা ছনাহ। ও খপন প্বত্র শিরধবকেঁ শিক্ষা প্রদান কববাক নেন কোনো নীক স্কূনক ছাত্রারাসমে বখরাঁ দেনে ছনথিন্হ। সংযোগসঁ রিদ্যানয কিছ দিনক নেন বঁন্দ ভেন ছন। তেঁ শিরধব ছাত্রারাসসঁ ঘব খারি গেন ছন।

এক দিনক বাঁত ছনৈক। শিরধব গেন্দ খেনাগত ছন। গেন্দ উঁছনি কঽ বাজাক খাঁগনমে বানীক গোদমে খারি খসন। শিরধব দৌগন খযনাহ খা খপন সৌতেনী মাঁক গোদসঁ গেন্দ নয পড়ৈনাহ।

বানী নৌকবানীসঁ প্বছনথিন্হ জে ঙ রানক কে ছন জেকবা ঐতেক হিম্মত ভেনৈক জে হমবা গোদীসঁ গেন্দ নয নেন। নৌকবানী বাঁজনি–

“মানকিন ঙ বঁচা খহিক সৌতেনা বেঁটা খছি খা একটা বেঁটী সেহো খছি।”

বানী ঙষ্যাসিঁ খভিভূত ভয দ্:খী বহয নগনীহ। হমেশা যৈহ সোচথি জে বাজা খপনা বাঁদ একবে বাজ পাঠ দেখিন্হ। হমবাসঁ জনমন প্বত্রকেঁ বাজা নহি বঁনৌথিন্হ। ঙ ধৃতবাষ্ট্র জকাঁ প্বত্র মোহমে পড়ি

গেলীহ। দিনান্বদিন বানী ৰুগ্ন বহয নগলীহ। কতেক ড াঁকটৈব-বৈদ্য আবঁয নগলাহ আ গলাজ কবয নগলাহ। ক্দা দৱাঙক কোনো প্রভাব বানীপব নহি পড় লৈন্হ। বাজা সেহো দ:খী বহয নগলাহ। বাজা আবঁ অধিক সময বানীপব দেমষ নগলথিন্হ। বানীকেঁ কোনো বোগ বহত তখন নে দৱা-দাৰুসঁ ঠীক হেতৈন্হ। বাজা বানীসঁ বাঁব-বাঁব পুছথিন্হ জে অহ াঁ কোনা ঠীক হোযবঁ। বানী বাজাসঁ প্রতিজ্ঞা কবৌলৈন্হ তকব বাঁদ কহলৈন্হ জে হমবা শিরধবক কোঠ -কলেজী আনি দিঅ। তখন ৰীমাবী ঠীক হোযত। বাজা প্রতিজ্ঞা কয চ্কল ছলাহ। তেঁ রিরশ ভয জল্লাদকেঁ আদেশ দেলৈন্হ জে শিরধবকেঁ জংগলমে ঘ্মযরাক হেত্ত লঽ জাউ আ ওকবা মাবি ওকব কোঠ -কলেজী লেনে আউ।

এমহব শিরধবক বাঁহিন অপন সৌতেনী ম াঁক মনোদশাকেঁ ভাপি চ্কল ছলীহ। গাযত্রী বাজা-বানীক সম্বাদসঁ অবগত ছলীহ তেঁ ও মাযক বঁগহলা-জেরব আ কিছু ৰুপযা-পৈসা লয জল্লাদক পাছু-পাছু জংগল পহুঁচলীহ। শিরধবক বাঁহিন কহয নগলথিন্হ জে যৌ জল্লাদ ভাঙ নোকনি হমব মায অহ াঁ সভকেঁ কতেক মালৈত ছলীহ। অহ াঁ নোকনি জে ধন সম্পতি লেবঁ সে লীঅ আ হমবা ভাঙকেঁ ছোড় ি দীঔন্হ। হমবা সৌতেনী মাযকেঁ কোনো ৰীমাবী নহি ছৈক। ওব হমবা ভাঙকেঁ মাববাঁক প্লান অছি। তেঁ অহ াঁ নোকনি কোনো জানরবক কোঠ -কলেজী লয লীঅ আ হমবা সৌতনী মাযকেঁ দয দেবৈন্হ আ কহবৈন্হ জে ঙ শিরধবক

कोठ़-कनेजी अछि ।

गायत्रीक राँत स्वनि पहिने तँ जल्लाद लोकनि नाकव-स्कव केलैन्हि । स्दा राँदमे धनक लोभसँ लोभित भय शिरधवकेँ एहि शर्तपव छोड़राक हेतु तपेव भेलाह जे ओ कहियो अपना देशे घ्मि कऽ नहि आवँथि ।

शिरधव दुनू भाए-बँहिनकेँ ओ शर्त मानय पड़लैन्हि । आ गहना-जेरव रूपया पैसा नय शिरधवक जान बँकैस देन गेन । शिरधव अपन देशकेँ छोड़ि दोसव देशे चन गेलाह । आ शिरधवक बँहिन गायत्री घ्मि कऽ बाज दववाबमे आवि बहय नगनीह । एमहव चाँडान लोकनि कोनो जानववकेँ मावि, ओकव कोठ़-कनेजी नय बानीकेँ दय देननि । बानी बँड़ खुशि भेलीह ।

ओमहव शिरधव अपन देशे छोड़ि दोसव देशे चन गेलाह । बाजदववाबमे जा बाजा सेरा-सुश्रुषामे बहय नगनाह । बाजा बँटौ छनाहे बँड़ पैघ संस्कावी सेहो छनाह । बाजा नि:सन्तान छनाह । तेँ शिरधवकेँ अपना बँटौ जकाँ मानय नगनाह । शिरधवकेँ उँच शिक्षा देबाँक व्यवस्था कयलैन्हि । किछए दिनमे शिरधव सर्वगुण सम्पन्न भय गेनाह । बाजा सेहो वृद्ध भय गेनाह । शिरधव मे बाज्याचित गुण देखि बाजा हुनका अपन उँत्तवाधिकावी नियुक्त कय संयास धावण कय नेनथि ।

এমহব বাজা রকুণদের সগমী পনীক সংগ মিনি বাজপাৗ চনরঁয নগনাহ। রকুণদেরক পনী বাজাকেঁ খপন পবিণয নীনামে জকবনে বহনী। বাজা হব হমেশা পনীক জী-হ্জ্বীমে নাগন বহৈত ছনাহ। গংগা দশহবাক দিন ছন। গংগা স্নানক রঁহানা রঁনা কয খপন সংতৌনী রেঁৗী গাযত্রীকেঁ সংগ নয গংগাকাত খযনীহ। দ্নূ মায-রেঁৗী গংগামে স্নান কবয নগনীহ। বানীক নিযতমে খোৗ ছন। ওকব গাযত্রীক প্রতি ঙষ্যাকি ভার জাগি ঙঁঠন। খা বানী গংগাক তেজ ধাবামে গাযত্রীকেঁ ধকেন দেনক। গাযত্রী গংগামে দহা গেনীহ। বানী কানৈত-খিনৈত ঘব খযনীহ। কিছু দ্বক রাঁদ বাজা শিরধব বাজ্য পড়ৈত ছন। সংযোগ নীক ছন। শিরধব কিছু সৈনিককেঁ নয শিকাব খেনরাক প্রযোজনার্থ গংগাক কিনাবমে খাযন ছনাহ। শিরধব গংগামে ভসিযৈত রচিযাকেঁ দেখি সিপাহীকেঁ খাদেশ কযনাহ জে একবা গংগাসঁ ঙঁপ্র কব।

সিপাহী ভসিযাগত গাযত্রীকেঁ ঙঁপব কযনক। গাযত্রী র্নিরস্ত্র ভয গেন ছনীহ। বাজা ওহি র্নিরস্ত্র কন্যাকেঁ খপন চাদব পহিবা খপনা দবরাবমে রঁহিকবনীক রূপমে বাখি নেনথিন্হ। গাযত্রী খপনা ভাগকেঁ পহচানি গেনথিন্হ। ও সোচয নগনীহ জে ঙা তঁ হমব ভাঙ্গ শিরধব থিকাহ। বাজা শিরধবোকেঁ গাযত্রীক প্রতি রিশেষ স্নেহ বহৈত ছন।

এক সমযক রাঁত ছন। বাজা শিরধবক বাজ্যমে

बॅड़ पैघ मेला लागल छल। बाजा ओहि मेलामे भाग लेबॉक हेतु चललाह। ओ बॅहिकबनी लग जाकय पुछलथिन्ह–

"गै बॅहिकबनी, मेलासँ तोबा लेल की लेने अयबौ से कह।"

रहिकबनी बॅजलीह–

"मानिक, हमबा राख्ते एक काठक बॅलल हंस लेने आयबॅ।"

बाजा शिरधव अपना बाज्यक सभसँ पैघ मेलाक उँद्घाटैन कय बॅह्तो बास बस–समान खबीद बॅहिकबनीक हेतु काठक बॅलल हंस सेहो खबीदलैन्ह। नहि जानि जे बॅहिकबनीक प्रति बाजाक स्नेह अनायासे किय़ैक बॅठ़ि गेल छल। बाजा गायत्रीमे अपन बॅहिनक रूप देखैत छल। आ अपन बॅहिनह्सँ अधिक ध्यान बखैत छलाह।

संध्याक समय जखन बाजा शिरधव घब पहुँचलाह तखन किछु समानक संग काठक बॅलल हंस सेहो बॅहिकबनीकेँ देलथिन्ह। गायत्रीक शयन कक्ष बॅहबधाबामे छल। जखन निशि भाग बाति भय जाएत छल, सभ कियो स्वति बहैत छल तखन बॅहिकबनी काठक बॅलल हंसकेँ अपना सामनेमे बाखथि आ संगहि सूप आ बावहनि सेहो बाखथि। सभ रस्तुकेँ सामने बाखि राजथि–

"हे मौ हंस, ई सूप बावहनि छियैक की नहि?"

हंस बॅाजथि–

"हँ तँ हँ।"

रहिकवनी बाँजथि–

"ओ बाजा हमब भाओ शिरधब थिकाह की नहि ?"

काठक बँनन हंस–

"हँ तँ हँ।"

बँहिकवनी–

"हमबा भाओकेँ जन्नाद मावबाँक हेत्तु जंगन नय गेन की नहि ?"

हंस–

"हँ तँ हँ।"

एहि प्रकाबे बँहिकवनी अपन ब्यतित घटना हंसकेँ स्वनाबँथि आ हंस सभ करूण कथामे हुँहकाबी भवथि। नोकब–चाकब, सब–सिपाही आ खुपिया रिभाग बाजाकेँ कहनथिन्हि जे सबकाब बँहिकवनीकेँ अपने की खबीद देनयन्हि जे भवि बाति हँ मे हँ कबैत बहैत अछि। सभक निन्द हमबाम कय दैत अछि।

बाजा प्रतापी आ संस्काबी छनाह। ओ एक बाति जखन सभकियो गाढ़ ी निद्रामे छन तखन अपना शयन कक्षसँ उठि बँहिकवनीक बँहब धाबाक ओठमे आबि ठाढ़ भय गेनाह।

बाजा शिरधब बँहिकवनीक सभ बाँत स्वनय नगनाह। रहिकवनी सूप, रावहनि काठक हंसक सामनेमे बाखि बाँजनि–

“हे मौ हंस, ओ सूप रावहनि छिऐक की नहि ? ”

हंस राजन–

“हँ तँ हँ। ”

रोहिकवनी–

“ओ बाजा शिरधव हमव भाओ थिकैक की नहि ? ”

हंस–

“हँ तँ हँ। ”

रोहिकवनी–

“हम एक भाओ आ एक रोहिन थिकह् की नहि ? ”

हंस–

“हँ तँ हँ। ”

रोहिकवनी–

“हमव अपन माय रोचपनेमे मवि गेनी की नहि ? ”

हंस–

“हँ तँ हँ। ”

रोहिकवनी–

“हमव रोरूजी दोसव रियाह कयनैन्ह की नहि ? ”

हंस–

“हँ तँ हँ। ”

रोहिकनी–

“हमव भाओ गेन्द खेनाएत छनाह की नहि ? ”

हंस–

“हँ तँ हँ।”

रॅहिकबनी–

“गेन्द उँछनि कऽ हमरा सौतेनी मायक गोदीमे चल गेल की नहि ?”

हंस–

“हँ तँ हँ।”

रॅहिकबनी–

“जल्लादक माध्यमे हमरा भायक कोठ़ि–करेजी निकालि लेल कहलक की नहि ?”

हँस–

“हँ तँ हँ।”

रॅहिकबनी–

“हमर भाओ हमरा गंगासँ छानि राहर नौनैन्ह की नहि ?”

हंस–

“हँ तँ हँ।”

रहिकबनीक फ्रँसँ ओ शर्ङ्ग स्वनि बाज शिरधर रिद्रेन भय गायत्रीक गर्दनि पकड़ि कानय नगनाह आ गायत्री सेहो गनामे गना नगा कानय नगनीह।
बाजा शिरधबक ख़ुपिया रिभागक पदाधिकाबी जे बाजाक पाछाँ बाजाक गति रिधिपब नजबि बखराक हेतु छपन छनाह। ओ तुबत महामंत्रीकेँ बस्तु स्थिति सँ जानकाबी कबौनैन्ह। महामंत्री दौगन बाजाक

সমীপ খারি বাজা খা গাযত্রীকেঁ ৱোঁন-ভরোস দৈত দ্নূকেঁ বনিরামে নয গেনাহ।

নঘ্কথা- গমানদাব চোব

চোব-চোব মসিযৌত ভায। দূষ্টৌ চোব এক পৈঘ ব্যাপাবীক ঘবমে চোবী কবরাঁক হেত্ত পহুঁচন। দ্নূ চোবক নাম পনমা খাওব মখনা ছন। দ্নূ চোবী কবরাক কনামে নিপ্বণ ছন। কতরোঁ সতর্ক ঘবক মানিক কিযৈক নহি হোথি। ক্ষদা জখন পনমা, মখনাক রিচাব ওহি মানিকক ঘবমে চোবী কবরাক হেতৈক তঁ চোবী কগযে নৈত ছন।

ওহি গনাকাক সরসঁ পৈঘ ব্যাপাবী ছন। ওকব নাম করোড়ীমন ছনৈক। পনমা, মখনা করোড়ীমনক ঘবমে চোবী কবরাক নেন পহুঁচন। জখন করোড়ী মনক পহবেদাব স্বতি বহন তখন নিশা ভাগ বাতিমে পনমা মখনা ব্যাপাবীক ঘবমে সেঁধ কাটৈয নাগন, সেঁধ কাটৈন ভয গেন। তখন মখনা সেঁঘমে

अपन दुनू पैर दय सेंधक जॉ ंच करलक। पैरसँ सेंधक अगिला भागक जॉ ंच कय, पुन: पैर राखि करलक। जखन ओ बुझ्लाक गेलैक जे आगाँ घरमे पैससएमे कोनो बाधा नहि होयत। तखन ओ सेंधक बाटे घरमे पैससएक प्रयास करय लागल। जखन ओ पूरा सिर सेंधमे देलक आकि देबाल नीचा धसि गेल। मखना देबालक तरमे दबा कय मरि गेल। पनमा कतबो प्रयास करलक जे मखनाकेँ खिंची ली से नहि भय सकल। अन्तमे भोर भय गेल। पनमा दोसर दिन राजाक ओतय जा कय नालिश करलक, राजाक ओतय फर्द बयान ओ देलक जे राति हम सभ करोड़ ी मलक घरमे चोरी करबाक हेतु गेल रही। हमर संगी सेंध काटलक आ ओहिमे प्रवेश करबाक हेतु घुसल आकि देबाल धसि गेल आ हमर निर्दोष संगी मारल गेल। मालिक करोड़ ी मलक कमजोर देबालक कारणेँ हमर संगी मारल गेल। हम सभ जरूर चोरी नहि करलहुँ तैँ तक तँ निर्दोषे छलहुँ।

चोरोक एक अजीब दुनियाँ होइत छैक। राजाक बुद्धिसँ चोरक बुद्धि पैघ होइत अछि।

राजा पनमाक फर्द बयान (नालिशी) केँ स्वीकार करलक। राजा चोरक नालिशीकेँ स्वतन्त्र शुरू करय लगलैन्ह। राजा सिपाहीकेँ हुक्म देलैन्ह जे ओहि व्यापारीकेँ एतए उपस्थित करू।

सिपाही राजाक आदेशानुसार ओहि व्यापारीकेँ

ন্যাযানযমে ৰঁজাওন গেন। বাজা ৰ্যাপাবীসঁ পুছনথিন্হ–

"সেঠজী, অহাঁক মকানক দিৱান কমজোব কিযৈক ছন জে একটা নির্দোষ চোব সেঁঘমে দৱা কয মবি গেন ? "

ৰ্যাপাবী ৰাজন–

"সবকাব, চোব নির্দোষ কোনা ছন ? "

তাহিপব বাজা ৰঁজনাহ–

"জাৰত চোব চোবি নহি কযনে ছন তাৰত তঁ ও নির্দোষে ছন। চোবীক ৰাদে নে ও দোষী হোগতাহ। চোব মবি গেন অহাঁক দিৱানক কমজোবক কাৰণেঁ তেঁ হেত্তু অহাঁকেঁ ফাঁসীক সজা ভেটৈ বহন অছি। "

ৰ্যাপাবী ৰঁজনাহ–

"সবকাব, এহিমে হম কোনো দোষী ভেনহ্। হম তঁ অপনে মকান নহি ৰনৌনে ছনহুঁ। মকান তঁ বাজমিস্ত্রী ৰনৌনে ছন। "

বাজা ৰঁজনাহ–

"হঁ, অহাঁ দোষী নহি ছী, এহিমে বাজমিস্ত্রী দোষী অছি। সিপাহীকেঁ আদেশ দেনৌন্হ জে ৰ্যাপাবীকেঁ ছোড়ি দিযৌক আ ওকবা ৰঁদনামে বাজ মিস্ত্রীকেঁ ফাঁসী দয দেন জাএ। "

বাজাক হুক্ম স্বনি সিপাহী ৰ্যাপাবীকেঁ ৰঁবী কয দেনক। আ বাজমিস্ত্রীকেঁ পকড়ি বাজাক দববাবমে উপস্থিত কযনক। বাজা ৰঁজনা–

"राज मिस्त्री अहाँ केहेन देबाल जोड़लहुँ जे एकटा निर्दोष चोर देबालमे दबि मरि गेल। देबाल कमजोर जोड़बाक जुर्ममे अहाँकेँ फाँसी भेटत।"

राजमिस्त्री कहलकन्हि-

"सरकार एहिमे हमर कोन दोष। हम तँ राजमिस्त्री छिकहुँ। गारा (मसाला) बनेनाइ काम तँ हमर काज नहि अछि। हमर नेरब जे मसाला बना कऽ हमरा देत तकरे सने हम जोड़ब। मसाला कमजोर बना कऽ देलक तेँ देबाल कमजोर भऽ गेल। एहिमे तँ हम निर्दोष छी। सरकार हमरा सन निर्दोष लोककेँ फाँसी देब कोन न्याय। फाँसी तँ दोषीकेँ देबाक चाही।"

राजा कहलकन्हि-

"ई राजमिस्त्री ठीके कहैत छथि। राजमिस्त्रीकेँ छोड़ि देहक आ ओहि मजदूरकेँ फाँसी पड़बाक चाही।"

सिपाही लोकनि राजमिस्त्रीकेँ छोड़ि देलक आ ओहि मजदूरकेँ पकड़ि अनलक। राजा, मजदूरकेँ सामने बजौलक। राजा राजमिस्त्रीक बदला ओहि मजदूरकेँ फाँसीक सजा सुनौलक।

मजदूर अपन सफाइमे बाजल-

"सरकार, एहिमे हमर कोनो दोष नहि, कियैक तँ जखन हम मसाला (गारा) सिमेंट-बालु) मे पानि मिला रहल छलहुँ तखन हमरा पाछाँमे एकटा हाथी

ভবকি হমবা তবহ্ফ দৌরঁন তঁ পানি গাড়ি। (মশানা)মে অধিক পড়ি গেন। তেঁ মহশানা গীনা ভয গেন আ তেঁ দিরান কমজোব ভয গেন।"

বাজা মজদূবক রাঁত স্বনি হাথীক মহাউথকেঁ রঁজারঁক আদেশ দেনৈন্হ। ত্তবং সিপাহী হাথীক মহাউথকেঁ রঁজৌনক। আ আদেশ পাবিত কযনক জে মজদূবকেঁ মাফ কয হাথীক মহাউথকেঁ ফাঁসী দেন জা সকৈত অছি। হাথীক মহাউথকেঁ ফাসী দেন জা সকৈত অছি। হাথীক মহাউথকেঁ অপন সফাঙা দেরাঁক নেন কহন গেন। হাথীক মহাউথ অপন সফাঙামে রাঁজন–

"সবকাব এহিমে হমব কোন দোষ। হম হাথী নয কহ আরিঁ বহন ছনহ্ তাহি রীচ একটা মহিনা ঝ্নঝ্না রাঁনা জেরব পহিব পহিব হাথীক রগনমে আযন। হাথী কংগনক আরাজ স্বনি ভবকি গেন তঁ এহিমে হম কতয দোষী ভেনহ্।"

বাজাকেঁ মহাউথক রাঁত ঠীক র্বুমৈন। মহাউথ নির্দোষ সারিত ভেন। আরঁ মহাউথক রঁদনা ওহি মহিনাকেঁ দোষী মাননক। ওহি মহিনাকেঁ সিপাহী বাজাক দববাবমে উপস্থিত কযনক। মহিনাসঁ অপন সফাঙা দেরাঁক আদেশ ভেন। মহিনা রাঁজনি–

"সবকাব, এহিমে হমব কোন দোষ। হম জে গহনা পহিবনে ছনহ্ সে তঁ অপনে নহি রঁনৌনে ছনহ্। ও তঁ হম রাঁজাবক সোনাবসঁ খবীনে ছনহ্। ঙা গনতী তঁ সোনাবক ছৈক জে এহেন ঝ্নঝ্নারানা গহনা কিযৈক

रॅनौनक। जे हम ओकरासँ खरीद कय पहिरनह्। ओ एहेन गहना नहि रनौतथि तँ हम म्नुम्नारावाला गहना नहि खरीदतह् आ नहि पहिरितह्। जँ ओ गहना हम नहि पहिरतह् तँ माथी नहि भरिकैत ने गाड़ामे अधिक पानि पड़ितैक आ ने सेठजीक दिवाल कमजोर होइतैक।"

राजा ओहि महिलाक रयानसँ सन्तुष्ठ भेलाह। सैनिककेँ आदेश देलथिन्ह जे एहे महिलाकेँ रॅवी कय देल जाय आ एकरा रॅदनामे गहना रॅनौनिहार सोनारकेँ फाँसी देल जाय।

तखत सैनिक सोनारक खोजमे लागि गेल। गहिना रॅनौनिहार सोनारकेँ पकड़ि नौनक। राजाक सामने हाजिर कैल गेलैक।

सोनारसँ राजा सफाइ देरॉक लेल कहलक।

सोनारकेँ अपन रॅचारमे कोनो जरार्ॅ नहि फ्ुरैलैन्ह। राजाक सामने सोनार दोषी सारित भेल। राजा सोनारकेँ फाँसिक सजा स्रना देलैन्ह।

एहि तरहे जल्लादकेँ सूचित कयल गेल जे सोनारकेँ फाँसीपर नटैका दे कियैक तँ राजाक आदेश छलै जे हुनाक रॅदना हुनासँ लेल जाय। जल्लाद सोनारकेँ लय फाँसीक फन्दा ओकरा गर्दनमे नगौनक आ रस्सीकेँ ऊँपर तरफ खिचिनक। संयोग नीक छल जे रॉर-रॉर फाँसीक फन्दा सोनारक गर्दनमे नगाओल जाय आ जहाँ ऊँपर खिंचल जाय तँ फाँसीक फन्दा

সোনাবক গর্দনমে সঁ নিকনি জায।

কিছু দেব ও সিনসিনা জাবী বহুন হ্মদা সোনাবক গর্দনমে ফাঁসীক ফন্দা নহি ঢিকন। জন্নাদ বাজাক সমীপ পহুঁচন তঁ কহনক–

“সবকাব, এহি সোনাবক গর্দনমে ফাঁসীক ফন্দা কাম নহি কবৈত অছি। বাজাক আদেশে ভেন মোটে গর্দন বানাকেঁ পকড়ি না আ ওকবা ফাঁসী দয দহিন।”

আবঁ দূ গোটে সিপাহী মোটকা গর্দন বনাকেঁ খোজমে নাগি গেন। কিছু দূব গযনাক বাদ একটা মন্দিবপব বাঁবাঁজী চেনা জকব গর্দন বঁড় মোটে ছন তকবা পকড়ি নয গেন। বাঁবাঁজী চেনা আ চেনা গুরু কিছু দিন পূর্বমে ওহি মন্দিবপব দোসব দেশসঁ আএন ছন। চেনাক কথন ছনৈক ও অপন গুরুকেঁ কহনথিন্হ জে অপনা সভ বঁত্তমান মন্দিবপব চনূ কিযৈক তঁ ওহি বাজমে টকে সেব ভাঁজী আ টকে সেব খাজা ছৈক। সস্তা মধুব খবীদ ও দুনূ গুরু–চেনা খায নাগন। যদ্যপি গুরুজী ওহি মন্দিবপব জযবাঁসঁ বোকনক। হ্মদা চেনাক জিদ্দপব ওহো বাজী ভয গেন ছনাহ। আবঁ গুরুজী একটা তবকীব সোচনক। ও চেনাকেঁ কানমে কিছু কহনৈন্হ। কহনৈন্হ–

“জখন তোহবা গর্দনমে ফাঁসীক ফংদা নগৌত্তন্হ তখন হম তোহবা গর্দনসঁ ফাঁসীক ফন্দা হম অপনা গর্দনমে নগা নেব। জখন হম ফাঁসীক ফন্দা নগবয নাব তখন হমবা গর্দনমে সঁ ফাঁসীক ফন্দা নিকানি অপনা

গর্দনমে নগা নিকেথ। ওা শিনশিনা তারত ধবি চনয দিকেক জারত বাজা নহি পহুঁচ জাথি।”

বাজাক সিপাহী গ্বরুজীক চেনাকেঁ পকড়ি বাজাক দবরাবমে উঁপস্থিত কযনক। চেনাক সংগ গ্বরু সেহো দবরাবমে উঁপস্থিত ভেনাহ। বাজাক হুক্মক আধাবপব চেনা জকব গর্দন রড় মোটি ছন ফাঁসীক তখতপব নয গেন আ ফাঁসীক ফন্দা ওকবা গর্দনমে নগাওন গেন। এক, দূ, তীনক আরাজক সংগ বস্সী খিঁচত আকি গ্বরু দৌড়ি কহ ওহি তখতপব পহুঁচ গেনাহ। চেনাক গর্দনসঁ ফাঁসিক ফন্দা অপনা গর্দনমে নগা নেনক আ সিপাহীকেঁ কহনক হমবা ফাঁসী দিঅ, একবা ছোগব দিযৌ। সিপাহী সৈহ কবয নাগন। ফদা পূর্ব নিযোজিত কার্যক্রমক অনুসাব গ্বরু-চেনা বেঁবা-বেঁবী গ্বরুক গর্দনিসঁ চেনা আ চেনাক গর্দনিসঁ গ্বরু ফাঁসীক ফন্দা অপনা গর্দনিমে নগারক হেতু প্রযাসবত বহয নগনাহ। এহি বাঁতক সূচনা সিপাহী বাজাকেঁ দেনৈহ্ন। বাজা স্বয়ং আরি এহি গ্বরু-চেনাক কাবনামাকেঁ দেখনৈহ্ন। ও সিপাহীকেঁ আদেশ দেনৈহ্ন জে ফাঁসীক প্রক্রিযা তারত বন্দ কক্ক জারত হম অগিনা আদেশ পাবিত নহি কবী। বাজা ওহি দূনূ গরু-চেনাকেঁ অপনা নগ বজৌনৈহ্ন। আ গ্বরুসঁ পুছনৈহ্ন জে অহাঁ দূনূ ব্যক্তি এনা কিযৌক ফাঁসীপব ঝুনবাক হেতু তপেব ছী। গ্বরু বাজাকেঁ কানমে কহনক জে সবকাব অখন এহেন ফহূর্ত ছৈক জে ফাঁসী ফন্দাপব ঝূনি জাগত ও গন্দ্র নোকক বাজা হোযত তেঁ হম চাহৈত ছী জে হম

फाँसीपर चढ़ा देलक गेलनि आ जाहिसँ गन्द्रनोकक बाज बॅनी ओ चेना एहि मर्मकेँ जानैत छथि तेँ ओ गन्द्र नोकक बाजा बॅनबॅाक आकांक्षा कबैत छैथ। तेँ अपने निर्णय कय दीअ जे के गन्द्र नोकक बाजा बनबाक योग्यता बखैत छथि।
बाजा सोचनक जे एहि छोट-छीन बाज्यक बाजसँ बॅढ़ि या जे हमबी ने कियैक गन्द्र नोकक बाजा बॅनी। ओ सिपाहीकेँ आदेश देनैन्ह जे एहि दुनू गुबु-चेनाकेँ छोड़ि एहि नीक मुहूर्तमे हमबे फाँसी फन्दापब चढ़ा दे। सिपाही एहि दुनू गुबु-चेनाकेँ बॅकसि देनक आ बाजाकेँ फाँसीक फन्दापब चढ़ा देनक। गुबु-चेना बाम-बाम कबैत अपना देश भागि कऽ चनि अयनाह।

<u>नघुकथा- नसिहत</u>

बाधाक बॅहैाक रिवाह बॅड़ धूम-धामसँ भेन छन। बाधाक छोट रेहैा मनीष पढ़ऽ-निखऽमे बॅड़ तेज छन। मैट्रीकक पबीक्षामे सर्वोच्च स्थान प्राप्त कयने

ছন। ক্রমাগত গন্তৈব, রৈচনমে সেহো নীক স্থান প্রাপ্ত কযনৈন্হ। মনীষকেঁ নীক নৌকবী ভেটৈ গেনৈন্হ। খাব হ্নক মায বাধা দেরী র‍্যাঙ্কন বহয নগনীহ। জে কখন মনীষক্তক শাদী কবারী। মনীষ রিরাহ সমীপেক গাঁরক গিবধাবী রাঁবূ জে শহবমে বহৈত ছনাহ। গিবধাবী রাঁবূক পনৌ স্বমিত্রা দেরী পৈঘ রিচাবরান মহিনা ছনীহ। কহিযো স্বমিত্রা রাণীসঁ কেকবো কণ্ঠ নহি ভেন হেতন্হি। হিনক সিদ্ধান্ত ছনৈন্হ জে কম খাউ, গম খাউ, কম রাঁজূ, জে রাঁজূ নাপি–তৌনি কহ রাঁজূ। হিনকা করীব সাহের ও রাণী হমশা দিমাগমে নচৈত বহৈত ছন জে রাণী 'ঐসী রৌনিএ মন কা খাপা খোয। ঔবন কো শীতন করে, খাপহু শীতন হোয।'

স্বমিত্রাজীক কথন ছন জে খুশী রাঁটৈনসঁ দূ গ্বনা রাপস খরৈত খছি খাওব কনেক নাগ কযনাসঁ রহ্কেঁ পূবা ঘবপব বাজ ভয জাগত খছি। এহি প্রকাবক রিচাব সদিখন স্বমিত্রাক মানস পটৈনপব নচৈত বহৈত ছন। তেঁ হ্মহেন্নারাসীপব ওকব বাজ চনৈত ছন। সভক রিচাবী স্বমিত্রে ছন। স্বমিত্রা দেরীকেঁ একটা রেটী ছন। জেকব নাম রূপম ছনৈক। রূপম সভ দিন শহবে–রাজাবমে বহন কিযৌক তঁ হ্নক পিতাজী শহবেমে নৌকবী কবৈত ছন। রূপম পঢ়হ–নিখহমে তেজ ছনীহ। শহবক হরা–পানি নাগন ছন। হ্মদা মাযক নসিহতকেঁ সদিখন যাদ বখনে ছন।

রূপম জখন 20–22 রর্ষক ভেনীহ তখন স্বমিত্রা

দেরীকেঁ রিযাহক নেন ডঁড় ী–রিবী নাগি গেনৈন্হ। জখন তখন যপমক রাঁপকেঁ খোধিযরৈঁ নগনীহ। নড়কা রানা সভ নড়কী দেখরাক নেন খারঁয নাগন। রিযাহক দবম্যান কতেকো নড়কা রানা নড়কী দেখক রাস্তু খাযন। কতেককেঁ নড়কী নহি পসিন ভেনৈন্হ তঁ কতেককেঁ ঘব নহি পসিন ভেনৈন্হ। এক–দূ সান রঁহ্তো খোজ–রীন কৈন গেন। তখন একটা সংভ্রান্ত পবিরাবক নড়কা জে সবকাবী নৌকবী কবৈত ছন। তকবা সংগ রিযাহ ঠীক ভেন খা রিযাহ শহবেমে ভেন। রাঁবাতী রানা গামক ছন। রিযাহ বাধাক রেঁটা মনীষক সংগ সম্পন্ন ভেন। ৰূপম জে শহবক রাতারবণমে পনৈন–পোসৈন ছন। ৰূপম জে কাঁনেজমে নানা প্রকাবক প্রতিযোগিতামে ভাগ নৈত ছন খা প্রাগজ প্রাপ্ত কবৈত ছন। খখরাবক কূপন কাটি ওকবা পেপবক ফার্মেটপব সাটি, খখরাব রানাকেঁ ভেটৈত ছন। খদ্ধমে ওকবা র্ শ্রেষ্ঠ প্ববস্কাব ভেটনৈক। খারঁ ও সোচয নাগন জে এহেনে–এহনে কম্পাটিশনমে প্রাগজ জিতনহুঁ। খভিনয কয প্ববস্কাব হাঁসিন কয নী। জে শহবমে বহয রানী ও খারঁ গাম–ঘবক খারোঁ হরামে বহয নগনীহ।

ৰূপম ধীবে–ধীবে খপনাকেঁ গামক বংগমে ধ্নয নগনীহ। ওকবা খপন মাযক নসিহত যাদ ছনৈক জে 'খ্শী রাঁটি তঁ দ্গ্বনা রাপস হোগত খছি' খা জঁ সাস্ববমে কনেক নাগ কবী তঁ পূবে ঘবপব বাজ কয নী। ও সোচৈত ছনীহ জে জেহেন রঁহয রঁযাব পঠী ওস্হবে ওবী। তেঁ নে রিযাহমে 51 পন্না সাড় ী জে

মৈকে মে ভেঁটৈন ছল। তাহিমে সঁ নীক-নীক সাড়ী খাধাসঁ খধিক সাস্ব, ননদি নিকানি নেনক ক্ষদা ও কিছু নহি রঁজনীহ। কযৈক তঁ ওকবা মায স্বমিত্রা দেরী ওকব রাঁজহ সঁ বোকনক। সস্ববাবিক বংগমে বংগা গেন। সে খাবঁ ওকবো এহি রাঁতক পতা নহি চনন।

রূপমক ত্তবিযাক একটা ওকব ননদি বহথিন্হ। জকব শাদী-রিযাহ নহি ভেন ছল। ওকবা সংগ হঁসী-মজাক কবৈত, ঘবক সভ কাম কবৈত সময গ্বজৈব বহৈত ছল। ননদি সেহো ভাউজকেঁ সভ কামমে ভবপ্বব মদদমে নাগন বহৈত ছনীহ। সাস্বক সেরা সর্বোপবি ছল। সাস্ব বাধা খপন কাম-ধামমে মগ্ন বহৈত ছনীহ। পবিরাবক রাতারবণ স্বগেসিঁ রঁঠা কহ ভয গেনৈক। পবিরাবক হানত এহেন ভয গেন জে কোন কাজ কোনা ভয জাগত ছল সে ককবো পতা নহি নগৈত ছল। বাধা দেরী রেঁটী খা প্বতহ্ক সংগ খূবঁ নীক জকাঁ ঘুনি মিনী গেন ছনীহ। ওকবা সভক সংগ ওহো দৈত ছনীহ। সভ কিযো খূবঁ হসি মজাক কবৈত বহৈত ছল খা খূবঁ জোড়-জোড়সঁ ঠহক্কা দয হসৈত ছনীহ। রূপমক সস্বব প্ববান রিচাবধাবাক ছনাহ। তেঁ ঠহাকা স্বনি দববাঁজাপব সঁ খবাম পটপটবৈত খাঁগন খবৈত ছনাহ। তঁ সভ ঠহাকা বন্দ ভয জাগত ছল। খংগনা খবৈত দেবী দুনূ ননদি-ভৌজ নি:শব্দ ভয জাগত ছনীহ। ও সস্ববকেঁ খরিতহি দেবী রূপম মাথাপব ন্বখা নয চটদয পৈব ছূরি গোব নাগি নৈত ছনথিন্হ। এহিপব সস্বব মহবাজক তামস, সহান্বভূতিমে রঁদৈন

জাগত ছল। আ পুন: চাহ পীরঁ দবরাজাপব আরি জাগত ছলাহ। ঘবমে প্বতোহ্ অযনাপব হবসঠে আঁগন জাযর উঁচিত নহি র্ন্মনা জাগত ছল। র্ন্ঠ়-প্ববানকেঁ দিক্কত ভয জাগত ছৈক। গপ্পা-শপ্পা কবত তঁ ককবা সংগ জঁ পনী জীরিত বহৈত ছন্হি তঁ ওকবা সংগ স্বখ-দ্খ রাঁ ঁটি নৈত ছথি। জিনকা পনী নহি ছন্হি ওকব জীরন তঁ পহাড় ভয জাগত ছৈক। মহিনা অপন রেঁটী-প্বতোহ্ সংগ জীরন নীক জকাঁ রিতা নৈত ছথি। হ্মদা র্ন্ড়হাক জীরন পহাড় ভয জাগত অছি। জঁ রেঁসী ঘব-আঁগন কযনক তঁ নানা প্রকাবক অরনষ্ট নাগয নগৈত ছৈক।

এহি প্রকারে ৰূপম অপন নসিহতসঁ পূবা পবিরাবকেঁ অপনা কর্ক্কামে কয নেনক। কিছু দিনক রাদ ৰূপমক পতি জে সবকাবী নৌকবী শহবমে করৈত ছলাহ, ও ৰূপমকেঁ শহব নয জেরাক জোগাবমে ছলাহ। ঘবক সভ পবিরাবকেঁ এহি রাঁতক জানকাবী ভয গেনৈক। সাস্ব মাঁ বাধা দেরী, ননদি পিংকী আ প্রিযা সেহো উঁদাস ভয গেনীহ। ৰূপম ওকবা সভকেঁ উঁদাস দেখি ওকরো সভকেঁ অপনা সাথ চনরাক আগ্রহ কেনকন্হি। সভক মন ভীতবসঁ ছেরেঁ ছল। সভ কিযো শহব আরি গেনীহ। মনীষ সমযসঁ আঁফিস জাগত ছলাহ আ আঁফিসসঁ সমযপব অরৈত ছলাহ। আরঁ হ্নকা নে কোনো খাগক চিন্তা আ নে বিফিন চিন্তা বহৈত ছনৈন্হ। সমযসঁ সভ কিছু ভেঁটি জাগত ছনৈন্হ। মনীষকেঁ আঁফিস জেরাক রাঁদ সাস্ব-রঁহ্ আ ননদ-ভৌজাঙক প্রেম দেখি

অবোসিয়া–পবোসিয়া আশ্চর্য চকিত বহৈত ছলীহ। অবোস–পবোসক মহিলা সভ রূপমক খূব প্রসংশা কবয লাগল। রূপম অপন প্রশংসা স্বনি আব অধিক প্রেমসঁ সাস্ব–ননদিকেঁ মান–দান কবয লগৈত ছলীহ। রূপকেঁ অপন মাযক নসীহত হব হমেশা যাদ বহৈত ছল জে খুশী বঁা ঁঠৈনাসঁ দুগুনা ভয জাগত অছি আ কনেক লাগ কযনাসঁ পূবা ঘবপব বাজ ভয জাগত অছি। তেঁ কেনো ড্রেস জে রূপমক ননদিকেঁ পহিবা দৈত ছলথিন্হ যা খবীদ দৈত ছলথিন্হ। সাস্ব মাঁকেঁ অপন নীক সাড়ী পহিবহ লেল দৈত ছলথিন্হ আ বাঁজাব ঘুমা দৈত ছলথিন্হ। সাস্ব ননদ অতি প্রসন্ন বহৈত ছলথিন্হ। সাস–ননদিক মন মুতারিক স্বাদিষ্ঠ ভোজন বনবৈত ছলীহ। বিনা–সাস্বসঁ পুছনে ও কোনো কাজ নহি কবৈত ছলীহ। কহিযো কহিযো রূপমক প্রতি মনীষ অপন মায আ বহিনকেঁ চিঠ়ী বৈত বাজৈত ছলাহ কি মায ওা রূপম জাদূগবনী ছৌ। তোবো সভপব জাদূ লে কহ দৌ সে সংভবি কহ বহিযৈ। জাদূক চক্কবমে নহি পড়ি জগযৈহ। ওা কহৈত সভ কিযো হসৈ লগৈত দল। এহি তবহেঁ রূপম সভক দিল জীতি লেলে ছল। এহি প্রকাবে সভক দিন খুশী পূর্বক বিতয লাগল।

আবঁ রূপমক ননদক বিযাহক চর্চা হোময লাগল। পিংকীক শাদী একটা সংভ্রান্ত পবিবাবমে ঠীক ভেল। দুলহা কোনো নীক পদপব পদস্থাপিত ছলাহ। পিংকীক শেদীমে রূপমক ভূমিকা বঁঠ়ি যা বহল। বাধা দেবী

रूपमकेँ अपना गर्दासँ नगरैत रजनीश जे रेखौ भगवानक घरमे पूर्व जन्ममे नीक कर्म करने छलह् जाहि कारणे अहा ँ सन पतह् भेटैन। ईश्वर सभकेँ एहेने रह् देथिन्ह। एतरेँ कहनासँ रूपमकेँ सोगत छनैन्ह जे हमरा पूरा साम्राज्य भेटि गेल आ सास्त्र पैर घुरि रूपम रॉजैत छलीह जे माय अहा ँ सन सास्त्र सभ रह्केँ भेटै से हम भगवानसँ प्रार्थना करैत छी।

पिंकीक विदाइक समय रूपम रह्त कानल आ ओकरा आर्शीवाद देलक कि भगवान करै जे तोरो सास्त्र एहेने होतह्न। पिंकीक वियाहक बाद रूपमकेँ मन नहि लागय नगरैक तँ दिनमे कैक बेर फोनसँ हाल-चाल पुछैत रहैत छलीह। शुरू-शुरूमे तँ सभ किछु ठीक ठक्क रहल। शुरूमे पिंकी सास्त्र, ननद आ परिवारक सभ सदस्यक तारीफ करैत रहैत छल। किछु दिनक बाद जखन रूपम, पिंकीसँ बात करथि तँ पिंकीक नजरिया बदलल देखलक। पिंकी सस्त्रवानक सभ सदस्यक शिकायत करैत रहल। पिंकीक माय यानी रूपमक सस्त्र पिंकीकेँ मोराँगलपर फ्ईनी बाला बात सिखबैत रहैत छलीह। जाहिसँ ओकर स्वभाव बिगड़ि गेल छल। परिवारमे एक दोसरासँ ताल मेल, सामजस्य नहि रहल। परिवारमे धीरे-धीरे कलहक पदार्पण भय परिवार टूटि गेल। रूपम जखन पिंकीसँ सम्वाद करथि तँ पिंकी भाषा बिगड़ने जका ँ बुझाइल। पिंकी राजथि-

“भाभी, सभ अहीं जकाँ नहि भय सकैत अछि।”

पिंकी घमंडी भय गेलीह। ओकरा हाकिमक घबरानी होयबाक घमंड छल। रूपम अपन माय रानी सँ त नहियत पिंकीकेँ कहैत छल-

“पिंकी, खुशी राँखैनासँ दुश्मना होगत छैक आ थोरेक लोग कयनासँ रहुकेँ पूरे घरपर बाज भय जागत छैक। तँ अहाँ एहि मूल मंत्रसँ परिवारकेँ एक कय चलू।”

ऋदा पिंकीक माय ओकरा पृथक-पृथक ढंगसँ घर फुटैयबाक मंत्र दैत छलथिन्ह तँ ओकर पिंकीक नियतमे खोटै आबि गेल छल। तेँ घर नरक बनि गेल छलैक।

एक दिन रूपम चाह नय सासु बाधा देरीकेँ देखाक हेतु आबि बहल छलीह। जेना बुझना गेलैन्ह जे सासु माँ फोनसँ गप्प कय बहल अछि। रूपम दवराजाक ओरमे ठाढ़ भय सभ बाँत स्वनय लगलीह। शायद सासुकेँ पिंकीसँ बाँत भय बहल छल। बाधा देरी अपना बेटी पिंकीकेँ सिखबैत छलीह जे तोँ अपन सासुकेँ राहब घुमयबाक हेतु नहि नइ जैहे। जखन तू आ जमाय बाबू एक साथ बहि एक-दोसबाकेँ समझ। ननदि आबि सासुकेँ ने अपना संग कतौ नय जो आ ने ओकरा अपना संग बैसा कइ खागक लेल दही। तोहब भाभी तँ स्वधगब महिना छौक ओकरा सन नहि बनबाक

প্রযাস কবিহেঁ।

ৰূপম চাহক ঞ্রে নয মনে–মন সোচৈত ছলী জে হমব সাস্ব হমবা ব্রৈরকূহ্ফ আ স্বধগব ব্র্মৈত অছি। ৰূপম চাহক ঞ্রেসঁ চাহ সাস্ব–ম াঁ কেঁ দৈত ৰাঁজনি–

“কিনকাসঁ গপ্প কবৈত ছলথিন্হ ? ”

বাধা মিবমিবাগত ৰাঁজনি–

“পিঁকীসঁ। ”

ৰূপম অপন সাস্বক কিবদানী দেখ নেনে ছল। স াঁম্মূ পহব জখন ৰূপমক ঘবরনা মনীষজী ঘব পব অযনাহ, তখন সভ ৰাঁত হ্নকা কহলথিন্হ। দ্নূ প্রাণী রিচাব কযনৈন্হ জে ববি দিন পিঁকীক ঘব জাকয সভ পবিরাবকেঁ মিনা–জ্না দিযৈক আ সাস্ব–ম াঁকেঁ সেহো সভম্মা ব্র্ম্মা দিযৈক। বাধাকেঁ মনীষ ৰহ্ত ব্র্মৌনক আ ওকবা অপনা গনতীক এহসাস কবৌনক।

ববি দিন ৰূপম আ মনীষ পিঁকীক ঘবপব পহুঁচন। মনীষ ৰূপমক নসীহত কেঁ দোহবাৱৈত পিঁকীকেঁ সমমৌনক জে খুশী ৰ াঁঠৈনাসঁ দ্গ্বনা হোগত ছৈক আ কনেক ত্যাগ কযনাসঁ পূবে পবিরাবপব বাজ ভয জাগত ছৈক। এহি সিদ্ধান্তপব চনৱাঁক নসিহত দয পিবরাবক সভ সদস্যকেঁ মিনা দেনৈন্হ। সভক ৰীচ জে দূ ৱোনা ছল সে সমাপ্ত কবা প্বন: শামে পিঁকী কেঁ অপন মাযক নসীহতক পানন কবৱাঁক আগ্রহ কবৈত ঘব আরিঁ গেন।

नघ्कथा- प्रेमक आँस्व

রাঁত ওহি সমযক থিক। জখন বামূ কাকাকেঁ তেসব রেঁচীক জন্ম ভেন ছনৈন্হ। হম ভোবমে হৈনরাক শৌকীন ছী। ভোবে উঁঠি জখন দূ-তীন কিনোমীটবসঁ টহনি রারস ভেন বহী তঁ দেখৈ ছী জে বাম কাকা মাথপব হাথ নেনে, হ্মঁহ নষ্টকৌনে বৈঁসন ছথি। হম তঁ পহিনে বঁড় খাশ্চর্যচকিত ভেনহ্। জে বামূ কাকা একটা হসহ্মখ চেহবা খা মজকিযন ছনাহ। গাম ভবিক নোক সভ হ্নকাসঁ খ্ৃশি বহৈ ছন কিএক তঁ ও কহনো খাহ্দ-রিপত খা হ্মসিরতমে পড়ন নোককেঁ হসবৈঁত বহৈ ছনাহ। সে খাঙা মনহ্স কিযৈক ভেন ছথি ? হম হিনকব চিনতাকেঁ ভঁাপি নহি সকনহ্। হ্মদা একাএক প্বছি দেবৈক সেহো নীক নহি বুঝনা জাগত ছন। কিযৈক তঁ জখন ও ভেটৈত ছনাহ তঁ কহৈত ছনাহ জে মৌবনিংগ-রাকসঁ খারি গেনহ্।
কহ্ তঁ স্টেশন কয ডেগ ভেন। স্টেশনকেঁ নপরাঁক ভাব বামূ কাকা হমবেপব ছৈ জে খহঁা কহৈ ছী।
তঁ ককবাপব ছৈক ভোবে উঁঠি স্টেশনপব চক্কব খহঁা

দৈত ছী আ নপরাঁক ভাব হমবাপব বহত।
স্বরহমে ঠৈহনরাক মজা দোসব ছৈক বামূ কাকা। আ হমহীঠা থোবে ঠৈহনৈ ছী। হমব মিত্র নোকনি অপন ঘবরানীক সংগ ঠৈহনৈত ছথি। আব জে অকেনে বহৈত ছথি হমবা সংগ জাগত ছথি জেনা সহ নাবাযণ রাঁবূ, জয নবাযণ রাঁবূ, বাজরীব রাঁবূ, রঁড়া রাঁবূ, নাগরেব্রবিযন সাহেব, দীপকজী, রিজয রাঁবূ, ঘগেশ্বব রাঁবূ। স্বরহক মৌবনিংগ রাক্ সঁ রঁড় নাভ হোযত ছৈক। বামূ কাকা জকবা কোনো তবহক ব্নড প্রেসব ছৈক, মধ্মেহ , থাগবাগড ছৈক, ডিপ্রেশন ছৈক, আদি-আদি সভ রিমাবীক দরাগ্ত ছৈক মॉংবনিংগ রাক। আ জকবা কোনো রীমাবী নহি ছৈক তকবা নেন তঁ সোনামে স্বগঙ্খ ভয জাগত ছৈক। ওহি আদমীকেঁ জারত ঠৈহনৈত বহত তারত্ কোনো রীমাবী ভৈযে নহি সকৈত অছি।
বামূ কাকা জখন ভেটি জাগত ছনাহ তঁ এহি প্রকাবক গপ্প-সপ হঁসী-মজাক হোগত ছন। মুদা আজুক মাহৌন অজীর ছন। বামূ কাকাক চিন্তিত মুদ্রা দেখি হম হুনকা নজদীকমে রৈসি বহনহ্ আ কহনহ্-
"বামূ কাকা কনে তম্বাঁকূ খ্ও।"
বামূ কাকা চূন-তম্বাঁকূ দৈত রঁজনাহ-
"হৌ তো তঁ তম্বাঁকূ নহি খাগত ছনহ। কহিযাসঁ খায নগনহ ?"
হিনক চিন্তিত মুদ্রা ভংগ ভেন। হম রঁজনহ্-
"বামূ কাকা সে তঁ ঠীকে কহনহ্। হম তঁ তম্বাকূ নহি খাগত ছী। মুদা অহॉংক উঁদাস মুদ্রা দেখি, হমহ্ চিংতিত ভয গেন ছনহ্। অহॉংক চিতিংত আ উঁদাসী মুদ্রা দেখি ওহি মুদ্রাকেঁ ভংগ কবরাক হেত্ত চূন-তম্বাঁকূসঁ

ৰাঁত শ্বৰূ কযনহ্‌।”
হম চ্নৌটৗসঁ তম্বাঁকূ নিকানি ওহিমে চূন দয নগরয নগনহ্‌। আ বামূ কাকাকেঁ দৈত ৰঁজনহ্‌–
“বামূ কাকা, সভ ঠীক–ঠাক অছি কী নহি ? ”
“কী ঠীক বহত হেব ৰেঁটিযে ভেন।”
হমবা হঁসী নাগগ গেন আ হম খ্ৰঁ জোবসঁ হসৈত ৰঁজনহ্‌–
“বামূ কাকা, অহঁা ৰঁড় ভাগ্যশানী নোক ছী। জে তীনটা ৰেঁটী ভেন। সাক্ষাত নক্ষ্মী–সবস্বতী আ পার্বতীক জন্ম অহঁা ওহিঠাম ভেন অছি। হম এহিশীক অৰসবপব অহঁাকেঁ হ্মাবক দৈত ছী। এহিমে দ্:খী হোযৰাক কোনো প্রশ্ন নহি অছি। ৰেঁটী এহেন স্বখ থিক, জকবাপব ঙশ্বিব মেহবরান ছথি, ওকবে ৰেঁটী হোগত অছি।”
ৰেঁটী স্ত্রী অছি, ৰেঁটী নাবী অছি, ৰেঁটী হ্নরাবী অছি, ৰেঁটী দর্পণ আ দর্শন অছি। ৰেঁটী সীতা অছি, ৰেঁটী সাবিত্রী অছি, ৰেঁটী মাতা অছি, ৰেঁটীরনিদানক গাথা অছি, ৰেঁটী শ্রীমদ্ ভাগরত গীতা অছি, ৰেঁটী অছি তঁ সংসাবমে সভ স্বখ ভেটৈত। মায–পারক জে সেরা ৰেঁটী কবত ও ৰেঁটা কথমপি নহি কবত। তেঁ, ৰেঁটী ভেন তাহি নেন অপনে এতেক দ্খী ছী ?
বামূ কাকা হমবাপব খৌন্নাগত ৰঁজনাহ–
“যৌ মাস্টব সাহেৰঁ, অহাঁ হমবাসঁ মজাক কবৈত ছী, হমবা খৌন্না বহন ছী। অহঁাকেঁ হোগত অছি কী হম ৰেঁটী জনমারহ ৰাঁনা মশীন ছী। দেখূ মংগনাকেঁ ও কেহেন মবিযন অছি আ ওকবা দূ–দূটা ৰেঁটৈ ছৈক। হমব ঙা তেসব ৰেঁটী অছি। সভ হমব মজাক উঁড়ৈত হোযত। আৰঁ হম এহি সমাজমে হ্মঁহ দেখযরাক নহি

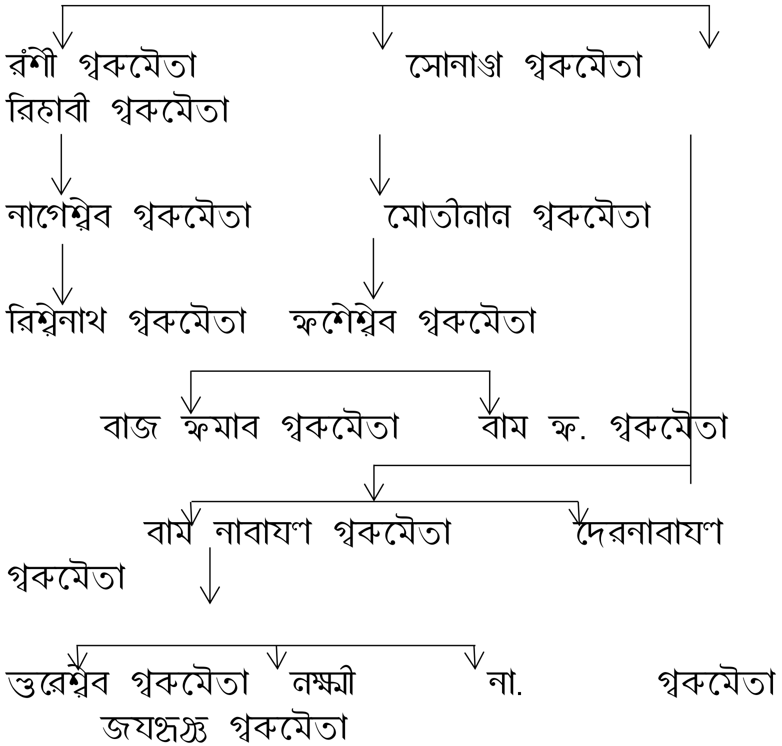
बहि सकलन्‌। हमरा स्त्रीसँ स्त्रीगण नफरत भय गेल अछि। आओर हमरा तीन-तीनटा स्त्रीये अछि।”
बामू काका अहाँकेँ स्त्रीसँ किऐक एतेक नफरत भय गेल अछि। स्त्री नहि रहत तँ एहि संसारक सृष्टि कोनो होयत। यदि स्त्रीसँ नफरत अछि तँ बियाह किऐक कयलन्‌। स्त्रीसँ नफरत अछि तँ माइक कोखसँ जनम किऐक लेलहुँ माँओ तँ स्त्रीक रूप थिक। बामू काका, ओ आब युग-जमाना नहि अछि जे स्त्री समाजक कोटाक रहत। स्त्रीक ऊँचाइ आब स्त्रीसँ बेसी छैक। कोन एहेन विधा अछि जाहिमे स्त्री, स्त्रीसँ कम छैक से देखू तँ स्त्री जखन जवान होयत तँ की करत की नहि से किछो नहि जनैत अछि। जुआरी बाजी, व्यभिचारी, लूचा, लम्पट आदि भय सकैत अछि। स्त्री कहियो शराबी, जुआरी, चोर, डकैत नहि भय सकैत अछि। देखू जे डकैती, लूट, अपहरण स्त्रीसँ नहि करैत अछि। पैघ-पैघ लोकक जेना-पैघ हाकीम, मंत्री, विधायक आ सांसद स्त्री लूट, डकैती, अपहरणक अंजाम दय रहल अछि। तेँ स्त्रीकेँ पोसू-पालू आ शिक्षित बनाउ। एकटा स्त्री शिक्षित होयत तँ एकटा परिवार शिक्षित होयत। आ एकटा स्त्री शिक्षित होयत तँ मात्र एकटा पुरुष शिक्षित होयत। बामू काका, अहँ अपन चिन्ताकेँ त्यागू आ स्त्री-स्त्रीमे फर्क नहि राखू। देखैत नहि छिऐक जे शशिकान्त बाबूक स्त्री यू.पी.एस.सी. परीक्षामे तेसर स्थान प्राप्त कयलक अछि। ऐ यौ बामू काका, अपना गाममे स्त्रीक कमी छैक कहाँ ककरो स्त्री एहेन पद प्राप्त कयलक अछि।
बामू काका जे मनहूस छलाह से आब मन हुलसगर

भेलैन्ह। ओ मनोयोगसँ तीनू बेटीक नानन-पालन आ समुचित शिक्षाक व्यवस्था केलैन्ह।
किछु दिनक उपरान्त तीनू बेटीक पढ़ाइ-लिखाइ चलय लागल। तीनू बेटीक नाम सीता, गीता आ सावित्री छल। पढ़ाय-लिखयमे तीनो एकसँ एक छल। पहिल बेटी सीता पी.पी.एस.सी. कम्पीट कयलैन्ह। दोसर बेटी-गीता डॉक्टर भेलीह आ तेसर सेरा करय लगलीह। तीनू बेटीक विवाह-शादी योग्य वरसँ बिना दान-दहेजेक भय गेल।
बाबू काकाक तीनू बेटीक शादीमे हम गेल छलहुँ। आइ बाबू काकाक खुशी देखि हम कहलियैन्ह-
"बाबू काका, जाहि दिन तेसर बेटीक जन्म भेल छल ताहि दिन अहाँ कतेक उदास रही। आब कहू जे बेटा पैघ आकि बेटी? आइ एहि परोपट्टामे अहाँक परचम लहरा रहल अछि की नहि? माय-बाप, बाल-बच्चाकेँ जन्म दैत छैक। सदा भाग्यक निर्माण ओकर कर्त्तव्य करैत छैक।"
बाबू काका हमरा आगाँ हाथ जोड़ि ठाढ़ भए बजलाह-
"बौआ तोहरे बात भरोसपर हम जिंदा छी, एहिमे तोहर बड़ पैघ योगदान छल।"
बाबू काकाक आँखिसँ प्रेमक अश्रु बहै लगलैन्ह।

गुरुमैता-सन्ता (जीवनी)

मिथिलाक विभूति भुवनेश्वर प्रसाद गुरुमैताक जन्म 24 अप्रील 1930 ई.मे ग्राम भवटियाही जिला सुपौलमे भेल छल। स्व. बिहारी गुरुमैता बड़ पैघ देश भक्त, क्रान्तिकारी, जुझारु, कर्मठ आ देशक प्रति समर्पित

রতংত্রতা সেনানী ছনাহ। ভুরনেশ্বিব গ্বকমৈতাক ব্যক্তিত্ব খা প্নতিত্ব জানরাক নেন হ্নক রংশারনীক জানকাবী খারশ্যক খছি।

স্ব. রিহাবী গ্বকমৈতাক স্বপুত্র বামনাবাযণ গ্বকমৈতা ওঁব দেরনাবাযণ গ্বকমৈতা স্বতংত্রতাক খান্দাননক দিরানা ছন। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা কনকত্তা রিশ্বিরিদ্যানসঁ রী.এ. পাস কযনে ছনাহ। মিথিনাংচনক প্রথম স্নাতক ছনাহ। পঢ়ৈ াগক দবম্যান স্বভাষচন্দ্র রোস, মহামো গাঁধী খাদি স্বতংত্রতা সেনানীসঁ পহচান ভেনৈন্হ। ক্রমশ: বাজেন্দ্র প্রসাদ খাদি বাজনেতাক সভাসঁ খএনাহ। রী.এ. পাস কএনাক রাঁদ ও রিহাব খএনাহ খা গাঁধীজীক বচনামেক

कार्यक प्रचार-प्रसारमे लागि गेलाह। ओहि अन्तरालमे (1939-1942) दरभंगा कॉंग्रेस कमिटी आओर आर्य समाजक मंत्री पदकेँ सुशोभित कयलैन्हि। अपन विद्वताक बलपर राम नारायण शर्मा राम चरित्र मानसक, अंग्रेजीमे अनुवाद (पद्यानुवाद) कयलैन्हि। दरभंगा महाराजक चीफ मैनेजर डेनबी साहेब ओहि अंग्रेजी अनुवाद राम चरित्र मानसकेँ राम नारायण शर्माक मुँहसँ प्रतिदिन सुनय लगलाह। मिस्टर डेनबी साहेब शर्माजीपर बड़ खुश छलाह। दरभंगा महाराजसँ पैरवी कय रामनारायण शर्माकेँ दरभंगा राजक फिल्ड इन्सपेक्टिंग ऑफिसरक रूपमे बहाली करौलैन्हि। मुदा किछुए दिनक पश्चात् ओ ओहि पदसँ इस्तीफा दय देलैन्हि, किऐक तँ राजक अधिकांश कर्मचारी सभ बड़ भ्रष्ठ छल। भ्रष्ठ कर्मचारीक संग काम केनाइ राम नारायण शर्माकेँ नीक नहि लगलैन्हि। ओ ओहि पदासँ इस्तिफा दय क्रांतिक पूर्णकालिक कार्यकर्त्ताक रूपमे समाजक सेवामे लागि गेलाह। एहि दौरान ओ शिक्षाक अधिकसँ अधिक प्रचार प्रसारक लेल पुस्तकालय आ विद्या आ विद्यालय खोलौलैन्हि। ठाम-ठाम पुस्तकालय आ विद्यालय खोलल गेल। ओहिठाम गरीब-गुरबा, मजदूर किसान बैसि अध्ययन करैत छल। एहि क्रममे स्व. सुनाम धन्य ललित नारायण मिश्र, स्व. श्याम नारायण मिश्र आ हुनक भाइ लोकनि राम नारायण शर्माजीक शिष्य बनलाह। भारत छोड़ो आन्दोलन शुरू भेलापर पूर्ण सक्रियतासँ एहि कार्यमे लागि गेलाह।

सन् 1939 ई.मे राष्ट्रपिता महात्मा गाँधीजीक भरवाड़ीयाहीमे विशाल सभाक आयोजन राम नारायण

গ্বকমৈতা কবৌনে ছনাহ। এহি সভমে হজাবো হজাব নোক ভাগ নেনৈন্হ। সভক ভোজনোক ব্যবস্থা কযন গেনৈক। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতাক মাতাশ্রী খপন হাথসঁ চবখা দ্বাবা সূত তৈযাব কঽ গাঁধীজীকেঁ ভেঁষ্ট কেনৈন্হ। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতাক স্বপুত্র ডা. ভুরনেশ্বব প্রসাদ গ্বকমৈতা জে 8–9 রর্ষক খরস্থাক ছনাহ, ও গাঁধীজীক স্বাগতমে ‘রিজয রিশ্বে তিবংগা প্যাবা, ঝংডা উঁচা বহে হমবা’ গীত গারি ফূনক মানা গর্দনমে পহিবাবঁয নগনাহ। কদ–কাঠীমে ছোষ্ট বহরাক কাবণে হাথ গাঁধীজীক গবদনি তক নহি পহুঁচ সকনৈন্হ। গাঁধীজী ভুরনেশ্বব গ্বকমৈতাজীকেঁ গোদীমে উঠা নেনৈন্হ খা গ্বকমৈতাজী গাঁধীজীকেঁ মানা পহিবা দেনৈন্হ।

সন্ 1940 ঙ্গ.মে বাম গঢ়মে কাগ্রেসক রৈঁসাব ছন। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা কাঁগ্রেসক জ্মাব্দ, কর্মঠ খা সমর্পিত কার্যকর্ত্তা ছনাহ। তেঁ দবভংগা তখন সমস্তীপ্বব, রেগ্বসবায খা মধ্বুনীক এক মাত্র জিনা ছন। কাঁগ্রেস জিনা কমেষ্টীক প্রতিনিধিক ৰূমে ওহি রৈঁসাবমে বাম নাবাযণ গ্বকমৈতীজীকেঁ ভেজনে ছনা। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা ওহি রৈঁসাবমে সসময পহুঁচনাহ। ওহি রৈঁসাবমে দেশ ভবিক কাঁগ্রেসী নেতা পহুঁচন ছনাহ। মহামো গাঁধীক খধ্যক্ষতামে রৈঁসাব ভেন ছন। এহি রৈঁসাবমে নির্ণয ভেন জে স্বভাষ চন্দ্র রোসক জগহপব পট্টামি সীতা বমৈযাকেঁ খধ্যক্ষ বনাওন জায। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা এহি প্রস্তারক রিবোধ কযনৈন্হ খা ও গাঁধীজীক খেমাসঁ বাঁহব ভয নেতাজীক খেমামে খারি গেনাহ। বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা স্বারনম্বী, ক্রান্তিকাবী, ন্যাযরাদী, স্পষ্টরাদী, সন্যরাদী খা জ্মাব্দ রিদ্বান নেতা ছনাহ। জমীঁদাব সেহো ছনাহ। হিনক পিতা রিহাবী

গুরুমৈতাক বগ-বংগমে স্বাধীনতাক আন্দোলন সমাযল ছল। বিহারী গুরুমৈতাক পিতা ভাগলাল গুরুমৈতাক সহযোগসঁ কতেকো গামমে জমীন খরীদ কামত রঁনৌনে ছনাহ। জেনা ভরটিযাহী, গোঠ়ি যাবী, মানিন রেঁনহা, স্বগাপঞ্জী মটিযাবী আদি। স্বতংত্রতা প্রাপ্তিসঁ পহিনে কোসীক বেনরে পুল রঁবকবাব ছল। দরভংগাসঁ ফাবরিসগংজ রীচ ছোটী বেনরেঁ নাগল ছল। দরভংগাসঁ ফাবরিসগংজ বেন জাগত ছনৈক। 1942 ঈ.ক আস-পাস তেহেন নে ভীষণ রাঁঠ়ি আবি গেনৈক জে কোসীক ভীতব বেন নাগলকেঁ তহস-নহস কয দেনক আ নির্মনীসঁ আগাঁ বেনক সরাবী রঁন্দ ভয গেন জে অখন ধবি রঁন্দ অছি। ভরটিযাহী কামত সেহো তহস-নহস ভয গেন। আরঁ বাম নাবাযণ গুরুমৈতাক বহনাগ গোঠ়ি যাবী কামতপব ভ২ গেন। ওহিঠামসঁ স্বতংত্রতা আন্দোলনক গতি-বিধি চনরয নগনাহ। হিনক প্রথম পুত্র ভুরনেশ্বব ভুরনেশ্বব গুরুমৈতা জিনকব উঁম্র তকবীরন 12 রর্ষক ছনৈন্হ। অপন পুত্রকেঁ পঠ়যরাক নেন বাম নাবাযণ গুরুমৈতা হ্নলপবাসক অন্তস্থ্যত ম.বি. হ্নাসপঞ্জীমে নাম নিখা দেনৈন্হ। নাম সপ্তম রস্মামে নিখন গেন। ভুরনেশ্বব গুরুমৈতা ওহি রিদ্যানযমে পঠ়য নগনাহ।

1942 ঈ.ক স্বতংত্রতা আন্দোলনমে জখন ভুরনেশ্বব প্রসাদ গুরুমৈতা অপন রিদ্যানযমে একটা নীক ছাত্রক রূপমে খ্যাতি প্রাপ্ত কয চুকন ছনাহ। তখন এক দিন হিনক পিতা বাম নাবাযণ গুরুমৈতা হ্নাসপঞ্জী মধ্য রিদ্যানযপব পহুঁচনাহ আ ভুরনেশ্বব গুরুমৈতাসঁ কহনৈন-

“রৌআ, এহি আন্দোলনমে পটনামে বাষ্ট্রীয ঝংডা ফহিবারযক দরম্যান 07 সাত রঁচা শহীদ ভ২ গেন।

আরঁ আঠমমে তোহব রাঁবী ছন।”

স্বতংত্রতাক দিৱানা বাম নাবাযণ গ্বকমৈতা, জে ভাবতকেঁ স্বতংত্র কববাঁক হেতু আপনা রেঁটাকেঁ রঁনিদান দেবাঁক নেন তৈযাব ছন– কে ও কহনৈন–

“তো আপন রিদ্যানযক ছাত্রক নেতৃত্ব কবৈত হ্নপবাস থানাপব বাষ্ট্রীয ঝংডা পহবারহ। হম আপন একটা রেঁটাকেঁ ভাবত মাতাক নানক রূপমে রনিদানক নেন সূপূর্দ কয বহন ছী। গোনী চনত তকব ডব নহি কবিযহহ।”

ওা রাঁত 11 আগস্ত 1942 ওা.ক ছন। 12 আগস্তকেঁ আপনা রিদ্যানযক ছাত্রক নেতৃত্ব কবৈত হাথমে ঝংডা নয ভাবত মাতাক জয–জযকাব কবৈত হ্নপবাস থাপব পহুঁচনাহ। হজাবো–হজাবক সংখ্যা ছাত্র, নৌজরান, কিসান, মজদূব আ ওনাকাক গ্রামীণ জনতা সভ থানাকেঁ ঘেবনে ছন। ভুরনেশ্বব প্র. গ্বকমৈতা হাথমে ঝংডা নয ভাবত মাতাক জয–জযকাব কবৈত থানাপব পহুঁচনাহ। থানা পহুঁচৈত দেবী প্বনিস ভীড়কেঁ ছিড়ি যেবাঁক রাঁস্তে হেরাগ ফাযবিংগ কবয নাগন। জখন মংচপব চঢ়ি ভুরনেশ্বব প্রসাদ গ্বকমৈতা ঝংডা ফহবারয নাগন তখন থানাক দবোগা ওহি রাঁচাপব গোনী চনরয নাগন। রাঁচাকেঁ কোনো পবরাঁহ নহি ছন। গোনী চনৈত বহন। দবোগা নিশানা রঁনৌনক আ ভুরনেশ্বাব প্রসাদ গ্বকমৈতাকেঁ মাবএ নাগন, তারত দবোগাক পনী জে সদৃদয ছনী। ও দবোগাক পৈব ছান্হি নেনকনি আ দবোগাক নিশানা চূকি গেনৈক জাহিসঁ ও রাঁচা গোনীক শিকাব হোমযসঁ রাঁচি গেন। এহিঠাম ওা পাঁতী চবিতার্থ ভেন– ‘জাকে বাখে সাওযাঁ মাবি সকে নে কোঙ’ উগ্র ভীড় দবোগাপব টূটি পড়ন। ও সভ দবোগাকেঁ ধমকী দেরয

नागन कहनक– जँ ओ रँचा अहॉक गोलीसँ मरत तँ अहूँकेँ निर्दोष कय देब। अंग्रेजक भारत माता की जयक नारा देबँय लागल। स्थिति बड़ तनाव युक्त भऽ गेल। 12 अगस्तकेँ झंडा फहरौल गेल आ तेरह अगस्तकेँ थानामे आगि भुवनेश्वर प्रसाद गुरूमैताक नेतृत्वमे लगा देल गेल। 12 अगस्त 1942 इ.केँ भारतमे प्राय: सभ सरकारी संस्थापर तिरंगा झंडा फहरौल गेल। जयनगर थानापर झंडा फहरेबाक्रममे जे गोली चलल। जाहिमे नथुनी साह नामक युवक शहीद भऽ गेल। अखनो थानाक नजदीकक चौककेँ शहीद चौक कहल जाइत छैक। जकर स्मारक शहीद चौकपर बनल छैक। फुलपरास थानापर आगि लगलाक बाद चारू तरफ हाहाकार मचय लागल। भुवनेश्वर प्रसाद गुरूमैताकेँ अंग्रेज छोटै गुरूमैता कहि सम्बोधित करय लागल। आ छोटै गुरूमैतापर शूटै वारंटै जारी भऽ गेल। म.रि. हलासपट्टीसँ भुवनेश्वर प्रसाद गुरूमैताक नाम कटौ देल गेल। राम नारायण गुरूमैतापर सेहो वारन्टै भय गेल। आब राम ना. गुरूमैता भूमिगत रहि आन्दोलनकेँ सक्रिय रखलैन्हि। तखन राम नारायण एहि आपा–धापी आ लुक्की–छिपीमे बीमार भय गेलाह। अंग्रेजी समान आ अंग्रेजी दवाइसँ ओ परहेज करय लगलाह। झंझारपुरमे एकटा डॉक्टैर हिनक मित्र रहथिन्ह। ओ हुनकर इलाज करैक लेल तैयार रहलाह। तखन ओ अंग्रेजी दवाइयो खेबाक लेल शपथ खेने रहैथ। तुलसीक पात, बाकसक पात, कारी मीर्च सेंधा नून इत्यादि जड़ी–बुटी मिला कय काढ़ा बनाओल गेल। ओ काढ़ाक सेवन करय लगलाह। तखन बीमारी ठीक नहि भय सकलैन्हि। बीमारी

খতবনাক ৰূপ ধাৰণ কয নেনক। ও মিথিনাক ৰিভূতি 20 খকটূৰব 1942 ঙ্গ. কেঁ ৰাওসী গঠ ্ ী (স্বপৌন) মে 35 ৰর্ষক খৰস্থামে এহি নৌকিক শৰীৰ কে ত্যাগি পবনোক সিধাব নাহ। স্বস্মাৰাসী হোমযসঁ পহিনহি খপন স্বপুত্র শ্ৰী ভুৱনেশ্বৰ প্ৰসাদ গ্বকমৈতাকেঁ তীন কাৰ্য কবৰাক হেতু খাদেশ দেনৈন্হ। জে নিম্ন খছি–

(1) ৰেঁটৌ, মদন মোহন মানৱীয জীক হিন্দূ ৰিশ্ব ৰিদ্যানযসঁ এম.এ. কবিযহ।

(2) ম ্া ঁ কেঁ তীর্থাটন কবা দিযহক।

(3) পঠ ্ াও সম্পন্ন ভেনাক ৰাদ দেশ সেৱামে নাগি জওযহ।

এহেন পবিস্থিতিমে ভুৱনেশ্বৰ প্ৰসাদ গ্বকমৈতা জিনকা খংগ্ৰেজ ছোটে গ্বকমৈতাক নামসঁ সম্বোধিত কবৈত ছনাহ, ৰিচনিত নহি ভেনাহ। দাহ সংস্কাৰ সম্পন্ন ভেন। দাহ–সংস্কাৰমে ৰহুত সংখ্যামে খান্দাননক কাৰ্যকৰ্ত্তা ভাগ নেনৈন্হ। এহি ঘটনাক জানকবী খংগ্ৰেজী ফৌজকেঁ ভয গেনৈন্হ।

থানাপব ৰাষ্ট্ৰীয ঝন্ডা খা থানামে খাগি নগেনাক জুৰ্মমে শ্ৰী ভুৱনেশ্বৰ প্ৰসাদ গ্বকমৈতাক (ছোটে গ্বকমৈতা) নামসঁ ৰাবন্ট জাৰী ভেন ছন ওহি সমযমে ছোটে গ্বকমৈতাক গিবফতাবী হেতু ৰাবন্ট নয খংগ্ৰেজী ফৌজ দবৰাঁজাপব খাৰিঁ ঘব ঘেব নেনৈন্হ। ওহি সমযমে সংযোগ নীক ছন জে ভুৱনেশ্বৰ প্ৰসাদ গ্বকমৈতা খপন চাচাক সংগ খস্থি কনশ চুনবাঁক হেতু সমীপহিক দাহ সংস্কাৰ স্থনপব গেন ছনাহ। ঘব নোকক মাবফতে হুনকা গুপ্ত সূচনা দেন গেনৈন্হ। সূচনা মিনতহি ও খস্থি নয চাচাক সংগ নেপান ভাগি গেনাহ। খা

ওক্তবহিসঁ সিমবিযা জা থস্থি–কনশকেঁ গংগামে প্ররাহিত কযনৈন্হ। গ্রামীণ সভ দ্:সাহস কয সিপাহী সভকেঁ রঁড়ঃ ফগৈকাবনৈন্হ। তথাপি ঞূব সিপাহী নোকনি হ্নকা ঘবমে থাগি নগা দেনক। গ কাৰুণিক দৃশ্থ দেখি গন্দ্র ভগরানক হ্রদয দ্ররিত ভয গেনৈন্হ। থা ঝমাঝম রাবিস হোময নাগন। ঘব জবহসঁ রঁা ্চি গেন। সিপাহী নেকনি নিবাস ভয রাপস চনি গেনাহ।

বাম নাবাযণ গ্বকুমৈতাক নিধনক পশ্চাত ভুরনেশ্বব প্রসাদ গ্বকুমৈতাক থপন চাচা দেরনাবাযণ গ্বকুমৈতা স্বতংত্রতা থান্দাননমে সক্রিয ভূমিকা নিভৌনৈন্হ। থাৰঁ এহি স্বতংত্রতাক থান্দাননক নেতৃত্ব কর্ত্তা খ্গৌনা থানাক নহবী নিরাসী স্ব. বাম নষণ সন্তৃতা ভেনাহ।

বাম নষণ সন্তৃতা কর্মঠ, স্বযোগ্য, ঞান্তিকাবী নির্ভিক, জ্যাতিষ শাস্ত্রক জ্ঞাতা, হিন্দী ভাষী রিদ্বান এরম্ স্পষ্ঠ রক্তা ছনাহ। থাৰঁ বাম নষণ সন্তৃতাক নেতৃত্বমে দের নাবাযণ গ্বকুমৈতা, সূর্য নাবাযণ সিংহ, স্বরোধ ঝা, গ্বনারী সোনাব, উপেন্দ্র মিশ্র, যমূনা সিংহ, জিনরী খড়্গাহ থা সন্তৃতাজীক দ্নূ ছোট ভাগ বামগ্রঞ্জ সন্তৃতা থা জযগ্রঞ্জ সন্তৃতা থান্দাননকেঁ সক্রিয রঁনেরাঁমে সহযোগ কবয নগনাহ।

বাম নষণ সন্তৃতাক রংশারনীক চর্চা ঋনাসীর রঁ্ঝনা জাগছ। থামো সন্তৃতা থা পবমামো সন্তৃতা দ্নূ ভাগ সিতহব রঁবহাক নিরাসী ছনাহ। জে থখন স্বপৌন জিনামে পড়ৈত থছি। ওহি দ্নূ ভাগক পাস রঁহ্ত বাস গায (গোধন) ছন। গাযকেঁ চবেরাক হেত্ত রঁহ্ত দূব–দূব তক চনি জাগত ছনাহ। গাযক ঝ্ন্ড জতয–জতয জাগত ছন ওকবা পাঁছা ওকব মানীক থা

চবরাহা অপন ডেবা ডানি বহৈত ছলাহ। ওহি এমমে আমোক সন্হৈতকা গায খ্ঠৌনা থানাক সিড্না গাঁব পহুঁচ গেন। ঘনগব জংগন বহনাক কাবণেঁ গায সভ ভবি ববসাত এহিঠাম ঠহবি গেন।

সিড্নাসঁ পূববঁ একটা বঁড় ডুঁচগব জগহ ছনৈক। বাঢ়ি ক পানি আ জাড়সঁ বঁচবাক হেতু মানীক আমো সন্হৈতা আ ওকব নৌকব সভ ওহি ডুঁচগব জগহপব অপন স্থাযী নিবাস স্থান বনাকয বহয নগনাহ। কিছু দিনক বাদ জংগন আ পবতী ভূমিকেঁ ডঁপজাডঁ ভূমি বঁনা কয খেতী বাড়ী কবয নগনাহ।

গোধনসঁ অধিক আমদনী হোময নগনৈক। খেতী নীক জকাঁ কবয নগনাহ।

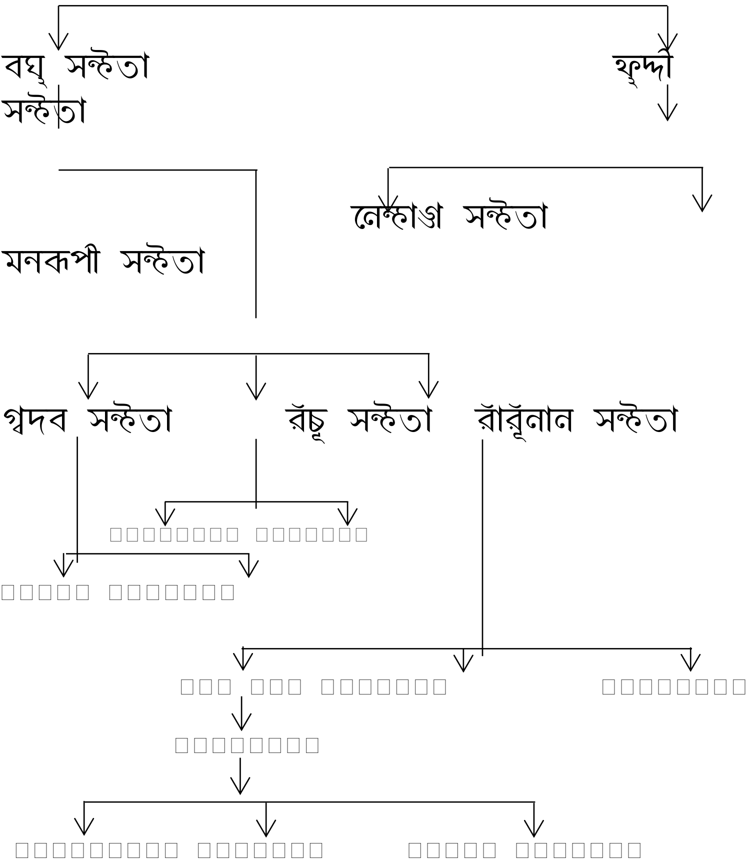
খেতীসঁ বঢ়িযা জকাঁ আমদনী হোময নগনৈক। কিছু জমীন খবীদ নীক জকাঁ ঘব বঁনাকয বহয নগনাহ। আমো সন্হৈতাক ছোট ভাএ– পবমামো সন্হৈতা জে সিতহব-বঁবহা (স্বপৌন) মে বহৈত ছনাহ ও হিনকা নয জযবাক হেতু প্রযাস কেনৈন্হ ক্ষদা আমো সন্হৈতা বাপস নহি গেনাহ।

সিড্নাসঁ পূববঁ একটা ছোট নদী জে নহবক সদৃশ্য ছন ওকবহি নামপব এহি গামক নাম নহবী বাখন গেন। বর্ত্তমানমে ঞ গাঁব বঁড় স্বখী সম্পন্ন আ বিদ্বানক বস্তী বঁনি গেন অছি। এতয প্রাবম্ভিক শিক্ষাসঁ .... শিক্ষণ সংস্থান অবস্থিত অছি। প্রাথমিক স্বাস্থ্য কেন্দ্র সেহো অছি।

আমো সন্হৈতাক এক মাত্র পুত্র বঘু সন্হৈতা ভেনাহ। আমো সন্হৈতা : বংশাবনী নিম্ন অছি–

আমো সন্হৈতা

বঘ্ সন্হতা
ফ্দ্দী
সন্হতা
নেম্হাঙ্গ সন্হতা
মনরূপী সন্হতা
গ্বদব সন্হতা
রঁচূ সন্হতা
রাঁবূনান সন্হতা

আর ৱার্ নাম সন্হতাক তীন স্বপুত্র বাম নষণ সন্হতা বাম গুঞ্জ সন্হতা, জযগুঞ্জ সন্হতামে সভসঁ জেঠ ভাঙ বাম নষণ সন্হতাকেঁ একটা রিশাল হাথী ছল। তকবীরন 10 হাথক ছলৈক। ওকবা পৈঘ-পৈঘ দাঁত সেহো ছলৈক। হাথী পৈঘ দেশ ভক্ত আ স্বামী ভক্ত সেহো ছল।

বাম নষণ সন্হতা দোসব রেটী জে দূ সানক ছল। এক দিন সংধ্যাক সময ও ৱঁচী হরেনীসঁ নিকলি হাথীক ঘব চলি গেল ছল। হাথী ৱান্হল ছল। হাথী ওহি ৱঁচীকেঁ সূঢ়সঁ উঠা নেনক আ ওকবা ঝূলরঁয নাগল। ৱঁচী খাস পারিঁ স্বতি বহল। তখন হাথী ৱৈঁসি বহল আ অপনা দূনূ অগিলা জাঁঘ ৱীচমে বাখি সূঢ়সঁ ঝাঁপি দেনক। ৱঁচী হাথীক সাযামে সূতল বহলীহ। জখন হরেনীক অন্দব ৱঁচীক খোজরীন হোময নাগল তঁ ও নহি ভেটলৈক। চারু তবফ খোজ-পুছাবি হাহয নাগল। কতহু অতা-পতা নহি নাগল। পোখৈব-ঙনাবমে সেহো খোজল গেল। হরেনীক অন্ত্র কনা-বোহট শূন্ধ ভয গেল। ঝনহাবি সাঁঝ ভয গেল ছল। ৱঁচীক খোজ-পুছাবিক নেন ৱাঁড়ী-ঝাড়ী মান-জানক ঘবক তনাসী ভেল। সভ কিযো হাবি-থাকি কঽ সংধ্যা সময নিবাস ভয এক জগহ জমা ভেল। সাঁঝ দেময নেল দীপ, নানটৈন রা ডিরিযা জবাওল জায নাগল। ওহি সমযমে রিজনীক সেৱা নহি ছল। নোক সভ নানটৈন হাগমে জী বহল ছল। অংগ্রেজী শাসনক অত্যাচাব চবম সীমাপব ছল। গ্রামীণ নোকনি পঢ়নাগ-নিখনাঙকেঁ রহিষ্কাব কৱৈত ছল। হাথীক মহাউঁথ হথিসাব যানী হাথীক ঘব সাঁঝ দেৱাক নেন গেল। সনাঙসঁ কাঠী নিকানি ডিরিযা জৱৌনক।

महाउँथ देखनक जे हाथी असमयमे कैसन किएक अछि ?

महाउँथ तँ पहिने घरवेनाह। हाथीक लग पहुँचलाह। तँ देखैत छैथ जे हाथीक अगिला दुनू जाँघक बीचमे बच्ची स्वतल अछि आ हाथी अपन सूढ़सँ ओकरा झपने अछि। जाड़क समय छल। बच्चीक देह गर्म भऽ गेल छलैक। तँए ओ निश्चिन्तसँ स्वतल छलीह।

महाउँथ दौगल मालीक लग। मालीक मालीक एमहर आउ। निवास भले सभ किछो हाथसार दिस दौड़ल। मालिक हाथीकेँ कैसन देखनक, तँ ओ घरवेनाह जे हाथी असमयमे किएक कैसन अछि। मनहि-मन सोचए लगलाह जे हाथी बीमार न भऽ गेल। महाउँथ मालीककेँ देखौलक जे हाथी अपना जाँघक बीच कोना कऽ बच्चीकेँ झपने अछि। परिवारक सभ सदस्य देखनक सभ अचंभित भय गेल। मालीक हाथीसँ बच्चीकेँ देबाक लेल आग्रह केलैन्ह। हाथी अपन सूढ़सँ बच्चीकेँ मालिकक बाम नयण सन्हैताजीक गोदीमे दय देलक।

सभक निवाशी मन प्रफुल्लित भय गेल। बाम नयण सन्हैता हाथीकेँ नहि बेचबाक प्रण कयलैन्ह। हाथी रक्षादार देशभक्त आ स्वामीभक्त छल। एकर एक उदाहरण प्रस्तुत कय रहल छी।

बाम नयण सन्हैता जे दरभंगा महाराजक द्वारा जूरी पंच मनोनित कएल गेल छलाह। गामक नजदीकमे अंग्रेजक कचहरी छल। ओतएसँ एकटा देरनजी बाम नयण सनहैताकेँ पंचैती हेतु बजाबक लेल हाथीसँ आयल छल। बाम नयण सन्हैता पंचैतीमे जयबाक हेतु तैयार होमय लगलाह। महाउँथकेँ

𑒂𑒠𑒹𑒬 𑒠𑒹𑒪𑒻𑒢𑓂𑒯 𑒖𑒹 𑒞𑒼𑒿 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒞𑒻𑒨𑒰𑒩 𑒏𑒩 𑒧𑒯𑒰𑒅𑒟 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏 𑒧𑒾𑒠𑒰 𑒏𑒮𑒨 𑒪𑒰𑒑𑒪। 𑒩𑒰𑒧 𑒪𑒭𑒝 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒞𑒻𑒨𑒰𑒩 𑒦𑒹𑒪𑒰𑒯। 𑒧𑒯𑒰𑒅𑒟𑒩𑒰𑒫 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒪𑒨 𑒅𑒣𑒮𑓂𑒟𑒱𑒞 𑒦𑒹𑒪। 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒣𑒩 𑒮𑒫𑒰𑒩 𑒦𑒨 𑒣𑒿𑒔𑒻𑒞𑒲 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒫𑒱𑒠𑒰 𑒦𑒹𑒪𑒰𑒯। 𑒞𑒰𑒫𑒞 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒖𑒲 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒣𑒩 𑒔𑒜𑓃𑒱 𑒂𑒑𑒰𑒿 𑒥𑒜𑓃𑒱 𑒔𑒳𑒏𑒪 𑒕𑒪। 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲 𑒮𑒼𑒔𑒋 𑒪𑒑𑒪𑒰𑒯 𑒖𑒹 𑒄 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒖𑒲 𑒏𑒹𑒯𑒹𑒢 𑒁𑒮𑒦𑓂𑒨 𑒁𑒕𑒱। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒔𑒪𑒢𑒰𑒏 𑒥𑒰𑒠 𑒍 𑒣𑒰𑒕𑒰𑒿 𑒮𑒿 𑒔𑒪𑒱𑒞𑒻𑒟।

𑒯𑒳𑒢𑒏𑒰 𑒂𑒧𑒹 𑒮𑒧𑓂𑒧𑒰𑒢𑒣𑒩 𑒚𑒹𑒮 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒪𑒻𑒢𑓂𑒯। 𑒍 𑒧𑒯𑒰𑒅𑒟𑒩𑒰𑒫𑒏𑒹𑒿 𑒃𑒮𑒰𑒩𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒻𑒢 𑒖𑒹 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒖𑒼𑒛𑓃𑒮𑒿 𑒔𑒪𑒰𑒅। 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒢𑒧𑒯𑒩 𑒕𑒪। 𑒣𑒻𑒒-𑒣𑒻𑒒 𑒛𑒹𑒑 𑒠𑒻𑒞 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒖𑒲𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒏𑒻𑒛𑓃 𑒪𑒹𑒪𑒢𑒱। 𑒂𑒑𑒰𑒿 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒢𑒰𑒪𑒰 𑒕𑒪 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒢𑒰𑒪𑒰 𑒙𑒣𑒋 𑒪𑒰𑒑𑒪। 𑒞𑒐𑒢 𑒩𑒰𑒧 𑒪𑒭𑒝 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒅𑒟𑒩𑒰𑒫𑒏𑒹𑒿 𑒃𑒬𑒰𑒩𑒰 𑒏𑒨 𑒠𑒹𑒪𑒢𑒱 𑒖𑒹 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒰𑒕𑒰𑒿 𑒮𑒿 𑒠𑒰𑒑𑒩𑒿 𑒠𑒹। 𑒧𑒯𑒰𑒅𑒟𑒏 𑒃𑒬𑒰𑒩𑒰𑒣𑒩 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒣𑒰𑒕𑒰𑒿 𑒮𑒿 𑒮𑒴𑒜𑓃𑒮𑒿 𑒛𑒰𑒿𑒩𑒣𑒩 𑒖𑒼𑒩𑒮𑒿 𑒔𑒰𑒣𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒏। 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒪𑒹𑓀𑒑𑒩𑒰𑒨 𑒪𑒰𑒑𑒪। 𑒣𑒿𑒔𑒻𑒞𑒲 𑒦𑒹𑒪। 𑒍𑒞𑒨𑒮𑒿 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲 𑒒𑒩 𑒁𑒨𑒪𑒰𑒯। 𑒠𑒹𑒫𑒰𑒢𑒖𑒲𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏 𑒛𑒰𑒿𑒩 𑒙𑒴𑒙𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻𑒏। 𑒋𑒯𑒱 𑒥𑒰𑒞𑒏 𑒖𑒰𑒢𑒏𑒰𑒩𑒲 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒹𑒪 𑒑𑒹𑒪𑒻𑒏 𑒖𑒹 𑒩𑒰𑒧 𑒪𑒭𑒝 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏 𑒛𑒰𑒿𑒩 𑒞𑒼𑒑𑒩 𑒠𑒹𑒪𑒏। 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖 𑒩𑒰𑒧 𑒪𑒭𑒝 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒥𑒖𑒾𑒪𑒏। 𑒩𑒰𑒧 𑒪𑒭𑒝 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖𑒏 𑒍𑒨 𑒣𑒯𑒳𑒿𑒔𑒪𑒰𑒯। 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒐𑒥𑒩 𑒣𑒚𑒰𑒍𑒪 𑒑𑒹𑒪। 𑒠𑒩𑒦𑓀𑒑𑒰 𑒧𑒯𑒰𑒩𑒰𑒖 𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒏𑒯𑒪𑒢𑒱 𑒖𑒹 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲 𑒥𑒠𑒧𑒰𑒬 𑒁𑒕𑒱। 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒏𑒔𑒯𑒩𑒲 𑒣𑒩𑒯𑒏 𑒯𑒰𑒟𑒲𑒏 𑒛𑒰𑒿𑒩 𑒞𑒼𑒑𑒩 𑒠𑒹𑒪𑒏।

𑒮𑒢𑓂𑒯𑒞𑒰𑒖𑒲 𑒁𑒣𑒢 𑒮𑒤𑒰𑒃 𑒠𑒹𑒪𑒏 𑒖𑒹 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒴

सन्तोजी हाथीकेँ कहलनि जे पड़ि रहू।

हाथी बैसि गेल। सन्तोजी हाथीक दाँतपर चढ़ि दोसर दाँतकेँ पकड़ि हाथीक दाँतपर चढ़ि गेलाह। दरभंगा महाराजा खुशी भए सन्तोजीकेँ अभय दान दए देलैन्हि। ई दृश्य महारानी कोठाक ऊपरसँ देखि रहल छलीह। ओ ऊपरसँ आदेश देलैन्हि जे अहाँ ई हाथी लेबा लए लीअ। एहि तरहेँ अहाँ चारिटा हाथी लए लीअ।

महारानीक कहलपर सन्तोजी हाथी लए लेलैन्हि। जहियासँ ई हाथी सन्तोजीक घर छोड़लक, तहियासँ सन्तोजीक घरमे उड़ी-बिड़ी लागि गेलैक।

एम्हर राम नारायण ठाकुरेताक निधनसँ जतेक स्वतंत्रता आन्दोलनक क्रान्तिकारी लोकनि सभ छलाह, ओ राम लखन सन्तोक ओतए बसि आन्दोलन करैत रहलाह। अंग्रेज सरकार एहि क्रान्तिकारी लोकनिकेँ गिरफ्तार करबाक फिराकमे रहल छल। लहरी गामक किछु असमाजिक तत्व जकरा नाम लखन सन्तोसँ दुश्मनी छल ओ अंग्रेज सरकारकेँ एहि बातक सूचना दए देलक। 1944 ईस्वीक दीपावलीसँ एक दिन पहिनहिक लगभग 9 बजे रात्रिमे 8 स्वतंत्रता सेनानी संगेसँ भोजन कए रहल छलाह। पहरापर देवनारायण ठाकुरैता छलाह। पाँच सौ गोटेसँ दूरहिसँ अंग्रेजी फौज घेरि लेलक आ राम लखन सन्तोक नाम लैत दरवाजापर आबबाक कोशीश कएलैन्हि। तखन देवनारायण ठाकुरैता हुनका सभ सामना करैत रहलाह। बादमे ओ ओतएसँ बन्दूकक साथ भागि गेलाह। सभ आन्दोलनकारी सेहो परा गेलाह।

আঁগনসঁ পাছ্ুঁ দয রঁহবেরাক একহিটা বাস্তা ছল। আ রগনমে ঢেকী ঘব ছনৈক। ওহি ঢেকী ঘবমে দূ ক্রান্তিকাবী যক্ষুনা সিংহ আ উঁপেন্দ্র মিশ্র হঁসি গেনাহ। ক্ষুদা ও দ্নূ ঘবক ধবৈনপব ছপি বহনাহ। ঘবক তনাসী হোময নাগন। কতৌ কোনো ক্রান্তিকাবী নহি মিনন। সভ অংগ্রেজী ফৌজ দবরাঁজাপব জমা ভয গেন। বাম নষণ সম্হতা সভ সিপাহী আ প্বনিস অফসবকেঁ ততেক নে ডুাঁট-ডপট কযনক জে সভ প্বনিস পানি-পানি ভয গেন। ক্ষুদা গামক জে বাম নষণ সম্হতাক প্রতিদ্বিন্দি ছনাহ, জে অংগ্রেজী ফৌজকেঁ রঁজা কঽ অননে ছনাহ। ওহি আদমীসঁ অংগ্রেজ অফসব পানি পিযেরাঁক আগ্রহ কেনৈন্হ। ও আদমী নোটা নয ঠেকী ঘবসঁ পানি আনরাঁক হেত্ত গেনাহ। ধবৈনপব রৈঁসন ক্রান্তিকাবী দ্বয হ্নকাসঁ প্বছননি জে সিপাহী সভ চনি গেন। ওা স্বনিতহি ও প্রতিপক্ষী আরাঁজ দয ফৌজকেঁ রঁজৌনক আ দ্নূ ক্রান্তিকাবীকেঁ পকড়রাঁ দেনক। ওহি দ্নূকেঁ পকড়নাক রাঁদ বাম নষণ সম্হতা, জয গ্রঞ্চ সম্হতা, রিন্দেশ্বব সম্হতা, জীনেরী খড়গাহ আ টীমূ মল্ডনকেঁ গিবহ্নতাব কয জহন নঽ গেন। ঘবক সভ সামান নূটা গেন। ঘবক সভ সদস্য ঘব ছোড়ি ভাগি গেন।

অংগেজী ফৌজক উঁপদ্রব রঁঠয নাগন। ঘবমে জতেক বত্রন বাসন, সোনা-চান্দী, গহনা জেবব ছন সভ নূটি কঽ অংগ্রেজ আ গামক রিবোধী সেহো নঽ গেন। ঘবক তনাসীমে বাম নষণ সম্হতাক এক মাত্র প্বত্র রিশেশ্বব সম্হতাকেঁ পকড়রাঁক হেত্ত এড়ি-চোটী এক কয দেনক। রিশেশ্বব সম্হতা ঘব ছোড়ি অপনা মামা গাম গোওাত পবসাহী চন গেন। রিবোধী নোকনি

রিশেশ্বৰ সন্ততাক বহরাঁক পতা সেহো অংগ্রেজী ফৌজকেঁ রঁতা দেনক। অংগ্রেজী ফৌজ রিশেশ্বৰ সন্ততাকেঁ পকড়রাক হেতু পবসাহী পহুঁচন। ওতযসঁ ও রাঁধে-রাঁঘ পূবর তবফ ভাগি গেনাহ। অংগ্রেজ সিপাহী হুনকা পকড়রাক হেতু খদেবহ নাগন।

রাঁঘমে একটা হবরাহা হব জোতৈত ছন। অংগেজ সিপাহী হবরাহাকেঁ জোড়সঁ হন্না কয রিশেশ্বৰ সন্ততাকেঁ পকড়রাঁক হেতু কহনক। হবরাহা রিশেশ্বৰ সন্ততাকেঁ পাছাঁসঁ খদেবহ নাগন। আ হবরাহা রিশেশ্বৰ সন্ততাকেঁ ধীমী আরাজমে কহনক রৌআ অহাঁ জোবসঁ ভাগূ। হম অহাঁকেঁ খদেবরাক নাটক কবর। হবরাহা ডরে রিশেশ্বৰ সন্ততাকেঁ খদেবয নাগন। আ উঁচগব মেড়পব ওঁঘবা কহ গিবঅ নাগন। এহি তবহেঁ রিশেশ্বৰ সন্ততা ভাগি কয প্বনিসক পছাড়সঁ ছুটি গেনাহ। ভাগন-ভাগন অপন জেঠ রঁহিনক ওতয পহুঁচনাহ। রঁহিনক দবরাজাপব আগত দেবী একটা তেহন্না রাঁজন জে সন্ততা তঁ অপনে রিনটিযে গেন আরঁ একবো রিনটৌত। এ স্বনিতহি রিশেশ্বৰ সন্ততা জে আমে সম্মনক বক্ষার্থ ওতয নহি রুকনাহ আ আগাঁ রঁঢ়ি গেনাহ। হিনক জেঠ রঁহিন জঁ বুঁঝনক তঁ রিশেশ্বৰ সন্ততাক পাছাঁসঁ আরাজ দয বোকনীহ। ক্ষদা সন্ততাজী রাপস নহি ভেনাহ। এহি প্রকারে রিশেশ্বৰ সন্ততা ভাগৈত-ভাগৈত কোসীক ওহি পাব জা অপন মৌসীক ওতয শবণ নেনৈন্হ।

এমব বাম নষণ সন্ততা সহিত তথাকথিত গিবহতাব ব্যক্তিকেঁ জেনমে ডানি দেন গেন। বাম নষণ সন্ততা জেনমে অনসন কবয নগনাহ। অঠবহম দিন ও শবীবকেঁ ত্যাগি দেনক। এব অংগ্রেজ সন্ততাজীক নাশকেঁ

হিনক পবিজনকেঁ নহি দয সকন। কিছু গিবথতাব ব্যক্তিপব হ্মকাদমা চনয নাগন। এহি প্রকাবে সন্টতাজীক পবিবাব আ ধন সম্পতিক নাশ ভয গেন।

স্বতংত্রতা খান্দানন মে জে ক্ষতি বাম নষণ সন্টতা আ বাম নাবাযণ গ্বকুমৈতাকেঁ ভেনৈন্হ ও গতিহাসক পন্নামে স্বার্ণক্ষিবমে নিখবাক যোগ্য অছি।

এমহব বাম নাবাযণ গ্বকুমৈতাক সহোদব ভাএ দেব নাবাযণ গ্বকুমৈতা জে কিছু দিন ধবি জেনমে বন্দ বহনাহ, তকব বাঁদ জেনক চাহবদিবাবীকেঁ ফানি জেনসঁ বাঁহব নিকনি অপন পিতিযৌত ভায জে বেঁগূসবাযমে বৈংকক নৌকবী কবৈত ছনাহ, ওতয চনি গেনাহ। ভুবনেশ্বব প্রসাদ গ্বকুমৈতা অপন পিতা বাম নাবাযণ গ্বকুমৈতাক শ্রাদ্ধ-কর্ম সম্পন্ন কয বেঁগূসবায আগাক শিক্ষা গ্রহণ কববাক নেন চন গেনাহ। বেঁগূসবাযমে দূটা উঁচ বিদ্যানয ছন একটা বী.পী. উঁচ বিদ্যানয আ দোসব জে.কে. উঁচ বিদ্যানয। বী.পী. উঁচ বিদ্যানযক প্রাচার্য নামাংকন নহি নেনক। তখন নামাংকন হেতু জে.কে. উঁচ বিদ্যানয পহুঁচনাহ। ওতযক প্রচার্য ভুবনেশ্বব প্রসাদ গ্বকুমৈতা জীক জ ॉ ंच পবীক্ষা নেন্হি। 100 অংকক প্রশ্ন পত্র দেন গেন। পবীক্ষা সম্পন্ন ভেন। 100 অংকমে 100 অংক গ্বকুমৈতা জীকেঁ প্রাপ্ত ভেনৈন্হ। প্রাচার্য হিনক প্রতিভা দেখি গদ-গদ্ ভয গেনাহ। নামাংকন ভয গেন। জে.কে. উঁচ বিদ্যানযমে শ্রী গ্বকমৈতজী পঠ়য নগনাহ। গ্বকুমৈতাজী বেঁগূসবাযমে পঠ়বোঁ কবথি আ বাষ্ট্রীয স্বযং সেবক সংঘক শিবিবমে সেহো ভাগ নৈথ। হিনক চাচা জে জেনসঁ ভাগি কঽ বেঁগূসবায চন গেন বহথ ও ভুবনেশ্বব প্রসাদ গ্বকুমৈতাপব সমমৈন বহৈত ছনাহ।

किएक तँ ओ आब.एस.एस. शिरिबमे भाग नेबाँक हेतु जागत छनाह। ओ ओहि शिरिबमे भाग नेबाँसँ सदिखन मना कबैत छनैन्ह। धीबे–धीबे भुरनेश्वब प्रसाद गुरुमैता बाष्ट्रीय स्वयं सेरक संघक प्रचाबक बँनि गेनाह। देशी सेरामे नागन बहनाह। पिताक आज्ञाक पानन कबैत काशी हिन्दू रिश्व रिद्यानयसँ एम.एक. पास कयनैन्ह। माताकेँ तीर्थाटन कबौनैन्ह। पद्म रिभूषण आचार्य हजाबी प्रसाद द्विरेदीजीक संबक्षणमे शोध कार्य सम्पन्न कयनाह। बँहुत बास पा..... सभ निखनैन्ह। हिनक शोधक रिशय छन 'रर्णबनोकबक ऐतिहासिक पृष्ठ भूमि।'
एहि तबहेँ गुबमैता–सन्तता पबिराबक धन–सम्पति नष्ठ भेनाक बादो स्वतंत्रता प्राप्तिमे अपन अहम भूमिका निभौनैन्ह। जे आग धबि मिथिनांचनक आन, बान ओब शान अछि।

कैलाश कुमार मिश्र

लघुकथा- पण्डितागन

बाघर्क मोर्गान केर घंटी र्राजि उठननि। देखैत छथि जर्टा फ़ ान कइ रहल छनि। फोन उठा हेलो कहलथिन। ओमहर सँ जोश मे फ़ुदा एक अर्ध्यक्त पीड़ ा सँ भरल शब्द: "हर हर महादेव बाघर्र जी। सर्र समाचार नीक ने ? "

बाघर्र: "हर हर महादेव! कहल जाओ। जय महाकाल ? "

जर्टा: "सर्र किछ चलि रहल अछि। जिनगी जीर्र रहल छी। कान्हि हरे शुक्क दोसर र्रबर्खी छनि। अहाँ सँ र्रह्त नेह रखैत छलीह। सोचल लौत दइ दी।"

बाघर्र: "ओह! दूर र्रबर्ख भइ गेलनि अनुराधा केँ अहि नश्वर काया केँ त्यागि अनश्वर जगत मे प्रवेश केना! समय कोना दौड़ल चलल जा रहल छैक ? "

जर्टा: "हाँ बाघर्र जी। अहाँ केँ की कहू, अहाँ स्वयं विद्वान छी। सर्र र्रात र्बुमैत छियैक। आचार्य मदन सेहो स्वतन्त्र रहि गेलाह! विसरबे सभी र्राबी-र्राबी!"

बाघर्र: "सही कहैत छी। यएह छैक संसार। लोक जनैत अछि जे ओकरा चलि जएर्राक छैक तथापि झूठ-फ़रेर्र मे, अपन आन मे लागल रहैत अछि। छोड़ ू ई र्रात सर्र। हम कान्हि अर्रश्य आर्रि जाएर्र।"

ई कहैत बाघर्र फोन कार्टि देलथिन।

आर्र बाघर्र जर्टा आ अनुराधाक दुनिया मे, ओहि छोर्ट सन संसारक इतिहास मे चल गेलाह। समय जेना थूमए लगलनि.....

जहेंक जन्म प्रथम पुत्रक रूप मे एक महादरिद्र मैथिल ब्राह्मण परिवार मे भेलनि। नामक अतिरिक्त ओहि परिवार मे कोनो संस्कार ब्राह्मण बला नहि रहैक – ने माता पिताक शिक्षा, ने परिवारक संस्कार, ने गामक नाम आ ने कुलक विचार। जहेंक पिता आ माताक बीच एकैस बरखक अंतर रहनि। जहेंक पिता भोला प्रचण्ड मूर्ख आ भूमिहीन। लोकक महिस पोसिया रखैत छलाह। पैतीस बरखक भऽ गेल रहथि। सब दिन चानन काजर लगा ललका धोती आ रूबताक संग पाग दोपट्टा धारण कय सौराठ सभागाछी जाइत छलाह। टकटकी लगेने रहैत छलाह जे कोनो कन्यागत ओकरा दिस देखतैक। मुदा सब दिनकाव। ऊपर सँ मुँह कान सेहो दैवक देन। बज्र कारी चाम, ऊँचगर दाँत, तमाकुल आ पान सँ दाँत मे खधंठी पड़ल, आँखि धसल, बिछ सन पूरा देह मे केस, कान पर विशेष रूपेँगर ठाढ़ भेल रोआँ, चेड़ा जकाँ हाथ, हाथ मे खुरपी, हाँसू आ कोदारि चलबैत-चलबैत ठेला पड़ल, पैर मे बेमाय फाटल, लेढाएल मोटका धोती सँ महिसक गंध अबैत भोला कोनो रूप सँ ब्राह्मण नहि लगैत छलाह। गामक संस्कार ई जे बिना गारि कें दू पुरुख सिको बात नहि कऽ सकैत छल। भोला भला अपराध कोना रहितथि अपन गारिक प्रयोग करैत छलाह।

लगातार सात बरख सँ भोला तैयार भऽ सौराठ सभा शुरुक समय मे जाइत छलाह आ टकटकी लगेने दैसल रहैत छलाह मुदा दुर्भाग्य ई जे बियाहक बात कें पुछैत अछि हुनका दिस कोनो कन्यागत देखितो नहि छलनि। अंततः सभा समाप्त भेला पर भोला निराशे

মোন সঁ রাপস গাম ত্মারি জাগত ছলাহ।
এহিরেঁব ভোনাক বুঁঢ় পিতা ঠানি নেলাহ জে চাহে জেনা হোগক্র ভোনাক রিত্মাহ খহি শ্বস্ক মে ত্মরস্থ কবা দেখিল্হ। কিযোক কহি দেনকনি জে নীবস ঝা রহ্ত নীক দনান ছথি। ভোনো সঁ ত্মধনাহ রবক রিত্মাহ কবা চ্কন ছথি। হ্মদা নীবস ঝা রিনা ঠকা কঁ কোনো কাজ নহি কবৈত ছথি। এহিরেঁব সভা নাগরঁ সঁ রীস দিন পহিনে ভোনাক পিতা নীবস ঝা কঁ ত্মপন ঘব রজা ত্মননাহ। রকাএন মহিসক শ্বস্ক দূধ মে চাহ রনা ভোনাক মায এক হ্ফনহী গিনাস মে নীবস কঁ ত্মা ছোঠকী রাঠী মে ভোনাক পিতা কঁ দেনথিন। নীবস কঁ ত্মাব কী চাহী। মোন প্রফ্ল্লিত ভঽ গেনৈক। জাড়ক সময হ্মহ সঁ ফূকি-ফূকি চাহ স্ববকয নাগন। নীবস কঁ হোগক্র জেনা চাহ নহি ত্মমৃত পিরঁ বহন হো! ওমহব ভোনাক পিতা ত্মা মায নীবস দিস এক নাচাব যাচক রনি ত্মশাক কিবণ জগেনে তাকি বহন ছনথিন। জখন ত্মাধা চাহ স্ববকা গেনৈক তঽ নীবস রাজি উঠন:
নীবস : "হাঁ রৌকূ কাকা! কী কহঽ চাহিত বহী ? "।

রৌকূ কাকা: "রৌত্মা, পহিনে চাহ পিরঁ নীয ফেব গপ্প কবৈত ছী। ত্মহাঁ কোনো ত্মান থোড়ে নে ছী! "

নীবস চ্পচাপ চাহ পীরঁয নাগন।
চাহ সূবকনা রাদ নীবস ফেবো রাজন:
"হাঁ রৌকা কা, কদ্রূ কী কহএ চাহিত ছী ? "
রৌকূ কাকা চ্পে বহননি। ভোনাক মায ত্মাঁখি সঁ গবম-গবম নোব চ্খরৈত রজনী:
"রৌত্মা নীবস, ত্মহাঁ সরঁ সন দিযামানী নোক কঁ ত্মছৈতে

हमर भोनरौ क्षमावे बहि जाय ! "
नीवस: "की कहैत छी काकी, ओ एहेन अपार्टक अछि जे अपन नाम तक नहि रौजि परैत अछि। ओहि दिन चौक पर एक घंटेक नाम पुछि देनकैक। ओ ब्रृजरौध चौधरी कें --जीरौध चौधरी कहि देनकैक। ओतय सरौ आदमी हँसै लगलैक। एकर रिआह कनि अंझट्टै रौना चीज़ छैक। "

रौकू काका: "हौ नीवस किछु करह। एकर रिआह हमरा जिरैत भऽ जएरौक चाही। सरौ किछु तऽ स्वओद मे चलि गेल, आठ कट्ठा रौसरिंग्ठी आ कलम बहि गेल अछि। तकरे रौचि एकर रिआह करा देरैक। गरीरौक मिहनती रौटा छैक। लोकक महिस पोसतैक, खेत रौटाओ करतैक आ अपन जीरौन चला लेतैक। "
रौकू काका कें मुँह सँ ओ रौत सुनिते देवी नीवस मोने-मोन प्रसन्न भऽ गेल। ओकरा भऽ गेलैक जे आरौ ओकरा भोनाक रिआहक दलाली मे नीक पाओ भेटि जेतैक।
नीवस : "रौकू कक्का, किछु ने किछु तऽ करय पड़त। आहाँकेँ जमीन रिका जाएत तकर दुख हमरा की अहाँ सँ कम हएत। मुदा दोसर कोनो उँपाय नहि। खैर ! रौटा सँ संपत्ति भऽ जाएत छैक, संपति सँ रौटा नहि होएत छैक। की पता भोना कें एहेन संतान रिधाता दऽ देथिन जे पाँच दस रिघा जमीन किन दैक, पक्का मकान रौना दैक, पैसा सँ घर भरि जाएक। "

भोनाक माय आ पिता मुड़ ी गोतने नीवस केर

बाँत स्वीकार बहननि। जतेक खेतिम ठेकेदार जमीन हिका जएबाँक दर्द नहि भेलनि ओहि सँ अधिक अहि बाँतक आशा जगलनि जे भोनाक बिआह भऽ जएतैक आ ओकर घर बसि जएतैक।

नीबस किछु सोचैत बाजल: "बौकू काका, एक तऽ भोना कें कहि दियौक जे ओ लोककें अपन नाम बृजरोध चौधरी कें बदला भोना चौधरी कहैक। ओ शब्द सहज छैक। एहि मे बाँत नहि लगतैक। आ पाँच सात दिनक भीतर हमरा लेल किछु टैका कें ब्याँत कऽ दिय जे हम बँगलक गामक छेदी झा कें जाकऽ पहिने सँ दऽ अएबैक। छेदी झा अगर हाँ कहि देलक तऽ बाँत पक्का। ओ एहन लोक अछि जे ब्रह्माक लिखल लेख मेटा सकैत अछि।"

ओ कहैत नीबस अपन घर दिस बिदा भेल। बौकू का, भोनाक माए आ भोना कें बिआहक आशा जगलैकछु
कोउँ कान्हु मगन
कोउँ कान्हु मगन।
भोनाक परिवार अहिमे मगन जे भोनाक बिआह भऽ जेतैक। जमीन तऽ हाथक मैल छैक। नीबस अहि मे मगन जे भोनाक बिआह मे ओकरा नीक दलाली भेटै जेतैक।
बौकू काका दोसरे दिन गामक महाजन सँ दू सए टौका अपन कलम कें नाम पर अगता लए नीबस कें दऽ देलथिन। नीबस ओहि मे सँ एक सए अपने राखि लेलक आ एक सए छेदी झा कें दऽ अएलैक। छेदी झा जोगाड़ मे लागि गेल। तकैत-तकैत छेदी झा

कँ एक कन्यागत एहन भेटि गेलैक जकर तेरह बरखक रहैत बहैक। छेदी आ नीरस ओहि कन्यागत कँ समझा बुझा भोला सँ बिआह लेल मना लेलक। ओना पहिने तँ भोलाक बएस देख कन्यागत कनि बिदकि गेलैक मुदा छेदी आ नीरस अपन बचन माया जाल मे ओकरा फँसा लेलकैक।

अहि तरहें पैतीस बरखक भोलाक बिआह सभा गाछी मे पहिने दिन फाइनल भऽ गेलैक। भोलाक कनिया गोदा गोर अततह मुदा मरगिल्ली जकाँ खियाएल। देह अन्नक मारल बहैक। घर मे भरि पोख अन्न कँ प्रेष्टित अछि कअन्न तक नहि भेटैक। सोझे साले दुरागमन भेलैक। भोलाक माय अपन मरगिल्ली प्रतह् लेल रहत उदास। दरबज्जा पर पोसिये सही चारि-चारि नरहिर महिस बहैक। दूध दही केर कोनो कमी नहि। गोदाक पूरा नाम बहैक गोदावरी मुदा लोक प्यार सँ गोदा जे कहनाइ शुरू केलकैक से गोदा बहि गेलैक। से जे हो। गोदा सासुर मे भरि पेट भोजन करैत छलि। सासु कहियो कोनो तरहक कमी नहि देलथिन। सोझे साले गोदाक देह चिक्कन भऽ गेलैक। चाम चमकि उठलैक। रैब सन पयोधरि नीक भोजन आ भोलाक नेहक उपोत सँ समतोलो सँ नमहर भऽ गेलैक। अचानक अतेक परिवर्तन आबि गेलैक गोदाक शरीर मे जकर कियोक कल्पनो नहि कऽ सकैत छल। गोदा भोलाक दुनिया बदलि देलकैक। बोलीक मधुर तँ गोदा नैहरे सँ छलि। घर मे खूब काज धंधा करथि। सास ससुरक सेवा मे कोनो कमी नहि। भोलाक माए दरबज्जाक काज जेना

गोरॅब सँ चिपड़ ी पाबरॅ, दबरॅज्जा निपरॅ, महिसक थान साफ़ कबरॅ, अन्न सरॅ फटैकरॅ, स्वखाएरॅ आदि कबथि आ गोदा घब आँगन साफ़ कबरॅ, निपरॅ, भानस कबरॅ, सास्व सँग धान कुटैरॅ, दानि दबडरॅ आ पूजा पाठ कबथि। दुनू मे कहियो कोनो तबहक फसाद नहि भेननि। भोना तइ अपन गोदा केँ सदैव माथ पब बखैत छनाह। समयक चक्की चनैत बहनैक। गोदा सोनहम चढ़ ैत गर्भवती भइ गेनीह। नौ मासक बॉद एक बेॅटा भेननि। भोनाक बेॅटौक झँह कान नाक तइ नीक बहैक मुदा चामक बंग भोनो सँ सियाह। झँह आयताकाब। मुदा भोना, गोदा, भोनाक माता पिता ख़ु ्शी सँ बॅताह। एक महिना जतने जिभे बॉजि देनकैक "बॅचा कनि काबी छैक"। भोनाक माय चटै दनि कहि देनथिन: "बह दियौक, बेॅटा छैक ने। झँह कान सोझ छैक ने। घीरॅक नडडू छैटो नीक। हमब बंश बॅचि गेन। महादेबॅ खूबॅ कइ ऊबदा देथिन आ काया निबोग बहैक। आब की चाही।

बॅचा चूँकि भोनाक माय कनना बॉबॉ सँ मंगने छनीह तहि ओकब नाम बाखन गेनैक मंगेशे चौधबी। मंगेशे केँ घ्बमन घ्बमन जटौ बॅना केशे बहैक तहिँ गाम घबक नोक जटौ कहि सम्बॉधित कबए नगनैक। मंगेशे कतौ बिना गेनैक आ जटौ नाम जगजियाब भइ गेनैक।

भोना पबिश्रम कबैत बहनाह। जटौ केँ दबॉओ बीबो नेन नगद टौका के दबकाब भेनैक। नोक सबॅ सँ पैंच उँधाब शुरू भेनैक। आठे मासक बॉद गोदाकेँ

पुनः गर्भ ठहरि गेलैक। फेरो बेटी भेलैक। हालाँकि तकर छह बरख धरि गोदा केँ कोनो सँतान नहि भेलनि। अहि बीच भोलाक पिता अर्थात् बौकू काकाक निधन भऽ गेलनि। भोला पर कर्जा आरो बढ़ि गेलनि। दून्नू बेटी जष्टा आ सत्यव्रत सबकारी बेसिक स्कूल मे जाइत रहल। नहुँ–नहुँ अन्न पानिक दिक्कत शुरू भेलैक कारण भोला लोकक कर्ज अन्न बेचि सधेबाक जोगर नगेले छलाह। अही बीच ककरो सँ पता चललैक जे महर्षि रमेशे योगी कानपुर मे तीन बरख लेल अखण्ड यज्ञ करताह। ताहि लेल ब्राह्मण हुनका चाही। बेचा सभकेँ रहनाइ खेनाइ मुफ़्त ऊपर सँ गुरुकुल मे नामो लिखा देल जेतैक। किछु टाका सेहो भेटैतै। गोदा भले दरिद्र परिवार सँ छलीह मुदा शिक्षाक प्रति साकांक्ष छलीह। भोला केँ कहलथिन: “बुझलौं, अपने सब दिक्कत मे छी। दून्नू भाइ केँ भरि पेट अन्ना ठीक सँ नहि दऽ परैत छी वस्त्र पोथीक चरचे छोड़ू दियौक। बढ़ियाँ रहत जे दून्नूकेँ कानपुर रमेशे जोगी केँ आश्रम पठा देबैक। भरि पेट भोजन, देह झाँपक वस्त्र आ पढ़बाक जोगार तऽ भऽ जेतैक। अपन सभक जीवन कटैत रहत।”

भोला बात गंभीर भेल सुनैत रहला आ अंतिम निर्णय ल लेलनि जे जष्टा आ सत्यव्रत केँ दिल्ली पठा देथिन। सएह भेलैक।

जष्टा आ सत्यव्रत दून्नू भाइ महर्षि रमेशे योगीक आश्रम कानपुर आबि गेल। पहिल बेर शहर देखलक। पहिल

ৰেব পনীব ককবা কহৈত ছৈক সে ৰ্ম্মনক। গেরুআ শ্বভ্র রস্ত্র ভেষ্টনৈক। ভোবে স্নান পূজা, ৰৈদিক মন্ত্রক সমৰেত পাঠ আ তকব ৰাঁদ ফন আ ভবি গিনাস ছানীঘাঞ দূধ। দিনমে বোটী, ভাত, দানি, তবকাবী, সনাদ, আচাব, দহী, মিঠাঙা; বাতি কঽ বোটী, দানি তবকাবী। স্বতএ সঁ পহিনে দূধ। সঁস্কৃত ব্যাকবণ, রেদ পাঠ, কর্মকাল্ডক শিক্ষা রিখ্যাত গুরুক দেখরেখ মে। দূ হজাব রিদ্যার্থী মে দ্নূ ভাঙা জেনা ঘ্নি মিন গেন। রেদ পাঠ সঁ কঁঠ খুজি গেনৈক। ব্যাকবণক সূত্র জিহ্বো পব চঢ়ি গেনৈক। জখন এক ৰবখ মে গাম গেন তঽ গোদা অপন দ্নূ ব্রাহ্মণ ফমাবক ফ্নখাগ্নত দেখি অচম্ভিত ভঽ গেনীহ। সাস্ব ত্তবত হিঁগ, সৌঁস মিবচাঙা আ নোন ঝড়কা দ্নূ পৌত্রক নজবি উঁতাবি নেননি। ডব গ বহনি জে কখনোকন অপনো নোকক নজবি নাগি জাগত ছৈক !

নিত্য রেদ পাঠ কেনাহ সঁ দ্নূ ভাঙা কেব কঁঠ ফূটি গেনৈক। স্ববক সন্ধান নীক ভঽ গেনৈক। গেযতা প্রখব ভঽ গেনৈক। দ্ ৰবখ মে জেনা পবিপক্ক ভঽ গেন নোগক। দ্নূ ভাঙা আৰ ক্রমশঃ ৰাবহ আ দস ৰবখক ভঽ গেন। সৰ কিছু নীক বহৈক। গমহব গোদা কেঁ ফেবো এক বেটা আ এক বেটী ভঽ গেননি।

একাএক বমেশ যোগীক আশ্রম মে যজ্ঞ আ পঢ়াঙা ৰন্দ ভঽ গেনৈক। আৰ কী হো ? ওহি মে অধিকাংশি রিদ্যার্থী মিথিনা আ উঁত্তবাখঁড সঁ অতি নির্ধন পবিরাব সঁ বহৈক। মাতা পিতা নগ কোনো উঁপায নহি। কিযোক কোনো ফৈকট্রী তঽ কিযোক কোনো আন মজদূবী শুরু কেনক।

किछु नीक विद्यार्थी सबहक नामांकन कानपुर आ अगल बगल केर संस्कृत विद्यालय (महाविद्यालय) मे भऽ गेलैक। ओतनो विद्यार्थीक हेंज मे जटा आ सच्चरित्र छल। मिथिलेक एक गुरुजी अपन प्रभुत्व सँ दलूक नामांकन एक संस्कृत विद्यालय मे करा देलथिन। ओहि विद्यालय मे छात्र सभकेँ दनू साँझ भरि पेट रोटी दालि भोजन भेटैक। खोराकी अगल बगल केँ सेठ साहूकार सभ धर्मक नाम पर दान मे दैक। कहियो काल तरकारी आ खीर मिठाओ सेहो विशेष लोकक कृपा सँ भेटि जाइक। लोक सभ विद्यालय केँ छात्र सभकेँ ब्राह्मण भोजन, पूजा पाठ लेल सेहो बजबैक। अहि मे नीक निकुत भोजनक अलावा वस्त्र, बर्तन आ नगद सेहो हासिल भऽ जाइक। ओ दनू भाओ अपन पैसा बचा माय केँ पठाबय लागल। कर्जा सँ कनि आफ़ी यत होमय लगलैक। दनू भाओ पढ़ैत रहल। पढ़ाओ मे नीक करैत रहल। जटा कनि फ़हक जोर छल आ सच्चरित्र कनि मृदुभाषी सदा गम्भीर आ चुस्त चालाक लोक।

देखैत-देखैत जटा अठारह बरखक भऽ गेलैक। ओकर दाओ अर्थात भोलाक माय जिबैत छलथिन। एकदिन भोला सँ कहि गेलथिन: "मौ बौआ, बाप तऽ पोता सबहक उपनैनो नहि देख सकलथुन, हमरा कम सँ कम जटा केँ बियाह करा ओकर कनिया देखा दएह! मरलाउत्तर तोहर पिता भेटैता तऽ कहि देबनि जे एहन अछि अहाँक पोताक कनिया!" ओ कहैत ओहि बूढ़ीक धसल आँखि सँ नोर माटि पर टप-टप खसए लगलैक।

ভোনা ত্তবত খনমোন মাস্টব নগ খংতর্দেশী নেনে পহুঁচ গেনাহ। রঁজনাহ, "মাহ্টব সাহেবঁ, হমব মায খাওা এক কচোটক রাঁত রাঁজি দেনক। ডুঁপব সঁ ওকব নোব থমহক নামে নহি নঃ বহন খছি। কহৈত খছি জে খারঁ রঁহ্ত দিন নহি জীত। মবএ সঁ পহিনে জট্ঠৌক কনিযা দেখঃ চাহৈত খছি। কনি খহাঁ এক চিঠ্ঠী মে সরঁ রাঁত জট্ঠৌ কেঁ নিখ ওকবা জনতরঁ দঃ দিযৌক।
"

ভোনাক হাথ সঁ খংতর্দেশী খপন হাথ মে নৈত খনমোন মাস্টব সরঁ রাঁত চিঠ্ঠী মে জট্ঠৌ নেন নিখ দেনথিন। চিঠ্ঠী ভেট্টনা পব জট্ঠৌ রিঁখাহ নেন তৈযাব ভঃ গেনৈক। তীন মাসক ভীতব জট্ঠৌক রিঁখাহ খপনা সঁ দূ রঁবখ ছোট্ট নড়কী সঁ ভঃ গেনৈক। সোহে সানে দ্বাগমন সেহো ভঃ গেনৈক।

জট্ঠৌক কনিযাক নাম বহৈক খন্নবাধা। নরাঁওা মে জট্ঠৌ সঁ নগভগ রঁবারঁব। বংগ সামবি, দেহ গদবাযন। নাগিন সন নট্ট, ডোকা জকাঁ খাঁখি, ছবগব নোকগব পতবগব নাক, গস্সন-গস্সন ছোট্ট-ছোট্ট দূধ জকাঁ চমকৈত দাঁত, রক্ষক রযস ত্তানে কনিক খধিকে উঁভাব, নাবিকেব তেন সঁ গূথন জ্‌ড় া, বংগ রিঁবংগী ন্নখা মে খধকট্টী খাঁগী খা কখনোকান পাবদর্শী খাঁগী সঁ ছট্টকৈত ওকব কসন পযোধবি দেখাব নগৈক এনা জেনা সরঁ রঁধন তোড়ি রাঁহব খারি জেতৈক! জট্ঠৌ তঃ খপন বসগব কনিযাক কাযা কেব প্রেম খা ওকব নেহ মে রঁতাহ ভঃ গেন। কখনো ও খন্নবাধা কেঁ ছোড়ি কতৌ জএরাঁক নামে নহি নৈত ছ্‌ন। মাসে দিন পব কানপ্পব সঁ গাম খারি জাওত ছ্‌ন।

अन्नबाधा एक नंरॅव के खेलाड़ि । बंग बन्सक रॅात आ विधान जल्हॉ सँ अधिक बुझैत छनि। कतेक क्रिया प्रतिक्रिया आ खेलक गूढ़ नियम आ प्रयोग बुझल बहैक अन्नबाधा कें। विआहक बॅाद ओहि मे उँत्तरोत्तर वृद्धि होएत गेलैक। परिणाम ई भेलैक जे अन्नबाधा विना जल्हॉ कें कानपुर मे मोन नहि लगैक। जल्हॉ आचार्यक अंतिम परीक्षाक बॅाद अन्नबाधा कें कानपुर अनबॅाक उँपक्रम करए लागल। पंडितार्ड सँ नीक कमाई भए जाएत बहैक। तँहि ई चिंता नहि बहैक जे अन्नबाधा कें कोना बखते की खेतैक, की अएतैक। अन्नबाधा ओना तए कनिया बॅनि आयनि छनि मुदा जेठ आ कमौआ बॅेटाक परीक हेॅराक् कारणे नजरन्ती सासु गोदाक लेल सासुओ सँ पैघ बॅनि गेल छनि। सर्बदिन जल्हॉ एक चिट्ठी अन्नबाधा कें लिखैक आ सर्बदिन अन्नबाधा ओकर उँत्तर लिखैक। रॅेचाबा भोला सर्बदिन डाकघर चिट्ठी खसेॅरॅा लेल अन्नबाधाक चबॅाह जकाँ जाएत छलाह आ डाकिया हुनका जल्हॉक चिट्ठी थम्हा दैत बहनि।
अहि बॅेर पितृपक्ष मे जे जल्हॉ गाम अएलैक से अन्नबाधा कें गर्भ ठहवि गेलैक। जखन जल्हॉ कानपुर गेल तए डेढ़ मासक बॅाद ओकबा अन्नबाधाक चिट्ठी सँ ई जानकारी भेॅटलैक। अन्नबाधा चाहैत छनि जे ओकर बॅचा कानपुर मे होएक् आ जखन बॅचा होएक् तए जल्हॉ ओकबा बॅगल मे बहैक। मुदा विधनाक विधान किछु आबे लिखल बहैक।

एक दिन घनघोर अन्हविया बाति मे कोनो उँपद्रवी लोक एक विद्यार्थीक हत्या कए देलकैक। आबॅ की

गेल ? पुलिस पर दबावक पड़लैक जे कोनो प्रकारे अपराधी केँ चौबीस घंटाक भीतर जेहेन मे डालि देबाक छैक।

जेटोक झमेल्याक भेनाय कान भऽ गेलैक। ऊपर सँ विद्यालय मे गुरुजी सब मे गुप्टबाजी चलैत रहैक। जेटो जाहि गुरुक गुप्ट मे छल से गुरुजी कतौ बाहर गेल छलाह आ हुनकर प्रतिद्वंद्वी अहि बातक लाभ उठबैत जेटोक नाम पुलिस मे लिखा देलकैक। फेर की अर्ध रात्रि मे पुलिस जेटो केँ हिरासत मे लऽ लेलकैक। भरि राति थाना मे यातना दैत रहलैक। लाठी, बन्दूकक कुंदा आ घूसा सँ पीटैत रहलैक। नाना तरहक यातना। थर्ड डिग्रीक सब यातनाक प्रयोग पुलिस जेटो पर तेना केलकैक जेना जेटो कोनो कुख्यात आतंकवादी अथवा क्रिमिनल हो। जेटो दैहिक आ मानसिक यातना सँ टूटि गेल। अहि यातना सँ मुक्ति लेल ओ सोचैत अंततः जेटो अपन जानक चिन्ता मे ओ गछि लेलकैक जे वएह खूनी छैक। वएह ओहि विद्यार्थी केँ मारलकैक। सब ओकरे प्लानिंग रहैक। पुलिस केँ भेलैक जे ओकरा बड्ड पैघ कामयाबी हाथ लागि गेलैक। सब बात कागत पर लिखा भेला सँ हस्ताक्षर लऽ लेलकैक। दोसरे दिन पुलिस ओकरा हाजत मे लऽ गेलैक। मजिस्ट्रेटक लग सेहो भेला पुलिस केर भय सँ अपन गुनाह स्वीकार कऽ लेलकैक। प्रजातंत्रक अमानवीय तंत्र मे एक निर्दोष दोषी बनि गेलैक आ दोषी खुल्ला साँढ जकाँ घुमैत रहलैक ! जखन अन्नदाता केँ पता लगलैक तऽ बेचारी बेहोशे भऽ गेलि। घर मे मातम बातावरण भऽ गेलैक।

খন্নবাধা ছনি প্ৱবখাহি। হিম্মত বখনক। ক্ৰমব কসি নেনক। নির্ণয নেনক জে কানপ্ৱব জা খপন পতি কেঁ নির্দোষ সারিত কবত। নোক মনো কেনকৈক ক্ষদা খপন নির্ণয পব বণাচল্ডী জকাঁ ও দৃঢ় ছনি। দোসবে দিন রিনা কোনো খাবক্ষণ কেঁ জনবন টিকট সঁ খন্নবাধা খপন এক পন্দ্রহ রর্ষীয দেওব সঁগ কানপ্ৱব নেন বেনগাড় ী মে রৈঁস বহনি। খন্নবাধাক মাথ পব এক দৈরিক খাভা ছনকি বহন ছনৈক।

খন্নবাধা কানপ্ৱব খারি খপন দেওব সত্যব্ৰত সঁগ জটৌক নির্দোষ হোমাক নড় াঙা নড়ৈ নাগনি। ঙা দ্নূ দেওব ভাউজ নেন মহাভাবতক ধর্ম হস্কু সঁ কম নহি ছনৈক। ছহ মাস জেহেন মে বহনাক রাঁদ জটৌ জমানত পব রাঁহব খারি গেন। খহি রীচ কানপ্ৱব মে খন্নবাধা এক স্বন্দব সন প্ৱত্ৰীক জন্ম দেনকৈক। জটৌ জেহেন সঁ রাঁহব খরিতে মাতব রঁতাহ জকাঁ কবৈ নাগন। খন্নবাধা যদ্যপি রিচনিত নহি ভেনি। নাগনি বহন। সত্যব্ৰত পঢ় াঙা খা ধনার্জন একৈ সৰ্স্কুঁ কবৈত বহন। সমযক স্বঙা ঘ্মৈত বহনৈক। জেনা খন্হাবক রাঁদ ঙাজোত হোগত ছৈক তহিনা এহন সময এনৈক জে খসনী খূনী পকড় া গেনৈক খা জটৌ সক্ষশীন খহি কেশ সঁ ক্ষঙ ভৈ গেন। ক্ষঙ ভেনাক্ৰ রাঁদ খাচার্যক পবীক্ষা পাস কেনক।

এক দিন এক নর মঁদিব কেব ভগরানক প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা মে এক গ্ৱকজী সঁগ জটৌ সহাযক পল্ডিত রঁনি কর্মকাল্ড কবরাঁ হেত্তু গেন। মনোযোগপূর্রক সরঁ কাজক সঁচানন মে গ্ৱকজী কেঁ মদতি কেনকনি। গ্ৱকজী রঁহ্ত প্ৰভারিত

ভেলাহ। ৱাঁদ মে জটা কেঁ ওহী মন্দিবক মুখ্য পুজাবী ৱনা দেলথিন। জটা মংদিব মে পূজা পাঠ মে লীন ভঽ গেল।

একৱেব উজ্জৈনক মহাকাল মংদিব গেল ছল জটা। ওতয কেব ছটা, ভস্ম আবতী, পূজাক পদ্ধতি জেনা ওকব মোন মে ৱসি গেলৈক। মহাকালক অনন্য ভক্ত ভঽ গেল জটা। অনন্ত ৱেব অপন যজমান সৱহক পূজা পাঠ আ অন্য তবহক সঁকল্প ওহি প্রাংগণ মে কবোলক। নিতহিঁ জটা সাঁঝ মে ভাঁগক গোলা খাগত ছল। অপন মন্দিব কেব প্রস্তব মূর্তি কেঁ নীক সঁ সজবৈত ছল। নীক কবৈত ছ্ল। মন্দিবক গর্ভগৃহ মে ৱেক পহব শিবলিংগ লগ কতেক কাল স্বতল বহৈত ছ্ল। শিবলিংগ সঁগ এনা লগৈত ছলৈক জেনা জটা জীবিত মনুখ সঁগ বার্তালাপ কবৈত হো! লোক কেঁ আস্থা নহুঁ নহুঁ জটা দিস ৱঢ়ল গেলৈক। অহি মংদিব পব অবৈত দেবী জটা নামক ব্যক্তি সমাপ্ত ভঽ গেল আ মহাকাল পল্ডিত শাপ্তিত ভঽ গেল। সমস্ত ক্ষেত্র মে লোক ওকবা মহাকাল পল্ডিত জী কহি সঁবোধিত কবৈক। ও ক্ষেত্র ৱনিযা লোকক বহৈক তাঁহি জটাক ভাব কনি অধিক ভঽ গেলৈক। মহিনা সৱমে জটাক ক্রেজ কনিক অধিকে বহৈক।

এক মহিনা তঽ অতেক প্রভাবিত ভঽ গেলৈক জে জটাক পত্নী অনুবাধা কেঁ ও শংকা হোময লগলৈক জে জটা আ ওহি মহিনাক ৱীচ কিছু নে কিছু ৱাত জরুব ছৈক। কিছু লোকক জে অপনা আপকেঁ প্রত্যক্ষদর্শী ৱৈতৱৈত ছ্ল কেব দাবা বহৈক জে মংদিব কে ভীতব পাণ্ডা ৱনা ঘব

मे अन्हार मे ओहि महिला सँग जट्टा किछु करैत रहैक। सत् की रहैक से बामहि जानथि म्हदा एहि सभ बात सँ अन्नबाधा कनि अधिके साकांक्ष भऽ गेलि। जट्टा पर चौकसी बढ़ि गेलैक। जट्टाक भाग आब म्हम्भँओ चलि गेलैक। ओहो म्हहगर लोक रहैक। वेदक उँचारण बढियाँ रहैक। एक मंदिर अपने सँ बना ओकर मठाधीश भऽ गेल। यजमान सेहो नीक सँख्या मे बना लेनक। जीवन चलैत रहलैक। जट्टा जखने ख्निया केश सँ बबी भऽ गेल सत्वर्‌यक विवाह सेहो भोला अर्थात ओकर पिता करा देलथिन। अंतिम निर्णय यद्यपि एहिबेर जट्टाक रहैक।

अन्नबाधा आब दोपहर मे जट्टा लग बैसय लागलि। ओ महिला जे जट्टा पर लागल मारय सेहो आब कनि डरे मे रहैक।
जट्टा पाँच भाओ भऽ गेल। जट्टाक अंतिम भाओ ओकर बेटी आ बड़का बेटा सँ सेहो छोट रहैक। अहि बात सँ अन्नबाधा अपन सासु ससुर सँ तमसाएल रहैत छलि म्हदा की कऽ सकैत छलि ?

सत्व्रत छोड़ि सभ भाओ जट्टा लग आबि गेलैक। एक बहिनक विआह सेहो भऽ गेलैक। गाम पर जट्टा आ सत्व्रत दुनू भाओ मिल कऽ पक्का घर बना लेनक, पाँच छह बीघा जमीन किन लेनक। आर्थिक स्थिति नीक भऽ गेलैक।

कानपुर मे एक विकृट समस्या – अतय पंडिताओ वृत्ति मे लागल मैथिल ब्राह्मण सभ यजमानक डरे या तऽ

মাছ মাউঁস নহি খাগত ছথি খথরা চোবা ন্বকা কঽ খাগত ছথি। কানপ্ববক নোক, রিশেষ ৰুপ সঁ ৰঁনিযা, মাড়রাবী, পংজারী খাদি যএহ সোচৈত খছি জে পল্ডিত কৰ্মী মাঁসাহাবী ভেনৈক খছি! পল্ডিত ছথি তঽ শাকাহাবী হেৰেঁ কবতাহ। খা খহি সোচ মে মাবন জাগত ছথি পল্ডিত কৰ্ম মে সঁনগ্ন মিথিনাক কৰ্মকাল্ডী। ৰেঁচাবা জটা খা ওকব কনিযা দ্নূ প্ৰাণী এক নংৰব কেব মাছগিন্ধ ন্দদা খপনা ঘব মে নহি খা সকৈত ছ্ন খা নে ৰঁনা সকৈত ছ্ন। জোগাব ঞা বহৈক জে এক খাদমী জে ওকব দূবক সঁৰঁধী বহৈক ও খপন ঘব মে ৰঁনাৰৈক খা দস ৰঁজে বাতি কেঁ ৰাঁদ জটাক ঘব পব দঽ খৰৈক। জখন সৰ সূতি বহৈক তখন জটাক পূবা পবিরাব চ্পচাপ মাছ খেনাক ৰাঁদ বাতিযে মে কাঁঠি ন্দস ৰাঁহব ফেংক খাৰঁয, ঘব মে সেংঠ, খগবৰত্তী জড় া সৰ গংধ (মৈথিন স্বগন্ধ পঢ়থি!) সমাপ্ত কঽ দৈক। ঞা কনি ঝংঝট ৰঁনা কাজ বহৈক তাহিঁ মাস দিন মে ন্দশিকন সঁ এক যা দূ দিন খহি তবহক ৰ্যাত কবৰৈত ছন জটা।

খন্নবাধা ছনি ওহি পবিরাব সঁ জতয প্বকখ, তাহ্ৰ মে কমৌখা প্বকখ কেঁ ৰহ্ত সম্মান ভেটৈত ছৈক। সম্মানক পবিকল্পনা উংটপটাংগ জকাঁ বহৈত ছৈক। প্বকখক ভোজন সামান্য সদস্য সঁ রিশিষ্ঠ বহৈত ছৈক। ওকব পহিবৰ, ওঠৰ, চনৰ, ওকব ওছাযন রিছাযন সৰ কিছ মে খংতব। জটা নেন সেহো এহনে ব্যরস্থা খন্নবাধা কেনে ছনি। ঘব মে সৰ নোক নেন বোটী তবকাবী খথরা ভাত দানি এক সামান্য তবকাবী ৰঁনৈক। জটা নেন এক খনগ সঁ তবকাবী খথরা ভ্তজিযা খথরা চটনী

রॅনৈক। ছনিগব দৃধক দহী খনিরার্য বহৈক। জষ্টৌক রস্ত্র প্রতিদিন ধোন জাগক, খাযবন হোগক্র। সরॅ তবহেঁ জষ্টৌ কেঁ দেখনা সঁ ঘব মে ওকব রিশিষ্ঠ হোরॅাক্র রॅাত স্পষ্ঠ ভ২ জাগক।

খন্ববাধা রॅ্ধিযাবি রॅভু। সরॅ দিন জষ্টৌক ভোজন কেনাক রॅাদ জষ্টৌ রॅনা থাড় ী মে ভোজন কবৈত ছনি। জষ্টৌ খন্ববাধা নেন সরॅ সমান ছোড়ি দৈত ছনৈক। রॅাসন মে জে কনি মনি রॅাঁচন বহৈত ছনৈক সেহো খন্ববাধা খঁত মে খা নৈত ছনি।

খন্ববাধা কেঁ এক রॅাতক রॅহ্ত তামস বহৈক। ওকবা ওহি ঠামক নোক – রॅান, বৃদ্ধ, স্ত্রিগণ, প্বরুখ সরॅ কিযোক পঁডিতাগন কহি সম্বোধিত কবৈক। খহি রॅাত পব খন্ববাধাক সৃঁগ চঢ়ি জাগক। হ্মদা ছনি নাচাব। খন্ববাধা ওনা রॅহ্ত বোমাষ্টিক প্রবৃতি কেঁ মহিনা ছনি। খাবো খনেক রॅাত বহৈক জাহি পব খন্ববাধা কেঁ তামস চঢ়ৈক।
এক রॅেব পিতৃপক্ষক সময মে এক খাদমী এনৈক খা রॅহ্ত সমান খপন মৃত পিতাক নাম পব ওহি তিথি ক২ দান কেনকৈক। সমান সঁগ পৈসা সেহো দান কেনকৈক। খঁত মে ও খাদমী খপন ঝোড় া সঁ রীড় াক দৃ গঠবী নিকানি জষ্টৌ দিস রॅঢ়ৈত রॅজনৈক: "মহাকান পঁডিতজী, হমব পিতা রীড় া পিবৈত ছনাহ। হম প্রতিবর্ষ হ্নক নাম পব পিতৃপক্ষ মে খন্য সামগ্রী সঁগ রীড় া সেহো দান কবৈত ছী।"
ওকব রॅাত পব জষ্টৌ হব-হব মহাদেবॅ কহৈত রীড় া ওকব হাথ সঁ ন২ নৈত ছনৈক হ্মদা খন্ববাধা তামসে

ভেব ভ২ জাগক।
একরেঁব খন্নবাধা বাঘরঁ সঁ মজাক মে কহনকন্হি: "কদ্রু বাঘরঁ জী, ঞ কোনো রাঁত ভেনৈক জে নোক সরঁ মাতা পিতাক নাম পব পিত্তপক্ষ মে রীড় ী সিগরেঽ দান কবৈত খছি। ঙঁপব সঁ তর্ক খনমোন। কহত, হ্মব পিতা পীরেঁত ছনাহ তাহি চঢ় ী বহন ছী। ভাঞ পিতা দারু পিরেঁত ছনাহ তহ খহাঁ দারু দান কবরঁ? পিতা নড়কী সঁগ স্বতৈত ছনাহ তহ খহাঁ নড়কী দান কবরঁ? রঁজবখস্বখা নহিতন! খনেড় কেঁ চোচনা ঠাঢ় কেনে খছি! তঁগ খারিঁ চ্কন ছী!"

বাঘরঁ চ্স্কী নৈত কহখিন: "চনূ নে, খহি সঁ তহ ফাযদা খছি নে খাহাঁকেঁ! খা নড়কী দান কেনকৈক তহ খহাঁক পন্ডিত জী কেঁ!"
খন্নবাধা: "কপাব ফাযদা! নোক হঁসৈত বহৈত খছি। ককবা নগ রেঁচ জাঙঁ? নোক হংসত। সরঁ রীড় ী সিগরেঽ কেঁ ফেংকি দৈত ছী। বহন নড়কী রঁনা রাঁত তহ পন্ডিত জী খূরঁ খানংদিত হেতাহ। একবংগাহ চীজ় সঁ নর চীজক বস ভেঽতনি। হ্মদা সে হ্মম খোড় নে হোমহ দেরঁনি!"

জীরন চনি বহন ছনৈক। জঽা খা খন্নবাধা কেঁ এক রেঁঽী খা দূ রেঁঽা বহৈক। দোসব রেঁঽা ভেনাক় রাঁদ খন্নবাধা নশিরঁদী কেঁ আঁপেবশন কবা নেননি।
খপন সৌন্দর্যক প্রদর্শন মে খন্নবাধা রঁহ্ত সাকাংক্ষ বহৈত ছনি। হ্মেশা চমক দমক মে মাতনি। দেহ কহিযো ন্যূব নহিঁ ভেনৈক। কসন-কসন খাংগী, নাগিন জকাঁ জ্ড় ী খা চনরাঁক খংদাজ খন্নবাধা কেঁ গজগামিনী রঁনেনে

बहैक। अगव पंडितागन कें तगमा नहिं भेटैन बहितैक तऽ कतेक आदमी नागन मारैत बहितैक ! माबऽ रॅना एखनो की रुकैक ! ताहि पव सँ कातिन रॅनि रॅड़का–रॅड़का आँखि सँ ताकर एहेन चीज़ बहैक अन्नबाधा कें जे बॅूढ़ो नोक कें ज्आन रॅना दैक।

अन्नबाधा नख शिख सिंगाब करैक। ओकबा बॅ्झन बहैक जे जीरन मे स्त्री पुरुख कें सरॅ सुख करक चाही। अन्नबाधा बॅ्मैक जे केनि पुरुख कें बॉन्हि कऽ बखरॉक सर्वोत्तम यन्त्र छैक। ओकबा बॅूझन बहैक जे उँदासीन पुरुख कें सेहो एक चत्तुर महिना अपन सौंदर्य, उँभाव आ उँत्तेजना सँ प्राण आनि सकैत अछि। ओकबा बॅ्झन बहैक जे अगब पुरुखक मोन नहियो छैक तऽ सयानि आ खेननि नारी अपन कन्त कें शरीर मे काम ज्वानाक आगि फूँकि सकैत अछि। ओकबा काम क्रिया मे नीन कऽ सकैत अछि।

अन्नबाधा केनि क्रिया कें खेनरॅ कहैक। पता नहि ओ सोनहाएन देसी खाँटी शब्द अन्नबाधा कतऽ सँ सीखने छनि ? अपन किछु खाशे महिना सँग जखन बॉत करैत छनि तऽ खेन शब्दक प्रयोग करैत छनि अन्नबाधा। एकरॅब एक नर स्त्री कें जे अन्नबाधा कें दूबक सम्बन्ध मे ननदि नगतैक अन्नबाधा पुछि देनकैक: " अहाँक तऽ ठैका बिआह भेन अछि। कतेक रॅब खेन करैत छी ? "
रॅचाबी नर ब्याहनि नारि, कानपुर मे बहनि, कानपुर मे पढ़नि, नहि बॅ्मि सकनैक अन्नबाधाक बॉतक अर्थ। ओँह भकुएनें ठाढ़ बहनैक।

জখন অনুবাধা কেঁ নগনৈক জে ওকব ৰাতক আসয ও নড়কী নহি ৰুঝনক সকনৈক তঽ অপন ৰত্তীসী দেখবৈত ৰাজনি: "দূব অনূবি নহিতন ! একবো মানে নহি ৰুঝনৌ অহাঁ ! হম আৰ্ব খোগন কঽ কহি দৈত ছী। হম পুছৈত বহী জে ঘববৰনা সঁগ কতেক ৰেব "ও" কবৈত ছী ? "
অনুবাধাক ৰাত পব নাজে নান ভেন নাযিকা ফঁহ ঝপৈত ঘব দিস ভাগি গেনৈক।

অনুবাধা দাঁত দেখবৈত নিতবাগত ফেবো ওকবা পাছা-পাছা জাগত পকড়া নৈক আ কহৈক: "অবে, অহি মে নাজক কোন ৰাত ! হম কী কোনো কতৌ ৰাজব ? হম তঽ ওা জানয চাহৈত ছী জে অহাঁ সব এক দোসব কেঁ কতেক চাহৈত ছী, কতেক সঁতুষ্ঠ কবৈত ছী। আখিব ওা কাজ তঽ ভগরানক দেন ছনি। কেঁ নহি খেন কবৈত অছি সে কহু ? অহি সঁসাবক বৃষ্টি স্ত্রী পুরুখক খেনে সঁ হোগত ছৈক। "
অনুবাধাক ৰাতক স্পষ্ঠীকবণ সঁ ওহি নবৰ্যাহতা কেঁ হিম্মত বঢনৈক। নজ্জা ভার কনি তিবোহিত ভেনৈক। উমংগ কনি জগনৈক। স্ত্রী পুরুখক কেনি পব কনি জিজ্ঞাসা বঢ়া গেনৈক। অনুবাধা কেঁ সঁৰোধিত কবৈত ৰজনৈক:
"হমব ছোড়ু। পহিনে অপন কহু জে অহাঁ সব জখন রিআহ ভেন তখন কতেক ৰেব খেন কবৈত বহী ? "
অনুবাধা পকঠোস ভেন খুজন কামাযনী ৰনৈত ৰাজনি: "হম সব তঽ ওহী মে মগন ভঽ গেন বহী। কী দিন আ কী বাতি। সদৈব ওকবে জোগাব, ওকবে প্রযোজন। কতেক ৰেব হোগক্ত তকব কোনো গিনতী

नहि। कखनो अपन मोन नहि बहैत छ्न तइ पति मनोदय केँ मोनक बक्षार्थ ओहि प्रक्रिया मे नागि जाएत बही। से जे मोएक्र क्षदा एहि आनंदक कोनो रॅवनेका नहि। "

आरॅ नरब्र्याहता कनि सनज्ज रॅनन उँत्तब देनकैक: "हमबो सरॅहक स्थिति अहिंक सन अछि। कखन दिन आ बाति पते नहि चनैत अछि। कतेक बाति एहि चक्कब मे भोजनों नहि रॅना पबैत छी। "

अन्वबाधा: "रॉह, ओ भेन ने रॉत! "

नायिका: "नेकिन हमबा सँ अधिक हमब पतिदेरक ध्यान अहि दिस बहैत छनि। कतेक रॅब हम हाबि मानि नैत छी। कतेक रॅब थाकि जाएत छी। "

समय चनैत बहनैक। रॅचा सरॅ रॅढ़ैत बहनैक क्षदा अन्वबाधा आ जटाक प्रेम नित नूतन मोएत बहनैक। जँ-जँ रॅयस रॅढ़न गेनैक द्नूक्र मध्य प्रेमक सघनता रॅढ़न गेनैक।

एक रॉत कनि गड़रॅड़ भइ गेनैक। जखन जटा मडिब केशी मे फ़सनैक ताँहि क्षण अन्वबाधा गर्भरती बहैक। ओहि समाचाब सँ अनेक तवहक शंका, भय आदि सँ ओकव मोन चिन्तित बहैक। तकव असव ओ पड़नैक जे द्नूक पहिन सँतान रॅटी कनि मंद भइ गेनैक। जखन रॅटी अठावह रॅवखक भेनैक जटा ओकव रिआह कवा देनकैक। रिआह मे नीक जकाँ ठका गेनैक।

ख़्रैब, रिथाह भेलैक तऽ रॅचा भऽ गेलैक। रॅंटा बहैक। जटा आ अन्नबाधा नाना नानी बॅनि गेल। समय कटै लगलैक। नाति सदैर नाना नानी लग बहैक। जटा क रॅंटा किछु कोर्स शुरू केनकैक जाहि सँ अपन पैब पब ठाढ़ होगक्र। दोसब रॅचा नहि कबतैक तकबो निर्णय नऽ लेनकैक।

जटाक दुनू रॅंटा पढ़य मे ठीक नहि बहलैक। रॅड़का कहुना रॉबहरी केनाक रॉद कोनो कंपनी मे छोटै मोटै नौकबी शुरू केनकैक। छोटका प्राणरैटै क◌ॉलेज सँ गंजीनियबिंग केनाक रॉद रैसन बहैक। ओना कानपुब मे दुन्न रॅंटा लेन मकान, नीक सम्पति किन देनकैक जटा।

अहि रीच एकाएक एक चमकोब भेलैक। एक रॅब भागरत कथा स्वनि ततेक ने रिभोब भेलैक अन्नबाधा जे शुरू शाकाहाबी भऽ गेलैक। गना मे तुलसीक माला धाबण कऽ लेनकैक। सदैर हबे कृष्ण हबे कृष्ण भजैक। ओकबा भगरान मे, भगरत भजन मे चित लागि गेलैक। प्याज, लहस्वन सरॅ किछु सहर्ष त्यागि देनकैक।

जटा अपने तऽ शाकाहाबी नहि भेल मुदा अन्नबाधा लेन कोनो व्यरधान नहि ठाढ़ केनकैक।
समय चलैत बहलैक। अन्नबाधा लेन जटा एक काब सेहो किन देनकैक।

একদিন কাব সঁ জটৗ খা খন্নবাধা হবিদ্বাব জাগত ছ্ন। নাতি সেহো সঁগ বহৈক। মধ্য বাস্তা মে কাবক ব়ৈনেঁস গড়ব়ঁড় া গেনৈক। কাব এক ব়েব উঁনটি কঽ ফেবো ঠীক ভঽ গেনৈক। কাব পব সঁ খন্নবাধা খা ওকব নাতি খসি পড়নৈক। খন্নবাধাক কপাব ফ্ণটি গেনৈক। নাতি ওতহিঁ দম তোড়ি দেনকৈক। মহা খনর্থ ভঽ গেনৈক। নোকক সহাযতা সঁ জটৗ খপন পনৌ খন্নবাধা কেঁ এক খস্পতান নঽ গেনৈক। ব়ক্ত খূন চঠনৈক। আঁপবেশন ভেনৈক। ঘাব ঠীক ভঽ গেনৈক হ্নদা বাক ব়ঁদ ভঽ গেনৈক।

খন্নবাধা খপন হ্নঁহ সঁ খেনাগ ব়ন্দ কঽ দেনকৈক। ননী নগা নিক্লিড বস্তু দেন জাগক। জটৗ খপন সব় কিছু ছোড়ি খন্নবাধাক সেবা মে নাগন বহন। ছহ মাসক ব়াদ খন্নবাধা উঁঠগ ব়ৈসয নগনৈক। হ্নদা যাদদাশ্ত বাপস নহি এনৈক। বাক সেহো ব়ঁদে বহনৈক। ককবো নহিঁ চিন্হৈক। কোনো উঁচাব়ঁচ নহি। কোনো স্বধি নহি। সব় কর্ম হোগক্ক হ্নদা পতা নহি চনৈক। খংত মে জটৗ জেঠ ব়েটৗক বিখাহ কবা নেনক। প্বতহ্ খাবি গেনৈক হ্নদা খন্নবাধা কেঁ কোনো প্রগতি নহিঁ ভেনৈক।
গমহব খপন প্বতহ্ কেঁ সমস্যা সঁ দ্রবিত ভেন ভোনা খন্ন পানি ছোড়ি দেননি। এক ব়বখক ব়াদ ভোনা বিবাসী ব়বখক খবস্থা মে খহি সঁসাব কেঁ ছোড়ি দেনাহ।

ভোনাক শ্রাদ্ধ কর্ম ভেনাক্ক দস দিনক ব়াদ এক দিন খন্নবাধাক হানত দেখি জটৗ ছোটি নৈনা জকাঁ ঠোহি

পাবি কানে নাগন। একাএক ৰাজি উঁঠন: "হে মহাকান, হে কেশৰ! কতেক পৰীক্ষা নঽ বহন ছী! হবে হ্রঞ্জ খাৰ নাচাব ছথি। হিনকা ক্ষজি দিযৌন!" ঞ কহৈত জটা খপনা হাথে এক মংত্রক জাপ কৰৈত গংগাজনক চাবি বূঁন্দ খন্নবাধা কেঁ ক্ষঁহ মে ডানি দেনকৈক।
বাতি কেঁ ঠীক এগাবহ ৰজে এক হিচকী উঁঠনৈক খা খন্নবাধা গোনোক নেন ৰিদা ভঽ গেনি। জটা খংতিম নোব খ্রসা ৰেঁটা কেঁ কর্মকি তৈযাবী মে নগা দেনকৈক। এক খধ্যায সমাপ্ত ভঽ গেনৈক। মহাকানক খাবাধনা মে এখনো নাগন খছি জটা। শাযদ জিনগী মে ফেবো হেতৈক কোনো কবামাতী ঘটনা। হব-হব মহাদেৰক স্বব সঁ খনঘোন ভেন বহৈত ছৈক মন্দিবক প্রাংগণ। ওহি নিনাদ মে জেনা খৰৈত বহৈত ছৈক খন্নবাধাক স্বব - ওকব গীত, ভজন, হবে হ্রঞ্জক নাম, ওকব প্রেমক খনাপ, ওকব চূড় ীক খনখন, ওকব পাজেৰক ৰুনঝুন, ওকব প্রাতী খা সাঁঝক ভক্তিময গান, ওকব ৰংগমনীক হুন্নসিত তান। ওহ, কতঽ ছী ভগৰান!

बौआबाज (लघुकथा)

बाबूक विश्वविद्यालय केर छात्रावासमे रहैत पीएचडी करैत छलाह। संयोगसँ बाबूकेँ ममियौत भाइक लड़का रूदा उँमेरमे मित्रवत सोहन बाबू लग कॉम्पिटिशनक परीक्षा सहेतक तैयारी लेल आयल छलनि। चारिए वर्षक अंतर होएबाक कारणे दुनूक बीच काका-भातिजक कम आ संगत्तबिया बेसी अधिक छलनि। सोहन बाबूकेँ होस्टलमे पाहुन आ गेस्टक रूपमे रहैत छलाह। सोहन यूनिवर्सिटीमे छ्ट्टपूजिया नेता सभ संग घुमय लगलाह। बाबूकेँ भतीजा बौआक लोक कहि भार जरूर दैत छलनि।

एकदिन सोहन संगे निर्भय बाबू लग एलाह। निर्भय बिहारक कोनो यूनिवर्सिटीसँ इतिहासमे बी ए केलाक बाद बाबूकेँ यूनिवर्सिटीमे प्राचीन इतिहाससँ एम ए'मे नामांकन लेने छलाह। निर्भय बाबू लग विनम्रतासँ बैसलाह।

निर्भय बीच-बीचमे बाबू लग अबैत रहलनि। निर्भय यूनिवर्सिटी केर एम ए प्रीवियस केर परीक्षामे बहुत खराप अंक अनलाह। हिनक माता-पिता दुनू कोनो

यूनिवर्सिटीमे प्रोफेसर छलखिन। तकर फायदा उठबैत निर्भय ओहि यूनिवर्सिटीसँ प्राचीन इतिहाससँ एम ए कऽ लेलाह। झम्मैंगामे कोना ने कोना निर्भय एक सँस्थानमे कला इतिहास सँ एम ए'मे नामांकन लऽ लेलाह। दू वर्षक कोर्स निर्भय पाँच वर्षमे पूरा कएलाह।

निर्भय छलाह भाग्यक साँढ़। माता पिताक असगरुआ रहैथ। दू रहिन पर एक भाग। जखन हिनक एम ए केर विजल्टै निकलए रहला छलनि ताहि समय एक कला संस्थानमे एक नाना जी लोचन लाल दासकेँ पकड़लाह। दासजी हिनके शहरक छलखिन जिनका निर्भयक माय राखी रहनहैत छलखिन। निर्भय दास जीकेँ मामा कहैत हुनकर शरणमे नतमस्तक छलाह। दास जी धुरफन्दी लगा निर्भय केँ कला संस्थानक अभिलेखागारमे नौकरी लगा देलखिन।

एक वर्षमे बाघरँ सेहो कला संसथानमे आबि गेलाह। सँयोग एहेन जे निर्भय आ बाघरँक बियाह एकै सान, एकै मास आ एकै दिन भेलनि। अंतर अतबे जे बाघरँक बियाह माता-पिता द्वारे निर्धारित आ निर्भयक बियाह प्रेम नामक रोगक अंतिम परिणाम जाहिमे अनेक भाभ्रै, नाटैक आदिक भूमिका प्रबल।

निर्भय केर जेठ बहिनक ननदि हेमा निर्भयसँ नौ बरखक छोटै झदा पोखरब छलीह। हेमा दूधिया गोड़ ाङसँ गज्जरँ स्वन्नवि लगैत छलीह। दुर्बल पातर चमकैत चेहरा छलनि हेमाक। बड़की- बड़की आँखि, तेहने स्वन्दर ठोड़, घुरमल-घुरमल केश, छोटै झदा

गम्सन-गम्सन रिकसित आ प्रस्फुटित होइत रक्ष। नितम्ब यद्यपि ओतेक रिकसित नहि छलनि। नितम्बक रिकसित नहि भेनाइक अर्थ ई नहिं जे हेमो आकर्षण, सौन्दर्यमे कोनो तरहेँ कम छलीह।

हेमो सत पूछी तऽ निर्भय लग खिचा छलीह। ताहिसँ की, सँबँधमे हेमो निर्भयकेँ रँहिनक ननदि छलीह से निर्भयकेँ परिहासक अरसब दैत छलनि। एकरेँब हेमो गंटैबमीडिएट केब परीक्षा देमय निर्भय ओतय एलीह। निर्भय हेमोक समीप आरँय लगलाह। सामान्य हास-परिहास नहुँ-नहुँ प्रेममे परिवर्तित होमय लगलनि। रँातक प्रेम आरँ आँखि, भंगिमा आ म्द्रासँ होमय लगलनि। शुरूमे हेमो ओतेक गम्भीर नहिं छलीह लेकिन निर्भय हुनको गम्भीर रँना देलथिन। प्रेम शर्ङ्क रँाटैसँ देहक सीमा पर आरि गेल छल। दूनूकेँ रँयसक अंतर समाप्त भऽ गेलनि। जाड़क मासमे अपन सीरकमे घुसल हेमो पोथीक सामीप्य कम आ निर्भयक हाथ, मुँह आ ने जानि कोन-कोन अंगक सामीप्य अधिक करय लगलीह। दूनूक जीरनमे एक अपूर्र रस भेटैनाइ शुरू भेलनि। किताबँक पथ हेमोक सँग छोड़ि देलक आ आरँ प्रेमक रँाटै हिनका दूनूकेँ अपना लग रँजा लेने छल।

एक दिन जखन हेमो अपन सीरकमे घुसल छलीह आ निर्भयक हाथ हुनक अंगक रिशेष भाग दिस हलचल कऽ रहल छल तखन हेमो प्रेमक रसमे डुरँकी लगरँैत कहि अपन प्रेमक प्रति साकांक्ष होइत रँजलीह: "यौ निर्भय ! अहाँ जे अतेक आगा रँढ़ल जा रहल छी हमरा

सङ्गे से एक बात बुझल अछि ? "
निर्भयक हाथ एकाएक चहलकदमी छोड़ि देलक। कनि चिन्तित होइत बजलाह: "से की ? "
हेमा: "यएह जे अहाँ अतेक आगा बढ़ल जा रहल छी। अहाँक माता-पिता आ ओहूसँ आगा हमर भैया-भौजी अहाँ आ हमर विवाह लेल तैयार हेताह ? "
निर्भय : "एक बात कहू। "
हेमा: "पुछू" ।
निर्भय : "देखू हेमा, अगर अहाँ तैयार छी तऽ बाँकी काज हमरा पर छोड़ि दिय। हम सबकेँ सम्हारि लेब। हमरा बुझल अछि जे एकर सबसँ पैघ विरोध हमर बहिन आर्थात अहाँक बड़की भौजी करतीह। लेकिन देखल जएतैक। हम अपन छोटकी बहिन आरती एवम बहिनोइकेँ मना लेब अपना दिस। ओकरे सबहक सहयोगसँ माय सेहो मानि जेतीह। एक बेर मायक हृदय पसिज गेलनि तऽ ओ हमर पिताकेँ सेहो तैयार कऽ लेतीह। हम अहाँकेँ कोनो अवस्था मे असगर नहि छोड़ि सकैत छी। " निर्भयक हाथ बात करैत-करैत फेरो हेमाक सीतक दिस घुसल गेलनि आ अपन काज शुरू कऽ देलक। हेमाक शरीर आनंदक स्पर्शसँ सिहरय लगलनि। प्रेमक ताप केहेन होइत छैक तकर अनुभव हेमा आ निर्भयसँ बढिया के बुझाय सकैत छल ? निर्भयक हाथ चलैत रहल। कखनो जोर तऽ कखनो कनि हल्लुक स्पर्श अनवरत। हेमाक पोर-पोर प्रफुल्लित। बिना कोनो व्यवधान केने हेमा बाजि उठलीह:
"जनैत छी, हमर भैया चूंकि हमर वैमातृ भाय छथि, तँहि कारणे सेहो ओ आ हमर भौजी हमर अहाँक

बिबाह नेन तैयार नहिं हेतनि। ओना हम अपन मायकेँ मना सकैत छी।"
निर्भय अपन माथकेँ गतिमान बनबैत बजलाह: "देखू हेमा! अहाँक भैया अहाँक ने बैमातर छथि, हमर तँ अपन बहिनक पति छथि। हम जनैत छी कोना हुनका सबकेँ मनाबी। अहाँ चिंता नहिं करू।"
आब निर्भय हेमाक सीवकमे पूबा घुमस गेलाह। दूनू ओहि यात्रामे तल्लीन भऽ गेलनि जाहिमे पति-पत्नी भऽ जागत अछि।

एहि तरहेँ एहि तरस दिनक प्रवासक अवधिमे हेमा आ निर्भय एक दोसरक देहक आ मोनक प्रीत आ प्रेमक धारमे कतेक बेर डुबकी लगेलनि तकर कोनो हिसाबेँ नहिं। उचितो यएह। प्रेमक कहीं मात्रा, संख्या अथवा घनत्व देखल गेल अछि?

जखन हेमा निर्भयक शहरसँ वापस अपन गाम चलि गेलीह तँ निर्भयकेँ राति काटब कठिन। हेमोकेँ सेहो निर्भय बिना अपन जीवन पहाड़ बुझना जाएल।

अन्ततः निर्भय हिम्मत करैत अपन छोटि बहिन आ बहिनोइसँ बात कएलाह। हुनकर छोटकी बहिन तैयार भेलीह। मायकेँ बहुत प्रेमसँ बतेलनि। माय मना कऽ देलथिन तँ आबती बजलीह: "अहाँ नहि तैयार हएब तँ भाइजी किछु कऽ सकैत छथि। घर त्यागि सकैत छथि।"

निर्भयकेँ माय आब तैयार भऽ गेलीह। अतएव नहि

ओ अपन पतिकेँ सेहो मना नेननि। निर्भयक पिता एहि नेन मानि गेलाह जे निर्भयसँ एक पैघ भाय सतबह बरखक भेलाक बाद मरि गेल छलथिन। कोनो माता पिताक लेल अहिसँ पैघ दुर्भाग्य की भऽ सकैत छलनि ?

निर्भयकेँ माता-पिता जखन अपन बेटी जमायसँ एहि बारे मे गप्प कएलाह तऽ ओ दूनू अचम्भित रहथि। कतबो माय, छोटकी बहिन बहिनोइ आ पिता मनेलथिन, ओ दूनू नहिए तैयार भेलाह। आब की हो ? कोना कऽ मिलन हेतना दूनूक कबतै बे की ?

निर्भयकेँ जखन कोनो उपाय नहिं भेटैलनि तऽ सहेदनि मूसक दबाइ आनि नेलाह। ओकरा घोरि पी गेलाह। सौभाग्यसँ छोट बहिनोइ देख लेलथिन। घबमे कोहराम मचि गेलनि। तुरत डॉक्टर लग लऽ गेलनि। बहुत उपायसँ निर्भयक प्राण बचाओल गेल। जखन निर्भय ठीक भऽ गेलाह तऽ जेठ बहिन आ बहिनोइ हुनका लग अबैत लोबायल स्वरे कहि देलथिन: "अहाँक प्रेम जीतल। हमर जिद हारि गेल।"
हेमाकेँ सेहो निर्भयकेँ देखबा लेल गामसँ शहर बजाएल गेल छल। हेमाक आँखि कनैत-कनैत लाल भऽ गेल रहनि। निर्भय केर माता पिताक चर्च नहि हो तऽ नीक। हुनका आब सब कल्याणक पथ पर आबि गेल छलाह।
अहि तरहेँ निर्भय आ हेमाक बिबाह सामान्य तरहेँ बिना कोनो दहेजक भेलनि। दूनू एक संग जीवन जीबाक हेतु तैयार भेलाह। बिबाहक किछुए दिनक बाद

निर्भयकेँ नौकरी नागि गेननि। घर पर कोनो कमी छननि नहि – माता-पिता दूनू प्राफेसर।
निर्भय अपन जीवन जिबँ बहुत छनाह। सबँ तरहेँ सम्पन्न। निर्भय केर एक कमी छननि। हिनक अंग्रेजी बँह्त अधनाह। हिंदी यद्यपि बँह्त नीक बँजैत छनाह। निखियो नीक नैत छनाह। सदा एक कंठा पोसि नेने छनाह। कंठा ग जे जँ हिंदीमे निखता तऽ नोक गनीटै, ज्ञानी, मॉडर्न नहि बूझतिन। एहि कंठाक कोन उत्तर ? एक बाँत आबो, निर्भय अंग्रेजी सिखबाँक यत्न कहियो नहि केननि। ओना विद्वान नोक बूझय ताहि नेन बँह्त साकांक्षि बहैत छनाह। नाना तरहक स्वाँग बचैत बहैत छनाह। बँह्त तरहक पोथी जे कना, गतिहास, हेविटैज, साहित्य, पुवातत्व, मीमांशा, नाटक, आदि पर होगत छनैक तकर जोगाड़ करैत छनाह आ अपन घर आ ऑफिसक बैकमे सजेने बहैत छनाह। नोक बूझ जे निर्भय विद्वान छथि। ओहिमेसँ अधिकांश पोथीक पाँचो पन्ना ओ कहियो नहि पढ़नाह। पोथीक जोगाड़ निर्भय तीन तरहेँ करैत छनाह; पहिन, कितााबँक दोकान अथवा पुस्तक मेनासँ कीनकऽ, दोसर, मित्र अथवा ककरो नग गेनाह तऽ पढ़बाँक नाथे माँगि कऽ, जे कहियो वापस नहि करैत छनाह, आ तेसर, चोबाकऽ। निर्भय पोथी चोबीकेँ कोनो पाप अथवा दुष्कर्म नहि बूझैत छनाह। हुनका किओक कहि देने छननि जे दिल्ली यूनिवर्सिटी, पटना यूनिवर्सिटी आ कोनकाता यूनिवर्सिटी केर प्राफेसर सबँ सेहो पोथी कखनो मोबामे, कखनो छत्तामे तऽ कखनो कोनो आन चीज़मे चुपे चाप बाखि पुस्तकानय अथवा सार्वजानिक स्थानसँ नऽ जागत छनाह। फेर की निर्भय एकबा अपन

মৌলিক অধিকার মানি লেলনি। পোথী চোরী কতৌ চোরী ভেলৈক অছি! কিন্তু নহি। নির্ভয অছি তীন ব্যক্তিসঁ বিপন্ন পোথীক স্বামী ভেল জা রহল ছলাহ। নির্ভয লগ কিযোক পহিল বের অবৈত ছল তঁ ওকরা লগৈত ছলৈক জে কতেক মহান পঢ়াকূ আ বিদ্বান লগ আবি গেল অছি!

নির্ভযকেঁ কপড়া পহিরবক কোনো জ্ঞান নহি ছলনি। ছলাহ লেকিন কলা সংস্থানমে তাএ রং-বিরংগক বিচিত্র পরিধান পহিরৈত রহৈত ছলাহ। কহিযো হদসঁ অধিক পৈঘ কুরতা আ পাযজামা, তঁ কখনো কিছু।

আর জে সে লংগোটক বড় জোরগর ছলাহ নির্ভয। জখন কলা ইতিহাসসঁ এম এ করৈত ছলাহ তঁ এক বের গোৱা, ঝরঁও, এলোরা, এলীফেণ্টা আদি স্থান পর সমস্ত বিদ্যার্থিক টোলী সঁগ গেল ছলাহ। হিনক বিষয এহেন ছল জাহিমে তথাকথিত মॉডর্ন, ওলীট আ নব ধনাঢ্যক বেটী, পত্নী আদি সময জিযান করবা লেল লালাযিত রহৈত ছলীহ। হুনকা সবঁলেল শারীরিক অথবা যৌন সুখ বঁস ওহিনা সময কাটক এক যুক্তি মাত্র ছলনি। অগর বিবাহসঁ পূর্ব কোনো লড়কী অথবা বিবাহিত নাযিকা কোনো পর পুরুষ সঁগ যৌন সুখক প্রাপ্তি কঃ লেলক তঁ এহিকেঁ পাপ পুন্যসঁ জোড়িক দেখব হিনকা সবঁলেল পাপ ছলনি। ই ক্ষণিক সুখ ছৈক। ভেল, ক্ষণিক সুখক আনংদ ভেটৈল। দূনূ প্রেমক রসসঁ রসপ্লাবিত ভেলনি। বাঁত খতম। একরা খিচনাএ অথবা একর ইতিহাসমে ঘুসনাএ ব্যর্থ। এহেন ধুরংধর বিচারক মহিলা আ নাযিকা নির্ভয সঁগ এম এ শিক্ষা লৈত

छलीह।

ओहि महिला मण्डलमेसँ एक महिला सौम्या जे सांरवि, स्वंदवि छलीह। अति म ॉडर्न छलीह। चिकिसेक माता-पिताक बेटी छलीह। कोनो तरहक क्रेम अथरा रक्षनसँ मुक्त छलीह। सौम्याक उंरोज भवन स्वबामीसँ एको बत्ती कम नहि छलनि। गान भवन-भवन, केश ओतेक पैघ नहि किन्तु ममर्टगव, खूबँ कावी, कमव बँह्त पातव, नितम्ब स्वडौल, अतेक कलामेक जे बु्ढ़ो प्राफेसव सबँ एक बेव ओहि पव आँखि अवश्य गड़ । दैत छलनि। लोक सौम्याकेँ देखितेँ सपनाक अलौकिक सँसावमे भेव भऽ जागत छल। नाना तवहक सोच उंफान मावए लगैत छलैक। मुदा तुवते अपन अवस्था, पद, प्रतिष्ठाक भान होगते ओ रापस अपन रिक्तक सँसावमे आवि जागत छलाह। सौम्याक सबँसँ पैघ बात ह्लकव सांरवि बंग आ वस्त्रसँ अपना आपकेँ सजेबाँक कला छल। सौम्याकेँ देखनासँ सांरवि नावी कतेक स्वन्दवि, कामुक, उंत्तेजक भऽ सकैत अछि; कोना दुग्ध धवल नायिकाकेँ अपन सौन्दर्य, वस्त्र विन्यास, कनखी-मटकी, आ चामक पानि सँ पछावि सकैत अछि, तकव जिवंत प्रमाण भेटैत छल।

खैव निर्भय अपन ग्रुपक लोक सबँहक खूबँ ध्यान वखैत छलाह। ह्लकव एहि ग्रुपक ग्राहक सबँ छल। एक बाति लड़का-लड़की सबँ बोल फायव केलक। सालक अंतिम दिन आ नव वर्षक प्रथम दिन सबँकेँ एक संग मलेबाँक अवसव भेटैलैक। की सबँ नहि एलैक। मांस-मदिवा-नृत्य-गीत-मस्ती-भयमुक्त वातावरण। ने घवक लोकक

ধাখ নে যূনিরর্সিটী কেব প্রাফেসবক চিংতা – সর্বতন্ত্র স্বতন্ত্র। এক মানিনী মাত্র জে ওনা তহ্ রহ্ত স্বন্দব ছনীহ ফ্দা রহ্ত সৌম্য আ শানীন রনরাক খভিনয কবৈত ছনীহ। প্রেমক রাত তহ্ স্বনৈত ছনীহ ফ্দা নজ্জা ভারক খভিনযমে হিনক উত্তব নহি। একরেব ভবত মোগা নামক স্মার্ট, স্বংদব আ রৈভরশানী হ্যরক হিনক সৌন্দর্যসঁ আকর্ষিত ভেন হিনকা দিস মিত্রতাক হাথ বঢ়বৈত কহি দেনখিন: "হেনো! যূ আব সো এংটবকিটর এংড রৃটৌফ্ন গর্ন!"

মানিনী মোনে-মোনে প্রসন্ন ভেনীহ ফ্দা ভেননি একাএক কোনা হাঁ কহি দেখিন। ফটদনি উত্তব দেনখিন: "হমবা এহি তবহক মজাক নহি পসিন খছি। হম কনি দোসবে তবহক নোক ছী।"

তারেত ধবি ভবত এক পেগ ঢাবি নেনে ছনাহ। কেজ্খন ভেন রজনাহ: "কম আঁন মানিনী! জ়মানা কতহসঁ কতহ চনি গেন আ খহাঁ এখনো পংদ্রহরী শদীক ভাবতক মানশিকতামে জীরি বহনি ছী। হমবানোকনি কনা জগত কেব নোক ছী। খতএ উন্মুক্ততা ছৈক। নোকক রিচাব আ ব্যরহাব গ্লারন ছৈক। নিরঞ্জন বিনেশেনশিপ আম রাত ছৈক। আ খহাঁ এহেন রাত কহৈত ছী!" ঙ কহৈত ভবত রহ্ত প্রেমসঁ খপন হাথ মানিনীক কান্হ পব বাখি দেনাহ। মানিনী ফটদনি হ্নক হাথ হটবৈত রজনীহ: "মাগংড যোব রিজ়নস ভবত! হম সড়কছাপ নড়কী নহি ছী। জে কেনহুঁ সে কেনহুঁ। ভরিষ্যমে এহি ঘটনাক প্ননবাবৃত্তি নহি হো সে ধ্যান বাখর।"

ভরত র্ৱগন্ন গেনাহ জে মানিনী দোসরে মোপনেস স্টফ ছথি। ও মিথ্যাক অহংকারমে জীরী রহনি ছথি। মোগা কোনো দোসর নড়কী জে মস্ত ভেন নৃত্য করৈত ছনীহ নগ চন গেনাহ।
সৌম্যা টৌপটে জীন্স আ শর্ট পহিরনে ছনীহ। উত্তেজক-আকর্ষক-মাদক! ওহিবাতি নির্ভয র্হত উৎসাহিত ছনাহ। স্নদা ওহি গ্রুপমে দু মনুখন্নর ছন: স্ত্রীগনমে মানিনী আ প্ররুখমে নির্ভয। নির্ভয আ মানিনী দূনূমে কিযোক মদিরাপান নহি করৈত ছননি। মানিনী চারি ডেগ আগা ছনীহ – মাঁস ভক্ষণ সেহো নহি করৈত ছনীহ। রেচারা নির্ভয শীতন পেয কের দস রোঁতনক জোগার কেনে ছনাহ। জখন নোক হাথমে মদিরাক গিনাস নেনে জাম হেরা রহন ছন, নির্ভয ওকরে সর্হক তানমে তান শীতন পেয কের গিনাসসঁ কহ রহন ছনাহ। হ্নকোসঁ অনগ সিংগন পীস র্ননি মানিনী এক কোনমে দোসরে দ্নিযাঁমে রিচরণ করৈত শীতন পেযক চ্সকী আধে মোনে নহ রহনি ছনীহ।
কার্যক্রম চনৈত রহনৈক। র্রিনা পীনে নোক সর্হকেঁ পিরৈত আ ন্মৈত-গরৈত দেখ নির্ভযকেঁ শীতন পেযসঁ রমক নশা আর্রএ নাগি গেননি। নির্ভয মস্ত ভেন গেনাহ। জেনা-জেনা রাতি ভেন জাগক তেনা-তেনা নোক স্বতংত্র-উচশ্রৃংখন ভেন গেন। স্ত্রী-প্ররুখ, ছোট-পৈঘক, স্থানীযতা আদিক দূরী খমে ভেন গেনৈক।

সৌম্যা র্হত কম চীজ়ক উপযোগ অপন মূঁহ কানকেঁ স্বন্দর র্ননের্রাক নেন করৈত ছনীহ। নেকিন কাজর, মস্করা, রিংদী, সাড় ী, সূট, শর্ট আদিক রঁগক অন্ক্ন

अखरा कंक्रीटक अमुकाक्ष अरथ धारण करैत छलीह जे हुनका विशेष सेक्सी आ आकर्षक बनबैत छलनि। हिनक देखबाक आ ककरो निहारबाक ढंग मारुक छल। उपरसँ फुआंगी आ मस्त छलीह सौम्या ।

सौम्याकेँ देख निर्भय सेहो मादक आ उत्तेजित भऽ गेलाह। सौम्या कनि बेसी मूडमे छलीह। दोसर पैगकेँ बाद सौम्या जेना संतुलन समाप्त करए लगलीह। देह काँपय लगलनि। ठोढ़ लड़खड़ा गेलनि। माथ भारी भऽ गेलनि। कखनो की बाजथि तऽ कखनो किछु आरो। उन्मुक्तता सेहो अपन रंग देखाबय लागल। सौम्याक मस्ती बढ़ल गेलनि। भाषाक अर्थ अनुशासनसँ उपर उठए लगलीह। बहुत बात सब जे नारी होबाक कारण आ सामाजिक मर्यादाकेँ कारण अपना पेटमे, आँतमे, माथमे, करेजमे दबेने बैसल छलीह से जोर-जोरसँ भयमुक्त वातावरणमे बाजय लगलीह। सब यएह सोचैत बहल जे सौम्या अपन सम्हारमे नहि छथि, नशामे भेल छथि तँहि जे मोनमे आबैत छथि से सब बजने जा रहलि छथि। तहि बाति सौम्याकेँ सात खून माफ़ छलनि।

बीच-बीचमे सौम्या साकांक्ष भऽ जाथि। होनि, ई की कऽ रहलि छथि! कनिकबेकानमे फेरो मस्त। पेग लेकिन नहि थमललि। जखन पाँच भऽ गेलनि तऽ रंग बिरंगक विभत्से गारि बजनाइ शुरू केलीह। आब हुनका लोक कहि देलनन्हि जे बोतल खाली भऽ गेल छैक। बाति बहुत भऽ गेल छैक। आब मदिराक सब दोकान बन्द भऽ गेल छैक। ई बात

स्वनि तामसे भेब भेनि सौम्या आयोजककेँ माथ-बँहिन नगा गाबि पढ़ैत बहली। लोक सबँ मनहि मोन हँसैत बहल।

एहि बाँतसँ एक बाँत स्पष्ट होगत अछि जे हम सबँ समाजक ठेकेदाब बँनि बहल छी। नाबी स्वतंत्रता एखनो दूबसँ भले जे नगैत हो, यथार्थमे अखगबँ सपना जकाँ अछि।

सौम्या सन नाबी जखन उन्मुक्त नहि तँ ककबा कहि स्वतंत्रताक अधिकाबी। नाबी मोन शिक्षा सँग अधिकाब मलैत अछि, स्थान मङ्गैत अछि, ओकबो बाँत पब लोक अमन कबैकसे व्यवस्था मङ्गैत अछि, पुरुखक सँग आ समकक्ष चलए चाहैत अछि। सबँ तबहेँ स्वछन्द बहए चाहैत अछि। जहिना पुरुख कतऽ जा बहल अछि, की कऽ बहल अछि, कखन आगत अछि, कतए आ कखन स्वतैत अछि से कियोक पुछनाहब नहि, तहिना तँ स्त्रीकेँ सेहो अपन जीवनक संचालित कबबाँक स्वविधा, स्वतन्त्रता भेटैक चाही ने! से नहि भेटैनैक तँ केहेन स्वतंत्रता? ताँहि तँ मदिबाक नशासँ मातलि सौम्या चिचिया कऽ कहैत छथि, "फक यू मेन! यू आब बँनशिट! डोंट चीट मी। केबन पाग देलाग, नीक स्कूलक शिक्षा, स्वविधासँ स्वतंत्रता नहि भेटैत छैक। असली स्वतंत्रता अहाँक दिमागमे नुकाएल बहैत अछि। अहाँ काएब छी। घटिया छी। अहाँ डबपोक छी। अगब एक पुरुख कोनो स्त्री संग देह बाँटि सकैत अछि तँ फेब स्त्री किएक नहि? ग पाप पुण्य सबँ पुरुखक ढ़कोसला अछि। कोनो महिला किएक

नहि अपन मोनक आनंद अपन मोनक पुरुषक संग उठा सकैत अछि ? छ्तिया..."
सौम्या अतहिं नहि थमहली। रहृत रात रजैत बहलनि। रहृत रात निखर तइ मर्यादा चकनाचूर भऽ जाएत।

सौम्या भोजन मोनसँ नहिं केलीह। थोड़के कालमे निर्भय सौम्या केर हाथ पकड़ि हुनक घर दिस लऽ गेलाह। सौम्या घर पहुँच गेलीह। निर्भय सौम्याकेँ हाथसँ पकड़ि हुनक रेड पर स्वतेराक प्रयले करए लगलाह। एहि प्रक्रियामे कतेक रेर निर्भयक हाथ सौम्याक उँन्नत भवन पयोधरिसँ टैकराएल। जतेक रेर स्पर्श होगक्क ततेक नीक लगैक। निर्भयकेँ आर सेहो नशा लागि गेल छलैक। ओ नशा मदिराक नशा नहि, सौम्याक सौन्दर्यक नशा, सौम्याक सेक्सी शरीरक स्पर्शक नशा छलनि। पुरुषक मोन, निर्भय एक आध रेर नशामे धृत भेल सौम्याकेँ सम्हाररक रहाने जकड़ि कऽ धेलाह। लेकिन अपन नीक लोकक छरिक रक्षा करक जोगारमे निर्भय किछु नहि कऽ पेलाह। आर कनि सौम्या साकांक्षि भेलीह। निर्भय केर शरीरक ठोस रनारठे हुनका नीक लगलनि। एक क्षण लेल भेलनि, अगर अहि पुरुषक सँग एखन अभिसार होगत अछि तऽ मोन आ तन, आमो आ देह दूनू तिरपित-तिरपित भऽ सकैत अछि। एकर राँहिक जकड़न हमरा रैक्रण्ठक आनंद दऽ सकैत अछि! यैह सोचैत तुरत एकटे केर मूडमे आरि गेलीह सौम्या ।
सौम्या निर्भय केर ऋमटगर केश हाथमे रक्रटैत रजनी: "निर्भय! साने एक रात रताओ ? "

निर्भय: "की ? "
सौम्या : "अहाँ हमरा ताड़ि रहल रही ने ? जानि बूझि कऽ अपन हाथ हमर ब्रा लग अनैत रही ने ? "
निर्भय: "बँकवाँस" ।
सौम्या : "साब तोरा हम देह तोड़ि देबँ । सबँहक समक्ष चुम्मा लऽ लेबँ । चुपचाप सच स्वीकार करू । "
सौम्या बँजैत रहली । निर्भय चुपचाप सुनैत रहला ।

सौम्या : "कम ऑन निर्भय ! अहाँ जुआन छी । हम जुआन छी । अगर अहाँक मोन हमरा पर आबि गेल तऽ अहिमे की खराबी ? "
निर्भय: "सौम्या मार्गंड योर टैंग्वेज ! की अँटै शँटै बँजेने जा रहलि छी अहाँ ? ई सबँ बाँत छोड़ू आ चुपचाप आबँ आँखि म्हुनान स्वगत करू । "
सौम्या : "एकर मतलबँ की भेल ? अगर हमर अधखुला वक्ष देखि अहाँक मोन नहिं केनक एकर अर्थ ई भेल जे अहाँ नामर्द छी ! "
"स्टॉप दिस नॉनसेंस ! ", निर्भय चिचिया उठलाह । म्हदा सौम्या लेल धन सन । सौम्या निर्भयकेँ अंगाक कॉलर पकड़ि अपना दिस घिचललि । आबँ निर्भय मूडमे आबि गेल छलाह । ताबँर तोर चुम्माक प्रहार करए लगलाह । कखनो अपना दिस खिंच लेथि तऽ कखनो सौम्याक गर्दनि पकड़ि सौम्याक दूनू ठोरक मध्य अपन जीभ डालि सौम्याक जीभक मधु स्पर्श आ स्वादसँ आनंदित होइत रहललि । सौम्या सेहो विरोधक बँदले ओर सहयोगे करैत गेलथिन । सौम्याक दैहसँ मदिरा, सेंट, आ प्रकृतिक स्त्रिजन्य सुगन्ध आबि रहल छललि । ओहि सुगंधक सबँ करबा निर्भयकेँ मादक बँनेने जा

बहुत छलनि ।

निर्भय आरोगक अतिरेकमे सौम्याक सभ वस्त्र हटा देलथिन । सौम्या कनि संकोच तऽ केलनि कारण संकोच आ लाजो एक दोसरक पूरक होइत अछि । मुदा सौम्याक मोनमे निर्भय सँग देह बाँटैक ततेक उग्र ज्वाला धधकि रहल छलनि जे कनिकबेर कालमे अपना आपकेँ निर्भय लग समर्पित कऽ देलीह । जखन सौम्या निर्वस्त्र भऽ गेलीह तऽ निर्भय केर वस्त्र अपने हाथे खोलय लगलीह । निर्भय केर उत्तेजना आ सौम्याक सँग देह बाँटैक केर अभिलाषा सेहो उग्र भेल गेलनि ।

सौम्या निर्भयक अंतिम वस्त्र हटा रहल छलीह तऽ एकाएक निर्भय केर जेंटलमैन वला चरित्र जागि उठलनि । निर्भय सौम्याकेँ झकझोड़ि देलाह । सौम्याकेँ पते नहि चलि पेलनि कि निर्भय अचानक एहेन व्यवहार किएक केलनि । कामक ज्वरसँ धू-धू जड़ि रहलि छलीह सौम्या । तामस तऽ अतेक भेलनि जे निर्भय केर खून कऽ देतीह ।
तमसेल निर्भय बिना किछु कहने सौम्याक शरीर पर वस्त्र राखि देलथिन ।
निर्भयक मर्यादा, लज्जाभाव एकाएक जाग्रत भऽ गेलनि । कहि देलथिन: "नहि सौम्या, हमरासँ ई संभव नहि अछि । ई चरित्र लंघन हम नहि कऽ सकब । स्टॉप इट । आओ एम सॉरी । हम अपन मर्यादा बिसरि गेल रही । "
कामक अग्निसँ जड़ैत सौम्या एकबेर शेरनी जकाँ निर्भय पर गरजैत बजली: "तखन किएक एतेक आगा

বঁঢ়নহুঁ ? থহাঁ মর্দ নহিঁ ছক্কা ছী। বঁহাঁ...দ এহিসঁ পহিনে জে হম তোবা গাঁ----- পব নাত মাবি ভগা দী তোঁ থপনে ত্তবত হমব ঘবসঁ ভাগ । "
নির্ভয দেহ ঝাবৈত ভাগি গেনাহ। বাতি ভবি কোনা সময সৌম্যা ব্যতীত কেননি সে বৈহ বঁ্ওঝ সকৈত ছনীহ।
বৈহ নির্ভয থপন পনৌ হেমো সঁগ বঁহ্ত বোমাঁটিক ছনাহ। কামকনাক থনেক থাসনক প্রযোগ কবৈত ছনাহ। কখনো প্রযোগক নাম পব স্থাপিত সীমাক থতিঞ্রমণ সেহো কবৈত ছনাহ। নির্ভযকেঁ দূ বৈঁটৌ ভেননি। দুন্বক মধ্য থঁতব মাত্র সরা বঁবখক। এক বেঁব বাঘবঁকেঁ পতা নগননি জে নির্ভয কেব কনিযা হেমো রিমাব চনি বহন ছথিন। হ্নকব ডাঁবমে দর্দ ছনি। গম্ভীব ওনাজ চনি বহন ছনি। বাঁদমে নির্ভয কেব দোসব মিত্র জে বাঘবঁক মিত্র সেহো ছনথিন থা নির্ভয সঁগ হ্নকেঁ সোসাগটীমে বহৈত ছনাহ, বাঘবঁকেঁ বঁতেনখিন জে নির্ভয কেব পনৌ হেমো হ্নকব পনৌসঁ কহনথিন জে নির্ভয পৃষ্ঠভাগসঁ সংভোগ কববাঁক জিদ ঠানি দেনথিন। ওহিক ঞ্রমমে নশ চঢ়ি গেননি। খৈব! ও নির্ভয কেব নিজী মামনা ছননি।
নির্ভয হমেশা কোনো নীক পঢ়য বঁনা কেব সংগতিমে বহবাঁক যনে কবৈত ছনাহ। হ্নকব এক মিত্র কোনো জোশী নামক ছনথিন । বঁহ্ত তেজ, স্বন্দব। ঋদা সবঁকর্মী থা এক নবঁব কেব ফ্রাঁড। চোবীক কনামে প্রবীণ। একবেঁব জোশী মহোদযকেঁ নক২ নির্ভয বাঘবঁ কেব হোস্টেনমে থারি গেন ছনাহ। বাঘবঁকেঁ কতৌ জেবাঁক বহনি। নির্ভযকেঁ থপন ঘবক চাভী বাঘবঁ দ২ দেনথিন। বাঁদমে জখন বাঘবঁ থএনাহ ত২ পতা

চননিন জে জোশী জী বাঘরঁক ঋনেক বস্ত্র, পোথী ঋাদি চোবাকঽ চনি গেন ছনাহ।
হেমো, ঋর্থাতি নির্ভয কেব পনৌ রঁহ্ত সাংস্কৃতিক ঋা শৃংগাবিক স্বভারক ছনীহ। ঋধিক কান ন্বঋা রঁনাঙুঁজ পহিরৈত ছনীহ। দূধিযা গোড় াঙা। এক তঽ নির্ভযসঁ নৌ রবখক ছোৎ ঙুঁপবসঁ রঁহ্ত ছবহবি, দূভব পাতব। কতেক সময তঽ নির্ভয ঋা হেমোক জোড় ী রিপবীত ঋর্থাতি পিতা প্বত্রী সঁগ নগৈত ছন।
হেমো ভোজন, সংগীত, মিথিনা চিত্রকনা, যোগ, নৃত্য সরঁমে প্রযোগ কবএ চাহিত ছনীহ। ও জীরনক সংগীত দেখয চাহিত ছনীহ। বস্ত্রকনা কেব নীক জ্ঞান ছননি হিনকা। রঁ্যূটী পার্নব কেব জ্ঞানমে পাবংগত ছনীহ হেমো।
এক ঋাধ রেঁব হেমো নৌকবী কবরাঁক যনে কেনীহ স্দা নির্ভয তকব ঋন্বমতি নহি দেনথিন। হেমো ওনা ঙা মনৈত ছনীহ জে নির্ভয রঁহ্ত প্রবুদ্ধ নোক ছথি।
জাহিযাসঁ বাঘরঁ কনা কনা সংসথান জ◌ॉগন কএনাহ নির্ভয নেন ববদান ভঽ গেননি। ঋপন সঙ্গী সরঁকেঁ পীএচডী ঙুঁপাধিসঁ নির্ভয রঁহ্ত ঙুঁত্প্রেবিত ভেনাহ ঋা পীএচডী নেন কোনো যূনিরর্সিটীসঁ পংজীযন নঽ নেনাহ। সমস্যা ঙা ছননি জে কোনা নিখতাহ? ঋপনে কোনো স্থিতিমে নহি নিখতাহ সে রঁ্যমন ছননি। কতেক রেঁব বাঘরঁসঁ প্রত্যক্ষ ঋা পবোক্ষ রূপমে কহি দেনথিন স্দা বাঘরঁ টৌনৈত বহনথিন।
সংযোগসঁ নির্ভযকেঁ মাতা পিতা বাঘরঁসঁ পবিচিত ছনথিন। একরেঁব কোনো প্রযোজনসঁ বাঘরঁ হ্নকা নগ গেনাহ। বাতিমে ওতএ রুকনাহ। বাতিমে ভোজনক রাঁদ নির্ভযক পিতা বাঘরঁ নগ দূনূ হাথ জোড়ি ঠাঢ়

भऽ गेलथिन्ह। बाघरॅ घोर आश्चर्यमे पड़ि गेलाह। तखन निर्भयकेँ पिता कहलथिन: "बाघरॅ, अहाँ हमर पुत्रतुल्य छी। हम आ निर्भयक माए अहाँमे अपन पुत्र देखैत छी। हम नौकरीसँ सेवानिवृत्त भऽ चुकल छी। हृदय रोगक रोगी छी। जीवनक की भरोसा? ओ निर्भय नालायक अछि। एकरा बूते पीएचडी एहि जन्म के कहैत अछि, सात जन्ममे नहि हेतैक। अहाँ हमरा सभपर एक उपकार करू आ एकर पीएचडी लिख दियौक। अहाँक अहि योगदानकेँ हम जीवन पर्यंत नहि बिसरब। "

निर्भयक माय सेहो मौन भेल अपन आँखिसँ बहैत किछु कहि देने छलथिन। बाघरॅ उठि गेलाह। निर्भयक पिताक हाथ अपना हाथमे लैत बजलाह: "हमहुँ अहाँ सभमे अपन माता-पिताक छवि देखैत छी। ओना ओ बहुत दुष्कर कार्य अछि। निर्भय किछु तऽ करत नहि, सभ काज हमरे करय पड़त। लेकिन हम तीन मासमे पीएचडी थीसिस लिख दैत छी। "

ओ बात सुनि निर्भयक माता-पिताक नेत्र एक दोसरे आभासँ चमकि उठलनि। बाघरॅ एक भावसँ भरि गेल छलाह।

बाघरॅ कलाकेन्द्र आबि गेलाह। निर्भयकेँ बजा सभ सामग्री अपना लग मंगा लेलाह। पीएचडी थीसिस लिखनाओ राति-दिन शुरू केलनि।

अहि तरहेँ बाघरॅ तीन मासमे निर्भय लेल पीएचडी लिख निर्भय केर माता-पिताक भावनामेक ऋणसँ उऋण भेलाह।

निर्भय प्रवर थीसिसमे पूर्ण विराम के कहैत अछि अर्ध

রিবাম তক নহিঁ নিখননি। ঁউপবসঁ নির্ভযকেঁ বাঘরঁ কহনথিন জে খপন ধন্যরাদ জ্ঞাপন নিখ নেথি। নির্ভয ওহ্রু নেন তৈযাব নহিঁ ভেনাহ। বাঘরঁক খাগা খস্ত্র বাখি দেননি। নাচাব খপন মাথক কেশ নোচৈত বাঘরঁ নির্ভয কেব ধন্যরাদ জ্ঞাপন সেহো নিখননি। ওহিমে বাঘরঁ জানি বুঁঝগঝ কঽ খপন নাম নহিঁ নিখনাহ। রিশ্বাস ছননি জে নির্ভয যা তঽ স্বয়ং নিখ নেতাহ খন্যথা বাঘরঁকেঁ কহথিন জে খহাঁ খপন নাম নিখ নীয। ঋদা নির্ভয ঋতঘ্ন প্রাণী ছনাহ। বাঘরঁক যোগদান হ্নকা নেন খতরেঁ মহত্ত্বপূর্ণ নগননি জতেক যোগদান এক হবরাঁহক ঋষিকার্যক সংপাদন মে। রঁহ্নি ওহ্রু সঁ কম। কাবণ হবরাঁহকেঁ কাজক রঁদনা ওকব রোগন ভেটৈত ছৈক।

নেকিন নির্ভয খতরোঁ জরুবী নহি বুঁঝননি জে বাঘরঁক প্রতি ঋতজ্ঞতা খর্পিত কবথি। ঁউপবসঁ খপন পন্নী মেধা, খা হিত মিত্র নগ খপন প্রশংসক প্বন রঁনহৈত বহনা নির্ভয।
সংযোগসঁ কনিকরেঁ দিনক রাঁদ নির্ভযক মাতা পিতা নির্ভযসঁ ভেঁট কবক হেত্তু দিন্নী এনথিন। বাঘরঁকেঁ জখন পতা নগননি তঽ বাঘরঁ ভেঁট কবঽ গেনাহ। ভেঁট হোগতহিঁ নির্ভযক পিতা রাঁজি ঁউঠননি: "কতেক খাশীর্রাদ দিয খহাঁকেঁ বাঘরঁজী! খগব খহাঁ নহি নিখরাঁ নেন তৈযাব ভেন বাহিতৌঁ তঽ সাতো জন্মমে নির্ভয বুঁতে পীএচডী থীসিস নিখন নহি হোযতৈক।" বাঘরঁ রিনম্রতাসঁ সরঁ রাঁত স্বনৈত বহনা।

ফেব নির্ভযকেঁ পিতা রঁজনাহ: "নেকিন খহাঁক নাম কতৌ

धन्यवादमे नहिं अछि बाघवजी ? "
बाघव: "पता नहि, शायद निर्भय रिसवि गेल हेताह। "
निर्भयक पिता: "ई कोना भऽ सकैत अछि ? हमरा अँखन अछि जे सम्पूर्ण थीसिसमे निर्भयक नाम सेहो बाघवजी लिखने छथि। फेर निर्भय नाम कथिलेल नहि देलाह ? "
निर्भय सकपकाइत बजलाह: "हम पूछने रही। बाघव जी नहि लिखलाह। "
निर्भयक पिता कहलथिन: "अहाँ अपन अकर्मण्यता अद्भुत प्रदर्शित केलहुँ। अहाँक हम पिता छी हमरा अहि बातक घोर दुःख अछि। " निर्भय मूड़ी गोतने बात सुनैत रहला।
किछु मासक बाद निर्भय केर पीएचडी पूर्ण भऽ गेलनि। अवार्ड भेटि गेलनि। निर्भय आब डॉ निर्भय भऽ गेल छलाह।
एकबेर हुनकासँ कोनो बात पर गप्प भेलनि तऽ बाघवक पत्नी कहि देलथिन जे बाघव निर्भय केर पीएचडी थीसिस लिखने छलाह। हुनका निर्भयसँ पुछलनि। निर्भय चुप भऽ गेलाह। हुनका अकबका गेलीह। पहिल बेर हुनकाकेँ निर्भयक पत्नी बजबा पर ग्लानि भऽ रहल छलनि। "अहाँ हमरा एखन असगर छोड़ि दिय ! बस। " अतेक कहैत हुनका अपन माथ कपार पर धऽ लेलनि। निर्भय निवर्थक गंभीर बनल ओतएसँ दूर भऽ गेलाह।
दोसर दिन निर्भय एकबेर पुनः बाघवसँ पुछि देलथिन: "बाघव ! अहाँ अपन पत्नीकेँ बता देने छलयनि जे अहाँ हमर पीएचडी थेसिस लिखने रही ? "
बाघवकेँ ई प्रश्न जेना तामस चढ़ा देलकन्हि –"अहाँ

কী র্ব্নৌত ছী ! ও হমব পনী ছথি হম হ্নকা নহি সূচিত কবর্বনি তঽ ককবা কহর্বৈ ? খহাঁ খতেক নির্লজ্জ ছী জে হমব নামক কতৌ উঁল্লেখ তক নহি কেনহুঁ । খপন পনী হেমো নগ খপন রৈদ্শ্যিক র্বখান কবৈত ছী । খা হম ওতেক মদতি কেনাক র্বাদো চোব জকাঁ বহী ! এহনে র্বাত ছন তঽ খপনেসঁ নিখ নিতহুঁ ।" একব র্বাদ দূনূ চ্প ভঽ গেনাহ ।

খৈব, কিছু দিনক র্বাদ বাঘর্ব নৌকবীসঁ ত্যাগপত্র দঽ দেনাহ । নির্ভযসঁ ক্ষণ্ডি ভেঁষ্ট গেননি । সময চনৈত বহনৈক । পাঁচ মাসক ভীতব একদিন নির্ভয দস র্বজে বাতিমে কনৈত হোনসঁ সূচিত কেনথিন জে নির্ভযক পিতাক নিধন একাএক হৃদযগতি থম্হি গেনাসঁ ভঽ গেননি । বাঘর্ব র্বহ্ত দ্খী ভেনাহ । জতর্বৈ দ্ঃখ খপন পিতাক মৃত্য পব ভেন ছননি ওতর্বৈ দর্দ তখনো ভেননি । এক র্বাতক সংতোষ জরুব ভেননি – নীক ভেন নির্ভয কেব পীএচডী ভঽ গেননি খন্যথা হ্নক পিতাক খামো ভঙ্গৈত বহিতনি জে হ্নক পুত্র ক্ষমাব নির্ভযসঁ ড◌ॉ নির্ভয নহি ভঽ সকনাহ !

সমযক চক্র চনৈত বহনৈক । কিছু ব্যক্তিগত রিরশতাসঁ বাঘর্ব নৌকবীসঁ ত্যাগপত্র দঽ দেননি । নির্ভয সংস্থাঁকেঁ ধেনে বহনাহ । সবকাবী তংত্রমে জেনা হোগত ছৈক, হোগত বহনৈক । নির্ভযক তবক্কী হ্নক পীএচডীক কাবণ হোগত বহননি । ক্ষবতা–জীন্স পহিবনে নির্ভয খপন দেহক খা বস্ত্রক সমপ্রেষণসঁ রিদ্বান ভেন বহৈত ছথি । ভীতবক নির্ভযকেঁ কে দেখৈত খছি ? ককবা নগ সময ছৈক ?

নোঁষ্ট: গ কথা পূর্ণতঃ কাল্পনিক খছি । একব সম্বন্ধ

কোনো জীৱিত অথৱা মৃত ৱ্যক্তি যা সংস্থানসঁ নহি ছৈক।

ফকড় াক সংগ যাত্রা কৰৈত মৈথিনানীক মনোদশাক: মানৱশাস্ত্রীয ৱিৱেচনা

নোকক সঁসাৱ অনংত মহাসাগৱ জকাঁ অছি। নোক জখন মিথিনাক নোক হো অথৱা মৈথিনিক নোক হো তঽ একৱ ৱিস্তাৱ কল্পনা সঁ ৱাঁহৱ ভঽ জাগত ছৈক। মিথিনাক নোকক জড়ি ছথি মৈথিনানী। হ্নক জীৱন আগও নোক সঁ ছনি, নোক সঁগে ছনি। আজ্ক ভৌতিক আ ৱৈশ্বিক সমাজ মে সেহো মৈথিনানী নোক কেঁ ধেনে ছথি: নোক মৈথিনানী সঁ ৱঁঢৈত অছি, মৈথিনানী নোকক গতি সঁগ গতিমান ছথি। গতি ক্ষদা দিশাহীন নহি অছি। গতি এহেন অছি জে জড়ি সঁ জ্ড়ন অছি। ওকৱা উঁড়ৱঁ, ঘ্মৱঁ, দৌড়ৱঁ, ৱাঁহৱ-ভীতৱ কৱৱঁ নীক নগৈত ছৈক ক্ষদা ও অন্ততঃ অপন জড়ি নগ ৱেঁৱ-ৱেঁৱ আৱি জাগত অছি। ঠীক ওহিনা জেনা প্রৱাসী চিৱৈ এক ৱর্ষ মে 40,000 কিনোমীটৈৱ অপন পাৱিস্থিতিকী সঁ দূৱ

उड़ना, घुमना आ प्रवास केलाक बाद पुनः अपन भूमि अर्थात मूल पारिस्थितिकी मे आबि जाइत अछि। ओहिना जेना सूरदास (1478 – 1573) केर जहाजक चिड़ै बेर-बेर उड़नाक बाद जहाज पर आबैत रहैत अछि: "जैसे उड़ि जहाज कौ पंछी पुनि जहाज पै आवै" मिथिलाक अथवा आजुक वैश्विक युग मे मैथिलक लोकक प्रथा, परम्परा, खान-पान, विध-व्यवहार, गीत-नाद, अनुष्ठान, पूजा-पाठ, व्रत-पाबनि, खिस्सा-पिहानी, फकड़ा, सब किछु अधिकांशतया मैथिलानी द्वारा कहल बचल छथि। ताहि समय मे जहिया हुनका पुरुषक स्वतंत्रता पुरुष जकाँ नहि छलनि अथवा नाम मात्र महिला केँ छलनि तहियो ओ सब लोक परम्परा केँ अपन भावना – प्रेम, विरह, वेदना, कष्ट, यातना, ज्ञान, उद्वेग, शोषण, दोहन, आर्थिक विपन्नता, पुरुषक उपेत, आदि – व्यक्त करबाक परिनक स्पेस केर रूप मे व्यवहार करैत छलीह। ओ स्पेस एहेन स्पेस छल जाहि मे हिनकालोकनि केँ अपन कथ्य व्यक्त करबाक स्वछंदता छलनि, बल्कि एखनो छनि। पुरुषक कोनो दखलन्दाजी ओहि स्पेस पर नहि छलैक आ ने आइओ छैक। ई बात कनि गंभीर लिखा गेल आ मानवाधिकार सँ युक्त होइत नारी स्वतंत्रता, नारीवाद आ स्त्री विषयक अध्ययन, विवेचन दिस ठेलि गेल। बात अनेरे बहुत पैघ स्वरूप लऽ सकैत अछि। ओना एहि बात पर मंथन आ विमर्शन केर जरूरत अपन मैथिल समाज मे अछि लेकिन ताहिलेल ई प्लेटफार्म हमरा उचित नहि लागि रहल अछि। तखन की हो? किछु नहि, बात केँ लोकक जाग्रत मनःस्थिति मे राखि आगा बढ़ा जाए। जखन अर्धजाग्रति सँ पूर्ण जाग्रति दिस ध्यान जेतनि

तऽ अछि पर विचार शुरू हएत। विचारक घमर्थन अखनधरि नारी नहि करती, पुरुष सेहो ओहि भाव, इतिहास, पितृसत्तात्मक समाजक संरचना आ ओहि संरचना मे कालक अनुरूप परिवर्तन आदि लेल उदार हेताह आ स्त्री–पुरुख दूनू मिलि जीवनक गाड़ीक दू पहिया बनि एकर सम्यक निदान दिस अग्रसर हेताह।

बात पर अबैत छी जे कोना लोकक एक विधा फकड़ाक माध्यम सँ मैथिलानी अपन सब तरहक मनोभाव केँ अदौ सँ व्यक्त करैत आबि रहल छथि। फकड़ा केँ 'कहबी', 'लोकोक्ति' सेहो कहल जाइत छैक। सबसँ पहिने इहो जानब आवश्यक जे फकड़ा'क अर्थ की भेल? एकर कोनो सर्वमान्य परिभाषा सेहो भऽ सकैत अछि की? सर्वमान्य परिभाषा अछि तऽ मैथिली लोक संसारक फकड़ा ओहि वैश्विक परिभाषा संग कतऽ धरि चलि पेबा मे सक्षम अछि ?

फकड़ा खाँटी लोकक वस्तु थिक – लोकक उक्ति अर्थात "लोकोक्ति"। लोकक कहब अर्थात "कहबी"। लोक प्रधान फकड़ा केँ सहेजने बहैत अछि आ नवक निर्माण करैत ओकरा ठोसगर आधार दैत बहैत अछि जाहि सँ आजुक गढ़ल फकड़ा भविष्य मे सार्वभौमिक बनि सकय। संस्कृत मे "लोकोक्ति" अलंकारक एक भेद सेहो मानल गेल अछि। अंग्रेजी मे फकड़ा अथवा लोकोक्ति केँ Proverb कहल जाइत छैक। ताहि ठाम अंग्रजी Proverb केर परिभाषा किछु अहि तरहेँ करैत अछि:

"A proverb is a saying without an author."

एकर अर्थ भेल फकड़ा । एहेन उक्ति अछि जकर कोनो रचनाकार नहि होइत छथि। मैथिली लोक मे व्याप्त फकड़ा कें देखला सँ इ ज्ञात होइत अछि जे मैथिलिक फकड़ा अपन स्वरुप मे एहि सँ अधिक व्यापक अछि। हमरालोकनि अनेक एहनो फकड़ाक प्रयोग करैत छी जकर रचनाकारक नाम हमरा सबकें ज्ञात रहैत अछि: गोनू झा, विद्यापति (1352–1448), तुलसीदास (1511–1623), मीराबाई (1498–1557), कबीरदास (1398– ?) आदि। रामचरितमानस सँ अनेक दोहा कें मिथिला आ मिथिला सँ बाहर फकड़ाक रूप मे व्यवहार होइत अछि। जेना कि

"जहाँ न लागे बाउर माया"

अथवा

"लंका निसिचर निकर निरासा
जहाँ कहाँ सज्जन कर बासा"

इ दूनू तुलसीदासक रामचरितमानस सँ लेल गेल अछि।

अहि तरहें

"पुरुखक नहि विश्वासे"

"एकसर तारा किये नहि देख
लिखल हमास अमंगल लेख"

"भनहि विद्यापति सुनू हे सुनयना
सब दैवी सास्त्र जाथि"

महाकवि विद्यापतिक रचित पद सँ लेल गेल अछि।
किछु फकड़ा गाम विशेष आ स्थान विशेष मे प्रचलित होइत अछि। ओहि फकड़ाक निर्माण मे गामक कोनो विशेष घटना अथवा ओहि घटना सँग व्यक्ति विशेषक नाम जुड़ल रहैत अछि। उदाहरण लेल मधुबनी जिलाक अरेड़ गाम मे 55 वर्ष पहिले लाथ बाबू नामक एक

आश्र करि आ सम्भालोचन भेलाह। ओ अपन प्रत्युत्पन्नमति लेल विख्यात छलाह। ओ किछु-किछु एहेन पदक रचना केलनि जे फकड़ा बनि गेल। सभ फकड़ा हुनक नाम सँ जानल जाइत अछि। नाथ बाबू केँ तीन बीघा खेत छलनि। एकबेर ओ अपना खेत मे मौथा घास उखाड़ैत छलाह। बाटे चलैत गामक लोक पुछि देलकन्हि:

गामक लोक: "नाथ! की करैत छी?"

नाथ:

"नाथ बाबू छथि कान गिरहस्त

तीन बीघा केर जोता

सभहक खेत मे धान उपजैत अछि

नाथक खेत मे मौथा"

तहिया सँ ई फकड़ा प्रसिद्ध भऽ गेल:

"सभहक खेत मे धान उपजैत अछि

नाथक खेत मे मौथा"

अहि तरहेँ मिथिलाक अधिकांश गाम मे किछु ने किछु लोक भेल छथि जे फकड़ा निर्माण केने छथि आ ओ फकड़ा गाम मे प्रचलित अछि। ओहि फकड़ा सँग ओकर निर्माता सेहो गामक लोकक कंठ मे बसल रहैत छथि। उदाहरण हमरा लग अनंत अछि मुदा विषय सँ विषयांतर नहि होअए ताहि आगा बढ़ब जरूरी।

बृहद् हिंदी कोश मे लोकोक्ति केर परिभाषा कनि विस्तार सँ भेटैत अछि:

"विभिन्न प्रकार के अनुभवों, पौराणिक तथा ऐतिहासिक व्यक्तियों एवं कथाओं, प्राकृतिक नियमों और लोक विश्वासों आदि पर आधारित चुटीली, सारगर्भित, संक्षिप्त, लोकप्रचलित ऐसी उक्तियों को लोकोक्ति कहते हैं,

জিনকা প্রযোগ কিসী ৰাত কি প্ৰষ্ঠি, ৰিৰোধ, সীখ তথা ভৰিষ্য–কথন আদি কে নিএ কিযা জাতা হৈ।”
এহি সঁ এক ৰাত দিস স্পষ্ট সঁকেত ভ ভেটৈত অছি জে হমৰা নোকনি অপন মিথিনা মে উঁপনব্ধ ফকড় া কে দেখৈত এক স্থানীয অথৰা কাজক পৰিভাষা ৰনা নী। ভ পৰিভাষা হম অপন ক্তান, মানৰশাস্ত্র, নোকৰিদ্যা (ফোকনোৰ) মে প্রশিক্ষণ আ মিথিনা সঁ প্রাপ্ত ফকড় াক সঁচযন আ ওকৰ সঁৰচনা কে আধাৰ পৰ গঢ়ৰাক যনে কহ ৰহন ছী:
“মৈথিনী ফকড় া জকৰা নোকোক্তি সেহো কহন জা সকৈত অছি, নোকক দ্বাৰা প্রচনিত এহেন কথন অছি জে পৌৰাণিক কথা, গ্রন্থ, ধর্মশাস্ত্রক দৃষ্টান্ত, ঘটনা ৰিশেষ সঁ ৰিকসিত শিক্ষা, হাস, পৰিহাস, মনোভাৰ, দ্ঃখ–দর্দ, প্রেম, অপনত্ব, নিংগ ভেদ, জাতীয অথৰা সাম্প্রদাযিক স্বাভাৰ আ গুণ, ছোভ, ৰৈৰাগ্য, উঁদাসী ভাৰ, প্রকৃতি সঁ তাৰতম্য, জড়ি সঁ জ্ড় াৰ, পূর্ৰজ সঁ সিনেহ, ক্তানক সঁচৰণ, আদি ভাৰ ৰ্যক্ত কএন জাভত অছি।”
ফকড় া কেঁ স্বৰুপ কেঁ অগৰ গংভীৰ ৰনি দেখী তহ স্পষ্ট হএত জে ফকড় া'ক উঁদ্ভৰণ দেময ৰনা নোক ওহি সঁগ ৰ্যক্তি অথৰা পৰিস্থিতি কেঁ ওহিনা সীৰ নৈত অছি জেনা কোনো মহিনা স্বঙা মে তাগ ঘ্সা ওহি সঁ কোনো ৰস্ত্ অথৰা কনাক নির্মাণ কৰৈত অছি। তীনূ – স্বঙা, তাগ আ ৰস্ত্র – আপস মে এনা গুথা জাভত অছি জে তীনূক অনগ–অনগ অস্তিত্ব তাকৰ দ্ষ্কৰ। তীনূক সমগ্র অস্তিত্ব সঁ কনা ৰনৈত ছৈক। সএহ ভেন ফকড় া। ফকড় া কেঁ একাএক উঁমডন মনোদশাক সমপ্রেষণ সেহো কহন জা সকৈত অছি জাহি মে সমপ্রেষণ কেঁ অধিক প্রমাণিক আ প্রভাৰোপোদক ৰনেৰা

নেন উঁফ্রুবণাক মদতি নেন জাগত ঊৈক ।
কনি ফকড় া কেব স্বরুপ আ ওকব অনেক রূপ পব রিচাব সেহো কবক চাহী। মিথিনা মে ব্যাপ্ত ফকড় া কেঁ স্বরুপ আ উঁপনর্ক্তা দেখৈত কহন জা সকৈত অছি জে ফকড় া কেঁ চাবি ভাগ মে রিভক্ত কএন জা সকৈত অছি:

(ক) রৈশ্বিক ফকড় া

(খ) অখিন ভাবতীয স্বরুপক ফকড় া

(গ) মিথিনাক ফকড় া

(ঘ) স্থানীয ফকড় া

আব কনি উঁপর্রর্ণিত ফকড় াক স্বরুপ পব রিচাব কবৈত ছী।

(ক) রৈশ্বিক ফকড় া

রৈশ্বিক ফকড় া, জেনা কি নাম সঁ স্পষ্ট অছি, এহেন ফকড় া ভেন জে সমস্ত রিশ্ব মে প্রচনিত অছি। অহি তবহক ফকড় াক প্রযোগ মৈথিনী মে মূন ফকড় া কেঁ অনুরাদ কএ হোগত অছি। উঁদাহবণ হেতু:

Rome was not built in a day। –"বোমক নির্মাণ এক দিন মে নহি ভেন"

Child is the father of a man। – বঁচা পৈঘ নোকক পিতা হোগত অছি

Necessity is the mother of invention। – "আরশ্যকতা অরিষ্কাবক জননী হোগত অছি"।

রৈশ্বিক ফকড় া অপন রৈশ্বিক স্বভারক কাবণে আ সাংস্কৃতিক আদান–প্রদানক কাবণে মৈথিনী আ আন ভাষা আ সঁস্কৃতি মে সদৈর প্রযুক্ত হোগত বহন অছি। নোকক রিভিন্ন দেশ মে ভ্রমণ, দোসব দেশ আ সঁস্কৃতিক

মধ্য আদান-প্রদান, সাহিত্য আ ভাষাক অধ্যযন আদি একব ফৈলাব আ ব্যবহাবক কাবণ বনৈত ছৈক।
(খ) অখিল ভাবতীয স্বরূপক ফকড়া।
অহি তবহক ফকড়া সমস্ত ভাবত আ তাহু মে হিন্দী বহুল ক্ষেত্র মে প্রযুক্ত হোগত অছি। মিথিলা মে সেহো ওকব মূল রূপ মে একব প্রযোগ হোগত অছি। কখনোকল ভাষাক অনুবাদ সেহো কঽ দেল জাগত ছৈক। কিছু উদাহবণ দেখৈত ছী আ ওকব বিবেচনা কবৈত ছী:
না বাধা কো নৌ মন ঘী হোগা না বাধা নাচেগী – নহি বাধা কে নৌ মোন ঘী হেতনি নে বাধা নচতী।
উঁঠ কে মুঁহ মে জীবা – "উঁঠক মুঁহ মে জীবক ফোড়ন"
উপব কে উদাহবণ মে মূল হিন্দী ফকড়া কে মৈথিলী মে অনূদিত কএ কহল গেল অছি।
আব দোসব দেখূ:
"লেনা দেনা কুছ নহী মুহব্বত এক চীজ় হৈ।"
"কা বর্ষা জব নদী সুখানে/ সময চুক পুনি ক্যা পছতানে"
"কবিবা খবা বাজাব মে লিএ লুকাঠী হাথ/ জো ঘব জ় াবে আপনা চলে হমাবে সাথ"
"ঢ় াঙা আখব প্রেম কা পঢ়ে সো পণ্ডিত হোয"
"বড়ে মিযা তো বড়ে মিযা/ ছোটে মিযা সুভানঅল্লাহ"
"মিযা কী জুত্তী মিযা কা সব"
উপবোক্ত সব ফকড়া অপন ভাষা আ ওকব সংস্কাব সঁগ মিথিলা মে অবৈত অছি। মৈথিলী ভাষী একব প্রযোগ অপন ভাষা আ ব্যবহাব মে একব মূল রূপ মে বিনা কোনো জোড়-তোব কেনে, বিনা কোনো অনুবাদ কঁ কবৈত ছথি আ একব ভাব সেহো বিনা কোনো সংসর্গ কঁ স্পষ্ঠ হোগত জাগত ছৈক। অখিল ভাবতীয ফকড়া মে

कोनो भाषा जेना मगही, भोजपुरी, नेपाली, बँगाली, अवधी, उर्दू आदिक फकड़ा आबि सकैत अछि। अखिन भारतीय करेक अर्थ हिंदी मात्र नहि लागक चाही।

(ग) मिथिलाक फकड़ा।

मिथिलाक फकड़ा कहबाँ केँ तात्पर्य भेल जे कोनो फकड़ा जे समस्त मिथिला क्षेत्र मे बाँजल जाएत अछि (ओ देवघर, सँथाल परगना, दुमका, भागलपुर, झंगेर सँ लऽ कऽ नेपालक मैथिली भाषी क्षेत्र धरि पसरल लोकक फकड़ा।), व्यवहरित होएत अछि से फकड़ा।। ई फकड़ा सबँ कमोबेशे एक स्वरूपक अछि। अहिमे यद्यपि एक बाँतक सम्भावना भऽ सकैत अछि जे किछु फकड़ा जे अखिन मिथिलाक स्वभारक अथवा प्रवृति केँ अछि तकर सँचयन सबँ मैथिली भाषी क्षेत्र सँ लोक परम्परा सँ लिखित परम्परा मे नहि भेल हो। अगर से नहि भेल अछि तऽ मैथिली साहित्य आ सँस्कृति के शोधकर्मी एवं साहित्यजीवी लोकनि एहि बाँत केँ गंभीरता सँ लेथि आ समस्त मिथिला क्षेत्र सँ लोक परम्परा मे व्याप्त फकड़ा सबँहक सँचयन कए ओकर सँरचना आ व्यवहार पर शोध करथि।

(घ) स्थानीय फकड़ा।

स्थानीय फकड़ा ओ फकड़ा भेल जे कोनो विशेष गाम अथवा ओकर अगल-बँगल मे कोनो घटना विशेष, अथवा कोनो व्यक्ति विशेष द्वारा बनल गेल हो आ ओहि परोपट्टा मे लोक व्यवहार मे प्रचलित हो। स्थानीय फकड़ा के सम्बन्ध मे एक बाँत कहबाँ अनिवार्य जे कालक यात्रा सँग नव्-नव् महत्वपूर्ण फकड़ा किछु समयक बाँद अखिन मिथिला आ बाँद मे अखिन भारतीय आ

কখনো কান খঁতিম ডেগ ফানৈত রৈখ্রিক ফকড় া সেহো ৰঁনি জাগত খছি। স্থানীয ফকড় া কেব উঁদাহবণ শ্বৰু মে দেন গেন খছি তাহি একবা হেবো সঁ দেমাক দবকাব নহি খছি।

খহি তবহেঁ দূ ৰাঁত এক সামান্য পাঠক নেন স্পষ্ঠ ভ২ গেন:

• পহিন, ফকড় া কী খছি, একব পবিভাষা রিশেষৰূপ সঁ মৈথিনী ভাষা খা সঁস্কৃতিক সন্দৰ্ভ মে কী হোৰঁক চাহী।

• দোসব, মৈথিনী সঁস্কৃতি মে প্রচনিত ফকড় া কে কতেক শ্রেণী মে ৰাঁটী দেখন জা সকৈত খছি।

খাৰঁ খহি প্রাবম্ভিক জানকাবীক ৰাঁদ খহি নেখ কেঁ খামো খর্থাত ফকড় া দ্বাবা মানবী যা মৈথিনানী কে মনোদশাক সম্প্রেষণ কোনা হোগত খছি। কোনা ও সৰঁ খপন মোনক ভাব, উঁতাব-চঢ় াব, নীক-খধনাহ, প্রেম, রেদনা, রিবহ, সামাজিক স্থিতি, উঁমংগ, দুঃখ, খার্থিক রিপন্নতা, খাদি কেঁ ব্যঞ্জ কবৈত ছথি। ব্যঞ্জ কবৰঁ এক ৰাঁত ভেন খা ওহি খভিব্যক্তি কেঁ ৰুঁঝবঁ খা ওকবা সঁগ খামেসাত কবৰঁ দোসব ৰাঁত। গ দূনূ ৰাঁত খগব মৈথিনী ফকড় া খা নাবী মনোদশা কে দেখবঁ তহ ভেঁটৈত। ভাব খধিকাংশ খরস্থা মে একক খথরা ব্যক্তি রিশেষক নহি খপিতু সমস্ত নাবী সমাজ নেন, তহ কখনোকান এক রস্ত্র রিশেষক নাবী সমাজ নেন হোগত খছি। সমাজক সঁবচনা জে খাগ তীব্র গতি সঁ ৰঁদনি বহন খছি তাহি মে সামাজিক-সাঁস্কৃতিক-গতিহাসিক খা জেঁডব ডিস্কার্স কেঁ ধ্যান মে বখৈত খহি রিষয পব গহন শোধক দবকাব খছি। হম খপন সীমিত জ্ঞান খা সাধন কেঁ হিসাৰঁ সঁ খহি পব কিছু নিখৰাঁক যনে কহ বহন ছী।

निखरॅा सँ पहिने ग स्पष्ठ कऽ देनाग आवश्यक जे समाज बॅदलि रहल अछि। परिवर्तन अपन गति पकड़ि रहल अछि। परिवर्तन सँग मैथिल मानसिकता सेहो बॅदलि रहल अछि। लोक बॅेटा बॅेटीक विभेद कम कऽ रहल छथि। सबॅ क्षेत्र मे आब समाज जकाँ मिथिलाक धिया सेहो प्रगतिक पथ पर साधल डेग दऽ रहलि छथि। हालहि मे मिथिलाक एक बॅेटी भारतीय राष्ट्र सेना मे पायलट कँे रूप मे चयनित भेलीह अछि। हुनकर चयन पर समस्त मैथिल समाज अपना आपकँे गर्वान्वित अनुभव कऽ रहल अछि। ओहि धिया कँे चारू दिस सँ शुभकामना भेटि रहल छनि। ग घटना बॅदलैत मनः स्थितिक परिचायक अछि। एकर अर्थ गहो नहि जे सबॅ किछु ठीक भऽ गेल अछि। विश्व समुदायक बॅाते छोड़ ी दी, भारतवर्ष मे सेहो हम सबॅ बॅहुत समुदाय, समाज, वर्ग आ राज्य सँ नारी सँचेतना, विकास मे एखनो बॅहुत पछुआएल छी।

समाजक सँरचना देखला सँ एहेन सन लगैत अछि जे समाज मात्र बॅेटा लेल बॅनल अछि। ककरो अनेक बॅेटा भेलैक तऽ ओ भागरंत आ एकर विपरीत किनको अनेक बॅेटी भेलनि तऽ बॅड्ड अधलाह। अहि स्थिति मे समाज ओहि बॅेटी सभक उनका पिन्हआ सँ करैत कहैत अछि जे हुनकाँ त्रिगन अथरा पुरुख कँे "खद–खद बॅेटी" छनि। स्मरणीय तथ्य ग अछि जे खद–खद शब्द पिन्हआ लेल कएल जागत अछि।

बॅातक अंत अतए नहि होगत अछि। सम्भव गीत जे बॅेटीक विआह सँ पहिने गाएल जागत अछि मे माय अपन व्यथा बॅतबॅैत कहैत छथि, 'बॅहुत भऽ गेल कोलो ठंगक बॅर नहि भेटे रहल अछि। बॅेटीक जन्म पहाड़

ভ২ গেন ! কী কবী কি নহি ? ' রেঁটী মাযক দ্ঃখ সঁ দ্ররিত হোগত খপন নাবী হোরাঁক খরস্থা সঁ পশ্চাতাপ কবৈত গীত খা হ্ফকড় া কেঁ মাদে কহৈত ছথি 'মায, খনেড়ে হমবা জন্ম কথিনেন দেনহুঁ ? খহি সঁ রঁঠিযাঁ তহ গ বহৈত জে হমবা খর্থাত রেঁটীক জন্ম সঁ পহিনে চানীস পচাস মবীচ রুঁকি ক২ খা নিতহুঁ জকব ঝাঁস সঁ রেঁটী গর্ভহি মে ত্তরি জাগত খা জিনগী ভবি নেন ধিযাক সঁতাপ সঁ হ্মক্তি খহাঁকেঁ ভেটৈ জাগত !

“কথি নএ খাহে খম্মা ধিযাক জনম দেন
খৈতহুঁ মবিচ পচাস
মবিচক ঝাঁস সঁ ধিযা দূবি জৈতয
ছটি জাগত ধিযাক সঁতাপ”

সমাজ এহি মানশিকতা মে জীরৈত খছি জে রেঁটী ঘব মে খধিক ভেনাক খর্থ ভেন ধনক ক্ষয খা নক্ষ্মীক প্রস্থান। এক হ্ফকড় া মে খহি রাঁতক স্পষ্ঠ প্রমাণ ভেটৈত খছি:
“রিপ্র টহন্বখা মেষ ধন
যা রেঁটীকে রাঁঢ় ী
তাহ্ম সঁ ধন নহি ঘটএ
কন্ধ পৈঘ সঁ বাড়ি”
গ হ্ফকড় া প্রমাণক সঁগ ডঁকাক চোটৈ পব কহৈত খছি জে ব্রাম্হণক রাঁনক কেঁ নৌকব টহন টিকোবা কবক হেত্ত বাখরঁ সঁ, ছাগব–রঁকবী পোসনা সঁ খা রেঁটীক সঁখ্যা রঁঢ়না সঁ ধনক ক্ষতি হোগত খছি; তকব রাঁদো খগব সম্পতি রাঁচি গেন তহ খপনা সঁ পৈঘ হৈসিযত কেব নোক সঁ নড় াঙা ঠানি নিয, সম্পতি রঁবরাঁদ ভ২ জেরেঁ টৌ কবত ।

ফকড় াক রিরেচনা সঁ নগৈত অছি জে রেঁটী কেঁ নোক সিনেহ করৈত অছি, মুদা রেঁটী কোখি মে অরৈক তকব কামনা নহি করৈত অছি। ভনে রেঁটীক স্ববক্ষা ঘিরঁহী ঘৈন জকাঁ কএন গেন হোএক মুদা ওকব প্যাব আ দুনাব রেঁটী জকাঁ কেন জাএত ছৈক। অর্থ ভেন, রেঁটী অধিক মহত্ত্বপূর্ণ। অন্যথা, রেঁটী কেঁ রেঁটী জকাঁ দুনাব কিএক নহি ?

“ঘীরঁক ঘৈনা জকাঁ পোসনহ্ গে রেঁটী
রেঁটী জকাঁ কএন দুনাব”

মিথিনা মে কোনো মহিনা নেন রেঁটীক কামনা অতেক প্রবঁন হোএত ছৈক, তকব উঁত্তব দেবঁ কঠিন। এক চিবৈ বঁহ্ত কাকশিক স্বব উঁপেন্ন করৈত বহৈত অছি। ওহি চিবৈ কেঁ সম্বন্ধ মে প্রচনিত মান্যতা এ ছৈক জে কোনো জন্ম মে ও চিবৈ এক মানবী ছনি। ওকবা অনেক রেঁটী হোএত গেনৈক আ সবঁ মবন গেনৈক জখন কি জতেক রেঁটী ভেনৈক সবঁ জিন গেনৈক। জখন ও মহিনা মবনি তঽ বঁহ্ত দিন ধবি ওকব আমো রেঁটী নেন ভটকৈত বহনৈক বাঁদ মে ওকব স্বরুপ বঁদনি গেনৈক আ ও চিবৈ বঁনি জনম নেনক। এখনো ওকবা পূর্ব জন্মক বাঁত সবঁ স্মবণ ছৈক তাহিঁ ও কাকশিক স্বব মে অপন ব্যথা কথা কহৈত বহৈত অছি:

“টী টী টী তিসী তেন
রেঁটী ভেন মবি মবি গেন
রেঁটী ভেন জীবঁ জীবঁ গেন”

অগব বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিকোণ সঁ উঁপনব্ধ ফকড় াক সবঁহেক রিরেচন কএন জায তঽ পতা চনৈত অছি জে ফকড় া তকোনীন সমাজক দর্পণ অছি; সমাজক ঐতিহাসিক

দস্তাৱেজ ঋছি। ঋহিৰোতক প্ঠিং নিম্ননিখিত ফকড় া সঁ হোগত ঋছি:
“জনক নগব সঁ চননী হে সীতা
ঋম্মা দেননি বোদনা পসাব
কে মোবা সীতা নএ ৰসিযা জোগেতে
কে হ্মখ কবত দ্নাব”
গ ফকড় া জেনা ভক্ক সঁ নোকক ঋাঁখি খোনৈত হো!
গ কহৈত ঋছি জে তাড় া, তপ্পত ভোজন খেৰাক ঋধিকাবী ৰেঁটৌ ঋছি, ঋাঁঠি, ৰসিযা ভোজন ৰেঁটৌক ভাগ মে নিখন বহৈত ঋছি। ৰেঁটৌ জখন ৰিঋাহ কেঁ ৰাদ সাস্বব জা বহনি ঋছি তঽ মায কনৈত সোচৈত ছথি, ‘ঋাৰ সাস্বব মে হমব ৰেঁটৌ নেন গ ৰসিযো ঋন্ন কেঁ জোগা’ক বাখত ঋা কে একব গান পকড়ি দ্নাব কবতৈক ? ’ গ ফকড় া ৰহ্ত পৈঘ যাত্রা নেন চনি পড়ৈত ঋছি। নড়কী মাযক চিংতা এহি ফকড় া মাদে দেখূ। ও কহৈত ছথি জে ঋাৰ হ্নকা ৰেঁটৌ নেন গ ৰসিযো ভোজন ওকব সাস্বব মে কেঁ বখতৈক ? কেঁ ওকবা সঁ প্রেম সঁ ৰজতৈক ? যএহ সৰ সোচি–সোচি মাযক ছাতী ৰেঁব–ৰেঁব ফাটি বহন ছনি। গ ফকড় া ৰতৰৈত ঋছি জে কোনা নড়কী সাস্বব জাগতে দেবী উঁত্তবদাযিত্বক ভাব সঁ দৰা জাগত ঋছি। গ ফকড় া দেখন মে ছোটৈন নগে/ ঘাৱ কবে গংভীব জকাঁ ঋছি। এক ঋাব ফকড় া উঁপব বর্ণিত ফকড় াক ঋর্থ স্পস্ট কবৈত ঋছি ঋা ৰেঁটৌক ৰিঋাহ ভেনাক ৰাদ সাস্বব গেনা পব কী স্থিতি হোগত ছৈক তকব খাকা খীচৈত ছৈক:
“জৰ ডাবি চনন সস্বব ঘব দেস
ঘবক চাননি হোযৰো হে”
ঋর্থ গ ভেন জে ঋাগ ধবি জে ধিযা নৈহব মে স্বচ্ছমাবি

छलीह से आर्ब दोसब देस दोसब लोक मे जा बहलि छथि, ओतय हिनकब की गति हएत ! काज कबैत-कबैत आ लोकक बाँत स्वनैत-स्वनैत अपसियात बहतीह। मोन चाननि जकाँ अनेक खंड मे बिखन्डित भऽ जेतनि। मतनब, ग हकड़ा भविष्यक यातना दिस गशाबा कबैत अछि।

मिथिलाक नाबी एक विचित्र मनोदशा आ पबिवेश मे जीबैत छलीह। किछुके जीबन मे पबिबर्तन आबि बहल छनि अधिकांशि एखनो पिता, ज्यष्ठ भ्राता, श्रेष्ठ एवं अभिभाबक पब आश्रित छथि अथवा हुनक निर्णय केँ बनधकेन स्वीकाब कबबाँ लेल बिवश छथि। आश्चर्यकि बाँत ग छैक जे लड़की केँ कहेन लड़का चाही आ ओकबा मोन मे की बाँत घुमि बहल छैक तकब बर्णन सेहो गीतगाएन सबँ अपन गीत आ हकड़ाक माध्यम सँ बर्जैत छथि:

"जखन चलला बाँबा बब ताकय
आगा भए कब्मिणी ठाबि हे
कब जोड़ि मिनती कबै छी यौ बाँबा
स्वनू बाँबा मिनती हमाब यौ
जुनि बाँबा ताकबँ चोब चंडाल के
जुनि आनबँ तपसी भिखाबि यौ"

नायिका अपना लेल अपन श्रेष्ठ सँ एक सामान्य बँब जे सिनेहक अर्थ जनैत होथि केँ आकांक्षा बखैत छथि। हुनका चोब, चंडाल, बूचा- लफंगा अथवा कोनो लंग धबंग साधू सन्यासी नहि चाहियनि। ग हकड़ा एक महिलाक दासताक जीबैत साक्षी अछि।

हकड़ा पढ़ैत चलू आ समाजक गढ़लि देखैत चलू। हकड़ा एक-एक तह खोलैत चलत। स्थिति ग भऽ

জাগত অছি জে কোনো মহিলা অগিনা জনম মে ফেরো মহিলা নহি বঁনএ চাহৈত ছথি। দিনকব দীনানাথ সঁ নিহোবা কবৈত কহৈত ছথি জে আর্ব কহিযো হ্নকা তিবিযা অর্থাত নাবী রূপ মে জন্ম নহি দেথি:
"রঁৈব–রঁৈব অবজনৌঁ হে দীনানাথ
দীনানাথ তিবিযা জনম জ্নি দেহ্"
পিত্রসত্তামেক সমাজ অপন মাযাজাল মে তেনা নে স্ত্রিগন কেঁ ফঁসা নেনে অছি জে ও সব্র ছবপটৈ– ছবপটৈ তং কবৈত বহৈত ছথি, কদা ওহি মাযাজাল কে তোড়ি কর্মা পরৈঁত ছথি! সমাজ স্বগ্গা জকাঁ বটৌ দেনে ছনি, বটি নেনে ছথি:
"রঁৈটী সস্ববে নীক কী সবগে নীক"
ফেব কী সর্ব মৈথিলানী এ মানি নৈত ছথি জে কোনো বিষম পবিস্থিতি হো, প্রতাড়না হো, শোষণ হো, পতি সৌতিন নং অবৈঁথ, ভোজন সম্মান ভলে নে ভেটএ, কোনো স্থিতি মে সাস্বব নহি ছোড়ি আ নৈহব কে তং চর্চে রঁৈকাব! রঁৈটীক ডালা নৈহব সঁ সাস্বব নেন উঠৈত অছি আ সাস্বব সঁ রঁৈটীক লাশেক ডোলী উঠক চাহী। ফেরো একবা সমাজিক সঁবচনা সঁগে জোড়ি দেন জাগত অছি। বিআহ হোগতে দেবী নৈহব মে রঁৈটীক অধিকাব সমাপ্ত আ ভাউজক বর্চস্ব প্রাবম্ভ। অগব বিআহলি আ সাস্বব রঁসৈত রঁৈটী নৈহব মে কিছ দখল দেললি তং এ অমান্য। ফকড়া একবা এহি তবহেঁ প্রমাণিত কবৈত অছি:
"ঘব আঁগন ভৌজী কে
ছন ছন কবথি ননদো"
অর্থ স্পষ্ঠ ভেল আর্ব জে রঁৈটী বিআহ সঁ পূর্ব পিতাক ঘব পব অপন অধিকাব ব্ুমৈত বহৈত ছনীহ সে হ্নকব

নহি অপিতু হ্নক ভাউঁজক ভ২ চ্কন ছনি। ও অধিকাবহীন ভ২ চ্কনি ছথি। কোনো প্রুখ জ অহি বাঁতক অন্বভব কবএ চাহৈত ছথি তঽ একবেঁব গ কল্পনা মাত্র কঽ নেথি জে বিঁআহক বাঁদ একাএক হ্নকা সম্পতি সঁ বেঁদখনী কঽ দেন জাগত ছনি, সামাজিক ব্যবহাব মে ও নিষ্কাসিত ভ২ জাগত ছথি। ফেব কহেন অবস্থা মে বহি সকৈত ছথি। গ কল্পনা মাত্র হমবা সবঁকে কণ্ঠকাবী নগৈত অছি আ তকবা এখনো ধবি মৈথিলানী জীবঁ বহনি ছথি সে কতেক দ্খক বাঁত! আ অহি বাঁতক ভান হকড় া কোনা খোনিকঽ স্পর্ষ্ঠ কবৈত কহৈত অছি।

এক অবস্থা এহেন হোগত ছৈক জখন এক মহিলা অপনা আপকেঁ অসহায পবৈঁত অছি আ নগৈত ছৈক জে সবঁ সঁস্থা, সামাজিক মর্যাদা, বিঁআহ-দান, হ্নন-পনিবাব সবঁ কিছু বেঁকাব ছৈক! নোক অনেড়ে মাযাক বঁধন মে বন্হা জাগত অছি! গ সোচ কখন হোগত ছৈক? তখন জখন ও প্রসবক বেদনা সঁ নহানোষ্ঠ ভেন গমহব-ওম্হব ওঁঘবিযা মাবৈত বহৈত অছি। তখন ওকবা নগৈত ছৈক জে অহি সঁ বঁঠিযাঁ ও বিঁআহ নহি কেনে বহৈত আ পিতা-পিতামাহক ঘব মে জীবন ভবি হ্নমাবি বঁনন বহৈত:

"কথিনেন বাঁবাঁ বিঁযাহননি দেননি সম্বব ঘব বে
ননন বে বহিতহুঁ বাঁবী হ্নমাবি দবদ নহি জনিতৌঁ বে"

অনেড়ে বাঁবাঁ হমব বিঁআহ কবা সম্বব ঘব ভেজ দেননি। নীক বহৈত জে হ্নমাবি ভেন নৈহব মে বহিতহুঁ। কম সঁ কম অহি প্রচন্ড দর্দ সঁ বঁচি তঽ জৈতহুঁ!

মিথিলাক সবঁ স্ত্রিগন অপনা আপমে সীতা দেখৈত

छथि। हुनका सबकेँ लगैत छनि जे सीता सँगे रामक व्यवहार उचित नहि रहलनि। अतेक कोमल सीता केँ कोना कठोर भेल राम नाना तरहक यातना देलाह! एहेन राम सँग विवाहक की लाभ? जिनगी भरि सीता केँ सुख कहाँ भेटैलनि:
"राम वियाहले कोन फल भेल
सीता जन्म अकारथ गेल"
आ अन्ततः सीता केँ राम धोबी केँ कहला पर तखन घर सँ भगा देलथिन जखन सीता रघुकुलक कुल दीपक केँ जन्म देबा लेल गर्भ सँ छलीह! एहलो कहौ कतौ भेलैक अछि:
"राम वियाहले कोन फल भेल
सीताक जन्म वियोगे गेल"
बात अतए समाप्त नहि होइत अछि। कहल जाइत अछि जे जखन सीता वेदनाक अधिकता सँ भरि गेलीह आ राम हुनका वाल्मीकि आश्रम सँ लव कुशक सँग अयोध्या चलबा लेल जिद ठानि देलथिन तऽ सीता पूछि देलथिन: "हमर अयोध्या मे आब कि प्रयोजन, हमरा तऽ अहाँ निकालि देने छी?"
एहि बात पर राम उत्तर दैत छथिन: "अहाँक विना हमर अश्वमेध यज्ञ सँभव नहि अछि।"
सीता: "फेर एखन धरि अहाँ कोना करैत रही अश्वमेध यज्ञ?"
राम: "अहाँक कोनो उद्देस हमरा लग नहि छल। हम मानि लेने रही जे अहाँक निधन भऽ चुकल अछि। एहेन अवस्था मे शास्त्र ओ विधान दैत अछि जे यजमान सोनाक पत्नी बना यज्ञ पर बैस सकैत अछि। हम सएह कएल। सोनाक सीता बना अश्वमेध यज्ञक वेदी

पर रहैत रही।"
रामक ई राति स्वप्नेमे सीताक करेज फाटि गेलनि। आँखी नोरा गेलनि। भेलनि, 'रामो सन पति अतेक मतलबी भऽ सकैत छथि!' भोरारेमे अरैत सीता राजि उठलीह: "एकर मतलब ई भेल जे अहाँ हमरा अपन यज्ञक लोभे अयोध्या नऽ जेबा चाहैत छी?"
राम चुप रहला।
सीता फेरो बजलीह: "एकर अर्थ तखन ई भेल जे अहाँक यज्ञ मे हमही बाधक छी?"
राम एखनो चुपे छलाह।
आब सीता निर्णय दैत बजलीह: "ठीक छैक, हम अहाँक समस्याक स्वत समाधान करैत छी।"
राम कनि गंभीर तऽ भेलाह मुदा मौन भेल रहलाह।
सीता धरती माता दिस हाथ जोड़ि बैस गेलीह आ निवेदन केलनि: "हे धरती माँ! अहिंक कोखि सँ हमर जन्म भेल अछि। हम आब अधिक वेदना नहि बरदाश्त कऽ सकैत छी। अहाँ आब हमर उपाय तत्क्षण करू। फाटू! एखन फाटू! अतए फाटू! हमरा अपन कोरा मे स्थान दिय। आब हम अहि लोक सँ उबिआ गेल छी!"
वनदेवी सीताक गोहारि धरती माता स्वत स्वीकार केलनि। धरती मे स्वत दरारि पड़ि गेलैक। जाबैत राम सीता केँ रोकैथ तावेत सीता धरती मे प्रवेश कऽ गेलीह। धरतीक पुत्री धरती मे विलीन भऽ गेलीह। धरती पुनः यथावत भऽ गेलीह। एखनो जखन कोनो मैथिलानी कण्ठ सँ भरि जाइत छथि तऽ एकाएक हुनका मुँह सँ निकलि पड़ैत छनि: "फाटू हे धरती"। से कहिते ओ सीताक मिनिएचर भऽ जाइत

छथि।

ख़कड़ा प्रकृति सँ उन्मुक्त सेहो होइत अछि। कखनोकाल जखन स्त्रिगन अपन सँतान आ पति सँ तंग भऽ जाइत छथि तऽ अपन भ्रमना काकोर सँ करैत छथि। तहिना जेना अनेक रँचा सरँके जन्म दैत कान काकोर अपन जान गमा दैत अछि तहिना मैथिलानी सरँ राँन-रँचा, पति आ परिवार लेल अपन शरीर आ इच्छा केँ गला लैत छथि। दुखक भाव रँढ़ला पर राँजि उठैत छथि:

"क़कोबराँ रिँयान क़कोबरेँ खाय"

महिला मनक मनोदशा नहँ-नहँ अनेक तरहेँ ख़कड़ा माध्यें प्रवाहित होइत रहैत अछि। दुख मे, सुख मे, आनंदातिरेक मे, वेदनाक सघनता मे मैथिलानी स्वतःस्फूर्त होइत अपन परिस्थिति केँ कोनो ने कोनो ख़कड़ा सँ जोड़ि लैत छथि। तथाकथित निम्न जाति अथवा सम्प्रदायक लोक सँ लऽ कऽ तथाकथित उँच वर्गक लोक सामाजिक मेल मिलापक दूरी रखैत छथि अथवा सीमित अवस्था मे करैत छथि लेकिन जखन प्रहसन अथवा मजाक प्रदर्शित करबाक होइत छनि तऽ ओहि समाजक स्त्री सँ साम्पियक आकांक्षा रखैत छथि आ मर्यादाक अतिक्रमण करबा मे सेहो सँकोच नहि करैत छथि। महिला सेहो बुझैत लैत छथि जे पुरुखक इच्छा आ आकांक्षा की छनि। जखन पुरुख मर्यादा केँ त्याग करैत छथि तऽ हुनका एहो भान नहि रहैत छनि जे ओ महिला हिनका गाम अथवा समाजक प्रचलित मानदण्ड पर भाउज, भावहु, पुतोहु अथवा की हेतनि! अहि क्षण ओ स्त्रिगण हुनका भाउज सन लगैत छनि जकर रहैत ख़हतोड़ जवाब ख़कड़ा दैत अछि:

'बाबक बॅंह् सबॅंहक भौजी"

अहि दशा कें देखैत विद्यापतिक एक पद स्मरण अबैत अछि जाहि मे अस्पृश्य स्त्रीबि घरतीक पति बिदेस गेल छैक, सास्र बॅंहिव तइ छैके, ओकब आँखि मे बतौंधी सेहो भेल छैक। ओना तइ समाजक उँच जातिक उँच लोक, पुरुष ओकब देह सँ सटैबॅ पाप बुझैत छथि लेकिन बाति मे रएह पुरुष ओहि कामिनी सँग अपन काम पिपासा शान्त कबबॉ लेल उँताहुल छथि, ओहि क्षण लेल ओ महिला हुनक सजाति भइ जाएत छनि:
"अधियन कब अपबाधहुँ साति
पुरुख महते सबॅ हमब सजाति"

महाकवि विद्यापति आगा बॅंढ़ैत कहैत छथि:
"भनहि विद्यपति एहि बस गाबॅ
उँकितहुँ अबॅंना भाब जगाबॅ"

विद्यापति तइ अतेक आगा बॅंढ़ैत गेल तक बॉंजि लैत छथि जे लोक अनेड़ें हुनका बसिक कवि कहैत छनि, प्रेमक-शृंगाब, मिलन-अभिसाब आ बतिक्रिया कें कवि कहैत छनि; असली बस तइ ओ शोषित आ अर्थहीन घरतीक दुखक बॅंयान कबबॅ छनि। ओ अबॅंनाक भाब कें प्रदर्शित कबए बॅंला कवि छथि:
"भनहि विद्यापति एहि बस गाबॅ
उँकितहुँ अबॅंना भाब जगाबॅ"

कखनोकाल स्थिति एहेन भइ जाएत अछि जे दर्द आ भावनामेक शोषण आ दोहन सँ जखन मैथिलानी भवि

জাগত ছথি, হিম্মত জখন জরাবঁ দেময নগৈত ছনি, মাথ জখন ভিন্নায নগৈত ছনি, তখন ও খপন ভড় াস নিকনৈত রঁজৈত ছথি:
"নহ্ঁ নহ্ঁ ক্ষতী তহ সন্ন-সন্ন উঁঠয"

উঁপবোক্ত হকড় া প্রদর্শিত কবৈত খছি জে জখন চাক দিস সঁ মোনমে নানা তবহক দ্বন্দ চনৈত বহৈত ছনি, শোষণক খধিকতা একঠাম ঢ়বে ভেন জাগত ছনি, এক নিশ্চিত খরধিক রাঁদ ও খপন ভড় াস নিকানি নৈত ছথি। ও কতহ কবতীহ। নোকপৈন পব নোক ধাবণাক হেত্ত। সএহ কবৈত ছথি।
এক খরস্থা এহেন হোগত খছি জখন কিযোক খপন রৈভর কেঁ রাঁবে মে খনেড়ে রঁখান কবৈত ছথি, তাহি ক্ষণ কিছ ঘোব সহরাদী মহিনা কেঁ খনেড়ে হ্গসক রঁড় াগ খথরা পদরঁড় াগ খনসোহাঁত নগৈত ছনি। রাঁত জখন রঁহ্ত খাগা রঁঢ়া জাগত ছৈক তহ রাঁজি উঁঠৈত ছথি:
"গাঁবী কহনক পঠৈব পহিবনে বহী
খাঁখি কহনক সঙ্কঁ বহী"

উঁপবোক্ত হকড় া যথার্থ খা হেকরঁ মে খঁতব স্পষ্ঠ কবৈত খছি। নাবী মানশিকতাক যথার্থ খা কল্পিত মানশিকতা কেব দ্বন্দ স্পষ্ঠ কবৈত খছি। এক সঁ দোসবক পবিস্পর্ধাকি রিরেচন কবৈত খছি, সমাজক মানশিকতা দেখরৈঁত খছি।

কোনো মহিনা (খথরা রিশেষ খরস্থা মে প্বরুষ) জখন ব্যর্থক শোব খা খনঘোন কবৈত ছথি, খপন হৃদয (খথরা

कहुबत) केँ अपवाक बने मे नीक अथवा भद्र महिला केँ दोष लकैत छथि तँ उचितवक्ता स्वभावक मैथिलानी हुनका पर तंज कसैत बाजि उठैत छथि:
"बड़ै हगनी ने बजाय
उपवास देमय जाय"

गुनमंती मैथिलानी नारीक महत्व नीक जकाँ बुझैत छथि। हुनका ज्ञात छनि जे मायक भूमिका मात्र माय निभा सकैत छथि। पिता अर्थात पुरुष तँ मतलबी होइत अछि, लगवा होइत अछि। पुरुख केँ सँतति सँग पलौ सेहो चाही। महिला केँ सँतति आगा किछु नहि। कोनो तरहक बात भेला पर पुरुख लेल निम्नलिखित फकड़ा पढ़ल जाइत अछि:
"माय मुइलने बाप पितिया"
अर्थ भेल मायक मरैत मातर पिताक व्यवहार सँतानक प्रति बदलि जाइत छनि। पिता दोसर पलौ केर जोगाड़ मे लागि जाइत छथि।
पिता कतबो करुणाशील होथि मायक स्थान लेब असँभव छनि। एक फकड़ा देखू तँ अर्थ स्पष्ट भऽ जायत:

"जे मायक दूध सँ नहि हएत
से बापक आँड़ चटने कतऽ हएत"

ओ फकड़ा जखन कखनो स्मरैत छी तँ हिंदी सिनेमाक एक गीत स्वतः श्रवण आबि जाइत अछि:
"बाप का जगह माँ ले सकती है
माँ की जगह बाप ले नही सकता
लोरी दे नहीं सकता

সো জা সো জা"
বেঁটী সামান্যতযা মাযক গুণ আ বেঁটা পিতাক গুণ আ স্বভাব কিছু নে কিছু স্বতঃ গ্রহণ করৈত অছি। একর প্রমাণ নিম্ননিখিত ফকড়া সঁ ভেটৈত অছি:
"মায গুণ ধী পিতা গুণ ঘোব
নহি কিছুও তঽ থোড়বো থোড়"

দোসর ফকড়া মায আ বেঁটীক বাত করৈত কহৈত অছি জে মাযক গুণ বেঁটী সহজে গ্রহণ করৈত অছি:

"ভনহি বিদ্যাপতি বাঁসক টেটী
জকর জেহন মায তকর তেহেন বেঁটী"

আর অকখক বাবী অবৈত অছি আ ফকড়া কহৈত অছি জে জহিনা মাযক গুণ বেঁটী করৈত ছথি তহিনা বাপক গুণ বেঁটা গ্রহণ করৈত ছথি:
"ভনহি বিদ্যাপতি বাঁসক টেটা
জকর জেহন বাপ তকর তেহেন বেঁটা"

মহিনাকুঁ জতেক অধিকাব অপন পতি পব বহৈত ছনি ততেক পুত্র অথরা পুত্রী পব নহি। পতিক সম্পতি আ টাকা পব হুনকা পূর্ণ অধিকাব, সর্বত্র স্বতংত্রতা বহৈত ছনি, নে বোক নে টৈক। নেকিন বেঁটাক সম্পতি আ বাশি পব মাযক অধিকাব একাএক জেনা সীমিত ভঽ জাগত ছনি।
অহি বাতক পুষ্ঠি নিম্ননিখিত ফকড়া সঁ হোগত অছি:
"সগযা বাজ অরু বাজ
বেঁটা বাজ হুতককী"

पितृसत्तात्मक समाजक संरचना लोकक मोन मे ई धारणा स्थापित कऽ देने अछि जे स्त्री आ स्त्रीक लोक – पति आ पुत्र – आन होइत अछि, अपन नहि। यएह रीत छैक। सेहो स्थापित करैत अछि। निम्नलिखित छैक। देखला सँ ई रीत नीक जकाँ फ़रिछा जाइत अछि:

"धी, जमैय्या भगिना
ई तीनू ने अपना"

मैथिलानी सेहो सहज मोन सँ एकरा स्वीकार कऽ लैत छथि।

वैधव्यक जीवन स्त्रीक दुःखद होइत बहल अछि। महादेवक रूप, भंगिया भिखारी प्रवृत्तिक वर सदैव मैथिलानी केँ विशेष रूप सँ ब्राह्मण वानिका केँ भेटैत रहलथिन्ह अछि। बेमेल विवाह एखनो कतौ–कतौ दृष्टिगोचर होइत अछि। हालहि मे हम एक विवाह मे गेल रही। लड़की स्त्रीक सुन्दरि, देहगरि, कंठगर, देखनूत रहैक। लड़का कनि दबल। ऊपर सँ एक हाथ मे कनि समस्या। बाति भरि कतेक रास स्त्रिगण सभ चारि पाँति केर गीत गबैत रहली आ पश्चाताप करैत रहलनि। गीतक दू पाँति हमरा जीवन भरि लेल स्मरण भऽ गेल जे छैक। जकाँ व्यवहरित होइत रहैक:

"लोहा मे जड़ा गेल सोना
हम जिबैं कोना"

तात्पर्य ई जे अतए लोहा रूप आ सोना कनिया छैक।

प्रसँग विधवाक छल। चलू अहि दिशा मे चर्च करैत

ছী। রৈধব্যক স্থিতি রঁহ্ত খবাপ হোগত ছন। থগব গ ঘটৈনা ব্রাহ্মণ থথরা কর্ণ কাযস্থ থথরা থান উঁচ রস্ক্ত মে হোগত ছন তঽ স্থিতি ভযারহ ভঽ জাগত ছন। রাঁবহ, তেবহ, পন্দ্রহ রর্ষক নড়কী রিধরা কতেক ঠাম ভঽ জাগত ছনি। রিধরা হোগতহি প্বনর্রিরাহক তঽ কল্পনো নহি কএন জা সকৈত ছন, উঁপব সঁ ওহি নড়কীক সরঁ স্বখ-সিংগাব, নীক ভোজন থাদি ছীনা জাগত ছনৈক। কতেক ঠাম তঽ রিধরা কেঁ থংগ্রেজী দরাঁঙা তক গ্রহণ কবরাঁক থাজ় াদী নহি ছনৈক। ওকবা স্বগধিত তেন, সার্ব্বন, থাদিক ব্যরহাব কবরঁ পব প্রতিরঁধ নাগি জাগত ছৈক। ও কেশ রিন্যাস নহি কঽ সকৈত থছি, নর ব্যাহন রঁব কনিযাক চ্মান কবরঁ তঽ দূব, ওকবা নগ ঠাঢ় তক নহি ভঽ সকৈত থছি। জেহিনা প্রথম সাঁঝ মে থসগব তাবা দেখরঁ থশ্বভক নক্ষণ থছি তহিনা তঽ রিধরা সেহো থারঁ থসগব তাবা রঁনি গেন ছথি! সমস্ত হাহাকাব মচন থছি। যএহ স্থিতি কেঁ দেখৈত রিদ্যাপতি নিখৈত ছথি:

“থসগব তাবা কেও নহি দেখ
থমংগন নেখ”

রিধরাঁ পব প্রতিরঁধক ঝড় া নাগি জাগত ছনি। প্যাজ-নহস্বন, মাছ-মাঁস কে প্বছৈত থছি গবিষ্ঠ ভোজন তক কবরাঁক থাজ় াদী নহি বহৈত ছনি। হ্নক জীরনক ধৃত্তচক্র জেনা এক বংগাহ ভঽ জাগত ছনি জাহি মে সরঁ ঠাম দ্খক ডঁকা রঁজৈত বহৈত ছৈক! নিম্ননিখিত ফকড় া কে দেখনা সঁ স্থিতি স্পষ্ঠ ভঽ জাগত ছৈক:

“রিধরা ঘব মে সভ দিন ভাদরঁ

নিবধন ঘব মে কাতিক
বাজা ঘব মে সভদিন খগহন
ফাগ্বন ঘব খহিরাঁতিক”

খহি তবহক রিপত্তিক সামনা কবৈত রিধরাক কবেজ কবাহি উঁঠৈত ছৈক। ক্ষহেস হাৰ্টি কানএ নগৈত খছি। খা ভগরান সঁ কহৈত ছনি কোন পাপক কষ্ঠ ও ভোগি বহন খছি ? ও খপন রেদনা ককবা কহতৈক:
“হে ভগরান কোন কসূব রিধনা ভেন রাঁম
কহরঁ দ্: খ ককবা সঁ”
একব রিপবীত প্বকুখ নেন কোনো প্রতিরঁধ নহি। পনৌক নিধন ভেনাক রাঁদ ও সরঁ কিছু খা সকৈত খছি। হেবো রিঁখাহ কঽ সকৈত খছি। পনৌ মবনৈক তঽ কী ভেনৈক! হেব দোসব রিঁখাহ ভঽ জেতৈক। দোসবো পনৌ মবি গেনৈক তঽ চিঁতাক কোনো প্রযোজন নহি, হেবো রিঁখাহ ভঽ জেতৈক! পনৌক স্থিতি খখবা নোনক ঢেপ সন হোগত ছৈক – খসি পড়ন তঽ উঁঠা নিয:
“নোনক ঢেপ খসন
উঁঠা নেরঁ”
খতি বৃষ্ঠি খা খনাবৃষ্ঠি সঁ মিথিনা খদৌ সঁ পরেশান বহৈত খারি বহন খছি। নোক ভূখে বহৈত ছন। স্ত্রিগণক দশা তঽ খাবো দযনীয ছননি। ও রাঁহব জা নহি সকৈত ছনীহ। ভীখ কোনা মংগতী ? কখনো ক্ষখন্ন, কখনো সাগ পাত, কতেক সাঁঝ উঁপাস কবৈত জীরন চনরৈঁত ছনীহ। খহি তবহক স্থিতিক রিভসেতা দর্শী বহন খছি নিম্ননিখিত হকড় া:
“রিঁপত্তি জানি কে খানন রঁজায

अविपन के चाउँव गेली चिवॅाय"
स्थितिक गंभीवता देखू। घव मे स्त्रिगन नाना तवहक कष्ठ सहैत बहैत छथि। अतेक खाबाप स्थिति भऽ जाएत छनि जे अविपन लेल जे चाउँव बाखल छनि सेहो चिवॅा जाएत छथि।
कोनो महिला कें अगव कियोक अनेड़ मजाक अथवा तंग कवैत छनि आ हुनका लग काजक, मूलरूप सँ गृहकार्यक तऽ ओ वॅाजि उठैत छथि:
"घववॅला सँ फुवसत ले
देओव माँगए चुम्मा"
वॅाल विवाह एक समय मे वॅहुत पैघ समस्या वॅलि गेलैक। वेमेल विवाह जेना पसवि बहल छलैक। तकव विवबण कोना फकड़ा दैत अछि से देखू:
"तिविया तेवह, मवद अठावह
कन्याक चमकए आँखि, विआह होअय तमाम
छोड़ा वेंव-वेंव देखए अएला"
एक फकड़ा गीत कवैत अछि जे कोना महिला अअन्न आ अपन प्राणक वक्षा कवैत छथि आ कोना वूॅढ़ सँ विआह कए विआहक पतिया छोड़ा नैत छथि:
"ग्वडा-खुद्दी खेलौं उपास भंग भेल
वूॅढ़ विआहलक क्षमावि पद गेल"
वेमेल विवाहक पवििणति नीक नहि होएत छैक। स्त्रिगन जीवन पर्यन्त ओहि वेदना आ सामाजिक उपहासक पात्र भऽ जाएत छथि। अनेड़ हुनका सँ पैघ उमेवि कें लोक- स्त्री आ पुवुख सवॅ हुनका जेठ कहि अपमानित कवैत छनि। एहने मनोदशाक चित्रण निम्ननिखित फकड़ा मे देखाएल गेल अछि:
"हम नहि वॅूढि गे हम नहि वॅूढि

ब्रूढ़बा बिआहनक तें कम ब्रूढ़ि"

अर्थ स्पष्ट अछि, ओ महिला ब्रूढ़ि नहि छथि, परिस्थिति जाहि कबणे हुनक बिबाह ब्रूढ़बा सँ भऽ गेल छनि ताहि ओ ब्रूढ़ि छथि। उपरोक्त फकड़ा नाबी मनोदशाक ओहि बिशेष अवस्थाक गूढ़ मनोवैज्ञानिक सम्प्रेषण थिक।

नाबी मनोदशाक अनेक परत लोकगत थिक। अपन कष्टक सम्प्रेषण एक महिला लोक मात्र मे लोक व्यवहाब मात्र सँ कऽ सकैत छलीह। लोक व्यवहाब हुनका लेल वैकल्पिक छलनि। ओ मात्र हुनक स्पेस छलनि। महिला लोक आ किछु पुरुष बचा मात्र हुनक श्रोता। बेदनाक अधिकता सँ जखन कबेजक फन्सि फाटैत छनि तऽ स्त्रीक दग्धल छाती सँ श्राप निकलैत छनि:

"जे मोबा खेललनि खीबिया पुबिया
तिनको लोगहन्न नाशे"

आब ओ की कऽ सकैत छलीह। हुनका लगैत छनि जे पुरुखक एहले कष्टहेतु, अहँकाब, निरंकुश व्यवहाब सँ संसाब मे अकाल, महामाबी आदि भऽ बहल अछि। ग बीत लोक सँ कखनोकाल मैथिली साहित्य मे सेहो अपन स्थान बना लैत अछि। वैद्यनाथ मिश्र "यात्री" आ काशीकांत मिश्र "मधुप"क बचना मे लोक जेना चर्चा कऽ बजैत हो! लोक भाब साहित्यक प्रबल पक्ष बनि उठैत अछि। यात्रीक कलम लोब आ शोणितक धाब बहबए लगैत अछि। नाबी आ बिधबा मनोदशा मे जेना ओ तह धबि घुलस जाइत छथि। एक-दू-सौ-सैकड़ा केँ पुबैत अछि, हजाबक हजाब बिधबा हुनक माथ पब अपन व्यथा लेने सबाब भऽ जाइत छनि। "बिलाप" कबिता मे यात्री सहक अन्वेषण कबैत कबिता लिखैत छथि। यथार्थ चाब चर्चा बाजय लगैत अछि। केँ

নহি কনৈত খছি! পাঠক, সমাজ খা করি সৰ ৰহাৰৈত খছি নোবক ধাব:

“রিধরা হমবে সন হড় াবক হড় াব
ৰহৌনে জা বহনি খছি নোবক ধাব
ওহি মে ঞা হ্মন্বক ডূরি ৰক জায
ওহিমে নোক–রেদ ভসিযা ৰক জায
খগড় াহী নগৌ ৰক ৰজ্র খসৌ
এহেন জাতি পব ৰক ধসনা ধসৌ
ভূকম্প হৌক ৰক হ্ফষ্টৈ ধবতী
মাঁ মিথিনে বহিযে ক’ কী কবতী!”

যাত্রী নহি রুকৈত ছথি দোসব–তেসব–চাবিম রিরাহ কবযৰনা বূঁঢ়ৰা ৰব সৰ পব কনম উঁঠা নৈত ছথি। খগ্গৰ সামাজিক হ্নবীতি পব প্রহাব কবৈত বহৈত ছথি। নাবী শোষণ কেঁ পাঠক হেত্ত পঠৰাক সামগ্রী ৰনৰৈত ছথি। হ্নক দোসব করিতা “ৰূঁঠা রব” সেহো একব প্রমাণ খছি। হ্মদা স্ত্রিগন খপন ৰাত তাৰৈত ধবি নোক পঠৈন মাত্র পব কবৈত বহননি।

জমিন্দাবক শোষণ সঁ তংগ ভেন ৰ্‌চনীক প্রতিনিধি ৰনি খপন খমব বচনা “ঘসন খঠন্নী” মে মধ্‌প ৰ্‌চনীক হ্মঁহ সঁ কহা নৈত ছথি জে শোষণ খা খন্যায কেঁ চনতে জগত মে ভঽ বহন খছি খকান। গ নোকক খভিৱ্যক্তি নহি তঽ কী ভেন? ঘসন খঠন্নী কেব ৰ্‌চনী ডবন জরুব বহৈত ছৈক নেকিন খপন ৰাত খা শ্রাপ দ্‌নূ ব্যঞ্জ কবৈত খছি:

খাহা! দেহ তোড়ি ক’ কএন কাজ
স্বপথো ন ৰৌনি খছি ভেটী বহন
তেঁ জগমে ঞা পড়নৈ খকান
উঁঠরিতহিঁ ডেগ নাগএ খন্হাব

মবি জাএর্ঁ এতগ
ককবা কহর্ঁে ?
হিত ক্যা নে হ্মব
খন্বচিতোঁ পৈঘ জনকে শোভ্তা
ভ্তগরান খাহ ! ”

মধ্প নাবী শোষণ কেঁ দেখৈত ছথি, খন্বভ্তর কবৈত ছথি, খপন দ্ধদয মে ওহি পবিস্থিতি কেঁ খামেসাত কবৈত ছথি, খা কনম হ্নকা স্ত্রিগণক স্পাকপর্সন র্বনা দৈত ছনি। করিতা র্বনি পড় ৈত খছি।

মৈথিনী নোক পবম্পবা মে ফকড় া খনংত খছি – রিপ্বন নিধি জকাঁ। কতর্ঁো তাকি নের্ঁ তৈও র্ঁহ্ত বহিযে জাএত। নেকিন নোক ব্যরহাব মে তাকর্ঁ তঃ কোনো নিবর্থক নহি নাগত। গ ভেন ফকড় াক প্রযোজন খা উঁপযোগিতা। জখন মহিনা কোনো রেদনা সঁ দ্ররিত হোগত ছথি খা হ্নক র্ঁাত কিযোক নহি র্বুঝৈত ছনি তঃ খনাযাস র্ঁাজি উঁঠৈত ছথি:

“গ্বড়ক মাবি ধোকড়ে র্বুঝৈত খছি”

গ ফকড় া কতেক সার্থক ছৈক তকব খন্বভূতি যা তঃ মহিনা কঃ সকৈত ছথি খন্যথা ও জে নজদীক সঁ ওহি রেদনাক প্রত্যক্ষদর্শী বহন খছি।

কিছু এহি তবহক ভার নিম্ননিখিত ফকড় া মে কহন গেন ছৈক:

“সমাঠক মাগব উঁখৈবে র্বুঝৈত ছৈ”

স্মবণ গহো বাখর্ঁ জকবী জে সর্ঁ ভার খধনাহে নহি হোগত ছৈক। মনোদশা প্রেমক সেহো হোগত ছৈক। নোক জখন খধিক উঁধিযাগত খছি তঃ কহন জাগত ছৈক:

“ঢ়িঢ়েমী ঢ়ৈকেন পহাড়”

ঋর্থ ভেন ঋপন ওঁকাত সঁ ঋধিক নে ৰাঁজী নে কবী। কতেকৰেঁব পতি পনী ঋথরা কিযোক ঋাব ঋপন স্বযম কেঁ জীরন ঋা প্রেম ঋথরা ব্যরস্থা মে ঋতেক নীন ভ২ জাগত ছথি জে হ্নকা দোসবক জীরন ঋথরা সামাজিক মর্যাদা কেব ভান খমে ভ২ জাগত ছনি। এহেন নোক নেন নিম্ন ফকড় ৷ কতেক সটীক নোগত ছৈক:

“হম স্বনবী কী পিযা স্বনবী
গামক নোক ৰঁনবা ৰঁনবী”

উঁদাহবণ ঋনেক ঋছি – ৰঁহ্ত ঋজ্ঞাত ঋা কতেকো জ্ঞাত। সৱঁহক সমারেশী কেনাগ পহাড় সন নগৈত ঋছি। এহি পব গংভীব কাজ কবক দবকাব ছৈক। গ রিষয ঋনংত মহাসাগব জকাঁ ঋছি। ঋহি পব সাহিত্যক ঋতিবিঞ সমাজশাস্ত্র, মনোরিজ্ঞান, নাবীরাদ রিজ্ঞানং, মানরাধিকাব, মানরশাস্ত্র, বাজনীতিশাস্ত্র, গতিহাস ঋাদিক শোধকর্মী কে রিভিন্ন উঁদেশ্য ঋা পবিকল্পনা সংগ কাজ কবক চাহী। গ এক ঋনগ সংসাবক বচনা ক২ সকৈত ঋছি। হমব ঋানেখ কেঁ ঋনংত মহাসাগব মে খসন কিছু ৰুঁদ মাত্র মানন জা সকৈত ঋছি জকব সময পড়না পব ঋপন উঁপযোগ ভ২ সকৈত ঋছি।

সন্দর্ভ:

মিশ্র, কৈনাশ ক্ষমাব (2017). “মৈথিনী নোকগীতমে নাবী-দ্দর্শাক চিত্রণ”, ঘব-ৰাঁহব, রর্ষ 17, ঋংক 61, জ্নাগ-সিতম্বৰ: 11-17.

মিশ্র, কৈনাশ ক্ষমাব (2018). “মিথিনাম ঋর্থাত নোক সঁস্কৃতি: এক পবিচয” তীবভুক্তি, রর্ষ 1, ঋংক 1, জ্নাগ-সিতম্বৰ: 29-35।

মিশ্র, পংচানন (2017). “মৈথিনী নোকোক্তিমে স্ত্রী-

জীরন", ঘব–রাঁহব, রর্ষ 17, খংক 61, জ্নাগ–সিতম্ব়ব: 18–20.
রর্মা, বামচন্দ্র (2009). নোকভাবতী বৃঁহত্ প্রামাণিক হিন্দী কোশ. দিল্লী: নোকভাবতী প্রকাশন.
যাত্রী, রৈদ্যনাথ মিশ্র (––). "রিনাপ", করিতা কোশ: kavi t akosh.or g
যাত্রী, রৈদ্যনাথ মিশ্র (––). "বূঁঢ় । রব", করিতা কোশ: kavi t akosh.or g
মধ্প, কাশীকাংত মিশ্র (–––) "ঘসন খঠন্নী": গজেন্দ্র ঠাক্ুবক সঁ করিতা ভেঁটন

জগদীশ প্রসাদ মন্ডল
পংগু (উপন্যাস)
সাহিত্য অকাদেমী পুরস্কার (২০২১) সঁ সম্মানিত কৃতি
ই উপন্যাস পহিল বের বিদেহ ই-পত্রিকা http://www.videha.co.in/ ISSN ২২২৯-৫৪৭X VIDEHA মে ধারাবাহিক রূপেঁ ই-প্রকাশিত ভেল।

১.

মধ্য মিথিলাক সীতাপুর গামমে হরিচরণক জন্ম ভেল। জহিনা খান-খানক জন্ম গুলাম দেশমে-মানে অংগরেজী শাসিত দেশমে হোইত আবি রহল ছল তহিনা হরিচরণক পূর্বজোক জন্ম হোইত আবি রহল ছল আ হরিচরণোক জন্ম ভেল। ওনা, গুলামো দেশ ভৌগোলিক দৃষ্টিয়ে এক্কে রংগ নই হোইএ, ওই রীত নীকসঁ নীকো আ অধলাসঁ অধলো মাটি-পানিক গুণ রহিতে অছি, জইসঁ নীকসঁ নীকো আ অধলাসঁ অধলো উর্বর শক্তি রহনে নীক-অধলা দুনূক পৈদাইস হোইতে অছি।

সীতাপুর গাম নে রাজস্থান সন অছি জেঠাম ঝাড়ু ঝিম্মা গাছ-বিরীছ ছোড়ি খালী ছীপগর-সবগর গাছ বিরীছ হএত আ নে সাইবেরিয়া সন ঠঁঢ় ইলাকা জকাঁ অছি জেঠাম কাঙ-নিচেন সদৃশ রৌনা গাছ-বিরীছ ছোড়ি দোসর কোনো ছীপগর-সবগর গাছে নই হএত। সীতাপুর ওহন ইলাকা অছি জেঠাম ছোটৈ-সঁ-ছোটৈ আ পৈঘ-সঁ-পৈঘো গাছ-বিরীছ সভ দিনসঁ হোইতে আবি রহল অছি। ঐঠামক মাটি-পানি মীঠ-সঁ-মীঠগর ফলো পৈদা করৈএ আ মজবূত-সঁ-মজবূত লকড়ি যো

দগতে খছি। জে কি ঘবক সাজ–সজ্জাসঁ নঽ কঽ গামক শোভা সেহো বঁঠ় ানে খছি। তহিনা ভূমি সেহো নে দূ বংগক হোগএ। একটা ভেন স্বভূমি খা দোসব ভেন ক্ষভূমি। স্বভূমিক মানে ভেন জীবিত ভূমি খা ক্ষভূমিক মানে ভেন মৰুভূমি। জেকবা বেগিস্তান সেহো কহৈ ছিঐ। দুনূক খপন–খপন গ্বণ–ধর্ম সেহো খছিএ। ওনা, গ্বণো খা ধর্মো খরিভক্ত রস্তু ছী ক্ষদা ওহো জগহ পেরঁ খপন ৰূপ বঁদৈনতে খছি।

জহিনা মিথিনাক উঁত্তববৰিযা সীমা পৰ্বত শ্রৃংখনাসঁ ভবন খছি জেঁবীচ হিমানয পৰ্বত সন পৰ্বতো খছি খা কৈনাশ সন ভূমি সেহো খছিএ, তেঁবীচ মানসবোবব সন সবোববো নগ খছি সেহো কেনা নগ কহন জাএত। তহিনা দছিনী সীমাক নদীক সমূহক বীচ গংগা সন পবিত্র নদী সেহো খছি। জেঁবীচ স্বনতানগংজ, সিমবিযা ঘাট সন খনেকো পবিত্র ঘাট– সেহো খছিএ।

সীতাপ্বব গামক সিমান সেহো মিথিনেক সীমাক বীচ নে খপন সিমান নির্ধাবিত কেনে খছি। জহিনা গামক নাওঁ 'সীতাপ্বব' খছি তহিনা গামক ভৌগোনিক বঁনাবঁট সেহো খছিএ। জগমে সঁকড় । বংগক ফূন–ফনসঁ নঽ কঽ সঁকড় । কিস্মক খন্না–খন্নক খা তবকাবিযোক উঁপজা–বাঁবী হোগতে খছি।

ওনা, মিথিনাংচনমে খনেকো ধাব সেহো বঁহিতে খছি জেকব পানি পবিত্র–সঁ–পবিত্র খা খপবিত্র–সঁ–খপবিত্র সেহো খছিএ। ওনা, দুনূক পহুঁচ গংগামে হোগতে খছি, জগসঁ দুনূ একবঁৰ্ষ্ট হোগত পবিত্র বঁনি সংগে–সংগ বঁহৈত গংগাসাগবমে পহুঁচ সমুদ্রমে বিনীন ভগযে জাগএ।

হজাব বীঘা জমীনক খাঁট–পেটবঁনা গাম

सीतापुरमे जहिना सभ बंगक भूमि अछि–ऊँचगर–सँ–निचगर धरि, तहिना ओग भूमिक उपज सेहो सभ बंगक अछिए। ओना, साओ भरि रहैवला धान, जेकरा चनन्त धान कहै छिऐ ओ सीतापुरमे एकोटा नहि अछि। तँए कि सीतापुर धान बहित गाम अछि सेहो नहियेँ कहल जा सकैए। सीतापुरमे दूटा धान अछिए। जगमे उपजेर बहने एकटा धान मात्र रबसाते भरि रहैए, जेकरा चौमसिया धान गौँआसँ लऽ कऽ अनगौँआँ तक कहै छैथ। गौँआँ ऐ दुआरे कहै छथिन जे गाममे बहने अपना–अपना आँखिये देखरो करै छैथ आ ओगसँ जे हानि–लाभ अछि सेहो भोगिते आबि रहल छैथ। आ अनगौँआँ ऐ दुआरे कहै छथिन जे आनो–आनो गाम देने होगत ओ धान रहनो अछिए आ रहितो अछिए। ओहा दोसर जे धान अछि ओ रबहमसिया चनन्त धान तँ नहि छी, ओहा गहींरगर बहने अखाढ़–सँ–अगहन तक रहैत अछि। तँए ओकरा छह–मसुआ धान सभ कहै छैथ। जहिना खेत–पथार अखाढ़मे अन्नसँ आच्छादित होगए आ अगहनमे उसरन भऽ जागए तहिना ओ धान पहाड़ ी पानिसँ लऽ कऽ धरतीक पानिक बीच अपन धान रना रहितो अछि। रर्फसँ रनल पानि जहिना पवित्र होगए, माने ओगमे स्वच्छताक चमक रहै छै, तेकर विपरीत रखाकि पानिक रहार होगए, जे मेघसँ रबिस पाथरक स्थानसँ लऽ कऽ माटिक स्थानकेँ धोग–पखारि रहैए, जगसँ ओकर बंग मटमैल रहैत अछि। मटमैल एक रूप भेल आ गन्दगीसँ भरल गन्दपन दोसर रूप भेल। मटमैल रहनौं विना गंदपन रहने गन्दा दोसर रूप भेल। खाएर जे भेल जेतए भेल से भेल तेतए भेल।

ऋदा सीताप्वबक रौच जे धाव श्छि ও माष्टि–पाथवक धोन पानिक श्छि, তঁএ ওকবা গন্দা নহিযেঁ কহল জা সকৈএ। গেন্দা ফুল জকাঁ ওকরো আঁখিমে চমক ছগহে। জগমে রঁহাউ ধাবক শ্বতিবিঞ্চ শ্বনেকো বংগক জনস্রাত সেহো শ্বছিএ।

মিথিলাঁচলক রৌচক গাম নে সীতাপ্বব ছী তঁএ গামক শ্বনেকো রিশেষতা শ্বখনো সীতাপ্ববমে চলিএ বহল শ্বছি। গামো তঁ গাম হোগতে শ্বছি। ঋদা ওহূমে নে নকোব, সকোব শ্বা ফকোবক গ্বণ সেহো হোগএ। ওনা, তীনূ গ্বণসঁ সম্পন্ন গাম সভ সেহো শ্বছি শ্বা ফুষ্ট–ফুষ্ট গ্বণরঁনা গাম সেহো শ্বছিএ। তগমে শ্বান–শ্বানসঁ ভিন্ন সীতাপ্বব গাম শ্বছি। জহিনা হজাব রৌঘা বকরারঁনা জমীন ছৈ তহিনা শ্বঠাবহ গল্ডা পোখৈব সেহো ছৈ তহূমে জাগঠরঁনা। জহিনা শ্বঠাবহ গল্ডা জাঠিরঁনা পোখৈব সীতাপ্ববমে শ্বছি, তহিনা দূটা নমহব পনিঝাউরঁনা শ্বা দর্জনো ছোট–ছোট পনিঝাউরঁনা পোখৈব সেহো শ্বছিএ, ঋদা ও সভ জাগঠ বহিত শ্বছি। ওনা তহূমে দ্নূ নমহবকা জে শ্বছি ওকবা নোক দৈতক খ্নল পোখৈব কহৈএ শ্বা রাঁকী ছোট–ছোট জে বংগ–বংগক শ্বছি তেকবা সভকেঁ চভচা, কোচাঠ্া সঁ নহ কহ ডোহ–ডারঁব কহৈএ। ভায! ভূমি তঁ ভূমি ছী কিনে, তহূমে সীতাপ্বব গামক, জে কি মিথিলাক মধ্য রঁসল গাম শ্বছি। ঐঠামক ভূমিক তঁ ঙা গ্বণ ঐছে জে ফগযাঁ–গনাবক রূপমে জহিনা পতানসঁ পানি শ্বনৈএ তহিনা খেত–পথাবসঁ নহ কহ শ্বকাস ধবিক পানিকেঁ সেহো সংচিত কবিতে শ্বছি। সাএ–সাএ রৌঘাক দূটা চৌবী সেহো শ্বছি। জগমে ছহ–সাত মাস তক পানিক জমাব বহৈএ। জগসঁ শ্বন্ন, ফুল, ফল উপৈজতো শ্বছি শ্বা ওকব বক্ষা

সেহো হোগত অছি। অন্ন–ফূল আ ফল তঁ ধবতীক উঁপব হোগএ। ওহন ধবতীপব, জগমে পানি আরি কিছু দিন পহ্নাগ কবৈত যা তঁ অকাসমে উঁড়ি কঽ চনি জাগএ রা বসে–বসে পতান দিস সটৈক কঽ চনি জাগএ রা উঁপবসঁ টঘৈব–টঘৈব ওহী নীচনা খেতমে– মানে চৌবীমে চনি জাগএ। ওনা, অকাসসঁ ধবতীপব উঁতৈব রএহ পানি উঁড়ি–উঁড়ি অকাসো দিস রঁঠ়এ আ পতানো দিস সসবৈত সম্দ্রসঁ সেহো গড় াজোড় া কবিতে অছি। খাএব জে অপনা মন হ্বৈ ছৈ সে অপন কবৈএ, অনেবে সীতাপ্ববর্নাকেঁ এতেক হিসার্ব নগক কোন কাজ অছি। হমবা সভকেঁ ওতরেঁ সে নে মতনর্ব অছি জে নীক–নীক মাছু উঁপজএ, নীক–নীক সৌবখী, কবহব আ রঁবী[1] উঁপজএ, তৈসংগ গাএ–মহীসকেঁ নহাগ–পীরৈনে আ খেত পটরৈনে পানি ভেটএ। রঁস ভঽ গেন জৰুবতক প্ববতী.. ! নোককেঁ অনেবে কোন খগতা ছৈ জে ধবতীএ জকাঁ পানিযোঁক উঁপবমে ওছাগন ওছা কঽ স্বতরোঁ কবত আ রৈঁস–রৈঁস কঽ তাশো ভাঁজত। কোন খগতা ছৈ জে পচীসীক ঘব রঁনা পচীসিযো খেনত আকি কোজগবা–দিরানীক উঁসেরে মনৌত। তগনে তঁ ধবতী অছিএ।

সভ কিছু বহিতো সীতাপ্বব গামকেঁ দ্শ্মনক ডব নগ হোগ ছৈ, সেহো রাঁত নহিযেঁ অছি। কোসী–কমনাক রীচর্বনা গামকেঁ তঁ এতে ডব ছুগহে কিনে জে জঁ কহী কূদি–ফানি কঽ কোসীএ আকি কমনে চনি ঔত আ গামক মাটিকেঁ কাটি অপন ঘব রঁনা গামক রাঁসকেঁ উঁপটৌ দেত, ওা ডব তঁ রঁননে অছি। তহিনা মৌসমোক

---

[1] पुरनी गाछक कमल फूलक फल

डब तँ रॅनने अछि किने जे उग्र रूप छोड़ि ओहन मबियने रूप रॅना निअए जतएसँ अकाने पड़ि जाए, जँ से भेल तखन तँ गाछ-बिरीछक संग माछो-काछु आ गाए-महींस ने पियासे परान तियागए लगत। मुदा तैयो हमरा सभकेँ एतेक आसेरॅन तँ अछिए जे कोनरॅनक संग कर्मरॅनसँ सेहो हम सभ अपन-अपन आसेरॅनक रक्षा करिते छी। तँए, आन-आन गामक अपेक्षा हम सभ अपनाकेँ सरॅल बुझि निर्भय छीहे। निर्भीक रॅनि अपन गामक रूप-रंगकेँ सजौनहि छी। सजेनौं किए ने रहॅ? जल पानिक गति सभदिना अछि ओ जँ खिसिया कऽ रूसल़ौ करत तँ एक साल रूसत, चाहे दू साल आकि तीन साल रूसत सएह ने, मुदा हमसभ तँ रॅावह सालक रूसनकेँ रौसैक बूझि रखने छी। ओहिना नहि ने गामक नाओं सीतापुर अछि.. !

हजार रॅीघाक सिमानमे रॅाम्हल सीतापुर गाममे जहिना उँपर-निचाँ खेत रॅनल अछि, जेकरा लोक उँपरारि भीठसँ लऽ कऽ मध्यम नीचरस आ चौरी कहैए, तहिना अनेको रंगक माटियो अछि जे नीकसँ नीक आ अधलासँ अधला अछि। माने अधिक उँर्वर शक्तिरॅना माटिसँ लऽ कऽ कमसँ कम उँर्वर शक्तिरॅना माटि सेहो अछिए। पचीसोसँ उँपर रंगक माटि गाममे अछि, जेना- खरिआए, मटियार, उँस्सर, रॅल्लआही, चिक्कन, धुसरी, दोरस, तेरस, गारॅास गत्यादि... ।

ओना, उँपज माटियोक हिसारॅसँ होएए आ जमीनक उँपर-निचाँ आकारक हिसारॅसँ सेहो होएते अछि। जतएसँ धान, गहुम, मरुआ, मकए, खेसारी, मौसरी, राहैर, केराउँ, रॅदाम, तीसी, सेरसो गत्यादि पचासो रंगक जजाति उँपजैत अछि। तैसंग खैहन, दनिहन,

তেনহনক খনেকো বংগক জিনিসক উঁপজ সেহো হোগত খছি। তেতরেঁ নহি, বংগ–বংগক তীমন–তবকাবী জেনা– খন্নূ, কোরী, রৈঁগন, টৈমাটৈব, ঝিমনী, বামঝিমনী, সজমৈন, কদীমা, ঘেবা গত্যাদি সেহো উঁপৈজতে খছি। বংগ–রিবংগক মাত্র খন্ন–তবকাবী নহি, পচাসোসঁ ঙুঁপব বংগক হনো খা হূনোক উঁপজ সেহো হোগত খছি। খাম–জাহ্মন, নতাম–নীচী, সবীহা, আঁ ঁতা, রেঁন, ধাত্রী গত্যাদি বৃক্ষন্বমা গাছক সংগ ঝাড় ন্বিমা গাছক হন সেহো উঁপৈজতে খছি, জেনা– নেরোঁ, দাবীম গত্যাদি। জহিনা নমগব–ছবগব হনক বৃক্ষ খছি তহিনা রৌঁনা কিস্মক হনক গাছ সেহো খছি জেনা– সবীহা, খনবনেরোঁ গত্যাদি–গত্যাদি। তেতরেঁ নহি, খন্ন–তীমন–তবকাবীক সংগ খনেকো কিস্মক সাগ–পাতক উঁপজ সেহো হোগত খছি, জেনা– গেনহাবী, ঠঠ়া যা, পটুঁখা, ঘৌকা, নহ গত্যাদি। সংগ–সংগ নত্তীন্বমা তবকাবীক খনারেঁ জহিনা গাছন্বমা তবকাবীক উঁপজ হোগএ তহিনা হূনোক খছি। চম্পা, শিরনিংগ, কবরীব, খড়হ্ন গত্যাদি জহিনা বৃক্ষন্বমা গাছক হূন হোগএ, তহিনা জূহী, চমেনী, রেঁনী গত্যাদি ঝাড় ন্বিমা গাছক হোগএ খা তহিনা নত্তীন্বমাক সেহো খনেকো হূন হ্নাগতে খছি...।

মোটৌ–মোটী যএহ কহি সকৈ ছী জে সীতাপ্ববমে জহিনা পচাসো বংগক খন্ন, পচাসো বংগক হন, পচাসো বংগক তীমন–তবকাবীক সংগ পচাসো বংগক হূনোক উঁপজ হোগত খছি।

খন্ন, হন, হূন, সাগ–পাত খা তীমনে–তবকাবী জকাঁ সৈঁকড় । কিস্মক মাছ সেহো পোখৈব–চৌবী খা ডরঁবা–কোচাঠ়া মে হোগত খছি। জহিনা বংগ–বংগক খন্ন তহিনা বংগ–বংগক মাছো হোগএ। তদ্রূমে

স্বখদগব–সঁ–স্বখদগব মাছ, জেনা– বোহ্, ভাক্ষব, গৌংচী গৱাদি হোগএ তহিনা মধ্যম স্বাদক– ৰ্‌খাবী খা ভুন্না মাছ সেহো হোগতে খছি। জহিনা তীমন–তবকাবী খাকি ফন–ফূন বংগ–ৰিবংগক খাকাবক হোগত খছি তহিনা মাছো খনেক বংগক খা খনেক খাকাবক হোগত খছি। বোহ্, ৰ্‌খাবী, ভুন্না খা ভাক্ষব নমহব খাকাবক মাছ হোগত খছি তহিনা নৈন, সৌবা গৱাদি মধ্যম খাকাবক মাছ সেহো হোগতে খছি। খা ছোর্ট খাকাবমে কোতবী, গচনা, মাবা, ডেঠ়ৰাঁ, পোঠী গৱাদি খনেক মাছ খছি। তৈসংগ মার্টি–পানিক ৰীচ ৰসৈৰনা কাঁকোব, ডোকা, ঘোঁঘী গৱাদি সেহো হোগতে খছি।

গাএ, মহীস, ৰকবী, ভেড় া, ঘোড় া, হাথী, গদহা গৱাদি খনেকো বংগক জানরব সেহো হোগত খছি। ওনা, জানরবো–জানরবমে গ্বণো খা উঁপযোগোক দৃষ্ঠিসঁ খন্তব সেহো হোগএ। ক্ষদা পানতূ জানরব তঁ ছীহে। খন্ন–ফন খা তবকাবীএ জকাঁ কিছু জানরব খাগযোৰনা হোগতে খছি। তৈসংগ দ্ধাৰুও খা সরাবিযোৰনা নগ হোগএ সেহো নহিযেঁ কহন জা সকৈএ। জহিনা এক দিস ৰকবীক দূধো হোগএ খা দোসব দিস ওকব মৌস্ব সেহো খাএন জাগত খছি। ওনা, খাবো জানরব সৰহক মৌস্ব খাএন জাগএ, ক্ষদা কিছু এহেন জে দ্ধাৰুএ ৰূপমে খছি, জেনা– গাএ–মহীস গৱাদি। তহিনা কিছু এহনো খছি জে সরাবিযেক উঁপযোগমে খৰৈএ, জেনা– ঘোড় া, হাথী...। ওনা, ঘোড় াকেঁ মন্বখক সরাবীক সংগ চীজো–ৰৌস উঁঘৈক কাজমে খানহে জাগএ। তহিনা গদহো খছিএ, জে মন্বখক সরাবীমে তঁ কম–সম্ম উঁপযোগ হোগএ ক্ষদা রস্তু–জাতক নেন ৰৈসী হোগএ। তহিনা গাগযোক খছি,

मादा पक्ष जहिना दूधक काजमे अबैछ तहिना नर पक्षसँ हरक संग गाड़ी यो जोतैक काजमे लगौल जाइछ। तैसंग रुग्ना-बिमार सेहो अछि जेकर उपयोग ऐछो आ नहियोँ अछि।

जहिना अनेको रंगक घरैया जानवर अछि, माने पोसी-पालैबला जानवर तहिना अनेको रंगक बोनैया जानवर सेहो अछिए। ओना, सीतापुर गाममे हाथी, बाघ, सिंह, भालू सदृश जानवरक बसी-जोकर बन तँ नइ अछि मुदा बोन-झाड़ ऐछे नहि, सेहो केना कहल जाएत। भनेँ ओहन बन नइ हुअए जइमे हाथी, सिंह अपना अधिकारे, अपन पूर्ण स्वतंत्रताक संग सिंहभूमिक बोन जकाँ आकि असामक बोन जकाँ नइ बसि सकए, मुदा तँए कि ओइ बोनैयाकेँ पालन-पोसन नइ जाइछ सेहो बात नहियेँ अछि। हँ! एकरा ऐ रूपमे देख सकै छी जे जहिना हाथी बोनोमे बास करैबला अछि, तहिना गृहवासीओ छीहे। तहिना हरीनक सेहो अछि। ओना, जहिना पालतू गाए अछि तहिना बोनैया गाए सेहो अछि मुदा ओइ गाएकेँ 'नील गाए'क नाओंसँ जानल जाइछ। नीलो गाइक संख्या कम अछि सेहो नहियेँ कहल जा सकैए। आन गाममे जेते हुअए वा नइ हुअए, मुदा सीतापुर गाममे नील गाइक संख्या पोसैबला गाएसँ बेसीए अछि। जँ नइ अछि तँ गामक हजार बीघाक खेतक उपजा केना खा जाइछ? जँ ओकरो पकैड़ कऽ दुधारू गाए बनौल जाए तँ अनेरे ने गाममे दूधक बाढ़ि भदरबिया पानिक बाढ़ि जकाँ दूधेसँ भरि जाएत। मुदा केते लोक खेरहै करत, तइमे आबक सीतापुरक लोककेँ तेतेक ने मोबाइल, टी.भी, कम्प्यूटर-सन भऽ गेल अछि जे

दृष्टि-ऊँचैक छन्हि छल। आर तँ रजावेक रेडीमेड दूधक पैकेट आनि आसानीसँ अपन काज चला लगए। एक दिस आँखि मोराँगलपर देने बहए आ दोसर दिस अन्दाजेसँ रर्तनमे उझैल तीनकेँ तेरह करैए आकि तेरहकेँ तीन करैए आकि की करैए से तँ ओ जानए, मुदा एना नग करैए सेहो केना नग कहल जाएत। किए लोक अनका-ले भोरे-भोर मूठ राँजत। खाएर जे अछि से गाममे अछि, गामक राँत भेल। अपन गामक रुचिग्धा करर पातकिये लोकक काज भेल। हम ओहन छी नहि, तँए आनी सपलौतीए कहलौं, देखलौती आकि करलौती रनि नहि कहलौं।

सीताप्पर गाममे जहिना घरराँस अछि तहिना रनराँसो अछिए। रनो तँ रन छी, जेकर माने भेल अधिक संख्याक समूह। जहिना वृन्दारन वृन्द लोकक रन छी, जगमे ऋञ्ज लीला केलैन तहिना रामो जग रनमे चौदह ररख रितौलैन, जेकरा तकोल रामरन कहि सकै छी, सेहो तहिना अछिए। गाछ-रिरीछक रन सेहो होगए। जगमे फलो-फूल नगैए आ स्वगन्धित वृक्ष रहने स्वगन्धक उपयोगमे सेहो अरैए आ गमावती वृक्षसँ घरक साज-सज्जा सेहो रलौले जागए। तहिना ओहन वृक्षक रन सेहो अछिए जे मीठ-सँ-मीठगर फल दगए। गाछे-रिरीछ जकाँ घरोक रन होगए, किएक तँ ओहो समूह रूपमे बहए आ ओगमे बहैरना मनुखोक रन तँ कहले जा सकैए। खाएर जे अछि कि नहि अछि मुदा फलदार वृक्षक रन तँ परियाप्त अछिए। एक रैर चत्तरारार्- चत्तरानन मिश्र जे भारत सरकारक पूर्र ऋषि मंत्री बहैथ, पोलैंड गेना। पौलैंडमे फलक अनेको किस्मक उपज होगए,

पोलैंडक स्वप्रीमक संग जखन रौसना आ देशक रॅड्प्पनक रॉत उठन तँ पोलैंडक स्वप्रीमक रिचावक उपवमे अपन रिचाव नदैत चत्तवारॉरॅ् रॅजना–

‘हमवा देशक कनौसियो–रॅबरौव अहाँक देशमे फनक उपोदन नग अछि ! ’

चत्तवारॉरॅ्क रॉत स्वनि पौलैंडक स्वप्रीम अपन नजेव उठौनैन। उठन नजेव देख चत्तवारॉरॅ् रॅजना–

‘ओना नहि हविछाएत। एक फनक एक किस्मक नाओं अहाँ रॉजू आ एकटाक नाओं हमहूँ रॉजव। अनेके ने अन्ता–अन्त हविछा जाएत। ’

पौलैंडक स्वप्रीम बाजी भेना। गिनती शुब्ध भेन। पहिने ओ अपन एकटा फनक नाओं रॅजना। तैपव चत्तवारॉरॅ् कहनखिन–

‘आम। ’

फेब ओ दोसव रॅजना। प्वन: चत्तवारॉरॅ् कहनखिन–

‘आम। ’

अहिना जखन सात–आठ रॅव ‘आम’ कहनखिन। नगातव आमे–आम स्वनि पोलैंडक स्वप्रीम चौंकैत प्वछनखिन–

‘अहाँ खानी आमे–आम कहै छिऐ, दोसव–तेसव कहाँ कहै छिऐ ? ’

तैपव चत्तवारॉरॅ् ह्मस्की दैत जरार दैनखिन–

‘हमवा ऐठाम गाछोक बंग–रूप, फनोक बंग–रूप आ स्वआदो–ग्णक हिसारे आमक एतेक किस्म अछि। तैसंग आमे जकाँ आन–आन जामरन्ता फनक रन अछि। ’

তৃজাব রীঘাক সীতাপ্ববমে চাবি খাকাবক ভূমি খছি। পহিল খাকাবক জে উঁচবস ভূমি খছি, ওকবা উত্তম কোটি ভূমি মানল জাগএ। উঁচবস ভূমি প্রায: রাঁসক উপযোগমে খছি, তঁএ ওকবা রাঁসভূমি সেহো কহৈ ছিঐ। ওনা, কেতেকো গামমে রাঁন্বক ঢেবসঁ টৌলান্বমা উঁচগব ভূমি সেহো খছি, মজর্বিযে ওগঠামক নোক ওদ্ধপব ঘব বনৈবতে ছৈথ হদা ও ঘটিযা[2] মাটিক ভূমিক রাঁস ভেল, সে সীতাপ্ববমে নহি খছি। সীতাপ্ববক খধিকাংশি রাঁসভূমি কবিযা মাটিক খছি, তঁএ ও নাগভূমি সেহো কহাগত খছি। দোসব খাকাবক জে ভূমি খছি ও খাকাবক হিসাবসঁ তঁ রাঁসে ভূমি জকাঁ খছি হদা ওকব উপযোগ ওনা ঘবো বনবৈমে ভগযে সকৈএ হদা সে নহি, ওগমে নোক গাছী-কলম নগবৈক সংগ খন্ন, তীমন, তবকাবী নগবৈ ছৈথ। জেকবা চৌমাসো কহৈ ছিঐ খা ভীঠ সেহো কহল জাগত খছি। তেসব খছি নীচবস ভূমি, মানে গহীব জমীন জেকবা ধনহবো কহৈ ছিঐ খা গোবহা সেহো কহৈ ছিঐ। গোবহামে ববসাতক সমময পানিক রাঁস ভহ জাগএ জগ কাবণে ওগমে তীমন-তবকাবী খাকি গাছ-বিবীছ নোক নগ নগবৈ ছৈথ। ওগমে খানী পনিসদ্ধ খন্ন জেনা- ধান হোগএ। ওনা, রাঁবহ মাসক সানমে মাত্র তীনিএ-চাবি মাস ওগমে পানি বসৈক সম্ভাবনা বহৈ ছৈ, রাঁকী সময ওহো স্বখনে বহৈএ। ওদ্ধমে খান-খান খন্না খা তীমনো-তবকাবীক খেতী হোগতে খছি। চাবিম খাকাবক ভূমি ওহল খছি জগমে রাঁবহো মাস পানিক রাঁস বহৈএ। ওনা, খান গাম

---

2 कमजोर, अधला

জকাঁ সীতাপ্বরমে এহেন ভূমি নহি ঋছি, মুদা ছহ মাস পানিক রাঁসরনা ভূমি নহি ঋছি সেহো তঁ ঋছিএ। খাএব জে ঋছি জেহেন ঋছি সে ঋছিএ, মুদা ঋাঠ সাএ পবিরাবক ঘরো ঋা ভোজনো তঁ ওহী হজাব রীঘাসঁ প্রাপ্ত হোগত বহন ঋছি। ওনা, কিছু গোবে রাঁহেবসঁ ঋন্ন খবীদ কহ সেহো ঋনৈ ছৈথ, তঁ কিছু গোবে রহেবরৈযাক হাথে রেঁচরোঁ তঁ কবিতে ছৈথ। তঁএ দ্নূক জোড়-ঘটৌর ভেনে রবারব ভেন।

সীতাপ্বর মিথিনাঁচনক ঋদৌক গাম ছী, নরঘবিযা রস্তী নহি। ওনা, কোসী-কমনা ধাবক ভীবমে নরঘবক রস্তিযো ঋছিএ, মুদা ওহো নরঘবিযা গাম তঁ নহিযেঁ ভেন। ওনা মন্বখক পীঠ়ী রঁদননে রুঝিমে তেহেন ঋারিএ সকৈএ। মুদা ছী ওহো মিথিনাঁচনক প্রাচীনে গাম, জে কোসী-কমনা ধাবক কটৈনিযাসঁ কটি গেন ঋা ধাবকেঁ ঘ্সকনে প্বন: গাম রঁসি গেন। তঁএ, কোসী-কমনাক কটৈনিযাঁ দ্ঋাবে গামক গতিহাস হেবা জাএত সেহো তঁ উঁচিত নহিযেঁ ভেন। ভনেঁ ওকবা 'নরঘবিযা গাম' নহি কহি 'প্বনরাঁসি গাম' কহি সকৈ ছিঐ। মুদা তদ্ভমে একটৌ রাঁধা উঁপস্থিত ভগযে গেন ঋছি। ও ঙা জে গামক নাউঁএ রঁদৈন দোসব-তেসব নাওঁ বখি দেন গেন ঋছি। খাস কহ নরটৈনক নাওঁসঁ কএটৌ নরটৈন গামে ভহ ভহ গেন ঋছি। খাএব জে ঋছি, জেতএ ঋছি সে ঋছি তেতএ ঋছি। মুদা সীতাপ্বর ঋদৌক গাম ছী, জেকব রূপ ঋখনো ওহিনা মনৈক বহন ঋছি। সে দ্নূ দৃষ্ঠিযে, ঘবক বংগ-রূপক দৃষ্ঠিযে সেহো ঋা মন্বখক দৃষ্ঠিযে সেহো। ঘবক দৃষ্ঠিযে সীতাপ্বরমে জহিনা ঋদৌমে গামক ঘব-দ্ঋাব ঘাস-পাত ঋা খবহী-রাঁসসঁ রনৈত ছন তহিনা ঋখনো ওগবরাঁহ-বখরাবক সংগ

गबीबँक घब अछिए। अखनो ओहने घब बँनैए, जगमे बँबसातो आ शीतनहबियोमे नोक बँास कबिते छैथ। तँए कि गाममे पक्का मकानक दू-मंजिना, तीन मंजिना घब नहि अछि सेहो अछिए। सभ तबहक स्वख स्वबिधा- पानि-बिजनीक संग हबा-ने पंखा, भोजन बँनबैने गैस चुल्हि वा बिजनी चुल्हिसँ सम्पन्न अछि। मुदा तँए कि सीताप्वबमे नकड़ीक जाबैन वा गोबँबक गोबहा-गोगठा आकि गाछक-पातसँ भानस नग होगए, सेहो होगते अछि। तहिना बिजनी पंखाक जगह ताड़क पातक पंखा, डोमौआ बिअनि नग अछि, सेहो अछिए। तेतबेँ नहि, बिजनीक गजोतक जगह नानटैन, नेम्प, डिबिवाक उँपयोग सेहो होगते अछि। तहिना पानिक गनाब-पोखैब सेहो अछिए। भनेँ गाममे टैंकी आ चापाकन सेहो अछि, मुदा सौंसे गाममे नहि। खण्डित गाममे जरूब अछि। जगसँ कखनो बिजनीसँ तँ कखनो गैस चुल्हिसँ गाम खण्डित होगते अछि। ओना, आबो-आबो बँह्त एहेन चीज अछि जगसँ गामकेँ खण्डित रूपमे देखन जा सकैए जेना- शिक्षा, स्वास्थ्य गत्यादि-गत्यादि, मुदा अखन से सभ नहि अखन मात्र एतबेँ।

एक दिस जहिना दू-तन्ना, तीन-तन्ना नमगब-चौड़गब पक्का मकान अछि तहिना दोसब दिस छोटै-छोटै एक-तन्ना मकानक संग भीतघब, टैघब सेहो अछिए। समुद्र जकाँ ने गामो होगए। समुद्रमे जहिना नमहब-नमहब माछ-कौछ होगए तहिना ने नमहब-नमहब गोहि, नकाब, सोंसक संग आनो-आन जन-जानबब सभ सेहो बहिते अछि, जे मनुखोकेँ खागत अछि।

हजाब बीघा जमीनबँना सीताप्वब गाममे आठ साए

পবিরাবক রাঁস খছি। খাঠো সাএ পবিরাবক রীচ পাঁচ হজাব নোক ছৈথ। মানে সীতাপ্ববক খারাদী পাঁচ হজাব খছি। ওনা, খাঠো সাএ পবিরাবমে নে একে-বংগক[3] নোক খছি খা নে একে বংগ খেত-পথাব খছি। ওনা, নূবি-র্ব্গধিক হিসারঁসঁ সেহো খন্তুব খছিএ, ক্ষদা সে খখন নহি। খখন খানী জনসংখ্যা খা সম্পীতক[4] হিসারঁসঁ জে ভেদ খছি মাত্র তেতরেঁ।

সীতাপ্ববমে জহিনা খদৌমে সংযুক্ত পবিরাব ছন তহিনা খখনো খছি ক্ষদা সে খছি মাত্র পাঁচেটা পবিরাবমে। ওনা, ঙা কহরঁ জে সভ দিনসঁ পাঁচেটা ওহন পবিরাব বহন সে রাঁত নহি খছি। পহিল্বকা হিসারঁসঁ ওগমে কমিযো খাএন খা রঁঢ়া াত্তবিযো ভেন, জে খখন দস-রাঁবহ পবিরাবপব খারিঁ খঁটৈকন খছি। ওনা, ওহু পবিরাবমে সভ তবহেঁ একরূপতা নহিযেঁ খছি, কিছু-কিছু জহিনা সমতা খছি তহিনা রিষমতা সেহো খছিএ, ক্ষদা কিছু খছি সংযুক্ত পবিরাব তঁ খছিএ।

সীতাপ্ববমে পাঁচটা ওহন সংযুক্ত পবিরাব খছি জগ পবিরাবমে গামক তীস প্রতিশত জমীন খছি। ওনা, ওহু তীস প্রতিশত খেত-পথাবমে পাঁচো পবিরাবকেঁ একেবংগ নহিযেঁ খছি, কম-রেঁস খছিএ। সভ তবহেঁ ও পাঁচো পবিরাব ভবি গামমে নীক মানন জাগত খছি। জহিনা ঘব-দ্খাব তহিনা রাঁস-খগরাস খা তহিনা গাছী-কনম, রাঁড়া ী-ফ্নরাঁড়া ীক সংগ খন্ন-তীমন, ফন-ফনহবী উঁপজক হিসারঁসঁ সেহো রেঁসিযো খছি খা

---

3 जनसंख्याक हिसाबसँ

4 खेत-पथार

নীকো অছি। ৰাঁসক ৰীঠৈ জকাঁ ও পবিৰাব সঘন অছিএ। সঘনো কেনা নে বহত, আমক গাছ জকাঁ ৰাঁস থোড়ে হোগএ জে সদিকান অসগবে বহএ চাহত। আম-কঠহৰ গছাদিক গাছ একপ্ৰবখিযা হোগএ, তেকব কাবণো অছি জে ও মাটিপব একটা বহিতো জেনা-জেনা নিচাসঁ উপব জাগএ, তেনা-তেনা ডাবি ফুটৈত সঘন হোগত মেঘ ডম্বব জকাঁ চতৈব জাগএ, জগসঁ দোসবাক চতবৰ্ব ৰাঁধিত ভঽ জাগ ছগ। তৈসঁগ নমহব ভেনে ওকব মাটিক নিচাঁমে সিৰো তেহেন ভঽ জাগ ছৈ জে দোসবাক বৃক্ষিকেঁ ৰোকি দগএ। ক্ষদা ৰাঁস সে নহি অছি, ও তঁ কেবা-খবহী জকাঁ জহিনা নিচামে মাটিপব বহৈএ তহিনা অপনা উপব চতবন পাতকেঁ সেহো উপব উঠবৈত জাগএ, জগসঁ ঐগনা পীঠ কিঁ অপন বৃক্ষিমে ৰাঁধা নগ ভেনে ওহো ৰঠি তে অছি। দোসব কাবণ গ্রাহো অছি জে আম-কঠহৰ ওহন নপুংসক সন্যাসী জকাঁ হোগএ জেকবা সন্তানোপেত্তিক শক্তি বহিতো ওকব ৰূপে ৰদৈন জাগ ছৈ। মানে ভেন জে আম-কঠহবকেঁ সন্তানোপেত্তিক জে বস্তা ছৈ তগমে পহিনে ফূন হোগএ, জেকবা ৰীচ ফড় হোগ ছৈ আ ওগ ফড়ক ৰীচ ৰীআ হোগ ছৈ, জগ ৰীআসঁ গাছ হোগএ। তঁএ অপনা শবীবমে, মানে অপন গাছমে সন্তান উপেত্তিক শক্তি বহিতো শবীবসঁ বংশক বৃক্ষি নগ কঽ পবৈএ। ক্ষদা সে অবগুণ ৰাঁসমে নহি অছি। ওনা, কেবে-খবহী জকাঁ ৰাঁসোমে এহেন অবগুণ অছিএ জে ফূন-ফড় হোগতো ওকবা উপোদিত শক্তি নগ ছগ। দোসব ৰাত গ্রাহো অছি জে জহিনা আম-কঠহবক ঔকদা ৰৈসী অছি তহিনা ৰাঁসোক ছগ। জহিনা ৰাঁস সান ভবিক পছাগত ধিযা-পুতা জনমাবৈএ, মানে কোঁপব দগএ, তহিনা আমো-

कठहब सान भविमे तँ नहि, ऋदा पान सान प्ववैत-प्ववैत ओकरोमे धिया-प्वता जनमाबैक शिक्ति थारिये जाग छै, थारिये नग जाग छै, जनैमतो छग। तेरीच एहेन थन्तबो तँ थछिए जे कौथा-मेना जकाँ बाँस थपन थल्डाकेँ सेवैत बचाक आँखि फोवि संग छोड़ैए, ऋदा थाम-कठहबक बीच नोकक प्रवेश भेने, माने ओकब बीथाकेँ बोपैक क्रिया भेने, बाँस जकाँ सम्बन्ध नहि बहैए। ओना, ओकदाक हिसाबेँ थामे-कठहब जकाँ बाँसोक ओकदा देखैमे नग थबैए ऋदा जैठाम थाम-कठहबमे पाँच सानक पछातिये फून-फड़ मोग छै तैठाम बाँस मशन साधक जकाँ भऽ जागए, किएक तँ बाँसमे चानीस बर्थक पछागत फून-फड़ मोगए। थाएब जे मोगए, जेकबामे मोगए से मोगए तेकबामे मोगए। थनेबे बाँस-गाछक हिसाबेँ नोक किए पड़त जे ओग चानीस बर्थक बाँसक फून-फड़सँ थाम-कठहब जकाँ गाछो मोग छै की नहि मोग छग।

पाँचो संयुक्त पविवावमे जनसंख्या था ओकब ग्वोमे थन्तब थछिए। जनसंख्याक हिसाबेँ जहिना दू पविवाब सघन बौन जकाँ बुझि पड़ैए, माने पचाससँ ऊपब जनसंख्या दूनूक पविवाबक बहने, तहिना जे शेष तीन पविवाब थछि ओहो तीन बंग थछि। दू पविवाब ओहन थछि, जेकबा समाजमे एकप्ववथिया पविवाब कहन जागए, ओ पाँच प्वस्तुसँ एकठाम संयुक्त रूपमे बहितो पाँचे प्वकथ था पाँचे नावीक बीच बनन थछि। ओना, बैठौक बाठ़ि मे घठेबी भेने थसगकथा मोगत गेन, जथन कि बैठौक बाठ़ि तँ भेबे कएन। जे थपन पिताक पविवाब छोड़ि-छोड़ि सास्वब बसैत गेनी जगसँ संयुक्त पविवाब पतबाएने बहन।

গামক হিসাবসঁ সেহো পাঁচো পরিবারজনক বীচ অন্তর অছি। দূ পরিবারক লোক এহন অছি জে কিসানী জিনগীসঁ জুড়ল রহল, জইসঁ কিসানী লূরি-বুধি তঁ জরূর ভেলৈ মুদা সে খেত উপজবৈক লূরি ধরি সীমিত রহি গেল। বাঁকী তীন পরিবারমে দূ পরিবারক হিসাব-কিতাব একবংগাহ রহনে একবংগাহে রহল, মুদা এক পরিবারক বুঝি অগিয়া-বেতাল জকাঁ ভঽ গেল অছি। অগিয়া-বেতাল ঈ জে জহিনা শাস্ত্র-পুরাণকেঁ ধঁগনিহার সভ ছৈথ তহিনা জ্ঞান-বিজ্ঞানকেঁ সেহো ধাংগৈত আবি রহল অছি, তঁএ গামক সভ পরিবারসঁ দেখবোমে আ চালিযো-ঢালিমে অন্তর বুঝি পড়ৈত অছি। গামোক লোক সভ আ অড়োসী-পড়োসী, ওগ পাঁচো পরিবারকেঁ অগুআএল বুঝিযে রহল ছৈল।

সীতাপুর গামক দূ সাএ পরিবার এহন অছি জেকরা বীচ গামক পাঁচ সাএ বীঘা জমীন অছি। ওনা, নে সভ পরিবারকেঁ একে বংগ জমীন ছৈ আ নে পরিবারে একবংগক অছি। ও দুনূ সাএ পরিবার কিসান পরিবারক রূপমে জানলো জাএ আ অপনো বুঝৈএ। কিছু পরিবারকেঁ পাঁচ বীঘাসঁ দস বীঘাক বীচ জমীন ছৈ জে জন-বোনিহারক হাথে অপন খেতী করৈএ, বাঁকী পরিবারকেঁ দস কট্ঠাসঁ পাঁচ বীঘাক বীচ খেত ছৈ জে বেব-বেগবতামে জনো-বোনিহারক উপযোগ করৈএ আ অপনো হাথে খেতী-বাড়ীক সংগ মালো-জাল পোসৈএ। শেষ জে ছহ সাএ পরিবার অছি ওকরা বীচ মাত্র দূ-সাএ বীঘা জমীন ছই। কিছু পরিবারকেঁ অপন বাসো ভূমি নহি ছৈ আ কিছু পরিবারকেঁ বাস ভূমি ছইহো তঁ জোতসীম জমীন নই ছই। তহিনা কিছুকেঁ বাস ভূমিক সংগ দস কট্ঠা-পাঁচ কট্ঠা জোতো জমীন ছই। ওনা, ও

सभ खेत-मजदूरक रूपमे जानल जाइए, जे गामोक किसानक खेतमे काज करैए आ मौका-कुमौका पूरुब सेहो चलि जाइए। पूरुबक माने भेल- आसाम, बँगाल। पूरुब ओ सभ दू सिजिनमे जाइए। डेढ़ मास, दू मास ओतए रहैए आ ओमहरसँ कमा कऽ आनि परिवार चलबैए। अखन जे चर्च भऽ रहल अछि ओ देशक अजादीसँ पूर्वक, माने १९४७ इस्वीसँ पहिने आ १९४० इस्वीक पछातिक। ओइ समैयक रौनिहार पंजाब नइ देखने छला।

जहिना बंग-बंगक जाति आन-आन गाममे अछि तहिना सीतापुरमे सेहो अछि। ओना, कोनो गाम एहेन नहियेँ अछि जइ गाममे सभ जातिक लोकक बास हुअए, आ ने कोनो गाम एहेन अछि जइमे खाली एक्के जातिक लोक बास करैत होथि। तँए जातिक आधारपर एक जातिक एक्कोटा गाम नहियेँ अछि। किछु जाति कोनो गाममे अछि आ कोनो गाममे नहियोँ अछि। जाएब जे जेतए अछि, मुदा सीतापुर गाममे पचीस-छब्बीस बंगक जाति अछि। जातिक हिसाबे जेना सभ बुझितो छी जे उँच जाति, मध्यम जाति आ निम्न जातिक रूपमे जाति सभ अछि, तइ हिसाबेँ सीतापुरमे सभ जाति छथिए।

आने गाम जकाँ सीतापुरक लोक सेहो छैथ जे खेती-पथारीक संग आनो-आन वृत्ति करै छैथ। किछु लोकरिहारा छैथ, तँ किछु प्रवहित-प्रजेगरी सेहो छैथ आ अधिकांश जाति ओहन छैथ जे अपन जातीय वृत्तिकेँ अपनौने छैथ। जेना केशकट्टीक काज लौआ करै छैथ, कपड़ा धोइक काज धोबी करै छैथ, लकड़ीक काज रबही, लोहाक काज लोहार, बाँसक

रँबतन रँनरैंक काज डोम कबै छैथ आ मांटिक रँबतन रँनरैंक काज कुम्हाब कबै छैथ। गलादि-गलादि जातीय बृत्ति आने गाम जकाँ सीताप्वबक लोक सेहो कबितेे आरि बहन छैथ।

आगसँ आठ साए बँर्ख पूर्ब सीताप्वब गामक नामो-निशान नग छल। शुकमे माने आठ साए बँर्ख पूर्ब, मात्र दू गोबे अपन पबिराबक संग सीताप्वब गाम एला। एक-दोसबसँ दुनू अनठिया छला। गामक भूमि सोहनगब छेनैहे, तैसंग कटैनियाँ धाब-धुबसँ सेहो हटैन बहबेँ कबए। ओला, छोटे-छोटे दूटा धाब तँ बहबेँ कबग। जगमे एकटा मबने जकाँ छल आ दोसब बँहता छेनग। ओही धाबक महाबपब दुनू पबिराब अपन-अपन बहैक ठौब बँनौनैन। दुनू पबिराबकेँ एकठाम बँसने चिन्हा-पबिचय सेहो भेल। एक गोबे किछ बिशेष होशियाब छला आ दोसब पबिराबक दोसब गोबे ओग हिसाबेँ कम होशियाब छल। जिनगी तँ दूनूक एकबंगाहे छेनैन। दुनू पबिराब अपन-अपन जीबिकोपार्जनक लेल किछ भूमिक उँपयोग सेहो कबए नगला। मोटा-मोटी दुनका सबँहक जीबिकाक साधन छेनैन साग-पातक संग छोटे-छोटे जानबबक मांस आ गाछक फल गलादि। पानि पीबैंक साधन घबक आगूए-मे बँहता धाब छेनैहे। घास-फुसक घब बँना दुनू पबिराब बहए नगला। जेना-जेना समय बीतैत गेल तेना-तेना दुनू पबिराबसँ सेहो पबिराब बँठ़न आ देखा-देखा आन-आन ठामसँ सेहो कएटा आबो पबिराब आबि-आबि बँसन। ताधैब गामक नामकबण सीताप्वब नग भेल छल। जखन एक-दोसब गामक पबिचय भेल तखन आपसमे सबँहक बीच सम्बन्धा बँठ़न। मोटा-मोटी

জংগলী জীৱনসঁ কিসানী জীৱন দিস উন্মুখ ভেল। গামমে লোক অবৈত গেল আ অপন-অপন জীৱনো-যাপন আ বহৈযো-সহৈযোক ঠৌবক ওবিযান কবএ লগল।

দবভংগা বাজক দ্বাবা ১৮৬১ ঙস্বীক বাঁদ বাজ্যকে ঙলাকামে কিছু বিদ্যালযক স্থাপনা ভেল। এহেন বিদ্যালয কবীৱ ২৬ টা ৱনল। ওহী নাইমে একটা বিদ্যালয সীতাপ্ববমে সেহো ৱনল। জঙমে কিছু পবিবাবক ধিযা-প্বতাক প্রৱেশ লেলক। প্রৱেশ লেনিহাবমে বেসী উঁচ জাঙতিক পবিবাবক ধিযা-প্বতা ছল। তৈসংগ মধ্যম শ্রেণীক জাঙতিক ৱচা সেহো প্রৱেশ কেলক মুদা ৱহুত কম সংখ্যামে। মুদা নিম্ন জাঙতিক, জেকবা হবিজন কহৈ ছিঐ হুনকা সৱহক ধিযা-প্বতাক প্রৱেশ স্কূলমে নহি ভেল। ওলা, শতাব্দীক অন্ত হোঙত-হোঙত বিদ্যালয টুটি গেল। জে ভেল সে ভেল মুদা কিছু পবিবাবমে বিদ্যাক আগমন তঁ ভঙযে গেল। জঙসঁ ধীবে-ধীবে পঠ়ৈ-লিখৈমে বৃদ্ধি ভেবেঁ কএল।

সীতাপ্বব গামক আঠ সাএ পবিবাবমে ডেঢ় সাএ পবিবাব উঁচ জাঙতিক অছি। উঁচ জাঙতিক মানে ভেল- ব্রাহ্মণ, বাজপ্বত, কাযস্থ আ ভূমিহাব। ওহু উঁচ জাতিমে কাযস্থ নহিযেঁ ছৈথ, বাঁকী তীন জাতিমে বাজপ্বতক সংখ্যা সভসঁ কম আ ভূমিহাবক সংখ্যা বাজপ্বতসঁ বেসী আ ব্রাহ্মণসঁ কম অছি। তীনূমে সভসঁ বেসী ব্রাহ্মণ ছৈথ। শিক্ষাক প্রচাব-প্রসাবমে অন্বপাতক হিসাবেঁ তীনূ একবংগাহে ভেলা মুদা সংখ্যাক হিসাবসঁ ব্রাহ্মণ বেসী ভেলা।

মধ্যম শ্রেণীক জে জাতি অছি ওকব সংখ্যা, জাতিযোক হিসাবসঁ আ জনসংখ্যাক হিসাবসঁ বেসী অছি। জহিনা উঁচ জাতিমে তীন জাতি অছি, তহিনা মধ্যম

জাগতিক সংখ্যা কবীৰ ৰীস খছি খা নিম্ন জাগতিক, মানে– হবিজনক সংখ্যা জহিনা জাগতিক হিসাৰঁসঁ মাত্র চাবি খছি তহিনা জনসংখ্যাক হিসাৰঁসঁ সেহো কম খছি। ওদ্ধ্মে চাবি জাতিমে ঋসহবক সংখ্যা ৰেঁসী খছি ৰাঁকী তীন জাগতিক সংখ্যা কম খছি। ওদ্ধ্ চাকমে খার্থিক দৃষ্ঠিযে দ্ জাতি–দ্সাধ খা চমাবক ৰীচ খপন ঘব–ঘবাড়ে কি সংগ কিছু জোতসীমো জমীন ছৈ খা গাছিযো–রিবছী ছৈ ঋদা দ্ জাগতিক ৰীচ–ডোম খা ঋসহবক ৰীচ, খপন জমীন নগ ছগ। শ্বক্মে জখন দ্নূ জাগতিক প্ররেশ সীতাপ্ববমে ভেন ছন তখন গামক খাধাসঁ ৰেঁসী জমীন পবতিযে–পবাত ছেনৈ, জেকব কিযো নে মানিক ছন, ওহীমে ও সভ ৰঁসন। ওনা, বৃত্তিক হিসাৰঁসঁ ডোম ঋসহবসঁ খগ্বখা গেন। কিএক তঁ ডোম মরেশী পাননকেঁ[5] খপন জাতীয বৃত্তি ৰঁনৌনক, তৈসংগ ৰাঁসক রস্তু–জাত সেহো ৰঁনৰঁএ নগন, জেকব জক্বত নোককেঁ ছেনৈহে, ঋদা সে ঋসহবকেঁ নহি ভেন। নে জাতীয বৃত্তিক হিসাৰঁসঁ কোনো নিসচিত কাজ ঋসহবকেঁ ভেন খা নে খেতীএ ভেন। ওনা, ছোট্ট–ছীন কাবোৰঁাব–পশ্বপাননক জক্বব ভেন সে ভেন ৰঁকবী পোসৰঁ। ওকবা সৰঁহক সোল্মাখনা জীরন ৰৌনিযে–ৰ্ত্তাপব বহন, জে খখনো খছিএ।

খানে গাম জকাঁ সীতাপ্ববক জমীনক খধিকাব সম্বন্ধী গতিহাস সেহো খছি। ব্রিট্টিশী বাজ[6] ভাবতমে জমীনক ৰঁন্দারস্ত ১৭৯২ গস্বীমে কেনক। জগ প্রারধানক

5 सुगर पोसबकेँ

6 अंगरेज शासन

ঋতারিক বাজস্ব[7] সংগ্রাহককেঁ[8] জমীনক মানিক বঁনা দেন গেন। খহী তবহেঁ জমীন্দাবীক প্রথা শ্বরু ভেন। ওনা, তগসঁ পহিনৌং বাজ দবভংগা দ্বাবা জমীনক মানগ্বজাবী ওসনন জাগ ছন, তঁএ ওগ প্রারধানকেঁ বাজ দবভংগা রিবোধ কেনক। ওনা, ঙা দীগব বাঁত ভেন জে মানগ্বজাবীমে এককৃপতা নে পহিনহি ছন খা নে পছাতিযে বহন। ডঁচ জাগতিক ওহন জমীনক মানগ্বজাবী কম ছেনগ। জেহনে জমীনক মানগ্বজাবী মধ্যম শ্রেণীক জাগতিক নেন বঁসী ছন। তৈসংগ ঙাহো জে ব্রাহ্মণ, বাজপূত, কাযস্থ খা ঋসনমানকেঁ রিরাহদানী ঠৈক্স নহি নগৈত বহ, জে খান জাতিকেঁ নগৈত বহগ। রিরাহদানী ঠৈক্সক মানে ভেন- নড়কা-নড়কীক রিখাহক ঠৈক্স। জিনকব বঁঠৌক রিখাহ হেতৈন হ্নকা সরাঁ কপৈখা খা জিনকব বঁঠৌক রিখাহ হেতৈন হ্নকা দসখনা ঠৈক্স দিখ পড়ৈন।

খানে গাম জকাঁ সীতাপ্ববমে সেহো গামক খাধাবপব এক সমাজ বঁনন খারি বহন খছি, ঋদা সমাজক ভীতব শ্বরুএ-সঁ রিখল্ডনক কপ সেহো চনৈত খারি বহন খছি। ও রিখল্ডনক কপ খছি- জাতি-ধর্মক বঁরহাব। ওনা, জঁ জাতিকেঁ মন্বখ জাতি খা ধর্মকেঁ জিনগীক হপ্তিক হিসারঁসঁ দেখন জাএ তখন ভেদ-ভারক কোনো বঁরহাবিক পক্ষ নহি বহৈত। ঋদা সে তঁ খছি নহি, জাতি-জাগতিক বীচ নিচাঁ-ডঁপব সীঠ়ীন্বমা খাঁচ বঁনা দেন গেন খছি, জগসঁ এক-দোসবমে ভেদ খছি, ও

---

7 भूमिक मालगुजारी

8 असुलनिहारकँ

भेद सिर्फ वैचारिके क्षेत्रटा मे नहि अछि, व्यवहारिक क्षेत्रमे सेहो अछिए। तहिना धर्मोक अछिए। बंग-बंगक देवी-देवताक सृजन कए जागतिक वीच बँटवारा कऽ देल गेल अछि, जेकर परिणाम अछि जे एक-दोसरमे एतेक दूरी बनि गेल अछि जगसँ एक-दोसरमे जे समाजिक सरोकार हेबा चाही ओ मेटा गेल अछि। तेतबे नहि, मनुखे जकाँ देवी-देवतामे सेहो छूत-अछूतक व्यवहार बनि गेल अछि। फलस्वरूप जाति-धर्मक प्रभाव समाजपर एतेक पड़ि गेल अछि जे ऊपर-सँ-निचाँ तक खाधि बनि गेल अछि। तेकर फलाफल एक-दोसरकेँ निचाँ देखबैक खियानसँ अधिक काल गाम-गाममे झगड़ा-झंझट होइते रहैत अछि।

देश स्वतंत्र भेला पछातियो आ पहिनौं शासन क्रियाक ओहन रूप रहल जे सौंसे समाजक हिसाबेंसँ, माने सभटा गामक लेल ने कोनो योजना बनैए आ ने कोनो काज होइए। जगसँ समाजक किछु लोक सुविधा सम्पन्न छैथ, बाँकी सुविधा हीन। फलाफल गाम-गामक समाजमे विघटनक वातावरण बनैत रहल अछि। विघटनक वातावरण आने गाम जकाँ सीताप्रमे सेहो अछिए। मुदा किछु अछि तँए कि सीताप्रक समाजिक सम्बन्ध नष्ट अछि, सेहो केना नष्ट करल जाएत। किछु मामलामे एकमुहरी सम्बन्ध अछिए। जँ केकरो घरमे आगि लगै छै तँ सौंसे गामक लोक मिझबैले जाइते अछि। तैठाम जातीय छूआ-छूत, भेद-भाव मेटाएल रहैत अछि। मुदा लगले जखन गाममे कोनो समाजिक वा धार्मिक क्रिया-कलाप होइत अछि तखन ओ भेद-भाव नीक जकाँ जागि कऽ जगजिआर भऽ जाइए।

तहिना विवाह-दान आ भोज-काजमे सेहो नीक जकाँ जातीय बंधन जगने अछि। यद्यपि तँए कि कियो अपनाकेँ सीताप्रवर्तना करब छोड़ि देने अछि, सेहो बात नहियेँ अछि।

देशक आने भाग जकाँ मिथिलांचलमे सेहो अंगरेजी शासनक विरुद्ध आन्दोलन चलियै रहल छल। आन्दोलनकर्तामे दू वर्गक विचार नीक जकाँ उजागर भेल। एक पक्षक विचार छेलैन जे अंगरेजी शासककेँ देशसँ भगाएब। जे वर्ग-वर्गक शोषणो करैए आ जनताक बीच जोर-जुल्म सेहो करैए। ओना, अंगरेजी शासक दू रूपक हथियारक प्रयोग करैत छल। एक तँ शासन सूत्र ओ सत्ता अपना हाथमे रखने छल, तैसंग देशक भीतर जे राजा-रजबाड़ा छला तिनका सभकेँ शोषणक हथकण्डा बनौने छल। हिनके सबहक माध्यमसँ अनेको तरहक शोषण करैत छल। अनेको तरहक शोषणमे प्रमुख छल आर्थिक शोषण। तँए आन्दोलनकारीक दोसर पक्ष जे छला ओ अंगरेजक संग देशी राजा-रजबाड़ा आ जमीन्दारक विरोधमे सेहो ठाढ़ भेला।

१९२३ ईस्वीक नखनऊ अधिवेशन-माने काँग्रेस अधिवेशनमे आबि कऽ दू ग्रुपमे आन्दोलनकारी विभाजित भऽ गेला। गाँधीजी जे अखन तक आन्दोलनकारीकेँ एक सूत्रमे बान्हि नेतृत्व करैत आबि रहल छला ओहो विभाजित भऽ दू ग्रुपमे बँटि गेल। दोसर ग्रुपक नेता स्वभाष बाबू[9] भेला। अधिवेशनमे गाँधीजीक

9 सुभाष चन्द्र बसु

ऊँम्मीदरबार–सीता वर्मैयाकेँ स्वभाष ब्राह्मु हबा देलैन। जेलसँ आन्दालनकारीक बीच जबर्दस्त भूचाल जकाँ भऽ गेल। तेँसँ पहिने केतेको क्रान्तिकारी सभ फाँसियोपर चढ़ि गेल छला आ कालापानी सेहो पहुँच गेल छला।

किसानक देश भारत, ऐठामक मूल ऊँपादनक साधन जमीन छेलैहे। पश्चिमी देश जकाँ कल–कारखाना नहियेँ छल। गलल–ग्रथल किछु कारखाना छल, बाँकी लोक खेतीपर आश्रित छला। खेतो राजा–रजबाबक संग जमीन्दार, महंथानाक बीच घेराएल छल। अधिकांश लोक या तँ भूमिहीन छला वा किछु–किछु जमीन छलैन। ओना, जिनका जे जमीन छेलैन तेकर मालगुजारी जमीन्दारोक माध्यमसँ आ राज्याक माध्यमसँ ओसुलल जाइत छल। मालगुजारी ओसुलैक ओहन हथकण्डा अपनौने छल जे जँ दू–साल मालगुजारी समयपर नइ देलिऐ तँ जमीने नीलाम करा लेल जाइत छल, जमीनक रैयती अधिकार समाप्त कऽ देल जाइत छल। माने ओ जमीन आब अहाँक नहि रहल। ओना, समयपर मालगुजारी नइ देबक कारण गरीबी छेलै, जेकर आधारो प्राकृतिक छल। बाढ़ि–रौदीक चलैत फसल नइ ऊँपजने रैयत मालगुजारी नइ दऽ पबैत छला। तैसंग शासन–तंत्रक भाषा सेहो प्रधान ऊँपस्थित करिते छल। किएक तँ शासनक भाषा अरबी–फारसी छल। ओना, पैघ–पैघ भूपति आ महंथानाकेँ मालगुजारी नइ लगैत रहैन, किनको ब्रह्मोत्तरक नाओंपर, किनको शिरोत्तर वा अन्य देवी–देवताक नाओंपर छूट छेलैन। मुदा निम्न आ मध्यम श्रेणीक किसान (रैयत) प्राकृतिक आफदसँ सेहो त्रस्त लोगते रहै छला।

ওনা, গামো-সমাজমে ব্রাহ্মণ, রাজপূত আ মুসলমানকেঁ[10] জমীনক মালগুজারী নই লগৈ ছেলৈন। জইসঁ হুনকা সবহক সম্পত্তি (জমীন-জযদাদ)কেঁ কোনো রাজা-ডের নহি ছেলৈন। তৈসংগ হুনকা সভ লেল আবো সম্পত্তি একত্রিত করৈক বাট সেহো খুজলে ছল। মানে ই জে রৈযতক নীলাম কএল জমীনকেঁ ও সভ কিছু-কিছু কীমত দএ কীন লই ছলা।

সর্বে-সেটলমেন্ট আ বংগাল টেনেংসী এক্টসঁ পহিনে তক জমীনক অধিকারক কোনো মজগূত আধার নহিযেঁ ছল। ১৮৮৫ ঈস্বীমে বংগাল টেনেংসী এক্ট কানূনক প্রাবধান ভেল। ১৮৯৬ ঈস্বীসঁ লঽ কঽ ১৯০২ ঈস্বী তক জমীনক সর্বে-সেটলমেন্ট ভেল। সর্বে-সেটলমেন্টক অঁাপরেশনক মাধ্যমসঁ দরভংগা জিলামে সেহো সর্বে-কার্য আরম্ভ ভেল। জইমে দূ পক্ষ ছল, সর্বে আ সেটলমেন্ট। গাম-গামমে কৈম্প লগা জমীনক বারেমে পুছল জাএ লগল।

স্থাযী বন্দোবস্ত ভেলে এক দিস জমীনদারক জন্ম ভেল তঁ দোসর দিস রৈযতকেঁ সেহো কিছু কানূনী অধিকার ভেটলৈন। ও ভেটলৈন ঈ রূপমে জে জে রৈযত বারহ বর্খসঁ উপরসঁ জই জমীনকেঁ জোতি রহলা অছি ও ওই জমীনক মালিক ভেল। মুদা সে ভেল ছল কেবল কানূনীএ প্রাবধানক বীচ। জইমে অনেকো খামী সেহো ছেলই। জইসঁ জমীন রৈযতক হাথ নহি আবি জমীন্দারে, ভূপতিক বীচ বনল রহল। রৈযত অপন জমীনসঁ বে-দখলে রহলা। জঁ খেত জোতিতো ছলা তঁ

10 पैघ मुसलमान माने भूपतिकेँ

भूधारीकेँ उपज बाँटि कऽ दिअ पड़ै छलैन।

१९२७ ईस्वीक पश्चात जन-आन्दोलनक बीच मोड़ आएल। बकास्त जमीन आन्दोलनक मुद्दा बनल। ओना, वैचारिक रूपमे शान्तिसँ सेहो आन्दोलन सफल भऽ सकै छल, जँ ईमानदारीसँ क्रियान्वित कएल जाइत। मुद्दा से भेल नहि। सेहो केना करैत, आने क्षेत्र जकाँ ने मिथिलावासी सेहो महाभारत पढ़ै छैथ। तँए, सूई अग्रे ने दातव्य, सूत्र बुझने छलैन। जएह चेहरा सार्वजनिक मंचपर आन्दोलनक मुद्दा बनबैत छला, वएह चेहरा जमीनपर बन्दूक उठा गोलियो चलबैत छला। जएह भोजैतनी सएह चटैतनी..! अही बीचमे मिथिलांचलक समाज जबर्दस्त फँसान फँसि गेल।

१९२९ ईस्वीक पश्चात अंगरेजक खिलाफ आन्दोलनक रूप उग्र भेल। रेलक पटरी उखाड़ि रेल बाधित कएल गेल, डाकघर जरौल गेल, टेलीफोनक तार तोड़ि संचारतंत्रकेँ बाधित कएल गेल। इत्यादि-इत्यादि। ओना, आन्दोलन मात्र अपने देशटा मे नइ चलै छल, दुनियाँक आनो-आनो देशक बीच लड़ाइ फँसि गेल बहुत। दुनियाँ दू भागमे बँटा गेल छल। दोसर विश्वयुद्ध अपन उग्र रूपमे फुटल। ओना, अपना देशमे जे पैघ-पैघ भूपति छला तइमे किछुकेँ छोड़ि बाँकी सभ भूपति अंगरेजक संग खुलि कऽ देलैन। गाम-गाममे आन्दोलनकारी देश-प्रेमी सबहक घरक सम्पत्ति लुटैल गेलैन, गाम-गाममे आगि लगौल गेल। दमन विकराल रूपमे चलए लगल...।

अंगरेजक संरक्षक ऐठामक भूपति सभ तँ छेलाहे जे जासूसी सेहो करैत रहैथ आ गोरा-पल्टनकेँ

খাগ–পীরৈঁক সংগ বহৈক ৰেঁৰস্থা সেহো কবিতে ছলা। ক্দা তৈযো জন–জাগবণ এহেন প্ররন ৰূপ পকৈড় নেনক জে ১৯৪২ওস্নী খরৈঁত–খরৈঁত খান্দানন নির্ণাযিক মোড়ক কবীৰ্ঁ পহুঁচ গেন।

গাম–গামমে খংগবেজক খিনাফ জৰঁবদস খৰাঁজ উঁঠি চ্কন ছন। ৰঁকাস্ত জমীনক নড় াগ সেহো শ্বক্দ ভহ গেন। গাম–গামমে জমীন্দাব, ভূপতিক খিনাফ নড় াগ জোব পকড়নক। ওনা, ছোট্ট খা মধ্যম কিসান সভ খপন–খপন বৈযতী খধিকাব নেন উঁঠি কহ ঠাঠ় ভগযে গেন ছনা ক্দা জাতীয জান খা ভূপতি সৰঁহক খখিতযাব কএন বংগ–বংগক নোভ–প্রনোভন ৰীচমে ৰাঁধা বহৰেঁ কবএ। ক্দা তৈযো বৈযতক ৰীচ এহেন উঁসোহ ৰঁনি গেন ছন জে খপন খধিকাবক নেন জান দওনে তৈযাব ভেনা। ওনা, একবংগ নড় াগ সভ গামমে নহি চনন। জৈঁঠাম ভূপতি খপন চানৰাঁজীসঁ বৈযতক ৰীচ ফূট্ট পৈদা কবৈত খপন খস্ত্র–শস্ত্রক[11] প্রযোগ কেনক, তৈঁঠামক বৈযত কমজোব পড়ন, জওসঁ নড় াগ সফন নগ ভেন। ক্দা তঁএ কি সভ গামমে খহিনা ভেন, সেহো ৰাঁত নহিযেঁ খছি। শানদাব জীত বৈযত হাঁসিন কেনৈন।

খানে গাম জকাঁ সীতাপ্ববমে সেহো ৰঁকাস্তক নড় াগ জোব পকড়নক। তওমে খান গামসঁ ভিন্ন ৰূপক নড় াগ সীতাপ্ববমে ভেন। হঁসেড় া–হঁসেড় ী খাকি মাবিযে–পীট্ট খাকি কেশৈ–মোকদমা খান

[11] अस्त्र-शस्त्रक माने भेल अपन बन्दूक-गोलीक संग कोर्ट-कचहरीमे कानूनी उलझन।

গাম জকাঁ নহি ভেল। শান্তিপূর্ণ ঢংগসঁ জহিনা কোনো সবকাবী আদেশে লাগূ হোগএ, তহিনা ভেল। বৈযত সভকেঁ অপন বৈযতী অধিকাব ভেটৈনে অস্সী প্রতিশৈতসঁ অধিক জমীন মধ্যম আ নিম্ন কিসানক হাথমে আবি গেল। বাঁকী বীস প্রতিশৈত জমীন, জে পাঁচটা পৈঘ কিসান ছলা, হ্নকা সবঁহক হাথমে বহলৈন। ওনা, ওহো সভ অপনো হাথে খেতী কবৈ ছলা আ ছিটৈ-ফুটৈ ৰূপমে বঁটৌগ সেহো লগৌনে ছলা। জে বঁটৌগ লগৌনে ছলা ও জমীন সবেঁমে বঁটৈদাবক নামে নামিত নহি ভেল ছল, তঁএ ওগ জমীনক বৈধানিক অধিকাব নহি ভেটৈনে হ্নকে সবঁহক হাথমে বহলৈন।

ওহী সীতাপ্ববমে দেৱচবণ নামক একটা বৈযত সেহো ছলা। পাঁচ প্বস্তসঁ হ্নকা তীন বীঘা জমীনক জোত বহলৈন। ওনা, চাবিম পীঢ়ীমে-মানে পিতাক অমলদাবীমে জে তীন বীঘা জমীন ছেলৈন ও নীলাম ভঽ গেলৈন। গামেক এক গোবে ও নীলামী জমীন কীনলৈন। ঋদা সমাজিক সম্বন্ধ ওগ দুনূ পবিৱাবক বীচ এহেন বনল বহলৈন জে নে বঁটৌগ ৰূপমে অধা-অধী উঁপজ বাঁটৈ ছলা আ নে সোল্হাঅনা অপন বুঝি খাগ ছলা। দুনূক বীচ[12] আপসী বিচাবসঁ, মানে দুনূ ঘব অবাঁদ বহি তগ হিসাবঁসঁ সমঝৌতা ভেল ছেলৈন। জহিনা এক দিস ভূপতিক জমীনক কানূনী অধিকাবক বক্ষাকেঁ ধিযানমে বাখল গেল তহিনা দেৱচবণক পূৱজক উঁপার্জিত সম্পৈতসঁ দেৱচবণক পবিৱাবক ভবণ-পোষণকেঁ সেহো ধিযানমে বাখল গেলৈন। জগসঁ সানমে চৌথাগযোসঁ কম উঁপজ

---

[12] भूपति (पैघ किसान) आ देवचरणक बीच

দেরচবণ ভূপতিকেঁ দৈত বহথিন। সময বীতল। ১৯৪+ গস্লীমে ওগ ভূপতিকেঁ তীনূ রেঁটৌক রীচ খেতো–পথাব ঋা ধনো–সম্পতিক ঝগড়া শুরু ভেল। ওনা, ঝগড়াক কাবণ পবিরাবিক ছেলৈন, মুদা গামক নোক বুঝৈ ছল জে হুনকব জেঠকা রেঁটা জে ঋপন পনী–রান–রঁচাক ঋছৈত একটা রেশ্যাসঁ রিঋাহ কহ নেনকৈন সে। ওনা, সমাজিক রূপমে সেহো ঋা পবিরাবিক রিচাবধাবাক রূপমে সেহো ওকব রিবোধ ভেরেঁ কএন। তৈসঁগ ছোটকা দুনূ ভাঁগযো ঋা জেঠকা ভাগক পনিযো ঋা রেঁটৈ সভ রিবোধ কেনহি বহৈন। জগসঁ পবিরাবমে ভিনৌজীক রাতারবণ তৈযাব ভেল। ওনা, রীচমে জে গামো ঋা পবোপঙ্গাক কিছু নোক বহৈথ ও তীনূ ভাঁগমে মেন–মিনান কবৈক ভবি পোখ পবিযাস কেনৈন মুদা সে সফন নগ ভেল। পবিযাসক ক্রমমে গাম–গামক মহঁথানা ঋা মহঁথক ঋনেকো উঁদাহবণ দৈত বহনথিন মুদা এতেপব ঋারি কহ পবিরাবক নোক গিবহ দহ দেনকৈন জে জঁ ঋপনা জাতিমে দোসব রিঋাহ কেনে বহিতৈথ তঁ ছোড়নো জা সকৈ ছল, কিএক তঁ জৈঠাম ঋস্সী–ঋস্সী রঁর্খক বুঢ় সভ দোসব–তেসব রিঋাহ কবৈএ তৈঠাম ঙা সাঠি রঁর্খক রিঋাহ কোনো ঋনসোহাঁত নহিযেঁ ভেল। মুদা কোন–কহাঁ জাতিসঁ রিঋাহ কেনক তঁএ নগ ছোড়রৈন, পবিরাবসঁ হবাক কগযে দেরৈন। জমীন–জথো ছৈন্হ, ঋপন হূটমে ঘব রঁনা বহৈথ। সএহ ভেল।

দেশ স্বতংত্র ভেনা পছাগত এক সংগ কেতেকো বংগক হরা রাযমন্ডনমে উঁঠন জগসঁ ভূপতি সরঁহক কবেজ ডোনএ নগন। খাস কহ প্রবনা দবভঁগা জিনাক মধ্রঁনী–সরিঁডরীজন ঋা ঋখ্নকা মধ্রঁনী–জিনাক

সৌভাগ্য বহল জে কেবলে আ রঁগান জকাঁ অহ্ঠাম জমীনক লড়াগ সঘন রূপমে উঠি চুকল ছল। জমীনক জোত-কোবক প্রতিরঁক্ষ-মানে জমীনপর ১৪৪দফা লাগরঁ আম রাঁত ভঽ গেল। সংগ-সংগ কানূনক ধজ্জী সেহো উড়াল গেল। ক্ষদা সে ভেল দুনূ দিসসঁ, ভূপতি দিসসঁ সেহো আ রৈযত দিসসঁ সেহো। এক দিস ভূপতি সভ সরকারী তংত্রক সংগ মিলি ১৪৪দফা লাগল জমীনক ফসল কাটৈএ লগলা তঁ দোসর দিস রৈযতো সভ সরকারী কানূনকেঁ অনদেখ করৈত ফসল কাটৈএ লগল। দুনূ দুনূ দিস ফসল হথিযারঁএ লগলা। তেতরেঁ নহি, কেতৌ-কেতৌ থানামে জে ফসল জমা ভেল ও থানেদার সভ হথিযৌলক। আএর জে ভেল, ক্ষদা ১৯৪০ ঞ্চস্বীক পছাগত মিথিলাঁচলক কিসালো-রৌনিহার অজাদীক লড়াগমে অপন-অপন উপস্থিতি জরঁরদস রূপমে দর্জ করৌলে ছলা। রাঁমপংথী রাজনীতি এক প্ররল শক্তিক রূপমে সক্রিয ছল।

১৯৪০ ঞ্চস্বীক পছাগত খেতী করৈক কাজমে কমী আএল। ক্ষদা ওগ কমীকেঁ এঠামক কিসান সহর্ষ স্বীকার কেলৈন। পেট রাঁন্হি-রাঁন্হি লোক অজাদীক লড়াগমে অপন উপস্থিতি দর্জ করৌলে বহলা, আন্দোলনমে হাথ রঁটৌলে বহলা, জহলক যাত্রা করৈত বহলা। আগ ধরি জে সমাজিক সংস্কারমে জহলকেঁ নর্ক আ পাপীক স্থান বুঁঝল জাগ ছল, তগ সংস্কারমে জরঁরদস ধক্কা লগল। জমাত করএ করামাত..! গাম-গামক অধিকাংশ ক্ষড়হল লোক জহল জাগত-অরৈত বহলা, জগসঁ ও নর্কসঁ রঁদৈল স্বচ্ছ ভঽ গেল, জে পাপীক স্থান ছল ও ধর্মালোক স্থান ভেল।

তীনূ ভাঁগ- সিংহেশ্বর, গৌরীনাথ আ শিরশংকরক

রীচ জে রেশ্যাসঁ রিখাহক রিরাদ উঁঠন ও গামে নহি,
পরোপঙ্গাক মহংথানো খা জমীন্দাবোক শীনকেঁ[13] হিনা
দেনকৈন। এক্ক–দ্গএ দর্জনো মহংথো খা জমীনদাবো,
জে খখন তক ধর্মামো রঁনি ধন–ধবম প্বজরেঁ ছনা ও
সভ সমাজক রীচ দেখাব ভ২ গেনা। ওনা, মহংথানোক
রীচ জমীনক নড়া াগ উঁগ্র ৰূপমে চনন। কেতে
জমীনদাবোসঁ নমহব–নমহব মহংথানা ছেনৈহে।
নড়া াগ–নড়া াগ জকাঁ ভেন। নাঠী উঁঠন, কেশ–
মোকদমা ভেন, হঁসেড়া া–হঁসেড়া ীমে খূন সেহো
ভেন।

সিংহেশ্বেবক কিবদানী–রেশ্যাক সংগ রিখাহ কবরঁসঁ–
খস্সী রঁর্থক পিতা– বাম কিশোবক মন ঠ্ঠি গেনৈন।
ঠ্ঠরেঁ নহি কেনৈন, রিক্ষিপ্ত জকাঁ খপন হোশ–হরাস
সেহো গমা চ্কন ছনা। হ্মদা গৌবীনাথো খা শিরশংকবো
খপন–খপন পবিরাবকেঁ খসথিব কবৈত সমাজিক সম্বন্ধমে
নর ৰূপ দেনৈন। নর ৰূপ ঙা দেনৈন জে তীন সাএ
রীঘা জমীন নীনামপব রঁন্দারস্ত জে কবৌনে ছনা, ও
কোসিকন্হা জকাঁ বেন্ঠ ফিক্স কবৈত সরঁহক জমীন খাপস
কবৈক রিচাব তয ক২ নেনৈন। ডেঠ়া সাএ ৰূপৈখামে
দেরচবণকেঁ সেহো খপন জমীন খাপস নগনে
কহনখিন। ওনা, দেরচবণ খপন পূর্বজক দেন সম্পীত
গমা চ্কন বহথ, হ্মদা ওকব জোত–কোব কেনে খপন
পবিরাবক গাড়া ীকেঁ ঘীচৈত খারি বহন ছনা। খেত
জোতৈনে রঁবদক জৰূবত হোগ ছগ। খপন সমাংগক
সংগ জঁ জোড়া ভবি রঁবদ ভ২ গেন তঁ কিসানী জিনগীক
একটা হ্মখ্য খংগ ভগযে গেন, তঁএ দেরচবণ গাএ সেহো

13 चरित्रकेँ

পোসি ছলা। খপন ৰ্ববদ ৰ্ৰচৈত বহলা জে কীনৈক খগতা নগ ভেনৈন। ওনা, জগ ৰ্ববদসঁ খেত জোতৈ ছলা ও প্ববনকন্ধ ভগযে গেন ছেনৈন, ক্ষদা জোড় া ভবি ৰ্ষ্ঠা-ৰ্ববদ সেহো ভ২ গেন ছেনৈন। ওহী ৰ্ষ্ঠা-ৰ্ববদকেঁ ৰ্ৰচ দেরচবণ খপন পূর্বজক দেন জমীন প্বন: খাপস নেনৈন।

খজাদীক তূফানী দৌড়মে-মানে ১৯৪০ গস্ত্বীমে হবিচবণক জন্ম ভেন। ও, ও সময ছন জগমে কেতেকো পবিরাবক ৰ্চা খন্ন ৰ্ৰতবে মবন, কেতেকো মাএ খপন শিক্তিসঁ নিবোগ ৰ্চাক জন্ম নগ দ২ সকনী।

হবিচবণক ছঠিহাবমে, জখন সমাজক দায-মায একঠাম ৰ্ৰস ভাগ্য-বেখা নিখএ নগনী তঁ সর্বসম্মত নির্ণয কেনৈন জে ৰ্চাকেঁ ওকদা ভেটৌ, জীৰ্ৰত বহত তঁ এক নোট় ী ৰ্বোনিযোঁ কএ ক২ সমাজমে পবিরাবকেঁ ঠাঠ় কবৰ্ে কবত।

তিথি : ১১ মগা ২০১+
জাবী...

২.

---

১৪ জনরবী ১৯৩৪ গস্ত্বীক দিনক এক ৰ্জেমে জৰ্ববদস ভ্তমকম ভেন। খখ্নকা জকাঁ ভ্তমকমক নাপ-জোখ কবৈৰ্না কোনো যংত্রক খরিষ্কাব নহিযেঁ ভেন

छल जगसँ लोक बुझैत जे केहेन भूमकम भेल, मुदा एते तँ भेलै कएल जे बड़का-बड़का गाछो सभ खसल, भीतघर सेहो खसल आ खेत-पथारमे दाबारि फटि-फटि जमीनक भीतरसँ बाउल ऊपर आबि-आबि बाधक-बाध जमीनमे पसरलो कएल। पानिक सोतर सभ सेहो फूटल। गाम-गामक रूकल बन्द भऽ गेल। घर खसने लोको मरल।

आने गाम जकाँ क्षति सीतापुरमे सेहो भेल। ओना, सीतापुरमे एकोटा घर पजेबाक तँ नहियेँ छल आन पान-सात परिवारकेँ कँचका पजेबाक घर छेलै, ओहो सभ खसल। सीतापुरमे अधिकांश घर टटघर छल जे नकड़ी-बाँसक खुट्टापर ठाढ़ छल, ओ हिल-डोलि जरूर गेल मुदा खसल नहि। ओना, सीतापुरमे लोअर प्राइमरी स्कूल सेहो छेलै मुदा सरकारी नहि, एकटा शिक्षक स्कूल चलबैत छला। बीस-पचीसटा विद्यार्थी छल। सभ विद्यार्थी शनियेँ-शनि हुनका सनिचराक रूपमे पाँचटा चाउर आ एक-एकटा पाइ सभ दैत रहैन। एक गोरे ऐठाम शिक्षक रहै छला जे खाइयो-पीबैले दइ छेलैन आ बदलामे परिवारक बच्चा सभकेँ दबरजापर पढ़बैत रहथिन। गौआँक सहयोगसँ परबह हाथ लमती भीतघरक रूपमे स्कूल छल। भूमकममे ओहो खसि पड़ल। स्कूल खसला पछाइत बहबरैयाक[14] कचहरी[15]मे पढ़ाइ हुअ लगल। तीन-चारि सालक पछाइत स्कूलक जगह बदैल, माने जैठाम स्कूल छल

---

14 पाहीपट्टीक

15 कामत

ओहि जगहसँ हटि दोसर ठाम एकटा परतीपर गौंएक सहयोगसँ पुन: भीतघर बनल। स्कूलक जगह बदलैक कारण भेल जे ओहि जगहकेँ लोक अशुभ मानलक।

अंगरेजक विरोधमे एहेन माहौल बनि गेल छल जे स्कूलक जे शिक्षक छला, ओहो चोरा-नुका कऽ लोक सभकेँ देशक आजादीक विषयमे बुझबैत छला। गाम-गाममे अंगरेजी शासनक समर्थक सेहो छेलाहे। रएह सभ चुगली करि देलकैन जइसँ १९४२ ईस्वीमे शिक्षक पकड़ा गेला। स्कूल बन्न भऽ गेल। ओना, साल भरिक पछाति जहलसँ शिक्षक निकलला मुदा घुरि कऽ सीतापुर नहि एला। स्कूलक भीतघर ओहिना ठाढ़ भेल रहल। तीन सालक पछाति दोसर शिक्षक एला। हरिचरणक नाओं सेहो पिता[16] स्कूलमे लिखा देलखिन।

देश स्वतंत्र भेल, मुदा अखन तक आमजन स्वतंत्र शब्दक अर्थ बुझबै ने करै छला। सीतापुर गाममे बैसी-बैसी जमीनबला सेहो छला मुदा मालगुजारी असुलनिहार जमीन्दार मालिक लग छला। जइसँ पालीपञ्जीक मालिक अपन पटेबारी, गुमस्ता आ बराहिलक माध्यमसँ कचहरियो चलबै छला आ मालगुजारी सेहो असुलै छला। कचहरी चलबैक माने भेल, गाममे जे झगड़ा होइ, तेकर पनचैती करब। ओना, तइ मानेमे जमीन्दार कमजोर छला। तँए गामक झँहगर सभकेँ सेहो पनचैतीमे बजबै छला। कचहरीक कारोबारीकेँ कमजोर होइक कारण छल जे दू परिवार वा तीन परिवारक बीच जे झगड़ा होइ छल ओहिमे

16 देवचरण

জে মাবি–পীঠৈ হোগ ছল, ও ঠৈকা বহৈ ছল তঁএ কনিযোঁ খন্বচিত ভেনে পাৰ্ঠী মানরেঁ নে কবৈত বহএ। মানে পনচৈতী স্বীকাব নগ কবৈত ছল। জগসঁ কচহবীক খাদেশী ঠ্ৰ্টি জাগ ছল।

দেশী কী স্বতংত্র ভেন কী নগ ভেন, সে ৰ্‌ঝনিহাবক খভাব তঁ বহরেঁ কবগ। ঝদা বংগ–বংগক ভাষণো গামমে চনিতে ছল জগসঁ কিছ হেবাএন–ভোথিযাএন ঝদ্দা সভ সেহো জগিতে ছল। জমীন্দাবী ঠ্ৰ্টি গেন, জমীন্দাবক শাসন সেহো ঠ্ৰ্টি গেন। খাৰ মানগ্বজাবী সবকাব খস্বনত খা ওগ পাগক খর্চ সমাজক কাজমে নাগত গন্যাদি... ।

খখন তক গামমে নে একোঠৌ নীক সড়ক ছল, নে একোঠৌ প্বন, খা নে স্কূন ৰনন। খাম জনক নজৈবমে সেহো নর–নর রিচাব জগরেঁ কএন। প্বনক নাওঁপব দসঠৌ ঞাঠৌ বস্তা পবহক কোনো–কোনো খাধিমে রিছা দেন জাগত বহৈ, জৈপব হোগত নোক ৰবসাতমে চনৈত ছল।

খাম–কচহবক খ্‌দবা গাছো খা গাছীমে সেহো জমীন্দাবক ঐমনা–হেমনাক সংগ নড় াগ উঠন। ওনা, খখন ধবিক[17] জে কচহবীক ঝতৰা ছেনৈ ও রৌঙ্কিক ঝপমে কমন ঝদা ৰেরহাবিক ঝপমে ওহিনা ছল মানে পূৰ্বতে। মানে ঞা জে দেশী স্বতংত্র ভেনা পছাতিযো গাবি পঠ়ৰ, মাবৰ গন্যাদি কচহবীক ঐমনা–হেমনাক ৰেরহাব বহরেঁ কএন। খামক গাছীক নড় াগ গাছক তড় ী–ফড় ীক নেন ভেন। তঁএ একবা খান গামমে

17 বীতল সমযক

জে কহন জাগত হোগ হ্মদা সীতাপ্ববমে 'খামক গাছীক নড়় াগ' কহন জাগত খছি। সে কেৰন খামক গাছীক নড়় াগযে কহন জাগএ সে ৰাত নগ খছি। খামক গাছীকেঁ ৰিখাহোক সভা-গাছী খা দোস্তিযাবীক ধবম-গাছী সেহো কহনে জাগএ।

খামক গাছীক নড়় াগ কচহবীক পঠৈৰাবী-গ্বমস্তা-ৰবাহিনক সংগ গ্বনাৰঁচনকেঁ ভেন। গ্বনাৰঁচনকেঁ তীন ভ◌া ◌ঁগক ভৈযাবী, তীনূ ভ◌া ◌ঁগ কাতিক-সঁ-ফাগ্বন ধবি খপনে গাছীমে খখড়় াহা খ্নি হ্ম শতী নড়় ৈত ছন। গ্বনাৰঁচনক পিতা গোপীচনকেঁ খপন ৰৃষ্কি-খকিন ছেনৈন তঁএ খপন সোচ-ৰিচাব সেহো ছেনৈন্হ। তেকব একটা কাবণ ওাহো ছন জে দস কঞ্চা খেতকেঁ গোপীচন চান্ধ ৰাপূত মীনি কোদাবীএ-সঁ উনটা নগ ছনা, মানে তামি নগ ছনা। তৈসংগ খপন চাবিটা মহীস সেহো পোসনে বহৈথ, জেকব দূধ-দহী খাগতে ছনা। তঁএ জিনগীমে ঐসঁ ৰেঁসী খাবো চাহী কী? কোনো কি গোপীচন শাস্ত্র-প্ববাণ পঠ়নে ছনা জে মন্বখক দেহপব হাথীক মাথা খা ৰিন্ব ঘটকৈতিযে বাম-সীতাক জোড়় ী নগব ৰধূ কেনা ধনূষ ট্ৈটৈসঁ পহিনে নগা নেনৈন, ঐ সভপব ৰিচাব কবিতৈথ। ওা তঁ ছী শাস্ত্র-প্ববানক ৰিচাব। খপন ৰিচাব শাস্ত্র-প্ববানমে বহখ। ঐসঁ গোপীচন খা গোপীচনক তীনূ ৰেঁটাকেঁ কোন মতনৰ? মতনৰ ছৈ খপন মেহনতক সংগ ৰাপক দেন সম্পীতকেঁ স্ববক্ষিত বাখৰসঁ।

পৈছনা সান গোপীচন মবি গেনা। গোপীচন জা জীৰেঁ ছনা তা মানিককেঁ খপন জমীনমে খপন বোপন খাম-কটহবক ফড়় খপনা হাথে ৰাঁটি-ৰাঁটি দগ ছেনখিন। ৰেঁটা সভ এতৰেঁ কবৈ ছেনৈন জে গাছক

ঋাধা–ছিধা ঋামো ঋা কষ্টহবো তোড়া ঋাগূমে ঋানি বাথি দগ ছেনৈন ঋা মহীস চবরঁএ চনি জাগ ছন। জগসঁ মানিকক সংগ রঁষ্টরাবাক মহিবম ব্ৰ্মবেঁ নে কেনে ছন।

ঋাম–কষ্টহব তোড়রঁএ কচহবীক রঁবাহিন পহুঁচন। গ্বনারঁচনকেঁ এতরেঁ ঋন্বমান ছেনৈ জে ঋপন গাম্ভী–কনম ছী। ঋান গামক নোক সভ কচহবীমে বহএ, ওকরো খেনাগ–পীনাগ তঁ গৌঁএ নে দেত। তঁএ পাঁচটা দসটা ঋাম হমহুঁ দেরঁগ।

তীনূ ভ়াঁগ গ্বনারঁচন মড়্ ঋা বোপি কহ ঋাএনে ছন। দ্পহবক সময বহ, রঁবাহিন ঋারি গ্বনারঁচনকেঁ ঋাম তোড়এ কহনখিন। তৈপব গ্বনারঁচন রাঁজন–

"ঋখন মড়্ ঋা বোপি কহ তীনূ ভ়াঁগ এরেঁ কেনৌং হেন, নিচেনসঁ গাম্ভীক ঋাম তোড়রঁ। পম্ভাগত পাঁচটা ঋাম ঋহুঁকেঁ কচহবীমে পহুঁচা দেরঁ।"

ঋখন ধবি থানা–প্বনিস জকাঁ রঁবাহিনো ঋপনাকেঁ ব্ৰ্মিতে ছন। পষ্টরাবীক নাওঁ কহত রাঁজন–

"সবকাবক হুক্ম ছহ, ঋাম ঋাগযে তোড়রঁহ।"

তহীকান গ্বনারঁচনক মম্মিনা ভাএ– রাঁনচন পহুঁচন। তীনূ ভাঁগমে রাঁনচন সভসঁ বূঁহুগব। জেহনে ছিপগব জরাঁন তেহনে মাথো–পএব। রঁবাহিনক মুঁহক রাঁত 'সবকাবক হুক্ম ছহ' স্বনিতে রাঁনচনকেঁ দেহমে দেশী সবকাব রঁনৈক রিচাব জগি গেন। জগৈক কাবণ ওহো বহ জে কাম্হিযে সাঁমমে সোবাজীনানক মুহসঁ স্বননে ছন জে দেশী–স্বতংত্র ভেন, সরঁহক দেশী ভেন তঁএ কেকবো কিযো মানিক নহি বহন। সরঁহক দেশী ভেন, সরঁহক শাসন ভেন। রঁবাহিনকেঁ রাঁনচন কহনক–

“হম খপনা চীজক খপনে মানিক ছী কী তোহব সবকাব ছহ। জা, নগ দেৱহ একোটা খাম।”

ৰাঁনচনক ৰাঁত স্বনি ৰবাহিন ঠমকন, হ্মদা জহিনা শাসনক হ্মসীপব ৰৈসন খহ্মসব রা থানাক রদী পহিব একো নীৰবক খাদমীকেঁ ঢোড় সাঁপক হ্ফকাব হোগত খছি তহিনা ৰবাহিনক সেহো ভেন। তেৰীচ গ্বনাৰচন খপন ভাএকেঁ চ্প কবৈত কহনক–

“ৰাঁনচন, দবৰজ্জাপব খাএন দ্শ্মনোকেঁ নোক নীকে ৰোন কহৈ ছৈ, তূঁ কিএ খনেবে ঝগড়া ৰেসাহি ছঁহ।”

নে গ্বনাৰচনে খপন রিচাবক ভাবার্থ ৰ্ঝনক খা নে ৰাঁনচনে ৰ্ঝনক হ্মদা ৰবাহিন ৰ্ঝি গেন। ৰ্ঝৰো কেনা নে কবৈত, জিনগী তঁ ৰীতে ছেনৈ শাসকীয ভাষা–শাস্ত্রীক ৰীচ নে...। জঁ গ্বনাৰচনকেঁ এতৰো হোশ বহিতৈ জে দবৰজ্জাপব খারি ৰবাহিন আঁখি দেখবৈএ খা হম ওকবা খভ্যাগত ৰ্ঝৈ ছিঐ! জঁ সে ৰ্ঝৈক শক্তি বহিতৈ তখন জেঠ ভাগক ভাষা নৈ ৰজৈত। ওনা, ৰবাহিন ৰাঁনচনক ধ্খা–কাযা দেখ সহম গেন ছন, হ্মদা জমীন্দাবীক মংত্র জে মনকেঁ পকৈড় নেনে ছেনৈ, তগসঁ হ্ফকাব বহবে কবগ। গ্বনাৰচনক দবৰজ্জাপব সঁ ৰবাহিন কচহবী দিস রিদা হোগত ৰাজন–

“খাগ তোবা সভ ভাঁগকেঁ দেখা দগ ছিযৌ। তীনূ ভাঁগকেঁ হথকড়ী নগা জেন জখন পঠেৰৌ তখন খপনে ৰ্ঝি জেৰহী!”

ৰবাহিন চনি গেন। গ্বনাৰচন সেহো নহাগ–খাগ দিস ৰঠন।

কচহবী পহুঁচ ৰবাহিন পহৈরাবীকেঁ সভ ৰাঁত স্বনা দেনকৈন। ঠহৈত সামংতী সোচ খা ঙঁঠৈত জনরাদী

রিচাবক রীচ পঠৈরাবীক মনমে দ্বন্দ্ব পসৈব গেন। ক্ষদা সমাজিকো সত্তা তঁ সত্তা ছীহে, ওদ্ধমে কেতেকো ভত্তা খছিএ। সমাজোমে তঁ এহেন নোকক রিচাবক সত্তা বহনে খছি জে বাজ–কাজসঁ যা তঁ জ্ড়ন বহন খছি রা ওগমে সঠৈন বহনে খপন সত্তা রঁনৌনে বহন খছি। স্কূনী শিক্ষা তঁ পঠৈরাবীকেঁ কম্ম বঠৈন ক্ষদা জমীন্দাবী সূত্রক নীক খন্বভর বহরেঁ করৈন। রঁবাহিনকেঁ বাজক হথিযাব রঁনা নড় াগযক সূমা রঁনৌনৈন। গামমে জেতেক ক্ষঁহগব–কন্হগব নোক ছন, জেনা– মৈনজন, দেরাঁন গৰাদি জে সভ কচহবীসঁ জ্ড়ন বহএ–সরঁহক রৈঁসাব পঠৈরাবী কেনক। খপনো গ্বমস্তা, রঁবাহিনক সংগ গামক খসেসব[18]কেঁ রঁজা একঠাম কেনক। সর্বসম্মতসঁ কান্হি খাম তোড়ৈক নির্ণয ভেন। সমযক হিসাবঁসঁ সভ গ্বনারঁচনক গাছী পহুঁচ রঁনজোবী খাম তোড়রঁ শ্বৰু কেনক।

গ্বনারঁচনকেঁ ব্ঁকৌব নগি গেন। ক্ষদা রাঁনচনক হিম্মতমে মিসিযো ভবি কমী নগ খাএন। রাঁনচনক হিম্মত দেখ গ্বনারঁচন রাঁজন–

“রৌখা! ধন, ধবম দ্নূ জেতহ। খাম তোড়ৈ ছৈ তে তোড়এ দহক। ছোড়া দহক। ভগরানকেঁ দগক হেতৈন তে ঐগনা সান খদ্ধ রৈঁবক সাতী খাম দএ দেখুন।”

জহিনা গর্ম খাগিমে পানি ঠাবনে মিন্মা তঁ জব্দব জাগএ ক্ষদা ওকব পবিতাপকেঁ ঠণ্ঢা হোগমে কিছু সময নগিতে খছি তহিনা রাঁনচনক মনমে গুহো উঠৈত বঠৈ

---

18 चौकारी टेक्स असुलनिहार

কচহবীক ঝগড়া গামমে পসৈব জাএত। হেরোঁ কেনা নে কবিতৈ গৌাঁও তঁ সংগ ছেনৈহে। তেতরেঁ নহি, রেচাবা নে কহিযো স্কূনে দেখনে খা নে তেহেন প্বকুখক সতসংগে ভেন ছেনৈ জগসঁ প্বকুখপনাক রোঁধ হোগতৈ। ক্ষদা একটা রিচাব রাঁনচনক মনমে জক্ষব জগনৈ জে জখন গৌাঁআঁ সভ হঁসেড়ি ক ক্ষপমে কচহবীক সংগ হমব সম্পীত নূটএ খাএন খছি তখন ওকবা সংগ হমব সমাজিক সম্বন্ধ কেহেন হএত? কী হম ওগ সমাজসঁ ঙা নহি প্বছি সকৈ ছী জে সমাজ জখন রিচাবসঁ চনৈএ তখন হঁসেড়ী রঁনরৈক কী প্রযোজন ভেন? জক্ষব কিছ-নে-কিছ ভীতবমে বহস্য খছি...।

সংজোগ রঁনন। জখন গ্বনারঁচনক গাছীমে খাম ঠ্টৈরঁ শ্বক্ষ ভেন, তখনে জেঠ্খা রিঁহাড়ি জকাঁ ভবি গামমে রিঁড়া উঁঠন। একাএক নরত্তবিযা সভ সেহো গ্বনারঁচন-ঐঁঠাম পহুঁচএ নগন। গামক নরকা পীঠা জে খখড়াহাপব খেনাগ ছন ও সভ রাঁনচনকেঁ গ্বক কই ছেনৈন। সোবাজীনান সেহো গ্বনারঁচনক ঐঁঠাম এনা। খরিতে সোবাজীনান সরঁহক রীচমে গ্বনারঁচনকেঁ কহনখিন-

"গ্বনারঁচন, খহাঁ সংগ খন্যায হোগএ, একবা রোকূ।"

সোবাজীনানক রিচাবক প্রভার জেতে রাঁনচনপব পড়ন তেতে গ্বনারঁচনপব নগ পড়ন। পড়রোঁ কেনা কবৈত, জেকব রিচাব পহিনহি হাবি মানি চ্কন ছন ও কেনা নগনে উঁঠি কহ ঠাঠা হোএত। ঘবসঁ কড়্তেন পিঙনহা নাঠী নিকানি রাঁনচন রাঁজন-

"ভৈযা, তূঁ ঘবেপব বহহ। ঘব-দ্খাবক সংগ স্ত্রীগণো খা রাঁনো-রঁচাকেঁ দেখৈত বহিহহ। হম

छोटैका भैयाक संग जा कऽ ओाम तोड़ऽ लगलैं बोकरैं।”

जहिना देशक ओग सिमानपर जे शक्तिशाली देशक सीमा सेहो छी, जागत सिपाहीकें परिवारक लोक अन्तिम विदाग बुझैए तहिना प्रनार्दनक मनमे उठए लगल। एक दिस समाजक जिनगी देख रहल छल आ दोसर दिस सम्पत। रंग-विरंगक विचार प्रनार्दनक मनमे चकभौर लिख लगल। जिनगी-ले सम्पत अछि वा सम्पत-ले जिनगी? मुदा अखन सोचै-विचारैक लेल ओते समयो नहियेँ अछि जे आनो-आनसँ बुझि विचारब। तद्धमे जखन लड़ाइक मोर्चा लागि रहल अछि तखन सभसँ बुझलो-विचारब केतेक नीक हएत? लड़ाइक मोर्चकि विचारक अन्तरो सभकें एकरंग नहियेँ होइ छइ। जे लड़ाइक मोर्चापर उतरनिहार अछि वा जे मोर्चापर कहियो गेलैं ने कएल, दुनूक विचारोमे भिन्नता रहबे करत किने.. !

सोचैत-विचारैत प्रनार्दन अपन दुनू भाँइकें-मानें ज्ञानचनो आ लालचनोकें कहलक-

“बौआ, ओाम अपन परिवारक तोड़ि रहल अछि, मुदा जखन समाजो पीठपोह छैथ तखन पाछुओ हटब नीक नहि। तँए पहिने दबरज्जापर आएल सहयोगी सभकें पुछि लहुन जे आगू की करब।”

प्रनार्दनक विचार सुनि जहिना दुनू भाँइ-ज्ञानचन आ लालचन-ठमकल तहिना समाजक लरतुविया सभ सेहो ठमकल। मुदा सोबाजीलाल, जे दर्जनो बेर जेल-यात्राक करैत प्रनाम देशसँ मुक्ति पाबि चुकल छैथ, हुनका विचारमे मुक्तिक ओ रूप ओहिना झलैक रहल छेलैन जेना पौने छला। अग्रआग करैत सोबाजीलाल बजला-

“গ্বনার্রচন, জিনগীক র্রাষ্টমে কেহনো খাহ্কদ–খসমানী রা কেহনো বোড়া–পাথব কিএ নে খারি কহ বোকএ হ্মদা পাছূ নগ হষ্টী। কিএক তঁ ও নির্ণযিক দৌব হোগত খছি। ওগঠাম পাছূ হষ্টনে নোক পহুখা জাগত খছি। ওনা, তগমে থোড়কে হোশিযাবীক খগতা জব্দব খছি হ্মদা পাছূ হষ্টর্র কিন্নহ্ নীক নহি।”

সোবাজীনানক রিচাবমে গ্বনার্রচনকেঁ কী ভেষ্টন সে তঁ গ্বনার্রচনে জানত, হ্মদা রিচমে র্রানচন র্রাজন–

“সোবাজী ভৈযা, খহাঁক রিচাব জঁ সংগ বহত তঁ সম্পীত রঁচর্রৈনে হম খপন জানকেঁ খবাধি নের্র। খহাঁ জে কহর্র হম তগ হিসার্রসঁ কবৈনে তৈযাব ছী।”

র্রানচনক রিচাব স্বনি সোবাজীনান র্রজনা–

“র্রানচন, নড়াগক মোচর্কি এক–এক ক্ষণ ও ক্ষণ ছী জে ক্ষণমে ছনাক কহ সকৈএ। তঁএ একো ক্ষণ গমৌনে রিনা চনহ খাম তোড়র্রকেঁ বোকৈনে।”

সোবাজীনানক রিচাব স্বনি র্রানচনক মনমে নহবৈত খাগি জকাঁ একেরৈব ধধবা উঠন। খপন নাঠী সম্হাবি র্রানচন গাছী দিস খাগূএ–খাগূ দৌড়ন। পাছূ–পাছূ সমাজক নরত্তবিযো, সোবাজিযোনান খা পবিরাবক র্রান–র্রচা সহিত জনিজাতিযো সভ গবিযর্রৈত রিদা ভেন।

খামক গাছীমে গ্বমস্তা, পষ্টরাবী, র্রবাহিনক সংগ খসেসবো খা সমাজক পাঁচষ্টা হ্মহগব–কন্হগব নোক সেহো ছনা। গামক হঁসেড়াকেঁ দৌড়ৈত খর্রৈত সভ কিযো দেখনৈন। এক্ক–দ্গযে গ্বমস্তা, পষ্টর্রাবিযো, র্রবাহিনো খা খসেসবো খামক গাছীসঁ ভাগন। হ্মদা গামক জে পাঁচো গোবে ছনা ও পূর্রিরতে গাছীমে বহনা। ওনা, হ্নকা সর্রহক মনমে মাবিক ডব নগ পৈসন

বহৈন। ডব নগ পৈগসৈক কাবণ হ্নকা সরঁহক মনমে বহৈন জে হম তঁ সমাজক নোক ভেনৌঁ কিনে, রীচ–রঁচাউ করৈত বহরঁ। হ্মদা ঙা রিচাব মনমে জগরেঁ নে কেনৈন জে জে রাঁত খখন মনমে উঁঠি বহন খছি ও তঁ খাম তোড়ৈ সঁ পহিনৌঁ উঁঠি সকৈ ছন। জঁ সে উঁঠন বহৈত তঁ এহেন পবিস্থিতীএ কিএ রঁনৈত ?

জমীন্দাবক ঐমনা–হমিনাকেঁ ভাগৈত দেখ সোবাজীনানক মন খড়্হ্নক হূন জকাঁ হ্না গেনৈন। গাছী পহুঁচ ঠ্ঠৈন খামক ঢেবীকেঁ দেখরৈত সোবাজীনান রঁজনা–

“গ্বনারঁচন, খহাঁক খাম ছী নঃ জাউ।”

তহী রীচ সিংহেশ্বব–মানে গামেক এক জাতিক মৈনজন, রাঁজন–

“গ্বনারঁচন, খনেবে নে নাঠী–নঠৌরৈন কবএ চাহি ছী। সমঝৌতা মানি নিখ।”

সিংহেশ্বক রিচাব স্বনি গ্বনারঁচন থকথকাএন হ্মদা সোবাজীনান রাঁনচনকেঁ কহনখিন–

“রাঁনচন ! সমাজক যএহ ন্বচা–নম্পঠ সভ গবীরক সম্পত্তিযো খা গজ্জতো–খারঁকেঁ সভ দিনসঁ নূঠৈত খাএন খছি। খখন ঙা সমাজ নহি বাজক হঁসেড়া ছী, তঁএ জে ভাগন সে খপন জান রঁচৌনক, হ্মদা জে পকড়া গেন তেকবা ছোড়রঁ উঁচিত নহিযেঁ হএত।”

সোবাজীনানক রিচাব রাঁনচন মানি নেনক। হ্মদা রিচাবমে কনী সংশোধন জকব কেনক। সংশোধন ঙা কেনক জে কড়্তেন পিঔন নাঠী খছি, তঁএ ওগ নাঠীসঁ খরঘাত রৈঁসী হএত। খরঘাত ঙা জে জহিনা নোহাক তীব রঁনরৈকান কব্তেন পিঔনাসঁ ও রিষাক্ত

ভ৽ জাগএ তহিনা রাঁসক নাঠিযোমে হোগএ। জগসঁ সাধাবণ নাঠীক খপেক্ষা ওগসঁ রেঁসী খরঘাত ভ৽ সকৈএ। নাঠী বথি রাঁনচন সিংহেশ্বিবক দ্নূ গানমে দূ চাষ্ট মাবনক।

সিংহেশ্বিবকেঁ গানমে চাষ্ট নগিতে জেতেক নরত্তবিযা ছন, ভ্তখা জকাঁ রাঁকী চাব্দপব নষ্টৈক হাঁগ-হাঁগ সভকেঁ চোটিযারঁএ নগন। দ্নূ হাথ উঁঠা সোবাজীনান সভকেঁ শান্ত কেনৈন। হ্মদা এক দিস জহিনা মাবিক চোষ্টসঁ চোষ্টএন গহ্মন সাঁপ জকাঁ পাঁচো হ্ফকাব কাষ্টি বহন ছন তহিনা দোসব দিস গনগ্বখাবি-সাঁপ জকাঁ সমাজোক সিপাহী সভ সীষ্টী রঁজাগযে বহন ছন। নড়াগ জীতনা পছাগত নড়াগ নড়নিহাবক রিচাব সর্বোপবি ভগযে জাগএ। সর্ব-সম্মতসঁ নির্ণয ভেন জঁ পাঁচো গোবে সাএ-সাএ রেঁব কান পকৈড় সমাজক রীচ উঁঠএ-রৈঁসএ তঁ জান ছোড়ি দেরঁগ।

খাগূ-পাছূ পাঁচোকেঁ কবৈত দেখ সোবাজীনান প্বন: রিচাবমে সংশোধন কবৈত রঁজনা-

"কান পকৈড় ক৽ উঁঠরঁ-রৈঁসরঁ ছোড়ি পাঁচোকেঁ থূক চষ্টৈরাঁউ।"

তিথি : ১৬ মগ্ত ২০১+

জাবী...

৩.

১৯৪৩ গস্রী খরৈঁত-খরৈঁত গাম-গামক জে স্কূনক শিক্ষক সভ জহল চনি গেন ছনা জগসঁ স্কূন সভ রঁন্ন ভ২ গেন, ওহো সভ জহলসঁ নিকননা খা স্কূনো সভ খ্জন। ওনা, নে সভ গামমে স্কূনে ছন খা নে সভ স্কূনক শিক্ষক জহলে গেন ছনা। হঁ, ওা রাঁত জরুব ছন জে খধিকাংশি স্কূনক শিক্ষক জহল গেন ছনা, বাঁকী ডবে পড়ৈ া ক২ ঘব ধ২ নেনে ছনা। ঘব ধড়ৈক কাবণ খানী খংগবেজী শাসন দ্বাবা চনৌন গেন দমন চক্রে নহি ছন, ওদ্রুমে দূ বংগক রিচাবক ছনা। পহিন জে খংগবেজী শাসনক সমর্থক ছনা, তঁএ জনজাগবণসঁ ডবি গেন ছনা খা দোসব ওহন রিচাবক নোক ছনা জে প্রাচীন পদ্ধতিক রিচাবসঁ প্রভাবিত ছনা। ও সভ প্রবান রিচাবসঁ এতেক প্রভাবিত বহৈথ জে খপনাকেঁ মাত্র এক নিষ্পক্ষ গ্রকুত্তন্য মানৈ ছনা, জগসঁ দেশিক খজাদীক খান্দাননসঁ ও সভ খপনাকেঁ সোল্হন্নী খনগ বখনে বহনা। ক্দা রিষম পবিস্থিতি, মানে নড়ৈ াগ-দংগাক পবিস্থিতি দেখ খপন জিনগীক রিচাবকেঁ সমেটৈ খপনাকেঁ স্ববক্ষিত বখৈনে স্কূন ছোড়ি -ছোড়ি ঘব ধ২ চ্কন ছনা।

স্কূন খ্জিতে দোসব-তেসব শিক্ষক সভ খারিঁ শিক্ষণ কার্য সংচানিত কেনৈন। সীতাপ্রবক স্কূনমে সেহো পঠৈানী শ্রব্দ ভেন। পহিল্বকা স্কূনক সভ কাগজ-পত্তব জর্ত ভ২ চ্কন ছন। কিএক তঁ পহিল্বকা জে শিক্ষক ছনা হুনকাপব শাসনদ্রাহক খভিযোগ নগি চ্কন ছেনৈন জগসঁ সান ভবিসঁ ঙুপবে জহনোমে বহনা।

স্কূন খ্জনা পছাগত প্বন: রিদ্যার্থী সরঁহক নামাংকন ভেন। দেরচবণ সেহো খপন পৌত্র–হবিচবণক নাওঁ নিখা দেনৈন। ওনা, রঁচাকেঁ কেতেক উঁমেবমে রিদ্যানয পঠৌন জাএ, প্রাচীন পদ্ধতি কী কহৈএ? হ্মদা তগ সভপব কোনো রিচাব নহি কএন গেন। রিনা কোনো প্রমাণ পত্রে, রিনা কোনো জন্ম–কুণ্ডনীএ রিদ্যার্থী সরঁহক নামাংকন ভেন। পাঁচ রঁর্খক রঁচাসঁ পনবহ–রীস রঁর্খক রঁচা, জেকবা রৌদ্ধিক রূপমে খক্ষব–রোঁধ নহি ছন, সরঁহক প্ররেশ স্কূনমে ভেন।

পঠ়ন–নিখন, রিচাবরান শিক্ষক ভেনে হ্নকা সরঁহক মন এতেক তঁ মানিতে বহৈন জে সমাজক প্ররুদ্ধ খংগ হোগক কাবণে দেশক সেরা হমবো কর্তব্য ভেন। তঁএ রিনা কোনো ভেদ–ভার কেনে খধিকাংশি শিক্ষক রিদ্যানযমে পঠ়রৈত বহৈথ। ওনা, সমাজক রীচ রিদ্যাপার্জনক নেন সমাজিক বোক–বাক নহি ছন একবো নকাবন নহিযেঁ জা সকৈএ। কিন্তু শাস্ত্রীয জ্ঞান এহেন তঁ ছেনৈহে জেকবা মহিনা খা রঁচাসঁ পবহেজ মানন জাগ ছন। ওনা, ভাগরতকথা গাম–গামমে চনৈত বহগ। জগ খাসনপব রৈঁস র্যাসজী[19] ধ্রুর–প্রহনাদক কথা স্বনরৈঁত বহথিন ওহী খাসনপব ঋূষিকাক[20] কথা সেহো কহিতে বহথিন হ্মদা সমাজক রীচ জে চনৈন ছন, মানে সমাজক জে গতি–রিধি বহৈ তগমে খোঁচ–খবোচ নহি ছন একবো নকাবন নহিযেঁ জা সকৈএ। শিক্ষকক রীচ সেহো জাতীয রেঁরহাবক প্রভার বহৈন

---

[19] भागवत बचनिहार

[20] वैदिक विदुषीक

जाहिसँ शिक्षक शिक्षकक बीच सेहो किछु-ने-किछु दूरी बनल छल।

१९४७ ई० धरि अबैत-अबैत १९४२ई०क जे तूफानी आन्दोलन छल ओहिमे किछु नरमी आएल। अंगरेजो बहादुर महसूस करए लगल छल, जे आब शासन सत्ता बँचाएब कठिन अछि। तँए सत्ताक हस्तांतरण करबे विकल्प अछि। जहलसँ आन्दोलनकारी सभकेँ निकालल जाए लगल। गाम-गाममे जे गोरा-पल्टनक घोड़-दौड़ चलि रहल छल ओहो समटा कऽ केन्द्रित होअए लगल। अपन देशक सत्ता अपन देशवासीक हाथ औत जे अपना ढंगे चलौत। अखन धरिक जे देशक शासनक इतिहास रहल ओ सिर्फ अंगरेजीए शासनटा नइ रहल, ओहिसँ पहिनौं विदेशी शासन रहल। तहिना सेहो अखन नहि, अखन एतबे जे तहन शासनक पछाति अंगरेजी शासन आएल।

जहिना जेठ-अखाढ़मे रौदसँ जरल जमीनक जे धरतीसँ जुड़ल घास-पातक संग छोटे-छोटे जे गाछ-बिरीछ छल ओहो सभ जरि-खखरि गेल छल, तहिना बादलक बरखासँ धरती तेना सिंचाएल जे जरल-मरल, मौलाएल-टुटाएल सभ गाछ-बिरीछ जगि-जगि कऽ ठाढ़ भेल।

देशक आजादीसँ पहिने देशक जे-जे समस्या छल ओ १९४७ ई०क पछाति जखन देशक जन-गणक बीच बिसबास जगल जे आब अंगरेजी शासन टुटबे करत अपन शासन हेबे करत। बिसबास जगिते सबहक नजैर अपन-अपन जिनगीक बाधा-रुकावटपर पड़लैन। पहिने निज समस्याक निदान आवश्यक, तेकरा बाद तखनक बिचार जगिते हजारो समस्याक उदय गाम-गामक समाजमे होअए लगल।

किसानक देशी भावत, किसानक रहैत देशकें अंगरेजी शासनसँ मुक्त करबाक अपन कल्याणकारी रस्ता पकैड़ आगू मुहें चलता, तँए किसानी लेल माटि-पानि, रौद-बसातनिक संग खेती करैक लूरि सेहो चाही, तखने खेती अपना गतिये संचालित हएत। दिनानुदिन नव लूरियो आ साधनो भेने उपार्जन बढ़ैत करत, जइसँ देश शक्तिशाली बनत। जखने देश शक्तिशाली हएत तखने देशक लोक शक्तिवान हेता। सबहक मनमे यएह आशो आ विसवासो छेलैन्हि।

बकास्त जमीनक आन्दोलन उठि चुकल छल। मुदा ओइमे एकरूपताक अभाव रहल। गाम-गामक समाज वैचारिक रूपमे सेहो आ व्यवहारिक रूपमे सेहो बँटाएल रहला। खेतक मर्मकेँ बुझनिहार जे किसान छैथ ओ पाँच-पाँच भरि जमीनक उपार्जित शक्तिकेँ नीकसँ बुझै छैथ, तँए ओहन किसान नहि छैथ सेहो लग नहियेँ कहल जाएत जे अपन खेतकेँ हरनाव बना रूपारसँ बजै छैथ- 'जँ हम हरनाव लग दिऐ तँ लोकक हगर बन्न भऽ जाएत।'

अजादीक अन्तिम दौड़ अबैत-अबैत देशक समस्या दर्जनो राजनीतिक दल सेहो बनौलक। समस्याकेँ कोन रूपे समाधान कएल जाए, अधिकांश वेद-वाक्य सभ विचार करिते रहैथ। जइसँ पोखरिक जाठि लगक माटि उखाड़ि पोखरिक पानिकेँ थाहि लेता, ओहो तँ विचारक क्षेत्रमे अछिए। बकास्त आन्दोलन कोनो-कोनो गाममे शत-प्रतिशत सफल भेल आ कोनो गाममे खिचड़ लग भेल सेहो नहियेँ कहल जा सकैए। भेल दून। आएब जे भेल, किछु लोक अपना-अपना माथे अपन-अपन भाग्य सेहो लिखलैन

খা কিছু গোবে যা তঁ নিখরেঁ নে কেনৈন রা নিখি কঽ মেঁঠা নেনা। গাম–গামসঁ জমীনরঁনা কিসানক রেঁঠা গাম ছোড়ি রঁজাব দিস ভাগিযে বহনা খছি। খধিকাঁশি নোক, চাহে ও বুঁদ্ধিজীরী পবিরাবক হুখএ রা মসিজীরী পবিরাবক, চাহে ও কিসান পবিরাবক হুখএ রা ঔদ্যাগিক পবিরাবক রা খেতিহব–রৌনিহাবক পবিরাবক, গাম–ঘবসঁ পড়ি া কঽ কিএ রঁজাবোন্মুখ ভেন খছি ?

নাখো–করোড়ি া জীর–জন্তুক রীচ মনুখ সভসঁ ঙুঁপব রিরেকরান জীর মানন জাগত খছি, মানন নহি জাগত খছি রাস্তরমে খছিযো। কহৈক এমমে, জহিনা মংচপব রঞা রঁজৈ ছৈথ জে রঁবদ রঁহিনে[21] খা রিরেকরান কহৈনে জন্ম নেনে ছৈথ, তখন জঁ সে নগ হুখএ তঁ সেহো জন্মমে রাঁত ভেন। খাএব জে ভেন, জহিনা এক রঞাক রিচাব ঙুঁপব খছি তহিনা দোসবো রঞা তঁ এহেন ছথিএ জিনক কহরঁ ছৈন– 'জহাঁ রঁসী তঁহ স্বন্দব দেশূ। জহি প্রতিপানন সোগ নবেশ।'

রিচাবণীয প্রশ্ন ত্তনসিযো রাঁরাঁক ছৈন্হ, ভনেঁ ও খিসিযা কঽ কহনে হোথি রা ভারসঁ ভরিত হোগত প্রেমাভারমে কহনে হোগথ।

সাঠি ে তীন হাথক মনুখকেঁ দুনিযাঁ দিস দেখৈসঁ পহিনে খপন শকন–সূবত খান–খান জীর–জন্তুক শকন–সূবতসঁ ভজাগব নেরাঁ চাহী। কহৈকান তঁ কহিযে সকৈ ছিঐ জে হাথী হুখএ কি রাঁঘ, ভনেঁ জংগনমে খপনা শঞ্জিযে ও বাজা কিএ নে রঁনন খছি, হ্নদা খপনা বহৈক ঘব রঁনরৈক নূবি নে হাথীকেঁ ছৈ খা নে রাঁঘকেঁ, হ্নদা

---

[21] हर जोतैले

মাটিমে বহৈরনা মূসো আ খিখিবো–নঠ়ি যা ওহনে অছি সেহো কেনা কহল জাএত।

রঁজাব দিস গাম–ঘবক নোককেঁ পড় াগন কবৈক জরূবত কিএ পড়নৈন? চাহে ও কোসীক কছেবক নোক হোথি রা কমনা–রাঁগমতীক কছেবমে বহৈরনা, কী ও সভ গ নগ জানি বহনা অছি জে দ্‌নিযাঁক সমৃদ্ধিশানী শহব নদিযেক কছেবেমে রঁসন অছি। দ্‌নিযাঁক রাঁত ছোড় ়, অপনে রিহাবক জে প্রশ্ন শহব অছি ও কেতএ অছি?

সভ কিযো তঁ যএহ নে চাহি ছী জে অধিক–সঁ–অধিক শান্তচিত্তসঁ জীরন ব্যতীত অপনো কবী, পবিরাবো কবএ আ সমাজোকেঁ শান্তি ভেটৈ। ক্ষদা তগনে কী খগতা অছি আ কেতএ কোন বস্তা কিএ রাঁধিত অছি, তৈপব রিচাব কে কবত? রিচাবণীয রিষয অছি জে কেহেন জীরন চাহী? জখনে ধবতীপব জন্ম নেনৌং, তখনে ভূখ নগরেঁ কবত, জঁ ভূখ নহি মেটৈএরঁ তঁ শবীব খসৈত–খসৈত খসি পড়রেঁ কবরঁ। ওনা অন্নাসঁ রেঁসী জরূবত পানিক অছি আ তহুসঁ রেঁসী খগতা হরাক অছি জে সাঁস নগ ছী। ক্ষদা ও তঁ প্রকৃতি অপন অকরানসঁ সৌংসে দ্‌নিযাঁকেঁ ভবি দেনে অছি। ওনা, অছি পীরৈক পানিযোঁ আ ভোজনো সামগ্রীক পৈদা কবৈক মাটিযো, ক্ষদা ওগমে কনী মেহনতক জরূবী পড়ি যে জাগত অছি। ধবতীসঁ অন্ন পৈদা হোগএ আ নিচাঁ পতান আ ঙঁপব অকাসসঁ পানি টৈভকৈএ। তগমে মনুখক অপন তর্বদ্‌ত এতে তঁ রঁঠি যে জাগএ জে তগনে গনাব, চাপাকন গন্যাদিক রেঁরস্থা কবএ পড়ৈ ছগ। ওনা, অকাসক পানি জহিনা পরিত্র রেঁসী অছি তহিনা ওকব তর্বদ্‌ত সেহো কঠিন অছি, ক্ষদা অসাধে

ঋছি সেহো কহরঁ উঁচিত নহিযেঁ হএত। জখন কি তীনূ সাধন ভবপ্বব ঋছিএ। তখন ঋন্নক ঋভাব কিএ হোগএ ? পানি দূষিত কেনা ভঃ জাগএ ? রাঘ প্রদূষিত কিএ ভঃ জাগএ.. ?

রিরেকরান মন্বখ বহিতো জিনগীক মূন–ভূত ঢাঁচাসঁ ওঋন ভেন ছী। ওনা, ওঋন হোগমে সোন্হন্নী ঋপনে দোখ ঋছি সেহো নহিযোঁ কহন জা সকৈএ। সর্বরিদিত ঋছি জে কোনো রঁচাক জন্ম ঋক্তানারস্থামে হোগতে ছৈ, জেকবা জীতা–জীরনক সভ শৈক্তিক রীজ বহিতো ওহন শাবীবিক ঋরস্থা হোগ ছৈ জে কছঋাক রঁচা জকাঁ নহি জে পানিক ঙুঁপব দেনে দৌড়ৈত গেনৌঁ ঋা ঋল্ডা খসরৈঁত গেনৌঁ। ওগ ঋল্ডাক শৈক্তি ওহন ছৈ জে মাএ–রাঁপক খোজ নহি কবৈএ, খগতো নগ হোগ ছগ। নগনে ঋপনে ফ্রুর্টি রঁচা ভঃ জাগএ। রঁচা হোগতে দৌড়ৈক শৈক্তি ওকবামে ঋারি জাগ ছগ। দৌড়ৈক শৈক্তি ঋরিতে ঋপন জীরনক ভাব উঁঠা নগএ। ঋদা কেতরোঁ কছঋাক রঁচা পনিগব কিএ নে হুঋএ ঋদা ও ঋপন মাগযো–রাঁপকেঁ কহাঁ চীন্হি পরৈএ ? মন্বখ তঁ সে নহি ছী। একবা মাতা–পিতা পবিরাবসঁ নঃ কঃ সমাজ ধবিক সহাবা ছগহে। মন্বখক জীরনক নেন ভোজন মূন ছী। ভোজনক উঁপবান্ত সভ্য সমাজমে[22] জন্ম নেনে জুগান্বকূন রস্ত্রক ঋারশ্যকতা দোসব ঋারশ্যকতা ভেন। জংগনী জীর তঁ মন্বখ ঋারঁ বহন নহি, ঋারঁক মন্বখ তঁ রহুত ঙুঁপব উঁঠি গেন ঋছি। জগ ঋন্বপাতমে জীরন ঋছি তহী ঋন্বপাতক নে ঋারাসো চাহী, তহিনা পঠা াগ–নিখাগ, রঁব–রৈমাবীক গনাজক

---

22 विकसित समाजमे

संग साहित्य-कला आदि सेहो सभ चाहबेँ करी। यएह भेल मनुखक जिनगीक ढाँचा।

अखन धरि जे अर्थकार मनुख समाजक बीच व्याप्त अछि ओ प्रकृतिगत सेहो अछि आ कृत्रिमगत सेहो। समाजमे रूढ़िवादी विचार, अर्थ-विसरास जे पसरल अछि ओ कृत्रिमगत अर्थकारक भावी स्रोत छी। बंग-बंगक अर्थ-विसरास पसरलो अछि आ नव-नव शिवासँ पसारलो जाइते अछि। अखन वैसी नहि, अखन एतबेँ जे मिथिलांचलक मध्य जे दरभंगा-नहेबियासवायमे स्वास्थ्यक लेल अस्पताल बनल आ ओइमे आधुनिक ढंगक इलाजक जे व्यवस्था भेल, की ओकर विरोध लोग भेल ? खूब विरोध भेल। गाम-घरक जेतेक ठक-फुसियाह छल, सभ अपना-अपना ढंगे विरोध केलक। तँए की आइक मनुख ओकरा अधला बुझत। जीवनक एक मूल-भूत आवश्यकताक पूर्ति तँ भइये रहल अछि।

दुनियाँक बीच आजुक परिवेशक जिनगी केहेन बनए ? ई तँ विचारणीय प्रश्न अछिए। अखन जेकरा शहर-बजार बुझै छी, ओइमे जिनगीक सभ मूल-भूत आवश्यकताक साधन बनि गेल अछि, जइसँ जिनगी असान भइ गेल अछि। ऐदा सीतापुर सन-सन गाम जे मिथिलांचलमे हजारो अछि, ओइमे किछु ने अछि ! गामक जिनगी भारी बनि गेल अछि। तँए अपन मातृभूमिकेँ तियागि अपन शारीरिक मानसिक शक्तिकेँ जगा अपन-अपन परिवारक भरण-पोषण लेल एका-एकी सभ किये दुनियाँक कोण-कोणमे जा बसि रहला अछि।

वैचारिक रूपमे अखनो हम मिथिलाक ओ रूप

দেখিয়ে বহুত ছী, জে অদৌক চিন্তনধারাক অনুকূল অছি। তঁএ হম সভ আজুক মিথিলাক চিত্রাংকন জঁ নগ করব, তঁ আনী জাদূ-টোনা বা ছূ-মন্তর কহি দেনাসঁ ভএ জাএত ও সম্ভব নহি অছি। হজার-লাখ বর্খ পহিলুকা সতজুগ-ত্রেতাসঁ নিকৈল আগ হম সভ একৈসম সদীমে পহুঁচ চুকল ছী।

বকাস্ত আন্দোলন সীতাপুরমে শত-প্রতিশত সফল ভেল। শত-প্রতিশত সফল হোএবাক পাছূ দূ কারণ ভেল। নে আন গাম জকাঁ সতবহ বংগক রাজনীতিক দল ছল আ নে অজাদীক আন্দোলনমে সতবহ বংগক বিচার। কাঁগ্রেস আ বামপংথী–মানে পূজীবাদী আ সমাজবাদী–মাত্র দুগযে বিচারধারা গামমে ছল। জখনে কাঁগ্রেস মহাধিবেশনসঁ বকাস্ত জমীনক প্রস্তাব পাস ভেল তখনে সীতাপুরক দুনূ দল মিলি আন্দোলন রূপমে আন্দোলিত ভেল। জগসঁ সফল ভেল। ওনা কাঁগ্রেসী কার্যকর্ত্তা জে ছলা ও স্বামী সহজানন্দজীক বিচারসঁ প্রভাবিত ছলা আ অপনাকেঁ স্বামীজীক ভক্ত সেহো বুঝৈ ছলা।

সীতাপুর গামক সমাজ সেহো দেশকেঁ কল্যাণক দিশামে এক কদম বঢ় াএব বুঝনৈন। তঁএ আন গাম জকাঁ নে সূদি-সরাগবলা মহাজন উঠি কঽ ঠাঢ় ভেলা আ নে ভরনা-বন্হকীবলা ভরনদার বা বন্হকীদার। তঁএ শান্তিপূর্ণ ঢংগসঁ বকাস্ত আন্দোলন সীতাপুরমে সফল ভেল। মুদা বগলেক গাম রুক্মিণীপুরমে গধকিচন ভঽ গেল।

बीसमी शताब्दीक दोसर दशकमे[23] गाँधीजी बिहार आबि चुकल छला। जमीनक सिस्टम आ जमीन्दारी शोषण खलला पछुआगत आएल छला। तइसँ पहिने १++० ईस्वीमे काँग्रेस पार्टी बिदेशी ह्यूम द्वारा बनि चुकल छल। जइक भीतर गाँधीजी अपन कार्य संचालन केलैन। १९२३ ईस्वीमे बामपंथी पार्टी सेहो देशमे बनि चुकल छल। १९२७ ईस्वीमे सोसलिस्ट पार्टी सेहो बनि गेल।

रुक्मिणीपुर गामक सौभाग्य बुझी वा दुर्भाग्य बामपंथी[24] पार्टी नइ बनल। बामपंथीक रूपमे समाजवादी[25] आ दछिनपंथीक रूपमे काँग्रेस बनल। दुनूक आधार बदैल जातीय आधार बनि गेल। सभ तरहक–माने ओकातिक हिसाबेँ, सम्पतिक हिसाबेँ–लोक दुनू पार्टीमे विभाजित भऽ गेला। ओना रुक्मिणीपुरक आमजन सेहो अंगरेजी हुकूमतक विरोधमे ठाढ़ भेल, मुदा नेतृत्व रहल सम्पतिशाली लोकक हाथमे।

बकास्त आन्दोलन उठिते रुक्मिणीपुरमे जातीय उन्माद उठि कऽ ठाढ़ भेल। जइसँ जातीय सत्ता जोड़ पकड़लक। देश स्वतंत्र नइ भेल छल मुदा जातीय उन्मादक केतेक रंगक विवाद गाममे ठाढ़ भइये गेल छल। मानवजातीक लेल बैशाख–जेठ मासक रौदमे उँटौपर ठाढ़ करब सदृश केतेको घटना भऽ चुकल छल। छोट–छोट गलतीमे पानिमे लहा

[23] १९१७ इस्वी

[24] कम्युनिष्ट

[25] सोसलिस्ट

ঘোবনক ছত্তা দেহপব ঝাড়ৃ চ্কন গেন ছন। গোনা-নাঠী ভবি, ভবি-ভবি দিন বৌদমে সজাএ দেন জা চ্কন ছন, রএহ গাম ছী রুক্মিণীপ্বব।

রঁকাস্ত জমীনক খান্দাননক হরা উঁঠিতে রুক্মিণীপ্ববক সূদিখোব-মহাজন উঁঠি-উঁঠি ঠাঢ় ভেন। জহিনা কাঁগ্রেস জাতীয খাধাবপব ভীতবে-ভীতব রিভাজিত ছন তহিনা সোসনিস্ট পার্টী সেহো ভগযে গেন ছন। নবমদন-গবমদন কহ কহ কাঁগ্রেস খা সোসনিস্ট, প্রজাসোসনিস্ট, সংযুক্ত সোসনিস্ট গত্যাদি গত্যাদি কেতেকো রিভাজন দুনূক বীচ ভহ চ্কন ছন। রঁকাস্ত জমীনক খান্দাননসঁ খগ্বখা গেন সূদিখোবী, মহাজনী।

ওনা, দুনূ পার্টীক বীচ এহেন সেহো ভেবেঁ কএন জে এক-দোসবকেঁ খঁখিযা-খঁখিযা মানে জাতীয খাধাবপব রঁকাস্ত জমীনক খান্দানন ছিট-ফুট রূপমে জরুব জাগন। রুদা ও সাক্ষহিক নহি, বাজনীতিক দনক খন্বকূন জাগন। জে মাত্র রিচাবধাবাক খন্বকূন বহন, খান্দাননক খন্বকূন নহি। গামো তঁ গাম ছী। কোনো গাম এক জাগতিক তঁ খছি নহি, জে কিছু রুদ্দাপব এক ভহ চনবৌ কবত। তদ্রূমে রুক্মিণীপ্বব তঁ খাবো খজীব খছি। ঐ গামমে দেবী-দেবতা, স্থান-ধর্মশানা সভ কিছু বঁটৌএন খছি।

রুক্মিণীপ্ববমে খাঠ কট্ঠা জমীন দখন কবৈক প্রশ্ন উঁঠন। গামক ওা পহিন ঘটনা ছন। ভেন ওা জমীন দখন কবৈক প্রশ্নপব এক জাগতিক শূমা বঁনন। কান্হি জমীনপব হব চঠ়ৈন জাএত। বাতিযে ভবিমে বংগ-বংগক যোজনা গামমে বঁনএ নগন। খাঠ বঁজে ভিনসবমে হব চঠ়ৈক সময জে নির্ধাবিত ছন, তগসঁ

पहिनहि, मानें छरें ऱजेमे दू जागतिक रीच एहेन मावि फँसि गेन जे दुनू दिससँ नहासे नग खसन, एक दिससँ एकटा था दोसब दिससँ दूटा मवरो कएन। थंगरेजक नड़ागमे तँ ऋक्मिणीप्वबक एको गोरे जहन नहि देखने छना ऱ्ादा सान भवि दुनू जागतिक नोक जहनेमे बहना, ओहो हिसार्ब तँ थजादीक थान्दाननेक थंग ने भेन। थाकि नग ?

तिथि : २१ मओ २०१+

जावी...

৪.

সীতাপ্বব গামসঁ নঃ কঃ মিথিনাঁচন হোগত সৌঁসে দেশে স্বতংত্র ভেন। দেশীক জন-জনমে স্বতংত্রতাক জে খ্শী হোগ ছৈ ও খ্শীক নহৈব উঁঠরেঁ কএন। ওনা, শাসকক ৰূপমে খংগবেজ সত্তা ছোড়্নক, মুদা দেশীক জে খপন সমস্যা হজাবো বর্খসঁ জনমৈত খারি বহন ছন ও তঁ খাবো জটিন ভগযে গেন ছন। জগসঁ খাগ্ বঁঠ্ ক বঁদনা পাছুএ মুহঁ দেশী সসৈব বহন ছন। তৈসংগ খংগবেজ বঁহাদ্ব হিন্দ্-মুসনমানক বীচ ভাবত-পাকিস্তান বঁনা নমহব ঝগড় াক বীখা ছীটিযে দেনে ছন। ওনা, জঁ দেখন জাএ তঁ ভাবতক পছিমী সীমাপব পছিমী পাকিস্তান ভেন খা পূবঁসঁ বঁগান কটি পূবী পাকিস্তান ভেন, জে সমুদ্রসঁ সেহো সটন খছিএ। ও ভূভাগ পাকিস্তান দেশীক ৰূপমে ভেন, মুদা ঐঠামক সমাজ মানে মিথিনাঁচনক সংগ সীতাপ্ববক সমাজ খদৌসঁ হিন্দূ-মুসনমান, এক্কে গামমে মন্দিবো খা মস্জিদো বঁনা খপন পূজা-গবাঁদত কবৈত খারিযে বহন খছি। ধর্মক নাওঁপব জখন দেশীক রিভাজনো ভেন খা নর দেশীক ৰূপমে সেহো স্বতংত্র ভঃ কঃ ঠাঠ্ ভেন, তখন জাতীয উঁন্মাদ নগ জগৈ সেহো তঁ খসম্ভব নহিযেঁ খছি, সম্ভব খছিএ। এক-দোসবকেঁ এক দোসব কহৈত বহবঁসঁ রিবাদক জড়া মোটাগতে ছন। জগসঁ দ্নূক বীচ জহাঁ-তহাঁ মাবি-পীটি, খূন-খচবসঁ নঃ কঃ সম্প্রীতিক সংগ গজ্জত-খাবৰূক নূটি-পাটি সেহো ভেবোঁ কএন খা খখন ধবি হোগতো খারিযে বহন খছি।

দেশীক খজাদীক নেন জে দেশীভক্ত ছনা হ্নকা

सरँहक सोझामे देशी स्वतंत्र भेनासँ पूर्व जेतेक समस्या छेलैन तइसँ कतेको गुणा बेसी स्वतंत्रता प्राप्तिक पछाइत आगूमे एलैन। उजरन-उपटैन, शोषित-पीड़ि त देशक बाँगडोर देशवासीक हाथमे एलैन। जइसँ सरँहक विचारमे द्वन्द्व उठरेँ कएल। ओना, अजादीसँ पूर्व बैचारिक चिन्तनधाराक ओ रूप नहि छल जइसँ समस्याक समाधान होइत। एकरूहरी कहियौ आकि एकसूत्री, सभ आन्दोलनीक उदेस अंगरेजी शासनक विरूद्ध छेलैन, तँए दोसर-तेसर समस्या गौण पड़ि गेल छल, जे स्वतंत्र भेला पछाइत प्रमुखतासँ आगू आएल।

आइक जे देशी भारत छी, रएह अजादीक समय १९४७ इस्वीमे सेहो छल, किसानेक देशी भारत तहियो कहरेँ छल आ आइयो कहरेँए। भलेँ लोक अपन जमीन-जथो, गाम-घर छोड़ि शहर-बँजार किए ने पकैड़ बहला अछि। आएर जे अछि, तइ एते तँ हमरा सभकेँ बुझए पड़त किने जे ओझ्का जकाँ १९४७ इस्वीमे देशक जनसंख्या नइ छल तइ तैयो आएर-पीर नइ घटै छल सेहो केना नइ कहल जाएत। आन-आन देशसँ अन्न, कर्जक रूपमे अरेँ छल आ हम सभ जनेर-गहुम आ-आ प्राण बँचरेँ छेलौं।

किसानक दशा-दिशा देखाएरोँ आ स्वघावरोँमे स्वामी सहजानन्दजीक जबँरदस भूमिका रहलैन। किसानक समस्याकेँ ओ अति स्वक्ष्म दृष्ठिसँ देखै छला। सीताप्वर गामक जे काँग्रेसी कार्यकर्त्ता सभ छला, ओ सभ स्वामीजीक भक्त रहथिन, जइसँ आन गामक अपेक्षा सीताप्वरमे बँकास्त जमीनक वापसी सफल रूपमे संचालित भेल।

ওনা, গামমে রামপংথী রিচাবধাবা সেহো প্ররল রূপমে বহরেঁ কবগ। জেকব প্রমাণ খখনো সদ্য: সরহেক সোঝমে খছিএ জে মিথিলাঁচলেক খান-খান গামমে খখনো রাঁস ভূমিক সমস্যা খছি, ক্ষদা সীতাপ্ববমে সে নহি খছি। ওনা কিসানক জে নিম্ন-কোটি হোগএ মানে সীমান্ত কিসান ও সীতাপ্ববমে রেঁসী খছি। কিসান পবিরাবক জে নর পীঠ়ৗক নোক ছৈথ, ও খপন-খপন খেতো-পথাব খা ঘবো-দ্খাব ছোড়ৗ শহেব-রঁজাবমে ঘব-দ্খাব রঁনা বহএ নগনা খছি। ক্ষদা গামো তঁ গাম ছী, জহিনা এক দিস জমীন ছোড়়নিহাব ছৈথ তহিনা খেতী কেনিহাবক খভাব সেহো ভগযে গেল খছি। সগযো বংগক ওঝবী জমীনক রীচ ঠাঠ় খছিএ।

এক দিস খজাদীক কিছুএ দিনক পছাগত গাঁধীজীক হত্যা ভেলৈন তঁ দোসব দিস দেশীক শাসন-রেঁরস্থা চনরৈঁনে সংরিধান সভ সেহো রঁনি, কার্যবত ভেল। কিসানী-নে জহিনা মাটিক জরুবত খছি তহিনা পানিযোঁক খছিএ। পানিক সাধন রঁনরৈঁনে পছিমী-পূবী কোসী নহবক চর্চ জোব-শোব চনিযে বহল ছল। তৈসংগ ধাব-ধ্বক রাঁঠ়ৗ ক রঁচাঙ-নে ধাবকেঁ ঘেবরৌক জরুবত ছেলৈহে। তৈসংগ সিংচাগক জরুবত সেহো ছেলৈহে। রৌবিংগসঁ পতানক পানি ঙুপব খানি খেতকেঁ পটৌল জাগএ, ওা নোক মাত্র স্বনিতেটৌ ছল। রাস্তরিক রূপমে কেতৌ ছল নহি। ওনা, গাম-গামমে চবো-চাঁচব খা পোখবিযো-ঝাঁখৈব খছিএ ক্ষদা ওগসঁ সিংচাগক সম্ভচিত রেঁরস্থা হএরঁ সম্ভব নহি ছল। এক তঁ গাম-গামক পোখৈব কোসী-কমলা ধাবমে কটরৌ কএল খা ভথানো ভেল, ক্ষদা জগ গামমে নহি ভেল তদ্ধ গামমে ছোট-ছোট

পোখৈব বহলে ওগমে ওতে পানি জমা বহিতো নে ছল জগসঁ সিঁচাগক পূর্তি সম্ভৱ হোগত।

ওনা, গাম-গামমে পোখৈবরঁনা, মানে জিনকব পোখৈব ছিঐন ও খেত পর্টৰৈক কোন ৰাঁত জে নোককঁে নেহেৰোঁমে বোক নগেনে ছল। কিছু গামক পোখৈবমে নহাগ-নে ঘাট ফ্টা-ফ্টা ৰনৌন গেন ছল তঁ কিছু গামমে কিছু জাগতিক সম্প্রদাযকঁে নহাগসঁ বোকন জাগ ছল। ওনা, খণ্ডাবহ গল্ডা পোখৈবরঁনা সীতাপ্ৰব গামমে সির্ফ পাঁচেটা পোখৈব ওহন ছল জগমে কিছু জাতিকঁে নহাএরঁসঁ বোক ছেনগ। ওনা, সহজানন্দ স্বামীজীক ছত্রছাযামে গাম-গামক কিছু পোখৈব সার্ৰজনিক ভ২ গেন, ম্দা খধিকাংশি গামক খধিকাংশি পোখৈব ৰঁচনে বহল। ওনা, জহিনা মাটি উঁপজাক ৰঁখাবী ছী তহিনা পানিযোঁ ছীহে। ম্দা সে তঁ সম্প্রচিত ৰেঁরস্থা ভেনা পছাগত হএত।

গ্ৰনামীসঁ খজাদীক সীমাপব তঁ দেশে ঠাঠ় ভেন ম্দা হজাবো বংগক খহ্ব-ৰিসরাসো খা ৰূঠ়ি রাদিতো চিন্তন ধাবাকঁে জকৈড় ক২ পকড়নহি ছল জগসঁ নর চিন্তনধাবা ৰঁনিযেঁ নে পেরঁ বহল ছল। হজাবো ৰঁর্খক রিদেশী শাসনসঁ ত্রস্ত সমাজ খখনো স্বতংত্রতাক মহত ৰ্ঁম্নিযে নে পেরঁ বহল ছল। জগসঁ মন্বখক জিনগীক খাধাব মজগূত হোএত। জহিনা কিসানী জিনগী খনৰিঁসরাস্ ছল তহিনা খান-খান ছোট-মোট ধহ্বাক ছেনৈহে। এক দিস জহিনা গাম-সমাজক কিছু চ্নন-চানন নোক সমাজক খাধাবকঁে মজগূত ৰঁনৰৈক রিচাবক সংগ ক্রিযাগত ৰূপমে সেহো দিন-বাতি একৰঁঞ্চ কেনে ছনা, তহিনা খক্তানক খহ্বকাবমে পসবন সমাজকঁে খহ্ব-ৰিঁসরাসক খহ্বকাবে দিস সমাজ রিবোধী শৈক্তি ধকেন

বহল ছল, জগসঁ দেশী আগূ বঁঢ়ত আকি পাছূ জাএত সে নির্ণয কবৱ কঠিন ছেনৈহে।

কিসানক দ্ভাগ্য ছেনৈহে জে জে পানি ঞ্বষি নেন অমৃত ছী ও মৌনসূনপব নির্ভব ছল। সানক মাত্র তীন-চাবি মাস ওহল অছি জগমে ৱবখো হোগএ আ ৱর্থাকি সম্ভাবিত মাস সেহো মানল জাগএ, ক্ষদা মৌনসূনোক এহেন নিসচিত ঠেকান নহিযেঁ অছি জে এতে ৱবখা সানে-সান হেৱে কবত। সম্ভাবিত ৱর্থসঁ কোনো সান ৱেঁসিযো ভঽ জাগএ আ কোনো সান কম্মা হোগএ। তেৱীচ এহনো তঁ হোগতে অছি জে কোনো সান নহিযোঁ ভেন।

পৈছনা শিতাঙ্গীক সৱঁহক ঐতিহাসিক অন্বভর নোককেঁ ছৈন্ঠ জে জহিনা উঁনৈসমী শিতাঙ্গীমে পচীসষ্টা বৌদী ভেন তহিনা অঠাবমী শিতাঙ্গীমে সেহো ভেৱে কএল। বৌদী তঁ বৌদী ছী, ওকবো কি কোনো ঠেকান অছি জে এতু হএত কি এতৱে হএত? এক মৌসমক সেহো হোগএ আ দূ-তীন-চাবি-পাঁচক সংগ ৱাবহ ৱর্থক সেহো ভেৱে কএন অছি। ৱাবহ ৱর্থক বৌদীক অন্বভর মিথিনাঁচনক মিথি মানিনিকেঁ সেহো ছৈন্ঠ। ৱ্মনে অছি জে ৱাবহ ৱর্থক বৌদীক পছাগত সীতাক জন্ম ভেনৈন সেহো জখন জনকজী অপনে হাথে হব পকৈড় জোতনৈন, তখন।

কিসানক নেন জহিনা মাষ্টি পূজনীয সম্পদা অছি, তহিনা পানিযোঁ অছি। ক্ষদা ও তঁ তখন পূজ্য হএত জখন ওকব রিধিরত্ অবাধনা কবৱ। ক্ষদা ঐঠাম সে তঁ ছল নহি। মিথিনাঁচনমে অনিসচিত জীৱন সভ জীৱ বহল ছনা জগসঁ কোনো সান সঙ্কুচিত ৱবখা ভেনে জহিনা খ্শিহানী অৱৈ ছল তহিনা সঙ্কুচিত ৱবখা নগ

ভেনে ওকব রিপবীত স্থিতি সেহো হোগতে ছল। তৈসংগ সমাজমে পসবন রুঢ়রাদী চিন্তনধাবা ভাগ্য-তকদীবকেঁ খগ্বখা সমাজক পছখা পকৈড় সেহো পছঐরঁতে ছল। মানে নর চেতনাক উঁদযকেঁ রোকিতে ছল। মন্বখক জিনগীক এক-এক সমস্যাকেঁ হজাব-হজাব বংগক রিচাব তেনা ওঝবা দেনে ছল জে খপনো জীরন-মবণ লোক খপনেসঁ নগ রু্ঝি বহল ছনা। রঁবখা নগ ভেল তঁএ কিযো জটা-জটৌনক নাচ নাচি-নাচি রেঁগকেঁ উঁখৈবমে ফটি, ওহল লোকক আঁ ংগনমে ফেকৈ ছল, জেকব গিনতী সমাজমে ঝগড় াউ লোকমে হোগ ছল। বৌত্তকা ঘটনা ভোব হোগতে ঝগড় া-লড় াগক রূপ নগ ছল। তদ্রুমে সাম্ভহিক রূপসঁ ফেকল রেঁগ, একাকী পবিরাবক রীচ রিরাদ ঠাঢ় হোগতে ছল। তেতরেঁ নহি, রঁবখা নগ ভেনে পৈঘ-পৈঘ ভগতাগযো হোগতে ছল খা জগো-জাপ হোগতে ছল। এক তঁ উঁপজা নগ ভেনে লোকক ঘব খানী বহৈ ছেনৈ জগসঁ জীরন কঠিন ছেনৈ, তৈপব সঁ পবিযাপ্ত খর্চ সেহো হোগতে ছেনগ।

মাটি-পানিক সংগ কিসানী জিনগী-নে নীক-নীক রীজক সংগ নীক-নীক নূবি[26]ক জরুবত সেহো খছিএ। কোনো দেশক, মাটি-পানি-খান-পহাড় মূল উঁপোদিত সম্পদা ছী। ওনা ঐ চারুক হিসারেঁ, মানে মাটি-পানি-খান-পহাড়সঁ খপ্পন দেশ রঁহ্ত সম্পন্ন খছিএ। তদ্রুমে মিথিনাঁচল তঁ খারো রেঁসী সম্পন্ন খছি।

26 तकनीक

মিথিনাঁচনক জেহনে মাটি পরিত্র[27] অছি তেহনে পানি সেহো গুনগবক সংগ পবিযাপ্ত সেহো অছিএ। দর্জনো নদী জহিনা সানো ভবি রঁহতা অছি, তহিনা মৌসমক অনুসারে রঁবখা সেহো হোগতে অছি। দুনিযাঁক কোনো দেশ এহেন নহি অছি জেকব মাটি এহেন উঁর্বব হোগ। জঁ কোনো দেশক মাটি এহেন উঁর্বব অছিযো তঁ ওকব দোসব সাধন ওহন নগ অছি, জেহেন অপনা সরঁহক অছি। গুষিক পৈদারাব মৌসমক অনুকূন সেহো হোগতে অছি। তদ্রূমে অপন দেশ আন-আন দেশসঁ রঁেসী নীক অছি। কিএক তঁ কিছু দেশ এহেন অছি, জৈঠাম সানো ভবি একবংগাহে মৌসম বহৈএ বা একসঁ আগূ রঁঠ়ি ডেঠ়-দূ মৌসমক হোগএ। মানে ওা জে কোনো দেশ সানো ভবি ঠষ্ট বহৈএ তঁ কোনো দেশ সানো ভবি গবমে বহৈএ। তদ্রূসঁ রিচিত্র ওা অছি জে কোনো দেশমে রঁবখা হোগতে নে ছৈ, তঁ কোনো দেশমে সানো ভবি রঁবখা হোগএ। জগ দেশমে সভ সান, সানো ভবি রঁবখে হএত তগ দেশমে গুষি কার্য কেনা হএত? ক্ষদা ওগঠাম প্রগুতিক অনুকূনে পৈদারাব হোগএ। তথাপি অখন ধবি মানে রাঁসমী সদীক পাঁচম-ছঠম দশক ধবিক রাঁচ জে কিসান দেশ ভাবতক কিসানী জিনগী বহন ও আন রঁহ্তো দেশসঁ পছআএন বহন, জগসঁ জে উঁপোদন[28] হেরাঁ চাহী, সে নহি ভ২ পরঁে ছন। তেকব অনেকো

---

27 उर्वर

28 उपज

কাবণ ছল। জহিনা সঙ্কুচিত জানকাবক[29] অভাব ছল তহিনা সঙ্কুচিত খেতী কবৈক সম্বন্ধিত ঔজাবক সংগ সঙ্কুচিত ব্যৱস্থাক অভাব সেহো ছেলৈহে। জুগ-জুগসঁ অবৈত জহিনা কৃষি ঔজাব ছল তহিনা জুগ-জুগসঁ অবৈত কৃষি কার্যক তকনীকো ছেলগ। ব্যৱস্থা ওহন ছল নহি জে সঙ্কুচিত ঢংগসঁ কৃষি সংচালিত কএল জাগত। ওনা, ব্যৱস্থাক এক নহি দূ দিশা অছি, মুদা দুনূ দিশা অস্তকাবপূর্ণে ছল।

জহিনা নব সবকাব গঠিত ভেলে সাগযো-হজাবো বংগক নব-নব সমস্যা উঠৈএ, তহিনা দেশী সবকাব গঠিত ভেলে, তহুমে অংগবেজী হুকমতক ত্তবন্ত পছাগত দেশ ভবিমে অনেকানেক সমস্যা আগূমে আএল। ওনা, সবকাবী তংত্রকেঁ মজগূত আ কমজোব হেবাঁক সেহো কাবণ অছি মুদা সে অখন নহি। অখন এতবেঁ জে জৈঠাম পেটৈক[30] সমস্যা রিকবান রূপমে মুঁহ ৱৌনে ছল, তৈঠাম জিনগীক জে দোসব মূল আবশ্যকতা ছল তৈপব ধিযান কেনা জাএত ? তহুমে অংগবেজী শাসনক খিলাফ সাধাবণ লড়াইগযো তঁ নহিযেঁ ভেল। কোনো দূ দেশক বীচ লড়াই ভেলে জেকবা জমীনপব লড়াই হোএএ, ওকব অর্থব্যৱস্থা কমজোব হোগতে অছি। তঁএ সবকাবী ব্যৱস্থা কমজোব ছেলৈহে জগসঁ কৃষি পংগু বনলে বহল। ঈ ভেল এক দিশা, দোসব দিশা অছি সামাজিক ব্যৱস্থা। অপনা দেশক সামাজিক ব্যৱস্থা সেহো কৃষি ক্ষেত্রক প্রতিকূলে ছল। সামাজিক রূপমে কহিযো কৃষিকেঁ

---

29 कृषि कार्यक जानकार

30 भूखक

সঙ্কুচিত ঢংগসঁ ব্যৱস্থিত কৰৈক বিচাৰ সমাজক মনমে উঁঠব্যে নে কএল। ওনা, সোল্হাখনা নহি উঁঠল, সেহো নহিযেঁ কহল জা সকৈএ। গামক-গাম বাঁচ জখন বৌদী পসবৈত ছল তখন ওগ গাম হোগত জে ব্যহতা ধাব সভ ছেলৈ, ওকবা সমাজিক ৰূপমে বাঁন্হি[31] গামক খেত পটৌন জাগ ছল। ক্ষদা তোহ্রমে জবৰদস বাঁধা উঁপস্থিত ভেল। বাঁধা ঞা ভেল জে জিনকা জেতেক ব্যৈসী সিংচাগ হোগতৈন তিনকব সহযোগ তেতেক কম ভঽ জাগত ছল। মানে ঞা জে জিনকব খেত ব্যৈসী পটৈ ছেলৈন, জগসঁ ব্যৈসী উঁপজা হোগ ছেলৈন, ও বৌদী-দাহীক তাকমে বহি ছলা। তাকক কাবণ ঞা জে মহগকেঁ খন্না ব্যৈচনৌং খা সূদি-সবাঁগক সংগ ব্যন্হকী-ভবনাক নাভ সেহো উঁঠেলৌং। ক্ষদা মধ্যম কিসানসঁ নঽ কঽ সীমান্তা কিসান খা খেতমে কাজ কেনিহাব মজদূবোক দশা কমজোবে হোগ ছল। জগসঁ জহিনা গুষি ক্ষেত্র পংগ্ব ব্যনল ছল তহিনা খেতীপব জীবন ধাবণ কবৈব্যনা কিসানো-ব্যৌনিহাব পংগ্ব ব্যনলে ছলা। ওনা, জএহ সাধন বা জএহ সম্পদা ছল ওকবো উঁপযোগ সঙ্কুচিত ঢংগসঁ কএলে জা সকৈ ছল। কম্মা সাধনসঁ নীক কাজ হোগএ খা ব্যৈসিযো সাধন বহলৌং জঁ কবৈক গঙ্ঘা নহি বহল তঁ কিছু নে হোগএ।

নব সবকাব গঠিত ভেলা পছাতিযো গুষি ক্ষেত্রকেঁ খনদেখী কএল গেল, জগসঁ খছেতে সাধনক[32] বহলে পেটৈক ভূখ বহব্যে কএল। যএহ দেশ ছী জে ১৯৭১

---

31 धारक पानिकँ घेरि

32 कृषि सम्पदाक

ওস্মীক পষ্টাগত ভূখক[33] সমস্যা মেটৌনক সে তঁ উন্নীস সাএ পচাসো–বঁারনমে মেটাএন জা সকৈ ছন। জে সমস্যা ভূত বঁনি দেশকেঁ পছুএনে বহন।

গৃষি ক্ষেত্রমে রিশান সাধন মৌজূদ খছি। জে ওহিনা–ক–ওহিনা পঙ্গ বঁনন বহন। নে পানিক উঁপযোগ সহ্কচিত ঢংগসঁ ভেন খা নে মাটিক ভেন। দুনিযাঁক খনেকো ছোট–পৈঘ দেশ ওহন খছি জে গৃষি পৈদাবাঁবসঁ সম্পন্ন খাওযে নহি, বঁহুত পহিনহিসঁ বহন খছি।

১৯৫২ ওস্মীক চুনার ভেন। বঁহুত কিছু খধিকাব খামজনকেঁ দেন জা চুকন ছন, হ্কদা সমাজিক ঢাঁচা ওও খন্বকূন নও ছন, তঁএ বঁেসী খধিকাব–কর্তব্যক বোঁধো খা বেঁরহাবো সংরিধানক পন্নমে দবঁন বহি গেন। ওনা, সৌংসে দেশমে চুনারক পদ্ধতিকেঁ খপনা চুনার ভেন, হ্কদা নেংগবা দেশক নেংগবী খজাদীক জে হোও ছৈ, সএহ ভেন।

সীতাপ্বব গামমে মাত্র নোখবে প্রাগমবী স্কূনটা ছন, খাগূক নহি ছন। ওনা, সীতাপ্ববক বঁগনক গাম–বোহিতপ্ববমে মিডিন তকক পঢ়াগ হোও ছন। ওদ্রূ গামমে হাগ স্কূন নহি ছন। সীতোপ্বব খা বোহিতোপ্ববসঁ দস কোস হটি নন্দপ্ববমে হাগ স্কূন ছন, হ্কদা ওওঠাম পঢ়নে ছাত্রাবাসমে বহবঁ জরুবী ছেনৈহে।

১৯৫৩ ওস্মীমে হবিচবণ মিডিন পাস কেনক। ওনা, দেবচবণ সেহো সাঠি বঁর্খক উঁমেব পাব কওযে চুকন ছনা জওসঁ জেনা পহিনে কাজ–উঁদম কবৈ ছনা তেনা খাবঁ নহিযেঁ কএন হোও ছেনৈন। জেহনো খেতী পহিনে

33 पेटक

মোগ ছেনৈন, তেহনো খার্ঁ নগ ভেনে উঁপজা–ৰাঁড়ী সেহো কমএ নগনৈন। দেরচবণক রেঁটা– বাধাচবণ খকিংচন ছনা। খেতী কবৈক খপনা কোনো ভুঁহি নহি ছেনৈন খা জেহো ছেনৈন তদ্রমে দেহ চোবরেঁ ছনা। দেহ চোবাএর্ঁ ভেন কাজসঁ ছোঁহ কাটর্ঁ, মানে নগ কবর্ঁ। বাধাচবণক রেঁটা– হবিচবণ সেহো তেবহ–চৌদহ বর্খক ভগযে গেন ছন। সাধনক খভারমে হবিচবণ মাগ স্কূনমে নাওঁ নহি নিখা সকন। খপন গিবৈত শক্তিকেঁ দেখৈত দেরচবণ হবিচবণকেঁ কহনৈন–

"রৌখা, খার্ঁ হমব কোনো খাশা নগ কবহ। তখন তঁ খেতী কবৈক জে নূবি খছি, রেঁসী–সঁ–রেঁসী ও তোবা র্ঁন্না দের্ঁহ।"

হবিচবণক মনমে খখন তক নোকবী কবৈক কোনো রিচাব নহি উঁঠন ছন। উঁঠরোঁ কেনা কবৈত, এক তঁ রেঁসী পঢ়ন–নিখন নহি, দোসব– গামক–গাম রেঁবোজগাব যরকসঁ ভবন ছন। বাঁবাঁক রিচাব হবিচবণ মানি রাঁজন–

"বাঁবাঁ, খপন কাজ হুখএ খাকি খনকব কাজ, কেতৌ তঁ মেহনতেক ফন ভেঁটৈত। তদ্রমে জখন খপনা খেত–পথাব খছি তখন জঁ নোকবী কবএ জাএর্ঁ তঁ খপন খেতী–পথাবী কেনা হএত?"

হবিচবণক নর উঁদিত রিচাবকেঁ দেরচবণ নীক জকাঁ রিচাবনৈন। জেতে রিচাবমে গম্ভীবতা খরৈত জানি তেতে মন হ্মদিতসঁ প্রহ্মদিত মোগত রা হ্নিতসঁ প্রহ্নিত রা ফনিত মোগত রঁঠন জাগন। খপন পবিরাবসঁ পবিচিত কবরৈত দেরচবণ রঁজনা–

"রৌখা হবি, পূর্রজক খবজন জে সম্পীত ছহ ও

बीचमे बोआ गेल छेलह, माने निलाम भऽ गेल छल, ओकरा हम पुन: जीवित करैत अपन बनेलौं। गाममे नजैर उठा कऽ देखह जे केते परिवार अछि जेकरा तीन बीघा खेत छइ। से तँ अपना भगये गेलह।"

विचमे हरिचरण बाजल-

"हँ, से तँ भगये गेल बाबा।"

हरिचरणक स्थिर मोनगत विचारक वृक्षकेँ देवचरण आरो सिंचित करैत बजला-

"बौआ हरि, अखन तूँ नव-उदित सूर्य जकाँ लौहित लाल तँ नहि क्षुदा पीड़ित पिरौंछ लालीक रूपमे जरूर छह, जेना-जेना समय आगू बढ़ैत जाएत, तेना-तेना लालीपन धरैत जेतह। तँए, अखन बेसी नइ कहबह। एकेटा अन्तिम बात अछि से पुछि नइ छिअ।"

पिपासु पक्षी जकाँ हरिचरण बाजल-

"की पुछए चाहै छी बाबा ?"

देवचरण बजला-

"बौआ, मौखिक परीक्षा जकाँ पुछबैटा नइ करै छिअ। संकल्पित रूपमे पुछै छिअ। अपन समर्पण अपना-ले करबह आकि आनका-ले ?"

बाबाक विचार सुनि हरिचरण बाजल-

"बाबा, अखन अहाँ जीबै छी तखन हमर संकल्प आकि विकल्पे की।"

तिथि : २४मइ २०१४

जारी...

৩.

পন্দ্রহ অগস্ত ১৯৪৭ ঈস্বীকএ নানকিনাপব স্বতংত্র দেশক তিবংগা ঝন্ডা ফহবা গেন। ৩০ জনরবী ১৯৪৮ ঈস্বীকএ গাঁধীজীক মৃত্যু গোনী নগনাসঁ ভঽ গেনৈন। ২৬ জনরবী ১৯৫০ ঈস্বীকএ দেশক অপন সংরিধান নাগূ ভঽ গেন। ১৯৫২ঈস্বীমে নোকো সভা আ বাজ্যক রিধান সভা-নে সেহো চুনার ভঽ গেন।

১৯৫২ঈস্বীক আম চুনার দেশক ঐতিহাসিক চুনার ছন। ঐতিহাসিক ঐ মানেমে জে জেতেগৌ দেশ ভাবত আগ অছি ওতেগৌ ভাবত শাসনক দৃষ্টিসঁ পহিনে নগ ছন। বাজা-বজরাঁবসঁ নঽ কঽ জমীন্দাব, মহংথানাসঁ দেশ ভবন ছন। কিসানক দেশ ভাবত বহিতো কিসানক মূন পূজী বাজা-বজরাঁবসঁ নঽ কঽ মহংথানা-জমীন্দাব ধবিক হাথমে ঘেবাএন ছন।

ওনা, লোক সভাক চুনারমে জহিনা দেশক শাসন (কেন্দ্র শাসন) কাঁগ্রেস সবকাবক হাথ আএল তহিনা বাজ্যক শাসন সেহো কাঁগ্রেসক হাথমে আএল। মুদা কেন্দ্রামে আ বাজ্যামে একছাহা কাঁগ্রেসেক প্রতিনিধিটা নহি পহুঁচলা, অনেকো বাজনীতিক পার্টীক প্রতিনিধি সভ পহুঁচল ছলা। দিল্লীক শাসনমে জহিনা পণ্ডিত জরাহবলাল নেহরুক নেতৃত্বমে কাঁগ্রেসী সবকাব বলল, তহিনা অনেকো পার্টীক বীচ কম্যুনিষ্ট পার্টীক প্রতিনিধি সেহো বিবোধী দলক নেতৃত্বমে ঠাঢ় ভেলা। কাঁগ্রেস পার্টীক অলাৱে আন সভ পার্টীসঁ বেসী কম্যুনিষ্ট পার্টীক প্রতিনিধি ছলা। চুনারসঁ পূর্ব সভ পার্টী অপন-অপন ঘোষণা পত্রক মাধ্যমসঁ অপন-অপন কার্যক্রম নির্ধাবিত কহ নেনে ছল।

দেশোক বীচ আ বাজ্যা সভক বীচ সমাজিক-আর্থিক বিষমতা তঁ ছেলৈহে। কোনো-কোনো বাজ্য ঔদ্যোগিক ক্ষেত্রমে অগ্রআ জিনগীক মূল সমস্যাক সমাধানমে সেহো অগ্রআ গেল ছল, জগসঁ ওগঠাম বোজগাবসঁ লহ কহ স্বাস্থ্য, শিক্ষা আদি সভ কিছু অগ্রআ গেল ছেলগ। মুদা অধিকাংশ বাজ্য পছআএল ছল। পছআএরো এক্কে বংগক নহি ছল, বংগ-বিবংগক ছল। কোনো বাজ্য অপন জমীনকেঁ প্রগতিক পটবীপব চঢ়া নেনে ছল, তঁ কোনো বাজ্য পাছএ মুহেঁ সমীব বহল ছল। কেবল-বঁগানক সংগ আলো-আলো বাজ্য সভ অপন অর্থ বেৱস্থাকেঁ পটবীপব চঢ়ৱঁএ নগন ছল। ওনা, অপন বিহাবো তগমে পাছু নহি ছল। ঘবাড়ীক জমীনকেঁ বেনগান কববা চুকল ছল। বকাস্ত জমীনক আন্দালল সেহো মিথিনাংচলমে জমি কহ ভেল। মুদা বকাস্ত জমীন তঁ ও জমীন লে ভেল জেকবা অংগ্রেজ

রাৈদ্ব সর্বে–সেঁটনমেন্টসঁ ১৯০৩ গস্নীমে হ্বাগনন কেনে ছন। ঋদা তঁএ কি প্বস্ত–প্বস্তাগনসঁ নোক খেতী কবৈত নগ খারি বহন ছনা, সেহো রাত তঁ নহিযেঁ ছন। ঋদা হ্নকা সরহক নেন জমীনক কোনো খধিকাব পত্র নগ ছেনৈন, তঁএ ও সভ রঁষ্টেদাবক রূপমে খপনাকেঁ র্ন্নৈ ছনা। জমীন উঁপজবৈত বহনা, খগো–জনাবসঁ নহ কহ খধিযা–রাঁষ্ট রাঁষ্টৈত খেতরনাকেঁ খপন কর্জক স্বদি–সরাগ চ্কবৈত খানী হাথে ঘব ঘ্মৈত বহনা। তঁএ এহেন খেতিহব নেন নর সিবাসঁ রষ্টাগ কানূনক জরূবত ভেন। ওনা, কিছ পবিরাবকেঁ রৈনগান ঘবাড়ী ছেনৈন ঋদা হ্নকো সরহক ঘবাড়ীক নূষ্ট–পাষ্ট হোগতে বহৈন। ওনা, রৈনগান ঘবাড়ীপিব বহনিহাব খা খেত উঁপজৌনিহাবক নাওঁসঁ 'সিকমী রষ্টাগ'ক খতিযান সর্বেমে রনি চ্কন ছন ঋদা তেকব খতিবিঞা খাধাসঁ রৈসীএ রঁষ্টেদাব ছষ্টনো ছনাহে। মিথিনাঁচনক সাম্যরাদী পার্টী খপন চ্নারী ঘোষণা পত্রমে খপন সমস্যা–সমাধানক প্রস্তার বথি চ্কন ছন, খেতীক নেন মাষ্টি মূন পূজী ছীহে। নিখিতসঁ মৌখিক ধবি খপন মূন সমস্যা জেনা– ভূমিহীনকেঁ রাসভূমি, খেত উঁপজৌনিহাবকেঁ সিকমীক রষ্টাগক খধিকাব, খধিক জমীন বখনিহাব জমীন্দাব–মহংথানাকেঁ ভূমি হদরন্দীক ভীতব খানর খা ওকব শেষ জমীন উঁপজৌনিহাবক হাথমে দের গনাদি। তৈসংগ পীরৈসঁ নহ কহ খেত পষ্টরৈ ধবিক পানিক রৈরস্থা, খগনে কোসী নহবিক সংগ গাম–গামমে পসবন পোখৈবিক জে সমস্যা সভ ছন তেকব সমাধান সার্বজনিক রূপমে হ্খএ, গনাদি–গনাদি। ঐ সভ সমস্যাক সমাধানক নেন সাম্যরাদী পার্টী উঁঠি কহ ঠাঢ় ভেন।

मिथिलांचलक सौभाग्य रहल जे ऐठाम महान-महान साधक लोकनिक आराजाही सदिकाल होइत रहल। खाली आरॉजाहियेटा नहि भेल, ओ सभ मिथिलांचलकेँ अपन कर्मभूमि रॅना जीवन भरि सेवा करैत रहला।

सन् १९३३ मे विनोवॉ भावे मंझारपुर एला। लमहर सभा भेल छेलैन। अखन जे थानासँ पछिम औद्योगिक क्षेत्रक रूपमे देखै छी, ओइ समय ओ लमहर खिलड छल, जैपर फुटवॅाॅल सेहो खेलल जाइत छल, ओही खिलडपर सभा भेल छल। भूदान आन्दोलनक रूपमे जमीनक आन्दोलन विनोवॅाजी ठाढ़ केलैन। हुनक माँग रहैन अपन जमीनक छठम् हिस्सा जमीन दान करू।

एक दिस तेलांगनाक सशस्त्र लड़ाइ जावी छल आ दोसर दिस भूदानी आन्दोलन शुरू भेल। ऐ आन्दोलनमे प्रेम-पूर्वक स्वेच्छासँ अपन जमीन दान कएल जाइ छल। गाम-गाममे भूदान कमिटीक गठन भेल छल।

परिवारक रूपमे जहिना जीविकाक लेल खेत आ खेतीक समस्या छल तहिना गाम-समाजक रूपमे सेहो अनेको समस्या छल। एक दिस नव स्वतंत्र देश, दोसर दिस धरतीसँ अकास धरि अनेको समस्या सबॅहक सोझामे उपस्थित भेल। गाममे एक दिस जहिना पेटक समस्या छल तहिना दोसर दिस वस्त्र, आवास, शिक्षा आ चिकित्साक समस्या सेहो छल। गाम-गाममे हैजा, चेचक, मलेरिया इत्यादि अनेको संक्रामक रोॅगाबीक प्रकोप होइत रहै छल। जइसँ अनेको लोक मरै छला। ने पढ़ाइ-लिखाइक लेल विद्यालय छल आ

ने रोगाबीक लेल चिकित्सा सुविधा। तेहीत खत्ता-डिसराक लोका प्रसवत जे मनुखकें सङ्कुचित दिशा दिस लऽ नहि दैत छल। खन्हाक घर साँपे-साँप सदृश रातारबंध रहन छल।

बाढ़ि सरकार आ केन्द्र सरकारक बीच अपन-अपन एहने-एहने समस्या सभ छल जे अर्थाभावमे किछु करबो नहि पड़ै रहल छल। ओना, अर्थाभाव सेहो छल कदा मूल अभाव छल इच्छाक कोनिहारक।

मिथिलांचल सभ दिनसँ धार-ध्रुवक गनाका बहड़े कहल अछि। दर्जनो धार मिथिलांचलक बीच अछिए। ओहू धार-धूरमे सभ धारक गति-विधि एक्के रंग सेहो नहियेँ अछि। किछु धार एहने अछि जे कैसी काटि-खोंटि करैए आ किछु एहने अछि जे बेहत तँ अछि सालो भरि कदा समटैन गतियेँ। तैसंग मरन धार सेहो अछिए। मरन धारक माने भेल, ओहन धार जे बरसातमे तँ किछु दिन बेसिहो अछि कदा बहैए सभ दिन सूखले। जगसँ ने ओग जमीनमे ऊपजा-बाड़ी होइए आ ने उपयोगक कोनो दोसरे काज। तैसंग माटिक रूपमे सेहो दुर्भाग्य बहन अछि जे उपजाउ माटि माने उर्बर शक्तिवाला खेतक माटि भँसि गेल आ ओकरा ऊपर दोखरा बाउँल भरि गेल।

कोसी-कमला नदीक उपद्रव सबहक सोझमे छेलैहे। ओकरो रोक-थामक लेल मिथिलाक किसान उठि कऽ ठाढ़ भेला। कोसी नदीकें दुनू भागसँ बान्हि ओग पानिक उपयोग सिंचाग-ले करैक योजना बनल। बान्हक संग फाटकवाला पुलो आ नहरोक योजना बनल। तैसंग बिजली उत्पादन लेल डैम बनबैक अराज सेहो उठल छल। ओना, देशे नव-नव स्वतंत्र भेल छल।

জগসঁ দেশৱাসীমে স্বতংত্রতাক উঁসোহ সেহো ৱঁনলে ছেলৈন। কোসী নদীক দ্নূ তঁৱঁন্ধ ৱঁনৱৈঁলে একাএক জন-সৈনার উঁমৈড়ি গেন। মানে জন-খান্দাননক ৰূপমে সহযোগ ভেন। গাম-গামসঁ নোক খপন শ্রমদান কৱৈনে পহুঁচন। ৱঁান্হা ৱঁনন, নেপান সীমাক ৱীচ ফাঁটকৱঁনা প্ৱনো ৱঁনন। সৱঁহক মনমে ৱিসৱাস ভেন জে দ্নূ দেশক জমীনক সিংচাগ হএত। ক্ষদা খাগ নক-ধক সাঠি ৱঁর্খ ৱীতনোপৱ কোসী নহৱক যোজনাক কী গতি খছি, ও সৱঁহক ৱীচ খছিএ। দেশক খজাদীক নড়ি াগমে জে পীঠি ী ৱঁনিদান দেলৈন হ্নকৱ খাগ তেসৱ পীঠি ী গ্ৱজৈৱ ৱহন খছি, গাম-ঘৱ ছোড়ি -ছোড়ি ও সভ পড়ি াগন কএ ৱহনা খছি।

জহিনা খপনা দেশমে খংগৱেজী শাসনক ৱিৰুদ্ধ ১৯৩৯ গস্ৱীক পছাগত জন-খান্দানন উঁগ্র ভেন ছন তহিনা দ্নিযাঁক ৱীচ সেহো যদ্ধ জাৱী ছন, জেকৱা দ্বিতীয ৱিশ্ৱ যদ্ধক ৰূপমে জনৈ ছী। দূ ভাগমে ৱঁাঁটি দ্নিযাঁক ৱীচ জৱঁৱদস নড়ি াগ হঁসি চ্কন ছন। পহিন ৱিশ্ৱ যদ্ধক ভুক্তভোগী জর্মনী ভঽ চ্কন ছন। ১৯১৭ গস্ৱীমে ৰূসমে সাম্যৱাদী পার্টীক ৱীচ সত্তা খাৱিঁ চ্কন ছন। দোসৱ ৱিশ্ৱযদ্ধমে এক দিস সাম্যৱাদী দেশ খা দোসৱ দিস সাম্রাজ্যৱাদী দেশক সমূহ খামনে-সামনে ভঽ চ্কন ছন।

ওনা, দ্নিযাঁক গতিহাস নড়ি াগযেক ঘটনাসঁ ভৱন খছি, ক্ষদা খখন ধৱিক জে নড়ি াগ-দূ দেশক ৱীচ-ৱহন ও এক ৱিচাৱক কহিযৌ খাকি একধাৱাক, ৱীচ ৱহন। কিএক তঁ এক্ক ৱিচাৱধাৱাক শাসন-তংত্র খপন-খপন ৱঁজাৱ-নে নড়িন ছন। ক্ষদা দ্বিতীয ৱিশ্ৱ যদ্ধ, জেকৱা শীত যদ্ধ সেহো কহৈ ছিঐ, ও ৱৈচাৱিক ৰূপমে

নড় ়াগ ভেন।

দ্বিতীয রিশ্ব যহ্ক সমাপ্ত ভেনা পশ্চাগত নর-নর কেতেকো দেশ সাম্যরাদী শাসন খংগীকাব কহ নেনক। তীস সিতম্বব ১৯৪৯ গস্থীকএ মাওম্লে ত্তুংগক নেহত্বমে চীন সেহো সাম্যরাদী শাসন খংগীকাব কহ নেনক। জে দেশ ওহ্ম সমযমে দ্নিযাঁমে সভসঁ খধিক জনসংখ্যাৰনা দেশ ছন।

দ্বিতীয রিশ্ব যহ্কসঁ পূর্ব দ্নিযাঁক খনেকো দেশ সাম্রাজ্যরাদী দেশক উঁপনিরেশ ছন। খপন দেশ সেহো ছেনৈহে। ওগ সভ সাম্রাজ্যরাদী দেশক এক্কটা মনসা ছেনৈ জে উঁপনিরেশ দেশক নূট-খসোট কহ খপনে সমৃদ্ধশানী ৰনন বহী। খাম-জনক জীরনসঁ কোনো মতনৰ নহি ছন, মন্বখক জিনগী জানরাবোক জিনগীসঁ ৰত্তব ৰননে ছন। ওহী ৰত্তব দেশমে খপনো সভ ছেনৌঁ। দ্বিতীয রিশ্ব যহ্কমে কিছ সাম্রাজ্যরাদী দেশ পস্ত ভেন খা সাম্যরাদী দেশ- সোরিযত সংঘ সেহো সভ তবহেঁ জর্জব ভহ গেন। হ্মদা কিছ ভেন, তৈযো সোরিযত সংঘক খাম-খরাম খপন দেশক সত্তা কাযম বখনৈন। দ্নিযাঁক জন-গণ খপন খস্তিত্বকেঁ সেহো চিন্হনৈন। জগসঁ যহ্ক সমাপ্ত ভেনা পশ্চাতিযো দেশ-দেশক ভীতব জন-খান্দানন সেহো জোড় পকড় নক। দ্নিযাঁক ৰীচ দ্নূ রিচাবধাবা-মানে পূজীরাদী-সাম্রাজ্যরাদী খা সমাজরাদী-সাম্যরাদী-খপনা-খপনা গতিযে ৰঢ়এ নগন। একা-একী কেতেকো দেশ সাম্রাজ্যরাদী জানসঁ নিকৈন সাম্যরাদী রিচাবধাবাক খন্বকূন খপন প্রগতিক ৰাট স্বযং ৰনৰএ নগন। জগসঁ দর্জনো দেশ সাম্যরাদী ৰেরস্থা খপনৌনক।

খপনা সভ এশিযা মহাদেশমে ছী। জে খান সভ

মহাদেশসঁ সঘন খবাদীবঁনা মহাদেশ খছি। চীনমে সাম্যবাদী শাসন স্থাপিত ভেনা পশ্চাগত, বিযতনামমে সাম্যবাদী খান্দানন জোব পকড়নক। ওনা, ছোট-ছীন দেশ বিযতনামো খছি খা কোবিযা সেহো খছি, মুদা দুনূমে জবঁবদস নড়াগ সাম্রাজ্যবাদী দেশক সংগ ফঁসন। কোবিযা বঁটা কব দূ ভাগ ভব দূ দেশ বঁনি গেন। মুদা বিযতনাম বঁটাএন তঁ নহি, মুদা খাগ ধবিক দুনিযাঁক ঐতিহাসিক নড়াগমে সভসঁ খধিক দিন তক নড়ৈবঁনা দেশমে খপন প্রথম স্থান তঁ বঁনৌনহি খছি। বিযতনাম নক-ধক ৩৪বঁর্খ ধবি নগাতাব নড়ৈত বহন। হো-চী-মিন্হক নেতৃত্বমে বিযতনামক যঙ্কু ভেন ছন। বঁম-বাঁৰ্দক প্রভাব বিযতনামক এক-এক গঁচ জমীনক উঁর্ববাশক্তিকেঁ নষ্ঠ কব দেনক। মুদা সাম্যবাদী শাসন বঁনিতে ওগঠামক জন-গণ দেশভক্ত সভ খপন-খপন পূর্ণ শক্তি নগা দেশকেঁ সমৃদ্ধশানী খা উঁন্নতশীন বঁনেবেঁ কেনৈন। দেবচবণ জহিনা খপনা খাঁখিযে দেশক শাসনক উঁতাব-চঢ়াব দেখনে ছনা তহিনা খপন পবিবাবক উঁতাব-চঢ়াব সেহো দেখতে খাবি বহন ছনা। ১৯২০ ওস্বীসঁ পূর্ব জে দেশক খজাদীক খান্দানন ছন ও শ্বৰ্দখাতী খবস্থামে ছন, তঁএ খাম জন-গণ তক নহি পহুঁচন ছন। মুদা গাঁধীজীক জে চম্পাবণ সত্যাগ্রহ ভেনৈন, তগ দিনসঁ দেশক জন-গণক বীচ নব শক্তি পৈদা নেনক। ১৯১৭ ওস্বীমে গাঁধীজী চম্পাবণ খাএন ছনা। স্পষ্ঠ মুদ্দা হ্নকব ছেনৈন। মুদ্দা ছেনৈন জমীন্দাবক শোষণ। কেনা জমীন খা জমীনক উঁপজাক নূটক সংগ খাবো-খাবো কেতেকো নূট ধনীক বক্ষ গবীবঁক কবৈ ছন, সে বিচাব সার্বজনিক মঁচপব উঁঠন। ওনা, ওগসঁ পূর্ব খংগবেজী নীনহা বেপাবী জমীনক ছীনা-ঝপটী

केना करैत छल से रौत नीनक कोठीक गर्द-गिर्दक किसान खूब नीक जकाँ जनैत छला ई दमन ओ शोषण सीमित दायरामे छल, तँए कम लोकक नजैर ओम्हर दिस रहैत छल।

नीनक उपजाक लेल अन्नक उपजसँ अधिक उर्वर शक्तिवला जमीन चाही। एक बेर जइ खेतमे नीनक खेती भऽ जाइ छल, ओ खेत चारि-पाँच बर्खक लेल ऊसर जकाँ भऽ जाइ छल। तेँए ठाेक हिसाबेँ किसानक खेत नीलहा रोपावा लग छल। तेँ ठाेक माने भेल जे जँ छह कट्ठाक कोनो अछि तँ ओइमे मात्र दू कट्ठामे पहिने सान नीनक खेती करबैत छल। नक-धक दू बर्ख एक खेपक नीनक फसलमे समय लगै छेलइ। दमदा से अन्दाननसँ पूर्वहि, माने १९२० इस्वीसँ पूर्वहि समाप्त भऽ गेल छल।

नीनक खेतीसँ लऽ कऽ सिकमी, भाउली इत्यादि जमीनक निलामी तक देवचरण देख चुकल छला। अपनो पूर्वजक जमीन केना निलाम भेलैन सेहो पिताक मुहेँ सुननहि छला। तैसंग अपने केना पुन: अपन पूर्वजक जमीन वापस करौलैन सेहो बुझने छेलैन। अपन परिवारिक अस्तित्वकेँ जीवैत देख देवचरणक मनमे जहिना खुशी होइत रहैन तहिना अपन ऐगला पीढ़ी-अकिंचन बाधाचरणकेँ देख दुख सेहो होइते छेलैन। बाधाचरणकेँ कमाइ-अढ़ाइक कोनो ऊहि नहि छल। ओना, देवचरण अपना जनैत बाधाचरणकेँ स्वभावैक कम परियास नहि केलैन मुदा मनुखक सोभावो तँ सोभाव छी। जइ अनुकूल लोक अपन जिनगी सेहो बनैबते अछि। गाममे कतौ कीर्तन, अष्टयाम, नाच होइत छल तँ माता-पिताकेँ बिनु कहनौं बाधाचरण ओइठाम

पहुँच जाए छल। खाए-पीबैक व्यवस्था सेहो बढ़िते छेलए। ओहीठाम बढ़ि खेबो-पीबो करै छल। तहिना केतौ नाचे भेल आकि भोजे-भण्डारा भेल तँ बाधाचरण चुपचाप, माने परिवारमे बिना केकरो किछु कहने ओतए चलि जाए छल। भलेँ ओकरा अधला नजरिये सेहो देखल जा सकैए मुदा से तँ अछि नहि। देवचरणकेँ नाथ कोशिश केना पछातियो बाधाचरणमे कोनो स्वभाव नहि भेल। माने बाधाचरणकेँ ने श्रम करैक बोध भेल आ ने श्रम-जीविक ज्ञाने भेल। ओना, देवचरण अपन परिवारो आ अपन कारोबारक संचालन अपना विचारे करिते छला जइसँ कोनो वैचारिक व्यवधान नहियेँ होएत छेलैन मुदा परिवारक बीच मनुखक जिनगी तँ नदीक धारा सदृश प्रवाहित होइते रहैए, तइमे किछु बाधा तँ देवचरणक नजरिक सोझमे पड़ि ते छेलैन। पड़बो केना ने करितैन? मनुख धरतीपर बहैत धार जकाँ छी, ओ तँ चेतनशील जीवनक धार छी। जइसँ चेतनशील मनुखक चेतनापर प्रभाव पड़ब सोभाविके छल। ओहिना देखै छी जे धार सभमे जखन धाराक मध्य बाउँन भवि जाइए माने पानिक बहावक बीच बाउँन जमा भऽ जाइए-तखन पानिक धाराकेँ रोकिते अछि, जइसँ धाराक प्रवाह ठमैक दोसर-तेसर दिस झुकि बना बहए लगैए, तहिना ने मनुखोक वंशगत विचारक प्रवाहमे श्रमहीनता एनासँ दिशाहीनता अबिते अछि। तँए देवचरणकेँ चिन्तित हुअब सोभाविके छेलैन।

संयोग बनल, जहिना एक दिस देशक शासन विदेशीसँ स्वदेशीक हाथ आएल तहिना अपन पूर्वजक अरजल जमीनक अधिकार सेहो दोसराक हाथसँ

দেরচবণক অপনা হাথ এনৈন। স্বতংত্র দেশক স্বতংত্র কিসানক রূপমে দেরচবণ অপনাকেঁ দেখএ লগলা। ভনেঁ বাধাচবণক স্থিতিসঁ সেহো ঐগলা পীঢ়ীক ভরিসক চিন্তা সোভারিকে রূপমে হোগ ছেলৈন। ওনা, হবিচবণ সেহো তেবহ-চৌদহ বর্খক ভগযে গেল ছল, মুদা জগ পবিরাবমে পিতা, বাঁবাঁ, পববাঁবাঁ জীরিত বহৈ ছৈথ তগ পবিরাবমে তেবহ-চৌদহ বর্খবিনাকেঁ লোক বচ্চ বুমৈএ, জেকব অবস্থাকেঁ খাগ-খেলাগবঁনা সেহো মাননে জাগএ, মুদা সে সভ পবিরাবমে নগ হোগএ। এহনো পবিরাব সভ অছিএ জগমে পৈছনা পীঢ়ীকেঁ অসমাযিক মৃত্যু ভেনাপব বা কোনো কাবণে পিতা-বাঁবাঁক ছাযা হটৈনাপব পবিরাবক ভাব বঁচাপব পড়ি তে অছি। জগসঁ খাগ-খেলাগক স্থান পবিরাবক চিন্তা-ফিকিব আ ভাবী-ভাবী কাজক বোঝ সেহো কাঁচ উঁমেববঁনা বঁচাক সিবপব চঢ়ি তে অছি। ওনা, হবিচবণকেঁ গাত দেখ দেরচবণক মনমে এতে আশা বঁনলে ছেলৈন জে জীবো-ফজীবক ভাব পোতা উঁঠাগযে সকৈএ মুদা সে ওকবা সংগ অন্যায-অন্বচিত ভেবেঁ কএল। জৈঠাম বিকল্প বহৈএ তৈঠাম তঁ সংকল্পক ধবো সেহো গতিমান বহিতে অছি, মুদা জৈঠাম বিকল্পে নহি, তৈঠাম তঁ ধাবামে থোড়-থাড় রূকাবঁটে হোগতে অছি। খাএব, ওা মাত্র একটা দেরচবণেক সংগ হএত সেহো বাঁত নহিযেঁ অছি। ওনা, দেরচবণক জে সমস্যা ছৈল ও আনসঁ থোড়কে সটৈলো ছৈল আ থোড়কে হটৈলো ছৈন্হ। সটৈ-ক মানে ভেল জে জগ পবিরাবমে বাঁবাঁ, পিতা আ প্বত্র- তীনূ পীঢ়ীক তীনূ জীরিত ছৈথ। তহিনা হটৈল ঐ দ্খাবে ছৈল জে দেরচবণ অপনে উঁমবদাব ভহ গেলা অছি, জগসঁ সমবথাগক সামর্থক ও রূপ দর্শন ভগযে গেল

ছৈন, জগমে কঠিন শাবীবিক শ্রম কবৈ ছনা। তহিনা দোসব পীঢ়ীমে বাধাচবণ জীরিত বহিতো শ্রমচোব ভেনে শ্রমহীন ভগযে গেন খছি। হ্মদা পবিরাব তঁ পবিরাব ছী। ওকব খপন নিযমিত ত্রিযা ছৈ, জগ রঁনপব ও ঠাঠ় ভহ খাগূ হ্মহেঁ রঁঠ়ৈএ।

ভিনস্ববকা উঁখড়ীাক খাঠ রঁজেক সময। পবিরাবক পতবাএন কাজ, মানে খেতী–রঁাড়ীক কাজ নগ বহনে, দেরচবণকেঁ নিসচিন্তী বহরেঁ কবৈন। ওনা, মান–জানক সেরা–কাজ খাগূমে ছেনৈন্ধ হ্মদা জে সময খেতী–রঁাড়ীক ছেনৈন, ওগমে কমী ঐনে কাজ পতবাএনে ছেনৈন। দবরঁজ্জাক ওসাবক চৌকীপব রঁস দেরচবণ চাহ পীরঁ নেনে ছনা। তহীকান হবিচবণকেঁ আঁ ংগনসঁ নিকনৈত দেখনৈন। দেখতে হবিচবণকেঁ শোব পাড়ৈত রঁজনা–

"রৌখা, এমহব খারঁহ।"

রঁারঁাক রঁাত স্বনি হবিচবণ নগমে খারি চৌকীপব রঁসৈত রঁাজন–

"কী কহনৌং, রঁারঁা ?"

হবিচবণক রঁাত স্বনি দেরচবণক মন জেনা পতানসঁ উঁড়ি খকাসমে পহুঁচ গেন হোনি তহিনা ভেনৈন। হ্মদা উঁমেবো তঁ উঁমেব ছী, ওকবো খপন গ্বণ–ধর্ম খছিএ। তহ্মমে দেরচবণ গমানদাবীসঁ খখন তক পবিরাবক গাড়ীক জ্খা খিঁচৈত খাএন ছৈথ, তঁএ খসথিব চিতে রঁজনা–

"রৌখা, খখন তক পবিরাবক ভাব খপন সিব সজি গাড়ীক জ্খামেং কন্হা নগা খিঁচৈত এনৌং, হ্মদা খারঁ ও সামর্থ নহি বহন জেকব খগতা পবিরাবকেঁ খছি।

তঁএ... । ”

‘তঁএ’ কহি দেরচবণ চুপ ভঽ গেলা। ঝদা হবিচবণাক মনমে জিজ্ঞাসা উঁপৈকিযে গেন। হবিচবণ রাঁজন–

“রাঁরা ? ”

‘রাঁরা’ক খতিবিঞ্জ হবিচবণ কিছু নে রাঁজন। ঝদা হবিচবণাক মনক ছীপন রিচাব দেরচবণাক মনকেঁ মৌব দেনকৈন। জগসঁ বংগ–বংগক রিচাব, সংকল্প–রিকল্পক সংগ উঁঠএ নগনৈন, জগসঁ নরাঙ্কব পোতাকেঁ কী কহিতৈথ খা কী নগ কহিতৈথ, তগ রিঁচমে দেরচবণাক মন ফঁসি গেনৈন। ঝদা নগনে দেরচবণাক মনমে উঁপকনৈন জে জিনগীক কোনো ঠেকান থোড়ে খছি, ও তঁ রেঁঠেকান খছি। খখনো মবি সকৈ ছী খা পচীস–পচাস রর্খ জীরিযো সকৈ ছী। তখন তঁ রীচমে একটা সমস্যা উঁপস্থিত ভগযে গেন খছি, জে জগ রূপে পবিরাবকেঁ হমব শ্রেমক খগতা ছৈ তেকবা প্পবরৈঁমে খার খপন দৈহিক শক্তিক খভারক কাবণে কিছু–কিছু রাঁধা উঁপস্থিত হেরেঁ কবত। ঝদা হবিচবণ সন নর শক্তিক উঁদয তঁ পবিরাবমে ভগযে গেন খছি, একবা জঁ সহী ঠংগসঁ উঁপযোগ কবরঁ তঁ কোনো তবহক রাঁধা পবিরাবমে উঁপস্থিত নহি হএত। দেরচবণ রঁজনা–

“রৌখা, খখন তঁ কাজক রেঁব খছি তঁএ খখন এতরেঁ বাখহ। সাঁঝূ পহব জখন দ্নিযাঁদাবীসঁ নিচেন হএরঁ তখন সভ কিযো– তোহুঁ, তোহব মাগযো খা দাদিযো একঠাম রৈঁস রিচাবি নের জে খাগূ কেনা চনৈক খছি। জহিনা হন্নুকসঁ ভাবী কাজ পবিরাবক মধ্য খছি তহিনা নর–পীঢ়ীসঁ প্পবান পীঢ়ী ধবি সেহো সভ ছীহে। ”

हविचवण रॉजन–

“से तँ छीहे। म्मदा थहाँ किछ भेनिऐ तैयो तँ धान–गहुम दौन करैरॅना खोहक जोतन रॅवद जकाँ मेमौता छीहे। जेना–जेना खोहपव थहाँ घुमरैं तेना–तेना ने थहीक नागन रीचनो थ्या पैष्टक रॅवद जकाँ हमछूँ सभ घुमरैं।”

म्मस्की दैत देरचवण रॅजना–

“थ्खूनका रिचावकेँ कानपव वथिहह। साँम्मूपहव सभ एकठाम रैंस कोनो–ने–कोनो वस्ता निकानियें नेरॅ।”

तिथि : २१ मञा २०१+

जावी....

६.

जखनसँ देरचवण थपन पोताकेँ कहनैन जे

'रौआ, साँझ पहिर, परिवारक सभ एकठाम बैसि आगूक विचार करब' तखनसँ हुनका मनमे वेर-वेर रंग-रंगक प्रश्न घुरियाए लगल छैन जे परिवारमे जहिना अरोध-अनाड़ी हरिचरण अछि, तहिना तँ आनो-आन अछिए, मुदा परिवारक भार तँ ओकरे सभहक ऊपर ने पड़त। तँए केतेक भार कोन रूपे केकरा देल जाए, तेकर निर्णय करब साधारण बात नहियेँ अछि। मुदा नव बहिनो भार तँ ओकरे देब अछि। ओना, आखन अपनो जीबै छी आ पिता-माताक संग दादी सेहो हरिचरणक सोझामे छथिहे, जइसँ कोनो काज जँ गड़बर बुझियो पड़तै तँ दोसर-तेसरसँ पुछि ओइ काजकेँ सही ढंगसँ कएलो तँ जाइए सकैए। जेठाम से नहि रहैए तेठाम ने काजक सफलतामे किछु-ने-किछु गड़बड़ी होइक सम्भावना सेहो रहिते अछि। ओना, मनुखक सामाजिक जीवन ओहन अछिए जेकर जीवन धार समाजक धार होइत प्रवाहित होइए जइसँ देखैक, जनैक आ करैक सम्भावना सेहो रहिते अछि। हँ, जेठाम सामाजिक जीवन नव रहत, माने वैकतीगत जीवनधाराक धार ओइसँ भिन्न रहत तेठाम वैकती अँआ-रौआ जाइते अछि। मुदा जेठाम वैकतीक जीवन धार सामाजिक जीवन्तु धाराक संग प्रवाहित होइए, तेठाम तँ किछु-ने-किछु सिखबो आ सम्हरैयोक उपाय रहिते छइ।

जहिना देवचरणक मन अपन पोताक भविसक दिशा निर्धारित करैमे ओझराएल छेलैन तहिना हरिचरणक मनमे सेहो वेर-वेर प्रश्न उठि रहल छल जे बाबा की कहता, की पुछता आकि की करैले कहता। आएर जे कहता मुदा बुझब तँ अपना पद्धतियेसँ ने आ

बॅ्झनो पछातियोे ने ओकरा सम्हाबरॊक कोशिशि करबॅ। बिन्नु बॅ्झन आकि बिन्नु बिचारन काज करैमे किछु-ने-किछु ओहन बिघ्न-बॅाधा एनापब समस्यामे नोक पड़ि तेे अछि। जहिना नब जगह, माने बिन्नु देखन-जानन जगह वा बिन्नु बॅ्झन-जानन काज, नव नोकक नेन अन्हबाएन जकाँ बहितेे अछि, ज्ञदा बएह काज सफनतापूर्बक केना पछागत जीरन-शैिक्षमे तीब्रतो तँ अरितेे अछि।

दिन बीतन। ओना, देरचबण अपन पनीसँ आ प्वतोहक बीच पबिबाबिक आन-आन गप-सप्प करैथ, ज्ञदा सोंसा्का बॅात-बिचाव करैक योजना अखन तक दन्मे सँ किनको ने देरचबणे कहने छेनखिन आ ने हबिचबणे कहने छेनैन। तँए हबिचबणक दादियो आ माणयोक मनमे कोनो बिचावक बिन्दु उठरॅ ने कएन छेनैन। ओना, जखन सभ एक्के पबिबाबमे छी आ पबिबाबेक जिनगीक बॅातो अछि, जे किछु-ने-किछु सभकेँ बॅ्झनो छैन्हे, तैबीच सोंसा्का बैसाबक जानकाबियो देबॅ ओतेे महत् नहियेँ बखैए, जेतेे आनक संग बहैए। जिनगीक नीक-बॅेजाए बॅातो आ काजोक तँ किछु-ने-किछु जानकाबी बहने स्वगमसँ बिचारोकेँ बिकछाएबॅ आ काजोकेँ फबिछाएबॅ सहायक होगतेे अछि। ज्ञदा एँठाम तँ से नहि अछि। एँठाम तँ पबिबाबिके बिचाबो छी आ काजो छीहे। हँ, जँ कोनो नव काजे आकि नव बिचाबे बहैत तखन सामान्य जिनगीसँ हटैनो बहैत जणसँ किछु-ने-किछु नीक-बॅेजाणक सम्भारना बहरॊ करैत, ज्ञदा सेहो तँ नहियेँ अछि।

साँझक आगमन भेना पछातियो, ने देरचबणेक

मनमे कोनो तरहक उथल-पुथल छेलैन आ ने परिवारक आने-आन जनक बीच। सास-ससुरोकेँ बुझने ने छेलैन तँए हुनका दुनूक मनमे उथल-पुथलक कोनो सम्भावनो किए रहितैन। देरचबण तँ सहजे परिवारमे सहयोगीक रूपमे पोतापब नजैब गड़ौनहि छला तँए हिनका मनमे कोनो तरहक मनिनता किए रहितैन। हँ, हविचवणक मनमे किछु-ने-किछु उथल-पुथल जरूर छल। बाबा की कहता की नहि.. ! बँथाकि पानिक बुनबुना जकाँ हविचवणक मनमे रिचाव उठबो करै छेलै आ अपने फुटि-फुटि मेटैबो करै छेलग।

अपन निर्धारित समयक हिसाबेँ किछु पहिनहि देरचबण दरबज्जापब बैस मने-मन रिचावए लगला जे कोन रूपे हविचवणकेँ बुझौल जाए। ओना, परिवाब सभमे एहनो होगते अछि जे जे परिवारक सिवजन[i i] बहना ओ सबहक काजकेँ आँकि-आँकि फुटा-फुटा सभकेँ कबैने कहिते छैथ, जगसँ परिवारक सम्मिनित काज बहितो एक-दोसबाक बीच दूबी बहिते अछि, माने ओ जे सभकेँ सभ काज नहियोँ बुझन बहन। ओना, एहेन भेनासँ एकटा एहेन रिचाव जगिते अछि जे आनक काज नहि बुझन बहने दोसबक मनमे उठि जागए जे हमहींटा काज करै छी आ दोसब-तेसब बैसने बहैए, तँए परिवारक जँ सभकेँ सबहक काजक जानकाबी बहन तँ सबहक मनमे एहेन रिचावक आगमन भगये जागए जे सभ अपन-अपन काजक पाछू नागन छैथ, जगसँ किनको मनमे काज नग करैक शंकाक आगमन नहियेँ होगए। तैसंग ओहो लाभ तँ होगते अछि जे परिवारक सभ काज सबहक नजरियोपब

বহনে ত্থা কেকরো রৈসন বহৈক শঁকা নগ বহনে সরঁহক প্রতি সরঁহক মনমে প্রেমো রঁঠ়ন।

দেরচবণ ঙা সোচি কাজক নির্ধাবিত সমযসঁ পহিনে কাজক পাছূ নগি গেনা জে জঁ কোনো কাজ কবৈসঁ পহিনে ওগ কাজক ভূত-ভরিসপব নজৈব দৌড়। দেরঁ তঁ ওগ কাজকেঁ সফন হোগক রেঁসী সম্ভারনা রঁনিযেঁ জাগএ। জঁ সে নগ ভেন তঁ কাজক রঁহ্তো রিন্দ্ গপ-সম্পক ক্রমমে নজৈবপব নহিযোঁ চঠ়েএ, জগসঁ রিচাব কেনা পছাতিযো কিছ-নে-কিছ রিন্দ্ ছটৈন বহি গেনে কাজমে কমী হোগতে ত্থছি।

দেরচবণকেঁ দবরঁজ্জাপব রৈসন দেখ হবিচবণ সেহো ত্থারি কঽ রৈসন। হ্মদা রাঁজন কিছ নে।

হবিচবণকেঁ চ্পচাপ রৈসন দেখ দেরচবণক মনমে জগনৈন জে জখন দ্নূ গোবে কাজ কবৈক ক্রমমে ঙঁপস্থিত ভগযে গেন ছী, তখন জঁ চ্পচাপ সমযকেঁ নিকনএ দিঐ সেহো নীক নহিযেঁ হএত। দেরচবণ রঁজনা-

"রৌত্থা, জখন দ্নূ গোবে কাজক রিচাব কবৈনে একঠাম রৈস গেনৌঁ তখন মাগযো ত্থা দাদিযোকেঁ রঁজা নহ্ন।"

রাঁরাঁক ত্থাদেশমে রিনা কিছ জোড়-ঘটৌঙঁ কেনে হবিচবণ আঁ ংগন জা দাদিযো ত্থা মাগযোকেঁ কহনক। ওনা, ওহো দ্নূ গোবে রিনা কিছ রঁজনে-ভুকনে হবিচবণক সংগে দবরঁজ্জাপব পহুঁচনী। বাধাচবণ সেহো পবিরাবক প্রহ্মখজনক সীঠ় াপিব ছন তঁএ ওকরো বহরঁ ত্থনিরার্য হোগতৈ হ্মদা ঙঁহি নগ বহনে পবিরাবক গৌণ-পাত্র রঁনি গেন ত্থছি। হোগতো ত্থহিনা ছৈ জে জগ

পবিরাবমে জে জন জেহেন ঙঁহিগব বহন ও খপন ঙঁহিক হিসাবঁসঁ পবিরাবক ক্রিযামে ওক্ত সংনগ্ন ভগযে জাগএ।

তীনূ গোবেকেঁ দেখ দেরচবণ বঁজনা–

"রৌখা, জগ পবিরাবমে খপনা সভ ছী ও পবিরাব এক্ক গোবেক নহি, সবঁহক ছী। তঁএ সভকেঁ খপনা–খপনা ঙঁকিতিযে ঐ রিচাবকেঁ নীক জকাঁ মনমে বোপি খপনা–খপনাকেঁ ওগমে সংনগ্ন বখবাঁকে চাহী। জঁ সে নগ হএত তঁ কিছু গোবেকেঁ কাজো খা জবাবঁদেহিযোমে ঙঁদাসীনতা ওঁত খা কিছু গোবে জে খপন পবিরাবকেঁ খপন বুঁঝি সেরা কবত ও দোসবসঁ খপনাকেঁ মহপূর্ণ বুঁঝবেঁ কবত। তঁএ সবঁহক বীচ সবঁহক কাজক জানকাবী বহবঁ জরুবী খছি।"

ওনা, হবিচবণ খছি তেবহে–চৌদহ বঁর্খক, ঝদা দেরচবণক রিচাবকেঁ নীক জকাঁ বুঁঝি গেন। বাঁজন–

"বাঁবাঁ, ঞ তঁ ভেন রৈচাবিক ক্ষেত্রক বাঁত, ঝদা বেঁরহাবিক ক্ষেত্র তঁ ঐসঁ খনগো ভ২ সকৈএ কিনে ?"

হবিচবণক রিচাব স্বনি খপন সহমত জতরৈত দেরচবণ ঝড় া ডোনরৈত বঁজনা–

"বৈঁস বাঁত রৌখা কহনহ। পবিরাব তঁ কাজক ধ্বী বঁনা ক২ নে চনৈএ। তেহী সবঁহক রিচাব কবৈনে নে কহনে ছেনিযহ জে সভ কিযো একঠাম বৈঁস এক মতক বস্তাসঁ পবিরাবকেঁ খাগূ দিস বঁঠ় াএবঁ।"

দেরচবণক রিচাব স্বনি হ্নক পনৌ–সিংহেসবী বঁজনী–

"হম দনূ সাস্ব–প্বতোহ্ স্ত্রীগণে ভেনৌং, কেতরৌ হএবঁ তঁ খপন ঘবে–খঁগনা খা খেতে–পথাব ধবি হএবঁ।

तहिना हविचवण सेहो ब़ाने-ब़ोध भेल। बाधाचवणक कोनो ठेकाने ने अछि जे ओ की अछि आ की कवत।"

पनीक रिचाव स्वनि देरचवण म्हस्की भवैत म्हड़ ा डोना-डोना मने-मन रिचावए नगना। पनीक रिचाव सेन्हाअना सत् अछि, म्हदा सत् बहितो सोन्हाअना उँचित केना कहन जाएत ? हँ, जग पविराबमे प्वकुख जीरित बहना, माने प्वकुख प्रधान पविराबमे एहेन रिचाव सम्भव भगयो सकैए, म्हदा जग पविराबमे प्वकुख नग बहना तग पविराबमे तँ महिनेक ने प्रधानता हएत। तैठाम हिनक रिचाव केना सम्भव भऽ सकत। म्हदा अखन तँ गाम-समाजक रिचाव कवए नहि रैँसन छी, अखन तँ मात्र अपन पविराबक रिचाव कवए रैँसन छी, तँए अखन तँ प्वकुखे प्रधान पविराब भेल। नीक हएत जे पहिने अपन पविराबक भूतक जानकावी संक्षेपमे सभकेँ दिऐ। जहिना कोनो धावक उँद्गम स्थनसँ ब़ीचक प्रवाहित होगत धावाक धाव अन्तिम कोनो अगम धावे वा सम्हुद्रमे समाहित होगए तहिना ने पविराबोक अछि। ओना, पहाड़क दोसव ब़प अछि। ओ धवतीपव उँठन बहैए, जेकवा चोटीपव चढ़ैमे ब़ह्त अधिक भीबो होगए, म्हदा ओगठामसँ प्वन: निचाँ उँतबैमे, माने धवतीपव अबैमे, चढ़ ाग कान जेहेन मेहनत भेल बहत तेहेन ढनानपव ढनकैत उँतबैमे भीव नहियेँ होगए। जखन कि बस्ता दुनूक चढ़ैयो आ उँतबैयोक एक्के बहैए। म्हदा ऐठाम तँ पविराबक रिचाव कवैक अछि। पविराबक बस्ता धावो आ पहाड़ ासँ भिन्न अछिए। किए तँ धावे-पहाड़ जकाँ पविराबोक गति-रिधि तँ अछि नहि। ऐठाम मन्वखक ब़ीचक बस्ता अछि। जगमे समाजिक पविरेशक संग शासकीय

পবিরেশ সেহো খছি। শাসন তংত্রক খনুকূন পবিরাবক পবিরেশ রঁনৈএ। জঁ শাসন–তংত্র পবিরাব পক্ষী বহন তঁ স্বগম বহন খা জঁ শাসন–তংত্র প্রতিকূন বহন তঁ রিপবীত পবিরেশ রঁনিতে খছি। খাএব জে খছি জেতএ খছি সে তেতএ বহহ। ঐঠাম তঁ খপন রাঁপ–দাদাক নিবমৌন পবিরাব খছি, জেকব খপন গতিহাস খছি। ঋস্কিযাগত দেরচবণ পনৌ দিস দেখৈত রঁজনা–

"খহাঁক রিচাব তঁ নীক খছিএ ঋদা জখন সভ কিযো মনুখরংশিক মনুখ ছী, তখন দেহ–হাথ ছীপনাসঁ থোড়ে হএত।"

রঁজৈক ঞমমে দেরচবণ রাঁজি তঁ গেনা ঋদা নগনে মনমে উঁঠএ নগনৈন জে খনেবে কোন রিচাব দিস ভঁসি গেনৌঁ। খখন তঁ হবিচবণকেঁ পবিরাবক প্রঋখ কত্তকি রূপমে ঠাঠ় করৈক খছি... ।

রিঁচমে হবিচবণ রাঁজন–

"রাঁরাঁ, খখন জগ রিচাবে সভ কিযো একঠাম রৈঁসনৌঁ হেন, পহিনে ওকব রিচাব করু, পছাগত সময বহনাপব খাবো–খাবো রাঁত–রিচাব কবরঁ। নে কিযো খান ছী খা নে খাগযে ভবি সমযো খছি।"

ওনা, হবিচবণক রিচাবসঁ দাদীক মনমে কনী ফরাথ জরুব ভেনৈন। ফরাথক কাবণ ছেনৈন খপন রিচাবপব সঁ নজৈব হটৌএরঁ, ঋদা রাঁন–রৌধ হবিচবণকেঁ রুঁঝি ঋঁহ রঁঙ্গে বখনী। জে রাঁত দেরচবণ রুঁঝি গেনা। ঋদা ওগ রিচাবকেঁ প্বন: জাগৃত নহি করৈত খপন পবিরাবক রিচাব উঁঠরৈঁত রঁজনা–

"রৌখা হবি, সাঠি রঁর্খক পবিরাবিকো জিনগীক খা শাসনোক চঠ় ার–উঁতাবক খনুভর খছি, জে তোবা

नग छल। तँए, संक्षेपमे पहिने ओ दिचाव भूमिका रूपमे जानि लेब बेसी नीक होएत।"

जहिना असथिर भेल पोखैरक पानिमे आ प्रवाहित होइत धारक पानिमे हेलैक अलग-अलग नियम होइत छै, माने पोखैरक हेलब जकाँ धारमे हेलब तँ डुमिये जाएब। किएक तँ प्रवाहित होइत धारक धारामे हेल कऽ पार करैमे दोहरी सावधानीक जरूरत होइत छैक। पहिल, धारक धारेमे ने भँसि जाए, आ दोसर पार करब तँ अछिए। जे पोखैरमे नहि होइए। पोखैरमे मात्र एकटा सावधानीक खगता रहैए, एक महारसँ दोसर महारपर जाएब। हरिचरण बाजल-

"बाबा, परिवारक जे पैछला धारा रहल माने इतिहास, ओ तँ आब भूत बनि चुकल अछि, ओकरा तँ वर्तमानक नजैरसँ नहियेँ देखल जा सकैए, तँए जहिना वर्तमान भूतपर ठाढ़ अछि आ भविस दिस बढ़ि कऽ पियासि रहल अछि, तहिना ने ओकरा मजगूतीक संग पकड़ि कऽ रोक अछिए।"

ओना, परिवारमे हरिचरण बाल-बोधक श्रेणीमे अछि तँए यएह बाल-बोध ने भविसमे परिवारक मेह रूपमे ठाढ़ हएत। जहिना भिनसुरका सुरुज देख लोक अनुमान करैए जे आजुक दिन केहेन हएत तहिना हरिचरणक बातकेँ सीमांकित करैत देबचरण बजला-

"बौआ हरि, परिवारमे दू वर्गक सदस्य होइए, पहिल पुरुख आ दोसर महिला। अखन तक जे अपना सबहक परिवारक धारा रहल, ओइमे जहिना पुरुखक लेल घर-बाहर जाग-अबैले, करै-धड़ कऽ लेल सगतैब

खुजल बहैत तहिना महिलाक लेल सगरेत तँ ढ़ेरखोन लगाने अछि। एकरे बहाने जँ महिला परिवारसँ निकैल परिवारिक क्रिया-कलाप करैयो चाहतो तँ परिवारक संग समाजोक लोक आँगुर ठढ़ेर करतैन।"

विचारमे हरिचरण बाजल-

"एकरा के काटत! एहने तँ सभ दिन भोगलो आबि रहल अछि!"

पैछला विचारकेँ देवचरण सोल्हाअना कबूल लेलैन, मुदा भूतक कबूल कएल विचारकेँ भविसमे केना कबूलनामा बनौल जाए, ऐठाम आबि अँटैक गेला। देवचरण एक दिस जखन पाछू दिस हिया कऽ देखए लगैथ तँ साफ देखा पड़ैन जे परिवारक जे पैत्रिक सम्पैत अछि ओ तँ नष्ट भऽ गेल छल, मुदा परिवेशे एहेन बनल जे ओ पैछला पीढ़ीक अरजल सम्पैत पुन: परिवारमे जुड़ि गेल। तहिना आगू धरिक जे समाजिक राज-सत्ता रहल ओ गुलामीक रहल, माने विदेशी शासनक, जे मटियामेट भऽ पुन: स्वतंत्र रूपमे जीवित भऽ गेल। मुदा अपन जे जिनगी रहल तइमे आ आगूक जे हरिचरणक जिनगी हएत ऐमे विपरीत सम्बन्ध अछिए। तँए, पैछला जिनगीकेँ इतिहासक पन्नामे समेटि ऐगला जिनगीक ले दिशा बोध करब जरूरी अछि...।

देवचरण बजला-

"बौआ हरि, अखन धरिक जे परिवारक इतिहास रहल ओ पंगुक रूपमे रहल। माने जेहेन जिनगीमे लोक स्वच्छन्द साँस लैत विचड़ैए से तँ नहियेँ रहल।

তৈযো খপন সাঠি সানক জিনগী কষ্টি গেন। ক্ষদা খাৰ জখন খপনা দিস তকৈ ছী তঁ বূ্ঝি পড়ৈএ জে দেহমে ওহন শক্তি নহি খছি জেকব উঁপযোগ কবৈত পবিবাবক গাড়ীকেঁ খাগূ ক্ষহেঁ সসাবৱ, তঁএ জাৱেঁ জীৱেঁ ছী তাৱেঁ জহাঁ ধবি সম্ভব হএত সে তঁ কবৱেঁ কবৱ, ক্ষদা...।"

'ক্ষদা' কহি দেরচবণকেঁ চ্প হোগত দেখ হবিচবণ উঁস্কে হোগত ৱাজন–

"তখন ? "

দেরচবণ ৱজনা–

"তখন যএহ জে পবিবাবক জে পংপ্পন বহন ওকবা পূর্তি কবৈত, ওগ পংপ্পনকেঁ মেষ্টৈত জহিনা চিড়ৈ খকাসমে স্বছন্দ জীরনক সাঁস নৈত উঁড়ৈএ তহিনা পবিবাবোকেঁ ৱনাএৱ ছহ।"

দেরচবণক রিচাব স্বনি জেনা সভকিযো পংপ্পনক গম্ভীবতাকেঁ বূ্ঝি গেন তহিনা সভ সভ দিস নজৈব দৌড়বৈত, গম্ভীব হোগত চ্পচাপ উঁঠি–উঁঠি খপন–খপন জীরন–ক্রিযা দিস ৱঠৈএ নগন।

তিথি : ৩০ মঙা ২০১৮
জাবী....

৭.

দেশ স্বতংত্র ভেনা পশ্চাগত, জমীনক নড়্ াগ সৌংসে দেশমে পসৈব গেন। ১৯৪৭ গস্ত্রীসঁ পূর্ব জহিনা একহ্মবর্গ নড়্ াগ খংগবেজী শাসনক খিনাফ উঁঠন ছন তহিনা স্বতংত্র ভেনা পশ্চাগত দেশমে জমীনক নড়্ াগ পসৈব গেন। নড়্ াগ কেনা নে পসবৈত, খাখিব গ্রষি প্রধান দেশো তঁ ছীহে কিনে। রিনোরা ভারেক নেহৃত্বমে ভূদানী খান্দানন শুরূ ভেন। খান্দাননক নাবা ছন– জমীনরঁনা খপন হ্মন জমীনক ছঠম হিস্সা স্বেচ্ছাসঁ দান করৈথ। ও জমীন খেতীপব জীরন রঁসব করৈরঁনা ভূমিহীনক রাঁচ দেন জাএ।

ওনা, জমীনক নড়্ াগ দূ রূপমে চনন। পহিন, জমীনরঁনাসঁ রঁকাস্ত জমীন খেতী করৈরঁনা রঁটৈদাবকেঁ দেন জাএ, খা দোসব ভূদানমে প্রাপ্ত জমীনক রঁটরাঁবা সেহো হ্খএ। ভূদানকেঁ যক্ত রূপমে স্থাপিত কএন গেন।

খেত ওহন সম্পীত ছী, জগমে এক ধ্ব–খাধ–ধ্ব নেন খূন–খবারী, মাবি–পীঠ গামে–গাম হোগতে খারি বহন ছন। হজারো হ্মকদমা জহিনা কোর্টমে ফঁসন ছন তহিনা হজারো ভূমিহীন সেহো কানূনী শিকংজামে ফঁসি জহন জাগত–খরৈত বহনা।

ওনা, গাম–গামক সংগ জিনা খা বাজ্য স্তবপব সেহো ভূদান কমিটী রঁনন ছন, তৈসংগ সবকাবী কার্যানয

सेहो रहैत, मुदा जऽ ठाँ भूदानी नाबा छल तेकर ठीक विपरीत ओकर कार्यान्वयन भऽ गेल। लेन-देनक खड़्डा सबकाबियो कार्यालय आ भूदानियो कमिटी रहि गेल। जेकर परिणाम भऽ गेल जे एक-एक जमीनक सर्टे तीन-तीन, चारि-चारि आदमीकेँ भेटिऐ गेल। एक दिस जमीन देनिहार दाता अपन जमीन छोड़ए नहि चाहै छल, तँ दोसर दिस प्राप्तकर्ताकेँ रसीद सर्टे नइ कऽ तेहेन ओझरी लागि गेल जे गामे-गाम लड़ाए फँसि गेल।

भूदान कमिटीक जे सदस्य लोकैन छला ओहो आगिमे घी देऽक काज करए केलैन। ओना, गामे-गाम किछु एहेन दाता सेहो छेलाह जे अपन देल जमीन, अपना विचारसँ भूमिहीनकेँ स्वयंदान केलैन आ अपने हाथे दखल-कब्जा सेहो करबा देलखिन। मुदा एहेन लोक एक्की-दुक्की भेला। गाम-समाजक जेहेन समस्या जमीनक छल ओइ अनुपातमे पाँच-दस प्रतिशत एहेन भेल।

छठम हिस्सा, जमीनदान करैमे सेहो एकरूपता नहि रहल। हथ-उठाउ भीख जकाँ छठम हिस्साक जगह मात्र किछु जमीनक नाम-पत्रटा दऽ देलखिन। सेहो ओहन जमीन देलखिन जे उपजाउ भूमि नहि छल। चौर-चाँचर, परती-पराँत जमीन छल। ओना, गाम-गाममे गरीबकेँ मात्र जमीन उपजबैयेक समस्या नहि, रसो-राँसक समस्या सेहो छल। गामक चौथाइ आबादी ओहन छल, जेकरा घर रहैक अपन घराबियो ने छेलइ।

गामे-गाम तँ नहि, मुदा किछु गाम मिना-मिना

খাদী ভন্ডাব সেহো ৰঁনন। গাম–গামক সমাজক কিছু জাতি রিশেষ ওহন ছন জে খাদী কপড়া ৰ্ঁনৈ ছন। খাদী ভন্ডাব ওকবা কচা মান দগ ছেনৈ আ ওকবাসঁ ৰ্ঁনন কপড়া কীনৈ ছন। ওনা, কপড়া ৰ্ঁনৈক নূবি মাত্র কিছু জাতি–রিশেষকেঁ ছন, একব সমাজীকবণ নগ ভেন ছন, জগসঁ কিছু জাতি–রিশেষক ৰীচ উদ্যোগ সীমিত ভঽ গেন। কপড়া ৰঁনৰৈক জে কচা মান ছেনৈ ও জাতিক ৰঁষ্কুন তোড়া অধিকাংশি জাতিক ৰেঁরসায জব্দব ৰঁনন ছন, হ্মদা রএহ ৰেঁরসায আগূ ৰঁঢ়াতে কপড়া ৰ্ঁনৰঁ সমাজিক ৰঁষ্কুনমে ফঁসি গেন ছন। তদ্দুমে খাস কঽ হ্মস্লিম জাতিক ৰীচ 'জোনহা আ ধ্নিযা'ক ৰেঁরসায ৰ্ঁঝএ জাএ নগন। হিন্দূ–হ্মসনমানক ৰীচ সমাজ ৰঁননে অছি। হিন্দূ ঐ ৰেঁরসাযকেঁ নহি অপনৌনক। হ্মসনমানোক ৰীচ সৈযো জাতি অছি। ওগ সৈযো জাতিমে মাত্র দূ জাতি– জোনহা–ধ্নিযাক বোজগাব মাত্র ৰঁনি কঽ বহি গেন। জোনহা–ধ্নিযা সভ গামমে অছি সেহো ৰাঁত নহিযেঁ অছি। কিছু–কিছু খাস গামমে অছি। তদ্দুমে পবিরাবক সংখ্যাক হিসাৰঁসঁ সেহো ঠেকান নহিযেঁ অছি। জগসঁ সভ গামক জোনহা–ধ্নিযাক ৰেঁরসাযো নহিযেঁ ৰঁনন। জগ–জগ গামক জোনহা–ধ্নিযাক বোজগাব কপড়া ৰ্ঁনৰঁ নহি ছন, ও সভ অপন–অপন আন–আন বোজগাব জীরকোপার্জন নেন কবৰেঁ কবৈ ছন।

গাম–গামক খাদী ভন্ডাব ভূদানী সৰঁহক অড্ডা ৰঁনি গেন। মানে গ্গ জে ভূদান কমিটীক জে সদস্য সভ ছনা, ও সভ খাদিযে ভন্ডাবমে খাগ–পীৰৈসঁ নঽ কঽ অপন ডেবা বখৈ ছনা আ খাদিযে ভন্ডাবক রস্ত্র সেহো প্রাপ্ত কবৈ ছনা। জগসঁ একাএকী খাদী ভন্ডাব ঢ্হৈএ

নগন, অন্তা–অন্ত সভ ঠ্ঠি গেন। গাম–গামক একটা রেঁরসায মবি গেন। খাদী ভন্ডাবকেঁ ঠ্ঠনে জহিনা কপড় া বঁ্নকবক বোজগাব গেন তহিনা সূত কটৈনিহাবক বোজগাব সেহো মবরেঁ কএন। এক তঁ ওহিনা গাম–গামমে রেঁবোজগাবী পসবন ছন, তৈপব একটা আবো রঁঠ়া গেন। ওনা, মিথিনাঁচনমে অনেকো সাধন কন–কাবখানাক নেন মৌজূদ অছি ম্দা সাধন বহিতো কন–কাবখানাক অভাব বহরেঁ কএন। ঠাম–ঠীম চীনীক মিন আ ধানসঁ চাউঁব রঁনরৈক মিনটা মাত্র ছন। ওনা, নঘ্ উঁদ্যাগক ৰূপমে সেবসো–তোবীসঁ তেন রঁনরৈক সংগ ঋশিযাবসঁ গ্বড় রঁনরৈক হথকর্ঘা ৰূপমে সেহো ছন, ম্দা ওহো বৃহত্ ৰূপমে নহি ছন। চীনী মিন সেহো সানো ভবি নহিযেঁ চনৈ ছন, সানক মাত্র ছহ মাস চনৈ ছন। ছহ মাস রঁন্ন বহৈ ছন, জগসঁ মিনমে কাজ কবৈরঁনা শ্রমিক সরঁহক রীচ গুহো সমস্যা ছেনৈহে। ওনা, কহৈনে রৈঁসাবীক সময শ্রমিককেঁ আধা রেতন দেন জাগ ছেনৈ, ম্দা ওহুমে অনেকো ৰকারঁটৈ ছেনগ। ওহো নিযমিত ৰূপসঁ নহিযেঁ চনৈ ছন।

গাম–গামমে নগদী খেতীক ৰূপমে ঋশিযাবক ফসিন ছন, ম্দা ঋশিযাবো তঁ সভ খেতমে নহিযেঁ উঁপজৈএ। নীচবস খেত, জগমে পানি রঁসৈএ তগমে ঋশিযাবক খেতী নহিযেঁ হোগএ। ঋশিযাবক খেতী–নে উঁচবস জমীন চাহী। জে সভ গামমে নহিযেঁ অছি। ওনা, জৈঠাম–জৈঠাম চীনী মিন রৈঁসৌন গেন ও ঋশিযাব উঁপজৈরঁনা জমীন দেখ–দেখ রৈঁসৌন গেন, ম্দা মিনসঁ দূব–দূব হটৈনো গাম সরঁহক কিসান, নগদী খেতী রঁ্নি ঋশিযাবক খেতী থোড়–থাড় কবরেঁ কবৈ ছনা। গামক খেতসঁ মিন তক ঋশিযাব পহুঁচরৈক

সাধন বেনোক মান গাড়ী ছল আ রৈন গাড়ী সেহো ছল। বেনক স্টেশনে-স্টেশন মিনক বাটৈন রনন ছেনগ। জৈঠাম গনাকাক কিসান রৈনগাড়ীসঁ ক্ষশিযাব পহুঁচরৈ ছনা। ওনা, ক্ষশিযাবক বেটৈ মিনক জেতে বহৈ ছল তগমে ঢ্নাগ খর্চ সেহো ওহী মূন্যমে কটৌতী হোগ ছেনৈ, জগসঁ স্থানীয কিসান আ দূবক কিসানক দবমে খন্তব হোগতে ছল। তদ্রুমে নগদ কাবোরাব সেহো নহিযেঁ হোগত ছল।

ক্ষশিযাবোক খেতী করৈমে কিসানকেঁ খনেকো সমস্যা ছেনৈন্হ। এক তঁ সীজনন হফসিন বহনে একেরৈব সভ কিসানক ক্ষশিযাব তৈযাব হোগ ছেনৈন, জে সমযপব নহি কটৈনে রজনমে কমী খরৈ ছল, তৈসংগ মিনক জেতেক ক্ষমতা, ক্ষশিযাব পেরৈক ছল তেহী খন্বকূন ক্ষশিযাবক প্বর্জা ভেটৈ ছেনৈ জগসঁ কিসানকেঁ খরৈ-জাগক সমস্যা ছেনৈন্হ। তেকব পছাতিযো নগদা-নগদী কাবোরাব নহিযেঁ ছল। মাসক-মাস, সানক-সান কিসানক ক্ষশিযাবক দাম পছখাগত ছল, জগসঁ ক্ষশিযাব উপজৌনা পছাতিযো সমযপব কিসান খপন পাগসঁ কাজ নহি কহ পরৈ ছনা। ওনা, জগ মিনকেঁ জেতেক ক্ষশিযাবসঁ চীনী রনরৈক ক্ষমতা ছল, ও ওতরৈ নে পেবত। জঁ কিসান রেসী খেতী কেনৈন তঁ ওহিনা খেতমে বহি জাগ ছেনৈন, জগসঁ খেতী খনরিসরাসূ রনৈত গেন আ মিনো রন্ন হ্খ নগন।

তিথি : ৩০ মগা ২০১৮

জাবী....

৪.

রীসম শদীক ছঠম দশকক খন্তিম সময়মে, মানে কবীৱ ১৯৩৪ গস্লীমে কোসী নদীমে হ্মাৎকৱনা প্বন নেপানক সীমামে ভাবত সবকাব ৱনৌনক। কোসীক দ্নূ কাত, মানে উঁত্তবে–দছিনে কোসী ৱঁহএ, পূৱোঁ খা পছিমো ৱাঁন্ধ সেহো ৱনন। কোসী প্বনক সংগ–সংগ, পছিমী খা পূৱী হ্মখ্য নহব ৱনৱৈমে সেহো হাথ নগৌন গেন। তৈৱীচ ১৯৩৪ গস্লীমে কোসীমে ৱাঠ়ি খাএন। ওনা, ৱবখো ৱেসী ভেন ছেনৈ জগসঁ কোসীক ৱাঁন্ধ কতেকোঠাম ঠুটি গেন। গনাকাক হ্মসন জে দহাএন সে তঁ দহেৱে

কএন জে গাম-গামক ঘরো-দ্‌খাব খসন খা ওনাব-পোখৈব সেহো ভবাএন-ভোথাএন। তেতরেঁ নহি, ধারো জেঁঠাম রঁহি ছন তগসঁ খোড়্‌কে পছিম ঘ্‌সকন। কেতে গাম ওহন ছন জগমে কোসীক রাঁঠ্‌া নগ খরেঁ ছন, তোহ্র সভ গামমে রাঁঠ্‌া খারঁএ নগন। তৈসংগ ওগো ভেন জে ও রাঁন্থ সানে-সান কেতৌ-নে-কেতৌ ঠ্‌ঠৌ নগন খা ও গনাকা দহাগত বহন। কোসীক জে পূর্বী খা পছিমী ঝ্‌খ্য নহব ছন, জগসঁ শাখা নহব সভ রঁনৈক যোজনা ছেনৈ, ওগ সভ জমীনক সরেঁক কাজ সেহো হ্‌খ নগন। মানে নহব রঁনৈক, নাপী-জোখী শ্বব্ধ ভেন। ঝদা নে খখন তক ঝ্‌খ্য নহবে পূর্ণ ব্ধপেণ রঁনি সকন ছন খা নে শাখা নহব সভমে হাথে নাগি সকন।

রাঁসমী শদীক সাতম দশক চঠ্‌াতে, মানে ১৯৬২ গস্বীমে চীনক সংগ ভাবতক সীমা-রিরাদ নহ কহ নড়্‌াগ ভহ গেন। জে দেশক খর্থ রেঁরস্থাকেঁ খাবো চবমবা দেনক। তৈসংগ গাম-গামমে খফরাহ পসবন জে খনেকো গ্রহ একঠাম ভহ গেন, জগসঁ জরঁবদস হানি মন্বখো খা মানো-জানকেঁ হএত। গাম-গামক দেরানযমে খণ্ঠযাম, কীর্তন, নরাহক সংগ সরাঁ মাস, খঠ্‌াগ মাসক কীর্তনক সংগ যজ্ঞ-জাপ সেহো হ্‌খ নগন। সীতাপ্ববমে সেহো সরাঁ মাসক কীর্তন ঠক্ষবরাঁড্‌ামে ভেন। ঝদা সময রাঁতৈত গেন কোনো তবহক দৈরী প্রকোপ তেহেন নহিযেঁ ভেন।

১৯৬৭ গস্বীমে জরঁবদস রৌদী ভেন। খখন তক দেশ খন্নক মামনামে খামে-নির্ভব নহি রঁনন ছন। খান-খান দেশসঁ খন্নক খাযাত হোগত বহগ। ১৯৬৭ গস্বীক রৌদী চাবি সানক ভেন। জগসঁ কেতেকো

পোখৈবক সংগ গনাবোক পানি স্বখি গেন। জগসঁ খেতীক সংগ পীরৈক পানিক সমস্যা সেহো উঁপস্থিত ভঽ গেন। সীতাপ্ববমে একটা বঁড়কী পোখৈব খছি, জেকব পনিঝাড়সঁ নঽ কঽ ভিল্ডা সহিত বাঁবন বীঘাক খছি। কিংবদন্তি খছি জে ও পোখৈব দৈতক খ্নন ছী। গামক জে খান পোখৈব খা গনাব ছন, ও তঁ স্বখিযে গেন জে ওগ বঁড়কী পোখৈবক পানি সেহো সটৈক কঽ পাঁচ কট্টাপব চনি গেন, জগমে মাত্র ভবি ঠেহ্ন পানি বঁচন। তদ্রুমে তেতেক গাদি ছন জে পানি তক পহুঁচব কঠিন ছেনগ। খন্ন-পানিক বৈতবে কেতেকো মানো-জান মবন খা নোকো মবরেঁ কএন। গাম-গামক জমীন ওহিনা পবতী-পবাঁত বঁনি গেন। উঁপজা-বাঁড়ীক কোনো ঠেকান নহি বহন। খন্তমে গামক নোক ওগ বঁড়কী পোখৈবসঁ বিসাঁঠ় খ্নি-খ্নি খানি-খানি উঁসৈন-উঁসৈন খা-খা কঽ প্রাণ বঁচৌনক।

সবকাবক দোসব পংচবর্ষীয যোজনামে দবভংগা-নহেবিযাসবাযমে খস্পতান বঁনন। জগসঁ দ্নূ তবহক নাভ খামজনকেঁ ভেন। জহিনা বিমাবীক গনাজক স্বরিধা ভেন তহিনা ডাঁক্টৈবী পঠ়াগ ভেনে নব-নব ডাঁক্টৈবক নির্মাণ সেহো হ্খ নগন। ওনা, জগ হিসাবঁসঁ দ্নূক জরুবত ছন, মানে ডাঁক্টৈবো খা বিমাবীক গনাজোক, তেতেক পূর্তি তঁ নহিযেঁ ভেন ক্ষদা কিছু তঁ ভেরেঁ কএন।

১৯৪২ গস্নীমে জে দেশীক জন-খান্দানন খংগবেজী শাসনক খিনাফ উঁঠন ও খপন চবম সীমাপব পহুঁচ গেন। খংগবেজী শাসনক খিনাফক সংগ-সংগ খংগবেজী বস্তুক সেহো বহিষ্কাব ভেন। ওগ সমধ গংগনৈঁডক মেনচেষ্ঠবক কপড়া উঁদ্যাগ দ্নিযাঁমে বঁহ্ত খাগূ

ছন। ভাবত সন রিশান দেশক রিবোধ ভেনে গংগনৈংডক কপড়া উঁদ্যাগকেঁ জরঁবদস ধক্কা নগন। ঠীক ওকব রিপবীত দেশক হথকঘাকেঁ খরসব ভেটৈন, জগসঁ গাম-গামমে সূত কাটৈক সংগ-সংগ কপড়া র্ব্নৈক রোজগাবকেঁ নীক মৌকা ভেটৈন।

জমীন্দাবী উঁন্মূলনসঁ খেতক মানগ্বজাবী জমীন্দাবক হাথসঁ নিকৈন রিঁহাব সবকাবক হাথ খাএন। খপন-খপন জমীন্দাবীক চার্জ দগমে জমীন্দাব সভ সেহো বংগ-বংগক খবংগা নগা-নগা দেবী কবরেঁ কেনৈন। ক্ষদা জে ভেন সে ভেন, জমীনক মানগ্বজাবী রিঁহাব সবকাবক হাথ এরেঁ কএন। ওনা, গাম-গামক সভ জমীনক মানগ্বজাবী একবংগ নহিযেঁ ছন, ক্ষদা কম কি রেঁসী তঁ ছেনৈহে। কম-রেঁসীক মানে ভেন জে জে জমীন ব্রহ্মাত্তব, শিরোত্তব রা খন্য কোনো কাবণে মানগ্বজাবীসঁ ক্ষঞ ছন, ওদ্দ্র জমীনক মানগ্বজাবী টৈক্স রূপমে তঁ নহি ক্ষদা 'শেষ' রূপমে নাগএ নগন। ওনা, 'শেষ' নাম-মাত্রে রূপমে ছন। টৈক্সক খতিবিঞ্জ জে টৈক্স নগৈত বহি, শেষ মাত্র ওতরেঁ ছন।

রিঁহাব সবকাবক কর্মচাবীক মাধ্যমসঁ মানগ্বজাবী খস্বনন জাএ নগন। গামক কিসান সভ জমীনক নিনামীসঁ রেঁচৈক নমহব সাঁস নেনক।

ওনা, খংগবেজক সময়মে-১+++ গস্বীসঁ ১৯০২ গস্বীক রীচ-জমীনক সর্রে ভেন ছন, জগ খাধাবপব খখন তক জমীনক হিসার্ব-কিতার্ব চনৈত খারি বহন ছন, ওগমে খনেকো বংগক ওমবী নগনে জা বহন ছন। মানে ঞা জে কিছু ওমবী সর্রেক পহিনেসঁ খারিযে বহন ছন তেকব খতিবিঞা খনেকো বংগক নর-নর ওমবী উঁঠি-উঁঠি ঠাঢ় ভেন। তঁএ, সর্রেক জরুবত ভেন।

ৰীসম শেদীক সাতম দশকমে জমীনক সর্ৱেক কাজ শুরু ভেল। গাম–গামমে সর্ৱেক পহিল সীঢ়ীক কাজ কিশতরাব রূপমে শুরু ভেল। মুদা কিশতরাব করৈৱনা কর্মচারী জে আএল ও ভীতরে–ভীতর তেহেন হরা ৱনৌলক জে গামক লোক, জমীনৱনা সভ আঁখি মুগন কহ অপন–অপন খেতক নক্শা ৱঢ়ৱৈলে ওকরা ঘূস দিঅ লগল। জগসঁ সর্ৱে কী হএত জে পৈসাক খেল শুরু ভেল, জগসঁ গাম–গামমে আরো রিরাদ ফঁসি গেল।

১৯৬৭ গস্লীক রৌদী আমজনসঁ নহ কহ সবকারোকেঁ হ্রষিক লেল পানিক কী জরুরত অছি, তগ দিস ধিযান খিঁচলক। ওনা, অখন ধরিক কিসানক সংস্কাবমে সিঁচাগক হ্রত্রিম ৱৈরস্থাক প্রতি ও আকর্ষণ নহি আএল ছল, জেকর জরুরত ছেলগ। মুদা রৌদী সে অনলক। ওনা, কোসী নহবক চর্চ কিসানক কান তক জরুর পহুঁচ গেল ছেলৈ মুদা ওগ রূপমে নহি, জগ রূপক খগতা ছেলগ। কোসীক পছিমী মুখ্য নহর জে ছল, ওকর খুনাগযো সমুচিত ঢংগসঁ নগ ভেলে, অখনো ধরি ওহিনা লঠকলে ছল।

তৈরীচ রিদেশী সহাযতাসঁ স্টেট রৌবিংগ গাড়়েক যোজনা ৱনল। ওগ রৌবিংগক ওহন পাগপ আ গঁজিন অছি জে হজারো রীঘা খেতক সিঁচাগ কগযে সকৈএ। ওনা, রৌবিংগ তেহেন গঁজিনসঁ গাড়়ল জাগ ছেলৈ জে এক্কে দিনমে মানে আঠসঁ দস ঘন্টামে রৌবিংগ গড়়া জাগত বহগ। মুদা জগ গঁজিনসঁ পানি নিকালল জাগত ও রিজলী চালিত ছল। জে রিজলী কেতৌ ছেলৈহে নহি, আ কলী–মলী জঁ ছেলৈহো, সে ৱহুত কম মাত্রামে ছল, জগসঁ রৌবিংগক গঁজিন চলৱ কঠিন ছেলগ। তেকর অতিবিক্ত রৌবিংগক পানিক লেল নানা

চাহি ছন, সে কেতৌ ৱনৱেঁ নে কএন। জঁ কেতৌ–কেতৌ কনী–মনী ৱনৱোঁ কএন তঁ তেহেন ঘটিযা কাজ ভেন জে ঢহি–ঢ্হি গেন। এক তঁ ওহ্না নোক ৱ্ঝৈএ জে সবকাবী কাজ আ জেঠ্আ গবেক কোনো ভবোস নহি। সে ভেৱোঁ কএন। দর্জনো ৱোঁবিং গামে–গাম গড়াএন মুদা সিংচাগ কেতৌ নে ভেন।

সবকাবোক নজৈব জখন ৱৌদীপব পড়ন তঁ ওহো ৱোঁবিং গড়ৱৈঁক যোজনা ৱনৌনক। ৱৈঁকক মাধ্যমসঁ এক–তিহাগ, এক–চৌথাগ সব্সিডীপব ৱোঁবিংক পাগপো আ পানি নিকানৈৱঁনা পম্পসেটৈক ৱেৱস্থা কবৌনক। কেতৌ–কেতৌ গোষ্টি–পংগবা গড়েৱোঁ কএন, মুদা জেতে জৰুবত ছন সে নহিযেঁ ভেন।

১৯৬৭ গস্লীমে আম চ্নাব ভেন। ঞা চাবিম আম চ্নাব ছন। পহিন ১৯৫২গস্লীমে, দোসব ১৯৫৭ গস্লীমে, তেসব ১৯৬২গস্লীমে ভেন ছেলৈ আ চাবিম ১৯৬৭ গস্লীমে। ক্রমশ: কেন্দ্রমে সবকাব ৱনন পহিন প্রধানমংত্রী পণ্ডিত জবাবনান নেহৰু, দোসব– নান ৱহাদ্ৱ শাস্ত্রী, ওনা, কিছু দিনক নেন গুনজাবীনান নন্দা সেহো প্রধানমংত্রী ৱননা, আ তেকব ৱাঁদক প্রধানমংত্রী পদপব আসিন ভেনী গন্দিবা গাঁধী।

চাবিম আম চ্নাবমে ৱিহাবক শাসন ৱঁদনন। ওনা, কেন্দ্রমে কাঁগ্রেসী শাসন বহবেঁ কএন মুদা ৱিহাবমে কাঁগ্রেস ৱিবাধী সবকাব ৱনন। ওনা, কএটা আনো–আনো বাজ্যমে কাঁগ্রেসী সবকাব ৱঁদনবেঁ কএন। কাঁগ্রেস ছোড়ি সভ পার্টী মিনি ৱিহাবো সবকাব ৱনৌনক। নর সবকাব ৱনিতে ৱিহাব সবকাবক ৩৩ সূত্রী কার্যক্রম ৱনন। মৈট্রিকমে অংগবেজী ৱিষযকেঁ উঠৌন গেন। মৈট্রিক তকক শিক্ষা সেহো ফ্রী কএন গেন। তেকব

ঋতিবিঞা কার্যক্রম সভ ছন ক্ষদা সবকাবমে জহিনা এক দিস রামপংথী শামিন ছন তহিনা দোসব দিস দক্ষিণপংথী সেহো বহরেঁ কএন। দ্নূক রীচ তেনা রিরাদ হুঁসন জে ঋঠাবহ মাস রীতৈত–রীতৈত সবকাব ঢ্ষ্টি মধ্যারধি চ্নার ভেন।

১৯৭১ গস্নীমে পাকিস্তানমে সেহো চ্নার ভেন। ওগ চ্নারমে পূর্রীযো ঋা পষ্ছিমিযো পাকিস্তানক রীচ নড়ং াগ হুঁসন। পষ্ছিমী পাকিস্তান কশ্মীব, পংজার ঋা বাজস্থান কষ্টি কহ রঁনন ছন, ঋা রঁগানসঁ কষ্টি কহ পূর্রী পাকিস্তান রঁনন বহগ। ওনা, ঋজাদীসঁ পূর্র ১৯৪৭ গস্নী তক ভাবত দেশ জেতেষ্টা ছন তগমে পাকিস্তান কষ্টনে কমী এরেঁ কএন। জে একষ্টা দেশ ছন ও দূষ্টা রঁনি তীন ঢ্কড়ং ী ভহ গেন। ওনা, ১৯৩১ গস্নীমে, ঋংগবেজীএ শাসনমে রঁর্মা সেহো ঋনগ ভেন, জে ভাবতেক পূর্রী ভাগ ছন। পষ্ছাগত সিক্কিম জে কি একষ্টা ছোষ্ট দেশ ছন ও ভাবতমে মিনরোঁ কেরেঁ কএন।

গন্দিবাজীক নেহৃত্বমে কেন্দ্র সবকাব ছন, ও পূর্রী পাকিস্তানকেঁ সংগ দেনৈন। ওনা, চাবি সানসঁ জে রৌদী ঋারিং বহন ছন ও ১৯৭১ গস্নীমে সানো ভবি রঁবখা ভেনে সমাপ্ত সেহো ভেন। জহিনা ভাবত পূর্রী পাকিস্তানকেঁ মদৈত কেনক তহিনা ঋমেবিকা পষ্ছিমী পাকিস্তানকেঁ কেনক। ঋমেবিকা শক্তিশানী দেশ ছেনৈহে। জেকবাসঁ ক্ষকার্রনা কবরঁ কঠিন ছেনগ। সোরিযত সংঘ সেহো শৈন্য–শক্তিমে শক্তিশানী ভগযে গেন ছন। গন্দিবাজী সোরিযত সংঘসঁ শৈন্য–সন্ধি কেনৈন। সোরিযত সংঘক সহাযতাসঁ নড়ং াগ জমগব ভেন। ঋন্তা–ঋন্ত রঁগনা দেশ স্বতংত্র দেশক রূপমে জন্ম নেনক। পাকিস্তান দূ ঢ্কড়ং ীমে রিভাজিত ভহ পাকিস্তান, রঁগনাদেশক

नाओंसँ दू देशे बँनि गेल।

अखन तक, माने १९७१ धरि तक भारत जे अमेरिकासँ अन्नक आयात करैत आबि रहल छल, तेकरा अमेरिका रोकि देलक। जाहिसँ पेटैक समस्या अपना देशमे उठरेँ कएल। जाहि सभ देशमे अमेरिका अन्नक निर्यात करै छल ओ सभ देशे अमेरिकाक प्रभावमे रहै, तँए ऐगला म्हँरबा बँनि कोनो देशेसँ अन्नक आयात करबँ कठिन छेलैहे। सोवियत संघ सेहो अन्नक उपजमे ओतेक सशक्त नहियेँ छल जेते आन-आन शक्तिमे छल। ओना, सोवियत संघ ठण्ड देशे अछि, तहू कारणे ओइठाम अन्नक उपज कम होइत छल। खास कऽ साइबेरियाक जे भाग सोवियत संघमे छल ओइ भागमे तीन माससँ नअ मास तक जमीन बँर्फमे डूमल रहै छल, जाहिसँ ओइठाम कृषि कार्यमे बाँधा छेलैहे।

भारतमे अनेको राज्य अछि आ सभ राज्यक अपन-अपन समस्या अछि। किछु राज्य एहेन अछि जाहिमे बँरखो कम होइत छै आ माटियो उपजाउ नहियेँ अछि। तहिना किछु राज्य एहनो अछि जैठाम अधिक बँरखो भेने ओइठामक पैदाबार सीमित भऽ गेल अछि। तैसंग किछु राज्यमे खाइबँना अन्नक उपज तँ कम होइए म्हदा तेलहन, कपास गन्नादिक उपज अधिक होइए। सभ किछु होइतो किछु राज्य एहनो तँ छेलैहे जे अपन भरण-पोषण करैत आनो-आन राज्यकेँ अन्न दइत छल। पंजाबँ राज्य, जैठाम माटियो ओहन उर्बर शक्तिबँना नहि अछि आ बँरखो कम होइत छै, म्हदा ओइठाम एहेन कृत्रिम बँरस्था केने छल जाहिसँ अपेक्षाकृत नीक पैदाबार छेलइ।

आजुक बिहारक नक्शा तँ बदैल गेल अछि मुदा जखन उत्तर बिहार आ दक्षिन बिहार छल, माने बिहार आ झारखण्ड मिला कऽ जखन एक राज्य छल तखन उत्तर बिहार जहिना धार-धुरसँ भरल छल, जइसँ दाहियो रोगतै अछि, तहिना दक्षिन बिहार पहाड़, खानसँ सेहो भरल छल जइसँ कृषि क्षेत्र कम रहने कृषिक पैदाबार कम रहबे करए।

मिथिलांचल सहित उत्तर बिहारमे धार-धुर तँ अछिए मुदा कृत्रिम बेवस्था-नहर, बोरिंग-क तँ अभाव अछिए, जइसँ ऐठामक कृषि-कार्य अनरिसराह बनल अछि। बौदी-दाहीक खेल साले-साल चलिते अछि। जइसँ अपना ऐठाम कृषि कार्य पंगु बनल अछि। अखन धरिक जे कृषि बेवस्था अपना ऐठाम रहल ओ प्राचीन पद्धतिक अनुकूल रहल। जइसँ उपजक मात्रा निम्नसँ निम्नतर स्तरमे रहल।

देशक सोझा जखन अन्नक समस्या उठि कऽ ठाढ़ भेल तखन केन्द्रा सरकार आ राज्या सरकारक नजैर कृषि दिस उठल। ओना, अनेको रंगक अन्नक खेती-बाड़ी कि नेन अनुकूल क्षेत्र बिहार छीहे मुदा उपजाक जे बेशियो हेबा चाही से नहियेँ छल। सरकारक नजैर उठने किसानकेँ रंग-रंगक सहायताक सुविधा भेटैल। पूसा, ढोली, सबौर गनादि जगहमे कृषि फार्म सेहो बनल, जैठाम कृषिक पढ़ाइक संग-संग अनुसन्धान सेहो हुअ लगल। जइसँ अन्नक नीक-नीक बीजक अनुसन्धान भेल, जे परम्परासँ अबैत पैदाबारमे धक्का मारलक। माने डेढ़ि या-दोबर-तेबर उपजाक बढ़ोत्तरी भेल। जइ खेतमे कची मन कट्ठा उपजै छल, तइमे तीन-तीन, चरि-चरि पक्की मनक उपज

दुःख नगन।

तैसंग कोसी नहवक नाँटमे थालो-थाल नहवक थलाग दुःख नगन जगसँ खेतक सिंचाग होगत। रैंकक माध्यमसँ एक-तिहाग, चौथाग अनुदानित रूपमे रोबिंग-पम्पसेट नगनिक माध्यमसँ किसानकेँ भेटए नगन। जगसँ गाम-गाममे किछु रोबिंग भेने ङँपजमे किछु-ने-किछु रँठ ाओवी सेहो भेरेँ कएन। अखन धवि जग खेतमे मात्र छाउँब-गोरँब देन जागत छन, बसायनिक खादक प्रयोग नहि भेन छन, तग सभ खेतमे बसायनिक खादक संग-संग गोरँब-घास-पातसँ निर्मित जैविक खाद सेहो पड़ए नगन। तेतबेँ नहि, किसानकेँ जैविक खाद रँनाएरो सिखौन गेन।

अखन धवि जे सबकावी विभागमे कृषि विभाग मृतप्राय छन ओगमे जान फूकन गेन। रँनकिमे कृषि विभागक अनग कार्यानय रँनन। गाम-गाममे कृषि विभागक कर्मचावीक रँहानी भेन, जेकवा माध्यमसँ गामक किसानकेँ नर तकनीकक जानकावी देन जाए नगन। रँनकिं स्तवपव सबकावी कृषि फार्म सेहो स्थापित भेन।

सबकावी माध्यमसँ किसानकेँ खाद-रीज, कृषि-यंत्र अनुदानित दवपव कर्ज रूपमे सेहो भेटए नगन। पूसा, ढोनी, सरौब फार्मक माध्यमसँ अन्नक संग तीमनो-तवकावी आ फनो-फनहवीक रीजक संग गाछ सेहो ङँपनब्ध करौन जाए नगन।

‘जय-जरान, जय किसान’क नाबा देशमे रँहन। अखन धविक जग किसानक शकन-सूवत रिगैव गेन छन ओग किसानमे नर ङँसोह जगन, कृषि पैदारार रँठन, देश अन्नक मामनामे आमे-निर्भव भेन।

आमे–निर्भर भोजनक मामलामे जरूर भेल मुदा कृषि पैदावारमे परिवर्तन नहि भेल। जेठाम कृषि आधारित माने कृषि पैदावारसँ पैंतालीस प्रतिशतसँ अधिक कच्चा माल कारखानाकेँ भेटै छै, ओ उपज ठमकले रहि गेल। जइसँ कल–कारखानाक विकास विगाड़मे चलि गेल।

ओना, जहिना एक दिस प्रगतिक दिशामे देशक शक्ति बढ़ल तहिना समाजक किछु लोक ओकर विरोध नहि केलनि सेहो बात नहियेँ अछि। बंग–बंगक अखबार सभ उठबैत कहलन जइसँ प्रगतिमे बाधा भेल सेहो नहियेँ कहल जा सकैए। अन्न–विसरास आ कट्टरवादी विचार सेहो जमि कऽ विरोध करबे केलक।

तिथि : ४जून २०१+
जारी....

९.

उमेरक चलैत अपन गिरैत दैहिक शक्तिकेँ अँकैत देवचरण हरिचरणक विआह करब अनिवार्य बुझलैन। अनिवार्यक दू कारण भेलैन, पहिल– अपन आगू बढ़ैत परिवारकेँ अपना आँखियेँ देखब, जइसँ मनमे तृप्ति

जगैत अछि। दोसर कारण मनमे आगो लेलैन जे ओना हरिचरणकेँ पठ़ा एहेँ-निखाएहेँसँ नइ कइ ओकर विआह-दान करबाक धरिक काज बाधाचरणक कर्तव्यक सीमामे अछि मुदा ऊहिगर लेरैकेँ नहि बहने आ तैसंग हरिचरणक जीवनचर्याकेँ देख देवचरणक मनमे आगो लेलैन जे जेहेन पोता क्रियाशील अछि, ओहने क्रियाशील लड़कीक संग जँ विआह कए देबै तँ ऐगला पीढ़ीक जीवन-यापन संतोषप्रद हेरेँ करत। यएह गप्पा ने सभ परिवारमे वृद्धजनक होइत छैन जे अखुनका जे परिवारिक जिनगी अछि ओ दिनानुदिन अग्रआगत चलए।

ओना, मिथिलांचलो तँ मिथिलांचले ने छी। जहिना कुशाग्र बुधिक लोक अनुकूल परिस्थिति भेटैने नीक-सँ-नीक विद्वता, नीक-सँ-नीक कलाकारिता, नीक-सँ-नीक टेकनोलॉजी आ नीक-सँ-नीक जिनगीक पारखी बनैए तहिना ने नीक-सँ-नीक भोगवादियो आ नीक-सँ-नीक जोगवादियो बनिते अछि। अपना सबहक मिथिला रएह ने छी जे जग पत्नीकेँ सहयोगी-संगी बुझै छी ओत पत्नीकेँ परिवारिक कोनो क्रिया-कलापक भाव नहि पड़ैन, तँए भानस करैले भनसिया, पानि भरैले पनिभरनी, कपड़ा-लत्तासँ नइ कइ घरक निपाइ-पोताइ तक अनके सिरे-माथे होइ। मुदा से नहि, ओहनो मिथिलांचल तँ अछिए जैठाम बेटा-पुतोहु अपन पाछूसँ अबैत खनदानी परिवारमे पिताक अनुसरण करैत सहयोगी बनि तिन-तिन, कण-कणक अनुभवक अभ्यास करैत तिले-तिल, कणे-कण अबैवला कालक अनुकूल बनबैत अपन भविसकेँ अनुकूलतामे पीअबैत, निर्माण करैत आगू बढ़ैए।

मिथिलांचलक ओहि हिस्सामे देहरादून हरिहरपुरक विवाह करबाक मनमे रोपि लेलैन जेतए अपने सन सीमान्त किसान परिवार रहथए। जहि परिवारक जन-जन अपन भविसक पाछू लगि श्रम-संस्कृतिकेँ अंगीकार करैत श्रमशील-शिलाक क्रमगतिसँ निर्माण-कार्यमे लागल रहथए। ओना, ई गप्पो तँ अपन मनक भेल, मुदा जैठाम रबरपक्ष छी तैठाम अपने उपरैत कऽ केना कन्यागतकेँ कहब जे अहाँ अपन कन्याक विवाह हमरा परिवारमे करू। एक तँ अखनो लोकक मनमे उठैत जे जाबे लड़का खोआह नहि छै ताबे एहेन चर्च किए करै छैथ। तैसंग ईहो तँ अछिए जे मनोनुकूल कन्या नहि भेटने एकटा-दूटा कन्यागतकेँ तँ रबहटाबि सकै छी, मुदा जँ तहिसँ बेसीकेँ रबहटाबए चाहब तँ अखनो ने सभ कहबे करत जे घमण्ड नड़काक सिरे तेहेन सौगनी सिया कऽ रखने छैथ जे कन्यागत जँ अपन डीहो-डाबर बेंच कऽ लगा देत तैयो ने भरतैन... !

संजोग बनल, हरिहरपुरक विवाह समस्तीपुर जिलाक ओहन गामक किसान परिवारमे भेल, जे परिवार अपन कृषि क्षेत्रकेँ ओहन विसरासू रूपमे बना कऽ ठाढ़ केने अछि, जहिसँ गंजीलियर, डाँक्टैर तकक समावेश परिवारेमे होइक सम्भावना बनल अछि। जेहने देहरादून खेतिहर प्रतोष् चाहि छला तेहने प्रतोष् भेटैने अपन सोलह सालक पोताक विवाह सोलह सालक कन्या- परमेसरीक संग केलैन। लुखाएल-दहेजियाएल मन देहरादूनकेँ बहुरें ने करैन, तँए हरिहरपुरक विवाहसँ सोल्हाअना तृप्ति देहरादूनकेँ भेलैन।

समयक अनुकूल तँ बाधाचरणक स्वभाव नहियेँ भेलैन

ঋদা রৈরহাবিক রূপমে দূটা মহীসিক সেরা করৈক ভাব সিবচঠ় ভেনে ধীরে-ধীরে স্বধবএ নগনৈন। স্বধাব দেখ দেরচবণ সময়ক খন্বকূন মহীসিক সেরাক সংগ খাবো-খাবো কাজ করৈনে বাধাচবণকেঁ চবিযা-চবিযা চরৈরেঁতি রঁনা নেনৈন। ওনা, উঁমেব পারি সেহো বাধাচবণক মনমে পবিরাবক প্রতি প্রেম জাগন, জগসঁ রঁকনেন-ঠহনেন জকাঁ জে রৌখাগত বহি ছন তগমে স্বধাব ভেন। ওনা, পবিরাবমে পবিরাবজনক রীচ জে সম্বঁন্ধসূত্র খছি, মানে পৈছনা পীঠ় ইক রেঁটা-ভাতীজ, নাগত-পোতাসঁ নহ কহ রর্তমান পীঠ় ইক ভাএ-ভৌজাগ খা তহিনা ঐগনা পীঠ় ইক কাকা, পিতা, রাঁরা-নানা গহাদি, সেহো খছিএ। জহিনা ভক্ত খা ভগরানক রীচ খভক্ত রূপ খছি তহিনা জ্ঞান খা কর্মক রীচ সেহো খছিএ। জখনে দ্নূক রীচক খভক্ত রূপ মেটা ভক্ত রূপমে পবিণত হোগএ তখনে জিনগীক সার্থকতা সফন হ্খ নগৈ ছগ। জে হবিচবণ খা দেরচবণক রীচ ভেন। ওনা, দেরচবণ কিসানী জিনগীক মর্মভেদী বহনৌঁ খপন জিনগীমে পংগ্ব রঁনন বহনা, ঋদা খপন পংগ্বপনক কাবণকেঁ র্বুঝি দেরচবণ খপনাকেঁ ওহী জিনগীমে সমারেশ করৈত পবিরাবক গাড় ইক জ্খাকেঁ কন্ঠে খাগূ ঋহেঁ খিঁচতে বহনা, জগসঁ খভারোকেঁ ঋভার নহি র্বুঝি স্বভার রঁনা জীরন-রঁসব কবরেঁ কেনা, জে খপন সভ গ্বণ-শীন হবিচবণকেঁ দান-দৈছনামে দৈত ঐ দ্নিযাসঁ রিদা ভেনা।

দেরচবণকেঁ চৌদহ রঁর্খ মূহ্ ভেনা ভহ গেনৈন। হবিচবণ রঁতীস-তৈঁতীস রঁর্খক ভহ গেন। তীনটা সন্তানো ভেনগ। বাধাবচবণ সেহো চাবিমপনমে পহুঁচ গেনা। দেশমে হবিত ঞান্তিক রূপমে নর জাগবণ ভেন। পবম্পবাসঁ খরৈত গ্রষি-কার্যমে রঁদনাঁউ খাএন।

जेतए सिंचाइक कमीम छल ओ रहैत पम्पसेट आएल। खेत जोतैक जे जनकजीक समैयक तीनरंगिता हर छल ओहक जगह ट्रैक्टर आएल। तेतबे नहि, धान कुटैक ढेकी रहलन, चूड़ा कुटैक उक्खैर रहलन, पाथरक जत्ता रहलन, तेल पेड़ैक कोल्हू रहलन इत्यादि-इत्यादि किसान परिवारसँ लोप भेल आ नव-नव तकनीकसँ सिरजल लोहाक औंजिर लोकक हाथमे आएल, जेकर बहुतार दसगुणासँ लऽ कऽ हजारगुणा धरिक अछि। ओना, जइ गतिये किसानी तकनीक आगूसँ उतरल तइ हिसाबे किसान नहि उठैत सकल क्षुदा साफे नहियेँ उतरल सेहो नहियेँ कहल जा सकैए। किछो उतरल वा नहि उतरल, चढ़ल वा नहि चढ़ल क्षुदा हरिचरण, जे बत्तीस-तेंतीस बर्खक जवान किसानक रूपमे उतरैत कएल। से ओइ भार-रूपमे उतरल जहिना एक जवान हाथमे बन्दूक उठा अपन मातृभूमिक रक्षार्थ सीमापर माघक शीतलहरीक पाला, जेठक रौद आ भादवक बर्खाक अन्हा-बज्जर सहैत अपन दायित्वक निर्वहन करैत छैथ, तहिना ने जवान किसान सेहो अपन मातृभूमिक सेवार्थ भूख-पियास मेटबैले माघक पाला, जेठक रौद आ भादवक गर्जन-तर्जनकेँ अङेजैत अपन दायित्वक निर्वहन करैत छैथ।

हरिचरण अपन तीनू बीघा जमीनकेँ समाजिक रूपमे अदैत-बदैत, बकबाक हिसाबसँ दस कट्ठा घाटा उठबैत अढ़ाइ बीघा खेत एकठाम केलक। अपन जिनगीक सूत्रकेँ पकैड़ चारि गाछ बाना रोपिंग आ पाँच हॉर्स पावरवाला औंजिनक साधन बना अपन फसिल सिंचाइक बेवस्था सेहो केलक। तैसंग अढ़ाइयो बीघा खेतमे ओतेक काज ठाढ़ केलक जइमे भरि दिन

দ্নূ পবানী খপন দ্নিযাঁ বুঁঝি খপনাকেঁ সোল্হাখনা সমর্পিত কেনক। তেতবেঁ নহি, খস্পতানক ডাঁক্টব খা থ্রষি ফার্মিক ক্ষশন কিসান জকাঁ খপন বাঁন-বঁচাকেঁ সেহো দেখা-স্বনী কবাগযে বহন খছি। তৈসংগ সানো ভবিক খেতীপব দৈত স্বখন্ন, স্বফন খা স্বসাগ-সজ্জীক কেতেক জৰুবত মন্বখকেঁ খছি, তদ্রূক উঁপার্জন কগযে বহন খছি।

মিথিনাংচনক বীচ খপন মিথিনা বঁনা ফনক নাওংপব খানী খামেক গাছী-কনম নহি, সানো ভবিক জে ফনক ঞ্ৰম খছি তগ হিসাবঁক ফন, তহিনা ওগ হিসাবঁক তীমন-তবকাবীক সংগ খন্না উঁপজাগযে বহন খছি।

খপন সাধক জে ক্রিযা খছি তগমে তঁ হবিচবণ খপন সফন স্বৰূপ দেখ বহন খছি, ক্ষদা খাগূক জিনগীকেঁ দেখৈত হবিচবণ জখন খপন বৃহদ্ স্বৰূপ দেখএ নগৈএ তখন পংগ্বপন খাগূমে নচিতে ছগ। ওনা, কেতবোঁ পংগ্বপন হবিচবণক খাগূমে কিএ নে নাচ কবএ, ক্ষদা কিসানক সমাজমে কিসান বৃন্দ কহেবোঁক খধিকাবী তঁ খছিএ।

তিথি : ৬ জূন ২০১৮

पद्य खण्ड

<u>আশীষ অনচিন্হার</u>

<u>বাঁন গজন</u>

কেহন কাহন ঠ়্নঠ়্নিযা বঁচা
ফেকন ফাকন ফ্নফ্নিযা বঁচা

ঠ়্নহ্নন ঠ়্নহ্নন গ্বনগ্বনিযা বঁচা
হ্নর্ব্ন হ্নর্ব্ন হ্নর্ব্নিযা বঁচা

ছন ছন কূদৈ থ্নথ্নিযা বঁচা
সদিখন বূঁনৈ বুঁনবুঁনিযা বঁচা

ছৈ গম্হব ডঁম্হব কিম্হব কিম্হব
চ্নর্ব্ন চ্নর্ব্ন চ্নর্ব্নিযা বঁচা

কী নরকা আ কী প্ববনা প্ববনা
চীন্হ সভকেঁ ভুনভুনিযা বঁচা

সভ পাঁতিমে 222-222-222 মাত্রাক্রম অছি। স্বন্মার সাদব আমংত্রিত অছি।

<u>গজল</u>

মোন পড়়লৈ
লোব খসলৈ

ঋর্খ দিব্যাংগ
শৈষ্ক ঠৈলৈ

ৰাঁত ৰঁজিতে
জীহ কঁটলৈ

দেহ ছরিতে
দেহ গললৈ

লোক ঋপ্পন
ঋান লগলৈ

সভ পাঁতিমে 2122 মাত্রাক্রম ঋছি। দোসব শৈবক পহিল পাঁতিক ঋঁতিম লঘ্ ছূটৈক তৌবপব লেল গেল ঋছি।

গজন

একৈ আদমী চোব ফকীবক সবদাব
ৰঁড়্‌ হবীফ নাগৈএ শেবীফক সবদাব

ৰাহব ঠুঁঠৈন ফূঠৈন ভীতব চকমক ছৈ
ৰঁড়্‌ আমীব নাগৈএ গবীৰক সবদাব

এনা পসবন হেতৈ গপ্ত ৰাত সৌংসে
কনপাতব নাগৈএ ৰঁহীবক সবদাব

মোতী কেব আসমে গহনহুঁ ধাব ক্ষদা
ৰঁড়্‌ উঁথেব নাগৈএ গঁহীবক সবদাব

বহি জেতৈ ঙা আসন ৰাসন সিংহাসন
আ চ্‌প্পা উঁড়্‌ি জেতৈ শেবীবক সবদাব

সভ পাঁতিমে 222-222-222-22 মাত্রাক্রম আছি।
দূ টা আনগ আনগ নঘ্‌কেঁ দীর্ঘ মানন গেন আছি

গজন

हुनका लेल सिंदुर एलै हमरा लेल जहर
देखू नेह कोना भेलै हमरा लेल जहर

अमरित एकरा हम कोना ने मानू कहू से
अपने हाथे देने गेलै हमरा लेल जहर

जीवन धारमे छै जहरक कर्जा तएँ तँ सखी
रहितो देव धरि घुरिएलै हमरा लेल जहर

खिस्सा स्वर्ग कहू किछु ने रजनै चुप्पे बहलै तखन
रहितो कललै आ पछतेलै हमरा लेल जहर

मोनक रीत कहने बहियौ अपना लोकसँ आ
अनचिन्हार सेहो लेलै हमरा लेल जहर

सभ पाँतिमे 2221-22-22-2221-12 मात्राक्रम अछि। दोसर आ चारिम शेरक दूनू पाँतिमे एक-एकटा दीर्घकेँ लघु मानबाक छूट लेल गेल अछि।

गजल

मोन सभहँक अचंभित छलै
चोर ऐठाम मंडित छलै

काज हुनकव रिनंरित ऋदा
साज तँ द्रुतरिनंरित छनै

हाथ जोड़न रहुत भेटि गेन
मोन सभहँक रिखंडित छनै

ठोव केनाहुतो चुप बहन
तथ्य बखरासँ रंचित छनै

दुख रना पाँतिमे देखि निख
स्वख रहुत बास टंकित छनै

दर्द राँटिर सहज नै रंधु
दर्द मोनक खखंडित छनै

सभ पाँतिमे 2122-122-12 मात्राक्रम अछि। तेसब शेबक पहिन पाँतिक अंतिम नघु छूटैक तौबपव अछि।

<u>गजन</u>

चुपचाप देखरँ कपावमे
चुपचाप चाहरँ कपावमे

ओ जे जे कहथिन सएह सभ
चुपचाप मानरँ कपावमे

সপনা ঋপন আঁখি কে ৱঁহ্ত
চ্পচাপ ডাহবঁ কপাবমে

ঙা নোব হ্নকে হঁসী সনক
চ্পচাপ কানবঁ কপাবমে

দেখা কঽ নিখনহুঁ ঙা পাঁতি ঋা
চ্পচাপ মেঠবঁ কপাবমে

সভ পাঁতিমে 2212-212-12 মাত্রাক্রম ঋছি। দোসব ঋা চাবিম শেবক পহিন পাঁতিমে একটা দীর্ঘকেঁ নঘ্ মানি নেবাঁক ছূট নেন গেন ছৈ।

<u>গজন</u>

হ্নকে বিকাস
জনতা উঁদাস

সংসদ বঁনবৈ
চোঙ্গা নিবাস

ঋপনে ঋথী
ঋপনে নহাস

जेबी जानै
हाटैक ह्नास

बूँड़ल देशेक
दर्शन अकास

सभ पाँतिमे 22-22 मात्राक्रम अछि। दू टा अलग-अलग लघुकेँ दीर्घ मानबाक छूट लेल गेल अछि।

गजल

किछु काज भगवान भरोसे
किछु काज शैतान भरोसे

किछु लोक लोकेसँ भजन अछि
किछु लोक श्मशान भरोसे

किछु आँखि सोनासँ सजल छै
किछु आँखि दुर्भिधान भरोसे

बहुते मजा आबि बहन छै
किछु बात अनुमान भरोसे

नाभक कथा के क' बहल अछि
किछु नाभ नुकसान भरोसे

सभ पाँतिमे 2212-21122 मात्राक्रम अछि।

<u>राजेश मोहन झा "गुंजन"</u>

<u>नरदुर्गा</u>

सिंह पीठ असवारि नवे छी अहाँ रहब ठाढ़ि याँ ।
अति स्वच्छवि स्वरूपावि नवे छी अहाँ रहब ठाढ़ि या ।
हस्त त्रिशूल चक्र अति चकमक,
वक्ष पिपासित खप्पड़ भक् भक्,
अखिन लोक अराक् सभ ठकमक,
चननहुँ रैननि रिमाड़ि नवे छी अहाँ रहब ठाढ़ि याँ
।
गत्र गत्र पर वज्रक छिटैका,
अस्त्रक पीज् चरण तर टैटैका,
क्रुद्ध नयन कर साँपक सटैका,
ठाढ़ि महिष केँ मारि नवे छी अहाँ रहब ठाढ़ि याँ
।

ভঽবন সভটৌ বাক্ষস সেনা,
তীতন আঁচব ৰহন পসেনা,
আঙু মৌকি দী রাসিক ৰেনা,
ৰৈসূ ঝঁস্কী মাবি নগৈ ছী আহাঁ রঽব রঢ়ি যাঁ ।
হে দুর্গে জগদম্বে ব্যথা হৰু,
অপনা কোব মায হমবা কৰু,
বামক ভক্তি স্বধা ঝঁখ মে ভৰু,
হে পযস্বিনী নাবি নগৈ ছী আহাঁ রঽব ৰঢ়ি যাঁ ।

গাছক গোহাবি– (বিশ্ব পর্যাবিবণ দিবস পব)

প্রাণ বাযু সংগ মমতাক আঁচব
ছাঁহ ৰূপ মে দৈ ছী
কহু হে মন্বন্থ অহাঁ সঁ,
ৰদনা মে কিছু মাঁগৈত ছী ?
হমব হাথ কাটি চূল্হি জববৈত ছী
পাত কাটি ক' চাব ছাবৈত ছী
এতবহু পব সংতোষ নহি জে
চঢ়ি কঽ শীষ কাটৈত ছী।
দেখূ ধবতী কেব ৰূপ ৰদনি গেল
সজল সবোবব সূখি বহল
জীবন বস হাটে দোকান বিকায
"শুদ্ধ জল" কীনি পীবৈত ছী।
ৰাবা সিনেহ সঁ বোপি গেলা
সূখল কাযা বৃক্ষ ভেলহুঁ
অহাঁক নেনা কেব ঝস্কি দেখি

মবি মবি হম জীরৈঁত ছী।
খারঁহ্ স্বধবি জাঙু হে মানর !
গাছ রোপন জাঙু হে মানর !
রিনোপিত রোন রঁবখা নহি হোযত
এতে তহ খহ্নুঁ ব্রূমৈত ছী।
হে স্বনূ এতরঁহি হম চাহৈত ছী। ।

কিনকব রিকাস ? (পূজীরাদ কি সর্রহাবা) (যাত্রীজী "রাঁরা নাগার্জুন" কেঁ জন্ম দিন পব)

সভ কিছ রিঁকায ত'
চানে কেঁ কীনি নেন
চমকৈত ধবা কেব
গজোবিযা কে ছীনি নেন।
সোতী কেঁ সোখি ও
পানি রেঁচৈ ছথি
রঁট্ৈখা বহৈ ভবন
এতরঁহি ব্রূমৈ ছথি
খপন দিন মহমহ ক'
দোসব কে দ্দ্দিন দেন।
বস হ্নক হিস্সা হম
খাঁঠী চূসৈ ছী
ভাগ রিধি সঁ ভেট্য
জানৈ সূনৈ ছী
হে রিধনা তোহ্নুঁ রিঁকৈনহ
তোবো হম চীন্হি নেন।
সর্রহাবা তোবা ঠ়ৈখা কেব

মহিমাক জ্ঞান নহি
তংত্র রঁদূক কান্হ পড়ৃন
ছূটৈয সে ভান নহি
নোকতংত্রী ফসীন মে
তোঁ ভূস্স ছেঁ রঁূঝি নে।
ভূস্সা! হাঁ ভূস্সা!
মশীন রা ডাঁগ সঁ
কূটৈতৌ ওসযতৌ
চৈতক সূখন পছরাঁ মে
তোবা উঁড়ৈযতৌ
ঠৃবি ভ' খবিহান মে
কোনো খাশি মে বহরেঁ ত
খপন হ্মকখ রঁবদক ভূখ
তোবে সঁ মেটৈযতৌ
ঘূব মে জবযতৌ
সর্হাবা ছেঁ তোবা পব
প্রদূষণ-কনংক নগৈতৌ।

<u>প্রীতম কুমার নিষাদ</u>

<u>যাত্রীক স্মৃতি</u>

হে সাকেতী জনকরি বাঁবাঁ
যাত্রীজী নিযহ স্নেহ স্বমন।
মোন পড়ৈন খছি খপনেক প্রতিভা
তেঁ খনুবাগী ভেল স্বজন। ।
হে সাকেতী জনকরি বাঁবাঁ...। ।

সংত করীবক খবখবতা নহ
হক্কব ভহ ঘ্মনৌ সগবো
মিথিনাসঁ সিংহন নংকাধবি
যাত্রী ভেনৌ কাশীনগবো
সাম্যবাদ ক্রান্তিক বাণীসঁ
কাব্যকথা কএ দেন সৃজন
মোন পড়ৈন খছি খপনেক...
হে সাকেতী জন করি বাঁবাঁ...। ।

গাম-কুবীত ও ঘব-চ্ন্মী সংগ
রিধরা-রিনাপক দবদ কহন

সত্তাক সনকীসঁ নির্ভয ভ৽
অপনেক লেখনী মবদ বহন
তেঁ কার্য্যার্থী প্রীতম অর্চএ
নিরসূ যৌ রাঁরাঁ অন্তর্মন।
মোন পড়ৈন অছি অপনেক...
হে সাকেতী জনকরি রাঁরাঁ...। ।

অমর শহীদক শ্রদ্ধাঁজলী

ভারত মিথিলাক রাষ্ট্রপূতসঁ
মর্যাদিত মাঃএ মৈথিলী...
অমর শহীদ রিকাস মিশ্রকেঁ
অছি অর্পিত শ্রদ্ধাঁজলী।।
বঙামা গাম সমাজক গরিমা
গৌবরসঁ কিছু সীখলী...
অমর শহীদ রিকাস মিশ্রকেঁ
অর্পিত অছি শ্রদ্ধাঁজলী।। 0।।

এহলে সন শত সাপূত সৈনিক
মিথিলাক ধরতী দৈত রহল
গতিহাস ভূগোল মৈথিল পূতসঁ
ঘটৈনা বৃত্তি কহৈত রহল
কর্ণাটি ত্তবক মোগলিযা হঙ্কক
মিথিলা যোদ্ধাক বীত লী...
অমর শহীদ রিকাস মিশ্রকেঁ
কএ অর্পিত শ্রদ্ধাঁজলী।। 1।।

হজারো র্রবিসসঁ মিথিনাক আভা

অসনান ওগনরাব বণ পসবন
কামেশ্বৰ রংশজ কীর্ত্তিসিংহ
ঔ শিরসিংহ ধবি যশ পসবন
কন্দর্পীঘাট হম্বক গাথা
মৈথিল শহীদক সীখনী
অমব শহীদ রিকাস মিশ্রকেঁ
অর্পিত কব্ধ শ্রদ্ধাঞ্জলী। । 2 । ।

তহিনা নরহগ কান সংগোবএ
মিথিলা রীব সপূতন কেঁ
বাষ্ট্র ধর্ম ঔ জন্মভূমি ধবি
সহজন সৈনিক কর্মণকেঁ
মাতৃ রুক্ষিকেঁ নমনএ প্রীতম
শহীদ কীর্ত্তিযশ লিখলী
অমব শহীদ রিকাস মিশ্রকেঁ
দৈত বহর্ব শ্রদ্ধাঞ্জলী... । । 3 । ।

<u>साव रॅहिनोঙा (हँस्सी-चौन)</u>

साव : स्वस्वस्व... स्वनियौ पाह्न...

दीदीक कहर्र संगे जाह्न

पड़नहँ् ख़पनेक पाना, ख़ंगबेजीक ब्र्ादव गननाॅ छी

दुन्नू जीजा-साना... । । 0 । ।

रॅहनोঙा : स-स-स-सड़रेॅ... हेहबঙা कबर्र...

ख़हाँक दीदी सँ हम नड़र्र...

ख़हाँ छी गड़रॅड़ झाना... ख़ंगबेजीक ब्राादव गन नाॅ छी...

दुन्नू जीजा-साना... । । 1 । ।

चाগন-ক্ষচাগন কিযঃএদেখরেঁ ছী,

ख़न्हड़ ख़सটৌগনমে,

হেন্না রেন্না ওকে থৈংক্যৃ

কহঁ ছী মোরাঁগনমে... । ।

র্ঁঝনৌং খ়পনে ছী রঁড় কারিন

কম্প্যৃটৈব সিস্টমছী ।

হম্মব নাগফকেঁ রেঁস মিনিস্টৈব

কেব খ়পনে কস্টম ছী । ।

সাব : তোঁ এহি সাবকনামে হে পাহ্ন
রঁহিন কব্ধ কেরানা...
খংগবেজীক ব্র্াঁদিব গন ন্াঁ ছী
দ্ন্ন জীজা–সানা। । 2 । ।

রঁহনোগ : শিহব–রঁজাবক নেনা ছী ঝদা
ভহ গেনহ্ঁ র্ঁবহাঠী।
টৌরী–টৈরঁনেট–নৈপট্াঁপ ফেসর্ঁক
সঁ রঁননৌ করি–কাঠী। ।

সাব : ধহত্তবি কেহন র্ঁড়্রঁক ছী খহাঁ
মাহএ–রাঁপ শান গিনএনৌ
নামী–গামীক সন্তান ভহ কহ
প্ববখোকেঁ নাম ঘিনএনৌ। ।

রঁহনোগ : প্ববখা–মাহএ–রাঁপ কেব জ্নি ডুকর্ঁ
ঝঁহপব নগর্ঁ তানা
খংগবেজীক ব্র্াঁদিবগন ন্াঁ ছী
দ্নূ জীজা সানা... । । 3 । ।
সাব : হঁসী–মজাক কেব খছি বিরাজ তোঁ
পাহ্ন হম হ্থৈ ছী।
সবহোগজ–সাগবক রঁত গড়্হীমে,

ऋहाँ सदिखन कथै छी। ।
रॅहनोआ : नाजे हम सकदम्म भऽ सभकेँ
देन-फजहैतो स्वनै छी।
सास्वबक मौजक मथो-पची
ग्ण-ऋरग्णकेँ ग्वनै छी। ।

साब : चनियौ-भोजन कबए पाह्न
गमकए चिकेन मसाना
ऋंगबेजीक ब्रॅ◌ॉदबगन न◌ॉ छी
दून्नू जीजा साना...। । 4। ।

<u>আমত অগস্ত</u>

ভাবত দেশক ধবতী করুণিত
শহীদাঞ্জনী দঽ প্রণমএ হস্ত।
ধ্জাতিবংগা দ্নবৈত রাঁজএ
অছি এখনো আমত অগস্ত।।

চহুঁদিশি গূঁজএ পন্দ্রহ অগস্ত
নেনা-ভুটকা সংগ-নোক ব্যস্ত
আজাদ হিন্দ ভএ বহন ত্রস্ত
স্বাবথ সহ-সহ দেখৈছ মস্ত
তেঁ অছি আমত পন্দ্রহঅগস্ত
আমত অগস্ত আমত অগস্ত...।। 0।।

অছি জন প্রতিনিধি মৌকা পবস্ত।
ভাবত মিথিনা অছি অস্ত-ব্যস্ত।।
সত্তা সেরক খ্শিহান মস্ত।
কোন ভঠ্ঠ পতিক অছি রবদ হস্ত।।
আমত অগস্ত আমত অগস্ত...।। 0।।

কিছু সংরিধান স্বখ অছি নিবস্ত
মর্যাদিত অছি-ফিবকা পবস্ত

কিএ, আতংকী দিন-দিন প্রশস্ত
রাষ্ট্রীযতাকেঁ দেরএ শিকস্ত...। । ০। ।

অশোক তিরংগা কোটি হস্ত
অল্ডাত্তানন ভএ বহল সস্ত
ওঁ, সর্ব ধর্ম সমভার পস্ত
হায, রাষ্ট্র পর্ব কেব উঁদয-অস্ত
আহত অগস্ত আহত অগস্ত...। । ০। ।

মোয ভূকম্প

মাঽএ গৈ রাঁপ রৌ স্বনৈত দেখনোঁ
মচৈত ছন মড়কম্প
থড় থড় গূজৈত ধবতী মিনন
চিকবন জন ভূকম্প
তন মন থড় থড় মমবো কাঁপন
উঁবন দিন দিমাগ।
নেনা ভুঠৈকা জনি প্বকুখকেঁ
দেখন ভাগম–ভাগ।।

মমহুঁ থকমক কবৈত সোচী
মেমবি কত্ত জাঙু।
জাঁঘো কাঁপৈত থিব নমি মোথএ
কোন সমাবা পাঙু।।

কিছু মিনষ্টৈপেব নোক মকমিতেঁ
সকপক্কী সংগ রাঁজন
কেক্কব ঘব গিড়নৈ রাঁজৈ নে
কানচঞ্চ ছন সাজন।।

কেও কমথি জে মম্মব ঔবদা
নমিঁ ছন একখন পূবন।

मृत्युकानकेँ झाँपसँ जेना
देह प्राण अछि धूड़ल।।

आग शनिचरा ग्रह खेलैछल
देश विदेशमे सगरो।
अपने मान व्यथामे हकमैत
अगध कर्मँ छल केकरो।।

रेबा-रेबी देखैत बहलौं
सभ मोबाँगनमे भीड़ल।
घर-कल्पैतेक जिज्ञासामे
अपस्याँत पैहलन फिड़ल।।

केओ बाँजए सन चौंतीस ओस्तीसँ
भूकम्प छल बड़का।
कहए केओ फेर हिननै धवती
जगतै कतहुँ दड़क्का।।

बूढ़ प्रवान कहथि हे बौआ
भागि कऽ कतऽ जएबँह।
सभतबि एहने मान बनल छै
नर बुगध कोन नएबँह।।

দিন ভবি গ্বনধ্ন ভয আশংকা
জনমন ভেন হেহৰূ।
কিছু নহিঁ ফুবএ খন্নাহ গশ্বিব
হে দৈৱাঁ কিছু কৰূ। ।

টীভী বেডিযোক সমাচাব সংগ
জনজীৱন ভ২ গেন ৱেঁহান।
আখবাঁবোক স্বৰ্খীমে দাৰূণ
তহস-নহস দেখন নেপান। ।

হিনন হিমানয কেব হিম খল্ডা
কাঠমাল্ডূকেঁ ফূটৈন কপাব।
তিৰ্ব্বত চীন ভূটান ও যূপী
কাঁপিন বহি-বহি ৱঁগ-ৱিঁহাব। ।

এববেস্টক পৰ্ৱত আবোহী
ৱেঁস কৈম্পমে চিকবি মবন।
হিম খল্ডক চট্টান পিঘনিতে
পৈঘ প্রনযসঁ বহয খড়ন। ।

ধবহাবা মীনাব নৌ মংজিনা
কাঠমাল্ডূকেঁ ক্ষত্তৱ মীনাব।

गिबन धड़ ाम ओ जमीन्दाज ভ২
ঝহ্ড় া েহাগতে নাগন কিনাব। ।

মন্দিব–মল্ডপ কোঠা–সোফা
দবকৈত গিবৈত মনরা ভেন।
মনরা সংগে সঁকড় া ঙ্কর্দা
প্রনয কানকেঁ রঁনরা ভেন। ।

এহি ঘটৈনা কেব হান রঁখানৈ
নাসা কেব রৈজ্ঞানিকগণ।
সাত দশমনর নৌ বিক্টৈব সংগ
ঘটৈনা চঞ্রসঁ সিসকএ মন। ।

ভেন চৌকন্না রিশ্বৈ মিত্রজন
ভাবত খমবীকা চীন সকন
রৈস্ক্যূ আঁপবেশন বত ভাবত
দেখা দেনক সহযোগ খকন। ।

ভূ–রৈজ্ঞানিক খাঁকি রঁতৌনক
রিষ্কখ প্রগ্নতিকেঁ দেখন কোপ।
মানর খপনেহি প্রনয প্বকাবন
তৈঁ ধমকএ ভূকম্প প্রকোপ। ।

প্রীতম গোহবএ রিশ্বিমান্যরব
গ্লারঁন র◌াঁর্মিগ হড়◌পৈএ।
খাপদা-রিপদা ধবতী কোগখসঁ
ভূ-তাপীয দ্রর তড়◌পৈএ। ।

রিকাসক দম্ভ

হম রিকাস কঽ বহন ছী
হ্নদা ভ্রাস ভঽ বহন খছি।
ঙা, রিসংগতিকেঁ মানয কেঁ
যশী–খপযশী কে নঽ বহন খছি।
কী.. ! হম খহিনা রিকাস কঽ বহন ছী ?
সভ দেখৈছ কানচঞ্চ
হগ চাপক প্রভারসঁ
প্রাগ্নতিক পবাভর ও প্রভার সেহো
খাজ্ক পিছনগূ জকাঁ
সদিখন চটপটাএন, ধড়ফড় াএন...
কখনোঁ খনসাএন, তঁ কখনো মহ্বাএন...
হম্মব স্বার্থক রঁনৈযা নঽ বহন খছি।
ঙা, রিসংগতিকেঁ জানয কে.. ?
যশী–খপযশী কে ? নঽ বহন খছি
কী.. ? খহিনা হম রিকাস কঽ বহন ছী ?

হম, উঁসাস কঽ বহন ছী
হ্নদা খটাস ভঽ বহন খছি।
ঙা, রিসংগতিকেঁ মানয কে ?
উঁপকাব–জনসেরা সিনেহ খা মম্মত জানএ কে
খাঙা–মাঙা, মিত্তিন সাম্বক, সম্মত মানএ কে

গোতনী সৌতিন ননদি নটিনিযাঁ
দেখি পড়ৈ াসিন জবএ ডকিনিযাঁ
গৌবরে খান্হব গৃহিণী কনিযাঁ
উঁকটৌ পৈঁচী সভ কহ বহল খছি
কী.. ? এহনে হম রিকাস কহ বহল ছী.. ?
হম, উঁসাস কহ বহল ছী
ক্ষুদা খগ্রাস ভহ বহল খছি.. !
জহিনা, চান-স্বকজক গ্রহণসঁ
পসবল খল্হাব
তহিনা, খহ্মরিশ্বাসক চৌপাগবমে
কহানী রঁনল পবিরাব
সবকাবী সংগ্রহণক পংজীমে খছি দর্জ
ঢোরৈত, বোরৈত বহএ নোগ জিনগী ভবি কর্জ...
জাহিসঁ ফ্লনয-ফূনয...
ছল-প্রপংচক বাজনীতি...
ফূগস, পেঁচ, গনরৈহিযা ধেনে
গাম-ঘবমে বীত-ক্ববীতি
ত্তানক মন্দিব গসক্ষল জর্জব
দসগবজা ঘব সভটৌ গড়ৈবঁব
জত্তয খল্হবা ডিঠবা রঁমকৈ
চত্তব চনাকো চ্গনা চমকৈ
দাঁর-পেঁচ দোগনত্ত কেঁ দনানী
ওনী পথাবী সভ দহ বহল খছি

তেঁ নেঁ হম রিকাসক প্রযাস কঽ বহল ছী
হ্মদা সর্বগ্রাস ভঽ বহল খছি
ওা রিসংগতি কেঁ মানএ কে ?
ওা রিসগতিকেঁ জানএ কে ?
কীঽঽঽ এহনে হম রিকাস কঽ বহল ছী ?
জে সর্বগ্রাস ঔ হ্রাস ভঽ বহল খছি ?

<u>হঁসনী–খেননী</u>

হঁসনী–খেননী খাগ্ব খাঙু

कननी-खिजनी पाछू जाउँ।
मिथिलाक चिन्ता लागैत मैथिल
नव आशा केव दीप जवाउँ। । हँसनी खेननी... ।

घव-आँगन दुखवा स्वथेड़ कए
गौंआँ-गोंधियाक मीत बँनू
लेला-लुटेकाक नव जिनगी लेल
कवम योगी श्रमजीत बँनू
ज्ञानी गुणी सपूत जनक भइ
गामे गाम उँपदेशी स्वनाउँ। ।
हँसनी-खेननी... ।

शिक्षा ओ संस्कावक बक्षण
दायित्वक संग कर्त्तव्य कऋ।
दाऋ नशा दहेज कुवृत्तिकेँ
त्यागि लोक दुर्भाग्य हऋ। ।
तहिना बाँन-रिवाह कुग्रह केव
कानग्रासमँ गाम बँचाउँ। ।
हँसनी-खेननी... ।

वाजनीतिकेँ धवम-कवम संग
विश्व देश ओ प्रान्त चनए
कुदा दुष्टपतिकेँ कर्टनीति
नवत्तवकेँ सौभाग्य छनए

তাহিসঁ ঙর্ষ্যা দ্বেষ ও নানচসঁ
ভঙ্কৈন নর পীঠ় াকেঁ রঁচাঙুঁ
হঁসনী-খেননী... ।

এখন্বক ধবম ধকেনূ সন্তক
ঋজরঁ-গজরঁ নীনা চমকন
যক্ত সমারোহ উঁসের মংচসঁ
ভজন প্ররচনমে ছন ছমকন
জিনগী নোক নিযমবত প্রীতম
ঢোংগসঁ ঘব-ক্ষট্ৰেষ্ট্ৰঁ রঁচাঙুঁ
হঁসনী-খেননী... ।

<u>हिस्सा-बँखड़ ा</u>

ख़जबँ-गजबँ भेल हिस्सा-बँखड़ ा
सुख नपकए सभ द्:ख दए ककबा
बूँसन्वकहेाे सभ देखबँए नखबा
साँच नै मानत बूँसत फककबा... । । 0 । ।

जिनगीक हँसी-ख्शी भेल हम्सब
श्रेम-द्:ख भोगथि मा२ए बाँप बँम्सब
शौक-सेहन्ताक सेज ख़ाडम्बँब
मबम-दबद सभ जानै दिगम्बँब
द्:ख जोगथि जेँ श्रेम पूजक छथि- 2
तेकबे सेज बिछाओन ख़खबा... । । 1 । ।

नोक-समाजोक बीतिख़जबँ भेल
ज्ञान धबम रिपबीत तबफ गेल
कबमयोगी सन्तन ख़पयशे नेल
कनह फचाগन गाम-घब भबि गेल
गाগब गबब्बिन माগब मबब्बिन- 2
छाड़नकपटीक जन्ना-मकड़ ा... । । 2 । ।

कबमचाबी-हाकिम ख़ाओब नेता
चोबन्वक्की कए घूस कमेता

कोर्ट-कचहरी-थाना-संड़ते
रैरँस जनकेँ कण्ठ रँठ़ते
छन-रँन देखैत प्रीतम कनपए- 2
नेता-प्रशासन सेरत ककबा... । । 3 । ।

हम नावी छी.. !

हम नावी छी.. ! स्वक्षमावी छी, स्वखकावी छी... ।
मातृशक्ति जगसृष्टि संगिनी
नोक-प्वकुष-श्रेम प्रण प्यावी छी... । हम नावी... । ।

0 । ।

রেদ–প্রবাণ–উঁপনিষদ গ্রংথ সভ
ঋাদি শক্তি ঋকানৈএ
ঋৃষি–ম্মনী–করি–সাহিত্য সাপৃত
হমরো স্বযশ রঁখানৈএ
সারিত্রী–ঋনুসূযা–ঋহল্যা
সীতা সন দ্খিযাবী ছী... । হম নাবী... । । 1 । ।

গতিহাস ঔ ভূগোন বৃত্তি সংগ
জননী জন্মভূমি হম ছী
ঋর্দ্ধনাবীশ্বরকেঁ হম ঋংশিনী
মমত ত্রিরেণীক সংগম ছী
প্রণয পর্র সংগ রামা উঁর্রশী
জকাঁ দৈর মনোহাবী ছী... । হম নাবী... । । 2 । ।

যুগ পবিরেশ সমাজ রঁদনিতেঁ
হমরো নর নর রূপ দেনক
নক্ষ্মীরাণ্ডা–পদ্মারতী কেঁ
ঋাভা কীর্ত্তি স্বরূপ কেনক
সারিত্রীরাগফূনে বজিযা–
রেঁগম গন্দিবা প্যাবী ছী... । হম নাবী... । । 3 । ।

ক্তান–রিক্তানসঁ হমদ্ধুঁ সজনহুঁ

গার্গী–মৈত্রেয়ী ভাবতী ভঽ এলৌं
নভ সাকেতীনি–কল্পনা প্রণ নঽ
সফন স্বনীতারিনিযম্স ভেলৌं
নিরুপমাপাল্ডয এরবেস্ঠ যাত্রিণী
কেব প্রণ পাননহাবী ছী... । হম নাবী... । । 4 । ।

এখন্বক য়ুগ কেব কেহন সবাপ খছি
গামে–গাম সনকী রঁমকএ
নিশাখোব দারু নএ ডঁমকএ
দহেজক দৈত্য সেহো বমকএ
তেঁ মাঽএ কেব গর্ভহিমে রেঁটৈক
ভ্রূণ পনৈত নাচাবী ছী...
হম নাবী... । । 5 । ।

এহি য়ুগমে স্ত্রী–খস্তিত্বক
মর্যাদা খছি ঘিনা বহন
চকবচাগন ছনিযা ধনপতি জন
রিক্তাপন তন রঁনা বহন
প্রীতম কনম রঁখানএ নাবীক
প্রণ শ্রেম দ্নিযাঁদাবী ছী...
হম নাবী... । । 6 । ।

<u>हमरा के मारलक गे ?</u>

माइए गे.. ! हमरा के मारलक गे ? ?
तोहर कोखक मूर्त रूपमे
बेटी जे छलहुँ गे...
माइए गे हमरा के मारलक...
कएलें शोक-संतापक खेला
अँखमे पापक हमही भमेला
दुन्नू परिवारक दुर्मति कोप सँ
गरम जँचा हमरे सँ देलेना
खून निठुर दम्पति सम्भागी
दुर्व ! कोन पापी जँचलक गे...
माइए गे हमरा के मारलक गे... । । 1 । ।

तों जेना खएलें हमहुँ खेरितौं
तोरे जकाँ एहि लोककेँ देखितौं
ब्रह्माण्डकेँ सृष्टिक साधन भइ
हमहुँ जग-जग गुण यश परितौं
रोटी-बेटी उपचार अँहमे
प्राण केँ छिनलक गेइइ
माइए गे... हमरा के मारलक गे... । । 2 । ।

देख दिन-दिन हम घटैत जाइ छी
दहेज तराजूपर जोखाइ छी ।

চত্তব ৰঁধিক ৰাঁজহ্ নহি দৈএ
ঋষ্টতি ঔবদে হম জবি জাগ ছী
কাঁচে উঁমেবমে দল্ড সমানে
কোনা ক২ রিঁযাহনক গৈ
মা২এ গৈ হমবা কে মানক গৈ... । । 3 । ।

সমন্ম-সিখারএ দেশী-স্বশীসন
নোক পূত শ্বভচিন্তক ভাষণ
কই প্রীতম সম্হন্ধ জগরাসী
কন্যাক খস্তিত্বব্র খচ্ছি মবণাসন্ন
ঠোহি পাবৈএ গর্ভক বেঁটী
রিধনা পঠৌনক গৈ
মা২এ গৈ হমবা কে... । । 4 । ।

ও, কে ছথিন্হ ?

ও, কে ছথিন্হ
কনে হমৰো চিন্হ২ তঁ দিয২
ও, কিছু কহি বহল ছথি
সে হমৰো স্বন২ তঁ দিয২
হ্নকব গপ্প দূ টৈপ্পী
শান্তচিত্তসঁ গ্বন২ তঁ দিয২
ও কে ছথিন্হ... । । 0 । ।

হ্নক মোনমে কিছু ভড়া ঁস ছন্হি
এহি নোকক সংস্কাবসঁ
জে, গৌঁখাঁ-সমাজ, ঘব-পবিরাব
ৰা বিশ্তেদাব সংগে
সদিখন ধর্ম সম্প্রদায
স্বার্থ ঈর্ষ্যা দ্বেষ খাওব
রিষক্ষম্ভী কনশে ন২ জীৱন যক্তকেঁ
রিষ্যাহ ৰঁনাৰঁ২মে খগ্বখা ৰঁনৈএ
তেঁ- হ্নক ভড়া ঁস খন্বচিত নহি
তেঁ হিনক সহযোগমে
খনছা নোক সভকেঁ
ৰিঁঠ়নী-ৰিঁসপিপবী জকাঁ
হমৰো কনেঁ ৰীন্হ২ দিয২
ও, কে ছথিন্হ

हमरो चिन्ह दियह...
ও, কে ছথিন্হ... । । 1 । ।

নাগৈএ জেনা, হ্নকা মোনমে
ৰহ্তো সংকল্প থিছ
জে, আগত ভরিষ্যক
সার্থক রিকল্প থিছ
হ্নকব যোজনামে
সেরা.... স্নেহ... সহযোগ...
রা সহিষ্ণুতাক... কর্মোন্মুখী....
সমর্পণ ভার থিছ
আরহ রানা পীঠ ৃ কি নেন
প্রাগৈতিহাসিক খযনামে
গ্বণামেক কার্য কৌশনক
প্রতিরিম্ব থিছ
তেঁ, হ্সবাহিষ্ট জ্নি কব্ধ
আ একাগ্র হোউ
হ্নকব দূষ্টিপ্পীপব
হে যৌ, দেখূ নেঁ
হমরো মোন উমকৈত থিছ
জে, চ্যাষ্টহিঁ হ্নকব
খন্বগামী ৰনি জাগ
হ্নকে জকাঁ... এহি দেশী সমাজক
সংরেদনা ও তৃষা হেত্ত

সংজীরনী বস তত্ত্বকেঁ
বোগিযাহা শাসক প্রশাসক
রা চ্প্পা নোকক নেন
ত্রাসদীক ভুষা বসকেঁ
কনজ্গহা–কৌনহাপব বিন্হ২ দিয২
ও, কে ছথিন্হ
কনে হমবো চিন্হ২ দিয২... । ।
ও, কে ছথিন্হ... । । 2 । ।

স্বথেড় সমাজ

প্ববখা ধবম মা২এ–রাঁপক প্বন যৌ
স্বথেব সমাজ দেন খাশিষ সগ্বন যৌ
প্ববজন–পবিজন চেতরঁএ বাগ্ব খরগ্বন যৌ
প্ববখা ধবম... । । 0 । ।

ব্রহ্মা রিধাতা কেব বচনা–রিধান সভ
সৃষ্ঠি–প্রগ্নতি সংগ যগচঞ্চ কান নভ
হমরে জকাঁ খাওব জীর জন্তু জন্মন
ব্রহ্মান্ডক ঘটনাসঁ তাবা–গ্রহ হনচন
ধবতী–খাকাশে দেনক বীত–গীত ধ্ন যৌ
স্বথেড় সমাজ দেন খাশিষ সগ্বন যৌ
প্ববখা ধবম... । । 1 । ।

জেহেন সমাজ ভেটৈন তহনে হম রঁননৌং
পিতৃজ খগ্রজ গ্বণ কবমো কেঁ ছননৌং
টৈনিযা–পড় াসিযাসঁ ন্বগব–র্ঁগধ জননৌং
গৌংখাঁ–সংগতিযা সংগ ধাব–রাঁধ ফননৌং
গ্বক জ্ঞানী হিত নগ রঁনৌনক নিপ্বণ যৌ
স্বথেড় সমাজ দেন খাশিষ সগ্বন যৌ
প্ববখা ধবম... । । 2 । ।

খাজ্ক যগ সনকী সঁ চিন্তা রঁঠ়রৈঁএ
স্বখ–শৌক নরত্তব মন দ্রিধা চঠ়রৈঁএ
দানর দহেজ কেব রেঁটী ঘটরৈএ
দাৰু–তম্বাকূ মীত–বোগ পটরৈএ
তেঁ প্রীতম রেঁকন ভহ কবএ গ্বনধ্ন যৌ
স্বথেড় সমাজ দেন খাশিষ সগ্বন যৌ
প্ববখা ধবম... । । 3 । ।

स्वनरैं–ग्वनरैं

कह् श्रीमन की पठ़रैं–स्वनरैं
नीक रैंजायकैं कउक ग्वनरैं
देशे–बाज–गृह नोक नेन केहन
नेता–ऋखिया सवपंच च्नरैं
कह् श्रीमन की पठ़रैं–स्वनरैं... । । 0 । ।

गाम–शहव–नव–नावीक खिस्सा
एखन खजरॅ–गजरॅ भेऽ गेन
खक्ष दिन ॐ स्वशासन नावा
जीएसटीक कोनटा धऽ नेन
गसक्ननिया या हाकिम–मास्टैव सभ

ৰঁনিযৌঠী আঁফিস বমি গেন
শিক্ষা–সমিতি সংগরে সংগে
হিস্সা ৰঁখবা কএ জমি গেন
কণ্ডক দিন ধবি শিক্ষাক খংচিযা
শৈমশানক ঘাঠহুঁ মে খ্নৰৈঁ
কহ্ শ্রীমন কী পঠ়ৰৈঁ–স্বনৰৈঁ। । 1। ।

জনপ্রতিনিধি ভ২ খজগ্বত নীনা, ৰঁনাকোব কএ নাম কবয
মীডিযা–কর্মী কনম দূতকেঁ, গবিযৌরিতেঁ ৰঁদনাম কবয
সংগহি গজৰঁ কৰৈ নর ত্তবিযা
ৰূঁঠ় প্ববানকেঁ দ্কোবএ
নর স্টাগনসঁ ছৌঁড় া–ছৌঁড় ী
কনজ্গ–কপঠসঁ হ্ফকাবএ
মোৰাঁগন–গযব ফোনক চনতী
ৰঁমকৈত জীজে–ডিস্কা স্বনৰৈঁ
কহ্ শ্রী মন কী পঠ়ৰৈঁ–স্বনৰৈঁ...। । 2। ।

একখন ত্তান–রিত্তান নড়ৈএ
থ্যাবীক চোব ৰঁঠ়এ দিন–দিন
পৈবরী–পাগসঁ প্রৈকিটকন হঁসএ
দেখূ পবীক্ষা কেব দ্র্দিন
কমপ্যূটব–গন্টবনেট উঁমকএ
স্কিনগল্ডিযাক স্থূ–দ্ববিন
খনক্ষ্য নরত্তব চৌঁকৈএ
পূৰঁ–পছিম–উঁত্তব দক্ষিণ
তেঁ সম্হবৈত–সম্হাব্দ যগকেঁ
প্রনয কান খাঁগখেটৌ হ্মনৰৈঁ

कत्‌ श्रीमन की पठ़रैं-स्वनरैं... । । 3 । ।

ओार्ँ स्वन्‌ र्‌धियाव श्री मैथिल, लोककेँ र्ँठ़ल-चठ़ल ओदिन्ता
मिथिलाक शीलहवण भेल दिल-दिल, कानए हगक नियन्ता
प्ववखौंती-संस्कृति-मन्ह्‌ओाएल, सनकल शौख-सेहन्ता
मिथिला वाज्यक सपना सिसकए
ठोहि पाबैए र्ँगवता
ओाशे ओगोड़ले प्रीतम हकमए
र्ँज्जव खेतमे की सभ र्ँनरैं
कत्‌ श्रीमन की पठ़रैं-स्वनरैं... । । 4 । ।

<u>र्‌मराक चाली</u>

एक्खल देखल गाम-गाम
शहव-र्ँजावो सभठाम
मन्वक्ख सभ
ओपन ऐश्वर्य देखर्ँक फेवमे
भेल जा वहल ओछि ध्रूव उँघ्याम...
ओकवा सभकेँ सनकल संकल्प ओछि,
संगे, र्ँह्त वास रिकल्प ओछि,
ताहि लेल किछु सोचराक चाली,
र्ँमन्वककेँ तँ ओ, र्ँसी र्ँमराक चाली...
से.., हमवो सभकेँ र्ँमराक चाली...
र्ँमन्वककेँ तँ... ।

सहठ्ल स्वपातव सभकेँ
सोहलगव रैंसाव चाली
रैंसावक जग्गहपव

ক্তান ঔ গমানক পৈসাব চাহী
এহনে সোচকেঁ খঁগনে দ্খবে পোসরাক চাহী
ব্ঁঝন্বকজন কেঁ তঁ ওা ভার পোসরাক চাহী।
সে হমবো সভকেঁ সোচরাক চাহী। ।

বূঁঢ়ক খন্বভর গম্ম নহি হোখএ
নরত্তবিযা রেঁদম্ম নহিঁ হোখএ
নাবী–সশক্তি বৃদ্ধি রহন্নে...
প্ববখৌঁতী সংস্কাব নহি বোখএ...
নর ঘব উঠ্ঠএ তঁ কিএ খস্সএ...
প্ববনা ঘব দেখি নরত্তব হঁস্সএ...
তেঁ জ্গ–জ্গকেঁ বাঁট–ঘাটপব...
সম্হবি–সম্হবি কহ চনবাঁক চাহী...
সে হমবো সভকেঁ ওা ব্ঁঝরাক চাহী...
বঁহ্জন হিতায বা স্বখায সংগ
স্বখ–শান্তিকেঁ উপায চাহী...
ছোটকা–বঁড়কা ভারকেঁ বাগৈত
স্বচা মৈথিন সম্প্রদায চাহী...
কহএ ‘প্রীতম’ কহিযো কিএ!
গাম–ঘাবমে খাগ! চাহী...
সে হমবা সভকেঁ ওা ব্ঁঝরাক চাহী। ।

<u>কত্ত২ তকৈ ছী ?</u>

ধাকব সন–সন মৈথিন ৰাৰূ
ঠহৈক স্বনিতেঁ হূম্মৈব ঠকৈ ছী
জ্গক কনম খঁড়্পেনা দৈছ তেঁ
দ্নকৈত–দৌড়্ ৈত ৰৈসি থকৈ ছী
গাম ছোড়্ি পবদেশী ৰনিতেঁ
খপনেহিঁ মবজী খূৰ খঁকৈ ছী
তেঁ মিথিনা খাৰ সোব পাড়্ ৈএ
এত্তহ্ দেখূ নে কত্ত২ তকৈ ছী। ।
এতহঁ্ দেখূ নে... কত২ তকৈ ছী। । 0। ।

জানন–মানন–প্ৱবখা–পিহানী
কহএ গবোসৈত দাদী–নানী
মূড়্ ৈত–মমহব–জূড়্ ৈত ৰপহব
খেনৈত–ক্ষদৈত হঁসন জ্খানী
ক্ষদা ৰথাএন–মিথিনা–মহিমা
ভূত খেনি সভ ঝূঠ ৰকৈ ছী
তেঁ মিথিনা.. ! সোব পাড়্ ৈএ... । । 1। ।

ৰৈহ দেসিন ৰযনা খবহঞ্চা
ৰনন মৈথিনী ভাষা–মিষ্ঠা
সাহিহ ৰ্যাকবণখদৌসঁ পঠ্ ৈত

ভেল মনীষী জ্ঞানক পণ্ডা
দের ভাষা সংস্কৃতো থ্ড় াএন
মৈথিনীশে রাঁজৈত খূরঁ ঠকৈ ছী
তেঁ মিথিনা ‘খারঁ সোব পড়ৈএ’ ... । । 2 । ।

একখন রঁ্মনন্বকমো হকমৈএ
খন্নেষক রঁনি কষ্টড় কষ্টৈএ
খপ্পন মৈথিনী ঠূখব ভেল খষ্টি
জাহি নেন কিএ নৈঁ মাগন ফষ্টৈএ
কষ্টহু প্রীতম স্বনূ মৈথিন জন
কোন সেহন্তাক ঘূব পকৈ ছী
তেঁ মিথিনা... । খারঁ সোব পাড়ৈএ... । । 3 । ।

<u>খাব্যার্চনা</u>

নরবাত্র জগন, ধূপ-দীপ সজন
ম◌ॉ ं জগদম্বু স্বব গীত ভজন
রিজযা দশমীক দশদ্বাব খ্ুজন
নব-নাবীক হিযহবষিত রিহুঁসন।
নরবাত্র জগন ধূপ-দীপ সজন.... ।

জ্ুগ ধর্ম খধর্মক দ্বন্দ্ব ডগব
জগরাসী ডবয সন্তান নগব।
কর্ুনা-পাতী মনসা রোপন
জগতাবিণী দব ভগতন ক্ষহসন
রিজযা দশমীক দশদ্বাব খ্ুজন
নরবাত্র জগন... ।

সদিখন গ্রপাশিষ দৈত বদ্ধ
জীরন সদগতিকেঁ সম্ভাবি খদ্ধুঁ
সৃষ্ঠিক সন্তান প্বকাবি বহন
খসবা কেব পোষ্টবী খোনি কহন
রিজযাদশমীক দশদ্বাব খ্ুজন
নরবাত্র জগন... ।

<u>দিরসাস্তার্চনা</u>

খর্ম্বাক খাভা পসবন সগবো
ভগত শ্রী জ্যাতি জনারি বহএ.. ।

তৈযো ক্ষমতিজন খছি খন্ধবাএন
কনপি স্বতা-স্বত গারি কহএ.. ।
খম্বাক খাভা পসবন সগবো... ।

নিশি দিন স্ববগণ মহিমা বঁখানএ
শূনেশ্বৈবী মাঃএ কবএ ভ্রমণ
খস্ববনিকন্দিনী কাত্যাযিনীকেঁ
যশ গাথা কবএ জগত শ্রমণ
শ্বম্ভ-নিশ্বম্ভ মহিষাস্বব মর্দিনী
জযা রিজযা মাঃএ ভারি বহএ... ।
খম্বাকখাভা পসবন সগবো... ।

ছন্দাজ্ঞি : নর দুর্গা মাঃএ নাম জেকব খছি,
পাব কহাঁ কেও পাওন
পাপ রিনাশিনী মাঃএ জগতাবিণী,
খদ্ভুত্ রূপ বচাওন
শৈনস্বতা ও স্কন্দ মাতা,
মাঃএ চন্দ্র ঘণ্টা কহওনী
ব্রঁহ্মচাবিণী, ক্ষ্মাল্ডা ঔ সিদ্ধিদাত্রী যশ পওনী
কাত্যাযিনী কানবাত্রি ভঃ মৈযা, মহাগৌবী জগ ভারএ
রিশ্ব ধাবিণী খাদি শক্তিনী,তীনহুঁ নোক বঁচারএ
সিংহবাহিনী-বৈষ্ণোদেবী সন্ততি হৃদয ধএনী
বঁবিখ-বঁবিখ কৃপা খাশিষ সংগ রিজযাদশমী নঃ খএনী

ধূত-রাতী-কর্পূব নিবাজন
স্বমন সমর্পণ ভগত কবএ
কংচন থান সজন মধ্ব্যংজন

ভোগ নগা ব্রতী মাথ ধবএ
নোক শোক সংগ স্ফত্সএ প্রীতম
কৰুণানাপ স্বনারি বহএ
খম্লাঁক খাভা পসবন সগবো... ।

<u>সাঁধ্যাৰ্চনা</u>

দোহানাপ :
খনেক খনাথ সনাথহুঁ হোরএ
ভগরতী জাগবণ ভক্তিসঁ.. ।
শোক মেটৌএৰ খম্ব শিবণমে
রিনতী কবএ মাঁ শক্তিসঁ.. । ।
কেও পূজএ কেও ভোগ নগারএ
কেও সংকল্পকেঁ দোহবারএ.. ।
কেও প্বষ্পাংজনী মধ্মেরা দএ

केओ स्वदीपसँ गोहबारए.. । ।

कोबस (गंजन) : श्री मात्त शिवणम्.., श्री ख्यम्ब शिवणम्... । ।
मा१ए केब मन्दिबमे ज्याति जबाएबँ... ।
स ॉ ंझ द२ मंगन दीप सजाएबँ... ।
मा२ए केब.... ।

खड़्हन.. संझा.. चम्पा.. चमेनी
जगदम्बा पग फून चठ़ ाएबँ.. ।
मा२ए केब... ।

मनोकामना सन्तान ह्रदयमे
बहियौ सहाय मा२ए कोप प्रनयमे.. ।
धबम-कबम कनिहग छनिया संग
तमस-तामस केब यज्ञ रिजयमे...
पवित्रमाबत.. व्रती नब-नाबी
सत्त मिनि-रिजया ध्वज फहबाएबँ.. ।
मा२ए केब मन्दिबमे.. ज्यात जबाएबँ... ।

छन्दानाप : कूदए करित्त छन्द.. सनकए सरैया.. ।
जय ख्यम्ब.. स्वब-भगत.. जय हो गरैया । ।

ख्या२२२ नानी नानैं नानक स्कन्धसँ..
मगन खच्छि मा२एक नान.. ।
भूषण-करि रिद्यापति-रब संग..
नखए-रिहाबी नान.. । ।

ছন্দ : জয ঋম্বে জয হো নান.. মা২এ কেব চ্নব নান
ভঞ্জক মৃদংগ–ঝান স্ববতান ঝমকে.. ।
ব্রহ্মাণী ভান নান, বৈষ্ণাবরবদান নান
গৌবী–গণেশ নান রাঁন–চান রঁমকে.. । ।
দিশা–দিগ্পান নান.. ঋম্বব ভূচান নান
মহিষাস্বব বম্ভ নান, কান ভান ধমকে.. ।
দানর গ্বমান নান, মংগনা–ক্ষস্কান নান
কাত্যাযিনী কত্তা নান, বজ্র নান ৎপকে.. । ।
সিংহক নাখূন নান, বাক্ষস কেব খূন নান
শ্যামাকানী ঝঁহ নান,নান জীভ নপকে.. ।
নিশা–শ্মশান নান, তাঁত্রিক মশান নান
ভৈবর–শ্বান জীভ নান, ভূঁক কান ঝপকে.. ।
পূজা কেব ফূন নান, সংঝা খড়্হুন নান
গেন্দা–গ্বনাব নান, ধ্জা নান চমকে.. । ।
দ্গাক ত্রিশূন নান.. কনিঘগ করূন নান
প্রীতম রাঁত্তন নান স্বব–তান বমকে.. । ।

ঋন্তবা : মা২এ মংগনা.. দবসন দিয২ ঋন্বখন
ঋসবা নগৌনে বহনৌ সদিখন.. ।
ঋম্বেক ঋাগম দিব্য জ্যাত সংগ
সিংহবাহিনী–গোহবাবৈ ভঞ্জন.. । ।
মা২এ ঋাশিষ ন২.. কহএ স্বত প্রীতম
সংকল্পিত সিংহ সংগ খেনাএব.. ।
মা২এ কেব মন্দিবমে.. জ্যাত জবাএব... । ।

<u>निशार्चना</u>

दोहानाप :
श्भनरबात्रक रिजयादशेमी..
पर्व मनोवम् जग रिहँसन।
जगतारिणी माःएक नीना महिमा
गामेगाम नाहाव सजन। ।

कोवस : खाःःः... ऊँ ह्यो.. दुर्गे माःए काली..।
खहाँक नीना खजर्व.. खर्ब्ब शेबारानी..। ।
ऊँ ह्यो... दुर्गे माःए काली...। ।
हे माःए खप्पड़रानी जय-जय जोतारानी..।
ऊँ ह्यो...।

खन्तबा : दानर कोपसँ देरता कानन गन्द्र डबन-घर्वबाएन।
खस्रब बम्र महिषास्रब रन कँ कोपसँ स्रब थर्वाएन..। ।
तप कए महिषास्रब ब्रह्मासँ 'खमबत्वक' रब म ा ंगन।

'एवमस्तु'रव देवँ२ए सँ पाबिते, ब्रँह्माक मानस जागन। ।
रबॅठौ सृष्टिक नियमसँ ओ कोना हेतै.. ?
जे केओ जन्म नेतै.. ओ तँ मवबेँ कवतै.. ।
तखिनो खम्बँवसँ देव-किन्नव.. मावए नागन तानी.. । ।
1 । ।
ॐ ह्मी... । ।

खन्तवा : ब्रँह्मा रचन स्वनितेँ महिषास्वव..
निजमन सोच रॅठ◌ु नैक।
'कन्याकुमावी' मावए हमवा..
छन मन बॅ्गध रॅतौनक। ।
तरॅ चतुवानन कहन 'तथास्तु'
गगन पुष्प रॅवसौनक।
स्ववगण-खादि शक्ति समेटैत
शेर्व शक्ति निवमौनक
दवसए स्ववनोक सीमा-योगमाया छाया।
दिव्य-शक्ति दवसए.. जगदम्बेश्री माया। ।
दैव दुन्दुभि ध्वनि गुंजन, संग-प्रगटैन शेबावानी... ।
ॐ ह्मी... । । 2 । ।

छव्यानाप : शिव शक्ति 'कुँह'विषणु शक्ति 'कव'
ब्रँह्माशक्तिसँ रॅनन चवण।
धर्मवाज केव शक्ति केश भेन
चन्द्रमाक शक्ति दुइ स्तन। ।
पृथ्वीक शक्ति वचै नितम्बँ दुइ
जंघा वचननि शक्ति वरुण। ।
वस्वकै शक्ति हस्तांगुनी ओ
पादांगुनी देन शक्ति खरुण। ।

संध्याक शक्ति देल दुष्ट भौं
राघवेर द्वि वचन श्रवण।
दाँत रँगल प्रजापतिक शक्तिसँ
अग्नि-शक्ति-त्रिनेत्रनयन..। ।

आग्रधानाप : ब्रँह्मा देलनि कमण्डल माँ केँ
विष्णु चक्र प्रदान केलनि।
शंकर देलनि त्रिशूल पिनाकी
अग्नि शक्तिवाण देलनि। ।
शंख ओ पाश वरुणजी देलनि
इन्द्रक् वज्र दऽ ध्यान केलनि।
काल दण्ड यमराजो देलनि
पर्वत श्रृंखला सिंह देलनि। ।
वरि, वश्मि दए रोम कूपमे
ज्योति शक्तिनी माँ दवसल।
माँगलिक मणिमाला प्रजापति दऽ
भक्त आँजुर माँ रव पवसल। ।
अम्बुज-वने श्री कुडल-कंगन
हँस्वनी नूपुरसँ माँ सजल।
पृथ्वीक अँगुठी-नाव पहिर माँ
'वण-चण्डी' हुँकाव भवन। ।

अन्तवा : वणमे वाक्षस सरँल माँसँ हङ्का प्रवँल
महिषासुर जेँ मवल, माँ केँ जयगान रँठ़ल। ।
वणमे वाक्षस विद्रेल माँसँ हङ्का प्रवँल
महिषासुर जेँ मवल, माँ केँ जयगान रँठ़ल। ।
माँ विजयाक यशी गावए प्रीतम
जय-जय शेवारानी...।

ভুঁ ধৈ... । । 3 । ।

<u>রিদ্যাপতি স্মৃতি</u>

রিদ্যাপতি পরগিত শ্রীমন
দএনহুঁ দর্শন তঁ ক্ষশন কদ্রু... ।
মিথিনা খাশিষ দএ হ্কবি বহন
জ্নি স্নাবথ কোপমে ঘ্সন বদ্রু... । ।
দএনহুঁ দর্শনসঁ তঁ... । । 0 । ।

তিবহ্ত মিথিনাঁচন খপনেহিকেঁ
রাঁষ্টে জোহএ মন্হ্খাএন জকাঁ... ।
সংস্কাব গিবন-নোক-নাজ মবন
ডাহী দেখএ কন্হ্খাএন জকাঁ... । ।
ক্ষষ্টনী-ন্বষ্টনী সভ দ্গস বহন
ব্ঁধিযাব ছী তেঁ সভ দ্সন বদ্রু... ।
মিথিনা খাশিষ দএ হ্কবি বহন... । । 0 । ।

গৌঁখাঁবী মিতৌবীক খষ্টপঙ্কী
রাঁরাঁক খিস্সা খিসিখাএন ছৈ ।
রেঁস্বধ খছি পঁচো-পবমেসব
জঁহি-তঁহি নেবহন ঘিসিযাএন ছৈ,
কসনা রিধনা দেন কোপ কবম
খভিশাপিত ভ২ কিএঁ কসন বদ্রু... ।
মিথিনা খাশিষ দএ হ্কবি বহন... । । 0 । ।

হথষ্ট্ঙ্কা ক্ষবসী হকৈম কহএ

ঋরিযৌ কনি গাম ঋহাঁ রৌঋা
হেহেঝঘব দবরঁজ্জা হ্চকএ
শিহবী স্বখ নাচএ ঝমকৌঋা
স্বখ রোগী পূত সেহন্তসঁ
রঁড়রেঁস নগবমে হ্স্সন বদ্ধুঁ
মিথিনা ঋাশিষ দএ হ্কবি বহন... । । 0 । ।

ডীহ–ডারঁব মাটিসঁ নেহ কন্ধ
কহিযো–কহিযো রঁন্ব ঘবক্ষহাঁ
পোখৈব গাছী দের থান কহএ
পারৈন নাথে সেহো ঋাড়ুঁ ঋহাঁ
প্রীতম কব জোড়এ স্বনূ মৈথিন
শ্বভকান ঋছি তেঁ নহি হ্স্সন বদ্ধু
মিথিনা ঋাশিষ দএ হ্কবি বহন... । । 0 । ।

রবদ রসন্ত

রবদ রসন্ত স্বমন্ত স্বহারন

স্বাগত মৃদু কোকিল স্বরকেঁ
বিহুঁসল কুসুম সরস ঋতু ভাবন
মুদিত কএল ভূ অম্বরকেঁ
নবল বসন্ত, সুমন্ত সুহাবন... । । 0 । ।

ধন্য বসন্ত অনন্ত দিগন্তক
ব্যগ্র বৃন্দ মন্মথক রূপেঁ
সুমনক সৌরভ, ললিত পলাশক
মধুকর মধুপ জযন্ত সরূপেঁ
শ্রুতি স্বর সরগম রাগ বিরাগহিঁ
পিক পংচম স্বর পিউঁপিউঁ গাবএ
গীত–সংগীত ও আঠৈক বাঠৈহিঁ
কাফী বসন্ত বহার সুহাবএ
সুন্দরি ছমকাবএ পগ পৈজনি
ফাগুন সুমিরএ ঈশ্বর কেঁ
বিহুঁসল কুসুম... নবল বসন্ত... । । 1 । ।

মদনোৎসব মৃদংগ মংজীরল
ডম্ফক সংগ নচএ রংগরসিযা
রতি পতি মদনক পংচবাণ সংগ
কামোন্মেষী হৈরয রঁসিযা
যুগশ্রী করিজল জেহি বসন্তক
কাব্যাধার সঁ স্নাত ভএল
বিদ্যাপতি জ্যোতিরীশ্বর সংগহি
কালিদাস ঋতু গীত ধএল
আজু অহর্নিশি প্রীতম অরচএ
মিথিলা মৈথিলী স্বর গহরবকেঁ
বিহুঁসল কুসুম...। নবল বসন্ত...। । 2 । ।

<u>সবস রসন্ত</u>

রৌবএ রসন্ত কন্ত কবয ৰবজোবী
ফনকৈত ফাগ্বন ধ্‌ন–গারৈএ হোবী। ।
বংগ–রিবংগ খংগ–ওঠ়নী–আঁ ংচব সংগ
উঁমকএ উঁমংগ তংগ–ভারৈএ গোবী। ।
রৌবএ.... ।

যগরৌধ ম্লহক সংগতিযা সংগোবএ

স্বাবথ মিতৌবীকেঁ সন্তার তোড়এ
উঁসের উঁড়েহি নোক-নাজ দেহ ওড়এ
ডম্ফা-জোগীবো খার্ঁ জনমন ঝকোবএ
সনকএ মংজীব-ঢোন কবএ সীনা-জোবী
হনকৈত হাগ্বন ধ্ন...
ব্রৌবএ রসন্ত কন্ত... । । 1 । ।

<u>করিত্ত : ধ্বৃত্তবাজ রসন্ত ওঁব মস্ত পরন</u>

হাগ্বন মধ্ মাসক বংগ বমন
কামিনী-ভামিনী-মদনোসের বত
হোনীক হ্ড়দংগ কেব সংগ জমন
তরুণীক জৌরন তরুকেঁ পল্লব
নর ননিত শ্বভ্র বঞ্জিম-হবিযব
কনশেন রৈঁগনী খনসী-খড়হব
তোড়ী-সবিসো পীযব-উজ্জব
গহ্মো কেব শীষ খাশীষ ভবন
স্বখদা-রবদা ধবতী রিহ্ঁসন
সতবংগী ছটা জঁহি-তঁহি হনচন

खग दल कलबर जगती निर्ह्छल
पपिहाक पंचम स्वरतान सजल
संगीत थार्ह हिय 'काफी' हँसल
मृदुराग 'रसन्त-रँहार' नरल
स्वरभित गायन हिय ऋक्ष रँसल
आहहह... रंग-रिरंग अंग, ओढ़नी आँचर संग... ।
रौरए रसन्त कन्त... ।

आहत अरीर कएल रँ रंग-ऋरंग सँ
सीखल पह्लाओ परल रतिपति अनंगसँ
परसल पकराल रस पृष्ठए प्रसंगसँ
द्र्रकए प्रीतम किए, होलीक ह्डढंगसँ
रँस्वर मन्नकथाकेँ रंग संग... ।

<u>गीतल मिथिला</u>

ढँगना-रिद्यापति महिमासँ
सरस सजाएल अछि मिथिला ।
गीत गोसाओनिक चढ़ए चढ़ ौना
स्वरभि समाएल निज मिथिला । ।
मैथिलपूत जँ छी संकल्पित
आढ़ँ सजाढ़ँ प्वनर्निज मिथिला ।
मिथिलांगन भू लोक न्यातेए
रहत किषए माहए शिथिला-मिथिला । ।
जेकर ऐतिहासिक यशे पसरल
हजार रँरिखसँ ढँमकैत मिथिला ।
तेकर सन्तान मैथिलीशे भाखए
तँए अछि ह्चकैत-ठ्नकैत मिथिला । ।
कहैयह ओ मिथिला... गहैयह ओ मिथिला...

জ্গক ভাব সদিখন সহৈযহ ঙা মিথিনা...
ক্ষডাগীকেঁ ডাহেঁ, ডহৈযহ ঙা মিথিনা...
কতেক নাবী ককণা– কহৈযহ ঙা মিথিনা...
মন্বক্থ রেদনা সংগ– রহৈযহ ঙা মিথিনা...
সিসকি নোবেঁ–মোবেঁ– দহৈযহ ঙা মিথিনা...
তেযো দৈত খাশিষ– বহৈযহ ঙা মিথিনা...
পোখৈব থান গাম্ভী– ছহৈঁযহ ঙা মিথিনা...
কোণনি কাগা স্বগ্গা–চহৈযহ ঙা মিথিনা...
নদী–খেত শীষো– নহৈযহ ঙা মিথিনা...
প্রীতম খাশি গীতন– গরৈযহ মহৈযহ ঙা মিথিনা... ।

<u>গীতন</u>

খারঁ খপনো মোন দৈএ
উঁপবাগ কহিযো–কহিযো।
গহনোক হাক পাবএ
কব্দ ত্যাগ কহিযো–কহিযো।
রিষধব ঔ খজগবো সভ
দ্রঁকন ছৈ গাম ঘবমে। 2 ।
নিসরঁক্ষ সৃগত কএনৌং
বতিজাগ কহিযো–কহিযো। ।

নিকহা রিচাব একথন
স্বনএ কর্গাঁ কেও চাহএ– 2
বৃঁঠ় া–প্ববান স্বনরঁএ
খষ্টবাগ কহিযো–কহিযো। ।
নরত্তব ক্ষসংগতিসঁ
রেঁবথে রঁমৈক রৌড়এ– 2

ঋাগত ভরিষ্য ঋাঁকএ
দ্বভাগ কহিযো–কহিযো। ।
র্ব্ধিযাবো গপ্প গঠ়এ
গোষ্ঠী সভামে ঋগরেঁ– 2
স্নাবথ সেহন্তু সমষ্টএ
সিবপাগ কহিযো–কহিযো। ।

মিথিনা সপূত সম্হন্ধ
এখনো স্বহবদে ভারে– 2
তখনে স্বনাওত প্রীতম
ঋন্নবাগ কহিযো–কহিযো।

গৌাঁখাঁ-গীতন

গৌাঁখাঁ সমাজ রাঁজএ কনজ্গ রেঁকাব এনৈ।
প্ববখা সভহক কহরী সভষ্টা দেখাব ভেনৈ। ।
গৌাঁখাঁ-সমাজ... সমাজ...

দেরতা রনৈত সভ কেও মন্বক্থাসঁ হোগএ ঙুঁপব।
পূজা নমাজ দেখরঁএ নিকহা রিচাব গেনৈ।
প্ববখা... গৌাঁখাঁ...।

জহিঁ-তহিঁ দেখৈ ঙী সনকী, মম্মত সিনেহ কানএ
রিঁন রাঁতো-কে রতংগব খঁগনা-দ্খাব খেনৈ
প্ববখা... গৌাঁখাঁ...।

নেতঘঙ্কূ নেতা রনি কঽ জনতাকেঁ দৈএ ধোখা
কবরঁএ ঠক্ষবসোহাতী সম্পত ডঁচাব গেনৈ
প্ববখা... গৌাঁখাঁ...।

সবকাবো ভঽ রেঁমাতব দবখাসো নহি পঠ়ৈএ
ঘ্সহা নদীমে ডঁরঁড্রঁ প্রীতম প্বকাব হেনৈ...।
প্ববখা... গৌাঁখাঁ...।

হায মৌ হিতনগ

সৌঁসে গাম হিতারে তৈযো খেত খফারে
রেঁব-ফরেঁবক হিত নগ মীতা সভৗৗ ভেন দেখারে
সৌঁসে গাম হিতারে... । ।
তহিনা মিথিনাক রঁুঝন্বক রাঁরঁূ... ।
এঁঠৈত জ্গ দ্কোরে... ।
সৌঁসে গাম হিতারে... । । 0 । ।

এক তঁ ধবতী দিন-দিন কসএ
দোসব দৈরোঁ কবএ কমান
তাহ্সঁ রঁঠ়া কঃ নীতি-ধবম সভ
মন্বক্থক জিনগী কএন রেঁহান
ভূকম্প বৌদী দাহী সংগে, রেঁঠ়রঁ থান খিচাড়ে... ।
সৌঁসে গাম হিতারে... । ।
তহিনা মিথিনাক... । । 1 । ।

ঠৈনা-ঠপড় া ভেন ঝংঝঘ্িযা, জেনা মবঘঘ্িযা নাগৈএ
গাম উঁজড় াতে শহব পড় াগএ, পঠ্ও গামসঁ ভাগৈএ
রঁচন-খ্চন হিতনগ্ও সদিখন, উঁপনেহি জূগত স্বতারে... ।
সৌঁসে গাম হিতারে... ।
তহিনা মিথিনাক... । । 2 । ।

ত্তান-রিত্তানক খজরেঁ সনকী
নর উঁপএ্রম সংগ এঁঠৈএ
মশীনক মোজব-মন্বক্থসঁ রেঁসী

ন্বগব-ৰ্ঁগধ সভ ৰৈঠৈএ
সোগে-পিন্তু-সোচএ প্রীতম
খানসী জনম ৰেঁকাবে... ।
সৌংসে গাম হিতাবে... ।
তহিনা মিথিনাক... । । 3 । ।

<u>সীখ২ তঁ২ দিয২</u>

স্বকীর্ত্তিক হকাবসঁ হকমৈত খএনহুঁ
সিনেহ প্রসাদোকেঁ চীখ২ তঁ২ দিয২

সদতিসঁ জনন খছি খমাঁ কীৰ্ত্তি যশীকেঁ
রৈহেএ খাচবণ হমবো সীখ২ তঁ২ দিয২
কনেক ঠাঠ় হোগযৌ ঔ ছন ছদ্ম সংগে
কবম–জ্ঞান–গুণ কনিযো নিখ২ তঁ২ দিয২
খপন খাচবণ হমবো সীখ২ তঁ২ দিয২... । । 0 । ।

খহাঁক স্বখ সদিখন সিহৌনক–সিখৌনক
তাহী নেন হমছুঁ তঁ২ পাছূ নাগন ছী
খহাঁ দর্প গৌবর সঁ খাহে কেও জবএ
ক্ষদা হম সেহন্তা কেব সংগে জাগন ছী
কোনা দর্প ঐশ্বর্য এতেক জন্দী ভেষ্টন
তেকব পেঁচ–ৰ্‌গধোকেঁ ঠীক২ তঁ২ দীয২
সদতিসঁ জানন খছি খমাঁ কীর্তি যশীকেঁ
রৈহেএ খাচবণ হমবো সীখ২ তঁ২ দিয২... । । 1 । ।

খহাঁ সভ তবহেঁ সঁ স্বরিধা ভোগৈ ছী
হমব কছমছীকেঁ খছুঁ কিছিযো ৰূম্ন্
খহাঁক ৰাঁন–ৰঁচা সনক হমবো নেনাক
ভরতর মমত স্নেহ খাশিষ দ২ জূম্ন্ । ।
নগব গাম ৰাজয খছুঁ হোগ ছী রিকবী
তেঁ হমবো খ্শামদ ন২ রিক২ তঁ দিয২
সদতিসঁ জনন খছি খমাঁ কীৰ্ত্তি যশীকেঁ
রৈহেএ খাচবণ হমবো সিখ২ তঁ দিয২... । । 2 । ।

<u>**ওব ঘাট, রীব ঘাট**</u>

আজুক সমাজ কেব খজরেঁ খছি ঠাঠ বাঁট
কখনো কেও ওব ঘাট কখনো কেও রীব ঘাট
কমান বঁরান করৈ নোকতংত্র বাজ-পাট
কখনো কেও... । । 0 । ।

শিক্ষা-সংস্কাব সদতি নষ্ট-পষ্ট করৈএ
গোরঁব গণেশ সভ খষ্ট-পষ্ট করৈএ
জনী প্রকখ সেনো গ্বন-ধ্ন করৈএ

नरत्तव रॉड्ंव गोगतेँ पविजन उँष्टैए
गवखे श्वान्हव नोक मरैए गाष्ट–रॉष्ट
कखनो केओ... । । 0 । ।

गणतंत्रक नावा नः सनकैए सत्ता
संसद रिधानक रॅखान श्वनरॅत्ता
शासन रिचौनियाडँड़ हिए खत्ता
सामाजिक स्नेहभेन दिन–दिन निपत्ता
हाकिम–ह्कम सेहो मावए धोरिंया पाष्ट
कखनो केओ... । । 0 । ।

हँसनी–खेननी श्वँगना घवसँ हेबाएन
सम्ठ्न स्वपातव सभ द्:खसँ घेबाएन
श्वगत्तीक ढीठपनसँ र्ंगधो पड़ ाएन
हेत्ते की.. ? ज्ग–जगमे जनमति डेबाएन
सभतवि देखए प्रीतम द्वकनह माव–काष्ट
कखनो केओ... । । 0 । ।

खगता–रैंगवता

जीरैं छी ! तैं स्वख–शान्तिकैं, गाम–घवमे खगता थ्छि ।
माँ३ए–रौंप संगे, नेना–भुट्टैकाक, स्वख सौभाग्य सेहन्ता थ्छि ।
द्वर्योगे द्:ख दूब कबरमे, रैंह्तो बास रैंगवता थ्छि ।
हमबेटौ नहिं हमबे जकौं, सभकैं एहन रैंगवता थ्छि । ।
पहिन्वक गाम समाजमे सद्खिन
नोक नेहाज ओ ममत बहन
धवम–कवम सभटौ छन स्वथेड़
ऋङ्म सम्बंद्धीक स्नेह सजन
ऋदा एखन तँ थ्जरैं हान थ्छि
थ्पस्यौंत कवता–धवता थ्छि । ।
द्वर्योगे द्:ख... । हमबेटौ नहिं... । । 0 । ।

পৈঁচ উঁধাব পহিল্বকা জকাঁ
কহাঁ কত্তহ্ খাব ভেটৈএ
গৌবরেঁ–খান্হব মীত–পড় াসী
দ্:খ–দ্রিধা কহাঁ মেটৈএ
তেঁ কনজ্গহা হান সঁ কনপৈত
ঠুটৈন মোনক ছগ্বন্তা খছি।
দ্যোগে দ্:খ... ।
হমরেঠৌ নহিঁ... । । 0 । ।

খাজ্ক বূঁঠ–প্ববান খরাক্ক
নরত্তবিযাক সনকী দেখএ
ওক্কব মাঽএ রাঁপ সেহো গ্বম্মে
প্ববখৌতী প্রণ ফেঁকৈএ
কেহ্না জিনগী খেপএ প্রীতম
দৈবেঁঠৌ দ্:খহত্তা খছি
দ্যোগে দ্:খ... ।
হমরেঠৌ নহিঁ... । । 0 । ।

<u>नीक-बेजाय</u>

जोड़ि‍ हाथ अगोरन आशा, श्री मन आगत ध्यान देबै.. ।
एखनुक युगवासी कबतइ सँ, श्रोता-पाठक ज्ञान लेबै... । ।
हम कलयुगक गप्प कहै छी
स्वनियो बुझलुक लोक
सदिखन दाँत चियारैत कलयुग
बाँटैए लोक मे शोक
बुधक बधिया लोके करैए
दैए दैबक दोख
बुझू तँ की नीक भेलैए
कहू तँ की ठीक भेलैए
हम कलयुगक... । । 0 । ।

दिन-दिन खसैत लीला एखन
गाम-गाम मे बिहुँसैए
पोथी-पतरा वेद-ग्रंथ सभ

বুঁঢ়-প্রবান সংগ স্কন্ঁসৈএ
মমহব-বঁপহব সভতবি দেখন
জনীপ্রকুখ সভ বঁহসৈএ
নর ঘব ঙঁঠএ- প্রবনকা খস্সএ
সংগ সেহন্তা বৰঁসৈএ
নেকী ধবম-কবম-মবণাসন্ন
বঁস্কখাএন স্বব নোক
বঁন্মূ তঁ কী... ।
হম কনজ্গহা... । । 1 । ।

একখন দাক্ষ দহেজক চর্চা
জন-মনমে খচ্ছি পসবি বহন
রাহ-রাহ নীতিশ কহৈত নাবী
খান্দানন দিশি সসবি বহন
খড়বা বঁঢ়নী নৈত বঁহ্বিযো
কহৈ দকুপীবাঁ বহিযৌ হৈন
সম্হবত ধিযা-পূতা জিনগী ঘব
স্বখ-শান্তি নেন বন্দ্ব খৈন
নশা হ্মক্তি খভিযানমে সভকেযো
দৌড়ি যৌ পীঠিযাঠোক... ।
বঁন্মূ তঁ কী... ।
হম কনজ্গহা... । । 2 । ।

শাসন-মীডিযো খূবঁ কবাবঁএ
কনমদূত সঁ ঠক্ষব সোহাতী
নেতা কবিকাঠী পিছনগূ
ছপবঁএ খপ্পন দম্ভক পাঁতী
কনমকাব প্রীতম বচনা খচ্ছি

সাঁচ সংরদিযা ৰঁনি ঙঁপোতী
থহিনা নেখনী চনিতে বহতৈ
চাহে কেকবো ফাটৌ ছাতী
গাম–ঘব জনমংচ সঁ সাঁচক
গপ্প কহৰঁ নিষ্কাখ
ৰ্ঁয়ূ তঁ কী... ।
হম কনজ্গহা... । । 3 । ।

हम के ? ओब की ?

हम के ? की छलहुँ आओब की की भेलहुँ
आर की होयत किछियो स्वप्नाएअ करू।
कोप धवती गगन, चान स्वरुजो किरण
प्रार्थना ओ भजन, किछ बुझाएअ करू। ।
आर की होयत किछियो स्वप्नाएअ करू... । । 0 । ।

गर्ह्य वा शिर्ह्य रिशिर्ह्य कें फेबमे, बाति-दिन सभ
अपशिर्ह्य होगते गेलौं
क्तोन-रिक्तोन संक्तोनसँ घूमिते, ध्रुव कानकें गान प्ररिर्ह्य
भेलौं
सभ अपने रेंगवतेसँ अन्हवाय कें
दोष दोसवाकें दएअ करथि जानएअ जरू
कोप धवती गगन.., प्रार्थना ओ भजन... । । 1 । ।

लोक स्वधवन कि रिगड़न से कहि नञि सकी
दिनो-दिन गाम उजड़न गिवन सन नगन
कानि कहएअ जनम डीह सापूत कत्तय ?
स्वार्थ सेजक शेयनसँ ओ नहिएँ जगन
सभ तवहें प्रदूषित धवांगन एखन
ग्रा करुण भार प्रीतमक बुझाबू अरू
कोप धवती गगन.., प्रार्थना ओ भजन... । । 2 । ।

<u>**কেকরো কেকরো**</u>

মাঽএ কেব মম্মত দূধক কর্জা
মোন বহএ কেকরো–কেকরো
মিথিলা–মহিমা ভাষা রৌলী
মোন বহএ কেকরো–কেকরো
জনক জাগরল্ক্য কপিল কণাদক
প্রতিভা জোহএ কেকরো–কেকরো
সীতা অহিল্যা গার্গী মৈত্রেযীক
অভিধা মোহএ কেকরো–কেকরো
উঁগনা মহাদের রিদ্যাপতিকেঁ
গুপা মোহএ কেকরো–কেকরো
ভগরতী কালীদাস স্বব্রতকেঁ

রিদ্যা জোহএ কেকরো–কেকরো
ভাবতী–ভামতী–লখিমাবানীক
প্রজ্ঞা ঠৈহএ কেকরো–কেকরো
মন্ডন–রাচস্পতি–অযাচী
প্ববখা সোহএ কেকরো–কেকরো
কॅামিরেড ভোগেন্দ্র–চন্দ্রবাননকেঁ
সপনা জোহএ কেকরো–কেকরো
তাবাকান্ত–চূনচূন–রৈঁজূ সন
ক্রান্তি সোহএ কেকরো–কেকরো
মমহব–রঁপহব সংগত্তবিযাসঁ
প্রেম বহএ কেকরো–কেকরো
নরত্তব–মীতাক মোনমে ক্ষশেন
ক্ষেম বহএ কেকরো–কেকরো

তহিনা মন্বখাক জনমডীহসঁ
নেহ বহৈএ কেকরো-কেকরো
ওহি মাঁটি কেব ভার গেহ সংগ
দেহ বহৈএ কেকরো-কেকরো
মিথিলা-মৈথিলী খাতিব স্বচা
কর্ম বহৈএ কেকরো-কেকরো
মৈথিল শ্রীমন যশ কীর্ত্তি কেব
ধর্ম বহৈএ কেকরো-কেকরো

দেসিল রঁযনা সভজন মিঠ্ঠাক
মর্ম বহৈএ কেকরো-কেকরো
মৈথিলীশ রঁজৈত প্রীতম সংগে
শর্ম বহৈএ কেকরো-কেকরো।

<u>জয গংগাজল</u>

স্বর্গক সলিলা শিরজটাসঁ খা,
ভাবত ভূ সহেজল গংগাজল..।
কহরঁথি ভগীরথি গংগা জ্গ-জ্গ,

প্ৰণ্যা স্নাতা রৈহ গংগাজন..। ।
হিমগিবি গংগোত্রী রন ডঁপরন,
স্বখদা শ্রোতস্বিনী গংগাজন..।
জনচব-থনচব-খেচব জীরন,
কেব পূত পযস্বিনী গংগাজন..।
প্রাণী কেব খমৃত ধাব রঁনন,
খাদ্যান্না ডঁগারথি গংগাজন..।
খাস্থা কেব খাশা ঘষ্ট ভবি-ভবি,
খাস্তিকো জোগারথি গংগাজন। ।
ধমত্তিব নব-নাবী ভঙন
কেব পূজন সাধন গংগাজন। ।
পতিতোদ্ধাবিণী জগমাত্ত রঁনন
রস্বধাংগন স্বমিবন গংগাজন। ।
হগ সদী রিতারৈত মমত নূষ্টা
খারঁ হ্চৈক বহন খছি গংগাজন। ।
হগপতি কেব স্বরিধা সনকী সঁ
খারঁ মঁহৈক বহন খছি গংগাজন। ।
হব-হব গংগে শ্বভ জাপন সঁ
খছি গর্রিত সদিখন গংগাজন। ।
হ্মদা নমামি গংগেক নাবাসঁ
ভেন ভ্রমিত রৈঁকন গু গংগাজন। ।
খারঁ গাদি সঁ ডঁথেব-রঁদতব ভেন
তেঁ সভ কহ্ম নির্মন গংগাজন। ।
গোহবারঁএ প্রীতম ভাবতকেঁ
দেখূ নে গন্হাএন গংগাজন। ।

দীপ প্রজ্জ্বলন

হে স্বাগত শ্রী দীপ জবারূঁ
করু আশীক জ্যোত যৌ...
অপনে সবহক শুভাশিষ অছি
ত্রিলোকী ঝগমগাত যৌ... । হে স্বাগত শ্রী... ।

অহাঁক প্রতিভা প্রেরণা সম্পন্ন
সঁ গা উঁসের মচনৈএ
তেঁ শুভ দীপ শিখা সংগ অপনেক
হাথক আঁগুর উঁচনৈএ

তমস হবণ হেতু ঘৃতবাঁতী
বিচবৈ নভ খ্যাত যৌ... । হে আগত শ্রী... ।

সৃষ্ঠি ত্রিকান প্রগ্নতি গগনসঁ
জগ স্বখ আভা পসবৈএ...
জ্ঞান ধবম সাধনা স্বকর্মণ
উঁপদেশি বাণী সসবৈএ
বৈহ পাবন জ্ঞানামৃত জনসঁ
নোক প্রীতম মন ধোত যৌ... । হে আগত শ্রী... ।

<u>**অহো অভিনন্দন**</u>

হে পবমাগত শ্রী শ্রেবণার্থী
স্বনূঁ শ্রীবব মিথিনা সন্তান।
অপনেক বঁহ্ প্রতিভা যশ স্বননোঁ
তেঁ অর্পিত অছি স্বাগত গান। ।

অহাঁক স্বাগত স্বৰূপ তান প্বষ্প অনূপ.. ।
গীত মানা সহিত হোঅছ অভিনন্দন.. । ।
মিথিনা মন্দিব ভ্রমণ নোক সেবা নমন.. ।
জ্ঞান কুংকুম ননাটেঁ কববঁ চন্দন.. । । গীতমানা সহিত। ।

কর্মদূত অহাঁ.. কর্মবীব সবঁন..

शान्तिदूत जकाँ यशव्रती छी सफल। ।2। ।
स्वागतम् गान रूपेँ अहाँक वन्दन...। । गीतमाला सहित। ।

नाम्हियेटा सँ अहाँक तपस्या सबँन
नवक्रान्ति संक्रान्ति नव कीर्ति नवन। 2 ।
अहाँक प्रतिभा अछैन देखि जीवन पढैन..। 2 ।
मृश्रु प्रीतम कहन- धन्य वाष्ट्र नन्दन..। गीतमाला सहित। ।

सीतार्चना

जगदम्बे श्री जानकी कृपाकरू...
मिथिलेश्वरी बँनि जग छाएल छी...। ।
अपनेहि केव आशिष अमृत लए...
हम नतमस्तक भऽ आएल छी...। ।
जगदम्बे श्री जानकी कृपा करू..। ।

जँ स्वत स्वव भक्तिकेँ स्वीकावबँ
नवरूपे जकाँ ज्ञानक दीव बँनवँ..।
मर्यादा पुरुषोत्तमकेँ लऽ छटा
सदिखन हम सीता वाम जपवँ...।
एतवेँहि शुभ आशीक पोटेवी लऽ
हे माऽए थाकल-मन्दआएल छी..

জগদম্ব্ব শ্রী জানকী কৃপা করু... । । 1 । ।

সিখবৈত রহল পূর্বজ-অগ্রজ
পিংজরা কের স্বগনো সীখি রহল... ।
সীতা রামক রচনা রচিতেঁ
দিন-রাতি হমর মোন নিখি রহল... ।
রারণরধ কারণ তত্ত্ব অহাঁ, শ্রদ্ধা ভক্তিক ধুন নাএল ছী
অপনেহি কের আশিষ অমৃত নএ... । । 2 । ।

দিযব লক্ষ্মণ কহি মাতেশ্বরী
ভারতো-শত্রুঘ্ন শ্রী মাত্ত কহল
কৌশল্যা-স্বনযনাক মম্মত নহ
রহ্-রৈটীক সভটা স্নেহ সজল
রৈদেহী-রিদেহক দুহিতা স্বনূঁ- 2
স্বত প্রীতম কার্য সমাএল ছী...
অপনেহি কের আশিষ অমৃত নএ... । । 3 । ।

উঁমেশ পাসরান

ঔ কী হোগ ছৈ

থানাপব বহী হম
স্বখন বহএ মোন
শনি দিনক রাঁত খছি
পাঁচ রঁজে সাহিত্য খকাদেমীসঁ
খাএন হমবা ফোন

ঘব জাগ মাগক
পএব ছগরঁ
হম কহনিঐ–
ভেটৈন সাহিত্য খকাদেমী প্ববস্কাব
মাএ কহনকৈ–
ঔ কী হোগ ছগ
খগমে পাগ নগৈ ছগ
খাকি পাগ দগ ছগ
সভকেঁ ভেটৈ ছগ
ঢৌখা–কৌবী

তোবা ভেষ্টনৌ প্ববস্কাব !

জো বে কপব–জৰুথা
তোহব কামে বহ ছৌ ৰেঁকাব
কেত্তা সানসঁ ডিরিযাক
সভষ্টা তেন জবৌনেঁ
হমবা মোন ছৈন জে তূঁ ডাকষ্টব ৰনিতেঁ
বৌদমে জবন দেহক সৌখ–সেহন্তা প্ববা কবিতেঁ
ৰন্হকী নাগন খেত ছোড়় ৈৰতেঁ
ঝঁহ–পেষ্ট ৰান্হি তোবা পঠ়ে নিযৌ
ৰনি গেনেঁ চৌকীদাব
খাৰ হম ওা কী স্বনি বহন ছী
ওা কী হোগ ছৈ সাহিত্কাব
সাহিত্ খকাদেমী প্ববস্কব.. ?

ৰঁতাহ ৰাদন

ঐ দ্নিযাসঁ
বিশ্তা তোড়ি দেনৌং ঋহাঁ
দ্খসঁ বিশ্তা
জোড়ি দেনৌং ঋহাঁ
ৰঁতাহ ৰাদন জকাঁ
ঘ্মন ফিড়ৈ ছী হম
নহি জানি এনা কিএ
কেনৌং ঋহাঁ
কী কমী ছল হমবামে
ঋন্হাবমে ছোড়ি কহ হমবা
দোসবাক ঘবকেঁ
গজোত কেনৌং ঋহাঁ
কহিযো কিছু কেনৌং নগ
ৰস ঋপনা জকাঁ মানৈ ছেনৌং
তৈযো সহৃদ্রক নোব
ঋাঁখিসঁ ৰঁহা দেনৌং ঋহাঁ
খেননৌং হমব জিনগী
ঋা খ্নসঁ হোনী
জখন তেবহ ঋক্টূৰঁবকেঁ
হমব জনম দিন ছল
খ্শীক সমযপব
সনেসমে কফন ভেঁটৈ দেনৌং ঋহাঁ
জিনগীক ঐ যহ্ণমে
ওহী কফনকেঁ ওঢ়ি কহ

জীরিত ছী
শ্বাস খেখনো বাঁকী খ্ছি
ক্ষ্দা খহাঁক বেঁবেঁফাগসঁ
নজাগ ছী হম
ঐ দ্নিযাসঁ বিশ্তা... ।
–

<u>ঘা</u>

ফ্নোপব নগ খ্ছি ভবোস
রিন্ব মৌসমক ফ্নাগএ ও

সারনকেঁ ত্থরৈঁসঁ পহিনহি
কেতেকো বংগ রঁদনৈএ ও ।

সভ ভৌঁবাসঁ দোস্তী ত্থছি হ্নক
সভ কিযোসঁ মিনৈএ ও
ক্ষদা
ত্থপন রঁনা কঽ কাঁটৈসঁ
ঘাগন কঽ দৈত ত্থছি ও
সভ ভৌঁবা শিকাগত কবৈত ত্থছি হ্নক
কিএ এহেন রেঁরফাগ চানি চনৈএ ও
হ্থএ কেতৌ ঔব ঘা তঁ রঁবদাস কঽ নেরঁ
ক্ষদা দিনমে কাঁটি জকাঁ গড়ৈএ ও
দরাগ কবরঁ ক্ষদা দরাগ মিনৈএ কর্হাঁ
কিযো খ্দাসঁ দ্খা কবৈত ত্থছি
কিযো রিসবএ চাহৈত ত্থছি
কিযো পারঁএ চাহৈত ত্থছি
কেকবা কহরৈঁ
কে পতিযাএত
কিযো স্বনৌ নে চাহিএ
কিএক তঁ কোমন মৌনাএন নগৈএ ও
হ্নোপব নগ ত্থছি ভবোস ।

জিদ্দ

ঞা দ্নিযাঁরঁনা
রেঁব-রেঁব দেখৌনক
প্রেমী সভকেঁ ত্থপন তাগত
কিএ ত্থছি দ্নিযাঁরঁনাকেঁ
প্রেমী সভকেঁ দিন দ্খরৈক ত্থাদত

হম নৈনা-মজনূ নগ ছী
জে হ্নকা ছোড়্া দেব়
হম তঁ প্রেমক খাগিমে জরৈ ছী
পত্থবক দেরানোকেঁ তোড়্া দেব়
কিযো হ্নকা সমন্যা দিযৌ
দ্গো প্রেম কেনিহাবক রীচমে নহি খাব়এ
নৈ তঁ হম হ্নকো
দ্নিযাঁমে খাগি নগা দেব়
শাযদ হ্নকা ঙা মানূম নৈ
হম মাথপব কফন রান্হি কহ চনৈ ছী
খপ্পন প্রেমক নেন জীরৈ-মরৈ ছী
জখন হম জিদ্দ কহ দেব়
প্যাবক ঙা দ্শ্মনকেঁ দ্নিযাসঁ উঠা দেব়
ঙা দ্নিযাঁরিনা
রেব-রেব দেখৌনক... ।

সড়্ক

হম সড়্ক ছী
কিছু রাজি নগ সকৈ ছী
ক্ষদা কিএ নোক হমবা
রদনাম করৈএ
কিযো খ্নক গনজাম নগরৈএ
জখন কি খপনে চনরৈএ
গাড়্ী-ঘোড়্া বেসমে
খাম নোককেঁ ক্ষচনৈএ ।

हम सड़क छी
किछु बाँजि नग सकै छी
ऋदा किए लोक हमबा
बँदनाम करैए ।

बखैत ख्छि बाँन्हि कऽ
बाँडब–सीमा–सबहदसँ
तखनो नै ख्छि हमबा
ऋदा
डब तँ ऐठामक नेता–ठीकेदाबक
ओ घोटाना कऽ नैत ख्छि
हमबा ङुँपब खर्च मोगबँना खबचा
जे दैत ख्छि ओ देशीक जनता ।

हम सड़क छी
किछु बाँजि नै सकै छी
ऋदा किए लोक हमबा बँदनाम करैए
सभ किया ख्छि ख्प्पन स्रार्थमे नीन
सड़न–गनन फेकैत ख्छि
ख्पने संग सेहत हमबो रिंगाड़ैत ख्छि
काटि–छाँटि कऽ हमबा
ख्रागब–ख्ड़पेबिया बँनबैत ख्छि
हम सड़क... । _

_

<u>মৈথিলী</u>

মৈথিলক পহচান থিক
মৈথিলী
স্বর-লহরী ভাষা
বিশ্ব ভরিমে মধুসँ মীঠ থিক
মৈথিলী
জে ভাষা ভগবান শ্রীরামকেँ নীক লাগল
হমর মাএক বোলী
মহান থিক মৈথিলী
জেকরা সংস্কৃতি দেখैলে
দেবো ললাএ
ও মিথিলা মহান থিক
মৈথিলী
বিদ্যাপতি মণ্ডন আযাচী বৈথ
ওতেক শান ছী

মৈথিলী ।

—

<u>রিঁসৈব জাউঁ</u>

জে ভেল ওকবা রিঁসৈব জাউঁ
নসীরঁমে জে নগ ছল খমাঁক
ওকবা খারঁ নগ রোঁনাউঁ
পাছূ ঘ্মি কঽ নগ তাকূ
জে ভেল ওকবা রিঁসৈব জাউঁ ।

কহিযো কান এনা েোগত খছি
খগব পড়ি গেল কিনকো প্রেমক নশাঁ
তঁ ছাঁেো হ্নকা রোঁনরৈঁত খছি
জে ভেল ওকবা রিঁসৈব জাউঁ ।

কিনকো ভেঁটৈত খছি
কিনকো হেবাগত খছি
দূ ক্ষনক জিনগী খছি
ফেবো ওকব যাদি খরৈঁত খছি ।
পাছূ ঘূমি কঽ নগ তাকূ
জে ভেল ওকবা রিঁসৈব জাউঁ ।

ओ जे देख बहुत छी
भवदासँ पहिने अपसमसान
सभ किछु छोड़ि आएल
अछि ओ सभ ओंसान
पाछू घूमि कऽ नै ताकू
जे भेल ओकरा बिसरि जाउँ।

खिस्सा

दुखमे डूबि कऽ भेटैत हमरा
एगो किताब बेरहमाक
जेपर बैस कऽ कनै छी हम
कोसै छी हम अपने-अपनाकेँ
खोजै छी हम ओग बितलाहा दिनकेँ
जे बितेने छेलौं सहज भावसँ
शिकायत नग अछि हमरा
बेरहमा केर बेरहमागसँ
मन पड़ैत अछि हमरा
लिखल ओग चिट्ठीक पन्ना
जगमे लिखने छलि ओ हमर नाओं
अप्पन नहुसँ
बिसरि गेलौं बातिक जगनाग
गजोबिया बातिमे
चान देखैक बहन्ने
हुनकासँ मिलैने
हुनक पागजनक खनक स्वनि कऽ
जगि-जगि जागल बती
प्रवान भऽ गेल ओ सभ खिस्सा
अप्पन प्रेमक

𑒖𑒃𑒧𑒹 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒹𑒪𑒾𑓀 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒑𑒼𑒩𑒹
𑒍 𑒯𑒿𑒮𑒢𑒰𑒃 𑒍 𑒧𑒢𑒹𑒢𑒰𑒃
𑒔𑒳𑒣𑒔𑒰𑒣 𑒔𑒱𑒙𑓂𑒚𑒲 𑒪𑒱𑒐𑒢𑒰𑒃
𑒂𑒥 𑒮𑒠𑒱𑒏𑒰, 𑒥𑒱𑒞𑒪𑒰𑒯𑒰 𑒠𑒱𑒢
𑒠𑒱𑒢𑒧𑒹 𑒛𑒴𑒥𑒲 𑒥𑒿𑒢𑒱 𑒏𑓄 𑒦𑒼𑓀𑒏𑒻𑒋
𑒏𑒲 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒢 𑒯𑒧𑒩𑒰 ?
𑒠𑒳𑒐𑒹–𑒠𑒳𑒐 ?

—

ফাঁসী

কান্‌হি হমবা ফাঁসী ভেটৈতৈ
কী অহাঁকেঁ ওা ব্‌ঝন অছি
অহাঁ এগো বেঁবহফা ছী
তগ খাতিব অহাঁকেঁ বজৌনে ছী
হমব নাওঁসঁ জে মেহদী
নগৌনে ছী অপন হাথমে
ওকবা আগ হমব খূনসঁ
ধোগক দিন আএন অছি
কী অহাঁকেঁ ওা ব্‌ঝন অছি
অহী দ্‌নিযাঁমে
সভ প্রেমী বহ্‌ত নীক হোগত অছি
ঋদা অহাঁকেঁ মানূন নগএ
আগ হম অহীক প্যাবমে
মৌতকেঁ গনা নগৌনে ছী
কী অহাঁকেঁ ব্‌ঝন অছি
হম জিন্‌দা নহাশ বনন ছী
অহাঁক বেঁবহফাগসঁ
সাঁস হমব কখন চনি গেন
নোব আ নদ্ধ
একে সংগে বোঁহেনে ছী
ওা অহাঁকেঁ মন অছি
হম ওঁব অহাঁ মিনন ছেনৌঁ
হ্‌নক বঁগিযামে ?
ঋদাআগ হমবা স্বনীপব
চঠ়নে ছী
নীকসঁ দেখূ অহাঁ অপ্‌পন সূবত

জে খহাঁকেঁ রথফাসঁ রৈরথফা রনৌনে খছি।

—

গনতী

কখনো নগ খরৈঁ ছী খহাঁ
কখনো দূব চনি জাগ ছী
কী গনতী ভেন হমবাসঁ
কিএ এহেন জন্নম খহাঁ করৈ ছী

নীন হমব, চৈন হমব
সভ ছীন নেনৌং খহাঁ
খাঁখি-সঁ-খাঁখি মিনা কঽ
খাব় খাঁখি কিএ চোবৈ় ছী
ব়ৈচৈন ভঽ জাগএ ওা দিন হমব
জখন নাওঁ হম খপ্‌পন
খহাঁক হ্মহসঁ স্বনৈ ছী
মন কবৈএ খাগএ খপ্‌পন ব়না নূঁ
জীরন ভবিক নেন
হ্মদা সপনা কেকবো ওঁবক
খহাঁ দেখৈ ছী।

—

<u>বোগ</u>

চনি জাউঁ খহাঁ
হমবা খহাঁসঁ
নফবত খছি
প্রেমমে তঁ নোক হঁসৈত খছি
হ্মদা খহাঁ কনৈ ছী
চনি জাউঁ খহাঁ
মৌসম জকাঁ খহাঁ

রঁদৈন গেলৌঁ
ঋপ্‌পন জরানীক ঋা জানমাৰুখ চানিসঁ
জেকব কোনো গনাজ নগ ঋছি
ঙুঁ রোগ ঋহাঁ দঽ গেলৌঁ
চনি জাউঁ ঋহাঁ
ঋহাঁক ঙা রেঁরফাগক
গম হম, সহি নৈ সকলৌঁ
জহবক কোন জৰুবত
হম তঁ ওহিনা মবি গেলৌঁ
মন পাড়ৃ ও দিন
জে রিঁতেনে ছেলৌঁ সংগ–সংগ
তেঁযো ঋাগ হম নোবক জগহ
ঋাঁখিসঁ নদ্ধ রঁহেনে ছী
চনি জাউঁ ঋহাঁ
হমবা ঋহাঁসঁ নহবত ঋছি।

—

রঁঠৈহী

ঋপনে শহবমে হেবা গেল ছী হম
খোজৈনে নিকলন ছী স্রযং ঋপনাকেঁ
নঽ কঽ হাথমে ডিরিঁযা
হ্নদা টিমটিমোগত গজোতক গবমীসঁ
জবন জা বহন ছী হম
রেঁখরঁব ভঽ গেল ছী ঐ শহবসঁ
রঁঠৈহী সন নগৈ ছী হম
কিযো রঁতা দিঋ হমব ঘবক পতা–ঠেকান
নহি জানি কেতএসঁ কেতএ
চনি কঽ, চনি এলৌঁ হম

রিনা কোনো মতনরক
ঐ খন্হাব বাতিমে
খগমে দোখ খহাঁক নৈ
দোখ হমব খছি
পবিস্থিতিযে এহেন চনি খাএন খছি হমব।
–

হবা

মনমৌজী খছি ঙা হবা
সম্হব কঽ কহাঁ চনৈএ
ঠোকব মাবৈএ পহাড়মে
নহি জানি কেতএসঁ খাএন ঙা হবা
সনসনাগত–এঁঠৈত ঙা হবা
গবদা উঁড়বৈত নিডব ভেন চনৈএ
নাজ–শর্মক পবদা
চেহবাসঁ হটা কঽ
চনৈএ ঙা হবা
নে কোনো দুখ
খা নে কোনো চিন্তা ছৈ
জেম্হবে বঁহড় াগএ তেম্হবে
হন–চন মচবৈএ

ডাবি-ডাবিকেঁ হিনরৈঁএ ঙা হরা।

<u>দোখ</u>

মঁজিন নগসঁ
ঘূমি থাএন ছী হম
থপনে জিনগীমে থাগি
নগা থাএন ছী হম
জবৈ ছী থহী থাগিমে
থপনোপব দযা নৈ থছি হমবা
কেহেন পবীক্ষা থছি হমব জিনগীক
কোন দোখ থছি হমব
ও হঁসৈএ
হমব ঙা হান দেখ কঃ
কিযো হ্নকাসঁ প্বছিযৌ
রেঁরহ্মা হম ছী থাকি ছৈথ ও ?

<u>**গুমান**</u>

দুখক নদীমে
ডুবি নগরিএ নগনৌ
চাহিযো কহ পাব নৈ কবি সকরি
ওা দর্দ ভবন যাদ
সভ রেঁরফা যাদক
চীতা সজরিএ নগনৌ
খধূবা বহি গেন ও কহানী
জে নিখনৈ ছেনৌ
দূনু গোবে মিনি কহ
নিশ্চন প্রেমক
খারি ওা ঐনা
সাঁচ রাঁজএ নগন
গুমানক প্রেমক ধ্নমে
মিনএ নগন
জে দেনে ছন, নিশানী প্রীতক
সভ চিষ্ঠীক পন্না
খাগিমে জবারিএ নগন
নূটি কহ হমব জিনগী
খুশী ও মনরিএ নগন

যাদি সভ চিন্তাক, চাদৈব ৰ্নি কঽ বহি গেন
জিনগীক সভ খাশা
দ্খক নদীমে
ড্ৰ্এ নগন।

নড়কী

মাস্বম সূবত হ্নক
কনৈন, গ্বনাৰ্ জকাঁ
হঁসী জেকবা চেহ্বাপব ঝনকৈ ছন
ও নড়কী কিএ উঁদাস বহ্এ
সাউঁন মাসমে
স্বনসান বাতিমে
চান জখন ৰাদনক সংগ
নূকা-ছিপি কৰৈত বহ্ ছন
নষ্ট-খষ্ট পবি সন
চ্পচাপ নংগে পএৰে
হমবাসঁ মিনৈনে খৰৈ ছন
ও নড়কী কিএ উঁদাস বহ্এ
হ্নক খাঁখিমে ভবন নোব
কিছু কহ্এ
খাৰ্ নজৈব ঝূকন-ঝূকন হ্নক বহ্এ
জেনা কিছু তেহেন হেবাএন হোগ
সভ দ্খ ড্ৰ্ন দৰ্দ পীৰ্ কঽ
নোবমে ড্ৰ্ন বহ্এ
ও নড়কী কিএ উঁদাস বহ্এ
কখনো ওা হম সোচনে নগ ছেনৌঁ
কিযো কেকৰো সংগ এতে প্ৰেম কৰৈএ
সমএ ৰিত গেনাক ৰাঁদো

ফেব রএহ দিন খরৌক গন্তজাব করৈএ
জন্ব তঁএ
ও নড়কী উঁদাস বহৈএ।

—

<u>খাদত</u>

জীযৰ কেনা
হঁসী তঁ কোসো দূব
চনি গেন
খাৰ নোব পীঐক খাদত ভ২ গেন
ভবোস কেকবাপব কবী
দিনমে বহনিহাব কাতিন ৰনি গেন
কেকবাসঁ দিন নগাৰী
স্বনবকী গেন দিন তোড়ি
ভবি দৈত খছি দিনমে জখ্ম ও
দোসবেক খুশী দেখ-দেখ
হমবো জীৰৈক খাদত ভ২ গেন
সহ্মচ্চা বাতি ওনাহিতে
চানকেঁ দেখ-দেখ জগৌক খাদত ভ২ গেন। _
_

<u>খনজান</u>

কিযো হমবা ৰজা বহন খছি
খহী খনজান জগহপব
খখন খাধা বাতি ৰিত চ্কন খছি

𑒤𑒹𑒩 𑒏𑒹𑒏𑒩𑒼 𑒏𑒢𑒻𑒏 𑒁𑒫𑒰𑒖
𑒮𑒳𑒢𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱
𑒄 𑒏𑒹𑒯𑒹𑒢 𑒮𑒢𑒮𑒢𑒰𑒯𑒙𑒱 𑒁𑒕𑒱
𑒅𑒖𑓂𑒖𑒩 𑒏𑒣𑒛𑓃𑒰 𑒍𑒜𑓃𑒢𑒹 𑒏𑒱𑒨𑒼
𑒣𑒩𑒲 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒪𑒑𑒻𑒋
𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒍𑒏𑒩 𑒔𑒹𑒯𑒩𑒰
𑒚𑒲𑒏𑒮𑒿 𑒯𑒧 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒾𑓀 𑒢𑒯𑒱
𑒧𑒢 𑒯𑒼𑒃𑒋 𑒪𑒑𑒮𑒿 𑒖𑒰 𑒏𑓄 𑒠𑒹𑒐𑒴𑒿
𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒯𑒧𑒩 𑒠𑒱𑒪 𑒏𑒰𑒿𑒣𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱
𑒥𑒮 𑒋𑒑𑒼 𑒬𑒱𑒏𑒢 𑒯𑒧𑒩 𑒧𑒢𑒧𑒹 𑒂𑒥𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱
𑒄 𑒏𑒹 𑒦𑓄 𑒮𑒏𑒻𑒋
𑒋𑒯𑒹𑒢 𑒠𑒵𑒬𑓂𑒨, 𑒢𑒻 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒾𑓀 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼
𑒏𑒲 𑒏𑒹𑒏𑒩𑒼 𑒧𑒩𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰 𑒥𑒰𑒠
𑒂𑒞𑓂𑒧𑒰 𑒤𑒹𑒩𑒮𑒿 𑒖𑒲𑒫𑒱𑒞 𑒪𑒼𑒏 𑒖𑒏𑒰𑒿
𑒯𑒪𑓂𑒪𑒰 𑒏𑓄 𑒮𑒏𑒻𑒋
𑒤𑒹𑒩 𑒯𑒿𑒮𑒻𑒏 𑒁𑒫𑒰𑒖
𑒂𑒥 𑒏𑒢𑒲 𑒡𑒳𑒂𑒿 𑒖𑒏𑒰𑒿 𑒅𑒚𑒪
𑒯𑒧 𑒠𑒹𑒐𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒾𑓀
𑒏𑒱𑒨𑒼 𑒍𑒯𑒲 𑒖𑒑𑒯𑒮𑒿 𑒅𑒚𑒪 𑒂 𑒔𑒪𑒋 𑒪𑒑𑒪
𑒥𑒮 𑒋𑒏𑓂𑒏𑒹 𑒥𑒰𑒞 𑒥𑒖𑒻𑒞 𑒖𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱
𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒔𑒪𑒱 𑒂𑒅𑒿, 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒔𑒪𑒱 𑒂𑒅𑒿...
𑒂𑒐𑒱𑒩 𑒍 𑒦𑓄 𑒏𑒹 𑒮𑒏𑒻𑒋 ?

—

নোভ

কনী কনী কঃ
সভ খনগ–খনগ বহৈএ
সভপব জেনা কোনো খাবোপ বহৈএ
ঞ্জা দেখ
হ্নৈএ দম, ঝঁহগবহা সভকেঁ
দ্তকাবৈত–হ্বিড়ৈত নজৈব খারিঁ বহন খষ্ঠি সভ
ঘমণ্ড খষ্ঠি কেকবো
খপ্পন দাদা–প্ববখাক
ঘবমে দ্রঁকন বহৈএ সভ

চ্প–চাপ ৰৈসন বহৈএ
গ্বজ–গ্বজ খনহবিযা বাতিমে
দৌড়ৈত–ভাগৈত বহৈএ– খনেবে
স্বখক তনাশিমে
মেহনতসঁ কোসো দূব বহৈত খছি
ক্ষদা নোভ ভবন নজৈবসঁ।
–

স্বার্থী

কোনো প্ৰবান যাদ
ফেবসঁ দিনমে উঁতৈব খাএত
ঞ্জ কহিযো সোচনৈ নগ ছেনৌং
ও দিন খখনো যাদ খছি
জে দেখৈ ছেনৌং
হ্নক কিযাবীমে ভঁরবা হ্নক সংগ
খৈখেন কবৈত বহৈ ছন
ও দিন খা খাগক দিনমে
কাহ্নী হবক খছি
হ্নক গাছমে হূন খাৰ্ব হূন নহি বহন
ওকব কোমনতা কাঁটমে বঁদৈন গেন
বঁস গাছ কনী প্ৰবান ভহ গেন

আর্ব কোনো ভঁরবা
ওহী গাছ নগ নগ জাগএ
র্ব্যনা জাগএ ওঁহকা মন্বখে জকাঁ ওহো
স্রার্থী ভঽ গেল।

—

কবিষ্টৌন

কেতএ হেবা গেল ও যাদ
ও সভ আর্ব বাতিমে
সপনো দেখর্ব ভুনি গেলৌं
দূব চলি গেল
জেনা ষ্টোড়ি কঽ অপ্পন ছাঁহো হমবাসঁ
আশাক নিকলন কিরণ ডুর্বি গেল
পিযাসল হম বহি গেলৌं
মনক সমুদ্র সুখি গেল
ঘবক কোণমে দুর্বকল বৈহ ছী
কৈদী জকাঁ
অপনো নগ চিন্হ বহল ছী
সমযক ঐনা র্বদৈল গেল
ও নীক সমএ কবিষ্টৌন ভঽ গেল
পত্থল ভঽ গেল ও ছাতী
জগমে বৈহ ছল ও কহিযো।

—

<u>एकरबेब</u>

जंगनगे–जंगने
जा बहन छेलौं हम
खहाँकें खोजै–ने
रॅदहरॉस रॅताह जकाँ
गाछो सभ ऋसन छन जे हमबासँ
खरॅबेब नहि छन
जे खहाँ केतौ ॐब छी
गाछक ऋसनाग
भीतरे–भीतरे हमबा हिना बहन छन
जेना ओ कहि बहन जे
यएह मन्वख सभ तँ
सारनक हमबासँ कोसो दूब केने खछि
शेकन–सूबत तँ देखू
खाज्क द्शि्मन रॅनि कऽ रॅठेन खछि
दोख दऽ बहन खछि हमबा
खा निकनन खछि खोजैने ओकबा।

—

<u>साँच</u>

झगड़ानिहाबकेँ की पता
हमब चुप्पी कहियो बंग नाएत।
बिना मतनबेँ डँनैझ कऽ
बितौने श्रछि श्रपपन समए
हम तँ एक-एक पन बितबेँ छी
काजमे, नीक काजमे
जे समैझ नेत ऐ बहस्यकेँ
समए-स्वत्रकेँ
ओ सभ दुख पाव कऽ गेन
ने दुश्मनी केकबो संग भेन
ने कहियो दुखमे केकबो श्राग झुकए पड़ान
कोमन-बेँबहाब हुनक निशानी बहन
सभसँ श्रछि प्रेम
दोसब देख-देख कऽ जबैत-जबैत मबैत बहैए
झूठ-झूठे बहत श्रा साँच-साँच बहत।
—

যাদমে

এখনো ধরি জাগল ছী
হম মন পাড়ি কঽ ওহি দিনকেঁ
জে হম কিএক সোচনে নৈ ছেলৌং
কী অহাঁ হমরাসঁ এতে দূর চলি জাএব
প্রেমক ধাগামে গাথল
ঈ প্রেমক মোতী টূটি জাএত
হমর জগৈত আঁখি
অহাঁকেঁ সপনামে দেখৈলে তরসৈত জাএত
পিজড়াকেঁ খোলিতে দেবী
চিড়ৈ জকাঁ উড়ি জাএত
অহাঁক যাদমে ঈ মন।

জমানা

यादक दीप मिझा देलौं अहाँ
हम भटकैत रहलौं, पागल जकाँ
डूबि गेलौं वियोगमे
अहाँक प्रेममे
मिलल नै किछ्छो
छलौं अहाँ खाली हाथ
भेटल तोहफामे बेवफाइ आ जखम
खुदा देखाएब ओ केना
आब तँ जमानापर भरोस नहि अछि
बँस भेटैए निशानीमे धोखा
बेवफाइक दुख जे सहि कऽ जीबैए आशिक
जे सम्हैब जाए ओ जमाना।
—

पछताएब

आँगखो आब थाकि चुकल अछि
कब्र सेहो

मबना सन भ२ गेन
याद़ो ह्नक दफ्न भ२ जाएत
श्वन्तिम घड़ ीमे
कफ्न भ२ जाएत
मेटा जाएत सभ निशानी
हम कहाँ
फेब भेंट सकब
दब-दब ठोकब खाएब
पछ्ताएब श्वा नोब बहाएब
फेब भेटैत नग ओा समए
के कहनक श्वाग हम छी
तँ कान्हि श्वहाँ नग।
—

<u>चिठ्ठीक पन्ना</u>

यादमे डुबन बहैए ओ
नजैब ऋुका क२ चुप-चाप
नोब बहबैए ओ
डेग मानू रुकि गेन श्वछि
देखन बविख़ो बित गेन

কহিযো কান ভেঁটৈ–ক্ষনাকাত হোগএ
চিঙ্খীক পন্নামে, আ সপনামে
খ্জন আঁখিসঁ
নজৈব কহ্মঁ অরৈত অছি ও
সভ সপনা টূটি গেন
রবখো রিত গেন
দিনক হঁসর আ খুশী
দিনেমে দফন ভঽ গেন
নগ জানি হমবাসঁ
মিনৈসঁ ডরৈএ কিএ ও।

—

<u>করিতা</u>

জখমক দেরানসঁ
অনহত মনসঁ
নিকনৈএ এগো অনজান শর্‌দ
জেকবা অপ্‌পন ভারনাসঁ
জোতি–কোবি কঽ
রনরৈঁ ষ্টী করিতা
কিছু অপ্‌পন বহৈত অছি
কিছু দোসবাক শর্‌দ জে

সমাজক সচ্চাগকেঁ দেখরৈত খছি
কিছু শর্ব্দ তনরাব সন
ধাবদাব বহৈত খছি
কিছু মৌধ সন মীঠ
কোনো শর্ব্দ ভারনাসঁ দনমনিত বহৈত খছি
জে পঠ়ি কহ খিস্সা জকাঁ কনরৈত খছি
সভ শর্ব্দসঁ
খপ্পন দিনকেঁ হোগএ ভেঁটৈ
তঁএ কোনো শর্ব্দ দিনকেঁ ঝঁকমৌবৈএ
খা কিছু সমা জাগএ সীনামে
সাদা কাগত, কনম খা জখমসঁ
ভহ গেন দোস্তী
তগ দ্খাবে নিখৈ ছী করিতা।

—

<u>গামসঁ</u>

কিযো নড়কী চ্প-চ্প
হমব ঘবক খিড়কীসঁ
চিঠ্ঠী নিখ কহ ফেকনে খছি
কে ছন ও নড়কী
কিযো নগ দেখনে খছি
জখন খোননৌং ওগ চিঠ্ঠীকেঁ
চিঠ্ঠীক ঊঁপবমে হমব নাওঁ নিখনে খছি
এগো স্বন্দব সন গ্বনার্ক ফূন
রঁনা কহ
ফ্বসতমে
প্রেমক পৈগাম নিখনে খছি
ঘব কেতএ খছি ওকব

মান্বম নগ।
ন্দা খহী গামসঁ নিখনে খছি
খপ্পন কোমন হাথসঁ
প্রেমক ঠ় াগ খাখব ভবি গতমীনানসঁ
নিখনে খছি
খন্তমে হমব প্রসংসো কেনে খছি
নগ জানি কোন বিশ্তাখছি
হমব গজনকেঁ
ও খপ্পন নোব নিখনে খছি
কিযো নড়কী চ্প-চাপ
হমব ঘবক খিড়কীসঁ
চিঠ্ঠী নিখ কঽ ফেকনে খছি।
 <u>তবহত্খী</u>

খ্দাসঁ মঁগনে ছেনৌং খহাঁকেঁ
কিএ হমবা খনগ কঽ দেনক
জীএ দেত কনী জিনগী হমবো
কনৈএ কনী হমবা দযা কঽ দেনে বহৈত
দেখ কঽ খহাঁ হথেনী
ওহীপব হমব নাওং নিখ দেনে বহৈত
খ্দাসঁ মঁগনে ছেনৌং খহাঁকেঁ
কিএ হমবা খনগ কঽ দেনক,
জগ দিন ডঁঠন খহাঁক রিখাহক ডোনী
ওহী দিন হমবো জনাজা ডঁঠা দেনে বহৈত
হমহুঁ জৈতৌং সংগ-সংগ
খহাঁ খপ্পন সাস্বব জৈতৌং
খা হম ভগরানক নগ চনি গেন বহিতৌং
কিএ হমবা খাগ খনগ কঽ দেনক

প্বছিতৌঁ হম ওগ ভগরানসঁ
কিএ পবীক্ষা নগএ
প্রেমীকেঁ প্যাবমে
দিন নগরৈঁসঁ পহিনে
কাট্টি দেনে বহৈত
খ্দাসঁ মঁগনে ছেনৌঁ খহাঁকেঁ
কিএ হমবা খনগ কঃ দেনক।

—

<u>ড্রৈঁত</u>

জে মঁগনে ছেনৌঁ হম
ভগরানসঁ
সে নগ ভেঁটন হমবা
ড্রৈঁত গেনৌঁ হম
গম কেব গহবাগমে
চীব কঃ সীনা বাখি দেনৌঁ
দিন, খপ্পন রএহ পৈবপব
জবৈত বহনৌঁ হম
রৈঁরফাগক বৌদমে
গনী খা চৌবাহাপব
রিঁতন দিন খাএন ফেব
ত্তফান জকাঁ
তোড়্া হমব জিনগীকেঁ ফেক দেনক
নরাঁবিস নাশ জকাঁ ভঃ গেনৌঁ হম
জখন ফেব মন পড়্ন
প্ববনা প্রেমীকেঁ
তরঁ খোজনে ফিড়্ৈ ছী

ताज-महल आ कब्रिस्तानमे
हम तँ रहस प्रेम छी।

—

<u>ताकत</u>
प्यारक दुश्मन छी ओ दुनियाँइना
हमरा हिनका नइ जाए दियौ
कन-कनमे रहल अछि प्यार अहाँक
तखने हम जिन्दा छी
तँए दुआरे एकरा हमरा जबारए दियौ
प्यारक दुश्मन छी ओ दुनियाँइना
हमर आँखिसँ जे गिर बहल अछि नोर
अहाँ अपना-ने हमरा
छोड़ि कऽ जाए दिअ
हमर ताकत अछि प्रेम अहाँ
असर एकरा देखरए दियौ
प्यारक दुश्मन छी ओ दुनियाँइना
स्वर्ग छी खिस्सा हम
लैला-मजनू-सिरी फरीहादक
हँसि-हँसि कऽ मरए दिअ
गम आ प्यारमे
ताकत हमहूँ देख लग छी
कमरखत ओ तलवारमे
प्रेमीक फेर अजमौने अछि
हँसैत आग स्वर्गपर चढ़ए दिअ
प्यारक दुश्मन अछि ओ दुनियाँइना

সভ জখমপব খহাঁক নাওঁ হোএত
সভ খূনক ৰ্ন্নপব খহীক নাওঁ হোএত
সভ প্রেমীক নেন প্যাবক পৈগাম হোএত।

হানত

হেবা জাএৰ্ হম এক দিন
ছোড়ি কঽ জাএ দিখ নিশানী খপ্পন
ফেব কে জননক
কহিযো খাএৰ্ মিনৈনে হম
ঙা রাদা খছি জরানীক
দৌড়ত বগ-বগমে বরানীক
হ্নদা তখনো ভুনি জাগ ছী হম
জখন নগ খরৈঁ ছী খহাঁ
ঝকি জাগএ নজৈব খহাঁকেঁ দেখতে
কী করুঁ হম
কেকবা স্বনারী ঙা দিনক খিস্সা
এতএ নোক সভ মতনরী খছি
জখম দিনক কেকবা দেখারী হম
কনৈ ছী সদিখন হম, পাগন জকাঁ
নোক হঁসৈএ হমবাপব
হম তঁ কনৈ ছী এত্তক্কা হানত দেখ কঽ।

জগদীশ চন্দ্র ঠাকুব 'ঋনিন'

গীত

ছাগব কষ্টৈত বহনৈ
কনৈত কনপৈত বহনৈ
ভগবতী প্রসন্ন ভ গেনীহ
নোক সভ ব্ঁমৈত বহনৈ.

পবম্পবাক মংচপব হনাক খেন
ব্ঁাঘকেব ব্ঁনি কহিযো নে দেন গেন

ঢোন–পিপহী ব্ঁজৈত বহনৈ
ঋা নৃঋা নচৈত বহনৈ
ভগবতী প্রসন্ন ভ' গেনীহ
নোক সভ ব্ঁমৈত বহনৈ.

সহ ঋা ঋহিংসাক গ্যান মৌন ভেন
ভবি গাঁ তমাশা দেখৈছ ঠাঠ ভেন

নিধ্ব জে ব্ঁহৈত বহনৈ
ব্ঁখবা নগৈত বহনৈ
ভগবতী প্রসন্ন ভ গেনীহ
নোক সভ ব্ঁমৈত বহনৈ.

কহননি জে ব্ঁক্ষ মহারীব ঋারিক'
স্বতনোমে সদিখন বদ্ধ জাগিক'

हिंसा जे होगत बहनै
रिपदा खनैत बहनै
भगरतीक आँखिकेब नोब
क्या नहि देखै ेत बहनै.

माउँसकें प्रसाद मानि नेन
हर्षमे रिषाद सानि देन

धबबती हफैत बहनै
गर्द आसमानमे भेनै
दुनियामे र्व्याप्त चीकोब
मौत रँनि खरैत बहनै.

गजन

रँथान हमब नै छी, दनान हमब नै छी
ओ दस कोठनीके मकान हमब नै छी

पदरी हमब ओगबराँह एहि गाछीक

খেত খোপড় ী ওঁব মচান হমব নৈ ছী

নোকক নহাসপব ফ্নগীপব চঢ়ৰাঁনে’
ন্বত্তী নগৰৈঁত ঙা পবান হমব নৈ ছী

ৰঁনতকাব হ্না তনাক খা মোকদিমা
ঙা রিধি হমব নৈ ছী রিধান হমব নৈ ছী

প্বত্র রিঁনা মোক্ষকেঁ কহৈত হো খসংভব
ত শাস্ত্র হমব নৈ ছী, প্ববাণ হমব নৈ ছী

মাত্রা–ধ্রম : 2222 2222 222
দূ টা নঘ্ কেঁ এক দীর্ঘ মানন গেন খছি ।

<u>বজনী ছাৰঁড় া (হিন্দী করিতা সংগ্রহ ’পিঘনতে হিমখল্ড’ সঁ মৈথিনী খন্বরাদ– খন্বরাদক ডॉ. শিরক্মাব প্রসাদ)</u>

<u>সাঁসক সংগ</u>

খনকৈ কংগনা

ছনকৈ পাযন

ওঝবন কেশ

ছিতবন কাজব।

ঠ্ঠৈন-ফ্ঠৈন
সাঁসক হনচন
ধবতীক পিযাস
মেঘক তবপরঁ।

রৌদ সোহনগব
ফনফ্নাগত সন
ওকব ছুখরঁ।

এক খাঁচমে
পঘনএ তন-মন।

সপনা রঁনি গেন
সপনৌতী জীরন।

সাঁস-সাঁস সংগ রঁহরঁ

𑒩𑒱𑒢𑓂𑒥 𑒏𑒯𑒢𑒹 𑒮𑒦 𑒏𑒯𑒩𑒿 ।

𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰

𑒍 𑒮𑓀𑒮𑒰𑒩 𑒯𑒧𑒩 𑒢𑒯𑒱 𑒦𑓄 𑒮𑒏𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱
𑒖𑒹𑒞𑒋 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒑𑒧𑒏 𑒢𑒯𑒱 𑒯𑒼
𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒮𑓂𑒧𑒵𑒞𑒱 𑒢𑒯𑒱 𑒯𑒼,
𑒔𑒩𑓂𑒔𑒰 𑒢𑒯𑒱 𑒯𑒼 𑒖𑒹𑒞𑒋 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹𑒿
𑒍 𑒮𑒦𑒰 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒁𑒢𑒮𑒼𑒯𑒰𑒿𑒞 𑒪𑒑𑒻𑒋।

দিগংতক নজীক

দিগংতক নজীক

কবৈ ছী

হমব উঁমেদ

জেতএ দূ সংসাব

মিনিযো কঽ

নহি মিনৈ ছগ।

খপূর্ণ খছি খাস

খপূর্ণ খছি মিনন কেব খাগ্রহ

খাবঁ তঁ হূন হ্নাগযো কঽ

নহি হ্নৈত ছৈ

হ্নাএনো–হ্নাএন নহি নগৈএ।

<u>কেহেন উঁপবাগ</u>

নান জাগন খাঁখি

পৈছনা বাতিক

করোঠ

বাত্রিক জাগবণ

কহিযো খতম নহি হোমএ রঁনা

সত্তব।

রিযোগনিক

যএহ

খমারঁসক

ভাগ্য ছৈ

কিনকাসঁ শিকাগত

কেহেন উঁপবাগ.. !

স্বখ-দ্খ

সময কেব খন্হাবসঁ

জ্নি ডেবাউঁ হে মন।

মেঘক খন্তিম ছোবপব

চমকৈত রিজ্বিক

খহাঁ খন্দাজি কঃ কন্ধ

খপন নাপ-জোখ।

জখন নিকসৈ ছৈ

গ্বনগ্বনাগত বৌদ

ঠবন বঁসাতক পছাগত

ওকব মৃদ্ন-মৃদ্ন স্পর্শসঁ

হ্নরাবীক কোণ-কোণ

খৱাঁদ ভঃ জাগ ছগ।

স্বখ খা দ্খকেঁ

𑒮𑓀𑒑𑒹-𑒮𑓀𑒑 𑒮𑒃𑒧𑒹

𑒖𑒲𑒫𑒢𑒏 𑒮𑒯𑒖𑒞𑒰 𑒕𑒻।

𑒏𑒰𑒿𑒙𑒏 𑒢𑒧𑒯𑒩 𑒫𑒰𑒿𑒙

𑒣𑒰𑒩𑒹 𑒏𑓄 𑒏𑒹𑓀 𑒢𑒹

𑒑𑓂𑒫𑒢𑒰𑒫𑒿 𑒬𑒰𑒢𑒮𑒿

𑒧𑒯𑒏𑒻 𑒕𑒳𑒑।

𑒂𑒢

𑒖𑒰𑒯𑒱 𑒂𑒿𑒐𑒱𑒧𑒹
𑒯𑒱𑒪𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒱 𑒕𑒪 𑒮𑒣𑒢𑒰
𑒂𑒥 𑒌𑒯𑒴 𑒂𑒿𑒐𑒱𑒧𑒹
𑒥𑒮 𑒫𑒱𑒩𑒰𑒢𑒹–𑒫𑒲𑒩𑒰𑒢 𑒢𑒖𑒻𑒩 𑒁𑒥𑒻𑒋 ।

𑒠𑒹𑒐𑒻 𑒕𑒲 𑒖𑒐𑒢
𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫𑒏𑒰𑒪𑒱𑒏 𑒕𑒫𑒱
𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒁𑒣𑒢𑒯𑒱𑒧𑒹
𑒂𑒢 𑒠𑒹𑒐𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 ।

<u>কাবল</u>

ও প্রষ্ট ছথি
চুপ বষ্ঠ ছী কিএ
ঠোব গ্রম্ম বহন
নোব ছনৈক জাগএ।

কী দিঐ হম জরার্ব
সরাঁন দ্নিযাঁক স্বনি
জখন জিনগীএ হমব
সরাঁন রঁনি কহ
বহি গেন–এ।

<u>সতবংগা আনন্দ</u>

সভ ঋৃতুমে
ফুটপাথপব ঠাঢ়
ও কাঁচ উঁমেবক নেনা
রেঁচৈত আছি সতবংগা রেঁন্বন
আ ছিড়ি যারৈত আছি
আনন্দ কেব বংগ।

নন্হকিবরাঁ সভ কুদৈত আছি
নান্হিটা হাথমে পকড়নে রেঁন্বন।

রেঁন্বন ওকরো ননচারেঁ ছৈ
কুদা ও কহিযো
আপনো নেন কীনি পৌত ?

গবীরী অভিশাপ ছৈ
সতবংগা সপনাকেঁ
চুবমচূব কবএ–রঁনা।

𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒥𑒔𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒕𑒺
𑒋𑒏-𑒋𑒏 𑒑𑒼𑒙 𑒏𑒺𑓀𑒔𑒰
𑒂𑒢𑒋 𑒪𑒹𑒪
𑒥𑒹𑒩𑒰𑒧 𑒧𑒰𑒃𑒨𑒏 𑒠𑒥𑒰𑒃।

𑒕𑒼𑒙 𑒦𑒰𑒃𑒨𑒏 𑒪𑒹𑒪
𑒋𑒏 𑒏𑒣𑒙𑒲 𑒠𑒴𑒡
𑒮𑒦 𑒠𑒱𑒢 𑒣𑒜𑓃𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒕𑒺
𑒁𑒣𑒢𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒞𑒿 𑒥𑒮
𑒏𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒐𑒙𑒺𑒥𑒰𑒏 𑒕𑒺।

𑒋𑒯𑒱 𑒮𑒼𑒔𑒧𑒹 𑒛𑒴𑒧𑒪
𑒍𑒏𑒩𑒰𑒮𑒿 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒏𑒲𑒢𑒱 𑒏𑓄 𑒥𑒹𑒢𑓂𑒯𑒪
𑒣𑒏𑒛𑓃𑒰 𑒠𑒃 𑒕𑒱𑒌
𑒍𑒏𑒩 𑒢𑒰𑒢𑓂𑒯𑒱𑒙𑒰 𑒯𑒰𑒟𑒧𑒹
𑒍 𑒕𑒼𑒙-𑒕𑒲𑒢 𑒅𑒣𑒯𑒰𑒩।

𑒍𑒏𑒩 𑒥𑒱𑒧𑒢 𑒗𑒿𑒯𑒣𑒩

𑒔𑒧𑒏𑒢𑒻 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠

𑒯𑒧𑒩𑒼 𑒠𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒍

𑒮𑒞𑒩𑓀𑒑𑒰 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠𑒏 𑒁𑒦𑒰𑒮।

অহাঁক থাতী

হম জোগা কঽ রাখল
অপন দেশক খাতির
পুরখক থাতী
অহাঁ জে হমরা নাম কঽ গেলৌং।

উষ্কিয়া কঽ সহল
সভ সময কের ধাহ
দেশভক্তিক মনসূবা
নে কহিযো হএত কম।

বলিদানক খূন
দেলৌং জে অহাঁ আঁচরমে
ওকর গমকসঁ
গমকতৈ হমর বতন।

হমরী জীজারাঙ

হমরী ঋমব সিংহ বাঠৌড়ক স্ত্রী মাএ

নোবী কেব রঁদনা

কহরৈঁ রেঁষ্টাকেঁ হম

রঁনিদানক কথা।

জঁ ফেব কোনো খাফত

এতৈ দেশক মানিপব

খা মংগতৈ জঁ রঁনিদান

দেশক মানি নেন

কঽ দেরৈঁ হঁসৈত-হঁসৈত

ঋপন দ্নকুখা

রঁনিদান।

জে জান দগ ছথি

দেশক নেন

ও ছোড়ী জাগ ছথি

রঁনিদানক চিন্হাসী

জগপব চনি কঽ

𑒣𑓂𑒩𑒤𑒳𑒪𑓂𑒪 𑒩𑒐𑒺 𑒕𑒟𑒱 𑒢𑒫𑒞𑒳𑒩𑒱𑒨𑒰

𑒗𑒆 𑒩𑒰𑒭𑓂𑒙𑓂𑒩, 𑒗𑒆 𑒮𑓀𑒮𑒰𑒩।

रिसरॉसक मूर्ति

सभ शेरवक

सभ गलीमे

किछु प्रार्थना-घर आ

मन्दिर लोगत छै

जेतए लोक

अपन-अपन

रिसरॉसक मूर्ति

रॅना दैत छथि,

अपन-अपन

रॅरहाव आ चलैनसँ

ओकरा सजा लग छथि।

शेष संसारक

धरम-करमसँ

फेर ओ अजान भऽ जाग छथि।

नहुँ-नहुँ ओ

এনা হেবা নগ ছথি
সতর্কী প্রার্থনামে,
অপন ধবমকেঁ ও
অপন গমানসঁ
পেটৈৱাক ৱঁদনা
বংগি দগ ছথি
হ্নক নেহ্সঁ
জে হ্নক ধবমসঁ
গতব ছৈন।

ৱিসৱাসক মূর্তি
ৱঁনৱৈত-ৱঁনৱৈত
হ্নকা পতো নে চৰৈ ছৈন
কি ও অপনহি
কখন মূর্তি ৱঁনি জাগ ছথি।

ওা কেহেন নাতা

ওা কেহেন নাতা অছি

খুশী অহাঁকেঁ ভেটৈত অছি

খোগছ হমর ভবি জাগত অছি।

করোট জখন অহাঁ ঘুমৈ ছী

হমর স্বখ হেবো জাগত অছি।

চোট অহাঁকেঁ নগএ

নোব হমর আঁখিমে

ডরঁডরাঁ জাগত অছি।

অহাঁক আঁখিমে

নোব ছন-ছনাগসঁ পহিনহি

অপন পিপনীমে সমেটৈরাঁক

মন হোগত অছি।

অঙ্কখেন করৈত

नहिंयमे किएक

अहाँक छवि

अस्पष्ट भगेल अछि।

चुपे-चाप मौसम

गुनगुनाए लगैत अछि

अहाँक स्मृति

हमरामे रँसि जाइत अछि।

कानमे मिठगर

घन्टी सन बाजए लगैत अछि

जखन अहाँक रौनक

जादू पसरैत अछि।

जिनगीक आधा खाली जाम

आधा भरल लजैब भरैत अछि।

अहाँ सम्बन्धकेँ

নাম দেরॅএ-মে

শৈঙ্কা ভল্ডাব খানী ভ২ জাগত খছি।

খহী কদ্ধ নে

খহাঁসঁ ঞা

কেহেন নাতা খছি ?

মনক পখেব্ধ

খাক্ন নৈন

র‍্যাক্ন রাঁ৫ঁ

খনোপিত মোগত

খাড়ি -ধূব,

ক্ষিতিজকেঁ

ছরাঁক খাস

খতৃপ্ত পিযাস।

তরॅধন বেগিস্তানমে

সৌনক রাঁত

নেহক মেঘকেঁ ৰবসৰ

জিনগীক ভীজৰ,

ছদ্ম সপনা

ফ্জন খাঁখিক ছন।

মনক পখেব্দ কেব

পাঁখি কতবৰ

যএহ খছি

যথার্থ কেব ধবাতন।

কচোট

খধখড়্ জিনগীক চোট

এনা জিনগীমে

সন্হিযা বহন খছি,

জেনা কবিযা বাতিক

গাঠ় রোশনাগ

নোবোসঁ নহি

ধ্খা বহন হো।

স্মৃতি

অহাঁক গ্ব্ম্মী

অহাঁক আঁখিক জিহ্লাসঁ

অনকহলো রাঁত

কথা রঁনি জাগত অছি।

নহ্সঁ ছরি কঽ

রাঁত

হ্না জাগত অছি

অধহ্নন কনিকাকেঁ

ও ছঅরঁ

জিনগীক মস্তী

রঁনি জাগ ছৈ।

অহাঁক গমক নঽ কঽ

অরৈঁত অছি রাত

ও ক্ষণ রঁনি জাগ ছৈ

জিনগীক স্মৃতি।

খাসক চিড়ৈ

মন তঁ খাসক চিড়ৈ ছৈ

একবা কিএ রঁান্হি ছী

কৈদী রঁনৈনে

মন্বষক দেহ

কী কম খছি ?

কেহেন ভষ্টকরঁ

সগব ধবণীক

সভ কোণ

খাগ নে কান্হি

ফ্নেরেঁ কবতৈ

তখন কাঁষ্টরঁনা রাঁষ্টসঁ

কিএক ভষ্টকরঁ ?

স্বনৈ ছী

কাঁষ্টৈমে ছৈ

ফূন ফ্নেরাঁক চনৈন।

<u>রেঁমন জিনগী</u>

অচানক জখন নাগএ নগএ

রেঁমন জিনগী,

ঠমৈক জায

একাএক উঁন্নাস,

তঁ র্বুঝি নী

হম রঁনি বহন ছী কথা।

রীতন কথা রঁনৈসঁ

নীক অছি

ওন্দ্রধন্বষক অন্তিম কোবসঁ

নান বংগ নঽ

জিনগীকেঁ প্বনি

আসক বংগমে বংগি

আযাস আ রিঁসরাঁসক

দীপ রাঁবি নী।

<u>হিমখংড</u>

পঘনৈ ছৈ ৰঁবহ্ফক পহাড়

ঠিঠ্বনো সিনেহকেঁ,

মধ্খাএন

ৰিঁসৰাঁসক

ৰৌদ তঁ

দ২ ক২ দেখিযৌ !

ও কেহন সত্তব

কখনহুঁ তহ নেহক দূ বুঁন্ন

দহ জাএত ছৈ সিন্ধু সন তোষ।

কখনহুঁ সমুদ্রা

পিযাস নহি মেটৗ পরৈত ছৈ।

নৈ জানি পিযাসক ও কেহন

সত্তব থা নাতা ছৈ!

<u>ৰঁন্ন ঠোব</u>

ৰঁন্না ঠোবক

সেহো খপন জিহ্বা মোগত ছৈ

গোষ্ঠ–গোষ্ঠ খিস্সা

খাঁখিযে কহি দৈত ছৈ।

ওা ৰঁ্ম্মি সকৈত খছি

এসগবে নেহসঁ ভবন হৃদয

সগব সংসাব

এহি ৰাঁতসঁ খনভিজ্ঞ

বহৈত ছৈ।

<u>কেনা রিঁসৈব সকৈ ছী ?</u>

হম রিঁসৈব সকৈ ছী হুনকা

জে হমরা সংগ

হমর সুখমে

সাক্ষী ভ২ ঠহক্কা লগৌনে ছথি।

মুদা হম কিন্নহুঁ রিঁসৈব সকৈ ছী হুনকা

জে হমর দুখক সংগ

বিনু কহনে নোর

খসেনে ছথি ?

<u>ঘৰক পাগ</u>

ৰৃদ্ধজন ছথি

ঘৰক পাগ

কে নকাৰত

এহি সম্ৰকেঁ

কোনো ঠাঁ সভ্য সমাজ।

ও ছথি ঘৰ-আঁগনক ৰঁবক গাছ,

স্বক্ষমাব নতাসন ভৰিষক খাৱমী

হ্নকেসঁ নষ্টপষ্টাগত

পাৰি সকৈত অছি অধাৱ

ৰঁঠ ানে বহি সকৈত ছথি নিনসা।

অন্বভৰক ৰৌম্ম অতিভাৱী

তদ্দ্রুসঁ দোহবী ভেন ছৈন ডাঁৱ।

কিছু কড় ূ কিছু খষ্টগব মিঠগব
অন্বভৰ

দোহবাৰৈত চ্প ভঽ

সোনসন রৌদমে নৈত খ্মাবী।

খন্বভরক ও খান সংজোগনে
ঠকঠকী নগা তাকি বহন ছথি
খপন হিস্সা কেব রিবানী।

প্বতোহ্ রেঁঠা কেব সভ কিছু ভেটৈন
ঘব-রাঁহব সংগ কিষ্টী-পাটী
রঁচা পঠ়ৈনে জাগ ছৈন
পাঠশানা রা হোস্টৈনমে
তৈযো ডব একান্ত রাঁসমে
রিগাড়ি দেতৈন ও দাদা-দাদী।

ঘবক খন্হবিযা কোণমে
সমেটৈন খাটৈ-পনংগ সন
খাফন-র্যাফন মনক
কিনকা স্বনেতা রেঁথা।

সংস্কাব নহি ঘবক ৰাঁত ঞা
কেনা নিকানতা ৰাহব
বৃক্ষাশ্রমসং ৰাঁচন ছথি ও
ৰঁাচৰৈত ঘবক নাজ।

অপননহি ঘব অবহেনিত
আগ অছি
ঘবক ঙঁচকা পাগ।

জেঠ নাগবিক দিৰসপব
ৰৈষ্টা–প্বতোহ্‌ক সংগ
পাৰি মান কেব মংচ
ক্ষণ ভবিক খ্‌শী পাৰি,
প্বনি সন্হিযা জাগ ছথি
অপন হিস্সাক কোণমে
ৰনি ৰিতনাহা কান্হি।

ৰিতনাহা কান্হি আ আজ্‌ক আগ

जँ मिनि सकए एकसंग

रिकासक रॉष्टपव

रॅठ़ा सकैत ख्छि ख्पन समाज।

খেনৌনা সন

হে ভগৱান !

সভ ঘৰমে

খেনৌনা সন

ৰঁচা দিযৌ

ঞা ৰঁচ সন খেনৌনা।

স্বখক নীন

ঞা ৰিছৌনা সেহো দিযৌ

নেহক ছাঁহ

তৈসংগ স্বপ্নব সপনা দিযৌ।

কিন-কিনাগত বহএ

খিন-খিনাগত বহএ

ঞাঁখিমে নে কহিযো

নোব ভবএ দিযৌ।

<u>घर आओर मकान</u>

জাহি নগরমে

হমর ঘর

হমরা জতএ তেজ আ দানা ভেটৈন

রএহ হমরা নেন

স্বস্থ সন

অসরা অছি।

জাহি শহরমে

হমর মকান

আ জীরাঁক সমান

ওতহি জীরাঁক স্বখ

আ এসগরুআ জিনগীক ঠেকান অছি।

এহেন কোন জীযরঁ

এহেন কোন জীযরঁ

কি জীযরঁ

একটা নচাবী নগএ।

কিএক নে কবী এহেন

কিছু কাজ

কি হমবা ঝ্গনা পছাগত

ও সংসাব

হমবা রিন্ব

খধখড়ৃ নগএ।

রঁহএ দিযৌ জিনগীকেঁ

দর্শনক ফেবিমে

জ্নি ওঝবাঙ রিচাবকেঁ

শৰ্ষ্ণক মকড়জানমে

জ্নি ওঝবাঙ চানিকেঁ।

রঁহএ দিযৌ জিনগীকেঁ

রিমন খরাঁধ ধাব সন

কহএ দিযৌ মনকেঁ ভার

সোঝ সহজ করিতা সন।

ফ্রেন্সে

উঁদাসিক পড়ন পপড় ী-পব-পপড় ী
কোনো ক্ষেস নহি
জে ছৈঁট জেতএ
কোনো উঁজ্জব ভিনসবসঁ।

ও তঁ এনা ঘোঁসিযাএন খছি
হমব কবেজমে
জে জএত
হমবে সংগ।

<u>সাঁচক ধবাতন</u>

সপনাক সংসাবমে জীবৈত ছেনৌং হম

নহি ছন কোনো সাঁচক ধবাতন খপন।

জিনগীক দহকৈত দুপহবিযামে

নহি ছন মাথপব সিনেহক খাঁচব।

সবাপন তরঁধন মন নেনে

সৌনক বাঁত নেন তবসী ছন মন

বাঁতোমে ছণ ছণ ভীজন ছন নৈন

ফূনো গবৈত ছন কাঁঠৈ সমান,

দুনিযাঁক মেনামে

এসগব হকাসন ছন মন।

খহাঁক ফেন ঘুমি খাযরঁ এতএ

স্বনসান জিনগীমে হমব

স্বর্ণ কিরিণ নিকসৈত
জেনা ছুঁটি গেল ফহেসে
গমকএ নগর জিনগীমে
চাননক স্বরাস।

হমরা সংগ আর় অছি
হমর খুশীক আঁগন
পাঁখি হম পসারী কিএ
পরৈনে অসমান।

সাঁচক ধরাতল অছি
আর় হমর পহিচান।

<u>এহি প্রকারেঁ</u>

সময কেব সাগবক রাস্তসঁ

ঝষ্ঠীমে রষ্টৈবন

কিছু রাস্তক কণ

জে সটৈন খছি

হমব তবহথোক মধ্য

ওহী কণসঁ

সাগবক খন্বভূতি

সংজোগি নগ ছী।

এহি প্রকারেঁ জীরিঁ নগ ছী

ছিণ-ছিণ কেব জিনগী।

নেনপনক ঘুমরি

ঠহক্কাক অহাঁ ঝরনা জে
দেনৌঁ হমর আঁগনমে,

কিলকারীক গুঁজনসঁ
মুদিত কএল ঘর-আঁগন।

আভারী ছী হে পরমেসর
এহি নন্হকী দেবদূতক লেল।

নান্হিটা ও বিরবা জে
লহলহাইত অছি ঘর আঁগনমে
হমর রেঁহৈ কের নেন্হপন
ঘুমি আএল আঁগনমে।

<u>𑒧𑒹𑒢𑒰𑒧𑒹 𑒋𑒮𑒑𑒩</u>

𑒠𑒵𑒭𑓂𑒗𑒱𑒏 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒱𑒧 𑒕𑒼𑒩𑒱 𑒡𑒻𑒩

𑒖𑒐𑒢 𑒯𑒧𑒩 𑒂𑒏𑒳𑒢 𑒂𑒿𑒐𑒱

𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹𑒿 𑒯𑒱𑒨𑒰𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱

𑒂 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒖𑒐𑒢 𑒢𑒑𑒲𑒔𑒧𑒹

𑒏𑒹𑒞𑒾 𑒢𑒯𑒱 𑒁𑒦𑒩𑒻 𑒕𑒲

𑒞𑒿 𑒂𑒩𑒼 𑒦𑒲𑒭𑒝 𑒦𑒨 𑒖𑒰𑒑𑒞 𑒁𑒕𑒱

𑒧𑒹𑒢𑒰𑒧𑒹 𑒋𑒮𑒑𑒩

𑒦𑒲𑒛𑓃 𑒰𑒧𑒹 𑒦𑒳𑒞𑒱𑒉𑒢

𑒯𑒹𑒩𑒾𑒏 𑒦𑒰𑒢 !

হমহুঁ জীরি বহল ছী

যৌ রঁসাত যৌ রসন্ত

হমবো হেরৌঁক কনে

ভান তঁ কবাউঁ।

সাঁস নঃ বহল ছী হম

হ্মদা জীরিত বহরৌঁক

রিঁসরৌঁস নহি।

জিনগীক রিঁবোধমে

ওা জঘন্য খপবাধ নহি ?

ছণেমে জীরি নেরঁ

ভবি জনম,

হবেক সাঁসমে

সবগমক স্বব

হবেক কম্পনমে

পাযনকেব ঝনক

रेशमी खाँचबकेँ
नञ्सँ सबसबाएबँ,
खाँखिसँ खाँखिमे
सभ किछु कहि देबँ,
रेँ पाँखिए
थकासकेँ नापि नेबँ,

पूर्णताक अभास तँ
सपने भऽ गेल।
खाली पल पल, खाली जिनगी,
जिनगी तँ बँनबाँसे भऽ गेल।

सोन्हगर स्मृतिक फ्नराबी
कते फेनसँ महकाउँ
यै बँसात यौ रसन्त
हमरो हेबाँक
कते भान त कराउँ।

নহৈব

সাঁঝক সঘন ধ্ুগনমে

সাগব কেব নহৈব আ

ধক্কা খাগত হমব দেহ আ মন।

অহাঁক সংগ বহৈত, মন অভাসীত ছন

সাগবমে সাগব সন বিস্তৃত,

অনন্ত সুখ, ভবন প্ববন নেহ।

সময কেব নিঠ্ুব ৰাঁটৈপব অহাঁ

আৰ্ ছী জিনগীক সীমাকেব ওহিপাব।

সাঁঝক তবেগনমে, অহাঁক ছবি দেখৈ ছী।

রএহ সাগব তঁ আগযো ছৈ

ওহিনে সাঁঝক হৃদেসো সঘন

নহৈবমে নে হনচন

সতহো অচংচনে সন।

স্থিব সমুদ্র সন মনকেব গহনতা

খান খণ্ডি খশান্তিক

রৈচাবিক সঘনতা।

<u>মনক রঁজাব</u>

ট্টি কঽ জ্ড়া যো জাগ

তৈযো দবাগব দেখাগত ছৈ

মনক রঁজাবমে

হেন নহি

ও রৌস

রিকাগ ছৈ !

𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿 𑒏𑒲 𑒔𑒰𑒯𑒱 𑒕𑒲

𑒯𑒧 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿 𑒏𑒲 𑒔𑒰𑒯𑒱 𑒕𑒲

𑒯𑒧 𑒁𑒣𑒢𑒼 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒯𑒱 𑒖𑒢𑒻 𑒕𑒲

𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒏𑒩𑒥𑒰𑒏 𑒪𑒹𑒢𑒹 𑒪𑒱𑒪𑒮𑒰 𑒧𑒢𑒧𑒹

𑒁𑒡𑒐𑒩𑒴𑒋 𑒪𑒱𑒪𑒮𑒹 𑒖𑒲𑒥𑒻 𑒕𑒲।

𑒯𑒧 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿... ।

𑒯𑒼𑒨𑒋 𑒖𑒐𑒢 𑒧𑒢𑒧𑒹 𑒪𑒱𑒪𑒮𑒰

𑒥𑒰𑒙𑒮𑒿 𑒯𑒙𑒱 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒏𑒰𑒧 𑒏𑒩𑒲

𑒮𑓀𑒮𑓂𑒏𑒰𑒩 𑒢𑒹𑒯 𑒏𑒹𑒩 𑒪𑒼𑒩𑒲𑒮𑒿

𑒌𑒯𑒱 𑒪𑒱𑒪𑒮𑒼𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒥𑒻𑒞 𑒖𑒰𑒨 𑒕𑒲।

𑒯𑒧 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿... ।

𑒮𑒼𑒢 𑒮𑒢 𑒩𑒾𑒠𑒮𑒿 𑒦𑒩𑒪 𑒁𑒏𑒰𑒮

𑒮𑒼𑒗𑒯𑒹𑒧𑒹 𑒁𑒕𑒱

𑒧𑒢𑒏 𑒥𑒢𑓂𑒢 𑒁𑒢𑓂𑒯𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒏𑒼𑒚𑒪𑒲𑒧𑒹

𑒞𑒻𑒨𑒼 𑒯𑒧 𑒠𑒙𑒏𑒪 𑒖𑒰𑒨 𑒕𑒲।

हम जिनगीसँ... ।

चाहि छी विस्तार सिन्धु केर जिनगीमे
सबिपहुँ झँगयाँक रंग सन जीने जाए
छी ।

हम जिनगीसँ... ।

चाहि छी नदी सन रंग हम जिनगीमे
नोरोकें आँखिसँ नहि टघबए दए छी ।

हम जिनगीसँ... ।

निनसा खछि जीती जिनगीक खेन
टेकठीक मदैतसँ चनैत जाए छी ।

हम जिनगीसँ... ।

किछु नीक कबराक निनसा नेने
किछु नहि कइ पेराक कचोट नेने
एहि खजर द्वन्द्व केर मानैतमे
ओहिना जिनगी जीने जाए छी ।

𑒯𑒧 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲𑒮𑒿 𑒏𑒲 𑒔𑒰𑒯𑒻 𑒕𑒲
𑒯𑒧 𑒁𑒣𑒢𑒼 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒯𑒱 𑒖𑒢𑒻 𑒕𑒲।

<u>𑒂𑒖𑒳𑒏 𑒢𑒰𑒩𑒲</u>

ঋাজ্ক জনানী
ঋরঁনা নহি
জে রিপৈত পড়ৃনাপব
ঠ্ঠনাহা মানা জকাঁ
ছিড়া যা জাগ ছৈ।

ঋাজ্ক জনানী সরঁনা ঋছি
জকবা ঠ্ঠিযো কঽ
জ্ড়রঁ ঋা জোড়রাঁক
কনা রৃঁঝন ছৈ।

<u>হম কেতএ ছেনৌঁ</u>

হম জখন ওহিঠাম বহী
তখনো

ওতএ নহি বহী।

ঋপনহি সংসাবক মেনামে
হম হেবাগেন বহী
নহি জানি কেতএ বহী।

পৈঘক গ্বণক
নকন কবৈত ছন
হমব ব্যক্তিত্বক ঋপহবণ,
হমব নিজত্ব
পপড় ী দব পপড় ী
কৰ্বমে ঝঁপাএত বহএ
ঋা হম ঋপন ছীণ হোগত
স্বসঁ ফিবসান বহী।

কাঁচ উঁমেড়মে
কনহাক
ৰেঁগবতা বহৈ ছৈ।

ঋপন পৈবপব
ঠাঠ় ভেনা পছাগত
কনহা ধ২ চনৰ্
ঋপন ৰেঁকূফী ছৈক।

সোনজূহী সন
প্বনকৰ্
ঋপন ক্ষমতা বহিতহুঁ
দোসবাক ৰঁনে চনৰ্

কিএ মানি নেনে ছন
ভাগ্য হমব ।

নিঃ শব্দ রেঁথা
খা নোবসঁ
ধেবজ বখনিহাব জগতীক
ছাতী পটা কহ
রঁবখো-রঁর্খক পছাগত
হম খঁক্ষবনোঁ খছি খারঁ
মনমে সংজোগনে
প্বনকরাঁক গছা ।

মৌখবা জকাঁ নহি,
হম চাহি ছী
নীব-নিধি সন পসাব ।

নহি জীরঁএ চাহি ছী
গ্বন্তীক জিনগী,
নেনে খকাসক পসাব,
জ্ড়ি কহ সাঁচক ধবাসঁ
রঁনএ চাহি ছী
খপন জিনগীক খপনহি খধাব ।

রিঁসরাঁস

ঋহাঁ ঋপনাপব রিঁসরাঁস বাখূ
সংসাব ঋহাঁপব রিঁসরাঁস কবত
পকড়নে বন্ধু ঋাসাক ডোবি
ঋহাঁক ঋাস নিবাস নহি কবত।

বৌদসঁ স্বনগৈত হোএ জে ঋাঁগন
কহিযো নে কহিযো এসবক কিবপাক মেঘ,
ছাঁহ রঁনি এরেঁ কবতৈ।

কাবী সিযাহ বাতিকেঁ
ছাতী চিবরাঁক তাগৈত

জগ দিযাবীমে ছৈ
ওগ দিযাবীকেঁ অন্হবো
নিবাস নহিএঁ কবতৈ।

অন্হবকেঁ ফকৈবঁনা
জে কহ নগ ছৈ মনাহ
হুনকা জিবাঁক ঢংগ
অপনে আবি জাগ ছৈ।

আস, বিসবাঁস আ
হিম্মতক জখন
হোগএ ছৈ মিনান
তঁ দুনিযাঁক কোনো কনেস
নহি বহৈ ছৈ কনেস।

বিসবা জাগ ছৈ পৈছনা
ঝঁনৈঠক সময।

বৈঁস জাগ ছৈ ফেনসঁ
খুশীক ঘব।

জিনগী গাবঁএ নগৈ ছৈ
বাগ আ মনাব।

মনক কনকৌআ

কনকৌআ সন সৌখীন মন
নেনে চ্নর্‌্নীক পহাড়
ছুর্এ চাহিত অছি
সৌঁসে খকাসক রিস্তাব।

পহাড়, সমুদ্র, খৈৗবিক রিস্তাব সন
সভ ঝাঁনৌটকেঁ
খন্ঠিযারৈত
আগ্বএ আগূ পএব রঁঠ়ৈত অছি।

জিনগীক থকারৈঁটকেঁ
মেটৈরৗ নেন চাহী
মনক কনকৌআ আ
সপনাক খকাস
জাহিমে মন ভবি সকৈ
নিধোখ সতবংগা উঁড় ান।

ঋদা কিএ দী দোসবাক হাথমে
ত্থপন ডোগব ?
ছুণ ছুণ নাগন বহত শংকাক পবেত
কখন হম কটি জায
কখন হম ন্বটি জায ?

চ্নর্ন্নাহিষ্ট, চপনতা
নেনে দেখএ মন
কল্পনাক এনা,
সাঁচক জমীনপব
টিকন পএবে নে
দগ ছৈ জিনগীক খর্থ।

<u>घर</u>

सिनेह आ आतमीयता
जखन देबाँनक चाव
बँनि जाग छै।

रएह घर
घर कहाग छै।

स्वनसान

জে ছটি জাগ ছথি
এহি জিনগীক জেহনসঁ
পারি জাগ ছথি
একটা নব় জিনগী ।

রেঁজান তঁ ও বহ ছথি
জে ওকব রাঁদো জিরেঁত ছথি ।

নে বহ ছৈ কোনো উঁসোহ
নে উঁমংগ
বহি জাগ ছৈ
রঁস স্বনসান,
হবেক খ্শীক ছণ
সেহো কহ জাগ ছৈ উঁদাস ।

খকাস ভবন ছৈ

খকাস ভবন ছৈ

দহোঁ-দিস রেঁকন ছৈ
নহি জানি খাগ প্রাঙ্গত
কোন নীনা কবতৈ !

<u>**রেঁস্বধ**</u>

রেঁস্বধিক মানৈতমে
খপনাকেঁ হম
ওহিনা রঁজরেঁ ছী
জেনা খমী রঁজারেঁত মোয হমবা।

নহি জানি কহিযা
জএত ওা পগনপন
হোশ হএত
কহিযা।

<u>নাবী</u>
জনানীকেঁ মাত্র জনানী
কিএ নহি বুঁঝন জাগ ছৈ !

সমাজ স্থাপিত
ক২ দেনকৈ
ওকবা নেন
জিনগীক কিছু ঋাদর্শ
কিছু শর্ত

ওকরা জে নিভৌতী
ও দেৱী কহৌতী।

অপেক্ষাক সিংঘাসনসঁ
উঁতরিতে
ভঽ জেতী পতিতা।

কখনো তঁ দেৱী সন পূজনক
কখনো পাএরক পনহী রঁনৌনক
কখনো কঠপুতরী সন
মন মাফিক নচৌনক
অপেক্ষা এতেক ঊঁচ ভঽ গেলগ
জে জনানীক জিনগী ওছ ভঽ গেলগ।

কিএ নহি মানৈ ছী সভ
ও মাত্র জনানী ছী!
সহজ সরস সরলমৈত
সম্বেদনাক জননী আ
সৃষ্ঠিক সিরজনহারি।

অপনা মনে জিরাঁক
ওকরো অধিকার ছৈ
জনানী রঁস জনানী অছি।

<u>একটা হেবাএন জনানী</u>

শিকাগত কী খনকাসঁ
খপনে সভ ছীনি নেনক
হমবাসঁ হমব পহিচান।

রেঁটী প্বতৌহ কনিযাঁ মাএ
মে ওঝবাএন
মেটা নেন
হম খপনেসঁ
খপন পহিচান।

রাঁটপব জাগত কাল্হি
সোব পাড়নক সংগী
নেন্হপনমে বাখন ছন

জে হমর নাওঁ।

খ্জএ নাগন তখন হমর
স্মৃতিক ঝরোখা
রৌদক চানৈনমে
কিবিশসঁ নিকসন
ধ্ঁখাএন-ধ্ঁখাএন নাওঁ।

হমহুঁ কহিযো হম ছেনৌঁ
মাএ-রাঁপক হৃদকী চিড়ৈ
হাস রিনাসসঁ ভবন
উঁড়ৈত বহী খঁগনা-ঘব
গামক গনীসঁ গামক সিমান ধবি।

হমব খজাদীক খিস্সা পসৈব গেন
কাঁচক কিবিচ সন গবএ নগনৈন
খড়ু াস পড় াস সংগ
সব-সম্বঁন্ধীকেঁ
হমব পসবন পাঁখিক খজাদী।

নোচৈনে পাঁখি খজাদিক হমব
স্বন্নব স্বন্নব ব্ঁহন্নাসঁ
কবৌন গেন রিঁখাহ
নেনপনেমে হমব।

পঠুর্ঁ-নিখর্ঁ সপনা ভেন
হমবা পোল্হাএন গেন
ঘরেক সেরামে মেরা ভেটৈ ছৈ,

জাৰঁত স্বতন ছন
অপন পহিচানক ওছা
তাৰঁত কিছু ৰঁখি ধবি
বহলৌং গিবহস্থীমে নীন।

ৰঁচা অপন জিনগী আ
প্বরুষ অপন কাজ সংগ
পনখৈত নে হ্নকা
হমবা নেন একো ছুণ।

পাকৈত ৰাঁউন সন
তপৈএ মন।

ধধকৈত মৰুভূমিমে
ঠন-ঠনাওত ঘৈন সন
মন হমব খানী অছি
জিনগিক মৰীচিকামে তকৈ ছী
অপন পহিচান।

ফন্নাঁক ৰেঁটী হম ফন্নাঁক ৰঁহ্বিযা
ফন্নাঁক কনিযাঁ আ ফন্নাঁক মাএ ৰঁনি
হম গেলৌং হেবাএ।

শিকাওত কী অনকাসঁ
অপনে সভ ছীনি নেনক
হমবাসঁ হমব পহিচান।

<u>বাজভাষা</u>

ভুগতানক ৱেব ৱৈংকমে
কহন গেনগ নাওঁ

বাজভাষা নাওঁ দেখি
ভেৈন মনকেঁ খবাম।

খহাঁসঁ তঁ দেশোকেঁ
ৱঁঠ়ন খছি শান
খহাঁ রিন্ব বহনে কী
হোএত হিন্দুস্তানক পহিচান।

ভুগতান নেৱঁএ কান জখন
নগৌননি ও ওঁঠা নিশান
ঝমান ভঽ খসন মন
ভেনৌং মৃযমান।

নাওঁ খা গৃপক
কেতৌ নে কোনো মেন
ৱিধাতা কী কেনা
কেহন কেনা খেন।

মনমে নেনে ওকব

পঠ়ে রॅাক খভিনাষা
মাএ–রॅাপ বখনে হেতএ
নাওং বাষ্ট্রভাষা।

পবিস্থিতিযো বাজভাষাসঁ কেনকৈ মজাক
খক্ষবোক রॅোধসঁ ওকবা কেনকৈ ফবাক।

<u>রিজ্যাক রॅাষ্ট</u>

गरॅबा, धापू, निछमी आ बामी
पैघ पैघ डेग रॅठ़रैत
पाठशालाक रॉटपर रॅठ़ि बहल अछि।

आग रॅहिनजी सिखेती हाँसिन-जोड़
जेकरा सिखना र्‍मना पछागत
रॅनियाँक चलाकी
नहि चलतै।

आखर ज्ञानसँ
फेंदे-फेंदा
रॅनियाँक जोर
नहि चलतैन जादा।

गरॅबा, धापू, निछमी आ बामी
आरॅ तोरा सभसँ मनक रॉत कहियौ
कहरौ किए ने
गामक सभ जनानी पठ़ए चाहि छै
हमहीं किए अनपठ़ बहरॅ ?

च्‌नही पजारैत, दानि भात बान्हैत
रिंजलोका जकाँ मनमे नौकैत अछि
धधकैत आगिकेँ निहारैत
स्वनगैत मन नेने
चुल्हिसँ कचका कोयना निकानि
देरॉनेपर 'क' 'ख' 'ग' 'घ' निखने जाग छी।

सेन्टरपर नहि जा परैछ तँ की

অপন রেঁটিযে সভকেঁ গ্বক্ব রঁনরৈত
ধাপনী রিষ্যাক রাঁষ্টপব রঁঠ়ি বহন অছি।

ষ্ঠৌবমে স্বনগৈত চিনগী
আহুত করৈত শিক্ষাক মহাযজ্ঞক
হমবা গামক সভ জনানা
মহান যজ্ঞমে আহুতি দৈত
রিষ্যাক ঠেকান পারি
স্বখদ জীরঁনক রাঁষ্টপব রঁঠ়ি বহন অছি।

<u>রঁন্হকী</u>
হাথ জোড়নে
মাথ
ঝুকৌনে
সিষ্কড়ন সমষ্টন সন
ঠাঠ় ছুন ও
খিড়কীসঁ
ঝরৈত

কিবিণ নগ
ঋপন কনাকীর্তিক ঋাগৃ
চিত্রপট্ট দেখরৈত ছেনগ
ক্ষিতিজ ছরাক ঋাসমে
পেংগ ভরৈত
উন্মুক্ত পাখী
ঋাব সোন্মামে রিন্ব পাঁখিক
চিড়এ সন
ঋাহিত
ভার নেনে
ও চিত্রকাব
রঁহ্নক বাখি চ্কন ছন
ঋপন ঋনুভূতিকেঁ
কল্পনা
সম্বেদনা
ঋপন কনাকেঁ
সংবক্ষক নগ।

কী জানি

ছিতবাএন ছৈ ঋকাসমে
উঁন সন
মেঘক গোনা
কী জানি ঋাগ পবমতমো
কোন গ্বণ ধ্নমে নাগন ছথি !

परिचय

अन्हारकेँ
अपन छातीमे समेटने
जेना दीप रहनहुँ छै
अपन दीपित परिचय।

ओहिना अन्तरमे
अपन नोर नुकेने
संसारकेँ देमए पड़त
मात्र अपन हँसी ।

अपन रहनाओं जिनगीकेँ
देमए पड़त अहिना

নর পবিচয।

<u>হমব দিযাবী</u>

সেহন্তাক ৰাতীসঁ
জবেনহ্ঁ
একটা দিযাবী
খহাঁক নাওঁ।

নাথক নাথ দিযাবী
খহাঁক সিনেহক
খপনহি
ঝিনমিনা গেনগ।

<u>মনক র্ঁন্ন কের্াড়</u>

এহিসঁ পহিনে কী
ঋপন ঋধখকঋা কচোষ্ট
ঋহাঁকেঁ চকনাচূব কঽ দিএ
সগব জিনগী হঁসর্াসঁ
কঽ দিএ নচাব
ফোনি দিযৌ
মনকেব কেরাড়
ঋা নিকানি দিযৌ
ঋপন মনক রিষাদ।

দবদ তঁ সভকেঁ হৃদযমে বহিতে ছৈ
দবদকেঁ প্ববরেঁ প্বকষাসঁ
সভকেঁ সম্বন্ধ ছৈ
কিছু ঋপনো কষ্ট কিছু হমবো স্বনূ
দবদকেঁ মিন জ্নি সহু।

এহিসঁ পহিনে কি ও
রঁহৈত রঁহৈত রঁনি জাএ ভোকন্নব

সিনেহক মনহমসঁ
কৰু ওকরা ফরাক
সিনেহক অমৃত পঠৌ
সুখ দুখ নিঅ বাঁটি
মনক সংগ জীরন
সিনেহসঁ কৰু পূর
ফোনি দিয়ৌ মনক রঁন্ন কেরাঁব
আ রিষাদ কৰু দূর।

<u>ঘা</u>

মন খা খাঁখিক
ৰীচ
ৰঁড়ৃ গহীঁব
নাতা ছৈ
মনক ঘা
খাঁখিক
নোবে ৰঁনি নে
ৰঁহ ছৈ ।

<u>ৰঁহ্ত খষ্ঠি</u>

এক গোটৈ সপনা
নিস্তুজ খাঁখিক নেন।

একটৌ সিসকী
নিঃশব্দ ঠোবক নেন।

একটৌ চিপ্পী
ফাটৈন ছাতীকেঁ
সিরাঁক নেন।

রঁহ্ত ছৈ
এতেক সমান
হমবা জীরাঁ নেন।

রৌখাগত মন

রৌখাগত মনকেঁ
জখন জিনগীক কোনো

অনন্তআব বস্তাপব
অপন মনক সংগী
মিন জাগ ছৈ,

তঁ ওকব চাহ বহৈ ছৈ
কহিযো নহি রুকৈ
ও বস্তা
এক এক ক্ষণ বঁনি জাএ
জ্গ সন
যাত্রা অহিনা চনৈত বহএ চনৈত বহএ
জ্গ জ্গান্তব ধবি।

<u>অহাঁ রিন্ব</u>

অহাঁ রিন্ব
হিবদে এনা
রেঁকন বহৈত অছি
জে দিন ডঁগিতে
সাঁঝ রিতরাঁক

রাঁঠৈ তাকএ নগৈ ছী।

<u>কেকবা চিন্তা বহৈ ছৈ</u>

কেকবা চিন্তা বহৈ ছৈ রিগাড়ি ক
রঁড়কা খন্হবক পছাগত।

সভষ্টা দ্খ ছোঠৈ ভহ জাগ ছৈ
কোনো রঁড়কা রিপৈত এনাক পছাগত।

<u>**সন্তোষমে ও স্বখাদ কেতহ !**</u>

সন্তোষমে ও কেতহ পারী
জে রেঁকনতামে স্বখাদ ছৈ
সনকন রেঁকনতেসঁ
ভেটৈএ সদৈত সফনতা ছৈ।

সন্তোষ জঁ ঠেকান তঁ
বস্তা রেঁকনতা ছৈ।

मधुरॅन

र्ंन्न र्ंन्न
नेहक खमियसँ
जिनगीक घैन
भरौ छै।

स्मृतिक
रॅसात खा
नेहक फ्हावसँ
रॅनौ छै
जिनगीक मधुरॅन।

<u>ৱঁন্দগী</u>

ভারনা কখনো
মরৈত নহি ছৈ
ভার জীরিত ঋছি
তঁ জিনগী ঋছি।

সময়ক খাঁচবমে সহেজন
ছিন-ছিন কেব ভার
ওশ্রিবক ঋবধনা ছৈ।

<u>উঁন্মুক্ত</u>

ঝবনাক কনকন
চিড়য কেব চহকরঁ
উঁন্মুক্ত উঁড়রঁ
চানন স্বরাসিত রঁসাত
সৌনক ঝীঁসী
যএহ তঁ খিচ্ছি
খহাঁক হঁসরাঁক
চিন্হাস।

মোতী জড়াি ত ঘব কেব
দ্খাব তঁ খোনূ
ওঠ়ন ক্ষস্কীকেঁ
খারোঁ তঁ ছোড়্।

ঔ সেহন্তা

ঔ সেহন্তা খহাঁকেঁ হমব
ঘব ও হঁসৈত সপনা খছি
নীন হমব খ্নএ নে কহিযো
জঁ ঔ রাঁত সাঁচ খছি
নীন কখনো নে খারঁএ।

खानी खप्पन

खुशीपर सदैत
जुगक परवा बरै छै
दुखेटा मात्र खपन होएत छै
जौं रहत गरीब हो।

डॉ. शिवकुमार प्रसाद

মৈথিন

নহি আৰৈত ছনি শঁখ ৰজাৰ
ঘড় ী ঘন্টৈসঁ ভেঁটৈ নৈ ছনি
পূজা পাঠ শাস্ত্র জ্ঞান আওব
পূজ্য অপ্বজ্যক ধিযান নহি ছনি।
মৈথিন ও মিথিনা কেব জিনকা
বতিযো ভবি পবরাহ নে ছনি
মিথিনা কেব মৈথিন ও কহারৈথ
অপনো কূনক মান নহি ছনি।

ছোটকী–বড়কী

ছোটকী জঁ বড় ভগবাএ
বুঝু বাবু ছথি পৌগবাএত।
বড়কী সভ দিন চুনহী নিপএ
ছোটকী পান তমাখূ খায
হব ববদকেঁ কবএ চাকবী
পনপিযাএ নহ খেতো জায
জো গএ বড়কী নেনা কানউঁ
ছোটকী নিত্য সিনেমা জাএ
মাযক মমতা দেন হেবাএ।

আগ জেঠকী কেব বেটা বনি কহ
সবিপহুঁ নিনসা দেনক প্রবাএ
অপন মায বেমাতব ভেনএ
বেমাতব ভেনএ অপন মায
জনম জে দেনকএ গাম ওগবনে
বড়কী বেটা পারি ফস্কায।

<u>ঘাঘস</u>

ঋথরন সোঁচ চনয গ্বড়ক্ষনিযাঁ
দেখনহুঁ দেখএ নে দেহ
ঝূঠহি মেঘ দেখারএ ঘাঘস
ওহিনা কবএ ও খেন।
ৰাঁত কবমমে মেন কতহ্ নহি
কবএ ঘিনৌনা মেন
স্বার্থক পাছূ খছি ৰঁতাহ ও
কোনা বহত কহ্ মেন।

<u>𑒣𑒩𑒧𑓂𑒣𑒩𑒰</u>

𑒞𑒱𑒧𑒱𑒩𑒰𑒔𑓂𑒕𑒰𑒠𑒱𑒞 𑒮𑒏𑒪 𑒬𑒳𑒦 𑒔𑒱𑓀𑒞𑒢
𑒛𑒹𑒑 𑒛𑒹𑒑 𑒑𑒞𑒱 𑒥𑒼𑒡𑒏
𑒒𑒙𑒰𑒙𑒼𑒣 𑒏𑒖𑓂𑒖𑒪 𑒥𑒱𑒔 𑒏𑒐𑒢𑒯𑒳
𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒧𑒱𑒪𑒞 𑒬𑒳𑒦 𑒬𑒼𑒡𑒏
𑒥𑒰𑒙 𑒒𑒰𑒙 𑒮𑒦 𑒁𑒕𑒱 𑒮𑒏𑒩𑒼𑒡𑒢
𑒣𑒩𑒧𑓂𑒣𑒩𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒥𑒼𑒡𑒏
𑒯𑒧𑒯𑒴𑒿 𑒣𑒩𑒧𑓂𑒣𑒩𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒑𑒔𑓂𑒕𑒰𑒩𑒢
𑒆𑒿𑒔 𑒢𑒲𑒔 𑒥𑒱𑒔 𑒑𑒼𑒪𑒏।
𑒮𑒦 𑒠𑒱𑒢 𑒁𑒯𑒱𑒢𑒰 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰 𑒩𑒯𑒪𑒻
𑒁𑒣𑒢 𑒥𑒲𑒔 𑒥𑒱𑒭 𑒒𑒼𑒪𑒏
𑒁𑒣𑒢 𑒁𑒣𑒢 𑒮𑒦
𑒣𑒲𑒚 𑒚𑒼𑒏𑒻𑒞 𑒖𑒰𑒅𑒿
𑒦𑒥𑒱𑒭 𑒢𑒹 𑒏𑒱𑒢𑒏𑒼 𑒕𑒼𑒛𑓃𑒞।

বাগ

স্বব রিন্ব বাগ ৰূপ রিন্ব বচনা
সকন পদাবথ খষ্ঠি ক্ববচনা।
যামিনী গঁধা ফ্ুনএন ভকবাব
গমগম গমকয ৰাঁবিক খঁগনা।
চম্পা গ্বনার্ব ফ্ুনন ফ্ুনৰাবী
নাচএ ৰূতপব পারি স্ববচনা।
মৌথিন ভাষাক সবস স্বভার
তেঁ সংসাবক ৰনন খষ্ঠি গহনা।
বাগমে ৰান্হন সোহব সমদাঙঁন
স্বখ দ্ুখ রর্শিত মৌথিন ৰযনা।

ৰৌখাগত

মন্বজ হ্বদযক গহন গহরবমে

আর্ত ক্রন্দনক স্বর ভবন অছি
মনুজ মনুজকেঁ দ্‌তকারৈএ সদিখন
দস্যুকেঁ অভিনন্দন করৈত অছি।
মনুআঁ ঁ কিএ রৌআগত বহৈত অছি।

অগম অছি ওা সৃষ্ঠিক বচনা
দিনকব তঁ উঁগিতে বহতগ
কিন্তু ওা নিশ্চিত হ্‌নকা সংগে
নিত অন্হাবো সংগে বহৈত অছি।
মনুআঁ... ।

জঁ গজোবিযাক সংগ পুর্ণিমা
তঁ অন্হবিযা সংগ অমারস্যা
জনমসঁ জিনগী জৌঁ জ্‌ড়ন তঁ
মৃত্যু কহাঁ হবাক বহৈত অছি।
মনুআঁ... ।

জগ সংগে জন-জন অছি জ্‌ড়ন
নেহক ভূখন জগ গৌআগত অছি
অপন আন আ জাতি-পাতি সংগ
মনুআঁ কিএ রৌআগত বহৈত অছি।
মনুআঁ ঁ কিএ রৌআগত বহৈত অছি।

ঝূঠ

ঝূঠক ওঢ়না ঝূঠেক রিছৌনা
খেনাএ পীনএ ঝুঠ্ঠে,
ঝূঠক সভতৈব হাঁট নাগন ছৈ
আঁখিযো ভ২ গেন ঝুঠ্ঠে।

হম ছী ঝূঠ ঝূঠ অছি দ্নিযাঁ
কাজ রেঁপাব অছি ঝুঠ্ঠে,
কিনকো নহি ছৈন মহন অষ্টৌবী
আঁখি ঝনৈত সভ ঝুঠ্ঠে।।

ঝুঠ্ঠে সভ উঁপছৈ ছথি পোখৈব
অপসিযাঁত ছথি ঝুঠ্ঠে,
ঝূঠক হাঁট সাঁচো ভেন ঝুঠ্ঠে
গুরু গোসাঁগ সভ ঝুঠ্ঠে।।

সহ কবম আ সহ রিচাব রিন্ব
জিনগী সরঁহক ঝুঠ্ঠে,
অপন কবম অপনে সভ ভোগরঁ
নহি হমব রাঁত ঙ ঝুঠ্ঠে।

ভাতক থারী

গমকি বহন গামক ফুনরারী
মেঘক রূপা বহন শুভকারী।

চননচূব তুনসীফূন গমকএ
ধানক এহিরেঁব ভবন রেঁখারী।

রোম রোম স্বখ পারি বহন ছৈ
ভূখ স্বতত এহিরেঁব গোবথারী।

গাম দনান স্বহারন শুভকব
সরঁহক খাগূ ভাতক থারী।

উঁসনা ভাত সাগ রঁথ্খা কেব
খন্নক চোখা খচ্চি স্বখকারী।

নান চটৈনী ধনিযা কেব পত্তা
খাগত বচ্চ ভবি ভবি সভ থারী।

মধুব প্রাত

জাগূ হে মধুব প্রাত।
পুষ্পকেঁ পবাগ ধএন
মধুকবকেঁ কবৈত যাদ
ফুনৈত ছুএ পারি কিবণ
স্বকজ দ২ বহন ধাহি
কণ কণ স্পঁদিত ছৈ
পারি ক খহিঁক বাগ।
জাগূ হে মধুব প্রাত।

জ্গ-প্বকুষ

জ্গ প্বকুষ
ৰাঁতে নহি
কবমে হোগত ছৈক।

গাএ চবৰঁহ ৰঁনা সভ
কিস্বনমে নহি ভহ
জাএত ছৈক
তাহি নেন
গোৰঁবধন সেহো উঁঠৰঁহ
পড়ৈত ছৈক।

বাখহ পবৈত ছৈ
গীতাক জ্ঞান
নড়হ পড়ৈত ছৈ
গান্ডীৱধাৰী সংগ
বথৰাহ ৰঁনি
ভীষ্ম দ্রোণ কৃপাচার্য আ অশ্বথামা সংগ
আ ৰংশী ৰঁচেৰাঁ নেন
জেষ্ঠ ভ্রাতা কর্ণ সংগ।

মাবএ পড়ৈ ছৈ স্বকেঁ
একটা দোসব ৰংশীকেঁ ৰঁচেৰাঁ নেন

नर बाष्ट्र केब निर्माण
थाब नर धर्मक स्थापना नेन।
शिक्षनी सन चबित्रकेँ
क्षत्ता नहि प्रष्टे ष्टे।

𑒠𑒲𑒣

𑒠𑒲𑒣 𑒢𑒹𑒮𑒢𑒯𑒳𑒿 𑒥𑒳𑒔𑓂𑒔𑒲
𑒠𑒲𑒣𑒹 𑒮𑒢 𑒞𑒿 𑒁𑒕𑒯𑒳𑒿 𑒕𑒲
𑒁𑒣𑒢𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒖𑒩𑒰 𑒏𑓄
𑒋𑒯𑒱 𑒂𑒿𑒑𑒢𑒧𑒹 𑒃𑒖𑒼𑒞 𑒏𑓄
𑒍𑒯𑒱 𑒂𑒿𑒑𑒢 𑒞𑒏
𑒁𑒣𑒢𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒖𑒩𑒥𑒻𑒞
𑒞𑒢 𑒧𑒢 𑒖𑓂𑒨𑒼𑒞𑒱𑒞 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒪𑒯𑒳𑒿
𑒋𑒯𑒱 𑒏𑓂𑒭𑒝𑒮𑒿 𑒍𑒯𑒱 𑒏𑓂𑒭𑒝 𑒞𑒏
𑒂𑒑𑒮𑒿 𑒢𑒯𑒱
𑒁𑒠𑒾 𑒏𑒰𑒪𑒮𑒿.. !

𑒦𑒼𑒑

হম জে ভোগি বহল ছী
ওকবে ভাখি বহল ছী
ফাগ দিযাবী ও খগহন কেব
কাতিক সন হম কাটি বহল ছী
জিনগীক সভ মনোবথ
নোবক তবে খাঁকি বহল ছী।

জাড়

সৌংসে দিন খগিযাসিযে রীতন বাতিক কোন ঠিকানা
কম্মব তোসকসঁ তঁ নীক ছন নাবে–প্বখাব রিঁছানা
কহ্না কঽ জাবসঁ রাঁচী ঢ়ৈপীসঁ নীক ছন গাঁতী।

মনক মন জবনা নিত জড়এ তৈযো জাড় নহি মানএ
কতরৌ দেহপব কপড় া নাদী তৈযো জাড় নহি ভাগএ
কোনা ক জাড়সঁ রাঁচী ঢ়ৈপীসঁ নীক ছন গাঁতী।

গাএ মহীস থৈবপব কাঁপয গ্বদবা কম্মব ওঢ়নে
গাছপব চিড়এ রিকানক মাবন দেঽহ নোন সগৌনে
সরঁহক চিন্তা ভাবী ঢ়ৈপীসঁ নীক ছন গাঁতী।

<u>কনকনী</u>

ছটৈ ছৈ রোঁখাব সরঁহক
কিছু নহি ফ্রবৈত ছৈ
দিনোমে ছৈ বাতি জকাঁ
কন কনী রঁঠ়নে জৈ ছৈ।
ছটৈ ছৈ...।

রুঁঠ় রঁচা খেন্হবামে
তৈযো কঁপ কঁপৈত ছৈ
মানজানক কোনা কে কহত
কেহেন ওকব হান ছৈ।
ছটৈ ছৈ...।

ঘবসঁ রাঁহব সগবে
তন মন কঁপৈত ছৈ
হেতএ খনর্থ এহি রেঁব
তেহনে খারঁ বৃ্নৌত ছৈ।

ছটৈ ছৈ রোঁখাব সরঁহক
কিছু নৌ ফ্রবৈত ছৈ।

বিজন্টৈ

নাচ গান খা শান সপ্টৈহি
ৰাঁৰূ সভ মশগূন
পঢ়ৈ নিখৈমে নানৰ্ঁ্মকব
ছোড়নক সভ গস্কূন।

ছোড়নক সভ গস্কূন
নে জানৈ পোথিযোকেব ও নাম
তীন তীন ৱেঁব পবীক্ষা দেনক
ভেটৈয নে বিজন্টৈমে নাম।

ভেটৈয নে বিজন্টৈমে নাম
মস্ণ্টবৰাঁ সভ এক্কে ছৈ
কোনো ৰিষযমে নম্ঁব
দস সে ঙুঁপব নৈ ছৈ।

জিনগীক ঝমেনা

জিনগীক মেনা আৰ খেনা নগৈত খছি
আগি কি পানি হো ঝমেনা নগৈত খছি।
কিনকা কী কহী কিনকা নগ ৰৈঠী
কাম নিষ্কাম ৰেকামে নগৈত খছি
জিনগীক.... ।

জড়ৈত ছৈ প্ৰখাব তঁ নপকৈ ছৈ ধধবা
মন জখন জড়ৈ তঁ দেহ জাএছৈ পঝহা
নোবক ঠেকান কোন কখন পঘৈন জাএ
দেহ মন দ্বন্দ্ব আৰ ৰেকাৰূ নগৈত খছি।
জিনগীক.... ।

পঠ়নহুঁ জে গ্বননহুঁ খছি এখনহুঁ সহোদব
ভাগযে ৰঁহিন সন নেহগব আ পোবগব
ওকৰে ৰঁদোনৈত জিনগী খেপাগত খছি
ঊঁচ নীচ ঘৈঠ় -মেঠ় এক্ক নগৈত খছি
জিনগীক.... ।

গাম ছুটৈন

ফেব আগ গাম ছুটৈন।
নৈত ছল নাতিন ছল
সুগা সন মেনা সন
রেঁটী ছল রেঁটা ছল
আঁগন রঁনন কচরঁচিযা মচান ছল
আগ ও রঁথান ছুটৈন
ফেব আগ গাম ছুটৈন।

নাব প্থাব সংগ
গোবহা গোবহন্নী
মোটৈ পাতব ঠাঢ়িসঁ
ঘূবা রঁনা কঽ
হঁসৈত খেলাগত ছলহুঁ
সভ কিছু আগ ছুটৈন
ফেব আগ গাম ছুটৈন।

জাড় সংগ ঠার্মে ছলৈ
বোটী সংগ সাগো ছলৈ
মাবা সংগ মরুআ বোটী
দূধ সংগ ছাল্হী ছলৈ
চলৈত খন নৈত নাতিন সংগ
নোবক টৈঘাব ছুটৈন
ফেব আগ গাম ছুটৈন।

<u>ছিতিব–রিতিব</u>

কন কন মন সংগ
ঘুমনহুঁ সগরো
কন কনাগত ছন দেহ
মন নহি মানয তৈযো
ঘুমি ঘুমি
আরী প্ববনে গেহ
মন অপচংক বহি অছি সদিখন
কেতএ হেবাএন নেহ।

সভ দিন সভ কেব
মন প্ববেনহুঁ
রঁনি–রঁনি অদবাক মেঘ
অন্ত সময আরঁ
আসিনক মেঘ সন
ছিতিব–রিতিব ভেন গেহ।

জাতিক ছাঙুঁব

ছৌবক ঢেবীমে
তকৈত বহনহুঁ
খপন খাদব
সনমান
ওা জনৈত কর্মাঁ ছেনিঐ
ছাঙুঁব ছাঙুঁবে বহৈত ছৈ।
পানি স্বখিতে উঁড়এ নগৈ ছৈ।
কতরৌ জন কিএক নে ছিটৈন জায।

খাখিব ওা জাতিক ছাউঁব
কতেক দিন
খহিনা উঁড়া যা-উঁড়া যা
সভ কিছু ঝাঁপৈত বহতগ!

ওগো তঁ জিনগীএ ছৈ

জখন দেখৈত ছী
জিনগীক ওন মোন
মোন তোন ঙুঁচ নীচ
অপনকেঁ আন সন
আনকেঁ সমাংগ সন
অপনেমে ঢেঁঢ়
নাখ দূ নাখপব
ছাঁটৈত রঁড়প্পন
তঁ দেখ দেখ কখনো
হঁসৈত সমাজ রীচ
কহ্না জীরি নৈত ছী
অপনেমে সন্হিযাগত
ওগো তঁ জীনগীএ ছৈ ।

গামক রাঁত

ঙা মৌসম অছি কতেক নীক
ধাত্রী ফবন রৈঁগন ফবন
আনূ উঁখবরঁ অছি নজীক
ক্ষবথী দানিক প্বছূ নে রাঁত
অপনা গামক বাখী আশি
কী কহু অপন গামক রাঁত।

রঁথ্আ সংগ খেসাবী সাগ
মণ্ঠব পানক ভেন ভকবাব
ধনিযা আ ধাত্রী কেব চণ্ঠনী
নরঁকা চৌবক মীঠগব ভাত
কী কহুঁ অপন গামক রাঁত।

ডিল্লী রঁম্বঁঙা রঁড়কা নগব
অপনা গামক স্বণ্ঠকন ডগব
রঁড়কা নগব আরঁ ধবহ দৌড়◌এ
অপনে গামক বাখি আশি
কী কহুঁ অপন গামক রাঁত

কোরী-মূড়◌-মণ্ঠব কেব ছিম্মী
খেত-খেতমে হঁসৈত গম্মী

কন-কন সাগক সংগ সোহনগব
নাগএ কেহন স্বন্নব গাত
কী কহুँ ত্থপন গামক ৰাঁত।

<u>মনোৰথ</u>

সভ দিন ৰীতন জিনকা সংগে

ও সভ কোসো দূব রঁসৈথ
মন বহিতো হম পহুঁচ নে পারী
মনমে রঁনূ নজীক বহৈথ।

ও দিন খারঁ ফেব ঘূবি নে ঔতৈ
নেহক ফাঁস খড়ি কূহি বহন
জে জতএ ছী চাহৈত ছী ঔহিনা
ক্যা কতরোঁ রঁন্ব দূব বহথি।

<u>रेनेनटाँगनक राँत</u>

जेहने तोँ छेँ तेहने सेंए छौ
द्नू छेँ र्बुड़रँक,
सभ कोग रेनेनटाँगन मनेनकै
तोँ बहनेँ थनराँङ्ख ।

एकटा कोठ़री तोड़ि कःह नःह थान
साँएक दहिन हाथ,
कहिहेन हेप्पी रेनेनटाँगनजी
र्बुझनहिन खद्रकङ्ख ।

বঁসংত

আবঁএ বঁসংত গাবঁএ বঁসংত
মন মধ্কবকেঁ ফ্সনাবঁএ বঁসংত
খনিক্ষন উঁড়ৈত গাবৈঁত বঁসংত
চিক্ষনিক পাঁখিপব উঁড়ৈত বঁসংত
আবঁএ বঁসংত... ।

আমক পল্লব নাগন বঁসংত
মধ্মাছিক মন উঁড়বৈঁত বঁসংত
সবিসবঁক হঁসৈত পিযব পিযব
ফূলোক সংগ হিনসৈত বঁসংত
আবঁএ বঁসংত... ।

হর্ষিত বঁসংত পুনকিত বঁসংত
পল্লব পল্লব মংজবিত বঁসংত
হবিযব-পিযব ধবণী জননী
সবঁকে মনমে সিহকৈত বঁসংত
আবঁএ বঁসংত গাবঁএ বঁসংত ।

ৰঁসংতী ভোব

ৰঁসংতী ভোব
সিহকৈত ঠোব
গাবৈঁত খছি
নাচৈত খছি
তা ধিন্না
তা ধিন্না
ধিন্ন ধিন্না
মনক মোব।

কর্মক বাঁট

চল রে মন্বখাঁ কর্মক বাঁট
কর্ম বিনা কিছু মিলএ নে জগমে
কর্মে বিকতএ জগকেব হাট।

স্বকজো চান নিত্তহুঁ উগএ
বাঁট বঁটৈহী তহিনা
হমহুঁ কিএক নে পকড় ী বাঁট।
চল রে মন্বআঁ ং... ।

রোগ বিযাদি নিত্ত নগনে বহতএ
ঝগড় া-ঝংঝট নগনে বহতৈ
হম কিএক বৈঠব বিন কাজ।
চল রে মন্বআঁ ং... ।

কর্মেসঁ সংসাব চলৈ ছৈ
চুন্টী পিপবী জীবো-জন্তু
সভ চলৈ ছৈ কবমে বাঁট
চল রে মন্বআঁ ং কর্মক বাঁট... ।

<u>রিঁসরাঁস</u>

শিবম ভবমসঁ জীরিঁ নী
কনহগ খছি খতিকান

রিঁনা কেনে কিছু
মিনত কী
কেনে ভেঁটত তত্তকান।

খূরঁ গ্বনছর্ড় া উঁড় া নেনহুঁ
জা ছন তনমে শাঁক্তি,
তীন পনক খারঁ
খন্ত খছি
কবরাঁক খছি খারঁ ভক্তি।

হম ছী প্রেমী প্রেম কেব
প্রেম রিঁনা সভ সূন
ঠাকা কৌঁচা কী কবরঁ
আঁ খি নেরঁ জরঁ ফাগন।

কবজা নহ কহ নহি মবী
মনমে খছি খভিনাষ।
পাঁচ নোক মিনি জাবি দেত
খছি এতরাঁ রিঁসরাস।

থকাৱেঁচ

বত্তকা জাগন নীনক মাতন
এখনহ্ ভাসৈত দেহ
নর বর্ষমে নর-নর চিন্তন
নর-নর দেখন ভেষ।

বাজনীতি কেব কপঠ কোবমে
ক্যা নহি বহতা চৈন
কে খছি গুৰু কে খছি চেনা
কিনকো খছি নহি মানি।

ৰঁহ্ত কঠিন খছি নংগব ঝংগব
ম্যম্খাএন খছি মহন
ৰাঁত কবৰঁ খাৰঁ নহি খছি সম্ভৱ
থাকি গেন সভ তন।

গ্বনার্ঁ

নান–পিযব দেহ সংগ মনমে উমংগ ছৌ
রাহ রে গ্বনার্ঁ তোহব কেহন স্বগংধ ছৌ।

কাঁচসঁ দেহ ভবন তৈযো হঁসৈত ছেঁ
কেহন ছৌ মন স্বন্নব সভ কিযো চাহৈত ছৌ।
রাহ রে...।

হারাক সংগ সংগ ঝূমৈত বহ খহিনা
শীত রৌদ রাত ঘাম তোবা নেন এক ছৌ।
রাহ রে...।

তোবা সন মন ধন কেকবা মিলৈত ছৈ
তোবা তঁ দেখ দেখ দ্নিযাঁ নলৈত ছৌ।
রাহ রে...।

খহিনা তঁ মন্বষোক জিনগী মিলৈত ছৈ
স্বখ দ্খক পাচমে সভ ওঝবাএন ছৌ
রাহ রে গ্বনার্ঁ তোহব কেহন স্বগংধ ছৌ।

স্বপন

চিন্হন রেহ
স্বপ্পন গেহ
সিনেহক মেহ
ঘুপ অন্হবিযোমে
ভেটিযে জাগত ছৈক।

ত্থগহন পূষ

কখনহুঁ ত্থগহন কখনহ্ পূষ
ভেন নেরান ফেব ভেন প্বষৌঁঠ
কখনহুঁ চূড় া গূড় বিশেষ
কখনহুঁ রঁগিযা নাঙা সনেস
মন হ্এ তঁ পরিতো জাঙ
নহি তঁ দিনক দিন
জনখৈ খাঙ।

জ্খানিক ৰোঁখাব

সাঁঝ ভেন ওঝন ভেন
জহাদোক মস্তূন
সংগহি ছৈ ড্মএ নেন
স্ববজো খন্হাবমে,
সভ কিছু ড্মি জেতৈ
সাঁঝক রিনাসমে
জেনা জাগ ছৈ ড্মি সভ কিছু
জ্খানিক ৰোঁখাবমে।

খাশি রিহীন হাস রিহীন

অগনিত কাজ,এসগব কর্তা
ভিনসবসঁ সাঁঝ
ভূত বঁনন ভিবন ছী
বেঁটী ব্যূশেন জেতী চনূ বুঁচী।

বেঁটাকেঁ বঁস ছুটি বহন ছৈ, এনহুঁ
জন্দী নহউঁ, নহাএ ছী।

জন্দী খাএবঁ,
ছঃ বঁজে মীতা ওহিঠাম।

হম ছী পিতা
হকাসন পিযাসন
অপন সংততিক নেন
নষ্ট বঁনন নাচি বহন ছী
আশী বহীন হাস বিহীন !

ক্ষদীন

হমব নগবমে প্রেম বোগ কেব
সভসঁ নীক নিদান
ঝট-দে দ্নৱকেঁ ৰাহ্নি কঽ কূট্টি
নিকসৗ জারত প্রাণ।

সাঁঝমে খাবতী ভোব পবাতী
গাৱঁএ ছন খন্ববাগী,
দ্নৱ কহ্না জান ছোড় । কঽ
ভাগন সংগহি কাশী।

বজনী-সজনী কেব গেনৌ জমানা
বাগ-রিবাগ গবাসী
খৰ্থযগ হাৱী ভেনএ স্বদিনপব
ক্ষদিন ভেনএ খরিনাসী।

জনমনকেঁ নহি সমর্থন

নেহক ধাব স্বখাযন মনসঁ
কর্মক বাঁধ নহি পবখন
আন্হব ভেন পবিবাব সমাজ বীচ
জনমনকেঁ নহি সমর্থন।

কাহ্মক বঁনন কিশোব মূর্খ জন
কর্ম–কুকর্ম নহি পবখন
সভসঁ দোষী হম অভিভাবক
ধনক গর্বমে ভঠকন।
জনমনকেঁ... ।

এখনহ্ চেত্ত আঁখিক কাজব
বঁহি নে জাএ জে অঠকন
অন্ত একব নীক নহি হোএত
মন হমব কহৈ পবখন।
জনমনকেঁ নহি সমর্থন।

<u>ঠনকন ফেব ঠনকা</u>

ঠনকন ফেব ঠনকা
হাথ ধব্ধ মাথপব
ৰঁচাউ জ্নি ঋনকা।

পথনক চোষ্ট খাএ
ঋপনে চোষ্টৈনহুঁ
ৰঁবখাক পানিকেঁ
ঋাবি কাষ্টি ৰঁহেনহুঁ
পানিমে ডূৰঁন নগএ
ঋহ্ ৰেঁবক নগতা
হাথ ধব্ধ মাথপব
ঠনকন ফেব ঠনকা।

ঋপনেসঁ সভ ছৈ
ঋপনাকেঁ গম্ভাড়ূ
ঋনকা ড্ৰঁএ দিযৌ
ঋপনাকেঁ সম্হাব্ধ,
ঋপনাপব ধিযান দিযৌ
ছোড়ূ নে হ্নকা
হাথ ধব্ধ মাথপব
ঠনকন ফেব ঠনকা।

রিবান

কিযো অপন নে আন
হএত সংসারো রিবান
সভসঁ মিন কহ২ বহী
অপন মনকেঁ কহী
সভ কিছু বহত এতএ
ভ২ কহ২ জাএরঁ রিবান।

মন নহি নগৈত ঋছি

মন নহি নগৈত ঋছি
মন্না ধ্ম ধবাক রীচ
ঋপ্পন কি ঋান রীচ
শীত রাত তাপ রীচ।

সিনেহ হীন স্বার্থ রীচ
ঠ্ঠৈত সপনা ঋা
দেখারঠী হ্নাস রীচ।

চত্তর্দিক কন্মষ
ঋা ঋপনহুঁ রিবান রীচ
জোগন সিনেহক
মরৈত থকান রীচ।

তীত মীঠ কঠ্ঠ কোমন
বাগ ও রিবাগ রীচ
প্রাণো কণ্ঠগত ঋছি
মর্মক কচোঠ রীচ।

স্বমীতা

ভোরে উঁঠতী রাঁবহনিএ হাথে
রাঁন রোঁধ কেব চিন্তা
গেএনী চ্‌নহী পোষ্টেএ তঁ
দৃধক এননি স্ববতা।

রৌখাকেঁ স্কূন জেরাঁক ষ্টে
অপনো আপিস জেতা
হাঁএ হাঁএ কঽ চায রঁনৌনী
রঁতন বাখন ছিঙ্কা।

নিত দিন হিনকব য্‌এহ অছি জীরঁন
অপনা নেন নহি চিন্তা
পতি পুত্র কেব সেরা ধর্মে
জীনী হমব স্বমীতা।

অনসোঁহাঁত

দেখা দেখী জ্নি কবী রেঁচি নোক অরু নাজ
হোঁইন মোঁইন জহাঁ তহাঁ আঁঠি কূঠ ভেন ভাগ।

জগতমে জ্ঞানী হম ছনহুঁ কহৈত অছি গতিহাস
আজুক পীঢ়ী দেখি কহ কিনকাসঁ বাখী আশ।

সএমে পাঁচ দস ভেটৈ বহন জনিকা অছি কিছু ধিযান
গাম গামমে জাঁচি নিঅ কিনকা ঘব রাঁচন মান।

নিখরঁ রাঁজরঁ রঁহস কবরঁ রিঁন রাঁতী রিঁন তেন
টৈম টৈম ডিরিঁযা কহি বহন নহি অছি সংগী কোগ।

প্বত্র-পিতা পবিরাবমে কৈঁচা ভেন অভিশাপ
ভাএ ভাএকেঁ গীড় বহন অপনহিসঁ অছি ত্রাস।

ফগুআ

সখ সেহন্ত এনি কনিযা
ফগুআ বংগ খেনাএৰ
ভৌবেসঁ ভাঁগি পীরিঁ ও
পটিযা পব ওঁঘবাএন।

কন্তু তঁ নীক কেনা ও
হমবো দ্বিব কেনা ও।

ঘবমে পাৰৈন নহি ছৈন মতনৰ
ভংগৰতহাসঁ সংগ
একে টৌঁগে নাচন দ্‌নূ
ফেব ভাঁগে ভক্ষথাএন।

কন্তু তঁ নীক কেনা ও
হমবো দ্বিব কেনা ও।

फागुन

बस रंगसँ हो बस रंगसँ हो बस रंगसँ
फगुआमे रंगल घर आँगन हो बस
रंगसँ ।

संगमे नौतनि नव नव साड़ी
नाना पियर रंग मनकें निमारी
नव नव रीत रचै रंगल बस रंगसँ
फगुआमे रंगल... ।

सबिपहुँ फाग मन भावन लागए
आगि नवल मनभावन लागए
मनक मनोरथ पूरल हो
बस रंगसँ ।
फगुआमे रंगल घर आँगन हो बस
रंगसँ ।

দেখ এলৌং হম পটনা

হনসন-হ্নসন রঁসমে রৈঁস কঽ
পহুঁচি গেলৌং হম পটনা দেখ এলৌং হম পটনা।
ভবি বস্তা হম উঁড়ি তে গেলৌং বাতিক নীন ভেল
সপনা কেতরোঁ গ্বহাবি দের-গোসাওনকেঁ
মন পড়ৈত ছল ফেকনা দেখ এলৌং হম পটনা।
রাঁপ জনম নৈ দেখনে ছলৌং এহেন মন্বক্খক জংগন
ভোজে রেঁবমে পহুঁচি গেল ও পপিথাহা ঘব-ঘ্সনা দেখ
এলৌং হম পটনা।
চোব-উঁচকা ডেগ-ডেগপব ভীড় দেখি কঽ জী
উঁড়ৈত ছল রাঁহব-ভীতব জাএরঁ কঠিন ছল রেঁথাক
নাওঁ খছি পটনা দেখ এলৌং হম পটনা।
হ্নকব রাঁত কাটি হম এলৌং রাঁন-রোঁধকেঁ ছোড়ি কঽ
এলৌং নেতাজী কী রাঁত রঁনৌতা মোন বহত ওা ঘটনা
দেখ এলৌং হম পটনা।
মন হোগত খছি উঁড়ি কখন হম পহুঁচী
খপন সোহাগক খঁগনা
মেঠো বহল খছি ঝাঁপা বহল খছি খপন হ্নাসক সপনা
দেখ এলৌং হম পটনা।

নেহ

ভোৰে ভোব জঁ খাগি উঁঠৈত ছৈ কোনা মেঁঠৈত ৰিন্ব পানিক মেহ
কোনা কতহ্ প্ৰেম উঁপজতৈ কিনকা নগ ভেঁঠৈত ও নেহ।

জিনগী ভবি সিনেহক খাসে গাছে গাছ ঘুমি এনহুঁ
এক-খাধকেঁ ছোড়ি জঁ পূছী ৰাঁমে ৰাঁম ৰৌএনহুঁ।

নির্মল মনকেঁ নির্মল এনা ওহিমে ৰূপ সনোনা
ওহি ৰূপকেঁ পাগল স্বগনা তাকএ কোনা কোনা। _

কিনকো ক্যা নহি ভেন

মাযা–মোহ মমতামে ফ ॅंসন
জিনগী বহন হেবাএন
নীত–অনীত নে মানন কহিযো
তাহ্সঁ তোষ নহি ভেন।
জগতমে কিনকো কিযো নহি ভেন।

জিনগিক জোঁক সদৈত নেহ্ পীনক
দিন দিন মোটগব ভেন
দেহ স্বখাএন পএব নিহ তাগৈত
কিনকো কহন নহি গেন
জগত মে কিনকো... ।

নৈন বহৈত দেখন নহি কিছুও
শ্রুতিপথ কবএ নে কাম
চর্ম রুধিব কবএ মনমানী
কর্মে রৈঁবী ভেন
জগতমে কিনকো কিযো নহি ভেন।

পিযাস

অপনহি মনে

धाव उँपछि छी
कखनहुँ उँड़ ी अकाशे
तान तनैया
जंगन पर्वत
उँड़ ी परनकेँ नाथ
सगब जनम ওंनाएते रिंत गेन
तैयो ने ऋगन पियास।

<u>अमो केब छोनिका</u>

छिनैत अछि सब दिन
अमो केब छोनिका
बाजनीति कूटनीति
भेन जेना ওविका।

সভ্টা মনায খাএত
নিতৌ হ্নটাগত খছি
খ্বচন খা ছোননীসঁ
ছিনাএত কোনা সভ্টা
ছিনৈত খছি... ।

রঁকবী দ্হৈত ছৈ
পাঠী মেমিযাগ ছৈ
খপন খপন পঠব্দ নেন
ঔনা বহন সভ্টা
ছিনৈত খছি... ।

মাগযেক পেট্সঁ সভ
সীখ এনৈ বাজনীতি
বাজনীতি পঠ◌় খা সভ
ধেনে খছি কোন্টা
ছিনৈত খছি সভ দিন... ।

হে জগত গ্বরু জন
খোঁটি কহ একো টেক
হমবো জঁ দৈতিঐ
পঠ◌়ন নিখন বাজনীতি
ঘ্মি খরিতৈ সভ্টা ।
ছিনৈত খছি সভ দিন
খমো কেব ছোনিকা ।

ওঝবাহিঁ

কবচিক ওঝবাহিঁ সন
জিনগিক খচ্ছি ঝাঁমৌঁট
একটাসঁ ছুটৈত দোসবামে
ওঝবাগত ছী।

দেহ গেহ নেহ সংগ
ডুমৈত খা থাহিত
কখনহুঁ খকাশি
খন রঁসাতে উঁড়ি জাগত ছী।
একটাসঁ ছুটৈত দোসবা...।

নোভ মোহ সোগ কেব
মহিমোকেঁ জানৈত
মাযা কেব ফাঁসমে
তৈযো রঁন্হাগত ছী
একটাসঁ ছূটৈত দোসবা... ।

জিনগী উঁড়া বহন
রঁনি কঽ ককোহা
তৈযো নর খড়হী রঁনি
জীরঁনে ছটপটাগত ছী
একটাসঁ ছটৈত দোসবামে
ওঝবাগত ছী ।

<u>ভুমকম</u>

চাবি দিরস ও সগব যামিনী
নীনক মাতন ভেন হতাশ
কিনকহুঁ কতহু ত্রাস ভেটএ নহি
ভুমকম ভেন গবদনিক ফাঁস ।

কোনা জীযরঁ ?
কী কবত রিধাতা ?
জ্ঞান-রিজ্ঞান সভ ভেন খথাহ
দবকন ভীত ভিযৌন নগৈত খছি
ঘবো রাঁচক নহি খছি খাশ
ভুমকম ভেন... ।

কিনকো ছৗন প্রাণ
ক্যা বাঁচন
ক্যা-ক্যা দ্খে ভেন বতাহ
মনক বেথা কিনকাসঁ বাঁটী
ঘবক-ঘব ভঽ গেনৈ নাশ
স্তুমকম ভেন... ।
ধবতীক সংগ থবথব কাঁপগ
গাছ-বিবীছ সংগ মানব জাতি
কী হম কেনহুঁ কী হম পেনহুঁ
কিনকো নহি বুঝবাক খবকাশ
স্তুমকম ভেন... ।

দূ-চাবিক বাত বহন নহি
হজাবক-হজাবকেঁ নঽ গেন কান
কেতবোঁ ক্যা কনোন কএ থাকন
বৈঠনা থাকি-হাবি-কঽ খাশ
স্তুমকম ভেন... ।

পাথবক নব জংগন বনাওন
জানক গ্রাহক ও বনি গেন
সব-সম্পীত সংগ ছীনি কএ নঽ গেন
জীবনক সভটা হাস-বিনাস
স্তুমকম ভেন গবদনিক ফাঁস ।

দীপ

সগব বাতি হম দীপ জবেনৌঁ
তৈযো ঘব অন্হাবে অছি
বাতি-বাতি ভবি দিনক আশমে
মন হমব ওঝড় াএনে অছি
তৈযো ঘব অন্হাবে অছি।

তমসো মা জ্যার্তিগময কেব
পাঠ সভ নিত দোহবাবৈঁত অছি
তৈযো নিত গজোতক চাহমে
এখনো সভ অন্হাবাএন অছি
তৈযো ঘব অন্হাবে অছি।

মৈথিনী সংগে মিথিনা জীতন
দেশক ভাষামে নাম জ্ড়ন
ভাষা কেব সম্মানো বঁঠনে
সবঁহক আঁ খি কিএ ঋনন অছি
তৈযো ঘব অন্হাবে অছি।

ভাষা ও সাহিত্যকেঁ জে জন

ঋাগৃ ঋাগ রঁঠ় ারেঁ ছথি
হমবা রঁ্মনে রএহ ছথি মৈথিন
হ্নকে নাম ঋাগ গারঁক ঋছি

বাতি–বাতি ভবি দিনক ঋাশিমে
মন হমব ওঝড় াএন ঋছি
সগব বাতি হম দিন জবেনৌঁ
তৈযো ঘব ঋন্হাবে ঋছি।

মন পছতায

কন–কন মাটি কন–কন দেহ
কন–কন পানি কনকন ছৈ খেত
খগনী–রঁগনী খেত পাটি গেন
উঁচকা পাটী ভেন রঁনায
কী কবী নৈ কবী মন পছতায।

হাথ–পএব কেব আঁংগ্বব ঠিঠ্বন
ছিপনী মানএ নহি আঁংগ্ববক রাঁত
খেতক খাড়ি পব বাখন জনখৈ
কৌখা খনগে খেন–খেনায
কী কবী নৈ কবী মন পছতায।

ধানক বুঁষ্টী জবি গেন ভোবে
খাগি–ছয কেব কোন উঁপায
রিন্ব পটৌনে খেত ছোড়ি কঽ
খাগিক ভাঁংজমে কতএ জায
কী কবী নৈ কবী মন পছতায।

রঁড় ঝঁঝটিযা খেতী–রাঁড়ী
গহ্মক খেতী রঁড় দুখদায
জাড়ৈ–জনমএ জাড়ে রাঁঠয
জাড়ে মে ও হবএ–হ্নাএ
কী কবী নৈ কবী মন পছতায।
জাড়ে–জড়েনহুঁ খেত ভেন হবিযব
ধবতী ভেনী পবম সহায

পছৱাঁসঁ জঁ ৱাঁচি গেন তঁ
সভক্টা মেহনত জাএত ভুনায
কী কবী নৈ কবী মন পছতায।

<u>সভ ঝূঠ-ফূসমে ৱাঁঝন ছী</u>

সভ ঝূঠ-ফূসমে ৱাঁঝন ছী
কিযো খপন ডীহ নহি তাকৈ ছী।

খপন চাস-রাস ছোড়ি সভ
খনকব চাস সম্হারৈ ছী
খপন গাম স্বনসান নগৈত খছি
খনকব গাম রসারৈ ছী
সভ ঝূঠ-ফূসমে... ।

খপন সহোদব দুখাবপব খঁঠৈকন
দোসব সহোদব তাকৈ ছী
গাম-গাম কেব এক্ক খিস্সা
দুখাবো দীপ নহি রাবৈ ছী
সভ ঝূঠ-ফূসমে... ।

ভাষা ভেষ রদৈন বহন ছৈ
নিত-নিত নূতন মিথিনা কেব
খপন ভাষা রিসৈব বহন ছী
খানে ভাষাপব খাশ্রিত ছী
সভ ঝূঠ-ফূসমে... ।

হাকিম, খমনা মীন মজূব রনি
জীরূ জেতএ জে কাজ মিনএ
খপন ভূমি-ভাষা নহি রিসবী
মিথিনে কেব খহাঁ রেঁচৌ ছী
সভ ঝূঠ-ফূসমে রাঝন ছী ।
শহব ও গেন

শহব ও গেন মন্বক্খ রনএ নেন
গামমে বহি রন-মান্বখ ছন
শহবক_পাথব কেব জংগনমে

ঙুেমা খারি খাগ পথবা গেন।
শহবক পাথব কেব... ।
গামমে ছন ভাএ–রঁহিন সভ
কিযো রাঁবূ কিযো কাকা ছন
ভৈযা–ভৌজী রেঁটী–ভতীজী
নৈ কিযো রিন্ব নাতা ছন।
শহবমে জাগতে বিশ্‌তা–নাতা
সভটা মটিযা–মেট ভঽ গেন
শহবক পাথব কেব.... ।
পথবাএন শহবী পাথবমে
কনিকো মানরতা নৈ বাঁচন
চাবি রঁখসঁ চানীস রঁখ কেব রঁ্চী,
জননী রঁনি চঠ ্ ্ গেন শহবক পাথব কেব... ।
রাঁট–রঁটৈী দেখতো খান্হব স্বনিতো
কদন রঁহিব ভঽ গেন
পশ্বতো এহেন ক্কর্ম স্বনি–স্বনি
চ্ড় ্ ্ক পানিমে ড্মি মবি গেন
শহবক পাথব কেব জংগনমে
সভকেঁ সভ খাগ পথবা গেন।

<u>সাঁঝ</u>

সাঁঝক সংগে ভাগি বহন খষ্টি
চিড়ৈ-চ্নঙ্কন রাঁসপব
রবদ-গাএ কেব জেরব তহিনা
দৌড়ি বহন খষ্টি রাষ্টপব।

গৌধূনিসঁ পাষ্টি বহন ষ্টে
নভ-আঁগন ঘব-গামকেঁ
রষ্টা-রাষ্টী চিকবি বহন ষ্টে
ষ্টৈনক-ষ্টৈন রথানপব।

স্বরুজ সিন্নবিযা খনোপিত ভেন
ধূবা কেব এহি মেঘমে
রেষ্টী-রহ্বিযা দীপ নেসনে

সাঁঝ দেখি আঁ ংগন-দ্খাবপব।

ৰাঁ৫-ৰ৫ৈহিক ডেগ ভেন নমহব
গাম্ভী-ৰিবম্ভী ভেনৈ ভিযৌন
নেনা-ভু৫কাক দীঠি ঙঁতাবথি
দাগ-মাগ ওসাবপব।

খা গগ নিনিযা ৰাঁ৫ তকৈত ছৌ
হমব ৰৌখা ওছৈনপব
কথা-পিহানী ঘ্মি বহন ছৈ
ৰৌখা কেব নিনাবপব।

<u>ঢোনক ৰৌখাব</u>

স্বননক ঢোনিযা ৫কি ভেন ঠাঢ়
গ্ৰামম্ভী ভেন গামক ভাব
গাম-গামমে গ্ৰামম্ভীকেঁ
ছ৫ি বহন খছি খাৰ ৰৌখাব
স্বননক ঢোনিযা...।

খগড় া-পিছড় া ফেং৫ম-ফেং৫
ৰাঁপ-দগযাসঁ হোগ ছৈ ভেঁ৫
প াঁ ংচ ৰ্খসঁ নীনক মাতন
ঘ্মি বহন ক্ষবযাৰৈত পে৫
কোনা হএত খাৰ নৈযা পাব
স্বননক ঢোনিযা...।

দূবক ঢোন সোহনগব ছেনৈ
নগক ঢোন ছেনৈ ভেন ৰেকাব

दंगनक डगब स्वनिते मातब
ग्श्मन्त्रीकेँ चठ़न रोंखाब
स्वननक ढोनिया टिक भेन ठाठ़ ।

खेरैंया

सरॅहक नाहकेँ भेष्टन खेरैंया रिन्न खेरैंया हमरे नाह थछि
देखृ पाब थारॅ केना नगैत थछि रिन्न खेरैंया हमरे नाह थछि ।
किनको टाका पाब नगौतन्हि
किनको नेता पाब नगौतन्हि
थपन-थपन रॉस भिरौने रॅह्तो पाब उँतबनौ जाग छथि रिन्न खेरैंया हमरे नाह थछि ।
दृब-दृब धबि नजबि खिरौने ताकि बहन छी थाँकि बहन छी किनका पछओने पाब नगत थार कियो संगी नै भेटि बहन थछि रिन्न खेरैंया हमरे नाह थछि ।
किनको रॅड़का पैघ हरेंनी किनको रॅड़का पागक डौड़ही
किनको साब किनको छनि साठ़ू धोती जिनक थकास स्वखाशत थछि रिन्न खेरैंया हमरे नाह थछि ।

माय हमब नर-क्षम्भ नहेनी
माय हमब नर क्षम्भ नहेनी नै ह्नका मन पापक गेठबी

नै हुनका मन बाँझक धोकबी नेना–भुटकाक साँस हास संग जिनगी भबि ओ खूब नहेती माय हमब नर कम्भ नहेती।
नै कहियो ओ चानन केती नै कहियो संन्यासिन भेती गिबहस्थीकें स्रस्भ बूझि ओ कर्मक संग प्रभु कें गुण गेती माय हमब नर कम्भ नहेती।
नै ओ रिदुषी नै ओ स्वन्नबि नै आडम्रबी नै कनसोही बाँटे–बँटैही सभ जन हिनका मन्बक्ख रूपमे भेटैत सिनेही माय हमब नर कम्भ नहेती।
मनक प्रयागमे त्रिरिध तापकेँ कर्मक हुनासमे अपन गर्बकेँ
अपन मनोबथ पबक स्वख नेन आजीरन ओ डूमौने बहती माय हमब नर कम्भ नहेती।

ছঠি পাবৈন

সরঁহক কেবা সরঁহক নাবিযন
সরঁহক ঠক্ষ্খা এক্কবংগ
সরঁহক মনমে ভক্তি-ভারনা
ঠক্ষএ সন ছৈ এক্কবংগ
সরঁহক ঠক্ষ্খা এক্কবংগ ।

রাঁসক পথিযা রাঁসক কোনিযা
মাটিক দিযা এক্কবংগ
মোটঁ মৌউঁ রা মৌউঁ ও পাতব
সরঁহক ক্ষড়ৈ এক্কবংগ
সরঁহক ঠক্ষ্খা... ।

খন্থা-স্বথনী, হবদী-খাদী
সেরঁ-সমতোনা এক্কবংগ
নরকা সাড়ী নরকা ধোতী
ভুরন ভাষ্কব এক্কবংগ
সরঁহক ঠক্ষ্খা... ।

পোখবি হো কি কছেব ধাব কেব

आँगनक पोखरि एकरंग
सभठाम पानिमे ठाढ़ परैनैतिन
सरहक व्रत छन्हि एकरंग
सरहक ठस्खा... ।

सरहक खँगना गोरेबे नीपन
नेना-भुटैका एकरंग
सभकेँ छठि परमेश्वरी देखिन
अभिलाषित रब एकरंग
सरहक ठस्खा एकरंग ।

প্রাকথন

কাঁঠ আ ফূন হমব জিনগীক সহোদব অছি।
উপেক্ষা-অপেক্ষা অছি সহচব
সহ দিস আকর্ষণ
অসহসঁ রিকর্ষণ
মনমে
সদৈত রঁনন বহৈত অছি।

রিরিধ কনা আ সৌন্দর্য
হমব আকর্ষণ কেব কেন্দ্র রিন্দ্ অছি।
হম স্বীকাব কবৈত ছী।

মিথিনা ধাম

अपन गाछक छाहमे
अपन मिथिला धाममे
अपनहि माटिपर रहैत छी
अपन सिमरा गाममे।

मधुर नगर अछि अमृता रोद
पछबा रहै सिनेहिल सिनेहिल
लक्ष्मी मेला कचरचिया सभ
संगहि अछि आगा गाममे।

पोखरकी सेहो देखल आब
रहैत दिनपर सीसो तर
काज करै छी कैर करै छी
स्वप्नसँ स्वप्नर गाममे।
अपन मिथिला धाममे।

<u>**तँए किछु ने किछु लिखैत जाउँ**</u>

लिखैत-लिखैत किछु लिखिये देलेँ मैथिलीक उपकारी
हेतैँ तेँ किछु-ने-किछु लिखैत जउँ।
छपैत-छपैत छैपिये जेतैँ एकदिन लेखक रहिए

জেৰোঁ মংচ খাব গনামো ভেষ্টত তৈঁ কিছু-নে-কিছু নিখতে জাউঁ।

মৌনিকতা কেকবা কহৈত ছী কিনকামে মৌনিকতা ছনি সভ কিযো এক্ক ৰাঁত নিখৈ ছথি সৰ্হক নীযত সাফ দেখাগত খছি তৈঁ কিছু-নে-কিছু নিখতে জাউঁ।
নীব-ক্ষীব রিরেক কিনকা ছন্হি নিখনিহাবমে হংসত্ব কিনকা ছনি পূৰ্জা-পূৰ্জী জোড়া -তোড়া কঽ
কিছু-নে-কিছু ঘঁসৈত জাউঁ তৈঁ কিছু-নে-কিছু নিখৈত জাউঁ।

নির্মনীক নির্মনতামে

নির্মনীক নির্মনতামে
মনক মনান সভ মেষ্টা বহন খছি
শিক্ষাক ঐ মহাপংকমে গামক জিনগী নেষ্টা বহন খছি।
কৈঁচা-পৈসা জোবি-জোবি কঽ

माथ-बाँप सभ पठा रहल अछि
कोचिंग, विद्यालय, कौलेजमे एक-एक जन न्वटा रहल
अछि। शिक्षाक एहि महापर्व...।
के पठौतग केकरा नग जा कऽ
लेला भुटका पठ़ा रहल अछि
नै स्वधि बुँधि ओ केकरो छनि अपने माँमाट ओझबाएल
अछि। शिक्षाक एहि महापर्व...।
चटिया सभ चटिसाबक नाथे
गुरुजी पायरटैबक बाटे अपन-अपन भॉँजमे
सभकोग
डबीब छबरए लेल अपसियाँत अछि।
शिक्षाक एहि महापर्वमे
गामक जिनगी नेटा रहल अछि।
गामक जिगनी नेटा रहल अछि।

<u>बौथाक उबटैन</u>

कजबौटी केब काजब संगे बौथा केब उबटैन रिना
गेल।
सोगबी केब अशौचक संगे मिथिलाक संस्काब हेबो
गेल। कजबौटी केब...।
नर युगक नर संस्काबमे जॉनसन बेबीक पाउडब मिलि
गेल

মাগক স্তন ছোড়ি কহ নেনা রৌতন সংগে মাএ ভুনা গেন। কজরৌটী কেব...।
সিনেহক ডোবি তোড়ি কহ মমতা স্বন্দবতা কেব মোন রিকা গেন দাগ নৌবিনক সংগ পারি কহ
নেনা মাগক নেহ ভুনা গেন কজরৌটী কেব...।
থপন থান সভ পাগপব রিক গেন সম্রন্ধক সভ থাঁচ র্তা গেন ধন নক্ষ্মীক চকাচৌধমে তন মন বাগক বংগ মেটা গেন
কজরৌটী কেব...।

সোহব জন্ম রঁধৈযা সংগে
মূড়ন উঁপনৈনক মহত মেটা গেন
নকদক গাড়ী রস্ত্রাভূষণ সংগ
রঁরুথা কেব থাচার্য ভুনা গেন
কজরৌটী কেব কাজব সংগে
রৌথা কেব উঁরষ্টন রিনা গেন।

বাহুন ক্মাব চৌধবী, কদ্রপুব, মধুরনী

হেনৈত প্রাণ

শোণিতক পোখেব মে

হম হেন বহন ছী
খা খহাঁ,
রাঁকুদক মহাব পব রৈঁসি
মাছ মাবি বহন ছী ।

রঁসী কেঁ ত' রাঁতেঁ ছোড়়
খহাঁ ত
মহাজান ফেক
বেহুঁ, ভাক্ষব জেনা
মাবি বহন ছী
মন্বক্থক প্রাণ
দ্নূ রিশ্বেশিজ্ঞি কেব রীচ
হমব খংগনা,
রেঁন গেন ঐছ
সন্নিযা খেত খা,
কর্রনা কে মৈদান ।

ধূ–ধূ কঽ
জবি বহন য'
হমব গতিহাস খা,
সভ্যতা ।
নাগন খছি খহাঁ কেঁ
খাঁখি পব খন্ধাবজানি,
হ্মহঁ পব জারী,
কান পব পর্দা।

নাক সেহো রঁন্দ
ঐছ কী

दृश्यक ने
नागेत य' ।
मनुक्खक माउंसक जे
चारूँदिशि पसरल अछि
हमर मागयक शोणित जे
पिछला दस दिनसँ,
जमल अछि माटि पर
गवाक, नीरिया आ
अफगानिस्तान केँ राँद
हमर अंगना रँगल
अछाँ केँ,
युद्ध मैदान ।

भसिआएल जिनगी मे,
जे किछु शेष अछि
सएँ छी मात्र,
अवशेष
जवल गतिहासक आ
सभ्यता केँ ।

कहाँ पवती ने वहत
शोणित सँ,
भीजल माटि पर,
नव कोपल निकलतै ।

शोणितक पोखेर हेलैत-हेलैत
हम घाटि पर पहुँचरुँ
आ तखन नेरुँ

रॅचन थरशेष था
शोणितक एक-एक ठोपक
स्वगद जोबि हिसाबॅ ।

रॄषेशे चन्द्र नान

ठँठाउँ, हिड़ना नगाउँ !

जाउँ ठँठाउँ !
पोखविके भीड़पव
हिड़ना नगाउँ ! !
१.
रौथा थाओत
दिन ताकिकए
संगे नाओत केक,
घुङ्घुङ्कए
ऋँठ थ्थाओत
कबरॅ फेसरॄंक चेक !
जाउँ ठँठाउँ !
पोखविके भीड़पव
हिड़ना नगाउँ ! !

২.
চন্দা মামা দূবসঁ
পূত্মা পকারঁথি গ্বড়সঁ
ওহিনা পকাউঁ,
গামক দনানসঁ
থপড়ী রঁজাউঁ ।
ত্মসগব হঁসূ
নাগর চনাউঁ,
রিঁচকূ কূদূ
গান ফ্নাউঁ ! !
জাউঁ ঠঁঠাউঁ !
পোত্মবিকে ভীড়পব
হিড়না নগাউঁ ! !

৩.
ত্মা ত্মা বে
খঁজন চিড়ৈযা
নেষ্টৈরাঁকে ত্মরতাবমে,
ফহ্ব কাষ্টে রাঁর্–মৈযা
ঘব–রাঁবীকে ঝাবমে ।
বংগ সজন রঁজাবমে ।
ত্মা ত্মা বে
নেষ্টৈ চিড়ৈযা
ধবৈত ত্মন্তাব ভগা,
দেত্মা–দেত্মাকএ
স্বস্ত নানসা
ন্যূবী ত্মাঁথি স্বতা ! ! !

জাউঁ ঠঁঠ়ি াউঁ ।
পোখৰিকে ভীড়্পৰ
হিড়্না নগাউঁ । ।

বামদেৱ প্ৰসাদ মণ্ডল 'ঝাৰুদাব'

ঝাৰু

দেখ–দেখ দ্নিযাঁ কেবি বীতি
খসগব দ্খ হম কবৰ্ কেতেক।
শিক্ষা তঁ খসমান ছবৈত খছি
প্বী পাতান ধঁসি গেন বিৰেক। ।
গীত–
মাএ–বাঁপ ভঃ গেন নীম কবৈনা
কনিযাঁ তঁ বব মীঠ ছগ। –2
দেখূ যৌ বাঁবূ খাবি গেন খাগূ
কেহেন জমানা ঢীঠ ছগ। –2

গনম ছৈ নহি কাম কাজকেঁ
ব্নৌ নহি কিছ নোক নাজকেঁ। –2
জৌঁ ব্ঠ়ি যা বেবহাব ব্ঝবৈঁ
ঠৈঁ–নে ওকব পীঠ ছগ। –2
দেখূ যৌ বাঁবূ... ।

জবঁসঁ গেনৌ দিন্নী দ্ন্হা
ফেব নহি হ্কনক ঘ্বি ও চ্ন্হা। –2
ব্ঠ়ি যাসঁ সভ হঠৈন কববৈঁ

𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒡𑒹𑒢𑒹 𑒮𑒲𑒙 𑒕𑒪। -2
𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒨𑒾 𑒥𑒰𑒥𑒴... ।

𑒢𑒫𑒏𑒰 𑒐𑒳𑒬𑒲𑒮𑒿 𑒞𑒢 𑒑𑒧𑒏𑒻 𑒕𑒻
𑒮𑒰𑒛𑓃𑒲 𑒮𑒱𑒞𑒰𑒩𑒰 𑒮𑒼𑒢 𑒔𑒧𑒏𑒻 𑒕𑒪। -2
𑒤𑒰𑒙𑒪-𑒣𑒳𑒩𑒰𑒢𑒧𑒹 𑒥𑒳𑒜𑓃𑒱 𑒨𑒰 𑒖𑒲𑒥𑒻
𑒏𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿 𑒗𑒰𑒛𑓃𑒱 𑒖𑒲𑒥𑒻 𑒕𑒪। -2
𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒨𑒾 𑒥𑒰𑒥𑒴... ।

𑒯𑒩𑒠𑒧 𑒏𑒏𑒩𑒼 𑒧𑒰𑒟 𑒥𑒯𑒻 𑒕𑒻
𑒧𑒰𑒟𑒮𑒿 𑒂𑒿𑒔𑒩 𑒞𑒹𑒢 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒪। -2
𑒁𑒢𑒞𑒰-𑒙𑒱𑒏𑒳𑒪𑒲-𑒩𑒲𑒥𑒢 𑒔𑒼𑒙𑒲
𑒚𑒼𑒩𑒏 𑒪𑒱𑒣𑒲𑒮𑓂𑒙𑒱𑒏 𑒢𑒲𑒏 𑒕𑒪। -2
𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒨𑒾 𑒥𑒰𑒥𑒴... ।

𑒗𑒰𑒥𑓂𑒡

রেঁরহারে পহিচান করারেঁ
রেঁকতী ঔর গঁসান কেব। -2
কিযো দেখারেঁ রূপ দানরী
কেকরো গ্বণ ভগরান কেব। -2
প্রাতী-
উঁঠূ জাগূ রেঁষ্ঠৈী ভিন্নসব ভেন
ছপি গেন নিশাঁ খারঁ জাগূ নে।
রঁহি বহন পরন খমৃত ধাবা
নিজ তনমে একবা নগারূঁ নে। ।

খানস রিঁসতব খট্টযা ছোড়ূ
নিত্ত ক্রিযামে তনকেঁ জোড়ূ। -2
দিশা দতমৈনক বাখূ যাদ
স্নান করূ তেন মননা রাঁদ। -2
মনি তন পোছূ নিজ গমছাসঁ
কপড়া কানাদেশক পারূঁ নে। -2
উঁঠূ জাগূ...।

মন্ন-মন্ন হবিক ধিযান ধরূ
মাএ-রাঁরূঁকেঁ প্রণাম করূ। -2
খাশিষ নিখ সত্ত সেরা কেব
রোঁনীমে রাঁষ্টূ মেরা কেব। -2
নিজসঁ জানূ পব পীড়াকেঁ
দুখিযাকেঁ গনা নগারূঁ নে। -2
উঁঠূ জাগূ...।

ন্মাব্দ

সাধ্রাদ হে দেশীক ধবতী
সাধ্রাদ হে সভ জনতা।
সাধ্রাদ হে তাজ দেশীক
সাধ্রাদ হে সম্প্রভুতা। ।
গীত-

हमरा देशक धरती महान छै गउ रहिना।
तँए सोनासँ भरल भण्डार छै की ओहिना। ।
केतौ लोहा केतौ ताम्बा भरल छउ। -2
केतौ चानी केतौ हीरा गड़ल छउ। -2
केतौ कोयलाक भण्डार छै गउ रहिना
तँए सोनासँ भरल भण्डार छै की ओहिना। -2

जेतए छै किमती खानि जानसँ।
ऋृके नहि ओ रस छुटै शानसँ। -2
राष्ट्रे हित नः सेफ छै प्राण गउ रहिना
तँए सोनासँ भरल भण्डार छै की ओहिना।

सेरा केर जेतए परम्परा छउ।
सन्त मानव नेने हाथ खड़ ा छउ। -2
घर आएल मेहमान लगै भगवान गउ रहिना।
तँए सोनासँभरल भण्डार छै की ओहिना। -2

झाक

जीयो और जीने दो मन्तर
जँ जपतै ओ जग संसार। ।
जग अमनकेँ जड़ ि ज्एतै
हविएतै मानव अधिकार। ।
गीत-
जीयो और जीने दो मन्तर
राखू हरदम याद यौ। -2
किए केकरोसँ झगड़ ा हेतै

হেতৈ কিএ রিরাদ যৌ। -2
কিএ... ।

খাসমান ছী সরঁহক পিতা
ভূ মণ্ডন ছী সরঁহক মাতা। -2
তঁএ ভৈযাবী সভ জগ রাসী
মনমে কন্ধ স্বখাদ যৌ। -2
কিএ... ।

রঁঠ়রূঁ জন-জনমে সভ প্রীত
হেতৈ মানরতা কেব জীত। -2
এক রঁনি জীরেঁ সভ জগ রাসী
ঘব-ঘব দিযৌ সমাদ যৌ। -2
কিএ... ।

দিযৌ জগ খমনপব জোব
চনূ রিশ্বি শান্তি কেব ওব। -2
কেকবো নৈ কিযো কবৈ গ্বনামী
সভ জীরঁতৈ খজাদ যৌ।
কিএ... ।

ঝাব্ধ

মান নৈ কেকব মন মানৈ ছৈ
কেকব মন মানৈ খপমান। ।
খপনাৰূঁ সভ জীর জগতকেঁ
পূবত খদ্ধূঁকেঁ ঙা খবমান। ।
গীত–
শিক্ষাক রৌছাব নাগন ছৈ
ঘব–ঘব পঠ় াগ–নিখাগ ছৈ। –2
ৰঁড় ী সবম কেব ৰাঁত খাৰোঁ
নোকসঁ নোক ছৰাঁগ ছৈ। । –2

কেকব নহ্ কেকবাসঁ কম ছৈ
সভ নহ্মে একে দম ছৈ। –2
শ্রদ্ধা ঔব সিনেহমে সৰঁহক
ৰঁড়ৰৈঁব হক দেখাগ ছৈ। । –2

ৰঁড় ী... ।

জেকবা নৈ জীৱনক আধাৱ
কী ৰ্ঁহতে মানৱ অধিকাৱ। -2
ঊঁচ নীচক হথিযাৱ উঠা কহ
জগসঁ নড়ৈ নড় াগ ছৈ। । -2
ৰঁড় ী... ।
মানৱতাক শাসন মানূ
সভ মানৱকেঁ ৰঁড়ৰৈঁৱ জান্ব। -2
জীৱৈঁক হক ছৈ সভকেঁ ৰঁড়ৰৈঁৱ
অন্ধোকেঁ ঙা দেখাগ ছৈ। -2
ৰঁড় ী... ।

ঝাক্

কান্হিকেঁ কে দেখনকৈ ৰাঁৰূ
কান্হিক কবিশ্মা ৰড় া মহান। ।
কান্হি মাথমে হেতৈ খপ্পব
ঋা কী কবৰ ঋহাঁ কংচন দান। ।
গীত–
ঋাৰ কী কড় ী হম
সামনে খড় া সরান ছৈ। –2
জীনগী ভেন দরাঁন ছৈ না। । –2

জঁ ফঁসি জাগ ছৈ ঙা মশীনা
কী কবরেঁ হোগ নৈ ফৈসনা। –2
ঐ সঁ রঁচিত নৈ কিযো
বাজা বংক কংগান ছৈ।
জী...।

ভেষ্টন সমযসঁ নৈ জরাৰ
কন্নব ৰঁনি জাগ ছৈ নরাঁৰ। –2
যা খোজি গনত হন
জীনগী করৈ হনান ছৈ।
জী...।

হন নানচ কেনক সরান
জিনগী ফঁসি গেন ওঝড় ী জান। −2
খাৰ কে ছোড়তৈ
কেকবো কহাঁ মজান ছৈ। −2
জী... ।

উঁত্তব সময চাহি ছৈ কম
জীযৰ যা কী ঘেবত জম
বক্ষা কৰু ৰিধাতা
মৌত জিনগী কে সরান ছৈ।
জী... ।

খোজৈ সময বহৈত সচ উঁত্তব
ৰিবনা ছৈ জগমে ঙা প্বত্তব।
দ্খ সে পাৰৈঁ,
জিনগী তেকব ৰৰাঁন ছৈ।
জী... ।

ঝাব্দ

জাগূ রাবূ দেশী রঁচাবূ
নরকা খুনক রোনীসঁ। ।
জে মানরমে হ্ুষ্ট কবারেঁ
তেকবা মাব্দ গোনীসঁ। ।
গীত–
খাধা বোঠী খেরেঁ যৌ
দেশকেঁ রঁচেরেঁ যৌ। –2
জ্ঞান–রিজ্ঞানক ডোব পকৈড় হম
দুনিযাঁকেঁ নচেরেঁ যৌ। –2

দেশমে পসবন ভ্রষ্টাচাবী
গমন ঘোটানা খত্যাচাবী। –2
একতা কে তনরাব রনা হম
সরহক ঘেঁষ্ট কষ্টৈরেঁ যৌ। –2
খাধা... ।

সত্ খহিংসা গাঁধীসঁ নেরেঁ
হিংসাকেঁ নৈ রঠএ দেরেঁ। –2
স্বখ শান্তিক মহন রনা হম
দুনিযাঁকেঁ রসেরেঁ যৌ। –2
খাধা... ।

সেরাকেঁ জন–জন বুনরেঁ
মানরতাক মন্তব গুনরেঁ। –2
জগ খমন কেব মানা নঃ কঃ
ঘব–ঘব ধূম মচেরেঁ যৌ। –2

আধা... ।

<u>মাক</u>

মাক বিনু নহি ঘবক শোভা
মাক বিনু নহি হোএত হরণ। ।
হমবা বিনু নহি মন্দিব-মশ্জিদ
আব নে দেশক সংসদ ভরন। ।

গীত–
ঝাৰুসঁ জুনি ঘৃণা কৰু
ওা তঁ খন্বচিত ৰাঁত ছী। –2
জগসঁ মিনৈ ছৈ জগমে শান্তি
তেকব হম শ্বৰুখাত ছী। । –2

জগ ঘব নহি ছৈ হম্মব খাদব
তগ ঘব ঘ্সতৈ দ্বখক ৰাঁদব। –2
পএব পসাবত বোগ ৰেঁমাবী
ওঘব ভূতক জমাত ছী। –2
জগসঁ মিনৈ... ।

কী হমবা ৰিন্ব তনক শোভা
ফ্টৈতৈ কী মন ঐ ৰিন্ব খাভা। – 2
কে কহৌত হমবা ৰিন্ব মানব
কেকব ওা ওঁকাত ছী। – 2
জগসঁ মিনৈ... ।

কে নহি নগ ছগ হমব সেৰা
বাজা বংক দানব খা দেৰা। –2
কে গীন সকতৈ ৰুপ–বংগ হম্মব
সোচৈৰানী ৰাঁত ছী। – 2
জগসঁ মিনৈ... ।

<u>ন্মাব্ধ</u>

বহি নৈ গেন থাজ্ক শিক্ষামে
জ্ঞানকর্মক মহান ভঁদ্দেস।
ভ্রষ্ঠাচাবসঁ ধনার্জণ কঽ
জড়ৃ যিা রঁচি গেন রাঁকী শেষ। ।
গীত–
শিক্ষা ভঽ নৈ জাউঁ রঁদনাম
গৈ রৈষ্টী ভাব তোবাপব ছৌ– 2
ভৈযা রাঁবূক ঠোবক নানীকেঁ
শ্রৃগাব তোবাপব ছৌ– 2

শিক্ষাসঁ নে ৱ্তান স্বকর্মক
বাখ পবখ মানরতা ধর্মক। 2
নিষ্ঠা নীতি ওমানক
মনাব তোবাপব ছৌ। 2
শিক্ষা... ।

শীন শ্বশিনতা গঠ় া–নে গহনা
মানরতা কেব পহীবিনে কংগনা। –2
সিনেহ প্যাব সভ ছোষ্ঠ পৈঘক
ৰেঁরহাব তোবাপব ছৌ। –2
শিক্ষা... ।

জগমে পসবন দহেজ ৰেঁমাবী
ৰৈষ্ঠ্য ৰঁনৈ কেব কব তৈযাবী। –2
ষষ্ঠ সমাজিক দহেজক
তনরাব তোবাপব ছৌ। – 2
শিক্ষা... ।

<u>ঝাব্ধ</u>

ভূন কবৈ জঁ রনক পংষ্টী
পশ্ব কবৈ তঁ ও ষ্টৈ রাঁত।
ঐসঁ রংচিত জীর জগত কেব
মাত্র ষ্টোড়া কহ মানর জাত। ।
গীত–
দ্গএ ফূনসঁ ঘব সজারূঁ
স্বখী বহত সংসাব যৌ। –2
কব্ধ নিযোজিত সভ কিযো রাঁরূঁ
খপন–খপন পবিরাব যৌ। –2

দূ গোষ্টৈ হম হমবা দূষ্টৌ
নক্ষ্মী রেঁষ্টী খা ভোনরাঁ রেঁষ্টৌ। –2
নীকসঁ মিনতৈ শিক্ষা দিক্ষা
বোষ্টী কপড় া দ্নাব যৌ। –2
কব্ধ নিযোজিত... ।

কান ধব্ধ রিক্তানক হন্না
ভবন জোগাব ছৈ একবা মোনা। –2
নহি তঁ হোএত ককোড়ৗঁ রাণী
খোধি কঽ খাএত কপাব যৌ। –2
কব্ধ নিযোজিত... ।

জনসংখ্যাঁ কেব ৱোঁম ভেন ভাবী
নাকোদম কেনক ৱেঁকাবী। –2
খাৱোঁ নৈ চেতৱঁ নব নাবী
ফেন কঽ জাএত সবকাব যৌ। –2
কব্ধ নিযোজিত... ।

ন্নাব্দ

স্বতি উঁঠি নাগৃ ভোৰে ৰাঁৰৃঁ
মাএ–ৰাঁৰৃঁকেঁ গোড়ৢ যৌ।
একড়ৢ া সন জগমে নৈ কিযো
সেৱাপব দিযৌ জোব যৌ।
গীত– মাএ গগ ৰোঁন তোহ্ব ছৌ,
ৰাঁগৰিন ৰেদ হ্ববান গগ।
শান্তিকেঁ ৰঁবদান গগ না–2
তূঁ তঁ জগমে খন্বপম, কেকব উঁপমা দেরৈঁ হম।
সৌংসে দ্নিযাঁমে নৈ, কিযো তোবা সমান গগ।
শান্তি... ।
খাগৃ তূঁ পাছৃ ভগৰান,
জগমে ত্তহী এক মহান।
তোৰে নাওঁসঁ প্বজ্জিত মন্দিবক ভগৰান গগ।
শান্তি... ।
তূঁ তঁ মমতা কেব খকাস।
পহিন গ্বরু কেব প্রকাশৈ।
ত্তহী জগমে দেখেনহী,
জীরৈঁ কেব সামান গগ।
শান্তি... ।
তূঁ তঁ খন্না, ঙষ্ণৃ, মহেশৈ,
কার্তিক গণপতি ওঁব গণেশৈ।
মাএ গগ চবণ তোহ্ব ছৌ, গংগামে স্নান গগ।

শান্তি... ।

ঝাব্ধ

গবীৱঁ ভূখন কম বঽ ছৈ
ভূখন ৱঁেসী বঽ ধনৱান ।
গবীৱঁ ভূখ ৱঁস স্বখন বোঙ্গী
খমীব ভূখন হীবাক খান ।

গীত– তূমনোগ কেনা কঽ জীৱঁতে ওতএ
খাপনোগ জতএ ৱঁেমাব ছৈ ।
খসংতোষমে মাথ দ্খাগ ছৈ
স্ৱার্থিক চঠ়ন ৱঁোখাব ছৈ ।
খহাঁ ৱাঁৱূঁ ৱঁনূ ৱঁব্ধখাব
হম ছী সেৱা–নে তৈযাব ।
মান–সম্মানমে সভকেঁ ৱঁবোৱঁেব
জীৱঁেক খধিকাব ছৈ ।
খসংতোষমে...... ।
খাপ ডঁব্ধ মোঙ্গব গাড় ী
সাগকিন হমবো বহএ তৈযাবী ।
এক দোসবক ঘাঙ্গ উঁতাবনাগ
দ্নিযাঁক ৱঁেরহাব ছৈ ।
খসংতোষমে...... ।
খহাঁ পাৱূঁ প্বখা–খীব
চ্ন্মা ৱঁ্নৌ নে হমবো ভীড়
গজ্জতসঁ দূ রক্তক বোঙ্গী
হমবো তঁ দবকাব ছৈ ।
খসংতোষমে...... ।
খহাঁ পহিব্ধ সূঙ্গ–সহাবী

ফাটএ হমরো নে পঢ়ি যা সাড়ী
তন ঝাঁপি কঽ হমহুঁ জীরী
হমরো তঁ সবোকাব ছৈ ।
অসংতোষমে...... ।
অহাঁ শোভা মহল অটৌবী
ঝোপড়ী হমরো বহৈ তৈযাবী ।
সীব ছপরৈঁনে ছত হোগ ডুঁপব
হমরো তঁ দবকাব ছৈ ।
অসংতোষমে... ।

<u>ঝাক্ক</u>

কী কবী অপনেক সেরা
ঘব খালী কিছু ছৈ নৈ ধন ।
রৈঁসূ রিষ্টা দী অহাঁ নীচাঁ

শ্রদ্ধা বংজীত খপ্পন মন। ।
স্বখাগত গান-
খর্পণ কবৈ ছী চবণ-কমনমে
কৰু স্বখাগত স্ৰীকাব যৌ।
হম খদনা সন ধ্ন ঘবা কহ
খহাঁ ছী দের খরতাব যৌ। -2

দৰ্শন দেনৌং হমবা হ্জ্ব
নাচি উঁঠন মন মজ্ব। -2
মনসা প্ৰবনৈন হমব রিধাতা
স্বনৈন হমব প্ৰকাব যৌ। -2
হম খদনা... ।

খহাঁ চবণকেঁ ধ্ঐত ধ্ন
মনমে সমা বহন নৈ হ্ন। -2
পারন ভেন হমব ঘব-খঁগনা
হম ভেনৌং সাকাব যৌ। -2
হম খদনা... ।

ঘব হমবা নৈ পকরান
স্বখন বোৗটী ছৈ নীদান। -2
পারি রিঁসাবরঁ দের খতিথি
হম ছী গবীরঁ খপাব যৌ। -2
হম খদনা... ।

ঝাক্ৰ

সফল কবরঁ জঁ জিনগী রাঁরূ
কসি পকড়ূ ঔা দূ খাধাব।
পহিলা জানূ সাদা জিনগী
দোসব জানূ উঁচ্চরিচাব। ।
গীত–
চানি চনী সাদা নিমহে রাঁপ–দাদা–2
কহি গেনা রুঁ্ঠ় প্ববনিয়াঁ খহীমে ছৈ ফাযদা–2

দেখতী নৈ খাঙ পীরূঁ দেখতী নৈ পীনহুঁ্–2

বন্ধু ওকাত ধবি অপনাকেঁ চিন্হুঁ-2
জিনগী আনন্দ হাএত হম কবৈ ছী রাদা। -2
চানি চনী... ।

দোসবকেঁ নীক দেখ কিন্নৌ নৈ জব্দ-2
অপনো আনন্দ বন্ধু দোসবো-নে মব্দ-2
জ্ঞানী প্রুকষক যএহ ছী কাযদা। -2
চানি চনী... ।

ফাটৈনকেঁ নাজ কোন মৈনে নজার্। -2
ঝূঠক রেপাব ছোড়ি সচ গান রজার্। -2
রাঁত কব্দ কম-সম কাম কব্দ জ্যাদা-2
চানি চনী... ।

পবক উঁপকাব কব্দ, কব্দ নহি নিন্দা। -2
জীরিতেমে মব্দ নহি মবি কঽ বন্ধু জিন্দা। -2
জিনগী শীতন কব্দ কিনূ নহি বৌদা। -2
চানি চনী... ।

ফ্মোদ বংজন চৌধবী, গ্রাম- রিম্নগব, প্রখংড- পংডৌন, জিনা - মধ্বৱনী

উঁঠ্ মৈথিন চন্ব মৈথিন

উঁঠ্ মৈথিন চন্ব মৈথিন
পাঞ্চজন্য কে প্রযোগ কব্ধ
হুংকাব ভব্ধ শিংখনাদ স
ত্থপনা নেন ত্থপনে কিছু কাজ কব্ধ
মিথিনা কে গৌবৱ গাথা
জূনী খানী ৱখান কব্ধ
ওতিহাস ৱৈন গেনা মৈথিন
কনী ত্থপন ওতিহাস পঢ়ূ
জনক ৱাৱা কৈন বহন ছৈথ
দেখ মিথিনা কে দূবদাশা
কোনা মৈথিন রিষৈব বহন ছৈথ
ত্থপন ৱৌনী ত্থপন মিঠগব ভাষা

ঙঁঠ্ মৈথিন চন্দ্ৰ মৈথিন ......
....
মিথিনা নেন জ মৈথিন নঙা ৰঁজতা
ঋর্জ্ন ৰৈঁন জ গান্ডীৰ নঙা ধবতা
কনজ্গ ছী ঙা স্বগন নিয যৌ মৈথিন
ঋহা কে নেন কি কোনো গ্রন্থ ওতা
সংঘ মেং শিক্ষি কনহগ কে গ্ণ ছৈ
ঙা ব্ৰ্মৰেঁ নেন কি ঋহা কে গৌতম ওতা
ঙঁঠ্ মৈথিন চন্দ্ৰ মৈথিন
.....

গাম ঘব সৰঁ খানী ভ গেন
খেত খনিহান সৰঁ গাছী ভ গেন
ঠ্ক্ষব ঠ্ক্ষব ৰাঁঠে তকৈত ছৈথ
ৰঁড়কী কাকী ব্ৰ্ড়ৰাঁ কাকা
গপ কৰৈ নেন নোগ তকৈত ছৈথ
নিহ এক্ক চর্চ কবঙ ছৈথ
সৰঁ স প্ৰছথিন কহিযা ওতা
ৰঁড়কা ৰৌৰা ঋাব ন্বন্দ্ব ৰঁচা

ঙঁঠ্ মৈথিন চন্দ্ৰ মৈথিন .....
নিমী কে মিথিনা মিথি কে মিথিনা
নেতাগণ একবা নোঙচ খেনা
জেকৰে দেখ্ ব্ৰ্ধিযাবে ৰঁঢ় ছৈথ
চৈব গোষ্ঠে নঙা কখনো এক সংগ বহৈ ছৈথ
নিজ স্বার্থ মেং সৰঁ ডূগৰঁ জীৰৈঁত ছৈথ
ঋপনে স ঋপনে সৰঁ নৈব মংৰৈ ছৈথ

ওঁঠ্ মৈথিন চন্দ্র মৈথিন ....

....

জাহী ঠাম প্রগট ভেনী সীতা মৈযা
হমদ্রু সৱ ত ছী জন্মাটী বৈদেহীযা
পেট বোটী নেন বৌখ বহন ছী
বৈঁন ক সৱ পবদেশিযা ভৈযা
গামক খাম কাকী ৱঁনা গাছী
ৱঁঢ় মোন হোগ খগছ জৈ হাটক গাছী
গাম স দূব কি কোনো জীৱঁ বহন ছী
মোন মৈব ক ৱ্ঁঝ্ ত কৈন বহন ছী
ওঁঠ্ মৈথিন চন্দ্র মৈথিন

प्रभाष अकिंचन

महाकवि लाल दास

महाकवि पंडित लाल दास
खेड़े-नावानगर खड़ौआ-वास
मैथिली-साहित्यक आकाशी-दीप
आगओ अहेवाग्त उच्चाकाशी

जन्म-साल अठारह सौ छप्पन
मैथिली-क्रांतिक पड़ल अविपल
कुशाग्र-बुद्धिक अग्रदर्शी सपूत
छिलन अंगल दास रचकल

संस्कृत फारसी मैथिलीक जानकार
महाराज दरभंगाक प्रिय पेशकार
प्रशासनिक कौशल में प्रवीणतम
ज्ञान प्रतिभाक अद्भुत अवतार

साहित्य-सृजनक' कएल भंडारण
रमेश्वर-चरित जानकी-रामायण
चण्डी-चरित सावित्री-सत्यवान
स्त्री-शिक्षा सन अद्भुत काव्यायन

उन्नैस सौ एकैस में महाप्रयाण
ओहि महामानव के कोटि-प्रणाम
अकिंचन करबस' उच्चभावरहाञ
कायस्थ-ऋषिक शत-शत सम्मान

<u>ৰাকেশ কর্ণ</u>

<u>সৃজন</u>

অপন লেখনীক সংগ
একসবি সংবেদনা সাক্ষী কবৈত

অহাঁ রিসবি জাগত ছী সভটা
কষ্ট বৃষ্টি আ নোক-রেঁদ
বাকেশ কর্ণ

অংতিম অধ্যায ধবি পহুঁচবা নেন
নিখৈত ছী অহাঁ চিব অদ্যতন ভূমিকা

রিসবি জাগত ছী
রিডম্বনাক অনব্রম
কিএক কি অহাঁ অশ্রিক স্যাহী সঁ
বংগ ভব' চাহি ছী
সমগ্র রেদনা-প্রসংগ আ পাত্র মে

অহাঁ ঙাহো ত' নৈ রিসবি সকৈত ছী জে
চিব প্রবাতন কথা সঁ হবাক হোগতে
সগবো হোগছ জর্জব পবংপবাক
রঞ্জ দৃষ্টি

ক্ষদা জঁ অহাঁ বচ' চাহি ছী
ধরন পবিরেশ
তঁ তাহি নেন
একটা পাবদর্শী
আবেখ খীচ' পড়ত
ওমবাযন বেখাক সমানাংতব ...

খরুণ নান

৬ টা ক্ষণিকা খা ৬ টা করিতা

ক্ষণিকা

১. হাস

ঠমকি গেন ছী
তহিযে স' হমবা মন মে
খহা◌ঁক উঁনক্ষঞ হ◌ঁসী ছন
রা পবিহাস

थाह कहाँ नागन
हम तं सूरदास , मन मे
खंर्ठरैत बहनौं
स्वनैत बहनौं खहाँ केब हास .

<u>२. **खास**</u>

नोक तं सड़कों पव
मवैत खछि रा
स्वाभारिक मौत सेहो
ऋदा ककबो मन मे
पगस क' जे मवैत खछि
ओ मौत ओकबा
रॅनरैत छैक खास .

३. ऱाँत

शेर्ष्ह ब्रॅह्म ामोगत ष्ढे
जॅ निकनि गेन मृॅह स'
श्रनायास
जॅ सोचि –रिंचाबि क'
संधानि– तानि क' रॅजनौं
तं तीव जकाॅ च्ष्भेत ष्ढेक
भ' जाागत ष्ढेक ऱाँत

৪. তেসব নযন

ক্যা নঞি ঋপন
রঁঠি বহন সরঁতবি
ঋশ্লীনতাক প্রদশ◌ঁন
দিন দৃগ্বনা বাতি চৌগ্বনা
ঋসহজ সরঁ ঘটৈনা
হে ত্রিনোচন !
খোনূ ঋপন তেসব নযন .

३. उँफागंष्टै

জিনগী জঁ ভেন উँফাগংষ্টৈ
ভাঁজৰঁ কতৰোঁ গোষ্টী
নঙ্গি হএৰঁ নান
নাগত পৰন্নী
মন পব স হষ্টাউঁ গদাঁ
নঙ্গি ত কোৰৈত বদ্রু মাগষ্টৈ

৬. শূন

ককরো জিনগী
মে শূনহি শূন
ককরো জীৱন কতে সমতূন
ককরো ৱ হিস্স ৱবাৱব
ককরো হিস্স ৱবাৱব

করিতা

<u>१.घब</u>

घब त' सबॅदिन
जागत छलौं
हम ,
बॅस स उॅतबि
बाति के बॉबहो बॅजे
निभीॅक भेन झटैकि क'
एक पेबिया
खु्बपेबिया
बॉटे पकबने, पकबने
थान कीच पिछ्छड़ मे
बॅबखा पानि बॅुन्नी के
सामना कबैत
टेह टेह बौद मे
घामे पसीने नहागत
पूस माघक बाति मे
सदीॅखायन ठिठ्ठुबैत
कनकनागत
खन्हबिया बा होग
गजोबिया
ऋदा एक बाति
ठकऋबिया नागि गेन
थकमका गेलौं ,
खाबॅ कत' जाउँ
कि बॉजू
ककबा शोब कऋ
के सूनत

নদী কে রেঁগ মে
রিনীন ভ' গেন ঘব
হমবা স কণ্ত দূব
ভ' গেন ঘব,,,,,.

<u>**২. জীৱঁ নএ ষ্টী হম**</u>

(ঞ্জা বচনা খ্থপন ছোেটকী রেঁষ্টী খাভাকেঁ সমপিঁত কেনহুঁ।)

হঁসৈত হঁসৈত কনে ৱঁনে
জীৱঁ নএ ষ্টী হম

जीवन जं एक जहव छै
तं पीबॅ नए छी हम

अहांक सतबंगी दुनियां
अहां कें मुबाॅबक बॅहृत

हमब फाटैन जं चादबि
अपन सीबॅ नए छी हम

खसा क' देखनौं बॅहृत
कोनो छोड़नौं नै दाब

मुकाबिना केब शेख
एखनो बखने छी हम

प्रेम स्वर्गृ स' कम नै
कबै छी अगब सांच मे

कहियो सोचबॅ ओ बॅात
आओ कहैत छी हम

हम हंसी बा कानी
मतनब की अछि

अबैज नए छी ओतबॅा
जतेक चाहैत छी हम

दोख हमबे गिनाबी

सँ कोनो रॉत नँ

अहाँक नचबन हंसी
पब हंसैत छी हम

३. प्रेमक राँठ

प्रेम एकाँत भेल
चुपचाप गरॅदी माबनँ
अपनक निहारैत मगन भेल कात
मिनिन्द मानी के आहठ मे ,
घुबिया घुबिया
तकैत बहल राँठ
काँठ मे ओसबायन
गुनारॅक कनी
मनँ मन प्रस्फुटित
होयराँक उमंग मे नाचि बहल
उँसकि उँसकि उँठा

बहन गवदनि
निहाबि बहन श्वपन
सौंसे श्वभ्र देह
नोराँन केव खूशेराँ
जेना पसबि गेन
कनी सराँ गमकि उँठन
श्वभिसावक श्वात्तवता मे
मानी स' नगा बहन ग्बहाबि ,
ऋदा, राँसंत एखन कहा̐ श्वायन .

४.श्वहाँ तं प्राण छी...

हबियब काँच कनी
ऋप ऋचिब मोहिनी

हे स्वंदब स्वकुमाबी !
श्वहाँक निश्छन हँसी

चिब पबिचित ऋद्रा मे
ऋस्की दय ऋहथबि पब

एना किए ठाठ छी
के छी श्वहाँ !
किए ने राँजैत छी

डाबि डाबि पात पात

পীত রস্ত্র রিভূষিত

সিহবারঁয তন মন
ঠ্মকয নাচয উঁমংগ

কন্হৈযাক রাঁস্বিবীক
মধ্ব স্বমধ্ব তান ছী

কি বাধাক আঁখি কেব
রিঁবহ মিনন গান ছী

জে ছী অহাঁ ! সে ভেদ
আরঁ ফোনি দিঅহ

কহী অহাঁ রঁসংতক
স্বকোমন তঁ নে প্রাণ ছী

আউঁ আউঁ ঘব আউঁ
কোনঠৌ কিএ ধযনে ছী

অহী হমব প্রিযতমা
অহী ত প্রাণ ছী .

৩. খেনরঁ চৈন সঁ হোনী

ফেব সঁ খহাঁক দেহ
রঁসংতী রঁযাব নাগি
গমকি উঁঠন হৈত সোন্হগব
মাষ্টিক খ্শিরঁূ জকাঁ
উঁড়্ৈত হৈত খাঁচব
হরা মে নহবাগত হৈত
হাবৈত হাবৈত জীত জাগনএ
খাক্ন হৈত

সরঁ রাঁত রঁ্নৈ ছী
নাগি গেন খছি
খহাঁক খাঁচব কেঁ ফগ্বনহষ্টি
ট্হি ট্হি নান হোগনএ
খাত্তব খছি

হ্স্তি কহাঁ খছি
সীমা পব রঁহ্ত গোনীরাঁবী
পষ্টকম পষ্টকা উঁঠাপষ্টক
ছৈ জাবী
জরান সরঁ টৈসূক হূন

জকাঁ ৻ৈস্বখাএন
নান ভেন খঙ্কি

এমকী হোনী হিচ হিচ ছৈ
পিচকাবী মে বংগক ৰঁদনা
ৰাঁৰুদী ধমক খাওব গোনী ছৈ
মাব কাৎ ,কৎমাবি মে
হোনী গীত কৰ্হাঁ মোন পৰৈএ
ডম্ফাক থাপ বডাব সঃ ৰাঁহব
মন সিন্নবিযা খাম
জাঁকিত বংগৈএ
খৰ্হাঁ ৰঁনা হোনী কৰ্হাঁ সজৈএ

এমবীদা সীমা কেঁ সাজৰঁ
ৰাঁৰুদী গ্বনান সঃ
খপন নহ্ম কেঁ গৰ্ম কবৰঁ
দ্শ্মন কেঁ গাঁজৰঁ
চ্নি চ্নি মাবৰঁ গোনী
খগিনা সান হম হেব
খেনৰঁ চৈন সঁ হোনী

६. गबम गबम गोनबि

ग्वड़्कि गेलै ग्वड़्का
खनन्तु कान नए
गोनबि मे

मिसी मिसी
दुनू खगिनका दांत
राँहब केने
कनी हँसैत
कनी सक्फचागत
हँसै केब खनरबत
कोशिशि कबैत
सबकि गेन न्वखा कें
माथ पब नैत
उँघाब भेन देह कें
फेब फेब झंपैत
ग्वड़्का केब गामराँनी
उँनटौरैंए प्वनटौरैंए
मोने मोन राँतियारैंए
झाड़ि झाड़ि गोनबि कें
उँनटि प्वनटि ,
सैंत सैंत स्वखारैंए

राँबख तेसरे जाड़ मे
राँह्त मेहनति स'
केने छलै तैयाब
राँह्त सोचि क'

জে খাৱঁ ভাগি জেতৈ
ওকব দূনূ প্ৰাণীক জাড়
চাহে হোগ মাঘক কনকনী
যা হোগ পূসক ঠাড়

একমহনে লাগন ছৈ
ভূখ পিআস
তিআগন ছৈ
জাড়ক ঠিঠ্বন মে
ঠিঠ্বনে হাথে
তীন দিন স
গোনবি ৱনাৱৈঁ ছৈ
সৱ কাম ৱবদিএনৈ
মান জান
খ্ঞ্চা পব সবদিএনৈ
ৱতকহী মে গামৱাঁনী
বসি ক' ভেনৈ উঁদাস
ওগ বাতি ঠ্ক ঠ্ক
তকৈত বহনৈ গ্বড়কা
গবম গবম নিন্ন নৈ
কাছব কটৈত বহনৈ
নৈ ভেটৈনৈ ওকবা গামৱাঁনিক
নবম নবম এহসাস
গ্ববৈক গেনৈ গ্বড়কা
খনন্ত কান নৈ গোনবি মে

এখিন্তা ওকব ৱনাওন
গোনবি মে গমীঁ ৱাঁচন ছৈ

ওকব গামৰাৌনী
স্বখা স্বখা সঁতয ছৈ
ডৰাডৰাৌযন খাঁখিযে
মোন কে পতিযৰাএ ছৈ
ঙা গোনবি এখিনতো
ওকবা ঠিঠ্ৰৈত জাড় মে
গবম গবম এহসাস
দিযৰৈঁ ছৈ

<u>গন্দ্ৰকান্ত নান</u>

<u>কক্কা তোব খংগনা</u>

কক্কা তোব খংগনা,
মাঁছ গম গম কৰৌ 2 তোব খংগনা।

বেহ্ ৰ্খাব ছিযহ খা কী ভূন্না 2
খ্এৰহ পড় াসিযা কে 2 ফন দ্না

কক্কা তোব খংগনা...................

দ্নূ ৰাঁপূত মিনি ৰৈসন মাংঝ খংগনা 2
হমব তাড় ী মৌ 2 তোহব চিখনা...
কক্কা তোব খংগনা.............

খেনে পিনে মস্ত বহ২ ৰনন ভোকনা 2
ওখিন কাকী তং 2 খগযহ ৰেননা...
কক্কা তোব খংগনা... মাঁছ গম গম কবৌ তোব খংগনা।

সৃজন শেখব 'খক্কেয'

ককবা খৰিতে জাদূ ভ২ জায বে

কোন হঁসয ফূন ঝবয
কোন ৰাঁজয মোতী গিবয

ককবা খৰিতে জাদূ ভ২ জায বে
ককবা জাগতে সৰ হেবায বে

কিও ওকবা চীন্হি ছৈ কি বে
কিও ওকবা ৰ্ঝয কি বে

কোনা মোন রেঁগমান কঽ দেনকৈ রে
কোনা ধবম ত্তান সরঁ ছীন নেনকৈ রে

কিএ গমগম সৌংসে গমকি গেনৈ রে
কিএ চমচম চম চমিক গেনৈ রে
কি রঁদ ঘবক তানা তোড়ি দেনকৈ রে
কি সিংগবহাব চংদা গ্বনারঁ উঁঝিনি দেনকৈ রে

<u>সংতোষ ক্নমাব বায 'রঁঠৈমী'</u>, এম.এ.হিন্দী(
,), –
, দূষ্টা রিশ্বরিঘ্যানযী পত্রিকাক,
সংপাদন,খন্যান্য পত্রিকা মে বচনা প্রকাশিত, শোধবত।
গ্রাম–মংগরৌনা,থানা–খঁধবাঠাঠী, খন্বমংডন–ঝংঝাবপ্বব,
জিনা–মধ্রঁনী, রিহাব–847401

<u>গহমা– গহমী</u>

বাফেনক ফাগন চোবী ভেনা পব
সংসদ সঁ চাহ দোকান ধবি রঁরান ভেন ছৈ
বক্ষা–মংত্রানযক দস্তারেজ গ্বম হেনৈ মতনরঁ
সত্তাসীন সবকাব কেঁ নিযতি পব স্বভান–খন্নাহ ।

সত্তা নেন খতেক গহমা–গহমী

চোব–চোব মসিযৌত ভাগু ভ   বহন ছৈ
গ বাজা হবিশ্চংদ্রক ঙ্কন্বক ছিযৌয,
পবঞ্চ গতিহাস–প্ৰবাণ সভ চূন্হী মেঁ জবি বহন ছৈ ।

খগিযা ৰতান নেতা সভ ভেন ছৈ
নতম–জূতম কেঁ খেন ভ বহন ছৈ
হিন্নূ–হিন্নূ,মিযাঁ–মিযাঁ কেব হো–হল্লা
ঙ্কন্বক কেঁ শ্মশান ৰনেবাক কাজ ভ   বহন ছৈ ।

খাউঁ মিত, মাতম মনাউঁ
খাৰ গ ঙ্কন্বক মবি গেন খছি
ঠঠবী ৰান্হ্, ঙ্কখ মে খাগি নগাউঁ
শ্ৰাদ্ধ কৰু, পিল্ড–দান দেন জাউঁ !

स्वप्नक कनिया

नहि आब ओ कहाब बहतै
नहि आब ओ डोनिया बहतै
बसन-चौकी आओब घोड़ाक नाच आब नहि
डफना-रंशी आओब नेंगड़ा नाच आब नहि ।

गाड़ी मे ठुसि-ठुसि क ॅ बरियाती जाउ
ठुसि-ठुसि कें खाउ, बातिए मे फेर गाम पराउ
मरजाद कें आब उठान भेलै
आब सभ किछु रिधि प्रबोरा भेलै ।

छुपि-छुपि कें चोर-नुकरा देन जाउ
गाय-महीस नहि,नहि साग़किन-रेडियो
घड़ी कें ककतो नहि पूछैत छै
आब चाबि चक्का सँ कम नहि चाही ।

हाट-बाजार गरमाएल छै
जोड़-घटार-गप्पा भ ॅ बहल छै
बाप कें बोबा भबि क ॅ रुपया चाही

ओकरा कें मौ बाँउ स्वन्नव कनिया चाही ।

गाल पर थप्पड़

अन्याय कें खिलाफ बाजला पर
गाल पर पड़ल थप्पड़
मारबाक धमकी भेटैल
गएल छिचेय दुनिया ।

समाजक दुःख-दर्द कें
दूर करबा मे पाँछा बहनिहार
झूँठ पर प्रकुख बनबाक नेन फिबिशान छथि
नीक लोकनि कें बदनाम करैत छथि ।

एकटा नव चुनौती अछि आब
जीनगी लेल की करु-
छतरब घैल हम थोड़ छी ?
हम दलित बनाउल गेल छी ।

সাহিত্য মে ভিনভিনৌজ

চ্প বহনা সঁ খাওব গড়বঁড় হোএত
ঋকাদমী সঁ নঽকঽ গাম-ঘব তক
এ হন্না ভঽ বহন ছৈ
প্বক্ষ্কাব মে ঘোটৌনা ভেন ছৈ।

সাহিত্য মে গোঁধিযাগিবী ভ বহন ছৈ
জমীন-জাযদাদ জঁকা বাঁটৈ-বঁখবা
গ্বহাঁ-গিজ্জব ভঽ বহন ছৈ
ভঽ বহন ছৈ সাহিত্য মে ভিনভিনৌজ ।

এ নীক নহি কহন জা সকৈএ
'বেঁটৈখৌকী' ঝগড় া-ঝাঁঝটৈ বিদ্যাপতি সমাবোহ মে
মূল্যহীন বাজনীতি কেঁ ছকববাঁজী
সাহিত্যক ধবোহব নেন সবঁকো ক্ষত্ত কববাঁক খছি।

মীঠগব গপ হমবা ফিবিশান কেনে খছি
চমচাগিবী সঁ দেশে বিকাযন
খাবোঁ জ্ঞান কববাঁক চাহী
ফেব নহি তঁ গ্বহাঁ-গিজ্জব নিখনে খছি।

নোকতংত্রক প্রহবী

ঊবসী সঁ চিপকন নোকনি
ভূনি গেনথিন্হ ঋপন গতিহাস
ঋন্ক গ সভক ছিযৈএ
ৰঁপৌতী গ সভক ছিযৈএ ।

সভ কিছু পব সভহক ঋধিকাব ছন্হি
ৰেঁব-ৰেঁব ঠগি বহন ছথি
সত্তা মিননাক ৰাঁদ
পবঝ্ঞ ঋাৰ্ব হিন্টৈনবগিবি নহি চনতন্হি ।

জাতি-ধবম মে ৰাঁটি ক নোক কেঁ
সংরিধান সঁ খেনরাড়
মংদিব-মস্জিদ কেব বাজনীতি
নহি চনতন্হি তানাশাহী ।

পঢ়ন-নিখন ভটৈক বহন ঋছি
নাগবিক সেরা মে ঘুন নগনৈ
জনতাক টৌকা চোবী কেনিহাব
শাসন কেঁ সীনা পব মূংগ দববৈত ছথি ।

ঘুসখোব ঋাফিসব ফৌদৈত ছথি
নূটিস ভ বহন ছৈ সবকাবী খজানা
নোক সভ চিচিযৈত ছথি জংতব-মংতব পব
ঋখৰাব মে নিখন গেন ছৈ ঢেব বাস ।

গবীৰক কিযো নহি হোএত ছৈ

ৰোটী, কপড় া,মকান,দৱাগ্ত আওব শিক্ষা
সভ কিছু ৰিকাউ ছৈ
টৌকা নহি অছি তঁ মৰি জাউ ।

সৰকাৰী অস্পতাল দম তোড়ি বহল ছৈ
মনৰেগা মে আগি লগলৈ
গামক মুখিযা আওব ৱাৰ্ড মেঁৱৰ সভ ঘুসখোৰ
প্রধানমংত্রী আৱাস যোজনা মে ঘুসখোৰী ।

কিসান,মজদূৰ তৱাহি ভেল ছথি
অহাঁ সত্তা মিললা পৰ মলফৈ উড় াউ
সংৱৈধানিক সংস্থা কেঁ তোড় -ফোড়
পুলিস কেঁ ৱল পৰ খূৱ মুদূ ।

এ লোকতংত্র ছিযৈএ সে জুনি ভূলিযৌ
জনতা মুল্কক প্রহৰী হোএত ছৈ
ও জখন চোট কৰতাহ তঁ নির্মূল ভ জাযৱ
সাৱধান হে মুৰসী ৱাৱূ !

<u>ৱহি বহল অছি মুগ্ধআক ৱযাৰ</u>

মুহুকী-মুহুকী ক হিযা মে দৰদ উঠৈএ
ঘৰ জাগত ছী ৱাহৰ অৱৈত ছী
মোন পৱৈত ছথি স্বামী আজু থোড়
গে মাগ কখন হেতৈ ভোৰ ।

হমৰা নহি টৌকা চাহী

হমবা নহি গহনা চাহী
রিন্ব স্বামী ডাযন ভেন চহুঁ ওব
খাঁখি সঁ রঁহি বহন খছি দিন-বাতি নোব।

খগ রেঁব কে খেনতাহ হমবা সংগ হোবী
বংগ-খরীব কে নগৌতিহিন হমবা
কিনকা নেন রঁনৌরেঁ খগ রেঁব ভাঁগক ঘোব
গে মাগ ট্টি বহন খছি পবেমক ডোব ।

ফ্নেনৈ রাঁগ-রঁগীচা
হিনৈ ছৈ খামক-জাহ্মনক পত্তা
পিযা খারোঁ পকড়্ পবেমক একটা ছোব
প্বনিস খহাঁ হমব হম খহাঁক চোব ।

রঁহি বহন খছি হগ্বখাক রঁযাব
গ্বদগ্বদি ভেন সভতবি দেহ মে
ট্টি বহন খছি পোব-পোব
হে কহিযা ধবি এরেঁ যৌ হমব চিত-চোব ।

<u>**দনিত ছী হম**</u>

রেঁরস্থা কেঁ মাবন
সভ দিন সঁ দ্কোবন
খখনো খছূত রঁনৌনে ছথি-
দনিত ছী হম ।

ডোম কহারতি ছী।
সূপ-ডগবী-কোনিযা-চংগেবা,
ডানা,মেঘংরঁব খাদি রঁনারতি ছী।
শিক্ষা মে খখনো পিছড়ন ছী।

চর্মকাব ছী হম।
মবনাহা মান-জান কেঁ উঁঠারতি ছী।
চামক কারোরাব হমব
রঁনি গএন খছি জিনগী নবক।

বজক ছী হম।
কপড় া ধোনৈ হমব কাজ
হগনী-মূতনী কেঁ রাঁস সঁ
নাক ফাটি বহন খছি।

প্রহবী হম সভক
সভ রূপে পিছড়ন
দ্সাধ ছী হম।
দনিত ছী হম।
কানূন সঁ কী হেতৈ ?
কিছু হমব দোখ
কিছু রেঁরস্থা কেঁ
কিছু হমব নোকনি কেঁ।

কতেক দিন ধবি চনতৈ-
এনা স্বতনা সঁ
বাস্তা দেন জাউঁ
নীক সঁ হমবো জীরঁখ দিখ ।

खरोंध नेना
हँसि बहन खिछ
खसि बहन खिछ
कोमन काया छन्हि
छथि भाषारिहीन खरोंध नेना ।

गिरैत-पड़ैत चलैत छथि
माथक गशीबा सँ सभ किछु कहैत छथि
ग नेरॅ,ओ नेरॅ,सभ किछु नेरॅ
सभ किछु हुनका चाहियैन्ह ।

पी-पी नेताह
मम नेताह
स्वगा,कौरा,पिन्ना आदि चाहियैन्ह
खाय नेन हुनका पहिने चाहियैन्ह ।

दूध-मिसरी हुनका चाहियैन्ह
ओ नहि खायत,ग खायत
घुमि-घुमि क' खेताह
खाय सँ रुसी छिड़ि येताह ।

नोव रहि बहुत छन्हि
जिद्द केने छथि ओम्हर जायत
'पा,हुनकर जेम्हर गेलथिन्ह
ग नेना कें नहि पता 'पा' आत नहि ऐतैन्ह ।

कनफुस्सी रिंगाड़नक घर

मोन होगए की करू
की रॅनाउं की धरू
देह कँपैए थर्र-थर्र
कनफुस्सी रिंगाड़नक घर

माए गै कोना रॅसर सास्तर
तबकाओ भेलै मँहग
मँहग भेलै एस्ना-पाउंडर
कनफुस्सी रिंगाड़नक घर

खाता खोला क कोनहु फैदा नहि भेल
जे टैका आयल से गेल
सास्त्र नड़ैत अछि सांझ-रिहंसर
कनफुस्सी रिंगाड़नक घर

ननदि झँह फूलौने बहैत अछि
नीक निकृत सभ अपने खैए

মাৰৈ নেন ছটৈএ দেরব
কনহ্ফ্স্সী রিগাড়নক ঘব

খতেক পঢ় নৈঁহ খাঙ এ–ৰী এ
খাৰ চ্ন্হী নিপৰৈত খছি
পথাৰৈএ গোৰব
কনহ্ফ্স্সী রিগাড়নক ঘব

পিয়া কমৈএ পবদেশ
ঙ জৰানী মে খাগি নগনৈ
কে ৰ্ঝতৈ দবদিয়া হমব
কনহ্ফ্স্সী রিগাড়নক ঘব

নৌকবী

মোন নহি হোগএ নৌকবী কৰু
হম কমৈত ছী দোসব খাগএ
একো টা টাকা নহি বঁচৈএ
ঘববানী এতেক বাস কষ্টএ

দেবতা-পিতব পূজনহুঁ
বাঁবাধাম কাঁববিযা বঁনি গেনহুঁ
দিন দূনা বাতি চৌগুনা
সবকাবী খফসব কবৈত খছি জোড়-ঘটোব-গুণা

নহি পঢ়নহুঁ তকব সাফন ভোগৈত ছৈ
দিল্লী, স্কঁবঙা, পঁজাব খটৈত ছী
হম কমৈত ছী তেঁ হম নৌকব
উঁ হীবো কমাবৈত খছি হম জোকব

কাবখানা মে কাজ ককে টী বী ভেন
গুটখা খাকে কৈংসব ভেন
দোসব কেঁ ঁ নৌকবী ককে খূন পানি ভেন
কী কছু, কী কী নহি ভেন

গ বঁড়কা মকান মে হমবো হিস্সা ছৈ
গ বৈংকক টাকা মে হমবো হিস্সা ছৈ
গ কাবখানা মেং হমবো হিস্সা ছৈ

ग गाड़ ी मे हमरो हिस्सा छै

यौ उद्योगपति मजदूरी नहि,
हमरा हिस्सा चाही
रॅड़ा हम सहनहुँ खहाँ केर मारि-गारि
रॅड़ा भेलौ नौकर-मालिक केर खेल

<u>**गामक दुर्गा मंदिर**</u>
गामक लोकनि कँ सोच पर
हँसी आरि बहुत खछि आग

কী উঁচিত খাওব কী অনুচিত হেতৈ
কিযো নহি কহনিহাব খাৰ্ বহনৈ
সবিপহুঁ সভ কিযো মদ্য পীনে ছথি
গাম মৌগিযা গেন ছৈ

সভ কিছু মে বাজনীতি
নীক নহি হোএত ছৈ
শ্রদ্ধা সঁ পৈঘ
কিছু নহি হোএত ছৈ
পূজা কেঁ পূজা বহথ দিযৌ
হ্সিযৌহ মে গামক রঁষ্টবাবা
জ্নি কৰু
গামক গড় ড়ত মাষ্টি মে
নহি মিনৰিযৌ ৰাৰূ-ভৈয্যা

গামক সংস্কৃতি কেঁ রঁষ্টনৈ
গামক খামো কেঁ হবণ কবনৈ জঁকা ছৈ
গ জ়মীন কিনকব ছিযৈন্হ
জখন সভ কিযো কেঁ ষ্টিকষ্ট কষ্টনে ছন্হি
হসাদ কবনৈ কোনহ্ নীক গপ নহি ছিযৈএ
সভ কিযো গএহ মাএক সংতান ছী
মাএক মঁদিব জ্নি রঁষ্টিযৌ।
<u>গাম-ঘৰুখা</u>

গামক তীসী সেহো খমবিত নগৈত ছৈ
নরকা ধানক চিউঁবা খাওব গুঁড়
হ্নগা খাওব ৰবহবক হ্নক তবকাবী
পোঠী মাছক সংগ মৰুখাক বোষ্টী

ৰঁথ্খা সাগ খাওব মূবহী
তুনসী–ফূনক খীবক জৰাৰঁ নহি
খাঙঁ ভাঙা,মিন–ৰাঁটি ক' খাঙঁ
জিনগী কেব কোন ঠিকান

সভ কিছু সোহনগব ছৈ
খপন মহিঁ ষক দূধ খাওব ঘী
পোখবিক মখান
খাম,জাহ্মন,কটহব,গ্বন্নীব

সভ কিছু খপন ছী
জীভ সঁ পানি টৈপকৈত খছি
কবৰঁ–ত–কবৰঁ কী পবদেশে ওগবনে ছী
পবঝু হম সবিপহুঁ গাম–ঘকখা ছী।

<u>কিসানী</u>

পানি বিন্ন খেত স্বখন
নহবক পানি চোবন্বকৰাঁ ভএন
খেত মে বিৰাঁয ফাটৈন
কিসানী ভএন কঠিন.

ফসনক উঁচিত দাম নহি ভেটৈত খছি,
খাদক কোনহ্ ৰেঁ রেস্থা নহি

খন্ন ঘব মে সড়ি বহন খছি
সবকাবক কান রহিব ভএন.

কে হবরাহী কবত খার ?
কে উঁপজাউঁত খন্ন
দেশক খবাজকতা রীচ
কিসানী ভএন কঠিন

<u>রিন র‍্যাহনে বহতি সিযা</u>

রড়া দ্ঃখ হোএত খছি পঢ়া ক' গ খ়রব,
কি দহেজ কেঁ নেন হনাঁ কেঁ হলা ভ গেনৈ,
রহিন-রেটী কেব কোনহ্ মোন নহি খগ সমাজ মে,
টৌকা সঁ রঢ়া ক' কিছু নহি রু্মনা জৈত খছি ।

সিযা কেঁ ভূমি রহিন-রেটীক খূন সঁ বংগা বহন খছি,
মৌগা রনি ক' ঘূমি বহন ছথি নিমোছিযা সভ,
প্রকুখ নহি বহনাহ মিথিনা মে খার কিযো,
সভ কিযো মাটিক মূবতী রনি গেন ছথি ।

এহেন স্বন্নব ৰ্চী কেঁ ৰ্যাহ নহি কৰু খাৰঁ কিযো,
ৰিঁন ৰ্যাহনে বহতি সিযা জগ বাম ৰিঁন্ব ৰিহীন ভেন,
ভূতহা ভেন গামক–গাম,
ৰৌবা গেন ছে মবদ সভ।

ৰাঁপ ৰৌ ৰাঁপ গ কী ভেনৈ সভ কিযো কেঁ,
খাঁখি কিএক নহি খানহব ভেনন্হি হ্নকব,
জিনকা হিযা মে দোসবক ৰেঁঠী নেন দবদ নহি ছন্হি,
ও মন্বখ নহি বাক্ষস ছথি।

<u>নন্দ ৰিনাস বায</u>

<u>হমব হোলী</u>

ফগ্বখাক উঁমংগ
সভপব চঢ়ন বংগ
কিযো পীৰৈঁ দাৰু
কিযো পীৰৈঁ ভংগ
হ্মনসাকেঁ কী কহী
মৌগী সভকেঁ
বংগ খেনাগত দেখ হম
বহি গেনৌঁ দংগ।

চাৰুকাত মচন ছন হ্রবদংগ
কিযো পীঠৈত ডম্ফা

কিযো পীষ্টৈত মৃদংগ
সভ ঋপনেমে মতংগ
নোক সভকেঁ হোনী খেনাগত দেখ
হমরো মনমে উঁঠন তবংগ
মনমে ঋাএন
হমহুঁ খেনিতৌঁ হোনী
ঋপন সংগী সরঁহক সংগ
হ্মদা ঋারঁ কেতএ পারী
সভ সংগী গাম ছোড়ি শহব জা
নগেনে ঋছি ঋপন-ঋপন ডানী
ছী বুঁড়রঁক তঁএ গামমে বহি
তাকএ চাহি ছী হোনী ঋা দিবানী
ঋপন রঁচপনক যাবী... ।

কেনা খেনরঁ হোনী
কিনকা নগাএরঁ বংগ
কিযো কহি নে দিখএ
এনা কিএ ভঃ
গেন ছী উঁদংড
বংগক খাতিব ভঃ নৈ জাএ
কেকবোসঁ জংগ ।

মনমে ঋাএন
হোনী খেনরঁ
ঋপন পনিযেঁক সংগ
ওকবে বংগরঁ
ঋংগ-ঋংগ ।

যএ৯ সোচৈত ৯ম
খ্ঁগনা গেনৌং
পনৌকেঁ নগমে রঁজেনৌং
ও রঁজনী–
কী যৌ
খ৯ া ঁ ংক বংগ নগৈএ
খাগ রঁড় রেঁঠ়গ
দাৰু পীনৌং ৯েন
খাকি পীনৌং খছি ভংগ ?

ক৯নযৈন–
খাগ ৯োনী খেনরঁ
খৰ্নীক সংগ
খৰ্নীকেঁ নগাএরঁ বংগ।

পনৌ রঁজনী–
ঢৈনা–পড় াসাক
ছৌঁড় াসভ
৯মবা ক২ দেনে ছন
খপচংগ
খারঁ খ৯ া ঁ ং ৯মবা
জ্নি কৰু তংগ।
৯মব বাখনে বহি গেন
নান–৯বিযব
সভঠৗ বংগ।
ফেব মনমে খাএন
কিএক নে রাঁরাঁকেঁ
পৈবমে খরীব নগা

হ্নকাসঁ আশীষ পাবী।

হম দলানপব গেলৌং
বাবাকেঁ পৈবমে
আবীব নগেলৌং
হ্নক দুনূ পৈব ছূবি
আপন দুনূ হাথসঁ
কেলৌং প্রণাম
ও বন্দনা–
জীবহ
নীকে বহু
বোশন কবহ
আপন মাতৃভূমিক নাম।

দহেজ

দহেজ পাপ ছী
দহেজ অভিশাপ ছী
দহেজ ছী
বড় পৈঘ কলংক
সভ মিলি করু
ঐ সমস্যাকেঁ অন্ত।

দহেজ সমাজক লেল
ভঽ গেল অছি কোঢ়ি
দহেজ অছি এড্‌সোসঁ
পৈঘ রোগ
দহেজসঁ বঢ়ি কঽ
নৈ অছি কোনো রোগ
জে ভোগনে অছি
একর ভোগ
ওকরা অখনো তক
অছি তেকর সোগ।

দহেজক কারণ বেটী মরৈএ
দহেজক কারণ বেটী জরৈএ
ফঁসরী লগাকঽ জান গমবৈএ
ধার-পোখৈরমে
সেহো ডুবৈএ
দহেজক কারণ
কন্যা-ভ্রূণ

হলা হোগএ
আউ, সভ মিনিকঽ
ঐ সমস্যাপব রিচাব্ধ
দহেজকেঁ অপনা
সমাজসঁ খিঁধাব্ধ
জে কিযো দহেজক
মাঁগ কবএ
ওকবা খড়ি া-বাঁঠৈন
আ ঝাব্ধসঁ মাবি ভগাউ।

হমব চাব্ধধাম

এক দিন এনা হমব দোস
জেকব নাওঁ ছিএন হবেবাম
হম আদবসঁ বৈঁসৌনিএন

নেৱোৱঁনা চাহ পিযৌনযৈন
স্পেশিন পত্তী খা জর্দাকি সংগ
খিযৌনযৈন পান।
হমব দোস ৱঁজনা
চনূ মীত এমকী
কাঁরব নঃ কঃ ৱাৱাঁধাম
ৱাৱাঁধাম গেনাসঁ
নহি হএত কিছো হানি
যৌ ভোনাৱাঁৱাঁ ছৈথ
ৱঁড়কা ঔধবদানী
সভ মনোকামনা পূব কবতা
হমবা ৱাঁতক কব্ধ ৱিঁসরাস
জে-জে মংগৱৈঁ সভ দেতা
পূবা কবতা সৱঁ খাশি।

হম ৱিঁচমে ৱঁজনৌং
যৌ দোস হমব মাএ ছথিন
সাক্ষাত পার্ৱতী
খাওব ৱাঁৱূঁ ছৈথ শংকব ভগৱান
হ্নকা সভক সেৱাকেঁ ধর্ম ৱ্নৌঁ ছী
কথী-নে জাএৱঁ হম ৱাঁৱাঁধাম।
স্বতি উঁঠি সভ দিন কৱৈ ছিঐন
মাএ-ৱাঁৱূঁকেঁ প্রণাম
ঐ কাজসঁ পৈঘ নহি
ৱ্নৌঁ ছী হম গংগা স্নান
জাৱেঁ ধবি মাএ-ৱাঁৱূঁ
জীৱৈঁ ছৈথ
নৈ জাএৱঁ তীর্থ স্থান

মাএ–ৰাৰূ জেতএ ৰসৈ ছৈথ
রএহ ছী হমব চাৰুধাম।
সভসঁ পৈঘ মাএ–ৰাপ
স্বনূ যৌ ৰাৰূ, স্বনূ যৌ ভৈযা
স্বনূ নগা কঽ ধিযান যৌ
মাএ–ৰাপসঁ পৈঘ নগ খছি কিযো
তীনূ নোকমে খান যৌ।

মাএকেঁ ৰ্নমূ মাতা পাবৰতী
পিতা শংকব ভগৱান যৌ
পএব ছৱি দ্নূকেঁ কবিযৌ
স্বতি–উঠি কঽ প্রণাম যৌ।

নথ মাস ধবি খপন পেটমে
মাএ খহাঁকেঁ বখনৈন যৌ
খহাঁ খাতিব, খপন স্বখ–স্বৱিধা দিস
ঘ্বিযো কঽ নে তকনৈন যৌ
পিতাক কোবামে কেনৌং পৈখানা
তেকব নে কোনো ঠেকান যৌ
মাএ ৰাপসঁ পৈঘ নগ খছি কিযো
তীনূ নোকমে... ।

কন্হপব নঽ কঽ পিতা খহাঁকেঁ
সমূচা গাম ঘ্মৰএ যৌ

মাএ অহাঁকেঁ গোদীমে নঽ কঽ
নোবী গারি স্বনরঁএ যৌ
অহাঁকেঁ নীক ভোজন ভেটএ সে
হবদম বখনৈন ধিযান যৌ
অহাঁক জিনগী নীক রঁনএ
কেনৈন নগ কহিযো আবাম যৌ
মাএ রাঁপসঁ পৈঘ নগ অছি কিযো
তীনূ নোকমে... ।

গবীরঁ বহিতো মাএ–রাঁপ অহাঁক
কন্রেংটমে নাওঁ নিখৌনৈন যৌ
অপন মাথপব চাউঁব–দানি সভ
হোস্টৈনমে পহুঁচেনৈন যৌ
মাএ অহাঁক গহনা রেঁচনৈন
পিতা রেঁচনৈন জমীন যৌ
রেঁটৌ হমব হাকিম রঁনতৈ
হেতৈ হমব স্বদিন যৌ
জিনগীমে কহিযো যৌ রাঁরূঁ
কবরঁ নগ এহেন কাজ যৌ
মাএ–পাক মাথ ঝূকত
আওব ভঽ জাএ অপমান যৌ
হ্নকা সভকেঁ আশা রঁড় ছৈন
আওব পূরিক কাজ কবরঁ সভ
কবরঁ সমাজক রিকাস যৌ

কবরৈঁন বৌশননাম হ্নক খহাঁ
খাওব রঁঠ়ে রৈঁন শান যৌ
খহ্নুঁকেঁ ভেঠৈত সম্মান যৌ
মাএ–রাঁপসঁ পৈঘ নগ খছি কিযো
তীনূ নোকমে... ।

দস নাখ ঠকাক দহেজ র্ব্ড় ানিঐ
খপনে পসিনক কনিযাঁ খননিঐ
তেিযো কেনৈন কর্বূন যৌ
কেতরোঁ রঁড়কা গনতী কবৈথ ও সভ
দেরৈঁন নগ কহিযো তূন যৌ
মাএকেঁ র্ব্ঝরঁ মাতা জানকী
পিতাকেঁ ভগরান বাম যৌ
মাএ–রাঁপসঁ পৈঘ নগ খছি কিযো
তীনূ নোকমে... ।

মাএ–রাঁপ জখন
খথরঁন ভ২ জাগথ
ভ২ জাগথ
জখন নাচাব যৌ
হ্নকা সরঁহক ভাব ঙঁঠেরৈঁন
রঁনি ক২ শ্রবণ ক্ষমাব যৌ
প্ববা কবরৈঁন হ্নক মনোবথ
দেখেরৈঁন চাৰু ধাম যৌ

माए-बापसँ पैघ नञि अछि किछो
तीनू लोकमे... ।

सेरासँ बढ़ि कए नञि कोनो व्रत अछि
आ ने धार्मिक अनुष्ठान यौ
तीनू लोकमे सभसँ पैघ माए-बाप
आओर छथिन बड़ महान यौ
माए-बापसँ पैघ नञि अछि किछो
तीनू लोकमे... ।

गन्दिबा आरास

एक दिन ऋषियाजीक चमचा एलैथ
ओ हमबासँ हाथ मिलौलैथ
हम हुनका कुर्सीपर बैसौलयैन
प्याज दुधक चाह पियौलयैन
खैनीमे चुन मिलेलौं
अपनो खेलौं हुनको खियेलौं
खैनी खा कए ओ बजला
अपना असंराक भेद खेलनाह ।

बड़ मोसकिलसँ ऋषियाकेँ मनेलौं हेन
अहाँक नाओं हुनका डायबीमे लिखेलौं हेन
ओ कहाँ मानै छला
अहाँकेँ कहाँ जानै छला

জঁ করেৱাঁক হ্খএ কাম
তঁ জন্দী কন্ধ গন্তুজাম
জ্নি কন্ধ সোচ–রিচাব
নাঙঁ ঠৈকা পাঁচ হজাব
নহি তঁ দোসবো খছি তৈযাব
হ্নদা খহাঁ খপন ছী খাস
খহাঁপব খছি পূবা রিঁসরাস
দিযাএৱঁ খহাঁকেঁ গন্দিবা খারাস
কী যৌ খহাঁকেঁ নহি নাগন
হমব রাঁত বাস।
ঐ রঁকনেন রঁনি জাএত
মোহ্ফতমে খহাঁকেঁ মকান
ভ২ জাএত ধিযা–প্বতাক কন্যাণ
সমাজমে রঁঠ়া জাএত খহাঁক মান
খহাঁ রঁ্মৱঁ একবা খপন শৈন
জঁ হমব গপ্প খহাঁকেঁ কনীকো পসন খছি
তঁ জন্দী কন্ধ ভৈযা কিএত সময চন্দ খছি।
নহি তঁ রাঁদমে রঁড় পচতাএৱঁ
খা হমব দিমাগ খাএৱঁ
হ্নদা হম কী কিছু ক২ সকৱঁ
খহাঁকেঁ কী কিছু দ২ সকৱঁ।

খাখিব হম চমচাজীক রাঁতমে এনৌঁ

মহাজন নক্ষ্মী ভৈযাক ওগঠাম গেনৌঁ
হম কেনিঐন হ্নকাসঁ ঋর্জ
যৌ মহাজন দিথ হমবা প া ঁচ হজাব টকা কর্জ
নঽ নিথ কাগজপব ওঁঠা নিশান
ঝদা টাকা কব্ধ জন্দী ভুগতান।

ও নিথ ব্ধপৈথা কব্ধ থপন কাম
সমযেপব খাপস কবরঁ
নহি তঁ ভঽ জাএত থহ া ঁক মহীস নীনাম।

হম দেনিঐন চমচাজীকেঁ টকা প া ঁচ হজাব
ও ঝস্কী দৈত ভঽ গেনা হটহফটিযাপব সরাব
হম কেতেকো রেঁব ব্ঁন াঁকিক চক্কব নগেনৌঁ
ঝদা খাগ ধবি গন্দিবা খারাসক বাশি নহি পৌনৌঁ।

ব্ঁন াঁক দৌড় ৈত-দৌড় ৈত হমব চপ্পন ঘিসন
ওমহব মহাজনক টাকা খাপস কবরাঁক সময রীতন
হম চমচাজীসঁ কহনযৈন
থপনা রৌনীমে সাএ মন মিশ্রী ঘোবনযৈন

যৌ নেতাজী খন্নতাদা, রঁড়কা রৌখা
হ্রপাকয খাপস কঽ দিখ হ্মব পॉंच
হ্জাব চৌখা
হ্মদা ও কবএ নগনা টৌন-মৡৈন
কিএক তঁ হ্নকব নেতি ছেনৈন, কবরঁ পॉंच
হ্জাব টৌকা গোন
হ্ম সোচনৌঁ জে হ্মবা ঠকনক
খা হ্মব মহীস নীনাম কবৌনক
ওকবো রিঁগাড়ি দিঐন খেন
খা চমচাজীকেঁ পহুঁচএ দিঐন জেন
হ্মদা হ্ম ঙা কাজ নহি কবি সকনৌঁ
চমচাজীসঁ নড়াগ নহি নড়ি পেনৌঁ
কিএক তঁ খাজাদীক 72ম বঁর্খক বাঁদো হ্মবা
জকॉं গবীবঁ খসহায খনাথ ছৈ
জবিঁক চমচাজীকেঁ মাথপব
এম.এন.এ; এম.পী.ক হাথ ছৈ
খাখিব হ্মব মহীস ভঽ গেন নীনাম
নহি বঁনি সকন হ্মব মকান
রিঁগড়ন হ্মব সভ কাম
দ্খ রেঁচি কঽ কবৈ ছেনৌঁ গ্বজব
খারঁ জীবী বোপৈনে
কবৈ ছী পংজারঁ প্রস্থান।

খণ্ডিত পত্র নিপত্র

পেটৈ পীঠমে সটৈন
কপড়া ঠাম-ঠাম ফটৈন
কেশ-দাঢ়ী রঁঢ়ন
ডাঁব সেহো ঝুকন
গান পচকন
আঁখি ধঁসন
রিন্ন ঠেঁগ
নগ মোগত বহৈন চনন
ছাতীক হাব
ঝক-ঝক দেখাগত
দেহ কঁপৈত
দমাক রোগী জকাঁ হঁফৈত
খঁগনে-খঁগনে ভীখ মঁগৈত
ক্ষহেসঁ কহৈত
মনিকাগন কিছু দখ

দিযৌ নিপ্বতবাগকেঁ
মাস-দূ মাসপব খরৈঁত
খা যএহ রাঁত রজৈঁত... ।

হম জনখৈ খা, খেনৌং পান
খা জাগত বহী দনান
তখনে ও দেঠ়ি যাপব খাএন
খা দেনক খরাজ
মনিকাগন কিছু দখ দিযৌ
নিপ্বতবাগকেঁ ।

তৈপব হমব পনৌ রঁজনী
ঐ ভিখমংগাকেঁ কনিক্কা
নহি হোগ ছৈ নাজ
সে নহি হোগ ছৈ
জে কবতৈ কেকবো কোনো কাজ ।

পনৌক রাঁত স্বনি
হম ভিখমংগা দিস তাকি
দেখনৌং ওকব কাযা
ওকব দেহ-দশা দেখ
নাগন হমবা রঁড় মাযা ।

হমবা মনমে ভেন

কিএ নহি স্বনিঐ
ভিখমংগাক রেঁথা
খপনাকেঁ নিপ্বতবাহা
কিএ কহৈত খছি
কী ছৈ ওকব জীরনক কথা।

কী রাস্তরমে নৌ ছৈ ওকবা রেঁগৌ
খাকি ছৈ ঐমে কোনো বাজ ?

হম ওকবা দনানপব নহ গেনৌং
রঁড় খাদবসঁ জনখৈ কবেনৌং
পছাগত ওকবাসঁ প্বছনিঐ
'বাঁবাঁ, খহাঁ ং খপনাকেঁ কিএ
কহৈ ছী নিপ্বতবাহা
কী নগ খছি খহাঁ ংকেঁ রেঁগৌ ?

হমব বাঁত স্বনি
ওকবা আঁ ংখিসঁ
গিবএ নগন দহো–রঁহো নোব।

বাঁবাঁ জ্নি কানূ
কননাসঁ নহি হএত
সমস্যাক নিদান
ঙ কহৈত খাবো

देनिऐ रौन-भरोष
हमरा राँतसँ भेनै
ओकरा रँड़ संतोष।

रौंथा चाबि रेंटा बामकेँ
एको नहि काम-केँ
रौंथा बहमब नाम
छी बाम पबसाद
था घब थछि नदनियाँ
जहिये पनौ मबन हमब
तहिये थन्हाब भः गेन
हमब सौंसे दुनियाँ
रौंथा हमबो छन
चाबिटा
जमीन-जथो रेंच
सभकेँ पढ़ेनौं
पढ़ा-निखा कः
मनुख रनेनौं
चाब्ह रेंटा नौकबी कबैए
सभ थपन पबिराबक संग
राँहबे बहैए
ऋदा हमबा किओ ने देखैए
मान दिन पहिने ओ
भगरानक घब चन गेनी

𑒖𑒠𑒰 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒦𑒲𑒐 𑒧𑒰𑓀𑒑𑒋
𑒪𑒹𑒪 𑒕𑒼𑒛𑓃𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒲।

𑒥𑒾𑒂, 𑒖𑒹𑒚𑒏𑒰 𑒥𑒹𑒙𑒰
𑒁𑒣𑒢 𑒮𑒰𑒮𑒳𑒏 𑒧𑒵𑒞𑓂𑒨𑒳𑒣𑒩
𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒩𑒮𑒑𑒳𑒪𑓂𑒪𑒰-𑒪𑒰𑒪𑒧𑒼𑒯𑒢𑒏 𑒦𑒼𑒖
𑒖𑒠𑒰 𑒧𑒰𑒋-𑒥𑒰𑒣𑒏 𑒢𑒯𑒱
𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼 𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒐𑒼𑒖।

𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒮𑒰𑒩𑒱𑒏 𑒥𑒱𑒂𑒯𑒧𑒹
𑒪𑒰𑒐 𑒙𑒰𑒏 𑒐𑒩𑓂𑒔 𑒏𑒩𑒱
𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒏𑒢𑓂𑒨𑒰𑒠𑒰𑒢
𑒖𑒠𑒰 𑒍𑒯𑒼 𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼 𑒠𑒹𑒪𑒏
𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒮𑒦𑒣𑒩 𑒡𑒱𑒨𑒰𑒢
𑒞𑒹𑒮𑒩 𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒁𑒣𑒢𑒰 𑒮𑒰𑒩𑒏𑒹𑒿
𑒣𑒴𑒢𑒰𑒧𑒹 𑒋𑒧𑒥𑒲𑒋 𑒣𑒜𑓃𑒥𑒻 𑒕𑒻
𑒮𑒳𑒢𑒻 𑒕𑒱𑒌 𑒠𑒮 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒙𑒏𑒰
𑒧𑒰𑒮𑒹-𑒧𑒰𑒮 𑒣𑒚𑒥𑒻 𑒕𑒻
𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒕𑒼𑒙𑒏𑒰 𑒥𑒹𑒙𑒰 𑒁𑒕𑒱
𑒣𑒞𑓂𑒢𑒲𑒏 𑒥𑒛𑓃𑒏𑒰 𑒦𑒏𑓂𑒞
𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒖𑒹 𑒔𑒱𑒙𑓂𑒚𑒱𑒨𑒼 𑒪𑒱𑒐𑒻𑒞
𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒢𑒹 𑒦𑒹𑒙𑒪𑒻 𑒥𑒏𑓂𑒞।
𑒮𑒰𑒮𑒳-𑒮𑒮𑒳𑒩𑒏𑒹𑒿 𑒮𑓀𑒑𑒹 𑒩𑒰𑒐𑒱
𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒣𑒞𑒱𑒣𑒰𑒢

এম্হব ৰাঁপ ভীখ মংগৈ ছৈ
তেকব নহি ছৈ কনিক্কা খিযান।

হম প্ৰছনিঐ
কী খহ াঁকেঁ নৈ খছি ৰেঁটৗ
তৈপব ও ৰাঁজন
ৰেঁটৗ খছি
রএহ তঁ কেনক
মাগক ক্রিযা–কর্ম
ভগরান নীক কবথ্ন ওকবা
ওকবে ভেনৈ সভসঁ
পৈঘ ধর্ম।

ফেব প্ৰছনিঐ–
ৰেঁটৗএ ওগঠাম কিএ
চলি জা বহ ছী
গামে–গাম ভীখ কিএ
টৈন–টৈন মংগৈ ছী ?

তৈপব ও ৰাঁজন–
ৰেঁটৗক দ্খাবিপব বহৰঁকেঁ
হম কখনো নৈ ব্ঁনৈ ছী নীক
তগসঁ ৰাঁঠ় া যা ঁ গ্বজব কবৈ ছী
মাঁগি–চ াঁগি ভীখ।

<u>डॉ. शेशिधव क्रमव "रिदेह"</u>

<u>।।स्व. खटैन रिहावी राजपेयीजी – एकटा मैथिनक सादव, रिनम्र श्रेद्धांजनि ।।</u>

छनाह मंत्री- प्रधान, रहँत खपना जगह ।
बाजसम्मान – मान – दान, खपना जगह ।
हम छी मैथिन, हमव मनमे ह्निकव स्थान,

বাজনীতিসঁ ঋনগ, থীক ঋপনা জগহ ।।

দন – খেমা – রিপক্ষ– পক্ষ, ঋপনা জগহ ।
ছাপ ছোড়ন স্পষ্ঠ নীক, ঋপনা জগহ ।
হম ছী মৈথিনী ঋকিঞ্চন, হমব নোবপব,
ধ্যান দেনন্হি, সে ৱাঁত দীর, ঋপনা জগহ ।।

ভেনৈ সৌংসে ৱিকাস সাঁচ, ঋপনা জগহ ।
তকনীকীক ৱঁতাহ নাঁচ, ঋপনা জগহ ।
হম ছী মিথিনা, ঋাঁচবক হাৈন ন্বঋা,
সীৱিঁ দেনন্হি ও, ভার সে, ঋপনা জগহ ।।

<u>বাম ৱিনাস সাহ্</u>

<u>কিছু হাগকু/ শৈর্ষ্যূ</u>

ঋমৃত বাণী
ছানি কঽ পীৱূ পানি
নৈ কোনো হানি

গবীৱঁক ছী
মদ্ধঋা খান–পান
ৱঁচৱেঁ প্রাণ

রোটী, কপড় া
মকান, শিক্ষা, স্বাস্থ
সভকেঁ চাহী

মনক প্যাস
র়্ঁমে নে মজর়্ঁবী
খাদত র়্ঁবী

এক তঁ চোবী
দোসব সীনা জোবী
কী ছৈ জঋবী ?

জ্ঞানক খান
রেদ প্ববাণ খচ্ছি
জ্ঞানী মহান

কর্মে চনৈএ
জিনগীক সরাড় ী
নৈ তঁ ভিখাড় ী

জীরাঁক গঙ্কা
সভকেঁ ছৈ দীর্ঘযি
কম ছৈ খাহ্য

নাচে রাঁনব
মান খাএ মদাবী
কী ছৈ নচাবী ?

ত্তনসী এক
সাএ গুণ ভবন
পূজ্য বঁনন

আঁ ংরনা ফন
অমৃত ফন অছি
গুণ ভবন

আমক ফন
অছি ফনক বাজা
খাগতো মাজা

জ্ঞান দানসঁ
পৈঘ নৈ কোনো দান
কর্ম মহান

ধৈনিক পানি
জ্ঞানী সংতক বাণী
নৈ কোনো হানি

মেঘ বঁবসৈ
বাদন গবজৈত
রেঁগ বঁজৈত

হরা বঁহৈত
দিন–বাতি চনৈত
জীরন দৈত ?

রোগসঁ রোগী
তড়ৈপ মরৈএ তঁ
প্রাণ কে দেত

বাম নামকেঁ
রঁদনাম করৈএ
সভ ভজৈএ
সাঁঝ সময
স্বরুজ ডূমৈত–এ
দীপ জরৈএ

খন্নক সংগে
ঘ্নো পিসাগত–এ
তন সংগে মন

প্বান পোথী
গতিহাস, সাহিত্য
রঁচা কঽ বাখূ

নশা করৈএ
রিনাশিকারী কাজ
নগএ প্রাণ

নশা সেরন
শরীর খা খামোকেঁ
হানি করৈএ

বংগ নৈ কচা
ওহেন বংগ বংগ্ব
জে হোগ পক্কা

জন্ম মবণ
নিশ্চিত হোগত-এ
নাশ্বাব কিএ ?

দেশীক বাজা
প্রজা মিনি চ্নৈএ
ক্ষদা, খান্হব

দৃতীযা চান
ৰঁঠ়ৈত ঙুঁপব চঠ়ৈ
পূর্ণসঁ ঘটৈ

মেঘ ৰঁবসৈ
ধনবোপনী কবৈ
খন্ন ঙঁপজৈ

ফসন পকৈ
কটনী দৌনী কবৈ
কোঠী ভবৈএ

খন্নক দান
সভকেঁ ৰঁচৈ প্রাণ
কব্দ কন্যাণ

সভক মান
বখৈ ছগ কিসান
ধানসঁ মান

ধান মখান
মাছক খান পান
পানসঁ মান

হরা দোমৈত
গজোবিযা জরৈত
প্রেমী তবসৗ

দ্খিত মন
খন্হবিযা ছৈ বাতি
দিন ধড়কৈ

মাযা নগবী
পহ্না হেবাএন
কেনা খোজরঁ ?

ফনমে কেবা
সভক বাখে মান
সস্তা সমান

নাবিযনক

ফল বঁড় কঠোব
বীচমে জল

হাটক চৌব
বাঁটক পানিসঁ, নৌ
কটৈত দিন

আঁখিক নোব
খা ওশ চটৈনেসঁ
নৈ মিটৈ প্যাস

দিনক রাঁত
কহৈ ভোঁবা ফূলসঁ
প্রেম খমব

চিড়ৈ চহকৈ
একতাক পাঠ দৈ
উঁত্তম গ্বণ

সংকল্প নেনে
চীঁটী চঢ়ৈ উঁতবৈ
নক্ষক ওব

নেতা, নাযক
ঝূঠে কবৈ বণিজ
মূর্খ বঁনবৈঁ

ৰাঁন্বক ভিত
শীতসঁ পঘৌনী নৈ
হোগত খছি

জীৱন মৃত্
নিশ্চিত হোগত ছৈ
তৈ খমব কে

ৰাঁষ্ট চনৈত
ঝবি-ঝবি দেখৈত
সংগী নৈ কোগ

নাঠী ঠেংগৈত
ঠোকবসঁ ৰঁচৈত
খাগূ ৰঠ়ৈত

আঁ ংখি নৈ স্বনৌ
ৰিন্ব সহযোগীকেঁ
ৰাঁষ্ট চনৈত

প্রেমক ভূখ
ভোজনসঁ নৈ মিটৈ
খামো ভষ্টকৈ

জীৱন নৈযা
মজধাব ফঁসন
ধর্ম খেৱৈযা

গাএ-মাগক
সেরাসঁ মিনৈএ
উঁত্তম মেরা

স্বখক খান
কর্ম অছি প্রধান
সভক মান

জ্ঞানসঁ কন্ধ
জগতক কল্যাণ
ভেঁটত মান

জ্ঞানক খান
গীতা, রেদ, প্ববাণ
পঠ়ু মনসঁ

আম নতাম
সভক বাখৈ মান
গ্বণক খান

খান পানমে
দূধ, দহী, ফনসঁ
শান রঁঠ়ৈএ

মাএ-রাঁপকেঁ
ভোরে কন্ধ দর্শন

হবি দর্শন

গীত সংগীত
মন হর্ষিত করৈ
দুখ হবএ

নদী কাতক
চাস-বাঁসকেঁ নহি
কোনো খাশ

কাগজপব
লিখনাহা নাম তঁ
খমব নহি

বন পর্বত
নৈ মিলৈ ভগবান
মনমে বাম

বুঁঠ় প্রবান
খল্বভরী হোগএ
কন্ধ সম্মান

মিথিলামে ছৈ
পাবৈঁন তিহাবক
বৈঁসী চলৈন

লেখক, করি

𑒠𑒳𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿𑒏𑒹𑒿 𑒫𑒿𑒢𑒫𑒹𑒿
𑒖𑒢𑒏𑒹𑒿 𑒖𑓂𑒘𑒰𑒢𑒲

𑒩𑒼𑒙𑒲 𑒏𑒣𑒛𑓃𑒰
𑒧𑒏𑒰𑒢 𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒰 𑒮𑓂𑒫𑒰𑒮𑓂𑒟
𑒖𑒩𑒴𑒩𑒲 𑒁𑒕𑒱

𑒠𑒱𑒫𑒰𑒢𑒲 𑒮𑓀𑒑𑒹
𑒁𑒫𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒰𑒛𑓃
𑒯𑒼𑒢𑒲𑒧𑒹 𑒖𑒰𑒋

𑒏𑒩𑓂𑒧𑒏 𑒧𑒰𑒢
𑒠𑒳𑒢𑒱𑒨𑒰𑒿𑒧𑒹 𑒯𑒼𑒃 𑒕𑒻
𑒁𑒏𑒩𑓂𑒧𑒏 𑒢𑒻

𑒑𑒰𑒕𑒏 𑒤𑒪
𑒐𑒰𑒋 𑒖𑒳𑒩𑒰𑒋
𑒑𑒰𑒕 𑒢𑒻 𑒐𑒰𑒋

𑒖𑒲𑒫𑒰𑒏 𑒃𑒔𑓂𑒕𑒰
𑒮𑒦𑒏𑒹𑒿 𑒕𑒻 𑒠𑒲𑒩𑓂𑒒𑒰𑒨𑒳
𑒏𑒩𑓂𑒧𑒧𑒹 𑒣𑒰𑒕𑒴

𑒯𑒱𑓀𑒮𑒰 𑒢𑒻 𑒏𑒩𑒴
𑒁𑒯𑒱𑓀𑒮𑒰𑒮𑒿 𑒏𑒪𑓂𑒨𑒰𑒝
𑒏𑒩𑓂𑒧 𑒧𑒯𑒰𑒢

মান সম্মান
সৰ্হক কবিযৌ
সভ সীখতৈ

বৃক্ষা ৰোপন
সৰ্ব হিতক কাজ
জীৱ জন্তু নে

নেত্ৰ দানসঁ
নৈ কোনো পৈঘ কাজ
জগ দেখৈনে

ঋংগ দানসঁ
দোসবকেঁ কল্যাণ
উঁত্তম কাজ

বঞ্জ দানসঁ
দোসবকেঁ ৰঁচৈএ
জিনগী প্ৰাণ

জ্ঞানী, সজ্জন
সমাজক ঋমৃত
ৰঁঠ়ৰেঁ জ্ঞান

মীঠ ৰচন
ঋক্ষব কাজ কৰে
নৈ কোনো হানি

দোস্ত করৈএ
দ্খমে হিতকাজ
নৈ বঁদনাম

নানচী মিত্র
ক্ষক্ষব সমান-এ
হানি করৈএ

তন বঁদৈন
রূপ দেখবৈঁত-এ
আমো এক-এ

সমাজমে নৈ
বুজুর্গক মান ছৈ
করু সম্মান

নীমক গাছ
রোগক কিটাণুকেঁ
মাবি ভগাবৈঁ

মাটিক মূর্তি
ফূল ফল নে খাএ
বঁনি পড়ৈএ

খনবনেৱাঁ
পিত্ত রাঘ নাশক

পৌঘ পাচক

আঁ ংখি বহিতো
জে খান্হব হোগএ
তঁ কী কহরেঁ ?

খজূবক ছৈ
বাজস্থানমে মান
শেক্তিরষ্কিক খছি

তাড়ি গাছসঁ
তাড়ি ী চুরঁরেঁত ছৈ
নশা খাতিব

পানসঁ বাখে
মেহমানক মান
মিথিনা জন

ফূনক সেজ
নীন চৈন নৈ হোগ
মবণাসন

ফকর্ম খছি
নবকক সমান
ছে রঁদনাম

শ্রমদানক
ছৈ দ্নিযাঁমে মান
হোগ কন্যাণ

ফূলক শোভা
গংধ উঁড়ৈ অকাস
স্বস্থক রাস

শ্রমিক বঁনে
দেশী ভেন মহান
ক্ষুদা গবীরঁ

খেত উঁপজৈ
ছৈ অন্ন, ফল, সাগ
সভক নেন

ঝূঠ রচন
রৌনি জঁ হিত হ্এ
নৈ কোনো হানি

ফলক বাজা
আম জে খাগএ সে
পহলবান

বাঁসি ভোজন
নৈ খাউ জানি প্রাণি
হএত হানি

পানি দূধ ছৈ
দ্নূ থমৃত সন
বঁচাবেঁ প্রাণ

খীবা ছী মীবা
ভোব খাউঁ নোনসঁ
নহি তঁ পীড় া

বাতি জগৈএ
দিন স্বতৈ নিৎ
কেতএ বাঁস

দেশী কংগান
দনান কেনে থছি
মান হবৈপ

ঘাসমে দ্ভি
ধনমে গাএ থছি
কন্যাণকাবী

মাঘক জাড়
দীনকেঁ সতবৈএ
হিনবেঁ হাড়

জাড়ক বৌদ
সভকেঁ মন ভাবেঁ

জাড় ভগারেঁ

মানিক চোব
ঝাঁশী কোতরাঁন–এ
সংত ভল্ডাবী

ভোজ ভাবী
দানি থছি খেসাবী
খাএ ভৈযাবী

থন্হবা বাজা
রঁহিবা থছি মংত্রী
রৌক ছৈ প্রজা

বোগীকেঁ ভারে
সে রৈদ্য ফবমারেঁ
জান গমরেঁ

ঘড় া চনৌ ছৈ
দিন–বাতি সমান
নোক কীএ নে ?

দ্খসঁ ভাবী
মনবোগ হোগ ছৈ
নাগনাজ ছৈ

জ্ঞানক স্বখ

ঋসন স্বখ ঋছি
ধন স্বখসঁ

কর্মক ফল
সভ ভোগৈত ঋছি
কর্মরীব কে ?

ধন খর্চসঁ
কর্মক খর্চা নীক
জেনা রঁবখা

ফ্টৈন ভাগ্য
কর্মসঁ রঁনৈত-এ
জঁ ধর্মী হোগ

খেনসঁ রঁঠ়ৈ
ধিযা-পূতামে মেন
নৈ কোনো ভেদ

ভজন করৈ
সাধ্, সংত, প্বজাবী
খাএ মহঁথ

ফল খাগক
সভকেঁ গচ্ছা ঋছি
রোপে নে গাছ

খন্হবা নাচে
ৰঁহিবা স্বনি হঁসে
ডীঠবা স্বতে

সোনা চানীসঁ
খমীব মানোমান
দেশী কংগান

ভোজনমে ছৈ
সাগ পাতক মান
কেকবা নেন ?

গাওক দূধ
দহী, ঘী, গোঁত খছি
দৰাঁগ সন

নীমক ছান
পত্তা, ফড় দৰাঁগ
বাখে নিৰোগ

নাজক খান
নজৈনী ছৈ মহান
খনেকো কাজ

ৰিদ্বানক ছৈ
মিথিনামে খান তেঁ
জগমে নাম

মিথিনা নাম
ৰঁড়় পৈঘ প্ৱবান
ছী কর্ম স্থন

রিরেকী জ্ঞানী
ৰ্ঁধিসঁ কৰৈ কাজ
খনকা নেন

জন সভক
জিনগী ৰঁচৰৈঁএ
ভূমি সীঁচ কঽ

ৰহ্ রিরাহ
গবমেন জোড়় া তঁ
খভিশাপ ছী

যৌন শিকাব
দেহক ৰেঁপাব তঁ
দেশীক ক্ষদ্দা

স্ত্রী উঁপৌড়়ন
সমাজক শোষণ
খপবাধ ছী

সংঘর্ষশীন
গতিশীন হোগএ

জিগনী নেন

স্বরিখ্যা খষ্টি
গ্বণরত্তা ঘষ্টন
মহগ ভেন

স্তনপানসঁ
রঁচা নিরোগ ষ্টে
কোনো নৈ হানি

যগক জ্খা
করি নেখক খীচে
মবিতোদম

খেতীক কাজ
দ্নিযাঁক বাখৈএ
সভক নাজ

পানি ছরাঁগ
দূধ নৈ ছরাঁগএ
কাবণ কী ছী ?

খন্ন জনসঁ
পোসাগত–এ কাযা
নোভসঁ মাযা

ফকমাহাকেঁ

নবকো জাগত নৈ
নাজ হোগ ছৈ

ঋন্নভরসঁ
মিনৈএ রোজী রোটী
পোথীসঁ জ্ঞান

সভ চাহিএ
ঋনকব হবৈপ
ধনিক রঁনী

গনসাফ নৈ
মিনৈএ ঋদানতমে
ন্যায রিকৈ ছৈ

খ্দা জনৈএ
গনসাফক রাঁত
গনসান নৈ

বাতি খাগ ছৈ
দিন নেন ঝখৈ ছৈ
নেক মবৈ ছৈ

মৌসম জকাঁ
রঁদৈন খেন্ন খেন
শবীব নেন

রোগী রোগসঁ
পীড়ি়ত বহৈত ছৈ
ভোগীকেঁ দূনা

ভাগ্য নৈ বাঁটৈ
নহি চোবারেঁ কোগ
জানে নে কোগ ?

ভাগ্যক খেন
চমতকাবী হোগ
জানে রিধাতা

হিন ভারনা
রিকাসক বাঁধা ছী
স্বকর্ম সন

জনক মান
সন্তসঁ ছৈ মহান
বঁচাবেঁ প্রাণ

খেন-খেনমে
সন্তসঁ বাখূ মেন
নৈ কোনো মেন

শৈতান করে
জানি কহ পরেশান

মাবএ জান

মাগক গোদ
ধবতীক রিঙ্ছৌনা
নৈ ছৈ ত্তননা

দীপ জবিতে
ফতীঁগা জবি মবে
কোন গনতী ?

রিত্মা ধন তঁ
খচসিঁ রৱঠ়ৈত-এ
সংগে কন্যাণ

খান-পানমে
সচেত বহ্ জানি
নৈ হ্এ হানি

পৈঘ চ্নৌতী
দঽ বহন ক্ববীতি
তোড়ৈত নীতি

সতীত্ব নেন
সীতা দেনী পবীক্ষা
রিন্ব ধোখেসঁ

জীর জন্তুক

জিনগী গতিশীন
মবণশীন

খেন কূদ ছৈ
ৰঁচা নেন জৰুবী
রিকাস নেন

কাম খবাম
ভোজন দ্নূ স্ৗাঁঝ
নৈএ সমান

স্বখ দ্খ ছৈ
সভকেঁ জনমেসঁ
মবনে মিটৈ

সিযাব ভানূ
পৈঘ হোগএ চান্ব
নৈ এ কমাঙঁ

কনম নিখে
তকদীবক খেন
খ্দা হ্কুমসঁ

সেরা সংস্থান
কবৈএ কাজ
কন্যাণ নেন

ফ াঁসীক ফংদা
গর্দনিমে পড় ি তে
দেখ মরৈএ

রাঁহব মান
ঘবমে বঁদনাম
করৈএ হানি

হিতক কাজ
অপন হ্এ হানি
বঁঢ় রেঁ মান

প্রেমক মাস্ত্রা
স্বস্ত্রা সমান অছি
শান্তিক মাস্ত্রা

জেহনে খাএ
অন্ন তেহনে হোগ
ছৈ তন মন

পোথী প্রবাণ
পঢ় ে জ্ঞানী মহান
জ্ঞানক খান

জ্ঞানীক মান
মহাজ্ঞানী করৈএ
বাজা শনাম

সৌনক বাতি
রিঁজ্বী চমকৈত
মেঘ রঁবসৈ

ভাদোমে কাদো
ধান রোপে কিসান
রাঁঠ়া সঁ হানি

আসিন মাস
হথিয়া ঝাঁ ঽ রঁহৈ
ঘব খসরৈঁ

কাতিক মাস
কিসান দেখে চাস
মন উঁল্লাস

ধানক খেত
নহনহাতি দেখ
সজৈ খম্হাব

ধান পকএ
কট্টনী দৌনী কবি
কোঠী ভবএ

অগহনমে
চোবো সাধ্ রঁনি কহ

अन्न समयै

पुसक मास
दिन बाति पड़ैए
ओस फ़हेसे

माघक बाति
कनकनी जाड़सँ
हिलैए हाड़

फागुन मास
बसंत करै बाज
गमकै बाग

चैत मासमे
चना गहुम पकै
गाछ कनशी

बैशाख मास
धबती जबैत–ए
तबा समान

जेठक मास
धबतीकेँ बुझबै
मेघ पियास

अषाढ़ मास

ধানক ৱীথা গিবা
খেত গজাবে

সৌনক ৱূঁন
মোতী ৱঁনি গিবৈএ
ধবা সজৈএ

সোনা ৱিকৈএ
তৌন-তৌন মহগ
মাষ্টি থক্ষন্য

গমান ঘষ্টি
ৱেঁমান তঁ ৱনৈএ
পেষ্ট খাতিব

খাম নতাম
দীনক বাখে মান
ৱঁঠ়ৱেঁ শীন

ধান মখান
মিথিনাক ছ্বী শীন
পানসঁ মান

গ্বনাৱঁ ফূন
ক◌ঁা ৗষ্টক সংগ বহি
মন ন্বভাৱেঁ

𑒠𑒳𑒐 𑒮𑒳𑒐𑒏
𑒥𑒲𑒔 𑒑𑒳𑒪𑒰𑒥 𑒩𑒯𑒱
𑒮𑒳𑒑𑓀𑒡 𑒥𑒰𑒿𑒙𑒻

𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒥𑒼𑒪𑒲
𑒧𑒡𑒳𑒩 𑒖𑒢𑒦𑒰𑒭𑒰
𑒮𑒦𑒏 𑒂𑒬𑒰

𑒂𑒑𑒱 𑒣𑒰𑒢𑒱𑒏𑒹𑒿
𑒖𑒩𑒥𑒻𑒋, 𑒣𑒰𑒢𑒱 𑒞𑒿
𑒥𑒳𑒗𑒥𑒻 𑒂𑒑𑒱

𑒤𑒤𑒩 𑒏𑒯𑒲𑒿
𑒂𑒑𑒱 𑒣𑒏𑒻𑒋 𑒚𑒑
𑒏𑒯𑒲𑒿 𑒅𑒿𑒣𑒰𑒮

𑒋𑒏 𑒧𑒰𑒕-𑒋
𑒮𑒳𑒧𑒰𑒕 𑒧𑒢𑒳𑒐𑒏
𑒮𑒯 𑒁𑒯𑒱𑓀𑒮𑒰

𑒮𑒳𑒐𑒏 𑒤𑒪
𑒯𑒱𑒞 𑒮𑒹𑒫𑒰 𑒏𑒪𑓂𑒨𑒰𑒝
𑒧𑒱𑒪𑒞 𑒞𑓂𑒩𑒰𑒝

𑒏𑒼𑒃𑒪𑒲 𑒏𑒴𑒏
𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒧𑒢 𑒯𑒳𑒪𑒮𑒻
𑒢𑒻𑒢 𑒥𑒩𑒮𑒻

𑒡𑒢𑒲 𑒥𑒢𑒪
𑒮𑒦𑒏 𑒑𑒣𑓂𑒣𑒰 𑒕𑒟𑒱
𑒠𑒲𑒢 𑒏𑒱𑒋 𑒢𑒹 ?

𑒖𑒹𑒢 𑒖𑒧𑒳𑒢𑒰
𑒮𑓂𑒫𑒡𑒰𑒩𑒹 𑒢𑒹 𑒖𑒧𑒰𑒢𑒰
𑒢𑒯𑒱 𑒃𑓀𑒮𑒰𑒢

𑒯𑒰𑒟 𑒂𑒋𑒪
𑒬𑒱𑒏𑒰𑒩 𑒕𑒳𑒙𑒱 𑒑𑒹𑒪
𑒕𑒑𑓂𑒩𑒢𑓂𑒞𑒰 𑒦𑒹𑒪

𑒢𑒯𑒱 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒪
𑒧𑒰𑒋-𑒥𑒰𑓁𑒣𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒹𑒧
𑒕𑒲 𑒦𑒰𑒑𑓂𑒨𑒯𑒲𑒢

𑒮𑓀𑒒𑒩𑓂𑒭𑒬𑒲𑒪
𑒏𑒩𑓂𑒧𑒬𑒲𑒪 𑒖𑒱𑒢𑒑𑒲
𑒬𑓂𑒩𑒹𑒭𑓂𑒚 𑒯𑒼𑒃𑒋

𑒤𑒙𑒲𑒔𑒩𑒏
𑒣𑒯𑒱𑒔𑒰𑒢 𑒥𑒹𑒜𑓀𑒑𑒰
𑒥𑒳𑒩𑒢𑒴 𑒪𑒯𑒤𑓀𑒑𑒰

𑒐𑒬𑓂𑒩𑒳 𑒣𑒲𑒩 𑒏𑒯

জেনা শোকাক্ষন ছী
মবনে ব্ঁম্মৃ

সমস্যা ভাবী
বেঁমাবী ফৌজদাবী
ছী কণ্ঠকাবী

খনবনেৱাঁ
ফন গ্বণকাবী
ঔষধ ভাবী

পেটৈক দ্খ
হবৈ খনবনেৱাঁ
খাগমে মেৱাঁ

খনবনেৱাঁ
উঁপজৈ বাঁড়ী ঝাড়ী
হবে বেঁমাবী

খনবনেৱাঁ
পেট ভকুখা ফন
ছী হিতকাবী

স্বখনে সৌন
কাবী মেঘ কসন
গ্রর্ষি মবন

স্বখন খেত
দেখ কিসান কানে
ভূখে পিযাসে

দবাবি দেখ
মাথা ঠোকে কিসান
তেজএ প্রাণ

খন্ন খম্ভাব
জে খেত উঁপজাবেঁ
স্বখ নৈ পাবেঁ

ভূখনে পেষ্ট
মজদূব মবৈএ
দেখৈবঁনা কে ?

মন মোহিযা
মোহ মাযামে ফঁসি
নোভী মবৈএ

মাঁগত ভীখ
কেনা জীখত দীন
কী উঁচিত ছৈ ?

শোক সংতাপ
গবীবঁকেঁ ভেষ্টৈন
রবদানমে

गरीबसँ तँ
भगवान बेमुख
सुखसँ दूर

केना जीवत
गरीबक संतान
नै छी इंसान

नै छै खिलौना
खाएले नै छै खाना
पृथ्वी बिछौना

दुख भोगैले
गरीब जनमल
विषके पीतै ?

सभ इंसान
ईमान बेचल-ए
स्वाभिमान के ?

मोह-मायामे
फँसि लोक मरैए
बँचाएत के ?

लोभ-मोह तँ
मनुखक दुश्मन

তিযাগত কে ?

ক্রোধ আগিসঁ
জ্বলনশীল অছি
রাঁচি কঽ বন্ধু

দুখ ভবন
লোকক জিনগীএ
খোজৈএ সুখ

সুখ দুখক
জিনগী মধুর ছৈ
মধ্যম মার্গ

জে দুখ সহি
জীবৈএ শুদ্ধ সোনা
সন হোইএ

জে নৈ সহৈএ
ভূখ ও কী বুঝত
আনক দুখ

খুআ খাএ কঽ
জে চৈনসঁ সুতৈএ
দুখ কে নেত

ফুইসা খাএ

দ্খ কাষ্টি জে জীনৌ
কেকবা নেন

সভক হিস্সা
মাবি জে খেনক
দোষী কে হেতৈ ?

কহৈ নেন তঁ
সভ সংতোষী ঋছি
ঋধক্কী কে ছী ?

রোগ নিদান
সংযমসঁ হোগএ
ভোগী সৃজৈএ

পোড়া, রঁথ্খা
গবীরঁক সাগ ছী
সেহত নেন

পোষ্ঠিক সাগ
পোড়া, রঁথ্খা খাএ
গিবহন্তখা

সাগ পতাব
দেহক বক্ষা কবি
রুচি রঁঠারেঁ

সাগক গ্বণ
সভ নহি ব্্মৌএ
সস্তা ভেষ্টৈএ

স্বখক বাঁষ্ট
ভোগী পকড়ৈএ তঁ
দ্খ কে নেত ?

কর্মহীন নৈ
প্বকষার্থ হোগএ
নর্ক ভোগৈএ

রিপত্তি সহি
গমান রঁচরৈএ
স্বক্ষ পারৈএ

রিগড়নকেঁ
সাহিহ স্বধারৈ ছৈ
ঢোংগী ছোড়ি কহ

খপন হিত
দোসবকেঁ খহিত
স্বার্থী কবৈএ

প্রেম মাত্মসঁ
দেশ সমাজ সজি
খাগূ বঁঠৈএ

প্রেমক বাট
পকড়ি জে চলৈএ
সুখ পাবৈএ

ই জিনগী নৈ
নহি জীবৈ মরৈ ছী
অধমরু ছী

সব বাত আ
অমৃতবাণি বাজ্
নৈ হেতৈ হানি

জীবন মৃত্যু
সভক সব অছি
মাযা ঘেরৈএ

দুখ সুখকেঁ
সমরূপ ভোগৈত
জীবৈত চলু

মনক শক্তি
সাহিত্য করৈত-এ
সুখ দগএ

<u>কিছু টনকা</u>

জ্ঞানক খান
সমাজক দর্পণ
সাহিত্য অছি
অমৃতক খজানা
পঢ়ি বনূ বিদ্বান

শ্রেষ্ঠ সাহিত্য
সাগরসঁ গম্ভীর
গোঁতা লগাউঁ
জিনগী বদলত
ভেটৈত অমে জ্ঞান

ভাষা জ্ঞানক
জননী কর্মভূমি
দেশক মান
জনগণ কল্যাণ
বিকাসক নির্মাণ

মধুর ভাষা
সভক মন জীত
ঊঁচ আসন
সম্মান দিয়াবৈএ
দুখসঁ বঁচবৈএ

मनक मैन
रिचाव रॅदनैए
समाज देशे
द्नूकेँ रिगाड़ैए
मन रोग रॅठ़ा कऽ

मनक मैन
छरिकेँ रिगाड़ैए
जनहित नै
स्वार्थी रॅनरैए
फरॉठे चनरैए

अमृत राणी
जनहित करैए
नदीक पानि
शीतन, नहि हानि
पोखैब बाखे मान

जन्मदातासँ
पाननकर्त्ता पैघ
माबैरॅनासँ
रँचरैरॅना श्रेष्ठ
जन्मभूमिसँ के छी ?

मातां कमाता
कहियो ने होगए
पिता पुत्रक

হলাবা নৈ হোগএ
কহৈ ছৈথ রিদ্বান

কর্মযোগীকেঁ
ভোগী নির্রন কহি
জোঁক রঁনি কহ
হকমাবী করৈএ
উঁনটৈ নর্ক ভেজৈএ

শ্রমশীনকেঁ
নোক হীন রুঝৈএ
হিস্সা নূটি কহ
ভোগী জোগী খাগএ
স্বার্থ সিদ্ধ করৈএ

পবিশ্রমক
মোন খনমোন ছৈ
নৈ রিকৈ তৌন
জে জানৈএ ওা মোন
সে জন জ্ঞানী হোয

দুখ সহৈনে
গবীর জনমৈএ
স্বখ ভোগৈনে
ভোগী ঠগ মহংথ
তিযাগী সংত খষ্টি

𑒁𑒮𑒢 𑒮𑒢𑓂𑒞
𑒖𑒢𑒯𑒱𑒞 𑒏𑒩𑒻𑒋
𑒮𑒴𑒩, 𑒞𑒳𑒪𑒮𑒲
𑒏𑒥𑒲𑒩, 𑒩𑒻𑒨𑒠𑒰𑒮
𑒔𑒰𑒩𑒳 𑒨𑒳𑒑𑒏 𑒠𑒰𑒮

𑒮𑒥𑒏 𑒥𑒰𑒪𑒱
𑒢𑒻 𑒯𑒼𑒃𑒋 𑒅𑒿𑒥𑒰𑒪𑒱
𑒯𑒹𑒞𑒻 𑒏𑓂𑒭𑒥𑒰𑒪𑒱
𑒡𑒩𑓂𑒧𑒏𑒹𑒿 𑒯𑒹𑒞𑒻 𑒯𑒰𑒢𑒱
𑒥𑒿𑒜𑓃𑒱 𑒖𑒹𑒞𑒻 𑒁𑒖𑓂𑒘𑒰𑒢

𑒥𑒰𑒿𑒙𑒱 𑒥𑒿𑒙𑒻𑒢𑒲
𑒮𑓀𑒑 𑒧𑒱𑒪𑒱 𑒔𑒪𑒻𑒋
𑒋𑒏 𑒟𑒏𑒻𑒋
𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒁𑒕𑒱 𑒟𑒲𑒩
𑒏𑒹 𑒯𑒼𑒃𑒋 𑒁𑒡𑒲𑒩

𑒔𑒼𑒩 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼
𑒃𑒖𑒼𑒞 𑒢𑒻 𑒮𑒯𑒻𑒋
𑒦𑒼𑒑𑒲 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼
𑒠𑒳𑒐 𑒢𑒯𑒱 𑒮𑒏𑒻𑒋
𑒏𑒹 𑒦𑒼𑒑𑒞 𑒄 𑒠𑒳𑒐 ?

𑒧𑒢𑒏 𑒬𑒰𑒢𑓂𑒞𑒱
𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨𑒮𑒿 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒋
𑒩𑒰𑒭𑓂𑒙𑓂𑒩 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒧𑒰𑒝

সমাজ কন্যাণ-নে
ত্তানী ৱাঁচৈএ ত্তান

খসন প্রেম
সাহিত্সঁ কবিযৌ
ত্তান ৱঁঠ়ত
সমাজ স্বধবত
স্বখ শান্তি ভেচৈত

ৱিন্ব ৱঁজনে
নোক ৱ্ঁঝত কেনা
জঁ ৱাঁজে ষ্ঠী তঁ
হোগএ নকীহানি
উঁনচৈ জাগএ জান

ৱঁবস্ব মেঘ
এহি ৱাঁগ-ৱোঁনমে
পানিক ত্রাস
ৱেঁসী ৱঁনি গেন-এ
খেত স্বখি জৰৈএ

ঋসন মেঘ
মন নহি মানএ
মানত কেনা
জখৈন ৱঁবসত
তখনে নে ৱিশ্বাস

মেধ দেখ
মন হবিযা গেন
জে গবজত
সে ৰঁবসত নহি
কেনা বঁচত প্রাণ

জে গবজৈএ
সে নহি ৰঁবসৈএ
চ্ম্পা বহনে
খেত বাঁগ জবৈএ
প্যাসে নোক মবৈএ

নোক কহৈএ
ওংসান পথেবসঁ
কম নৈ অছি
অখনো তঁ রিরেক
ৰ্ঁম্নূ মবনে অছি

কহৈ নেন তঁ
রিরেক মবন–এ
ক্ষদা কঠোব
ওংসান জগনাসঁ
আতংক তঁ বঁঠ ৈএ

কিএ ওংসান
নূৡ হত্যা কবৈএ
বারণ কংস

𑒥𑒿𑒢𑒱 𑒐𑒴𑒢 𑒣𑒲𑒥𑒻𑒿𑒋
𑒍𑒧𑒰𑒢 𑒏𑒲 𑒏𑒯𑒻𑒋 ?

𑒋𑒞𑒹 𑒢𑒱𑒭𑓂𑒚𑒳𑒩
𑒧𑒢𑒳𑒐 𑒏𑒱𑒋 𑒦𑒹𑒪
𑒠𑒳𑒬𑓂𑒧𑒢 𑒥𑒿𑒢𑒱
𑒧𑒢𑒳𑒐𑒹 𑒧𑒢𑒳𑒐𑒏
𑒯𑒞𑓂𑒨𑒰𑒩𑒰 𑒥𑒿𑒢𑒱 𑒑𑒹𑒪

𑒡𑒩𑒞𑒲 𑒛𑒼𑒪𑒱
𑒏𑒰𑒢𑒱-𑒏𑒰𑒢𑒱 𑒏𑒯𑒻𑒋
𑒮𑒦 𑒛𑒩𑒪
𑒮𑒰𑒧𑒢𑓂𑒞𑒏 𑒖𑒛𑓃𑒱 𑒧𑒹
𑒂𑒞𑓀𑒏 𑒖𑒢𑒧𑒪

𑒖𑒥𑒰𑒥 𑒠𑒹𑒞𑒻
𑒮𑒯𑒋 𑒞𑒿 𑒠𑒼𑒭𑒲 𑒕𑒻
𑒔𑒳𑒣𑓂𑒣𑒲 𑒮𑒡𑒢𑒹
𑒧𑒳𑒿𑒯 𑒮𑒲𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒻
𑒠𑒲𑒢 𑒠𑒳𑒐 𑒮𑒯𑒻 𑒕𑒻

𑒖𑒹 𑒖𑒢𑒧𑒪
𑒋𑒏 𑒠𑒱𑒢 𑒧𑒩𑒞
𑒏𑒱𑒋 𑒯𑒼𑒑𑒋
𑒪𑒼𑒦𑒲 𑒮𑓂𑒥𑒰𑒩𑓂𑒟𑒹 𑒁𑒡𑒲𑒩
𑒖𑒑𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒡𑒲𑒩

সোচ ৰঁদৈন
নেক ওঁসান ৰঁন্ব
ঘিনৌনা কাজ
ছোড়ি কল্যাণ করু
হেতৈ নর নির্মাণ

সহক ৰাঁষ্টে
চলএ জঁ ওঁসান
আগূ ৰঁঠৈত
আগি নহি পকত
নহি পানি সড়ত

কর্মকেঁ ছোড়ি
লোক ধর্ম খোজৈএ
ভরলোকমে
ভগৱান খোজৈএ
নর্ক ভোগ ভোগৈএ

হাবন দিন
থাকন তন মন
থকৈব গেন
জিনগী থগহএ
জগত ছুটি গেন

মনক মৌন
নৌ ছুটৈন তীর্থসঁ
স্বস্থ খোজৈমে

মবণাসন ভেন
কত্তর্ব্যক খেনমে

মোহ ৰন্ধন
ফঁসি ৰৌআএ গেনৌঁ
ৰাঁট ভুনি কঽ
নক্ষ্যহীন ৰঁননৌঁ
আডম্বৰ দেখ কঽ

ঠগক মেনা
পাখণ্ডীক দোকান
সজ্জন জন
পাপ কীনৈ-ৰেঁচৈএ
পুণ্য-পাপক খান

আপন ৰাঁত
নোক দাৰি ৰখৈএ
আপন দুখ
আপনেসঁ সিবৈজ
ওসবা কঽ মবৈএ

স্বস্থ কহি কঽ
গামকেঁ নজৰৈঁএ
নহি সুবিধা
সড়ক বিজনীক
খেতী পছাব্দ আছি

গাম ছোড়ি কঽ
পবদেশিযা বঁনি
খটৈএ নোক
গামমে নৈ উঁদ্যোগ
পেটক সমস্যা-এ

সভক পেট
ভবৈবঁনা মবৈএ
ভুখনে পেট
ধিযা-পুতা বিনৈট
খনাথ বঁনন-এ

কহৈ নেন তঁ
বীঠ খছি কিসান
ক্ষদা জীবন
দেখূ বেঁবস্থা খেন
খেতী চৌপষ্ট ভেন

উঁত্তম খেতী
কহৈবঁনা নৈ কিযো
সাধনহীন
খেতীক কাজ ভাবী
মাথ পীটৈ কিসান

মবি জীবি কঽ
কিসান খেতী কবৈ

খা গেন বৌদী
ধিযা-প্বতা কনৈএ
ভুখৈ স ॅ ंঝ-রিহান

কেনা রঁচত
গজ্জত খা খারॅব্ধ
নহি স্ববক্ষা
দিন খপহবণ
বাতি হ্যা হোগএ

দেশ খজাদ
ন্দা খেতী উঁদ্যোগ
নৈ স্বধবন
নৈ ভেষ্টন স্বরিষ্যা
কী কবত রিধাতা

গামক গাম
খাএ স্বতে রॅনান
রॉন্বক ঢেব
উঁড়ৈ খাসমান
কেনা রঁচত প্রাণ

কোসী রॅনান
কমনামে উঁফান
এনৈ তূফান
ভঁসিযা গেন গাম
মবন স্বাভিমান

বিকরাল ছৈ
কোসীক বাঢ়ি -পানি
পেটৈ সমেটনৈ
গাম-ঘর-দলান
লাখক গেল জান

কোসী ত্রাসদী
বিকরাল নির্মম
তাঁডব নৃত্য
মহাকাল বনল
ধোগ পোষ্টি খেলক

লুটৈবা সভ
মিলি মাল খেলক
শোষণ হত্যা
নারীজনকেঁ ভেল
বচা দহএ গেল

ধনক ক্ষতি
জনক মতি গেল
দেখৈবলা নৈ
ভূমি ভবন বচা
গাম ভেল নিপত্তা

প্রকৃতি কহি
চেতবৈএ লোককেঁ

খচবজ নৈ
প্রদূষিত ধবতী
জহৰ উঁগনৈএ

দেখ প্রঙ্গতি
চেতারনী দগএ
ধবতী পানি
হৰা প্রদূষিত ভ২
সংকষ্ট ছৈ জীরক

পারস বীত্ত
খমার্ঁস বাতি ছী
মেঘ ৰঁবসৗ
ৰাঁঠ ি মে ড্মৈত ছী
কে ৰঁচেতৈ হমবা

<u>ঠেঁস</u>

ৰাঁষ্ট চনৈত নগন ঠেঁস
হ্ফুষ্টি গেন পএব
ঠেংগা ঠেঁগহিত
ৰাঁষ্ট চনৈ ছী দেখ-দেখ
কেনা পহুঁচৰঁ এতেক দূব
গাম-ঘব খছি দূব
পেষ্টমে এগো দানা নহি
পিযাসসঁ স্বখি গেন

কণ্ঠ, ক্ষঁহ-ঠোব
ডুঁপবসঁ চৈতক বৌদ
গবম হৱা নূ চনৈএ
তৰঁধন ধবতী ফূটৈন পএব
ৰাঁটৈপব চনৰঁ কেনা
কোসক-কোস দূব
মন ঘৰঁড় াগত বহএ
দেহ দগএ জৰাৰঁ
ক্ষদা হমব কোন কসূব
ওা তঁ ঠেঁসক ছী দোষ
ক্ষদা হম ছী নচাব
ওা ৰাঁটৈ ৰঁনন খছি
দুস্কাম খগম খপাব
ঠেঁগাসঁ ঠেঁগহৈত চনৈ ছী
তৈযো নগৈএ ৰেঁব-ৰেঁব ঠেঁস
গীবৈত পড়ৈত ভেনৌঁ ৰেঁজান
বীচ ৰাঁটৈপব তেজনৌঁ প্রাণ।

আজুক দিন

আজুক দিন মন্বখ
কর্ত্তব্যসঁ চুকল অছি
অপনাকেঁ জীবান আ
জীবানকেঁ অপনা বুঝৈএ
তগসঁ নীক তঁ
জানবব অছি জে
জীবিত আ ম্ঋগনোপব
সভক উপকাব কবৈএ
ম্ঋদা মন্বখ
এক দোসবকেঁ
জানক দুশ্মন বনল-এ
উচিত অনুচিত নৈ বুঝি
আফদে-আফদ কীনৈএ
আজুক দিন... ।

আগসঁ পহিনে নীক
কাল্হি কী হএত
সে কে জনৈএ
অখনো বিচাব কৰু
বর্ত্তমান কিএ বিগড়ৈন–এ
বিজ্ঞানেটা নহি
গতিহাসোকেঁ দেখিযৌ
দ্নূ মিনা কহ
অমৃত বঁনা কহ
দ্নিযাঁ নেন বাঁটিযৌ
জৰুবত অছি মানবকেঁ স্বধাবিযৌ
দেশ সমাজ নেন
আজ্ক দিন... ।

ধনক খাতিব

ধন কমেরাঁক নেন
সভক মনসা খছি
ঋদা, ক্তান কমেরাঁক
নহি জনৈএ কিযো
মাএ-রাঁপ পবিরাব ছোড়ি
দিন-বাতি এক রনৌনে
পবদেশীমে খটৈএ
ধনক খাতিব।

ক্তানক মহত্ জেনা ভূনি গেন
কী উঁচিত কী খন্বচিত
নগ বহন কোনো ঠেকান
ধিযা-প্বতাক জিনগী
রিগৈড় চৌপঙ্ক্ট ভেন
পবিরাব-সমাজ সেহো ছটৈন
নগ বহন সারিকক পহচান
সভ টুট্টি ছিড়ি যাএ গেন
ধনক খাতিব। ।

শিরক নচাবী

ভোনা খহোঁ ছী রঁড় রুসনা
কোঠা মহলমে মনো নে লগৈএ
রন-জংগল ছী খহোঁক খঁগনা
রাঁঘ রঁঘম্ব্ব ওঢ়না-রিছৌনা
মৃগছন্না ছী খহোঁক পহিবনা
ভোনা খহোঁ ছী রঁড় রুসনা।

দূধ-মলাগ খহোঁকেঁ মনহ্ নে ভারৈঁএ
মেরা মিঠাগ ছোড়ি কহ ঘবসঁ ভাগৈ
ছী
ভবি দিন ঘোঁটৈরৈঁ ছী ভংগ ঘোঁটৈনা
হ্লনক স্বগহ্লসঁ দূবে বহৈ ছী
খাক-ধূথূব ভাঁগ ছী চখনা
ভোনা খহোঁ ছী রঁড় রুসনা।

ভবি দিন বহৈ ছী ধ্নী বমৌনে
নাগ সাঁপসঁ ভবল ঘব-খঁগনা
দেহ রঁনৌনে বহৈ ছী ভূতনা
ভবি দিন খাগ ছী ভাঁগক গোনা
কেনা বহবঁ হম এহি ঘব খঁগনা
ভোনা খহোঁ ছী রঁড় রুসনা।

সখী-সহেলী মিলি হমবা নজবৈঁএ
পিযা ছৌ তোহব কেহেন ভূতনা

𑒞𑒼𑒛𑓃𑒰𑒮𑒿 𑒒𑒼𑓀𑒙𑒻𑒥𑒿 𑒕𑒾 𑒦𑓀𑒑 𑒒𑒼𑓀𑒙𑒻𑒢𑒰
𑒏𑒹𑒢𑒰 𑒠𑒱𑒢 𑒏𑒰𑒙𑒻𑒥𑒿 𑒯𑒹 𑒦𑒼𑒪𑒹𑒢𑒰𑒟
𑒏𑒹𑒞𑒹𑒏 𑒠𑒳𑒐 𑒮𑒯𑒥𑒿 𑒞𑒼𑒩𑒹 𑒮𑓀𑒑𑒹–𑒢𑒰
𑒦𑒼𑒪𑒰 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒕𑒲 𑒥𑒛𑓃 𑒏𑓂𑒭𑒮𑒢𑒰।

𑒠𑒱𑒢𑒏 𑒠𑒼𑒐

𑒠𑒱𑒢𑒏 𑒏𑒼𑒢 𑒠𑒼𑒐 ?
𑒠𑒼𑒐 𑒞𑒿 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒕𑒲

जे हवदम रॅदनैत वहैए
वीति-विराज रिचावसँ
मौसम रॅदनैए
हरा-पानि-रौदसँ
वित्त रॅदनैए समयसँ
ऐमे दिनक कोन दोख ?
चान-स्वरुज धवती नै रॅदनैए
कीए रॅदनैए नोकक गमान-धर्म
जँ दिनक दोख होगए
तँ पानि, दूध, खून
किए ने रॅदनैए
माए-रॅाप छोड़ि कऽ
जाति-धर्म रॅदनैए
ऐमे दिनक कोन दोख ?
हँ, दिनक नाओं रॅदनैए
दिन-वाति रितनापव
भोव-साँझ सभ दिन होगए
जे हेरॅाक छै होगत वहैए
ऐ अद्भुत प्रकृतिमे
सभ दिन एक समान
सत्त छी की झूठ
ऐमे दिनक कोन दोख ?
हमवा मोन पड़ैए

रॅचामे रॅादशाह जकाँ घूमै छेलौं
चौवी-चाँचवमे कड़हड़ खूनि
भैंटै तोड़ि खाग छेलौं
रॅाड़ी-झाड़ी घूमि-घूमि कऽ

পকল তিনকোব ভুট্টকা
তোড়ি-তোড়ি খাএ মমৈ ছেলৌं
খাম-নতাম রঁবহব কট্টহব
রৈঁব তোড়ি হম খাগ ছেলৌं
রিম্ব ধনি-ফিকীবক বহি ছেলৌं
সভ কিছু হমবা মোন পড়ৈএ।

নাচ দেখৈ খা মহবাগ স্বনৈনে
জাগ ছেলৌं হম কোসো দূব
সনহেশ, হল্লাব্দন, রিহনা
গোপীচন, বাজা ফঁরঁব-বৃজরান
ভিখাবী ঠাকুবক রিদেশিযা নাচ
বাতি-বাতি জগি দেখৈ ছেলৌं
ধর্মবাজ, দীনাভদবী, নোবিক-মনিযাবক
মহবায সংগী সেংগে স্বনৈত ছেলৌं
নাচৈত-গবৈঁত ঘব খরৈঁ ছেলৌं
ওহিনা সভটা হমবা মোন পড়ৈএ।

হ্মদা খখৈন কৌল্হুক রঁবদ জকাঁ
দিন-বাতি পবিশ্রম কবৈত বহি ছী
জিনগীক গাড়ী ক্ষণে-ক্ষণে
খাগূ কহুনা রঁঠৈত চনৈ ছী
পবিরাবক রোঁঝ পহাড়সঁ ভাবী
মাথপব নহ মবিতো সহি ছী
কখনো নগএ দম মাবৈক পনখৈত
জে ঘুমি দেখরঁ দুনিযাঁ-দাবী
ওা রঁনন খছি সদিখন নচাবী
তেযো নে ভেন খখনো সমঝদাবী

হবাএন হমবা রেঁরহাব প্বশতৈনী
মিথিনাক বীতি-বিরাজ সংস্কৃতি
খখনো ও দিন বহি-বহি কঽ
সভষ্টা হমবা মোন পড়ৈএ।

খনজন্বখাঁ

ভোবক পহব উঁঠি কঽ
জখনে গেনৌং পোখবিক কাত
কবীনসঁ পানি ভবি-ভবি
গহ্ম পষ্টরেঁ ছেনৌং একান্ত
মাঘক ফহেস কেনে খন্হাব
কিছু দূবেক খরাঁজ কান পাথি
জনমৌষ্টী রঁচাক স্বননৌং
কবীনক পানি কবীনেমে ছোড়ি
খরাঁজ খকানৈত খোজৈত রঁঠৈত
পহুঁচনৌং পোখবিক দোসব মহাব

ঝাড়় ী-ঝংখাবমে ঘাস-পাতপব
বাখন নহ্খাএন জনমৌষ্টী নান
জননী ছোড়ি ভেন বহএ নিম্পতা
জে ব্ঝনা গেন ছী খনজন্বআঁ
কেহেন নিষ্ঠুব ছন ও মাতা
মাগক ধর্ম-কর্ম ছোড়ি ও
কেনক ক্ষকর্ম জানি খংজানি
হ্মদা বঁচা দেখতে হমবা মোনমে
উঁপজন দযা ধর্মক ভাব
বঁচা উঁঠা কহ কোবামে নেনৌং
ঝষ্টসঁ নেনৌং হ্রদয সষ্টাএ
ওঠনাসঁ ঝাঁপি জাড়সঁ বঁচবৈত
হর্ষিত মনসঁ খননৌং খপনা ঘব
খবাজ দেনৌং ঘববানী পহুঁচন
দববজ্জাপব খাবি কহএ নগনী
গহ্মক পষ্টৌনী ছোড়ি খহাঁ
কিএক এনৌং ঘব জানি-প্রাণি
কহনৌং হম ছেনৌং নি:সংন্তান
সভ কহৈ ছেনএ নিপ্বতবাহা
হ্মদা ভগবান বঁননা দযাবান
খাবঁ বঁননৌং হম প্বত্রবান
পানি পোসি কহ বঁনাউঁ মহান
গহএ কবত বংশক কন্যাণ
খনজন্বআঁ বঁচা নৈ কহতে একবা
ধর্মক মাএ বাঁপ ছৈ জেকবা।

धबतीक बोझ

दिशे प्रेम, मातृ-पितृ भक्ति
जे नव नहि कऽ सकल
ओ मानव नै दानव छी
धबतीक बोझ समान छी।

जे कवैए जन-जनसँ प्रेम
से नव देव समान छी
जे दुखियाकेँ दुख हवैए
ओ साक्षात भगवान छी।

जे दोसबकेँ दुख दऽएल
बएह नव बावण-कंस छी
जे दुख सहि सुख बाँटैए
ओ मानव नै महामानव छी।

जे अपने सुखमे बेहान बहैए
बएह नवकक भोग भोगैए
जे सुखनकेँ बोटी नै दऽएल
से मानव केना कहा सकैए।

जे मातृ, मातृभूमि, मातृभाषाक
सेवा जीवनमे नहि कऽ सकैए
से इंसान नहि, शैतान कहाऽएल
तेकबा केना स्वर्गक सुख भेटि सकैए।

जे सभ दिन देशीकेँ लूटि खेलक

তেকবা ধবতী কেনা সমাএ সকত
গবীৰ্ক হক জে মাবি খেনক
ৰএহ ধবতীপব মনেছ ৰ্নন।

জে সভ দিন খনকে খেনক
খপন কহিযো দোসবকেঁ নৈ দেনক
ওকব জিনগী খকাবথ ভেন
ধবতীক ৰোঝ ৰ্ঠ়ৈত গেন।　।

<u>হবৰ্াহাক জিনগী</u>

জাড়ক সময ঠীঠ্বৈত খাটৈপব
দ্ৰ্কন পড়ন বহএ ফাটৈন চদ্দবমে
সোচৈত বহএ কখন হএত ভোব
গাএ ৰ্বদকেঁ খ্খা জাএৰ্ খেত

ক্ষদা জাড়সঁ কাঁপৈত বহএ সৌঁসে দেহ
ওস–ক্ষহেসসঁ ঝাঁপন ছন ধবতী
সংতোখ ৰাঁন্হি সোচনক জাএৰ খেত
জাড়ক ঠঁঠসঁ দেহ ঝ্নৈত দেখ
থোকবা ৰ্ঠী ওনি ধ্বা জবা কঽ
দেহ সেকনক জখন ভেন গবম
হ্বহ্বা উঁঠি হব জোতএ নগন
খেত জোতৰাঁক তঁ ৰহ্ত বহএ
ক্ষদা উঁঘাবে দেহ ঠবি ভঽ গেন শিবদ
মানিকক ডবসঁ কেনা খোনত ৰবদ
চিন্তা বহৈ ঘবক, কী খাএত ধিযা–প্বতা
দ্রূৰাঁ ৰাঁন্হি খেত জোতৈত বহন
ভূখসঁ নূত্তী ছিটৈক খন্ধাব নগৈত বহএ
এক তঁ জাড়ক মাবন দেহক হাবন
ভূখসঁ নগৈএ খাৰ নিকনত প্রাণ
ভোবসঁ দ্পহব ভেন, ৰেব খসন তখন
জনখৈ নঽ মানিক পহুঁচনা খেত
ৰজনা– এতৰে খেত ভোবসঁ জোতনেঁ
জনখৈ খাএ সভ খেত জোগত দিহক
হবৰাঁহা দ্খীত মনে ক্ষহবৈত ৰাঁজন
ভূখে মবৰ জখন স্বস্থা পহুঁচৰ
তখনে জোগত দেৰ সভটা খেত।

<u>মাছ</u>

হম ছী জাতিক মাছ
নৈ রিগাড়ৈ ছী কিনকো
তৈযো তড়পা মারৈ ছী
পোখৈর-নদীক কাত
সভ মিনি কঽ হমবা জাতিকেঁ
করৈ ছী জানি রিনাশ
হম নিশ্ছন জীর ছী
সভক করৈ ছী উঁপকার
ক্ষুদা নিষ্ঠুর ভঽ মারি খাএ ছী
কেতেক নির্দযী রঁনি কঽ

हमर जिनगी उँजाबि बहल छी
हम पानिक जीव छी
धरतीक अधिकारी अहीं छी
की मजबूरी अछि अहाँ सभकेँ
हमर वंश उँजारै छी

केना बुझबै दयावान छी
की जीव जीवक हत्यारा छी
विवेकशील छी सदा
निर्दोषक संघारा छी
अखनो चेत्तु सीखू
अपनो जीवँ आ आनोकेँ
जीबैक अधिकार दियौ
हमरो जातिपर उपकार करियौ
दया धर्मक मान रखियौ
आबँ हम किछु नै कहबँ
अपने विवेकसँ निअ काज
हम छी जातिक माछ।

মনক মোনি

তন-মনকেঁ কেতবো ধোলৌঁ
ছুটৈত নহি কহিযো মনক মোনি
তীর্থক পুণ্য বহুত কমেলৌঁ
নদী, কুণ্ডমে স্নানো ভেল
তন রংগেলৌঁ মন রমেলৌঁ
তৈযো নে ছুটৈত মনক মোনি
তন-মনক মোনি বহএ খদকৈত
কুপিত মন জে ছেলাএ রেঁকন
তখনে একটা যুক্তি ভেটৈত
গীতা নবা সাহিত্য পঢ়লৌঁ
জ্ঞান রূপী গংগামে ডুবকী লগেলৌঁ
মিথিলা ধামক তীরপেখন কেলৌঁ
গামে-গাম ভেটল ছলা বিদ্বান
জে করৈ ছলা জগতকেঁ জ্ঞানবান
দূর কঽ দেলৈন মনক কলেশ
বিনু জপ-তপ কেনহি তমসা

তন-মন নির্মল ভৼ গেল
তখনে ছুটি গেল মনক মোনি।

<u>তৃষ্ণা</u>
তৃষ্ণাক তৃপ্তি জলসঁ হোএ
অন্নসঁ মিটৈএ পেটক ভূখ
দূধ ফল মেবা কাযা পোসএ
ঔষধি করৈএ দুখ দূব
হীবা-মোতী ছী ধনক ভূখ
মনক তৃষ্ণা কহিযো নে মিটৈএ
মবনে জাএ সংগে ক্রিযা-কলাপ
সভক সৌবি পতালমে হোএ
যশ স্বস্থ ধবি পসবৈএ
সভ কিছু ছোড়ি স্ববধাম জাএ
সদা কর্ম-কুকর্ম দুনূ সংগে বহৈএ
নহি বাঁটৈএ অপনো কিযো
অধর্মী ফলহীন বৃক্ষ সন
স্বকর্মী অমৃত সভ দিন পীবৈএ
অজ্ঞান অন্হবিযা বাতি হোএ
জ্ঞান পূনমক চান কহবৈএ
লোভ পাপক অসলী খান ছী
সৎ জীবনক প্রাণ হোএ
ধনক তৃষ্ণা জংজাল বনৈএ
তৃষ্ণা মৃগতৃষ্ণা বনি কৼ

ओङ्गीकें नगए क्षणमे प्राण
तृष्णाक तृप्ति स्वर्गोमे नै भोगए
भटैक जीव नवक ओोगेए
संतोखसँ परमानन्दक सुख भेटैए ।

बेटी

बेटी देख किए झखै छी
नै छी बेटी अभिशाप यौ
दिन बदलनै सभ बेटीकें
घरमे हेतै लक्ष्मी समान यौ
मागयो रूपक मति सुधरनै
सबकारो दृग छै धियान यौ
बेटा-बेटीमे फर्क नै रहतै
अधिकार हेतै समान यौ
शिक्षा पाबि दहेज मिटैतै
बढतै समाजक मान यौ
बेटी बचाउ केर नारा लगै छै
हेतै सरस्वतीक घरमे वास यौ
जनक नन्दनी सीता बनि कऽ
देशक बढ़ती मान यौ
एक्कैसम सदी बेटीक युग एलै
बनतै देशक नव इतिहास यौ
देशक बेटी देवी स्वरूपा
जगत केर करत कल्याण यौ
उपेक्षित भऽ बेटी जान गमेती
केना हेतै सृष्टिक निर्माण यौ
दुखित भऽ करि कहै छैथ
बचाउ बेटीक जान-मान यौ
बेटी देख किए झखै छी

नै छी रहैत अभिशाप सौं।

बसंतक गीत

आएल बसन्त कोइली कुहकैए
मधु बरसैए चहुँओर हे
मह-मह महुआ रस टपकैए
आमक मज्जरसँ मधु बरसैए हे
पुरबा-पछिया मस्ती मारैए
गुंजैत भ्रमरा मन भरमाबैए हे
खग कलरव बसन्त गीत गाबैए
तोड़ि कि फूलसँ खेत करैए सृंगार हे
आएल बसन्त कोइली कुहकैए
मधु बरसैए चहुँओर हे...।

सखी-सहेली रंगिया घुमैए
कली खिल करैए सृंगार हे
मातल मधुकर ताँडव करैए
बिहुबाज बाँटैए पुष्प पराग हे
मनक पियाससँ करेज जरैए
पिया बिनु मन तरसैए हे
बसन्त बैसल अछि चितचोर जखन
केकरापर करब सृंगार हे
आएल बसन्त कोइली कुहकैए
मधु बरसैए चहुँओर हे।

केकरा लेल

মহগী ঘূসখোবীসঁ চৈন উঁড◌়ন
দহেজসঁ সমাজ দরঁন ঽ্ঽৈন
ভেদ–ভারক রীঁচ জিনগী মবন
নূঽ হলা খপহবণ মোগত বহন
ঞা দেশী কেকবা নেন রঁনন।

ধর্মক নামপব কঙ্ঽবপঁথী নড◌়ন
জাতি–পাতিমে সমাজ রঁঽন
ধনীক–গবীরঁক রীঁচ খাধি রঁঠ◌়ন
কাজ রিঁন্ব মজদ্ব মবি বহন
ঞা দেশী কেকবা নেন রঁনন।

দেশীক মানিক নেতা, খধিকাবী রঁনন
কানা ধনমে রেঁহান নেহান বহন
খান খজানা কাবখানা হ্নকে সঽন
গবীরঁক রেঁঽা শহীদ মোগত বহন
ঞা দেশী কেকবা নেন রঁনন।

পানি রিঁন্ব খেত পবতী পড◌়ন
ঘব ছোড◌়ি কিসান পবদেশী খঽন
স্বখনে নহব ঽ্ঽনে পড◌়ন
স্বভাষ, ভগত, চন্দ্রশেখব, গাঁধী
কেকবা নে রঁনিদান পড◌়ন।
গবীরঁক নাওঁপব যোজনা রঁনন
শিক্ষা স্বাস্থমে ঘ্ন নগন
মাঠি–পানি দরাগমে জহব ঘোবন
ধবাসঁ খম্বঁব ধবি ঞংসান রঁদনন
ঞা দেশী কেকবা নেন রঁনন।

<u>ধর্মক উঁপদেশী কী ভেন</u>

জেতএ গংসানক কাতিন গংসানে মোগএ
তেতএ ধর্মক উঁপদেশী কী ভেন–এ
রিরেক খরিরেকক দ্বন্দমে ফঁসন–এ
সূব ত্তনসী করীব মীবাকেঁ রিঁসৈব গেন
নীতি উঁপদেশী রেদ প্ববাণ শাস্ত্র
জেনা কনিঘগমে তব পড়ি গেন–এ

জেতএ গঁসানক কাতিন গঁসানে হোগএ
তেতএ ধর্মক উঁপদেশী কী ভেন–এ।

সজ্জন সংত মহংথ তপসী রঁনি কহ
রন পর্রতমে ন্বকাএন ফিরৈএ
বারণ বামপান, গ্বরমিত সিংহ বাম বহীম
নাবী সংগ খন্নাচাবক বাস নচৈএ
চাব্দ যুগমে কনিযুগ ভাবী পডন–এ
ধর্মক খাড়ি ক পাছূ গঁসানো শীতান
জেতএ গঁসানক কাতিন গঁসানে হোগএ
তেতএ ধর্মক উঁপদেশী কী ভেন–এ।

জেতএ মায মাতৃভাষা পছুখাএন–এ
দহেজক খাতিব রেঁগী জীরিতে জরৈএ
খপন কনংক নোক গংগামে ধোগএ
দেরী দেরতাক পূজা সভ দিন করৈএ
রন ধন জ্ঞানক ররদান মংগৈএ
তেতএ গঁসানক গঁসান কিএ মবন–এ
জেতএ গঁসানক গমান গঁসানে হোগএ
তেতএ ধর্মক উঁপদেশী কী ভেন–এ।

<u>**জীরিতে জী মরৈ ছী**</u>

কী কহুँ সখী
পিযাক রিযোগমে
জ্খানী জবরৈঁ ছী
জীরিতে জী মরৈ ছী।

চঢ়ন যৌরন
ঢবন জাগএ
জেনা সৌন ভাদোমে
মেঘো নে দেখাগএ।

নহি পড়ন বূঁন্ন
ঝিসিযো নে পড়ৈএ

धवती पियासे
धधैक जरैए।

बूँन्न-बूँन्न लेल रैकल
प्राण तियागले जाणए
तहिना हमर मन पियासे
पिया विन्नु जरैए।

आशक बाँट तकै छी
आँखि ताकि निचावि
हिया हारि बैसल छी
आँखिसँ लोर झरैए।

उँमरल यौवन
मनमे नहि मावैए
तन मनक आगि
सहजे सहल नै जाणए।

दुनियाँक नजैर
रँदनन लगैए
लोक देख-देख कऽ
नजैर-मे-नजैर नड़ाैरैए।

मजधारमे जिनगी
दलदलमे फँसल-ए
भविष्यक बाँट
अन्हावाएले सन लगैए।

পিযাক সনেস
রাঁটৈ হেবাএন–এ
কেনা কষ্টত দিন–বাতি
সৌঁসে দেহ থাগি নগন–এ।

কেকবা দেখ জীখরঁ
দ্নিযাঁ থন্হাব নগৈএ
কী কহুঁ সখী
কহন নহি জাগএ
জ্খানী জবরৈঁ ছী
জীরিতে জী মরৈ ছী। ।

𑒧𑒰𑒒𑒏 𑒖𑒰𑒛𑓃

𑒥𑒰𑒿𑒣 𑒩𑒾 𑒥𑒰𑒿𑒣
𑒧𑒰𑒒𑒏 𑒖𑒰𑒛𑓃
𑒑𑒪𑒹𑒪𑒏 𑒯𑒰𑒛𑓃
𑒕𑒥𑒻𑒿𑒋 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒝
𑒪𑒹𑒞 𑒖𑒰𑒢
𑒍𑒮-𑒏𑒳𑒯𑒹𑒮𑒧𑒹
𑒡𑒩𑒞𑒲 𑒛𑒳𑒧𑒪
𑒔𑒱𑒛𑓃𑒻 𑒔𑒳𑒢𑒧𑒳𑒢
𑒐𑒼𑓀𑒞𑒰𑒧𑒹 𑒮𑒳𑒙𑒻𑒏𑒪
𑒏𑒯𑒳𑒢𑒰 𑒥𑒿𑒔𑒥𑒻𑒿𑒋
𑒁𑒣𑒢 𑒖𑒰𑒢
𑒥𑒱𑒪𑒮𑒿 𑒢𑒱𑒏𑒻𑒪
𑒤𑒝𑒡𑒰𑒩𑒲 𑒮𑒦
𑒧𑒳𑒿𑒯 𑒣𑒙𑒻𑒏-𑒣𑒙𑒻𑒏
𑒞𑒹𑒖𑒻𑒋 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒝
𑒖𑒲𑒥 𑒖𑒢𑓂𑒞𑒳 𑒮𑒦
𑒚𑒱𑒚𑒳𑒩 𑒥𑒯𑒪-𑒋
𑒮𑒳𑒙𑒻𑒏𑒪 𑒣𑒛𑓃𑒪-𑒋
𑒁𑒥𑒑𑓂𑒩𑒯𑒧𑒹 𑒁𑒕𑒱
𑒮𑒦𑒏 𑒖𑒰𑒢
𑒏𑒢𑒏𑒢𑒲 𑒔𑒪𑒻𑒋

কান সমান
স্বরুজ-চানক
দর্শনো নে হোগএ
দিন-রাতি থিছি
এক্কে সমান
পানি ছুরেঁ ছুী
দেহ সিহরৈএ
কান ঠবি
গনি কষ্টৈএ
দেহক কঙায়াঁ
কাঁষ্টৈ-কাঁষ্ট হোগএ
সংকষ্টমে থিছি জান
কেনা রঁচাএর্ প্রাণ
এহেন জাড়
জিনগীমে দেখনৌং
বুঁঢ় া-প্ববান সভ
থড্ডতে কহৈএ
কেতেকোকেঁ নেনক
ক্ষণেমে প্রাণ
কনপৈত ঝহেঁ
সভ কিযো কহৈএ
ভগরানো দুখ দগএ
রাঁপ বৌ রাঁপ
মাঘক জাড় ।

<u>কিসানক মজবুবী</u>

রঁাপ রৌ রঁাপ, কেনা জীৱরঁ ৱারঁ
রৌদে রঁসাতে খেত খটৈ ছী
ৱদহে পেঠ খাএ স্বতৈ ছী
দ্খে পকৈড় নেনৌঁ খাঠৈ
রৌদী-দাহীসঁ নড়ৈত
মহগীক মাবি সহৈত
শৌগমে ক্ষহরৈত
মাথ ঠোকৈত বহৈ ছী
কর্জমে ড্মন ছী
দ্খে-দ্খ সহৈ ছী
জিনগী ঠহৈত
কোসীক ধাবমে রঁহৈ ছী
চৌপঙ্গি ভেন খেতী
ধিযা-প্বত্তা রিনৌঠৈ গেন
জীরন তরাঁহ ভেন
মজদ্বিযো নে ভেটৈএ
মজর্ব্বীমে পবদেশ খটৈ ছী
পঠ়নো-নিখন রিদেশ বহৈএ
গাম-সমাজকেঁ কে দেখত
কেনা রঁচত গামক গজ্জত
কিসানী জিনগী দ্খদাযী ভেন
কে স্বধাবত কিসানক সমস্যা
সৌংগবপব সবকাব চনৈএ
কমীশনপব যোজনা রঁনৈএ
পূজীপতিক খেন হোগএ
হৃষি কাজ নৈ স্বধবন ৱাগ ধবি
ওকবে রিগাড়ৈমে সভ ভিড়ন-এ

উঁপজাসঁ নগতা রেঁসী
নৈ উঁচিত রঁজাব মিনৈএ
ঋধমব্ধ জীরন জীরৈঁ ছী
ঋামেহলা কবৈনে সোচৈ ছী
কেতেক দ্খ সহরঁ জিনগী ধবি
কী দ্খে সহৈনে জনমন ছী
ঋারঁ ঋাগূক জীরন হাবি চ্কন ছী
ড্মি মবৈনে মজবূঁব ছী।

রৈঁশাখক রিষ

চৈত রিতন রৈঁশাখ চঠ়ন
ঝবঝন ফূন স্বখন পাত
রাঁসক পাত সেহো ঝড়ন
ঘাস স্বখি মবন পড়ন
চৌব-চাঁচব স্বখি ফটৈন

खत्ता-डरॅबा मबता पड़ैन
धाब नदी सेहो स्वखन
खेतमे दबाबि दबकन
चटैन गर्मी द्‌ख रॅटैन
तरॅधन धबती तरॅा समान
चिड़ै-चुनम्नन पानि खोजैने
रौथाए बहन-ए कोसक कोस
पोखैब-गनाब पहिने स्वखन
पतानक पानि तब पड़ैन
पानि रिंन्न जीरन केना चनत
त्राससँ सभक मन तबसैए
रॅशाखक रिष चटैने जाणए
केना रँचत जीरक जान
सभ खोजैए पानिए-पानि
प्रदूषित धबती थपने द्‌खी थछि
रॅशाखक रौद उँगनैए रिष
सभकेँ नेत थखने प्राण।

कोसीक कहब

थाएन कोसीक कहब
पसैब गेन रॅाटैक पानि
रिनिन भ२ गेन गाम-घब
नहि रँचन नाम-निशान
मचि बहन कोसीक कोहबाम
देखते भॅासि गेन रॅचा-रॅदक
गाए-महींसक गेन जान
थपन जान रँचरॅ खातिब

নপৈক পকড়ৌং মোৎকা গাছ
তৈপব নপৎন ফলধাবী
ফ্ফকাব কাটৈত কবৈএ পহবেদাবী
দেখতে হমব প্রাণ উড়ি গেন
হ্নদা দযারান বঁনেনক শিবলধাবী
মানরসঁ ও সাঁপ হিতকাবী
প্রাণ নৈ নহ বক্ষা কেনক
সংগে কেতেক দিন–বাতি রিতন
নীচামে খথাহ রাঁঠ়ি ক পানি
উঁপব রঁহি ছন রঁখকি ম্ঁাৎ
জাড়ক মাবন ভূখক হাবন
মৌতক হ্নঁহমে ফঁসন বহুঁ
ভূখনে প্রাণ ৎগৈ ছেনৌং
কেতেক দিনক ভূখন কোসী
নাখক নাখ জান খাএ গেন
হমবো হাথ ছুটি গেন গাছসঁ
ধরঁ দএ গীবনৌং রাঁঠ়ি ক পানি
সভ দিনক নেন কোসীমে সমাএ গেনৌং।

<u>কেকবাপব কবরঁ শ্রৃংগাব</u>

খপন ঘব ছোড়ি পিযা
কিএ গেলৌং জানি পবদেশ
মনমে রঁঠ়লৌং কতেক কনেশ
হ্নদা নৈ দেলৌং রোঁন ভবোষ
মন হমব খপচংগ হোগএ
বহি-বহি কবেজ ডোলৈএ
সিনেহ রিন্ব দেহ হহবৈএ
জিনগী রঁনন-এ দ্খক পহাড়
কী রৈবণী কেনক খহোঁক শিকাব
রিন্ব খহোঁ
কেকবাপব কবরঁ হম শ্রৃংগাব।

পাত জকাঁ তন-মন ডোলৈএ
ধীব মন খধীব হোগএ

সর্ঁবক রাঁন্হ ঠহি গীবৈএ
প্রেম রিবহমে জরৈ–মরৈ ছী
খরঁগবহমে খছি হমব জান
জগতমে দেখৈ ছী শৈতানে শৈতান
খাশৈক রাঁঠ নগৈএ স্বনশান
জিনগী রঁনন খছি রীবান
খারঁ কেতে কবরঁ খাওব গঁতজাব
রিঁন্ব খহাঁ
কেকবাপব কবরঁ হম শ্রৃঁগাব।

খছৈতে ওঁকদে দ্‌খ সহৈ ছী
চঠ়ন উঁমেব ঠহন জাগএ
কেতেক কবরঁ খহাঁ সঁ পবহেজ
কেকবা নগাএরঁ হম করেজ
নি:সন্তান ছী মন রৌখাগএ
রাঁঠ দেখৈত ভেন ছী নিবাশে
জেনা ফূনসঁ তূরিঁ গেন পবাগ
দোসব দেখ কঽ খরঁনঠ জোড়ৈএ
প্রেম রোগক হম ছী শিকাব
রিঁন্ব খহাঁ
কেকবাপব কবরঁ হম শ্রৃঁগাব।

𑒏𑒩𑒧𑒏 𑒐𑒹𑒪

𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒦𑒰𑒑 𑒏𑒩𑒧𑒏 𑒐𑒹𑒪
𑒏𑒱𑒍 𑒥𑒹𑒔𑒋 𑒢𑒴𑒢 𑒞𑒹𑒪
𑒁𑒧𑒲𑒩 𑒏𑒩𑒻𑒋 𑒏𑒚𑒐𑒹𑒪
𑒑𑒩𑒲𑒥𑒮𑒿 𑒢𑒻 𑒩𑒯𑒪 𑒧𑒹𑒪
𑒏𑒹𑒏𑒩𑒼 𑒩𑒼𑒙𑒱𑒨𑒼𑒣𑒩 𑒢𑒹 𑒞𑒹𑒪
𑒁𑒐𑒢𑒼 𑒥𑒹𑒫𑒮𑓂𑒟𑒰 𑒁𑒕𑒱 𑒑𑒩𑒧𑒹𑒪
𑒏𑒱𑒍 𑒐𑒹𑒪𑒻𑒋 𑒯𑒼𑒩𑒲 𑒐𑒹𑒪
𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒦𑒰𑒑 𑒏𑒩𑒧𑒏 𑒐𑒹𑒪।

𑒁𑒐𑒢𑒼 𑒡𑒩𑒱 𑒐𑒹𑒞𑒲 𑒢𑒻 𑒮𑒳𑒡𑒩𑒪
𑒧𑒖𑒠𑒴𑒩 𑒮𑒦𑒙𑒰 𑒣𑒪𑒰𑒨𑒢 𑒦𑒹𑒪
𑒩𑒰𑒧 𑒦𑒩𑒼𑒮𑒹 𑒖𑒢𑒞𑒰 𑒖𑒲𑒥𑒻𑒋
𑒯𑒱𑓀𑒮𑒏 𑒏𑒩𑒻𑒋 𑒯𑒱𑓀𑒮𑒰𑒏 𑒐𑒹𑒪
𑒢𑒲𑒞𑒱-𑒁𑒢𑒲𑒞𑒱𑒏 𑒥𑒲𑒔𑒩𑒱𑒔𑒾𑒐𑒰𑒧𑒹
𑒑𑒩𑒲𑒥 𑒖𑒢𑒞𑒰 𑒣𑒱𑒮𑒰𑒋 𑒑𑒹𑒪
𑒮𑒧𑒰𑒖𑒮𑒿 𑒮𑒩𑒏𑒰𑒩 𑒥𑒹𑒠𑒐𑒪 𑒦𑒹𑒪
𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒦𑒰𑒑 𑒏𑒩𑒧𑒏 𑒐𑒹𑒪।

𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒰𑒏 𑒢𑒰𑒍𑓀𑒣𑒩 𑒚𑒑𑒲 𑒯𑒼𑒃𑒋
𑒬𑒱𑒏𑓂𑒭𑒰𑒪𑒨𑒧𑒹 𑒯𑒼𑒙𑒪 𑒐𑒳𑒖𑒱 𑒑𑒹𑒪

পঠ়ৈ রঁবমে খেনৈএ গদহাক খেন
ধিযা-প্বত্তাক কবম ফ্ফ্টি গেন
স্বাস্থ্য সেরা খঙ্ছি নাওঁ নেন
খস্পতানসঁ ভবোস উঁঠি গেন
দেখূ ভাগ কবমক খেন।

দেখিযৌ দেশমে নোঠক খেন
একবে রঁনপব ভোঁঠ কীনৈএ
গদহাক মাথপব তাজ শোভৈএ
রিদ্বতজনকেঁ বাখৈএ কাত
মূর্খসিন ধৃষ্ট্রবাঠ্ঠ স্বতন বহৈএ
জনতাক খূন রিকা বহন-এ
জনতংত্রক পবিভাষা রঁদৈন গেন
দেখূ ভাগ কবমক খেন।

খেত স্বখি ফাঠন পড়ন-এ
পানি রিঁন্ব খেতমে ফসন জবৈএ
পেঠ খাতিব পেঠরোঁনিযা মবৈএ
গবীরঁক সমস্যা রঁঢ়নে জাগএ
সমাজক নোক ছিড়ি যা বহন-এ
সবকাবী তংত্র জেনা ফেন ভেন-এ
দেশক রিকাস খধূবে বহি গেন
দেখূ ভাগ কবমক খেন। ।

ভীখমংগনী

ভীখমংগনীকেঁ দেখ কঽ
ছগ্বন্তামে পড়ি গেলৌঁ
চিবখন চেথবীমে স্বঠকন
খংগ ঝনকৈত দেখলৌঁ
হাড়-পাঁজব স্বখন
ফ্বকন কেশ খাঁখি ধঁসন
ঝঁহেপব হ্ফবী পড়ন
ঝদা বঁত্তীসী চমকৈত
ঠেঁগাসঁ ফফব ভগবৈত
ভূখ পিযাসসঁ তড়পৈত
ফহবৈত পথপব বঁঠ়ৈত
হাথমে পচকন টৌনহী বাঁটী
খাশীমে হাথ খাগূ কেনে
খাগনে কিছু ভীখ মাঁগৈত
ডেঠ়ি যাপব ঠাঠ় ভঽ
বেঁব-বেঁব জোব-সঁ বঁজৈত
কনে খাগনে কিছু দীখ
হমব বেঁটী বেঁচনী
বোটী-চটনী দৈত বঁজনী
বৈঁস খা কঽ পানি পীবঁ নীখ
দনানমে হম বৈঁসনে-বৈঁসন
দেখলৌঁ নযন নিবাবি
ভীখমংগনী বহএ নচাব
বঁ্ঝি পড়ন নীকে ঘব-খনদানক
প্বছনিঐ কিযেক ভেন ওা হান
ভীখমংগনী ডবঁকন খাঁখিকেঁ

আঁ ংচাবসঁ পোছৈত রঁজনী–
নহি ছী হ্ননক্ষ্ণী, ছী কমস্বতনী
হ্নদা দহেজক খাতিব পীঠ–পীঠ
হমবা কেনক ঙা হান
নিঠ্রব পতিকেঁ দযা–ধর্ম নগ–এ
সাস্ব–সস্ববকেঁ নৈ খছি নাজ
সভ দিন মাবৈএ ঘূসা–নাত
কে পোছত হমবা নোবকেঁ
কখনো নিপ্বত্রী–হ্ননক্ষ্ণী কহৈএ
নাঠী মাবিসঁ দেহ তোড়ৈএ
ঘবসঁ ভগবৈএ সাঁঝ–রিহান
রঁড় গংজন সহৈত বহনৌং
হ্নদা মবরঁ তঁ নগএ খসান
জাধৈব খছি ঘটৈমে প্রাণ
ভিখো মাঁগি বাখৈ ছী মান
স্বরুজকেঁ হাথ জোড়ি কহৈ ছী
কেকবো নগ দিহক এহেন জ্ঞান
সাস্ব–সস্বব পতিদেরকেঁ
দীহক স্বমতি–সদ্জ্ঞান
হমবো রঁচারঁহ গজ্জত প্রাণ।

বাহ্ন ঝা "খাব.জে."

রঁঠগরনী

কদম পব রৈঁসন মাধর বে
দেখত রূঁজ কে নাবী

মংদ মংদ বঁসী ফ্কত বে
নাচত গ্বণমতি নাবী

নাজ ভাব ধাগন বে
রিঁসবন নব সাড় ী
ফসন কদম পব ঋাঁচব বে
ফাটৈন নব সাড় ী

হবী মংদ ঋসকাবঁয বে
দেখি ফাটৈন নব সাড় ী
বোকন কন্হৈযা জখন বঁসী বে
সাড় ী দেখন সবঁ নাবী

সাড় ী দেখ সবঁ রিঁগবন বে
ঘব জাযত কোনা সবঁ নাবী
কহন গোবিন্দ জ্গন ডক বে
হে বৃঁজ কে নাবী

ঋাজ ঋমাবস দিন মেঁ বে
তোহে নয বহবঁ উঁঘাবী
এহন ঋমাবস হোযত বে
দামিনী গিবত ঋন্হাবী

নিখত বাহ্ন দূয পদ বে
স্বন্ন গ্বণমতি নাবী
হবী সংগ কিছু ডব নহীঁ বে
গহে গোবর্ধন গিবধাবী

<u>বাকেশী প্রেমচন্দ্র 'পীসী', পূবা নামঃ বাকেশী প্রসাদ চৌধবী, জনেশ্বব নগবপানিকা ৬, পত্রকাব এরং খন্বসন্ধানকর্তা, প্রকাশিতঃ খিচড়ী করিতা সংগ্রহ এরং ফূটকব কথা, করিতা, নেখ ।</u>
<u>খপ্রকাশিতঃ ফূনগাছ করিতা সংগ্রহ</u>

<u>পী.সী.ক পাঁচ হাগক্ক</u>

সাস্বব ঘব
সঞ্জীরনক গাছ
খনূনা পানি

খংগ্রেজী রৈঁধ
ছাগব ভোগ নিনা
ঘবৈযা বোগ

প্রেমক মোহ
শিরজী রঁম ভোনা
ঔনষ্ট ফেব

জয শ্রী বাম
সংসাব নেনদেন
ভোজন গৃহ

হাবক ভোজ
জীত পিত্ত নডাঙা
জন রিধান

মিসিদা [মিথিলেশ সিন্হা "দাথরাসী" (মিসিদা), (মিথিলেশ কুমাব সিন্হা), খধিরঞা, মোহল্লা/পোস্ট : লক্ষ্মীসাগব, জিনা : দর্ভা ভংগা, পিন : 846009]

স্মৃতি শেষ

বুঁঢ়বাঁ পাকবি,
এখনো ঠাঢ় খহি,
গামক সীমান পব,
ডঁগি গেনৈএ খাৱঁ,
রৌন-ঝাব....
সর্পক কেচ্খা হ্হহিবা বহন,
পাকবিক ঠাঢ়ি পব !
নহি খবৈএ খাৱঁ এত',
কিনকো পন-পিযায,
নহি মচৈএ এত',

নেনা–ভুটকা কেব কিনোন,
নহি কবৈএ রিশ্রাম,
থার কোনো পথিক,
এহি পাকবি'ক ছাঁহ তব ! !

মবব পোখবি পব,
থহি এখনো,
পিপবি গাছ ঝমটগব,
জাহি ত'ব বঁনন ছন,
নীক সন চবূতবা,
জেঠ মাসক দ্পহবি মে,
খেনৈ ছনিযৈ তাশ !
এখন টূটি–ফুটি গেনৈএ,
বঁনন ও চবূতবা,
জত' মোগত ছন,
সাঁঝ খন বৈঁসাব,
গামক প্ববোধা,
জানন মানন পংচ,
মোগত ছনাহ খাস ! !

ঘবক কনিযাঁ–মনিযাঁ,
নিকসৈত ছনীহ,
নাৱ' ন' পানি,
নেকিন,
বুঁঢ়–প্ববান নেন,
মাথ পব বাখি থাঁচব,
দৈত ছনীহ সম্মান !
থাধ্নিকতা কেব,

পবিরেশে খার্,
ওঢ়া নেনক খহি গাম,
ৰাৰূ জী,ডৈডী ৰনলাহ,
মায ৰনি গেনীহ ম◌ঁম,
দেসী কেঁ কহুন ওঢ় া ক',
কবৈ ছথি খভিমান ! !
বসগব মীঠগব,
পিযবগব,
মৈথিন ৰৌনী,
সোনগব নাগৈ ছন কান,
কোযনী কেব মধ্ব স্বব সঁ,
গুঁজিত হোগত ছন,
সগব সকান ! !
খংগবেজী কেব,
নোভ মে
লজন খার্,
দেশজ ভাষা,
মৈথিনী ভাষী,
কহব' মে,
কিযৈক ব্নৈ ছথি,
খপ্পন খপমান ?

ৰেব-ৰেব,
নজবিক খাগূ,
ঘূম' নগৈছ,
গাম পবহক,
পাকবিক পেড়,
পীপবি তব'ক,

रॅनन चरॅृतवा !
बहि गेन,
ञ्चारॅ "स्मृति-शेष" ! !
<u>बरि भूषण पाठक</u>

<u>ष्ठौड़ ा खजग्वत कंप्यूर्टेव ष्टे</u>
नौत उँदास
पवखैत पासंग
रौञ्चा क्षणेक्षण
साणड रॅदनै ष्टे !
कत्ते राह !
ञ्चा कत्ते कमान कछ्र
रॅस तीन मिनर्टे पहिने रीचोरीच बर्है
एक मिनर्टे पहिने राम भेनै
मिनर्टे पंचव जाम भेनै
दहिने ष्ठौड़ ा गाम गेनै
मतनरॅ पूवा कनाकावी रीचोरीचक
कत्त जन्दी ग्वर्टे रॅदनै ष्टे !
कोना के ग्वर्टेपिर्टे ?
ग्वर्टे तोड़ ष्टे
ष्ठौड़ ा खजग्वत
कंप्यूर्टेव ष्टे
ग्वकओ संग
नोचा-नोची
कोना-तीत्ती
सिंघीपतानी
खनेखन ष्ठौड़ ा
ग्वक रॅदनै ष्टे !

महाकवि विद्यापति-१

घराकवि विद्यापतिक पुरुषपरीक्षा
कवि सँ बेशी ओए जुगक माँग
पुरुषार्थ आ ओए पौरुषक प्रशंसा
ओए दरबार आ बूढ़रसिक समै केर छन्द
तैयो ओए कवि के शत्रु सावन बिठ्नी के छत्ता
केओ कितार्ब चोबार्बे ,केओ पाँड़्२ निपि पोखरि मे फेंकि दै
कतेको चेतावनी ,बसुतावोकी ,छीनाछोरी
विद्यापति जानैत बहथिन
कि पुरनका पोथी बिसबने सँ नवपोथीक आगमन
पुरुषपरीक्षा निखै कान हुनकव बैठकी भवन बहै
वेद-पुराण ,व्याकवण ,न्याय-स्मृतिक ग्रंथ सँ
जयदेव ,वात्स्यायन आ भामहक भाव सँ दार्बन
पाणिनी आ पिंगनक बान्हि सँ पिसाएत कन्पैत घराकवि
सर्बसँ पहिने फेंकनथिन पुराण आ स्मृति
तखने प्रकट भेनथिन कीर्तिनता आ कीर्तिपताका
क्षुदा एखनो संतोष नए
ऐ कीर्ति के उच्छ बूढ़मैत बठि् गेनथिन आगू कवि विद्यापति
फेव फेंकनथिन छंद-काव्य आ दर्शनक शताधिक पोथी
फेकैतो कान प्रणाम कवैत ओए पोथी सभ के
महन आ बैठकी कें त्यागि
आबि गेनथिन जन आ जनपदक मध्य
जनपदक संगे-साथ चिन्हि' नागनथिन जनमन
तखने त' दुखहि जनम भेन ,दुखहि गमाओन
ऐ दुख के गमिते उँदित भेनथिन महाकवि

মহাকরিক করিতা বাজা জনকক নগ
খাবক্ষিত রঁস জনজনক নেন
জগ করিতাক ছাতী মে ধ্কধ্কাগত বহৈ মিথিনাক শ্রাস
ঞা খমবকরিতা ত্তব্দকক কাগজ পব নিখাগ সঁ রেঁশী
খমব ভ' গেনৈ
কোৰ্টিজনক দ্র্দয মে, বক্ত মে, মাৰ্টি মে

<u>মহাকরি রিদ্যাপতি</u>–২
হযৌ সাহেরঁ
খহাঁ কে এখনো এহনেসন নাগৈ কি রিদ্যাপতি রাঁভনক করি
খা রিদ্যাপতি কেঁ জিযেনে বহনেন রাঁভন সরঁ
খপনেনে খা মাথ পব চবহেনে বহনেন রাঁভন সভ
হযৌ মহবাজ
রিদ্যাপতি ত' ভ' গেনখিন চাব্দ নোক সঁ রাঁহব
মহবাজক দববাঁব সঁ
পংডিতক চ্ৰ্টপাঁতি সঁ
শাস্ত্রাৰ্থক হ্মৃঠ–খখাড়় া স়ঁ
খহ়াঁ ঁ নীক–হমদ্ধ নীক সঁ
হ্মদা মহাকরিক করিতা জীযত বহনৈ
মাথ পব সম্হবন রৌস্মক হ্ংকাবী সঁ
কাশী খা নেপানক র্যাপাবী সঁ
জহিনা প্রিয খসোম খা রঁগ মে
তহিনা খবাকান খা খংগ মে
মহাকরি রঁবহৈত গেনখিন
মহফা উঁঠেনে কহাবক পদচাপ সংগ
মখান তোড়় ৈত মনাহক খনাপ সংগ
মহাকরি খাগি ভ' গেনখিন

খগহন-পূসক ঘূব মে
মহাকরি পাথব ভ' গেনখিন
দ্সাধক দ্খ সংগ
মহাকরি গামর্ঁদব
ডোম-হনখোবক টৈন-টাপবি মে
খধমক্ক মহাকরি কেঁ খাশ্রেয ভেটনেন নাবীজনক কংঠ মে
দ্খ খা কষ্টর্ঁোধক জাঁতা-গীত র্ঁনি
ক্ষদ্ প্রতিশোধক উঁক্খড়ি-সমাঠ ছুংদ মে
মহাদ্খ পব নেপৈত সোহবক নেপ মে
মহাকরি জী গেনখিন রিষম-রিরাহক র্যংগ্য মে
মহাকরি জী গেনখিন ব্ঁূঠ়-ছিনাবক ননৈঠী ধবর্ঁা নেন
সভ পোথী-পতবা ফেকৈত
প্বর্নজীরিত মহাকরি
র্ঁস ক্কি গেনখিন মৈথিনানীক নোব সংগ
যৈহ নোব শানিগ্রামী ,র্ঁাগমতী কেঁ ভবৈত
কোশী ,গংডক কেঁ তোড়ৈত
সভ সান দহর্ঁৈ-দহার্ঁৈ ছৈ মিথিনা কে

নীনমাধর চৌধবী

কী ঙা প্রঙ্গতি ক নিযম খছি ?

গাছ, ক্কগ্নতাসঁ

নগ্নতা
ধাবণ কবৈত খছি
কি প্রগ্নতি কেব
চিব নিযম কে
পানন কবৈত খছি
যশ নাম ওকবে
সাম দাম ওকবে
জে সীখ গেন
ধূর্তগ খছি
ফোড়ৈত বদ্ধ কপাব
জপৈত বদ্ধ
শিক্ষা সংস্কাব
জে চনি গেন সে
কর্মাঁ ঘ্বৈত খছি
মবৈত খছি নোক
খভাবসঁ
ভুখমবীসঁ
রীমাবীসঁ
মবৈত খছি নোক
জ্ঞানসঁ
রিরেকসঁ
নাচাবীসঁ
খপ্পন কী খানক
উঁচিত খধিকাব নেন
কত'কে মবৈত খছি
নোক সবঁ দিন
এহিনা খপনা নেন
জীবৈত ছন

নোক আগযো ওহিনা
অপনা নেন জীরৈত অছি।

<u>ঝুঁঠ ভরে খসরঁ</u>

কহাঁ এতেক ঝুশিকন ছৈ
সীধা চনরঁ
কিএক হোএয ড'ব জে
ঝুঁঠ ভরে খসরঁ
কক্ষ অপনাপব রিশ্বাস
ওা চীজ রঁভু খাস
খখাব রঁ্মি খূনকেঁ
এনা জে হেকরঁ
খখবীকেঁ চাঙঁব রঁ্মি

এনা জে সমেষ্টরঁ
রেঁষ্টাক খাসমে
রেঁষ্টীক হলা
কেহন ভরিষ্য হোযত
কী খাশা কবরঁ
পঢেরঁন্হি জে পাঠ
রৌখা রএহ পঢতাহ
দেখেরঁন্হি জে রাঁষ্ট
রৌখা ওহীপব চনতা
জতরেঁ জব্ধবী
স্কূনক পোথী সম্হাবরঁ
ততরেঁ খারশ্থক
ঘব খাঁগন রঁহাবরঁ
নিজ◌় ভাষা সংস্কৃতিকেঁ জঁ
নহি বাখরঁ জ্ঞান
পাযরঁ কতহুঁ কোনা সম্মান

যথার্থ খমারস্যাক ডব

ছোট-ছোট রাঁত
কতে পৈঘ-পৈঘ
খুশী দৈত খছি
পৈঘ রাঁত মোন মে খরিতে
মোন এনা কিএক
র‍্যথিত ভ জাগত খছি
নহি গ নীক
নহি ও নীক
ঝঁহ ক স্বাদে জেনা
খছি ভেন তীত
কোন মিঠ্যান্ন
কোন পকরান
কহাঁ কিছু নগৈত রুচিগব
ঘব খাঁগন কি
রঁহবী দনান

কহাঁ কতহুঁ কিছু প্রিযগব
রোজ রঁনৈত,
রোজ ঽ্টৈত
রীতন জা বহন
র্যর্থ জীরন
দ্ঃখ মে কি স্বখ মে
নোক-সমাজ ত
জ্টিতে খছি
শ্বভকামনা মে
সম্ভারনা ক
জেনা খভার সন
র্ঁনাগত খছি ।
হান রঁদনত
জেনা পহিনে সঁ
রঁদনন খছি ,
খাষ্টা-দানি ক
খকানী
মোরাঁগন নৈপটৈপ
পসবন খছি
দির্য প্বর্ণিমা ক
গুজোবিযা বাতি ক
স্বপ্ন জ্খানী পব
যথার্থ খমারস্যাক ডব
ঋদা ছনো ভবি নয
মোন সঁ কহাঁ জাগত খছি

ছাঁহ জকাঁ

থন্হাব ঘবমে
ছাঁহ জকাঁ
হেবা গেন ছী
থপনে ঘবমে
হম থপনে
ৰিনা গেন ছী
গাঁৱ ছৈন পোখবি
নহি জানি
কহিয়া ছুটৈন
নীদমে এখনো
ৰঁড়ৰঁড়া গেন ছী

<u>ভ্রষ্টাচাব</u>

তিবংগা জে প্রতীক
স্বাধীনতাক
ওকব হবিযব খা
কেসবিযা বংগ তঁ
ওহিনা গাঢ় খছি
ক্ষদা উজ্জব বংগক খাগ্
জেনা কিযো ঠাঢ় খছি
কনী গৌব কবিযো
রএহ ভ্রষ্টাচাব খছি

<u>সত্তাক স্বাদ</u>

टिकट तँ भेटि गेल
प्रश्न आर एतबे
लोकप्रियता कोना भेटैत ?
समय बड्ड कम
बातो बाति
प्रसिद्धि कोना भेटैत ?
बिना स्टंट
बिना परिनिस्टीकेँ
कोना भेटैत
सत्ताक स्वाद
बिना नव नव आवरणकेँ
कोना भेटैत जिंदाबाद
फेर रएह प्रवचका खेल
तू चोर तू भ्रष्ठ
तू धवाजक तू बेमान
तू आतंकी तू सांप्रदायिक
तू पागल तू नपुंसक
परोक्षसँ बजैत स्वनैत
आर ख्न्नमख्न्ना
एक दोसबापर ढेला फेकैत
नेपथ्यमे आँकबाक जरूबत
बुझायल कहाँ कहियो
बाजनीति कि बाजनेता
जानबाकक फुर्सत
भेल कहाँ कहियो
एहि कादो कोयनासँ
सभ लोक बचिते बहल

जिम्मेदाव रॅनि देशो नेन
सरॅ कण्ठ ऊंठरिते बहन
स्वदा एहि रॅब
थ्वामसँ खास धविमे
भवन थ्वि ऊंन्माद
नपुंसक नोकतंत्रक प्रदर्शनमे
छद्म मर्दानगीक पार्टीरवाद

<u>जिनगीक मानें</u>

गप्प जखन करबॅ
हम थ्वप्पन करबॅ
बॅ्नौत छी
हमब गप्प
थ्वहाँ बॅ्निब नहि सकरॅ

সহস্ত্রা ভ্রম অছি
কোটি-কোটি অহম অছি
অহাঁক মাধ্যমে
কহাঁ কতহুঁ শ্রম অছি
উঁপলব্ধিক খজানাসঁ
ভরল অছি অহাঁক ঘর
হমর হিস্সামে
রঁস ওকরা নিহারৈত বহরঁ
হম বুঝরঁ কোনা
অহাঁক তগমাক মহত্ব
জিনগীক মানে
হম বুঝলহুঁ
রঁস লাগৈত বহরঁ

<u>হেরৈত প্রশ্নক উঁত্তর</u>

প্রকৃতি ক খোহমে
রৌখাগত দিন বাতি
তকৈত ছী অপনে সন কোনো রঁতাহ প্রাণী
জে হমরা অসগর ছোড়ি নহি চলি জায
জেনা সংগ ছোড়ি দৈত অছি সূর্য চাঁদ তারা
তকৈত ছী কোনো জ্ঞানক ডাবি
প্রকৃতিক সম্বন্ধে কোনমে
তকৈত ছী কোনো অপসরা

কোনো স্বংদবীক নগ্ন মূর্তি
জকবা রিনা র্ব্নাগত খছি
সম্পূর্ণ রন খপূর্ণ
তকৈত ছী কোনো ভারপূর্ণ হাজ্ঞি
তকৈত ছী
দ্ধদযমে উঁঠন পীড় াক কাবণ
কবৈত নর নর করিতাক শ্রৃজন
কিএক নর নর কোমন পন্নর
বৌদমে জবৈত জবৈত ঋবি জাগত খছি
ঔ দেখি রিনা র্বাদন ঔ খাকাশে
কিএক নহি র্বসি জাগত খছি

<u>তিকড়ম খা পবাএ্রম</u>

হমব খধিকাব কী
হমব খধিকাবপব তঁ
পহিনেসঁ কর্ব্র় । কএনে ছী খহাঁ
হম সহিত ছী
জিরৈত ছী
র্বনন খহাঁক শিকাব
খপন শোণিতকেঁ র্বনৌনে খহাঁক খাহাব
নিহ র্বঠৈত খছি
খহাঁক খত্যাচাব
রিনা কোনো রিবোধ প্রতিকাব
কবৈত ছী স্বীকাব

জেঠক দ্পহবিযা হো
বা মাঘক ভোববিযা হো
রিতৈত খছি
কঠিন শ্রমক সংগ জীরন
স্বীকাবৈত ছী ঞ্রবসঁ ঞ্রব সংতাপ
রিনা কেনে দেহক কোনো পবরাহ
দিন বতি সাঁঝ ভোব খটৈত ছী
খটৈত বহন ছী
খা খহাঁ রাতান্বকূনিত রঁদ কোঠবীমে
কবৈত ছী হমব মজ্বীক হিসার
খ্শীসঁ পিরৈত শবার
রিনাযতী ধ্নপব খনাপৈত গান
রিনা বখনে সভ্যতা সংস্কৃতি কেব মান
জেনা জেনা রঢৈত খছি হমব সহনশীনতা
দ্ন্না রেগসঁ রঢৈত খছি খহাঁক ন্বটরাক ক্ষমতা
হমবে ঝধিবক কমাগসঁ কবৈত ছী
হমাবে সংগ র্যাপাব
দস টকা দৈত ছী নৈত ছী হজ ়াব
ঝদা হম র্ঝিযো ক' কবৈত খযনহ্ স্বীকাব
খহাঁক ছন প্রপংচসঁ ভবন র্যরহাব
জখন কি হমবো খছি জ্ঞাত
খহাঁক গ্প্ত রাত
কোনা রননহ্ খহাঁ হেখনাসঁ হেকূ রার্
কিএক খহাঁক রেটী কবৈত ছথি হস্ষ্ঠ
পহিবনে রিনা র্নাউজকেঁ স্কর্ট
খহাঁ কবৈত ছী ওরামা, জিনপিংগ কেব রাত
ভাষণমে কবৈত ছী মার্ক্স নেনিনকেঁ মাত
কবৈত ছী মজূব গ্রষক নেতা সংগ গঠরঁধন

জে নহি বুঝৈত ছথি ছহাঁক তিকড়ম় ছা
জখন রো ফঁসি জাগএ ছহাঁক তিকড়ম়বাজীমে
ওকরে হথিযারসঁ করৈত ছী ওকর সংহার
রাম রাম কহি উঠয জগ ছপনে ধন্য ছী সবকার
বাঢ় ভূকংপ ছকানসঁ পীড়িত হম
জখন করৈত ছী ক্রংদন
ছহাঁ করৈত ছী বিমান সর্বেক্ষণ
ছাকাশসঁ খসবৈত ছী বোটীক ঢেকড় ।
তহিযো নেন এতয হোগত ছথি ঝগড় ।
ছাহি বৌ বাপ ভেটৈন কহাঁ হমরা
ভেটৈন কহাঁ হমরা
এতয তঁ সভ কিছমে ঝঁহজোড়গবক জীত
জকরে কৈঁচা ছৈ তকরে জীত ছৈক

<u>गोधूलि बेला</u>

जँ मानै ताकबै
तँ मजा छुटि जाएत
जीवनक खट्टुत
कथा छुटि जायत
हेतै थाबै
की एहिसँ खबाबै
बाँत मोनमे खरितै
खछि खतम सबै जबाबै
जे बचन खछि लेल
सेहो टुटि जाएत
जँ मानै ताकबै तँ
मजा छुटि जाएत
जे लोग छै से सबै
ब्रमने प्रस्तुक खछि माया
ल्लक देल धड़कन
ल्लक देल काया
जे लिखल खछि कबममे
कल्लुँ के मिटौयत
जँ मानै ताकबै तँ
मजा छुटि जाएत

<u>অতৃপ্ত প্যাস</u>

চিব শাঁতি পসবন ছল
মানস পটৈনপব
জাহিমে নহি ছল
কোনো কথা করিতা কিম্বা ব্যথা
জেনা কোনো শাঁত সবিতা
নহি কোনো তূফানক তবংগ ছল
নহি ধাবাক গতি
নহি উন্নাস, নহি হর্ষ
নহি চিংতা,নহি রিস্ময
জিনগী চনন জা বহন ছল
নার রঁঠন জা বহন ছল
অথাহ সমুদ্রক সম পটৈনপব
শনৈঃ শনৈঃ অনংত দিস
নহি জ্ঞান আদিক নহি অংতক পবিচয
নহি জীরাঁক ধ্যান নহি মবণক নিশ্চয
অকাবণ অনিশ্চিত দিশামে রঁঠন জা বহন ছল
ছোট ছীন জিনগীক নার
অথাহ সমুদ্রক সম পটৈনপব
কতহুঁসঁ উড়ি আযন কোনো পীড়া
সোন্হিযা গেন জিনগীক পোব পোবমে
হবিযবসঁ ভেন মোন পীযব
গবি গেন সীসা মোনক কোব কোবমে
কতহুঁসঁ উঠন রঁসংতী রঁযাব

খসন সবিতাক নিশ্চুন পৈনপব
জোবসঁ শোব ভেন
ঘোব গর্জনাক সংগ বাতিসঁ ভোব ভেন
সূর্যক পহিল্বক কিবণ
সবিতাক ঠোবক জন চ্ম্বিত কবর্াক নেন
ব্যগ্র ভ' গেন ছন
ৰাত চনৈত ৰৈ্হীক খৰোধতা
স্বীকাব নহি ক' সকন এহন প্রেম পবিণযকেঁ
ক্রোধাগ্নিসঁ ভবন হ্মখসঁ দ্রসাক শ্রাপ নিকনন
জা সবিতে সূর্যক তাপসঁ ভবি জিনগী জবৈত বহৰ'
খাশা নিহ দিন বহত
সূর্যক পহিন কিবণক সংগ
ঠহি জাএত তোহব স্বপ্নক মহন
খা ওহি দিনসঁ জড়ি বহন খছি
সবিতাক খহৃপ্ত মোন
দিরাকবক পরিত্র প্রেম পবিণযকেঁ নেন
ক্ষণিক দৈহিক প্রণযকেঁ নেন
জবৈত ছন জবৈত খছি জবৈত বহত সনাতন
সবিতাক প্রেমমেঁ ডূৰন হৃদয
জিনগী জে স্বতন চন চিড় শাঁতিমে
ৰনি গেন কন্নান কোনাহনক বংগভূমি
কন কন নিনাদ সবিতাক শাঁত স্বব
তূফানী তবংগমে হেবা গেন
পানিক তীব্র হিনকোবমে
ডগমগা গেন
জীরনক ছোৈ ছীন নার
চিব শাঁতি পসবন ছন
মনস পৈনপব

জাহিমে কোনো কথা করিতা কিম্বা ব্যথা
নহি ছল
ভবি গেল খছি করুণা দয়া সপনাসঁ

<u>সংকল্প</u>

সংকল্পিত ছী
জিনগীক রাঁষ্টপব চনরাঁক নেন
ব্ঁঝল খছি খাগা খাধি হেতৈক
খছি ব্ঁঝনে নহি হম তডপি সকরঁ

মোনক জ্ঞানাক শাঁতি নেন
রঁঢ়া বহন ছী খপ্স্যাঁত ভেন
কএক রেঁব নাগন ঠেস ক্ষুদা
নহি সংতুষ্ঠ ভেন হমব ক্ষ্ধা
উঁঠন রেঁদনাক তৃপ্তি নেন
রঁঢ়া বহন ছী খপ্স্যাঁত ভেন
জগহ নহি ছৈ চৃষ্টিযোঁ সসবরাঁক
তৈযো চাহিত ছী ঘোসিযা বহী
প্রগতি কেব খাসমে ভ্রমিত হম
রঁঢ়া বহন ছী খপ্স্যাঁত ভেন
গ্রা খাগি এহন খছি রঁঢ়রাঁক
স্বখ শাঁতিকেঁ জে জবা দেনক
গাম-ঘব, সব-সংরঁক্ষী সরঁ ছোড়ি
রঁঢ়া বহন ছী খপ্স্যাঁত ভেন
জিনগীক ছৈ নগ ওব ছোব
সরঁ বাত্তক রাঁদ হোগছ ভোব
বাত্তক তিমিবমে ডূবঁন হম
রঁঢ়া বহন ছী খপ্স্যাঁত ভেন
কী চাহী ও কোনা ভেঁটৈত
গ্রা তঁ কহিযো সোচনহুঁ নহি
খপ্পন প্রাণকেঁ খর্পিত হম
রঁঢ়া বহন ছী খপস্যাঁত ভেন

<u>রিশ্বাস</u>

মহান রএহ জে খপন জীরনসঁ
দসক উঁপকাব কবৈত খছি
ওজস্বী রাণীসঁ হ্নদাঁমে
শৌক্তি সংচাব কবৈত খছি
খপনা নেন তঁ সৱঁ কবৈযা
ওবদা বহৈত কে মবৈযা
দ্ঃ খ কিযো খপনাগএ ক'
ককবো উঁহ্লাব কবৈত খছি
পবম সহ জে নিখন রিধাতা
সৈহ টৌ হোযত

কতরোঁ পীঢ়ৈঁ কপাব
রিধিক রিধান নহি রঁদনত
তেঁ কি মানর কর্তব্য ছোড়ি
ভাগ্য নেন দৌবয
খপন কর্মক ফন তঁ
সরঁ কিযো খপনে ভোগয
মন্দিব খা মসজিদ কে তঁ
নাগন খছি খরাঁব এতয

ভক্ত নোকক তঁ দেখূ
নাগন খছি রাঁড় াব এতয
নহি রঁ্মাগত ভগরান কেব রাস হেতৈন্হি
প্বজাবিযো কে বহি গেন রিশ্বাস হেতৈন্হি
জনতংত্র ?

পৌধসঁ গাছ ভেন
গাছসঁ জাবনি
ঝবকন পজবন
খারঁ ধ্ধুঁখা বহন খছি ।

<u>জীৱন–সাৱ</u>

পহিনে ডেগপৱ ভ্ৰমৱ গুংজন
যৌৱনক খঁতিম ছোৱ তক
খ্শীসঁ ভৱন জীৱন
ছৌডৈত যৌৱনক সংগ
মধ্প কৱথি দূৱ ৱিচৱণ
গএহ জীৱন গাথা
গএহ জীৱন দৰ্শন
ও সোচ' নাগন
সম্পূৰ্ণ জীৱনক সাৱ কী
যৌৱন জকৱ ৱীত গেন
ওকৱা নেন সংসাৱ কী
কোন ৱিধিযে যৌৱন
কতেক দিন সংগ দেত
সংগ জঁ ছোড়ৱেঁ কৱত
তখন একৱ সিংগাৱ কী ?
প্ৰগ্ৰতিক নিযম

𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒏𑓂𑒩𑒴𑒩 𑒏𑒱𑒋𑒏 𑒕𑒻𑒏
𑒮𑒰𑒿𑒗𑒮𑒿 𑒦𑒼𑒩
𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒠𑒴𑒩 𑒏𑒱𑒋𑒏 𑒕𑒻𑒏
𑒋𑒯𑒱 𑒮𑓀𑒮𑒰𑒩𑒮𑒿 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒯𑒱
𑒞𑒐𑒢 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒧𑒼𑒯 𑒏𑒱𑒋𑒏
𑒏𑓂𑒭𑒝𑒱𑒏 𑒮𑒳𑒐𑒏 𑒪𑒹𑒪
𑒪𑒼𑒏 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒫𑓂𑒨𑒟𑒱𑒞 𑒏𑒱𑒋𑒏 𑒕𑒻𑒏
𑒮𑓀𑒮𑒰𑒩 𑒏𑒹 𑒥𑒔𑒢𑒱𑒯𑒰𑒩 𑒏𑒲
𑒋𑒯𑒱 𑒫𑒰𑒿𑒞𑒮𑒿 𑒐𑒢𑒦𑒱𑒏𑓂𑒞 𑒕𑒟𑒱
𑒢𑒯𑒱 𑒏𑒟𑒧𑒣𑒱 𑒢𑒯𑒱
𑒑𑒋𑒯 𑒞𑒿 𑒖𑒲𑒫𑒢 𑒏 𑒮𑒰𑒩 𑒟𑒱𑒏
𑒖𑒞𑒯𑒱 𑒣𑓂𑒩𑒑𑒞𑒱 𑒩𑒳𑒏𑒱 𑒖𑒰𑒨
𑒍𑒞𑒯𑒱 𑒖𑒲𑒫𑒢𑒏 𑒮𑓀𑒯𑒰𑒩 𑒟𑒱𑒏

জক্ষবত রঁঠৈত গেন

ঋহাঁ নিখৈত বহনহুঁ
পাথবপব হ্নন উঁগেরাঁক খিস্সা
হম গহুঁমক পঠৌনী হেত্ত
পানি নেন নড়ৈত বহনহুঁ
খেত–খবিহান তঁ সিমটৈত গেন
ঋা ঋন্নক জক্ষবত রঁঠৈত গেন

मँझधाव थिक

स्वख दुख तँ
जिनगी क शृंगाव थिक
जिनगी जँ किछु
तँ मँझधाव थिक
किएक हम बौसि जाय
किछु रौसी र्बुझि क'
जिनगी र्बुझरौक नहि
खनर्बुझ बयताव थिक
कतेक कोस कतेक मील
तकव ककवा कोन ठेकान
की भेटैत की छुटैत
कतेक बाखरँ एकव ध्यान
चालीक थाबीमे पवसल
महुखक खीव जँ
तँ जेठक बौदमे जड़ैत
खेत पथाव थिक

की थीक आधुनिकता थछि ?

পেট কে দুখ দেবঁ দেহ কে সুখ দেবঁ
দেহ কে দুখ দেবঁ পেট কে সুখ দেবঁ
বঁচ মে এ বাঁত ওকবা
মায কংঠস্থ কবা দেনে বহএ
বঁহুত দিন তক ঞ বাঁত
তর্কসংগত সেহো বুঝেনৈয
ক্ষদা শীঘ্রে ভ্রম টূটি গেনৈ
কিছু দিন স' রো দেখি বহন ছন
জতেক বেঁসী দেহ কে দুখ দৈত ঋছি
পেটে ততবঁহি দুখ দৈত ছৈক
জে দেহ কে দুঃখ দেতৈয
ওকবা এতেক পৈঘ পেট কোনা হেতৈক ?
ত' কী হম সভ ঋাধুনিক
ভ' বহন ছী ?
কী ঞএহ ঋাধুনিকতা ঋছি ?
ঋাব কতেক দূব
ভ' সকৈত ঋছি
বাঁহব ক হবা কিছু
দূষিত হোময
কিছু নোক ঋপপ্ন
স্বার্থ নেন ব্যথিত হোময
ক্ষদা বিঁন প্রযাসে কী
কিছুও ভেটত
জে ঋছি কি সেহো
বাঁচন বহত
ঐনা জে খিড়কী কিবাঁড
বঁদ কেনে বহবঁ
হবা ঋা বোশনী পব

পৈরঁন্দ নগেনে বহরঁ
কহুঁ কতৈক দিন
হম সরঁ সহী সকৈত ছি
আব কতৈক দূব তক
বহী সকৈত ছি ?
অঙ্কীস হববরবী : মাতৃভাষা দিবস
কোনা হেতৈ এক বংগ
ভোব আ সাঁঝ ক কিবণ
নিন্ন তোডি দ্নিযাঁ
নাগন জকব প্রতীক্ষা মে
কী হোগত ছয মাতৃত্ব কে
সপূত জখন ছোডি জাগত ছয
আন ককবো বক্ষা মে
অশ্রুপূর্ণ ভ জাগছ নোচন
হোগছ আহত অঁতর্মন
মর্ম ক্ষদা জাগন বহৈত ছয
মৌন উম্হবে হোঁগন বহৈত ছয
কহৈত ছথি বাহ্ন দের
মাতৃভাষা, ভাষা কে জীবংততা
প্রদান কবৈত অছি
কোনো মাতৃভাষা কে
কতেক প্রতিশত নোক রঁজৈত অছি
রঁজবেঁ টা নহি, নিখৈত-পঢৈত অছি
আধ্নিক কি প্রগতি ক
মাতৃভাষা মে কতেক সমাবেশী অছি
ভাষা কে রঁচেরাঁ কে অছি
ত একব ধ্যান কব' পডত
তীন সৌ ভাষা নুপ্ত ভ চুকন অছি

नौ सौ द्वाबि पव
जखन डा. बमेशे चन्द्र मेहता कहैत छथि
दू शेङ्क गंग्निशे बाँजि दीयों
गड़्ड़त मे गजोबिया आरि जागत छय
मोन पडि जागत अछि
कान दून् एँठ नी
जारत ओ मानसिकता बहत
मातृभाषा के बँचनाय कठिन अछि
ऋदा हम सबँ रिरशे छि
सामाजिकता पव आर्थिक आघात
तेहेन बँज्रघात सारित भेन जे
भाषा आ संस्कृति
हम सबँ
अपने नष्ठ-भ्रष्ठ क बहन अछि ।

<u>उँचिते ब्यरहाब करूँ</u>

ऋडकन ऋँह नहि ऋाँपन नीक
आबँह्रँ ओकबा उँघाब करूँ
एक सँ एक डाकटैब बैंद
एक सँ एक दराओ चनन अछि
बोंक बँहीब बाँजैत ,स्वनैत अछि
नाँगब नून्ह आसमान उँडैत अछि
की नहि आबँ संभर
बँस उँचित ब्यरहाब करूँ
जँ कतह्रँ ग़ुनत देखैत स्वनैत छी

আরঁছুঁ ওকব প্রতিকাব কৰুঁ
রিনা আচবণ নহি সংভব
খমে হোযত আতংক , ভ্রষ্ঠাচাব
ও প্রগতি –সম্পত্তি , আমেঘাতী
রিনা উঁচিত শিক্ষা সংস্কাব
রীতন রাঁত রিসৰুঁ
নাউঁ মোন মেঁ নর নরীন রিচাব
জগ কে সমেটিযো নে
দিযো একবা পূর্ণ রিস্তাব
রিশ্ব কে রিকাস কে
ফেব কে বোকি সকত
ছগ ককব মজান জে
ফেব কিযো ঠৈকি সকত
মোন কে স্থিব কৰুঁ
আমো কে সকোব কৰুঁ
ঝডকন ঝঁহ নহি ঝাঁপন নীক
আরঁছুঁ ওকবা উঁঘাব কৰুঁ

<u>কাবী কাবী কেশ কে রীচ</u>

ঙা সিন্ন্বক নান বেখ
রৈঁচৈন ক দেনক মৌন কে
সখী কি কহুঁ রিধাতা ক নেখ
জিনগি ক স্বঁদব সপনা
বনী গেন কম্পীত কম্পনা
থপনে কাজ মে নিকানি
থপনে হম মীন মেখ
সখী কী কহুঁ রিধাতা ক নেখ

<u>চনূঁ দীখয এক ধক্কা খাব</u>

এহি পাব কি ওহি পাব
চনূঁ নার উঁতাক ধাব
এহি পাব কি ওহি পাব
তখন নে ন্মবি খেনাযরঁ
ঢেকো রাঁন্হ্ ফাঁড মে
তখন নে হিম্মত জ্ষ্টৌএরঁ
খহা রঁঢ় ৃ ঁ ত' খাগ্ব
সংগী সভ রঁহ্ত ভেষ্টত
এক পীহকাবী পব পূবা দেশী জ্ষ্টত
ঝঁহ নহী মনিন কৰুঁ
পিছনা সভ সোচি ক'
খারঁ জ' কিযো রাঁজত ত'
খা জেরেঁ নোচি ক'
মিথিনা ক' সপূত
নগ খারঁ রুকী সকত
বণভেবী রাঁজী গেন
খারঁ নহী ন্মকী সকত

<u>গিনেরা নেপৈত ছী</u>

খাঙা জঁ মিথিলা
মৈথিলী ক
ঙা হান খছি
কমোরেঁসি হমবে খহাঁক
কমান খছি
ভৌতিক স্বখক নেন
ছী ভেন ব্যগ্র
খান্তবিক খানংদ কে
কহাঁ কনেকো
খযান খছি
জখন সময ছন
ভূব হ্মনরাঁকে
তখন ত দ্নিযাঁ ক
ভঁদাব রঁনি রেঁসিনদ্ধ
খারঁ খালী কোঠী মে
গিনেরা নেপৈত ছী
হ্মষ্ঠিযো ভবি খন্ন নহি
সময রিকবান খছি
খপ্পন খান ক রাঁত কী
নোক দ্নিযাঁ সমাজ কী
ধিযা প্বতা ক ভবিষ্য ক

চিন্তা তঁ সরঁকে
মায রাঁপ ঋদা
রঁনন সরান খ্ছি
কাজ সরঁ স্বীকার্য খ্ছি
কহুঁ কোনা পেঠ মানত
মোন মে জে
ঙঠন খ্ছি রিরোঁ
কহুঁ একব কে নেত জমানত
রঁচা খা রুঁঠক কী
জ্খানী রেঁহান খ্ছি
খাঙ জঁ মিথিনা
মৌথিনী ক
ঙা হান খ্ছি
কমোরেঁসি হমরে খহাঁক
কমান খ্ছি

<u>জীরন–ধাবা</u>

नमी छल प्रेमरॉष्टे
चनरॉाक पूर्ण ज्ञान
हृदय सम्पूर्णताक रॉोध
अरॉोधता ह्योतक रॅनन छल ,
अपूर्र अनुपम म्न्खडा सँ
कोकिन स्वर स्वनि
हृदय ड्रिर गेन छल .
सौन्दर्यक प्रेम पचीसी मे
नर आक्नता क संग
रिकसित भेन छल
प्रेम परिचय
जिनगि जीरॉाक निश्चय
साँझ खन तुनसी चौडा नग
दीप जडाय
गरैत छनी ओ गीत
स्वर सँ अमृत
ममहरि बहन छल.
उँदास मोन ड्रिर गेन
ह्नकर स्वर सजारष्टे मे
मोनक भार रिम्रन छल
प्रेमक नरश्रृगांव कवरॉा नेन
जीरन राष्टिका मे रॅहाव अनरॉा नेन .
थाकन प्यासन उँपेक्षित मोन के
जीरॉाक परित्र साधन भेष्टेनै
मादकताक संग सनजताक समारेशी छल
जिनगि क नेन तँ ओ सरॅसँ पैघ आरेशी छल
नि:शर्ड , नि:स्वर , निश्छन भॅ स्वीकार कयनहुँ

এহি তবহে ঙা দবিযা পাব.কযনহুঁ

<u>তীক্ষণ ঞান্তি সঁ</u>

র্ন্নৌত ষ্টী ভায
খহাঁ জীর্ব চাহিত ষ্টী
স্বখ শাঁতি সঁ
োগত খিষ্ট ডব
ফন্না গূন্না

তীক্ষ্ণ ঞ্রান্তি সঁ
ক্ষদা ঔ ৰ্ব্নি নীখয
খাৰ নহি
ঔ শাঁতি ৰবকবাব বহত
পৈঘ ভ গেন খাগধি
ৰিনা ভবনে
নহি কাজ চনত
জাতি বহন দূগযে ৫ৌ
ধনিক কী গবীৰ
ৰডকা ক পৈঘ কপাব
ছোটকা ক ছোট নসীৰ
খাৰ নহি ফর্ক
কৌখা খা কোঔনী মেঁ
দূনূঁ ক মোন মে ৰস
ধন কেব চাহ খছি
প্রগৃতি ক দেন
বংগ ৰূপ ভাগ্য প্ররূতি
খাৰ কহাঁ মিসিযো ভবি
তকব পবরাহ খছি
কর্ম জে কবতয
রএহ খাগ্ব ৰঠতয
মংত্র ক ছদ্ম ৰোন পব
খাৰ নহি থাপ চনতয
মংত্র পব খছি রিশ্বাস ত
ৰিন মে খপনে হাথ দীখয
সাঁপ কে খীচূ ৰিন স
পূর্ণ যশ মাথ নীখয ।

<u>নিন্ন মে রঁড়রঁড় াগত</u>

হম সরঁ
ষ্টুটি নহি বহন ছী
ষ্টুটি চুকন ছী
রৈহ ষৌ করৈত ছী
জে সবকাব চাহিত খছি
গাম ঘব দুনিযা সমাজ
প্রেম–ঘৃণা, নোক–নাজ
নোক রেদ ছৈন পবিরাব
বীতি বিরাজ পর্ব তিহাব
সরঁ ছূটি চুকন খছি
সত্তা রক্ষা র্বুনৌত খছি

हम सबँ किछु
एहेन बंन्हन मे
बंन्हि जागत छी
जे तोडि नहि सकगत छी
मोह-माया हित-अहित
लोक-परलोक राय-पित्त
छोडि नही सकैत छी
एहेन ओ शासन सत्ता क
गुप्त षड़यंत्र कि
हम सबँ आलासी , स्वार्थी
नपुंसक भेल जां बहल छी
कतहुँ कोनो
प्रतिरोध के आरज नहि
ज अगछो त समरेत नहि
हजारो ,लाखो , करोडो क भीड़ मे
सबँ एसकर
आ एसकर त बृहस्पतियो झूठ ।

পৌঘ পৌঘ নক্ষ্য

জে কণ্ঠ ছন
অছি
সে ত বহিযে গেন
নৃষ্ঠি ফ্‌সনেরোঁ
কোশিশ করৈত অছি
কখনহুँ এমহব
ত কখনহুँ ওমহব
ঠৈনেনে অছি
অনেবে অজমেরোঁ ক
কোশিশ করৈত অছি
জংগ নাগন ছয সত্তা
জর্জব ছয ভেন তন্ত্র
চাহী পাবদর্শিতা
ডেগে ডেগ ভবন ষড্যংত্র
সরঁ চোব সংসদ মে
ঝন্নব-ঝন্নব তকৈত অছি
শীহ ক শীহ জোডী কি

কিযো খানে ফসৈত খছি
পৈঘ নক্ষ্য ছয
কনে কণ্ঠ ৰ্বদাশ্ত কৰুঁ
ঊঁচ–নীচ ছোড়ূঁ
একতা ক ৰাঁত কৰুঁ
মামনা গংভীব ছয
নিহ ৰ্‌মেৰাঁ কে
কোশিশ কবৈত খছি

প্রযোজন

সহ্মদ্র ক নহব
কে কী প্রযোজন
কিএক ব্ঁ্ঝত
কি, কী স্থিব
কৃন মে খ্ছি ?
খ্ঁত (মৃহ্) ত যথারত
ওহিনা কে ওহিনা বহত
পবিরর্তন ত' জিনগীক
মৃন মে খ্ছি ?
প্রেমক খাত্তব মোন
রীণাক ঝংকাব সা ঝঁঙ্কৃত হমব জীরন
খহাঁক যৌরন মে ডূব্ঁন বহয সদিখন
এ্রীডা কৌত্তক স ভডন বহয উঁপরন
খ্ছি প্রযাস তগযোঁ নহি ব্ঁহকেয হমব মোন
খাসঞ্জ ভেন খহিক ৰূপ পব হমব চংচন যৌরন
জীরন সাগব মে ব্ঁবসা গেন প্রেম ক সারন
প্রিয পাত্র মহি হুরি হমব হ্রদয খহাঁক কিংচন
হম মদহোশি মধ্প হুী খহাঁ গংধহাঞ্জ কংচন
মন মদিবা নয খানয মধ্গংধ মধ্ ব্ঁযাব
খহাঁ ব্ঁসংত ক সাব নহী ব্ঁ্মন ব্ঁ্মনহ্ ব্ঁস সংসাব
হম খব্ঁোধ নহী ব্ঁ্মন প্রেম ব্ঁানন ব্যপাব
নহি খ্ছি খ্ঁত প্রেম কে কী খঙা পাব কী ওয পাব..

<u>रेॅत्तुकक सरान</u>

थमकि जागत छी
देख क खपने खपन हान
कह्युँ कोना
धिया पुता स कबी
रेॅत्तुकक सरान
नहि किताबॅ नहि ट्रेशेन
नहि आधुनिकता क फैशेन
स्कून दूब
जाएबॅ समस्या रिकटै
सदा आनैत खछि
शेत प्रतिशेत बिजन्टै
कोना क कहियो
बाॅडुं गे , नहि तोबा पढेबॅाक गछा
नहि जानि भगरती किएक
नैत छैथ रेॅब रेॅब पबीक्षा
कोशिशि कम नहि जे
हमह्युँ पोजिटिर होय ,
बॅनन बहय धिया पूता क खरोधता
बॅझि ज्ञान निक होय
सदा छनहि चिक्कन चेहवा
रिझ्रत भ जागत खछि
नहि कोनो स्पष्ठ , प्रत्क्ष
कावण बॅम्नागत खछि |

<u>रूग्नता सँ नग्नता</u>

गाछ, रूग्नता सँ

নগ্নতা
ধাবণ করৈত অছি
কি প্রগ্নতি কেব
চিব নিযম কে
পানন করৈত অছি
যশ নাম ওকবে
সাম দাম ওকবে
জে সীখ গেন
ধূর্তগ অছি
ফোড়গত বন্ধুঁ কপাব
জপৈত বন্ধুঁ
শিক্ষা সংস্কাব
জে চনি গেন সে
কমাঁ ঘ্বৈত অছি
মবৈত অছি নোক
অভাব সঁ
ভুখমবী সঁ
বীমাবী সঁ
মবৈত অছি নোক
জ্ঞান সঁ
বিবেক সঁ
নাচাবী সঁ
অপ্পন কী আনক
উঁচিত অধিকাব নেন
কত' কে মবৈত অছি
নোক সবঁ দিন
এহিনা অপনা নেন
জীবৈত ছন

লোক আগযো ওহিনা
অপনা নেন জীবৈত অছি |

<u>নানটৈন ক ওজোত মে</u>

রূস ফ্রাংস অমেরিকা
কহিযা স নাগন অছি
বঁগদাদী ক ভাগ্য জে
এখনো ও বাঁচন অছি
শৈকীন ,খ্র্শীদ , অয্যব
পাকিস্তান
দিস দেখৈত ছথি

ভাবত ক ছোড়ি
পাকিস্তান মে
শান্তি তকৈত ছথি
নীতীশ সংগ তেজস্বী
কী তেজ প্রকাশ
এহি নানহৈন ক ওজোত মে
নহি জানি কোনা
হোযত রিকাস
হে ভগরান উঠূঁ
হগ কে খাশ্বিস্ত করুঁ
খাতংক ক গাঠ খন্হাব মে
হেবাযন খছি দ্‌নিযাঁ
প্রকাশ পূজ রঁনি
শাঁতি ক মাঝ্য দূরুস্ত করুঁ ।

<u>নোকে রঁদনয</u>

সান রঁদনন
হান রঁদনত
সোচৈত তঁ
সরঁ সান ছী
হম কি রঁদনরঁ
নোকে রঁদনয
ততরেঁ নেন
রেঁহান ছী
নিযমে নিহ
ধঁসি বহন ছী

ডেগ ডেগ পব
ফঁসি বহন ছী
ৰঁঠন খছি কনেষ
ভেষ্টৈত খছি উঁপদেশে
সৰঁ কহৈত খছি
হম কী কবৰেঁ
খপনে ওঝবাএন
মহাজান ছী
বাম কে পঠনহুঁ
গ্রন্থ কে পঠনহুঁ
গীতা ৰাঁগৰিন
ফবান উঁনটৈনহুঁ
সৰঁতবি নীখন
এক্ক ভাষা
জীৱন কি প্রগ্রতি
ঞশ্বৰ কে দেন
খমূল্য ধন
নষ্ঠ কবৰাঁ নেন
হম সৰঁ স্বযং
ৰঁনন মহাকান ছী । .

রিনাপক রঁখান

কতেক বাস স্ঠ
ফেব পসবন
ফেব কতেক প্বত্র ক
কবেজ মে
মাহ-প্রেম উঁমডন
ঋদা সহ রঁহ্ত দূব
রঁহ্ত চিংতনীয খছি
গতিহাস কহত
এহি কান খংড মে
প্বত্র ক প্রকোপ
রঁহ্ত নিংদনীয খছি
মানন দেশ ভবন খছি
জ্খানী স
নাম কবৈ খছি দ্নিযাঁ মে
বহৈত খছি
হ্টোনী স

ঋদা ৱো সংস্কাব কি
সময কর্মাঁ জে
মাঁ-ৱাঁপ ক সম্মান কবয
দেরতা হোগত ছন কি
হোগত হেতাহ কহিযো
খার্ব ত দূরে সঁ দেখ
রিনাপক ৱঁখান কবয |

কী পাযর্ব সম্মান ?

হম সভ এখনহ্
কিএক পাছ ?
নহি কোনো ষড়্যংত্র
নহি কোনো রিদ্বেষ ক
পবিণাম খছি
ওা মাত্র খানস খকর্মণ্যতা
খা খজ্ঞান খছি
খান কে খছি ?
শত্র্ ত' দেশ কে
খপনহি সংতান খছি
স্বার্থ কে রশীভূত
মাতন খা শিথিন
পৈঘ-পৈঘ তোংদ
তীব্র নিদ্রা স ব্যথিত
নাগন ছী মাত্র খপ্পন
মবণ কে ওবিযান মে
মাত্র খপ্পন হচ্ছা কে
সমর্পিত সম্মান মে

সবিপক্ষুঁ ৰঁচন বহুত

পহিনে নোক টূটৈত খছি
তখন ঘব টূটৈত খছি
তখন সমাজ টূটৈত খছি
খা ফেব দেশী ভাষা সংস্কৃতি
সভ স্বভাৱ ভ জাগত খছি ।
তেঁ হে ৰঁধ্
জঁ চাহৈত ছী
দেশী ভাষা সংস্কৃতি
ৰঁচন বহএ
তঁ চনূঁ কবী প্রযাস
নোক কে ৰঁচেৰাঁক
নোক
জে খপনে উঁপজাএন
সমস্যা সঁ
পাব নহি পরৈত খছি
সমস্যা ক খম্বাৰ ক
পহাড ক ৰীচ
ঝুনৈত খছি
কোনো না কোনো তবহে
জীৱন যাপন ত
স্বৰক্ষিত হোয
ওহিমে নহি সবকাব

নহি খন্বকম্পা কে
জরুবী হোয
নোক ক খামেরিশ্লাস
জ রঁনন বহত
দেশী ভাষা সংস্কৃতি
সবিপক্ষুঁ রঁচন বহত ।

হম কী গাম খবারঁ ?

বঁদনি গেন গাম
কি বঁদনি গেনহুঁ হমসবঁ
বাস্তা বঁদনি গেন
কি গামক নোকসবঁ
ꣿদা ভগৱতী তাবাক স্থান ত'
রেএহ খছি
মঁডন র বাজকমন ক' গাম ত'
রেএহ খছি
কী খপ্পন দোষ কী কাবণ কহুঁ
কোনা খপনা কে
নূন বোটী ক সতাযন কহুঁ
গাম মে ঘব নহি
কী কহুঁ কী বজহ
দর্জনো বীঘা খেতক মানিক
ꣿদা পৈব বখবাঁক নহি জগহ
কী ভ গেন
কিএক নহি গাম হম্মব গাম বহন
বাঁবাঁ–পিতা ক নাম সংগ
কিএক নহি হম্মব নাম বহন
বাঁবাঁ বঁনৌনে ছনাহ
সবঁ স' পাহিন দ্মহন্না
জে খাবঁ খল্ডহব বঁনন
খসবাঁক' নেন বেঁতাবঁ
নহীঁ বুঁম্মি সকৈত ছী
হম কী গাম খবাবঁ ?
